This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

F66

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ,

vydávané od

archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor:

Fr. J. Zoubek,

mimořádný úd královské české společnosti nauk.

Díl VII.

K dílu tomu přispěli pp.: A. Baum, Fr. Beneš, K. Brantel, Jos. Alex. Dunder, Fr. Dvorský, Jos. Emler, Dr. Jul. A. Foedisch, Em. Sal. z Friedberka, K. Frost, Jindř. Hellich, J. K. Hraše, Dr. K. Jičínský, Dr. Herm. Jireček, Mart. Kolář, JUC. Em. Komárek, A. Komínek, A. Kraft, Fr. Levý, Mor. Lüssner, Ferd. F. Náhlík, Fr. Nechvíle, Jan Orth, B. Peška, P. Fr. Petera, Fr. Pošepný, J. K. Rojek, F. A. Růžička, Ant. Rybička, Aug. Sedláček, Ant. Skřivan, Dr. Skřivan, Smolík, Fr. Smolík Slatinský, P. Jer. Solař, V. D. Stojanov, Fr. Stulík, V. St. Šála, Fr. Štolba, Dr. Ant. Tille, P. Fr. A. Tingl. J. E. Wocel, Jan Zákoral, Fr. J. Zoubek, Karel Žďárský ze Žďáru a na Dolanech v království Saském.

V PRAZE 1868.

Tiskem a nákladem Dra. F. Skrejšovského.

THIS ITEM HAS BEEN MICROFILMED BY
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
REFORMATTING SECTION 1994. CONSULT
SUL CATALOG FOR LOCATION.

TP
V.7
STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
ART LIBRARY
FEB 14 1977

Obsah sedmého dílu „Památek.“

Pořádek plavců a právo pořičné v Podskalí od Jos. Emlera 1—16.
Místopis k. m. Čáslavi 1490—1522 od Aug. Sedláčka 15—24.
Význam titulů v 16. století od Fr. J. Zoubka 24—36.
Stadice, seps. Fr. Beneš 35—42.
Křič a bývalé panství Křičské v Plzeňsku, seps. Frant. Smolík Slatinský 43—50, 183—196, 373—384.
Procházky v okolí Pražském, seps. A. Baum. 49. Kyje 51. Hostivař 137. Záběhlice 140. Holubice 415.
Některé památky strany pod obojí na Táboře, vypis. Mart. Kolář 57.
Pečeť Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského od Fr. Beneše 60.
Pohřebiště a žaloviště v Žatecku, pod. Dr. J. A. Foedisch 62.
Tré obrazův Karlšteinských od J. E. Wocela 65.
Brozany od J. K R. 69.
Příspěvky k historii řemesel: 1. v Kostelci nad Orlicí, seps. Fr. J. Zoubek. 89—116.
Národní živobytí lidu bulharského od Velja D. Stojanova 115—138.
Cholticko v Chrudimsku, vypis. Ferd. T. Náhlík 145—166. (Dodatky od Fr. Nechvíle 336.)
Šárka, vypsání archaeologické od Fr. Beneše 165—184.
Koruna Svatováclavská. 195—204.
Něco o starších manstvích Českých a Moravských od Ant. Rybičky 203.
Chemické příspěvky k bádání archaeologickému od Fr. Štolby. 205—210.
Chrám sv. Václava v Starém Trutnově od P. Fr. Petery 209—216.
Libice a památky kultu sv. Vojtěcha, seps. Fr. Beneš 249—266.
Kostel bývalého opatství řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově v Praze. Vypisuje J. E. Wocel. 265—286.
Magdalenky v Čechách, pod. F. J. Zoubek. 285—288.
Zbytky hradů a tvrzí v Holicích, ve Volini, v Ředicích a v Chvojenci od M. Lüssnera 287.
Čečelice na Mělnicku od Jana Zákorala 289.
Svobodníci, dědinící a nápravníci r. 1550 od Aug. Sedláčka 291.
Reformací náboženská v král. Českém r. 1651—1654, podal Fr. Dvorský 293—302.
Mohyly Plavské v Budějovsku, vypis. J. K. Hraše a Frant. Stulík 301—306.
Život sv. otců, kteří přebývali na poušti, od A. Bauma 337.
Procházky archaeologické a místopisné v okolí Chrasteckém od Ant. Rybičky (Chrast a Podlažice, Chraštice, Rosice Vládycké) 347—364. (Honbice) 565. (Svinčany) 567. (Jezbořice) 568. (Třebosice) 571.
Odvolávání měst Českých k vrchnímu právu Starého města Pražského od Fr. Zoubka 363—374.
Aforismy o rukopisu Kralodvorském od Em. Komárka (Ludiše a Lubor Že některé zpěvy z okolí Dvorského pocházejí) 382—394.
Hradiště u Smolče, od M. Koláře. 393.
Svobodný dům v Rakovníku, podává Fr. Levý, 397—404.
Příjezd Matyáše II. do Prahy r. 1611. Podal Fr. Dvorský. 403.
Vilémov, klášter benediktinský s kostelem sv. Petra a Pavla, vypr. ku. Jeronym Solař 407—416.
Plešivec a Ostrý na Jinecku od Fr Beneše 478—494.
Památky kultu svatováclavského od Fr. Beneše 472—494.
Kostel sv. Kříže v Chrudimi od Mor. Lüssnera 427.
Pohřebiště v Křemyži a v okolí, příspěvky k topografii archaeologické od K. Frosta 505.
O knihách městských od Fr. J Zoubka 513.
Zřízení města Pardubic r. 1515, pod. Smolík 515.
Drobnosti k historii xylografie v Čechách, seps. A Baum 529.
Senomaty, nástin místopisný od Fr. Levého 535.
Příspěvky statistické od J. Emlera 545.
Hradiště na rybníku Ostrově od M. Koláře. 549
Ornamenty kostela na Karlově od J. E. Wocela 551.
Příspěvky k místopisu plebanií od J. K. R. 553.
Páni zboží Kácovského, sestavil V. St. Šála. 557.
Zaniklé osady v okolí Čáslavském od Aug. Sedláčka 561.
Kamené valy na Velkém Blaníku, vypisuje Karel Brantl. 573.
Zprávy archaeologické z Roudnicka od M. Lüssnera. 575.
Zpráva o výstavě Moskevské od dra K. Jičínského. 579.

Rozmanitosti.

Příspěvky heraldické z desk zemských od A. Sedláčka 69. 225. — K životopisu Vikt. Kornelia ze Všehrd od Fr. J. Zoubka 71. — Hradek u Lhotice od P. Jer. Solaře 71. — Rohová starožitnost Chrudimská, od M. Lüssnera 74. — Po čem prodávali českou Kosmografii, od Fr. Zoubka 74. — Zboží (Nové) u Poděbrad od Jindř. Hellicha 74. — Přeseka Slezská 74. — Zpečené valy na Tuhošti od dra. K. Jičínského 215. — Církevní stavby Petra z Rosenberka od Fr. Zoubka 216. — Táborská forma na oplatky 217. — Mince Žižkova 218. — Klášter Podlažický od J. A. Dundera 218. Nápisy Mezeřické od dra. Skřivana 222. — Která města mívala appellaci do Star. města Pražského, od J. Emlera 222. Zbraně a nádobí měšťanů 16. stol. od Aug. Sedláčka 223. — Hrob Maximiliana z Pernšteina v Římě, od K. Žďárského ze Žďáru. 223. — Dekanát Plzeňský, Rokycanský a Klatovský od Fr. Tingla 224. — K životopisu malíře Brandla od Fr. Beneše 226. — P. Ant. Koniáš od Jos. Emlera 227. — Vysazení vesnic ve Volyňsku, od Fr. Zoubka 228. — Příspěvky k starší topografii České, od J. K. R. 228. — Damasus Boemus od Em. Komárka 220. — Klenoty kláštera Vyšehradského, od Fr. Zoubka, 230. Starožitná ohrada u Březnice, pod. Dr. Ant. Tille. 305. — Příspěvky k místopisu Českému od dra. H. J. 307. 438 — Vsi kláštera Břevnovského na Poděbradsku 308. — Kostel sv. Vojtěcha v Krakově 309. — Pečeť biskupa Pelhřima 309. — O domnělém památníku Zbislavově, od Aug. Sedláčka 311. — Státoprávní disputace na universitě Pražské, od Em. Komárka 311. — Petr z Ústí, od M. Koláře 312. — Zpomínky historické v písních lidu českého 313. — Polní hejtman stavu městského, od J Emlera 314. — Rokycanští a Václ. Karel ze Svarova, od A. Krafta 314. — Přepyšský z Richenberka, od J. K. R. 316. — Kostely sv. Gotharta, od Fr. Z. 317. — Norské závaží středověké (Fr. Beneš) 438. — Rozepře o znaky rodů městských (Fr. Zoubek) 435. — Výsluhy: Bezděkov, Brozánky (Fr. Zoubek) 437. — Poslové z Pracheňska

ku sněmu 1512. 437. Tři památné vrchy (A. Sedláček) 437. — Staré vypsání čtyr pečetí (Fr. Zoubek) 440. — Záduší sv. Petra v Rybářích (B. Peška) 441. — Archidiakonát Týnský a dekanat kozlanský (Tingl) 442. — Příspěvky k poznání římských mincí (Smolík) 448. — Hroby pánů ze Švamberka (Sedláček) 449. — Jindřichohradečtí po bitvě Bělohorské (Zoubek) 451. — Desky zemské Mělnické (F. Zoubek) 589. — Kdo má korunovati krále Českého (Fr. Zoubek) 591. — Tovaryšstvo tavičů na Horách Kutných (Fr. Zoubek) 592. — K historii židů v Čechách (J. Kraft) 594. — Aquamanile 594. — Dekanát Doudlebský (Fr. Tingl) 595. — Několik nápisů Pernšteinských v Doubravníku (A. Skřivan) 596. — Místní jména (Fr. Petera) 597. — Kamené valy na Vladaři (dr. Foedisch) 599. — Žirovnice, Štítné, Blažejov, (J. Orth) 600. — Střelba při úřadu purkrabském (A. Sedláček) 601. — Hynek Krabice z Veitmile (J. K. Hraše) 601. — Cizí mince v Čechách (Fr. Levý) 602.

Zprávy.

Schůze sboru archaeologického 23. ún., 9. břez. 1866, 75; 1. června 1866, 231: 31. říj. 233; 7. pros. 1866, 317; 18. led. 1867, 318; 1. břez 1867, 451; 12. dub. 453; 18. května 455; 30. červc. 601; 18. října 603; 29. listop. 605. Spolek historický v Praze 77. 234. 319. 455. Činnosť archaeologická v Rusích r. 1862—4, pod. Dr. Hermeneg. Jireček 79. Archaeologické sbírky musejní 81. Archiv musejní 82. — Výstava v sále Vladislavském 82. — Výstava v Jindřichově Hradci 82. Museum Chrudimské 83. — Chvatlina 83. — Studenec 83. — Starožitnosti Pančevské 83. — Slovanská etnografická výstava v Moskvě 235—327. Činnosť archaeologická v Trojjediném království 236. Mezinárodní spolek krásných umění 237. — Germanské museum v Normberce 237. — Sbírky realného gymnasia Táborského 238. Hradby Star. m. Pražského od A. Bauma 240. — Troje hroby v Kojeticích 240. — Pečeť Beneše z Wartenberka od Fr. Beneše 241. — Nalezené starožitnosti 242. — Karlštein 242. — Křivoklát 242. — Český antifonář ve Weimaru 242. — Třistaletá památka Zrinjského 242. — Mince polské 242. — Veliká mohyla Švýcarská 842. — Americká pyramida 243. — C. k. tovaryšstvo naukové krakovské 381. — Pohřebiště blíže Petršpurka od Dr. J. A. Foedisch-e. 322. — Nález archaeologický v Roudnici (M. Lüssner) 323. — Nález archaeologický v Dušníkách (M. Lüssner) 323. — Archaeologické nálezy v D. Chvatlinách (J. H. Růžička) 324. — Pohřebiště Kutnohorské (F. J. Růžička) 325. — Vzácnější české knihy v bibliotéce Děčínské (A. Kominek) 325. — Staročeské manželské kázáníčko (M. Kolář) 326. — Nová centralní gotická stavba 327. — Pařížská výstava 327. Pompejská škola archaeologická. 327. — Slovanská jména hornická v staré Dacii (Fr. Pošepný) 409. — Archaeologické sbírky musejní 459. — Spolek Kutnohorský „Vesna“ 459. — Spolky v Němcích 460. Věže Vysokomýtské 460. Skříně na uložení koruny České 460. Výkresy Vídeňské huti stavitelské 460. — Památník Žižkův 461. Miklosič a rukop. Kralodvorský 461. — Vídeňská ukolébavka (Wiegenlied) 461. Český graduál Kutnohorský 462. — Fotografie Kutnohorské 462 Postilla Haymonova 462. — Nálezy archaeologické v cizině 462, 613. Právní obyčeje 463. Píseň sv. Kazimira 463. Spisy Keplerovy 464. Freiberské museum 463. — Museum v Nördlingu. 364. Právnické rukopisy v knihovnách Pražských (Em. Komárek) 606. — Ztracená kniha 608. — Česká bible v Moskvě 608. — Obrazy, které dostaly se z Čech do obrazárny Belvederské 608. — Obnovené sklepení pro korunu Svatováclavskou 609. — Staré zvony v Polné 610. — Hrobka Teplická 611. — Hrobka v Křivsoudově (Fr. Beneš) 611. — Hrad Jestřebí 611 České brakteaty 612. — Mohyly nad Srlínem (J. Hraše) 612. — Nález v Mezilesicích (M. Lüssner) 612. Důležitý nález blíže Chomútova 612. Terpy 612. Archaeologům k povšimnutí 613. Patina nástrojů pazourkových 613. — Fresky Mastricht-ské 614. — Umělé vyšívání ze 7. století 614. — Jak jinde o místní historii pečují 614. — Kde jest snadněji stavěti? 614. — Petrohradská eremitáže 614. — Anglická rodová jména. 614.

Literární repertorium.

Historie Česká Pavla Skály ze Zhoře 84. — Beschreibung der bekannten Kupfermünzen 85. — Beschreibung der böhm. Privatmünzen und Medaillen 86. — сборникъ древне-русскаго искуства. Москва. 1866. 87. The Builder 87. — Blätter für Landeskunde von Niederösterreich 88. — Codex juris Bohemici 88. 467. Il battistro di Parma 243. Kniževnik 244. — Jana Lopaře všeobecný dějepis 245. — Šemberova mapa Moravská 245. — Tokšteinovy dějiny šlechty české v hodnosti velkopřevorské 246. — Fr. Vlasák: Der böhmische Adel 246. — Libri confirmationum, edid. Tingl. 247. — Sitzungsberichte der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 247. — Die Wappenrolle von Zürch 247. Chronicon Sclanicum 248. — Die Prämonstratenser des zwölften Jahrhund. 248. — Das graue Alterthum 248. — Grabowskiego Kraków a jego okolica, Essenwein: Die mittelalterlichen Kunstdenkmale der Stadt Krakau. 327. — Das monumentale Rheinland 331. — Harachův Chronologický přehled dějin Českých 332. — Belium Bohemicum 333. — Tomkovy Základy starého místopisu Pražského 334. — Böhmens Antheil an den Kämpfen Friedrich I. Forschungen zur Reichs- und Kirchengeschichte des 12. Jahrh. 334. — Atlas kirchlicher Denkmäler d. Mittelalters im österr. Kaiserstaate 335. — Minulosť mladé Vožice 335. Palackého Dějiny národu Českého 464. — Emler: O zbytcích desk zemských 465 — Jednání a dopisy konsistoře katolické a utrakvistické 466. — Justiniani institutiones (česky) 467. — Veselského král. horní město Kutná Hora 467. — Tokšteinovi Židé v Čechách 468. — The Art of illuminating 469. — Böhm. Beschreibung der alterthümlichen prager Rathhausuhr 470. — Volksthümliches aus Schlesien 471. — Das alemanische Todtenfeld 471. — Regesta historiae Neomarchicae 471. — Zur Waffenkunde des älteren Mittelalters 472. — Bibliotheca numaria 472. — Palackého: die Geschichte des Hussitenthums v. Prof. Höfler 615. — Tomkovy Sněmy České 615. — Vítákovy Dějiny Dvora Králové 616. — Emlerovy Nejstarší zbytky desk zemských půhonných 616. — Tingl: Liber primus conformationum 617. — Monografia opactwa Cystersów we wsi Mogile 617. — v. Sacken: Das Grabfeld von Hallstatt. 619. — Die Chroniken der deutschen Städte 624. — Corpus inscriptionum Rhenanarum 625. — Acta regum et imperatorum Karolinorum 625. — J. Brandis: Das Münz-, Maass- und Gewichtswesen in Vorderasien 625. — Die Kirchenmöbel und Utensilien aus dem Mittelalter u. d. Renaissance 625. — Mindesmerker af Niddelalderns kunst i Norge 626.

Pořádek plavců a právo poříčné v Podskalí.

Podává *J. Emler.*

Obchod se dřívím, i nyní v Praze velmi znamenitý, býval druhdy mnohem hojnější a valnější, protože Pražané za starších časů na topení, stavění a pokrývání domů mnohem více dříví zpotřebovali, nežli nyní, a čím více v lesnatém druhdy okolí Pražském dříví ubývalo mýcením lesů, zakládáním osad a vzdělávaním půdy, tím častěji a hojněji bývalo z krajů dříví na prodej ku Praze dováženo, ovšem že zvláště po Mži a Vltavě jakožto řekách splavných a cestách nejsnadnějších a nejlacinějších. Po krajích bylo i po hustějším zalidnění země České lesů dost a dost a lidé byli rádi, za dříví-li aspoň něco dostali, protože se po něm v kraji skoro nikdo nesháněl, leda v orných rovinách a tam, kde kovů dobývali. Mohli tedy Pražané dřívím snadno býti zásobováni.

Můžeme se s jistotou domýšleti, že si lidé brzy zvykli, dříví ku Praze plaviti; ale nemáme o tom zpráv podrobnějších. I toho můžeme se domysliti, že plavci, protože vorům překážely jezy, jimiž Vltava pro mlýny Pražské zatarasena byla, aby do vrat jezů nemusili, raději před jezy u Prahy, tedy v Podskalí (mající jméno od skály, na níž nyní klášter Emauský stojí, poprvé v listu r. 1199 co ves se připomíná) se dřívím se zastavili a Pražanům je prodávali.

Počátkem 14. století byl u břehů Podskalských řádný dřevní trh. I stávalo se, že Podskalští jakožto nejbližší přisedící skupovávali dříví a pak je prodávali, zač chtěli, což bylo Staroměstským velmi nemilé. Když pak si na to králi Janu stěžovali, dal jim r. 1316 privilegium [1]), aby nikdo, jenž by připlul s pramenem dříví stavebního, po tři dni nikomu z Podskalí je neprodával, než jen měšťanu Pražskému; ale po těch třech dnech mohli si Podskalští neprodaná dřeva kupovati a koupivše, po dva dny ve vodě je střežiti, třetího dne z vody je vytáhnouti a pak prodávati za slušnou cenu komukoliv. Nikdo, buď měšťan nebo obyvatel z Podskalí, neměl plavcům po Vltavě neb po Mži choditi naproti a kupovati od nich dříví na cestě, ale teprv když je k Podskalí byli doplavili; toliko z lesa bylo každému volno kupovati dříví buď stojící nebo poražené. K palivu nemělo prodáváno býti dříví na vodě, než teprv, když by vytaženo bylo na zem. Měli tím venkované bezpochyby přinuceni býti, aby dříví takové dávali lacinéji. O devět let později bylo privilegium to od krále Jana opět ztvrzeno [2]). Takové nařízení uchránilo obyvatele Pražské drahoty dříví, Podskalskými způsobované; ale čím dříve škodívali Pražanům Podskalští, tím potom škodili Pražanům Podolští a jiné vsi při Vltavě. Proto nařídili znovu rychtář i přiseżní Starého města Pražského s povolením krále Jana a v srozumění s Podskalskými, aby nikdo nekupoval dříví malé neb velké v Podolí, aby obyvatelé vsí od Podolí po Vltavě nahoru až ku hradu Kamýku nekupovali žádného dříví plaveného z hořejších krajin výše Kamýka. Aby pak překupování dříví od Podolských bylo zamezeno, neměli plavci v Podolí zbytečně se zdržovati. Proto bylo zařízeno, kdož by který den ráno připlul do Podolí a nebyl by aspoň do poledne v Podskalí, nebo kdoby od poledne do Podolí přijel, pokud ještě slunce stojí na nebi a nepřijel by ještě téhož dne do Podskalí: aby pod pokutou 1 ℔ gr. Pr. po celých osm dní dříví připlaveného neprodával, a kdo by od něho dříví kupoval, měl také kopu grošů propadnouti. Z té pokuty měla býti třetina komoře král., třetina Staroměstským, třetina obci Podolské. Zároveň bylo ustanoveno místo ku přistávání s dřívím, totiž nic dále, nežli ku kostelu sv. Jana, k nynějšímu přívozu Podskalskému, jen když velká voda byla a za břehy Podskalské se rozlila, mohli plavci kdekoli přistáti. Konečně bylo ustanoveno, aby nikdo koupiv od někoho dřeva, koupě té sproštěn nebyl, ale ji řádně vyplnil, i aby každý překupník koupená dřeva z Podskalí vyvezl, poněvadž někteří prodávali dřeva plavců jiným dříve, nežli sami byli koupili, a tím dříví dražili [3]).

Však ani tím nařízením nebyly nadlouho všecky nesnáze a překážky odstraněny: neb již r. 1356 musili rychtářové a přiseżní Starého i Nového města Pražského nařízení to obnoviti a rozmnožiti. I bylo ustanoveno, aby bylo tržiště na dříví dlouhé, po řece Vltavě přivežené, od domu Jakuba Kniala v Podskalí až k jezu pod domem Pavla, písaře komory královské, trh pak na dříví krátké po řece přivežené aby se odbýval čtyrykrát za týden u vápenic Novoměstských. Zápověď, aby nikdo po Vltavě až ku hradu Kamýku dříví nekupoval,

[1]) Jest to nejstarší původní list archivu Pražského, Perg. I, č. 1.

[2]) Orig. v m. arch. Praž. Perg. I, č. 2.

[3]) Tamtéž Lib. vetustissimus statutorum et privilegiorum antiquae civitatis Pragensis fol. 62., a v českém překladu v pamětní knize Novom. č. 1. fol. 56.

byla rozšířena v ten rozum, aby se to nedálo i mezi Prahou a Berounem. Zároveň bylo zakázáno kupovati si dříví k palivu více, než by kdo spotřeboval a nad to ještě za 10 kop gr. pražských pod ztrátou všeho dříví, které by kdo nad to koupil; ale dříví na stavění mohl si každý nakupovati, co se mu líbilo a užitečno zdálo.[4])

Dříví nedražili Pražanům jen překupovatelé, nýbrž i cla od pánů některých proti řádu zřízená, a nadto překážely plavení dříví do Prahy s krajin hořejších nedobře stavěné jezy, které bývaly i na škodu kupectvím na vorech naloženým a ku Praze plaveným.

Starostlivé a šlechetné mysli Karla IV. neušly takové nedostatky. Aby plavení dříví a zboží kupeckých po Vltavě usnadnil, nařídil, aby všichni jezové na Vltavě udělaní měli vrata 20 loket pražských v šíři, a všeliká cla na Vltavě po čase krále Václava I. usazená aby sešla kromě cel v Hluboké, v Újezdci, pod Zvíkovem, pod Orlíkem, v Kamejku, v Braníku a pod Vyšehradem, kterýchž cel však Karel ještě umenšil, tak že v Hluboké se dávalo od té doby s desíti dřev dlouhých jen dva haléře a s desíti dřev krátkých jeden haléř, v Újezdci pak, pod Zvíkovem a pod Orlíkem bylo uloženo dávati s desíti dřev dlouhých nebo krátkých toliko jeden haléř, v Kamýku mělo se od jednoho celého splavu o šedesáti svořích, každý svor po desíti dřevech, jen pět penízů vídeňských platiti.

Dále bylo ustanoveno, aby v Braníku s šedesáti dlouhých dřev jedno bylo dáváno a s desíti vorův, krátkých po desíti dřevech čítajících, jedno dřevo krátké kanovníkům hradu Pražského. Takové clo vybíráno bylo i pod Vyšehradem kapitole Vyšehradské, jíž mimo to každý musil přidati tři haléře, kromě času od sv. Jiří do sv. Petra a Pavla, v kterém se místo třech haleřů dávaly jen dva. Všeliká jiná kupectví a dříví drobné, které na svořích bylo, měla svobodna býti jak na Vltavě tak i na Mži, na Otavě a na Loděnici, o kterýchž řekách tímž majestátem bylo zakázáno, nutiti plavce se zbožím, aby na městištích celních něco protravovali neb propíjeli [5]).

Nejstarší tato ustanovení o obchodu se dřívím po vodě ku Praze i v 15. století platnost měla, byvše, potvrzena od císaře Sigmunda, krále Ladislava a Jiřího, v kterýchžto potvrzeních žádného nového pravidla není, tak že Pražané na starém řádu Karlovu přestávali.

Clo a *Výton*, o němž říci nelze, je-li totéž co *Záton* v listu Vyšehradském r. 1088 jmenovaný, pod Vyšehradem u Podskalí příslušely kapitole Vyšehradské, jíž od Sigmunda jako mnohé jiné statky duchovní odňaty byly, tak že r. 1437 ku komoře královské náležely. Tohoto roku ve středu před hromicemi vydal Sigmund zápis pod pečetí majestatu svého a pod pečetmi Starého a Nového města Pražského, jímž jmenem zástavy postupuje purkmistru, konšelům i celé obci Hradiště hory Tábor ve 2400 kopách gr. pr. zboží kláštera Luněvského a k tomu ke všemu i v túž sumu připisuje jich služebníkům vsi tyto: Kršňakovi Utěchovice, Janovi Bernartickému úrok v Bratřicích, Růžkovi Samšín kanovnictví Vyšehradského, Jirovi Bílému Lažany kanovnictví Vyšehradského a dvůr v Křekovicích, Vnučkovi Opořany dvoje arcibiskupství Pražského a kanovnictví Vyšehradského a Zbyňkovi Lhenice, Vadkov, Újezdec a Vodice kláštera Svatokorunského. A nad to týmž služebníkům a jiným zapsal na *Výtonu*, komoře královské příslušném, v Novém městě Pražském pod Vyšehradem u Podskalí 100 kop gr. pr. stř. platu ročního, které od úředníka královského zde usazeného jim každý rok měly vydávány, ostatek pak komoře králově zanechán býti [6]). Že pak o těch 100 kop bývaly často nesnáze a rozepře mezi Táborskými a Novoměstskými, vyplatil král Jiří ten zápis penězi svými, a porozuměv, že žádnému ten Výton lépe nepřileží k držení a požívání, nežli měšťanům Nového města Pražského, zapsal jim dluhu pravého 2000 zl. uh. na zlatě i na váze dobrých a k tomu 1000 kop. gr. pr. na Vejtonu se všemi právy a požitky dotud, dokudby jim takový dluh sám anebo budoucí králové Čeští penězi svými nezaplatili [7]).

Jest patrno, že zvláště obyvatelé Podskalští obchodem se dřívím u Prahy se zabývali, ale není nám povědomo, že by již v 15. století mezi sebou nějaký pořádek čili cech měli, ačkoli nedá se mysliti, že by za jinými řemesly a obchody byli zůstávali a ku prospěchu svému cech si byli nezřídili, dle něhož by právo živnosti dřevařské na jistých pravidlech a povinostech záleželo. Teprvé z počátku 16. století víme, že v čele pořádku plaveckého byli čtyři cechmistři a že plavci zabývali se pokoutním překupováním a prodáváním ryb na škodu úřadu porybného, tak že všeliké prodávání ryb Podskalským zapovězeno bylo, i když některý plavec při plavení dříví ryby přivezl [8]).

Roku 1533 dovídáme se, že starší pořádku plaveckého v Podskalí byli *úředníci zvláštního práva*, totiž *práva poříčného* [9]). Takových vysazených (delegovaných) práv bývalo v Praze v každém městě několik, když konšelé pro mnohé práce stále se množící všemu právnímu řízení postačiti nemohli. Na Starém městě byli takoví vysazení úřadové: soud desítipanský, úřad osmipanský, šestipanský, mostecký, právo porybné a měst-

[4]) V též knize fol. 1.; v pamětní knize Novom. f. 51.
[5]) Pamětní kniha Novom. fol. 61 a Pelzel: Karl IV. 2, 341.
[6]) Lib. testam. Novæ civ. Prag. ab anno 1400—1455. U. 8.
[7]) Pamětní kniha Novoměstská fol. 48 p. v.
[8]) Archiv. m. Pražského Lib. memor. I. B. 4—5.
[9]) Svědectví starších plavců a úředníků práva poříčného úředníkům Matky boží na Louži, opatřené pečetí v sbírce listů zádušního úřadu Pražského.

ské rychtářství; na Novém městě mimo první tři a poslední jako na Starém městě, též právo poříčné a konířské; na Malé straně a na Hradčanech bylo městské rychtářství a na Malé straně také úřad šestipanský.

Právo poříčné bylo sídlem v Podskalí. V područí jeho právomocnosti náležely všecky pře, které při obchodu s dřívím vzešly a v první instanci i všecky věci soudní týkající se osob pořádku plaveckého. Nejlépe poznati lze kompetenci práva poříčného z jediné posud zachovalé knihy toho práva [10]). Kniha ta z r. 1612—1622 jest manual práva poříčného, do něhož vše bylo zapisováno, co v sezeních starších plavců jednáno bylo. Dá se aspoň mysliti, že v tom desítiletí větší část právu tomu příslušných věcí vyřízena byla. Dle manualu toho náleželo právu poříčnému trestati každé opomenutí pravidel pořádku plaveckého, pře dlužní, nedržení smluv o dříví i o jiné věci, pře o škody, uražení na cti, pak dohlídka policejní v Podskalí, a jak se samo sebou rozumí, přijímání do cechu pacholat na živnost tovaryšskou a na živnost sousedskou. Zasedání bývalo dvakráte v témdni, v pondělí a ve čtvrtek, a přísedící měli právo trestati penězi nebo vězením hořejším i dolejším (šatlavou) a vyloučiti i z pořádku.

Rokem 1544 začíná dlouhá řada ustanovení, aby se zamezila přílišná drahota dříví, která z překupování pocházela, a čas po čase vždy se opakovala, tak že předešlá ustanovení všelijak se utužovati anebo přísnějšími nahražovati musila.

R. 1544 byla velká drahota lesů, tak že lidé na purkmistra a konšely si stěžovali u krále Ferdinanda I. Protož nařídili purkmistr a konšelé Nového města Pražského pro dobré J. K. M. ke stavění zámku a opatření všech obyvatelův, aby nikdo z plavcův ani jiných obyvatelů lesův a dříví, které již na břehu zděláno jest, aneb již na vodu bylo puštěno, nekupoval, ale na pařezu a na pasekách mohl každý les kupovati, náklad naň učiniti, dolů jej plaviti na svobodný trh a tam jej prodati. Na řece nemělo dříví býti zastavováno, hořejší neměli dříví překupovati a nikdo neměl s nimi na zdražování dříví spolek míti. Také neměl nikdo z plavců v trhu sousedům a měšťanům Pražským překážeti, ani hostinského (venkovana prodávajícího) odvozovati, a sousedu ani tovaryš neměli plavci přespolnímu les znamenati. Pod ztrátou živnosti a vyprodání se ve třech měsících z Podskalí a z Prahy neměl žádný soused a tovaryš bez povolení purkmistra a pánův radních dolů se dřívím plouti, aby podle toho, bylo-li v Praze dříví dosti, rada svolení své zařídíti mohlo. Konečně bylo ponecháno při ustanovení starších pořádku plaveckého, mnoho-li sousedé Pražští, koupivše na trhu dříví, od splavení jeho do nižších částí města dávati měli. Že však v této věci velké polepšení se nestalo, lze vyrozuměti z toho, že znovu musili býti starší plavci k snížení doplavného od rady Novoměstské napomínání, kteří potom učinili sazbu podle vzdálenosti, druhu dříví a podle toho, jestli bylo mokré nebo suché, tak, jak se dle vyptání na starobylých sousedech po více než padesát let platilo. Na to, že je dříví drahé a formané že málo na vozy dostávají, odpověděli starší Podskalští, že dříve je sami kupovali laciněji, tak že když sáh dříví dubového byl za 12 gr. m., mohla se fůra dáti za 20 gr. m. nyní pak, že kupují sáh toho dříví za 16—17 gr. m.; že formané málo na vůz dostávají, tím že nejsou vždy vinni sousedé Podskalští; neb mnohý koupí jen hromádku a té že nemůže s vůz býti, a někdy že nemůže forman také mnoho nabrati, zvláště když má jenom tři koně [11]).

V osudném roce 1547 pobral Ferdinand I. Novoměstským s jinými statky i Výton, totiž dříví výtonní a clo. Clo vrátil jim r. 1549, ale s tou výminkou, aby všecko dříví ku potřebě hradu Pražského plavené, anebo komu by král neb radové jeho rozkázali propustiti, cla prázdno bylo; ale dříví s vorů dávané Ferdinand I. docela si ponechal. Teprvé r. 1558, když se král na Pražany již udobřil a co ještě zastaveno neb prodáno nebylo, městům zase vracel, postoupil i Novoměstským vybírání dříví vejtonního pod tou výminkou, aby klášteru sv. Jakuba v Starém městě Pražském odváděli ročně 20 kop miš., proboštu pak a kapitole Vyšehradské 10 kop. [12]).

[10]) Archiv Pražský N. L. 547. Netřeba podotýkati, že mělo právo plavecké více kněh po staleté trvání své; bohužel jenom jedna z nich se zachovala, při čemž zvláště želeti jest kněh pamětních, jichž též několik bylo.

[11]) Lib. vetust. f. 298 et 299.

[12]) Arch. Pražský. Perg. I., 79. K vybírání cla pod Vyšehradem byli ustanoveni od úředníků šestipanských mejtní a vejtoní, oni přijímali peníze, tito vytínali výtoň t. j. vysekávali z pramene dříví, které se obci Nov. m. Pražského kromě peněz odváděti musilo. Za tou příčinou sedávali mejtní každého dne ráno při východu slunce hodinu, a když se na nešpory odzvonilo, dvě hodiny v obecném domě na Výtoni, a horák, který lesy neb jiné dříví na trh připlavil, musil vše vycliti; po uplynutí toho času musili s vejtoníky po vořích choditi a vyčítati, jestli vše dobře opovědíno bylo. Potom vysekli vejtoníci výtoň, která každý týden, aneb když toho potřeba kázala k ohradě obecní od nich splavena a z vody vytažena býti musila. Ohrada tato byla na břehu „na Bilině“ řečeném, pod potokem, a nikomu tam nebylo dovoleno s lesy přistáti ani obručí ani jiného dříví skládati. Mnoholi se s jistého množství dříví cla in natura dávalo, o tom není mi žádné ustanovení známo. Co Karel nařídil, svrchu bylo dotčeno; v XVI. a XVII. věku odvádělo se clo u Podskalí in natura i s prken, latí, a p.; i clo peněžné bylo časem změněno, neboť dávali s vozů velkých a prkených 2 kr. 2 den., s menších 1 kr. 1 den., s kopy klad 12 kr., s kopy prken 6 kr., s kopy latí 3 kr., s kopy lisek 2 kr., s kopy otýpek 1 kr., s kopy bílé sudoviny 5 kr., s dubové 6 kr., s kopy loukotí 5 kr., se 100 tyčí chmelných 1 kr., s 1000 šindele 10 kr. Když přišlo dříví některému Podskalskému sousedu na jisto, musili je také opověditi a říci, jestli je sami vycliti chtí nebo má-li to horák učiniti.

Čím více Podskalští, podporováni jsouce radou Novoměstskou, v níž jich vždy několik sedalo, nejen obchod s dřívím v Praze, nýbrž i plavení dříví vůbec do svých rukou dostati hleděli, čím více dříví v Praze bylo zpotřebováno, čímž se dříví dražilo, tím více Podskalští šlechticům v plavení překáželi, a tím více šlechtici o to usilovali, aby dříví z lesů svých, kdež bylo velmi malé ceny, dobře v Praze mohli prodati. — Snahu tu podporovala i ta výhoda, že po úplném porobení lidu selského doprava dříví do Prahy skoro nic nestála I jednali páni a rytíři na sněmích několikráte o svobodné plavbě dříví, a to nejen do Prahy, ale i do nižších krajin pod sídelním městem, až snahy jejich upokojeny byly, tak že konečné nařízení o svobodném plavení dříví přijato bylo do obnoveného zřízení zemského za Ferdinanda II., když se o tom již v XVI. věku několik usnešení sněmovních stalo.

Nejstarší pokus v příčině svobodného plavení dříví znám jest z r. 1567. Žalovalit někteří stavové králi, že Pražané i jiná města jakož i někteří ze stavův jejich dříví ku Praze plavené stavují a jim brání ku své potřebě na svobodném trhu dříví kupovati, a žádali za odstranění takových útisků, i aby cís. písař při stavbě a jiní překupníci jim takového potřebného dříví nenadsazovali a sedlákům aby toho nezbraňovali, komuž nejlépe mohou prodati a také aby Pražané nová cla neb dříví braní na taková dřeva sem vežená neb plavená, zvláště na otypky neb jiné drobné dříví nezaváděli, jak to obmýšleli. Ještě po čas sněmu stěžovali si Novoměstští králi na toto usnešení dvou vyšších stavů, pravíce to proti privilejím a sobě na škodu býti; ale poněvadž při tom sněmu nic proti tomu neokázali, mělo z rozhodnutí cís Maxmiliana II. při tom usnešení vyšších stavů zůstati; když však privileje Pražané mají, měli je ve dvou letech předložiti, a když stavové vyšší starými dobrými zvyklostmi proti privilegiím těm se neprokáží, nemělo Pražanům usnešení to na škodu býti [13]).

Podobně usnesli se stavové na sněmě r. 1575 a 1578, aby plavba po všech řekách bez překážky jednomu každému byla, a žádnými cly, mejty a vejtony panský a rytířský stav, což by kdo sobě ku potřebám svým vézti a plaviti dal, aby zdržován a ztěžován nebyl. Při tom bylo zapovězeno přes jezy vrata mající dříví a lodě pouštěti, aby se tím na nich pánu gruntovnímu škody nestaly. A kdo nějaké privileje na cla a mejta měl, taková měl v soudu zemském přečísti dáti, aby se tím každý spraviti mohl. Mimo to bylo na sněmu r. 1578 i městům dovoleno, dříví bez mejta a cla ku stavbě a ku potřebě kostelů, špitálů, škol, mlýnů a mostů dopravovati; při sněmu pak r. 1575 ustanovili, aby vyšší stavové dříví své kýmkoli dali splavovati, plavců Novoměstských se nedržíce; neb tím, že plavci v Novém městě Pražském mezi sebou nařídili losy, na kterého by z nich plavení lesův osobám z stavův přijíti mělo, děla se nemalá stížnost a obmeškání při plavení.

Ku konci 16. věku zvýšila se dle všeho zdání cena dříví znamenitě. O tom svědčí nejen nadepsaná snešení sněmovní, ale i pokusy o zřízení průplavův, aby se z císařských lesů Zbirovských a Křivoklátských po nich dříví ku Berounce a dále ku Praze plaviti mohlo [14]) a konečně i časté stížnosti všech tří měst Pražských na drahotu dříví, jakož i zápověď překupování a nadsazování dříví od Podskalských. [15])

Na sklonku 16. věku přišli Podskalští do sporu s opatem kláštera Slovanského o patronat kaple sv. Mikuláše v Podskalí. Od založení svého až do r. 1503 byl klášter Slovanský v rukou mnichů katolických, od toho pak roku byl v držení utrakvistů, a správcové kostela Emauského, kteří se opaty Slovanskými jmenovati nepřestali, byli po několikrát i představenými konsistoře pod obojí. Poslední z nich byl Mathaeus Philonomus, který se z nařízení královského r. 1589 i se svou konsistoří do Tejna přestěhoval. Rudolf II. odevzdal kostel Emauský i farní okres sv. Václava v Novém městě Pražském známému Pavlovi Panindovi Horskému, druhdy knězi utrakvistskému, ale ku víře katolické přestouplému (30. list. 1592). Panindas horle pro víru katolickou, jal se vymahati všecka práva kláštera od starodávna příslušná. K těm náleželo i podací při kostele sv. Mikuláše, jenž byl filialním kostela sv. Kosmy a Damiana, který ve dvoře nynějšího kláštera Emauského stával. Ale když drželi klášter utrakvisté, nevšímali si bez pochyby toho práva a Podskalští brávali si kněze pod obojí z jiných osad, sbírajíce mezi sebou pro něj almužny, protože kostel neměl žádného jmění. Podskalští vzpírali se proti Panindovi, nechtějíce mu monstranci, kalichy a ornáty vydati, protože nešlo jen o obnovení patronátu, nýbrž i o obnovení přijímání pod jednou. Ale r. 1597 v pondělí po památce Nalezení sv. kříže nařídil Rudolf II., aby se Podskalští opatem Slovanským spravovali, klenoty kostelní do kláštera odevzdali, od místa, kdeby zavřeny byly aby oni jeden a opat též jeden klíč měli, a když by jich k službám božím potřebí bylo, bez odporu aby je vydali. [16]). Podskalští musili poslechnouti; ale při vpádu Pasovských, když lid Novoměstský

Plavci Podskalští nebyli od dávání cla nijakž osvobozeni; neb když stran otypek na lesích s sebou s hůry přivežených za výhodu tu žádali, byla jim od rady Novoměstské odepřena, „poněvadž o polovičku výše, než v horách kupují, takové otypky zde prodávají.“ Arch. Pražský N. L. prov. 149 f. 113, 136, 160, 253, 289.

[13]) Obnovené zřízení zemské. Sněmovní uzavření r. 1567, r. 1575 a 1578.

[14]) Archiv Pražský Pap. č. 36 a č. 57.

[15]) Lib. vetust. fol. 298.

[16]) Archiv Pražský. Pap. č. 1148. Památky I, 198.

klášter drancoval, dobyli si Podskalští mocí zase svého kostela. Na to si stěžoval r. 1616 opat Adam Benedikt Bavorovský, žádaje aby mu byl kostel sv. Mikuláše opět odevzdán. Starší a úředníci pořádku plaveckého odvolávali se na majestat císaře Rudolfa, dle něhož by jim kostel ten přislušeti měl. Dříve však, než byla pře vyřízena, nastala nešťastná léta 1618—1620 a ještě horší po nich časové následující, tak že starší kostela sv. Mikuláše smluvili se s opatem Slovanským, aby zase byl kostel jejich filialním kostela sv. Kosmy a Damiana. Když však arcibiskup Pražský ustanovil faráře u sv. Vojtěcha Menšího v Podskalí, byl mu i kostel sv. Mikuláše odevzdán. Konečné narovnání o to s Emauskými stalo se teprv r. 1667 [17]).

Když přes všecka nařízení dříví pořád drahé bylo, byla z opětného rozkázání císaře Rudolfa II. dána (1603) plavcům Podskalským a prodavačům dříví instrukce, jak by se při obchodu svém chovati měli, kterážto instrukce r. 1645 plně do pravidel plavců Podskalských přijata byla. [18])

Pravidla ta obsahují nejen artikule, jimiž předkové se řídili, nýbrž i některá ustanovení, o které se byli starší soudcové práva poříčného u přítomnosti inspektorův snesli, a byla od purkmistra a rady Nového města Pražského po bedlivém uvážení, v němž i hejtman Nového města Pražského Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat účastenství měl, opravena a schválena 20. září 1645. [19])

Pravidla ta dělí se v sedmero částí:

I. *O starších a soudcích.* Bývalo pravidlem, kolik cechmistrů neb starších který cech čili pořádek měl, tolik že ze sebe osob při obnovování rady městské mezi starší obecní volíval. Že pak ku konci 16. století z plavců šest osob mezi starší obecní Novoměstské vstupovalo, jde z toho na jevo, že čtyři starší pořádku plavců, jež jsme na počátku 16. století byli shledali, do konce téhož století o dva rozmnoženi byli. Dle pravidel z r. 1645 bylo starších plavců a soudců práva poříčného *osm*, a byli od rady Novoměstské ustanovováni; psaní měl na starosti písař. Starší a soudcové scházeli se pravidelně v pondělí a ve čtvrtek v jistou hodinu na jisté místo k řízení potřeb pořádku a spravedlností lidských v příčiné dříví všelijakého aneb k jednání o dluhy, o odhady a j. Předvolání dálo se skrze úřad purkmistrský, rozsudky pak vynášely se na základě práv městských a obnoveného zřízení zemského. Kdo s rozsudkem při právě poříčném nebyl spokojen, měl odvolání před radu Nového města Pražského, měl však dříve obyčejný důklad na penězích 2 ℔ gr. č. a tolar říšský složiti, načež se akta náležitě spořádala, stranám vykázala, u přítomnosti jejich spečetila a k radě zaslala. Starší práva poříčného byli i zavázáni k výpovědím od nich vzešlým aneb u vyšší stolice stvrzeným osobám příslušným dopomáhati; měli k tomu hleděti, aby se jmění pořádku stále množilo, a každoročně o hospodářství účty skládati. [20])

II. *Přijímání do pořádku.* Kdo do pořádku přijat býti chtěl, musil v Podskalí zakoupení a právo měšťanské Nového města Pražského míti [21]), 6 liber vosku a na penězích dle spravedlivého uznání starších jistou částku odvésti. Synové v tomž pořádku zrodili měli se jako cizí přihlásiti a šest liber vosku, na penězích pak jen co se jim líbilo dáti. Když někdo, maje městské právo do pořádku za tovaryše přijat býti chtěl, musil 3 libry vosku a něco málo na penězích složiti. Nikdo však nebyl přijat do cechu, byť by se byl i v pořádku zrodil, před 20. rokem věku svého.

III. *Práva a povinosti plavců.* Kdo nebyl v pořádku, neměl se dávati do překupování dříví; na pařeze neb v pasekách bylo každému dovoleno kupovati, ku Praze plaviti a tu na svobodném trhu prodávati. Sousedé Podskalští neměli leč od dlužníkův překupovati; ale když přišli do hor, aby tam od sedláka spodek pod dříví otypkové (však na hranici jen, ne na vodě) koupili, toho se nikterak nezbraňovalo. Nikdo z plavcův neměl lesův na vodě za příčinou vyčkání lepšího trhu zastavovati a poručenství od hořejších nákladníkův k opatrování a hlídání lesův a jich prodávání přijímati, vůbec žádných spolků s horáky na zdražení dříví míti. Nižádný z plavcův neměl v trhu obyvatelům překážeti a hostinského prodávajícího odváděti, ani kupce dohazovati na dříví obstavené a znamením J. M. Cé. aneb starších plavcův znamenané; host neměl jednu věc dvěma i více osobám prodávati. Žádný plavec neměl sousedu čeládku odluzovati, prameny podtahovati neb od břehu odvazovati, houžve a šlahouny odsekávati, dříví druhého haněti, kupce odváděti a od cizích dlužníků některého souseda Podskalského ani dříví, ani prkna, ani latě kupovati; neb trhu tomu, který na takové dříví hostu půjčoval, postoupiti musil. Často se stávalo, že zámož-

[17]) Kniha pamětní Nov. č. 4. fol. 235. v arch. Pražském.
[18]) Arch. Praž. N. Lib. prov. 149. fol. 22.
[19]) Arch. Pražs. Perg. II. č. 28.

[20]) Dohlídku na starší plavce a soudce, z nichž nejpřednější direktor slul, měli vždy dva inspektorové, z rady Novoměstské ustanovení. Na začátku 18. věku vyskytuje se také místodirektor a nadpočetní přísedící práva poříčného; kdy však tito ustanovováni bývali, o tom nemáme bližších zpráv. K posluze při úřadu byli ustanoveni jeden neb dva služebníci. Náhradou za promeškání při řízení soudním byly dosti velké taxy, které časem od stran beze vší míry vybírány byly.

[21]) Tak se ustanovilo r. 1608 ve čtvrtek po neděli Laetare; ale proč, o tom není nic známo. O důležitém ustanovení tom máme jen kratičkou zprávu v svrchu dotčené knize pořádku plaveckého v tato slova: Leta 1608 Fer. V. post dominicam Laetare začaté sousedstvo jenom těm, kteří v Podskalí své domy měli, a ti, kteří na Dobytčím trhu a okolně bydleli, jsou reducirováni za tovaryše, a tovaryšové, jenž na půl sochoru byli, za pacholíky. Od r. 1608 až 1631 nebyl nikdo za pacholíka přijat, jak se v též knize dočítáme.

nější na újmu chudého při horácích, půjčujíce jim dostatek peněz, všecka dřeva zapovídali a pak že dříví v roce vyprodali kolikrát, druzí pak nic. Proto bylo v instrukci za císaře Rudolfa II. (1603) vydané nařízeno, aby nikdo z sousedův ročně nad dvacet kop otypkového dříví na břehy nekladl. Z nařízení toho povstal často nedostatek dříví v městě, a proto se v těchto pravidlech změnilo v ten rozum, aby každý mohl míti dříví, mnoho-li se mu líbí, aby však jeden plavec osedlý po druhém odprodal vždy 10 kop, a potom aby se snesli, mnoho-li mají zase jeden po druhém odprodávati, aby na každého došlo. Však kdyby ti, ještě svých 10 kop dříví otypkového ještě nevyprodali, samé praskavé dříví měli, které k některým potřebám nespůsobné jest, tehdy kdo tvrdé dříví mají, byť i svých 10 kop byli již vyprodali, opovědíce se v tom starším, budou moci prodávati. Zvláště chudým sousedům plavcům bylo dovoleno jednu nebo dvě kopy otypek z dříví vorového dáti udělati. Ale žádný plavec neměl spolků míti ani s horáky ani s domácími pořádkem se neřídícími a faktorů ani v horách ani v Praze užívati, a žena majíc muže, neměla do hor na koupi dříví choditi a dolejších plaveb ani sama ani skrze svého faktora přijímati.

IV. *O plavbě dolejší* t. j. pod Prahou, bylo nařízeno, aby žádný soused na prodej dříví pod Prahu neplavil. Že pak dle obnoveného zřízení zemského [22]) plavba vyšším stavům po řekách zabráněna býti nemohla, bylo ustanoveno, kdyby někdo z pánův k plavbě k Litoměřicům plavců Podskalských užíti měl, aby se u purkmistra o cedulku ohlásil, ji prvnímu staršímu neb písaři práva poříčného odevzdal a s nimi, co by od plavby dal, se sjednal. Co pak od jedné neb ode všech plaveb až do času sv. Jiří podniknutých po zaplacení čeládky zbývalo, to se k dobrému pořádku obracelo. Po sv. Jiří mohli sousedé sami plavbu panskou, ale jenom jednu, k sobě přijmouti, při čemž každému od starších jeden soused přidán byl, s nímž plavbu přijavší se měl smluviti a z té plavby jej spokojiti. Bez dovolení purkmistrova neměl nikdo s dřívím z Podskalí vyplouti, poněvadž se přiházelo, že se lesy vyměňovaly ano i kradly.

V. *Tovaryši* měli pp. senátory, inspektory a starší své snětím klobouku ctíti pod pokutou 2 liber vosku; mnohý aby to učiniti nemusil, koukával prý do nebe a do vody; všelikých nemravností měli se zdržovati, v hospodách výtržností nedělati, znamenání koupených lesův a plavení jich k dolejším částem města jen když na ně losem připadlo, k sobě přijímati a p.

VI. *Trhové*, kteří se v neděli a ve svátek odbývati neměli, dáli se při vodě svobodně jako od starodávna a ne jinde neb pošeptmo; dvorský plavec míval právo nejprvnější dříví kupovati a je pod titulem JMCé s ohradníkem císařským znamenati; ale prodávali potom dříví všelijak pokoutně: aby se tak více nedálo, bylo již obnoveným zřízením zemským zakázáno.

Napenézníci a obchodníci byli z obchodu se dřívím vyloučeni, dělání šindele a prken bylo jim zapovězeno, a všem sousedům a tovaryšům plavcům nařízeno, aby s nimi na žádné lesy nechodili: neb podlé privilejí krále Jana, jež Ferdinand II. potvrdil, nemělo se dříví jinde prodávati, než v Podskalí. Nápenézníkům prodávali nejvíce dříví rybáři, jimž bylo dovoleno, když s rybami v košátkách pluli, při jedné košátce ryb dva nebo tři vory dolů po vodě splaviti: proto se jim zapovědělo, nápenézníkům dříví to prodávati [23]).

VII. *Židům* bylo zapovězeno, dříví v pramenech až do sv. Jiří kupovati; ale k palivu dříví koupiti se jim nezabraňovalo; však ani po sv. Jiří neměli kupovati velkých pramenů, a když by při tom postiženi byli, mělo se jim dříví vzíti, a toho trhu JMC. neb páni úřednící a sousedé Pražští užili; neb měli všichni větší právo ku koupi, než židé k „šantročení". Židům bylo zakázáno větší dříví prodávati, toliko malé, na krátké špalíčky řezané, a to jen židům nikoli křesťanům. Kdyžby šindel mimo svou potřebu dělati si dali, ten jim měl pobrán a do špitálů dán býti, jakož i dříví, kdyžby místo čtvrtloketních špalíčků $^3/_4$loketní dělati dali. Konečně se měli židé při kupování dříví v Podskalí po sv. Jiří v trzích podle pořádku chovati „a fortelně dle svých navyklostí sprostých sedláčků nepodvozovati", trhy veřejně uzavírati a potom sobě dříví za slušné zaplacení plavcům dáti zaplaviti.

Začátkem roku 1648 prosili starší plavci Podskalští za potvrzení statut, jejichž obsah jsme zde dosti obšírně podali. Místodržitelé poslali je Staroměstským, aby se vyjádřili, nejsou-li proti jejich privilejím a obci na škodu. Jakou odpověď Staroměstští dali, není nám známo; ale dá se mysliti, že ne nepříznivou; neb když po šťastném obhájení Prahy Ferdinand III. Pražany odměňoval, potvrdil 1. února 1649 i pravidla pořádku plaveckého tak, jak od rady Novoměstské ustanovena byla [24]).

Stávalo se častěji, že některé osoby stavů vyšších rozhodnutí práva poříčného ne dosti správně plnily aneb na svých poddaných vykonati daly. Z té příčiny podali k žádosti starších a soudců pořádku plaveckého purkmistr a rada Nového města Pražského stížnost ku

[22]) Viz poznam. 13.

[23]) Přes toto ustanovení vyskytují se po celou druhou polovici 17. a po celý čas 18. věku až do vyzdvižení pořádku nápenézníci dříví; neb za náhradu roční k dobrému pořádku dovolovali vyměněné starší plavci, aby ten neb onen v dříví obchodovati mohl.

[24]) Arch. Praž. Perg. I, č. 75.

králi, který místodržícím svým rozkázání dal, aby na pořádání soudcí práva potičného pomoci jim poskytli a vinné k napínění rozsudků přidrželi [20].

Nedlouho na to vzešla mezi Staroměstskými a Novoměstskými dlouholetá pře o odbývání trhů na rozličné zboží, jež si každé město na jisté věci přivlastňovalo. Při tom popírali Staroměstští i Podskalským, aby jim výhradně příslušelo právo k obchodu se dřívím v Praze. I ač nevíme, jak pře dopadla, víme přece, že starší a soudcové práva potičného spravedlnosti své statečně hájili a že i potom Podskalští v držení obchodu se dřívím zůstali, ano že starší plavci ani těch ku živnosti plavecké nechtěli připouštěti, kteří v Podskalí dům měli, ale břehu neměli, jako se stalo r. 1650 Václavu Sokolovi a r. 1651 Ferdinandu Zahrádkovi a Pavlu Dvořákovi, kteří břehů k domům neměli, jimž nařízeno, aby do třech let domů se břehy si zaopatřili, poněvadž by jim živnost plavecká dále povolena býti nemohla. I proti tomu bránili se plavci Podskalští, aby nikdo ze sousedů více břehů neměl, nežli jeden. Neb když žádost takovou Daniel Dvorský, starší plavec a soudce výsadního práva potičného, radě Nového města Pražského položil, a rada starší plavce za dobré zdání žádala: svolali starší sousedy, kteří k tomu jednomyslně směřovali, aby každý toliko jednoho břehu na sklad a prodej dříví, prken, latí a j. požíval, při čemž je i rada Nového města Pražského zachovala a jim nařídila, aby nad zachováváním toho pravidla bděli, a jak by někdo na druhém břehu něco klásti začal, aby jeho napomenuli, a kdyžby toho přestati nechtěl, aby jemu pobřežního s čeládkou z díla vyzdvihli. Že Podskalským na rozhodnutích těchto velmi záleželo, viděti jest z toho, že si nejen dekret Leopolda I. (dtto 1680, 13 července), nýbrž i rozhodnutí rady Novoměstské Karlu VI. zároveň s pravidly pořádku svého potvrditi dali (1737, 9 pros.) při čemž se v pravidlech těchto, ne na škodu Podskalských, nýbrž dle nadepsaných rozhodnutí některé proměny staly. Bylo[f] mimo jiné vyměření pokut, které, zvláště byly-li přestupky pravidel na škodu Podskalských, zdvojnásobeny, ba i zčtyrnásobeny byly: ustanoveno, že ten, kdo do cechu plavců přijat býti chtěl, dům a břeh při vodě míti a za vtělení do pořádku 12 kop m. dáti musil. Vdovám s pořádkem trpícím bylo povoleno faktora míti a jím k sirotčí ruce obchod s dřívím vésti, a lidem k živnosti plavecké práva nemajícím kromě dříví na pařeze a na pasekách i od vrchnosti zdělané vory z první ruky kupovati a je na svobodný trh do Podskalí plaviti. Zároveň proměnil Karel VI. a okrášlil starou pečeť pořádku plaveckého, aby budoucně v tento spůsob byla: „Štít na dvě polovice neb pole rovnou linií, na pravé straně vlaštovka až do prostředku jdoucí, nadělený, v kterémžto hořejším pravém žlutém neb zlatém poli okras nebo pozlacená sv. Mikuláše v biskupském oděvu, v pravé ruce berla biskupská, v levé ale zlaté knize držícího až do kolen viditelná se spatřuje. Dolejší pole polovice dolejší též na levé straně jest sedá modrá neb lazurové barvy: pod ní řeka vzkazující, na kterémžto levé vorové dříví z borových šesti stromův na pěti pevně spojených a na něm plavec stojící pravou rukou na bok pravý se podpírající, v levé ruce pak dlouhé rozhrnovadlo neb plavební držící, v bílých černých, v oděvu žlutém neb zlatém, prsník pak, též dolejší barvy červené neb rubínové, fatrem dole okolo a nahoře pětim bílým ozdobenou majíci se vidí; na kterémžto voru v posledním boru sekera vlatá vězí. A ten celý štít jest vůkol překrývadly červené neb rubínové barvy prostředkem řezbářské práce vyrytými ozdobený“ [21].

Čím více se privileje Podskalských plavců množily, a čím více Podskalští dřevním obchodem vládli, tím více obchodu toho jiným lidem zbraňovali. Z toho pošla pře mezi Podskalskými a Podolskými, která se ukončila narovnáním mezi staršími pořádku plaveckého a Václ. Vojtěchem hrabětem ze Šternberka, jakožto poručníkem Jana Josefa hr. ze Šternberka, pána na Vršovicích, kamž Podolí poddáno bylo, jímž se Podolským noční plavba vůbec zapovědělá, jakož i aby od dlužníkův a handlířův, kteří sousedům Podskalským dříví dodávali a na ně již napřed se dlužili, dříví nekupovali, jiné pak dříví toliko ku vlastní své a panské potřebě. Dále bylo vysloveno, aby panské dědičné (Šternberské) dříví, jak z Bechyně tak i z Karlštejna, do Podolí připravené v Podolí jakožto od první ruky prodáváno býti mohlo, na kterémž, když by se do Prahy plavilo, obec Novoměstská a starší plavci práva svá obyčejná vyhledávati mohli [21].

R. 1717 3. září byly vydány patenty k přetržení drahoty vorového dříví, o jejichž širším obsahu něčeho se dozvěděti, marně jsme se namáhali; ale víme o nich, že po čas kralování Karla VI. i Marie Terezie byly v platnosti; neb prvnější, potvrzuje privileje Podskalským, výslovně to nařídil, a z času slavné císařové není žádných nařízení, jimiž by se poměr plavců Podskalských byl změnil. Za celý čas dlouhého jejího panování vydán byl strany Podskalských plavců jediný patent (1751 16. dubna), aby toho pilně šetřili a dříví ku Praze na trh přivážené před třemi dny nekupovali, ale v tom

[20]) Tamtéž Perg. l. č. 91.

[f]) Stará pečeť zachovala se snad jen při dvou listech, a podobá se nové proměněné mimo přidanou figuru sv. Mikuláše docela, čímž arci nechci říci, že barvy staré pečeti byly jako při proměněné, poněvadž z pečeti toho poznati nelze.

[21]) Arch. města Prahy. Pap. č. 204.

měšťanům vždy přednost nechali, a dříví připlavené ku Praze na trh aby po tyto tři dny znameními viditelnými naznamenáno bylo.

R. 1783 vyšel patent, jímž každému se dřívím obchod vésti a dříví plaviti bylo dovoleno, když k tomu užíval lidí plavby povědomých. Patentem tím byl poměr cechovní plavců Podskalských zrušen, a jiným patentem dne 14. dubna 1783 vyzdviženo i právo pořičné a práce jeho jakož i práce jiných práv vysazených, zároveň vyzdvižených, byly odkázány magistratům čtyr měst Pražských, a když o rok později magistraty v jeden sloučeny byly, společnému Pražskému magistratu. Jmění pořádku plaveckého (1950 zl. 14¾ kr.) bylo potom od ustanoveného k tomu účetního zvláště spravováno a s povolením gubernia k zakoupení kamene a písku k dláždění vozové cesty v Podskalí jakož i na práci dlaždičskou vynaloženo.

Není známo, zdali byli starší plavci v Podskalí hned z počátku v držení vlastního domu; víme však, že tomu tak bylo od konce 16. věku. Neb Jan Nygelius Litomyšlský odkázal dne 10. srpna 1582 starším plavcům a celému pořádku plaveckému dům svůj, v němž právo pořičné sídlo své mělo, pročež se i dům radní vejsadní čili radnice Podskalská nazýval. Když během času velmi byl sešel, usneslo se právo pořičné na tom, aby znova vystaven byl, což se r. 1727 a 1728 nákladem 2844 zl. 6 kr. stalo, tak že se v něm dne 8. listopadu 1728 opět první zasedání starších pořádku plaveckého odbývati mohlo, a pak až do vyzdvižení pořádku odbývalo. S povolením gubernia, daným dne 8. srpna 1789 byl dům ten prodán Petrovi Walcherovi, jehož manželka jej postoupila (1793) Pavlině Flekovské, od jejichž dědiců jej koupil (1802) Karel Mráz, kterýž jej prodal (1805) Václavovi Viktorovi, od něhož přešel na Jakuba Turka (1820). Od r. 1839 jest v držení toho domu (č. 383) p. Fr. Dittrich, náměstek purkmistra měst Pražských.

Místopis kr. města Čáslavi r. 1490—1522.

Dle původních pramenů sepsal *Aug. Sedláček.*

Za rozhraní mezi staršími a novějšími dějinami města Čáslavi, hledíme-li k vnitřnímu jich spůsobu, sluší považovati hroznou událost r. 1522, která jednak hmotný blahobyt a památky starší doby zničila, jednak, setkavši se s ideami reformačními, znamenitou proměnu ve smýšlení obyvatelů spůsobila. Událostí tou jest veliký oheň, o němž píší „Staří letopisové čeští (str. 451)“: „Přišla novina zlá, že ten úterý po květné neděli vyhořelo město královské Čáslav z gruntu i kostel — na předměstí vyšel oheň, když ryby smažili — věže kostelní, zvony se rozpustily.“ Aby pak to, co jednak rumem a popelem zasypáno, jednak časy potom příšlými bylo zničeno neb proměněno, nebylo vymazáno i z paměti lidské, zvláště pak z paměti potomků oněch měšťanů, jež dotčeného roku hrozné ono neštěstí potkalo: rozhledněme se po městě, jaké bylo před ohněm mezi roky 1490—1522.

Město Čáslav bylo ovál, silnými hradbami a vysokými valy obklíčený, před nimiž předměstí se rozkládala. Hradby místy polookrouhlými baštami sesílené, byly posud té podoby, jakou jim byl dal král Otakar, zakladatel měst. Ale opevnění to bylo již tehdejších časů nedostatečné; neboť r. 1502 rada městská z vůle jednostejné svolila se opravovati valy, příkopy a ploty okolo města. Téhož roku za purkmistra Pavla soukeníka ustanovili v té věci následující řád: „Item najprvé z domuov vedle vyhledánie panského dadí někdo jednoho dělníka, někdo dva a někdo více, jakž na kom uzří, z chudších pak, tak v městě jako na předměstí po puol. Item všickni, kto dědiny mají, dadie s lánu na den po dvú dělnících a k tomu budú beze všeho odporu forovati les k srubóm a k plotóm na valy a vápno, a to dotud, pokudž ta bude potřeba kázati k opravě nadepsané. Item dědiníci, majíce koně, kdyby forovali, za ty, ješto koní nemají, bude dáno jim od fuory lesu jakéhožkoli po 6 gr. a od fuory vápna 12 gr.; a ti dědiníci, kteří koní nemají, na fuory lesu dadí s čtvrti 1 gr. miš. a na fuory vápna s čtvrti 1 gr. č. Item toto naše společné a dobrovolné svolenie má a mieti bude moc dotud, pokudž ta potřeba bude kazati opravy výš psané, a nic dále, však beze všeho porušenie majestatu J. M. krále pána našeho nejmilostivějšího, jímž jest ráčil o opravě města našeho rozsudek učiniti mezi obcí a dědiníky. Potom pak po opravě častopsané, oč bychom se z jednostajné vuole svolili, to by mělo tuž moc, jako i toto, bez všeliké překážky svolenie tohoto a zápisu.“ [1])

V hradbách bylo patero východův:

a) *brána Brodská* (později zvaná Jeníkovská, po níž posad mohútná okrouhlá, avšak velmi sešlá věž zbývá, v ulici Jeníkovské) připomíná se v těchto dobách

[1]) Archiv Čáslavský: Liber manualis ab anno 1496, L 12.

po prvé r. 1496, ač již ve čtrnáctém století stála.[2] R. 1522 most a mostnice při té bráně shořely.

b) *brána Horská* r. 1496 jmenovaná, r. 1497 a napotom častěji Kolínskou[3] byla nazývána, ačkoli původní jméno posud zachovala. R. 1522 shořelo půl druhé strany vrat.

c) *brána Hradecká* (která teprvé v 18. století Chrudimskou slouti počala) již r. 1412 se připomíná.[4] I ta r. 1522 pohromu vzala.

d) *brána beze jména*, stojící za kostelem (nyní z neznámých příčin *Žižkova* brána zvaná) připomíná se r. 1499 co „brána za kostelem“[5], r. 1522 co „brána pod fortnou“[6].

e) *fortna* (lépe branka), dosud zachovaná, byla branka pro pěší a výpady; připomíná se sice teprv r. 1522, ale jest dle tvaru svého starší a patří již k fortifikaci Otakarské. Víme zajisté, že dle vzoru hradeb města Kolína nad Labem, jejž Otakar při ohražování měst schvaloval a nařizoval, měly býti tři kulaté věže nad branami a se strany vody měla stavěna býti branka. Spůsob ten přijat byl co forma listu i do formuláře Otakarova (Formelbuch d. k. Notars Henricus Italicus).

U prostřed města rozkládalo se veliké obdélné *náměstí*, z něhož čtyři hlavní ulice: Brodská, Horská, Hradecká a Klášterní ku branám městským vybíhaly. Náměstí, tehdáž *rynkem* jmenované, nebylo tak prázdné jako nyní. U prostřed stálo několik domů s chlebními krámy[7], které však po ohni r. 1522 více nebyly vystaveny. Neboť úřad městský, znamenav, „co jest škodného na to město přišlo i jakým podpalem a schopností ohně škoda dála se jest na nižší pořadí města skrz domy a krámy v rynku postavené“, zapověděl, aby domy ty na věčné časy pod žádným vymyšleným spůsobem více stavěny nebyly.[8]

Předměstí bylo trojí:

a) *Brodské*, nyní Jeníkovské, jmenované poprvé r. 1497, rozkládalo se od brány zákostelní počínajíc po březích velkého rybníka a před branou Brodskou.

b) *Horské*, teprv v 16. století připomínané, však starší, jak níže doložíme.

c) Předměstí *Hradecké brány*, r. 1412 a později zhusta připomínané, bylo nejmenší.[9]

Ze stavení městských byly nejznamenitější:

1. *Kostel farní* sv. Petra a Pavla, stavba obšírná v gotickém slohu[10], která r. 1452 27. srpna, a jak svrchu dotčeno i r. 1522 požárem postižena byla.

O *kostelu* z této doby zpráv podrobnějších není; tím více jich jest o mohutné *věži*, již dle nezřetelného nápisu na šneku též věže r. 1454 stavěti počali. Bylo-li tomu tak, jistě váhavě stavěli, čemuž pro tehdejší finanční nesnáze obce Čáslavské diviti se nelze[11]. Že pak starší knihy shořely mimo jedinou z r. 1496, dovídáme se teprvé od r. 1497 určitých zpráv. Jmenovaného roku v úterý před sv. Mikulášem učinil úřad městský smlouvu s Blažkem kameníkem od Hory, „že má k věži kostelní udělati a utesati 4 okna na výši 10 loket a 3½ lokte ve světle. Lavice a prahy a každý kámen do okna aby byl 5 pídí do zdi; a 100 úhelníkův; každý úhelník aby byl 1½ lokte a kratší nic. a na výš ¾ a nižší nic. Za lavice a prahy a okna má témuž Blažkovi dáno býti 30 kop gr.“[12] Teprvé r. 1498 (na den sv. Havla) učinili Čáslavští smlouvu s provazníky o provaz k věži, aby po něm byl kámen tažen: „páni mají dáti své konopě, a ten provaz má býti 2 kop loket a 20 loket a z tlúšti, jakž ta potřeba bude kázati, a mají dělati přízi ruční, a ne kolovrátní; a za to dílo má jim dáno býti 3 kopy miš.“[13] Ale teprv v neděli Invocavit r. 1500 učinili další úmluvu s nadřečeným Blažkem, v níž se zavázali, že mu na týden, pokudž by dílo trvalo, po 24 gr. č. dávati budou, „a který by týden při díle — — nebyl, za ten jemu sejde; pakli by den nebo dva nebyl, za to jemu nemá nic sráženo býti, ale však to aby nezahušťoval; a na týden z dobré vuole páni mistru Blažkovi přidali 4 čtvrce (?) ovsa, a o všecky dělníky a zedníky mistr Blažek péč a starost na groš kostelní mieti má.“[14] Konečně r. 1501, zdá se, že zednická práce ukončena byla; jisto jest, že r. 1502 již krov stavěti počali. Práci tu vykonali Bartoň a Vávra, tesaři od Hory, začež dostali 18 kop. Ve smlouvě s nimi učiněné bylo jim nařízeno: „že mají krov na pochválenie dobrých lidí a sobě ke cti

---

[2] Tamtéž A 6 „duom u Brodské brány“. Privilegium r. 1383 připomíná tuto bránu: „czehen heuser fuder der *Brodischen pforten* gelegen.“ (Orig. arch. Čásl.)

[3] Arch. Čásl. A 3 a B 7. I věž, která u této brány bývala, připomíná se r. 1527; hraničila s domy Horské ulice (Kniha trhová 1522—1553 f. 2 — na c. k. grunt. úřadě v Čáslavi).

[4] Archiv Český II., 479.

[5] Archiv Čásl. Lib man. 1496 F 6.

[6] Kniha trh. 1522—1553 na 1. listu. Název „Žižkovy brány“ ani 1620—1636 se ještě nevyskytuje.

[7] Arch. Čásl. Lib. man. 1496 L 14; 1. 1502 Filip Kramář „duom u *prostřed rynku* vedle *chlebných krámuov*“ prodal za 16 kop Jiříkovi, písaři městskému. Kde masné krámy již 1383 připomínané stály, nevíme.

[8] Kniha trhová 1522—1553 A 5. V ní jest také ustanovení nových kněh městských.

[9] Arch. Čásl. Lib. man. 1496 C 1, E 6 atd. Jmenuje se v popisu ohně r. 1522 „předměstí oboje“ ovšem s pominutím předměstí Hradeckého, které toliko asi z 10 dvorův záleželo a tudíž proti ostatním předměstím nepatrné bylo.

[10] Dějiny a vypsání kostela viz v Památkách VI, 121 sld.

[11] R. 1452 polovice města požárem zkažena byla, načež Ladislav listem daným r. 1454, 28. května obec od polovice berně na 6 let osvobodil. R. 1465 bylo již lépe, počátkem pak 16. století došla obec možnosti a bohatství znamenitého, které ovšem katastrofou r. 1547, ač jen na čas, velmi kleslo.

[12] Arch. Čásl. Lib. manual. a kniha: Novellæ et declaratoria (z 17. stol.).

[13] Tamtéž: Lib. man. D 10.

[14] Tamtéž G 3.

udělati s světničkou trubači i slafovati, tak že beze všie starosti panské a nákladu obecního krov mají postaviti.“ [15])

V ty časy byl i kostel sám opravován; neboť r. 1506 smluvil se úřad městský s mistrem Adamem z Prahy o špice vížky na kostele, jež měl „slušně na pochválenie dobrých lidí“ břidlicí pokrýti, začež mu slíbeno 31 kop miš., z nichž mu jedna kopa ihned byla vyplacena. [16]) Ale práce ta zmařena byla r. 1522 velikým ohněm, jímž kostel vyhořel; varhany, ozdoby a něco klenotů kostelních zkaženo bylo. Když již věže hořela, vybilo ještě 24 hodin a pak zvony spadly. [17]) Škoda byla znamenitá, ale pro velikou sklíčenost nemohli Čáslavští před r. 1537 na stavění kostela pomysliti.

Správcové záduší čili příjmů a vydání kostela sluli *kostelníci*; r. 1497 byli jimi Prokop Hron a Václav Kumpan. Když před radou počet činili, bylo shledáno, že bylo r. 1494—1497 příjmů 272 kop 4 gr. 3 den., vydání 176 kop 54 gr. miš.. tak že zůstalo k faře a božímu domu 95 kop 10 gr. miš. [18]) Přebytky takové a jiné časem vzešlé kapitály vynakládala obec na kupování statků záduních a pozemských, jichž větší díl potom r. 1547 pobrala komora královská. — Mimo kostel farní a klášterní onoho času jiných kostelův v městě nebylo. [19])

Okolo kostela byl hřbitov, neb se připomíná r. 1524 „dům za *kerchovem nad branou*, kterou se do lázně chodí,“ roku pak 1627 „oulice blíž *zdi krchovní k fortně* vedoucí“; [20]) však u prostřed 17. století byl hřbitov již při špitálu sv. Alžběty. Zeď krchovní posud v paměti se chová.

Kláštera s kostelem P. Marie, vystavený r. 1354 a Minority osazený, kterémuž r. 1388 Prokop z Jelčan znamenité obdarování byl učinil, v husitských válkách mnichů zbaven byv, sotva co klášter byl zachován; Lib. man. r. 1496 B. 1. připomíná „sladovnu v klášteře“ a Kn. trhová 1522—1553 I 9. r. 1535 „duom v klášteře,“ z čehož ovšem nejde, že by klášteřiště již jinak zastaveno bylo, nýbrž že dotčené domy byly v sousedství kláštera. Žofka z Onšova (která již r. 1523 mrtva byla) odkázala kšaftem svým k záduší kláštera na monstranci 100 kop. gr. a „na zprávu téhož kláštera 50 kop gr., ale r. 1522 klášter shořel, a krom toho obec oněch odkázaných 150 kop ani nedostala. Pročež obeslala r. 1534 nápadníka Žofčina Jana Slavikovce z Slavíkova do soudu komorního; že pak obec nemohla pokázati, aby záduší její bylo, aneb aby fundatorem kláštera byla, z té příčiny bylo jí obeslání to zdviženo. [21]) Ale zavázán byl Slavikovec, aby takovou monstranci udělati dal, a to konečně do druhého soudu komorního, ten pak, kdo by dokázal, že fundatorství na klášteře má, aby monstranci tu přijma, do kláštera ji dal, a s volí téhož fundatora aby kšaftovaných 50 kop na klášter vynaloženo bylo; kdyby pak žádný fundator kláštera se nepřihlásil, měl se dotčený Jan Slavikovec zachovati dle nálezu pana hofmistra, pánů a vládyk na místě krále co nejvyššího fundatora. [22]) Ale myslím, že klášter ani nebyl opraven; neboť byl, jak již dotčeno, r. 1580 zbořen, a nebylo pamětníka, že by v něm bývaly konány služby boží.

Klášter stával u zdí městských, za ním byla *věž*, do níž vězňové sázeni byli — snad nějaká bašta. [23])

Naproti klášteru stál dům zvaný „*zelhúz*.“ R. 1496 měšťan Henel, přijav na se 5 kop miš. záduních, oddaných na „zelhúz kamený,“ zavázal se k němu 2 vozy dřev do roka a j. dávati. [24])

Ulice vedoucí od kláštera na náměstí zvána byla tehdá „ulicí klášterskou“ (1496), „klášterní“ (1533) neb „ulicí jdúc do kláštera“ (1548).

Radnice stála tam, kde nyní stojí; jaká byla, toho nás žádné zprávy nedošly.

Škola stávala v městě; neb se připomíná r. 1541 „sladovna Jahodovská *v městě za školú u zdi městské*“ (kn. trh. 1522. M 13); r. 1529 jmenuje se grunt u Koutského mlýna proti škole. Z toho jde, že škola nestávala tam, kde nyní stojí; avšak *kde* stála, určiti již nelze. O učitelích a vyučování této doby nedalo se nikde nic vyhledati.

Na předměstí Horském stával starý špitál, hned r. 1416 jmenovaný, když k němu jisté dědiny koupené obráceny byly [25]). Král Jiří (1468, 14. června) dvůr v Druhanicích na kr. komoru po Václavovi a Michalovi z Sekyřic připadlý daroval městu Čáslavi ku špitálu, „aby tomu špitálu a chudině takové, kteráž tu jest, neb

[15]) Tamtéž K 9.
[16]) Tamtéž P 14.
[17]) Kniha trhová 1522—1553 fol. 1 sq. Jakou proměnu oheň při kostele spůsobil, o tom viz „Památky“ VI, 127.
[18]) Arch. Čáslav. Lib. man. 1496 B 9.
[19]) Desky zemské menší; kv. zápis. tělný 1580—1587 Tom. CCXXXV. C 4: „a aby jakey druhey kostel více v městě Čáslavi byl kromě jednoho, v kterémž by se služba boží dála, toho se neprovozuje; nebo toliko jeden kostel jest, a bylli jest kdy který více, tu jest sveden a platy k tomuto kostelu sv. Petra a Pavla jsou obráceny, a aby kdy *v kostele zbořeném u kláštera* jakey kněz byl a služba boží v něm se dála, toho se provésti nemůže.“
[20]) Kniha trh. 1522—1553 D 1. a kn. 1618—1636 J 5.
[21]) Čáslavští mluvili v replice: „že jest ten klášter v městě jich a oni jej v opatrování svém mají a protož dobře o to pohánětí mohli, než náležili komu jinému, měla by to strana pokazovati.“
[22]) Registra soudu komorního: registra žlutá damašková veypovědí od l. 1534—1535.
[23]) Kn. trh. 1522 sq. fol. 1: „věže za klášterem, do níž sázejí“. Tamtéž se rozdílně od předešlé jmenují „*šatlava* a *pranýř*, jichž polohu na ten čas pro nedostatek pramenův určiti nemůžeme. L. 1524 jmenuje se „duom za klášterem u zdi“ (Tamtéž C 19).
[24]) Arch. Čásl. Lib. man. a 1496 A 5 a D 7; r. 1498 Mikuláš Nábožníček kúpil domek sirotkuov Mucka krupaře — — „proti klášteru vedle zelhúza.“
[25]) Libri Erect. XI. M 9. Památky arch. VI, 188.

potom bude, lepšie potřeba díti se mohla.“ [26]) Léta 1485 dal Vladislav II. věno Marty z Chmelné, vdovy po Václavovi z Sekyřic Janovi z Šellenberka, kancléři kr. Č., a Zdenkovi z Chýnova, kteří je r. 1486 postoupili obci Čáslavské ku špitálu. [27]) Téhož asi času získány byly ku špitálu vsi Korutice, Opatovice a Krupšiny, jež si obec teprv r. 1543 ve dskách obnoviti dala. [28]) L. 1522 špitál s kostelem sv. Alžběty i se vším hospodářstvím shořel, což chudina velmi bolestně pocítila. Blíže špitálu bývala jakási rokle, kde někdy kámen lámali; zvali ji „štamproch.“ R. 1528 Dušek Kašů prodal spáleniště domku a stodoly se zahrádkou na předměstí po levé ruce za Horskou branou proti štamprochu Jiříkovi Trčkovi za 6 kop. [29]).

Níže pod špitálem býval dvůr špitálský, řečený „Krokmital,“ kteréž jméno již r. 1498 se vyskytuje [30]). L. 1522 dvůr ten shořel, později pak opět vystaven byl. Blíže dvoru byly domky, zahrady a chmelnice.

Potok *Brslenka*, který protéká údolím pod špitálem, nebýval ve spisech tak jmenován, nýbrž prostě toliko „potokem“ [31]).

U „potoka,“ blíže k fortně, bývalo jakési návrší, tehdá vůbec „Vršek,“ častěji pak „Pták“ jmenované, o němž možná se jen tolik domysliti, že bývalo blízko mlýna [32]).

Až sem šlo předměstí Horské, odtud pak počínalo předměstí Brodské, polokruhem obkličujíc jižní stranu města. Na rozhraní obou předměstí stávala *lázeň dolní*, jinak „*lázeň pod fortnou*“ řečená; stála tu již ku konci 14. století, pak byla zbořena a na počátku 15. století opět vystavena, jak z Libris Erectionum na jevo jde. L. 1501 prodal Vítek, lazebník, lázni tuto „ležící za městem“ Pavlovi, lazebníkovi, za 47 kop. gr. č. (Lib. man. J 10); r. 1533 Ambrož, tkadlec, prodal ji se vším nádobím Bohuškovi, lazebníkovi z Chrudimi, za 79 kop, od něho pak přešla r. 1546 do rukou obce (Kn. trh. 1522 H 9 a P 3). Téhož léta obec ihned lázeň tu pronajala Vaňkovi, lazebníkovi: „platiti má každý týden k obci 8 gr. č. a fortnickému 1½ gr. č.; škopky a žejdlíky má na svůj náklad spraviti (Novellae, declaratoria).“

Jiná lázeň, zvaná „*horní*“, stávala v městě, ale nevíme, kde, není-li to ta, která se r. 1623 připomíná: „dům v ulici klášterské vedle obecní lázně a vedle domu Jiříka Vrchlabského“ (kn. trh. 1618—1636 G 7). Na západní straně hradeb městských býval jako nyní rybník Podměstský, o němž zprávy naše až k r. 1402 zasahují; že býval k obraně města, není zapotřebí připomínati.

Historicky pomátnější jest *rybník Podhradištský*, který nedaleko odtud na úpatí chlumu *Hradiště* se rozprostíral. [33]) Pod tímto jmenem vyskytuje se poprvé r. 1528 (kn. trh. 1522—53 F 8), ale známe jej hned r. 1371 a 1383, kdež Václav IV. Ondřejovi, rychtáři Čáslavskému důchody rychtářské takto potvrzoval: „*einen grossen teiche* mit czwein kleinen alden teichen, die gelegen sind bey sand *Merteins Kirchen*“. [34])

Tento kostelík stával nad tímto rybníkem, jak slova tato ukazují: L. 1533 Řehoř soukeník „zahradu svú tu nad Podhradištským rybníkem ležící *u sv. Martina*“ prodal Janovi, zeti nebožky Anny Viktorinky za 101 kopu gr. Více viz v „Památkách“ VI, 123. [35])

Blíže těchto míst bylo více zahrad a stráň „*Ladranty*“ (ok. r. 1538), později „Vodranty“ (1628) [36]).

Od Podhradištského rybníka k jihovýchodu na břehu rybníka Podměstského, bylo, jako nyní, několik dvorů: měli tu dvůr měšťané Lýskové (Layskové) odtud Zárybnickými zvaní. Jak doklady z listů dokazují, stál tento díl města již ve 14. století; zejmena připomíná se r. 1371 „dvůr s druhé strany rybníka.“ (Lib. Erect.)

Při břehu Podměstského rybníka připomíná se též místo *Rvačov*, jehož polohu určiti neumíme. První zmínka o něm děje se r. 1500: Kačka Poláčková prodala Martinovi Damaškovi domek na Rvačově; r. 1527 jmenuje se „domek na Rvačově u samého rybníka Podměstského“ a r. 1535 „zahrádka na Brodském předměstí na Rvačově ležící.“ [37])

Před Brodskou branou bývalo více domův a dvorův; znamenitějšího o nich nelze nic podotknouti.

Několik domův a dvorů před branou Hradeckou nepravé předměstím bylo jmenováno. V 14. století mělo tu více zámožných měšťan dvory, jakž i r. 1499 jméno *Kutlhof* (v 16. století Kytlof) [38]) dosvědčuje. Na témže předměstí stál dvůr svobodný a spupný, zvaný „*dvůr Dětiný*.“

[26]) Desky zemské kvat. trh. černý 1542—1544 tom. II. C 23—24.
[27]) Dsky dvorské tom. XVII, 305 a tom. VI, 76
[28]) Dsky zemské kvat. com., kde sobě sami kladou 1541 a tom. CCL D 6, J 10. Ves Krupšiny spustla; na jejím místě jest les severně ode vsi Michalovic na hranicích obce Petrovské (blíže Ledče), v katastru pod názvem „Grupschin“.
[29]) Kn. trh. 1522—1553. F. 10. Podobné zpotvoření německého názvu „steinbruch“ jest i název blízké vsi „Štrampouch“.
[30]) Arch. Čásl.: lib. man. D 3.
[31]) 1522: zahrada u potoka, 1527: dvůr za potokem a j. v. (Kn. trh. 1522—1553 A 15 a F 15).
[32]) 1523: zahrada a domek tu u potoka pod Ptákem (Kn. trh. 1522. B 12); 1526: chalupa pod Ptákem proti mlýnu (Tamtéž E 15): 1534 zahrada s domkem za fortnú pod Ptákem jinak pod Vrškem (Tamtéž H 19); 1538 dům pod Ptákem na předměstí (Tamtéž K 18); 1552 dvůr pod Ptákem za fortnú (Tamtéž T 18).
[33]) O Hradišti tom viz „Památky“ VI, 215.
[34]) Orig. archivu Čásl.
[35]) Kn. trh. 1522 II 15; l. 1536 týž Jan tuto zahradu prodal Janovi Hrubému Koželuhovi a jmenuje ji „zahradu za Podhradišťským rybníkem ležící“. Kostelík stál blíže dvorův zárybnických. Blízká pole jmenují se v katastru „za kapličkou.“ V 16. stol. nebylo již po něm ani stopy.
[36]) Kn trh. 1522 L 4; kn. trh. 1618—1638 L 11.
[37]) Lib. man. G 1; Kn. trh. 1522. E 19 a J 6.
[38]) „Zahradu na Hradeckém předměstí proti Kutlhoffu.“ Lib. man. F 1. R. 1525 „Zahrada s domem před branou Hradeckou proti Kytlofu ležící“; r. 1527 „dvuor vedle Kytlofa“

Z cest, které vedly v těchto časích z města Čáslavi, připomínají se:

1. *silnice Horská* (1531), jinak *Kolínská* (1546);

2. cesta k *Chotusicům* (r. 1539), oddělující se od silnice Horské. Na rozcestí obou cest byly „*Božími muky*“ (kn. trh. 1522 L 12, G. 14 a j.);

3. cesta k *Vlačicům* (1549), tatáž snad s cestou Druhanskou (1523);

4. cesta k *Vrdům* (nynější Chrudimská) r. 1546;

5. cesta k *Šintlochům* (1549), jinak k Markovicům (1549), obyčejněji Žlebská (1549);

6. cesta *Chotěbořská* (1548), jinak Haberská (1635), nyní silnice k Jihlavě; r. 1501 jmenuje se „silnice k *Brodu Německému*“ (Lib. man. J 5);

7. úvoz zvaný „*cesta k Žakuom*,“ kteréhož se posud užívá; připomíná se r. 1533, 1537 a 1540;

8. cesta *Krchlebská*, šla přes rybník Měděnici (Desky zem. XLIII, G 4; kn. tr. Q 15);

9. cesta k *Močovicům* (1530); r. 1537 připomínají se dědiny „za křížem jdúc k Močovicuom.“

Nejbližší okolí Čáslavské patřilo k „šosu“ městskému a slušelo pod právo městské, které z horního práva Jihlavského původ vzalo, k němuž Čáslavští i apelaci brali. Naproti tomu dával úřad Čáslavský ve věcech právních naučení okolním městům, n. p. Ronovu a j. Šos městský přesahoval nynější meze obce Čáslavské; obsahoval zajisté i nynější samotu Lochy, hraniče tudíž s Třebešici a Církvicí; na východ okolí dvoru Koudelovského a Šintlošského; k jihu zaujímal značnou část rolí nyní k Tupadlsku slušících.

V oboru téhož šosu bylo několik dvorův, jichž větší část již v 14. století stála. Dvory *Týnec* a *Veidhof* (tento na místě nynějšího Hejdova, onen při rybníku Týnském při cestě k Druhanicům) ku konci 15. století již s povrchu zemského zmizely; z ostatních značnější byl dvůr *Řečice* (v 17. století dle svých majitelův přezvaný „Koudelovský“); v *Šintlochách* a *Lochách* bylo několik dvorů řídících se knihami městskými. Rybníky v okolí městském, mimo již jmenované, vyskytují se na sklonku 15. a poč. 16. století tyto: *Břískovský* (1498), *Krejnarský* (1498), *Měděnice* (1512), *Novakovský* (1498), *Nový* (1496), *Rczkovský* (1496), *Rychtářský* (1499), *Špitálský* (1512), *Týnský* (1497), *Veidhofský* (1499).

r. 1528 „duom na předměstí Hradecké brány vedle cesty u Kytlofu; r. 1531 dědina orná pod Kytlofem za Březinovou dědinou vedle cesty po levé ruce k Bučicům. (Kn. trh. 1522: D 19, F 4, F 5, G 8).

Význam titulů v 16. století.

Sepsal *Fr. J. Zoubek.*

Titulem jmenovávali Čechové v obecném, zvláště pak v právním živobytí zhusta i pojmenování, jímž rozeznávána byla osoba od osoby (jméno a příjmení), i název, jímž dle původu, hodnosti a sídla oddělován byl rod od rodu, úřad od úřadu, stav od stavu.

Dokud nebylo stálých přijmení, velmi mnoho na tom záleželo, aby byla osoba zvláště před úřady a soudy dobře svým pravým vlastním jménem „křtěným“ jmenována, protože příjmení co jména „případná“ dosti byla proměnlivá [1]). Nebylo tedy dle práv zemských i tam, kde příjmení stálejší byla, ani při všech vkladech do desk zemských i za pozdějších časů zapotřebí, vedle křestného jména i příjmení pokládati, jako při kladení věna, o němž dí V. Kornel ze Všehrd (207): „Při věna ve dsky kladení nejprvé má věděno býti, že ačkoli žádný z pánóv ani z vládyk nikdež se po dskách *panem* nepíše, aniž se vedle práva zemského má psáti, než toliko jménem křestným pravým, a *chce-li*, k tomu i příjmiem, kromě krále, pána všie země: však manželky všech pánóv, vladyk a jiných chudých lidí, kterýmž se koli

[1]) Rodové šlechtičtí zvykli si dědičným jmenům rodovým teprvé mezi lety 1250 — 1350. Jakým způsobem a s jakými proměnami se to dálo, dočteš se hojných, pilně snešených příkladů v sepsání J. M. Hulákovského: o původu a proměnách jmen rodních v Čas. Čes. Mus. 1860, str. 146—161; 297—312; 420—433. Ale mezi měšťany ani v 16., ba zhusta ani na počátku 17. století dědičných příjmení ještě nebylo. Měšťané, jsouce dle osobních vlastností, dle povahy a zaměstnání, dle rodiště a obydlí a jinak rozličnými jmény jmenováni a přezdíváni, nemívali zhusta syn s otcem, bratr s bratrem stejného příjmení, ba i jméno jedné osoby kolikráte bylo změňováno, jestliže osoba buď stav svůj proměnila, nebo z města do města se stěhovala. (Ano za starší doby vyskytují se příklady při osobách stavu městského, že od sousedů a v listech jinak, na pečetech pak také jinak byly psány a jmenovány). Příklady nestálosti jmen městských: R. 1568 udělil Ferdinand I. třem bratřím predikát ze Slavětína, totiž Jiřímu a Martinu Mazaneckým a Janu Holejšovskému; téhož roku byli v Poliéce bratří Jan Moudrý a Ondřej Ocásek; r. 1585 jmenoval se Jan Hradecký jinak Solnický, v Praze pak: Lorenc Müller jinak Křepelka. Nestálá byla i jména ženská: „barbířka při hradu Pražském (1534)“ slula Dorota, ale říkali jí Sybila. V první polovici 17. století byli zapsáni v Kostelci nad Orlicí mezi jinými i tito řemeslníci: 1612 Ondřej Menšík, syn Víta Krále z Třeboně; 1615 Ondřej Červenka, syn Vojtěcha Muřinka; 1618 Matěj Kořínek, syn Matěje Poláčka z Dobrušky; 1621 Vojtěch Zelenka, syn Rolence Zeleného; 1622 Karel Dvořáček, syn Jana Kupana 1629 Pavel Jelínek, syn Václava Kršky z Chlen a j.

dskami věna kladú, samy mimo jiné lidi všecky té zvláštnosti užívají, že *paními* se ve dskách zřetelně a zejmena píší.“ Vešlo sice ve zvyk, že v 16. století dle cizího spůsobu ve zdvořilém mluvení mnozí, jmen vlastních pomíjejíce, toliko titulatur užívali, říkajíce (n. p.) místo: viděl jsem pana Jana „viděl jsem pána;“ ano mluvíce s osobami přítomnými — „z aust v auši“ — mluvili s nimi jako s třetí osobou nepřítomnou, řkouce: „Přál bych, aby se pán dobře měl“ místo: abysi se, pane, dobře měl (Blahoslav: Gram. 334): ale když šlo před právem a soudem o majetek, vinu neb pokutu, nemívala taková zdvořilost místa. Tu zajisté lidé na své křestné jméno velmi dbali, a jsouce zvyklí formám soudů tytýž velmi formálních, ničemu nechtěli se podvoliti, co se osob jejich týkalo, jestliže nebyli jak se patří vlastním jmenem pojmenováni čili titulováni, ačkoliv i oni i soudcové dobře věděli a přesvědčeni byli, že šlo o ně, o nikoho jiného [2]). Proto Všehrd (96) napomíná: Každý svým vlastním jmenem a křestným pohaněj, ne případným, než přirozeným, aby skrze to v škodu a snad i v panskú kázeň neupadl.“

Mnohem více záleželo na tom, aby osoby šlechtické jmenovány a psány byly pravým jmenem rodovým, které, vzato byvši ode hradu, na němž někdy předek rodu seděl, dědičným v rodu zůstávalo, i když hrad již jiným rodům náležel. Proto nebylo jedno, psal-li se kdo (n. p.) *z Janovic* nebo (seděním) *na Janovicích*: ono bylo titul rodový „přirozený,“ toto titul „případný.“ držiteli hradu slušící. Nedopouštěli tedy, aby rozdíl ten byl zanedbáván, protože na jménu rodovém důkaz příbuzenství a stáří rodu záležel [3]). Proto bývalo zapotřebí opatrnosti těm, kteří někoho k soudu poháněli, aby dobře na pravé křestné jméno se vyptali, aby zvěděli titul přirozený („odkud se kdo píše“,) jakož i sídlo, na němž seděl, koho bylo pohnati, a neměl-li svého sídla, kde obýval neb sloužil, a jiné případnosti (Všehrd 96,), aby nebylo pohánění nadarmo, jako n p. poháněl nadarmo Mikuláš Dašický z Barchova, napsav (1541) místo Jana Ouborovského z Ouborovic z Ouborova (9. J. N 5); nebo Jan Horar (1543), napsav místo Matyáše Ornolta z Šorfenberku z Šonfenberku (12. J. A 6); nebo jako Sixt z Vernířova (1537), který napsal místo Václava Hoštického z Hoštic „Kosobotský a na Tupadlech“ — Tupadla patřila tehdáž Lukaveckým (7. J. N 11). Jako v jiném ve všem byly nejvyšší autoritou desky zemské i stran titulu, čili stranu toho, odkud a jak se kdo píše a psáti má. Když zajisté r. 1566 Šalomon Hánek z Proudníka, kancléř hrabství Kladského, listem německým dokazovati chtěl, že se píše z Prudnikh, řekl mu Jiřík Ursin z Vladoře, že desky stranu titulu ničím nelze přemoci, a ukazování německého listu bylo zbytečné (15. J. 528.).

Když byly v Čechách zdomácněly obyčeje a řády neslovanské, od západu přišlé, ničím se tak šlechta nehonosila, jako starožitností a přesností rodu, zakládajíc na ní vyšší své urozenství a větší svá práva; ba zdá se, jako by urozenství tytýž více váženo bývalo, nežli vlastnosti a zásluhy osobní [4]), ačkoliv povždy bývalo věcí žádoucí, aby člověk urozený i statečností a šlechetností mysli se vyznamenával. Mohlo sice dle slov Všehrdových (str. 215) „širokým svědomiem desk zemských“ býti dokázáno, že „žena po muži se šlechtí,“ a byť by i měštkou nebo kmetičnou (poddanou) byla, že „již rodu svého povýšila skrze muže,“ když ji člověk urozený za manželku pojal, což se v Čechách zhusta stávalo: ale to je také pravda, že rodina pošlá z manželství řádu nerovného za *horší* byla pokládána, nežli manželství, v němž byl muž i žena rovného řádu a urození. Bylo tu pravidlem: „kdo má máteř rodu pan-

[2]) *Václav* jinak *Jindřich* z Kamenice pohnán byv od Reginy Železnice před soud komorní, položen (napsán) byl v půhonu *Jindřich* jinak *Václav*. Mluvil proti tomu, že „jest jméno jeho křtěné *Václav*, a tuto za přímí položeno jest z zadu.“ A soud nalezl (1535): „Poněvadž ona Regina Železnice v půhonu svém pohnaného postavila předkem Jindřichem a potom Václavem, a po druhé jest dostavila Jindřichem, a Václavem jeho jest nedostavila, jeho jméno křtěné jest Václav, a tak jest měla jeho v půhonu (v žalobě) předkem postaviti Václavem,“ z té příčiny že se půhon zdvihá, ze žaloby že nic není (6. J. P 3).

Pro krátkost citujeme registra soudu komorního, jimiž se tu dokládáme, takto: Registra žlutá damašková veypovědí 1534—5 = 6. J.; Registra bílá starší nálezův a veypovědí 1536—8 = 7. J.; Reg. papoušková obeslaná 1538—42 = 8. J.; Reg. papoušková půhonná 1538—43 = 9. J; Reg půhonná bez pukel 1544 — 1554 (litery mají po 30 listech) = 12 J atd

Jiný příklad: R. 1535 stál před soudem komorním purkrabí Prostibořský, služebník pana Volfa Dobrohosta z Bonšperka, když jej byla pohnala Mandalena z Nebilova ze slov hanlivých Ale půhon byl zdvižen, když purkrabí mluvil: „Každý má jiného křestným jménem pohaněti a teprv titulem tím, kterého už užívá. Ale tuto jest jej pohnala Petrem, ješto jméno křtěné jest Václav,“ a soud sám s ním se srovnával, „poněvadž ona Mandalena toho jména Václava předkem nepostavila v svém půhonu“ (6. J. M 7). Jméno křestné mělo dobře a správně psáno býti, ne tak, jak zhusta v obecném mluvení bývalo proměňováno, sice list, zvláště před soudem žádné platnosti neměl. Tak pohnala Marketa z Vchynic Evana Oudrckého z Oudrče, jemuž Vaniš říkali; že pak mu nedala jméno Evan, nýbrž Vaniš, byl jí (1545) půhon zdvižen (12. J. D 24). Na ten nález táhl se (odvolával se) ihned (1545) Jan Klucký z Libodržic, když bylo v půhonu položeno (napsáno) „Šteffan“ (Štěpán) Mirek z Solopisk, řka, „že jest věc neobyčejná, aby Čechové se křtili tím jménem „*Steffanem*;“ ale soud komorní nedal místa tomu rozumu (12. J. D 27).

[3]) R. 1474 byl Jan Jenec z Janovic odporen bratřím Štěpánovi a Oldřichovi Vrchotám, kteří se psali *z Janovic* ač jich předkové psávali se *z Vrchotic*, načež učinil soud komorní výpověd, aby Vrchotové psali se *z Vrchotic*, „a chtějí-li se psáti *seděním na Janovicích*, toho jim bráněno nemá býti.“ Archiv Český IV, 278.

[4]) R. 1260 dala Marketa královna Česká panu Vokovi z Rosenberka některé statky v léno pro věrnost, *zvláště pak* pro jeho urozenost: „cujus fidei puritatem per experientiam agnovimus, et maxime nobilitatem suam attendentes, quia in progenitoribus suis liberis atque nobilibus vitam ducens, comitias vel majores dignitates tenere poterit et habere.“

ského a otce pána, jest *lepší* tím, nežli kdož má otce pána a máteř stavu rytířského, toliko tím, že jest i mátě z stavu panského (Právník 1861, 157).“ I dle zřízení zemského (1500) měl býti na věčné časy znamenitý rozdíl mezi stavem panským a rytířským, v stavech pak samých býval i rozdíl mezi rody a rodinami pilně šetřen a zachováván, protože každý pilně všeho vyhledával, čím by urozenost, vzácnost a poctivost rodu i osoby své mohl dokázati, aby mohl o sobě říci, že jest „dobrý“ t. z urozených rodičů pošlý, aby toho mohl i provésti, kdyby mu někdo řekl: já jsem lepší, t. urozenější, nežli ty, aneb kdyby mu někdo urozenosti upíral, což za největší ponížení bylo pokládáno. Proto (n. p.) r. 1540 Florián Gryspek z Griesbachu a na Kacejově, nařčen byv od Václava Dlaska z Vchynic „chlapstvím“, velmi horlivě dokazoval, že někdy otec jeho císařům Maxmilianu a Ferdinandovi „ne jako chlap neb člověk lehký, než jako dobrý člověk zachovalý stavu rytířského, rada a sekretář J. Mti. až do smrti své věrně sloužil,“ že on Florián „jest po předcích svých osoba stavu rytířského a že předkové jeho od dávných let a časů toho užívali.“ Když pak mu Dlask řekl, „že jeho Floriána Gryspeka má za dobrého a zachovalého rytířského člověka,“ nežádal Gryspek jiné nápravy (9. J. K 20). Proto šlechta pilně své předky a jich erby zapisovala: rytíři, aby mohli dokázati, že jsou *od čtvrtého kolena vládykami*, aby do stavu panského mohli býti přijati; páni, aby důkazy starožitnosti svých rodů mohli sobě uhájiti předních míst v soudu zemském a jiných předností a práv, jichž zasloužilost rodu nebo marnivost a pýcha vyhledávala. Nic si z toho rodové čeští nedělali, když pochlebenstvím nebo nerozumem kronikářů všelijaké i nehezké povídačky byly vymýšleny, jen když se jim noví neznámí praotcové v dávné minulosti objevili. Hájek poctil pana Jaroslava z Šellenberka praotcem Bivojem, který z obraznosti Hájkovy zrovna k roku 716 vyplynul, a mnozí jiní dávní praotcové slavných rodů narodili se teprvé v 16. století v Hájkově kronice, z níž i do Diadochu Paprockého přešli. Avšak i po cizině bývali zbytečně od rodů českých praotcové, strýcové a příbuzní vyhledáváni, aby jimi starožitnost a urozenost rodu mohla býti dotvrzena. I sám moudrý pan Vilém z Rosenberka, maje rozepři s knížaty Plavenskými, kteří při všem chtěli míti po králi první místo a první hlas, což dle listu Vladislavova a dle staré zvyklosti vladaři domu Rosenberského náleželo, nepřestávaje na tom, že pocházel z Vítkovicův, rodu českého, slavného a mohútného, ukazoval na soudu také pro poctivost rodu svého některé listy na pergameně s pečetmi přivěšenými knížat *Ursinův*, kterými se k krevnosti rodu Rosenberského přiznávají.“ Znamenitý ten český pán tak byl o tom hned přesvědčen, že čeští Vítkovici z Italie pocházejí, že o něm pilný životopisec jeho V. Březan (str. 51) napsal: „— Pán mladý na tom ustrnul, aby spravedlností svých (prvního místa po králi) dobýval a hájil, s tím doložením, ač by o tu pouhú spravedlivost připraven byl, že nemíní v Čechách zůstati, než tam zase obrátiti se, odkudž jeho původ jest, to jest do Italie (1552).“ Když pak pan Vilém r. 1556 při své spravedlivosti zůstaven byl, tu „páni z Rosenberka, obdrževše v soudu, v sněmích a j. místo přední, počali užívati *Ursinovského erbu* (!) a psalo se jim „*Vysoce urozeným!*“ (Březan. 109). Dotčení pani strýcové knížata Ursini navštívili českého mocného strýce pana Viléma r. 1566, který se dával častěji psáti Ursinem, jakož i na mramorovém náhrobku svém v kostele Krumlovském sluje: *Guilielmus Ursinus*, domus Rosenberginae gubernator. . . . . Za oněch časů, když vědě heraldické a diplomatické málo rozuměli nebo nic, mohl takový zbytečný klam býti proveden, jako za Rudolfa II. Vchynští ucházejíce se o přijetí do stavu panského, také falešnými listy Tetaurů z Tetova svedeni byli, že se co pánové psali z Vchynic *a z Tetova*.

Bylo zapotřebí věděti, jakého je kdo stavu a urození, protože zvyk a chuť časová, zdvořilost a marnivost předešlých století toho požadovala, aby tím, co my nyní titulaturou jmenujeme, totiž přidáváním přívlastků k jménům osobním a rodovým v listech a v mluvení nikdo nebyl uražen, z čehož by mrzutosti a soudy pojíti mohly. Ledasčeho zajisté lidé někdy snadněji ztrpěli a prominuli, nežli „ujímání“ čili zmenšování titulu, a bývalo vyšším osobám věcí velmi protivnou, když si lidé nižšího řádu větších titulů přidávali anebo větších titulů na jiných vymáhali, nežli jim náleželo. Proto psal (n. p.) r. 1473 pan Jan z Rožmitálu a z Blatné Zvíkovskému purkrabí s úšklebkem: „A prosím tebe, piš mi, co jsi a kde které strýce máš, ať bych věděl také, kterak psáti. A prosím tebe, nepiš mi křivdy (nedávej mi menší titul), a zeptaj se na to (na své strýce a co jsi) pilně, abych také tobě (titulu) neujel (neujal — Archiv Český I, 241).“ Načež odpověděl purkrabí: „Vězte, pane, že jsem bohdá *dobrý člověk*,“ chce-li věděti více, ať s ním stojí před soudem.

Pro velikou nedůtklivost lidí titulům zvyklých, jakož i neobyčejné lpění na formách již ustálených přidávány byly v 16. století k formulářům, dle nichž rozličné listy byly spisovány, i *tituláře* čili abecední vyčtení osob stavu panského a rytířského, spořádané dle křestních jmen s připojením titulů kněžských i městských, aby každý věděl, jakého stavu kdo v zemi užívá, aby nikomu v titulu neublížil. Probravše pak tištěné takové formuláře a tituláře z r. 1556, 1567, 1572 a 1589, přesvědčili jsme se, že ti, kteří tituláře vydávali, nevědouce, že subtilné ono v Čechách stavů a titulů rozdělování

nevypučelo u nás z kořene národního aneb z lidské nutnosti, nýbrž z cizích řádů německých, nadarmo, nelogicky a nehistoricky dokazovali, že rozdělení stavů a tudíž i jich titulování jest vůle Boží, zvyk prastarý historický a j. Jak za to máme, promluvil o tituláři nejrozumněji a nejčeštěji Jan Jičínský r. 1567, porozuměv titulu co zdvořilosti, obyčeji a praktické prospěšnosti beze všeho dokládání se pokaženosti lidskou a sousty z historie řecké a římské. Proto si Jičínského raději povšimneme, nežli M. Mikuláše Šuda z Semanína (1556) nebo Šebestiana Fanknara z Fankenšteina (1589), kteří zbytečně a nehezky na počátku titulářů rozumy své rozkládají.

Jan Jičínský k formám a notulím (aby rozličné potřeby lidské od každého týmiž formulemi a slovy psány byly, „jakž nyní v jazyku našem *slovanském* [5]) a v království Českém toho lidé požívají") přidal i *titulář*, „to jest, jak by jedni k druhým měli se chovati, když by oč koli psaní neb poselství chtěli k sobě činiti, aby jeden druhému v tom zoumysluě nehleděl ubližovati." Že pak titulování jest *zdvořilostí*, takto se dolíčuje: Slušná a chvalitebná jest věc, poctivostí vespolek se předcházeti a jednomu každému toho, což komu náleží, udělovati podle důstojenství a povolání jeho, buď pak toho kdo hoden, nebo nehoden, tak aspoň nikomu neublížíš. Ale lidé nevážní, „zvláště pak ti, ježto málo mezi lidmi bývali a doma (jakž říkáme) váleni jsou," nevědouce, co jest uctivost, vlídnost, ochotnost, šlechetnost a ctnost, zúmysla někdy lidem v listech ublížují, „že se v mozku jich tak snáší," jako by oni toliko lidé a poctivosti hodni byli. Nevážíce si tedy jiných, také od jiných nic váženi nebývají. „Všickni, kteříž jediné zdravého rozumu požívají, v tom se ochotně s lidmi sdělují, a než by měli komu v tituli ublížiti, raději každému ho přidadí." Říkali-li mnozí: „Z čeho mi krev neteče a z měšce nekape, o to se s lidmi umlouvám." „I proč by jedni druhým neměli té krmě přáti, kteréž oni rádi lidé chtí požívati a kteráž za peníze se nekupuje?" — nebyla to slušnost a zdvořilost, nýbrž soběcká lhostejnost a nehezký důkaz materialismu, s kterým v 16. století všude po Čechách jako v jiných zemích se potkáváme. Že titulů co *zvyku a obyčeje* sluší zachovávati, i když tituly přílišnými býti se vidí, toho pokládá Jičínský vtipný příklad: Palček (Paleček), „český philosophus" za krále Jiřího, schválil prý, aby papeži z Čech psali „sanctissimo domino nostro" (nejsvětějšímu pánu našemu), ačkoli slýchával v kostele o Bohu zpívati: Tu solus sanctus, tu solus dominus (Ty sám jsi svatý, ty sám jsi pán — hospodin). Ale „pokavadž na světě jsme, musíme se také s lidmi srovnávati." „Tento mudrák nepotupil toho, což již tak obyčejem a starobylým požíváním utvrzeno bylo, aby toho nemělo přece užíváno býti." „Všelijaké zajisté věci starodávním užíváním a obyčejem stvrzené nemohou snadně z lidí vyvráceny ani vykořeněny býti."

Jest i *praktické*, jak nyní říkáme, čili prospěšné, titulovati každého, jak komu sluší. Jsou zajisté dvojí lidé: jedni jsou hned z přirození dobrotiví a dobromyslní, snášejíce toho, neděje-li se jim skrácení zúmyslně; jiní pak, byť by jim nevědomky v titulu ublíženo bylo, „tehdy tak se o to ježí, stěkají, tak bouří, jako by jim někdo otce zamordoval." „A to se častěji shledává při těch, kteříž v latinském jazyku slovou *novi homines*; u nás slouti mohou *v nově do stavu přijatí lidé*. Mezi těmi nacházejí se někteří divocí vysokého zavolání (!) a vayše i více, nežli samo v sobě jest, o sobě smayšlejíce, kteříž, že trošku prohlédli a jako veš z hnizda povylezli, zdá se jim, že již hory přenášejí. A v pravdě nic není ohyzdnějšího a lidem dobrým mrzutějšího nad člověka hloupou paychou pozdviženého. — Jistě s králi, knížaty a znamenitými pány snázejí jest o všecko rozmlouvati, nežli s těmi některými lidmi rohatými a vysoce o sobě smayšlejícími." Podivně příčilo se to spůsobu staročeskému, o němž napsal Jičínský: „V království Českém a v jazyku našem přirozeném," dáváni byli druhdy těm, kterým by nejpoctivější titulové měli býti dáváni, titulové „téměř nejsprostnější, ačkoli však poctiví." Na takových titulech slavní starožitní rodové přestávali buď z obyčeje starodávného, buď že pradědové jich, jsouce milovníci všeho dobrého, na „titulech sprostných" přestávali a „skutkem raději než titulem" šlechetnosti své dokazovali (latině psávalo se: generoso et nobili domino; česky jen „urozený"). „Ale (dí Jičínský) již téměř našich těchto časův všickni chtějí býti *urození* [6]), kteříž

[5]) Sluší sobě povšimnouti, že Čechové dobře si toho byli povědomi, že jest jazyk jejich nářečí *slovanské*, ačkoliv napsal Blahoslav (Gram. 340): „Toto pak pravím, že my takového slova, v němž by všickni dialektové a rozdílové neb rozdílní způsobové jazyka našeho zavříni právě býti mohli, *nemáme*." Vždyť psali pánové Moravští r. 1415 Sigmundovi o vězení M. Jana Husi: „— pro kteréhož člověka scestné narčenie všechna koruna Česká i jazyk *slovenský* jest pohaněn." (Archiv Český III, 183). Staří letopisové čeští (str. 106), narážejíce nejspíše na slova Kosmova (Script. rer. boh. I, 82): Perpendit (Břetislav I.) innatam Theutonis superbiam et quod semper tumido fastu habeant despectui *Sclavos* et eorum linguam, píší „že sú Němci úhlavní nepřietelé jazyka českého, polského a všeho slovanského." Pozdějších dokladů je více Když po latinsku bývalo *Sclavi* a lingua *sclavica* pojmenováním obecným, proč by nemohlo býti i po česku?

[6]) Z jiných současných dokladů tento: *Jiřík Ursin z Vladoře* byl rektorem školy v Jaroměři, kdež „při náboženství v kostele" se rouhal, ode mší odcházeje, až naň farář radě žaloval, která Ursina r. 1542 před sebe obeslala, a když faráři pohrůžku byl učinil, rychtáři do vězení dala (byl v něm dvě hodiny). R. 1544 stav se bakalářem, oddal se řečnictví čili poručnictví při soudech a dobyl si na Ferdinandu I. asi r. 1547 erbu, na němž si velmi mnoho zakládal, dávaje si ihned v obesláních titul „*urozený vládyka*" jako by byl osobou rodu starožitného, a mnozí se mu proto posmívali.

rovně jako kuře dnes se vylíbší, aneb raději dím, z vayce vyklubavší, chtějí hned kokrhati, ano jim to nic nesluší, a čas ještě nepřišel.“ Vzpomnél si tu Jičínský zvláště na „všetečky,“ „ježto po městách a městečkách se potulují, lidem příčiny zoumyslně dávají, a aby některé k pokutám přivedli, sobě uložili, svou vůli provozují, zahálčivé životy vedou, chtějíce létati, an jim ještě křídla nepočala růsti. Kterýmžto se přihází jako ptákům nedospělým, když se vzhůru vynesou, že zase na zem padnou a pod lavicí se octnou. Potom je častokráte děti slapají a s nimi podle své dětinské vůle zacházejí (nakládají), tak, jakž stará česká přísloví o tom vysvědčují.“ Véru bylo v 16. století po krajích mnoho nešlechetné ačkoli šlechtické drobotiny! I na potomky dobrých staročeských rodů naříkají vydavatelé titulářů, že nejsou potomci svých předků pamětlivi, propíjejíce svou slávu v hospodách, na čest nic nedbajíce[7]). Ale ta důtka a to moralizování bývá zhusta příliš rozplizlé a nečte se hezky, jako n. p. před titulářem r. 1589.

O titulaturách zmiňují se tituláře podrobněji toliko při stavu kněžském a při městech. Poněvadž pak vydavatelé titulářů vyznávají, že jim byla normou a pravidlem kancelář zemská — ve formách a notulích se ovšem podle dotčené kanceláře zachovali — sestavili jsme tituly stavů světských podle dopisů, zvláště pak obeslání a půhonů z r. 1535 1537, aby rozdílné titulování ze skutečných příkladů bylo pravdivější a spolehlivější.

V polovici 16. století byli při úřadech a soudech zemských obyčejem tito titulové:

Lidem poddaným úřadové nepsali, protože „člověk“ čili poddaný ani sám žalovati ani sám žalován býti nemohl; pánovi toliko bývalo psáno, aby toho neb onoho člověka k soudu postavil.

Židům nebyl dáván žádný titul; psáno toliko: Židovi M. v Teplici; počátek listu: Věz, žide, že . . . Jakubovi jinak Samuhelovi z Staré školy židu: Žide, věz . . . Starším židům Pražským: Židé, vězte . . .

Dědiníkům, t. j. svobodným majitelům dvorů a malých statků, kteří žádnému pánu poddáni nebyli[8]), sami před soud pohánětí a pohánění býti mohli, kteří sami berníkům berni dávali a potřeby své do desk *menších* zapisovali, dáván byl titul: *robotný*, n. p.: „*robotnému* Václavovi jinak Vaškovi, dědiníku v Zlučíně, *příteli dobrému*“; počátek listu: *Robotný příteli* milý, věz . . . *Robotný* býval i titul rychtáře ve vsích, ačkoli vrchnosti o lidech svých také říkávaly: moji poddaní a robotní.

Měšťanům erbu neužívajícím slušel nejčastěji titul: *opatrný — příteli milý* (někdy toliko: příteli dobrému): Opatrnému Hanuši Elblovi v Jachmstále, příteli milému; opatrný příteli milý. Tak psáno také r. 1535—1537 měšťanu Litoměřickému, Rychnovskému a. j.

Osobám erbovním v městech mělo psáno býti: *slovútný — příteli milý*. Důkaz toho ze soudu komorního r. 1535: Mikuláš Gref z Příbrami, soudě se s Janem z Vítence, i toho dokládal, že jest člověk *erbovní*. K tomu odpověděl Jan z Vítence: „Což se erbu dotýče, poněvadž král J. Mst. ráčí mu psáti ne *slovútnému*, ale *opatrnému*, tedy erbovním býti nemůž (6. J. H 66).“ Ale *slovútnými* byli titulováni i měšťané znamenitějších měst království Českého; nevíme o mnohých, jimž psáno bylo *slovútným*, zdali jakého erbu užívali. Dle titulářů

R. 1551 jmenoval ho p. Vilém z Rosenberka zároveň s pěti jinými řečníky poručníkem svým před soudy zemskými, což i Ferdinand I. schválil. Snad se také proto panu Vilémovi líbil, že se jmenoval Ursin. Téhož roku pohaněl Jaroměřské, že od nich r. 1542 bez pořádného soudu do vězení dán byl. Velmi se proti tomu obražoval, že by co rektor školy býval jejich „služebníkem a náchlebníkem,“ dokládaje, že údové university Pražské nejsou jako jiní služebníci (11. J. 484—487; Březan 42). *Řehoř Ursin z Vladoře*, snad bratr Jiříkův, nepodepisoval se vždycky stejně a pokládal za posměšek, když ho paní Bohunka z Pernštejna na Hluboké v půhonu položila: Řehoře Ursina, *který se píše* z Vladořic, ačkoli se psal z Vladořic, roku pak 1548 již z *Vladoře*. Žádal, aby soud půhon ten zdvihl: jindy prý bývají půhony zdvíženy pro pochybení v konsonantu (jako Šorfenštein a Šonfenštein), při něm pak pochybeno ve vokálu (e místo o, což p. Bohunka na písaře svaděla), a soud (1548) půhon zdvihl (12. J. G 17). O *nového zemana* brousil si jazyk ledaskterý chudý nebo zchudlý zeman, pyšnící se starším urozenstvím, jako Otík Hokovský z Hokova, který na koni vypůjčeném na námluvy jezdil, ale přece tolik pýchy měl, že řekl (1551) o Mikuláši Nikláskovi z Žitenic: „Než bych byl takovým *novým* zemanem, jako jest Mikuláš, že bych raději se stíti dal“ a: „Přisahám Pánu Bohu, že jsem třikrát lepší, nežli Mikuláš Niklásek.“ (13. J. 79; 15. J. 122).

[7]) Nechtějíce nyní o šeredných nešvarách těch se šířiti a příklady, jichž hojnost sebranou máme, dolíčovati, jaké hanění, výtržnosti a mordy zvláště ze hry, kvasů a nestřídmého pití pocházely, podotýkáme toliko, čeho pan Jan z Lobkovic syna svého varoval: „Nebuď příliš poddaným svým v kvasích obyčejen, aby sobě tebe v lehkost nevzali, a tebe potom, ač jsi pán jich, jako za nic neměli. Neb jsem takové lidi také znal, že s svými sedláky rádi v krčmách kvasili, a ožerouce se, chlapi že pány své za vrch smykali. (Zpráva a naučení Jaroslavovi. Vyd. Květova 1851 str. 20.) Důležitým vidí se nám býti, co tuto položíme o nejšerednějších slovech, jimiž se lidé urození v 16. století zhusta znectívali: Sigmund Robmhap z Suché, znectiv Ondřeje z Mezného oplzlými slovy, mluvil před soudem komorním (1536), „že ta slova hanlivá nejsou,“ proti čemuž Ondřej: „*Ač jsou ta slova polská*, ale co v sobě drží, že jich není potřeby vykládati, než rozum jest toho, že věčího hanění nemuož býti, poněvadž se poctivosti dotýče (7. J. A. 20 b.).“ Bylo by přáti, aby někdo z krajanů vypátral, jaké způsoby i nespůsoby pro časté stýkání se Čechů s Poláky z Polsky do Čech a z Čech do Polsky přešly, protože, pokud víme, k věci té důležité posud náležitý zřetel obrácen nebyl.

[8]) Proti tomu sluší položiti, co r. 1545 na soudu komorním mluveno bylo: „Ač sobě dědiníci (dskami zemskými grunty) zapisují, proto pod vrchností jsou (12. J. C 27).“ Pravda, chudí zemané a dědiníci zhusta od mocnějších všelijak k tomu byli připravováni, že poddanství musili podniknouti.

mělo se psáti *slovútný* měšťanům měst Pražských, kteří neužívali řádu rytířského, a tak se i psávalo, ačkoli i v Praze, jako jinde, rozdíl byl mezi měšťanem a obyvatelem (n. p. 1537: *Opatrnému* Jakubovi Šmaydíři, *obyvateli* St. m. Pr., příteli *dobrému*.) Ale bylo veliké pochybení, jehož žádný vládyka nikomu neprominul, psal-li mu kdo místo „urozenému“ *slovútnému*. Proto se ozval (1473) Petr Stoupenský z Húzné, když mu Budějovští, s nimiž se přel, slušný titul nedali: „Neviem, proč mi píšete *slovútnému*, a prvé jste mi psali *urozenému* — a já vám prvé také psal *pánóm*, a již píši *opatrným*.“ Tak si obě strany ujmutím a zmenšením titulu v trpkosti své ulehčily (Archiv Český V, 347). Když r. 1541 Václav Rud z Křečovic před soudem komorním stál, mluvil, „že k tomu obeslání povinen odpovídati není; neb mu se píše (od Havla Šamše z Klatov) jako měštěnínu, *slovútnému*, ježto jeho pradědové *vládyckého* stavu užívali“ (9. J. N 1—3).

Městům, když psáváno bylo representaci celé obce, dáváni byli titulové dle toho, bylo-li město královské neb poddané, větší neb menší, ačkoli vždy přidáváno bylo na začátku listu: „Službu svou vzkazuji.“ Dle titulářů měli největší titul páni Pražané Staroměstští, jimž se psávalo: Slovútné a (mnoho) vzácné poctivosti pánům purkmistru a radě Starého města Pražského.“ Při Pražanech Novoměstských vynechávalo se slovo *vzácný*; do Menšího města Pražského, na Hradčany a na Vyšehrad psávalo se toliko: „múdrým a opatrným pánům purkmistru a radě (ač ne vždy; r. 1536 toliko: opatrným). Do Hory psávalo se: Slovútné (vzácné) opatrnosti (poctivosti) pánům šefmistrům a radě . . . šefmistři při žádném jiném městě se nejmenují. Do Hradce Králové, do Žatče, Litoměřic, do Tábora, Nymburka, Klatov, Loun, Chrudimi, Kolína, Plzně, Kadaně, do Budějovic, Čáslavi a do Stříbra mělo se psáti: Slovútné opatrnosti panu purkmistru a radě . . . ačkoli spůsob ten nebýval vždy na vlas zachováván. Do Písku, do Brodu Českého, do Kouřimi, Jaroměři, Dvoru Králové, Domažlic, do Mýta, Žlutic, Mělníka, Vodňan, Berouna, do Slaného, Sušice, Poličky, Lipého, Ústí nad Labem, Marieperku, Jihlavy, Mezeříčí, Prostějova, Kroměříže psávalo se nejčastěji: Moudrým a opatrným purkmistru a konšelům města . . . Pardubským a jiným městům byl titul: Opatrným pánům purkmistru a konšelům města . . Do městeček mělo se psati: Opatrným purkmistru a konšelům městečka . . . Cizím větším městům dáván byl titul: slovútné múdrosti a opatrnosti pánům purkmistru a radě . . .; měšťanům z týchž měst psáváno bylo: slovútným a opatrným. [9])

Vládykám psávalo se: *Urozenému* vládyce *panu* (někdy *panu* vynecháno) příteli milému; urozené vládyce, přítelkyni milé [10]).

Rytířům: Urozenému a *statečnému* rytíři panu Jindřichovi Zaydlicovi z Šenfeldu na Homoli, příteli *mému* milému. Co se stavu dotýče, nebývalo tuze šetřeno rozdílu mezi vládykami a rytíři, ale v titulaturách rozdíl všude se spatřuje [11]).

---

[9]) Co příklad a zároveň příspěvek k poznání věci obchodních v Čechách klademe sem list do Normberka a Mnichova poslaný r. 1535:

„Slovútným a opatrným Janovi Ebnerovi, Augustinovi Tichlovi, a místo nebožtíka Bernarta Tichtla Jeronymovi Paugartnerovi, Bartholomějovi Šrenkovi, oběma jakožto dědicuom téhož Bernartha obchodu a handle jeho česky mědi, měšťanuom v Normberce a v Mnichově, společním držitelnom a uživateluom česky mědi Hory Kutten, všem spolu neb jednomu z nich k odevření, přáteluom milým.

Službu svú vzkazuji, slovútní a opatrní přátelé milí. Vězte, že jest slovútný Michal Karik z Řezna a v Praze mne žádal, abych vám listem z úřadu svého oznámil, že týž Michal jest do soudu komorního tohoto království od Viktorina a Severina bratří vlastních Severinuov i na místě Jana bratra jich let nemajícího pohnán z nepostúpení mědi z Hor Gutten aneb z summy peněžité m (=1000) fl (kop) gr. č., jak puohuon ten, kterého se vám přípis posílá, šíře ukazuje, kteryžto puohuon k slyšení při svatém Martině najprv příštím přijíti má. A poněvadž tím puohonem dotýče se věci, totiž mědi, které jste vy v držení a užívání nyní i prvé podle zapsání smluvami a obdarováním jich milostí králuov českých byli, a tak vaší vlastní věci a spravedlnosti, a jeho Michala věci nic tu se nedotýče; neb jest on toho nikda k své ruce v držení ani v užívání byl, než té mědi jakožto služebník a faktor váš obchodem a handlem na místě vašem v spravování jest byl: a tudy abyšte v dotčeném soudu k času jmenovanému sami sebe i jeho Michala zastoupili, pravě dále, že bez přítomnosti vaší v sond a v odpovídání dáti se nemíní, ani jemu že slušně a spravedlivě to učiniti náleží. I protož pokládám vám toho rok (termin) v pátek na zajtří svatého Martina najprv příští, abyšte přede mnú (nejv. hofmistrem), pány a vládykami, krále jeho milosti radami na hradě Pražském stúli aneb na místě svém s plnú moci k tomuto jeho Michala před týmiž bratřími zastúpení vyslali. Pakli byšte toho neučinili a vašimi spravedlnostmi, smluvami zápisuov a obdarování králi jich milostí na touž měď přišlým v čem jaké obmeškání se stalo, nechce on Michal vám tím potomně nic povinen býti. A dále také jestliby pak i on skrze vaše tak nezastúpení k jakým škodám přišel a v té při že by pád vzal, též o to nechce k žádnému jinému, než k vám hleděti. To vědúc, tím se spraviti budete moci.“ (Reg. obesl. 1535. E 14). Pro lepší vyrozumění věci, již se tu dotýče, viz v Rozmanitostech: K životopisu Vikt. Korn. ze Všehrd.

[10]) Že se tu dotýká osob vládyckých před tištěním titulářů, jmenujeme některé z nich z r. 1535, kdyby snad byly přátelům genealogie vhod: Přibík Březský z Březí na Osečanech, Hanuš Libnauer z Libnova, hejtman na Mostském hradě, Diviš Malovec z Libějovic, Fridrich Kestřanský z Kestřan, Kašpar z Strojetic na Střekově, Jan Měkavý z Ostrova, Jan Studeňovecký z Libošina na Chotči, Jiřík Dlask ze Vchynic na Hostyni, Adam Byšický z Byšic a v Roudnici, Václav Nahorubský z Nahorub, úředník na Chlumci, Jindřich Všetatský z Všetat, Jan Žatecký z Waykrštorfu, Melichar Stolinský z Kopist, Stanislav Žďárský ze Žďáru, Jan Kordule z Sloupna, Jindřich Nečanský z Mínic, Předbor z Raděšina a na Janovicích, hejtman kraje Vltavského; Jan Řesanský z Kadova na Bezděkově, Jan Slavík z Slavíkova, Jan z Kostelce na Hostivaři a j.

[11]) Tito byli pokládáni za osoby rytířské r. 1535: Jan Měsíček z Vayškova na Dolanech, Petr Holý z Chrastu na Petrovicích, Václav Záruba z Hustiřan, Jan z Leskovce na Kamenici, Ctibor Divčický z Sudoměře na Dobevi (Dobví), Jiřík Lajtolt z Ebenic na Nekmíři a j.

Panu Urozenému panu panu Janu Lickovi z Kyemberka na Bernartaku, panu přieteli memu milému. Za Všehrda bylo pravidlem „Což se zmluv dotýče, a se jich zachovávati při lidech od strany vyznavejících jako při obecnych, že se píše pan Hvězdu panu a nemaju jeden pana: ale ve listech knihy se panem psáti nemá, než jménem pravym křestnym a přijmiem a zmluvou přirozenym Všehrd 372.“

Kunemu, jak svrchu při panu Vilémovi z Rosenberka položeno, sluší zde vysoce urozeny.

Jeho měly zde proměniny zkrácené stavu manželského svědo. Pracny toho příkladu jest z roku 1554: Kunes Dvorecky z Obramovic z 1550 jím — měl syna Petra Dvoreckého a dceru Vranu provdanou za pana Vilka z Kocan. Děti rozdovaly se i jemnice, sukne damaškove a šaty hozan, z nichž Petr sestru svou řemi půhony pohnání k soudu komornímu. Ale pani Vrana zavrhla se hned, že k tomu pohonu nemá povinna odpovídati z příčiny ze, že zmlu jest nemá zapsáno v rejstřích ani na listu tak, jak jiná zmlu bývá. Neb jest se vdala za pana Vilka z Kocan, a tak po panu mezi ji dohrazeno byti pan Vrana má, jako za dítě a sirotu jest. A ješto jim praví, že jest se ji u soudu na tomto místě vjelo, a proto v tom se hájí za správem spravedlivým.[1] Naproti tomu žalobami Petr, že jest pani Vrana jeho vlastní sestra a se se nám píše z Jeronymova smí zajisté mimo mezi „Poněvadž každá manželská stav manžela svého mítí má, a vzhledem v manželství, kteréhož stavu manžel jest, ten jeho manželka toho stavu míti má, jak jest ni sama vdávajíc se věst zachovávalo, a poněvadž se Petr z Jeronymova k paní Vraně tak, jako za stav, kterémuž ona nyní náleží, míti, mimo nesnesitelné, z příčiny se toho dosáhnu přeje.“ S. J. I. 111—11. Za kterés dosáhnu mnohými s paní Vranou sčítá K. z. stavu nyní hrdá jmenuje a zmužilou mimo. že nebyl sestru paní. Ale kdy. že z. mimo jiných mezi sám měl. — Jindřicha z Rosenberka nemůže se sice svědectví svědomí 1555, proměnu „se mnoh“ strany se z. nezmůžeme, jak sluší S. J. I. 5. a.

O mužem *přípravcích*, jimiž úřad nebo důstojenství nového vyjádřeno bylo, píše Všehrd str. 372: „Co se pak zmluv přípravných týče, jako že jest někdo nejvyšším purkrabím, nejvyšším komorníkem, sudím, písařem, a jinými všelikými zmluvami přípravnými, kteréž na lidi po úmrtích jim od krále danými přináležejí: z takové přípravy nám přivozovati byti k takovým přirozeným věcem, kdež v zmluvy nesu, ve všech listech od strany pohnávajícím i ve listech a svědcích se strhnuje v zemských velikých i menších bývá, to na při těch přijetí zapsáno a zachováno bývá, aby každý takový úředník po přirozeném zmluvě úřadu svého psán byl.“ A nikdo toho nezmýlí, nebýti v zapsání i zmluvě toho položen. Když byl Jiřík Vančura z Benešova na Svrčkově lejtmanem krajským, dává mu Adam Lev z Brzezanek zm. se mu nepsal *purkmana*, jak vyzvě sluší, se mu v listu tak a nepsal *komorníka* komorna. Proteď takéž sluší komorní 1548: „se jest Adam Lev jemu Jiřímu Vančurovi tak zmluvného jsem k zřízení zemí jeho mimo zemi. A proto se mnou ten aby toho od zmíněného nadepsaného lejtmana krajského se více nedělo.“ S. J. I. 5.

Tuhle i zmíněn v 15. století. o sbírky písařské k nám insuti knihou. Co v sepsání mu jest jmenuje znal se list zvaný „Tyrolský“ nedaleko mil krajské listu lejtmana hájím a zpravil. že přísahám i v. Aby ti vec, která se stal negativně byl zdálo, zřídí proto naším listu jmenování byl zdržen.

[1] Vzal se za příčinu, kdyby měla jeho sestra [illegible] se za [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible]

Brozánky, Hlíňany [2]), Hradiště (Ratsch [3]), Stadice, Koštov a Trmice [4]). Nedaleko Běliny jsou Řehlovice (Tschochau) a krásné vsi Bžany čili Vebžany [5]), Žalany [6]), Starosedly, Vrahožily (Frauschille), Suchá, Habrovany a Moravany, které již dávno co naleziště starožitností pohanských a středověkých známy jsou. Dříve nežli Bělina mezi vysokým „Rovným“ (Rownay, Rabeneiberg) a skalnatým Breitensteinem úzkým údolím se prodírá, žene mezi krásnými stráněmi dvojí složení mlýna a píly německé nyní vsi Stadic, čítajících 38 domů s 233 obyvateli. Ale z bývalých českých časů zbývá mimo jméno osady i jméno pole „Popluží“ (Poplusche) a pojmenování vody, Stadici tekoucí, která posud „Potok“ sluje, při němž i pole v stranu k Habrovanům, na nichž soli chtějíce dobývati, sádry a železa se dokopali, taktéž posud „Potokem“ se nazývají.

Stadice přifařeny jsou k Řehlovicům (Tschochau). Do r. 1848 patřily k Hlíňanům, panství hrabat Nosticů, kteří po vymření tří svobodníků „trojdvoří“ (Dreihöfe) tak zvané s 74 jitry 1132□° pozemků i s polem „královským“ (Königsfeld) koupili a ku dvoru Hlíňanskému připojili.

Stadice dle starého jména rodového i dle valů, popelišť, hrobův a starožitností v okolí hojně nalezených záhy osazeny jsouce, byly proslaveny pověstí historickou, která s jinými pověstmi starší dobu dějin našich, v níž není ani letopočtu ani psaných zpráv, světlem paměti a obraznosti národu ozařuje. Ze Stadic zajisté pocházel Přemysl „oráč“, praotec knížecího, později královského rodu Přemyslovců.

O zvolení Přemyslově známe čtvero spůsobů pověstí, které během času znamenitě se proměnily a rozmnožily: pověst Kosmovu, Dalimilovu, Hájkovu a pověst nynějšího lidu Stadického.

Dle Kosmy, vypravujícího podání národní, jak je byl od starců slyšel, posílá Libuše Čechy za hory ku říčce Bělině do Stadic, kdež jest mezi poli úlehle 120 kroků dlouhá a tolikéž široká ale k žádnému z polí nepatřící. Tam budoucí kníže oře dvěma strakatýma voly: jeden vůl jest z předu a na hlavě bílý, druhý jest od čela po zádech bílý a má zadní nohy bílé. Vzavše poslové krzno a plášť pro knížete, šli po koni Libušině, který jim cestu ukazoval, ku Stadicům, kdež Přemysl oraje, voly popoháněl. Když byli poslové Přemysla co knížete svého pozdravili, zatkl do země lísku, jíž byl voly poháněl, vypřáhl voly a pustil je, odkud byli přišli: zmizeli, a nikdo jich neuzřel více. Z lísky vyhnaly tři pruty s listy a s ořechy. Posly udivené pozvav Přemysl k obědu, vyklopil z lýčené kabely režný chleb a kus sýra, položil kabelu místo stolu na trávník a hrubé plátno na ni prostřel. Když obědvali, uschly dva pruty a odpadly, třetí pak tím více do výšky a v šíři vyrůstal. Načež vece Přemysl polekaným hostům: „Z našeho potomstva zrodí se mnoho knížat, ale toliko jeden bude vždy panovníkem. A kdyby paní vaše s věcí tou tak nebyla pospíchala, nýbrž jenom chvílku kvapící osud byla vyčkala, pro mne tak rychle neposílajíc: kolik by přirozených kněžiců se zrodilo, tolik by země vaše měla panovníků.“ Přioděn byv rouchem knížecím, vsedl Přemysl na kůň, vzal s sebou lýčené střevíce na památku a bral se co kníže s posly k Vyšehradu (Script rer. Boh. I. 15 sld.).

Dalimil (1282—1314) rozmnožil pověst tu výkladem slova Stadic, které prý odtud pošlo, že kůň Libušin ku Přemyslovi na úlehli přiskočil, před ním se vzbočil a stál jako jatý v udici. Z toho, že poslové pro Přemysla „tak ráno“ přišli, že nemohl doorati, předpovídal Přemysl, jejž Dalimil opravdu „chlapem“, sedlákem čili oráčem býti pokládá, že bude v zemi často žížeň a hlad. Dle Dalimila neobědval Přemysl na kabeli, nýbrž na radlici, a to prý na znamení, že „bude vy (vás) mój rod železnú metlu kázati,“ čili že jim bude vládnouti „po železu.“ Líska čili otka vypustila dle Dalimila „pět pramenóv, z nich prokvite pět ořechóv; čtyři uschnú v maléj chvíli.“ Suchá otka znamenala prý „chlapie rozenie“ Přemyslovo, pět prutů patero knížetství, z nichž toliko jedno zbude, které velmi krásně vykvěte (Dalim. 12. sld).

Kouniců a rokem 15. 6, druhý se znakem Vřesovců, kteří od r. 1424 zbožím tím vládli, připomínají na dobu starší. Památnější jest na blízku kuželový čedičový vrch, „die Kate“ neb „auf der Kotine“ zvaný, na němž prý dle pověsti stával klášter sv. Kateřiny, potom od Husitů rozbořený. Nad širokým úpatím toho vrchu vidíš v lupenovém lese trojí, prostorami od sebe odloučenou ohradu, jíž vrch, na němž viděti jest zbytky základů malého stavení, oválnou čili vejčitou čarou obklopen jest. Hořejší val jest z kamene a z hlíny; dva nižší valy jsou z hlíny. Dle listu p. Kreisiga (ddo. 23. dubna 1866) dal kníže Edmund Clary-Aldringen na vrchu tom kopati: dokopali se zbytků zdí a prokopali hořejší kamený val, ale nic starožitného nenalezli. Že pak vrch ten někdy býval ohraženým obětištěm (Kalina: Böhm. heidn. Opferplätze 1836, 145), o tom svědčí uhlí, popeliště, střepy popelnic a kosti zvířecí, které na tom místě od pp. Olbrichta a K. Brantla nalezeny byly.

[2]) V Hlíňanech (asi 20 minut od Stadic) jest 14 domků a prostounký zámeček, snad onen dvůr, o němž se r. 1712 Beckovský zmiňuje. Blíže visky „na lánu“ (auf dem Lana) nalezeny byly 3 popelnice, jehlice bronzová, kus bronzového náramku, popel a kosti (List Al. Kreisiga 31. břez. 1866).

[3]) Malý hliněný val na Hradišti jest nyní rozkopán.

[4]) Panství Trmické dočkalo se nešťastného oslavení spiskem dra. Hallwicha (Památky VI., 40). Důležitější, nežli dotčený spis jest malé pohanské pohřebiště u Běliny na poli „Čeče“ jmenovaném, v němž r. 1854 popelnice mezi kameny čedičovými nalezeny byly.

[5] a [6]) Obě místa nedaleko Stadic známa jsou od r. 1769 co naleziště hrobů pohanských (Pubitschka: Chron. Gesch. von Böhmen III. Th. s referatem Bienenbergovým; Archiv f. Gesch. u. Statistik I., 96; Kallina v. Jäthenstein 141, jenž dí, že v krajině té lidé žili, kteří železa neznali anebo jej málo užívali; že měli nástroje kamené, jimiž vykonali věci přepodivné. Proti tomu viz Památky VI., 309.

Hájek (1540) opakuje Kosmu a ví na vlas, že *dne 13. máje* kůň Libušin poklekl před Přemyslem. Volové Přemyslovi vzletli vzhůru pod oblaky, odtud pak vnesli se do skály, která se po nich zavřela, a posud z té skály voda hnojivá jako z chléva teče, čemuž lidé posud věří. Na listu 7. kroniky Hájkovy vidíš obraz Přemysla orajícího, na l. 11. Přemysla snídajícího a voly letící do skály.

Co si nyní vypravují Němci Stadičtí, doleji položíme. Pověsti o Libuši a Přemyslovi veliké obliby došly u básníků domácích i cizích: ale za novější doby dostalo se jim výkladů takových, že již Libuše a Přemysl od některých badatelů toliko za osoby mythické a smyšlené bývají pokládány. Dle Fr. Norka (Korna) jest prý Libuše „die Naturgöttin als das gebärende und zerstörende Princip" (Klar's: Libussa 1850 str. 468), dle dra. Hanuše jest prý snatkem Libušiným s Přemyslem nejspíše naznačeno spojení dvou kultů náboženských (Lumír 1866, 126) a j. Ač pak nikdo nebude upírati, že Libuše a Přemysl od národu rouchem mythickým byly přioděny, a že (n. p.) tři lískové pruty za znamení plození a umírání možná pokládati (rodiče umírají — dva pruty usýchají): nemůžeme pochopiti, proč by jenom *náš* starý Přemysl s Libuší měli býti osobami zhola smyšlenými, když se jména jejich co jména osob mezi Slovany skutečně vyskytují, ne toliko v rodech panovnických, nýbrž i mezi sprostým lidem, jakž o tom staré paměti historické svědčí. Že nebyl Přemysl oráčem, chlapem neb sedlákem, jak si myslili Kosmas, Dalimil neb Tobiáš z Bechyně a j., vykládajíce slovo „oráč" duchem a spůsobem svého času, není zapotřebí dolíčovati. Sedláka dle pozdějšího rozdělení a významu společnosti národní ani Poláci, jichž Piast také oráčem se jmenuje, ani Čechové knížetem by sobě jistě nebyli vyvolili! Pověst buď si jakákoli, historická existence Přemyslova jí nehyne; národ zajisté velmi rád osoby jemu vzácné mythy přiodívá a do starých mythů i nové osoby vkládá, jda toliko po své obraznosti, nikoli podle rozumu historického. Ale nezáleží nám nyní na výkladu pověsti starobylé, nýbrž na vypsání místa, které pro tu pověst nabylo veliké vzácnosti a památnosti v národu.

Jihovýchodně od Stadic při cestě Trmicko-Hlíňanské jest „pole královské," *pole Přemyslovo*, mající 85 korců výsevu. Na úlehli toho pole, kde se druhdy liští Přemyslovo zelenalo, dal r. 1841 p. hrabě Ervin Nostic nákladem svým prostounký důstojný památník z pískového kamene nákladem svým postaviti. Na dvou stupních viděti jest kamené vyvýšení, jehož rozměry jsou 2°, 5′ 3″, 3′ 3.″ Nad římsou stojí na dvou stupňových deskách železný pluh. Do přední strany podstavce zadělána jest železná deska, představující v polovypuklé litině posly Libušiny, pozdravující Přemysla za pluhem stojícího; chlapec pohání spřežení volů; i koně Přemyslovi se klanícího uzříš tu ve skupení krásně modelovaném. Zadní severní strana podstavce jest též ozdobena plotnou železnou, na níž vidíš, kterak radostně uvítá Libuše s pannami a lechy Přemysla s posly vjíždějícího na Vyšehrad nebo na hrad Libušin: z okna hradu dívají se zvědavé dívky, chlapec vede oře Přemyslova, poslové ještě s koňů nessedli. Na užší východní straně podstavku čte se prohloublým červeným písmem:

VON DIESER STELLE WURDE
PŘEMYSL
ZUR REGIERUNG BERUFEN.
ERRICHTET MDCCCXLI.

Na protější západní straně:

ZDE OD PLUHU
PŘEMYSL
K WÉWODSTWJ POWOLÁN.
VZDĚLANÝ MDCCCXLI.

Památník ten udělán byl dle nákresu Fridricha Neumanna z Hamburka; desky s polovypuklými obrazy modeloval Jos. Max; pluh i obrazové desky železné byly slity v slévárně Salmovské v Blansku na Moravě; práci technickou vedl stavitelský ředitel Fr. Tomsa. První vyobrazení památníku najdeš v Medanově kalendáři Litoměřickém na r. 1842, druhé na místě důstojnějším, na str. 78. Kroniky Českomoravské K. V. Zapa; vzorek památníku spatříš v Českém museu.

Polokruhem, naproti myslivně otevřeným, nasázeno jest kolem památníku všelijaké křoví, ale žádné liští; od památníku k myslivně a k cestě Trmické jde krásné stromořadí, dlouhé 180 kroků.

Jak ještě r. 1712 pole, na němž nyní památník bez liští Přemyslova stojí, vypadalo, o tom Beckovský vypravuje v tato slova: Od Ústí, když jsem po řece Bílině k poledni straně l. 1712 dne 22. máje jel a všechno pozorně zhlížel, spatřil jsem mezi dosti vysokými vrchy, na nichž dobré a zdravé víno roste, vesnici Řehlovice řečenou, a v ní nový kostel farní. Nedaleko té vesnice stojí prostraný dvůr nazvaný Hlíňany; ten pak dvůr stojí na místě vlhkém. Viděl jsem i mými kroky měřil jsem nedaleko téhož dvora Přemyslovo pole neorané, na kterém stojí domek zděný, mající 7 rohův neb úhlův ve své okrouhlosti, nedávno vystavený. Má 5 oken a jedny toliko dvéře. Délka Přemyslova pole obsahuje 200 mých kročejův, širokost pak jeho někde větší, někde menší. Leží úhorem, a byť se zoralo, a se osilo, osení však buď od přívalův neb od jiné příhody své porušení brává. . . Při řece Bílině spatřuje se Přemyslovo starodávné i také dosti husté liští, z ostnu neb z rolné otky Přemyslovy vyrostlé. Ohraženo jest řezanými latěmi neb sloupky nad člověka vyššími. Ohrada ta v své délce 22 a ve své šířce 20 kročejův má. Ačkoliv liští při samé ohradě stojí a ji také převyšuje, přece žádný

proutek ani větvička ven z ní nevisí, nýbrž všechny do ní se skloňují Rostou na tom lišti veliké ořechy lískové, podobné ořechům královským [7]), z nichž žádný ani červivý ani prázdný nebývá. Částka těch ořechův do Prahy panu královskému fiškálu každoročně se posílává od držitele téhož gruntu.“ R. 1837 bylo kolem pětihraného místa bývalého keře Přemyslova viděti zbytky zdi, snad podezdivky bývalého latového plotu, ale lišti nezelenalo se tam již žádné. Ony zbytky zdi pokládali obyvatelé Stadičtí za zbytky „letohrádku“ Přemyslova. Starší lidé vypravují, že pole Přemyslovo až ku Bělině dosahovalo, u mlýna že Přemysl osten do země zatkl, a dům č. 24 že bylo Přemyslovo obydlí. Dne 30. října 1823 dal Prokop hrabě Hartman z Klarštejna co poručník sirotků Nostických na poli Přemyslově dva duby pro památku zasaditi. R. 1825 vyjeli si lázeňští hosté z Teplice s princem Pruským ku kři Přemyslovu do Stadic, kdež Vinařického německý překlad „soudu Libušina“ předčítán byl. Když jsem já r. 1837 Stadice navštívil, bylo pole Přemyslovo žitem oseto, lišti Přemyslovo zelenalo se v ostávkové zahrádce při břehu Běliny u mlýna č. 28. Otec můj, vroucí a upřímný ctitel památek své vlasti, vykreslil tehdáž co stařec 75 letý lískový ten keř se zahrádkou, a obrázek jeho jest bezpochyby jediné vyobrazení Stadické té památky. Dne 30. března 1845 strhla povodeň a ledy zahrádku a porouchaly keř druhdy tak bujný, že potom sotva chatrné kořínky pouštěl a r. 1854—1856 že již jen suché zbytky jeho se tu spatřovaly. Hrůza mne obcházela, když jsem zaslechl šustění suchých listů keře Přemyslova! Kde keř ten před lety stával, vidíš nyní velikou hromadu hnoje a vzpomínáš si s trpkostí na slova Wielandova (Die Fürstentafel, eine böhmische Geschichte):

Weh, ach weh, die Ruthe ist verdorret,
Und die armen Schuhe sind gestohlen,
Und der Eisentisch ist güld'ne Tafel!

Avšak nežli neumořitelný keř u Běliny na dobro za své vzal, přesadil z něho tehdejší starosta Stadický p. Wiezel několik obnožů ku stavení svému č. 20, kdež se nyní roztomile zelenají [8]).

Vedle pole Přemyslova jsou role, „*Popluží*“ jmenované, na nichž p. K. Frost na tisíce červených střepů s hrubými ozdobami shledal. Zkušený ten archaeolog pokládá tyto role mezi největší pohanská pohřebiště, jichž se v severních těch stranách naší vlasti veliké množství spatřuje.

„S druhé strany řeky Běliny z jednoho vrchu teče hojný, čistý a studený pramen, kterýž se nazývá *Přemyslova studánka*,“ dí Beckovský, a posud té studánce pod vysokými lipami, 316 kroků severněji ode vsi vzdálené, „královská studánka“ říkají.

V stranu severovýchodní jest „*Přemyslova čili volovská skála* (Ochsenberg),“ do níž volové Přemyslovi vpadli. Ale Stadičtí jinak vypravují, nežli Hájek. Když prý Přemysl kolem té skály jel, pásl tam pastýř voly. I vece Přemysl: Neotevře-li se tato skála a nepohltí-li ty voly, a pastýř-li nezkamení, nebudu knížetem. I otevřela se skála, pohltila voly, a pastýř zkameněl. Později pasouce pastýři Stadičtí pod tou skalou, našli zkamenělého svého kamaráda; postavivše jej, potom jej skáceli a rozbili, za kteroužto svévolnost i ze vsi i ze země vyhnáni byli. „Ta skála, když se na ni někdo v jistém místě stoje dívá, osobu mužskou vypodobňuje,“ dí Beckovský, a ta podoba skály byla jistě příčinou dotčené dětinské povídačky. Jako z Blaníku teče i ze skály Přemyslovy „hnojná neb k ní podobná voda,“ a povídají, že bývá časem slyšeti řvání volů ve skále. R. 1837 nalezen byl na skále Přemyslově nástroj železný, keltu velmi podobný, 5″ 8‴ dlouhý, 3″ 9‴ v ostří, 1″ 6‴ v otvoru široký, který se ve sbírce musejní mezi památkami kovovými pod čís. 52 spatřuje. Asi před 15ti roky nalezl tu p. Wiezl bronzový meč a kost zvířecí neobyčejné velikosti a dal obě věci Hlíňanskému správci Wuchtovi, který již zemřel. I jiné starožitnosti byly tu již nalezeny a pohozeny; ale nikdo si toho nepovšiml.

Za Beckovského bylo v Stadicích 8 sedláků robotných, 2 polousedláci, 2 chalupníci a 3 svobodné dvory (dva při sobě, třetí od nich trochu vzdáleněji stojící), z nichž jeden do Falknova, druhý do Chomutova, třetí do Ústí nad Labem měšťanům přináležel; bývali prý někdy těch tří „sedláků,“ kteří Přemysla do Prahy doprovázeli. Na těch dvorech seděli druhdy „dědicové“ čili svobodníci Stadičtí, jež Jan Luxenburský Jindřichovi z Lipé zastavil. Ale Karel IV. jim (1359 dne 12. květ.) svobody jich zase vrátil, nařídiv jim, aby keř Přemyslův bedlivě opatrovali a ořechy s něho králům Českým odváděli. Jména dědicův Stadických, jimž list Karlův od králův potom přišlých býval potvrzován, najdeš v „Památkách“ VI, 233.

[7]) Královským ořechům říkají posud místy (n. p. na Cholticku) „ořechy Přemyslovy,“ a měli bychom jim tak říkati.

[8]) Kromě zpráv o odvádění ořechů z lísky Přemyslovy zmiňují se staré paměti o keři Přemyslově při podivné události r. 1445. „Téhož léta po velice noci některaký trlek bláznivý seděl u Stadic pode křem Přemyslovým, a pravě, že mám býti králem Českým. Jeli sú k němu panošie, rytieři a obecní lidé se všech stran, divíce se, co by to bylo. A potom pan Smiřický vzal jeho na Rúdnici a poslal jeho Pešíkovi purkmistru do Prahy.“ Staří letop. čeští str. 138.

Kříč a bývalé panství Kříčské v Plzeňsku.

Vypisuje *Fr. Smolík Slatinský.*

(Viz „Památky“ VI, 224, 269, 302).

Miličov.

Starý popis diecese Pražské jmenuje ves tuto již co farní; na to r. 1368 jmenováni jsou co páni podací kostela Miličovského a nepochybně i majetníci vsi této Ulrich z Miličova a Jaroslav Děpolt ze Slatiny; po nich vyskytují se r. 1373 Ulrich, Podiva a Jaroslav, bratří z Miličova, po nichž následovali roku 1383 Podiva, Zdebor a Petr (sic) z Miličova. Od roku 1392 až do r. 1403 byl pánem podacím v Miličově Albert st. z Kolovrat na Krašově a na Libšteině. Po něm následoval r. 1423 Ondřej ze Slatiny na Zvikovci.

Okolo r. 1530 byl pánem na Březsku a Miličově Mikuláš Sviták z Landšteina a na Krašově, [1]) kterýž byl věrný přívrženec krále Vladislava, od něhož r. 1473 co plnomocník královský na sjezd Opavský dne 3. září vyslán byl.

Potom držel Miličov Jetřich Bezdružický z Kolovrat, který r. 1542 jej prodal Kateřině manželce Viléma Svitáka z Landsteina, bratru jmenovaného Mikuláše z Landšteina.

Kateřina Mladotová ze Solopisk nepochybně přenechala ok. r. 1570 Miličov s Březskem a s mlýnem Uhrovským Janovi nejst. Chlumčanskému z Přestavlk na Slatiné, Čisté a Březsku. Umřel r. 1590 a byl v Miličově pochován.

Jediný syn Kateřiny ze Solopisk Vilém Sviták z Landšteina a na Krašově koupil opět v krátkém čase Březsko a Miličov, což napotom r. 1575 ve čtvrtek po sv. Marku prostřednictvím Radslava Vchynského z Vchynic a na Petrovicích, hejtm. kraje Rakovnického, prodal p. Šebestianovi Lažanskému z Bukové na Kříči a Dubňanech za 5500 k. gr. č. [2])

Ku zboží tomuto patřily tehdáž: dvůr a ves Březsko, ves Miličov s kostelním podacím a krčmou výsadní, mlýn náchlební Uhrovský s potokem Javornicí; rybník velký nade vsí Miličovem a dva menší rybníky.

Šebestian Lažanský z Bukové odprodal nejprvé Kříč a Dubňany (1585) Janu Teyřovskému z Ensídle, ale již r. 1604 prodal mu i Miličov, za 20250 k. gr.

Strýc a dědic Jana Teyřovského z Ensídle Hendrych Jakub Teyřovský zastavil Miličov r. 1615 Václavu Vilémovi z Roupova na Trnovanech a Žitenicích, Voldřichovi Gerštorfovi z Gerštorfu z Malšic na Vosově a Skřipli a Jindřichovi Otovi z Losů a na Komárově — poručníkům sirotků po někdy Vratislavovi z Mitrovic a na Litni za 1000 k. gr.

Zástavě té položil odpor při dskách zemských Maximilian Krakovský z Kolovrat a sám v Miličov komorníkem se uvázal, jakž bylo závětí Jana Teyřovského ustanoveno, (viz VI, 228) a teprv po narovnání této neshody byl Miličov Hendrichovi Jakubovi Teyřovskému vydán.

Kostel v Miličově sv. Petra v okovech připomíná se již mezi r. 1344 a 1350 co farní; odtud pak až do roku 1403 v stejné vlastnosti se udržel. V husitské bouři byl zkažen a farář jeho zahnán.

Jan st. Chlumčanský z Přestavlk vystavěl ku konci XVI. století chrám Páně znovu, který napotom r. 1615 Jindřich Jakub Teyřovský rozšířil a znovu nadal.

Vojtěch Hynek Teyřovský dal r. 1665 postaviti ku kostelu novou věž, a r. 1678 nový obraz na hlavním oltáři zavěsiti.

Nad velkým obrazem jest menší obraz sv. Trojice a mezi oběma pak erb p. Teyřovských, dosti slušně malovaný.

Na straně epištoly visí na stěně snad nejstarší památka tohoto kostela, 3′ široký a 5′ vysoký obraz ukřižovaného Krista na plátně olejovými barvami malovaný. Nade dveřmi u sakristie nachází se menší obraz, představující sv. Petra vycházejícího z vězení.

Kazatelnice jest velmi čistě vyvedena a spočívá na dřevěném 3′ vysokém sloupci, který má tento nápis:

„Jiří Uher, mlynář pod Miličovem, s manželkou svou Kateřinou tuto kazatelnici ke cti a slávě Boží a též sv. Petra, kral. nebeského klíčníka způsobili r. 1715, doufajíce skrz téhož svatého hříchů odpuštění a sv. nebeského království dojíti.“

Kazatelnice jde do čtyr stran, na nichž olejovými barvami vymalováni jsou: sv. Lukáš, sv. Matěj, „Salvator mundi“ a Jan evang.

Dva menší oltáře pocházejí z roku 1721; avšak původní obrazy byly později s oltářů sňaty, na zdi zavěšeny a jinými z kostela Kožlanského nahraženy.

Jeden obraz má tento nápis:

„Bohu tří jedinému a jeho svatým milým: sv. Jiří mučedlníku, sv. Janu Nep. a sv. P. Kateřině tento oltář ku poctivosti nákladem svým vlastním postavil Jiří Uher, mlynář pod Miličowem r. 1721.“

Na druhém čteme:

„Prwnímu w Čechách twitku swatosti, uwedeného wiry swětla, čeřté wlasti welké matce Sw. Ludmile mučedlnici a sw. Wáclawa slawné

[1]) Dle I. 4. F. 80. Pánové z Landšteina jsou starožitnou větví Vitorvských, užívají za erb růže bílé v červeném poli. Původní jejich sídlo hrad Landštein ležel ve vsi soujmené v Táborsku. Ke konci tohoto rodu vyskytuje se Vilém z Landšteina 1320—60 co purkrabí zamecký; pak byl hejtmanem Moravským, konečně purkrabím Pražským.

[2]) Dle. 64. 11. 30.

bábě, též sw. Wita a sw. Maři Majdaleny tento oltář nákladem wlastním ku poctiwosti postawil Wit Pouba ze Slatiny r. 1721."

V kostele jsou tři hrobky pánů Teyřovských z Ensidle a jedna p. Jana st. Chlumčanského z Přestavlk a z Chlumčan.

Nápisy na dvou náhrobních kamenech pánů Teyřovských nejsou již čitelné, toliko rodiný erb v hlavních rysech zachován, pod jedním (v pravo u hlavního oltáře) odpočívá Jan Teyřovský z Ensidle, pod druhým (vedle malého oltáře sv. Jana) leží Vojtěch Hynek Teyřovský.

Mezi těmito u prostřed jest třetí náhrobní kámen, na němž erb i tento nápis dobře ještě zachován: Leta Páně 1618, 20. juli umřel jest urozený Pan Jindřich Jakub Teyřovský z Ensidle, pán na Kříči, Dubňanech a Březsku, hejtman kraje Rakownického, jeho duši Pán Bůh rač miloſtiw býti."

Na levé straně vedle druhého menšího oltáře jest velký náhrobní kámen:

„Leta Páně 1590 w neděli prwní po welikém ci přede dnem powolal Pán Bůh smrtí časnau z tohoto světa w žiwot wěčný urozeného wladyku P. P. st. Chlumčanského z Přestawlk, z Chlumčau a na měst. Čisté."

Paměti hodny jsou též dva sloupce, kůr nesoucí; jsou ze dřeva jalovcového a každý má 8" v průměru a 10' výšky; přenešeny sem byly ze zámku Křičského r. 1825.

Na věži jsou zvony: Menší nemá letopočtu; zdá se však, že jest nejstarší památkou tohoto kostela: má v průměru 32" a ve výšce 26'; na severní straně nachází se malý vypuklý kříž a na jižní straně obraz svatého Pavla; nahoře pak kolem má tento nápis:

„Kriste synu Boha živého smiluj se nad námi hříšnými."

Větší zvon (na západní straně) má průměru 35" a výšky 29"; na severozápadní straně jest tento nápis:

„Vím zajisté, že vykupitel můj živ jest a že v poslední den zase ze země vstáti mám; a zase oblečena budu koží mou a v těle mém uzřím Boha, kteréhož viděti budu já sama; oči mé spatří jej a ne jináče."

Pod průpovědí tou jest znak a nápis:

„Zuzana Lažanská, roz. Nebylovská z Drahobuzi a na Březsku."

Na severní straně jest vypuklý kříž s náp. J. N. R. J. a pod tím na obrubě zvonu čteme:

„Slovútný Brixi, zvonař z Cimberka v Novém Městě Pražském tento zvon udělal l. P. 1594."

Severovýchodně na témž zvonu jest tato sloka:

„Utvrď mne v pravé víře, Bože můj,
ať jsem živ v pokání sluha Tvůj:
když přijde čas, v němž mám umříti,
rač duši mou k svatým přijíti."

Pod tím jest rodinný erb s nápisem:

„Šebestian Lažanský z Bukové a na Březsku."

Na jižní straně viděti jest velký obraz sv. Petra s klíči, a okolo něho nápis:

„Urozený a statečný rytíř Pan Šebestian Lažanský z Bukové a na Březsku, jakožto milovník náboženství křesťanského a kolátor osady sv. Petra v Miličově, dal jest tento zvon nákladem svým a všech osadních ke cti a chvále P. Boha všemohoucího k témuž kostelu udělati, kdež toho času osadníci byli: Matěj Slabý, Krištof Veynosa, Martin Miczan, Jan Skála a Šimon Šíp; z toho buď Pánu Bohu věčná chvála."

Filiální kostel Miličovský jest podřízen farnímu chrámu Páně v Kozlanech; nyní v něm bývá ve třech nedělích jednou čítána mše svatá.

Dole pod Miličovem na potoce Javornici stojí „mlýn Uhrovský", který patřil ok. r. 1350 ku hradu Krašovu; r. 1570 přešel na Jana st. Chlumčanského z Přestavlk, který dědiny tohoto mlýna daroval kostelu Miličovskému.

Šipy.

Tato ves, v níž někdy stávala tvrz, přidělena byla se Všesulovem ku hradu Krakovci. Nejprvnější leník statku toho byl Jan, řečený z Krakovce (1370—1376), syn knížete Bavorského Rudolfa II., kurfirsta Falckého Napotom byl Krakovec odevzdán od krále Václava IV. milci Jirovi z Rostok, který prodal hrad ten Jindřichovi Leflovi z Lažan, o němž se výslovně praví, že byl pánem na Krakovci, Všesulově a Šipech. Po něm nastoupil dědictví syn Jan Bechyně z Lažan, který majetek ten prodal dne 3. června 1437 Janovi Blehovi z Tešnic, jehož syn prodal Krakovec Janovi Vlku z Miletic, ten pak r. 1443 Albrechtovi z Kolovrat a na Bezděkově, zakladateli větve Kolovratů Krakovských. Po smrti Albrechtově rozdělili se synové tak, že Albrecht dostal Všesulov, Šipy, ves Krakov a Libinou; Jan pak Svinařov, Modřejovice a Skupou; Hynek (a po něm synové jeho Jiří a Vít) Podmokle, Studený, Čilou, a všickni tři díl na hradu Krakovci (s dvorem Zhořským). Albrechtův syn a dědic Krištof Jindřich, pustiv r. 1570 Všesulov strýci svému Hynkovi Krakovskému z Kolovrat, koupil hrad Krakovec (jenž během času (1549) od dědiců Krakovských z Kolovrat na Jana nejml. z Lobkovic, od něho pak na Jana Újezdeckého z Červeného Újezda přešel) od poslednějšího držitele, a tak opětně spojil Šipy s Krakovcem. Mimo to držel toho času též ves Libinou, ves Zdeslav 's díly v Holovousích, v Křekovicích a v Hlinči. Krištof Jindřich Krakovský z Kolovrat zplodil s manželkou svou Kateřinou, syny Abundia, Maxmiliana, Karla a Bohuslava Jiřího; pak dcery Alžbětu, provdanou Lobkovicovou na Blšanech; Annu Marii a Barboru, provdanou Libšteinskou z Kolovrat. Po sestře Johaně Dorotě dědil díl její 5500 kop gr. na tvrzi Brozankách. Hrad Krakovec však již r. 1588 prodal Jiřímu z Vchynic a Tetova. Po smrti p. Krištofa Jindřicha drželi jmenovaní synové zboží otcovské nejprvé nedílné; ale později se rozdělili tak, že Abundia (nejstarší) vzal za díl svůj Šipy, který statek r. 1604

v pátek po sv. M. Majdaleně [1]) odkázal manželce Anně Marii Krak. z Kolovrat, roz. z Vchynic a Tetova, jakožto poručnici dítek svých, „aby, kdyby jeho z tohoto světa pán Bůh povolati ráčil, ve všechen statek jedním komorníkem Pražským se uvázala, a co věrná matka dítkám svým to zachovala.“ Jí pak jmenem věna na statcích synů svých odkázal 1800 kop gr. mš., a mimo to ještě „z lásky manželské a pro její ctné a šlechetné k němu se chování“ jí dalších 1800 k. g. mš. zápisem věnoval. Po smrti jeho pak dostati měla polovici domu v Praze (proti kapli sv. Martina na Malé straně, tak zvaný Šternberský), v němž Abundia zemřel r. 1604. Kdyby pak se vdala, nastoupiti měli co poručníci synů jeho uroz. pánové Volf Novohradský z Kolovrat a na Lnářích, Vimberce a Opálce (nejvyšší sudí král. Českého); Václav z Vchynic a Tetova, na Teplici a Záhořanech, JMC. rada; Jaroslav z Vchynic a Tetova na Krakovci (místokomorník král. Českého), a Zikmund Sluzký z Chlumu a na Tuchoměřicích. [2]) Synům svým Kristofovi Jaroslavovi a Jiřímu Albrechtovi odkázal Abundia statek Šipy. Dceři Kateřině Lidmile odkázal 500 k. g. mš. za věno, ustanoviv, aby jí bratří výpravu za 300 kop gr. m. zřídili.

Maxmilian, druhý syn Krištofa Jindřicha Krakovského, držel Libinou ves a tvrz, ves Zdeslav, ves Velhotu a tvrz Milčoves, kterou r. 1628 prodal Heřmanovi Černínovi z Chudenic za 3100 k. g. mš.

Maxmilian zemřel r. 1645 co hejtman kraje Rakovnického bez potomků, odkázav $^2/_3$ dílu svého na tvrzi Dražické [3]) strýci svému Krištofovi Jaroslavovi Krak. z Kolovrat a na Volešné. Tvrz Libinou výslovně jmenuje Maxmilian co „od nepřátel spálenou a statek celý ruinírovaný.“ Sestře své nejmladší Barboře (Alžběta a Anna Marie již toho času na živu nebyly), která v Dražicích zůstávala, odkázal na statku tom 5000 k. g. mš., které jí měl Kristof Jaroslav vyplatiti. Polovici domu v Praze na Malé straně (při domě p. Jaroslava Loubského z Lub a p. Heřmana Černína z Chudenic, proti kapli sv. Martina) odkázal Kateřině Lidmile Libšteinské, roz Krak. z Kolovrat (dceři Abundia a strýni své); služebníku svému, Václavovi Neukirchnerovi, který jej od mladosti vychoval, odkázal Maxmilian 7000 zl. rýn., Dále si vymínil, aby pochován byl v kostele (kde? . . .) na hrob pak postaven aby byl jemu kámen mramorový s nápisem, jménem, titulem a erbem, začež kostelu tomu věnoval 100 zl. rýn. Krištofa Jindřicha Krak. z Kollovrat třetí syn byl Karel, který za díl svůj vzal ves a dvůr Krakov; však již roku 1617 prodal dědictví to Krištofovi Lumrovi z Herštošic za 9000 k. g. mš., kterému po bitvě na Bílé Hoře vzato a r. 1625 Cellerovi z Rosenthalu za 8000 k. g. mš. prodáno bylo.

Karel Krakovský zemřel ok. r. 1629, zanechav po sobě manželku Alenu, roz. z Rokyc, dceru Johanu Dorotu a jediného syna Krištofa Jindřicha, jehož poručníkem byl strýc Maxmilian; tento odkázal Krištofovi Jindřichovi po smrti své († 1643 svoboden jsa) i statek Kovanici, který po matce byl zdědil. Nejmladší syn Krištofa Jindřicha Krak. z Kolovrat byl Bohuslav Jiří, který koupil r. 1641 statek Dražovice od p. Veroniky z Turnů a z Dobrše za 16 tis. kop gr.

Krištof Jaroslav Krakovský, který s bratry svými Šipy držel, koupil r. 1624 dne 24. září [4]) od bratra svého, Jiřího Albrechta polovici Šipů za 3500 k. gr. a postoupil celé to zboží manželce své Anně Kateřině Kaplířce ze Sulevic za statek Olešnou (tvrz a dvůr se vsí Chráštany, jak to obdržela od matky své Lidmily, roz. Šlovické ze Šlovic). V listu postupovacím (1631) jmenuje se na Šipech tvrz a dvůr, pivovar se sladovnou a spilkou, ves, mlýn (toho času vyhořelý) velký rybník, a lesy.

Po strýcích svých zdědil Krištof Jaroslav Libinou a Dražovice a koupil r. 1649 statek Svojetín; v témž čase měl v městečku Čisté dům „Kolovratský“, který prodal Burianovi Ladislavovi hr. z Valštejna za 2000 zl. rýn. Krištof Jindřich Krakovský zemřel r. 1659 co hejtman kraje Rakovnického; synové jeho byli: Arnošt Abundius, hejtman kraje Prachenského; Albrecht Jindřich na Libiné, kterýž statek s Vellhotou a Zdeslaví koupila manželka jeho Alžběta, roz. z Mettichů od švagra svého r. 1661 [5]) dne 22. dubna za 17400 k. gr.

Albrecht Jindřich zastával úřad hejtm. kraje Rakovnického, byl radou při komoře České a ode dne 10. října r. 1700 do stavu hrabat povýšen. Třetí syn byl Max. Václav, hejtm. kraje Slanského ode dne 20. pros. 1701 do stavu hrabat povýšen.

Nejmladší dva synové Bohuslav Oktavian a Augustin sešli bez potomků a zboží jejich přišlo do cizích rukou.

Anna Kateřina Krakovská z Kolovrat držela po manželu svém Krišt. Jindř. statek Šipský až do roku 1631, kteréhož leta postoupila jej máteři své Lidmile, roz. Šlovické ze Šlovic; tato pak téhož roku přenechala Šipy vladykovi Janovi Jindřichovi Cukrovi z Tamfeldu; [6]) který r. 1638 prodal tvrz i dvůr se vším příslušenstvím statku Šipského rytíři Danielovi Frant. Göhlovi z Pohořštejna za 8700 k. g. mš. [7])

[1]) D. Z. 132. J 16.
[2]) Svědkové závěti byli: Adam Ryzmburský z Janovic (podkomoří) a Jindřich Chanovský z Dlouhé vsi (písař desk zemských).
[3]) D. Z. 148. J 25.
[4]) D. Z. 144. G 13.
[5]) D. Z. 313.
[6]) D. Z. 144. F 18.
[7]) D. Z. 301. E 12. Svědky této smlouvy byli: Rudolf Ladislav Hrobčický z Hrobčic a na Všesulově, hejtm. kraje Rakovnického; Adam Krištof Hora z Ocelovic a Chráštan.

Jan Jindřich Cukr z Tamfeldu držel toho času též Malé Březno, které r. 1640 prodal dceři své Juditě, provd. Braumové z Miřetic, za 2000 k. gr. mš. [8]) V pozdějším čase přešly Šipy opět na dědice dřívějších majitelů; nebo r. 1650 v listině prodejní statku Svojetína jmenuje se co svědek rytíř Jaroslav Frant. Cukr z Tamfeldu pán na Šipech. [9])

Po něm nejdříve následoval v držení statku Šipského rytíř Hynek Munda z Mundsfeldu, který r. 1688 dne 13. máje prodal statek ten máteři své Johaně Evě Mundové roz. Cellerové z Rosenthalu za 22000 zl. rýns. [10])

Toho času vázlo na Šipech okolo 20000 zl. rýn. dluhů; Eva Mundova sama měla na zboží tom pojištěno 9000 zl.; kromě ní pak sirotkové z Neslingerů, Karel Ludvík Villani a Jindřich Šáfberger z Trenberka valné částky měli zapsány. Johana Eva Mundová postoupila r. 1690 dne 10. června statek Šipy mladšímu synu svému Rudolfovi Max. ryt. Mundovi z Mundsfeldu a na Slabcích, u něhož až do své smrti setrvala. Manželka Rudolfa Max. byla Františka roz. hr. Klenovská z Janovic. Jak dlouho Rudolf Max. z Mundsfeldu statek Šipy držel, nelze nám určitě povědíti. V pamětní knize fary Čistecké jmenován jest r. 1717 co pán na Šipech urozený a statečný rytíř pan Karel Ferdinand Šlindl z Hiršfeldu. Od tohoto přešel jmenovaný statek na Krištofa Adama hr. z Trautmannsdorfu, který na Šipech r 1726 dne 23. října, maje věku svého 46 let, zemřel a v Horšově Týně pohřben byl. Manželka jeho uroz. paní Alžběta Františka Gabriela Trautmannsdorfová prodala napotom Šipy uroz. p Karlu Josefu Lažanskému z Bukové, pánu na Kříči a Všesulově, který statek Šipy spojil s panstvím Křičským, při němž trvá až do nynější doby.

Pivovár v Šipech připomíná se ještě r. 1734; později úplně zašel; taktéž zámek (který pánové Krakovští z Kolovrat vystavěli) byl zrušen a jest nyní v obilní sejpku přeměněn.

[8]) D. Z. 147 J 19.
[9]) D Z. 305 P 13.
[10]) D. Z. 399 K 28.

Procházky po okolí Pražském.

Vypisuje *A. Baum.*

Jako si posud dějepisci nejraději všímali osob v dějinách nejvýše vynikajících a dějů jevících se spůsobem nejhřmotnějším a nejhroznějším, čímž ovšem duševní vzrůst a zdar, blaho i utrpení národů bez soucitu a bez poučení pro mladší pokolení zůstávalo: tak bývaly i z památek stavitelských nejčastěji navštěvovány, skoumány, vypisovány a velebeny stavby takové, které velikostí a nákladností přátele umění nejvíce k sobě lákají, z čehož pošlo, že mnoho jiných vzácných památek a platných příspěvků k historii umění a k historii národní vůbec pominuto, zapomenuto, ba i zkaženo bylo. Vesnické kostelíčky, domy měšťanské, obydlí selská a j., byť by i sebe nepatrnějšími býti se zdály, zaujímají místo důležité v historii umění a vzdělanosti, zvláště ve vlasti naší, o níž napsal Aeneas Sylvius, že za jeho času v žádné zemi po celé Evropě nebylo tolik a tak nákladných chrámů jako v Čechách, a ne toliko po městech, nýbrž i po vsech. Že pravdu mluvil, toho jsou posud dosti hojné a patrné důkazy v památkách stavitelských časů našich dochovaných. Z 12. a 13. století zachovalo se nám ovšem málo staveb v původní slohové přesnosti, ačkoli za dotčených dob vlast naše slynula kláštery hojně nadanými a chrámy uměle a důkladně zdělanými. Ale známo jest, jak mnoho velikých a vzácných památek druhdy bouře válečné zkazily a zničily; jak později nepřízeň časů a nepřízeň lidská závistně a lakotně milou Českou zemi prosmejčily, aby s ní setřely znamení bývalé vzdělanosti a slávy; kterak sloh gotický druhdy oblíbený starší stavby proměňoval, a co památek románských přece zbylo, že jich mnoho paruka zastřela neb odklídila. Proskoumávajíce pak rozličné stavby, býváme zhusta mile překvapeni, nalézajíce v kudrlinkovém přestrojení stavení pocházející z 12. neb 13. století. Tichá víska, vzdálena jsouc od silnic a cest, jimiž se lidé brávali za příčinou kupectví a rozličných „pudů“, s nichž rozlévala se po krajích záhuba válečná, zachovala zhusta až podnes vzácné, ač ne nákladné památky stavitelské, při čemž i chudoba osady byla bezděky ochranitelkyní umění, neposkytujíc potřeb a pomoci k častému staveb předělávání a znešvařování. Veliké a nákladné stavby, ať se tak neb onak zachovaly, nemohou býti jediným platným důkazem toho, že umění stavitelské toho neb onoho spůsobu ve vlasti zdárně zkvétalo; může zajisté při stavbách takových býti namítáno, že počátek a konec vzaly vůlí a nákladem bohatých a mocných pánů nebo zámožných jakýchkoli korporací dle plánů a vedení cizích stavitelů, jimž lid domácí konal toliko služby podávačské. Ale najdeš-li po vlasti množství sebe menších staveb, které tvůrčího ducha uměleckého projevují: můžeš říci s jistotou, že v takové vlasti bylo umění domovem, a že národ, který

po vsech stavěl chrámky slohem dokonalé, dovedl sám také vystavěti velké velebné chrámy, bez cizích andělů strážných křesťanského umění, kteří by mu byli ruku vedli, aby český kámen nerozdrtil. Tak o věci té smýšleje, jal jsem se lonského roku bedlivě proskoumávati stavitelské památky okolí Pražského, znamenaje si, co se mi kde důležitým a poučným býti zdálo, nepomýšleje na to, aby soukromé zápisky mé měly někdy tiskem býti vydány. Byv pak od přátel památek našich častěji k tomu vyzýván, abych s krajany zápisky své sdělil, podávám z nich tuto něco k laskavému povšimnutí a uvážení, přeje si jedině, aby poněkud přispěly k důkladnějšímu vyrozumění dějinám umění stavitelského v Čechách a k porovnávání jeho se stavitelstvím po cizině. Již tedy, laskavý čtenáři, pozoruj s námi zbytky a stopy dávnověkého umění po okolí Pražském!

1. Kyje.

Dvě hodiny cesty v stranu východní od Prahy leží na pahorku ves Kyje s 27 domky, 296 obyvateli a s památným kostelíčkem, jehož věž zvláštní svou formou přítele památek stavitelských hned z daleka k sobě do vesničky zve.

Pahorek Kyjský býval za starodávna skoro kolem dokola vodou obklíčen, tak že toliko uzounkým hřbetem na západní straně s pevninou souvisel. Nyní jest rybník pod pahorkem v tučné louky a role proměněn a toliko rybník mezi Kyji a novou vsí Aloisdorfem a močál rákosem porostlý po něm posud zbývá. Že na pahorku tom od pradávna lidé přebývali, toho dosvědčují hroby a popelnice, které na polích východně za bývalým rybníkem nalezeny byly, jakož i „hromové klíny," o nichž vesničané vypravují. Pahorek, obklíčen jsa vodou, byl bydlištěm přírodou utvrzeným, a kde byl přístup na pahorek nejsnadnější, tam byl uzounký hřbet rukou lidskou prokopán, aby i s té strany nepřítel nemohl Kyjským uškoditi.

Jaké mají položení jiné dvoje Kyje, Kyjice a čtverý Kyjov v Čechách (Palackého popis str. 28, 62, 123, 148, 208, 285, 412), není nám povědomo, pročež nemůžeme z místní obdobnosti ničeho doložiti, čím by význam a původ našich Kyj lépe mohl býti dolíčen.

Psané důkazy historické jsou ovšem při všech místech mnohem mladší, nežli přirozené položení a zachované v zemi zbytky a stopy činnosti rukou lidských. Soudíce dle jména, jež topickým býti pokládáme, můžeme Kyje pokládati mezi starší osady slovanské v Čechách, ač ne mezi nejstarší; jsou zajisté osady Kolovraty, Koloděje, Měcholupy na bývalém panství Uhříněveském původem starší, nežli Kyje.

Kyje patřívaly druhdy k župě Boleslavské, mezovavší se župou Vyšehradskou. Kostel Kyjský připomíná se poprvé v psaných pamětech historických co farní r. 1306, kteréhož roku jej biskup Jan IV., jehož Pražskému biskupství patřil kostel ten, přidal chudému arcijáhenství Bílinskému pro rozmnožení důchodů (Tomkovy Prahy str. 47 a 374). Že pak arcijáhnové Bílinští podací právo v Kyjích vykonávali, důkazem toho jest arcijáhen Mikuláš z Hlivic, který r. 1392 po smrti Jiřího, faráře Kyjského, kněze Mikuláše z Přerova na faru Kyjskou podal (Tingl: Libri confirmationum 132—133).

V Kyjích bývala tvrz, nejspíše tam, kde nyní fara stojí, ač se nepodobá, že by tuze ohražena byla. Jestliže v jiných Kyjích Českých nebývali tvrze, byl by první, který se psal „z Kyj" r. 1383 Jan z Kyj, který byl správcem za Matěje probošta Roudnického, když týž probošt ves svou Libořice směnil s Janem z Brloha za tvrz Brloh a Újezdec s nádavkem 300 kop (Archiv Český III, 468). R. 1403 zapsal arcibiskup Zbyněk ves Kyje Otíkovi a Ješkovi z Kyj, což bylo snad příčinou, že císař Sigmund biskupskou tu ves nikomu nezapsal, ačkoli zboží kněžské osobám světským za dluhy a služby válečné nejraději zapisoval. Byl-li Vilém z Kyj, po jehož smrti Bernart z Veleně r. 1451 zboží své manželce Jitce a po její smrti synům nebožce Vilémovým z Kyj poroučel (Arch. Čes. III, 549), potomkem Otíkovým nebo Ješkovým, nemůžeme říci.

Podobá se, že tvrz Kyjská po válkách husitských záhy za své vzala. Ale dříve, nežli tvrz a pevnější býval v Kyjích *kostel*. V Durinsku, v Švábích, v severním Francouzsku a j. jsou toho posud patrné stopy, že kostelové mimo službu církevní i obranou čili fortifikací bývali; u nás pak Bienenberg, Palacký, Wocel a j. domýšleli se nebo dokázali, že *kostel* pochází ze slova castellum čili pevnost, čímž i zhusta prvotně kostely v Čechách bývaly*). Důkazem toho jest i kostel Kyjský.

Kostel ten stojí skoro na nejvyšším místě osady, a z venčí-li se naň podíváš, ihned se domyslíš, že někdy i pevností býval. Zdi jsou celé z tesaného pravidelně kladeného pískovce; v průčelí kostela stojí po celé šířce lodi kostela mohutná věž, jejíž valbovná kůrkami krytá

*) Jednatel archaeologického sboru musea kr. Č. p. J. Emler povšiml si sporu mezi lidmi kláštera Plasského a Zderazského o užívání kostela v Potvorově co útočiště v čas nebezpečí válečného. Spor ten narovnán byl dne 10. března 1281 v ten rozum, že lidé kláštera Zderazského v čas války mohli zároveň s lidmi kláštera Plasského utéci se do dolejší části kostela Potvorovského (in inferiorem partem ecclesiae), v níž měli chovati se rovně a svorně (quam nostri inhabitabunt communiter ac vivent unanimiter et aequaliter in eadem); části hořejší a věže měli toliko lidé Plasští užívati (in superiori autem parte et turre ipsius ecclesiae homines nostri — kláštera Zderazského — nichil juris aut potestatis usurpabunt vel vindicabunt . . .). Orig. univers. bibl. Pražské, přepis v diplomatáři Česk. musea.

střecha bezděky nám věže starých hradů připomíná. Že kostel Kyjský druhdy pevností býval, přesvědčíš se, podíváš-li se na vchody, nyní zazděné, k nimž se lidé druhdy toliko po dřevěných schodech neb žebřících dostávali, a na menší otvory, které se střilnám podobají. Před posledním opravením (1859) bývalo na věži dřevěné podsebití, jaké se druhdy při hradech a tvrzích spatřovalo.

Kyjský kostel vystaven jest slohem románským. Dle Schallera (X, 194) byl prý r. 1781 dne 14 října při opravování kostela pod omítkou nalezen nápis: FVNDATOR HVIVS ECCLESIAE IOHANNES PRAGENSISEPISCOPVS. Dle toho nápisu a dle slohu soudím, že byl kostel Kyjský za biskupa Jana III. (1258—1278) vystaven.

Kostel (viz půdorys) záleží z lodi 26′ 10″ dlouhé a 10′ 8″ široké, za níž jest presbyterium 16′ 7″ široké rovného uzavření; věž ku kostelu přistavená jest stejné šířky s lodí a má světlé hloubky 14′ 2″. Celá délka kostela jest 64′ 11″; z toho, oč je tato celá míra delší nežli jednotlivé míry výše jmenované, připadá na šířku pásu věže 3′ 6″ a na arcus triumphalis 3′ 10″. Před nynějším vchodem *a* byla r. 1859 přistavena předsíň slohu prý románského; na levé straně jest sakristie přistavena. Druhdy býval vchod do kostela u *b* v levo, kde se nyní chodí do sakristie. Článkování bývalého románského portálu viděti jest poněkud ještě na plochách otvoru dveří do sakristie a pod krovem nad sakristií; obr. 3. obsahuje část románského portálu, kterou střecha nad sakristií zakrývá. Loďovézdi mají v sobě chodby (dutě zdi); vchod do takové dutiny jest u *c* v kobce věže; jiný vchod, který r. 1859 zazděn byl, býval u *d*; za to byl vchod *e* z venčí prolámán, a v duté zdi byly uděl ány schody, po nichž se na kruchtu jde. Když byl roku 1781 kostel opravován (Schaller X, 194), byla chodba ve zdech *f* a *g* do výše obou pater prolomena, čímž přibyly kostelu dva výklenky, do nichž oltáře byly postaveny. Kulatá, střilnám podobná okénka *h*, *i* a dvě románská, nyní zazděná okénka *j*, *k* osvětlovávaly druhdy chodbu. Když r. 1859 předsíni přistavovali, našli zbytky dvou zazděných románských okének, jimiž někdy šlo světlo do chodby ve zdi průčelní. Nad chodbou dolejší jest chodba hořejší, do níž nyní přístupu není; mívala snad otvor do kostela (snad sloupkové galerie, jaké zhusta v triforiích románských trojloďových chrámů spatřujeme).

1. Pohled na kostel z venku.

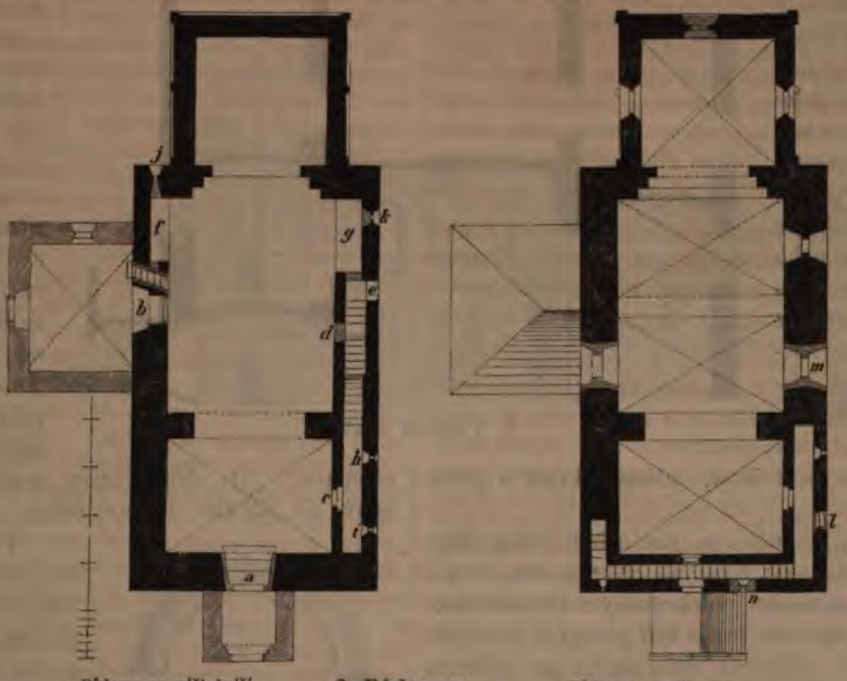

Půdorys ve výši dveří. 2. Půdorysy. Půdorys ve výši oken.

Do hořejší chodby vcházelo se z venku po dřevěných schůdkách u *l* na obr. 2. Schůdky ty byly teprvé roku

1859 odklizeny a dvířka byla v okno proměněna. Kudy se chodívalo do hořejší chodby na levé straně, není možná vypátrati.

V lodi jsou tři okna, z nichž se toliko *m* na obr. 2. v původním spůsobu zachovalo. Jest polokruhem sklenuto a kosými stranami do zdi prohlubeno. Ostatní dvě okna, byvše předělána, obyčejným oknům pokojovým se podobají. Arcus triumphalis, polokruhem sklenutý, záleží ze tří ústupků do lodi otevřených. Pata pásu naznačena jest hrubou románskou římsou. Klenba lodi záleží z dvou čtvereů křížového klenutí, širokým pásem od sebe oddělených; žeber při klenutí není; široké pásy a podélné výklenky křížové jsou v lomeném oblouku; pás spočívá na konsolech profilovaných spůsobem románským. Podlaha lodi jest o tři schůdky níže, nežli dlažba předsíně — obr. 4.

Presbyterium přímo k východu hledí; jest užší a nižší, nežli loď, jejíž zdi mnohem jsou silnější, nežli v presbyteři. Druhdy bývalo presbyterium venku lisenami a polokruhým podřimsím ozdobeno; ale z ozdoby té již jen liseny zbývají; nejsou hranou čili ostřím, nýbrž žlábkem ozdobeny a zabíhají v kosou stranu podnožní. Druhdy mívalo presbyterium okno ve zdi východní, ale bylo zazděno a místo něho byla dvé obyčejná okna v postraních zdech zrovna do lisen prolomena. Klenutí presbyteria jest křížové, polokruhem, bez žeber. I přesbyteř i loď mají štíty. Střecha jest nová, taškami krytá a příliš ploská.

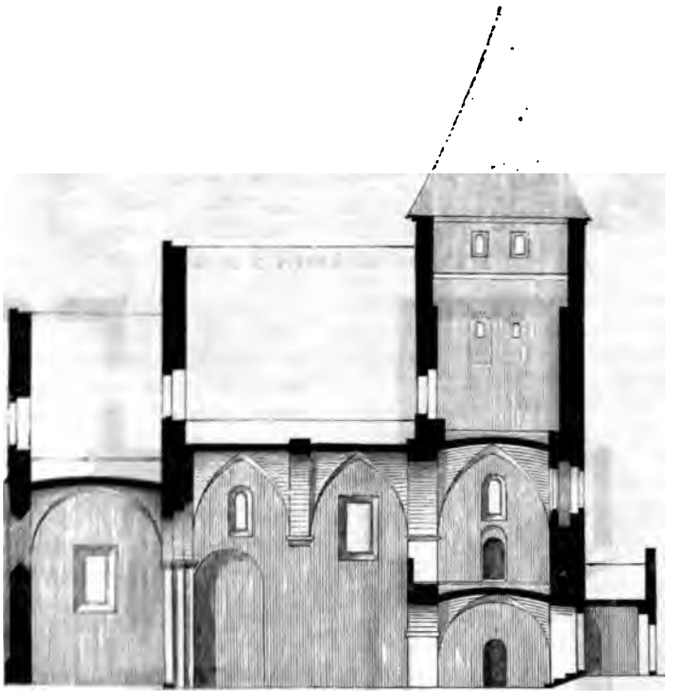

4. Vnitřek kostela.

Mohutná věž, jak dotčeno, jest s lodí stejné šířky, no však i stejné hloubky. Nyní má čtvero pater (obr 4.). Při zemi jest pod kruchtou polokruhovým křížem sklenutá síň. Kruchta spojena jest s lodí ploským gotickým obloukem, má nad vchodem románské a na průčelní straně gotické okno (obr. 4.); křížová klenba kruchty podobá se ve všech částech klenutí lodi. Do patra nad kruchtou chodívalo se druhdy z venku po dřevěných schodech (*n.* obr. 2.); před vchodem býval na krakorcích jakýsi výstupek; kde krakorce ty druhdy bývaly, posud lze poznati, jak i na obr. 1. místa jejich vyznačena jsou. Z chodby, kterou na kruchtu se jde, dostanes se nyní na uzounké — sotva 18″ široké schody, které ve zdi věže zdělány a gotickým, později prolomeným oknem, jakož i několika kulatými otvory osvětleny jsou. Do patra nad kruchtou šlo světlo z průčelní strany dvěma, ze dvou ostatních stran jedním románským děleným oknem. Při oknech těch pozorovati lze již stopy trojlistu; průrys obložení jest kosý. Nyní jsou okna zazděna a toliko malý polokruhový otvor místo nich udělán. Odtud dostaneš se po několika schodech na půdu kostela, kdež v otvoru pravé loďové zdi visí klekáníček, jímž se ze hřbitova zvoní (obr. 1.). Před r. 1859 byla v tomto patře zvonice, a dotčená okna nebyla ještě zazděna. Že pak odtud nebylo zvony dosti slyšeti, udělali zvonici o patro výš, do něhož se po dřevěných schodech přichází Místo nynější zvonice bylo až do r. 1859 ze dřeva, načež částečně zbouráno, obezděno a desíti polokruhovými okénky opatřeno bylo. Obmítka zvonice byla natřena barvou podobající se kvádrům dolejší věže, s nimiž i sparováním se shoduje (obr. 1.). Hmotná, vysoká valbovná střecha pokryta jest kůrkami. Hřeben ozdoben jest dvěma makovicemi, hvězdami ukončenými; po uhození hromu r. 1859 postaven byl na věži i na kostele hromosvod. První zvon, slitý od mistra Stanislava r. 1548, ozdoben jest dvěma polovypuklými svatými a nápisem obyčejným (Ego campana . . .); druhý zvon, znakem Martinicův ozdobený, slil Mikuláš Löw r. 1654.

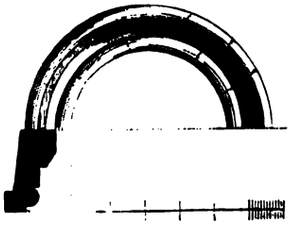

Obr. 8.

Perlou umění malířského jest obraz na pravém vedlejším oltáři zavěšený: představuje svatou rodinu a pochází bez pochyby od malíře italského. Renesanční oltář jest z r. 1655, jakž pod dotčeným výtečným obrazem nápis dosvědčuje, jenž jest v tato slova:

Maxmilian Valentin S. R. I. Comes a Martinitz

Dominus in Planitz, Brunersdorf, et S. Caes. Reg. Magestatis Consiliarius, Cammerarius, Supremus Judex et locum tenens in regno Bohemiae, fieri curavit an. 1655.

Nynější p. farář Josef Schlesinger, jenž k důstojnému obnovení chrámu úsilovně se přičiňoval, dal s několika dobrodinci v levém výklenku nový, oltáři právě dotčenému podobný oltář s obrazem sv. Jana křtitele od mistra Hellicha postaviti, o čemž svědčí tento nápis:

In honorem S. Joannis Bapt. P. Joannes Čermák curatus Chvallae, P. Joseph Schlesinger curatus loci et Catharina Mottl oeconoma domi parochialis fieri fecerunt an. 1862.

Když r. 1859 kostel obnovován byl, zabílili i fresky, jež p. farář do pamětní knihy věrně okreslil; mnoho po nich prý nebylo.

Některé památky strany pod obojí na Táboře.

Vypisuje Mart. Kolář.

Když jsem četl o hlavičce Žižkově, schované v Českém museu (Památky VI, 186), připadlo mi na mysl, abych též něco napsal o kameném erbu města Tábora, zazděném ve zdi poradní síně někdejší naší radnice. I doufám, že určím docela jistě, odkud pochází hlavička v Českém museu, do něhož se dostala z Pachlovy sbírky co věc v Starém Táboře nalezená.

Stará radnice města Tábora, nyní c. k. krajinský soud, byla dle letopočtu nade dvířkami na dvoře l. 1521 vystavena a všecken její sloh renesanční tomu času přisvědčuje. Dvířkami těmi přijdeš po kamenných schodech do starobylé vysoké poradní síně, jejížto gotická klenba na dvou pilířích spočívala, z nichž toliko jeden se uchoval; druhý jest ve příční zdi, která z polovice poradní síně dva kanceláře udělala; třetí kancelář v pravém rohu radnice vedle někdejší veliké síně bývala kaplí. V přední tedy prázdné polovici síně po levé straně jest do zdi zasazen erb městský z drobné opuky vypuklou prací vytesaný. Představuje podlouhlý čtverhran 1^0 vysoký a 4′ široký, 1^0 výše od podlahy. Rámec jest pěknou pleteninou z proutí ozdoben, nejvýš pak jest monogram W, jenž krále Vladislava II. připomíná; nejdoleji ve dvou páskách spatřuješ dva letopočty, v levo 1515, v pravo 1516. Obdélní strany rámce mají ve své hloubce sošky, které pro historii Tábora velmi důležité a v Čechách snad jediné jsou. V levo stojí nejdoleji dvě sošky, žena a muž, zcela nazí, muž právě ženu objímá a z celého postavení souditi můžeme, že zde pověstné Adamity před sebou máme. Nad nimi jest na hranici až po pás mužská osoba bez vousu s birytem a nejvýš jiná ještě v témž ústrojí a též na hranici, kteréžto sošky jistě upálení mistrů Jana Husi a Jeronyma Pražského představují. V pravé straně rámce jsou dvě sošky: hořejší představuje muže velikého v dlouhé říze s mečem po boku, dolejší též bojovníka, ale menší postavy, an levici na jílci meče drží; avšak hlavy obou sošek jsou — hanba té hrubé nešetrnosti! — zuráženy. Též Adamitovi i Adamitce hlavy scházejí. Snad se nezmýlíme, když muže v dlouhé říze za Prokopa Velikého a dolejšího bojovníka za Žižku míti budeme. V prvním domnění potvrzuje nás již příjmí Prokopa, které vysoké jeho postavě svědčí; dlouhá říza knězi přisluší; že dolejšího muže za Žižku máme, ačkoliv mu hlava i pravá ruka i podstavec, na němž stál, zuráženy jsou, toho příčina jest na bíledni, protože mezi Adamity, Husem, Jeronymem, a jak se zdá i Prokopem Velikým, Žižka, otec Tábora, zajisté nescházel. Žižka jest oděn jednoduchým kabátcem s kuklí a s pásem; nohavice těsně přiléhající zabíhají do nizkých bot; v pravé ruce, která bohužel uražena jest, držel podle stop posud zachovalých palcát, jiné zbraně nemá. Namítá se nám nyní samoděk dle tohoto vypsání našeho erbu městského domněnka, která pravdou býti zajisté se ukáže, že hlavička Žižkova v Českém museu z našeho erbu pochází. Důvody toho jsou tyto: Dle popisu v těchto listech jest hlavička z opuky, jako celý erb městský; rozměr její srovnává se dokonale s rozměrem celé sošky jak do výšky tak do šířky, ano prostora, která na trupu zbyla uražením hlavy, jest zrovna $1^3/_4$″ široká, jak jsme ji sami vyměřili. Dokonce pak přisvědčuje totožnosti nátěr hlavičky musejní; neboť náš erb celý natřen jest a to tmavým okrem aneb seladonovou, či špinavou zelenou barvou.

Ne posledním důvodem jest i to, že pochází hlavička musejní z Pachlovy sbírky, do níž prý se dostala, nalezena byvši někde v Starém Táboře. Nebožtík Pachl v Táboře bydlel až do r. 1848, a kdekoliv co mohl, sebral a skoupil. Ačkoliv ho viniti nechceme ze zohavení našeho erbu, tož přece ubrániti se nemůžeme podezření, že některý jeho zdejší agent starožitnický za bídný peníz bez vědomí Pachlova tak učinil. I čas, kdy se to stalo, aspoň s velikou pravdě podobností určiti můžeme. Leta 1857 kollega můj Toman Tábor navštivil a krátce erb městský v Památkách (II, 320) vypsal; o zohavení erbu v celém vypsání ani řeči není; leta však 1864, když jsem náš erb poprvé spatřil, již Žižkovi, Prokopovi a Adamitovi hlavičky scházely; dostala se tedy hlavička Žižkova do sbírky Pachlovy, když Pachl již byl zemřel. Ale na tom na všem nepřestáváme. Na jaře r. 1865 podíval jsem se opět na erb a ejhle — i Adamitce hlavička scházela; než škůdce neměl snad dosti času, aby ji s sebou vzal, i našel jsem ji v koutě pod věží erbu městského, a vzal jsem ji k sobě, aby do rukou zlých se nedostala.

Na téže radnici v prostřední kanceláři v pravém koutě mezi stěnou proti oknům postavenou a mezi stěnou bývalé kaple sbíhají se pásy veliké síně v konsol, na kterém dvě hlavy nadlidské velikosti z kamene vytesané a obílené, jako celá kancelář, se spatřují. Levá hlava, která více do světla postavena jest, má na sobě biryt kněžský, pod nímž kučery tak hustě vyřinují, že pravé ucho jimi zakryto jest; vous má toliko pod nosem, a ten jest malinko nakřiven. Jak vlas tak i vous jsou velmi pečlivě uspořádány, obličej táhlý a příjemný. Pravá hlava jest ve stínu: není přikrytá; vlasy jsou silné, neučesané a hluboko do čela visí, jsouce přistřiženy tak, jak o starším stříhání Češi říkají, „dle rendlíku.“ Levé oko jest proti pravému, velikému pramalé, takřka jen důlek, jemuž oko schází; nos jest silný orličí, kníry náramně silné a dlouhé, že jsem podobných skoro nikde nespatřil; ústa jsou hluboko pod nosem, brada malá a vous na ní na zad sčesán. Vzezření má hlava ta velmi přísné, řekl bys skoro, divoké, zvláště, když ji se sousední hlavou velmi příjemnou porovnáš.

Zbývá odpověděti na otázku, kteréby to osoby byly, jichžto hlavy tu spatřujeme. Zajisté jsou to osoby Táboru velmi důležité a zasloužilé, sice by nebyl stavitel památku jejich na radnici a na předním místě postavil; že pak z doby pocházejí, kdy radnice stavena byla, nikoli z doby pozdější, o tom nebude nikdo pochybovati, kdo konsol spatří, prostory jeho a hlav vyměří a druhý konsol v prázdné síni s ním porovná, na jehož konci ženská hlava se spatřuje. Bez dlouhého mluvení povíme své domnění, že pravá hlava jest Žižkova, levá buď Biskupcova nebo Korandova. Že Žižkovu hlavu před sebou máme, toho důkazy jsou vlasy dle vypsaného spůsobu přistřižené, jak je za dob husitských Poláci nosívali, čelo klínovité, oční důlek na místě levého oka, orlící nos a okrouhlá hlava, což by všechno se shodovalo s obrazem Žižkovým někdy u pánů Griesbeků chovaným, který nám Theobald popsal. Podobný obraz na Táboře jesuita Balbin viděl na věži Žižkovské blíže bývalého kláštera Augustiniánského, kde nyní c. k. delegovaný soud na místě bývalé bašty vystaven jest. Theobald ovšem nepraví, zdali Žižka levé oko prázdné, anebo klapku na něm měl, a pak dle udání jeho nejen vlasy, nýbrž i vousy byly dle spůsobu polského přistřiženy, což ovšem na našem obrazu jen o vlasech říci lze; přes to však přece mezi známými obrazy s Theobaldovým Žižkou naše hlava nejvíce se srovnává. Jinak se věc má, porovnáme li opukovou hlavičku Žižkovu v Museu s naší hlavou; jest zajisté s podivením, že v době šesti let (1515—1521) v témže městě a na téže radnici dva rozličné typy Žižkovy byly postaveny. Aby žádná z těchto dvou hlav pravou nebyla, tomu bych odporoval, i proto, že původem svým toliko sto let od smrti Žižkovy vzdáleny jsou, a nelze tomu místo dáti, aby se nebyla uchovala v paměti potomků jakás takás pravá podoba Žižkova, zvláště na Táboře. Která však hlava v pravdě Žižkovou může slouti, kdož nám to poví? Jediné vyobrazení Žižkovy podoby, starší než naše, zachovalo se v rukopise Jenajském (Čas. mus. 1854, 366); i bylo by přáti, aby bedlivěji, než posud se stalo, na místě samém od Čecha znalého prohlednuto a okresleno bylo. Naše soška ve svých zbytcích dokonale tomu obrazu se rovná. Snad se s pravdou neminu, když řeknu, že na Táboře máme jako dva pravzory podoby Žižkovy, dle kterých ostatní podobizny dělány byly, buď přísného ano divokého vzezření, nebo mírného a přívětivého vzhledu. Mimo to máme ještě trojí vyobrazení Žižky na Táboře veskrz přísného ano divokého vzezření, dvě na radnici, jedno u pana hostinského Al. Bárty na předměstí Pražském. Jeden obraz na radnici rovná se obrazu v „Památkách“ VI, 186, čís. 11 vypsanému; druhý dostala obec Táborská odkazem z Hradce Jindřichova od jistého měšťana a zároveň se Žižkou i obraz Prokopa: oba byly v XVII. věku malovány a valné ceny do sebe nemají. Obraz pána Bártův srovnává se s obrazem Žižky na minci, která v Táboře nalezena a sbírce real. gymnasia odevzdána byla. Znalci v Praze, kteří minci tu viděli, seznali, že se vyobrazení podobá jednomu z dvou obrazů v klášteře Strahovském.

Druhá památka z dob husitských na Táboře jest bývalá kazatelna na náměstí. V severním rohu jeho vedle domu p. Landfrasa jest od sousedního domu, který asi sáh z náměstí na zad ustupuje, výstupek jednopatrový; v přízemí jest krámek, v hořením patře světnice s dvěma okny, jedním na náměstí, druhým do Dušní ulice. Celý výstupek podobá se čtyrhrané věži. Ještě na počátku tohoto století byl zde místo světnice v prvním poschodí toliko pavlán s kamenným zábradlím přikrytý střechou, opřenou o sloup, který stával v rohu mezi oběma nynějšími okny, na pavlán chodilo se uvnitř z domu naboře vypsaného. Jiné památnosti tu není, toliko dole na ulici dlouhý úzký kámen, do zdi tohoto přídomčí zasazený; nyní jest z něho sedadlo, ale druhdy prajiný účel míval. Schaller ve svém výpisu města Tábora praví, že zde na náměstí přes 100 stolův kamenných bylo, u kterýchž staří Táboři tělo a krev Páně pod obojí spůsobou přijímali. My jsme zastihli jediný kamený stůl před domem pana Jana Ctibora na náměstí; ostatní byly na sady, r. 1837 založené, vyvezeny. Stůl takový jest i s tabulí 2′ 9″ vysoký a skládá se ze tří kamenů; z dlouhé úzké čtverhrané desky, 5′ 3″ dlouhé, 22″ široké, 9½″ tlusté, co tabule stolu, jenž opřen jest o dva podobné kameny, z nichž každý na jednom konci stůl nese. Zvláštnost desky v tom se zakládá, že obdélní dvě strany šikmo jsou přitesány, a podle tohoto charakteristického znamení 9 podobných stolů na sadech jsme nalezli, kde jich nyní co lavic na procházkách užívají. Zemřelý již purkmistr Walter mocí prý tyto kameny od domů bral a na sady zavážel, jediný pan Ctibor se mu opřel a kamený stůl do kněh k domu svému zapsati si dal.

Pečeť Elišky Přemyslovny a krále Jana Lucenburského.

Příspěvky sfragisticko-heraldické od Fr. Beneše.

Kdyby některému znalci pečetí méně důležitým býti se zdálo, že podáváme v „Památkách“ vyobrazení dvou *malých* pečetí, a ne vyobrazení pečetí královských, zemských a j., které pro velikost, bohatost obraznou, heraldickou, ornamentalní a j. povšimnutí zasluhují: nebudeme se omlouvati, majíce za to, že Čechům pečeť a obraz poslední Přemyslovny, ať jest velký nebo malý, jistě vzácný jest a důležitý, pečeť pak krále Jana, chotě Eliščina, že i z příčin heraldických dosti památnou býti se vidí.

Obr. 1.

Mezi hojnými listy pergamenovými v c. k. bibliotece university Pražské, jichž jsme laskavou ochotou p. bibliotekáře dra. Hanuše mohli použíti, jest list daný na Mělníce dne 15. srp. 1320, jímž Eliška královna Česká jeptiškám u sv. Vavřince (sv. Anny) v Starém městě Pražském potvrzuje mlýn o 4 kolech při řece Pšovce pod Mělníkem, týmž jeptiškám od mlynáře Konrada z Hrobu a Perchty manželky jeho darovaný, přidávajíc k tomu darování 7 věrdunků (1¾ hřivny) stříbra úroku, který jí co královské České každého roku s dotčeného mlýna dáván býti měl. K tomu listu přivěšena jest pečeť na šňůře z hedbávných nití zelených a bledožlutých, jichž třásně pod voskem dolů visí. (Obr. 1.). Pečeť, v červeném vosku vytištěná a do bílého vosku vtlačená, jest čtyr-

úhelník tuporohý; patří mezi pečeti podobiznové, v Čechách dosti řídké, na nichž nebývaly podobizny pravdivým vyobrazením osoby, nýbrž jakýms takýms nápodobením originalu *.) Tvář Eliščina jest na pečeti tak plně a krásně vytištěna, že se výraz její dokonale podobá starožitnému poprsí Elišky Přemyslovny na hořejších chodbách chrámu sv. Víta na hradě Pražském, toliko tím od něho se liší, že na pečeti s vlasy splývajícími vyryta jest a má na hlavě korunku trojlupenou, jakou na Pražských groších doby Eliščiny spatřujeme. Nápis pečeti písmem lapidárním jest tento: SECRETVM REGINE ELIZABET.

Průměr celé pečeti 1″ 7‴; výška výtisku pečetidla 9,‴ šířka 8‴.

Druhá pečeť jest ta, jejíž otisk p. ředitel K J. Erben v schůzi archaeologického sboru dne 21. října 1865 ukázal a museu daroval (Pam. VI, 276). Pečetidlo otisku, jež p. notář dr. Seifert v Hořovicích ve své sbírce chová, jest ametist šestihraný, pocházející buď z prstenu nebo z rukověti meče krále Jana Lucenberského. Ametist ten, v dějinách kamenorytství důležité místo mající, nalezen byl blíže hradu Točníka. Podíváme-li pak se na heraldický obraz, do kamene vyrytý a tuto (obr. 2.) věrně otištěný, spozorujeme ihned, že vidíme pečeť pocházející z doby rozkvětu heraldiky středního věku.

Obr. 2

V pravidelném $10\frac{1}{2}$″ vysokém a tolikéž širokém šestihranu pečeti viděti jest v trojhraném štítu v pravou stranu nakloněném, lva dvouocasého; na levé hraně štítu postaven jest kolčí helm, jejž feflík dobře zahýbaný přikrývá; nad helmem spatřuje se co klenot křídlo orličí s pěti listy srdčitými, dvěma řadami lodyhami zhůru postavenými.

Že pak čteme na pečeti toliko nápis na dvě strany rozdělený: *Rex Bo-hemie*, který jméno krále nejmenuje, jde nyní o to, abychom dokázali, že pečeť byla pečetí *Jana Luxenburského*, nikoli jiného krále. Důkaz zdá se býti na snadě.

Králové mívali v pečetech prstenových neb mečových obyčejně znak svého rodu nebo země, kterou vládli. Dvouocasý lev v trojhraném štítu spatřuje se pod římsou západní strany starší části radnice Staroměstské a na pažbě dveří pod oratoriem krále Vladislava v chrámu sv. Víta na hradě Pražském. Ale oba znaky liší se od našeho tím, že nemají na křídle orličím co klenotu patero srdčitých listů, které na naší pečeti spatřujeme. Takové listy lodyhami zhůru postavené najdeš, ačkoli v jiném pořádku, na znaku Lucenburském. Na našem znaku jsou dotčené listy dvěma řadami postaveny; na znaku Lucenburském jsou toliko jednou řadou a lodyhy z poloměsícové čili srpovité sponky dolů vybíhají. Znak Lucenburský, jak jej z Meriana a Siebmachera známe, záleží ze štítu bílého neb stříbrného, v němž za čtyrbřevnovým modrým přepažením červený, v pravo hledící, rozsápaný lev se zlatou korunou se spatřuje. — Takový znak viděti jest malovaný na stěně nad chodbou hlavní lodi chrámu sv. Víta. — Nad štítem jest přílba s korunou, z níž vycházejí dvě složená křídla orličí, jedno bílé, druhé modré; na křídlech jest poloměsíc, již dotčený, konci dolů obrácený, z něhož čtvero listů dolů vybíhá. Že se liší položení listů naší pečeti od znaku právě vypsaného, tomu se pranic nedivíme: Jan Lucenburský, který pečeti často psané užíval, žil 325 let dříve, nežli Siebmacher, který znak Lucenburský r. 1625 za úpadku heraldiky maloval. Charakter písma na pečeti shoduje se s dobou Janovou. Ale není třeba dokládati se Siebmacherem z doby již málo heraldické. Vizme velkou pečeť Janovu, jakou posud při některých listech spatřujeme, jak i v Dobnerových Monumentech tom. IV. vyobrazena jest (ale na pečetech není okraj perlovaný, jako u Dobnera, nýbrž vroubkovaný). Velká pečeť Janova v bílém vosku jest pečeť jezdecká, průměrná 3″ 8‴. Král sedí ve vysokém sedle na koni přikrytém draperiemi, uměle komponovanými. Má na sobě krzno, pod nímž na ruce a na noze brnění vykukuje. V pravici drží meč na tenounkém řetízku přidělaný. Na prsou má trojhraný štít ve čtyry pole rozdělený, v nichž Českého a Luxenburského lva dvakráte viděti jest: Českého v pravo nahoře a dole v levo, Luxenburského nahoře v levo a dole v pravo; kromě toho viděti jest lva Českého a Luxenburského dotčeným pořádkem každého ještě čtyřikrát na koni na pokryvce. Na hlavě má král kolčí helm, a na helmu co klenot složená křídla orličí, která *dvěma řadami* asi 17ti *srdčitých, dolů obrácených listů* ozdobena jsou. Ve vroubkovém okraji čte se nápis: *Johannes Dei gracia rex Boemie ac Lucemburgensis.* Že pak naše pečeť nebyla sekrytem, který vytiskován býval na odvrácené straně větších pečetí, toho dosvědčuje contrasigillum Janovo, na odvrácené straně jezdeckých jeho pečetí zhusta do bílého vosku vtiskované, na němž spatřujeme orlici velmi krásně heraldicky vyrytou, tedy jiný znak, nežli v našem vyobrazení. I nápis sekrytu: *Secretum Jonis rex* (sic) *Boemie et comits Lucelbvrgen* jest jiný, nežli na pečeti často jmenované. Nezbývá tedy, nežli domýšleti se, že naše pečeť byla *signetem* čili pečetí prstenovou neb mečovou, k jejímuž zdělání ovšem ametist dobře se hodil.

*) Dle toho, co na pečetech vyobrazeno bývalo, rozeznáváme pečeti s hlavou, s poprsím s celou osobou stojící, sedící, klečící neb jedoucí. Pečetí s nemotorným vyobrazením hlavy užívali již Merowingové a Karolingové.

Pohřebiště a žaroviště v Žatecku.

Tři hodiny cesty v stranu jihozápadní od Žatce, půl hodiny od silnice Chomutovsko-Postoloprtské leží ves *Nehasice*, již se strany jihozápadní a severovýchodní stráně obklíčují. Na vrchu stráně jihozápadní stojí osiřelý starý dub, od dubu pak asi sto kroků dále rozkládá se asi 1′ pod černou prsťovitou ornicí povrch pohřebiště, 100° široký, 150° dlouhý, 3—5′ hluboký. Pod povrchem tím jest červená hlína a popelovitá vrstva hrobová, dle proskoumání chemického, velmi mnoho vápna uhličitého. Ve vrstvě té jest na tisíce hlíněných střepů a kolik vozů zvířecích kostí, ale žádná *celá kostra zvířecí*. Nalezl jsem sám kosti hovězí malého plemene, telecí, silné konské kosti, ale nejvíce kostí jeleních, srnčích a kančích. Mnoho kostí jest ohněm popáleno, ať byla ta zvířata pálena k oběti nebo pečena k jídlu. Hroby samy jsou buď hroby s kostrami nebo hroby s popelem. Kostry leží 3—4′ pod povrchem, hlavou k severu, buď tváří dolů nebo na znak; ve dvou hrobech ležely kostry na jakémsi dláždění z neotesaných kusů čediče, křemene, pískovce a vápence. Některé hroby byly po stranách neotesanými deskami pískovce a křemene obloženy; desk takových jest mnoho po pohřebišti rozházeno a vesničané jich rádi ku svým potřebám užívají. Blíže kostry bývají tři kameny: jeden u hlavy, u prsou pak s každé strany po jednom, pod nímž nalezá se zhusta provrtaný, čtyrstranný, z hlíny pálený, asi 9″ vysoký jehlaneček, jaký najdeš ve Wagnerově spisu: „Tempel, Pyramiden der Urbewohner auf dem rechten Elbeufer“ na tabuli druhé fig. 28. Nádoby, které do hrobů postaveny byly, podobají se mističkám,

džbánkům a pekáčkům; zdělány jsou ozdobně z černé hlíny, mají uvnitř i z venčí černý lesk grafitový, ale jsou již všeckny rozdrceny. Jiné nádoby byly z hrubé, s křemenem a slidou smíšené hlíny a toliko vtlačením nehtů ozdobeny. Věcí kovových u Nehasic není kromě jehel - 5--12″ z děli — z mědi bez cínu, ačkoli povídají, že i prsténky stříbrné nalezeny byly. Nejhojněji byly dávány do hrobů Nehasických věci z kamene a kosti: kameny na rozemílání obilí (Wagner l c. Tab. I. fig. 40): podkladek z hrubého pískovce, trdlo z drobné žuly (v Nehasicích maji jich kolik, v Černínské sbírce na Petršpurce jest také jeden); přesleny, průměrné 3″; sekery, bodadla z jeleních parohů na spůsob kopí, provrtané kančí a konské zuby, šidla z tenkých kostí, trubičky z pálené hlíny. V hrobech s popelem stávají popelnice s kamenou pokličkou v kameném obložení třemi kameny podepřené. Jest v nich popel, kousky kostí, málo kdy bronzové kroužky a jehly. Popelnice jsou z načernalé hlíny tmavorudého lesku; jsou buď džbánovité s ouškem, s dvěma uchy nebo bezuché. Bylo již podotčeno, jaké nádoby byly, a že jsou všechny rozdrceny, i ta, která přes 1″ tlustá a 1 1/2′ průměrná byla. V Nehasicích i jinde našel jsem mnoho kamených kuliček jako ořech nebo jako pěst, které nikoli rukou lidskou, nýbrž tekutými vodami zakulaceny a po potocích bedlivě shledávány byly; v jednom hrobě byla i břidlicová koule, veliká jako pěst, nalezena.

Dle toho, co jsme posud pověděli, podobá se pohřebiště a žaroviště Nehasické jiným pohřebištím v Čechách nalezeným; ale v Nehasicích a v Moravěvsi, o níž níženi také promluvíme, vyskytuje se zvláštnost znamenitá: pod vrchními hroby, právě vypsanými, jest *druhá řada hrobů*, která u Nehasic pod hořejší vrstvou hrobovou směrem diagonalním se rozkládá. Nalezají se zajisté 2—3′ hluboko v červené hlíně *kulaté*, 3′ průměrné hroby, které 5—6 kroků od sebe vzdáleny jsou. I v této spodnější vrstvě jsou u Nehasic hroby buď s kostrami nebo s popelem, ale hrobů s kostrami je více; u Moravěvsi jsou v druhé, spodní vrstvě toliko hroby s kostrami. Do těch hrobů nebyly mrtvoly položeny, nýbrž *posazeny;* co se při nich bronzů našlo, byly skoro samé náramky; věci *železné*, pokud vím, nebyly ani u Nehasic ani u Moravěvsi nalezeny. V hrobích s popelem stávají popelnice na zemi, jsouce hromadou kamení obklopeny. Škoda, že jsem u Nehasic ani v hořejší ani v spodnější vrstvě žádné celé lebky nemohl nalézti; ale až celou lebku z hrobů těch dostanu, dám ji slavnému kraniologu dru. Weissbachovi ve Vídni proskoumati.

Popel pravěkých hrobů Nehasických rozvážejí nyní rolníci po polích. na nichž pak byliny, které mnoho vápna potřebují, jako luštiny a jetel, velmi dobře a bujně se daří. Při takovém dobývání popele zůstávají hroby nižší vrstvy zhusta nedotknuty; toliko náhodou byly některé otevřeny. Vyložil jsem lidem, jak památné takové hroby jsou; že pak jsem musil do Vídně odjeti, nemohl jsem minulého podzimku při dalším kopání přítomen býti; doufám, že zatím kopající ničeho zbytečně nezmařili

Asi hodinu cesty severněji od Nehasic leží obec *Moravěves*, od níž severně, v pravo od Žatecko-Mostecké silnice veliké pohřebiště se rozkládá, větší, nežli u Nehasic. I tu jsou dvoje hroby, hořejší a spodnější, jako u Nehasic, leda že spodnější kulaté hroby na spůsob nálevky ku spodu se ouží, a kostry — popele v nich není, jak výše doloženo — sedí v nich tak, že kosti pánvičné na nejspodnějším místě se nacházejí V hrobech těch vyskytuje se mnoho věcí bronzových: náramky, nánožky (obroučky okolo nohou) s velikými dutými polokuličkami, fibuly, dvojité spirálky drátu bronzového, bronzové hůlky, kroužky černého rohu, bronzové nože a j.; dle zprávy přítele mého dra. H. Tittlbacha byla tu i bronzová dýka nalezena. Sbírka Černínská chová v sobě 17 bronzů Moravěveských, mezi nimiž jest 13 sponek.

V téže Černínské sbírce chová se mimo to: srp bronzový, mezi Nehasici a Moravěvsí nalezený, srpu Halstadskému podobný (Gaisberger Gräber bei Hallstadt, tab. VII, fig. 6), kelt bronzový z *Velemyšlovsi* (když silnici dělali).

Dle zprávy v „Saazer Wanderer“ 1863 Nr. 12 a dle toho, nač jsem se sám vyptal, byly u *Havraně* dva hroby vykopány, v nichž vedle koster kamené sekery nalezeny byly — kam se dostaly, nevím.

U *Velemyšlovsi*, půl hodiny od Nehasic jsou hroby, které se hořejším hrobům Nehasickým podobají, obsahujíce v sobě popel, málo kde kostry; byly v nich nalezeny popelnice, střepy, kosti zvířecí a hliněné jehlanečky. Takové věci a kromě nich i kus hlíny, do níž na jedné straně kroužky vtlačeny byly — snad slévadlo — na druhé pak surová ozdoba stromovitá, nalezli u *Vysočan*, půl hodiny od Velemyšlovsi, u *Hořetic* a *Žiželic* (na vrchu západně ode vsi).

Na levém břehu Ohře leží statek *Stroupec*, p. majoru rytíři Schreiterovi ze Schwarzenfeldu náležitý. Na stráni v stranu severní jest popeliště jako u Nehasic, v němž byly nalezeny nádobky s popelem a s popálenými kostmi, a kromě toho provrtaná hliněná nádoba, podobající se nádobě, kterou Kalina na Slánském vrchu nalezl a za kaditelnici pokládal.

Na *pravém* břehu Ohře znám tato naleziště: blíže *Žatce* v stranu východní vykopali v popelišti kostru; a když z jara r. 1865 na Pražském předměstí stavěli dům č. 164, dostali se na hroby, v nichž ležely kostry 8′ pod dlažbou silnice. Kostry byly čelem k zemi obráceny, majíce u hlavy a u prsou čedičové kameny. Tamtéž byl vykopán hrob, do něhož mrtvola *sedíc* byla pochována; vedle kostry byly 4 hliněné nádoby: velmi krásný džbáneček, mistička a dva sotva 1″ průměrné pekáčky, které nyní ve sbírce p. hraběte Černína uloženy jsou. Na Dolním předměstí v Žatci vykopali popelnici ze hrobu kamením obloženého. Podotýkaje mimochodem, že jest blíže Žatce krásná „Homole“, jiná pak „Homole“ na panství *Stekníku* (1 1/2 hod. od Žatce), na níž věci kamené byly nalezeny, ačkoli nevím, jaké, zmiňuji se ještě o těchto nalezištích:

V *Bezděkově* (soverových. od Žatce) jest na stráni pohřebiště jako v Nehasicích, ale bez spodních hrobů.

V *Libočanech* jako v Bezděkově; ve sbírce p. hraběte Černína jsou z Libočan: popelnice velmi surová, sekerka z parohu jeleního, šidla a jehly z kostí srnčí nohy.

Ve vsi *Pressern* (záp. od Libočan): na vrchu nade vsí jest zvláštní spůsob hrobů: asi 6—8″ pod nynější ornicí jest popeliště 1° průměrné, 3—5′ hluboké, střepy, uhlím dřevěným a kostmi zvířecími naplněné. Takových popelišť, jenž toliko popel dřevěný, prstí nepromíchaný v sobě obsahují, jest po polích velmi mnoho. Nalezena byla džbánkovitá nádoba jednoduchá nedaleko popeliště, vedle ní koštěná šidla, kulaté oblásky z Ohře, kosti jelení, srnčí, nejvíce kančí.

U *Černčic* blíže Petršpurka nalezl jsem též takové popeliště a v něm střepy, mističky rukou z hlíny dělané, kulaté oblásky (jiný kámen žádný), provrtané kusy kančích zubů, které jistě na nit někde byly navleknuty, mušli říční, hodný plochý kus rudy železné, kousky lidských kostí, chrup čili zuby dvou silných kanců, ale bronz nebo železo žádné.

V *Soběsucích* byly nalezeny popelnice a koštěné věci, ale posud nemám dokonalou povědomost toho naleziště.

Vzpomenu-li si ještě jednou na vše, co jsem sám vyhledal a viděl, jsem o tom přesvědč.n, že jsou hroby mnou

vypsané buď hroby *rozdílných národů* aneb jsou li *jednoho* národu, že jistě *z rozličných dob* pocházejí, aneb že pohřebiště Nehasického a Moravěveského po kolik století bývalo užíváno. Že hroby hořejší vrstvy Nehasické a Moravěveské, jakož i hroby ostatních mist svrchu vyčtených od *Slovanů* pocházejí, o tom není žádné pochybnosti. Z hojnosti pak pohřebišť v Žatecku možná by bylo souditi, že krajina ta od pradávna byla zalidněna, i kdyby povaha místa a jména osad nebyla nám svědectvím. Kosmas jistě pravdu měl, řka (Script. rer. Boh. I, 24), že Lucko čili Žatecko dávno bylo lidmi osazeno, nežli bylo město Žatec založeno *). Že pak starožitnosti nalezené v hrobech Havranských, v spodnějších hrobech Nehasických a Moravěveských se starožitnostmi Halštadskými (v c. k. kabinetě antik) velikou podobnost mají, nemohu posud říci, mají-li pokládány býti za slovanské nebo nic; o tom bude možná souditi a promluviti jistěji, až i *lebky* z dotčených hrobů budou proskoumány. Dr. *Jul. Arnošt Foedisch.*

*) Et quoniam hæc regio primum, longe antequam Satc urbs condita foret, est inhabitata hominibus, recte ejus incolæ sunt a regione Luczane nuncupati.

Tré obrazův Karlšteinských.

(S obrazem barvotiskovým.)

Od

J. E. Wocela.

Mnohokráte bylo již jednáno v těchto listech o drahocenných památkách českého umění, jež hrad Karlštein, slavný to pomník otce vlasti, Karla IV., v sobě zavírá. Než však kdekoli v cizích i domácích spisech úvahy o ceně a významu památek oněch byly položeny, stalo se to jen povšechně a zřídka k tomu obrazy byly přiloženy, z nichžto by čtenář dokonalé ponětí o významu a umělecké ceně jejich obdržeti mohl. Obětivou horlivostí pana nakladatele Památek byly získány pro časopis náš barvotiskem vyvedené, ovšem zmenšené kopie tří obrazů Karlšteinských, ježto přispívají k znázornění originálů samých, jakož i k tomu, aby vzácné tyto vzory v pamět vlasteneckého čtenáře hlouběji se vštípily.

Podáváme na přiloženém listu předně *obraz sklenomalby v okně kaple sv. Kateřiny* na Karlštejně zachované. Důkladný popis kaple té, nádherné to schránky uměleckých skvostů, položil výtečný náš badatel prof. Zap do třetího dílu Památek*); pročež nebudeme se šířiti o spůsobu složení a ozdobení místnosti této posvátné, zmiňujíce pouze, že dvěma nevelkými a úzkými okny gotickými světlo vniká do kaple, jejížto stěny zdobí více než tisíc drahých kamenů, achatů, jaspisů, karneolů, onychynů, ametistů, chrysolitů a topasů, v pozlacenou půdu zasazených. V hořejší částce prvního okna vedle oltáře, spatřuje se sklenomalba tato ukřižování Spasitele představující, čítající 1′ 8″ výšky a 23″ šířky. Zjevuje se tu Kristus na kříži v té době utrpění svého, kde vojín bok jeho kopím otevřel, pod ním matka Páně omdlevající a v náruč sestry své klesající, za Bohorodičkou pak miláček Páně, Jan. Dolejší toto skupení jest nejvýznamnější částkou celého obrazu. Zvláště dojímá nás hluboký výraz bolesti v obličeji matky Kristovy, pod břemenem útrapy duševní klesající, jakož i žaluplné tváře Marie Kleofášovy a učenníka Jana, oči své k Spasiteli zdvihajícího, aby, jak v evangelium svém dí, „svědectví dal o tom co viděl.“ Méně zdařilé jest skupení vojínů na levé straně kříže, kterýchžto odporné, ba děsné tváře oko pozorovatelovo nemile dojímají. Jedinou mezi těmito výminku činí nádherněji oděný muž v popředí tohoto skupení, jenž jevě v obličeji svém úžas a litost, pozdviženou pravicí k umírajícímu Spasiteli ukazuje. Obrazít se v osobě té setník, jenž, dle evang. sv. Matouše (kap. 27.), když Kristus duši vypustil a tu země se třásla a skály pukaly, zvolal: „Jistě syn Boží byl tento!“ O tom, že umělec chtěl zde vojenského důstojníka naznačiti, svědčí meč, o jehožto jilec setník levici svou opírá. Zjevuje se ostatně v postavě té památka kroje českého z doby Karlovy; neboť známo, že umělci středověcí napodobňovali na obrazech, k příběhům starého i nového zákona se vztahujících, nejvíce kroje věku svého, naivným spůsobem oděvy a nářadí za času jich obyčejné osobám a výjevům dávno minulých věků přikládajíce. Spatřujeme tudíž zde obraz důstojníka českého XIV. věku, v zelené krzno, červený plášť kožešinou obložený oděného, jehož hlavu červená čepice, hranostajem lemovaná kryje. Ostatní vojínové mají drátěná odění, na něž jsou krzna (Waffenrock) rozličných barev obleknuta; lokte a ramena jich jsou dle spůsobu v druhé polovici XIV. stol. obyčejného, železnými pláty obrněna; přilbice jejich jsou jednoduché, nízké. Zvláštní zajímavost do sebe má postava za hejtmanem stojící, jejížto hlavu žlutá jakási kukle kryje, kdežto vojín, jehož obličej patrně projevuje původ židovský, v levici své přilbu drží, snad na znamení uctivosti k umírajícímu spasiteli, k němuž hejtman pozornost jeho obrací. Bodnutí kopím v bok Kristův jest zde zvláštním, poněkud záhadným spůsobem zobrazeno, a sice dvěma osobami, vojínem v pozadí stojícím a mužem v červeném rouchu, jehož hlavu zelená, kožešinou obložená čepice kryje. Muž ten prst k oku svému klade, kterýmžto posunkem na středověkých obrazích se naznačuje, že ten, jenž tak činí, věc nějakou skutečně vidí, a o jistotě její žádné pochybnosti nemá. Tím tedy původce obrazu chtěl vyjádřiti, že ranou v bok Páně zasazenou smrt Kristova nade vši pochybnost byla stvrzena. — Výraz tváře Kristovy jest bolestný, žaluplný; žebra a svaly těla jeho jsou černými tahy dosti dobře, avšak přílišně naznačeny; méně správně jsou svaly na rukou a nohou vytknuty.

Sklenomalba tato jest vyvedena spůsobem již ve XII. stol. obyčejným a v knize mnicha Theofila zevrubně popsaným.*) Prvotní obraz býval totiž na plátně, pergamenu, v pozdější pak době na lepence malován a dle vzoru tohoto druhý naskrz jemu podobný obraz shotoven. Jeden z obou obrazů byl na to rozřezán, tak že každá barvou vytknutá

*) Památky arch III. 75., kde spolu kaple sv. Kateřiny i královská kaple Karlšteinská kamenotiskem zdařile vyobrazeny jsou.

*) Theophili presbyteri et monachi Libri III, seu diversarum artium schedula. (Spis ten dle zdání některých z XI. neb XII., dle jiných z XIII stol. pochází.) Tiskem byl vydán v Paříži r. 1848.

ucit novou památku tuhto umělce. V mojem počtu ve vlasti naší a uhlazených [illegible] uvádí i na tuto posud mnoho [illegible] pomocném mašek téměř nedotčeném mnohou pozornost – že, jemným na obrazce mocí na tuto [illegible] s mocným podkladem, jest tou [illegible] pozvižnou [illegible] pozvižnou [illegible] [illegible] [illegible]

Brozany.

(Dodatky a opravy k „Památkám“ V, 337. a sld.).

Co o rytířích z Brozan (V. 338) povědíno, týká se Brozan nad Bělinou, kteréž i s podacím kostela náležely klášteru panenskému v Teplici; neboť tomu nasvědčuje i citat z Arch. Č. III., 491, kdež doloženo: „proclamata in Usti super Albea“ t. Ústí nad Labem.

V Brozanech nad Ohří právo podací vykonával probošt Mělnický, jak dosvědčí Libri Confirmationum, p. Tinglem vydávané; a snad byl i statek Brozanský zbožím téhož proboštství.

Zmíněný tam Beneš Pupek byl toliko obyvatel z Brozan, Boreš pak z Oseka seděním *v* Brozanech (Arch. Č. II., 186) — ne pak *na* Brozanech, tudíž nikoli pán toho statku, nýbrž držitel toliko dvoru kmetcího — sídlo své v Brozanech při Ohři míti mohl, jelikož svědčí o pánu Zbyňkovi z Hasenburka, držiteli blízké Budyně a Libochovic.

Bezpečnou zprávu o držitelích Brozan co statku zápisného a zástavného podávají dsky zemské (136. O. 26). Král Vladislav II. totiž zapsal 29. listopadu 1482 Brozany, tvrz, dvůr poplužní s poplužím, podací, ves, Rochov ves a Hostimice ves (dvůr poplužní tamtéž byl samostatný) v jisté sumě Litvínovi z Klinšteina, 26. září 1487 potvrdil je Vojtěchovi Tvochovi z Nedvídkova a r. 1509 Jindřichovi z Vřesovic, kteréžto odtud i s rodem svým počal se psáti „Brozanský.“ Syn jeho Jaroslav Brozanský z Vřesovic připomíná se roku 1516—1528 (D. Z. 45. D. 3.). Po shoření desk synové Jaroslavovi obnovili zápis (D. Z. 5. C. 16.), dle něhož Jindřich — později co místosudí r. 1572—1574 na Žirotíně připomínán bývá — koupil od nejmladšího bratra svého Jakuba díl jeho otcovský t. půl tvrze a dvoru v Brozanech za 1050 kop gr. č. Sigmund, syn druhorozený, přijal též v díl otcovský polovici tvrze a dvoru v Brozanech.

Krištof Zajíc z Hasenburka, prodav rodní zámek Hasenburk s městečkem Libochovici r. 1558 panu Janovi st. z Lobkovic na Zbiroze a Točníku, nejv. hofmistru král. Českého (D. Z. 56. H. 18.), koupil bezpochyby od Jindřicha z Vřesovic polovici Brozan, neboť náhrobní jeho nápis zní: „L. P. 1572 v sobotu před nedělí Invocavit (22. února) umřel urozený pan Krištof Zajíc z Hasenburku na Brozanech a Hostimicích.“

Po smrti jeho Sigmund z Vřesovic ovládl celým statkem Brozanským, ač jistě povědíti nemůžeme, jakou výplatou. Toliko jisto jest, že napotom páni z Hasenburka Brozany nedrželi, o nichž tuto na vyvrácení mylné zprávy v „Památkách“ dokládáme, že bratří páně Krištofa:

Václav Zajíc z Hasenburka byl nejv. mistr převorství Strakonického a pán dědičný na Klášteře sv. Dobrotivé, † 31. ledna 1578.

Mikuláš Zajíc z Hasenburka na Budyni † 23. března 1585, o jehož synu Janu Zbyňkovi níže promluvíme.

Jiří Zajíc z Hasenburka na Mšeném a Šebíně, od r. 1578 též na Klášteře sv. Dobrotivé † 14. března 1580, jehož synové pomřeli bezdětní: Václav † 1. dubna 1591 a Vilém † 1598. Šebín odprodal Jiří Zajíc již r. 1559 panu Janovi z Lobkovic na Libochovicích, a Klášter sv. Dobrotivé Vilém Zajíc r. 1592 panu Ladislavovi z Lobkovic; toliko Mšené přešlo v rodu na Jana Zbyňka Zajíce z Hasenburka a na Budyni.

Sigmund Brozanský z Vřesovic vládl Brozany až do smrti své 5. září r. 1588; první manželka jeho Marketa z Smiřic † 26. dubna 1575, druhá Lidmila Myškovna z Žlunic † 29. dubna 1598.

Děti jejich byli: Jiří, cestovatel do Jerusalema, † 7. března 1573; Jan Václav, dědic Brozan; Kateřina, † 4. dubna 1559; Eliška, provdaná Salhausová a Polexina, provdaná Kameycká.

Jan Václav Brozanský z Vřesovic, převzav po smrti matky své r. 1598 statek Brozanský, již 15. srpna 1601 prodal jej Janu Zbyňkovi Zajíci z Hasenburku a na Budyni za 16.000 kop miš. (D. Z. 178. R. 22.)

Pan Jan Zbyněk, zabřednuv zlatodějstvím u veliké dluhy, postoupil manželce své Polexině z Minkvic statek Brozanský, kterýž jí císař Matiáš za statek dědičný vyzdvihnouti a do desk zemských vložiti poručil 1614 18. března (D. Z. 136. O. 26.), sám pak zbaven byv r. 1613 i posledního rodného panství Budyně, kteréž nestačilo na zapravení dluhův, sešel smrtí 1616, byv od r. 1606 presidentem nad appellacími. Téhož roku 1616 zemřela i manželka jeho Polexina Zajícová z Minkvic, paní na Brozanech. Poručníkové sirotků: Zdeněk z Lobkovic, nejv. kancléř, Vilém Slavata z Chlumu, nejv. sudí dvorský, a Pavel Michna z Vacínova, JMC. rada a sekretář král. Českého, prodali prodlužený statek Brozanský 12. srpna 1617 paní Polexině Lobkovicové rozené z Pernšteina na Roudnici za 50.000 kop. miš., však tak, že 40.000 kop dluhů dáno býti mělo paní Anně Landšteinové z Michnic a 10.000 kop paní Johaně Švihovské ze Sloupna na Horaždovicích; mladým osiřelým synům Janovi a Jaroslavovi Zajícům z Hasenburka dostaly se v dědictví toliko zbraně, zbroje, knihy a šatstvo rozličné, kteréž jim do Prahy dovezeno bylo. (D. Z. 293. N. 16.). *J. K. R.*

Rozmanitosti.

Příspěvky heraldické z desk zemských.

I. R. 1568 vyžádal si Ondřej Nebřehovský z Nebřehovic na Pyšelích, rada JMC., na úřadě komorním komorníka Mikuláše Svojanovského, jejž v ponděli po devítníku vedl ve Volyni k domu, v němž Jan Dubský z Třebomyslic obýval. Na tom domě spatřil a shlídl komorník čtyři erby vymalované: tři mezi okny, čtvrtý sám o sobě pod okny, jež takto vypisuje:

a) Erb Buzický (po pravé straně): „jsou tři pole v štítu, jedno pole barvy černé, druhé červené, třetí bílé, a nad helmem tři píra nápodobná k pávovému peří, a v tom každém píru u vršku jsou vymalovány maličké erby: toliko samý štít a tím spůsobem v štítu pole barvy svrchu psané.“ Pod erbem byl nápis: *Alexander Buzický z Buzic.*

b) Erb Stradoňský (u prostřed): „jest v štítu pole všecko červené, a v tom poli tři kotve bílé, a nad helmem a korunou jest jedna kotev bílá.“ Pod erbem bylo napsáno: *Lidmila z Stradonic. Buoh pán náš.*

c) *Erb Nebřehovský*: „jest v štítu pole všeckno červené, a v tom poli v prostředku klíče dva žlutá hřbety proti sobě postavená, každý klíč o třech vroubcích, a nad helmem též dva klíče týmž spuosobem nahoře psaným.“ Pod erbem napsáno: *Katheřina z Nebřehovic.*

d) *Čtvrtého* erbu spůsob jest tento: „pole jest v štítu černé, a v tom poli ruka a jako rukáv žlutý s červenými streyšky. a ta ruka drží jakoby tři sceptrum žluté rozdělené, a nad helmem křídlo černé o desíti peřích, a v tom křídle nápodobně jako v štítu dvě sceptrum žluté přeložené vymalovány jsou.“ Nápisu nebylo.

Erby ty byly malování starodávného, ač nikde nebylo napsáno kdy; domu pak říkali povždy *panskey duom.*

e) *Erb na zámku Lnářském.* Václav Zmrzlík ze Svojšína a Jan Bohuše z Hradiště povídali komorníku svrchu dotčenému, že Lnáře od starodávna sluly *Klíčumburk*, a ukázali mu nad mostem nad vraty ve zdi vytesaný erb z kamene bez léta a bez nápisu. „V témž erbu v poli jest vytesán klíč jeden šikem přes pole.“

f) *Erb Kasehovský* (*Kasejovský*). V městečku Kasehovicích viděl komorník v kostele v pravo mezi stolicemi na hrobě kámen, na němž byly vytesány dva staré erby: „jeden erb nahoře vytesán, a v poli šikem klíč týmž spuosobem jako na Lnářích;“ pod tím erbem byl jiný erb: „v poli hlava oslíčí“ — ale oba erby bez léta a bez nápisu (D. Z. LVIII. P. 11).

II. R. 1572 v pátek po sv. Jakubu dán byl p. Zdenkovi z Waldšteina na Sobčicích komorník Baltazar Balina z Přiběnic na spatření hrobního kamene, který byl nedaleko prostředních dveří v kostele v Hostinném. Když komorník kámen ten velmi zašlapaný mýti dal, spatřil na něm vytesaný erb, „na kterémžto erbu jsou vytesány čtyry lvice a v štítu dvě píra, a tento text jest okolo jmenovaného kamene smolou zalévaný (Pam. VI. 300) latinskou literou:

Anno domini MCCCCCXXV in vigilia adventus domini obiit generosus dominus Zdenek de Walssteyn tunc temporis dominus Arnouiae, orate pro eo.“

Komorník spatřil též nad tím „kamenem hrobníkem“ visící černý praporec s erbem jednostejným jako na kameni. Na praporci byl tento zlatý text:

„Letha tisícého pětistého dvadcátého pátého na den sv. panny Barbory umřel urozený pán pan Zdeněk z Waldšteina a tuto položen a pochován jest. Pán Bůh rač duši jeho milostiv býti.“

Tento Zdeněk byl otcem Zdenka svrchu dotčeného (D. Z. LX. O. 27.) *Aug. Sedláček.*

K životopisu Vikt. Kornelia ze Všehrd. Manželkou M. Vikt. ze Všehrd byla Apolena z Dříní. „Byla jest živa po něm mnoho let;“ ze statku rozdala něco panu Lvovi z Rožmitálu, Tatousovi a jiným, proto že jí nebožtík to dskami odkázal. Po smrti Apolenině domáhali se Viktorin a Jan bratří Severinové v Starém městě Pražském (list na str. 34 nota 9 položený jmenuje Viktorina, Severina a Jana) jisté sumy peněz po mistru Viktorinovi, dokládajíce, že pocházejí od Kateřiny (Václav starší bratr Viktorinův měl dceru Kateřinu. Časop. mus. 1856, 3, 84), která byla přítelkyně Kornelova, kterýž jim byl ujcem, „že jest dílným v statku nebyl a statek z Chrudimi k sobě přijal,“ Apoleně pak že dskami statek odkázal, „to jest (prý) učinil pro židy toliko.“ Severinové, chtějíce míti právo nápadu (ačkoli Viktorinovi při dskách byli neodpírali), dokládali se zřízením zemským, které vztahovalo se toliko na osoby panské a rytířské. Dána jim byla odpověď, že „jsou synové městští od městských rodičů pošlí,“ načež Severinové, „že jest Pražan ta vayssda, že ke všemu tomu právo a spravedlnost mají jako stav rytířský.“ Ale byl jim půhon zdvižen — prosoudili (1539). Když pak bratří Severinové po domích a jinde důtklivě mluvili o soudu a o soudcích, že jim „v omyl a v ublížení“ právo bylo nalezeno, a když po Václavu Cínovském vznesli na soud zemský suplikaci, v níž širokými slovy soudu komorního se dotýkali: poručil jim soud komorní, aby ve spis uvedli, v čem se omyl stal. Celé vedení pře bylo proskoumáno, avšak omyl nebyl nalezen, Severinové pak i s Cínovským byli vzati v kázeň a v trestání (1540). Tím tedy bylo skončeno souzení se o peníze po Viktorinovi ze Všehrd, které trvalo, pokud víme, od r. 1535—1540. Z toho co na soudu komorním o dotčených penězích pro nás ne vždy dosti zřetelně bylo mluveno, lze vyrozuměti asi těmto věcem: Měď Kutnohorskou měl v jisté sumě od krále zapsánu jakýsi Hanztroj, kterýž smluvou postoupil té mědi měšťanům Normberským, kteří ji drželi na dvacet let. Faktorem měšťanů těch byl Michal Karik z Řezna, bytem v Starém městě Pražském. Jemu dal mistr Viktorin list s dobrou volí, kterou Karik na místě pánů svých přijal. List byl na 900 kop gr. a na 200 zlatých uherských i s úroky a nádavky na rukojemství za Hanztroje, „ješto toho přijde na 2000.“ Co někdy Hanztroj od mistra Viktorina byl přijal, ujistil na mědi Kutnohorské, a mohl se Viktorin v statek Hanztrojův uvázati, kdyby z té mědi „vyveden“ byl. Podle toho ujištění oznámila (učinila přípověď) právem horním po smrti Viktorinově manželka Apolena z Dříní, že chce na statek Hanztrojův vedena býti. Po Normberských užíval mědi Kutnohorské pan Šebestián z Veitmile po tři léta, po něm pak opět Normberští, když byli králi jistých sum připůjčili. Po smrti Apolenině z Dříní jali se pak r. 1535 bratří Severinové Michala Karika, faktora Normberských z 1000 kop anebo z polovice mědi Kutnohorské před soud pohánčti, kterýžto Karik pány své listem na str. 34 položeným obeslati dal. avšak později od toho obeslání upustil. Ale při soudu r. 1535 nesrovnávali se svědkové s půhonem Severinů, pročež jim byl půhon zdvižen. Jak pochodili r. 1539 a 1540, výše jsme již podotkli. Tolik vybrali jsme ze zpráv ne dosti zřetelných o našem slavném Viktorinovi; jde z nich aspoň tolik na jevo, že byl Viktorin osobou zámožnou a že Severinové Pražští z dcery bratra jeho pocházeli, erbu a titulu s ním neužívajíce. (Z register soudu komorního 6. J. P. 11—14; 8. J. G. 5; 9. J. C. 7—12.)

Fr. J. Zoubek.

Hrádek u Lhotice. Článek „Schönfeld a Lichtenfeld v újezdu Svatavině“ v „Památkách“ VI, 308, pohnul mne k tomu, že jsem dne 11. dubna 1866 vyzval p. Josefa Říhu, c. k. námořního kadeta, by vyměřil „Hrádek“ u vsi Lhotice v ssutinách zasypaný. „Hrádek“ ten stával na příkrém ostrohu nad říčkou Želivkou. Na východu a jihovýchodně rozprostírá se před ním nyní rovné pole 50 měr výsevné, kolem něhož na jihu k východu táhl se ještě před 18 lety od „Hrádku“ až k rybníku „Strašáku“ příkop, jejž jsem sám ještě viděl. Na západu pod „Hrádkem“ hluboko dole teče Želivka; tu uprostřed ostrohu jsou zbytky buď zdi hradební, nebo nějaké hlídky. Na severu Hrádku jest hluboká, široká strž čili rokle. Na jihu za dotčeným polem jest také rokle, ale užší, než onano. Za druhou roklí býval nad Želivkou proti vodě hřeben hornatý, jehož přední jedna část jmenuje se „Bohusna“ („pod Bohusnou“) ostatní pak díl „Kopáče“ („ku Kopáčům“).

Na severu pod „Hrádkem“ dole podle řeky jest veliká louka „u Vacatova“ řečená („straší“ prý tam). Východně

od „Hrádku“ jest luh v „Radnovkách“ a rybníky: „Rohlíček a Plačkov.“

Z „Hrádku“ nezbývají než základy hlavní zdi a vyzdívka vyzděná tím spůsobem, že jsou jenom líce stěn pravidelně vyzděny kamenem, nepochybně pod ostrohem vylámaným, a hustou výbornou maltou; vnitřek pak jest jenom maltou vylit a do ní kamení bez ladu a skladu naházeno — jest tedy vyzdívka mladého původu. Toto místo jest zvláště zajímavé, že tu byly nalezeny střepy z šedé hlíny, nejspíše dýnka popelnic, na nichž jsou znaménka, pro porovnání s jinými znameními na dnech tuto položená. Mimo jiné střepy tuhové — ve dvou byl ještě popel a spálené obilí — nalezeny byly upálené kosti lidské a zvířecí, několik hrstí spáleného obilí, kančí tesák a nožka bronzová. V příkopu nalezen byl Pražský groš snad Ferdinanda I., na němž možná přečísti toliko slovo *primus*.

Od bodu severního až k bodu jižnímu kolem východní polovice „Hrádku“ rozeznáš dosud dva příkopy; jeden násep jest posud docela patrný, druhý, vybíhající z Hrádku jest již s polem srovnán. Že pak jsou mnozí lidé posud tak tupé a zištné mysli, že se jim staré památky zdají býti toliko laciným materialem k hnojení a stavění, byla hlavní zeď Hrádku až na dno vylámána a nový chlév při dvoře Lhotickém z ní vystaven; sotva jsem zadržel motyku již napřaženou, aby i poslední zbytek zdi nebyl odklízen.

Severovýchodně od Hrádku za hlubokou roklí stojí o samotě starý kostelík sv. Jiří k východu obrácený; východně od „Hrádku“ asi pět minut cesty jest vesnice Lhotice s poplužným dvorem, kde stávala *nová tvrz* „Lhotice“, na rozhraní 14. a 15. století již stávavší (Památky III, 157 a 158).

Z toho, co o „Hrádku“ vím, mám za to, že: 1. nikterakž *Schonfelt neukazuje na ves Lhotici* (Památky VI. 308).; 2. že Hrádek jest snad památka po *hradě Uřetovu*, jehož poloha dosud jest neznáma. (Památky arch. II., 68, 69.)

Vše, co na Hrádku bylo nalezeno, chovám u sebe, až to do musea Želivského někdy uložím.

P. *Jeronym Solař.*

Rohová starožitnost Chrudimská. Při kopání sklepů k novému pivovaru za předměstím sv. Kateřiny v stranu východní od Chrudimi k Slatiňanům, blíže louky a někdy rybníku „Jordánek“ řečeného, vykopán byl r. 1865 opět hrob pohanský. Nebyl prokopán celý, nýbrž toliko pokraj jeho až po 4′, což se tím dokládá, že hrob ten bezpochyby má podobu nálevkovitou a že novým sklepem se jen na kraji prořízl. Vnitřek hrobu tmavou barvou, uhlím, popelem a střepy popelnic dobře se lišil od vedlejší vrstvy hlíny. V hloubce 3′ pod povrchem ležel silný dolejší konec parohu, 6″ dlouhý, $2\frac{1}{2}$ — 3″ tlustý, patrně rukou lidskou zpracovaný. Celek má podobu rukověti bambitky, což se tím docílilo, že se jedna větev parohu zcela odstranila a jen kus z hlavního kmene se ponechal. Na straně vyduté jest kulatý otvor průměru 1″, vyvrtaný do polovice tloušťky celku; od díry té táhne se až k slabšímu uříznutému konci otevřená skulina neb rozpuklina $2\frac{1}{2}$″ dlouhá. Paroh jest až ke kulatému otvoru dutý, do dutiny pak násilně vražena jest špice neb konec parohu tím spůsobem, že tou špicí dutina parohu až k navrtanému kulatému otvoru vyplněna jest. Takový předmět dosud nikde nebyl nalezen, pročež nemohu se domysliti, nač asi takový roh někdy býval. Že nebyl kladivem, jak podivným spůsobem bylo vykládáno, jde z toho, že kulatý otvor pro násadku nebyl celou kostí provrtán, nýbrž jenom navrtán, a že paroh na kladivo se ani nehodil, protože za starých časů kladiv a mlatů kamenných na skrz provrtaných užívali, jakých v Chrudimi více nalezeno bylo. Nechť si tedy paní archaeologové věci té laskavě povšimnou a o významu jejím přemýšlejí.

M. Lüssner.

Po čem prodávali českou kosmografii. Kosmografie Šebastiana Münstera, již roku 1554 pobídnutím Ferdinanda I. Jan a Zikmund z Puchova přeloženou a rozmnoženou po česku v Praze vůbec tiskem vydali (Zikmund překládal, Jan pomáhal a nakládal), jest největší a nejtlustší kniha, která kdy po česku vydána byla. Slavný historiograf náš p. Fr. Palacký dokázal z listu Jana z Puchova, administratora i archidiakona kostela Pražského, psaného (9. května 1554) panu Jachimovi z Hradce, purkrabí Karlšteinskému, že na vydání té kosmografie více, než 1200 kop mišenských, čili více než 2500 zl. stř. naloženo bylo, za kterážto peníze hezký rytířský statek koupen býti mohl. Po čem největší ta kniha česká prodávána byla, dočtli jsme se v Registrách bílých nálezových půhonných soudu komorního 15. J. 225b až 226b k roku 1559. Zikmund Puchovský z Leomperka dlužen byl Faltimovi Šemerovi, lazebníku na Malé straně 222 kop mišenských za stravu. Florian z Puchova, ruče za Zikmunda, „proto v knihy jeho Zikmunda, kteréž u Toulů byly a na díl jeho, Zikmunda, přijíti měly, se uvázal.“ Ale Florian dluhu témuž lazebníkovi nezaplativ, Zikmundovi týchž kněh prodával, aby dluh mohl vypraviti, kterýmžto uvázáním se v knihy Zikmunda k veliké škodě připravil. Proto Zikmund Floriana k soudu komornímu pohánět, aby mu za 200 kněh *po 2 kopách mišenských* 400 kop zaplatil. Florian, zaplativ lazebníkovi, měl Zikmundovi dle nálezu soudu komorního dle smlouvy mezi nebožtíkem Janem z Puchova, administratorem kostela Pražského, a mezi Zikmundem témuž Zikmundovi práv býti. Byla tedy kosmografie prodávána po dvou kopách mišenských. *Fr. Z.*

Zboží (Nové — u Poděbrad). Po prvé připomíná se ves ta v „Starých letopisech“ (str. 43.): R. 1420 „hned po vánocích na den sv. Štěpána vytáhli Němci z Nymburka k Poděbraduom a pan Hynek proti nim vytrhne; a tu se tepú u *Zbožie*, a tu zabijí p. Hynkovi na 70 lidí, a jiní utekú; a archu boží ztratili v tom pobití.“ V tomto Zboží měl Jaroslav Bořek starší Dohalský z Dohalic dvůr řečený Vostalovský (přidej to v Pam. V, 362), jakž o tom ve zbytcích archivu Poděbradského poznamenáno jest. Později držel ten dvůr Jan Rudolf Vančura z Řehnic a na Malém Barchůvku, od něhož jej dne 25. července 1684 koupila teta Zuzana Anna Vančurka z Řehnic, rozená Hubrikova z Hennersdorfu s dcerami Kateřinou Annou, Zuzanou Alžbětou a Maximilianou Ludmilou za 2600 zl. rýn. společně tak, že matka dala 1500, dcery 1000, a 100 zl. zůstaly dlužny. Po smrti matčině (1691 dne 18. června) vládly dcery dvorem společně s bratrem Ferdinandem Arnoštem, Leopoldu Ladislavovi vyplatili 350 zl. co podíl po máteři.

Jindř. Hellich.

Přeseka Slezská. Ohradou a obranou zemí a národů bývaly za starodávna nejpřirozeněji hvozdy čili „dlúhopusté“ lesy (eremus), zásеky, sruby, náspy a j. Přečti si Tomkovo „Něco o pomezí země České“ v Čas. Č. Mus. 1855

a „Pomezní les Český“ v Jirečkově Slovanském právu I, 3 sld., a povšimni si toho, že Čechové i za pozdějších století přirozeným spůsobem pomezí České a les zemský za jedno pokládali — n. p. pan Jiřík táhl r. 1450 *„přes les k Drážďanuom,“* jak napsal Janek z Manětína (Archiv Český III, 382). — — O pomezí *Slezském* dočítáme se v Jahrbücher der Schles. Gesellschaft für vaterl. Cultur, Philos.-histor. Abth. 1864, II, 76 sld. těchto zpráv: Nejvíce zavřené, na míle pusté a neschůdné byly krajiny na pomezí, ano zdá se, že na pomezí neschůdnost a nepřístupnost umělým upevňováním zvětšována byla. Dělo se to *přesekou* (něm. *hach*, ne hag) asi na čtvrt míle z šíři, která po hřebenu čili předělu Sovího pohoří naproti Českému Kladsku se táhla. I na pomezí Polském spatřují se posud patrné stopy bývalého ohražení. Od Hlohova až do Boleslavské pustiny při řece Bobru viděti jest zbytky trojího valu (trojnáspí č. trojpříkopí). Přeseka objímala celé Slezsko; toliko místy byly stezky a cesty. Podobá se, že na pomezí byly stromy naťaty a na polo skáceny, nikoli přeťaty; mlází rostlo mezi srubenými stromy, a nikdo neměl na takovém místě mýtiti. Přes takovou přeseku nemohli ovšem ani jezdci ani pěší. Podobné zemské ohrady byly dle listu Brunonova (Gieserechts Gesch. d. Kaiserzeit II, 601) mezi Pečeněhy a Rusy, mezi nimiž pomezí „firmissima et longissima sepe“ zavřeno bylo.

Zprávy.

Schůze archaeologického sboru musea kr. Č.

Dne 23. února 1866 Přítomni byli: Pp. prof. Wocel co předsedatel, apell. rada Schmidt z Bergenholdu, kanov. K. Vinařický, kons. Beneš, řed. Musil, gub. kr. sekretář Fel. Weitenweber, farář Fr. Petera, malíř Jos. Scheiwl, arch. Baum, Fr. Zoubek, bibl. Vrťátko, prof. Zap, P. Vnouček, sochař Jindř. Čapek, kand. prof. Sedláček, adjkt. arch. městského Emler co jednatel.

Po přečtení a schválení protokolu schůze předešlé oznámil p. předsedatel, že mu byl zaslán list od dopisujícího člena p Štulíka z Budějovic, v němž žádá sbor za morální podporu při ohledání některých starožitností v okolí Budějovském se nalézajících, čemuž sbor ochotně vyhověti přislíbil. P. Štulík zmiňuje se v tomtéž dopise o své sbírce více než 30 vzácných obrazů, mezi nimiž devět staročeských, dokládaje, že chce obrazy ty prodati, než že si přeje, aby vlasti naší byly zachovány. Pan předseda ukázav na znamenitou cenu těch památek uměleckých (z nichž několik v Museum vystaveno bylo, viz. Pam. VI., 311), vybídl sbor, aby dle možnosti vědomost o nich rozšířiti se snažili.

Na to zmínil se p. prof. Wocel, že byl upozorněn od p. architekta Bauma na gotický portálek u domu č. 239—I., jehož zadní část roku 1419 věnoval tehdejší majitel kapli Betlemské, od jejíchž správců část ta vykázána byla žákům za obydlí. Nynější p. majitel přislíbil, že portálek ten zachová.

Na to zmínil se p. konserv. Beneš o osudech keře Přemyslova u Stadic, podotýkaje, že zachoval se podnes odnož toho keře, ač na místo keře památník postaven byl Viz o tom výše str. 41. Poněvadž by bylo žádoucno, aby lišti to blíže původního svého místa stálo, uvázal se k žádosti sboru p. appellační rada Schmidt z Bergenholdu, že na příslušném místě předloží žádost, aby od p. představeného Stadického část onoho keře liskového blíže památníku přesazena i opatrována byla.

Na to se jednalo o dalším vydávání „Památek,“ co organu sboru archaeologického, při čemž p prof. Zap oznámil, že pro jiné nevyhnutelné práce v redakci více účastenství míti nemůže. Sbor požádal spoluredaktora Zoubka, aby sám nyní v redakci se uvázal, což se i stalo.

Na to předložil p. architekt Baum na okázku krásnou starožitnou řezbářskou práci ze slonové kosti, představující ukřižovaného spasitele, která p. staviteli Ullmannovi náleží a vlašského původu jest.

Dne 9. března 1866. Přítomni byli: Pp. Prof. Wocel co předsedatel, appell. rada Schmidt z Bergenholdu, jub. krajský Miltner, řed. Musil, farář Fr. Petera, konserv. Fr. Beneš, jub. krajský sekr. Fel. Weitenweber, Fr. Zoubek, arch. Baum, bibl. Vrťátko, kanovník Vinařický, prof. Zap, skriptor Dunder, malíř Scheiwl, sochař Jindř. Čapek, M. Widman co host, adjunkt arch. městského Emler co jednatel.

P. předsedatel oznámil, že mu zaslal p. JUDr. Fr. Skrejšovský, majitel knihtiskárny, list, z něhož na jevo jde, že by se u vydávání „Památek“ uvázal, kdyžby se sbor na výminkách s ním sjednati chtěl. Po delším jednání o té věci byla dána předsedovi a jednateli sboru plná moc, aby v příčině té s p. drem. Skrejšovským jednati i smlouvu stran vydávání „Památek“ učiniti mohli.

Týž četl list p Zikána, gruntovníka z Čenkova u Hořovic, v němž p. dopisovatel sbor na některé starožitnosti v Hořovickém okolí upozorňuje, začež mu od sboru díky vysloveny byly.

Potom předložil p. kanovník Vinařický nákres kamené křtitelnice filialního kostela v Dubanech, jejž administrator fary Libochovské p. P. Ehl p. kanovníkovi zaslal. Domnívali se někteří, že křtitelnice ta pochází z r. 1248, čemuž mylné čtení letopočtu arabskými číslicemi nasvědčovati se zdálo; ale ve XIII. věku arabských číslic v Čechách neužívali, ornamentika pak té křtitelnice svědčí, že pochází dílo to z doby pozdní gotiky, a nápis sluší čísti: 1548, nikoli 1248. Sbor vyslovil důstojnému p. zasílateli upřímné díky.

P. architekt Baum oznámil, že se má opravovati kostel v Dubečku, o němž se vypravuje, že jest velmi starý. Sbor vyslovil přání, aby na to upozorněn byl p. konservator země České, by mohl učiniti potřebné opatření, aby se opravou starožitnému rázu kostela neublížilo.

P. bibliotekář Vrťátko oznámil, že daroval Museu p. JUDr. a c. kr. notář Jindřich Hoenig šlechtic z Hoenigsbergu velký starožitný obraz, na němž jsou vyobrazeni panovníci čeští od Čecha až do Ferdinanda V.; poslední panovníci byli ovšem později přimalováni.

Když byl p. malíř Scheiwl předložil fotografii malby na skle z kaple sv. Kateřiny na Karlštejně, která k tomuto sešitu přiložena jest, ukázal p. kons. Beneš vyobrazení soch, nalezajících se na věži chrámu Páně v Katovicích, nejstarší to skulpturní památky v Čechách po sochách ve vsi sv. Jakuba u Hor Kutných. Sbor požádal při té příležitosti p. kons. Beneše, p. architekta Bauma a malíře p. Scheiwla, aby později do jižních Čech se odebrali, stavby Strakonického kláštera chledali a zároveň i nákresy nadepsaných soch v Katovicích učinili:

Dne 27. dubna 1866. Přítomni byli pp. prof. Wocel co předsedatel, jub. krajský F. Miltner, místodržitelský rada Fr. Plaček, P. Vnouček, bibl. Dr. Ruda, farář P. Fr. Petera, ředitel továrny Kar. Frost, konserv. Beneš, Fr. Zoubek, řed. Musil, redaktor Jakub Malý, Aug. Sedláček, jub. kraj. sekretář Fel. Weitenweber, Dr. Kar. Jičínský, prof. Zap, malíř Scheiwl, sochař Jindř. Čapek; co hosté Em. Berger a posluchač fil. K. V. Seydler, adjkt arch. městského Emler co jednatel.

P. předsedatel oznámil, že p. JUDr. Fr. Skrejšovský „Památky“ do svého nákladu převzal. Po přečtení účtů sboru archaeologického za rok 1865, z nichž na jevo jde, že sboru nemnoho přes 300 zl. na r. 1866 v pokladně zbývá, podotkl p. předseda, že odevzdal několik děl archaeologických od sboru zakoupených do bibliotéky musejní, v níž ve zvláštní skříni uložena budou, aby jich členové sboru snadněji mohli použíti.

Po přečtění listu p. rytmistra Krafta z Rokycan, jímž se svolením vojenských úřadů vyvolení za dopisujícího člena sboru přijímá, oznámil p. předsedatel, že ohledal domy, které se nyní na Betlemském plácku a v Dominikánské ulici bourají, z nichž jeden, mající číslo 239—I., jest tentýž, který dal měšťan Kříž r. 1419 kapli Betlemské a v jehož zadnější části byly upraveny v tomto roce byty pro žáky a pro kazatele kaple Betlemské,

kteří až do toho času bydlívali v jiném domě, hned vedle kaple, totiž v domě nyní č. 256—I, který se též bourá. V čísle 256—I. přebýval i M. Jan Hus, a velká část jeho spisů byla v něm sepsána. Dům ten byl již častěji přestavován, ale přece nalezl se v něm, jako v domě č. 239—I. malý gotický portálek, který z dávných časů pochází; majitel domu dá jej do zdi vpustiti, a snad i vhodným nápisem památku bývalého obydlí Husova zachová.

Předsedatel oznámil, že byly zaslány do musea obrazy ze skládacího oltáře kostela sv. Maří Magdaleny u Třeboně, a to od slav. rady Třeboňské, která si přeje, aby je sbor ocenil, poněvadž se prodati a peníze na opravu kaple vynaložiti mají. Jednatel navrhl, aby sbor požádal výbor musejní o jich zakoupení, což však nebylo přijato, poněvadž Museum žádných peněz nemá. Aby se však přání rady Třeboňské vyhovělo, uvolili se p. p. prof. Wocel, malíř Scheiwl, kons. Beneš a JUDr. Klemt, který ještě jiné znalce přivésti přislíbil, obrazy ty ohledati a oceniti.

K návrhu p. předsedatele usnesl se sbor o tom, že pošle p. hr. Hanušovi z Kolovrat skvostně vázaný exemplář „Památek" a poděkování za to, že roku minulého tak velikomyslně vydávání „Památek" pomocí svou podporovati ráčil.

Byl čten list francouzského akademika Duroy, který sestavuje bibliografii za rok 1864 a 1865 a za ty sešity musejních organů žádá, které v nadepsaných letech vydány byly a seznamy tištěných rozprav obsahují. Sbor se usnesl na tom, že hotov jest se své strany prostřednictvím musejního sekretáře dotčenému přání vyhověti.

P. místodržitelský rada Plaček předložil pergamenový list vydaný od kněze převora Strakonického Semovita sedlákům v Babinách u Horaždějovic, kterýmž jim zákupem šest dvorů kmetcích vysazuje a povinnosti i platy usedlých i podsedků ustanovuje.

Red. Zoubek předložil fotografii navrtané kosti, nalezené v hrobě Chrudimském, zároveň s popisem zaslanou p. kraj komisarem M. Lüssnerem, o čemž viz výše str. 73. S potěšením byl čten i dopis s výkresy p. podplukovníka E. S. z Friedbergů, týkající se starožitností, vykopaných u Pančeva ve Vojenské Hranici; na str. 83. položen jest v plnějším znění. Za obě zprávy sbor slušné díky vzdává.

Konečně oznámil jednatel, že probíraje patenty 18. století, nalezl i patent místodržitelský, který o tom svědčí, že není třeba pochybovati o Koniášově horlivosti ku sbírání knih, jakž se o tom v příštím sešitu každý bude moci přesvědčiti.

Starožitnosti sbírkám musejním darované a ve schůzích předložené najdeš v rubrice „Archaeologické sbírky."

Historický spolek v Praze konstituoval se v prvním valném shromáždění, které dne 15. dubna 1866 v zasedací síni radnice Staroměstské bylo odbýváno. P. ředitel K. J Erben, který dle přání shromážděných první schůzi řídil, vyložil účel, potřebu a prospěšnost spolku, v kterémžto líčení p. Výšek pokračoval, dokládaje, kterak poznávání dějin národu k porozumění dějinám umění platně a znamenitě napomáhá, poněvadž dobří i zlí osudové národu zároveň i umění se dotýkali, tak že umění buď zdárně mohlo rozkvétati, nebo porušení a zkázu bralo. Kdyby prý spolek historický nic jiného nedokázal, nežli konečné sepsání důkladné historie umění v Čechách — a může ještě více dokázati — byl by i pro tu jedinou věc hoden podpory a uznání od krajanů Po přečtení a schválení statut volili shromáždění starostu, náměstka, výbor a náhradníky Zvoleni byli: starostou p. prof. V. V. Tomek 28 hlasy, náměstkem p. řed. K. J. Erben 27; do výboru: pp. J. Emler 29 hl., P. Vnouček 26, prof. K. Tieftrunk 25, A. Výšek 23, prof. K. V. Zap 21. hl.; náhradníky byli zvoleni: Fr. Zoubek 26, J. Scheiwl 22, P. Fr. Tingl 22 hlasy.

V dubnu měl výbor dvě schůze: dne 21 a 28., jednu řídil p. Erben, druhou p. Tomek. Rozděleny byly funkce výboru v ten způsob, že jednatelství p. Emler, pokladnictví p. Vnouček, účetnictví p. Zap ochotně k osobám svým přijali. Rokováno bylo o prospěšném organisování činnosti spolku, o čemž zevrubnější zpráva podána bude, až se výbor na něčem konečném obecně a do podrobna usnese. Ve schůzi dne 28 dubna zvolil si výbor „Památky" za organ spolku; budou tedy „Památky" přinášeti podrobné zprávy o činnosti spolku, jemuž se strany své přeji zdar a prospěch nejhojnější!

Vybízejíce pak krajany, aby sobě vědecký a vlastenecký účel spolku historického v Praze ráčili oblíbiti a k dosažení jeho silami svými se přičiniti, sdělujeme s nimi stvrzená statuta dotčeného spolku v plném jejich znění:

Statuty historického spolku v Praze.

§. 1. Účel spolku jest, aby se vyhledávaly a sbíraly veliké prameny domácího dějepisu, zvláště pak dějepisu umění českého.

§. 2. Prostředky, jimiž spolek účelu svého hledí dosáhnouti, jsou:

a) sbírati material v úmyslu, jakož §. 1. naznačuje, a chovati jej,
b) dopisovati sobě se spolky podobnými v témž úmyslu,
c) co vypátráno a sebráno, členům ve schůzích spolkových oznamovati zvláštními přednáškami,
d) smysl a lásku k památkám historickým a uměleckým v lidu vzbuzovati, a k tomu vůbec působiti, aby na časy budoucí byly zachovány; za tou příčinou
e) zřizovati výstavy věcí památných a
f) oznamovati je také vůbec tiskem buď ve zvláštních spisech o sobě, anebo dle potřeby a možnosti vydáváním časopisu, jenž by o činnosti a o působení spolku přinášel zprávy.

§. 3. Členy přijímá výbor prostou většinou hlasů.

Hlasování děje se cedulkami. Členové spolku musí býti bezúhonné pověsti.

Kdo členem býti chce, nechť se přihlásí u jednatele.

§. 4. Členové jsou: *a)* zakládající, *b)* skuteční, *c)* dopisující, *d)* čestní.

§. 5. Zakládajícím členem stane se, kdo daruje spolku jednou na vždy 50 zl. buď na jednou, anebo ve čtyrech ročních lhůtách. Zakládající člen požívá téhož práva, jako člen skutečný.

§. 6. Každý člen *skutečný* povinen jest platiti ročně 4 zl a k účelu spolkovému (§. 1.) dopomáhati prostředky v §. 2. jmenovanými

§. 7 Člen *skutečný* má právo: *a)* při všech schůzích bývati, *b)* v nich návrhy činiti, *c)* volen býti do výboru, *d)* nahlédati ve správu spolkovou, *e)* užívati vědeckých pomůcek spolkových, *f)* uváděti hosty.

§. 8. Členy *dopisující* volí výbor k návrhu členů skutečných Mají právo užívati vědeckých pomůcek spolkových.

§. 9. Čestné členy volí k návrhu výboru valná hromada většinou hlasů. Čestní členové mají táž práva jako členové skuteční (§. 7.), ale nemají jich povinnosti (§. 6.). Volba cizozemců za dopisovací a za čestné členy potřebuje vládního potvrzení.

§. 10. Členem býti *přestává: a)* kdo vystoupení své opověděl, *b)* kdo třikrát byv upomínán roční svůj příspěvek zapraviti obmeškává, *c)* kdo pozbyl své bezúhonnosti, anebo kdo svým jednáním spolku patrně jest na škodu. Zda-li škoda jest patrná, o tom rozhoduje výbor dvěma třetinami hlasů.

§. 11. Správu spolku vede výbor, jejž valná hromada volí na jeden rok. Výbor zastupuje spolek u třetích osob i před úřady. Výbor se skládá z osob následujících: ze starosty, z místostarosty a z pěti členů, pro které tři náhradníci se volí.

Jen členové plnoletí mohou do výboru voleni býti.

Výbor volí ze sebe jednatele, pokladníka a účetníka, ze členů správce domácího a kustoda neb opatrovníka sbírek. Volby konají se cedulkami.

§. 12. Starosta dohlíží k veškeré správě, zahajuje schůze, řídí v nich rokování a zve členy spolku k přednáškám vědeckým.

Jest-li starosta zaneprázdněn, zastupuje ho místostarosta.

Jednatel obstarává veškeré konceptní i kancelářské práce, které mu výbor uloží.

Pokladník přijímá příspěvky a vede kasu; účetník zkouší účty, které výboru každý měsíc předloženy býti musí. Pokladník a účetník jsou co členové výboru tomuto, a zároveň s ním z nakládání s veškerým jměním spolkovým odpovědni valné hromadě.

§. 13. Listiny právnické a jiné spisy důležité, které vycházejí jmenem spolku, podpisuje starosta a jednatel.

§. 14. Státní správě ponecháno jest dle §. 22. zákona o spolcích nahlédati ve správu spolkovou.

§. 15. Každého roku jednou schází se *valná hromada* členů. V případech důležitých může výbor *mimořádné* svolati valnou hromadu.

Pozvání k valné hromadě děje se novinami.

§. 16. Má-li snešení ve valné hromadě učiněné míti platnost, musí při tom aspoň 20 členů býti, kteří prostou většinou rozhodují. Jsou-li hlasové počtem sobě rovni, rozhoduje hlas starostův.

§. 17. Valná hromada volí starostu, místostarostu, členy výboru a jich náhradníky; může změniti statuty i rozhoduje ve věcech zvláště důležitých, ježto se týkají jmění spolkového.

§. 18. Změna statutů ustanovená ve valné hromadě nabývá platnosti jen nejvyšším schválením.

§. *19.* Chtějí-li členové spolku ve valné hromadě učiniti nějaké návrhy, musí je napřed podati výboru k poslední jeho schůzi před valnou hromadou. Členové, kteří v Praze nebydlí, mohou týmž spůsobem podati návrhy jakož i volební lístky své písemně.

§. *20.* Výbor scházívá se řádně vždy za čtrnáct dní jednou; starosta může jej však i v mimořádnou schůzi svolati.

Ku platnému uzavírání výboru zapotřebí jest přítomných pět členů, kteří prostou většinou hlasů rozhodují.

§. *21.* Ve všech případech, v kterých tato statuta nic nevyměřují, rozhoduje výbor, který v tom i ve všem, co se správy spolkové dotýče, valné hromadě jest odpovědný.

§. *22. Sídlo* spolku jest v Praze, kdež i veškeré schůze spolkové se konají.

§. *23.* Spory ve věcech spolkových mezi členy vzniklé vyrovnají se *soudem smírčím*, ku kterému každá strana vyvolí z členů spolkových jednoho důvěrníka nejdéle v osmi dnech; výbor pak zvolí ze sebe předsedu. Pakli by v té lhůtě jedna nebo druhá strana důvěrníka svého nezvolila a výboru neoznámila, zvolí starosta sám dva smírčí soudce z výboru losem, a spolu s nimi spor rozhodne.

Vznikl-li by spor mezi výborem a mezi členy spolku, svolá starosta k žádosti aspoň jedné třetiny členů spolkových nejdéle ve čtrnácti dnech valnou hromadu mimořádnou, aby ten spor rozhodla.

Z nálezu smírčího soudu není žádného odvolání.

§. *24.* Spolek užívá *pečetidla* s nápisem: „Spolek historický v Praze."

§. *25.* Spolek *se rozejde*, když dvě třetiny všech členů tak rozhodly, anebo když tak málo by bylo členů spolkových, že by ani valná hromada odbývati se nemohla.

Když se spolek rozejde, připadne jmění jeho i se sbírkami Musea království Českého.

Číslo 11068.

Na základě nejvyššího rozhodnutí ode dne 3. ledna 1866 a zmocnění daného od c. k. státního ministerium dne 13. ledna 1866 č. 226 schvalují se tyto stanovy.

Od c. k. místodržitelství.

V Praze dne 12. března 1866.

Místopředseda:

L. S. **Lažanský.**

Činnost archaeologická v Rusích r. 1862—1864.

Prodlením let 1862, 1863, a 1864 vydala *cís. archaeografická komissí*, založená r. 1834 k vydávání pramenův ruského dějepisu a památníků staré literatury ruské následující spisy: Polnoje sobranije ruskych lětopisej, díl IX., jenž obsahuje první část tak zvané Kroniky patriarší neboli Kroniky Nikonovy (od založení ruské říše do r. 1177); ostatní části budou obsahovati další text sahající až do časův Ivana Hrozného. — Díl XV., jenž podává sbírku rozličných zápisek historických od nejstarších dob až do XV. století, mezi jiným neznámou posud kroniku knížectví Tverského, složenou r. 1461. Redaktor Byčkov.) — Pouť mnicha Daniela po svaté zemi na počátku XII. stol. (1113—1115), jeden z nejstarších památníků písemnictví ruského. Mnich Daniel byl současník Nestora a podobně i českého Kosmy. Tento cestopis má větší cenu nežli jiné cestopisy západo-europejských poutníků: Arkulfa, Willibalda, Bernarda a j.: mnich Daniel požíval osobní přízně krále Balduina I. Redaktor Norov.) — Doplnenije k aktam istoričeskym. Díl VIII., obsahující akta, nejvíce na osazení Sibiře v poslední čtvrti XVII. století se vztahující (Redaktor Kalačov. — Akta juridičeskyja. Díl II., obsahující vzory a ukázky rozličných listin právních od XIII. věku až do r. 1700. (Redaktor Kalačov. — Akta k historii západního a jižního Ruska: díl I., obsahující 238 listin z druhé polovice XIV. až do konce XVI. věku, a díl IV., obsahující 115 listin z času hetmana Wygowského (657—165.). Red. Kostomarov.) Desky Novohradské, díl II., obsahující knihu berní platiny Derevské z r. 1495. (Red. Savvaitov.) — Grundbücher des Tshoralandes t. j. té krajiny, kde se nyní rozkládá Petrohrad (Red. Kunik.) — K vydání připraveny byly: Listiny k osvětlení dějepisu gubernií západo-ruských a jich poměrů k Rusku a Polsku (redaktor Kojalovič); Sbírka listin livonsko-ruských (red. Kunik); druhý díl sbírky: Rerum Russicarum scriptores exteri (red. Mineiov); registřík k prvním osmi svazkům úplné sbírky ruských letopisů; třetí svazek Akt historických západního a jižního Ruska; třetí svazek Desk Novohradských; Supplementum ad historica Russiae monumenta ex archivis ac bibliothecis extraneis deprompta; dva díly Doplnění k aktům historickým.

Velikou vážnost pro archaeologii má zřízení *Veřejného Musea v Moskvě*, jelikož je v něm schvální oddělení pro rukopisy a vzácné knihy, pro krásné umění a starožitnosti, pro starožitnosti křesťanské. Základem tohoto Musea jest Museum Rumjancovské, jenž ladem leževší v Petrohradě na rozkaz císařův r. 1862 přenešeno jest do Moskvy, kde se sbírky očihledě rozmnožují koupěmi a dary. Kdežto na př. sbírka rukopisů slovansko-ruských v Museum Rumjancovském čítala 517 čísel a sbírka staroslovanských tisků 232 čísla, jest nyní rukopisů 1376 a tisků 250. Oddělení pro umění a starožitnosti skládá se z obrazárny, ze sbírky skulptur, ze sbírky starožitných předmětů vůbec, ze sbírky rytin a z kabinetu numismatického, čítajícího 6000 kusů. O oddělení pro starožitnosti křesťanské má největší zásluhu Sebastianov, známý sběratel památek fotograficky zdělaných po klášteřích hory Athonské; oddělení toto má již 200 originalů a 700 kopií.

V následujících řádkách podáváme přehled činnosti a stavu rozličných jednot v oboru archaeologie činných:

Cís. společnost pro dějepis a starožitnosti ruské při universitě Moskevské, založena roku 1804. Tato společnost zanáší se rozborem staroruských letopisů a jich uveřejňováním; pak snášením starých rukopisů, medaillií, mincí a pod. Členův má 12 čestných, 59 skutečných, 33 spolupracujících a 1 dopisovatele. Orgánem společnosti jsou „Čtení" po 4 svazcích do roka vycházející. Společnost má podporu ročních 1500 r. z pokladny státní. Bibliotheka čítá okolo 1800 rukopisů a kněh, nejvíce slovanských.

Společnost pro dějepis a starožitnosti baltických provincií v Rize, založena r. 1834 k historickému prozpytování Livlandu, Kurlandu, Estlandu a ostrova Oeselu. Členův bylo r. 1864 skutečných 124, dopisujících 58, čestných 30. Příjem společnosti této skládá se ze příspěvků členův, do roka z 440 r. Společnost má bibliotheku z 8500 svazků, kabinet mincovní o 4000 číslech, museum archaeologické 1516 č., sbírku pečetí s 5100 kusy. Orgánem společnosti jsou: Mittheilungen der Livlaendischen Gesellschaft.

Společnost pro dějiny a starožitnosti v Oděsse, založena r. 1839. Společnost tato sbírá památky starožitné a snáší listiny a zprávy o dějinách a zeměpisu jižního Ruska. Členův má 16 čestných, 94 skutečných, 29 dopisujících a 3 spolupracovníky. Společnost stojí pod protektorátem samého císaře a dostává ze státní kasy ročně 1400 r. Společnost vydává své „Zápisky" a samostatná díla. Přebohatá je sbírka mincí, 14.000 kusů, a to hellenských, tyrských, chersonských, theodosianských, bosporských, byzantinských, římských a j. Také sbírka starožitností množí se očihledě; čítá již 1173 čísel: nápisů, soch, basreliefů, nádob. Bibliotheka má 1425 spisů, 125 map a plánů, 157 kresb, 40 obrazů. Společnost spravuje zároveň museum starožitností v Theodosii na Krimu.

Učená společnost esthonská při universitě Dorpatské (založena r. 1839), která se zanáší prozpytováním nynějšího i někdejšího stavu Esthonců. Roční příjem 400 r. Bibliotheka společnosti této má 4168 kněh a 368 rukopisů, museum starožitnické čítá 600 čísel, sbírka mincí 3600 kusů.

Literární společnost esthlandská v Seralu, založená r. 1842. Zanáší se též sbíráním starožitností, písemností, pečetí a mincí.

Cís. starožitnická společnost v Petrohradě, založená r. 1846; společnost tato hledí sobě archaeologie klassické a numismatiky jak orientalské tak okcidentalské; zejména má zření své k mincím, medaillitu a jiným předmětům starého umění v Rusku se naskytajícím. Rozdělena je na tré odbory: Odbor pro starožitnosti ruské a slovanské, odbor pro starožitnosti orientalské, odbor pro starožitnosti okcidentalské. Členů má skutečných 55, dopisujících 77 v Rusku a 28 za hranicemi, spolupracujících 29 a čestných 16. Prostředky, kterými společnost vládne, záležejí v ročním příspěvku 3000 rublů z pokladnice státní a v ročních dávkách skutečných členů po 10 r. V létě r. 1864 zpořídila sp. výpravu k archaeologickému proskoumání severozápadních gubernií, a nyní vypsána jest cena 500 r. darovaných od člena Dejeva na proskoumání starobylosti ve středoasiatské krajině na řece Syr-Darja; společnost má bibliotheku a museum. Kromě spisů větších o jednotlivých předmětech vydává periodické Izvěstije a Trudy (práce); pak Zápisky odboru pro archaeologii rusko-slovanskou a Díla odboru orientalského.

Museum starožitnické a dočasná archaeografická komissí ve Vilně, založena r. 1855 působením nynějšího kuratora

hraběte E. P. Tyszkiewicze. Muzeum [illegible] z daru [illegible] Muzeum [illegible] rukopisů, [illegible] a jiných věcí [illegible] Členův se čítá [illegible] (Od r. 1867 [illegible] stání. [illegible] oddělení [illegible] obrazů, [illegible] mologický [illegible]

[illegible] společenské [illegible] Narvy [illegible] domu. [illegible]

[illegible] v Moskvě [illegible] deckým [illegible] ruském [illegible]

[illegible] min [illegible] spole[illegible] (organem [illegible]

Archaeologické [illegible]

1. [illegible] p. 2.]

[illegible] M[illegible] vedle [illegible] mezi.

[illegible] M[illegible] na spisů [illegible] vyznává [illegible] Jiné [illegible]

[illegible] S[illegible] jiné [illegible]

[illegible] K[illegible] nemůže [illegible] pomínutí [illegible] nedbalé [illegible] [illegible] [illegible]

sestoupilo se několik přátel pokroku vlasteneckého za tou příčinou, aby v Jindřichově Hradci v měsíci červenci t. r. zřídili výstavu věcí starožitných, uměleckých a průmyslových dle spůsobu a plánu, jehož jsme v novinách se dočtli: „Výstava má obsahovati umělecká díla z oboru malířství a plastiky, památky starožitné jako: mince, rukopisy, tiskopisy, zbraně a jiné zajímavé předměty archaeologické; plodiny přírodní, přírodovědecké sbírky, konečně výrobky všech odvětví průmyslu, zvláště zdejšího a okolního. Výstava má hlavně ten účel, aby poskytla obecenstvu ušlechtilého požitku umění, rozšířila kruh jeho vědomostí a obeznámila je s výrobky domácího průmyslu. Mimo to má i účel dobročinný, jelikož čistý výnos vstupného zdejšímu ústavu chudých se věnuje. Všickni, jenž v úmyslu mají, nějakou zásilkou k výstavě přispěti, žádají se, aby komitétu do 1. června oznámili, jaké předměty zaslati hodlají. Zasílání pak děje se nejdéle do 1. července. — Předsedou výboru jest p. M. Houska, setník na odpočinku."

Přihlížejíce k věci tak důležité, jakou výstavy jakékoli býti seznáváme, upozorňujeme milé krajany, zvláště v okolí Jindřichohradeckém, aby z archivů obecních, a klenotů chrámových a ze sbírek svých soukromých věcí umělé, památné a starožitné výstavě Jindřichohradecké ochotně zapůjčili. Snad by i některá místa Moravská k rozmnožení a zvelebení výstavy Jindřichohradecké mohla se přičiniti, zvláště ta, která druhdy bývala pod týmiž pány z Hradce jako Hradec sám. Proč by výstava nemohla i posloužiti k probuzení a utužení mysli sousedské a vzájemnosti? A nebyloby možná, aby výbor výstavy po vykonání chvalitebného úkolu svého se nerozcházel, nýbrž buď na založení musea pro přírodniny, výrobky a starožitnosti, nebo aspoň na zřízení spolku archaeologicko-historického pomýšlel. a tím malounký počet našich archaeologicko-historických spolků platně rozmnožil?

(Dle novějších zpráv bylo krásné toto podniknutí pro nepřízeň času zatím odloženo.)

Museum Chrudimské (Pam. VI, 312) došlo již potvrzení svých statut, což s tím větším potěšením oznamujeme, čím smutněji nám bývá, že o větších městech, skoro o všech, musíme v „Památkách" mlčeti, protože o historii naši nedbají, na zřízení spolku archaeologického ovšem nepomýšlejí a „Památek" si ani nevšímají. Doufáme, že brzy budeme moci podati zprávu o zřízení a činnosti archaeologického odboru musea Chrudimského, jakož i o jeho sbírce archaeologické, v některých odděleních již velmi hojné.

U Dolní Chvatliny v Čáslavsku byly v polích nalezeny hroby pohanské s popelnicemi, které se všecky rozdrobily. Popelnice byly v zemi bez kamené ohrady: v nich byly skleněné korale a přesleny, v jedné prsten, v jiné ptačí kostra. Ve vsi samé nalezen byl starožitný zámek s klíčem, ostruha a mince Zhořelské.

V Studenci (na Jilemnicku, viz Památky VI, 309) kopajíce základy k novému kostelu, vykopali před hlavním oltářem mrtvolu, při níž nalezena byla pečeť mosazná s opisem: „Zdenek Zásmucký z Zásmuk," již p. farář Fr. Mann do musea zaslal. Jméno Zásmuckých posud připomíná v Studenci dvůr, nyní na korce pronajatý, „Zásmuckým" zvaný. Osadníci vypravují si pověst, že byl kostel od dvou bratří vystaven; třetí nechtěv na kostel nakládati, pochován prý byl někde ve stráni.

Starožitnosti vykopané u Pančeva. Ve vsi Starčevě blíže Pančeva ve Vojenské Hranici vykopal hrnčíř vzácné starožitnosti, o nichž bychom se byli snadno nedověděli, kdyby nás p. podplukovník Em. Šalom. z Friedbergů důkladnou zprávou a výkresy dotčených starožitností laskavě byl nepřekvapil.

Nalezeno bylo 12 zlatých mincí, nejvíce Constantinových, známého rázu; všechny jsou provrtány, jen při jedné jest dírka zalita, z čehož jde, že mince ty někdy bývaly nošeny na krku co ozdoba; zlata jest na mincích za 63 zl. Penízků stříbrných, setřelých a plesnivých nalezli za 51 zl. 65 kr. kovové ceny; byly Trajanovy a Hadrianovy, pokud se kde slovíčko ještě čísti dalo.

Oválná čelenka na spůsob kruhu na klíče, 4—5″ průměrná; prut, z něhož kruh stočen jest, má napřed 3‴, na koncích ¾‴ průměru; jsouc z ryzího zlata, váží 12 lotů (60 dukátů), a cena zlata odhádána na 240 zl.

Pár zlatých kruhů po 1 lotu, za 32 zl., buď naušnice nebo spínadla k šatům, ale spíše spínadla, protože by bývaly de ucha příliš velké.

Jakási neznámá ozdoba 19¼ dukátů za 79 zl. a jakási pochvička, jako pouzdro na dráty, 3¾ duk. za 15 zl.; jiná ozdoba 6¾ duk. za 27 zl.; ozdoba jednoduchá 8¼ duk. za 33 zl.

Miska stříbrná, asi 11″ průměrná, velmi mělká, na spůsob jistých lastur vypuklými žeberkami pruhovaná, celá černá a velmi porouchaná; má v sobě 1 lib 2 loty 15tilotového stříbra za 41 zl.

Kovová cena nalezených věcí činí 584 zl. 65 kr.

Zaslané výkresy uloženy jsou ve sbírce výkresů archaeologických v Českém museu, aby s nimi mohly jiné věci časem býti porovnány.

Byli bychom tomu velmi povděčni, kdyby krajané naši po rozličných zemích roztroušení o nálezech starožitných a památkách historických do vlasti své zprávy zasílali, aby jich věda naše porovnáváním mohla použíti.

Literární repertorium.

Historie Česká Pavla Skály ze Zhoře. Díl I—III. Redakcí K. Tieftrunka. Nákladem I. L. Kobra v Praze.

Vydáním této historie bude nejen důležitý pramen dějepisný u veřejnost podán, nýbrž i část díla v pravém smyslu pro literaturu českou monumentalního. Spisovatel jeho Pavel Skála i osvícenosti i osudem svým podobá se u veliké míře slavnému Komenskému. I on zajisté musil za příčinou vyznání náboženského po bitvě Bělohorské, jsa mimo to věrný následovník Fridricha Falckého, vlast svou opustiti; ale i on nezapomněl v daleké cizině na národ svůj, prospívaje aspoň literatuře jeho spůsobem vysoce platným. P. Skála s mnoha jinými exulanty českými podává zřejmý důkaz, k jak vysoké osvětě duch český v 16. a na začátku 17. stol. dospěl; avšak tím vzbuzuje v nás i bolestný pocit nad ztrátou, jakouž odchodem takových mužů po r. 1620 vlast naše utrpěla.

Považíme-li běh života Skálova, diviti se nám jest té oddanosti a důvěře jeho ke králi zimnímu Fridrichovi, jehož on vedle jiných i za hranicemi českými dosti dlouho doprovázel, ač se týž příznivec jeho v nejednom ohledu proti národu českému byl prohřešil. Nejlepší k tomu výklad nalezáme v Skálově historii. Idey náboženské, jež za oněch dob ve politické svazky tak mocně působily, postavení Fridrichovo u prostřed jednoty protestantské jakož i k stavům nizozemským, s nimiž Čechové tak upřímně sympatisovali, k tomu mnohé příznivé rodinné i diplomatické poměry Fridrichovy a konečně i působení jeho ve prospěch stavův českých u císaře a v říši: takovíť byli důvodové, kteřížto tehdáž takměř všecky osvícené patrioty pod oboji naplňovali důvěrou ke kurfirstu Falckému.

Toto spojení s osobou a s dvorem krále zimního poskytovalo Skálovi hojných příležitostí, že mohl jasně nahlédnouti do pásma politických a válečných příběhů své doby; i dostalo se mu také odtud, jak z díla jeho patrno jest, množství pamětí o událostech současných a minulých. Nad to byl Skála asi od r. 1618 úředníkem vlády direktorské; i stal se tudíž blízkým svědkem oněch pamětihodných událostí, jež tehdy z Prahy a v Praze ze středu direktorův a správcův zemských vycházely. Skála byl také ducha studiemi humanistickými vysoce vzdělaného, soudu jasného a považlivého, znaje mimo to i mnohé jazyky evropské. Za kterýmižto příčinami příběhové jím sepsaní i obsahem i formou znamenitě vynikají.

Dotčená Historie Česká, prof. K. Tieftrunkem k vydání upravená, jest jenom část obecné historie církevní, jižto náš Skála u vyhnanství ve Freiberce v Sasích sepsal. Dílo toto obsahuje v 10 velikých foliantech dějepis křesťanství od apoštolských dob až do léta 1623. A z tohoto velikého památníku pilnosti a ducha českého vybrána jest k vydání doba od r. 1602—1623, pokud se věcí českých týká. I bylo zcela přirozeno, že na ten čas, pokud nelze celé dílo vydati, pomyslilo se předkem na dobu, kdež slavný spisovatel se jeví co bezprostředný svědek příběhův, kteréž on také jakožto věc, s mysli a osobou jeho tak úzce spojenou, s tím větší jadrnosti a živosti vypsal. Nad to také, jak z díla samého jde, stal se léta 1602 skutečný obrat v dějinách našich

nesnášelivým vystoupením Rudolfa II. proti straně pod obojí, zejmena pak nejprvé proti jednotě bratří českých, tak že onen rok jest začátkem oné doby v historii české, kterážto katastrofou Bělohorskou i řadou těžkých pohrom po ní následovavších se skončila.

U vydávání Historie této pilně se pokračuje. *Díl I.* zavírající v sobě příběhy od r. 1602—1616, jest z větší části *obsahu náboženského.* Hned s počátku objevuje se důležitý spor mezi kanceláří českou, vůbec mezi nejvyššími úředníky a soudci zemskými s jedné a mezi stavy pod obojí s druhé strany; a mezi karaktery hlavními vystupuje v popředí Václav Budovec, jehož povahu spisovatel hned na straně 64. stručně, ale jadrně vypisuje. Velikou část zajímají tu důmyslné řeči Budovcovy o svobodě náboženství. Dále líčí se nedorozumění mezi Rudolfem II. a Matiášem, původ a vydání majestatu, vpád a vypuzení lidu Passovského a důležitá jednání generalního sněmu r. 1615. I viděti jest, kterak znenáhla k věcem náboženským také politické přistupují.

Díl II. vypravuje dějiny r. 1617 a 1618. Vším právem poukázáno jest v úvodu k tomu, že vypravování Skálovo stává se obšírnějším, čím více se k r. 1620 blíží. Což viděti již na tomto dílu druhém; neb kdežto díl první zavírá v sobě celých patnáct let, obsahuje druhý toliko příběhy dvou let. I zde jsou arci neshody náboženské a stížnosti stavův pod obojí hlavním předmětem; ale přecházejí tu již v zjevnou zpouru stavův českých proti místodržícím královským, tak že v tomto dílu Historie naší věci české vždy větších rozměrů nabývají, zasahujíce do veřejného života všech okolních zemí. I ač se nám tu také již některé válečné příhody vypisují, jmenovitě obléhání a dobytí Plzně skrze Mansfelda; — předce tu dosud diplomatické jednání drží vrch. Shledáváme v témž dílu hojné listy v příčině vyjednávání stavův pod obojí s císařem, pak početné korrespondence jich se stavy zemí okolních, se stavy nizozemskými, s kurfirsty německými, zvláště s Fridrichem Falckým, předkem však důležitá jednání se stavy koruny české, z nichž Slezáci nejprvé k jednotě se stavy českými přistoupili. Všecky tyto diplomatické paměti jsou naskrze nevyhnutelné k jasnému vyrozumění příběhům pozdějším a dodávají *dílu druhému* jakousi *povahu diplomatáře* k dílům následujícím.

Díl III., jenžto se právě vydává a rokem 1619 začíná, jest již na větším díle obsahu, ať tak dime, čistě *historického.* Vystupující zde události, v předešlém dílu takřka jen theoreticky založené, v pravou skutečnost. Válečné příběhy, dosti dlouho před tím připravované, jdou tu před se, a veliká konfederace nejprvé stavův všech spolčených zemí koruny české a napotom i stavův rakouských a uherských stane se posléz skutkem; ku kteréž pak další kroky v odporu stavův proti Ferdinandovi II. přistoupí. V popředí veřejných jednání na sněmích zemských a generalních jakož i v běžích válečných nalezají se mužové činu, jako president direkci Vil. Václav z Roupova, Bohuchval Berka, Kašpar Kaplíř, Pavel z Říčan, Šlikové, Leonhard z Felzu, Turn, Mansfeld, při rozličných poselstvích i Budovec a j. V tomto díle jest také vypravování Skálovo souvislejší a zevrubnější; sloh tu právě historický. Již z těchto poznamenání souditi lze poněkud o bohatosti a zajímavosti spisu samého, jehožto sestavení tím nesnadnějším se býti prokáže, uváží-li se, že Historie tato obsahovati má jen takový material z ohromného díla Skálova, jenž se dějin českých dotýká. Z toho také plyne, proč nebylo možná, aby se byl každý díl celé Historie rozdělil v menší ještě části s určitými nápisy neb tituly, což by se bez podstatných změn originalu samého bylo státi nemohlo. Avšak nedostatku tomu pomoženo jest bedlivě sestaveným obsahem, kteréžto se na začátku každého dílu nalezá a čtenáři k potřebnému orientování z ouplna stačí.

Nechceme se zde o věci více šířiti, odkazujíce na obšírný úvod spisu samého, a poručíme spis ten zvláště bibliotekám, spolkům a vzdělaným krajanům vůbec, aby dílo tak vzácné tím jistěji a rychleji dokonáno býti mohlo. *K.*

Beschreibung der bekannten Kupfermünzen von Jos. Neumann. XXII. Heft: *Jetone und Marken.* Mit einer Kupfertafel. Prag 1866. 8° S. 80.

Neunavný p. vydavatel, sekretář numismatického spolku Pražského, od numismatiků jiných zemí velmi vážený a na slovo braný, nešetře nákladu a píle úsilovné, obírá se po mnoha let studováním *měděných* mincí všech národů, v jejichž vypisování a vydávání dospěl sešitem 22tým k číslu **29.025**. Číslo samo o hojnosti numismatického obsahu celého díla svědčí, který tím hojnějším se býti vidí, čím méně p. vydavatel slovy plýtvá, klada k mincím osobním několika slovy jenom tolik, čeho k určení osoby a času jest zapotřebí. Sešit tento počíná vypisováním měděných jetonů zemí mocnářství Rakouského, v kterémžto vypisování z kr. Uherského a vedlejších zemí 54, z kr. Českého 206 starších a 139 novějších i padělaných jetonů obsaženo jest. — Asi r. 1840 jali se v Praze z rozličných kovů napodobovati starší vzácné jetony, zvláště ty, které týkaly se osob z povstání r. 1618—161. Prodávali je za drahý peníz, až se dokázalo, že jich cena není větší, nežli 1 kr. v. č. — Z Moravy a Slezska je toliko 6 jetonů, z arcivév Rakouského 123, ze Štyrska 7, z Korutan 4; Tyroly nejsou sešitem tímto dokončeny.

Že pak tímto sešitem vypsání *jetonů* počíná, vysvětluje p. vydavatel v úvodu, čeho k poznání jetonů jest zapotřebí. Snad bude i čtenářům našim vhod, když s nimi krátký obsah úvodu páně vydavatelova sdělíme.

Jeton (z jecter, jeter), vývržek, znamená takové raženiny, které ani k běžným penízům, ani k medailím přičteny býti nemohou, jsouce tenčí a ploššího ražení. J. de Fontenay (Manuel de l'amateur de Jetons. Par. 1854) rozděluje jetony dle širšího jich významu na troje: 1 známky čili marky (mereaux), 2. známky počítací — „groš početní komory české" — (calculi computorum, jetoirs, Raitpfennige), 3. jetony, které jsou buď historické, duchovní, rodové, hrací (dantes — v 16. stol. byly nejhojněji raženy v Norimberce —) a j.

Marky čili známky, jakých posud v hostincích, kavárnách a jinde užívají, mívali v Paříži již v 15. století z olova neb cínu, zvláště při kostelích, kdež v jistý čas za peníze byly vyměňovány. Penízů „početních" užívali ve Francouzích již v 12. a 13. stol. místo cifer k počítání na prkénci počítacím, čarami v řady rozděleném, tak že peníz v první řadu položený znamenal jednotku, v 2hé desítku, v 3tí stovku atd.; peníz na čáru mezi dvě řady položený znamenal půli.

Jetony byly nejčastěji za příkladem Francouzů raženy na památku důležitých veřejných událostí (n. p. v Nizozemsku zvláště r. 1550—1700) nebo na památku důležitých proměn v rodinách (svatební jetony v Čechách r. 1560—1600). Jetony mincířů vyskytují se nejprvé v Tyrolsku (1497), pak nejhojněji v Německu okolo Harce. Jetony mincířů a rodin obsahují znak osoby neb rodiny; nápisy byly do r. 1500 mnišským písmem gotickým, potom písmem latinským.

Jiné jetony jsou penízky svatých, větším dílem vejčité podoby s ouškem, co památky na pouti atd., které v jižnějších krajinách rozšířeny jsou; v Italii, Španělích a j. zhusta jich co amuletů užívají. Ty se ve sbírce Neumannově nevypisují, protože je málo kdo sbírá.

Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen. Herausgegeben von dem Vereine für die Numismatik zu Prag. 1. Abth.: Personenmünzen. Beschrieben von H. O. Miltner. Heft XXIV. 4. Str. 585 - 632. Tab. LXXXIII. Fig. 694—702.

Obsahuje vypsání alegorických medailí, jež hr. Ant. Spork na potupení úhlavních svých nepřátel jesuitů i advokáta Neumanna z Puchholze raziti dal; přidáním dat genealogických učiněn byl výklad velmi poučným. Kromě toho najdeš tu dva jetony Osvalda z Šenfeldu, 5 rodových mincí Skrety Šotnovského ze Závořic s výkladem obsahujícím mnoho nových zpráv genealogických. Jetony Jana Špigla z Milčic, Jana Spiessa z Hartenfelsu, Wolfa a Jana Steinbergera ze Steinberka, Jiřího Steinmüllera, Tobiáše Štefka z Koloděj patrně o tom svědčí, jak mnoho práce a píle p. vypisovatel na to vynaložil, aby mohl jmenované osoby dostatečně vyličiti. Osoby ty byly většim dílem horníci, hutníci a mincmistři v Jilovém, v Jachymově a na Horách Kutnách za Ferdinanda I. a Rudolfa II. Jetony dali se dle tehdejšího zvyku dělati buď za příčinou dosažení erbu nebo za příčinou sňatku. Na str. 606 - 632 jest hojný genealogický text o pánech ze Sternberka; na str. 607 Jaroslavovo vítězství nad Tatary mlčením pominuto.

Bš.

vyvarzem umění, starší památky pilně proskoumávají, šetr
ství v jiných zemích, opravují a s velikým zalíbením m
středověké pěstují, tak že každého téhodne nový kostel, pa
ná, zámek, ústav a p. slohem gotickým neb románským v
vory v tomto časopisu vyobrazený najdeš. Proto jest v Á
časově archaeologie i vědecky důkladněji utvrzena a více
Sama ještě v jiných národech Z obsahu prvních čísel letoš
nější vypisujeme sepsání některá, jichž by si i naši čtenáři m
pověstmi. Pojednání Th. H. Dyerovy historie Říma v
mátek jeho stavitelských na str. 37. a 58: výstavu staro
sum v Cluny-museum v Paříži na str. 171.: o časopisu starožit
a Sasexu str. 181.: k historii malování na skle. str. 94.:
mového poměru a konstrukce velikých pyramid Egyptsk
str. o zkáze smrti v Anglicku. str. 80: studie o chr
St. Jacques v Rheimsu, str. 21.: zprávy o schůzích Bristol
a Somersetského spolku archaeologického: zprávu o mezinár
sjezdu archaeologů v Antverpách Pam. VI. 238 na str. 63: o
sjezdu v Salisbury, str. 173. a j. *Bm.*

Blätter für Landeskunde von Niederösterreich. Heraus
geben vom Verein für Landeskunde von Niederösterre
Neue Folge. Jahrgang 1868. Wien. Velká 8. str. 304.

SPOLEK AKADEMICKÝ CLUB „ZORA“ V BRNĚ

Příspěvky k historii řemesel v Čechách.

Práce jest pramen výživy a majetnosti, buditelkou občanské statečnosti, nejplatnější podporou vzdělanosti a duševného blaha národů. Kdo skoumá, jaký kdy mezi lidmi spůsob práce býval a jaké byly té práce účinky a výtvory, poznává podstatnou část dějin lidské vzdělanosti. Dokud bylo pravidlem, že jsou na světě dvojí lidé: jedni, aby žili, druzí aby je živili, čili aby pracovali, dotud práce byla pokládána za věc méně důstojnou, a nikdo na to nepomýšlel, aby zabral se do historie práce. Teprvé když zřízení a spůsob *městského* živobytí z Italie po západní Evropě a pak i po vlasti naší rozmohl a rozšířil se, dostalo se aspoň *řemeslům* čili té práci, kterouž cvičenější ruka větší volností a většími svobodami nadaných měšťanů z plodin zemských, z částí živočišných, z kamenů a kovů rozličné věci pro živobytí a pro pohodlí lidské vzdělávala, větší vážnosti a důstojnosti, a ti, kteří dějiny měst spisovali, všímali si řemeslníků aspoň potud, pokud řemeslníci, jsouce počtem v městech nejhojnější, proti patriciům se vzpouzeli, stejných s nimi práv v obci se domáhajíce. Za naší pak doby dočkala se řemesla pilných badatelů, kteří jali se spisovati historii řemesel, aby v knihách dějepisných vedle životopisů panovníků, všelijakých dvořanínů, vojenských plánů, hrdinských kousků a velikého krve prolévání na bojištích, vedle kabinetních a diplomatických úmyslů a spletků dobylo a získalo se místa také občanům, aby i oni z historie mohli míti poučení.

Nyní mají již mnozí národové hojnou literaturu historie řemesel a neustávají posud v prospěšném badání aby důkladnější dějiny řemesel a řemeslníků mohly býti sepsány [1]), z čehož i o jejich pokročilosti vědecké i o jejich praktičnosti souditi lze. U nás kromě badání Palackého, Slámy, Rybičky, Jirečka, Mikovce a j., kromě několika pravidel cechovních, bez výkladu sem tam po časopisech vytištěných a kromě náhodných zminek o řemeslech nic podstatnějšího z historie řemesel v Čechách nebylo vyloženo, a i toho málo kdo si všímá.

Že pak nelze pomysliti na sepsání historie řemesel v Čechách, dokud nebudou vypsány osudy a spůsoby jednotlivých řemesel a cechů jednotlivých měst: otvíráme, poradivše se s několika upřímnými přátely „Památek," rubriku „příspěvků k historii řemesel v Čechách," vybízejíce starší i mladší krajany, aby v „pokladnicích" cechovních, v knihách městských a j. psaných pamětí a listů pilně vyhledávali a dle nich stručně a souvisle dějiny jednotlivých cechů nebo řemesel jednotlivých měst spisovali a v „Památkách" je ukládali [2]).

[1]) Pomíjejíce jiných příkladů, podotýkame, že Lipská společnost knížete Jablonovského vypsala odměnu za sepsání tohoto znění: „Die urkundliche Geschichte irgend einer (auch wohl mehrerer) wichtigen Zunft in irgend einer wichtigen deutschen, niederländischen, schweizerischen oder deutsch-slavischen Stadt" a že dne 30. led. 1860 odměnila čili korunovala dva spisy: Vikt. Böhmerta „Beiträge zur Geschichte des Zunftwesens (in Bremen)" a K. Wernera „Urkundliche Geschichte der Iglauer Tuchmacherzunft" (viz Pam. VI. 118). Již kolikráte ozvali jsme se na rozličných místech, aby buď sl. průmyslová jednota neb jiný spolek buď podobné odměny vypsal, nebo aspoň ku sbírání materiálu vybídl. Ale kdož pak si u nás takových věcí všimne? Pohodlnější jest, kdykoli jest zapotřebí dokladů z historie řemesel, dokládati se příklady z Francouz, ze Švab a j., jako by *u nás* jakživo nebývalo žádných řemesel!

[2]) Abychom se vyhnuli stálému některých věcí opakování, žádáme milé krajany, aby předkem pozor měli na zvláštnosti, které při jednotlivých řemeslech se vyskytují anebo ze zvláštních poměrů obce a času pošly; některé věci zajisté při všech řemeslech a ve všech obcích stejným spůsobem se opakují, a bylo by škoda jimi stěsnávati rámec „Památek" beztoho dost těsný. Bylo by také přáti, aby krajané pravidla cechovní a jiné vzácnější paměti řemesel pilně a věrně opisovali (in folio) pro archiv musejní, aby v ústavu tom národním i hojné památky řemesel byly uloženy. Zároveň dovolujeme si i upozorniti na to, že i pečetí a pečetidel cechovních bedlivě si sluší povšimnouti, zvláště starších.

I.

Řemesla a živnosti v Kostelci nad Orlicí.

Sepsal *Fr. J. Zoubek.*

Přednešeno ve schůzi historické sekci král. české společnosti nauk dne 22. října 1866.

1. Zprávy, které o Kostelci nás došly, týkají se dříve *kostela*, nežli obyvatelů a jich živností. Ani nemůžeme říci s jistotou, *kdy* stal se Kostelec místem trhovým čili městečkem (oppidum seu locus forensis). Možná, že za krále Jana (před r. 1341); ale teprvé list Karla IV. r. 1358 jmenuje Kostelec hrad a městečko zvlášť [3]), z čehož

[3]) List daný dne 26. dubna 1303, jímž Mikuláš z Potenšteina patronát čili podací kostelní v Kostelci klášteru Zderazskému

jde, že Kostelec ve 14. století trhy aspoň týhodní míval a některých práv a živností městských užíval [4]). Že zajisté bývaly v Kostelci trhy odbývány dříve, nežli na ně Kostelečtí r. 1493 od Vladislava II. privilegium dostali, lze tím doložiti, že týž král o 10 let dříve (1483) Solnickým tu milost udělil, aby o trhu v Rychnově, Dobrušce a v Kostelci clo s dobytka i s vozů mohli vybírati [5]). Není to nic neobyčejného, protože obce za starších časů zhusta listy dostávaly na takové věci, kterých dávno „z práva neb obyčeje" užívaly, teprv tenkráte, když někdo toho práva neb obyčeje chtěl se dotýkati, a když udělování a potvrzování práv a milostí dálo se pro rozmnožení důchodů kanceláře a komory královské, o čemž svým časem jinde promluvíme.

R. 1341 dne 24. dubna prodal Čeněk z Potenšteina *rychtu* s $1\frac{1}{2}$ lánem rolí a s jiným příslušenstvím Mikuláši z Dohalic, kteroužto prodej Jetřich a Vaněk bratři z Potenšteina dne 19. listopadu 1356 potvrdili. Z toho jde, že Kostelec jako Ústí nad Orlicí, Rychnov a j. vysazen byl dle práva německého čili zákupního [6]); z toho pak beze všeho dokládání vyvoditi lze, že v 14. století byly v Kostelci mlýn, lázeň, krčma, pekařské, masné i jiné krámy, jakož i některá obyčejná městská řemesla.

Podobá se pravdě, že mimo rolnictví v Kostelci již v 14. století nejvíce *soukenictví* děláno bylo, ačkoli cechu čili pořádku soukenického v Kostelci ještě nebylo. Všude zajisté byli řemeslníci dříve, nežli cechové, kteří z občanů stejného řemesla záleželi, pravidla si spisovali a potrditi dali. Soukeníci Kostelečtí řídili se nejspíše pravidly pořádku Rychnovského, kteráž r. 1378 sepsána jsouce, mezi nejstarší původní *české* listy náleží [7]). Ačkoli bylo po městech soukeníků dost a dost, přece ani Flandrové, po Čechách hojně roztroušení, nedovedli dělati sukna takové dobroty a barvy jako ve Flandrii, protože vlna česká a uherská nevyrovnala se vlně anglické, z níž v Nizozemsku sukna setkávali. Proto i za hojného rozšíření soukenictví v Čechách stále byla do Čech přivážena bílá sukna polská [8]) a barevná sukna flanderská. Zdali toho času i kloboučnictví již zmáhalo se, které potom cech daleko rozšířený mělo, nemůžeme povědětí, protože buď z nerozumu nebo ze své vůle všeliké starší paměti a listy toho cechu, druhdy tak slavného, na dobro zničeny byly.

2. R. 1495 koupil *Vilém z Pernšteina* zboží Potenšteinské s městečkem Kostelcem od Jindřicha knížete Minsterberského, kteréžto zboží zápisné Vladislav II. panu Vilémovi v dědictví pustiti ráčil (26. dubna 1497 [9]). Ihned bylo pozorovati, že dostal se Kostelec pánu moudrému a zkušenému, který všude po svých panstvích městečka i vesnice v lepší řád a u větší volnost uváděl, hospodářství, řemesla i obchod všude probouzel, zlepšoval a zveleboval, nezapomínaje při tom svého prospěchu, protože zároveň s jinými pány podporováním všelikých živností po městečkách panských živnosti svobodných měst královských stenčiti a tím i moc třetího svobodného stavu, stavu městského seslabiti chtěl. Nač dříve pánové a rytíři byli nepomyslili, toho ujímal se

v Praze daroval, jakož i bulla papeže Benedikta XII., daná v Avignoně dne 27. listopadu 1334, kteráž darování to potvrzuje (ačkoli Benedikt XII. teprvé dne 30. prosince 1334 papežem vyvolen byl) nedotýkají se toho, *jakou* osadou Kostelec byl (ecclesiam nostri patronatus sitam in Kostelec prope Pothenstein — Orig. v bibl. univ. Pražské, přepisy v diplomatáři Českého musea). Petr Žitavský, souvěký kronikář Zbraslavský, vypravuje, kterak dne 5. ledna 1316 Jan z Wartenberka obléhaje „quandam *munitionem ecclesiae* prope Grecz, quae Costel dicitur (kanovník František píše: Kostelecz)." kamenem z prakovnice byv uhozen, skonal (Dobneri Monum. V, 344). Z toho jest patrno, že kronikář nemluví ani o zdech *hradu*, ani o zdech *městských*, nýbrž o pevné ohradě *kostela*, již Jan z Wartenberka dobýval. „Munitio ecclesiae" co byla, poznáš ze zprávy o kostele Rakovnickém (v Štemberově Rakovníku str. 2.), který r. 1119 hlubokými příkopy a vysokými zdmi obehnán byl. K takovému ohražení hodilo se ovšem velmi dobře kostelíště Kostelecké na srázovité vysočině. Balbin podotýká v „Miscellaneich", že za starších časů z Kostelců jediný Kostelec nad Labem *městem* býval, později pak že Kostelec nad Orlicí dokonale se mu vyrovnal. V listech jmenuje se Kostelec nad Orlicí *městem* teprvé za Jaroslava z Pernšteina, ačkoli nevíme, kdy městečko Kostelec městem se stalo, protože na tu proměnu neznáme listu *královského*, bez něhož taková proměna státi se nemohla, nebo aspoň neměla.

[4]) Jaká práva mívala za starších časů místa trhová čili městečka, poznáš z těchto dvou příkladů: R. 1262 povolil Přemysl Otakar II. kapitule Pražské v městečku *Hněvkovicích* trh, krčmu a soudy dle spůsobu měst kromě šibenice čili práva hrdelního. Dne 14. května 1315 povolil Jan Lucenburský klášteru Chotěšovskému, aby ves *Stod* místem trhovým čili městečkem mohla slouti a každého pátku aby mohla trhu užívati. Diplomatář musejní.

[5]) Časop. česk. mus. 1848. I, 79. Zároveň opravujeme domnění v témž časopisu (na str. 78.) pronešené, že by v Solnici bývali křížovníci z kláštera Orlického u Brandýsa; neboť potvrdil Benenedikt XII. r. 1334 dne 27. listop. klášteru *Zderazskému* podací kostela Solnického, které neznámého roku dotčenému klášteru darovali Jan z Mezeříče, Vznata, Tašek a Ješek, synové jeho. Orig. bibl. univ. Pražské, přepis v Českém museu.

[6]) V krajině Orličné zvláště páni z *Drnoholce* rodu Kounického vysazování osad právem německým podnikali. *Vilém z Drnoholce*, jejž z r. 1249 známe (Erb. Reg. 569), Ústí nad Orlicí právem německým vysadil a po jménu svém *Wilhelmswerde* (Wildenschwert) přejmenoval. Synové Vilémovi byli *Oldřich* a *Heřman*, kteří drželi Poličku, hrad Lanšperk, město Lanškroun, kteréžto zboží dal Václav II. (23. října 1285) panu Záviši z Falkenšteina a Ješkovi synu jeho (Diplomatář musejní) *Oldřich z Drnoholce*, který podepsán jest na zakládacím listu města Poličky (1265), byl hejtmanem Korutanským a umřel r. 1276, snad dne 5. srpna, protože toho dne v kostele Pražském, jemuž byl daroval Smidary, památka jeho bývala připomínána (Pešiny „Phosphorus" 701). *Heřman* vysadiv Rychnov (Richenave), psal se první „*z Rychnova*," a přivedl Němce do hor Rychnovských. Znám jest mezi roky 1258—1267 (Palackého Děj. I, 2, 482). O *rychtě* viz Slovník naučný.

[7]) Vytištěna jsou v Časop. mus. 1860 str. 23.

[8]) Bílého polského sukna prodáván byl loket r. 1320 po 3—4 groších Pražských, tedy za tolik, kolik dostával strážník Pražský služného za týden.

[9]) Archiv český V, 561.

pan Vilém ve prospěch svůj, chtěje rozličnými obchody rozmnožiti svých důchodů, ovšem i ve prospěch svých poddaných, avšak i na ujmu měst královských. Napsali o něm „Staří letopisové čeští“ (str. 448 k r. 1521): „Ten před několika lety uvedl to v Čechách, že kupčil v víně, v šmeidu, a v jiné živnosti městské sáhal, a z toho zisky veliké měl. A tak se toho potom chopili jiní páni i zemané, chtíce tudy stav městský (města královská) zemdliti, zchuditi a zkaziti.“ Z toho arci měla městečka páně Vilémova břemeno, že od něho musila víno brátí a je vyprodati nebo aspoň peníze za ně dáti. Avšak za tuto nucenou koupi a za ten nucený prodej rozmnožoval Vilém svobody poddaných svých tak, že ode všad na jeho panství rádi se stěhovali, chtíce raději býti poddanými jeho, nežli poddanými jiných pánů, jakž o tom zvláště kniby Pardubské vysvědčují [10]).

Vilém z Pernšteina, odpustiv Kosteleckým, jako všude po svých panstvích, *odúmrť* [11]) chuť ku práci a k dobývání statku pozemského mezi měšťany rozmnožil, a maje ku svému hospodářství rybničnému rukou poddaných svých zapotřebí, nezavazoval jich novými robotami, jako mnozí pánové, nýbrž nařídil (10. února 1516), aby poddaným od rozvážení ryb i od přivážení lesů na tarasy k rybníkům placeno bylo (od míle po 4 gr.). Za Viléma Pernšteinského bez pochyby i obyvatelstvo Kostelecké rozmnoženo bylo, protože bylo v městě živobytí volnější, a pan Vilém nikomu usazovati se v městě nezbraňoval.

Ze řemesel byli, pokud víme, *soukeníci* první, kteří za zřízení a potvrzení bratrstva čili cechu pána svého žádali. Listem daným na Pardubicích dne 20. dubna 1512 vyhověl Vilém z Pernšteina jich žádosti, dovoliv, aby při svém řemesle „pořádek a zřízenost“ měli jako v městech královských. Správa cechu svěřena byla *starším*, jež si soukeníci sami ze sebe ihned měli vybrati bez překážky rady městské i pána. O moci starších mistrů nepodotýká list páně Vilémův nic jiného, nežli, že měli přihlížeti k tomu, by toliko sukna pořádně udělaná a pečetí pořádku znamenaná lidem byla prodávána. V příčině té bylo nařízeno, jak trojí spůsob suken tkán býti má, t. „aby do osnovy kmeynu (hrubého sukna) dělali třidceti a jeden choduov, a do prostřednieho postavu třiceti a tři chody, a do přední osnovy dobré čtyřiceti choduov.“ Kdo by jinak dělal, měl pěti groši do cechu býti povinován, a měl-li postav nějakou „vadu,“ od starších mistrů pečetěn a dvou mílí blíže městečka krájen býti neměl. Sukna nepečetěná neměla v Kostelci býti prodávána, leda o trhu od těch, kteří doma cechu nemajíce, suken nemohli pečetiti. Vysazen byl také tarif, mnoho-li čeledi od bití, kramplování, předení, lejtrování, tkaní, česání a mykání vlny dáváno býti mělo, při čemž vlna počítána byla na „váhy,“ tak že „váha“ kmeynu byla 3 libry, váha vlny prostřední $2^1/_2$ libry. Za učení dávali mistrovi kopu grošů za rok; chudý „vybyl rok za rok,“ uručiv mistru, že tak učiní. Člověk „zmatečný“ nebyl v učení přijímán; člověka vandrovního přijali do cechu, když přinesl list zachovací od cechu, kde se učil, a dal do cechu libru vosku.

Cechové, jsouce strážci nábožnosti a počestnosti, záleželi větším dílem z osob stejné víry; jinověrci málo kdy ku cechům bývali připouštěni. Památné jest tolerantní ustanovení Viléma Pernšteinského, jímž cechu soukenickému vyznávání víry na vůli nechává: „Též také jestliže by kto hoduov ročních dní, svátkuov a zvláště dní matky božie a dní apoštolských vedle zřízení církve svaté *a svolení cechu toho* nezachoval, ten trestán aby byl a do cechu libru vosku aby dal.“

„Pod mlýnem panským na strouze k témuž mlýnu spravené při řece Orlici“ vystavěl Vilém z Pernšteina „valchovnu,“ kterou dal soukeníkům pod roční plat tří kop grošů českých, aby jí volně k řemeslu svému užívali. Arnošt, falckrabí při Rýně, dovolil (v Rychnově 19. července 1558), aby soukeníci valchovny pod týmiž platy užívali, jako za pánů z Pernšteina, slibiv, že držitelé města Kostelce na zprávu valchovny dříví dávati budou.

3. Po Vojtěchovi z Pernšteina († 1534) neznáme v Kostelci žádné písemné památky. Bratr jeho Jan z Pernšteina dovolil, aby si Kostelečtí 12 dvorů ve Lhotě koupili a clo aby k obci vybírali (28. června 1543), nejsa proti tomu, aby si Kostelečtí přes panské grunty vodu do města vedli (28. září 1547). Od něho měli *tkalci* list na zřízení cechu z r. 1539; ale nezachoval se ve formě původní, protože jesuité r. 1640 obsah listu toho znamenitě proměnili. *Ševcům* byl také cech zřízen za Jana Pernšteinského; ale, nevíme, kterého roku. Jaroslav z Pernšteina, potvrdiv dne 30. května 1555 listy svých předků, vydal téhož dne a roku *krejčím* Kosteleckým zvláštní řád, vypsaný, podrobněji a určitěji, nežli druhdy řád soukenický. Všeliké zajisté pořádky řemeslnické během času rozličným obyčejům a formám si zvykly, které potom co pravidla potvrzovati si daly, tak že artikule cechovní čím dále tím určitějšími, ba v některých věcech i titěrnějšími se stávaly, volnější

[10]) „Některému služebníku dům vystavený dal — jinému lacino dada, zisku na svých nežádal — — hned v tom městě (Pardubicích) ráčil jest spůsobiti zřízení, — jimiž by se město mělo spraviti. – Do toho města táhli se lidé rozliční z jiných měst, slyšíc, — že pán spravedlivý. — Mnohý, jinde velikú maje nesnáz, — podeň se obrátil, aby mohl konec vzíti snáz; — někdo nátisku nemoha trpěti jinde, — k němu se přivětil, ochránil jej slušně.“ Lumír 1862, 13—14.

[11]) Slovník naučný: Odúmrť.

činnosti překážely a přistupování k cechu zbytečnými tretkami ztěžovaly.

Krejčí měli si voliti dva cechmistry, měli míti pečeť a jí listy od cechu vydávané pečetiti. Chtěl-li krejčí neb postřihač odjinud do cechu Kosteleckého se „vžádati," měl to purkmistru a starším obecním oznámiti, „že chce řád podstoupiti," pak měl s dobrými lidmi na cechmistřích toho vyhledávati, list zachování svého a rodičů svých i list od řemesla, kde se učil, ukázati; nebyl li ženat, měl se oženiti, a dáti do cechu půl kopy grošů česk. „a vosku dvě libře." Kdo by „kradmo a po podružství" v městě neb na předměstí (před neb pod ohradou městskou) blíže míle od města řemeslo dělal, měl trestán býti a kopu grošů do cechu dáti — dílo krejčovské *necechovní* bylo tedy na míli kolem města zamezeno.

O schůzi cechovní byla tato pravidla: Mistr obeslán byv do cechu a nepřišed v čas, měl viny dáti groš bílý; zmeškav cech svévolně, pokutován byl librou vosku do cechu.

O dělání řemesla bylo nařízeno: Který mistr by přijal koho do učení bez listu zachovacího, dvěma librami vosku do cechu měl býti pokutován; když by koho řádně vyučil, měl jej postaviti před cechmistry. Kdyby mistru někdo přinesl něco *kráječného*, neměl toho mistr dělati bez vůle cechmistrů pod pokutou 15ti grošů a zbavení řemesla po čtyři neděle. Kdyby mistr mistra lidem zhaněl, pokuta 2 libry vosku. Mistr který by mistru čeledi odluzoval, pokuta 5 grošů bílých do cechu. Tovaryše, který by mistru bez hodné příčiny z díla „vyvstal," nikdo neměl přijímati. Živnost mistrů byla tím znamenitě obmezena že nikdo neměl míti tovaryšů více, nežli dva, mimo zvláštní potřebu, kterou cechmistrům a jiným mistrům musil oznámiti, aby si mohl „přisaditi" jednoho neb dva tovaryše — kdyby to učinil bez povolení cechu, pokuta 10 gr. č. — mělo tak býti proto, aby mistr chudší vedle bohatšího také výživu míti mohl. Postřihač neměl dávati se do krejčovství, krejčí do postřihačství, aby si v živnosti nepřekáželi. Obyčejné ode dávna obmezení, že krejčí neměl šíti do zásoby a na prodej, také v pravidlech Kosteleckých nescházelo: pokuta na to byla kopa gr. č.

Pokutami a vinami, jež cechmistři někomu nalezli, neměl cech nikam hýbati, nýbrž měly *s volí vrchnosti* toliko k dobrému cechu toho řemesla vynaloženy býti.

4. Arnošt, falckrabí při Rýně, vojvoda Bavorský, jemuž Jaroslav z Pernšteina (1549) Kladsko zastavil a (1556) zboží Potenšteinské s městem Kostelcem prodal, ačkoli toliko 1556—1558 Kostelcem vládl, přece znamenitou proměnu v obci a v živnostech městských způsobil. Skupovav veliká panství, brzy je kus po kusu rozprodal, aby měl peníze na rozkoš a nádheru. Potvrdiv Kosteleckým (17. srpna 1557) starší privilegia, prodal jim (25. července 1558) Stradyny (za Karla IV. ves, po válkách husitských toliko louky a pastviny) a (30. listopadu 1558) „lesy Kostelecké" za 650 kop gr. č., kteryžto prodej i do desk zemských vložiti dal.

Od Arnošta pochází zakládací list cechu *řezníckého*, nyní již celý prohnilý a roztrhaný. První, co Arnošt na řezníciích žádá, jest věrná, pravá, poddaná poslušnost ve všem dobrém a poctivém, na kteréžto vlastnosti Arnošt také v Kladsku, zvláště ve věcech náboženských velmi naléhal [12]). I volení cechmistrů obmezil v ten

[12]) Arnošt svrchu dotčený, někdy držitel znamenitého zboží koruny České, také s naší strany povšimnutí zasluhuje. Že pak ve „Slovníku naučném" v článku „Arnošt" vynechán byl, klademe sem z krátka, co o něm posud víme.

Arnošt, syn Bavorského vojvody Albrechta IV., narodil se r. 1500. Na učení byl s bratrem Ludvíkem v Burghausu u znamenitého dějepisce Bavorského Jana Thurmeyera (Aventina), s nímž šel potom do Pavie ku slavnému tehdáž právníku Jasonu Magovi, od něhož odebral se do Francouz. Za přímluvou císaře Maximiliana I. dovolil papež Lev X. Arnoštovi (25 ledna 1516), aby přese všechnu svou mladost mohl prebend duchovních užívati. Stav se ihned koadjutorem biskupa Pasovského, šel na universitu Ingolštadtskou, kdež dne 24. dubna 1517 za mistra povýšen byl. Když byl biskup Vigilius umřel, uvázal se Arnošt dne 27. listop. 1517 v biskupství Pasovské. Ačkoli nikdy na kněžství nebyl posvěcen, byl po celé živobytí horlivým katolíkem. Z návodu theologa Jana Ecka dal r. 1520 bullu papežskou zatracující učení Luterovo po diecési své rozhlásiti a byl r. 1521 na sněmu Wormském, kdež mu (15. února a 5. března) zboží Pasovské potvrzeno bylo. Když i r. 1523 a 1524 sněm Norimberský zmahání se novot Luterových nemohl zastaviti, vyhrožoval Arnošt v biskupství svém trestem smrti odpadlíkům od víry katolické; ale úsilí jeho minulo se zhusta s očekávaným účinkem. R. 1530 byl Arnošt přítomen při sněmu Augšpurském, po němž r. 1531 stihání luteránů až do svolání koncilia bylo zastaveno, aby Ferdinand spíše za krále byl uznán a Němci aby dali pomoc proti Turku (Ersch. u. Gruber: Allgem. Encyclop. I. Section 37. Theil, str. 296.) Za války proti Turku r. 1532 nařídil Ferdinand Arnoštovi, aby potravy k Dunaji svážené napořád skupoval pro vojsko křesťanské a po Dunaji aby je dováženi dával do táboru císařského (Památky VI, 81.) Zboží biskupské Arnošt zvelebil a mnohých práv, o něž po mnohá léta byly spory, témuž biskupství zase vydobyl. Když r. 1540 Matouš arcibiskup Solnohradský smrtí sešel, vyvolila kapitula Solnohradská Arnošta nástupcem jeho, a papež Pavel III. dovolil mu, aby vysvěcení na kněžství ještě na 10 let mohl odložiti. R. 1544 svolal synodu do Solnohradu, k níž i slavného tehdáž jezuitu Claude Jay jmenem pozval. Dle usnešení té synody přimlouval se posly svými při sněmích ve Wormsu 1545, v Řezně 1546—47, v Augšpuru 1548 k tomu, aby protestantství nikde vzniku a rozšíření nebylo popřáno. R. 1549 svolal opět synodu do Solnohradu jejíž usnešení i Ferdinandu I. se nelíbilo. Když r. 1550 Arnoštovi dispense došla, nevěděl, kudy kam, nechtěje se dáti na kněžství posvětiti; dle nálezu sněmu Augšpurského měl každý biskup býti knězem, o stolici Solnohradskou ucházelo se mnoho kandidátů, a papež Julius III. nechtěl Arnoštovi dispensi prodloužiti. Mnoho zkusiv vtrhnutím kurfiršta Morice Saského r. 1552, teprvé za příměří r. 1553 do Haleinu odešel a rozmrzev se na stálé tyrání, že nechtěl se dáti vysvětiti, vzdal se 16. července 1554 arcibiskupství Solnohradského (Ersch. u. Gruber l. c.), Maje dosti peněz, půjčil na Kladsko 140.000 zl. (1549) a pak si je dokoupiv, přijel r. 1554 do Kladska, kdež 7. prosince 1560 skonal. (Dle Ersch u. Gruber l c. bylo prý Kladsko „auf dem böhmischen Walde.") V Kladště byv pochován, potom do Mnichova do vojvodské hrobky odvezen byl. Od časů Jana z Pernšteina dostávalo Kladsko od konsistoře Pražské kněží pod obojí; za Arnošta mnoho lidí pod obojí

způsob, že měl každého roku býti jeden jmenován od dědičných pánů Kosteleckých, druhý pak že měl od starších mistrů zvolen býti. Cechmistrům slušelo, cech svolávati, jmění cechu spravovati, svády rozsuzovati a dvěma librami vosku pokutovati; toliko svády dvou mistrů o jeden trh (koupi) nerozsuzovali cechmistři, nýbrž jiní dva mistři na to zvláště usazeni, a jak oni koupi rozdělili, na tom musili kupující přestati. Mezi ostatními artikuli zakazuje jeden, aby řezníci před osobami ženskými nemluvili neslušně mezi krámy.

5. Po Václavu Hřáni z Harasova, který dne 14. prosince 1558 Potenštein s Kostelcem od falckrabí Arnošta za 13.000 kop gr. č. koupil [13]), nenašli jsme posud žádné důležitější památky. Teprv Adam Šťastný Hřáň z Harasova dne 4. prosince 1585 obec Kosteleckou jako obnovil, zřízení městské v ní dokonal, živnosti rozmnožil a zvelebil a poměr města k vrchnosti smluvou obapolnou určitěji vytkl a ustanovil.

Sluší si toho povšimnouti, kterak, čím blíže ku sklonku 16. století, tím více o to dbala města poddaná, aby zbavila se sporů s pány svými o práva a živnosti, přičiňujíce se úsilovně k tomu, aby všeliká svá práva, obyčeje a zvyklosti listy pánů svých stvrzené měla a pokud možná za roční platy svobod a důchodů svých rozmnožila. Tím se stalo, že mnoho měst poddaných na pánech svých vymohlo si velikých svobod, znamenitého rozšíření samosprávy a listů důležitých, které by se dobře mohly pojmenovati maguae chartae libertatum. Ano v některých kusích užívala města poddaná i větší volnosti (ovšem mimo právo stavovské), nežli města královská, která nemohla se dlouho zpamatovati ze ztrát a pokut r. 1547. Místy pomohla zadluženost šlechty, místy zámožnost občanů. V některých městech poddaných ovšem i v tu chvíli překážely vrchnosti živnostem, zdaru a zvelebení obce, týrajíce měšťany jednak vnucováním *svého* náboženství, jednak trápíce je novými robotami a povinostmi, žádajíce na nich brzy to, brzy ono, až z toho i zjevné zpoury pocházely.

Kostelečtí nemohli si tenkráte na pány své naříkati, leda na falckrabí Arnošta, který se k nim choval pánovitěji, nežli páni z Pernšteina. Ale Arnošt potřeboval peníze a vládl toliko tři léta; neměli tedy Kostelečtí ani z něho škodu, jak již svrchu podotčeno, nýbrž mají po něm posud pěknou památku.

Dle listu Adama Šťastného Hřáně z Harasova měli Kostelečtí ve všem spravovati se právy stavu městskému vydanými (ovšem tak, že odvolávání se Kosteleckých ku právu Hradeckému přestalo, protože r. 1548 zřízen byl soud appellační v Praze, aby odvolávání se do jiných měst přestalo). Obci popustil monopol solní, osvobodil měšťanům oba pivovary, jichž neměl užívati žádný pán neb osoba stavu rytířského, která by s městem netrpěla; dovolil měšťanům, aby mimo masopust a velikou noc sami si mohli víno kupovati a prodávati, kteréhožto práva dotud toliko vrchnost užívala a j., tak že i obci i občanům pod Adamem Šťastným z Harasova dobře se vedlo, a můžeme poslední čtvrt 16. století pokládati za nejlepší dobu, které kdy Kostelec se dožil.

6. Již dříve šest sousedů mistrů řemesla kožišnického z města Kostelce, „znamenajíc nespůsob a nevolnost mezi sebou," snesli se o tom, aby sobě řád dobrý zjednali, jímž by se mohli říditi a spravovati. Dožádali se tedy purkmistra a rady městské, aby podle nich, kožišníků, přípsání učinili „k pánům cechmistrům i všem mistrům poctivého řemesla kožišnického" v Hradci nad Labem, aby jim řád i artikule, jimiž se řídí, vydali, aby i kožišníci Kostelečtí „společnost bratrskou" mezi sebou míti mohli. Dostavše Kostelečtí r. 1580 artikule, jež si Hradečtí r. 1430 sami byli udělali, žádali pána svého dědičného, aby jim artikulů těch potvrdil a pečetí svou upečetil. Adam Šťastný z Harasova, nejsa proti tomu, kázal si artikulů těch podati, aby, vhledna do nich, mohl na ně kožišníkům odpověď dáti. Ale pán dlouho neodpovídal, „až někteří spolubratři, kteří počali toho řádu jednati, zemřeli" [14]). Když pak kožišníků v Kostelci přibývalo, žádali opět Adama Hřáně z Harasova, aby jim cech potvrdil. Dal jim tedy konečně napsati „majestát" čili list pergamenový (nyní děravý a vyrudlý) r. 1593 v sobotu po sv. Šťastném o masopustě (16. ledna). Ale dostali ten „majestát" teprvé v zelený čtvrtek (15. dubna), nevíme, zdali proto, že na kožišnících buď panský písař Jan Taláš, nebo úředník Václav Žloutek anebo i sám pán ještě něco chtěli. Pánovi udělali kožišníci za ten majestát „futro liščí podbříškové," dali do něho 36 podbřišků a přidali ještě 10 kop miš.; komu dali kožich uherský a mazanec, o němž v knize své se zmiňují, nemůžeme se domysliti,

vystěhovalo se z Kladska, protože Arnošt všude víru katolickou hájil. Před smrtí svou radil se s kněžstvem, aby nekatolici z Kladska byli vyhnáni; začal vyháněti, ale brzy ho smrt překvapila. V Kladště dal (jako dříve Pernšteinově) rýti zvláštní zlatou a stříbrnou minci, na jejíž líci byl Český lev a kolem nápis: *Ernestus D. G. Comes Palatinus Rheni, utriusque Bavariae dux*, na rubu: tři štíty s r. 1554 a nápisem: *Moneta argentea Glacensis* (Joh. Gottl. Kahlo: Denkwürdigkeiten der königl. preus. souverainen Grafschaft Glatz 1757 str. 32. Silesiae Numismat. str. 615.) O rozprodávání skoupených statků v Čechách nemůžeme tuto promluviti, nemohouce se s krátkostí obejíti. Podotýkáme toliko, že po smrti Arnoštově o Kladsko a jiné zboží byla pře mezi Albrechtem, Horním a Dolním Bavor knížetem, a mezi Sabinou kněžnou Würtmberskou (Registra bílá nálezová půhonná soudu komorního 15. J. 528—530), a že potom až do r. 1567 užíval Kladska i jiného zboží kníže Bavorský, až stavové Čeští na sněmu žádali, aby zboží to koruně České zase bylo navráceno.

[13]) Desky zemské 53. H. 22.

[14]) Mezi zemřelými zakladateli cechu kožišnického byl také Jan Faltys, který r. 1589 kancional Kostelecký z lásky křesťanské (třemi miniaturami a rozvilinami) „vymalovati" dal.

Za pergamen na majestát dali půl kopy, Baltazaru rektoru školy za napsání půl kopy. Ihned dali si pečeť stříbrnou se řetízkem za 3¾ kopy udělati [15]) a koupili pro cech truhlici za tolar. Zemřelí kožišníci byli brzy nahraženi; bylo[t] z jara r. 1599 v cechu 11 mistrů.

Sotva se kožišníci dověděli, že pravidla svá potvrzená mají, psali ve čtvrtek před devítníkem (11. února 1593) pořádku krejčovskému, aby krejčí kožišníkům nevkládali se do řemesla, aby „věcmi chlupateymi a kožišnými nepodšívali" pod pokutou dvou kop. gr. miš. (ne do cechu, nýbrž vrchnosti [16]). Načež jim krejčí odpověděli: „Co by vám od JM. pána bez ublížení cechu našemu stvrzeno bylo, proti tomu bychom býti nemohli." Každý hospodář čeho dovede sám, na to nejedná: neměli-by krejčí, co potřebují pro sebe, ženu a děti, sami si pošíti? „Prvé, nežli by jaká nevole vzjíti mezi námi měla, musili bychom také o to JM. pána svého za radu a slušné opatření žádati." Krejčí Kostelečtí tedy ze zkušenosti pozuávali, že příliš subtilné vymezování práv rozličných řemesel tam, kde více řemesel se stýká, kde rozdíl záleží toliko v látce, ne v činnosti, se skutečnými potřebami života se nesrovnávalo, a že neslušelo krejčích pokutovati, když si pro svou potřebu místo plátna pod sukno nebo na sukno přišili kousek kožišiny.

Kromě vlastních artikulů řídili se kožišníci Kostelečtí obyčeji a zvyklostmi cechu Hradeckého, jež v knihách svých vypsané měli. Obsahovaly mimo pravidla, jak dobré dílo dělati se má, i obmezování živnosti cechovní, tak že nikdo ku cechu neměl býti připouštěn, kdo by tělo a krev Páně nepřijímal pod obojí, kdo by řemeslo řádně neukázal, při kterémžto ukazování mohl i zbytečně týrán býti nařízováním díla takového, které ku potřebě lidské již se nehodílo (jako děláním kožichu, jemuž „bába" říkali, v němž v 16. století již nikdo nechodil, který však přece někdy pro zachování starého pořádku od nových mistrů dělán býti musil); přes 50 koží najednou neměl nikdo kupovati bez povolení cechu a j.

7. *Ševci* zachovávali mezi sebou přísný řád, řídíce se listem Jana z Pernštejna. Pečovali pilně o poctivost svého cechu, projevujíce zhusta mysl ráznou, statečnou a vlasteneckou. Pomýšlejíce na to, kterak by cech svůj dle potřeb časových opravili a zvelebili, změnili a zlepšili jej dle spůsobů Hradeckého, nazývajíce se odtud „řemeslo ševcovské nové." Učinili to snad r. 1581, protože si toho roku nové knihy čili registra založili, učiniviše zároveň toto usnešení: „My následovníci předkův svých jsouce, chceme tomu, aby týž řád vzdělán a rozmnožen byl. Kdož by toho rušitel býti chtěl, a ty věci, kteréž předkové naši vynalezli, a my jich potvrdili, zlehčoval, ten každý aby *i s budoucími svými* cechu prázden byl." A jsou toho příklady, že ševci lidi nehodné cechu zbavovali.

Cech ševcovský slynul dobrou pověstí, což bývalo příčinou, že zhusta lidé z míst vzdálenějších při sousedech Kosteleckých toho vyhledávali, aby jim řemesla dopomohli, by k cechu byli připuštěni. Od r. 1581—1622 byli mezi 36ti mistry kromě Kosteleckých také mistři z Lanškrouna, ze Skuče, od Hor Kuten, z Třebechovic, z Velké Vrbice Slezské, z Lipníka na Moravě, z Třeboně, z Olešnice Slezské, kteří v Kostelci co mistři usadili se. Z Častolovic, z Vamberka (až do r. 1689) a j. řídili se ševci cechem Kosteleckým [17]).

8. Dne 19. června 1609 vydali kováři Hradečtí „pánům spolubratřím téhož řemesla" v Kostelci nad Orlicí širokým spůsobem řečnickým vyšperkovaný výpis pravidel, podle nichž r. 1460 kovářům strany pod obojí v Hradci Králové bratrstvo založeno bylo. Tenkráte řídili se kováři Hradečtí pravidly, jež dne 3. února 1546 rada Pražská byla schválila, jež potom, když byl Ferdinand všechny cechy po království Českém zrušil, Maximilian II. dne 15. dubna 1567 potvrdil, aby se

[15]) *Pečeť kožišníků Kosteleckých*, průměrná 12½‴, obroubena jest dvěma prostými čarami kruhovými, mezi nimiž čte se: *Peczieť cechu kozissnicke: M. Koste* * Pečeť jest renezanční bez významu heraldického, který v 16. století skoro na dobro utuchl. V zakrouceném, s prava v levo šikmo rozděleném štítku vidíš v hořejší (červené) polovici (stříbrnou) holubici, v zobáku ratolest olivovou držící, v dolejší pak polovici dobře heraldicky naznačený hranostaj. Na štítu postavena jest mřížková přilba s (červenými a stříbrnými) přikryvadly, nad níž holubice s ratolestí se spatřuje. Štít i přilbu obklíčují lupínkové arabesky. Dle zprávy p. konserv. Beneše užívali všickni cechové kožišničtí podobné pečeti, a lze takový znak zhusta viděti na práporech, v kancionalech, na votivních obrazech, náhrobcích (v Kouřimi na náhrobku p. Pyrina, u sv. Barbory v Kutné Hoře na hrobu J. Čapka a. j.). Zachovávána tedy byla památka starého znaku kožišnického, o němž svědčí stará práva Starého města Pražského: „Kožišníci mají jmieti korúhev červenú a přes ni štrych běliznový (Výbor z lit. české II, 388)," k čemuž Hájek (fol. CCCXXX) přidává: „a na tom štrychu holubici, ana drží v pysku zelenú větvičku."

[16]) Táhli se tu kožišníci Kostelečtí na nález purkmistra a rady Nového města Pražského mezi kožišníky a krejčími r. 1560 učiněný, kteryžto nález Hradečtí na Pražanech si vyžádali a potom jej také Kosteleckým vydali. Nález Pražan Novoměstských byl tento: Poněvadž řemeslo kožišnické a krejčovské rozličná řemesla jsou, a krejčí toho neprovedli, že by na podšívání věcmi chlupatými a kožišnými obdarování měli: aby se tedy kožišníkům do řemesla nevkládali.

[17]) *Pečeť ševců Kosteleckých* záleží ze složité obruby eliptické, v níž stojí rytíř v brnění, majíci v levici vytasený meč, v pravici pak štít se znameními řemesla ševcovského; okolo něho jest lístek několikrát převinutý s nápisem: *sł. Rzemesla ssefcowskeho w Kostelci.* Znamení toho užívali ševci v říši Německé i v Čechách. Právo Pražské praví, že „ševci mají jmieti korúhev blankytnú a na nie tři nohy s ostrohami" (Hájek: tři škorně s nohami i s ostruhami, při tom kopyta a krájecí nože). Toho ovšem na pečeti není, ačkoli kopyta i krájecí nože na starších i novějších korouhvích, v kancionalech, málo kdy na kamenech hrobových viděti lze. Pečeť ševců Boleslavských jest jako Kostelecká. Co znamená na pečeti Kostelecké ∑ P u levé nohy rytířovy, nevíme; snad: z *Pernštejna* co upomínka na Jana z Pernštejna, za někož cech ševcovský se započal.

jimi všecky pořádky kovářské v Čechách spravovaly. Ale jako „hlavní“ cechové Pražští nevypisovali každému městu všechněch artikulů svých privilegií, jež od králů potvrzeny měli; tak i kováři Hradečtí „spolubratrů“ svých Kosteleckých staršími toliko pravidly odbyli; výpis listu Maximilianova vydali jim teprv dne 4. listopadu 1677. Výpis starších oněch pravidel a zřízení dle něho cechu Kosteleckého schválila a potvrdila Anna Kateřina Kaplířová ze Sulevic, rozená Hřaňka z Harasova, dědička a držitelkyně panství Potenšteinského a města Kostelce, dne 28. září 1612 Výminku, že kováři cechovní mají býti strany pod obojí, ponechavši, přidala ku pravidlům Hradeckým toliko, že mistr mistrovi tovaryšů nemá odluzovati, na gruntech pak panských v míli z děli a z šíři že řemeslo kovářské nemá nikdo dělati, kdo by s cechem netrpěl, nechtěl-li skrze rychtáře vězením trestán a dvěma kopami k cechu býti pokutován. List a pořádek ten Kostelecký potvrdil také Jan Burjan Kaplíř ze Sulevic na Potenšteině a Kostelci, manžel dotčené Anny Kateřiny dne 21. září 1617, dovoliv, aby pravidly cechu kovářského nespravovali se toliko kováři, nýbrž i ručnikáři, zámečníci, truhláři a koláři, kterážto řemesla odtud „cechem rozličným“ se nazývala. Téhož roku 1617 vyžádavše si zámečník a truhlář ze Starého Vamberka výpis pravidel rozličného cechu Kosteleckého, dali si je pánu svému Václavu Mikuláši Pecingarovi z Bydžína na Starém Vamberce potvrditi v pondělí svatodušní (15. května), nikoli aby cech zvláštní založili, nýbrž proto, aby i Vamberští mohli se spravovati pořádkem cechu Kosteleckého, v jehož „pokladnici“ potvrzení Pecingarovo uloženo bylo [18]).

9. Mezi sebou mívali cechové, zvláště cechové příbuzných řemesel, dobré přátelství, srozumění a „bratrství“, jako kožišníci s „pany bratry ševci“ a. j. K takovým „bratrům“ měla i čeládka, tovaryši a učňové (robenci, učeníci) zachovávati upřímnost a lásku bratrskou. I s cechy jiných měst byli cechové Kostelečtí v „bratrstvu“, radíce se s nimi v čas potřeby a dávajíce jim zprávy o všem, co řemeslu mohlo škoditi neb prospívati. Můžeme říci, že cechové téhož řemesla po celých Čechách byli jako jednou rodinou: otcem jejím byli cechmistři „hlavního cechu“ Pražského, staršími syny cechové krajští, mladšími syny cechové menších měst a městeček. Ovšem otec považoval se sám zhusta za pána ostatních, a starší krajští bratři k mladším bratrům po městech tytýž hrdě se chovali; ale přece byla mezi cechy téhož řemesla dokonalá solidárnost. Mezi cechy *sousedních* měst bývaly zvláštní úmluvy, aby cech cechu v živnosti (kupování a prodávání) nepřekážel, a proti lidem necechovním i proti překážkám a škůdcům o trzích aby cechové společně si pomáhali. Smlouvu takovou měli, pokud víme soukeníci a řezníci Kostelečtí s Rychnovskými a Solnickými řezníky ode dne 15. června 1579.

10. Důležitou stránkou cechů byla čest čili „poctivost“, zakládající se na mravném živobytí a obcování rodičů, na nábožnosti cechovních, na dělání dobrého řemesla a na přísném zachovávání cechovních pravidel. Prospěšný ten duch osvědčil se co platný moment paedagogický u vzdělávání dospívající mládeže řemeslné. Při každém cechu zřízeno bylo *bratrstvo tovaryšů*, které ctí a pokutami osoby své, domácí i příchozí, vedlo k mravnosti a pořádnému živobytí, starajíc se v čas potřeby i o všeliké jich opatření. Ze starších pravidel, která nám po bratrstvech tovaryšských zbyla, zvláště pak z pravidel tovaryšů soukenických (15. června 1532), krejčovských (5. února 1558) a ševcovských (1584 „podle nařízení nového kalendáře v pondělí po provodní neděli“ — 9. dubna —), poznati lze dosti podrobně spůsob a činnost bratrstev Kosteleckých. [19])

Bratrstvo tovaryšské spravovali čtyři „starší tovaryši“, dva domácí, dva vandrovní, kteří každého čtvrt roku měli býti „obnovováni.“ Na koho od tovaryšů bylo „ukázáno,“ měl starším tovaryšem býti; kdo by se byl vymlouval, měl „vinu dáti“ a přece býti starším. Při krejčích volili starší tovaryše cechmistři.

Tovaryši měli „schůzku“ míti ve dvou nedělích: „a tu starší mají svičku rozsvítiti“, a každý má na hospodu přijíti, „pokudž svička hoří, a když by svičku zmeškal, aby byl povinen paus čtyři peníze malé dáti (1532).“ Taková schůze pokládána byla za dobu vážnou, za dobu sváteční. Proto bylo ševcům pravidlem: žádný tovaryš v těch šatech, v kterých na verštatě sedí, aby do pořádku nechodil; kdyby pak šatů jiných neměl, aby si jich ve volném čase hleděl zjednati. Krejčí nařídili: „Který by tovaryš neměl kabátu, kalihot neb pláště, má se mu dát folk za dvě neděle, a pakli by v těch dvou nedělích svévolně toho zjednati nechtěl a na hospodu bez pláště přišel, aby dal pokutu dva groše bílé, a starší (tovaryš) dvakrát více“. Kdo by při schůzi plášť spustil, pokuty 7 penízů. Když starší tovaryši něco

[18]) Pecingar potvrzením svým také zakázal, aby v míli kolem Vamberka nebylo zámečníka a truhláře. Tím však mistrům Vambereckým mnoho neudělil, protože sám kolem Vamberka skoro nikde v míli gruntů neměl — místy sotva na půl hodiny — a na gruntech sousedních pánů neměl čeho poroučeti ani zakazovati. Je z toho patrno, že dal Pecingar Vambereckým list psáti toliko podle formuláře, jak i jiní činívali, beze všeho rozvažování. Ale snad za tu „milost“ mnoho nechtěl, protože byl zámečník synem panského „fišmajstra.“

[19]) Při všech bratrstvech tovaryšských týkají se pravidla skoro týchže věcí, ovšem v jiném pořádku čili nepořádku, tu v lepším a češtějším, tam v horším a rozvláčnějším znění. V hořejším přehledu položili jsme všude text ten, který se nám zdál býti nejcharakternější Pravidla, na nichž tovaryši se byli usnesli, nepotvrzovala vrchnost, nýbrž purkmistr a cechmistři, nebo toliko cechmistři.

jednali, měl každý býti na svém místě, mlčeti a „ze zástolí nevyvstávati“ bez opovědi.

Nábožnosti měli tovaryši dbanlivi a pilni býti, jako v 16. století vůbec ani strana pod obojí ani strana pod jednou skoro žádných instrukcí nevydávala, v nichž by předkem na Boha nebývalo pamatováno. Pěkně o tom napsali tovaryši ševcovští (1584): „Aby se svého milého pána boha báli a slovem božím aby se spravovali a řídili a k němu (slovu božímu) ne toliko ráno, ale v nešpory aby chodili“. S nábožností spojeny byly i skutky milosrdné, jimiž tovaryši prospěšně ducha bratrského osvědčovali. Nemocného tovaryše měl „hlídati“ tovaryš, na kterého ostatní ukázali; kdo by se byl vzpíral, pokutován byl 4 gr. miš. Potřebného měli tovaryši založiti, a kdyby se „zhojil“, měl jim všecko zase navrátiti; „nebo pro tu příčinu se sbírky činí, aby se na ty peníze (v nemoci) ochraňovali.“ Koho by Bůh smrti neuchoval, toho měli ku hrobu doprovoditi pod pokutou 4 penízů malých (1532). — Za opětného uvedení víry katolické po bitvě Bělohorské (1620) bylo navštěvování služeb božích, chození k zpovědi atd. podrobnějšími artikuli nařízováno. Na čistotu a zdraví tovaryšů také bylo pamatováno. Krejčí měli pravidlo: „Do lázně ve dvou nedělích, pokudž by se v ní topilo, v sobotu v devatenácte hodin aby chodili“ pod pokutou 1 gr. bílého.

Tovaryši měli svou „hospodu“ (zhusta několik příbuzných bratrstev jednu dohromady), v níž se scházívali domácí i příchozí k všelijakému jednání i k veselému posezení. „Pan tatík („otec“) a paní matka“, jež každý tovaryš v poctivosti míti měl (u krejčích pod pokutou toho, „což by za týden u mistra vydělal“), dbali na pořádek, a kdo jich neposlechl, toho měli starší tovaryši potrestati. Jinam, nežli do své „hospody“ neměli tovaryši choditi, aby o nich bylo povědomo, jak se chovají. Na hospodě neměl nikdo hráti o peníze pod pokutou 4 gr. miš; kdo by se svadil neb serval, pokuta toho 4 gr. miš.; neboť, kdykoli mezi tovaryši něco se sběhlo, mělo to starším tovaryšům býti oznámeno, ti pak je měli o to porovnati. Dopustil-li se čeho *starší* tovaryš, býval za vše pokutován dvojnásobně. I *mistr*, nebyl-li s tovaryšem spokojen, nevznášel to na cechmistry, nýbrž na starší tovaryše, aby jej „trestali“ čili „by jej vzali ve své trestání.“

Učeník vyučený býval mistrem tovaryšům „opovídán“, dav pak do pokladnice několik grošů, „obcházel“ tovaryše když toho bylo zapotřebí (jako „mládek“ mistry), „dokudž by se nad něj jiný nevyučil“.

Tovaryš příchozí čili vandrovní, přišed do města, šel do hospody a pro staršího tovaryše si poslal, aby mu „díla pohledal“ neb „zjednal“ (aby mu „o dílo šel“). Což když starší tovaryš učinil a vandrovnímu „filec hospodáři donesl“, dal příchozí několik penízů „přivandrovného“, byl do bratrstva přijat a mohl v mě dělati.

Poměr mezi mistrem a tovaryšem byl tak svévolí škoditi si nemohli. Nelíbilo-li se tovaryši u chtěl-li „z díla vyvstati“, dal o tom hospodáři dvě neděle; kdyby tak neučinil, býval penězi pok Před svátky a před trhy výročními, když mistr míval na pilno, neměl tovaryš na *čtyři* neděle vyvstávati, nýbrž pořádně od hospodáře „od vzíti“; pakli by tak neučinil, měl trestán a mělo mu „složeno“ býti.

O *modrém pondělku* i o zahálce vůbec mě pravidlo: kdo by v pondělí nebo v jiný den pokuta 3 gr. nebo vězení; *kožišníci*: tovaryš za *cechmistrům* oznámen buď, aby před nimi v sobo hodinu stál, aby mu trest byl nalezen.

Který tovaryš artikulům bratrstva vůbec se nebýval trestán od tovaryšů, nýbrž od těch. kte kulů těch byli potvrdili, od purkmistra a cechmi

11. Jak z toho jde, měla bratrstva vlastní strativní a trestní moc, pokud nezasahovala d samého. Při obnovování starších tovaryšů býval cechovní přítomni, a ničím-li jiným nepřičinili se vení toho obnovování, aspoň pomáhali nové sta ryše zapíjeti, nikoli z peněz tovaryšů, jimž sami něco přidali, nýbrž z pokladnice cechovní.

Bratrstva tovaryšů mívala své zvláštní pok (krejčovští dávali do ní ve dvou nedělích po dvou penízích) a jiné věci inventární, s nichž bývali tovaryši při „obnovování“ i počet před cechmistr Nemajíce jiných starších kněh tovaryšských, neb řemesla soukenického od r. 1564, vypočítali js tovaryši soukeničtí od r. 1564—1620 mívali pen méně 25, nejvíce 37 kop gr. miš., buď hotový na dluzích. Co věci inventární připomínají se při k obnovování: pečeť stříbrná, konev cínová (od r. také sklenice), jedno nebo dvě „pouzdra nožů“ (12 n buben, často potrhaný; nejméně 1, nejvíce 3 libry

Jako cechové s jinými cechy vstupovali v „ství,“ tak i tovaryši s povolením cechmistrů s t jiných řemesel smlouvali se o bratrství pro to domáci a příchozí. Takové bratrství učinili mezi dne 14. února 1590 Kostelečtí tovaryši nového ř ševcovského a soukenického, aby mezi nimi žá „povolávání“ čili pokřikování, her a svárů nebyl pokutami zvláště ustanovenými. Cechmistři obou ř úmluvu tu („ceduli řezanou“) zpečetili a r. 1643 novili. Jest z toho patrno, že i v Kostelci některá ř za lepší, čili poctivější, jako všude jinde, se pokl ale nechceme ve zlomcích historie řemesel *Kostel* vykládati, co do historie řemesel v *Čechách* a Čechy náleží.

Jako mezi cechy téhož řemesla po celé zemi, ba i mimo zem bývala velká solidárnost, tak i mezi tovaryši týchž cechů. Chtíce i oni slouti „tovaryši poctivého řemesla," dávali si odkudkoli o všem věděti, čeho kdo proti jejich poctivosti přečinil. Když neměli doma tovaryši dělati a obcovati s tovaryšem „zlopověstným," jehož chování by „na zmatku" bylo: dávali si tovaryši rozličných měst o tom věděti, kdo z tovaryšů odcházejících podpory („fedruňku") hoden jest, nebo není, aby nějakým nezdarou neb ničemou čest tovaryšů jiného města nebyla poškvrněna [20]). V dopisování užívali tovaryši titulu: „opatrni pani tovaryši." Kdykoli pak listy tovaryšů pečetí tovaryšskou byly pečetěny, zdá se, že nedálo se to bez přítomnosti nebo bez vědomí cechmistrů.

12. Po různu dělali někteří měšťané i jiná řemesla, která cechu v Kostelci neměla. *Kloboučníci* měli v Kostelci cech starodávný, po celé krajině rozšířený. Ale o něm nemůžeme, bohu žel! nic jiného říci, nežli, že i zakladací list čili „majestát" jeho, i stříbrná pečeť i všecky psané památky zmařeny a zničeny jsou. Z několika listů a protokolů z doby novější jde na jevo, že ku cechu Kosteleckému patřívali kloboučníci z Rychnova, Vamberka, Žamberka, Rokytnice, Kyšperka z Kralik, z Brandýsa n. Orl., z Chocně, Dobrušky, Smiřic a j. Že pak kloboučnictví bylo řemeslem vzácnějším a v Čechách tolik cechů nemělo jako mnohá jiná řemesla, jest tím více toho želeti, že památky cechu Kosteleckého, druhdy tak hojného, na dobro zkaženy byly. O *hrnčířích* nevíme, jakým cechem se spravovali.

Mnoho měšťanů živilo se děláním polí; jakési malé hospodářství rybničné měla toliko obec při potůčku Štědrém, nyní velmi nepatrném; Orlice byla rybná nad nynější pomyšlení — ještě za jesuitů lovívalo se v ní toliko u Kostelce za půl léta 700 ryb, mezi nimiž mnohé znamenité velikosti — proto živili se také mnozí rybařením, jakž posud „rybářská ulice" připomíná. Od Zdobnice po Orlici plavívalo se po vorech mnoho dříví ku potřebám Hor Kuten; jaké Kostelečtí v plavbě té měli účastenství, nevíme; ale luka Kostelecká od vorů mnoho trpěla. Soukeníci Kostelečtí vozívali vlnu z Moravy a z Uher, se sukny pak jezdívali po trzích jako jiní řemeslníci. Jezdívali daleko, protože výroční trhy byly svobodné [21]), a jen o trzích byla konkurence — mimo trhy řídili se koupě i prodej těsnými řády cechovními. Kosteleckým bylo zajisté i to vhod, že byli dlouho pod pány, kteří od králů zápisy na rozsáhlá zboží v Čechách i na hrabství Kladské měli, tak že Kostelečtí i do Kladska snadněji na trhy jezditi mohli, jakož i z Kladska řemeslníci na trhy do Kostelce přicházeli. Ale smutná nastala proměna, která po celé vlasti všeliké živnosti buď zničila nebo na dlouhá léta zarazila.

13. Jako dříve vrchnosti, osobujíce si právo reformační (jus reformandi), poddané své tytýž se strany pod jednou na stranu pod obojí převáděly: mnohem úsilovněji a násilněji Ferdinand II. a pánové katoličtí, kteří za služby vojenské zboží v Čechách nabyli, všelikými prostředky poddaných svých k tomu naváděli a připravovali, aby se s nimi srovnali u víře katolické aneb aby živnosti a vlasti své zbaveni byli. Kostelečtí byli jesuity brzy na víru katolickou obráceni, pročež jim Ferdinand II. dne 13. listopadu 1628 privilegia potvrdil, „protože jsou k víře pravosvaté, samospasitelné, římskokatolické přistoupili." Ale někteří měšťané, nechtějíce víry proměniti, vystěhovali se nejvíce do Uher [22]), čímž Kostelci dosti živností a řemesel ubylo. Ale *hlouběji* nechtělo se katolictví v Kostelci dosti dlouho zakořeniti. Proto napomínal horlivý misionář Adam Kravařský [23]) (28. května 1648) konšely Kostelecké, aby hleděli, pokud jsou v službách božích co proměškali, napraviti, víry římskokatolické pilnějšími býti, častěji k zpovědi choditi a vůbec víru *skutkem* vyznávati. Samo sebou jde, nemohl-li nikdo býti měšťanem, nežli katolik, že nemohl také nikdo jiný připuštěn býti k cechům a k dělání řemesel vůbec. Nad tím jesuité velmi pilně bděli, zvláště když po smrti Kamilla, syna Nizozemce Kašpara Gramba, v držení panství Kosteleckého (1638) se dostali [24]), jež skrze rektory residence Kostelecké (dostavené r. 1652) spravovali.

Ihned jali se prohlížeti pravidla cechovní, aby v nich nic nezbylo proti víře katolické. R. 1639 žádal rektor koleje Hradecké, aby mu *pekaři*, *mlynáři* a *pernikáři* oznámili, jakými pravidly se spravují, načež jim dne 1. října 1639 kněz Blažej Slaninus, kolleje Societatis Jesu u sv. Klimenta v Starém městě Pražském rektor, dovolil, aby v Kostelci cech svých řemesel míti mohli jako v jiných městech. *Tkalcům* artikule Pernšteinské z r. 1539 týž

[20]) Tak psali r. 1591 „tovaryši starší i všichni tovaryši řemesla ševcovského v městě v Plzni" „opatrným panóm tovaryšóm téhož řemesla" v Kostelci, kterak Stanislav Kamínek z Jaroměři, vyučiv se doma řemeslu, v Plzni dělal, a zadluživ se, odvandroval, neumluviv se: aby tedy nikde ničím nebyl „fedrován."

[21]) R. 1503 bylo nalezeno: „Ktož má městečko, v němžto bývá v témždni svobodný trh vysazený, na tom trhu toho dne vysazeného nemuože pán toho městečka ani žádnému brániti prodávati; než jiný den krom toho dne takového vysazeného může brániti a nedati prodávati." O výročním trhu mohl tím méně někdo prodeji překážeti.

[22]) Dle zápisky v úředním kalendáři přišlo dne 22. února 1654 do Kostelce psaní z Uher stranu dědictví. „Odpověď má, že mu nic nedáme, protože jest — ona ušla a v náboženství se s JMCou. nesrovnala", odúmrť pak že patří k obci — jako grunty všech, kteří od města byli odešli.

[23]) *Adam Kravařský* obrátil 33.140 osob na víru katolickou: na Košumbersku 500, na Častolovsku 400, na Žampachu 100, na Křivokladsku 4000, na Třeboňsku 5000, na Karlšteinsku 500, v Rokytnici 600, v Kyšperku 700, v Žamberku 2000, v Bystrém 2000, v Opočně 6040, v Novém městě Pražském 4000, v Rakovnice 6000. — Balbin.

[24]) Více o tom ve spisku „Kostelec nad Orlicí" 1860 str. 27.

rektor znovu ztvrdil na zámku Kosteleckém 1640 v pondělí po neděli provodní = 16. dubna. Ponévadž se v tom nějaká vada proti zřízení zemskému čeliti nacházela, Sedlo obnovil pravidla cechovní 21. prosince 1644 kněz Paulus Anastasius, rektor Klementinský. Po sukenících zbývá list pergamenový dne 1. července 1658, obsahující přejís listu Purkšteinského z r. 1611; ale Andreas Schamberger, rektor kolleje Klementinské, ani ten nepřečetl, ani nezpečetil, tedy i nepotvrdil. Mezi vydanými knihami r. 1675 dočítáme se, že vydali na pergamen pro J. M. císaře 1 rýnský 50 kr., psaní patera Fišera, který majestát psáti měl 12 kr. za pár kusů pro posly, kteří nový majestát psáti měl 6 rýn. — ale nemůžeme se nikde zaměřeného potvrzení z toho roku dopátrati, tak že se podobá, že k žádosti sukenické od jesuitů žalobě majestátu nebylo; nemůžeme se s vrchností svou stavovskou hněvati, snad strana peněz, sukenictví pak z jiných příčin, jaké nám studiím ve zdejším věku.

Kostelecká byla velmi malá. Žádal založení r. 1567 v jistých svobodách Jiřík Fabus radu městskou, aby majestát a [illegible] Adama Hrbaté z Harasova [illegible] stříbrnou na [illegible] Kostelci a [illegible] k sídlu a [illegible] k tomu [illegible] zámku [illegible] na [illegible] k tomu [illegible] paměti schválil. [illegible] Fabus [illegible] se nebyl [illegible] Kostelci od r. 1628—[illegible] nebyl žádný [illegible] [illegible] a [illegible] nebyl [illegible] za malé [illegible] [illegible] [illegible] ku [illegible] [illegible] [illegible]

císařští komisaři, že v Kostelci toliko 33 osob daň a berni může odváděti, avšak i od nich byly sbirky a kontribuce na mále vybývány, tak že 29. listopadu 1638 purkmistr, rada a rychtář na tom se usnesli, aby za každého purkmistra (každého měsíce) obec byla svolána, aby sousedé k vybývání sbirek náležitě byli přidrženi. A když těm sbirkám nebylo konce, protože hned na kontribuce, hned na úroky z hojných dluhů obecních, hned na vojsko císařské nebo nepřátelské musilo býti sbíráno: chodívali výběrčí co týden po sousedích, aby se vždy něco sešlo. Ale v trudných těch časech rada městská, ač nebyla povinností svých vždycky pamětliva [27]), přece byla dosti opatrna, nařídivši r. 1640: „Kdo by koli svévolně po žádné práci nešel a své živnosti buď přes pole neb ven z domu nevyhledával, ten jakožto potupa dobrého řádu 4 gr. č. pokuty položiti povinen bude.“ Obec, chtějíc důchodů svých polepšiti. povolila dne 19. listopadu 1640 Jakubovi Žiželickému, aby *sůl* od obce mohl kupovati a „na malé mírky“ prodávati, dada obci každého měsíce 4 gr. č.; kdo by *odjinud* sůl kupoval, měl kopou gr. miš. býti pokutován. Ale bylo v městě málo lidí a malý prodej, pročež Žiželickému hned r. 1641 měsíčně po groši musili sleviti. Dne 22. pros. 1642 nařídili: kdo by obilí na prodej kupoval, aby dal k obci 2 den. s korce. Ale kam stačilo jakékoli opatření, když obyvatelstvo řídlo, a přítel i nepřítel všecko požíral? Avšak sotva byl r. 1648 učiněn mír, vypučelo z bídy pomalounku hybnější a čilejší živobytí, pokud mu vrchnost nepřekážela.

Dne 24. srpna 1652 přijedše z Kladska soukeníci na trh do Kostelce a sukna tu svobodně prodávajíce, zaraženi byli cechmistry Kosteleckými, Rychnovskými a Solnickými, kteří jim v prodeji překáželi, protože prý soukeníkům kraje Hradeckého do Kladska jezditi bylo zakázáno. Když pak Kostelečtí při tu vznesli na regenta patera Fišera, dovozovali Kladští, že také z Kostelce ševci do Kladska na trh jezdívali. Ze zprávy soukeníků: „utraceno za příčinou soukeníků Kladských, aby sem na jarmarky nechodili, 1 rýn. 35 kr.“ souditi lze, že Kladským bylo zabráněno, přijížděti do Kostelce. Podobá se, že se soukeníkům Kosteleckým u prostřed 17. století lépe vedlo, nežli Rychnovským, kteří po několik let potřeby své cechovní (cejchy a pečeti) od Kosteleckých kupovali.

Krejčí také si stěžovali (14. května 1668), že jim mistři z jiných měst škodívali, přivážejíce na trh šat ušitý, což bylo proti pravidlům cechovním. Jirchář z Kladska, který při té stížnosti také ohlášení své učinil dokládal, že krejčí šat hotový po trzích nositi nemají, jako prý i jircháři toliko kůže vydělané v trhu měli prodávati. Nalezli tedy purkmistr a rada města Kostelce, aby takoví krejčí přespolní cechmistrům se oznamovali, a čeho by jim od cechmistrů bylo popřáno, toho aby užívali.

I řezníci nespouštěli se slovného znění svého „majestátu“: hněvali a přeli se r. 1683—84 s Lukášem Kolgutem, že prodal kus vepřového masa z panského domu ne z masných krámů a kromě toho cech pohaněl. Ale purkmistr s koušely šťastně při tu skoncovali.

Pekaři již dříve práva svého cechovního musili brániti: dne 8. září 1678 šli s městským rychtářem do domu manželky Fridricha Brože, aby jí zabránili, by nepekla koláče, protože to slušelo toliko cechovním řemesla pekařského [28]).

15. O některých řemeslech dovídáme se teprvé v 17. století nějaké nahodilé zprávy. R. 1632 povolili ševci Martinu Neškudlovi jinak Kopytáři, aby řemeslo *koželužské* mezi nimi provozovati, s „vorkafy“ pořádnými na trh choditi a své místo k prodávání míti mohl; až do smrti mohl slouti „cechovním,“ ne však po něm potomci a budoucí jeho. *Provazníci* spravovali se snad pořádkem Rychnovských, kteří od provazníků Pražských výpis majestátu měli [29]). Dne 22. května 1662 bylo provazníkům vykázáno místo k prodávání o trhu vedle *mydlářů*, kteří od r. 1661 (7. dubna) se svíčnikáři místo na prodej měli blíže radnice. R. 1674 obeslav k sobě panský rychtář cechmistry řemesla soukenického, přiměl je k tomu, aby *jircháře* Kristiana Leysewalda (snad z Kladska) k užívání valchy připustili, načež soukeníci r. 1675 s ním se smluvili, aby si ve valše štok mohl spůsobiti a jej k válení koží užívati, dávaje za to každého roku 5 rýn. Ale nebyli s Leysewaldem spokojeni, protože úroků pořádně nedával, pročež mu v užívání valchy překáželi, až po novem narovnání dne 29. prosince 1685 smlouva s ním zase byla obnovena. Z té doby snad pochází pojmenování „jirchářská ulice.“ Dočtli jsme se sice v knihách Kosteleckých také o pořádku *uzdářském*, ale nevíme, byl-li pořádek ten Kostelecký [30]). I o *kominících* zachovala se písemná zpráva. Dne 3.

[27]) Za takové bídy nemilo jest podotýkati, kterak dne 4. června 1640 musilo býti obnoveno usnešení: kdo by z radních neb starších v hodinu purkmistrem oznámenou, když by hodinky sypací postaveny byly, do rady nepřišel, že 1 gr. č. pokuty dáti má.

[28]) Co znamená vydání soukeníků, které r. 1674 do počtu takto bylo položeno: „Do Králové Hradce nad Labem pánům cechmistrům tam v příčině postříhačův na vedení soudu hlavního cechu Pražského dle osvědčení 5 osob 1 rýn. 15 kr.“ nemůžeme posud podrobněji vyložiti.

[29]) Dne 4. května 1671 provazník Kostelecký Kašpar, syn Jakuba Špalka z nedorozumění pohaněl o trhu Rychnovském provazníky i jich majestát, načež dán byl do šatlavy. Učiniv nápravu čili revers, že má provazníky Rychnovské za lidi dobré a poctivé, do kněh Kosteleckých revers ten (26. října 1671) vepsati dal, načež přípis toho reversu pod počet Kosteleckou provazníkům Rychnovským vydán byl.

[30]) R. 1699 překážel pořádek uzdářský uzdáři Nikodemu Vokurkovi, který utekl se o zastání k hejtmanu kraje Hradeckého, od něhož všech obtíží zbaven a za hájení majestátu pochválen byl.

ledna 1667 smluvili se mistr s učeníkem v ten spůsob, aby učeník komíny vymetal; co vydělá, o to aby s mistrem se rozdělil; co si učeník vydělal mimo město, mělo jeho býti; toliko když komíny *panské* měl učeník vymétati, chtěl mistr sám na práci dohlížeti, aby vrchnosti dílo zvláště dobré uděláno bylo.

16. Nejpřednější živností městskou bylo od starodávna *vaření piva*. V Kostelci sypali podle smlouvy s Adamem Hřáněm z Harasova 12 korců vrchovaté míry na várku. Když pak r. 1617 místo staré větší míry nová menší míra Pražská byla zavedena, měli nákladníci dle práva sypati 16 korců 2 věrtele. Ale v tom jim překážel pater Fišer, správce residence Kostelecké[31]), až se s ním konečně smluvili, že budou na várku sypati toliko 15 korců a že s várky budou dávati 2 kopy miš jakoby sypali 16 korců 2 věrtele. Dne 8. června 1652 zřízeni byli „hejtmané nad pivovárem," jimž od purkmistra i nákladníků vydána byla instrukce, dle níž by i obec i nákladníci várek dobře užíti mohli. Nákladníci vařili po pořádku, dávajíce každý s půl sladu po 9 kr. k obci; dokud nebylo zaplaceno, neměl hejtman pod pánví dáti zatopiti, sice by vězením šatlavním stíženi byli. Když nákladník, na němž pořádek byl, k várce nemohl se zhotoviti, měl za sebe jiného nákladníka opatřiti; pakli nikoho za sebe nesehnal, měl hejtmany býti napomínán, aby vařil, na lepší časy nečekal a jinému škody nepřál, sice že nebude moci vařiti, leda až po druhé na něho pořádek přijde. Teprvé r. 1667 bylo vrchností povoleno, kdo by s várku nebyl, aby ji mohl prodati obci nebo někomu z domácích. Na sladovni měl každý nákladník sypati obilí stejné, přední, jadrné, na půl varu 4 korce pšenice a $3^1/_2$ korce ječmene dobrého a jadrného, „aby piva jednostejná, ne jednou lehčejší a po druhé lepší bývala." Sládek měl z korce odsýpati 5 věrtel sladu i s výrostkem, a hejtmané na to pozor dáti měli, aby nebyly slady přerostlé. Sladu suchého nekropeného nemělo se více sypati, nežli 15 korců s vrchem: 8 korců sladu pšeničného, 7 ječného, jejž sládek dle rozumu měl kropiti a mlíti. Dělati slady na prodej, bylo zabráněno. O spílání piva bylo nařízeno, aby každý nákladník pivo do svého sklepa sléval; měl-li sklep teplý, nebo neměl-li žádného sklepu, mohl pivo slévati do sklepu sousedova, ne však do domů šenkovních. Když byl nákladník 3 sudy piva šenkýřkám vynesl a vystavil, teprv potom mohl ostatní pivo prodati, komu chtěl. Sládek dostával za várku vědro piva, konev na dolévku a vědro patok bez konve; pivo to měl těm, kteří vařili ku koupi nabízeti; jestliže nechtěli koupiti, mohl prodati komu koli. Každý ze tří pomáhačů dostával bečku patok ve dvě konve. Výběrčí „trankšteyru" (posudného) měl z várky putnu patok, trubači po 2 konvích patok, písař, servus, rektor a bednář každý po putynce patok. Dotčené deputaty musil každý nákladník, komu patřily, nalévati. Ale nákladníkům mnoho ubylo, když jesuité sami také co vrchnost pivo vařiti se jali[32]).

Na *víno pálené* neměli Kostelečtí výsady. Platívali jesuitům s kotle po 6 kopách miš. Když pak obec dovolila, aby jesuité v panském domě mohli šenkovati, slevili 4 kopy s kotle. Václav Záruba z Hustiřan, který zboží Kostelecké r. 1667 od jesuitů byl koupil, slevil ještě jednu kopu s kotle (dávali tedy toliko po 1 ℔ m.), začež mohl v panském domě prodávati kromě soli cokoli. Páleného (hořalky) mnoho se v 17 století odbývalo: v Kostelci pálili nejméně v 16. kotlích.

Vína bývalo v Kostelci dosti velká hojnost. Osoby nejzámožnější, nemohouce platiti kontribuci hotovými, místo peněz obci víno dávaly, a z mist okolních častěji do Kostelce pro víno posílali. Od r. 1585—1667 šenkoval v Kostelci víno, kdo mohl, dávaje vrchnosti s vědra 6 gr. miš.; vrchnost měla si každého roku vyšenkovati toliko 6 desítek (beček); Václav Záruba od těchto šesti beček upustil, čímž ovšem měšťanům veliké milosti neučinil, prodávaje sám v panském domě vína, mnoho-li ho kdo koupiti chtěl.

17. Cechové Kostelečtí nemohli honositi se velikým počtem mistrů, tovaryšů a učeníků. Bylať kolem Kostelce všude na blízku města a městečka, z nichž každé nějaký cech obyčejných řemesel mělo; Kostelec, nejsa tuze zalidněn, měl 8 neb 9 cechů, z nichž každý pro snadnější vyživení osob cechovních počet mistrů spíše obmezoval, nežli usnadňoval; mnoho měšťanů živilo se orbou a jiným dílem necechovním. Pokud z kněh posud zachovaných vyrozumíváme, bylo od r. 1622—1691 mistrů ševcovských 47 (od r. 1629—1642 nebyl nikdo zapsán), při čemž sluší se i toho dotknouti, že ševci Vamberečtí, kteří Kosteleckým cechem se byli spravovali, r. 1689 s povolením Jana Adama z Hustiřan od Kostelecký se odštípili a sami cech si zřídili, čímž cech Kostelecký seslaben byl. Mistrů soukenických přibylo od r. 1675—1699 25, odtud pak od r. 1700—1802 107; učeníků soukenických zapsáno od 1675—1802 100; r. 1770 byli v Kostelci 23 mistři soukeničtí, z nichž toliko 4 stavy dělaly, a tak toho řemesla v Kostelci stále ubývalo. Při cechu pekařském, mlynářském a pernikářském,

[31]) *Kryštof Fišer*, narodiv se v České Lípě (v Lipém) r 1611 stal se jesuitou 1628. Psal veselo- i truchlohry, které před Ferdinandem III. byly provozovány. Latinský jeho spis o hospodářství přeložen byl do českého i do německého. Že pak záhy trpěl bolením hlavy, jmenován byl správcem statků koleje Klementinské. Regentem zboží Kosteleckého byl až do r. 1667. Umř. 1680.

[32]) R. 1654 byl „panským sládkem" Jakub Tichý; 1667 „panským šenkýřem" Jan Cbarvát.

k němuž i Rychnovští přislušeli, byl od r. 1640—1675 zapsán 101 tovaryš — za 35 let počet jistě dosti hojný; mistrů bylo při témž cechu od r. 1694—1735 30, od r. 1736—1770 40, odtud pak až do r. 1800 17 — za 106 let tedy mistrů 87. Z jiných pořádků Kosteleckých nedostává se nám počtů.

18. Příjmy cechů, záležejíce ze zápisného od osob k cechům přistupujících čili k cechům se připovídajících, z pokut, z tax za listy a z užitků s některých věcí cechovních (s pečetění a znamenání výrobků, s dílen a přístrojů cechovních a j.), nebývaly veliké, a poněvadž na založení nějakého cechovního fondu nikdo nepomýšlel, bývalo zhusta zbytečně utraceno, co se do pokladnice sešlo. Který cech měl nějakou realitu, mnoho peněz na ni každého roku musil vydávati, nejvíce ovšem soukeníci na valchu[33]). Každý cech vydával mnoho peněz pocestným lidem svého řemesla, poutníkům, lidem prosícím na chrámy, jichž přicházívalo velmi mnoho z blízka i z daleka, zvláště z Moravy, časem ze Slez a z Polska (r. 1664 také ze Štětína); lidé ze zajetí tureckého, „obdonkovaní oficíři," propuštění vojáci, pohořelí, kněží, rytíři z Uher, jichž bratři a přátelé od Turků byli zajatí (r. 1682 přišli do Kostelce 3, jeden s listem od císaře), jakož i lidé všelikého jiného osudu a povolání (r. 1656 „ze Spaněl jednomu študentu fedruňk 2 kr.") doprošovali se pomoci neb almužny a pokladnic cechovních. Pomyslíme-li pak, že v Kostelci jako všude jinde, kde cechové byli, každá schůze, každé zapisování, jednání a narovnání, zvláště pak obnovování (renovace) cechmistrů s neobyčejnou nyní mistrností byly zapíjeny: nemůžeme se tomu diviti, vidouce, kterak při činění počtů cechovních buď v pokladnici toliko několik krejcarů zbývalo, nebo, což velmi často se stávalo, že konec počtů býval: „a tak větší vydání, nežli příjem" Ale s pokladnicí ať bylo jak bylo, „svačina" při svolání cechu přece musila býti, a k ní aspoň několik konví piva. Jsou toho některé podrobnější příklady: R. 1682 přibylo cechu pekařskému, nejmladšímu mezi cechy Kosteteckými, 6 rýn. 37 kr., a když protrávili 7 rýn. 19 kr. 3 den., zbylo jim vydajných peněz o 43 kr. méně, nežli před rokem (11 rýn. 5 kr. 3 den.). Těch 7 rýnských projedli a propili mistři cechovní s rychtářem a koho z rady pozvali, při „renovaci", jak následuje: za 24 liber hovězího masa (po 2 kr.) 48 kr., za půl telete 42 kr., za slepice 26 kr., za klobásy 10 kr., za vědro piva panského 1 rýn 45 kr., piva z radnice na džbány (18 mázů) za 36 kr., za 2 pinty vína po 3½ kr. žejdlík, 28 kr.; na druhý den při snídaní za pivo (10 mázů) 20 kr., z panského domu za 2 konve piva 43 kr. (jinde byla po 17 kr. konev). Hned před renovací bylo piva za 15 kr., při renovaci 3 pinty vína. Zhusta jídali při schůzích cechovních oplatky zvláště při snídaní k vínu nebo pálenému[34]).

Cechové dbali o pořádek a bezpečnost o trzích, dávajíce (ševci, pekaři, kováři, krejči, soukeníci, kožišníci, řezníci, tkalci) „železné muže," jimž v 17. stol. i se snídaním platívali po 8 kr. Ku slavnostem církevním byli cechové povinni posílati žoldnéře, zvláště „když se tedeum laudamus vystřelovalo" (za prach dáváno 9 kr.) I jiné slavnosti pomáhali oslavovati, jako „narození mladého prince" (Zárubovského) a j. [35]). Učeníci, tovaryši i mystři, jsouce k cechu připuštěni, dávali po libře vosku, a některá přečinění proti pravidlům cechovním také voskem bývala pokutována. Vosk ten byl na svíčky, jež cech dával do kostela a ku pohřbům rodin cechovních. Pokud z počtů posud zachovaných souditi lze, dávali soukeníci, jakožto cech nejstarší, nejvíce vosku do kostela: každého roku zajisté v počtech jejich čteme, že dali dělati několik „postavníků" čili „svící na postavníky" (veliké svíce v presbyteři) buď větších neb menších (¾liberních, liberních neb čtvrtliberních — od dělání 4 postavníků po 1. lib. vosku r. 1665 platili 6 kr., libra vosku byla nejdráže po 27 kr.).

19. Za vlády Zárubů z Hustiřan (Václav Záruba 1667—1675, František Karel Záruba 1682—1714, Josef Antonín Záruba 1714—1744) nemůžeme ničeho podotknouti, čím by zřízení cechovní se bylo zvelebilo. Sedmnácté století jest v zřízení cechovním jako zkamenělá forma: přibyl-li cechu kamének čili artikul nový, týkal se toliko stránky náboženské nebo formální, nikoli zdaru řemesel. František Adam hrabě z Bubna, pán na Žamberce, Liticích, Doudlebích, Jelení a Blatě, zřídil r. 1670 pekařům a pernikářům cech v Žamberce, od něhož i pekaři Rychnovští výpis pravidel si vyžádali.

[33]) Za příčinou českého pojmenování některých věcí podotýkáme, že soukeníci valchu skoro bez ustání zpravovali. Buď valchu pokrývali (r. 1636 kopa šindelních hřebíků za 10 kr.), nebo podlahu kladli, kotlinu předělávali, kolo dělali, ramena, příramky, oblouky, obloučky, rozporky a lopatky zpravovali, k nálevce hřebíky dávali, loukoti jednali (za dělání kopy loukotí v 17 stol. 8 kr.), pořád bylo vydání. Za řídel, tvrzení čepu, za peření kola, za prkna na stavidlo (6—10 kr. jedno), za otvírání řídele, za kladení splavu, za podvlučení ku podvalu, za prkna k hražení neb srážení vody, za dělání nápadu, za polounárožníky k nápadu (1651 dva za 3 kr.), za stesání dubu na vejnosky (20 kr.), za ujímání a narážení vrhelek a j. platívali soukeníci skoro každý rok. R. 1664 také vydání „za provaz k vázání lavice, jak velká voda byla."

[34]) Ačkoli cechové velmi dbali na poctivost, přece cechovní zvláště v opilství dopouštěli se šerednosti, jimiž poctivost cechu nikterak nemohla býti rozmnožována Příklad: R. 1681 šli z Kostelce na pohřeb do Černikovic: pekař jeden tak se „troupsky podraušil", že „tloukl džbánky doma i na vsi a s spolucechovními v cestě se pral, tak že pani bratři kováři toho trpěti nechtěli."

[35]) R 1682 neposlali pekaři člověka se zbraní k tedeum, začež 12 krejcary byli pokutováni. R. 1683 nenesli korouhve o křížových dnech, začež panu děkanovi 1 libru vosku pokutou dáti musili

Tím bylo území cechu Kosteleckého znamenitě zmenšeno. Dne 2. dubna 1668 smluvili se pekaři s kováři a s celým rozličným cechem, že mrtvoly svých zemřelých ku hrobu doprovázeti budou. Podobnou smlouvu učinili soukeníci se ševci 8. prosince 1689, a jak se zdá, i jiní cechové takové smlouvy mezi sebou měli. Dne 30. května 1710 potvrdil František Karel Záruba z Hustiřan, pán na Kostelci, Potenštejně a hradě Svojanově „artikule menšího řádu" řeznického, čili pravidla tovaryšů téhož řemesla. I tovaryši jiných cechů dali si přepisovati a obnovovati pravidla, jako tovaryši krejčovští r. 1654 a tovaryši soukeničtí již r. 1641, protože jim artikule r. 1640 v zemi shnily, když je schovávali před nepřítelem, který toho roku vzal město Hradec Králové — ale všemi těmi pravidly nedostalo se do cechů čilejšího živobytí, a můžeme jich dobře mlčením pominouti. Když pak dne 16. listopadu 1731 Karel VI. všem cechům v královských svých zemích Českých stejná pravidla vydal, přestaly po městech, kromě některých zvláštních příhod a zvyklostí, všeliké rozdíly a nastala po Čechách mezi cechy veliká jednotvárnost, která po dlouhý čas jedním pláštěm přikrývala konečnou zakrnělost a nevhodnost všelikého cechovního zřízení, které za doby nejnovější na dobro zrušeno bylo — škoda, že odstraněním zlého i mnohé dobré věci zničeny byly.

Končíme vypsání své příkladem, který nás může dobře o tom poučiti, že i za úpadku zřízení cechovního cnost a statečnost občanská mezi osobami cechovními nezhynula. Čteme v knize kožišnické: Dne 30. července 1777 „byl neštastný pád ohně, tak že jsme celé město v prach a popel obráceni byli. A já Ignacius Vorel jsem toho času cechmistrem (kožišnickým) byl. Tak jsem s pomocí boží naši matku pokladnici vynesl, a mé věci jsem radši nechal, jen abych to, co naši předkové nám zjednali, uchránil."

O některých řemeslech nemohli jsme po pilném kolikaletém badání mnoho napsati; který cech paměti své roztrhal neb rozstříhal, roztrhal si sám historickou svoji památku a připravil město o část historie. Co o pořádcích Kosteleckých tuto bylo promluveno, bylo všecko vybráno z listů a jiných pamětí cechovních, v 17. století také dosti mnoho z „manualu" městského a z jiných místních původních pramenů, jichž jsme nechtěli pro uspoření místa všude zvláště jmenovati. Děkujeme všem, kteří paměti a listy cechovní měli, že nám jich ochotně ku přečtení propůjčili; p. Edvardu Sýkorovi, který loňského roku na spisy cechovní pilně se vyptával a nám do Prahy k použití je zaslal, vzdáváme nyní zvláště upřímné díky.

Národní živobytí lidu Bulharského.

Sepsáno od Bulhara *Velja D. Stojanova*

(Čteno v historické sekci královské české společnosti nauk v Praze dne 25. června 1866.)

Poznejme se všichni, aby se nikdo z nás neztratil

Pobádán jsa universitním čtením prof. J. E. Wocela jakož i častějším rozmlouváním s horlivým tímto vzdělavatelem archaeologické vědy slovanské, abych si bedlivě všímal výjevů života národního mezi Bulhary, zvláště potud, pokud v nich zachovávají zvyky a způsoby staroslovanské: ihned jal jsem se spisovati zvyklosti národu Bulharského, pokuď se na ně co rodilý Bulhar pamatuji a jakž jsem je ze spisů bulharských mohl poznati [1], jsa přesvědčen, že, jako vědy vůbec způsobem *porovnávacím* nejlépe se daří, tak že zvláště všeliká věda slovanská předkem porovnáváním mezi Slovany důkladnosti a lepšího utvrzení vyhledávati musí. Vím, že tato první moje snůška dát o živobytí bulharském ani rozsáhlostí ani důkladností nemůže býti taková, aby nynější pokročilost vědy na ní mohla přestati; ale jednak pobádání páně profesora Wocela, jednak vroucí přání, aby národ můj bulharský aspoň poněkud poznan byl od Čechů, kteří ideu vzájemnosti slovanské tak upřímně pěstují, přiměla mne k tomu, že jsem se skrovnou svou prací na světlo se odvážil, snad že ne docela v nevděk ani Čechům ani Bulharům.

1. Povaha lidu bulharského.

Slovanští obyvatelé poloostrovu Balkánského jmenují se mimo Srbsko, Hercegovinu, Bosnu a Černou horu Bulhaři. Do 7. století sluli *Slovéné*, načež od podmanitelů svých, od hunských Bulharů, více politicky nežli národně byli přejmenováni. Bulhaři, kteří zůstali mezi Slovany, poslovanili se do polovice 9. století, a

[1] Spisů použil jsem těchto: *Rakovského*: Показалецъ. Часть первая. Одесса 1859 Горской пѫтникъ. У Новъй Садъ 1857. — Нѣколко рѣчи о Асѣню прному. У Бѣлградъ 1860. — Дунавскъ лебедъ (bulharský týdeník politicko-literární) 1860—1862. — *Bratří D. K. Miladinovicův*: Bulharské národní písně, v Záhřebu 1861. — *Karavelova*: Памятники народнаго быта Болгаръ. Москва 1855. — *Bezsonova*: Болгарскія пѣсни. Москва 1855. — Verkovića: Народне песме македонски Бугара. У Београду 1860. — *Gerova* Пѣснопойче. Цариградъ 1860. — *Bogojova*: Кратка географія. 1851.

mluvíce o Bulharích poloostrova Balkánského, jichž jest nyní asi 6 milionů, myslíme tím potomky starých Slověnův, přebývající nyní v krásné úrodně krajině (4.200 □ mil) od ústí Timoku do Dunaje až k ústí Dunaje, odtud pak až k samému Cařihradu a dále směrem západním podle moře Egejského a zálivu Soluňského až skoro k Albanskému Bělohradu, a pak v stranu severní podél Šar-Planiny k Bulharské Moravě a Sepenici-Planině. V městech, v nichž jsou Bulhaři s Turky, Řeky nebo s jinými cizinci, již velmi mnoho slovanských svých obyčejů pozbyli; toliko v městech ryze bulharských, zvláště pak v kraji po vsech zachoval lid bulharský původní ráz slovanský, a to dokonaleji, nežli lid kteréhokoli šťastnějšího národu slovanského. Kdo nebyl na Balkánsku, aby poznal bulharský život a literaturu národní (písně, pověsti, přísloví), podiví se zvláštnímu a mezi národy neobyčejnému zjevu, kterak Bulhaři, jsouce po celých pět století tělesně v otroctví tureckém, duševně pak po dvě stě let v nevolnictví řeckém, kterak Bulhaři zmučení, ztýraní a zbídnění přese všechnu nepřízeň smutného osudu tak přesnou a ryzí povahu slovanskou zachovali Jindy to vysvětlím; nyní chci vypsati, jaké povahy jest neodnárodnělý lid bulharský, jehož jsou posud asi čtyři pětiny celého národu.

Zachovalý lid bulharský jest zdravé, bujaré mysli, bystrého rozumu, čilé a stále činné fantasie, slovem jest lid nadaný a schopný všelikých prací tělesných i duševních a vykonání úkolů vznešených. Pravý Bulhar nezná zchytralosti, msty a lsti; Bulhar jest upřímný, spanilomyslný a laskavý, i k cizozemcům jakýmkoli až přílišě zdvořilý a nad míru pohostinský; jest skromný a mravný, velmi pobožný ale nikdy fanatický. Bulhar jest srdečný a veselý; zpěv, tanec a hudbu miluje velmi; pijáctví a jiné vášnivé nestřídmosti nezná; má rád pořádek a čistotu; nerad zahálí a dobře hospodaří; jest rozvážný, dobrou vůli a mír miluje nade všecko. Mezi nejpřednější ctnosti lidu bulharského sluší také položiti vroucí úctu k národním mravům a zvyklostem i k důstojnému jich zachování.

Ale bohu žel! těmito znamenitými ctnostmi skví se Bulhar toliko v rodině a v příbuzenstvu: s rodáky vzdálenějšími neobcuje bratrsky a svorně, nepovažuje národ svůj za jednu velkou rodinu, za jeden solidárný celek, jejž sluší milovati a zvelebovati, aby občansky se zmáhal a mezi národy došel platnosti, jaká mu dle schopností, příčinlivosti a dle počtu jeho náleží. Cizota Bulharům velmi lahodí, a není snadno tuto nectnost spojiti a srovnati s velikou úctou k obyčejům domácím. Jest věru smutnou útěchou, že tyto vady ne toliko při Bulharích, nýbrž i při jiných Slovanech od jakživa, ba — i posud shledáváme. Kdyby nectností těch nebylo, jakým by Slované již dávno byli národem!

O tělesné povaze národů víme, že jako povaha duševní také na poměrech klimatických záleží. Jelikož pak země bulharská kromě Dobrudže velmi zdravým a čerstvým podnebím se honosí, nebude se nikdo diviti, vida Bulhara tělem zdravého a myslí veselého. Bulhar jest vzrůstu pravidelného, v pohybování těla obratný; v stranách jihozápadních jest pleti přihnědlé, v krajinách pak západních a severozápadních více pleti rusé. Ženské jsou štíhlé, útlé, zdravé a velmi sličné, nejkrásnější v krajinách ležících podle pohoří Balkanského.

2. Zaměstnání lidu bulharského.

Lid bulharský, jak dotčeno, jest velmi nadaný a pracovitý. Venkovský lid selský dělá si skoro všechno sám, čeho mu jest po celý rok zapotřebí; toliko sůl, sudy a jiné nádoby a náčiní kovové a hlíněné kupuje si, když jde do města na trh něco prodávat, protože mu doma času nezbývá, aby si sám ty věci udělal.

Nejvíce zaměstnává se lid selský orbou a zahradnictvím, pěstováním keře vinného a růžového, tabáku, rýže, bavlny (ze semene afrického, nyní i ze semene amerického), hedbávnictví a j. Také si Bulhaři bedlivě hledí chování hovězího dobytka, bůvolů, koní, oslů, mezků, ovcí, koz a j.; všeliké drůbeže mnoho mívají a včelařením velmi rádi se zabývají.

Ve městech i po vsech dělají Bulhaři rozličná řemesla: nejlépe umějí dělati sukna, koberce a kůže. Stavitelství Bulhaři také výborně rozumějí: všeliké stavby po celém evropském Turecku jsou díla bulharská; i nejnádhernější mečety a jiná velká díla, jako pevnosti v Šumenu, Varně, Silistrii, Ruščuku a j. zdělány jsou od důmyslných Bulharů, ačkoli ani čísti a psáti neumějí, protože je nikdo tomu nenaučil. Venkovský lid sám si domky staví a sám si všecky věci dělá, na něž měšťák stavitele, zedníka, tesaře a j. musí jednati Hrnčířství, kotlářství, kovářství, železnictví, řemenářství a. j. rozumějí Bulhaři jen leda bylo.

Že Bulhaři čili Slověné pracím hospodářským a domácím od svých předků, nikoli pak od jiných národů se naučili, toho důkazem jsou hojná pojmenování rozličného náčiní, která se slovy jiných národů slovanských se srovnávají, což jistě o pradávné zběhlosti v hospodářské a v jiné práci mezi Slovany svědčí [2]). Lid bulharský říká: ralo (radlo), plug, lemeš, stožer, kosa, srp, motika, lopata, trnokop, sekira, tesla (sekerka, kopačka), pila, brus, graba (hrábě) dlato, strug, rog, srjalo (nebozez), vrdica (udice), igla (jehla), četka (štětka), vreteno, motovilka a j. O tom také svědčí po-

[2]) Podnětem k tomuto mému sebrání kulturních slov byla rozprava pana Wocelova: „O vzdělanosti slovanského národu v prvotních sídlech jeho“ v časop. česk. musea 1864, 353 sld.

jmenování obilí, trav, stromů a polností, jako: žito, pšenica, rъž (rýž), oves, ječumik, proso, letnica, (jař), zimnica (ozim), konopi, len, treva (tráva), sjano, pljava (pleva), slama, kъkъl (koukol), plevel, bodil (bodláčí), bъz (bez), mъch (mech), klas, stъblo, snop, kupa, kupna neb skladna (stoh); dъb (dub), buk, gabъr (habr), lipa, javor, bor (borovice), briast (bříza) osiň (jasan), drjan (dřín), leska (líska), topola, kruša (hruška), jabъlnica (jabloň), vъrba; država (statek, držebnost), niva (role [3]), pole (rovina, pole), livada n. lъka (louka), poljana (paseka, trávník), ugъri, (ouhory), stъrmiště, lecha (lícha, uvrat (souvrať), pogon (záhon), brjazda (brázda), gumno (humno), gnojište, mezda (meze, mezník); chlev, plevnik (místo na plevy) a j.

Bulharská jména dobytka a zvířat vůbec dosvědčují, že Bulhaři (Slovéné) za pradávna s jinými Slovany v týchže krajinách žili a stejné s nimi hospodářství mívali. Povšimni si slov: dobitъk, govedo, vol, krava, tele, bivol, koň, kobila, žrebe (hříbě), ovca, jagne, jere (kůzle), sviňa, prase; sъrna, jelen neb rogač, zajic; gadina (zvíře, zvířátko), gad (dravec, šelma), vъlk, lisica (liška), kotur (kocour), kotka (kočka); zъmja (zmije, had), gušter (ještěrka) slepok (slepák); vъška (veš), bъlha n. blъha, gnida a j. Jména ptáků: ptica, obyčejně ptiče, pile (pták), orel, sokol, garvan (havran), vrana, sraka, vrapče, lištovička, jerebica (koroptev), gъška (husa), plojka (kachna), kokoška (slepice), petel (kohout). Jména ryb: riba, mrjanka, pastruga, štuka, som. Jiná jména: žába, glistja, červ, všenica (housenka), stonoga, molec, (mol) bubulička (brouk), pajek (pavouk) a j.

I jména kovů a nerostů o dávné příbuznosti Bulharů s jinými Slovany svědčí: zlato, srebro n. strebro, željazo, meď; glina, prъst, var (vápno), kamenъ n. kamъk, kremen n. kremъk, pjasъk, skala, gora (les) a m. j.

3. Domácnost a společnost bulharská.

Venkovský lid bulharský zachovává posud živobytí patriarchalní, skoro jako před věky. Rodina, podobající se malé obci, již spravuje muž z rodiny nejschopnější, žije celá pohromadě. Hlava čili správce rodiny jmenuje se starejšina, a když volen bývá, nezáleží na věku neb na pohlaví, nýbrž na tom, kdo z celé rodiny ku správě nejlépe se hodí, protože jest starejšina duchem a duší celé rodiny. Starejšina dohlíží na rodinu i na údy její, spravuje hospodářství a opatruje jmění rodiny, stará se o její potřeby a jest rodině soudcem i popem (knězem. Mimo toto správcovství jest starejšina ve všem roven jiným členům rodiny, mezi nimiž jest dokonalá rovnost, jíž i pohlaví ženské jako mužští stějně se těší. Toliko osobám věkem starším sluší od mladších úcta a čest, kterážto uctivost k starším i mimo rodinu po celé zemi se projevuje.

Muži dělají těžší práci doma i na poli, při čemž jim někdy i ženské pomáhají. Ale nejvíce je žena doma zaměstnána: vaří jídlo, dělá ruby (šaty), zvláště pak rizi (košile), gašti (podvlečky), vesty, šátky a j. Kromě toho dbají Bulharky jakožto řádné hospodyně všude na čistotu a na pořádek, vychovávají a poučují děti, vedouce je k práci a mravnosti. Tak si tedy bulharské hospodyně po celý den skoro neoddechnou, leda že si při práci rády zazpívají, a jde jim vše od ruky až milo. Večer jest doba odpočinku: líbezné písně Bulharek všude se ozývají, a ne zřídka písně i veselý tanec provázívá.

Když některé rodině větší práce nastane, pomohou jí rády jiné rodiny, ba někdy i celá ves, jako když se domy staví, zahrady dělají, nebo když je mnoho práce hospodářské, jako při plevení (pletí), grozdoberu (vínobraní), žetvě (žni), vršení (mlácení) a j. Toto vzájemné pomáhání nejkrásněji jevívá se v bídě a v nouzi; neboť Bulhaři rodáků svých neopouštějí, kladouce mezi nejsvětější povinosti podporovati nešťastných. Žebrota, byť nebyla bez příčiny, přece za věc ohavnou považována bývá; proto Bulhara zdravých údů a zdravé mysli nikdy žebrati neuvidíš. Slepý Bulhar, musí-li žebráním se živiti, považuje sám sebe za nejnešťastnějšího člověka před bohem i před lidmi, a jiní jej též pokládají za velikého nešťastníka, který v hanbu a v potupu vydán byl. V tom, že Bulhaři nuzných svých upřímně podporují, následují zajisté pradávné ctnosti slovanské, o níž píše Šafařík (Starožit. vyd. 2. str. 586): „Opatrování starců, osob neduživých a chudých bylo přední povinností a obecnou ctností Slovanův: v zemi jejich nevídáno ani žebráků ani tuláků."

Veselo bývá při společné schůzi a práci, která se koná na podzim času nočního. Říkají takové schůzi *tlъka* (od tlъcati, tlouci). Do tlъky, která se odbývá ve velké, teplé a osvětlené světnici, zve rodina, která tlъku shání a spůsobuje, obyčejně mladá děvčata na šití, pletení, vyšívání, předení, česání lnu a konopí, na slupování kukuřice a j. Sezvaná děvčata přicházívají v oblečení svátečním, bývají od rodiny přívětivě uvítány a dávají se ihned do práce. Pracují asi dvě hodiny, pak jdou k večeři, k níž jim domácí mnoho chutných jidel a lahůdek přistrojili. Po jidle pracují děvčata až do půl noci, kdež si odpočnou a opět něčeho pojedí. Pak tancují hodinu neb déle; ku tanci se buď zpívá, neb hraje na dudy, nebo na housle. Po tanci pracují děvčata až do rána, načež bývají buď bratrem, starší provdanou sestrou, neb matkou, někdy

[3]) I Čechům znamenala *niva* orné pole čili roli, n. p. v listu ddo. 4. června 1311: viginti quinque petias terrae aratoriae, quae vulgariter *nivy* vocantur", tedy orné záhony. Diplomatář musejní. Red.

i otcem neb některým příbuzným, kteří s nimi do tlъky večer byli přišli, domů dovedeny. Do tlъky mladí lidé velmi rádi chodívají; do tlъky může přijíti každý pořádný člověk, zvaný nebo nezvaný, rodině bývá srdečně vítán a má účastenství v hovoru, v jidle a v tanci. Hoši se do tlъky svátečně oblékají, scházívají se a jdou do tlъky buď společně nebo každý zvlášť. — To jest bulharské národní soirés, záležející ze spojení rodinné prostoty a pracovitosti, a zdá se mi býti mnohem upřímnějším a veselejším, nežli jakékoli soirés, jež ustrojuje ten neb onen vznešenec neb urozenec dle zcivilisované módy.

Děvče, majíc jíti do tlъky, natrhá pestrého kvítí, jež červenou hedbávnou nití v kytici sváže. Požádá-li milenec dívku za kytici, dá mu ji s tváří veselou a přívětivou na znamení lásky; nemá-li děvče milého, chová kytici při sobě, až by ji někdo z mladíků za ni požádal. V tlъce zpívají děvčata buď společně nebo jednotlivě písně milostné, veselé a j., jež si lid bulharský složil pro tlъku a pro jiné schůze národní

Jiný spůsob národní schůze čili besedy jest *sedjanka* (od seděti), kterou odbývají hned počátkem podzimku ve velikém nepřikrytém nádvoří, častěji pak na návsi. Na sedjance pracuje každý sám pro sebe co se mu líbí; proto nebývá na sedjanku nikdo zván, nýbrž jde na ni, kdo chce, jako na každou jinou veřejnou národní slavnost. Někdy trvá sedjanka od večera do rána. U prostřed mezi shromážděnými udělají veliký oheň, který vesele vzhůru plápolá po celou noc. Svítí-li měsíc bývá sedjanka mnohem veselejší. Rozumí se samo sebou, že na sedjanku chodívají nejvíce mladí lidé obojího pohlaví, že jsou děvčata duší a ozdobou schůze, že se tu vystřídá mnoho milých slov, mnoho líbezných písní a veselých, skočných tanců, ještě více nežli na tlъkách.

Jest na sta písní, jež na tlъkách a na sedjankách zpívají spanilé a cudné děvojky bulharské. Na ukázku buďtež tu aspoň tyto písně o sedjankách:

Měsíčku, jasný měsíčku!
když ty svítíš s vysoka,
když ty hledíš do dálky:
chodíš-li do každé vsi,
byl-li jsi v naší vsi?
scházejí-li se dívky na sedjanku,
sedí tam a besedují?

Nenka sháněla sedjanku,
sehnavši ji, zazpívala:
„Kdo sem ke mně nejdřív přijde,
ten milencem mojím bude.“
Sotva Nenka domluvila
ejhle, byl už u ní vojevoda.
— — — — — — —

Sborové jsou výroční národní slavnosti bulharské, které se v Bulharsku po krajích v každém městečku, v každé vesnici a dědině po jeden nebo po tři dni odbývají. Na sbory chodívají mužští i ženské všelikého věku a stáří. Mužským účastníkům říkají „sborené“, ženským „sborenky“. Sborové co zbytky bývalých národních sněmů bulharských za pravěku odbývají se obyčejně na den patrona té neb oné osady: kromě tance a zpěvu uvidíš ve sborech zápasy a rozličné kousky junácké, po nichž dívky vítěze zeleným věncem ozdobují a vonnou kyticí odměňují. K podrobnějšímu vypsání sboru klademe sem obsah zpěvu o zápasu Stojana mladého se Zemandou vojvodou, kteryžto zpěv za epinekii vítěze zápasníka považovati lze.

Sešel se sbor veliký, sbor i výroční trh na Vračanské planině [4]), u Vradžarského kláštera, na den Boží rodičky. Vyšedše z kostela, zasedli v řadech kněží i kmetové, chadžiji [5]) i čorbadžijové [6]). Jedli pečené jehně a pili červené víno; hoši házeli kamením, dívky tančily kolo, a všickni se veselili. Jenom mladý Stojan, šelmovská klučina, nejedl, nepil, neveselil se; zapáliv si krátkou dýmku, zamyslil se, zadumal se a kolem sebe hleděl. Sbor a trh, zpozorovav Stojana, lál mu, proč nejí, nepije a se neveselí. Načež Stojan vece. Jezte, veselte se a modlete se, aby sem nepřišel Zemanda, mladý vojvoda, aby sbor nepokazil a nerozprášil. Sotva Stojan domluvil, v tom přijel Zemanda se třemi sty junáků; přijel na červeném koni, celý buk nesa na ramene a veda s sebou medvěda krvežíznivce. Sotva spatřil sbor Zemandu, každý povstal, pozdravoval jej, podávaje mu číši vína. Ale Stojan nepovstal ani Zemandy nepozdravil. Vyplísniv za to Stojana, Zemanda velmi se rozlobil, hodil bukem o zem, koně i medvěda k buku přivázal, zadupal a poskočil. Stojan, dymku zahodiv, se Zemandou zápasem se potkal. Dlouho, dlouho spolu zápasili, tři dni a tři noci — ani Zemanda nevítězil, ani nevítězil mladý Stojan, až Stojan popadl Zemandu, o zem jím uhodil, Zemanda

[4]) *Planina* = hora, pohoří *Vraca*, město v Bulharsku severozápadním asi 7 mil jižně od Dunaje; mezi 15.000 obyvatelů jest 12.000 Bulharů, 2.000 potúrčenců a 1.000 Turků. Bulhaři mají 3 kostely a jedno učiliště. Město leží na krásné rovině, ktera s pohořím „Vračanskou planinou“ se stýká.

[5]) *Chadži*, slovo arabské: poutník, navštěvující nejsvětější místa: Jerusalem neb Mekku.

[6]) *Corbadži*, slovo arabsko-turecké: hlava čili dozorce polévky (čorba, tur.: polévka; koncovka — dži = slov. -ař neb -ík, n. p: jazmak, psáti; jazâ, psaní; jázadži, písař). Slovo to teprvé za panování Osmanského padišacha Urchana v Malé Asii (1326 - 1359) původ vzalo, který, řídě se slovy koranu, že dítě, sotva se narodivši, zárodek a náchylnost k islamu v sobě má (.kullju mevledin alifet — retjun isljam), schytával a zajímal děti křesťanské, jež poturčoval a pro službu vojenskou vychovával. Vojsko takto spůsobené slulo *jeni-čeri*, nové vojsko Vojsko to dostávalo plat, chléb, maso a velmi dobrou polévku. Nejvyšší správce nad stravováním jeničárů, zláště pak nad polévkou slul *čorbadži*. Titul ten dávají Turci přednějším Bulharům a přednějším křesťanům vůbec. Koho za našich časů Turci za pravého čorbadži pokládají, toho mají Bulhaři co podlého zpátečníka u veliké ošklivosti.

propadl se do země na tři lokte a tou chvílí zhynul. Stojan odvázav koně, sedl si naň, a veda medvěda, pochodem s místa se ubíral. S ním jelo tři sta junáků s basanskými kalpaky, i sbor i trh, volajíce: ať žije Stojan, mladý junák, že sbor zachránil i výroční trh!

Choro (χορός), ples, tanec, který se odbývá toliko ve dni sváteční od oběda až do soumraku. Na choro scházívají se dívky a mladíci ve sváteční obleku; tancují při dudech neb houslích nebo toliko při líbezném zpěvu dívek, v národním zpěvu zvláště vycvičených. I mladí manželé rádi mezi mládeží se proskočí, k večeru pak i starší lidé dávají se do tancování, a tu bývá zábava nejveselejší. Když tančívají kolo, tančívá i ke stu osob najednou. Kromě kola nebývá na choru skoro žádných jiných tanců národních [7]). Starci a stařice sedávají na vyvýšeném místě kolem tancujících, vypravujíce si o svých tužbách a starostech a spomínajíce si s velikou vroucností, jak za bývalých lepších časů národní slavnosti a obřady konány bývaly. Pohlednouce pak na veselou mládež, zapomínají svých trampot i oddávají se sami veselosti.

4. Národní písně bulharské.

Tluky, sedjanky, sborové a chora ozývají a rozléhají se krásným bulharským zpěvem. Bulhaři zajisté oplývají vzácným darem básnění a zpěvu, a některé osoby, zvláště pak osoby ženské, umějí zpívati sto i více písní. Verković slyšel a opsal si od Dotiny, proslulé bulharské pěvkyně v Makedonii 270 písní, začež Dotinu „Homérkou bulharskou“ nazval.

Posud má se za to, že mají mezi Slovany *Srbové* nejvíce a nejkrásnějších písní; já však myslím, že za krátký čas lidé se přesvědčí, že takovou chválu a přednost *Bulharům* přiřknouti sluší. Ať se dá Bulhar do čehokoli, ať cítí, touží a souží se jakkoli, při všem zpívá, maje písní na tisíce. Vždyť jest obraz dějin bulharských od úpadku církví pod Turky až po naše časy skoro výhradně zachován toliko v písních národních; vždyť obsahují národní písně nejvěrnější vylíčení ryze slovanského živobytí Bulharův od věků nejdávnějších.

Bratři Miladinovci, nejzaslouženější křísitelé bulhar**ského ducha národního** v Makedonii a nejhorlivější pě**stovatelé jazyka a literatury** bulharské, napsali o hojnosti **písní bulharských** (vytištěno bylo dosud asi **padesátin**): „Zapisuje tolik písní, **jich bojnost** vyčerpána; avšak **najdeš tam** nové množství

O hodnotě bulharských

[illegible] podobá se uherskému csardasi, [illegible] **složenější** a rozmanitější. Bul**harských** tanců národních.

písní vysvědčují, že mnohé z nich jsou obsahu prastarého, sahajíce pověrami svými do časů předkřesťanských; v některých písních jsou idey pomíchány, tak že kus písně pochází z doby starší, kus pak z doby novější; v jiných písních zastřeno jest stáří rouchem novějším. Kromě několika písní jsou ostatní písně prostonárodní, jímající mysl naši jasnou a mocnou tvořivostí. „Národ náš (bulharský) v největší prostotě vyvíjel v sobě dar boží duše své; rolnictvím jsa sblížen s přírodou a takřka neustále s ní se stýkaje, rozmlouvá s ní v zábavě, bývá jí nadšen, z ní čerpá onu výmluvnost, která neobyčejnou krásou a výrazností tak mocně nás jímá.“ Jiná slova bratří Miladinovců dolíčují význam písní bulharských vůbec: Národní písně jsou ukazovadlem duševního vývoje národu, jsouce zrcadlem jeho živobytí. Písněmi národ vylévá své city, jimi zvěčňuje žití své a své dávné snahy, v nich nalezá duševné potravy a ulehčení. Proto v žalu i v radosti, při svatbě a tanci, ve žních i při vínobraní, při vyšívání i při přástvě, na poli i v lesích proudí se z úst lidu hojnost písní jako z bohatého zdroje. Pročež může národ nazván býti velikým a stálým básníkem [8]).

Verković, již dotčený, ve sbírce národních písní Bulharů Makedonských (v Bělohradu 1860 str. XVI sld.) píše takto mezi jinou řečí: „Všecky tyto písně, pro svou mluvu ryze bulharskou makedonského nářečí podnes v ústech národu dokonale tak žijící, jsou veliké důležitosti a dojímavosti i v jazykozpytu, i v archaeologii, historii i v národopisu vůbec, jelikož báječný jich obsah vztahuje se i na minulost a osud národu, i na jeho nynější život i obyčeje. O kráse pak jejich a o vzletu básnickém myslím, že každý čtenář, který má cit poetický a vkus nezkažený, krásy té nalezne a pocítí, když je bude čísti, a tak se přesvědčí, že tito Slované bulhařští, ač měli osud žalostný, ač velmi mnoho zkusili a utrpěli cizím návalem a utiskováním aspoň nezbyli citu básnického, a bohatstvím v překrásných písních národních rovnají se ostatním příbuzným větvím jediného velikého národu slovanského, jejž celý zváti sluší národem básnickým. Písně Dotiny, myslím že jsou květem národního básnictví bulharského.“

Budiž mi dovoleno, abych i já pověděl, co o bulharských písních soudím a jak mysl mou co rozeného Bulhara dojímají.

Bulharské písně jsou nejvzácnějším plodem národu; jsou perly, na boží den vyrvané z rozvlněného moře. V tomto věčně drahocenném pokladu, ozdobeném duchem, krásou a pravdou boží, třpytí se jako v lících anděla věrný obraz duše i mysli národu bulharského.

[illegible] I Čecl[illegible] dño. 4. [illegible] quae vulgá[illegible] matář museji[illegible]

[8]) Viz úvod k Miladinovcovým písním bulharským. v Záhřebu 1861.

Písně bulharské jsou ohlasem duše mučenické; jsou kus srdce ztýraného národu, jsou proud krve bulharské, a Bulhar, když je zpívá, cítí v sobě tuto krev, vidí, jak tato krev řine z mrtvol, rozesetých po stráních Balkánských, rozkácených po nižinách spásonosného Dunaje, velkolepého Vardaru a divoké Marice; Bulhar zpívaje své písně, oplakává dlouholeté, bolestné své muky, trápení a rány, jež mu posud ani čas ani lepší osud nezahojil. Hybným a veselým taktem hopkuje taneční bulharská píseň; zádumčivou monotonickou melodií naříká Bulhar nad neštěstím nešťastného národu. Stopy předků jeho jsou zašlapány, chrámy zbořeny, knihy zničeny, všeliké památky minulosti spáleny — nic slávu jejich již nepřipomíná kromě písně rolníka, zorávajícího úrodné nivy ubohé vlasti!

Slyšte pak již, laskaví čtenáři, některé epické bulharské písně v doslovném českém přeložení.

Z doby pohanské pochází obsah těchto písní:

1. Perun (Перунъ).

(Горскъ Пжтникъ 1857 str. 168.)

Motýlek zlatý
před Peruna vzlítá;
lítá, prohání se,
po rovině se zmítá
a k bohu se modlí:
„Dejž bože, deštík,
by nivy porostly,
nivy i lučiny,
aby hojně vody bylo,
víno by potokem teklo,
z každého klasu — korec,
každá míra buď vydajná,
z každé révy, kolik haluz,
tolik košíků hroznů.“

2. Růženka a drak.

(V sbírce bratří Miladinovićů 1861 str. 12, pís. 14.)

„Aj ty děvinko, aj ty Růženko,
proč se zasnubuješ, neprovdáváš,
v třech letech šestkráte zasnoubená?“
„„O vy družky nedůvěrné,
proč mi to vytýkáte?
Drak mne miluje po tři léta;
zbavit se jej nemohu.““

„Aj ty děvinko, aj ty Růženko,
nůže, zajdi do zahrady,
natrhej tam hromotřesku;
pak jdi na trh,
kup tam nový hrnec,
v něm ho uvař z úterka na středu,
pak ho vypij ze čtvrtka na pátek,
tak se draka zbavíš.“

3. Stojna a Juda.

(Народне песме Мак. Бугара. 1860 str. a pís. 2.)

Aj Stojno, Stojno, mladá žínko,
zavanul tichý větříček —
tři silné větry Vilinské.[9])
Nebyli to vichrové;
byly to tři Judy[10]).
Vzaly tě, Stojno, vzaly,
odnesly tě, Stojno, odnesly
do veliké vsi judinské,
uložily ti, Stojno, uložily,
abysi tančila kolo judinské[11]).
Stojna kolo tančí a pláče —
zahlídla ji stará Juda,
stará Juda, Samovila[12]);
takto k ní mluví a hovoří:
„Aj Stojno, Stojno, mladá žínko,
co je ti, Stojno, že pláčeš?
Či máš žal po matce?
či máš žal po otci?
či máš žal po bratřích?
či máš žal po sestrách?
či máš žal po družkách?
či máš žal po milém?“[13])
Stojna odpovídá, hovořic:
„„Nikoli, Judo, Samovilo,
nemám žal po matce,
nemám žal po otci,
nemám žal po bratřích,
nemám žal po sestrách,
nemám žal po družkách,
nemám žal po milém,
než toužím a soužím se velmi
po malounkém synáčku!
kdo pak jej ovine?
kdo jej zakolébá?
kdo jej nakojí?““
Juda jí vece, hovořic:
„Aj Stojno, Stojno, mladá žínko,
pro něj tolik starosti máš!
Dám zavanouti silným větrem,
já půjdu tam tady
a kolébku mu rozkolébám,
rozkolébám i ovinu jej,
ovinu jej a nakojím.“

4. Ženitba slunce s krásnou Hrozankou.

(Показалецъ 1859 str. 127 sld.)

Slavka porodila děvčátko,
velmi krásnou dcerušku;
Slavka jásá, přemýšlí,
jaké jí má dáti jméno!
Pojmenuje ji Hrozankou,
aby ji hrozilo jméno to.
Rostla Hrozanka, vyrostla,
statná je z ní dívčina,
Slunce také nevidělo.
Když pak Hrozanka ven vyšla,
ráno do zahrady otcovy,
blíže dvora otcova,
uzřelo ji tam Slunéčko!
Tři dni, tři noci chvělo se,
chvělo se a nezašlo!
Matka jeho mu vařila,
vařila a se divila,
kde se Slunce zdrželo!
Když pak se Slunce vrátilo,
máma jeho tu seděla,

---

[9]) Od slova Vila, nympha, srovn. poz. 12

[10]) *Judy*, báječní duchové, zjevující se člověku v podobě dlouhovlasých žen. Žijí v řekách a jezerech v nejhlubších místech, házejíce dlouhé vlasy po lidech, aby je utopili; vyjdou-li Judy na břeh, rozčesávají si krásné dlouhé vlasy.

[11]) Judinský od Judy.

[12]) *Samovila* (též Samodiva), báječné ženské bytosti, žijící na horách; velmi rády tancují kolo; velikým junákům rády v neštěstí pomáhají, i od smrti jich vysvobozujíce. Horští junáci (hajduci) vzývají na pomoc Samovilu, když jim hrozí nebezpečí, říkajíce: „Aj ty sestro, Samovilo, kde jsi, sestro? Přijď, pomoz nám!“

[13]) Milý = manžel.

seděla i se tázala:
„Slunko milé, mámino!
kde jsi se Slunko bavilo,
aj ti večeře vychladla,
večeře, kráva jalová
i devět chleba bochníků“
Sluněčko mluví ku mámě:
„„O kdybys, mámo, věděla,
Jaké já spatřilo děvče
dole na zemi na světě!
Jestli si děvu tu nevezmu,
nechci víc jasně svítiti.
Jdi tedy, mámo, pospěš si,
jdi sama, mámo, ku bohu,
abysi jeho se tázala:
smím-li si vzíti děvu tu,
za živa k sobě vyzdvihnout,
s ní se na věky zasnoubit.““
Vyšla máma a táže se:
„Bože, ty, můj hospodine!
Slunce kvílí a běduje,
co uzřelo dívku na zemi;
možno-li, pane bože náš,
za živa děvu vyzdvihnout?“
Hospodin mámě promluví:
„„Stařeno, matko Sluncova,
možno je mně všecko to:
spustím zlatou kolébku
do dvora mladé Hrozance
na den svatého Jiřího.
aby si do ni ulehla
a v ní zakolébala. —
přijde-li mladá Hrozanka,
sedne-li si na kolébku,
a v ní též se zahoupá,
my kolébku vyzdvihnem',
a s ní k nám vzhůru vytáhnem.““
Jak jest kázal, stalo se.
Na den svatého Jiřího
zlatou kolébku spustili
na zem Hrozance do dvora:
přišli malí i velicí,
aby se pokolébali,
posléz dojde i Hrozanka,
sama ji máma kolébá.
Když pak dobře si zasedla,
temné se mlhy spustily
i kolébku vyzdvihly:
když pak se vyzdvihovaly,
máma zaplače i naříká:
„Hrozanko milá, mámino!
devět roků se's kojila:
ať zase devět roků
umlkneš a nepromluvíš
na svakra a na svakrovu,
na prvého ti snoubence!“
Hrozanka to též zaslechla, —
devět roků nemluvit!
Mlčela Hrozanka, nemluvila
devět roků na svakra,
na svakra a na svakrovou.
na svého ženicha Sluněčko.
Slunce se žalem roztouží,
že jest něma Hrozanka
Žení se tedy po druhé,
ne však zas s němou nevěstou!
Hrozanka byla mu družičkou
Strojili svatbu velikou,
Hrozanka nevěstu zastřela,
hořící svíci držela.
Závoj se na hlavě zapálil!
nevěsta v závoji promluví:
„Hrozanko, mladá družičko,
či slepá jsi ty slepice,
že jsi mi závoj spálila!“
Hrozanka na to se usmála,
k nevěstě takto promluví:
„„Já nespálila závoj tvůj,
i nejsem němá němice,
aniž jsem slepá slepice;
matka mně milá nařídila:
devět jsem roků se kojila,
devět mám roků mlčeti
na svakra svého i svakrovou,
a dnes je už devět let toma,
a já poprvé promlouvám.““
To když Slunce slyšelo,
i stará matka Sluncova,
nevěstu zpět ihned poslali,
Hrozanku se Sluncem snoubili.

Charakteristické jsou též písně, pocházející z prvých věků křesťanských, na p.:

1. Kristus vykupitel.

O jak je krásně a hezky
na horách, na vysokých!
Na onom holém vrchu
rajské stoly ustrojeny jsou.
Na předním místě svatý Mikuláš,
vedle něho svatý Eliáš,
mezi nima sestra Marie
s Kristem pánem na rukou,
se zlatou čepičkou na hlavě!
Srazily se tu dva oblaky,
vzaly a odnesly Krista.
Dala se Marie do pláče;
vymlouvá jí to svatý Mikuláš:
„Ustaň, sestro Marie,
dáme ho na řemeslo,
aby se naučil stavěti veliké mosty,
po nichž by hříšné duše chodily.“
První duše, jenž tudy šla,
ta je hříšná, přehříšná:
cizí dítě kojila,
ale od srdce mu toho nepřála.
Druhá duše, jenž tudy šla,
také je hříšná, přehříšná:
vypůjčovala si mouku od lidí,
a když ji lidem vracela,
s popelem ji smíchala.
Třetí duše, jenž tudy šla,
také je hříšná, přehříšná:
vypůjčovala sůl od lidí,
když ji lidem splácela,
s pískem ji míchala.

2. Cár a carice.

„Sivi moji holoubci,
kam jste mi lítali?“
„„Lítali jsme, lítali
po dvorech cárových.““
„Co pak má cár dělá?“
„„Již dávno byl vyšel
cár s vojnuy do pole
popříštěm [14]) se prohání,
na vykrmeném koni jezdí,
dlouhé kopí drže,
měděné štíty láme.““
„A co dělá carice?“
„„Carice sedí u stavu
a tká ornát (порпан) carovi.““

3. Vítězství Bojanovo nad Maďary.

Aj, poslyš, matičko, poslouchej:
Veliká bitva se udála
nahoře, nahoře v Maďarsku
Vojsko naše porazili,
čtyři vojvody zabili,
Rača i Stanča zabili,
Kirča, Jovanča zajali,
do tmavých vězení hodili.
Bojan [15]) se tam ještě neubírá,
by odvedl mladistvé junáky,
by nad *Moravany* zvítězil,
Kirča, Jovanča by osvobodil! —
Hle tu Bojan už přišel,
pobil mladistvé *Moravany*,
zajal mladé Maďary:
staré báby stínali,
mladé ženy zjímali,
velikou kořist si nabrali.
Bojan vojínům tiše hovoří:
„Aj vy junáci vybraní,
dívek jen nejímejte,
přijdou samy za námi;
ony jsou naše posestřimy [16]),
ony jsou rodu bulharského:
my je provdáme
za naše slavné Bulhary.

4. Bojanovo vítězství nad Moravany a Čechy.

Hlasatelé volají hlasitě,
zvonové zvoní na poplach
po městě Rakově [17]):

[14]) Popiště, starobulh. поприще i пьприще = stadium, snad od slova прьпускаѧ, pádím.

[15]) *Bojan*, syn Simeona Velikého, nejslavnějšího cára Bulharského (888—927.)

[16]) *Posestřimy*, důvěrně přátelkyně, milé jako vlastní sestra. Srovn. *pobratim*, přítel velemilý.
Verš: „Тия са народ български, ony jsou národu bulharského,“ nezdá se mi býti nepochybným. Slova народ = národ, la nation, v národních písních bulharských neuslyšíš; lid říká: *rod*, *roda* nebo *ejara* = národ, národnost: народ (národ) znamená Bulharům *lid*; народ s moderním pojmem *la nation* zaveden byl do jazyku písemného teprv před nedávnem. Dotčený verš zněl by národněji: Тия са рода Българска nebo — or нама-та рода. Poslední verš: „за наши славни Българи jest též pochybný, protože lid sice zná dobře slovo славен (slavný), avšak ve verších podobného rozumu říká obyčejně прочут, proslavený.

[17]) *Rakovo*, někdy Bulharské město veleslavné. Založeno bylo za panování Krumova (807—815); za Borisa, zvláště pak za Simeona zmáhalo se a zkvétalo až do úpadku cárství Bulharského pod Řeky (1011). Za Asěna II (1217—1241) bývši obnoveno, od Turků (1393—1467)

„Shánějte se ve sbory,
hrdinné junáky vybírejte,
mladé vojvody vyvolávejte!“
Bojan povídá matce své:
„Tři věci, máti, na světě jsou,
po nichžto toužím, práhnu:
krásnou dívku bych miloval,
miloval a ji za ženu pojal;
na koni vykrmeném bych jezdil;
vpřed junáků bych táhl,
ohnutou šavlí abych máchal
a štíhlé tělo pohyboval“ —
Hrdinné junáky vybrali
i mne mladého vojvodu,
půjdem do Moravy nahoru,
bychom sobě Moravy vydobyli,
hrdinné Moravany pobili
a dívky Moravanky zjímali, —
jsouť, máti velekrásny,
velekrásny, velesličny!
Půjdu, máti, půjdu
a zase se vrátím
bych si dívku Moravanku vzal
i sem abych ji přivedl
tobě, máti, co mladou otrokyni
mně co mladou posluhyni —
by se stala mladou cařicí.
— — — — — —
Byl tam Bojan a zvítězili —
Moravy si vydobyli,
Moravie a Boenie.
I nazpět se vrátili
— — — — — —
Mladou otrokyni přivedl,
odebral se do Trnova města[18]),
i byl carem vyvolen.
— — — — — —
jméno jeho překřtili
— — — — — —
Otrokyně mladá cařice.....

Domýšlím se, že tyto vypravovací písně původ svůj vzaly koncem 9. a počátkem 10. století, v nejskvělejší době carstva Bulharského, za panování Simeona Velikého (888—927), jímž národ bulharský nejvíce proslaven byl. Simeon zajisté vynikal vzdělaností, jsa horlivým podporovatelem nauk a prvním slovanským spisovatelem rodu královského[19]). Co vítězitel nad Maďary a zpupnými Řeky kleslé říše Byzantinské zaskvěl se mocným leskem daleko široko. Dvakráte dobyl Adrianopole, čtyřikráte postoupil až k Cařihradu (912—923), porazil Maďary, najaté od císaře Byzantského, a daleko za Dunaj je zahnal (890).

Boj Bulharů se Řeky tak se často opakoval a tak utkvěl v paměti národu, že lid posud nezpívá toliko staré písně o hrdině Stojanovi, který od Cařihradu s velikou kořistí a s krásnou Řekyní se vrátil, nýbrž i o Donce, statečné dívce, která stání neměla, dokud nad Římany nezvítězila[20]):

„Slyšel-lis, tatínku, zvědčl-li jsi:
Řekové Podhoří překročili,
naše vojsko porazili,
mladé dívky zajali,
do Cařihradu je odvedli
a je provazy svázali,
po ulicích vodili,
aby jim jak medvědi tancovaly!
Děle to, otče, nesnesu!
odlož šavli damascenku
abych se ji opásala
a vedla mladé junáky,
do hor abych se odebrala,
Řeky tam abych zastihla,
zastihla a nad nimi zvítězila.

Tři tisíce Řeků Donka postínala, tři sta jich zajala a do vězení zavřela.

O Bojanu, synu Simeona, slavném vítězi nad Maďary a Moravany, povídá se, že byl bojovný a vítězný, dobrý pěvec a malíř bulharský. Jména *Stojan* (statečný) a *Bojan* (bojovný) oblíbil si lid bulharský tak, že je zhusta dával junákům svým co příjmení, kterážto pojmenování časem co stálá jména osobní se utvrdila.

V písních, námi výše položených, není obsaženo jméno velikého Simeona. Ale mají Bulhaři velikou a velevzácnou píseň, v níž Simeon (Симо) se synem Bojanem proti Řekům válčí; avšak byla tak potvorně změněna a vytištěna (v Rakovského „Нѣколико рѣчи о Асѣню, първому великому царю българскому“ str. 68—70), že ji nechci na česko překládati. Jak Rakovský píseň tu otiskl, tak Bulhar nikdy písní svých nezpíval a nezpívá!

S touž jistotou, s kterou pochybuji o pravosti vydané písně o caru Simeonu, dosvědčuji, že překlad písní, v tomto mém sepsání obsažených, zdělán byl dle pravých originálů národních. Lituji, že píseň o vítězství Bojanově nad Maďary a Moravany, na níž Čechoslovanům nejvíce záleží, necelá nás došla, tak že se ji nedostává podrobnějšího vylíčení. Mám za to, že píseň ta týká se událostí válečných a politických v říši Bulharské r. 890—894, když Arnulf německý na caru Simeonu a na Břečislavovi charvátském proti neodolatelným Svatoplukovým Moravanům vojenské pomoci se dožadoval (890), na něž r. 893 i divoké tlupy Maďarů poštval. Píseň ta obsažena jest v dotčeném spisu Rakovského.

Smutným opakem slavného carování velikého Simeona jest doba plná pletich, zmatků a zpour za panování Konstantina Těcha (asi 1260—1278). Ženitbu jeho píseň takto vypravuje: Nakrmiv a napojiv vraného

skoro z kořene bylo vyvráceno: obyvatelstvo dílem pobito, dílem rozplašeno. Nyní jest Rakovo nepatrnou vsí. Toliko klokot říčky kolem tekoucí (vléva se do Ludé Kamčije) zdá se, jakoby velebil, oplakával i proklínal doby minulé. Říčka hemží se raky, odkudž sluje Rakovska rjaka, a město odtud slulo Rakovo.

[18]) Snad odebral se Bojan do Přeslavi, kteráž byla sídelním městem; Trnovo stalo se sídelním městem teprv r. 1186.

[19]) Pokud známo, přeložil ze řeckého na bulharsko výbor z homilií sv. Jana Zlatoustého, nadepsaný „Zlatostrąi“ = Zlatořeka.

[20]) Bulhaři s té strany Balkánu říkají Thracii *Romanje*, a lidem z Thracie, byť rodem Bulhaři byli, *Romanci*. Turečtí poddaní Řekové jmenují se podnes Ῥωμαῖοι a táží se jiných: ἐξεύρετε ῥωμαΐκα (vyslovují: ksevrete romajka) = umíte římsky? = řecky. Z toho jde, že Byzantská říše od Bulharů vždy za říši *římskou* byla považována.

koně, uháněl kolem trávného bělidla, na němž mladé dívky plátna bílily a vdovy košile praly. Když se mu kůň vytrhl, volal Konstantin: „Aj, vy malé dívky, slyšte! bílá plátna rozprostřete, byste vraného koně zachytily!“ Když pak dívka Teodora bílým plátnem koně zachytila, „vzal ji car Konstantin za ručinku, za pravici, uvedl ji car Konstantin do Trnova ve svůj palác, a slavil oddavky car Konstantin s mladou dívkou Teodorou.“ I na smutný konec Konstantinův píseň nezapomíná. Brъdokvenik (Kordokubas [21]), skoták fanatický, sebrav pole proti carovi, porazil jej r. 1278.

O zahynutí carově zpívá posud lid bulharský:

Cařice caru, povídá:
„Care, ty panovníku,
špatný jsem měla sen,
hrozné jsem věci viděla:
slunce bylo se zatmělo,
měsíc vystupoval, brzy sestupoval,
černá ho krev oblévala,
na carská vrata doráželа,
i drobné hvězdy lítaly“
— — — — — —
„„Miláčku, krásná cařice,
to není pro nás nic dobrého:
slunce — tof naše carství,
hvězdy — tof naše vojsko,
měsíc — tof my oba““
— — — — — —
Vzchopil se car, do kostela šel
s devíti syny v popředí
Sněm veliký svolali,
by špatný sen vyložili.
Rozbírali, vykládali,
nikdo sen nemohl vyložiti.
Nejmladší syn zahovoří:
„Tatínku můj, tatínku,
když domů přijdem,
posekají nás, zabijí,
stolec nám odejmou.“
Když domů se ubírali,
devět synů jeho posekali,
i cara samého na schodech.

Chtějíce čtenáře přesvědčiti, že opravdu paměť všech dob Bulharské minulosti písněmi od úst k ústům, od srdce k srdci lidem bulharským se ozývá, ještě dvé písně dle posloupnosti času sem položíme.

Krásná i mocně dojímavá jest píseň o caru Ivanu Šišmanu z konce 14. století:

Od té chvíle, milá moje máti, co zora zazořila,
od té chvíle, milá moje máti, vojsko táhne,
kůň na koni, milá moje máti, junák na junáku:
šavle jsou jim, milá moje máti, jako jasné slunce —
oheň probleskuje, milá moje máti, lesy zelenými.
vůdcem jest jim, milá moje máti, sám car Ivan Šišman:
zahovoří, milá moje máti, sám car Ivan Šišman:
„Mocný bože, milá moje máti, bože stvořiteli,
dopomoz nám, milá moje máti, síly a hrdinství:
bít se budem, milá moje máti, na Sofijském poli,
krev lít budem, milá moje máti, za Kristovo jméno,
proslavíme, milá moje máti, křesťanskou i víru!“

Bratří Miladinovici, kteří tuto vzácnou píseň ve sbírce své na str. 78. vytisknouti dali, přičinili k ní toto ústní podání Bulharů Samokovských [22]) o smrti Ivana Šišmana:

Vojsko turecké stálo prý na Kostenci [23]), bulharské pak na onom místě okolo Samokova, jemuž nyní Sefer-Češmesi-Bajir (horská studánka na bojišti) říkají. V hroznem posledním boji raněn byl car Ivan Šišman sedmi ranami: kam z nich krev vypryskla, tam vyprýštilo se sedm studánek, jimž se posud říká „studánky cara Šišmana.“ Tak jsa zraněn, dovlekl se car do pevnosti (nyní zřícené) na ono místo, které jest v pravou stranu průchodu vedoucího do Samokova. Na tom místě skonal a byl v něm pochován. Na hrob jeho naněšeno kamení šest loket z děli. Turci jmenují to místo Kasam-Efendy t. j. místo sv. Demetria [24]). To místo Turci u veliké poctivosti mají, navštěvujíce je každého pátku, ač jest k němu velmi strmá cesta. Poslední záhubna ta bitva byla svedena okolo 26. října (dle řeckého kalendáře) 1393 a jest Bulharům tak památná, jako Srbům bitva na Kosovu poli (1389).

Bulhaři, byvše poraženi u Samokova (1393) a u Nikopole při Dunaji (1395—96), nikdy se již nezotavili, aby carství své mohli obnoviti. Ale Bulhaři ještě po dlouhý čas (až do r. 1486) vzpírali se Turkům, zvlášťě v horách a v lesích, avšak bez prospěchu, protože byl odboj jejich toliko místní, ne povšechný. Po stoletém s Turky se potýkání byli Bulhaři buď dokonale podrobeni, buď pod jistými výminkami k říši turecké přivtěleni [25]). Výminek těch zneužívajíce, pokořili Turci konečně celý národ, při čemž jim řecký patriarcha Cařihradský černou zrádou nejplatněji pomáhal. Řekové zajisté i když jako Bulhaři od Turků byli podmaněni, neustáli v dávnověké zášti a lsti proti Bulharům. Po dobytí Cařihradu (1453 dne 27. května) ze všech vzácnějších Řeků toliko patriarcha smrti byl uchován. Děkuje za to sultánu Muhamedu II., zmínil se i o Bulharích, že jsou národ surový a nepřemožitelný; ti, kteří,

[21]) Brъdokvenik od slova *brъdokva* = brukev, tedy brukovník.

[22]) *Samokov*, město při řece Istkru s 12.000 obyvatelů, kteří nejvíce kupectvím se zbožím železným se obírají. Město má tři kostely a jest sídlem archierea.

[23]) *Kostenec*, městečko, ležící u paty Skomy — planiny, nedaleko od pramene ř. Marice.

[24]) Příčinou jména i úcty k tomu místu mezi Turky jest snad to, že osvoboditelé vlasti Bulharských z moci Řeků Petr a Asěn (1186) tím Bulhary ku povstání rozntítili, že dali vystavěti kostel sv. Demetria, při jehož zasvěcování bylo kázáno, že sv. Demetrius v Soluni z mrtvých vstal a že přijde Bulharům na pomoc. Bulhaři, slavně zvítězivše, pevně věřili, že jim sv. Demetrius pomáhal. Zajisté i v čas pokořování Bulharska od Turků (1393—6) vzývali Bulhaři vroucně sv. Demetria, a když u Samokova byli poraženi, mohli dobře Turci mysliti, že sv. Demetrius, opustiv Bulharů, Turkům vítězství nad Bulhary dopomohl. Tof mé domnění o pojmenování toho místa.

[25]) Hlavní takové výminky byly: 1. Bulhaři neměli Turkům platiti daň; 2. mohli nositi zbraň jako Turci, majíce co spojenci Turkům ve válkách pomáhati; 3. ve věcech domácích i v duchovních měli míti dokonalou samosprávu. Горскъ Пѫтникъ 1857, 246—56; Нѣколко рѣчи о Асѣню 1859 str. 37 a 117, pozn. 33. Возрожденіе Болгаръ. Москва 1858 str. 5.

v horách meškají, že po neodvislosti politické touží, a nezpustoší-li sultán jich krajiny i nepobije-li nejpřednější jich osoby světské i duchovní, že nikdy od nich pokoj míti nebude! Doloživ, že on jest patriarchou a hlavou východní církve, ba i celého křesťanstva (ὁ τῶν πάντων χριστιανῶν πατριάρχης οἰκομενικός), podotkl, že toliko jeho duchovenstvo může býti věrno sultánu a krotiti surové Bulhary. K žádosti patriarchy vyslal sultán 75.000 mužů do Bulhar, aby vyhubili vše, co bylo drahé a milé národu. Patriarcha prý s mnohými Řeky také sám táhl s Turky na Bulhary, aby nikde nezbylo žádné bulharské památky. Tak se tedy fanariotským Řekům vyplnilo dávné nelidské přání, že byl jich záští bulharský národ skoro doražen[26]).

Jest věru s podivením, jak hluboko v mysli lidu bulharského utkvěla bolestná upomínka na záhubu zrádou Řeků spůsobenou. I po pěti stech letech zpívá lid dojímavou krásnou píseň, která tak krásně, věrně a živě líčí smutné události, námi dotčené. Slyšmež krásnou tu píseň o Stojanovi a o zrádném patriarše (Milad. str. 113. pís. 81):

Porodila matka dítko,
nazvala dítě Stojanem.
V zlatou kolébku je dala,
kolébala, povídala:
„Dadej, Stojane, synku můj,
dadej, abys vzrostl v muže;
a když, synku, povyrosteš,
abys svého carství dobyl,
carství svého otcovského,
otcovského, mateřského,
svého žezla, z cizích rukou."
Stojan matce odhovoří:
„Máti moje, máti stará,
srdce moje se mi úží.
Zda-li pak mám ostrou šavli,
zda-li mám já dobrou pušku,
dobrou pušku, dvě pistole,
a busduvan otcův starý,
abych dobyl carství svého,
svého carství otcovského,
otcovského, mateřského,
svého žezla, z cizích rukou?"
Matka odpovídá Stojanovi:
„Synu můj, drahý Stojane!
všecko máš, můj synu drahý,
osedlej jen koně svého,
vstaň v neděli s raným slunkem,
upřímně se k bohu modli
a svá vojska, synku, svolej.
Ale tu poslechni radu mou:
až odejdeš s vojsky svými,
rozestav se s nimi v řady
po návrších, po všech horách;
nikoho se, synu, neboj,
ale boj se zrádných Řekův,
zrádných Řekův, velmi lstivých —
ti zradili tvého otce
v Jedrině[27]) ve velkém městě,
a s ním sedmdesát dva tisíce:
tam ho Turci vyplenili,
vojska jeho poturčili."
Když pak Stojan už odtáhl,
postavil se s vojsky v řady
po návrších, po všech horách;
průsmyky obsadil všecky,
že by pták tam neproletěl.
Ajhle! patrik o něm zvěděl, —
patriarcha z Cařihradu;
rovnou cestou k caru spěchá
a k carovi zahovoří:
„Care blahý, Pad-i-šachu,
budiž blažené tvé carství!
zda-li pak jsi, care, slyšel
o Stojanu vojvodovi
z Trnova, velkého města,
že se svými vojsky povstal,
carství aby ti odejmul,
carství to, prý, jeho otce,
jeho otce, jeho matky?"
Car Patríku odpovídá:
„Patriku, ty hlavo viry!
chci poslati svoje vojsko
proti vojvodě Stojanu,
sedmdesát a pět tisíc."
Vojsko s raným slunkem vstalo,
patriarch stál vojsku v čele.
Táhlo vojsko dál a dále
přes nižiny, přes planiny,
horami i rovinami,
do lesův, to do zelených —
Stojan vůkol se rozhledne,
Stojan, mladý vojevoda.
zahučel pak ve žlutý roh —
svolav všecky vojevody,
zahovoří mladý Stojan:
„Vojvodové, junáci vy mladí,
rozviňte již prápory své!
kdo je junák nad junáka,
v zápasu, hej! v boji zjev se."
Vojvodové odvětili:
„Se žhoucím jdeme srdcem v boj,
Patrika za živa zajmem."
Patrik, jako liška chytrý,
z vojska svého vytočil se; —
vysekali jemu Turky.
Znova bouře strašná zuří,
Patrik, hle! s Araby přibyl.
Stojan nazpět ustupuje,
ve hustých se lesích kryje,
v hustých lesích, v tmavých horách.
Patrik též se nazpět vrací,
vrací se k sultánu nazpět.
a k sultánu zahovoří,
zahovoří, trudně zalká:
„Care blahý, Pad-i-šachu!
Neříkal-li jsem ti, care,
kolik na živě jich zbylo,
aby si poturčil všecky,
všecky abys zotročil,
kněze jejich zhubil — skolil.
biskupy abys dal zvěšet,
abys rozboural jich chrámy? —
tak jenom si pokoj zjednáš; —
odešlu tobě našince, —
oni věrněj poslouží ti."
Car Patrika uposlechl.
Poslal vojsk, by povraždili,
posekali všechny kněze,
vládyky by pověsili,
dítka mladounká by poturčili.
rozbourali všecky chrámy,
v mešity je proměnili. —
Zaplakali velicí i malí
jaká nastala jim běda....

[25]) Возрожденіе Болгаръ 1858 str. 5—8. Tam jest na str. 8. zbytek písně *obecného nářku země Bulharské*: „Slunce zatmělo se, lesy zaplakaly, tráva rozslzela se, pole zalilo se krví; neboť nebylo takového pobíjení od stvoření světa..." Takový byl nářek, když Bulhary návodem Řeků opět byly zpustošeny. Viz „Kritickou přílohu k Národním listům" 1864. čís. 1. str. 16.

[27]) Jedrine = Adrianopol.

Mnoho starších písní proudy časů v sobě potopily. Patnáctým stoletím počíná se pramen epických písní prýštiti tak hojně, že od té doby až po naše časy dá se vyčísti na sta písní vypravovacích, jež lid posud rád a často zpívá. Písně ty opěvují události, které národu blíženi se dotkly. I za našeho století nevyschl tvořivý pramen epických zpěvů. Bulhar zpívá o Miloši Obranoviči, o junácích kteří za řeckého povstání (1821) vynikli zvláštním udatenstvím, o Marku Božarovi z Vodiny, o Hadži Michajilovi z Koprivštice, o Hadži Christovi z Filopopole, o Semkovi z Velikého Trnova, o ruském caru Mikoláši, kterak dobýval města Varny (1828—9), o Jiřím Marmarčovi z Kotlu, nejznamenitějším junáku našeho století († 1848), o Djadu-Nikolovi, vůdci povstalců bulharských v Trnovském okresu (1856), o Rakovském, o Jiljím hajduku Makedonském (od r. 1859 v Srbsku) a j.

Jaké jsou bulharské písně *milostné*, soudiž každý z těchto příkladů, vyňatých ze vzácné sbírky bratří Miladinovičů (str. 415, 448, 402, 378, 417, 341):

1. Slavík a dívka.

Slavík pěje v zahradě,
z rána v neděli;
dívka s ním hovoří:
„Aj ty slavíku, militký bratře,
zpívejme spolu o závod:
jestli mne zpěvem překonáš,
dám ti zahradu,
zahradu s veškerým kvítím;
pakli já tebe překonám,
dáš mi louku,
louku s travou.
Děvče slavíka překonalo
i vzalo mu louku,
louku s travou.

2. Bulharské dívky.

Velice milé mi jsou děvinky bulharské;
celinký den žnou na žhoucím slunci,
od rána do večera jsou na nohou,
skládají hromádky, váží snopy,
staví mandele, — jako slavík pějí,
líbezně jako laštovky šveholi,
a hle, oj ět se domů k večeru vrací,
drobným krokem jako koroptvičky spěchají;
bílé jsou, bílé jako papír bílý,
líce červené jak Ochridské jablko[28]).

3. Odbytí.

„Aj ty, děvče krásné, sličné!
budu ti otrokem po tři léta,
jen abych spatřil tvoje útlé tílko,
tvoje černé oči, tenké obočí,
tvoje líce červené, ústa medová,
tvoji bílou šíji, bílá ňadra.“
„„Aj ty šelmo, mladá šelmo!
uvidíš-li, co bys z toho měl?
plné oči, prázdné ruce.““

[28]) *Ochrida*, město bulharské blíže hranic Makedonsko-albanských při jezeru Ochridském. Jablka, v Ochridě a v okolí rostoucí, pověstna jsou chutí i krásou, jsouce z půli bílá, z půli červená, jako malovaná.

4. Opuštěná.

Dělala si dívka u moře vinohrad;
dělá si vinohrad, píseň si zpívá:
Aj vinice, vinice s vínem naskrz bílým,
když bych tě zřídila,
kdo by tvé víno jedl!
vždyť nemám nikdež nikoho,
ni táty, ni máti nemám,
ni bratra, ni milé sestry;
mám jen prvého milence.
I on odešel do ciziny prokleté,
ciziny prokla'é, do země arabské,
zamiloval si černou Arabku,
Arabka má černé Arabče.

5. Proklínání.

Bůh zhubiž, Milkáno, tvou máti!
že tě vymyla, Milkáno, a ustrojila,
a ti zavěsila, Milkáno, drobounké stříbro,
drobounké stříbro, Milkáno, kolem bílé šíje,
a tě poslala, Milkáno, do vsi na svatbu:
tamť bylo, Milkáno, obyčejem proklatým —
uvítal tě, Milkáno, mladší pobratim,
a tě, Milkáno, polibil v bílou šíji.

6. Umírající milenka.

Nemocná leží mladá dívka,
leží nemocná tři měsíce,
trápí se a touží,
touží po svém, po milenci.
I hovoří mladá dívka,
mladá dívka s matí svojí:
„Chce se mi píti studenou vodu,
napiji se a nechť umru;
zavolejte mi mého milence,
abych jej viděla, — pak umru.“
I přišel hošík švarný,
viděla jej a polibila,
i tichounce jemu promluvila:
„Já pro tebe umírám!“
Sotva to vyslovila
ihned ducha vypustila.

7. Poslední pozdravení.

Jasná, drobná rosice,
cos mne ráno budila,
časněji dvakráte, než kohouta,
časněji třikrát, než zoru?
Budila jsem tě, budila
časněji dvakráte, než kohouta,
časněji třikrát, než zoru?
Slyšela jsem mluviti,
tvůj milý že se rozstonal
na hoře Staré Planině[29]),
u studně blízko pramének!
Jak as má tam ustláno?
Postelí je mu, postelí
zelený rosný trávníček!
Co as má tam pod hlavou?
Pod hlavou má tam, pod hlavou
tvrdé, bílé mramory!
Čím pak se tam přikrývá?
Černým mračnom se přikrývá!
Což pak jemu je záslonou?
Záslony má tam, záslony
dva orly, černé havrany.
Stojan orlům promluví:
„Točte se, vijte se orlové,
orlové dva a havrani,
až má duše vyletí,
pak se dolů vrhněte,
bílé maso snězte si,

[29]) *Stará Planina* = Balkán čili pohoří Haemus.

černou krev si vipijte;
pravou mně ruku nesnězte;
na ruce zlatý prstének.
Pravici s prstenem vezměte,
s ní do výše vylette,
daleko, široko zírejte,
až uzříte kamený dvůr,
uprostřed štíhlé topoly,
pod topoly tam studnici
mramorem vykládanou;
kolem je tráva zelená,
tam na trávě moje milá
široké roucho vyšívá.
A tam mou pravici upusťte,
aby zvěděla milenka,
že již umřel mladý Stojan,
na hoře Staré Planině,
u studně blízko praménku [30]).

[30]) Показалецъ 1859. 293—4.

Procházky po okolí Pražském.

Vypisuje *A. Baum.*
(Pokračování.)

2. Hostivař.

Při potoku Botiči, 2 hodiny jihovýchodně od Prahy, leží ves Hostivař s 90 domy a 880 obyvateli. O vsi této, i stářím i jménem (var = dům, srov. Velvary, Malovary) památné, zmiňuje se Kosmas při r. 1068, když Přemyslovci Kunrat a Otakar proti bratru svému Vratislavu II. na lukách blíže vsi Hostivaře (in pratis juxta villam Gostiuar) se položili, až Jaromir na biskupství Pražské zvolen byl, čemuž se byl Vratislav posud protivil (Script. rer. Boh. I, 145). Kronikář Sázavský vypravuje (l. c. 308), kterak r. 1132 nábožná Přibyslava, vdova po vládyce Hroznatovi, která druhdy s biskupem Menhartem do Jerusalema byla putovala, umírajíc, ves Hostivař s lesem, s poli, rolemi a lidmi klášteru Sázavskému darovala. Jakým spůsobem dostali se Rostové, patriciové Pražští, v držení Hostivaře, jejímiž dědinami kaple sv. Vavřince na Vyšehradě nadána byla (1328), již Frycek Rost bratru svému Donatovi postoupil (Tomkovy Prahy I. 311, 410), není nám povědomo. I toho jsme se nemohli dohledati, jakým spůsobem Jan Hostivařský z Kostelce, jejž z roku 1532 známe, jakož i jiní před ním a po něm Hostivaří vládli [1]). V Tituláři na rok 1572 jmenuje se pan Čeněk Mičan z Klinštejna, z Roztok a na Hostivaři, purkrabí hradu Pražského, od něhož koupil r. 1577 Vilém z Rožmberka, nejvyšší purkrabí kr. Č., dvůr v Hostivaři pro rozmnožení důchodu purkrabského, od kteréžto doby až do r. 1783 nejvyšší purkrabí, odtud pak až do r. 1860 stavové Čeští statek Hostivařský spravovali.

Obr. 5.

Obr. 6.

[1]) Dotčený Jan Hostivařský z Kostelce smluvil se r. 1532 s panem Slavatou z Chlumu a z Košmberka, že místo něho potáhne proti Turku a že dle sněmovního usnešení bude dáváno po čtyry měsíce za 12 koní po 10 zlatých rýnských na každého koně měsíčně. Ale p. Slavata nedoplatil za $1^1/_2$ měsíce 180 zl., kteréhožto peněz Jan Hostivařský r. 1531 a 1538 soudem komorním musil vymáhati. Registra bílá starší soudu kom. 1526—1538. 7. J. C 11. a Registra papoušková 1538—1543. 9. J. A 4 b.

V Hostivaři bývala tvrz (na konci vesnice v levo od silnice), již nesluší másti s bývalou tvrzí Hostivcem čili Hostínem blíže Hostivaře. Při bývalém stavovském dvoře v Hostivaři pozoruješ zbytky zdí, které spůsobem a silností svou dosvědčují, že sotva původně pro potřebu hospodářskou byly vystavěny.

Při kostele Hostivařském bývali v 14. stol. plebani: Machuta z Hostivař býval častěji (1392) od kněží poručníkem č. prokurátorem při soudu duchovním ustanoven, roku pak 1397 šel Zdenek, plebán Hostivařský, se svolením opata Sázavského na místo Tomáše, oltářníka u sv. Michala a sv. Havla, do Prahy (Tingl: Acta judiciaria 1392, 26, 64, 78; Lib. confirm. V, 280.)

Rozložení půdorysu románského kostela Stětí sv. Jana jest velmi jednoduché: loď 7° 5′ 7″ světlé délky, 3° 3′ 2″ šířky a při lodi polokruhová, 2° 3′ průměrná apsis. Zdi, místy z kvádrů, místy z lámaného kamene, jsou mnohem silnější, nežli malému stavení bylo zapotřebí. V průčelí byla v 18. století předsíň přistavena; při levé straně kostela jest sakristie též z pozdější doby.

Nynější vchod do kostela pochází z novějších časů; starší, nyní zazděný, ač ne zároveň s kostelem vystavený, vchod býval v levé zdi kostela. Starší portál z přechodní doby 13. století vidíš na obr. 6: záležel druhdy z plošky, z vykrouhlého žlábku a ze silného kulatého prutu, který na dvou románských sloupcích spočíval. Ale škoda že r. 1864, odklízejíce zázdivku, portál více porouchali, nežli předkové, když jej zazdívali. Dotčeného roku vyndali z dlažby kostelní hrobový kámen, na němž žena s dítětem vytesána jest; ale nápis gotickou minuskulí nelze přečísti, protože byl v dlažbě vyšlapán, a když jej do otvoru portálu zazdívali, obmítkou zamazán. Loď osvětluje více, nežli zapotřebí, sedmero, novějšího času rozšířených oken, jimž dali r. 1864 typus románský; ale forma sama nepostačí, aby okno bylo slohem dokonalé, také-li poměru a míry nešetříš. Loď není klenuta, majíc rákosový omítnutý strop.

Příkrému přednímu a zadnímu štítu za posledního obnovování trochu výšky ubrali; v předním štítu jest staré, z venku zazděné okno.

Arcus triumphalis, klenutou apsidu s lodí spojující, záleží z pásu rovným úhlem ustupujícího, jehož pata skládá se z plochy se žlábkem. Dvě copová okna, bezpochyby na místě bývalých dvou románských, osvětlují zbytečně konchu, beztoho okny z lodi silně osvětlenou; třetí, původní románské okénko jest nyní z venku zazděno. Apsis jest s vnější strany hladká, bez ozdoby.

Do r. 1864 byl kostel Hostivařský velmi sešlý; ale dotčeného roku byl důkladně obnoven. Střecha, druhdy příkrá, kůrková, jest nyní kryta taškami a méně příkrá, poněvadž na staré zdi nová římsa byla postavena. Na hřebenu střechy udělána byla vížka románská, ale větší, nežli poměru stavení sluší. Nad průčelním štítem byl proti všemu slohu románskému místo kameného železný kříž postaven. Apsis sotva kromě rovné desky jinou římsu mívala; ale nyní má římsu článkovanou; copová dvě okna zůstala, ale původní okénko románské zůstalo také zazděno.

Že vylámáním a zjinačením oken posvátné šero románského chrámu zaniklo, není třeba dokládati. Hlavní oltář, který by se hodil do copového kostela, „někde hluboko v horách asi sto mil od hlavního města," nebyl za posledního obnovování odklízen, pro nedostatek peněz, jak povídají. Ale lze se nadíti, že brzy i tento oltář za jinými již odstraněnými oltáři odnešen a jiným nahražen bude, který by se srovnával se slohem konchy starosłavného chrámu. Byl-li kostel Hostivařský po mém odchodu vymalován, toho jsem posud nedoslechl.

Kolem kostela jest hřbitov, od nedávna zrušený. Na něm stojí dřevěná zvonice se dvěma zvony. Větší jest novější; není při něm čeho si povšimnouti. Menší, jak dle formy a písma soudím, pochází z 14. století a může k nejstarším zvonům okolí Pražského připočten býti. R. 1863 viděli jsme zvon ten na zvonici viseti, ale povídali, že má špatný hlas a že jej dají přelíti; r. 1864 neviděli jsme již toho zvonu na jeho bývalém místě, a nevíme, byl-li již přelit a snad do nové vížky na kostele přenešen. Písmo se zvonu jsme otiskli; ale nikdo ze znalců rozumu v tom písmě se nedočetl, tak že se podobá, že písmeny ty byly nejspíše toliko ozdobou, nikoli nápisem.

Půl hodiny od Hostivaře, hodinu cesty v stranu jihovýchodní od Prahy leží ves

3. Záběhlice.

Vyjdeš-li za Vršovici na vršek, uvidíš v pravo stráň s ovocným stromovím a révovím; před sebou máš mezi zahradami a lučinami chaloupky a domky Záběhlické s kostelíčkem, v pozadí prokukuje ze zeleného lupení vížka zámecké kaple; v levo vypínají se nad košaté stromy moderní, pěkně rozložené hamry. Obraz krajiny není mocně dojímavý, ale přívětivý, a rád s vršku do vísky sejdeš. Zpozoruješ ihned, že za letních měsíců mnoho měšťáků do Záběhlic zabíhá, aby jich prach v městě nedusil. Jda do vsi, jdeš okolo švýcarské villy, tak zvané, při níž železná mříže zpoceného pocestného přesvědčuje, že v krásné zahradě zchlazení a odpočinutí není pro každého. V pravo naproti ville jest mezi stromy a lučinami pevný dřevěný most přes Botič. Jdouce ku kostelu, dostaneme se domky a chaloupkami ku skupení nových domečků (mezi nimiž jest i škola), které nátěrem stavbu neomítnutou napodobujíce a spůsobem románským ozdobeny jsouce, k venkovskému rázu vesnice velmi dobře se hodí. Botič, který co veliký dobrodinec vsí a lukami tiše probíhá, častěji co potutelný nepřítel proti obyvatelům

vystupuje, o čemž i nános, i vysoké mosty i upevnění břehů vysvědčují. Jako pak Botič již v 12. století (1183) pod Vyšehradem rybník napájel, jehož voda mlýnská kola hnala, tak i za našich časů Botič průmyslu musí sloužiti, žena stroje hamrů výše dotčených. Uchýlivše se pravé cesty, přešli jsme přes Botič po kamenech, v řečišti položených, i octli jsme se brzy za zdí hřbitova, na němž kostelík Záběhlický stojí. Jest filialkou kostela Hostivařského, málo kdy v něm bývají odpolední služby boží, a málo kdy bývá otevřen. Nežli tedy klučík přivedl kostelníka, který skoro na konci vesnice zůstává, mohli jsme si zatím vnějšek kostela do podrobna prohlednouti.

O hřbitovu s novější chaloupkou hrobníkovou není možná něco zvláštního podotknouti. Jest bujnou travou zarostlý, místy květinami, novými kříži a nápisy ozdoben a leží blíže potoku Botiče uprostřed osady s 900 obyvatelů, jimž položením svým ku zdraví věru nepřispívá.

Mají za to, že křivé věže italské hnutím vulkanickým od kolmého směru se uchýlily. Věž Záběhlická také šikmo stojí, avšak toliko z příčin neptunických. Botič, za dob pohanských obyvatelům posvátný (jakž toho dosvědčují starožitnosti po březích jeho nalezené), nemoha ztrpěti, že na pravém břehu jeho vystaven byl chrámec křesťanský, tak dlouho o základy kostela se pokoušel, až věž víc a více z kolmé čáry vystupovala. Úklady své tak chytře Botič nastrojil, že teprvé počátkem našeho století zpozorovali, že jest se obávati, aby věž pro velikou odchýlenost od kolmého směru se nezbořila. Nejpřirozenější pomocí v takových nesnázích jest, podchytiti základů, při čemž ovšem mnoho peněz i opatrnosti jest zapotřebí. Zdali se tak v Záběhlicích stalo, nemohli jsme se doptati; spatřili jsme toliko po celé šířce věže a poněkud i po stranách vytracenou podzdívku, která věži od pádu zachránila.

V dolejším patru věže, ku kostelu přistavené, jsou dvě okénka, 1′ z výši a sotva 3″ z šíři (jedno s tupým lomeným obloukem), s opukovým obložením, jehož ozdoba toliko v rovném ubrání ostré hrany záleží. Hořejší patro má se čtyr stran po dvou okénkách, podle sebe stojících, polokruhem sevřených a čtverhraným pilířkem oddělených. Místo pilířků bývaly prý v oknech kulaté sloupky; když však k oknům dávali okenice, byly ty sloupky odstraněny. Že stavba kostela do gotické, ba velkou částí do románské periody zasahuje, snadno každý se domyslí: zdali však ve věži nynější okénka z doby románské pocházejí, jak mnozí za to mají, není snadno dokázati. Ačkoli zajisté místy protivná obmítka opadala, přece nemohli jsme poznati, je-li hořejší patro stavivem a složením podobno dolejšímu; říci lze jen tolik, že dotčená okna sklenuta byla hned tenkráte, když hořejší patro věže stavěli. Býval-li do věže nějaký vchod, nemohli jsme také vypátrati, protože nám v tom z venčí podzdívka, u vnitř pak obmítka překážela. Věže pokryta jest stanovou, šindelem pobitou střechou, jenž se končí lucerničkou, již cibulovitá stříška přikrývá.

Presbyterium, osmihranem uzavřené, jest přímo v stranu východní obráceno, a z venčí stejné výšky s lodí. Opírací pilíře seslabují se v rovné čáře bez ústupků, tak že pod římsou presbyteria v plochu zdi se vytracují.

Copová římsa krášlí toliko presbyterium; lodi se té okrasy nedostalo. Okna jsou veskrz do copu přestavena. Sinec a sakristie jsou asi z konce předešlého století.

Když jsme kostel z venčí byli prohledli, přišel kostelník s klíči. Otevřel. Puch a plesnivina zavanuly vstříc vcházejícím. Cihlová dlažba i stěny byly vlhké a místy, jako v sakristii, zelenavou mechovitou plesnivinou pokryté. Že věci dřevěné a tkané v takovém vlhku hynou, snadno lze se domysliti. Tu by ovšem jenom pořádné provětrování mohlo pomoci. Škoda, že za posledního obnovení r. 1861 dva přirozené ventilatory, dvě okna v presbyteři, zazděny byly, aby lepší světlo pro nový obraz na hlavním oltáři docíleno bylo. Bylo docíleno; ale jak dlouho vytrvá obraz v takovém vlhku! Záslony mohly také službu tu zastati a neuškodily by ani kostelu ani obrazu. K rozmnožení vlhkosti přispělo i to, že r. 1835 pro zvýšení podlahy štěrk do kostela navežen byl. Byl-li tenkráte také nějaký náhrobek nebo jiná památka zavežena, nikdo již nemůže si vzpomenouti.

Obraz hlavního oltáře sluší přičísti k nejlepším dílům mistra Rudolfa Müllera. Byli jsme překvapeni, vidouce ve vesnickém kostele obraz tak dobrý a nákladný. Určitá kresba, jadrná barvitost beze všeho náboženského citlivůstkářství a strojené lahody vyznamenává obraz Záběhlický před mnohými jinými obrazy téhož mistra. Zdařená komposice jest v dobré míře uprostřed mezi idealem a mezi tradicí starokřesťanskou. Zdá se, že nebylo malíři volno, aby si dle libosti svaté do skupení na obraze vybral; musil nejspíše vyhověti přání patrona neb dobrodince kostela.

Dívajíce se na kostel z venčí, domýšleli jsme se, že pochází z románské periody stavitelské, ačkoli domnění našemu polygonové presbyterium i opírací pilíře poněkud překážely. Vstoupivše do svatyně, přesvědčili jsme se, že jsme se nemýlili.

Kníže Vratislav II. daroval kapitule Vyšehradské v Záběhlicích popluží s dvěma zvoníky, a v listu Anežčině (1228) připomínají se Záběhlice mezi statky kláštera sv. Jiří. Kostel Narození P. Marie jmenují Libb. erect. již r. 1350: avšak dle památek stavitelských můžeme tvrditi, že kostel Záběhlický asi ku konci dvanáctého století vystaven byl, z kteréžto doby zdi lodi pocházejí. Tenkráte snad měl kostel Záběhlický po-

lokruhovou apsidu jako kostel Hostivařský. Domnění své zakládáme na porovnání s disposicí, strukturou a technikou jiných kostelů v Čechách, o nichž psané paměti vysvědčují, kdy založeny nebo stavěny byly[2]).

Druhou dobu kostela Záběhlického sluší položiti do 14 století. Toho času nestačila již malounká apsis, do níž sotva oltář se vešel, složitějším a nádhernějším obřadům církevním. Duchovenstvo České vynikalo bohatstvím a mocí; gotický spůsob stavitelský co výtvor duchovní i občanské povahy dotčené doby vládl Evropou, Karel IV. si jej zvláště hleděl, po něm pak vyšší i nižší šlechta; chuť ku stavění byla tak veliká, že i nepatrné vísky posud z toho století mají památky. V tu dobu tedy i románská apsis v Záběhlicích byla odbourána, místo ní pak bylo presbyterium díla gotického, čili, jak Čechové i jiní národové tehdáž říkali, díla francouzského, vystaveno. Když presbyterium stavěli, nedbajíce tuze na směr úhlů, presbyterium pěti stranami osmihranu uzavřeli. Kdybychom z vyměření a z konstrukce byli neuhodli, že stavitel opravdu měl na mysli osmihran, mohli bychom dle vnější podoby mysliti, že jest presbyterium třemi stranami šestihranu uzavřeno. Stavba presbyteria sotva pochází od znamenitého stavitele.

Všimli jsme si také vazby mezi novější presbyteří a staršími zdmi. Odbourávání pevné apsidy bylo myslím dosti nesnadné. Zadní čelní zeď zůstala co arcus triumphalis, tak že stavitel toliko stranu k presbyteři obrácenou usmykl a šikmou plochu z toho pošlou s klenutím nového presbyteria spojil. Žebra prostého článkování spočívají na prosťounkých konsolech a jsou v temeni klenutí svorníkem spojeny.

Okna presbyteria sklenuta jsou lomeným obloukem. Opírací pilíře patrně o tom svědčí, že tomu stavitel tuze nerozuměl, kde a jak klenutí nejvíc tlačí. Či jsou snad ty pilíře z doby první gotiky, jako při některých kostelích v Francouzích a v Německu? Nebo byly pilíře ty teprv později v nynější spůsob proměněny? O tom by nás mohlo přesvědčiti toliko bedlivější ohledání vazby pilířů se zdí. Když jsme v Záběhlicích byli, nemohli jsme se dáti do takového ohledání.

Když stavěli presbyterium, přistavili snad i s předu kostela věž, jejíž dolejší patro snad bývalo sakristií; okénka v témž patře, o nichž jsme se výše byli zmínili, utvrzují nás v našem domnění.

V 18. století byl kostel opravován. Tenkráte patřily Záběhlice c. k. komoří Václavu Radeckému z Radče, kterýž byl kostelu velikým dobrodincem, dav, jak se podobá, vystavěti sínec, sakristii, cibulovou lucernu na věži, kazatelnu a oltář. Za Radeckých nebyla loď klenutá, nýbrž měla strop rákosový, na němž byly obrazy kůrů andělských.

R. 1835 patřily Záběhlice sestrám Terezii z Trautmansdorfu, provdané Widršperkové, i Adelhaidě z Trautmansdorfu. Toho roku byla loď sklenuta dvěma českými plácky, širokým pásem od sebe oddělenými, což se ovšem se slohem kostela nijak nesrovnává. Na starou dlažbu bylo navezeno štěrku as 4′ z výši a kostel byl cihlami vydlážděn. Že byl tehdáž i omítnut, rozumí se při takové renovaci samo sebou.

Naposledy byl kostel opravován r. 1861, jakž o tom za hlavním oltářem německý nápis vysvědčuje:

Anno 1861 wurde dieses Gotteshaus unter der Leitung des Rudolf Müller, von welchem auch das Altarbild, renovirt. Die Wandmalerei ist von J. Kautzky.

O zazděných oknech i o obrazu Müllerově již jsme se zmínili. Koucký použil k malbám na stěně motivů románských; škoda, že maloval ornamenty románské plasticky s mnohým hnědošedým stíňováním a se silnou Křemžskou bělí. Aby pak profily žeber v presbyteři článkovitějšími býti se zdály, byli k nim články přimalovány. Po stěnách presbyteria vymalována jest červená draperie. Na svorníku v presbyteři jest znak Weidenheimský na památku, že rytíři Korbové z Weidenheimu za našich časů kostel vymalovati, oltář i kazatelnu obnoviti, obraz na oltář malovati a nový zvon pro kostel líti dali.

Kazatelna i oltář jsou renezanční dle spůsobu 18. století; na kazatelně jest plastický znak Radeckých z Radče a Bzenských z Prorubí.

Dle zprávy kostelníka Jana Tůmy, který o dvojím novějším restaurování kostela ochotně nám vypravoval, bývala prý v kostele také cínová křtitelnice, o níž nikdo neví, kam se poděla.

V sakristii není žádných paramentů. P. Scheiwl našel tu měděnou kropenku staré formy; není-li novějším nápodobením starších vzorů, pochází asi z konce 16. století. Třmen z točeného hranatého železa, na dně pak gotický kříž s geometrickými ozdobami krásné vypuklé formy jsou jedinými okrasami té kropenky.

Na kruchtu jde se po schodech, nyní zábradlím ohražených. Bývaly tu někdy dobré varhany, které před nějakým časem odtud zmízely. Nyní tu jsou varhánky středně rozladěné.

Z kruchty dostaneš se na zvonici, na níž visí tři zvony s těmito nápisy:

a. ANNA VERONIKA GRÄFIN VON RADECZ GEBORENE BSENSKIN VON BROHRUBIE (Bzenská

[2]) Častěji čítáme, že ten neb onen kostel ze základů přestaven byl. Proskoumáme-li však disposici, strukturu a materiál bedlivěji, shledáváme zhusta, že ta neb ona část stavení ze starší, tytýž i z původní doby stavby pochází. Nesluší zajisté věk a stáří stanoviti jen dle ozdob stavitelských. Však jindy příklady ukážeme, jakým spůsobem za doby copu a paruky gotické i románské stavby byly přestavovány.

z Prorubí). MICH HAT GEGOSSEN JOSEPHUS LISSIACK IN PRAG 1772.

Na zvoně spatřují se znaky Radeckých z Radče, Bzenských z Prorubí a obraz sv. Jana.

b. Druhý zvon má nápis i znaky jako předešlý, ozdoben jsa obrazem sv. Václava.

c. TENTO ZWON LIT JEST ZA ČASU WYSOCE SLAWNÉHO PATRONA PANA KARLA KORBA RYTÍŘE Z WEIDENHEIMU KE CTI A SLÁWĚ BOŽÍ A SWATÉHO PROKOPA NÁKLADEM TOHOTO ZÁDUŠÍ W ROCE 1856 W PRAZE OD KARLA BELLMANNA C. K. DWORNÍHO ZWONAŘE.

Na zvonu jest obraz sv. Prokopa.

Tolik viděli jsme v kostele Záběhlickém. Odtud šli jsme stromořadím vedle Botiče do zámku, v jehož dvoře jsou pořádná stavení hospodářská a všude rationalní hospodářství.

Zámek Záběhlický. býval jako mnoho jiných zámků v Čechách, zprvu tvrzí, přestavováním pak a přistavováním nabyl nynější velikosti. Uvidíš tu sestavení, o němž můžeš říci, že pochází ze 16. století nebo z doby ještě starší. Památky kamené dosvědčují, že tu někdy bývala tvrz. Ačkoli tedy v Palackého „Popisu kr. Č." žádná z pěti osad, které se Záběhlice jmenují, co *tvrz* není vyznačena, máme za to, že sluší k našim Záběhlicům (Popis 244.) vztahovati listy Sigmundovy, jimiž dne 24. října 1436 Mikuláši Zajícovi z Hazmburka a dědicům jeho ve 315 kopách gr. zapsal „tvrz Záběhlice i ves tudíž", ku kteréžto sumě téhož roku dne 23. listopadu témuž Zajícovi připsal „v Záběhlicích 400 kop gr. k dřevnímu zápisu" (Archiv Č. I, 506). Snad i onen „Thomas de Zaběhlic, vicecamerarius", který dle nejstaršího výpisku z desk zemských r. 1287 na soudu zemském zasedal (Arch. Č. II, 332) psal se ze Záběhlic po tvrzi, o níž nyní píšeme [3]).

V 16. století (1575) patřily Záběhlice apelačnímu radovi Bezdružickému z Kolovrat; v 18. stol. král. komoří Václavu Radeckému z Radče. R. 1783 koupil Záběhlice svob. pán Sviha, r. 1801 dědila je ovdovělá hraběnka Marie Anna Thunová, rozená Kolovratova, s dětmi Alžbětou a Františkem Antonínem z Thunu. R. 1803 koupili Záběhlice manželé Donatové, r. 1804 Frant. Kolisko a Vavř. Langer, 1813 Jakub svobodný pán Wimmer, r 1817 Kunrat Karel Frydrich von Andlau, r. 1826 dr. Jan Kaňka, r. 1827 Moric Zdekauer; r. 1835 dědily Záběhlice sestry Terezie a Adéla z Trautmannsdorfu, roku pak 1851 dne 13. listopadu koupil Záběhlice rytíř Karel Korb z Weidenheimu [4]).

V kapli Zasnoubení P. Marie v dolejším patře zámku neuvidíš nic zvláštního, leda trochu přístavků a zástavků. Pochází z 18. století. Nad částí zámku, která kapli v sobě zavírá, jest vížka s poledníčkem a s cibulovitou stříškou. Kolem zámku jest krásný anglický park.

[3]) Naproti tomu sluší vztahovati list ode dne 28. dubna 1450 (Arch. Č. III, 544), jímž Petr a Jetřich syn jeho z Janovic od p. Oldřicha z Rosenberka koupili za 500 kop čes. právo jeho ve všech Křepenici, Lichovách, Záběhlicích a Hramostech ku Záběhlicům v Berounsku (Pop. 259). Ves „Krsepczin et Swireticz", jež dne 23. října 1322 Jan Lucenburský daroval Heřmanovi z Miličína (Pop. 282) za věrné služby, jež mu byl prokázal, když Ludvíku Bavorskému na pomoc táhl, možná snad vyložiti Křepenici (260) a Zvířetici (360) v tomto poznamenání dotčenými. Přípis listu jest v diplomatáři musejním.

[4]) Dle topografie Sommerovy.

Cholticko v Chrudimsku.

Vypisuje *Ferd. V. Náhlík*.

Bývalé panství Choltické leží v západní části kraje Chrudimského: hraničí v stranu severní a východní s bývalým komorním panstvím Pardubským, jižně s panstvím Heřmanova Městce, v stranu západní s Podhořany, Žehušici a Zdechovici. Povrchu má 0·96 čtv. míle, z čehož náleží nynějšímu držiteli Theodoru hraběti z Thunu a Hohenšteina 5035 čtv. jiter 781 čtv. sáhů, ostatek občanům.

Cholticko jest větším dílem rovinou k Labi nakloněnou s vlnovitými pahorky a skalami útvaru přechodního. Na „Skalech" tak zvaných záleží „Černá skála" z křemene a droby, jako u Ledče; něco porfyru a zelenokamu nalézá se u Stojic, Choltic, Urbanic, Lipoltic a Svinčan v kabanech (čocích) a v žilách. Severněji k Labi rozkládá se pod naplaveninou útvar břidličný. Čára, dělící útvar křídový od břidlice a prahor, jde od Konopáče k Dolním Raškovicům, k Nákli, pod Svinčany, k Choltickům. Jedousovu a skoro až k Přelouči.

Kromě Labe, jenž asi po 600′ z děli kraj panství Choltického obtéká, a kromě několika potoků bezejmenných není na panství žádných tekutých vod. R. 1856 měl majitel panství 46 rybníků napuštěných, kapry a štikami nasazených; největší z nich jsou: Medenický, Valský, Klenovský, Benešovský, Pilský (u Loděnice), Loděnický, Chrtnický a Černý (v Choltické oboře).

Půda, jsouc buď těžký, mokrý jíl, nebo suchá a lehká písčina, k zasívání obyčejného obilí celkem dobře se hodí; v Benešovicích před lety i chmel pěstovali.

Štěpnictví valně se zmáhá a daří (Jan hr. z Thunu dal před lety na pustém vrchu Svatojanském u Choltic 10.000 stromů ovocných vysázeti). Panské hospodářství záleželo r. 1865 z 9ti dvorů, v nichž bylo 67 koní, 392 hovězího, 2708 dobytka skopového.

Lesů (jehličnatých) jest $2237^{801}/_{1600}$ □ jiter: hraběcích $1972^{136}/_{1600}$, farních Svinčanských 97, obecních 92, rustikálních $76^{665}/_{1600}$ čtv. jiter. V panských lesích kácívá se ročně 1850 sáhů dříví. Obora poskytuje ročně 30—40 daňků, lesy pěknou srnčí zvěř; střílívá se ročně 1600 zajíců, 100 králíků, 400 bažantů, 300 koroptví a 200 jiné pernatiny.

Obyvatelé (r. 1865 i s cizími 6158, mezi nimiž 5739 katol., 390 prot., 29 židů) živí se orbou i obyčejnými řemesly; v Cholticích jest panský pivovár na $21^1/_2$ sudů, líhovna, a druhdy tam bývala i draslárna.

Hrad Choltice, po němž i městys jméno má, založen byl nejspíše v druhé polovici 13. století, protože před Benešem z Choltic, jejž z listu daného dne 25. října 1285 co svědka známe, žádného pána vyhledati nelze, který by byl po hradu tom „z Choltic" se psával. Dotčený Beneš a potomci jeho páni z Choltic, kteří posud co páni Sedlničtí z Choltic ve Slezsku žijí, náležel k mohútnému rodu Benešovicův znaku odřivousu, kteří záhy po Čechách, Moravě a Slezsku pod tituly pánů z Bechyně, z Benešova, z Dubé, z Leštna, z Kravař, z Dědic, z Branic, z Doubravice, z Choltic a j. hojně se rozrodili a zbožím znamenitým vládli (Palackého Děj. I, 2, 476 sld.). Po Benešovi držel hrad Choltický Milota z Choltic, který daroval (1304) Veletov (u Červených Janovic) s kostelním podacím Jindřichovi opatu Sedleckému, jemuž potom (1309 dne 6. listop.) prodal Pfaffendorf (blíže Šlapanova) za 600 hřiven stříbra. (Diplomatář musejní.) Ale po Milotovi ztrácíme stopu pánů Choltických a potkáváme se s jinými držiteli, o nichž nevíme, jakým způsobem v držení zboží Choltického vešli.

R. 1407 prodal Jindřich Lacenbok z Košumberka Janovi z Lipky půl tvrze a dvůr s dvojím poplužím v Cholticích, 2 dvory kmetcí v Chrtnici, dva lány lesů a rybník Hořejší v Ledcích za 500 kop gr. č.; zprávci toho prodeje byli Beneš z Lipky a Václav Sekyrka z Choltic, snad držitel druhého dílu Choltického. (Desky dvorské XXI, 147.)

„Z Choltic", psali se: Václav z Choltic [1]), který podepsal známý protest do Kostnice (1415); Vaněk a Aleš [2]) z Choltic, kteří byli na sjezdu Čáslavském r. 1440; Jan Štětina z Choltic, který dne 29. června 1447 zároveň s Vaňkem ze Skuhrova a Tomášem Farářem z Lukého postoupil kanovníkům Pražským zápis, jejž měli od císaře Sigmunda na 20 kop úroků v Hoholicích, vsi někdy kostela Pražského, vidouce rozličné kanovníkův téhož kostela nedostatky a tak litostí nad nimi i také svědomím hnuti jsouce (Archiv Český III, 537). Víme o nich, že se tak psali, zdali pak i zbožím Choltickým vládli, toho posud doložiti nelze.

Počátkem 16tého století držel Choltice Pavel z Újezda, odtud Choltický jmenovaný. R. 1512—14 byl poručníkem Diviše Tuněchodského z Poběžovic, syna po někdy Janovi z Poběžovic. Známe jej ze dvou listů pana Viléma z Pernšteina r. 1520: v jednom jmenuje se s panem Beychorským rozsudí ve při mezi poddanými páně Viléma z Pernšteina a mezi lidmi Kolínskými; z druhého jde na jevo, že přimlouval se za kněze Kmentového, který z Chrudimi na panství Pernšteinské byl přišel a s knězem Chrudimským se nepohodl. (Archiv Český I, 96. 123.) L. 1532 v pondělí před sv. Prokopem odhádal Burjan Medek z Waldeka, místokomoří kr. Č. dědiny Pavla Choltického, totiž: vsi Choltice, Svinčany a Veselé k dědičnému jmění Hynku Haugvicovi z Biskupic (D. Z. 6. F. 15 [3]), od něhož, nevíme, jakým spůsobem, Choltice Janu Pleskému z Levína [4]), po něm pak vladykám Rohovladům z Bělé se dostaly.

L. 1542 ve čtvrtek před nedělí provodní prodal Jan Žitovlický ze Slivna, poručník Mikuláše a Jiříka, sirotků po někdy Martinu Rohovladovi z Bělé, Jiřímu z Gerstorfu, podkomoří kr. Č., který již držel polovici zámku a zboží Choltického, půl zámku Choltického pustého se štěpnicí „Ratajskou" u Choltic, s loukou „Hanikéřovskou," polovici městečka Choltic, Tupesy ves, Poběžovice, tvrz pustou se vsí a dvorem pustým, ve Svinčanech pět lidí, dvůr pustý Radostice a ves pustou, dvůr Lo-

[1]) Potomkům Václava z Choltic dal biskup Olomucký r. 1472 zboží Sedlnické na Moravě v léno, odkudž počali se psáti Sedlničtí z Choltic, pod kterýmžto jmenem rod jejich posud v Slezsku žije.

[2]) Aleš (Stříbrný) z Choltic koupil od Petříka Taraby, jenž odjel do Prus a tam zůstal, dědiny v Bořicích, kteréž potom v držení Jana z Choltic, syna Alšova přešly. Archiv Český I, 177.

[3]) L. 1533 ve čtvrtek sv. Filipa a Jakuba prodal týž Pavel Choltický Burjanu a Sigmundovi bratřím Andělům z Ronovce 50 grošů úroku na lidech města Chrudimi v Rozhovicích, podací v Rozhovicích a louku, s níž šel plat 24 gr., vše za 200 kop gr. č; že pak trh ten do desk zemských nevložil, měl to dle nálezu soudu komorního (1536) učiniti Čeněk Střela z Rokyc, který byl za Pavla Choltického slíbil, že trh ten do desk zemských vejde. (Registra bílá starší nálezův a veypovědí od r. 1536—38. C8b.) Dle toho umřel Petr Choltický asi r. 1535, jistě v chudobě.

[4]) Jan Pleský z Levína umřel před rokem 1541. Manželku měl Kateřinu ze Solce, jíž měl dáti věna 315 kop. Ale Jan Pleský peněz nazbyt neměl; musili zajisté po jeho smrti dle nálezu soudu komorního (1541) rukojmí Jan Dobřenský z Dobřenic na Klouskově, Jindřich Dobřenský z Dobřenic na Vale, Jan Straka mladší z Nedabylic, Čeněk Střela z Rokyc na Štěpánově a Mikuláš Brloh z Brloha, každý po 63 kopách, místo nebožtíka Pleského vdově Kateřině věno vyplatiti. (Registra soudu komorního papoušková od r. 1538 až 1543. 9. J. N. 12—15).

děnický pustý se vším, což dle přisouzení soudu zemského dotčeným sirotkům se dostalo po jejich strýci Janu Pleském z Levína, za 2350 kop gr. č. (D. Z. 41. H. 14.), tak že dotčený Jiří z Gerstorfu od toho času vládl celým zbožím Choltickým.

Rytíř Jiří z Gerstorfu zastával (1541—1558) úřad podkomoří, seděl (1543) na soudu komorním a byl mezi radami, jež Ferdinand, jeda proti Turku, králové Anně Jagelovně co místodržitelkyni ku pomoci dal.[5] Se strýcem svým Bernartem a s mladším bratrem Hendrychem rozdělil se Jiřík z Gerstorfu o statky někdy Jiříka z Gerstorfu, otce Bernartova, načež i r. 1559 revers ku dskám zemským položili (D. Z. XIII. F. 28). K dílu Choltickému náležel tehdáž zámek Choltice s předhradím, mlýn při samém zámku, dvůr s ovčínem a s dědinami Radostickými, městečko Choltice s mlýnem, vsi Chrtníky, Veselí, Svinčany, Poběžovice, Tupesy s mlýnem, Loděnice, Urbanice, Lipoltice a Vicemilice dolní[6]. L. 1568 postoupil bratru Hendrychovi, již zletilému, díl jeho po někdy Janovi z Gerstorfu, totiž statek Podhořany a vsi Březinku, Bukovinu, Hošťálovice, Rašovy a Turkovice. Ale téhož roku 1568 skonal Jiří z Gerstorfu, raněn byv mrtvicí.

Bernart z Gerstorfu na Cholticích seděl na sněmu zemském r. 1569 a 1571; skonal, raněn byv mrtvicí, v úterý před obrácením svatého Pavla 1574, a byl ve Svinčanech pochován. Učiniv r. 1573 (ve čtvrtek sv. Vavřince) poslední pořízení, poručil statek svůj synům, kdyby umřeli, manželce Anně z Ronovce; kdyby pak i ona umřela, dcerám, toliko aby daly synům Hendrycha z Gerstorfu 2000 kop gr. č.; kdyby i dcery pomřely, měl dědití syn Hendrychův. „A snad by někdo po mé smrti tomu podiviti se mohl, že jsem jednomu strýci statek svuoj odkázal, a druhému nic: tu není se čemu diviti, poněvadž pan Jiřík, strýc muoj a bratr páně Hendrychuov z mladosti své vždycky všelijaké příčiny k nelásce strýcovské jest mi dával: protož jsem jeho i dědicuov jeho v tomto kšaftu pominul.“ Tomu kšaftu odpíral 1585 Jiřík mladší, syn Bernartův; Hendrych Gerstorf dobrovolně ustoupil od toho nápadu, kterémužto ustoupení Hendrycha Jan a Mikuláš, synové jeho místo dávati nechtěli (D. Z. 18. D. 26—28).

Jiří mladší z Gerstorfu na Cholticích, Svinčanech, Svojšicích, Žestokách[7], Žilovicích a Chroustovicích, JMCé rada a sudí zemský, zapsal (1583 v pondělí po sv. Vítě) manželce své Johance z Rokyc 2500 kop gr. č. věna na Cholticích s příslušenstvím (D. Z. 21. Q. 12.). Z manželství Jiříkova pošli synové Bernart Mikuláš, Štěpán a Jindřich. Kšaftem, jejž byl Jiří mladší († 1612) již l. 1594 v sobotu před naroz. P. M. učinil, jmenoval manželku Johanku z Rokyc poručnicí statku až do zletilosti nejstaršího syna, přidav jí k radě Hendrycha z Gerstorfu na Podhořanech, Jana Lukavského z Lukavice na Zámrsku a Jindřicha Střelu z Rokyc na Křivsoudově, manžela Mandaleny sestry Jiříkovy; kromě dotčeného věna zapsal Johance také ves Svinčany. (D. Z. 18. D. 26—28; 136. L. 19—24.)

Johanka Gerstorfová z Rokyc kšaftovala (1615 v pond. po obrácení sv. Pavla) Bernartu Mikuláši z Gerstorfu 5000 kop miš. (2500 kop č.), jí dskami zapsaných; Štěpánovi odkázala tvrz Svojšice s příslušenstvím, z čehož měl dáti sestře své Anně 6000 kop. miš.; Jindřichovi, synu nejmladšímu, odkázala 5000 kop miš. (D. Z. 140. A. 10—15). Po smrti matčině († 1620) vzal si Bernart Mikuláš z Gerstorfu Svinčany, Žestoky a Žilovice; Štěpánovi zůstaly Choltice, Svojšice a Chroustovice.

Štěpán právě jmenovaný byl z Gerstorfů posledním držitelem zboží Choltického. Maje zajisté s bratrem účastenství ve spouře proti Ferdinandu II., byl dvou třetin statku svého odsouzen, Choltice a Svojšice byly mu za 54.827 kop 40 gr. miš. odhádány a za tuž sumu dne 2. června 1623 prodány Krištofu Šimonovi svob. p. z Thunu[8]. Od té doby zůstaly Choltice při rodu svobodných pánů z Thunu, později hrabat z Thunu a Hohenšteina, až po dnešní den[9].

Krištof Šimon z Thunu, z Tyrol do Čech přišlý, povýšen byl Ferdinandem II. dne 24. srpna 1629 do stavu hrabat říšských s praedikátem „z Hohenšteina,“ skoupil mnoho konfiskovaných panství r. 1623—30, když skoro celá země Česká byla na prodej cizím vojevůdcům, a skonal, raněn byv u Nördlingu, dne 25. března 1635. Syn jeho Romedius Konstantin, který po něm v panství následoval, byl hejtmanem kraje Chrudimského a ve věcech politických i válečných (zvláště proti Turkům před Vídní) císaři platné služby konal, začež mezi místodržící v království Českém byv připočten, na sněmu r. 1692 místo královského komisaře zastával.[10] Umřel asi po r. 1695. Manželku měl Barboru hr. ze Salmu

[5]) Jiří z Gerstorfu byl okolo r. 1550 s panem Joachymem z Hradce poručníkem dětí po někdy Sigmundu Rabnhapovi ze Suché a na Lichtenburce.

[6]) Až do r. 1547 držel Jiřík z Gerstorfu také zboží Rozhovické, pro jakýsi dluh od obce Chrudimské již dříve zapsané. Srovnej pozn. 3.

[7]) Jakým spůsobem vešel v držení Žestok po Adamu Talackovi z Ještětic, není nám povědomo.

[8]) Chroustovice koupil Jan Weber z Pilzenburka za 39.555 zl. 34 kr. 2 den, Žestoky Lev Burjan Berka z Dubé na Rychnburce za 18.656 kop 5 gr. 5 den, Žilovice dotčený Weber za 13.855 zl.

[9]) Majorátní panství Choltické záleží nyní z pěti statků, druhdy samostatných: z Choltic, Svojšic, Svinčan, Štěpánova a z Valů nad Labem; šestý statek, Podhořany, připadl r. 1568 Hendrychovi z Gerstorfu, jehož potomkům byv konfiskován, až posud od zboží Choltického jsa oddělen, v jiných rukou zůstává.

[10]) Amandi Friedenfelsii: Gloriosus sanctus Romedius. Vetero-Praga 1699. I, 78 sq.

Po synu jeho Romediu Františkovi z Thunu a Hohenšteina byl asi r. 1722—1770 držitelem tehdejších tří majoratních statků Thunovských: Choltic, Klášterce a Děčína Jan František z Thunu a Hohenšteina. Syn jeho Jan Josef (nar. 26. čce. 1742 † 19. listop. 1813), plukovník ve vojště a cís. komoří, držel Cholticko co fideikomis od r. 1785; manželku měl hr. Marii Terezii von Attems.

Jan Nep. z Thunu a z Hohenšteina (nar. 3. října 1786 † v Praze 8. května 1861), JMC. skutečný komoří, rytmistr a rytíř řádu Maltézského, nastoupil panství Choltické 28. listop. 1813. Prodav panství Aichläutenské v Rakousích, koupil za ně r. 1831 Lukavec v Čáslavsku; ale Lukavec 22. listop. 1841 prodal Jiřímu Vilému Ludvíkovi z Löwenstein-Wertheimu. Manželka jeho byla Mikuláška hr. z Baillet-La-Tour (nar. 24. května 1788, zasn. 15. října 1811, † 2. října 1840), dáma hvězdového kříže, sestra generala La-Toura, známého z bouří Vídeňských r. 1848. R. 1850 dne 15. května postoupil hrabě Jan Thun fideikomis Cholticky nejstaršímu synu Theodorovi z Thunu a z Hohenšteina, JMC. komoří a majoru v armadě rakouské. Hrabě Theodor Thun narodil se dne 30. čce. 1815; dne 8. října 1850 zasnoubil se v Chocni s Marií, dcerou slavné a blahé paměti Rudolfa knížete Kinského z Vchynic a Tetova, s níž panství Miletínské věnem dostal.

K panství Cholticekému patřívala tato místa:

Choltice, městys ležící 1¾ hod. od Přelouče, 3 hod. severozápadně od Chrudimi, nad potokem, druhdy „Zlatotokem" jmenovaným, který u Vicemilic vzniká a u Valů levým břehem do Labe se vlévá.

Choltice, mající nyní v 103 domech 820 obyvatelů, pokládány byly r. 1542 mezi městečka, a snad teprvé Ferdinandem I. na městečko povýšeny byly. Až do r. 1848 užívaly staré pečeti, na níž mezi květinami a pod dvěma kladivy hornickými žernov se spatřuje; kolem znaku čte se písmem lapidárním: *Peczet Miestycze Coldicz.* Dle darování Marie Terezie dne 19. srpna 1774 bývají v Cholticích 3 výroční trhy; druhdy bývalo prý v Cholticích také právo hrdelní s popravištěm na vrchu mezi Cholticí a Veselím.

Nejpamátnější stavení v Cholticích jsou:

Hraběcí zámek na místě bývalého hradu nebo tvrze, v níž Gerstorfové v 16. století obývali. Tvrz po válce 30tileté tak zpustla, že toliko z několika zdí záležela, každým dnem se rozpadávala a ohněm takovou škodu vzala, že v ní dle slov Balbinových ani ptactvo bezpečně nemohlo přebývati. Teprvé hrabě Romedius Konstantin z Thunu a z Hohenšteina jal se starou tvrz bourati a nový zámek stavěti. Dle vypravování Balbinova bylo vše odklizeno, co ze základů vyčnívalo, aby místo příhodněji ku stavení bylo upraveno. Začali na straně západní dvojí řadu pokojů stavěti; na té straně tekl kolem staré tvrze potok, jehož stokem starý mlýn hnán byl; udělali nový příkop a překlenuly jej kvádry, tak že potok z toho překlenutí jako pramen vytékal. Potok v ramena rozdělený tekl do několika rybníků a haltýřů, odtud pak vracel se k tvrzi, obtékaje ji rozličnými směry se všech stran. Takové rozvádění vody bylo velmi nákladné, ale velmi prospěšné ku bránění zámku. Pod zámkem byly udělány sklepy, hlubší nežli byla zmíněná stoka; že pak byly vydlážděny a kamenem obezděny, vlhkost do nich nemohla proniknouti. Pro pevnost a pro ozdobu sklenuli sklepy silnými pískovými kameny, davše jim za podporu mohútné sloupy, jež oběma rukama nebylo lze obejmouti. V první řadě byly pokoje pro správce, kancléře, kuchaře a sklepníka obloukem sklenuty a tak rozděleny, že každý, komu něco ze správy neb hospodářství zámku svěřeno bylo, potřeb svých nikde nemusil hledati, leda v komoře, kterou při obydlí svém měl. Na straně severní jest kaple sv. Romedia, jehož ostatky zakladatel její do Čech přinesl. Kaple jest dílo umělé (na spůsob římské rotundy) a mohla by pro velikost místa kaple dobře slouti kostelem. Ku kapli jsou přistaveny kobky, sklenuté na spůsob jeskyň; hosté, vycházejíce z nich, mile bývají překvapeni velikým anglickým parkem. Na konci prvního pořadí byla později přistavena čtyrrohá, jasná a čistá konírna, které u velikosti a v praktičnosti není rovno po dalekém okolí. Na východní straně jsou dvě brány, jedna ku kapli, druhá ku pokojům (pro hosty). Vchod do zámku střeží dva Faunové. Balvanovité sloupy podporují korridory, z nichž mívají hosté milé podívání. Trojí pohodlné a velmi světlé schody jsou skulpturami hojně ozdobeny. Největší část vyšší řady zaujímá dotčená kaple, s níž více komnat středním směrem souvisí, tak že jest z kaple řadami pokojů roztomilý prospekt ku branám zámeckým Čtyři věže: dvě s hodinami, třetí se zvony, čtvrtá pro domácí obřady a potřeby, ozdobu stavení zámeckého nemálo rozmnožovaly. Veliký anglický park oddělen jest potokem od obory, rozložené odtud až ku vsi Chrtníkům, odkudž hydraulický stroj vodu do zámku a do pivováru žene. Jsou v oboře domky, besídka a sedadla k odpočinutí na procházkách a chovají se v ní daňci, srny a čápi. Kromě parku jest při zámku veliká zahrada s mnohými staveními a potřebami zahradnickými. Kde nyní ve velkém stavení úředníci obývají, tam bývala druhdy přádelna.

Zámek, jejž jsme tuto nejvíce slovy Balbinovými byli vypsali, dostaven byl r. 1695.

Kaple sv. Romedia, čili zámecký kostel, slohu římského, byla r. 1683 vlašským stavitelem J. Rossou de

Luca dokončena a dne 2. září 1691 Solnohradským arcibiskupem Janem Arnoštem z Thunu posvěcena, jakž jde z nápisu, který mezi okny v kopuli takto se čte:

Thun me construxit 1683.
Thun structam sanctificavit 1691.
Thun versu ornavit 1682.
Thun sacer ossa dedit 1672.

Při vchodu do chrámu stojí dva sloupy s pavlánem. Nad umělými dubovými dveřmi jest znak Thunovský a Salmovský, co upomínka na zakladatele kaple. Stěny vnitřku chrámového ozdobeny jsou štukaturou, erby, krásnými freskami ze života sv. Romedia, ze starého zákona, i krajinami Tyrolskými, v nichž patron kaple někdy žil.

Obraz sv. Romedia na hlavním oltáři, do rámce uměle řezaného zasazený, malován jest na plátně 1691 od Jana Rottmeiera ve Vídni. Střední část oltáře s tabernakulem jest na hnědo obarvena a cínovými arabeskami ozdobena. Nad tabernakulem jest stanek k vystavování nejs. svátosti (hr. Fr. Thun daroval skvostnou monstranci); vedle něho jsou po obou stranách relikviáře, černé, stříbrem vykládané skřínky: v jedné jest rámě sv. Romedia s listem potvrzovacím, v druhé rámě sv. Barbory bez potvrzení.

V pravo od oltáře jest u okna stolek pro konvičky pod olejovým obrazem sv. Salvatora (dle obrazu Chrudimského). V levo jest kazatelna, dílo důstojné. Vedle kazatelny jest oltář Matky Boží, od Vídeňského ozdobníka r. 1855 hojně pozlacený; paní hraběnka Thunová, rozená Kinská z Vchynic a Tetova, darovala tomu oltáři 6 pozlacených svícnů. Naproti stojí oltář sv. Jana Zlatoustého; blíže něho jest křtitelnice. — Pěkné varhany a nádherné oratorium, r. 1855 pro hraběcí rodinu zřízené, lze též přičísti ku ozdobám chrámu.

Nad kostelem na plechové báni bývala někdy socha sv. Romedia, nyní tam místo ní stojí železný kříž.

Prvním zámeckým kaplanem byl (1683) Amand Friedenfels, řádu praemonstrátského, skladatel spisu „Gloriosus sanctus Romedius ex comitibus de Thaur-Andeck, nec non gloriosa domus comitum de Thun“ (v Praze fol. 437), v němž na str. 262 připomíná, že sv. Romediu v Cholticích po osm let sloužil, žádaje za to, by mu týž svatý za každý rok jedné nebeské blaženosti dopomohl. Také podotýká, že Choltický obraz Spasitele s dvanácti apoštoly maloval Karel Skreta, Český Apelles. [11]) Po Friedenfelsovi následoval r. 1691 Miroslav Hubatius, který co administrator i faru Svinčanskou spravoval.

V 14. století býval v Cholticích farní kostel, slušící k dekanátu Chrudimskému. Později byly Choltice spravovány farou Svinčanskou. R. 1786 byla v Cholticích zřízena lokalie, která dne 24. října 1858 v faru proměněna byla. Nyní v Cholticích kromě kostela zámeckého, k němuž přifařeny jsou vsi Klenovka, Štěpánov a Valy, jiného chrámu není.

Když r. 1795 vyhořel, shořel i kryt na kostele. Stará kamená zvonice se čtyrmi zvony a s hodinami shořela dne 17. prosince 1848. Zvony „velký“ a „černý“ měly tento nápis:

Ad majorem S. S. Triadis gloriam et B. M. V. honorem campanam hanc Sanctis Romedio et Barbarae tutelaribus suis expensis vovi Romedius Comes de Thun et Barbara Comitissa de Salmis, conjuges, et Romedius Franciscus, filius.

Goss mich Johann Christoph Walter in Prag 1691.

Na „poledničku“ čtlo se:

Joannes Cyprianus Baro de Thun, Dominus de Castellfundo. Anno 1726 (?)

„Umíráček“ měl nápis:

Valentin Lissiack
Goss mich auf der Kleinseite
in Prag. J. G. K. 1780.

Ze zvonů ohněm ztrávených zbyly toliko 3 centy zvoniny. Od r. 1848—1863 zvonili zvoncem z kostelíčka Lepejovského, který u sochy sv. Trojice na náměstí pověšen byl.

Dne 1. listopadu 1863 byla nová, na místě staré věže nákladem nynější hraběcí rodiny ve slohu švýcarském (!) vystavená zvonice děkanem Svinčanským p. Ant. Konopáčem vysvěcena. Visí v ní dva zvony s těmito nápisy:

Na prvním (3 centy) s obrazem sv. Jana a erbem Thunovským:

Roku 1863 dne 29. srpna ulil mne z pozůstalé zvonoviny dne 17. prosince 1848 požárem rozlitých zvonů nákladem Vysoce Urozeného Pana Hraběte Theodora z Thunů-Hohenšteinského k úctě svatého Jana Nepomuckého Karel Bellmann, dvorní zvonař v Praze.

Na druhém (1½ centu) jest obraz Panny Marie pod křížem, znak Thunův a tento nápis:

Ulil Karel Bellmann, dvorní zvonař v Praze.

Blíže zámku stojí socha sv. Jana Nep. z r. 1756 s nápisem:

SanCto FaMae tVteLarI Data et saCrata.

Na hřbitově, na severním konci městečka r. 1787 založeném, jest hrobka Choltických panů Thunů z Hohenšteina.

K Cholticům patří také samoty: polesenství u Chrtnik, mlýn Medenice, dvůr Luhy, (druhdy draslárna), ovčárna „na Chudobě,“ kopec Svatojanský a Podhůrka.

Benešovice, ves, 1½ hodiny severozápadně od Choltic, s 23 domy, 144 obyvateli, s dvorem, ovčínem a mlýnem. Menší díl té vsi náležel vždy ku panství Choltickému. Přifařena jest ku Přelouči, přivtělena k politické obci Mokošínu.

[11]) Již před Friedenfelsem založili v Cholticích bratrstvo růžencové, které dne 21. ledna 1678 papežem Innocentem XI. potvrzeno bylo.

V Benešovicích bývala druhdy tvrz, snad na příhoří u hospody.

List císaře Sigmunda, jímž dne 10. května 1437 v 600 kopách zapsal Diviši Bečkovi z Miletínka zboží kláštera Opatovského, jmenuje také „jednoho člověka v Benešovicích," který tedy dotčenému klášteru druhdy úrok platíval (Archiv Č. I, 527). Platíval 16 grošů, jakož jde z listu dne 19. listopadu 1482, jímž zastavila knížata Minsterberská městečko Přeloučí s příslušenstvím panoši Štěpánu Andělovi z Ronovce ve 2900 zlatých uherských: dotčených 16 grošů v Benešovicích bylo také Štěpánu Andělovi zastaveno (l. c. IV, 187). Že pak Andělové tehdáž ostatek Benešovic buď již měli, nebo později přikoupili, souditi lze z toho, že Mikuláš Anděl z Ronovce dne 11. října 1538 prodal Vilémovi Dobřenskému z Dobřenic díl tvrze Benešovské, dvůr poplužní a ves, v Seníku díl svůj i díl nebožtíka Václava Anděla, syna někdy Habartova, který nápadem se mu byl dostal, vše za 650 kop gr. č. (D. Z. 43. G. 16. a 4. L. 3.) Okolo r. 1541 koupil Vilém Dobřenský třetinu dvoru v Benešovicích, půl tvrze a sklepu i třetinu vsi Seníku od Jana Holce z Nemošic za 335 kop gr. č. (D. Z. 5. G. 9.) Půl tvrze Benešovské s krčmou, a dva dvory kmetcí v Seníku koupil týž Jan Holec od Štěpána Anděla již dříve za 300 kop gr. č. (D. Z. 9. C 24.) Dne 3. března 1573 prodala Eva Strupinova z Dobřenic tvrz, dvůr a ves Benešovice se vším příslušenstvím Jiříkovi Voděradskému z Hrušova a na Dobření za 1600 kop gr. č., téhož pak dne a roku převedl jmenovaný Jiřík Voděradský všeliké právo své v Benešovicích na Bernarta z Gerstorfu na Cholticích. (D. Z. 17. Q. 2.)

Asi půl hodiny cesty od Benešovic jest samota „Bory" se 4 chalupami.

Chrtníky [12]), ves ku Svinčanům přifařená, s 35 domy a 243 obyvateli, čtvrt hodiny od Choltic. S blízkého vrchu Havraníku jest rozkošné podívání zvláště do severních Čech. Od Chrtník na cestě k Svojšicům jest píla při potoku, protékajícím divoké, skalami a lesy obroubené úžlabí. R. 1407 prodal Jindřich Lacenbok Košumberský dva dvory kmetcí v Chrtníkách Janovi z Lipky. (D. Z. 21, 147.) Jiné zprávy historické nejsou nám povědomy.

Holotín při cís. silnici z Heřmanova městce do Čáslavi, ¾ hodiny jihozápadně od Choltic, ves s 20 domy a 178 obyvateli. Přifařena jest k Turkovicům v Čáslavsku. Osudy její viz doleji ve vypsání Svojšic.

Jedousov, půl hodiny od Choltic, ves k Svinčanům přifařená, s 33 domy a 254 obyvateli; čtrvt hodiny odtud stojí o samotě panské „Velké ovčíny."

[12]) Jméno prý odtud, že tu při oboře držitelé zboží Choltického mnoho chrtů mívali.

Loděnice, víska s 88 obyvateli ve 14 domcích. Leží hodinu severněji od Choltic a jest do Lipoltic přifařena. Druhdy tu býval dvůr. V listu ku sboru Kostnickému jmenuje se Jan z Loděnic. V 16. století patřila Loděnice Rohovladům z Bělé, od nichž ji r. 1542 co ves pustou koupil Jiřík z Gerstorfu na Cholticích.

Klenovka, ves s 27 staveními a 203 obyvateli. Leží od Choltic 1¼ hodiny, přifařena jest do Choltic a má školu filiální. Od časů Schallerových přibylo ve vsi 11 stavení.

Ledeč, Ledce, staré místo ve vlasti. ¾ hodiny jihozápadně od Choltic, s 22 staveními a 160 obyvateli. V 12. století patřilo Johanitům Pražským, od nichž je koupil r. 1185 Myslen, opat Litomyšlský (Erb. Reg. I, 173). Jak dlouho Ledeč čili Ledce zůstávaly při klášteru Litomyšlském, nevíme; před r. 1407 byly již spojeny se zbožím Cholticým. V první polovici 15. století nabyli páni z Poběžovic zboží Tuněchodského a Slatiňanského v Chrudimsku a kromě toho také část vsi s dvorem kmetcím v Ledči (Památky I, 267), odkudž se i „z Ledče" psávali. R. 1440 byl na sněmu Čáslavském Mikuláš mladší a Mikuláš starší z Ledče (Archiv Č. I, 255; III, 53.). V Ledcích umřela kdysi Dorota z Němkovic (Jenkovic), manželka Vajglova z Ledec, jejíž věno: 90 kop na Ledcích, 10 kop na polovici tvrze Vankovské Sekyrkovské, spadlo na krále Ladislava, kteroužto odúmrť Ladislav r. 1457 Matyáši Brlohovi z Brloha a Janovi z Křešic daroval. (Desky dvorské XVI, 340.)

Malou hodinu cesty od středu bývalého panství Cholticého, západně blíže rybníků Rohlíčka, Třešňovce a Nečasu leží ves

Lipoltice se 46 staveními a 387 obyvateli; má kostel sv. Matěje, školu a mlýn. Kostel stojí o samotě a jest náspem a širokým příkopem obehnán [13]). Nad vchodem jest věž s hodinami a s třemi zvony těchto nápisů:

Na větším (7 centů):

Anno Domini 1518 haec campana fusa est ad laudem Dei per Andream dictum Ptaczek.

Prostřední (asi 4 ct.):

Ga ſlas wolagiciho na panssti zprawte czeſtu panie. Girzik Klabal 1557.

Třetí míval nápis:

Romedius Comes de Thun et Barbara Comitissa de Salmis, conjuges, Franciscus filius.

Když pak pukl a dne 26. září 1839 přelit byl, napsáno naň mimo obraz nejsv. Trojice:

ZVM Lobe Gottes zV VerkVInDIgen seIne Herr-LIChkeIt aLLer ZeIt In EWIgkeIt. Gegossen von mir Karl Wilhelm Paul in Königgraetz.

[13]) Bylo by přáti, aby nám někdo o slohové podstatě toho chrámu i o jeho ohražení kritickou zprávu dal. Red.

Na výsadním listu Německobrodském dne 8. června 1278 čte se mezi svědky Havel z Lipoltic, kterýžto i dne 12. listopadu 1312 co svědek ještě se připomíná (Diplomatář musejní). Jiný Havel z Lipoltic svědčil dne 3. února 1339, když Vaněk ze Ždanic zboží své ve Ždanicích Hroznatě, opatu kláštera Opatovského, prodával. (Bienenberg's Alterthümer II, 84.) R. 1383 užíval práva podacího v Lipolticích Václav řečený Kavalec z Lipoltic. Kostel připomíná se krom toho ještě r. 1384 a 1399; kdo však kostel založil a nadal, není povědomo. Válkou 30letou kostel zpustl, farář přestrojením a útěkem do Mičova se zachránil, kostel pak spravován byl farou Svinčanskou, až císař Josef II. v Lipolticích z náboženského fondu lokalii založil, k níž nyní patří Poběžovice, Orbanice, Tupesy, Loděnice, Pelechov, Lhotka, Brloh, Podvrdy a části Seníku, Litošic a Krasnic.

R. 1378 zapsal Karel IV. Ješkovi a Mikšovi z Lipoltic, Jeníkovi mladšímu z Mezimostí a Havlovi z Brloha vsi Břehov, Zaronice, Chřenovice, ku hradu Protivínu náležité, v 500 kopách gr. Pr. (Archiv. Č. I, 542.)

Jan Kavalec z Lipoltic jinak z Žumberka byl r. 1436 v zápisném držení zboží Přestavlckého, Vaněk pak Kavalec z Lipoltic seděním na Žumberku, již z r. 1430 známý, přítomen byl při sjezdu Čáslavském r. 1440.

Tvrz Lipoltická, po níž jmenovaní vládykové se psávali, byla počátkem 16. století ještě zachovalá. R. 1509 seděli na ní Jan a Diviš Žehušičtí z Nestajova, okolo pak roku 1542 byly Lipoltice dokonale k Žehušicům připojeny. Václav Žehušický účastnil se v odboji proti Ferdinandu I. (1547) a musil konečně zboží své Žehušické komoře královské postoupiti, Ferdinand pak r. 1548 prodal Lipoltice, tvrz pustou a ves s podacím kostelním Jiříkovi z Gerstorfu na Cholticích za 600 kop gr. č. (D. Z. 8. M. 25.)

Asi 50 kroků od kostela dokopali se v statku „u Dobruských", čís. 1. velikých sklepů, ba i popelnice prý v těch místech byly nalezeny. Lid si vypravuje, že v těch místech před věky klášter stával, o čemž i Schaller (Chrudim. Kr. 30) slyšel; ale důkazů toho není. K Lipolticům patří také osamělá hospoda „Májovka."

Pelechov (Bärenloch), ves s 19 staveními a 137 obyvateli, 1½ hod. západně od Choltic. Tři grunty patřívaly odtud druhdy k Žehušicům.

Poběžovice, ves s 28 staveními a 177 obyvateli, 2 hod. severozápadně od Choltic.

V 15. století byla část vsi, tvrz a dvůr v Poběžovicích v držení pánů statku Tuněchodského, kteří proto střídavě se psávali z „Tuněchod" neb „z Poběžovic." (Více v Památkách I, 267).

Jan a Diviš z Poběžovic na Tuněchodech jmenují se v zápisu na mír zemský r. 1440 a drželi se r. 1448 oba strany krále Jiřího, roku pak 1450 byl Jan z Poběžovic při jednotě Poděbradské proti knězi Bedřichovi ze Stážnice. Jan tento, syn Jana čili Heníka z Poběžovic, žil ještě okolo r. 1457 a zůstavil statek svůj sestře Adličce. Bratří Mikeš a Zikmund Tuněchodští z Poběžovic, kteří mezi r. 1480—90 v pamětech se připomínají, vystavěli nynější kostel v Tuněchodech. Mikuláš, zemřev před r. 1505, zanechal po sobě z manželství s Dorotou z Lomnice děti Annu, Marketu a Vaňka. R. 1514 prodal Diviš Tuněchodský z Poběžovic prostřednictvím poručníka svého Pavla Choltického z Újezda Chrudimským část zboží Tuněchodského za 650 kop gr. č. a žil potom ještě r. 1533—36 ve dvoře ve Svinčanech.

Tvrzka Podběžovská byla za bojů s Matyášem Korvinem rozkotána a dostala se potom co tvrz pustá rytířům Pleským z Levína, později pak i se dvorem a se vsí Rohovladům z Bělé, kteří ku zboží Choltickému ji přivtělili.

Ku Poběžovicům připsán jest také dvůr „Horecký," blíže něhož jest pískový památník na válečné tažení r. 1742.

Hodinu severozápadně od Choltic leží:

Štěpánov, ves s dvorem poplužním, s 21 domy a 136 obyvateli. Kdyby slušelo vykládati Štěpánov a Benešovice, jež Vladislav klášteru Kladrubskému daroval (1115), osadami toho jména v Chrudimsku, měly by ovšem velmi starou upomínku. Ale víme toliko, že držel Štěpánov r. 1482 Štěpán Anděl z Ronovce (Archiv Č. IV, 187). Dne 11. října 1545 přiznali se Štěpán a Kryštof bratří Andělové z Ronovce při dskách zemských, že někdy otec jejich Zikmund prodal Štěpánov, tvrz a dvůr, i ves Jedousov Čeňkovi Střele z Rokyc za 500 kop gr. č., a dali zboží to vložiti do desk Davidovi, synu Čeňkovu (D. Z. 7. G. 14.), téhož pak roku David Střela z Rokyc manželce Anně z Dražovic 625 kop věnoval (ib. C. 25.). Nápadem po Mikuláši († 1543), bratru Čeňkovu, dostali Čeněk a David Střelové z Rokyc statek Kruemburk (ib. H. 22.). L. 1548 rozdělil se Jindřich Střela se strýcem svým Davidem, tak že dostal Jindřich vsi Orlovou, Chlum a Studenec, David pak zámek Kruemburk s městečkem a dvorem a ves Hluboké. R. 1592 umřel Mikuláš Střela z Rokyc na Cerhenicích a na Štěpánově, v jehož držení byl již r. 1585. Děti jeho byli David, Purkhart, Alena, jejich pak poručnicí matka Johanka z Sloupna, jíž byli k ruce ustanoveni Štěpán Střela z Rokyc na Křivsoudově, Vilém Ostrovec z Kralovic na Vlašimi, Václav a Kryštof Budovci z Budova a Pavel Hrabáně z Přerubenic (D. Z. 26. H. 13—18). Purkhart Střela z Rokyc po bitvě Bělohorské část svého statku propadl, začež celé své zboží, které za 64.580 kop mis. bylo pokládáno, musil v manství proměniti, r. 1626 koruně přisáhati a manskou povinost učiniti za tvrze Štěpánov, Cerhenice a Libořice (Desky

dvorské 68, 8.) Učiniv 1620 poslední pořízení, nebyl r. 1630 více na živě; neboť toho roku manželka jeho Sobina z Vchynic synům Rudolfovi, Václavovi, Vilémovi, Oldřichovi Střelám z Rokyc dala všecko zboží otcovské (D. Z. 143. L. 22), jež byl Ferdinand dne 27. listopadu 1629 Sobině z manství propustil. List Ferdinanda II. opravil Ferdinand III. dne 25. května 1650, načež bratřím svrchu psaným Štěpánov, Krucmburk, Krasenovice a Libodřice, které v listu Ferdinanda II. nebyly jmenovány, z desk dvorských do desk zemských přenešeny byly (D. D. 68. fol. 62.).

Zaniklá tvrz Štěpánovská stávala v nynější bažantnici asi 300 kroků ode dvora, 30 kroků v pravo od cesty ku dvoru. Kamení z sesuté tvrze před lety rozveženo na cesty a na stavění dvorce, a jest nyní nesnadno, stopy tvrze v houští lesním prohlížeti. Pod tvrzištěm býval rybník, z něhož je nyní louka, která posud „Tvrzka“ sluje. Objem tvrziště, jež jsem r. 1856 prohledal, byl asi 25° ; příkopy jsou posud asi 3° hluboké a náspy asi 3° vysoké. Za Schallera tvrzka ještě stávala, ale byla nejspíše již velmi sešlá. Na místě hospody stával druhdy pivovár.

Stojice, ves při cís. silnici, asi půl hodiny od Heřmanova Městce, hodinu od Choltic. Má 65 stavení se 458 obyvateli. Jest tu kostel Všech Svatých, škola, mlýn a dvůr. Držitele této vsi viz doleji při Svojšicích, které ku kostelu Stojickému náleží.

Z gotické stavby kostela z předhusitské doby zbylo presbyterium s dvěma gotickými okny a s gotickými dveřmi na straně evangelia. Až do přenešení kostelního nádobí do Svinčan býval ve Stojicích stříbrný kalich se znakem (ruky píšící) a jménem Petra ze Svojšic, jenž kalich ten v 14. století kostelu byl daroval. V nejstarší matrice Svinčanské jest poznamenáno, že paní Máří z Gerstorfu, umírajíc (ok. r. 1560), kostelu Stojickému velikou stříbrnou krabici darovala, aby k dobrému toho kostela vynaložena byla. Pověst dí, že krabici tu darovala vesničanům cizí paní, jdouci kolem staré kaple, když v ní vesničané žalmy zpívali.

Romedius Konstantin hrabě z Thunu vzal si tu krabici s povolením konsistoře, zavázav se, že sešlý kostelík opraviti, rozšířiti a rouchy mešními opatřiti dá, což i učinil, dav 1709—11 ku starému kostelíku přistaviti loď a věž za 508 zl. 37 kr., dávaje sám na dílo potah a práci robotných lidí poddaných.

Kromě mramorového kamene, který úmrtí Máří Magdaleny z Gerstorfu připomíná, vidíš v kostele ještě dva velké a jeden malý náhrobek, které vyšlapány a nečitelny jsou. Zmíniti se sluší o obrazu sv. Vojtěcha, dílu velmi umělém, avšak vetchostí již tuze sešlém.

Na věži visí tři zvony: „Ondřej,“ nejmenší a nejstarší asi 30 liber těžký s gotickým nečitelným nápisem (snad takový, jako místy bývají s nápisem: ave maria gratia plena etc.? Red.). Na prostředním jest napsáno písmem gotickým:

Hanc campanam fusa est per magistrum Andream dictum Ptaczek a° domini MCCCC°LXXIII$_0$ (1473).

Velký zvon s mnohými vypuklými ornamenty má nápis:

TENTO ZWON DIELAN
GEST PROTO ABY LIDE
WIEDIELI NA SLOWO
BOŽI MAGI SE SCHAZETI.

Na druhé straně:

BUDELI PAN BUOH
S NAMI KDO BUDE
PROTI NAM. SLIT LETHA MDLVII.

Svinčany, ves se 69 staveními a 497 obyvateli, s farním kostelem, školou [14]) a dvorem.

Svinčany jsou starou osadou českou: r. 1226 byl *Křišťan ze Svinčan* s mnohými jinými svědkem listu Přemysla Otakara I., daného klášteru Litomyšlskému (Erbeni Regesta I., 328). R. 1244 byl Vlček ze Svinčan svědkem listu, daného klášteru Litomyšlskému Janem, synem Zbislavovým (ib. I, 523). Ze 14. století neznáme žádných vladyk Svinčanských. Teprvé r. 1440 vyskytují se na sněmu Čáslavském Bořita, Filípek, Bohuněk a Petr ze Svinčan, a pak roku 1450 a 1455 Procek ze Svinčan (Arch. Č. I, 174. 175. 177.).

Z držitelů tvrze Svinčanské známe Jindřicha Lacenboka z Košmberka, který prodal r. 1407 ves, tvrz a dvůr ve Svinčanech Janu Zdechovci ze Zdechovic (D. D. XXI, 147.).

Dne 19. února 1448 prodal Bohuněk ze Svinčan odjinud z Lepejovic zboží své v Chuchli a v Rostejném Zdenkovi z Nestajova a z Chuchle za 150 kop. č. (A. Č. III, 537. 515.). Seděl-li v tu dobu Bohuněk na Svinčanech, nevíme.

Okolo r. 1520 patřila tvrz i právo podací ve Svinčanech pánům Tuněchodským z Poběžovic. R. 1533—36 obýval ve dvoře Svinčanském Diviš Tuněchodský z Poběžovic, koupiv před tím od Bohuše Orelského ze San louku, rybník a plat dědičný v Jeníkovicích. Dne 7. června 1542 přešly Svinčany co zvláštní statek od Rohovladů z Bělé prodejí v držení rytířů z Gerstorfu.

Bernart Mikuláš z Gerstorfu na Žestokách a Žilovicích byl z Gerstorfů posledním držitelem Svinčan; byly mu po bitvě Bělohorské konfiskovány, za 31.904 kop 20 gr. odhadány a 30. července 1624 za 23.312

[14]) Škola ve Svinčanech byla založena 1786; prvním učitelem v ní byl Jan Hellich, otec proslaveného našeho malíře Josefa Hellicha.

kop 45 gr. 5 den. Kryštofu Šimonovi z Thunu prodány, při jehož rodu posud zůstávají. [15])

Ve Svinčanech stával kostel sv. Vavřince již r. 1349; přifařeno k němu druhdy bývalo 25 vesnic, nyní toliko Raskovice, Stojice se Svojšici, Ledce, Chrtníky, Jedousov, Veselí a Lepejovice. K nynějšímu kostelu byl dne 27. dubna 1764 základ položen Františkem Josefem z Thunu, kostel pak byl teprvé r. 1772 dostaven. Nad vchodem vytesán jest znak Thunů, nad ním pak čte se:

Hocce pro Deo et populo errectum MDCCLXIII.

Obraz sv. Vavřince malován byl dle idey zakladatelovy r. 1784 od jesuity Jos. Cramolina.

Do starého kostela pochovávali se Gerstorfové, bývalí držitelé Choltic a Svinčan. Zbývá z jich časů 14 kamenů mramorových, nyní z venčí do zdi kostelní a do zdi hřbitova zazděných. Nápisy vytesány jsou švabachem, toliko nápis 12. jest lapidální. Čtou se v tato slova:

1. Letha Panie 1602 we Strzedu po Narozenie Panye Marye Umrzel Krystin Syn Uroz° a Statecz.° Rytirze P. Girzika Gerstor: a z Gerstorffu a na Cholticzych. G. M. C. Raddy a tu położeny.

(U prostřed chlapec vytesaný s modlicí knížkou a s kytici v rukou; nahoře dva andělé, dole erb Gerstorfů.)

2. Leta Panie 1602 w Nedieli — — — umržel Gindrzich Syn Uroz:° a Statecz:° Rytirze Girzika Gerstorffa z Gerstorffu a na Cholticzych, G. M. C. Raddy a tu°: położeny. (Erb.)

3. (Kolem kamene:) Letha Panie 1595. na den Swat.° Umuczyeni Pana Krista umrzela Stastnie w Pánu Urozená Panj Alena Muchkowa, rozená z Gerstorffu a na Swinczanech. (Nad uměle vytesanou figurou čteme dále:) Sprawedliwych pak Lidj Dusse, gsau w Rukau Rožjch anikoh°: nedotkne se gich Muka. (Dole 4 erby).

4. (Kolem kamene:) Letha Panie 1612 we Cztwrtek po Pamatcze Wzkrzissenj P: K: Po 1 hodinie na nocz, Usnula gest w Panu Salomena dczerka Urozeneho a Stateczneho Rytirze Girzika Gerstorffa na Cholticzych, Chraustowiczych, Swogssiczych a Žestokach GMC. Rzimského Raddy a Soudcze umrzela.

(Uprostřed kamene:) Gegiho bylo 9 let a 14. Nedjely zauplna Maudrosti 4. Kapitoly:

Ljbila se zagisté Pánu Dusse gegi, Protož Pospjssil gi wychwátiti, z Prostrzedku Nesslechetnostj. (Erb)

5. Náhrobek s obrazem chlapce a s erbem Gerstorfů, bez nápisu.

6. Leta Paně 1602 we Cztwrtek po Poczetj Panny Marye umrzela Urozena Panna Salomena — — — dczera Uroz.° a Statecz:° Rytirze Gersstorffa z Gersstorffu (4 erby.)

7. Letha Panie lxxvij (1577) na Sobotu przed Nedjely Jubilate w xviij w noczy umrzela g. t. Urozena Panj Anna z Gersdorffu rozená z Ronovcze a na Cholticzych, tuto pochowana oczekawage blahoslawe:° Wzkrzissenj. (Erb)

8. Leta Panie 1599 w den Promienienj P: Krys: a Umrzel Waczlaw Wylym Syn Uroz:° a Statecz:° P. Girzika Gerstorffa z Gerstu a na Cholticzych (Obraz chlapce, erb).

9. (Kolem kamene:) Letha Panie 1592. we Stzedu sazometnau 6. hodin nocz dokonala gest žiwot swuj Kateržina dczerka Urozeného a Stateczného Rytirze pana Girzika mladssiho Gerstorffa z Gerstorfu a na Cholticzych, gegiz tielo w tomto miestie pochowano gest. (Uprostřed náhrobku:) Dusse wieczuie przed trůnem božjm se raduge s angely. (Erb.)

10. Letha Panie 1612 we Strzedu po prowodnj nedjely žiwot swuog w Panu dokonal Urozeny a Stateczny Rytirz P: Girzik Gersstorff z Gerstorffu, pán na Cholticzych, Swogssicych, Žestokach a Chraustowiczych G M. C. Radda a Soudcze Zemsky, a tuto odpocziwa oczekawage radostneho wzkržissenj.

(Velmi uměle vytesaná podoba rytířská podpírá se na meč, držíc pod paždí závitek spisů, jako znamení hodnosti zemřelého. — Erb).

11. Letha Dlxxiii w uterry przed sw Pawla na wjru se kržestianskau obraczenj w xvii hodinu, Urozeny a Stateczny Rytirz Pan Bernart Gersstorff z Gersstorffu a na Cholticzych žiwot swug dokonal, w tomto mistie pohrzben gest oczekawagic przisstj Pana Nasseho Ježisse Krista.

12. Největší tento kámen, ukazuje starého, vousatého rytíře v brnění s přilbou v pravé ruce a levicí o mohutný meč podepřeného. Pod velmi umělou postavou jest vyryt nápis lapidální:

„Syrach XXXXVII.

Pamatug na saud, dnes mug neb tak bude i twug. Mnie wczera a tobě dnes "

Nápisy kamenů 13. a 14. jsou již nečitelny.

Na věži s bicími hodinami v čele kostela jsou tři zvony s těmito nápisy:

TENTO ZWON GEST LETA 1591 UDIELAN NA WESSKEREM DILE NAKLADEM UROZENEHO PANA GIRZIKA MLADSSIHO GERSSTORFFA A NA CHOLTICZYCH. A S POMOCI WSSECH OSADNICH KTOMUTO ZADUSSI NALEŽICICH. TOMASS ZWONARZ NA HORACH KUTTNACH (Doleji, mezi arabeskami:) AGA HLAS WOLAGICIHO NA PAUSSTI, ZPRAWTE CESTU PANIE 1591. (Na druhé straně zvonu jest erb rytířů z Gersdorfu.)

Druhý zvon má do kola tento nápis:

Anno Domini Milesimo Quadringentesimo octogesimo tertio hacc campana fusa est ad laudem et gloriam Dei.

K třetímu zvonu a ku zvonku ve vížce nad hlavním oltářem není přístupu.

Svojšice, tří čtvrti hodiny od Choltic s myslivnou a cihelnou, 48 stavení s 388 obyvateli.

Severně ode dvora Svojšického spatřují se na přívrší zříceniny staré tvrze, původiště někdy pánů ze Svojší čili ze Svojše, jejichž znak byl: ve štítu ruka pišící (Schaller XI, 30).

Dne 3. října 1405 zastavila Anna ze Svojšic, vdova po Heřmanovi z Mrdic, Svojšice, tvrz a dvůr s dvojím poplužím, Stojice, Holotin a Rašov ve 400 kopách Václavu Ruthartovi z Malešova, za něhož se po druhé byla provdala; ale r. 1412 i po něm vdovou byla (D. D. XV, 355). R. 1427 zapsala Benigna ze Svojšic Svojšice, po otci zděděné, manželi Mikulášovi ze Zásmuk a dětem svým. Mikuláš ze Svojšic připsal se (1440) zároveň s Petrem ze Svojše, který (1438) byl v držení Červeného Opočna, k lantfridu Čáslavskému. Starší bratr Mikuláše, právě dotčeného, byl Petr ze Svojšic, který s bratrem vybavil Svojšice ze 400 kop, na Svojšicích dříve zapsaných (1450). Okolo r. 1490 seděl na Svojšicích Jan, r. 1510 syn jeho Petr ze Svojšic, a pak asi r. 1532 sestra jeho Kateřina, později provdaná za Jiřího z Gerstorfu. Po shoření desk zemských (1541) přiznala se Kateřina (1543), že již od dvaciti let drží Svojšice s tvrzí a dvorem, Stojice, Holotin a Rášov s mlý-

[15]) Snad teprvé za panování hrabat Thunů nastala Svinčanským povinnost, dávati jistý roční plat na vychování pacholíka, který z panství býval dáván na študie.

nem pod Svojšici a s podacím ve Stojicích (D. Z. 250. C. 25.). Zemřela r. 1546, odkázavši kšaftem (1545) Svojšice po své a po manželově smrti Albrechtu a Beneši bratřím Bendům z Nectin na Nové Libni, synům, dcerám pak Žofii z Nectin a Johance z Gerstorfu patřičné věno. Avšak již r. 1555 přenesli bratři i sestry toto své dědičné a věnné právo ku Svojšicům na Jiříka z Gerstorfu, druhého manžela jich matky Kateřiny (D. Z. 7. K 18.).

Při rozdílu r. 1568 připadla na díl Svojšický: tvrz Svojšice se dvorem, mlýnem, s lukami, štěpnicemi, „i kdež se vaření seje," s chmelnicí, vinicí šosovní u Heřmanova Městce. s pivovárem sešlým s pánví staron a s káděmi; tvrziště Sloupecké u Hošťálovic; vsi Stojice, Svojšice, Holotin, Rašov, Tourkovice, Bukovina, Ledce, Luhy, Podhořany, Březinka, Hošťálovice, Vicemilice hoření (D. Z. 54. E. 2—10).

Jiřík starší z Gerstorfu zapsal na Svojšicích manželce své Kateřině z Rokyc (1593) 2000 kop věna. Dcera pak její Kateřina Mladotová z Gerstorfu prodala r. 1599 Svojšice, Stojice, Vicemilice hořejní, Holetin a Ledce Johance Gerstorfové z Rokyc a na Cholticích za 17.100 kop miš. (D. Z. 129 B. 18.), čímž Svojšice s Cholticí spojeny byly.

Paměti hodno jest, že dva Gerstorfové, kteří po bitvě Bělohorské s tvrze Svojšické útěkem zachrániti se chtěli, od svých sedlákú jati a zabiti byli. Později byla tvrz od císařských vypálena. Stávala, jako tvrz Štěpánovská, nad rybníkem. Zbývají po ní posud kus čtverhrané věže, sesuté komnaty a dobré sklepy [16]). Hrabě Theodor Thun pilně o to pečuje, aby, co z tvrze zbylo, i budoucím časům, pokud možná, bylo zachováno.

Tupesy, víska s 18 staveními a 129 obyvateli. Při ní jest samota „Podvrdí" se 3 chaloupkami.

Raškovice s 23 domy a 168 obyvateli. K Cholticku patřívaly toliko Raškovice horní čili „Skaly", ostatek k Heřmanovu Městci. Na blízku jest veliký lom kamene a šest jezírek.

Urbanice (Orbanice), ves mezi lesy s 28 čísly a 208 obyv. Bývala tu tvrzka; ale kde; nikde po ní stopy.

Urbanice bývaly druhdy zbožím o sobě. Dne 30. září 1402 věnoval Prokop z Urbanic manželce Doroté 60 kop na Urbanicích a na dvoru se 2 lány (DD. XV, 251). Dne 30. října 1407 prodala Anna, vdova po Beneši z Urbanic, věno své Olfartovi z Kunčic a Mikuláši, synu někdy Benešovu, za 170 kop gr. č. (l. c. 250). Týž Olfart koupil dne 3. října 1408 půl dvoru a půl poplužní v Urbanicích od Veykla ze Semtěše (l. c). Po smrti Jana z Urbanic dal Václav IV. právo své v Urbanicích (1411) Petrovi a Janu Ješinovi, kuchmistrům svým, čemuž odpíral Mikuláš z Urbanic, výše dotčený (ib. 249). R 1486 prodal Prokop z Šlenic tvrz Urbanskou s příslušenstvím p. Slavatovi z Chlumu, který ji přivtělil ku zboží Podhořanskému (DZ. 2. E. 8.), od něhož později Urbanice k Cholticku přešly, ač posud nevíme, kdy.

Vale (Valy) při Labi, blíže železnice, s 38 staveními a 268 obyvateli. Ve vsi jest dvůr, 2 mlýny, píla a olejna. Jak jméno samo svědčí, stávala tu při Labi tvrz, jejíž stopy blíže domu „u Uhlířů" (čís. 15.) posud se spatřují.

R. 1526 dobyly si Valy privilegia, aby clo při Labi mohly vybírati. Před r. 1541 koupili bratří Kunata a Diviš z Dobřenic Valy, tvrz s příkopem a dvorem poplužním, ves a tvrz pustou Lepejovice s podacím kostelním, ves pustou Cikan za 1100 kop gr. č. od Jiříka Pávovce z Úřetína, po jehož smrti sestra Eliška Petru Kunatě Čápovi Dobřenskému a Jindřichovi, synu někdy Jindřicha, bratra Čápova, prodej ten do desk vložiti dala (DZ. 7. A. 10.). Petr Kunata Čáp z Dobřenic věnoval manželce své Johance z Dřevěnic na polovici Valů (1544) 312½ kopy (DZ. 5. H. 29.). Johanka, ovdověvši, poručila (1555) statek a děti své Petru a Janu bratřím Dobřenským z Dobřenic, „bratřím svým polovičným", a paní Kunce Dobřenské na Valech co mocným poručníkům; kdyby však, těhotna jsouc po svém muži, syna porodila, žádala, by mu 300 kop bylo vydáno, dcerám pak Marketě, Elišce, Marianě i Anně aby věna se dostalo po 50 kopách (DZ. 12. A. 26.). R. 1572 byl pánem na Valech Jindřich (Hendrych) z Dobřenic, jemuž se r. 1574 dcera narodila i téhož roku umřela, jakž o tom kámen hrobový v Dobřenicích vysvědčuje. R. 1583 umřel Vilém Heřman Čáp z Dobřenic a na Valech (nar. 1578), syn Mikuláše z Dobřenic. Dle tituláře z r. 1589 byl Kuneš z Dobřenic pánem na Valech. Dle náhrobku při kostele Dobřanském umřel 1589 tu sobotu den památky přenešení sv. Václava (4. března) Jan z Dobřenic a na Valech nad Labem. R. 1604 byl v držení Val Jindřich Kunat Dobřenský z Dobřenic s manželkou Maruškou z Bubna; patřily jim též Lepejovice s podacím kostelním, Zubří, Křemenice, Chloumek, Nehodovky, Spalov, Barovice a Kameničky s řekou Labem. Avšak, nemajíce posud dosti zpráv kritických a spolehlivých, nemůžeme říci, kdo kdy na Valech seděl a nebyla-li tvrz mezi více držitelů rozdělena, a jakým právem od r. 1580—1695 Valy pánům Lukaveckým patřily. Dne 4. ledna 1695 odkázala Sabina Kunigunda Lukavská statek Valy Albrechtu Ladislavu Kapounovi ze Svojkova. Tehdáž patřily k tomu

[16]) Co se o pokladu vypravuje, viz v Heber's Burgen II, 234. Na tvrzišti byla nalezena kuchyňská sekera, stříbrný prsten a malé pouzdro ze slonové kosti.

zboží vsi Valy, Zubří, Kameničky, Chlumek, Spalov, Nehodovka, Zedrané Veselí a Lepejovice. Dne 31. prosince 1703 prodal dotčený Albrecht Ladislav, ponechav si toliko Zubří a Kameničky, ostatní zboží Valské Janu Františkovi hraběti z Thunu a na Cholticích za 60.000 zl. rýn. a za 100 zl. kličného (DZ. 409, 10.). Kdy byly vsi Chlumek, Spalov a Nehodovka od Cholticka odtrženy, není nám povědomo.

Lepejovice, čtvrt hodiny od Valů, starodávná, nyní zaniklá ves. Stávala druhdy na poli, jemuž nyní „Haf“ říkají. Vladislav II. potvrdil (20. ledna 1167), mimo jiné darování, klášteru Litomyšlskému učiněné, i roli v Lepejovicích, již Kedruta, manželka jeho, témuž klášteru byla darovala. Po této vzácné zprávě dočítáme se teprvé r. 1407, že Mikuláš z Úlibic v dluhu 50ti kop Janovi z Volfeřova, Janovi synu jeho, a *Zvěstovi z Lepejovic* postoupil plat 5ti kop v Úlibicích (D. D. XX, 66.), a že r. 1448 psal se Bohuněk ze Svinčan také „z Lepejovic.“ Vdově Bohunkově, paní Machně, postoupil (r. 1454) Jan z Lepejovic, syn někdy Jana z Volfeřova, dotčený plat v Úlibicích. R. 1497 připomíná se Václav ze Zásmuk a na Lepejovicích (Arch. Č. V. 562). V 16. století slušely Lepejovice k Valům, ve válce pak třicítileté zmizely z kraje i z paměti lidské.

Asi 150 kroků od myslivny, při rybníku „Hlubokém“ spatřují se stopy bývalé tvrze Lepejovské. Průměru mívala tvrz 65, příkop s náspem 15 kroků. Také jména „na spilce,“ „na kanceláři“ o bývalé osadě svědčí.

Asi 400 kroků za myslivnou stojí na vršku v stínu hustých olší filiální kostelíček sv. Michala, r. 1819 obnovený. Stával tu kostelíček již r. 1349, a že v 16. století služby boží v něm konány bývaly, dosvědčuje nápis většího zvonu:

„Tento zwon gest udielan k swatemu Michalu letha 1554.“ Čáp ve štítku na zvoně o Dobřenských svědčí.

Sousední ves:

Veselí (Zedrané Veselí) koupila r. 1580 Marketa z Bubna, manželka Jindřicha Kunaty Dobřenského, od Petra Dobřenského z Dobřenic; po matce dědila Veselí Ludmila Krystina, provdaná za Jindřicha Adama Lukavského z Lukavice, při jehož rodu ves ta přes sto let zůstala, až pak r. 1703, jak již povědíno, ku Cholticku připojena byla. Osada má nyní 46 stavení s 357 obyvateli.

Ku Cholticku patřívalo druhdy také 12 stavení ve vsi

Vicemilicích na Heřmanoměstecku. Patronem kostela té vsi byli r. 1375 Mikuláš z Lipoltic a Tomášek z Vicemilic.

Radostice, někdy ves s dvorem poplužním, za časů válečných na dobro zanikla. Po ní měli příjmí Jan z Radostic r. 1415, Mikeš a Martin z Radostic r. 1440. Tvrzka Radostická byla bez pochyby zároveň s tvrzí Poběžovskou r. 1469 od Uhrů zbořena. Stávala jistě nedaleko Choltic, neboť r. 1559 užívalo se gruntů Radostických ku dvoru Cholticképu.

Šárka.

Vypsání archaeologické od *Fr. Beneše.*

Kdo by z Pražanů neznal Šárku, úzké údolí s romantickými zříceninami skal s roztomilými ryhami, jimiž z jara se skály na skálu, od křoví ku stromům potůčkové ostýchavě se loudí! Kdo by neznal „divokou Šárku!“ Skaliska, kteráž od Podbaby až k Liboci azoickým pásmem pronikla, vyčnívají vzhůru jako zaklení duchové, a údolí nabývají po nich zvláštního rázu jako u Kameyka, Roztok a Ounětic. Rozsáhlé ty skaliny mezi 31° 39′ 55″ východní délky a 50° 5′ 6½″ severní šířky, které u kostelíčka sv. Matěje 137.13 Pařížských sáhů nad Severní moře vynikají, pokrývají lupenaté háje, orná pole a zbytky velikých někdy vinic. Černé hrotnaté skály vypínají se u Podbaby 300—350′, srážejíce se příkrým srázem k údolí Vltavinu. Se strany severní obklopují tyto skály až ku „Džbánu“ u Liboce Šárecké údolí, spůsobujíce s protejším příkrým lesnatým hřbetem přední a zadní čili „divokou Šárku.“ Obyvatelé říkají údolí od Podbaby až ku „Generalce“ „utěšená“, dále odtud „mírná“ a nad Kuprovým mlýnem „divoká Šárka.“ Na vyšině jest hostinec „na Šárce;“ stavení v údolí a pak 19 „vinic bez vinohradů“ jmenují se „v Šárce.“ [1]). Kromě kostelíčka sv. Matěje, fary a školy neuvidíš v Šárce nic, než rozkošnou, místy zasmušilou krajinu. [2]) V stranu západní sklání se vyšina k Vo-

[1]) Tyto méně úrodné pozemky patří nejvíce Pražským měšťanům Jmenují se: Beranka, Buššreibka, Fišerka, Hadovka, Heřanka, Houspolka, Juristka, Kotlářka, Majorka, Mydlářka, Patchanka, Pernikářka, Santinka, Strachovka, Šafránka, Špitálka, Šťáhlavka a Zlatnice.

[2]) Šárku pokrýval za starodávna, i v 12. století hustý les, patřící k loveckému hájemství hradu Pražského (Tomkova Praha I, 32) V údolí Šáreckém bývala ves Újezdec, jejíž část patřívala kapitule Pražské. Dne 24. května 1320 vyměnila si dotčená kapitula za některé vsi v Berounsku Dehnici, Hostouň, Ovenec a tři dvory v Bubnech, kteréžto dědiny dotud k nejvyššímu purkrabství hradu Pražského náležely.

Pověst na Šárku déle pamatovala, nežli historie. Na skalnatém vrchu, na němž u prostřed hřbitova kostelíček sv. Matěje stojí, byli prý pochováni druzi Ctiradovi, kteří v „dívčí válce“ za své vzali. Boleslav II., prohánějě se v Šárce hustým lesem, byl prý na témž místě přepaden silným medvě-

kovicům, majíc na kraji utěšené úzké údolí, jež lidé Džbánem nazývají; toho úzkého údolí povšimne si rád i geolog, geognost, botanik i každý vroucí přítel přírody. Cheynský potok, který u Cheyně zřídlo své má, Brzví, Liboci a Vokovici protéká, sůžuje se ve Džbánu, hrnouc se Šáreckým údolím ku Podbabě, kdež pod mostem železné dráhy s Vltavou se slévá. Kolik básníků a malířů nadchlo již toto údolí i svou krásou přirozenou i svými pověstmi k podniknutí děl uměleckých![3])

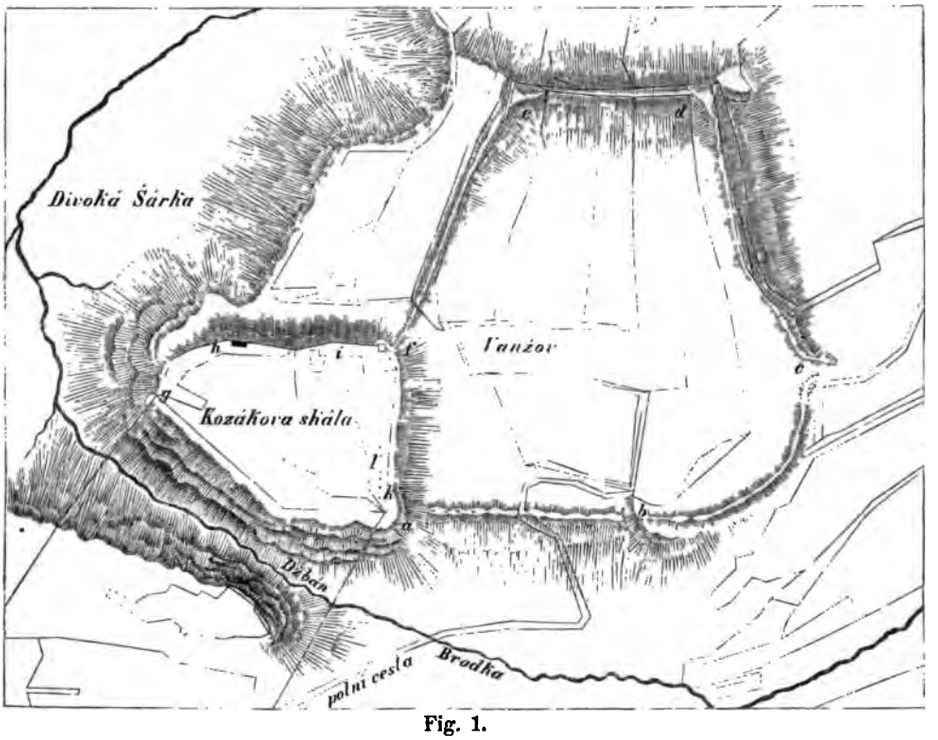

Fig. 1.

A právě tu na příkrém kraji Džbánu, ¼ hodiny severněji od Liboce, ½ hodiny od Vokovic, nad úzkým Šáreckým údolím a nad Brodkou stojíš na velikém pohřebišti osady z pradávné minulosti, jejíž jméno dávno vyhynulo z paměti lidské, ozývajíc se toliko jménem „Hradiště," na „Hradištích," „na Hradišťatech," kterážto jména po vlasti o místech dávno zašlých stokráte se opakují.

Stezkou dostaneš se od Brodky na vyšinu, na skalnatý ostroh, kolem něhož Šárecký potok obtéká. Vypráhlá vyšina *a, f, i, h, g,* (*fig. 1.*) jest ono pohřebiště a obětiště pradávné doby, o němž chceme šíře promluviti.

Vyšina ta sluje po bývalém majiteli „Kozákova skála," jako i v Liboci ve statku č. 12 posud „u Kozáků" říkají. Na nejvyšším místě má „skála," jenž velmi pěkně se odráží od zelených, dobře vzdělávaných polí, jimž na „Hradišťatech" říkají, 8800 □°; jiná dvě skaliska, která z údolí Šáreckého vybíhají, činí koryto čili necky (debry), jimž „Vanžov" říkají *(fig. 1, e,)*, v nichž od nedávna rudy železné dobývají, již v Kladně rozpouštějí. Dotčená vyšina, jakož i východní prostora skalního, od západu k východu se šířícího hřbetu, ležící asi 6° níže pod vyšinou, bývala za dávných časů valem *(fig. 1., a, b, c, d, e, f)* obehnána, jehož spůsob strategický i technický podobá se mnohým valům po Čechách, jichž si nyní badatelé velmi pilně všímati počínají.

Jakž viděti jest nad Brodkou, kde val na polo rozvežen byl *(a, b)*, bývala ohrada ta v základech 3°—3° 3′ široká a záležela z opuky, která odjinud sem musila býti nanešena, proto že jest na místě

dem, o němž lidé za to měli, že byl na knížete poslán od zlých duchů, kteří vládli pohanským pohřebištěm druhů Ctiradových. Boleslav by se býval mědvědu neubránil, kdyby sv. Matěj, zjeviv se knížeti v podobě poustevníka, medvěda byl nezahnal, začež prý kníže na tom místě kapli ku cti sv. Matěje vystavěti dal. Povšimni si toho, že na třech variantech mincí Vladislava I. (1110—1125) viděti jest muže s vytaseným mečem, bojujícího s medvědem, proti němu se stavícím. (Památky IV, 185; tab. XXIV. čís. 28—30). Nemá-li vyobrazení to jiné příčiny, může připomínati děj, právě dotčený. Na mincích zajisté bývaly zhusta příhody předků představovány. Nyní stojí na místě staré kaple obílený moderní kostelíček se špičatou vížkou, jejž r. 1770 probošt František Strachovský ze Strachovic vystavěti dal. Uvnitř jest oltář dřevěný, řemeslně vyřezaný s obrazem sv. Matěje, na nějž umělci neradi se dívají. Nad oltářem jest znak Strachovského: štít bílý čili stříbrný a v něm tři červené kolmé koly; nad korunovanou přilbou červené a bílé křídlo orličí. Týž znak, dílem kamenickým vyvedený, spatřuje se na jižním štítu kostela: na severním štítu vidíš znak proboštství Pražského. (I nad oltářem umírajícího sv. Josefa v hlavním chrámu sv. Víta na hradě Pražském viděti jest znak Strachovských). Po stranách jsou dva oltáře: v pravo svaté rodiny, v levo sv. Jana Nep. Dne 30. března 1840 uhodilo do věže, která celá shořela: jeden zvon se rozlil, druhý spadl; varhany zničil oheň. Kolem kostelíčka jest hřbitov s obydlím hrobařovým. V stranu jižní jest veliký železný kříž s Kristem velmi dobře modelovaným; pod ním jest krypta proboštů Pražských, v níž Václav rytíř Václavíček první odpočívá. Asi 500 kroků severněji od kostela na příkrém skalnatém srázu Podbaby jsou zříceniny s gotickým oknem z předešlého století. Nebývala tu ani kaple sv. Václava ani sv. Kateřiny, nýbrž býval tu, jak staří lidé povídají, a jak spůsob zdí dosvědčuje, viniční letohrádek; gotické okno dali tam r. 1846 inžinýři železné dráhy.

[3]) Vzpomeň si na C. E. Ebertovu „Wlastu" (1829), na Šárku s Ctiradem od Javůrka a Meixnera, na Engertův karton: Vlasta u staré čarodějnice Straby v údolí Šáreckém, který dle Ebertova „čarodějného nápoje" nakreslen byl Ed. Herold vykreslil fysiognomické krajinové skizzy údolí Šárky, kteréž ku spisu „Die Umgebungen Prags", jejž Jos. Wenzig a J. Křejčí r. 1857 vydali, přidány byly.

valem ohraženém i pod valem útvar bulyžníkový, nikoli opuka. Jižní val *(b c d)* doplněn jest skaliskem *(d)*, jejž lidé, kteří valy ty někdy dělali, dobře dovedli použíti. Valový ten výběžek u skaliska *(d)* jest 20° dlouhý a obrací se rovným směrem *(e, d)* k východu, majíc v profilu vrstvy opuky a hlíny 5—8′ vysoké, 2° 2′—2° 3′ 5″ široké. Na zbytcích valů roste trní a hubená tráva. Všude můžeš bývalou ohradu, druhdy vyšší, nyní pak místy toliko 5—6′ vysokou, stopovati (od *d* k *e* a *f*). Valy ty nepřekvapí tě ovšem jako valy u Češova, Kouřimi, u Hryzel aneb jako kamené valy na vrchu Hradišťanech (Radlštein), u Žďáru neb na Plešivci, protože během času slehly se nebo rozkopány a na silnici rozveženy byly. Zklame se tedy mnohý archaeolog, přijda ku Šárce a chtěje ty valy viděti, jak někdy bývaly, jak nyní nejsou, jak si je archaeologická fantasie teprvé zase obnovila.

Blíže „Vanžova" k východu vchází se do valů, širokých 3°. U *e* jsou dva výběžky v trojhran, jejichž fortifikačnímu účeli snadno porozuměti lze. Orba pozdějších časů rozmetala valy ty, zvláště u *g*, *f* v stranu severní, zanechavši po nich toliko spodní kameniště, jenž mezi poli co meze délku i šířku bývalého valu naznačuje, ale v jiných věcech o způsobu valu nás nemůže poučiti.

Největší délka různoběžníkového a klínovitého prostoru „na hradišťatech" jest 192°, průměrná šířka 160°, celý povrch 33.600□°, a přičteš-li k němu výměru „Kozákovy skály" 8800□°, jest všeho povrchu 41.400□° čili 25⅞ jiter. V tomto počtu není obsaženo pole, které mimo severní ohradu (f e) leží (850□°) a pro skalnatost za dávných časů samo sebou důležitou fortifikací bývalo.

Stojíce na příkré „Kozákově skále", vidíme, kterak ohrada rovným směrem u *f* na návrší vystupuje a celý jeho severní kraj *g h i f* ohražuje.

Na straně západní u *g a* přestává všeliké upevnění, protože tu příroda sama vysokými skalami místo upevnila, tak že lidem žádné jiné práce a opatrnosti nezbylo, než aby sem tam kolíky a náspem hlíny přirozené upevnění dokonali. Povšimnutí hodna jest čára *h i*, záležející z velikých, vedle sebe postavených, nyní již hluboko do země zapadlých kamenů, které jakési, 20° dlouhé rozhraní činívaly. Jest věru s podivením, že praobyvatelé krajiny té takovými balvany hýbati a vládnouti mohli.[3]).

Průvodce náš pan Fr. Kuber z Liboce vypravoval, že lidé, rozkopávajíce val na severní straně *f e*, našli ve valu jakési komůrky: u prostřed stál veliký kámen a kolem něho čtyři menší kameny; na nich ležely zuhelnatělé trámy, které tlakem valové hlíny se sesypaly — takovým uhlím dělávali si pasáci oheň za chladných podzimních dnů. U skály *f* našli jsme kus roztlučeného ručního mlýnského kamene s otvorem; zdá se, že pochází z lomů z Žehrové cesty (Žernovnice) na Bílé hoře, a podobá se velmi mlýnskému kameni, nalezenému u Radboře na Hradišti u Nasavrk.

Dle zevrubného vyměření a vypočítání stavitele p. A. Bauma jest objem valu 832°. Počítáme-li průměrnou šířku toliko po 2° 4′ 9″ a bývalou výšku toliko po 1° 2′, obsahovala ohrada „na Hradišťatech" 3100 kostkových sáhů 4′ 4″, a když by se rozkopávala, o třetinu víc, tedy 4133 kostkových sáhů 3′ 9″ čili 8265 vozů kamene a 12395 vozů hlíny.

Vystupme již na „Kozákovu skálu"; očekává nás tam více archaeologického poučení, nežli jsme mohli nabyti z valů, které se buď slehly pod tíží věků, která na nich spočívá, nebo byly rozkopány a rozveženy. „Kozákova skála" známa jest již přes 30 let co naleziště starožitností kamených, bronzových, hlíněných a koštěných. Český náš abeé Cochet pater Krolmus nejraději se tam hrabával, a vidíš posud pět mist, na nichž starožitnosti vykopal. Ale toliko nálezy Krolmusovy, Pachtovy a hraběte Lva Thuna, které se ve sbirkách musejních spatřují (17 nádob, 11 věcí kamenných, 7 bronzových, ozdoby jantarové a skleněné) byly posud badatelům známy. Za novější doby sbíral nejpilněji a dával do musea starožitnosti u Šárky nalezené p. Fr. Kubr z Liboce (Památky VII, 82), který od r. 1864 půdu na Kozákově skále vzdělává. Objevilo se tu na tisíce střepů rozličné podoby, tloušťky a velikosti z rozličných časů, s kostmi zvířecími, s uhlím a s bronzy skoro na dobro rezem sežranými. P. Kubr, dav kopati pozorněji, dokopal se na kraji severního rohu skály na podivné kamené ohražení, 37′ dlouhé, 20′ na západní, 11′ na východní straně široké; severní stěna byla v čáře valu již vypsaného.

Stěna záležela z neotesaných kamenů opukových, které tak vedle sebe a na sobě položeny byly, že větším dílem do spáry zapadaly. Prostora takto obehnaná jest klínovitý lichoběžník 15.9 □°. Dne 31. března 1866 vypadala dotčená prostora takto:

Na podlaze ležely veliké kameny pískovcové, ohněm do červena propálené, pazourky, zvířecí kosti, jelení parohy, ovčí, hovězí a koňské zuby ležely tu rozházené; pod nimi bylo kamené dláto, bronzový kroužek, rzí skoro celý prožraný, dioritové kladivko a kusy jiných věcí kamenných. Nad tím bylo asi na 2′ hlíny s kostmi a střepy hlíněnými. Výše byla lepenice, 1½″ tlustá, jako kámen ztvrdlá; na zpodní straně byla propálená červená hlína, na svrchní straně byla hlína šedobílá a tak hladká, že se velmi podobala italským

[3]) Vysvětlení toho najdeš v „Památkách" III, 301.

podlahám. P. Kubr vypravoval, když prý tuto vrstvu v hloubce asi 4′ vykopali, že na ní viděli jakési kruhové ozdoby; když jsem já na to místo přišel, bylo již všecko rozdrceno. Nad lepenicí byla opět hlína promíchaná uhlím; ta vrstva měla 13″. Na ní byl pruh vodorovný, 1½–3″ silný, záležející ze spálených zbytků jakési podlahy z fošen, prken nebo podvalků; stopy tohoto spálení vidíš po celém obvodu vykopaného dolíku. Nad touto spálenou vrstvou bylo teprvé dokonaleji viděti opukové obezdění, o němž jsme se již svrchu zmínili; i na něm bylo lze pozorovati stopy velikého ohně. Opuka co vápenec flecový čili slojový má tu asi 17% jinorodých příměsků; ohněm spálila se tak, že zelenošedé škváry po zdi dolů tekly; kde byla vrstva čistší, spálila se skoro na prach, a posud velmi dobře na pole se hodí. Podivné to obezdění již se sesypalo, a vidíš u *h* již toliko dolík s kamením. Když ta narovnaná zeď se sesypala, vyvalila se z jižní stěny skoro pod samým povrchem země lidská lebka s kostmi; ale o lebce nevědí, kam se poděla. Mrtvola ležela prý ve zdi a byla kameny obložena. Na samém povrchu byla síla hlíněných střepů a zvířecích kostí, tak že pilný sběratel v krátkém čase 25 centů kostí na dělání spodia ku cezení cukru továrníkovi prodal.

Dne 5. dubna a dne 3. června viděl jsem u p. Kubra starožitnosti, které vykopány byly na Kozákově skále, na níž u *h*, jak již podotčeno, ono podivné obezdění bylo sesypáno. Bývalo tu někdy obětiště a pohřebiště dávných pokolení. Odkryli tam také tři hroby, jichž kotlina lepenicí silně byla vymazána. Bývala tu mrtvá těla spalována a jich popel v osudích do země ukládán. Od nejsurovější popelnice až do nejkrásnější hlíněné nádoby najdeš tu střepy nesčíslné. Se skály rozváží se černá, sypká země popelatá co výborné hnojivo po souseduích polích. Syn pana Kubra ukázal mi skalisko, do něhož jest vydlabán otvor 9″ hluboký a 6½″ široký, v němž děšťová voda dlouho nevysýchá. Vrány a kavky, vědouce o tom, často se tu zastavují. Podobný, avšak veliký a přirozený otvor viděti jest u paty skalní sráze na straně západní v úzkém úžlabí. Skalní ten dolík jest 5′ hluboký. Říkají mu „Džbán,“ a má po něm jméno i úžlabí i protější vrch. Menší „džbány“ jsou v protější skále, k níž jest přístup nesnadný a nebezpečný; jeden z nich jmenuje se „maštal“ [1]).

A nyní se již dejme do podrobného vyčtení a vypsání věcí starožitných v okolí Šáreckém posud nalezených.

Nádob hlíněných, které již dříve ve sbírkách musejních uloženy byly, jest 17:

1. (čís. 94) nádobka přeslenovitá, jaká ve Šárce i u Statenic nalezena byla;

2. (č 123) hrnec z pálené hlíny, 6″ 4″ vysoký, v otvoru 4″ 6‴, Krolmusem v Šárce nalezený;

3. (č. 125) hrnec z pálené hlíny, 6″ vys, 4″ 8‴ v otvoru;

4. (č. 127) mísa z načervenalé pálené hlíny, 4″ vysoká, 6″ průměrná;

5. (č. 132) vypuklá popelnice ze šedé hlíny s úškem, 4″ vys., 3″ prům.;

6. (č. 133) podobná nádoba, 3″ 6‴ vys., 3″ prům.;

7. (č. 136) červená popelnice, 4″ vys., 6‴ prům.;

8. (č. 145) nádoba černá, proužky souběžnými ozdobená, 3″ vys, 3″ prům.;

9. (č. 156) jakýsi pohár hlíněný, 2″ 4‴ vys., 3″ prům.. od Krolmusa;

10. (č. 237) hrnec černý s pokličkou, na krku páskou zoubkovanou ozdobený, se zlomky bronzovými;

11. (č. 250) hlíněná lampa hrobová s podlouhlým krčkem čili tulejkou a s úškem, do červena z hlíny vypálená, 2″ vys″, 4″ šir.;

12. (č. 290) nádoba tmavožlutá, dvounchá povrchu kostrbatého, nerovného, 7″ 6‴ vys., 5″ 6‴ šir.;

13. (č. 251) nádoba kališkovitá ze šedé hlíny, 1″ 6.‴ vys.;

14. (č. 337) popelnice 4″ vys, 4″ prům. s proužky vlnovitými; jest v ní 5 pazourků, 2 kančí zuby a střípek rovného skla;

15. (č. 359) popelnice tmavošedá s úškem, po kraji proužky ozdobená, 6″ 9‴ vys., 5″ 6‴ v otvoru;

16. (č. 566) nádoba lahvičkovitá, tmavošedá, 5″ vys.;

17. (č. 423) pekáček z černé hlíny.

Obr. 2.

Kromě toho nalezl p. Kubr novějšího času dva hrnečky, z černé hlíny prosfoukce udělané; nádobu z šedé hlíny, čtyřmi kolmými řadami hlizinek čili pupíčků ozdobenou, podobající se formou polévaným pohárům středověkým — museum takové nádoby posud nemělo.

Dle celých nádob a dle střepů v okolí Šáreckém posud nalezených můžeme formou a tloušťkou rozeznati asi 30 způsobů. Ačkoliv pak hrnčířství mezi nejstarší zaměstnání a řemesla lidská náleží, přece všude, kdekoli památky jeho se vyskytují, velikou nestejnost práce pozorovati lze. V nálezech Šáreckých vidíš, kterak nejstarší nádoby, na palec tlusté, šedé, černé, špi-

[1]) V celém okolí pradávného sídliště lidského, po němž toliko popel, kosti a jiné památky zbývají, nenajdeš žádného starožitného, významného pojmenování luk a rolí. Uslyšíš toliko: Na hradišťatech, Vanžov, Brodka, Džbán, první a druhý dolík, zahrady u divoké Šárky, ve zlodějce (se studánkou), na hnůjkách. Nebušické vinice, u Generálky, šípečnice u Vokovic.

navohnědé a světle červené barvy, toliko z hlíny, nedobře připravené, s pískem křemenovým smíchané, ne na kruhu, nýbrž toliko rukou hněteny, dělány a sušeny byly. Jsou mezi sebou velmi nestejné, protože každý dle zděděného zvyku nádoby dělal, jak mohl a uměl. Takové nádoby jsou svrchu jmenovány pod čís. 4 a 12: obě byly toliko rukou zhněteny a při ohni usušeny; nejsou všude stejně tlusté a nezvoní. Pozdější nádoby jsou na kruhu dělány, všelijak ozdobeny a v ohni vypáleny. Rozměry při nádobách Šáreckých poznali jsme tyto: nejmenší má výšky 1″, průměru 2″; největší výšky 7½″, průměru 5½″, ačkoli byly také střepy 1″ 3‴ tlusté nalezeny, které zdají se pocházeti z nádob, měvších průměru asi 12½″, tedy průměr takový, jako veliká nádoba Ovenecká a Kolínská. Tloušťka nádob Šáreckých jest 1½—18‴. Dle formy jsou: mísky šálky, pekáčky, hrnce a džbánky, buď s uchem nebo bezuché: u Šárky byla také nalezena ucha z dobře připravené hlíny do červena vypálená — tedy z doby pozdější; vynikají dvěma hroty o 2″ nad kraj nádoby, kteryžto spůsob jinde posud nebyl zpozorován; podobný jest i kus jiné menší nádoby, jakž na obrazci 3. viděti lze. Nádoba číslem 8 svrchu znamenaná má na dně kolečko jako nádoby Hradecké, Kovarské, Skalské, Nebovidské a Křečhořské[3]). Ozdoby nádob jsou velmi prosté: rovné, souběžné obvodnice, vlnovité a klikaté čáry, dolíčky, dřívkem stejně daleko od sebe vyďubané. Barva nádob Šáreckých záleží toliko na hlíně, z níž byly udělány. Málo kdy najdou se tu také střepy hodně červené, z čehož souditi lze, že předhistoričtí hrnčíři Šárečtí také hrudky užívaly. Kysličníku železitého jest v těch střepích velmi mnoho, z čehož jde, že si starodávní obyvatelé již povšimli útvaru zemského u Vanžova, kudy šly jejich staré valy. I jiného barviva užívali za starodávna skoro všickni národové, armenské hlíny (bolus), po níž se barva snadno nesetře a neroztaví; vidíš tu barvu na popelnici Ovenecké (v museu č. 261). Jiné barvivo jest tuha (uhlík s horninami, v nichž jest obsažen kysličník železitý). Střepy a nádoby tuhové jsou hladké, bývají lesku buď mdlého do šeda nebo lesku kovového do černa, a silně s nich barva pouští[6]). Posud

Obr. 3.

kopají blínu hrnčířskou u Liboce, u Břevnova a Vokovic; z některých žil dělají hrnce bělošedé; přidá-li se tuhy, bývá zboží černé; z Vokovické hlíny bývají nádoby do červena. Dle této zprávy starého hrnčíře Pražského není tedy pochybnosti, že nádoby, v okolí Šáreckém nalezené, v témž okolí z tamější hlíny udělány byly. Většina nalezených tu nádob byla na kruhu dělána, na vzduchu vysušena a v peci vypálena[7]).

4 7

Obrazec 4. představuje hlíněnou *lampu*, která v hrobě Šáreckém nalezena byla. Jest to nádobka, v níž v nějaké hořlavině knot namočen a hned u kraje nádoby zapálen býval. Pokud známo, byla v Čechách posud jen ještě jedna taková lampa nalezena p. Mor. Lüssnerem v Chrudimi r. 1863 mezi nejméně 30ti popelnicemi (Pam. VI, 115). Jest s podivením, že se obě lampy podobají hlíněným lampám hornickým, které časem co řídká vzácnost v starých dolech Hallstadských a Kutnohorských nalezeny bývají[8]). Mimochodem podotýkáme, že

[5]) J. E. Wocel „Archaeolog. Parallelen.“ — Lindenschmiedt (Vaterl. Alterthümer d. fürstl. Hohenzoller'schen Sammlungen 186 ·) má za to, že jest kolečko čili kruh na popelnicích germanských znamením slunce.

[6]) Tuhových střepů Rochovských v Litoměřicku užívají zhusta tesaři ku znamenání dřev. Tuhové tyglíky vyskytují se v Čechách již za pradávné doby: našel je p. Zíkán nedaleko naleziště památných Jineckých bronzů, a když letos u Plavna mohyly otvírali, ležel v hrobišti kus tuhy mezi popelnicemi.

[7]) Že v Čechách místy i lepší nádoby hrobové nalezeny byly, které před vypálením *na plátně* byly sušívány, o tom jsem se přesvědčil ze sbírky slavného archaeologa M. Kaliny rytíře z Jaethenšteina († 6 ledna 1848), v níž na dnu některých popelnic hrubé plátno vytlačeno bylo.

[8]) Za starodávna svítivali, jakž se snadno domysliti lze, loučí a dračkami. I dívka 13tého století naříká si ještě:

Večer seděch, dlúho seděch,
do kuropěnie seděch,
nic dožďáti nemožech,
vše *dřiezhy, lúčky* sežech.

Za příčinou starých lamp hornických podotýkáme, že bloudívají zvláště mladší archaeologové pokládajíce každou nádobu neb střep, který v zemi s rumem, popelem, s kostmi najdou, ihned za památku z doby *pohanské*, jako by žádného *středověku* nebylo, v němž lidé také bez hrnců a jiných potřeb nebyli. Sluší při každém nálezu pilný zřetel na to míti, co jest v nádobě a kolem ní, jakož jest také zapotřebí, nezapomínati, jakým spůsobem prachnivění rostlin a částí živočišných přirozeně se děje, a že prsť z rostlin zprachnivělých pochodící hlíně popelnaté snadno se podobá. Co chemičtí zákonové spůsobili, do toho nepleť hned výklad a obyčej pohanský, a vzpomeň si n. p. na popeliště v Herkulanu a v Pompeji, která r. 1865 bedlivě byla proskoumána, a nebyla v nich ani obětiště ani pohřebiště nalezena. Mnoho-li nádob nezakopávalo se do země v středověku a nezakopává se i nyní za rozličnými pověrami zvláště na křížovatkách, na horách, na popravištích, hřbitovech, pod prahem, ve sklepích a v základech domů, kdež se často nádoby s kostmi zvířecími aneb s vyschlou tekutinou nalézají. Tak našli r. 1834 na křižovatkách za Vysočany několik nádob, v každé zub člověčí a ztrouchnivělou hlínu; „na spravedlnosti“ u Polné dvounuchou vásu (jest v Polné v reálce); na bývalém hřbitově u sv. Štěpána v Praze nalezen byl hrnec (v museu č. 114); pod prahem starého chléva v Suchdolu v Čáslavsku několik nádob se žabí kostrou; ve sklepě bývalé tvrze (nyní hospody) Liběnic nádoby skleněné s vyschlou tekutinou; v Lešanech blíže Kralup vykopali hluboko pod bývalým domem nádobu se ztrouchnilinou, nad níž křížem ležela vidlička a nůž, jsouce zámečkem starobylým, kde se křížovaly, uzamčeny. Mnoho-li nádob čarodějných není zakopáno pod okapy a jinde! Sluší tedy archaeologu opatrným býti, aby nestal se Skotovým Jonathanem Oldenbukem! Kromě toho doslýcháme, že již lidé umějí na moderním kruhu

pozdější češti pohané i železné svícny již měli; svícen, jejž p. K. Frost v Křemyži v pohanském hrobě nalezl, najdeš v „Památkách“ IV, 2, 87 a na obr. III. fig. 4.

Přeslenů bylo u Šárky nalezeno velmi mnoho. Nejsou z kamene, ze skla neb z jantáru, jako v mnohých pohanských hrobech po Čechách, nýbrž z pálené hlíny. Formy přeslenů jsou velmi rozmanité (posud poznali jsme *sedmero* forem přeslenů Šáreckých), a že jich bylo nalezeno veliké množství, jde z toho, že v tom okolí bývalo mnoho rukou předoucích len, konopí a vlnu k odění a k jiným potřebám [9]). (Viz obr. 5.)

Kamenných starožitností u Šárky nalezených mělo posud museum 8: kus sekerky bulyžníkové (č. 48), 2″ 4‴ dlouhé, nalezené u Vokovic; půl sekerky diorytové (čís. 49), 3″ 3‴ dlouhé, nalezené (1848) v Šárce; drsnatý mlat pískovcový (č. 78), 6″ dlouhý, nalezený (1848) v hrobu Šáreckém; kamený nástroj na spůsob kančího zubu (č. 79); malý diorytový mlat (č. 85), 2″ 9‴ dlouhý; mlat serpentinový (č. 86), 2″ 8‴ dlouhý; mlat zakulacený, ostřím ukončený (č. 190), 3″ 10‴ dlouhý; zlomky mlatů serpentinových (čč. 191—194.). P. Fr. Kubr nalezl letos a daroval museu: mlat diorytový 4″ 7‴ dlouhý, s obou stran nedovrtaný; 3 pazourky, z nichž jeden nějakým nástrojem býval — na Kozákově skále nalézá se mnoho pazourků mezi střepy a kostmi zvířecími; — 4 dlátka diorytová s ostřím 4, 3, 2½, 1¾″ dlouhá; kuličky kamené s protějšími sploskými plochami, průměrné 2½″ a 1″ 5‴. Kromě toho nalezl válcovitý čípek ze serpentinového mlatu vyvrtaný, jehož si zvláště proto sluší povšimnouti, protože na něm s obou stran viděti jest malounké body, z nichž s jistotou souditi lze, že byl čípek ten na soustruhu vykroužen, jakž o tom i souběžné kroužky po obvodu svědčí. Čípek má průměru 11‴, výšky 5‴. Později nalezl p. Kubr mlat diorytový, 6½″ dlouhý, neprodlabaný; otvor jest 15‴ dlouhý, 3½‴ široký; nebyl vykružován, nýbrž vydlabáván, vymílán nebo vydrobován buď pevnějším kamenným nástrojem aneb navlhčeným pískem křemenovým, který dřívkem tak dlouho kolem do kola třen býval, až na jedné straně byl vytřen důlek, načež tření na druhé straně se opakovalo. Tento spůsob proděrování mlatů byl starobylý, prvotnější [10]). I neforemný, klínovitý dioryt byl nalezen, toliko z hruba připravený, 4½″ dlouhý, 7‴ tlustý, jejž buď co beránka nebo co kladiva užívali. Vyobrazení podobného kamene, nalezeného u Litovic, a jiného, nalezeného ve Wisconsinu v severní Americe (oba jsou v česk. museu) najdeš v „Pravěku“ páně Vocelově I, 10. obr. 5. a 6. Památná jest serpentinová sekerka se širokým ostřím, která r. 1847 u Podbaby nalezena byla (v mus. č. 76.).

Na Kozákově skále byly nalezeny ještě dva mlaty, dlátko s velmi tenkým ostřím, 1½″ dlouhé, a bulyžník, 3¼″ dlouhý, na spůsob šavle nakřivený. Asi 35° od obětiště výše vypsaného nalezen byl u *i* (fig. 1.) kousek pilky z pazourku o devíti ostrých zoubcích (fig. 6.);

8.

5.

6.

délky má 1″, šířky 6‴. Podobá se dokonale pilce, již John M. Kembles ve spisu „Horae ferales“ na str. 137 vypsal a na tab. II. fig. 35 vyobrazil [11]).

Mezi vzácné nálezy starožitné položiti sluší také

---

dělati staré popelnice pohanské, jež kostmi křesťanskými naplňují. Když dovedli dělati České mince vojvodské, proč by nedovedli také vykroužiti a naplniti popelnici pohanskou?

[9]) Posud nacházejí se v hrobech pohanských v Čechách a na Litvě zbytky tkanin a plátna. P. farář Petera odkryl „na Smiřičkách“ u Smiřic pohanské pohřebiště, kdež v rozmačkané popelnici na hroudě hlíny kus červené tkaniny přilepen byl (v museu čís. 40). Dle zprávy téhož pana faráře nalezen byl r. 1860 v Marešově (Marschendorfu) na vrchu „Schulzenhügel“ zvaném hrob s popelnicemi, a v jedné z nich kousek černé, hrubé, vlněné tkaniny, ovšem již velmi zkažené. Hrabě Konst. Tyskiewicz daroval našemu museu (čís. 38) kousek hrubého plátna z pohanského hrobu ze Zahojska na Litvě (ze stol. 9—11). V kamené soli Hallstadtské zachoval se také kus tkaniny vlněné: není hrubší, nežli jakou posud Horalé a Černohorci na stavech doma dělají. Viz: Dobrovsky's „Slavin“ 1833. 33. a M. Kalina v. Jaethenstein: „Winke über den Zustand der Landwirthschaft Böhmens in der heidnischen Vorzeit“ 1830. 18.

[10]) V dobách pozdějších vrtali mlaty dutým válcem kovovým, jaký v Drážďanech ve své sbírce má dvorský rada Dr G. Klemm. Vzpomeň si na nebozez hornický, který jest také ostrý válcovitý. Že nástroje ty také ze železa bývaly, není třeba pochybovati. S. Nilson (Die Ureinwohner des Skandinavischen Nordens. I. Brozealter. 1863, 90) vypravuje, že v Skandinavsku kamené sekery železem neb ocelí provrtávány byly. Vidět to bývá zvláště při kamenech nedovrtaných.

Mlatů užívali Čechové co zbraně i v středověku. Za Karla Velikého Záboj a Slavoj *mečem, mlatem i oštěpem* učili páže a v krvavém boji vrhl Záboj mlatem po Luděku vrahu, až se rozkočil štít a pod štítem prsa Luděkova. O bitvě u Hastings-u r. 1066, v níž Vilém Dobývatel nad Haraldem zvítězil, jest zpráva: „Jactant Angli cuspides et diversorum generum tela, saevissimasque secures et lignis imposita saxa (Nilson l. c. 91.).“ Ačkoliv pak náš kronikář Vincentius (Dobneri Monum. I, 33) krvavý boj, svedený na hoře *Vysoké* v Čáslavsku mezi Vladislavem Českým a Kunratem Moravským dne 25. dubna 1142, podrobněji nevylíčil: můžeme tvrditi s jistotou, že i v tom boji s jinými zbraněmi i kamenných mlatů bylo užíváno. Odkud by se vzaly diorytové a serpentinové mlaty, které na poli „bojské obci“ pod Vysokou a na poli „Strampouchu“ tak zhusta se nalézají?

[11]) Dle pilného badání páně Vocelova (Pravěk země České I. 4 a 5) jsou nástroje z pazourku udělané v Čechách posud velmi vzácné. Ty, které museum má (hrot nalezený blíže Benátek, střelu trojhranou z Chrudimi) i pilka Šárecká dají se co do spůsobu díla dobře porovnati s pazourkovými nálezy švédskými, jež prof. Brucelius našemu museu byl daroval (č. 177—183). Podobají se také nástrojům nalezeným na stavbách jehlových i nástrojům Indianů amerických, jež p. Vojta Náprstek pro museum sebral.

věcí z kosti zvířecích. P. Kubr nalezl na Kozákově skále tenký, obdélný, na dvou místech provrtaný proužek hladké kosti, 4″ 2‴ dlouhý, 1″ 2‴ široký; koštěnou jehlu, velmi hladkou 4½″ z děli; tři uřezané konce parohů jeleních, jichž se také k nějaké práci užívalo [12]).

Šárka, Vokovice, Podbaba i jich okolí: Břevnov, Liboc, Rusín, Panenská, Ovenec, Device, Veleslavín a cihelna Strahovská známy jsou co hojná naleziště *starožitností bronzových*, jichž mnoho jest uloženo v českém museu. Promluvíme o nich podrobněji.

„V Šárce u Prahy nalezeny jsou dva celty stejné i velikosti i podoby, jichžto první z bronzu, druhý pak z pouhé mědi zhotoven jest. Domnívati se tedy můžeme, že za doby bronzové se nástroje z mědi hotovily, když se vzácnějšího cínu nedostávalo („Pravěk“ I, 21, kdež i vyobrazení celtu v obr. 13. — v museu čč. 42 a 43). Pálstav (mus. č. 32.), skvělou zelenou rzí pokrytý, 5″ 10‴ dlouhý, p. Krolmusem r. 1846 nalezený, obsahuje 90, 21% mědi, 9, 3% cínu. U Vokovic, ještě na „Hradišťatech“ našli památnou bronzovou starožitnost. Jest kužel kulatý s ostrým koncem, 5″ 4‴ dlouhý, jímž 2″ 1‴ níže nejširšího, otevřeného kraje váleček dvoupalcový děrou prostrčen jest – mus. čís. 93. Nač ten dýkovitý nástroj byl, nemohli se naši badatelé posud domysliti.

Měděné šípy jsou v Čechách archaeologickou vzácností. Tím více tedy povšimnutí zasluhuje Šárecká šipka měděná, 2″ 9‴ dlouhá, s tenkou, dlouhou ručičkou. Při šipce té sluší podotknouti, že nemohla při lučení na matici šipovou býti položena, nýbrž že musila končitou ručičkou do matice býti vložena. Lindenschmiedt pokládá takové šipky za velikou zvláštnost [13]). I tři kousky měděného drátu, 1½—3″ dlouhé, byly v Šárce nalezeny.

Nejpamátnější bronzová starožitnost, která posud v okolí Šárky, a to páterem Krolmusem (1848) za humny Václava Hladíka v pohanském hrobě mezi „hradišťaty“ a Vokovici nalezena byla, jest bronzový kančík (mus. čís. 509), který v „Pravěku“ prof. Wocela na str. 140, obr. 72. a již dříve ve spisu „Archaeologische Parallelen II. vyobrazen jest. P. prof. Wocel v „Pravěku“ takto jej vypisuje: „Kančík ten, od rýpáku k ocasu 4″ 5‴, ve výšce pak 2″ 6‴ čítající, jest dutý a dosti uměle vytvořený; v břiše jeho nalezá se otvor 1″ dlouhý, jenž patrně k tomu sloužil, aby bronzový obraz na žerď se mohl nastrčiti. Soška tato, obrazům kance na pomnících a mincích gallských nápadně se podobající, jest nepopíratelnou památkou keltických Bojů, svědčící spolu, že tito obyvatelé vlasti naší ve způsobech a obřadech svých se srovnávali se soukmenovci svými za Rýnem obývavšími.“ Povšimni si v témž „Pravěku“ vyobrazení 69, 70 a 71, kdež na mincích keltických vidíš, kterak nese vůdce nebo vládce na žerdi kance s vysokými nohami. K tomu přidej, že v Curišském museu mají z keltického hrobu bronzový náramek s emailem, do něhož jest vryta podoba kance [14]), a že v Anglicku byly nalezeny přilby, jedna měděná, druhá železná, na nichž plíškem plechovým přidělán byl obraz kance, tedy na způsob přilbic s kanci, jaké se často připomínají ve zpěvu o hrdinských činech Beowulfa krále Jutského. Dle Tacita (Germ. 45) nosívali také Aestyové na šatu podobu kance co chránící znamení i v boji nepřátelském [15]).

Kromě toho byly nalezeny buď na Hradišťatech neb v údolí Šáreckém tyto ozdobové věci:

a) kousek spirály z plochého bronzového drátu 1″ 9‴ z výši (v mus. čís. 401), podobající se dokonale spirále, u Trochtlfingu ve Würtenbersku na rameně kostry nalezené [16]) — takové spirály nalézají se v zemích románských, germánských i slovanských. Jsou také ze Šárky v museu (č. 27.) dva kousky pletence z velmi tenkého bronzového, jak se zdá, někdy pozlaceného drátu (9″ a 7″ z děli), které buď čelo neb šaty druhdy zdobívaly. Pochází jistě již z doby, blízké středověku křesťanskému, nebo již z časů křesťanských. Pletenec ten, taženým drátem vlnovitě spletený, podobá se zlatým pletencům, které bývají zhusta ve Francouzích v hrobech nalezeny.

b) R. 1851 nalezl pater Krolmus ve vchodu do Šárky náušnici z bronzového drátu (v mus. čís. 405. fig. 7. st. 174). Této náušnici podobají se jiné náušnice, v Českém museu a v jiných sbírkách uložené, tak že se o nich můžeme domýšleti, že z jednoho času a snad i z jedné dílny pocházejí. Takové náušnice v museu jsou: čtyři náušnice, do sebe zavěšené, které na vinici Panenské nalezeny byly (čís. 475. dar. p. Bachofen von Echt); dvě náušnice nalezené u Kopidlna, jedna měděná, druhá mosazná (čís. 455 a 456.), a náušnice nalezené na Hrádku u Sudoměři, na Damili a Veliši, u Litně, Šebířova, u

[12]) Nástrojů koštěných bylo v Čechách posud málo nalezeno. V museu jest (č 50) kost kladivovitá s otvorem pro topůrko; o nástroji koštěném, kladivu podobném, jejž p. M. Lüssner v Chrudimi nalezl, viz „Památky“ VII, 73.

[13]) Abbé Cochet má ve spisu Normandie souterraine toliko jedno vyobrazení takového šípu, a to ne měděného, nýbrž železného.

Posud byly v Čechách nalezeny bronzové šípy trojího způsobu s některými odchýlkami:

a. šipka výše dotčená;

b. šípy listovité, jako v museu šípy velmi ušlechtilou rzí pokryté, čč. 176. a 177., o nichž nevíme, kde byly vykopány;

c. šípy kotvicovité, jako v museu č. 432 z Karlšteina, 173 z Peček, č 433 ze Slaného, č. 166 a 168 z Nižburka, č. 506 od potoka Knížky mezi Krčí a Kunratici, č. 175 ze Zvíkova a č. 356 z neznámého místa; hrot u Nestomic nalezený jest železný a nemá zuby dolů, nýbrž vzhůru obrácené, jako při římských oštěpech.

[14]) Lübke: Ueber die alten Glasgemälde der Schweiz. 1866. str. 6.

[15]) Sluší podotknouti, že kančík Šárecký velmi podoben jest indickému vepři jelenovému (porcus babyrussa), maje hlavou podobu vepře, trupem pak podobu jelena

[16]) Lindenschmiedt str. 209. tab. XIV. fig. 2.

Budče, u Kladna, na Levém Hradci, u Řeporyj, na Tetíně a j. Na takových náušnicích bývaly navlečeny také perly skleněné a jantarové. Že pak v náušnici Šárecké i zinek obsažen jest, sluší ji pokládati do pozdější doby, stýkající se již s dobou křesťanskou.

c) R. 1849 byly v Šárce nalezeny bronzové kleštičky (mus. čís. 179, viz fig. 8. sl 176) velmi řemeslného díla. Jest v museu (čís. 317.) podobný skřipček (pincette), r. 1849 u Čižkovic nalezený; ale má rukojeť železnou a toliko skřipadla z bronzu. Šárecké kleštičky podobají se kleštičkám nalezeným v Heidingu blíže Sigmaringu (Lindenschmiedt, tab. V. fig. 22.). Častěji bývají takové pincetty v hrobech římských nalezeny. V Skandinavii byly zlaté kleštičky čili pincetty nalezeny, a jak Nilson myslí, užívaly jich ženské ku svým pracím, ovšem že nejspíše tenkráte, když při dělání šatu tlustší nit neb řemen provlečen býti měl. Někteří badatelé mají za to, že takových klištěk bývalo užíváno k vytrhání neb oškubání vousů trpělivých brad — tedy asi tak, jako nyní ženské čmíří a vousky z brady a z obličeje, ovšem že tenčími kleštičkami si vyhubují. K dělání direk do šatů, nevíme, zdali nebylo prostředků snadnějších a prospěšnějších (klištky takové hodily by se spíše k ujímání čili zachycování tkanic neb řemínků, které děrami, jiným nástrojem spůsobenými, měly by býti provlékány); strany vytrhávání vousů takovou pincettou nemůžeme také posud přisvědčiti.

Jantarové, v Šárce nalezené ozdoby, jsou dvojí: plosce kulaté a do hran broušené kuličky, průměrné $2^1/_2$ — 4.‴ Broušení čili hlazení kuliček Šáreckých jest takové, jako na jantarech nalezených na Veliši a na Skalsku v Čechách, jako na jantarech, nalezených v jiných zemích v hrobech keltických, germanských i slovanských. Z toho jde, že v dobách předhistorických ozdoby jantarové stejného upravení, tedy z jedné dílny aneb z osad, dle téže tradice a praxe jantar připravujících, do všech končin země, i do vlasti naší cestou kupeckou prodávány byly [15]).

Tři koraly ze *skelné slitiny* bledozelené, bledomodré a modré barvy, zbytky to bývalého šperku, které v Šárce nalezeny byly, podobají se barvou i tvarem **korálům** nalezeným u Hradce Králové, u Panenské (mořskozeleným a modrým), u Chejnova (bledomodrým); ***červených*** perel skleněných (kromě emailování) nebylo posud v hrobech Českých nalezeno. Považme, že jest na dělání skla zapotřebí písku křemenového, vápna, uhlí dřevěného a siranu sodnatého; na modré barvení skla **šmolky** neb pražené rudy kobaltové; na černé barvení **burelu** (čermče); na barvení zelené a hnědé minia a **pálené** hlinky (okru): jak dlouhého cviku a staletých zkušeností řemeslných musíme se domýšleti při lidech, kteří dovedli takové korály udělati [18]).

Z tvaru korálů jantarových i skleněných vyrozuměti lze, že lidem již za starodávna hlazení ploské i hlazení do hran povědomo bylo; že pak při hlazení neb broušení dokonale šetřili tvaru stereometrického, můžeme míti za to, že k tomu musili užívati hladidla, jakého užívají ti, jenž zlato a drahé kameny brousívají [19]).

V jedné Šárecké popelnici (čís. 337.) byly nalezeny dva kančí tesáky, 5 kousků pozourkových a skleněný, mdle průzračný střípek, 1. 5□″, z čehož souditi lze, že starodávní obyvatelé země České také již mívali jakési sklo tabulové při potřebách domácích, v čemž nás i nálezy Chrudimské (Památky VI, 115—116) utvrzují. Že sklo dlouho v zemi leželo, jaksi okoravělo, a má místy lesk perlový, jako jiné vykopané věci skleněné z doby pohanské.

V Šárce byl také vykopán *železný* kroužek, $2^1/_2$‴ tlustý, 3″ průměrný, avšak tak rezem sežraný, že nelze říci, náleží-li do starší doby pohanské, nebo do časů od nás nedaleko vzdálených (čís. 402.). Vzácnější jest malá

[15]) Jantar (elektron), vyskytající se v náplavu na pobřeží Jutském, Pomořanském a Britském, býval za pradávných časů Feničany pilně po jižnějších zemích rozvážen. S. Nilson (str. 74.) pochybuje, že by bývali Feničané jantar na *pobřeží Baltickém* vyhledávali. Čím jest nyní jižní a jihovýchodní pobřeží Baltické, tím za starých časů nebývalo, protože během mnohých věků znamenitě bylo proměněno. Západní pobřeží Evropské od Belgie až do Skandinavska zasahovalo druhdy mnohem hlouběji do moře a mívalo před sebou větší i menší ostrovy, které později mořem zatopeny byly (Maack „Das urgeschichtliche Schleswig-Holstein-Land.“). O obchodu s jantarem viz E. C. Werlauffa „Bidrag til den Nordiske Ravhandels Historie.“ Kjöbenh. 1835. Herodot a jiní starí spisovatelé zmiňují se vždy zároveň o jantaru a cínu. Jezdívali tedy Feničané pro jantar tam, odkud přiváželi cín, totiž na pobřeží Britanské.

[18]) Bedlivého povšimnutí zasluhují i *emaily*, které se zhusta po Čechách v hrobech nalézají, jako: korál bělomodře emailovaný, nalezený u Lochovic (mus. čís. 3); emailovaný korálek z Podmokli na Křivoklátsku (čís. 4.); korál soudečkovitý, černě, červeně a bíle emailovaný jediný posud příklad emailu *červeného*; tedy snad z doby pozdější), nalezený v Bučkovských sadech u Prahy (čís. 12); veliké koraly s vpálenými bílými a modrými očky, nal. u Vicenic (čís. 54). Takové koraly nacházejí se ne toliko v zemích severnějších i západních, nýbrž i v zemích jižních (na Krimu a j.), tak že by za výrobek byzantinský mohly býti považovány (Památky II. 334.), kdybychom věděli, že vždy s mladšími starožitnostmi bývaly nalezeny. Proto vždy k tomu sluší přihlížeti, aby nálezy hrobové pohromadě zůstávaly; neboť věc, od jiných věcí, zároveň nalezených, odloučená, sama o sobě ničeho nemůže vysvědčiti. Abychom se tu zmínili i o šesti korálech pozlacených, které v Litvě byly nalezeny (čís. 36), nezdá se nám pro odlehlost časů býti k věci příhodným.

[19]) Že v *Čechách* záhy i *kameny* brousiti uměli, toho dosvědčuje ozdoba z *českého* karneolu se čtyrmi modrými skleněnými perlami a čtyrmi různobarevnými korálky, která kn. Krolmusem u Strahovské cihelny blíže Prahy nalezena byla (čís. 10.). Český karneol, který u Turnova, Pecky a j. nalezen bývá, sotva posílali na broušení do ciziny, nýbrž uhlazili si jej doma sami. R. 1855 nalezl kn. Krolmus na pohřebišti Přemyšlenském v popelnici s popelem a s bronzovou jehlicí korál z *karneolu* (Památky II. 44).

železná *podkova*, která z hloubky dosti veliké byla vykopána. Archaeologové *němečtí* více, nežli my, všímají si takových věcí, které k opatření a ku přistrojení koně náleží: kde zajisté malé podkovy se nalezají, tam někdy *malí* koně bývali, snad ne pěkní, ale užiteční.

Mnoho starožitností Šáreckých mají sousedé v Liboci, Vokovicích a na Veleslavíně; nejvzácnější ovšem jest pás stříbrný, jejž prý má paní Hladíková ve Vokovicích; posud nemohli jsme jej viděti a prohlednouti.

Není pochybnosti, že Šárecké bronzy z ciziny pocházejí, z níž obchodem do Čech se dostaly. Podobají se zajisté bronzům, v jiných zemích nalezeným, tak dokonale, že zajisté z jedné světové dílny pocházejí. Avšak jsou toho stopy patrné, že i v Čechách za starodávna věci kovové uměli dělati. Svědčí o tom krušce rudy, které u Hrochova blíže Ouštěku, u Maškovic, v Chrudimi, u Domažlic a j. zároveň s kelty, srpy a j. nalezeny byly[20]).

Sousedé Libočtí a Vokovští povídají, že našli „na Hradišťatech *pece nálevkovité na tavení kovů* s mnohými škváry (jako v Chrudimi a u Bořetic v Čáslavsku). Já pecí těch neviděl; jsou již zaorány; avšak nepochybuji, že „na Hradišťatech" někdy takové pece bývaly, jakých posud (n. p.) Eskymáci užívají, proto že tu zprávu mám od lidí hodnověrných.

Zmiňuji se ještě o *formách hrobů*, na Kozákově skále a v údolí nalezených, spoléhaje se na vyznání lidí, kteří hroby ty sami byli viděli. Hroby byly dvojího způsobu:

a. hroby s kamenným obložením koster. Z těchto hrobů jsou 2 lebky, jichž Dr. Edv. Grégr použil k porovnávacímu badání kranioskopickému a shledal, že obě jsou dlouhé a úzké, tedy keltické neb germánské (viz „Živu" VI. sv. 4. a „Pravěk". I, 63).

b. Mohyly č. hroby homolovité s popelem mrtvol v nádobách. Popelnice byly, jak jsem sám viděl, v hlíně, bez obložení, a jest veliké opatrnosti zapotřebí, aby nebyly rozkopány. V jedné skopané mohyle nalezl jsem kromě střepů popelnic i střepy nádobek na jídlo a pití [21]).

c. Domnívám se, že ono již sesypané obezdění na Kozákově skále (h) bývalo zprvu obětištěm, potom mohylou, protože tam, jak dotčeno, kostra byla nalezena. Ale spatřiv sám toliko na místě tom zbořeniny, ničeho s jistotou tvrditi nechci.

Z celého vypsání jde na jevo, že bývala „na Hradišťatech" veliká osada předhistorická, valem ohražená, a jako mnohá starodávná místa ve dvě části rozdělená: v obětiště neb pohřebiště a v bydliště lidské. Vysoko na skále plápolal obětní a pohřební oheň, dole pak v ohradě přebývali lidé bezpečně, dělajíce hliněné nádoby, kamenné zbraně, slévali kovy a hleděli si přádla, tkaní, chování dobytka, nedospělé orby, rybářství a honby. Obilí drtívali hrubým příručním mlýnem. Jaké maso jídali, souditi lze z přehojných hovězích, kančích a vepřových kostí. A bydlelo v těch místech po sobě mnoho pokolení, jakž souditi lze z toho, že na témž místě i kamenné a koštěné, bronzové i železné věci byly nalezeny. Lidnatost tu bývala veliká, jak souditi lze z rozsáhlosti kameného valu, při němž jest pozoru hodno, že naň lidé snášeli opuku, pro niž musili jinam choditi, jelikož na místě opuky není. Udělali to nejspíše proto, že jim bylo snadněji, na jiném místě lámati opuku, nežli při svém sídle bulyžník. Nikdo nebude pochybovati, že kelt (90.21% mědi, 9.3% cínu) a kančík čili vepřík, v Šárce nalezený, o *Keltech* svědčí, kteří dle Strabona vepře po polích pásli a maso vepřové nejraději jídávali; lebky pak Šárecké, jak málo výše bylo podotčeno, za *keltické* sluší pokládati. „Na hradišťatech" bývala tedy za starodávna osada *keltických Bojů*. Kdyby i bronzy u Šárky nalezené z poslední doby Bojů v Čechách pocházely, přece pamatují nejméně 1800 let[22]). Dle Alexandrinského geografa Claudia Ptolemaea (z 2. století) ležela prý 39° 55′ délky a 50° 5′ šířky tato místa v Bojohemu: Nomisterium, Meliodunum, Casurgis a snad i Budorgis [23]). Byla z těch osad jedna „na Hradišťatech"? Že tu záhy i Slované přebývali, o tom myslím že dobře svědčí slíčnější a řemeslnější nádoby, které z pozdější doby pocházejí, pletenice drátová a náušnice, žároviště a pohřebiště celého okolí, ba i pověsti, které údolí Šarecké tajemným šerem osvětlují [24]). Z okolních osad, v nichž dle archaeologické mapy A. Schmitta (1856) starožitnosti pohanské vykopány byly, mají mnohé slovanské staré pojmenování: Liboc, Nebužice, Tuchoměřice a j.

---

[20]) Srovn. J. E. Wocela „Pravěk" I, 18—61. a S. Nilsona „Die Ureinwohner des Scand. Nordens: Das Bronzealter" str. 5 atd.

[21]) Srovnej: Skalsko a Sudoměř v Památkách VI, 173.

[22]) Dle prof. Wocela přebývali Bojové v Čechách od r. 600 př. Kr. až do r. 60 po Kr.; dle jiných od 388 př. Kr. až do r. 12 po Kristu.

[23]) Pravěk I, 121. Dr. Fridr. Kruse vykládá Nomisterium městem Niemes (Mimoň), Meliodunum Mileticem, ovšem toliko dle podobného poněkud znění a proti historickému původu osad Českých. Na dotčených místech stop keltických není. U Mimoně nalezl můj nebožtík otec Jos. Beneš v smolném dole (Pechgraben) popelnici s popelem a s kostmi bez všech jiných přídavků; stála na veliké desce pískové, byla kamením obložena a hlinou přikryta (Bohemia 1845. N. 89.). Jiného tam nic nebylo nalezeno. Čím se má tedy odůvodniti zbytečné te podkládání českých jmen?

[24]) Doba dějin Českých od r. 662—772 vyplněna jest pověstmi, mezi nimiž jest nejpodivnější pověst o nepřirozeném boji žen proti mužům, čili „dívčí boj." Kosmas († 1125) o Vlastě, Šárce a Ctiradu v kronice své ničeho nepoložil; teprvé Dalemil (1314) o Šárce známou pověst vypravuje, Hájek pak (1541) věděl všecko na vlas, i že byl Ctirad sfat naproti Vyšehradu, tam, kde se posud nad „Konvařkou" říká „u Ctirada." Viz V. V. Tomka „Stará svědectví o hradu Děvíně blíž Prahy" v Časop. Česk. musea 1846, 730.

Konečně ještě slovo těm, kteří o dostatečnosti důkazů archaeologických pochybují. Co napsal Jak. Grimm, „dass an dem ehernen Zeitalter alle Mühe des Forschens scheitere," má místo potud, pokud pro silné se stýkání a pronikání doby kamenné, bronzové a železné doby ty jako čarami v času od sebe určitě odděliti nelze, protože zajisté lacina kamenná zbraň vzácnější a dražší bronz dlouho přetrvala, tak že kamenný mlat i se železným mečem i s bronzovým keltem snadno pohromadě nalezen býti může. Toliko chemické rozlučování bronzů, jímž se nejjistěji dokazuje, jakým spůsobem lidé dospívali v tavení rud a u vzdělávání i slučování kovů, může zároveň s porovnávacím badáním archaeologickým vypátrati a vysvědčiti, který bronz ze starší, který z mladší doby pochází. A tohoto základu se nespouštíme [25]).

[25]) Že v Čechách v tomto badání neustáváme, viz doleji „Chemické příspěvky k badání archaeologickému." **Red.**

Kříč a bývalé panství Křičské v Plzeňsku.

Vypisuje *Fr. Smolík Slatinský.*

(Viz „Památky" VI, 224. 269. 302; VII., str. 43–50.)

Hedčany.

Palacký (Děj. I, 1, 305. pozn. 300) srovnává Kosmovo „Gedcane" s Hedečskem a s Hedčany na Chříčsku. Dle toho byla by nejstarší historická zpráva o Hedčanech již z r. 1039. Kosmas zajisté vypravuje (Script. rer. Boh. I, 107), že udatný Břetislav, dobývaje měst po zemích Polských, přitáhl i ku městu „Gdec" (jež Martinus Gallus mezi čtyřmi hlavními městy Polskými pokládá). I vyšli obyvatelé Gdečtí a jiní lidé, kteří do města se byli utekli, naproti knížeti Českému, nesouce prut zlatý na znamení, že se vzdávají, žádajíce, aby jich Břetislav do Čech převedl a v Čechách usadil. Břetislav udělil jim nemalou část lesu Černína (partem sylvae, quae vocatur Cirnin, non modicam), vyvolil z nich starostu a soudce, ustanovil, aby i s potomky svými užívali řádu a práva, jímž se v Polště byli řídili. „Ano i jmenem od města odvozeným až po dnes nazývají se Hedčané (Gedcane)." [1])

Pozdější majitelé Hedčan psávali se co vládykové „z Hedčan"; tak se připomínají v svědectví k deskám dvorským r. 1416 Otík a Oldřich z Hedčan [2]) co pánové této vsi.

Tomuto Oldřichovi z Hedčan byla Barbora z Přehoře dlužna 50 k. g., začež mu zapsala své poplužní.

Později byl Oldřich seděním na Ležkách, jakž jde z listu, jímž r. 1447 Hedčany, manství hradu Křivoklátu, zapsal Oldřichu, Petrovi, Mikuláši a Bohuši, synům Petra Tisty z Albrechtic [3]).

Po Oldřichovi z Hedčan vyskytuje se co pán této vsi Jošt Teyřovský z Ensídle, který za krále Jiřího zastával úřad král. sekretáře (r. 1461) a pro věrné služby své hradem Týřovem se všemi s ním spojenými dědinami (jmenovitě městečkem Kožlany a sousední vsi Hedčany) od tohoto panovníka nadán byl.

V držení Hedčan byl nepochybně Jošt z Ensídle až do r. 1473; král Vladislav napotom dal je v léno Janu Strojetickému ze Strojetic a na Doupově, který u dvora král. se snažil, aby ves Hedčany s jinými statky jeho (jmenovitě Kolešovem) vybaveny byly ze svazku manského; avšak vyřizovací listy „neznámým spůsobem" (jak pan Strojetický v žádosti druhé sám podotýká) přišly k ztracení; proto opětně r. 1527 žádal Jan Strojetický krále Ferdinanda I. o příznivé vyřízení té prosby; načež mu Ferdinand zvláštním listem (1527 v sobotu po sv. Petru v okovech [4]) ves celou Velký Kolešov, ves Hedčany a v pusté vsi Březnici (u Radnic) jeden dvůr a v Lohovičkách „tři sedláky a pusté dvory" z manství propustil a v dědictví vlastní uvedl.

Ves Velký Kolešov koupil Jan Strojetický prostřednictvím poručníků Jiříka ze Šanova a Petra z Kokořova a na Vscrubech od sirotků po někdy Jiříkovi Ulickém z Plešnic.

Okolo r. 1530 přešly Hedčany opět do rukou pána z Ensídle; tak se připomíná r. 1535 Jošt z Einsídle a na Týřově (syn Jošta Teyřovského z Ensídle) co majitel vsi Hedčan, který tuto ves prodal jmenovaného roku bratřím Oldřichovi a Šebestianovi Lažanským z Bukové a na Křiči [5]), kteří ves tu přidělili ku statku Křičskému. Když se r. 1567 bratří Laž. z Bukové spolu o

[1]) Viz také Giecz ve Slovníku naučném. O lesu Černínu, na němž tu nejvíce záleží, bedlivě pátrati a přemýšleti třeba.

[2]) DD. XV. 92. Svědectví toto zní doslovně: „Urozenému p. Albrechtovi, řečenému z Koldic, sudímu desk dvorských dvora královského."

„„Služba naše napřed, urozený pane milý! Daváme J. Mti. na vědomí my dolepsaní Jan z Radkova, purkhrabě na Krakovci, Heřman, reč. Vnuček z Drahonic a Jan ze Senče, že vyznáváme zjevně, kterak Oldřišek sirotek, syn Otíkův z Hedčan jesti živ a bydlí tudíž v Hedčanech na dědictví otce svého. A na větší svědomí my svrchupsaní k tomuto listu své jsme pečeti přitiskli, jenž psán jest leta od naroz. Božího r. 14.6 ten úterý ante Dominicam Iudica.""

[3]) Arch. Č. III. 136.

[4]) D. D. 67.

Křič a Dubňany rozdělili, připadla ves Hedčany k části Dubňanské. Po smrti Oldřicha Lažanského (r. 1573) držel statek ten Šebestian sám, který koupiv r. 1578 Březsko a Miličov od Viléma Svitáka z Landšteina a na Krašově, prodal r. 1585 statek Křič p. Janu Teyřovskému z Ensídle a přidělil Hedčany, které si od statku toho ponechal, ku dvoru Břczskému. Však již r. 1604 v pondělí po nanebevzetí P. Marie prodal i tento majetek svůj (Březsko, Miličov, Hedčany a pustou ves Bělbožice atd.) svrchupsanému Janu Teyřovskému z Ensídle a na Křiči za 20250 k. gr. Pr.[5]) Tak byly Hedčany na vždy spojeny s panstvím Křičským.

Nad potokem Javornicí, 1/4 hod. od Hedčan stojí dvůr popl. Hedečko, někdy ves, která za válek Švédských pobořena a spálena byla.

Střímany.

Na pravém břehu řeky Mže 3/4 hod. na západ od Křiče leží ves Střímany. Patřila v nejstarších dobách ku hradu Krašovu, který nejspíše vystavěli pánové z Gutšteina. První známý majitel jest Sezema z Krašova, nejvyšší trukses krále Václava II. Jak dlouho rodu tomu náležel, nedá se s určitostí říci; teprvé na začátku XV. st. jmenuje se Habart z Kolovrat od roku 1392—1403 podacím pánem kostela Miličovského; r. 1420 dal statek Krašov s Střímany a se vším ostatním příslušenstvím svému ml. synu Hanušovi, slovútnému to reku a soupeři Jana Žižky z Trocnova. Hanuš, soustřeďuje síly své válečné na Krašově, vypadal odtud na vše strany po vši dobu husitské války, libuje sobě v tomto sídle i po skončených rozepřích náboženských až do r. 1467, kdež po smrti své manželky, vstoupiv do stavu kněžského, stal se kanovníkem kapitoly Pražské i Vyšehradské, konečně obojího chrámu proboštem a stolice arcibiskupské administrátorem.

S manželkou svou zplodil syny Albrechta a Hanuše II.

Albrecht, příjmím Libšteinský z Kolovrat, dle hradu Libšteina tak zvaný, byl hlava nad jiné výtečná, smýšlení samostatného, a zdá se, že stavu městskému a lidu obecnému byl příznivěji nakloněn, nežli jiní páni jeho stavu, kteří zhusta naň sočívali. Byl r. 1496—1503 hofmistrem dvoru královského, pak po Janovi ze Šelnberka nejvyšším kancléřem a zemřel dne 25. máje r. 1510. Bratří čeští v posledních letech měli v něm co v horlivém katolíku úhlavního nepřítele. [1])

Po smrti Hanušově (r. 1450) dostal se hrad Krašov se vším příslušenstvím (tudíž i se Střímany) druhému synu jeho Hanušovi II., který držel také hrady: Zbiroh, Točník a Žebrák.

Po rodu tomto vyskytuje se okolo r. 1530 co pán na statcích Krašovských Mikuláš Sviták z Landšteina, za něhož se v deskách zemských dědiny Krašovské takto vypisují: [2])

Krašov (hrad a předhradí), Kozojedy (městečko) a vsi: Střímany, Borek, Zbohy, Rakolúsy (Rakolusky), Miličov, Březsko a díl ve vsi Hlinči, pak mlýny Vlkovský a Žaloudkovský. Mikuláš Sviták z Landšteina prodal okolo r. 1540 Krašov s příslušenstvím Jetřichovi Bezdružickému z Kolovrat, tento pak za 3350 k. gr. pr. paní Kateřině ze Solopisk, manželce (t. č. již vdově) Viléma Svitáka z Landšteina, po jejíž smrti dědil jediný syn Vilém, který odprodal díl svůj vlastní ve vsi Hlinči Šebestianovi Lažanskému z Bukové a na Křiči a druhým zápisem r. 1576 i Miličov a Březsko. Stav se později Vilém Sviták z Landšteina pánem na Sosni a Brloze, prodal Krašov, Střímany, Kozojedy, Zbohy, dvůr Rohy, Borek a Rakolúsy r. 1591 Ferdinandu Renšperkrovi z Renšperka za 12500 k. gr. Pr., [3]) vymíniv si dva lidi ze Stříman.

Od Ferdinanda z Renšperka přešlo panství Krašovské r. 1597 [4]) za 27500 k. g. mš. na Jeronyma st. Hrobčického z Hrobčic a na Manetíně, který dědicem svým ustanovil r. 1608 syna svého Karla Vratislava Hrobčického z Hrobčic a na Slatiné, který kostel Kozojedský rozšířil a mnohými dary nadal. Dosud se tam chová po něm veliká cínová křtitelnice a mnohá jiná památka.

Nástupcem Karla Vratislava stal se Jan Vilém Hrobčický z Hrobčic, který ok. r. 1617 prodal Krašov se Střímany i s ostatními dědinami p. rytíři Petrovi Jiřímu Příchovskému z Příchovic, JMC. radě, komorníku, sudí zemskému a místodržiteli v království Českém; manželka jeho byla paní Helena Regina roz. z Plešnic a paní města Plzně.

R. 1631 prodal Petr Jiří Příchovský z Příchovic panství Krašovské za 32000 k. gr. mš. Janu Davidu Borni ze Lhoty, [5]) který pojal za manželku Veroniku, dceru Blažeje Grispeka z Grispeku na Nelahozevsi a Kaceřově. Zdá se však, že pro dluhy a nedostatek Jan David Boreň ze Lhoty přinucen byl, statky své r. 1649 prodati p. Janu Grefovi z Grefenberka, král. apelačnímu radovi a p. Františkovi Miseronimu z Lisonu, berničnému v úřadě vrchním v Praze za 18866 zl. rýn. [6])

Panství Krašovské vypsáno jest v kupním listu co

[5]) DZ. 58. C. 10. Toho času byli v Hedčanech tito lidé: Filip s ročním platem 1 kopou 8 gr. a 4 dny roboty, Billí, Sulek, Váyra, Tůma, Urban, Novák, Motl, Bartl, Chvojka, Pcháček, Šerhanzl.

[1]) Palackého Děj V. 367.

[2]) DZ. 84. A. 1.

[3]) DZ. 26. B. 29.

[4]) DZ. 128. B. 2.

[5]) DZ 298 D. 1.

[6]) DZ. 305 Q. 26.

„z největší části ruinýrované, městečko Kazojedy dokonce pusté a vypálené a vesnice Střímany, Zbohy a jiné z části pobořené.“

František Miseroni zemřel okolo r. 1670, byv, jak pověst vypravuje, u Kozojed od syna kovářova z Lednice úkladně zastřelen; manželka jeho Anna Johanka Chanovská z Dlouhé vsi vpadla při zprávě té v šílenství, usmrtila prý nejmladší děcko své a potom sama ze zámku Krašova do řeky Mže v zoufalství skočila. Po otcově smrti nastoupil dědictví Krašovské syn Adolf Norbert Miseroni z Lisonu, který r. 1676 [2]) dne 20. dubna odprodal ze statku Krašovského ves Střímany s krčmou výsadní a s lidmi usedlými a s lesy „Jedlinou,“ „Jestřábí Horou“ a lesem na „Chobocích“ od potoka Všehrdského až k lesu Hlineckému panu Vojtěchu Hynkovi Teyřovskému z Ensídle na Křiči a Dubňanech, hejtm. kraje Rakovnického, za 7000 rýns. [3])

Nástupce Adolfa Norberta Miseroniho byl syn jeho Gothart, jemuž dědicové Vojtěcha Hynka Teyřovského r. 1699 Střímany úplně zaplatili, které od r. 1676 s panstvím Křičským spojené zůstávají.

Na silnici, Rakovnicko-Plzeňské 1½ hod. severně od Kříče jest ves a dvůr:

Všesulov.

Tvrz a dědiny statku Všesulova byly, jak zprávy historické svědčí, od nejprvnějších let spojeny s hradem Krakovcem, jejž roku 1370—1376 držel syn knížete Bavorského, Rudolf, pod jmenem hraběte Jana z Krakovce. Od. r. 1371 – 1376 jmenují jej „libri confirmationum“ pod titulem „illus. princeps Joannes, comes de Krakovec“ co podacího pána kostela Všesulovského. Napotom zdá se, že Krakovec i s Všesulovem navráceny byly koruně královské. Václav IV. propůjčil Krakovec s kostelním podacím ve Všesulově milci svému rytíři Jirovi z Roztok, který od té doby zval se „z Roztok a Krakovce.“ Pode jmenem hofmistra královny Žofie jmenuje se od roku 1393 pánem na Všesulově.

Když r. 1394 dne 3. máje počala v Praze „jednota panská,“ v jejímž čele stál Boček z Kunstatu a Poděbrad s Janem, vojvodou Zhořelským, proti straně královské, byl Jira z Roztok a z Krakovce mezi nejhorlivějšími hájiteli strany Václava IV. Po Jirovi z Roztok nastoupil panství Krakovské syn jeho Petr z Roztok, který však hrad se vším příslušenstvím prodal Jindřichovi Leflovi z Lažan, praotci svobodných pánů z Lažan.

Toho času byly již s Krakovcem spojeny statky a vesnice: Krakov, Všesulov, Šipy, Rousinov, Zhoř, Slabce, Modřejovice, Svinařov, Kuzová, Novosedly a Chlistov (nyní kostelík u Modřovic).

Na tomto majetku odkázal r. 1410 dne 6. června Jindřich Lefl z Lažan a z Krakovce manželce své Kateřině 1000 kop. gr. Pr. Také Jindřich z Lažan byl mezi důvěrnějšími milci a společníky Václava IV. Záhy naklonil se k učení Jana Husi tak, že obžalován byl v Římě co kacíř a doléhano na papeže Jana XXIII., aby tři milce krále Václava: Voka z Valdšteina, Jindřicha Lefla z Lažan a Jana Sádlo ze Smilkova obeslal před stolici papežskou. Když Jan Hus r. 1413 musil opustiti Prahu, ujel na tvrz Kozí, odtud pak na hrad Krakovec, kamž ho byl Jindřich přátelsky pozval. Bydle na Krakovci vyjížděl Hus, jak „Staří letopisové“ str. 19. vypravují, do okolních vsí, kdež u velikém zápalu slovo Boží hlásal: že tenkráte i farní ves Všesulov navštívil, nelze pochybovati.

Po smrti krále Václava IV. propůjčoval Jindřich Lefl z Lažan služby své králi Sigmundovi, který ho učinil hejtmanem ve Vratislavi; a tak se stal někdejší ochrance Husův protivníkem strany Husitské a statečně užíval proti nim svého meče z rozkazu králova.

V krvavé bitvě pod Vyšehradem 1. listopadu r. 1420 na smrt byv raněn, zemřel Jindřich Lefl z Lažan, pán na Bechyni a Krakovci, přinesen byv do svého stanu.

Syn jeho Jan z Lažan a Bechyně, obyčejně Bechýněk zvaný, který se později na pevném zámku svém Bechyni udatně proti Táboritům bránil, prodal hrad Krakovec dne 3. července r. 1437 táborskému hejtmanu Janu Blehovi z Tešnic, jehož syn a dědic stejného jména, také „z Tešnic a Krakovce“ zvaný, jej brzo za 1100 k. gr. Pr. postoupil Janovi Vlkovi z Miletic, od něhož dostal se Krakovec s Všesulovem, Šipy, Slabci a ostatními dědinami dne 10. října 1443 za tuž sumu Albrechtovi z Kolovrat na Bezděkově a Jaroslavovi Plichtovi z Žirotína; tento přepustil dne 11. května r. 1445 svůj díl Krakovce za 500 kop v úplný majetek Albrechtovi z Kolovrat, a od těch dob počala nová větev rodu Kolovratského: totiž Krakovských, která, proslavujíc se stále v dějinách Českých, přetrvává všecky ostatní větve Kolovratů. —

Kolovratové Krakovští vymohli r. 1497 na králi Vladislavovi II., že hrad Krakovec vymazán byl z desk lenních a ve svobodné jejich vlastnictví přešel, kteréhož skutku relatorem byl purkrabí Karlšteinský Albrecht z Kolovrat.

Albrecht z Kolovrat, jsa nejvyšším kancléřem král. Českého, obléhal r. 1505 dne 22. června s p. Jindřichem z Hradce, purkr. Pražským a jinými pány a rytíři Loket pro odboj pánů Šliků z Pasounu až do smíření [1]).

[2]) DZ. 392.

[3]) Svědkové této smlouvy byli: Mikuláš Václav Braum z Mířetic a na Zvikovci a Jan Karel Renšperker z Renšperka na Drškovicích a Skřivani.

[1]) Kal. Hist. 205.

Zboží Krakovské (se Všesulovem, Šípy, Libinou a. j.) držel až do r. 1530, kteréhož leta na den sv. Vavřince synové jeho Albrecht, Hynek a Jan o statek ten se rozdělili[2]).

V dílčím listu výslovně jsou jmenovány: zámek Krakovec, ves a tvrz Všesulov, a v též vsi platu peněžitého i za ospy a roboty 19 kop. 3 gr. 4 pen., vsi Libiná, Krakov, díl v Holovousích, ves Bělbožice, dvůr Dolany, ves Slabce, ves Rousinov a kolatura při oltáři v kostele sv. Václava na hradu Pražském v kapli sv. Otilie.

Kromě svrchupsaných synů zůstaly po Albrechtovi Krakovském ještě dcery: Eliška, Aneška, Anna a Barbora. Bratří jejich Jan a Hynek drželi také statek Kolešovice, který po Hynkově smrti synové jeho Jiřík a Vít se strýcem Janem prodali r. 1541 Jeronýmovi Hrobčickému z Hrobčic a na Slatině za 2750 k. gr. pr.[3]) Okolo r. 1542 bylo zboží pánů Krakovských z Kolovrat tak rozděleno, že nejstarší Albrecht, t. č. již hejtm. kraje Rakovnického, s bratrem svým Janem a strýci svými Jiříkem a Vítem drželi společně hrad Krakovec. Za dědictví vlastní vzal Albrecht tvrz a dvůr Všesulov, Libinou, Krakov a Šípy, na čemž pojistil manželce své Barboře Šlikové hr. z Pasounu a na Rabšteině 1000 k. gr. pr. Jan držel co statek vlastní vsi: Svinařov, Modřejovice, Skupou a Zhoř, a po smrti Albrechta vykoupil od synů jeho i díl jejich na hradu Krakovci za 100 k. gr. pr. Na tomto statku měla manželka jeho Anastazie z Ziberku pojištěné věno své, a po smrti manžela svého r. 1548 stala se poručnicí majetku toho k rukoum dítek svých.[4]) Bratří Jiřík a Vít Krak: z Kolovrat drželi vesnice celé: Podmokle, Čilou. Chlistov, Studený a Kockovic mlýn. Taktéž jim náležela tvrz Vozěchov(?), kterou r. 1546 prodali opět Jeronýmovi Hrobčickému z Hrobčic a na Slatiné za 2600 kop gr. pr.[5]). Roku 1546 vložil Jan z Kolovrat hrad Krakovec s příslušenstvím do nových desk zemských jakožto své a svých strýců Jiříka a Víta dědictví; na to pak ještě téhož roku postoupili celé to společné dědictví své trhovou smluvou[6]) Janovi st. z Lobkovic a na Zbiroze, nejvyšš. sudí král. Českého za 3850 k. gr. pr. Tento pak druhou trhovou smluvou odkázal z dluhu čtyr tis. k. g. statek ten Anně z Roupova, manželce Jana nejml. z Lobkovic.

Albrecht Krakovský z Kolovrat zemřel r. 1575 a pochován jest v kostele sv. Martina v Všesulově, v kterémž kostele se nacházela dlouhý čas ještě hrobka pánů Krakovských z Kolovrat. Manželka jeho Barbora, roz. Šlikova, stala se pak paní na Všesulově; jí odstoupil Petr Šatný z Brodce již r. 1548 za 500 k. g. dědictví své v Holovousích a v Hlinči, totiž některé dvory selské, jichž tu sám užíval[7]).

Barbora Šlikova odkázala Všesulov se vším příslušenstvím synu svému Kryštofovi, jinak Jindřichovi Krakovskému z Kolovrat, který již r. 1553 v sobotu po sv. Žofii[8]) od Zikmunda Chmelického z Chmelic a na Kožlanech koupil ves Křekovice (krom panství prelatského) za 243½ k. g. pr. Brzy na to přenechal Kryštof Jindřich tvrz a dvůr Všesulov strýci Kryštofovi Hynkovi Krak. z Kolovrat, a ponechav pro sebe Šípy, Krakov, Libinou a Zdeslav, koupil r. 1570 od Jana Újezdeckého z Červeného Újezda hrad Krakovec (jak ho tento po Anně z Roupova a Janu nejml. z Lobkovic držel) se ztenčeným již k tomu příslušenstvím za 1050 k. g. pr.[9]) Kryštof Hynek Krak. z Kolovrat připojil k statku svému Všesulovu i mlýn Lejskovský a ves Dolany s kostelním podacím, což pak, jakož i díl svůj v Holovousích, v Hlinči a Křekovicích postoupil r. 1561[10]) manželce Kateřině hr. Šlikovně z Pasounu, Lokte a na Rabšteině.

Tato zemřela r. 1582 v úterý po Všech Svatých na zámku svém Úpě v plz. kraji a pochována jest v kostele sv. Martina v Všesulově. Náhrobní kámen její jest již málo čitelný. Po smrti její nastoupili synové Kryštofa Hynka Krak. z Kolovrat Alexander a Wolf Viktor dědictví v Všesulově: poslednějšího díl vyplatil Alexander a prodal r. 1605 Všesulov se vším příslušenstvím Havlovi Hrobčickému z Hrobčic za 9050 k. g. mš.[11]). Ves Zdeslav povinována byla t. č. robotou 12 dnů k zámku Všesulovskému. Při prodeji tom vymínil si Alexander Krakovský z Kol. Kryštofa Tesaře s ženou a s dětmi; Bernarta, Esteru a Marii, dítky Jana Helepranta; Alžbětu a Dorotu, dcery Reginy, krčmářky ve Všesulově; mimo to stolici v kostele Všesulovském pro své potomky, jakož i pro sebe pohřeb v témž kostele.

Syn jeho Albrecht Vilém Krakovský z Kolovrat (nar. 1600) byl r. 1652 presidentem komory České a r. 1677 povýšen byl do stavu hrabat říšských; maje nejprvé statek Teynec, přikoupil k němu Běšiny a zemřel r. 1689. Albrecht Vilém stal se zároveň praotcem všech nynějších hrabat Krakovských z Kolovrat. Všesulov dosáhl v dobách, kde v držení jeho byli páni Krakovští z Kolovrat, největší rozsáhlosti a znamenitosti. Vysta-

[2]) DZ. 43 A. 12.
[3]) DZ. I. A 1
[4]) DZ. I. D. 12.
[5]) DZ. 46. C. 29.
[6]) DZ. 8. S. 4.
[7]) DZ. 85. F. 28.
[8]) DZ. 11. F. 28.
[9]) DZ. 17. A. 27.
[10]) DZ. 14. C. 8.
[11]) DZ. 179. E. 25.

věli zde rozkošný zámek, kolem něhož panský dvůr se rozkládal, při něm pak dvorec, pak pivovár a sladovnu; kostel sv. Martina rozšířili a nadali, v němž až podnes dosti zachovaná jich rodiná hrobka se nachází. — Po nich přešel Všesulov na Havla Hrobčického z Hrobčic. Starožitná tato vládycká, posléze panská rodina česká psala se dle sídla svého Hrobčic v Litoměřicku. V erbu užívala štítu, barvou červenou a modrou na čtyry pole rozděleného; uprostřed něho dva hadi pod korunkama, jeden stříbrný a druhý zlatý, přes kříž se točí; nad helmem ocas páví červenou a modrou barvou na čtvero rozdělený, u prostřed něho dva hadi na kříž, jako v štítu hlavním se vidí. Erbem tím nadán byl od krále Ludvíka Jeroným Hrobčický z Hrobčic, který přijal 1535 Jindřicha z Berouna a r. 1538 Jana Mikše, měšťanína Pražského, za své strýce erbovní, čímž povstalo tré větví vládyckých, jenž se potom psaly z Hrobčic a užívaly erbu výše psaného.

Ku konci XVI století byla rodina Hrobčických ve všech třech větvích velmi četna a držela mnoho statků pozemských. Dotčený Havel Hrobčický z Hrobčic byl pánem také na Kolešovicích, Horosedlích a na Petrovicích, ku kterému statku přidělil sousední dvůr a ves Václavy a Řeřichy, koupené r. 1590 od Ferdinanda Renšperka z Renšperku a na Drškovicích; poslednější statek zapsal r. 1605 Havel Hrobčický manželce své Barboře z Rohatec k doživotnímu užívání[12]). Po smrti Havla Hrobčického z Hrobčic rozdělili se synové jeho o statky otcovské tak, že nejstarší Jeronym dostal Všesulov; druhý, Jan, měl Petrovice a Příčinou; třetí, Zdislav Havel, Kolešovice a Horosedly; nejmladší Ladislav dostal Bílenice.

Roku 1618 odkázal Jeronym Hrobčický z Hrobčic na Všesulově statek svůj synům Adamovi Havlovi a Ladislavovi Rudolfovi; kromě těchto synů zůstavil ještě tři dcery: Evu, Helenu Majdalenu a Ludmilu Barboru, jimž za poručníka ustanovil Václava Varleycha z Bubna na Lvikovci a Hřebečníku. Nejstarší Eva provdala se roku 1620 za Kryštofa Jindřicha Varleycha z Bubna a na Veyrově; Ludmila Barbora pak za Jana Ludvíka Neslingera ze Solngrabu na Drahonicích a Lužné; každá dostala věna otcovského po 2000 k. g. mš.

Ladislav Rudolf a bratr jeho Adam Havel Hrobč. z Hrobčic drželi statek Všesulov s příslušenstvím nejprvé společně a po smrti Adama Havla Ladislav Rudolf sám.

Když však r. 1618 nastaly nepokoje v Čechách, uvaleno bylo na statky pánů z Hrobčic neštěstí a zhouba: neboť všickni Hrob. z Hrobčic přiznávaly se vždy k víře evang. a stáli v ešlých bouřích jmenovaného roku k stavům odporným. Jako stavovské, tak i císařské vojsko zle řádilo na zboží Všesulovském i okolním.

Tvrz Všesulovská byla pobořena, pivovár a ves byly spáleny, taktéž i v okolních místech zle řáděno, jako v Čisté, v Bělbožicích, v Řeřichách a. j., že po dlouhá leta zůstaly v zříceninách; tvrz a pivovár v Všesulově zanikly napotom úplně. Nepochybně stalo se pobořeni toto po bitvě u Rakovníka, po níž brzy následovala bitva Bělohorská. Po této bitvě trestáni byli Hrobčičtí pobráním statků pozemských buď docela aneb částečně. Tak propadli: Jaroslav H. statkem Horosedly a Kolešovici, Jiří Hrobč. (syn Jana Hrobčického) propadl Petrovici, které byly prodány Cellerovi z Rosenthalu r. 1625 za 25932 k. g. mš.; Oldřichovi Hrobč. odňat byl statek Vroutek a prodán r. 1631 Heřmanu Černínovi z Chuděnic a na Petršpurku[13]); podobně se stalo i ostatním. Touto ztrátou zchudla rodina Hrobčických z Hrobčic, a částečně se odstěhovala do ciziny. Všesulov jmenuje se v listech „velice sešlý, zpustlý a zkažený; tvrz od lidu Panýrovského (dle generala švedského Bannera) nepřatelského spálená, toliko dvě světnice větší a třetí malou, a některá místa, kde se bydleti může, mající; dvůr, v němž se nachází obydlí, pivovár, sladovna s hvozdem, spilkou a pánví a jiným nádobím pivovárečním, vše sešlé, však dosud potřebné.“[14]) Majetek ten tak pobořený odevzdal r. 1656 dne 17. listop. Rudolf Ladislav Hrobčický, hejtman kraje Žateckého, před svou smrtí manželce Anešce Alžbětě Hoslaurové z Hoslau, a tak vyšel Všesulov z majetku rodiny Hrobčických z Hrobčic. V druhé polovici XVII. stol. byl již rod tento velmi ztenčený, až konečně poslední potomek, František Antonín, povyšen byv r. 1755 dne 2. října do stavu panského, na statku svém Mlýnci co poslední potomek z větve Budenické (již pohřeb v chrámu Hospozínském byl) zemřel, a jím zanikl rod ten úplně. Anežka Alžběta Hoslaurova postoupila napotom Všesulov Václavu Karlovi Hoslaurovi z Hoslau, který držel také statky Černohať, Řepany a j. Václav Karel z Hoslau, J. M. C. rada a J. Mti. císařové, jakožto ovdovělé královny České, úřadující při dskách zemských, prodal r. 1672 dne 2. ledna Karlovi Maximilianovi hr. Lažanskému z Bukové a na Manetíně statek Černohať se vším příslušenstvím za 10000 f. rýn. [15]).

Václav Karel von Hoslau statek Všesulov tak zadlužil, že r. 1676 vypsána byla od věřitelů Vojtěcha Hynka Teyřovského na Křiči a Karla Max. Lažanského z Bukové na Manetíné s povolením místodržitelským na dědiny Všesulovské krida, a statek ten ve-

[12]) DZ. 132. P. 21.

[13]) DZ. 298. G. 27.
[14]) DZ. 389. C. 18.
[15]) DZ. 389. H. 20.

řejně prodán hr. Karlovi Max. Lažanskému z Bukové za 19.000 zl. rýn. Toho času byly spojeny s Všesulovem vsi Řeřichy, Křekovice a Václavy s dvorem poplužním.[16])

Dědicem Karla Max. Lažanského byl syn Václav, který r. 1702 dne 9. listopadu koupil od bratrů Teyřovských z Ensidle statek Kříč, s nímž spojil Všesulov, který dosud k panství Křičskému přidělen jest.

Kostel v Všesulově

jest co do stavby a vnitřní úpravy jeden z nejvkusnějších na panství Křičském. Původní farní kostel připomíná se sice již před rokem 1384; byl však v dobách husitské války z větší části pobořen a zpuštěn. Nynější chrám Páně vystaven a znovu nadán byl od pánů Kolovratů Krakovských, kteří Všesulovem vládli od r. 1450 až do r. 1590. Toho času založena byla zde rodiná krypta této proslavené panské rodiny české. Až do 30leté války jmenuje se kostel Všesulovský farním, jehož kolatura byla: vsi Všesulov, Křekovice, Zdeslav, Václav, Zavidov a z části Krakov; napotom přidělen byl co filialní ku kostelu sv. Václava v Čisté.

Hlavní oltář s obrazem svatého Martina pochází z doby novější; taktéž i vedlejší dva oltáře sv. Jana Nep. a sv. Urbana. Krypta rodiny pp. Krakovských z z Kolovrat bývala někdy před hlavním oltářem, odkud vchod velkým náhrobním kamenem byl uzavřen; ale nyní jest zcela zasypána, a kam by se těla pohřbených byla poděla, není nám známo. Ze šesti náhrobků jest pět dobře zachováno.

První náhrobní kámen za hlavním oltářem na pravé straně má tento nápis:

Letha P. 1592 W ſtrzedu po Swaczých Welikonočznych naſwjtánj umrzel geſt —
Vrozeny Pan Jan Jindrzich Krakowſký —
z Kolowratb a toho čzaſu na mleynie —
Leyſkowſkým a pochowan geſt tuto —
w chrámu Božim ſw Martina —
očzekáwage den przyſſtj ſyna Božiho . . . . .
. . . . . Umrzela geſt Vrozená Panj
Panj Lydmilla z Kolowratb, toho čzaſu
na mleynie Leyſkowſkým a pochowana
geſt w tomto Božim domu u ſw. Martina
oczekawage den przijſſtj Syna Božiho. —

Pod nápisem nachází se velmi řemeslně v kamenu vytesaný kříž, před nímž v pravo klečí postava mužská v rytířském odění, v levo postava ženská, v roucho klášterní jsouc oděna, a jí u nohou, maje v rukou sepiatých křížek, modlí se mladistvý hošík. Jest to nejspíše rodina p. Jana Jindřicha Krak. z Kolovrat, pod jehož vyobrazením i kolovratská orlice se spatřuje.

[16]) DZ. 592. E. 20.

Na levé straně za hlavním oltářem jest druhý náhrobní kámen, na němž vytesán jest kříž s nápisem:

„Smrt Kryſtowa geſt žiwot mng.“

Pod křížem klečí postava mužská v rytířském oděvu, mající nad hlavou štít s orlicí, u nohou pak meč a helmu. Na okraji kamene kolem do kola jest nápis:

Letha 1576 W ſtrzedu —
po ſw. Antony umrzel Vrozený Pan Pán Bernarth Krakowſký
z Kolowrath
a na Krakowzy, a tuto tielo geho —
pochowáno; gehožto alle duſſi Pán Buoh wſſemohouzy miloſtiw
býti ráczij.

U prostřed těchto dvou náhrobních kamenů nachází se třetí, na němž vyobrazena jest as ve 3/4 původní velikosti postava ženská v rouše vznešeném, panském, mající ruce sepiaté; po obou stranách a na okraji kamene čteme tento nápis:

Anno Christi 1575 den 23. Januari
Iſt zu Gott Seliglichen entſchlafen die wohlgeborne
Frau Frau —
Sophia, eine geborne Schlickin von Paſſau —
Grefin von Passaun und Weißkirchen,
des Wohlgebornen Herrn —
Herrn Albrechten —
von Kollowrath der Zeit —
Herrn auf Schöſſelhoff —
Ehegemahl der Liebe. —
Gott woldt der Sellen —
ſene Diglein Amen. —

U vchodu hlavních dveří na pravé straně jest 4. náhrobní kámen s tímto nápisem:

„LETHA 1596 NA DEN SLAWNE PAMATKY SESLANJ DUCHA SWATEHO. PAN BUOH WSSEMOHAUCY PROSTRZIEDKEM SMRTI TETO CZIASNE RACZIL GEST Z TOHOTO BIDNEHO SWIETA NA ONEN BUDAUCI POWOLATI UROZENEHO PANA PANA KRYSTOFA GINDRZICHA KRAKOWS- 0 Z KOLOW. A NA SSIPECH. DUSSI PAN BH. MLM. BT. RACZ. TUTO TIELO GEHO ODPOCZIWA OCZIEKAWAGE PRZISSTI SNA BOŽIHO. —

Pod tím na okraji jest nápis latinský:

Ego sum resurectio et vita, qui credit in me, non morietur in aeternum. Joan.

U nápisu toho jest vytesán kříž s ukřižovaným Kristem, a pod ním v levo znak Kolovratů Krakovských, v pravo znak hrabat Šlikovských. — Na levé straně u dveří jest 5. nahrobní kámen s týmž vyobrazením a nápisem:

„Anno 1582 Dinstag nach Allerheiligen, den —
5. Tag Novembris iſt im Herrn Entſchlaffen —
zu Kuppa auff dem Schloſs im Bilſner Kbrais —
gegen die Wohlgeborne Frau Frau Khadarina von —
Kolowrath, Ein Geborne Schlikin; Grefin —
zu Paſſauni; Frau auf Krákowitz, u. Schyppen —
der Gott genedig und ein fröhliche Auferſteh —
ung verleihen wolle Amen. —

Před velkým oltářem jest šestý náhrobní kámen, 3′ široký a 6′ dlouhý. Pod ním bývat někdy vchod do krypty pánů Kolov. Krakovských. Napis na kamenu tomto jest již vyšlapán; pouze zbytek

„LETHA PANIE 15 . . . Z HOLEICE . . . .

a znak dosud zde zachovalý svědčí, že zde někdo z rodiny pánů Šliků z Holejce pohřben byl. —

Ve věži kostelní visí zvon jeden velký a jeden malý. Prvnější darován sem byl r. 1557 od Kryštofa Jindřicha Krakovského z Kolovrat. Má 3′ 4″ průměru, 3′ výšky. Na straně jižní čte se:

„BRYCCIUS PRAGENS-
IS AUXILIO DIVINO
FECIT ME. 1.5.5.7.

pod tím viděti jest obraz sv. Martina a níže ji vyobrazení svadby Kananejské. — Na sever jest na vrchní části zvonu Kolovratská orlice, pod ní vénce rozličných arabesk, na pravé straně sv. Petr, na levé sv. Pavel a dole nápis:

NON NOBIS DOMI-
NE NON NOBIS, SED
NOMINI TVO DA GLO-
RIAM.

Pod nápisem tímto čtou se ve vénci slova:

ZWON
TENTO SLYT
GEST NAKLADEM
VROZENÉHO PANA
PANA KRYSTOFA GI-
NDRZYCHA Z KOLO-
WRAT A NA WSSESU-
LOWIE LETA PANIE
M. D. L. VII. Z TOHO
BUD PANU BOH-
U CHWALA.

Na okraji zvonu jest obrázek, představující „uzdravení málomocného“, a k poledni straně „Samaritánka u studny.“ Nejdolejší okrajek zvonu má proti všem uhlům světa vždy jeden medalion ve spůsobu podobizny nějaké; pouze na jednom možno čísti „Ferdinandus“, ostatní jsou nejasné. Podobné okrasy viděti jest také v Dolanském chrámu, kdež zvon hlavní také slit jest od Brykcího z Cimburka. —

Paměti hodna jest ještě dobře zachovaná křtitelnice; zdělána jest velmi uměle z tuhého pískovce na způsob kalichu, jehož číši nesou čtyři andělé.

Hlavní loď kostelní, jakož i presbyterium překlenuty jsou velmi uměle českým klenutím, což se jedině v tomto kostele na panství Křičském spatřuje; tím nabývá kostel uvnitř velebného vzezření a mohutného účinku pro nábožné navštěvovatele.

Kolem kostela rozkládá se hřbitov a při něm již zbořená kostnice. Farní stavení, které stávalo někdy proti kostelu, již na dobro jest odklízeno. Pole a dědiny kostela přidělený byly k faře Čistecké. —

Koruna Svatováclavská.

Aj, koruna Česká, koruna sv. Václava, důstojné znamení královské důstojnosti, posvátný strážce vzájemného šetření práv panovníka i národu, vznešený obraz sjednocení bratrských zemí, převzácný skvost a velebná památka dobroty a zbožnosti „otce vlasti“!

Předkové naši korunu tu spatřovali mimo korunovací a některé slavnosti zvláště v „den svatosti,“ když zároveň s ostatky svatých lidu k uctění byla vystavována. Nám nebývá popřáno, abychom s vroucí úctou k umění a k historické minulosti mohli popatřiti na tento skvost královský. I když dne 23. května 1857 panu Fr. Bockovi, konservatoru arcibiskupského musea Kolínského nad Rýnem, bývalou vládou bylo povoleno, aby korunu Českou pro nádherné vydání obrazů korunovacích insignií říšských okresliti dal, nebyla země naše ani za hodnou pokládána, aby si Vídeňská státní tiskárna aspoň na Pražskou cís. veřejnou bibliotéku, ne-li i na České museum exemplářem byla vzpomněla. Chtějice tedy vypsati královskou korunu Českou, musíme přestati na důkladném vyličení páně Bockovu, jež čteme v „Mittheilungen der k. k. Centralcommission für Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale“ 1857, 231 sld.

Jako starší koruny jest i koruna Česká *kruhová*. Podobá se diadematu, který za nejstarší doby toliko z obroučky (circulus, regnum) záležel, později pak v středověku lístky čili pinnaly a přidělánim jednoduchého neb dvojitého oblouku rozmnožen a ozdoben byl. Kulatá obroučka jest 19—20 centimetrů průměrná a na nejširším místě 4 centim. 8 millimetrů rozsáhlá. Dá se rozložiti na čtyry oblouky po 6 centim. oblosti.[1]) Obloučky zasahují v sebe

[1]) Koruna císařů německých dá se rozložiti v 8 obloučků.

stežejkami, jimiž prostrčen jest zlatý hřebíček s bledočervenou rubínovou hlavičkou a zahnutým koncem. Pohyblivé ty stežejky udělal umělec proto, aby slabounkým stisknutím koruna buď roztažena neb sražena, jakož i v čas potřeby rozebrána a snadněji složena býti mohla. Z každého obloučku vyrůstá co ozdoba u prostřed krásná středověká lilie (fleur de lis), na nejrozsáhlejších místech 12 centim. široká a tolikéž vysoká. Jako při korunách středověkých bývá, jsou i při koruně České nad obroučkou vyklenuty dva obloučky (arcus) z šíři 2 centim. 7. millim. V křížovém bodu oblouků zasazen jest latinský, 8 centim. vysoký kříž, jakého posud užívají rytíři řádu německého. Uvnitř koruny zasazen jest nyní nepohyblivý čepeček (pileus), který až k dotčeným obloukům dosahuje.

Na čelní straně (latus frontale) zrovna pod lilií zasazen jest nejčistší, nebroušený safír, vážící více než 40 karatů, na nejrozsáhlejším místě skoro 5 centim. z děli. Vedle tohoto dosti pravidelného safíru jest s obou stran nápodobení kříže, záležející z pěti nebroušených rubínů. Nad safírem na lilii jest také podoba kříže, již zlatník spůsobil tím, že kolem většího bledočerveného rubínu čtyry menší rubíny stejné barvy po ohou čtverce zasadil. Jsou tedy na čelní straně drahými kameny naznačeny tři kříže, které zajisté dobře slušely koruně Karla IV., jejž spíše, nežli mnohého jiného, jmenovati lze králem křesťanským. A krom toho ozdobil umělec nejvyšší místo koruny také křížem, na němž mezi rameny zasazen jest křížek na spůsob drahocené kameje s basreliefovým spasitelem staršího byzantského tvaru — křížek ten kamejový nejspíše ze starší koruny pochází.

Lilie koruny České podobají se liliím koruny Francouzské, které již za Ludvíka IX. ve znaku Francouzském se spatřují, poněvadž týmž králem z křižáckého tažení co oblíbený ornament přinešeny byly. V středověku byly takové lilie (fleur de lis, francica, francisca) pokládány za symbol Matky Boží. I celá podoba koruny České se starší korunou Francouzskou se srovnává, která až do revoluce v St. Denis chována byla. I tato koruna Francouzských králů z rodu Valois měla dle staršího vypsání nad obroučkou čtyry lilie, jimž lilie koruny České se podobají. Nedivme se tomu, protože koncem 13. a během 14. století na západě takové ozdobování korun bylo obyčejné, v Čechách pak nesluší zapomínati, že Karlova manželka Blanka, za niž byla dělána nová koruna Česká, z královského rodu Valois pocházela.

Není nemístné, zmiňujeme-li se i o tom, že pohřební koruna (corona funeralis) královny Uherské z Neapolského rodu Anjou, která nyní v Pešťském národním museu uložena jest, z počátku 14. století pochází. Obroučka jest osmirohá nepřikrytá (corona aperta), nemajíc nad sebou dvojitého oblouku; ale lilie na ní vidíš jako na koruně České. V pokladnici bývalého korunovacího kostela v Cachách jest na poprsí, v němž se hlava Karla Velikého skrývá, koruna se čtyrmi liliemi jako na koruně Karla IV.; obloučků nad Cášskou korunou není.

Čelní část koruny České jest nejozdobnější. Na třech ostatních částech obroučky není křížků pětikamenových; místo nich zasazeny jsou tři drahé kameny vedle sebe. Na třech ostatních liliích jsou kameny tak zasazeny, že činí podobu kříže. Na koncích lilií přidělány jsou veliké provrtané orientalské perly, které do zlatého listku zasazeny, s předu pak zlatým knoflíčkem s malým smaragdem upevněny jsou.

Safíry a rubíny zasazeny jsou do zvláštního nálevkovitého lůžka na čtyrhrané podnoži, tak že zasazení $1\frac{1}{2}$—2 centimetry z obroučky a z lilií vyvstává. Pro takové neobratné zasazení kameny sice i z větší vzdálenosti dobře viděti lze, ale zbaveny jsou průzračnosti, koruně pak přibylo tíže — váží 4 libry $13\frac{3}{4}$ lotu — a ubylo umělé hodnoty. Uměleji a krásněji zasazeny jsou perly, rubíny a smaragdy do obloučků, které z obroučky vybíhajíce, v temeni se křížují. Nejspíše byly teprv později ku koruně co ozdoba přičiněny.

Římský kříž, který z temene obloučků vzhůru vyniká, jest sotva $\frac{1}{2}$ centim. silný. Břevna kříže ozdobena jsou na koncích bledým, bobovitým rubínem. Na plochých stranách tloušťky vyryto jest gotickou majuskulí: *Hic est spina de corona Domini* (Tuto jest trn z koruny Páně), dle čehož kříž ten za relikviář sluší pokládati, ačkoli dotčený trn v něm viděti nelze.

Nejstarší část koruny jest safírový křížek, $2\frac{1}{2}$ centim. z děli, který do římského kříže zasazen jest. Basrelief na něm jest dokonale byzantinský: spasitel stojí v dlouhém zastření spodního těla na podnožce (suppedaneum), maje rámě rozpiaté rovnou čarou dle pověděnî: Stabat Christus benedicens in cruce (stál spasitel na kříži, žehnaje). Co znamení pána všeho světa spatřují se při spasiteli allegorické poloobrazy slunce a měsíce, které se zatměly, když Kristus na kříži ducha vypouštěl, což tuto zastřenou tváří andělů naznačeno jest. Nad hlavou spasitele vznáší se třetí anděl truchlící (plangens). Na ramenou křížku jest obyčejný nápis: IHS XPS σωτηρ (spasitel Ježíš Kristus.) Vzácná tato kamej vyřezána byla nejspíše ku konci 12. století.

Že králové za středověku častěji při slavnostech korunu na hlavě mívali, dávali ku korunování dělati čepičku (caputium), již potom pod korunou na hlavě nosívali. Lze se tedy domýšleti, že za Karla IV. i ku koruně České taková čepička bývala. Nynější nehezký rokokový čepeček koruny České pochází z 18. století; před ním býval v koruně čepeček z červeného sametu, od něhož se ovšem lesk zlatých ornamentu lépe odrážel, než nyní.

Koruna Česká bývala schovávána do koženého pouzdra (futrum) s plastickým lupením, na jehož držadlech čte se latinskou majuskulí: *Anno Domini MCCCXLVII (1347) Dominus Carolus Romanorum Rex et Bohemiae Rex me fecit ad honorem Dei et beati Wenceslai martyris gloriosi.*

Jelikož by bylo malicherné a nedůstojné, kdyby někdo nápis tak chtěl vykládati, že dal Karel IV. udělati *futrál* „ku cti a chvále Boží a blahoslaveného Václava, slavného mučeníka“: jistě každý přisvědčí, že nápis na pouzdru týká se *koruny*, která tedy *z roku 1347* pochází. Ze všech korun celého křesťanstva jest tedy dle pověděnî p. Fr. Bocka koruna Česká *jediná*, o níž víme s jistotou, kdo a kdy ji dělati dal.

Pouzdro ozdobeno jest na víku v pravo orlem německým, v levo lvem českým; na dně spatřuje se znak Arnošta z Pardubic, prvního arcibiskupa Pražského (1343—1364), a znak kapituly Pražské (zlaté břevno v černém poli.).

Žezlo a jablko, o němž se zmiňuje sepsání pokladů kostela Pražského r. 1364, jež tedy Karel IV. snad zároveň s korunou udělati dal, našich času nedochovalo se. Žezlo a jablko, které nyní ku korunovacím insigniím náleží, pochází od Rudolfa II. Žezlo, 67 centimetrů z děli, jest z ryzího zlata. Ozdobeno jest lupenovými ornamenty a mnohobarevným dílem emailovým (opera smalti); vršek, končící jasným, pravidelným rubínem, okráslen jest lupením akantovým. Zdá se, že 4 nebroušené rubíny a 4 smaragdy, které do vršku žezla zasazeny jsou, z bývalého žezla Karlova pocházejí, které nejspíše bývalo prostou „ferulí“, jakouž spatřujeme na větších peče-

tech Karla IV., z té doby, když ještě nebyl na císařství korunován.

Nynější jablko z ryzího zlata, ozdobené perlami a kameny, z nichž některé nejspíše z jablka Karlova pocházejí, dílo vybujnělé renesance z doby Rudolfovy, jest 23 centim. vysoké, $16^1/_7$ centim. průměrné. Hladký, nebroušenými kameny ozdobený proužek rozděluje jablko ve dvě polovice: na spodní jsou obrazy z ráje, na vrchní vyobrazení ze starého i nového zákona — oboje basrelief velmi umělý. Okolo točny jest kroužek průměru 6 centim., na němž se čtou v černém emailu latinskou majuskuli slova žalmistova: „Domine in virtute tua laetabitur rex et super salutare tuum exultabit.“ V tom kroužku stojí na šesti ciselovaných stíngách podstaveček co podnož římského křížku, jehož čelní strana kameny, uměle do hran broušenými, ozdobena jest. Ve 4 úhlech křížku jsou též broušené kameny zasazeny, na břevnech pak orientalské perly dosti pravidelné; zadní ploskou stranu pokrývají vypuklé ornamenty lupenové, místy emailem oživené. V medalionu bodu křížového čte se: „Deus coelum regnat et reges terrae (Bůh kraluje nad nebesy i nad krály země)“.

I plášť korunovací (palludamentum regale) pochází z časů Rudolfa II. Za pozdější renesance nebyl plášť korunovací již považován za odění liturgické: proto není plášť Český přistřižen dle biskupských pluvialů, jakž za středověku bývalo, nýbrž má záhybky kolem krku a dole dlouhou vlečku, kterou dvořané za králem nosívali. Místo středověké kapuce má plášť Rudolfův široký hranostajový límec, jakož i obě přední strany po krajích až dolů hranostajem pošity jsou. Ku plášti patří krátká, široká štola s úzkým třepením, též z konce 16. století. Dle cingula lze souditi, že druhdy ku korunovaci také alba náležela: ale nezdá se, že by za minulých dvou století králové Čeští alby, rukavic a sandálů byli užívali.

O mečích sv. Václava a sv. Štěpána, které v pokladu Svatovítském uloženy jsou, neshodují se zprávy starých inventářů s nynější podobou těch relikvií, které během času velikou proměnu vzaly.

Ku korunování králů Českých náležel druhdy i prsten s velikým rubinem, který nyní nejspíše se skví na vrcholu žezla královského a mezi veliké vzácnosti pokládán bývá, maje cenu 30.000 zl. Svatý olej ku pomazání králů býval chován v šestihrané, pozlaceným stříbrem obložené krabičce z vyvrtaného čistého křišťálu, která z doby Karlovy pochází a posud v bohatém pokladu Svatovítském se spatřuje.

Koruna Česká, která r. 1347 dodělána byla, slula a sluje korunou sv. Václava. Otec Karla IV., Jan Lucemburský, korunu Přemyslovců někam byl zašantročil. Hájek a po něm Balbín vypravují, že prý r. 1347 Blanka za nepřítomnosti manžela svého, Karla IV., když zlato na zdělání nové koruny nestačilo, s hlavy sv. Václava dala sníti zlatý diadem, aby jej zlatník ku své práci použil. To prý Karla IV velmi zabolelo. I nařídil, aby nová koruna Česká kromě korunovací a zvláštních slavností, při nichž král pod korunou přítomen býval, na hlavě sv Václava zůstávala. Ale podobá se, že Karel IV novou korunu proto sv. Václavu obětoval, aby se jí nikdo nedotýkal rukou nezdárnou, by se s ní snad časem nestalo jako za Jana s korunou Přemyslovců. Aby pak Karel pevnou jistotu toho měl, že koruna nikdy sv. Václavu nebude odcizena, vyžádal si na papeži Klimentu VI., snad hned když korunu dělati dal, velikou kletbu na ty, kteří by proti té koruně něčeho se opovážiti směli. Original té bully, jejíž datum v Avignoně dne 6. května 1346, chová se v archivu kapituly Pražské, a zní v staročeském přeložení v tato slova:

Klemens, biskup, sluha sluh božích, k věčné paměti jasných osob. Žádostem zvláště těch, kteříž k poctivosti svatých hledí, dlužni jsme i žádáme přichylni nalezeni býti. Vznášena na nás prosba nám milého, urozeného muže Karla, markrabí Moravského, prvorozeného, nejmilejšího v Boze syna našeho Jana jasného krále Českého, takováto: že on pro náboženství a pro poctivost sv Václava, někdy knížete Českého, znova pozřídil některakou dosti drahou korunu královskou, a tu jest hlavě řečeného svatého, kteréhož tělo v Pražském odpočívá kostele, dal a kázal ustanoviti takovým úmyslem, aby z jeho hlavy nebyla hnuta jedině toliko, když by krále Českého bylo korunovati, anebo skrze jiné téhož slavnosti, kteréž by královské koruny obyčeje potřebovaly, jako když by se u městě neb předměstí Pražských slavně se co dálo světiti; kteréžto příčiná slušné bylo králi tu korunu vzíti, však tak, aby ji toho dne korunování neb takového sřčení té blahoslavené hlavě sv. Václava zase vložiti povinovat byl; a tak týž markrabě, obávaje se, aby někdo pro velikú drahost té koruny neb pro jinou příčinu jinak užiti nesměl, prosil jest nás pokorně, abychom na to potřebnú radu opatřiti ráčili. A protož my téhož markrabí náboženským prosbám jsouce nachýleni, mocí tohoto lista tuze zapovídáme: ani duchovní ani laik, kteréhož kolivěk stavu neb důstojenství by byl, aby nesměl předřečenou korunu nižádným obyčejem, omluvou neb příčinou jinam odlužiti aneb zastaviti, jinak všecky i každého, kdo by proti tomu pokusiti se směli, v ortel kletby určei chceme ihned, kteréžto klatby žádný, leč při smrti rozřešiti nemůže, kromě římský papež, leč by onu korunu na hlavu svrchu psaná zase vložil. A protož člowěku nedovoluje se, tento list naší zápovědi a vůle rušiti neb tomu se jakou všetečnou smělostí protiviti; pakli by se kdo směl o to pokusiti, v nemilost Boha všemohoucího a svatých Petra a Pavla apoštolův jeho znej že upadneš. Dáno v Avinionu, v roku čtvrtém papežství našeho. (1346.)

A komu by dle starodávné víry všech věrných a pobožných Čechů koruna Česká více slušela, nežli sv. Václavu, jehož národ nikdy nepřestal jmenovati „dědicem České země“, k němuž v čas největšího opuštění a největší bídy neustál volati: „nedej zahynouti nám i budoucím“, po němž vše dobré a poctivé, jakož i vše, co národu bývalo nejdražší, „svatováclavským“ nazýval?[2]).

Co se kdy s korunou dálo, kde kterého času byla chována, jaký býval řád korunovací, toho pomíjíme, abychom sem mohli položiti zprávu týkající se doby, nám dosti blízké, z níž jde na jevo, v jaké poctivosti měli bývali stavové čeští korunu Svatováclavskou. Zprávu tu, vybranou ze současného sepsání, sděluje s „Památkami“ jednatel archaeologického sboru p. J. Emler:

„Mnozí tvrdí, že od bitvy Bělohorské koruna Česká ve Vídni chována a že ku korunování do Prahy přinášena bývala. Nemůžeme říci, tak li tomu jest, víme však, že za válečných let Marie Terezie koruna Svatováclavská dopravena byla asi r. 1744 do Vídně a že tam po ostatní čas panování císařovny i po celou dobu vlády Josefa II. v klenotní komoře dvorské odpočívala. Za Josefa II dostalo se jí tam vzácné družky, když i koruna Sv. Štěpána do Vídně zavezena byla, což vzbudilo v Uhřích větší rozhořčení nežli kterékoli

[2]) Jazyk svatováclavský = český; svatováclavská míra = dobrá, vrchovatá a j.

nařízení císařovo. Když pak Josef II. pro obecný odpor Uhrův dovolil, aby koruna Svatoštěpánská národu zase vydána byla: ihned jeli Uhři do Vídně a s neobyčejnou slávou a nadšeností vyvezli korunu svou z hradu císařského. Císař leže na smrtelné posteli, zakusil prý v tu chvíli největší bolest za posledních dnů svého živobytí.

Když po nastoupení Leopolda II. měli stavové Čeští činiti vhodné návrhy, aby jim práva obnovena byla, žádali za příkladem Uhrů, aby koruna Svatováclavská zemi zase byla navrácena. Leopold II. svolil, aby koruna 5. srpna 1791 stavům vydána byla. Stavové vypravili za tou příčinou posly: ze stavu duchovního: probošta kapitulního Erasma Kriegera a Strahovského opata Václava Mayera; ze stavu panského šel president nejvyššího soudu zemského Leopold hrabě z Clary a Aldringen a p. Čeněk hrabě z Waldšteina; ze stavu rytířského: podkomoří a gubern. rada svobodný pán Jan Marcell Hennet a gubern. rada šlechtic Josef Leiner; ze stavu městského: purkmistr Pražský Ondřej Steiner a Pražský magistrátní rada Václ. Slivka. Za aktuara byl deputaci přidán gubern. sekretář Eman. Ledvinka z Adlerfelsu. Z rozkazu císařského odevzdal nejvyšší komoří kníže Rosenberg stavovské deputaci České klenoty říšské: korunu, žezla, říšské jablko, královský plášť, atlasovou čepičku, pás a štolu. Poslové 4. dne srpna přijali klenoty říšské a do skříně je uložili. Druhého dne ráno o osmé hodině přenesli poslové stavovští klenoty České z c. k. klenotní komory před síň císařskou k dvorskému povozu o šesti koních, provázeni jsouce šesti muži cís. tělesné stráže. Když skříni na nejvyšší místo vozu položili a červeným aksamitem pokryli, jeli od „španělských schodů“ přes hradní plac, kdež na počest stála stráž, městem k Leopoldovu a Táboru na Dunaji, a to takto: napřed jelo oddělení jízdy, za ní povoz s korunou, v němž 2 členové stavovské deputace seděli; vedle vozu šli po každé straně tři c. k. tělesní komorníci a jelo se šikovatelem šest mužů s obnaženou zbraní; pak jel druhý dvorský vůz, též o šesti koních, v němž 4 stavovští poslové seděli; za vozem jelo oddělení jízdy; vzadu jelo 10 vozů deputace. Na Táboře byly insignie královské přeloženy na vůz deputace, která téhož dne dejela na noc do Znojma. Druhého dne přijeli ve čtyry hodiny odpoledne k Jihlavě. U Brtnické brány očekával je magistrát v svátečním obleku, pp. minorité, děkan i jiné duchovenstvo a školní mládež s korouhvemi. Když jeli od dotčené brány k radnici, bylo všemi zvony zvoněno. Neskončené množství obyvatelstva městského i venkovského bylo při vjezdu tom přítomno. U radnice vyzvedli čtyři městští radové skříni s říšskými klenoty a donesli ji do radnice. Tu stálo 30 mužů z posádky na stráži. O osmi hodinách byla radnice několika sty různobarevnými světly osvětlena. O sedmé hodině ráno dne 7. srpna jela deputace stavovská s klenoty do Čáslavi, kdež byla noclehem. Přivítání a radost lidu nebyla menší, než v Jihlavě. Avšak i tam, kde se deputace ani nezastavila, bylo přijetí posvátného pokladu národního velmi slavné, jako na panství Jeníkovském, kdež poslové na hranicích troubením, bubnováním a střílením z moždířů uvítáni byli. Od hranic toho panství byla deputace doprovázena šesti myslivci a polesným, kteří po straně na koních jeli. U Jeníkova očekával ji děkan s dvěma kaplany, úřednictvo vrchnostenské, městská rada, měšťanstvo a školní mládež. Průvod ubíral se až k poště, kde se přepřahalo. Než se to vykonalo, přivítal nejvyšší úředník posly stavovské jménem pána panství Jeníkovského Leopolda hraběte z Kolorat. Potom doprovodili poštmistr a myslivci královskou korunu až na hranice statku knížete Auersperka; hudbu, bubny a střelbu bylo slyšeti neustále. Dne 8. přenocovala deputace v Kolodějích a dorazila dne 9. o 11 hodinách před Prahu, která již dříve se připravovala na slavné uvítání. Když bylo gubernium dovolilo, aby korunu svatováclavskou smělo doprovázeti oddělení měšťanských jezdců, dovolávala se té cti i pěchota, ano mnozí měšťané chtěli co dobrovolníci den zavítání koruny České do Prahy oslaviti, což jim guberniem povoleno nebylo. Teprvé, když pěší neustáli prositi, mohli i oni vzácný průvod oslaviti. Před Novou branou na městišti, kde vojsko ve zbrani se cvičívalo, očekávalo nesčíslné množství lidu a velmi mnoho vozů korunu královskou. Když deputace k onomu městišti přijela, seřadil se průvod, jak bylo ustanoveno. Napřed jel důstojník vojenský a 20 karabiníků, pak měšťanský důstojník též s 20ti muži měšťanské jízdy, pak oddělení měštanské pěchoty, pak stavové, kteří koňmo vyjeli vstříc; za nimi jely vozy Pražského magistrátu, stavů a nejvyšších úředníků zemských. Za nimi jely 3 vozy deputace, do nichž do všech zapřaženo bylo po šesti koních, a to předně parádní vůz arcibiskupský, na nějž přeložena byla skříně s korunou; v něm seděl probošt kapitulní a hrabě Clary; v druhém byli hrabě Špork a z deputace Strahovský opat, hrabě Waldštein a podkomoří svob. pán Hennet, v třetím voze, na kterém z Vídně až ku Praze klenoty říšské se vezly, seděli šlechtic Leiner, purkmistr Pražský Steiner a radní Slivka. Po stranách vozů šlo oddělení městských ostrostřelců, za vozy pak služebnictvo deputace, za nimi druhé oddělení měšťanské pěchoty, oddělení měšťanské jízdy, vzadu pak oddělení vojenských jezdců a lidu zástupové nepřehlední. Průvod ubíral se Novou branou, Dlažební (Hyberňáckou) ulicí do Starého města, pak Celetnou ulicí, přes Staroměstský rynk do Jesuitské ulice. Když přijeli na most, bylo na Malém Benátském ostrovu dlouho z moždířů stříleno. Na Malé straně šel průvod Mosteckou ulicí přes Vlašské náměstí do Ostruhové ulice a odtud do hradu. Domy byly všude okrášleny a na prostranějších místech byly nepřehledné davy lidu postaveny. Po čas průvodu zaznívaly zvuky zvonů se všech kostelů, kudy se šlo. Když přijeli s korunou do obvodu hradního, z jasného nebe se blýskalo a hřmělo. Lid to považoval za zvláštní znamení zalíbení božího, že zemi posvátné a drahocené klenoty zase byly navráceny. Když se průvod přiblížil ku chrámu sv. Víta, postavilo se vojsko v pravo, měšťanské sbory v levo, ostrostřelci pak provázeli korunu až ku kapli sv. Václava, ku které se šlo velkými dveřmi u oltaře sv. Jana Nepomuckého. V kostele odevzdala deputace po dvanácté hodině korunu s ostatními klenoty oněm osobám, jimž slušelo právo, chovati klíče od místa, v němž královské klenoty uzavřeny bývají. Byliť to Antonín arcibiskup Pražský, nejvyšší purkrabí Jindřich hrabě Rottenhan, kapitulní děkan Václav Herites, na místě presidenta práva zemského appellační rada Jindřich Losy rytíř z Losenavy a purkmistr Pražský Ondřej Steiner, který však byl též člen deputace. Potom byly klenoty zemské na oltáři v kapli sv. Václava lidu na podívanou vyloženy. Po čas vystavení koruny Svatováclavské stáli při oltáři 4 ostrostřelci a dva duchovní. K sedmé hodině byly posvátné skvosty do archivu Svatováclavského přenešeny a do skříně uloženy. Klíče od skříně odevzdány byly děkanovi kapituly jakož i klíč od dřevěných dveří, jimiž se k archivu šlo; klíče od druhých železných dveří, jimiž jedině se do archivu přijíti mohlo, schovali si ti, jimž dle práva náleželo.“

Jakým spůsobem letošního nešťastného roku koruna Sva-

továclavská s ostatními klenoty zemskými do Vídně zavezena byla, na to se každý dobře pamatuje; kdy a jak důstojně naše koruna do Čech se vrátí, tam, kam patří, na hrad sv. Václava, toho se teprv máme dočkati.

Místo, v němž od poslední korunovací r. 1836 až do letošního zavezení do Vídně koruna s jinými insigniemi chována byla, vypisuje p. A. Baum takto: V kapli sv. Václava v kostele Svatovítském jsou za velikým obrazem sv. Kryštofa dvířka železem pobitá a zámky visutými uzavřená, jimiž se vchází ku kameným, točitým schodům, jež dvě malá, zamřížovaná okénka z kaple sv. Václava velmi málo osvětlují. Mříže teprvé za pozdějších časů na okénka byly přidělány, a to do vnitř přes otvor, tak, že více tmy, nežli bezpečnosti poskytují. Schodů jest 37, při posledním jest odpočívadlo se železným zábradlím. Dubové, lištkami ozdobené dvéře zamčeny jsou „umělým“ zámkem z 18. století. Za dubovými dveřmi jsou v kamených veřejích dvířka železem pobitá, 2' 4½" široká, 5' 7½" vysoká a sedmi zámky uzavřená. Po šesti rovných schodech přijdeš na podlahu nizkého, praobyčejně obíleného sklepení. Na podlaze plno starého smetí, na stěnách místo čalounů sem tam opadaný nátěr a rozvěšené pavučiny, v pozadí stůl a na zemi almárka — tak vypadalo v srpnu 1866 sklepení na uschování posvátné koruny České! Stůl jest z předešlého století, jeho soustruhované nohy sotva desku unesou; dubová almárka ušlapala si dlouhým stáním jednu nohu a stojí nyní na křivo. U vnitř má almárka dvoje oddělení, červeným aksamitem a úzkými portami ozdobené. V hořejším oddělení jest v aksamitu kožený čtverhran, na němž odpočívala koruna. Za zadním vydeštěním almárky přilepena jest cedulička s vybledlým nápisem: *Sorbé, Obertapezierer Sr. k. k. Maj. Leopoldo II., hat den Kasten, in welchen die böhmische Kronn bewahret, gemacht und verfertigt den 9. August A. D. 1791. Wie auch Herr von Archet, k. k. Architekt.*

Sklepení jest z opukových, dobře zpracovaných kamenů vystaveno. Mívalo někdy tři malá okna, z nichž po zazdění prostředního toliko dvě krajní, lomeným obloukem sklenutá okénka posud zbývají. Obložení oken jest u vnitř velmi jednoduše, toliko kulatým prutem a žlábkem článkováno. Z venčí jest zeď sklepení s části okrášlena známou mosaikou. Protější zeď, ustupující o 1' 7". má dva výklenky, sedlovým pásem překlenuté; v jednom jest zazděné větší okno, jehož obložení z kulatého prutu a z táhlého žlábku záleží. Sklepení překlenuto jest třemi čtverci křížového klenutí v lomeném oblouku. Pásy a žebra, krásně článkovaná, spočívají na nosičích, které všelijaké nestvůry: dračí, rybí, soví hlavy a vousatého muže v obleku orientálském představují. Žebra křižují se bez svorníku. Klenutí jest prý toliko 4" silné, a jak bylo viděti, na mnohých místech deštěm promočené. Točité schody jsou kopulí, přesouváním kvádrů uzavřeny, kteréžto uzavření činí ve sklepení výstavek, na nějž po dvou uzounkých, vysokých stupínkách vstoupiti můžeš. Nátěr opadává, protože opuka dobře přitesaná s nátěrem nijak spojiti se nemůže.

S radostí zavíráme toto vypsání zprávou, že stavitel p. Kraner již dodělal výkresy, dle nichž by sklepení pro vzácnou korunu Českou důstojně mohlo býti opraveno. Přejeme si, aby koruna Česká od nikoho za kus starého zlata s kamením nebyla pokládána, nýbrž za posvátnou relikvii, za znamení královské, za stálý symbol práv našich zemí, a dle toho aby brzy upraven byl stánek důstojný pro korunu Svatováclavskou, již stálé ochraně svatého „dědice České země“ poroučíme.

Něco o starších manstvích Českých i Moravských.

Podává *Ant. Rybička.*

Spusob v XIII. století vůbec oblíbený, podávati zboží spupná a svobodná mocnějšímu sousedovi aneb panovníku zemskému s tou výminkou, aby byla dána podávajícímu zpět jakožto léno (oblatio), potkal se v Čechách a na Moravě jmenovitě za času králů Jana a Karla s takovým následováním a rozšířením, že ku konci století XIV. téměř všeliká druhdy svobodná a spupná zboží i hrady české a moravské byly v svazku manském, jsouce od jich držitelů panovníkům těmto v léno podána. V registru privilegií král. Českého. r. 1501 od Matouše z Chlumčan sepsaném,*) čteme seznam listů na manství tato se vztahujících, jejž tuto dle chronologického pořádku přivádíme. jakožto pomůcku k staršímu rodo- a místopisu domácímu a k poznání poměrů manských i společenských.

I. Manství česká.

1. List Pešíka z Střekova, kdež vyznává, že zámek Střekov podmanil králi Janovi a jeho budoucím králům Českým; dat. r. 1319.

2. List Henricha z Kamejku, kde vyznává, že se podmanil s Kamejkem zámkem svým témuž králi Janovi; datum r. 1319.

3. List Frycka z Egerbergku, kde podmaňuje Pětipsy a jiné vsi tolikéž kr. Janovi. Datum 1332.

4. List Borše z Ryzmbergku, že prodává hrad Kostomlaty a zůstavuje sobě a budoucím. aby léno sobě přijímali k Ryžmbergku. D. 1333.

5. List Jenčíka, Laurence, Herborta, Peška bratří z Janovic, že hrad Hus dopuštěn jest jim stavěti, a oni že se podmanili s ním králi Janovi a budoucím jeho. D. 1341.

6. List Hynka z Lebuvv (sic? Žlebův), jímž vyznává, že zámek Poděbrady přijímá v manství od kr. Jana. D. 1345 (viz č. 10.).

7. List Hynka z Dubé, že zámek Hohenstein pod léno přijal od císaře Karla, jakožto krále Českého. D. 1353.

8. List Rackův z Janovic, že přijal zámek Janovice i s městečkem od cis. Karla pod léno, a zavazuje se budoucím králům českým a koruně české. D. 1356.

9. List Fridricha z Bibršteina, jímž podává zámek Fridland a Hauenstein a tvrze Lanckron a Tuchoraz i se vším příslušenstvím v manství cís. Karlovi a zavazuje se k koruně české na věčnost. D. 1356.

*) Přepis registru tohoto čili *zřízení privilegií koruny král. Českého* chová se v Museu Národním, v cís. bibl. praž., i v jiných archivech soukromých.

10. List Anešky někdy manželky Hynkovy z Žlebův, jímž vyznává, že zámek Žleby prodala císaři Karlovi i budoucím králům a koruně české. D. 1356.

11. List Haškův z Rožďalovic, jímž vyznává, že císař Karel prodává jemu zámek Freidenbergk s městečkem Fridlantem a že on Hašek jej přijímá pod léno a zavazuje se budoucím králům a koruně České. D. 1356.

12. List Ješkův z Kostelce, jímž prodává zámek a ves Kostelec v černém lese císaři Karlovi kr. Č. a budoucím králům Č. pod manství. D. 1358.

13. List Jana z Wartmberka, jímž vyznává, že učinil frejmark na zámek Veliš a s městem a jiným vším k tomu přislušejícím s císařem Karlem za zámek Kostelec a jiné vesnice. D. 1358.

14. List Petrův z Michlsperku, jímž dává zámek Velešin a Ratny? a město Husce (sic) pod manství císaři Karlovi atd. D. 1361.

15. List Heřmana a Bernarta bratří z Švamberka, jímž vyznávají, že městečko Mare (sic) i jiné vesnice pod manství dávají králi Karlovi a budoucím atd. D. 1361.

16. List Henricha Berky z Dubé; jímž vyznává, že bratr jeho Hynek z Dubé poručníkem ho udělal na zámek Hohenštein, a že léno přijali od cís. Karla a zavazují se budoucím králům českým a koruně české. D. 1361.

17. List císaře Karla, že Albrecht a Zdeněk z Šternberka polovici zámku Šternberka s městečkem a jiné vesnice pod léna přijali a zavázali se budoucím králům Č. D. 1377.

18. List krále Václava, že přijal od něho a budoucích králů Č. Habart z Žerotína na Kostomlatech pod léno hrad Kostomlaty. D. 1379.

19. List Fridrichův z Ssumberku, že hrad Hasištein má králi Václavovi a jeho budoucím býti vždycky otevřen a býti pod manství věrně. D. 1394.

20. List Habartův z Hertemberku, že zámek Karlsperk jemu od krále Václava v 9674 zlatých zastaven jest a že může to vyplaceno býti od králův českých. D. 1405.

21. List Henricha purkrabí z Mišně, že prodává hrabství Hertnstein s příslušenstvím Vítovi z Ssumberku a prosí krále Václava, aby mu ráčil léno na to hrabství dáti. D. 1408.

II. Manství moravská.

1. List Jindřichův, Janův a Jiříkův bratří z Bětova, jímž se podávají se vším statkem svým Janovi mark. mor. pod manství. D. 1362.

2. List Jana star. z Mezeříče, jímž vyznává, že přijal od knížete Jošta mark. mor. zboží své Osovu, Bytešku a jiné vesnice pod manství. D. 1376.

3. List Vokův z Kravař, jímž se podává se vším svým statkem Janovi markrabí Moravskému, a zavazuje, umřel-liby bez dědicův mužsk. pohlaví, že to všecko zboží spadnouti má na jmenovaného markrabí mor. D. 1377.

4. List Jindřichův z Čichova, hejtmana v Kladsku, jímž vyznává, že se podali knížeti Joštovi mark. mor. pod manství bratří z Panovic, Ota, Mikuláš, Hanuš. D. 1387.

Chemické příspěvky k badání archaeologickému.

Sepsal *František Stolba*.

(Čteno v přírodovědecké sekci kr. České společnosti nauk dne 29. října 1866).

1. Chemické rozbory starožitných bronzovin ze sbírek musea království Českého.

Vyzván byv p. p. prof. Wocelem a konserv. Benešem, badateli v domácí vědě archaeologické velmi zasloužilými, jal jsem se chemicky rozkládati vzácnější bronzové starožitnosti Českého musea. Nyní pak předkládám výsledky vykonaných rozborů. Také se mi vidělo radným a prospěšným býti, abych vyložil spůsob svých analysí, jednak abych sám spolehlivosti svých výsledků mohl se vykázati, jednak abych podal nějakého vodítka těm, kteří k takovým zkouškám chuť a příhodnou chvíli mají a v nich dosti nejsou vycvičeni.

Že na chemickém proskoumání starožitných bronzovin velmi mnoho záleží, v tom se již všichni archaeologové srovnávají; neboť bez chemického rozboru podstatu takových starožitností dokonale poznati nelze. Avšak jako pouhé pozorování vnější podoby bronzů badatele k nepravým úsudkům zavádí: tak i chemické rozlučování samo sebou význam bronzů stanoviti nemůže. Oboje zajisté, i chemický rozbor i vnější forma, mohou jenom společně o věku a důležitosti bronzů rozhodnouti, k čemuž jest i zapotřebí, aby naše bronzy s bronzy jiných zemí pilně byly porovnávány. A věru, od té chvíle, co badatelé, nastoupivše cestu porovnávací, i formu i chemické složení bronzů pozorují, nastal v archaeologii důležitý pokrok, dotud netušený.

Z hojné archaeologické sbírky musejní, snešené přičiněním archaeologického sboru a mnohých jiných přátel starožitností Českých, posud velmi malá část bronzů chemicky byla proskoumána od pp. Adama, Görgeye, Havránka, Hlasivce, Liebiga, Quadráta a j. K rozborům dotčených chemiků přičiňuji sám stejný počet analysí bronzů musejních.

Dle chemické povahy patří bronzy posud proskoumané do některé z této trojí třídy, z nichž

první obsahuje starožitnosti toliko z mědi a cínu s nepatrnými příměsky látek jinorodých, které v dotčených kovech původně obsaženy byly;

druhá obsahuje starožitnosti, které mimo měď a cín mají v sobě olovo co část podstatnou;

ku *třetí* pak třídě patří starožitnosti, mající v sobě kromě pouhé mědi, olova a cínu také zinek co část podstatnou.

Do třídy první náleží bronzovina antická, do druhé bronzy z doby Merovingů, do třetí starožitnosti z doby pozdější, z posledních dob pohanství v Čechách*).

Většina věcí, mnou chemicky zpytovaných, vypsána a vyobrazena jest v „Pravěku“, v nejnovějším spisu výtečného archaeologa prof. Wocela. Podotýkám toliko, že jsou věci mnou chemicky zkoušené nejvíce tvarem velmi vkusné a

*) Zdání toto, u nás p. prof. Wocelem v „Archaeologických parallelách“ pronešené, pokračujícím badáním víc a víc se potvrzuje.

zděláním tak umělé, že by i za naší doby lepšími pomůckami některé věci nemohly dokonaleji býti udělány.

Kromě jediné starožitnosti, z níž jsem pouze odpilky mohl dostati, skoumal jsem jen takové průby, které jsem sám jemnou pilkou od bronzu odřízl a co nejdokonaleji vyčistil. Jisto jest, že průby pilkami odřezané nejsou bez částek železa, které na nich pevně lpí; také možná, že pilováním pilníky častěji potřebovanými do odpilek čili pilin cizí kovy dostati se mohou.

Dolejší tabulka obsahuje výsledky mé chemické analyse, k nimž jsem pro větší zajímavost a pro porovnání i rozborů jiných chemiků přičinil.

Pojmenování a naleziště bronzů	Mědi	cínu	olova	železa	síry	stříbra	Souhrnem
1. Pálstav o dvou otvorech ze Soběnic (unicum)	93·50	4·69	—	1·14	stopy	0·65	99·98
2. Pálstav obyčejný ze Soběnic	94·62	4·30	—	0·4	stopy	0·65	99·97
Pálstav z Jičiněvsi (Havránek) ...	94·70	4·70	—	0·26	0.17	0·14 arsen.	—
Pálstav z Duban (Havránek)	92·40	5·20	—	0·42	0·33	1·39 arsen.	—
3. Obručí z Jinec	90·04	8·57	0·45	0·37	stopy	—	99·43
Obruči z Jinec (Görgey)	92·72	6·44	—	0·84	—	—	—
4. Meč z Roztok	88·06	11·21	—	0·3	0·64	—	100·21
Dýka z Dánska (Berzelius)	88·02	11·98	—	—	—	—	—
Meč z Dánska (Berzelius)	88·75	11·25	—	—	—	—	—
5. Obručí, nalez. u Svobodných Dvorů	91·80	7·73	—	stopy	stopy	—	99·53
Kelt z Francouz (Fresenius) ...	91·99	6·73	0·69	0·28	—	0·31 niklu	—
Meč z Jinec (Liebig)	92·9	6·7	—	0.2	—	—	—
6. Meč ze Zvoleněvsi (odpilky)	88·74	8·37	1·48	1.07	0·34	—	100·00
Kelt z Irska (Phillips)	90·68	7·43	1·28	—	—	—	—
7. Bronzovina plochá od nějaké nádoby (naleziště?) ...	90·05	9·56	—	0·39	—	—	100·01
Obruči z Raetzlingu v Hanoversku (Bodemann) ...	89·97	9·61	0·42	—	—	—	—
8. Obručí, nalez. u Tečeněvsi ..	86·02	11·51	2·36	0·21	stopy	—	100·1
Kelt, nalezený v Irsku (Phillips)	83·61	10·79	3·20	—	—	—	—
Obručí, nal. v Meklenbursku na vendickém hřbitově (v. Santen)	89·44	6·32	4·24	—	—	—	—
9. Obručí z Duban	72·49	10·55	16·61	0·35	stopy	—	100·0
Jehlice od Molzu v Hanoversku (Bodemann) ...	83·93	6·38	9·69	—	—	—	—
Přazka z Lucy ve Francouzích (Girardin)	69·32	20·78	9·90	—	—	—	—
10. Obručí z hrobu u Okoře ..	83·64	10·66	5·47	0·23	stopy	—	100·0
Kování z osudí, nal. v Meklenburku na vendickém hřbitově (v. Santen)....	83·60	10·80	5·60	—	—	—	—

Poněvadž bronzy, tuto proskoumané, zinku v sobě nemají, náleží do prvních dvou tříd. Tabuli rozborů svých, které se skoumáním jiných chemiků dobře se shodují, budu brzy moci doplniti, až některé analyse budou dokončeny.

K analysi bral jsem, pokud možná, kousek bronzu 2—3 grammů. Poněvadž způsob rozboru na jakosti součástí záleží, třeba předmět nejprv bedlivě skoumati co do *jakosti kovů*, kteréžto pokusy s tímtéž množstvím a zároveň provedeny býti mohou, jak následuje:

Odvážený kousek bronzoviny zahřívá se v baňce nebo v kádince, sklíčkem pokryté, s čistou, poněkud rozředěnou kyselinou dusičnou, v lázni pískové. Po úplném rozkladu bronzoviny jest zapotřebí, aby kyselina ještě několik hodin déle účinkovala; jest-li tedy třeba, musí se potom přidati ještě něco kyseliny dusičné. Tím se vyloučený kysličník cínu od kysličniku mědi, urputně na něm lpícího, dokonale odloučí. Pak se obsah baňky vodou rozředí a do jiné baňky, na 250 kostkových centimetrů (cc) odměřené, přecedí, načež se kysličník cínu dobře vypere, usuší a známým způsobem zváží.

Potom skoumej čistotu části zváženého zbytku, aby se určiti mohlo, není-li v ní něco málo cizích látek obsaženo. Procezenou tekutinu dolej vodou až po čáru, dobře ji promíchej a užívej odměřených částí k určování jednotlivých kovů; jest té tekutiny s dostatek, tak že jí část zbude i na zkoušení jakosti kovů.

Určení mědi. K tomu beru 50 CC. Způsoby a množství toho kovu určovati analysou titrirní, nepostačí dokonale, ačkoli ta methoda ku skoumání sloučenin čistých výborně se hodí: není zajisté jedno, skoumati sloučeniny čisté nebo sloučeniny, v nichž i látky cizí se vyskytují. Nejlépe jest, určovati měď dle váhy, a tu raději určuji měď v podstatě kovové dle Fresenia, nežli měď co kysličník. Děje se to asi takto: Těch 50 CC. s přihodnou přísadou kyseliny sirkové odkouří se na misce porculánové tak, že páry této kyseliny hojně se vyvinují. Pak jest vadící kyselina dusičná vypuzena. Po vychladnutí, co zbylo, vodou rozředí se a procedí. Že pak, jest-li v bronzu i olovo obsaženo, nerozpustný siran olovnatý zbývá, třeba jej na cedítku vodou, do niž něco kyseliny sirkové bylo přidáno, vyprati a do zvážené misky platinové proceditи. Měď srazí se co kov pomocí dokonale čistého zinku, který se pak zváží. Je-li v bronzu obsaženo stříbro, sráží se

s mědí co kov, a musí se potom přiměřené quantum odtáhnouti. Ze siranu olovnatého, jenž v cedítku zůstane, může se určiti množství olova. Já pak schvaluji tento spůsob, vypátrati, mnoho-li jest v bronzu *stříbra, olova a železa:*

Kovy ty možná vypátrati po jednou nejlépe v 100 CC. Je-li v bronzu stříbro, sráží se solnou kyselinou, velmi rozředěnou (za příčinou olova), a chlorid stříbra se zváží. K tekutině procezené nebo původní přičiní se něco čpavku, jenž sráží hydráty kysličníku olova, železa i mědi. Nech vše na teplém místě po několik hodin státi a pak sraženinu, na cedítku usazenou, vodou se čpavkem trochu vymyj. Potom rozpusť sraženinu v kyselině dusičné a sraz roztok opět čpavkem, čímž se hydráty kysličníku olova a železa vyloučí, a měď zbude v roztoku. Procezenou a vypranou usedlinu vysuš a pokud můžeš z cedítka seber; cedítko spal v zváženém tyglíku porculánovém, nalej několik kapek silné kyseliny dusičné, konečně pak přidej ostatní sebrané části, žíhej je a zvaž. Tak vypátráš váhu kysličníku železa a olova. Kysličníky ty zahřej v baňce slabou solnou kyselinou, přidej do roztoku zinek a urči redukovaný roztok chameleonem, jak povědomo. Nabyté quantum železa vypočítej na kysličník, váhu jeho odpočti od souhrnu obou kysličníků a dovíš se, mnoho-li si vyloučil olova.

Určování kyseliny sirkové. Vezmi opět 50 CC a sraž kyselinu chloridem barnatým. K dokonalému určení jest zapotřebí, sražený siran barnatý, jenž urputně něco dusičňanu barnatého zadržuje, kyselým roztokem octanu mědičnatého vyvařiti. V prvější tekutině procezené můžeš i určiti arsen.

Určování zinku a niklu. Že zhusta v bronzovině i něco niklu obsaženo bývá, toho si archaeologové málo všímají. Ale důležité jest určování zinku, když se ho větší množství v bronzovině nalezá. Nejlépe jest, určiti olovo, jak již povědíno, co siran a vzíti na určení zinku, železa, stříbra, a niklu, jsouli v bronzovině obsaženy, 100 CC a přidati k tomu trochu solné kyseliny a zahřívati to v baňce až do varu. Do tekutiny žeň proud sírovodíku až do zničení kyseliny dusičné a nech ji potom v proudu sírovodíku vychladnouti. Tím se srazí sirník mědi bez příměsku jiných kovů, a můžeš jej dobře vymýti bez okysličení. Procezená tekutina obsahuje zinek, nikl a železo, jež můžeš obyčejným spůsobem odloučiti.

Tak můžeš kovy v bronzech obsažené nejlépe určiti a celou analysi čísly ustanoviti.

2 Kruh železný, v mohyle nalezený.

Před rokem nalezen byl v mohyle u Vebžan blíže Teplice kruh železný, dobře zachovaný (Památky VI, 309). Jest ze železného, 4 millimetry silného drátu; na koncích má malé kuličky. Zakulacení kruhu jest obdélné, největší vnější délky má 70 millimetrů, největší vnější šířky 63 mm., tíže 20.7 grammů. Výsledek chemického a fysikálního proskoumání toho kruhu jest tento:

Kruh jest z kujného, pěkně vláknitého železa. Drát jest na všech místech stejně kulatý, z čehož souditi lze, že drát ten kulatým otvorem tažen byl. Také jest velmi zajímavo, že větší část kruhu dobře zachována byla, protože železo tenkou vrstvou magnetického kysličníku železnatoželezitého pokryto jest. Nemohu říci, zdali tento kysličník, který na žíhaném železe, když na vzduchu leží, se usazuje, hned při dělání kruhu úmyslně ku železu přičiněn byl, aby železo nerezavělo, nebo byla-li kůra ta jen nahodilá, nebo nevzala-li počátek teprv spálením mrtvoly, na níž snad kruh ležel *). Byl-li dotčený kysličník ku železu hned při dělání kruhu schválně přičiněn, byl by kruh tento vzácným toho důkazem, že znali již před tisíci lety proti rezavění prostředek, jehož i za našich časů teprv před nedávnem jali se užívati. (Věci železné, majíce býti uchráněny zrezavění, bývají nyní korou magnetického kysličníku uměle potahovány). Podobá se pravdě, že kruh právě vypsaný náleží mezi starožitnosti doby *slovanské.*

3 O dělání kamenných zbraní za pravěku.

Nejstarší zbraně a nástroje jsou, jak povědomo, z kosti a z kamene, a to z kamene velmi tvrdého a pevného. Kdyby býval kámen, když jej za pravěku zdělávali, tak tvrdý a pevný, jako nyní, bylo by věru s podivením, jakou namáhavou práci lidé předhistoričtí musili podstoupiti, nežli se jim podařilo, aby kámen tak řemeslně uhladili, protloukli, protřeli, provrtali nebo prodlabali. Dovoluji si, badatele archaeologické upozorniti na to, že většina kamenů, z nichž zbraně zdělány jsou, v ložisku svém, i v hloubi i na povrchu zemském pro zemitou vlhkost *mnohem měkčí* a méně pevné bývají, nežli potom, když byly dokonale vyschly. Na cestách jsem se přesvědčil, že rozdíl ten zhusta velmi překvapuje. U Tachova mohl jsem v lomu *žulu* snadno rukou rozdrobiti, když však vyschla, vzdorovala i nejtvrdším nástrojům ocelovým. *Hadec*, jak v lomu bývá, jest tak měkký, že jej snadno nožem můžeš krájeti. I přetvrdý *čedič* bývá v lomu za původní vlhkosti mnohem měkčí, nežli potom. Takových příkladů dalo by se vyčísti ještě více. Kamenici si jich velmi pilně všímají a výhody z nich jdoucí s velikým prospěchem a s nemalým ušetřením práce užívají.

Neznali lidé za pravěku, dělajíce nesčíslné množství kamenných zbraní, dotčené vlastnosti kamenů? Neužívali jí ku snadnějšímu zpracování kamene, na němž v dřevní minulosti mnohem více záleželo, nežli za doby naší pokročilé? Nezdá se mi býti pravdě nepodobno, že lidé za pravěku toho důležitého práce usnadnění, jehož jim příroda poskytovala, bedlivě užívali, a mám za to, že touto domněnkou badatelé mnohou záhadnou otázku dovedou si rozřešiti.

*) Škoda, že musíme říci: *snad:* nedostalo se nám podrobného, kritického vypsání nálezu Vebžanského. Z toho opět patrno, že pouhé hmotné starožitnosti vědeckému badání nevyhovují, schází-li jim podrobný popis místa, kde a s čím zároveň byly nalezeny. Red.

Chrám sv. Václava v Starém Trutnově.

Vypisuje *P. Fr. Petera.*

V jarobujném údolí na pravém břehu rychlotoké krkonošské *Úpy*, 3/4 hod. cesty severně od Nového Trutnova *„ideže Trut pogubi saň lutí;“* vypíná šedověká kamenná věž témě ku klenutí nebeskému. Totě věž kamenného chrámu sv. Václava, u prostřed německé dědiny Starého Trutnova stojícího.

K straně západní pohlíží chrám okem, radostí opojeným,

na utěšenou as půl hodiny na šíř a na dél rozloženou, pahorky ověnčenou planinu, těšící se bujnou a hojnou úrodou. Avšak zasmušilost obestírá zraky jeho od strany severní, kde nebetyčné, lesem porostlé chlumy, jen několik set krokův odlehlé, zamezují mu všeliký průhled.

Chrám tento, hned u silnice, z Trutnova do lázní sv. Janských a výše do Marešova jdoucí, na půdě vlhké vystavený, jest dávnověký — původ jeho klade kronika Trutnovská do roku 1006; — za to ručí i jmeno jeho patrona, zvláště pak starožitné jeho presbyterium. Prohlížel a popisoval jsem chrám tento r. 1859 u přítomnosti ctihodného kněze Františka Polce Heřmanického.

Chrám i věž v průčelí chrámu jsou z kamene vystaveny. Čtyrrohé presbyterium, 4^0 4′ široké, 4^0 3′ dlouhé, 5^0 vysoké, kryté a pásy na nosičích spočívajícími do kříže klenuté, má na každém stropovém mezižebří malbu freskovou, totiž: zvěstování, navštivení, slavné na nebe vzetí a korunování Panny Marie. V záoltáří prosvítá malované kulaté okno, na stranu polední jest okno polokulaté, původně úzčí, později rozšířené.

Oltář na kameném podstolí stojící jest dřevěný, s kulatými sloupy po stranách, mezi nimiž jest obraz sv. Václava, na plátně, slušně jasi před sto lety od Trutnovského malíře Rusza zhotovený. Sv. Václav klečí před obrazem Marie Panny pomocné, jejž anděl v rukou drží; ozdoby knížecí: koruna, žezlo atd. leží u nohou jeho; za ním stojí anděl s práporem. Podle toho obrazu po obou stranách stojí andělé, výborně ze dřeva vyřezaní, ve skutečné velikosti, z nichž jeden drží prápor, druhý pak štít s orlicí.

Po straně epištoly vedou z nitra polokruhem kryté, starožitné dvéře do klenuté sakristie, z ní pak jdou podobné dvéře. jen že trochu větší, ven ku straně východní. V sakristii chová se mešní kalich, celý stříbrný, výborného díla, s něžnou a lepou ornamentikou, jenž dole kolem na podnoží lomenou latinkou tento nápis má:

„ANNO DOMINI 1651 SVMPTIBVS PROPRIIS ME SIBI FIERI VOLVIT ECCLESIA ANTIQUE CIVITATIS TRVTNOVIENSIS."

Po straně evangelií jest v přízemí klenuté otevřené oratorium s kůrem, v němž dole 7 stolic, 3 okna neveliká čtyrhranná, a na kůru 3 větší polokulatá se nacházejí.

Lod, 9^0 2′ až k podvěží dlouhá, 5^0 5′ široká, 6^0 vysoká, čtverci dlážděná, a stropem deskovaným, na čtverce listami rozděleným, a hrubou malbou natřeným opatřená. má na straně poledni dvě polokruhová, 2^0 vysoká, $3\frac{1}{2}$′ široká okna, na boku severním má jen jedno podobné okno. Dřevěná kazatelna v jižním robu, na niž jdou stupně ze sakristie, ozdobena jest dvěma řemeslně řezanými dřevěnými, dobrým zlatem zlacenými soškami sv. Václava a sv. Jana Nepom. Jediný postranní oltář v rohu severním honosí se pěkným obrazem na plátně, představujícím Pomocnou Matku Boží.

Empora v popředí dřevěná, na sloupech dřevěných, nemá do sebe nic zvláštního.

Pozoru hodný jest na zdi severní dřevěný památník c. k. hejtmana a forstmistra Trutnovských vesnic a hor, urozeného p. *Kašpara Nussa z Raygersdorfu*, jenž zemřel 1606 24. září. Odpočívá tu i jeho manželka, *Kateřina Nussová* roz. z *Plawna* † 26 máje 1605.

Představuje pak tento památník oltářiček na stěně připevněný, a sice takto:

Nejvýše spatřuje se draperie řezbovaná, pod ní černá podlouhlá deska dřevěná, na níž bílou barvou takto psáno:

Nobilis hic vili Casparus Nussius urna
Et Katharina thoro consociata jacet.
Trbus (sic) ab Augustis Praefecti hic auctus honore:
Haec Matronarum fama secunda fuit.
Corpora commendans terris, animas tibi Christe,
Mutuus heredum jure parentat Amor.
P(iae) M(emoriae)
Cariss. parent.
P. P. (pii)
Heredes.

Pod deskou připevněn jest oltářiček, 3′ dlouhý a $2\frac{1}{2}$′ široký, t. tlustší deska dřevěná s dvěma kulatými sloupky, na níž vyřezány jsou polovypuklé podoby, týkající se proměnění P. Krista: Kristus, Mojžíš a Eliáš, dole tři učenníci: Petr, Jakub a Jan. Řezba ta dle spůsobu benátského velmi řemeslně vyvedena, a dlouho oko pozorovatelovo k sobě poutá.

Pod tímto obrazem v témže výklenku deskovém spatřuje se lavička, na níž klečí 9 osob en miniatur s rukama sepiatýma, v kroji tehdejšího věku, totiž od levé k pravé tímto pořadem: nejprvé sedmero sošek mužských v černých pláštích, kromě čtvrté a sedmé s hustými bradami a knirami; u pátého klečí malý chlapeček. Za nimi — s chlapečkem jest mužských osob osm — klečí dvě ženské osoby v šatech smutečních s rukama sepiatýma. Výraz hlubokého žalu v obličejích, přirozenost a nenucenost záhybů při oděvu, oboje svědčí o mistrovské ruce řezbářově. Že osoby ty jsou potomstvo — děti a vnuci — zemřelých rodičů Kašpara a Kateřiny Nussových, netřeba připomínati.

Pod těmito truchlícími modliteli — jimž zdejší lid říká: Forstmannlan — byla ještě nedávno připevněná černá podlouhlá čtyrhraná deska, nyní odpadlá (chová se nyní na faře), na níž jsem četl tento nápis:

Anno Domini 1606 den 24. Septembris zu Nacht zwischen 11 und 12 Uhr Starb in Gott Seliglich der Edle Ehrnveste Herr Caspar Nuss der Elter von Raigersdorff Röm. Kay. Mai. Hauptman und Forsstmeister der Niegen (sic) Trautenauischen Dörffer und Gebürge Alss er in Zeit seiner Jüngerheit Kaiser Ferdinando dem I. Hochlöblich und Seligster Gedechtnus zu Wien Bei der Nider Oesterreichischen Regieruny etlich, und Hernach Kaiser Maximiliano dem Z. auch Christmilder Gedechtnuss, Sodan itzt regierendem Römischen Kaiser Rudolpho dem Andern in die 36 Jahr Continue gedienet, undt also in gedachten Diensten dass 69 Jahr Seines alters erreicht Alss auch Hievor Anno 1605 den 26. Maij die Edle Ehrentugentriche Fraw Katharina Nussin Geborne von Plawen Seine Eheliche haussfrau in Gott Selig Entschlaffen, deren leiber Alhier begraben, die Selen aber bey Gott Ruehen.

F. M. P. C.)*

Po pravé straně t. j. k východu, visela též — nyní ve faře — malá černá deska, na níž nachází se malované poprsí ženské osoby v bilém čepci s okružím okolo krku. Po pravé straně toho poprsí čteme: A. M. M G N Ist alt worden 17. Jahr. Po levé: Im Ehestande hat Sie gelebt 1. Jahr wenigr 6 Tage. Nížeji takto:

---

*) Tato deska, spadší dolů od vlhkosti místa, jest nyní ve farním domě pohozena, zásluhu by měl nemalou o tuto památku nynější p. farář, kdyby ty odpadlé desky a draperie dal zase na místo náležitě připevniti, aby celek se zachoval na dále. Avšak při jeho k těm věcem netečnosti nelze na tuto obět pomysliti, a tak poznenáhlu tato vzácná památka zahyne.

„Anno Christi 1625 den 16. 8bris Frue umb 7 Uhr starb in Gott Selig Die Edle viel Ehrn Tugentreiche Fraw, Anna Maria *Meutnerin*, Geborne Nussin von Reigersdorff Des Ehrnvesten Vornehmen Herrn Cristoff Meutners von Pilnikau Ehelishe Hausfrau Derer Seelen Gott Gnadig sein; dem Leibe Selige Ruhe und Fröhliche Urstendt zu Ewigen leben aus Gnaden gebē ū vleihē wolle. Amen."

Pod tímto nápisem jest znak, bez pochyby Nussovský: štít kolmou čarou na dví rozpoltěný; v pravo v zeleném poli volavčí krk hnědý; v levo *volavčí krk* červený v poli *hnědém*; nad tím helm a nad tím volavka celá s roztaženýma křídloma. Podle této visela původně — nyní na fatě pohozená — ještě jiná černá deska, na nížto vymalován chlapeček v šubě, s okružím bílým okolo krku, v pravé ruce rytířský klobouček s peřím držící, s nápisem po levé ruce:

„Epicedium Cabalisticum Nobiliss. Viri D. Casparis *Nus* Junioris a Regersdorff (sic) etc. filioli vita placide et beate defuncti Natalis et obitus Annos, Menses Dies, nomenq Arithmetice Literis ostendens:

„Nona erat AprILIs LVx VItae IanVa, AprILes
Tres ego non tetIgI sCorpIVs an VetVIt.
ALtera praeVenIt FebrVI LVx Festa, beata
Propter nos SoboLes QVa SVa Lata patrI est
Cara AbII SoboLes PatrIs aC ReqVIesCo Notae Vt SVnt.
Abbae Res Gero sIC DonaqVe ReCta Fero. (t. j. 9 dubna 1591 n.)

Po levé straně visí podlouhlá, asi 2′ dlouhá, 1′ široká deska dřevěná, na jejížto černé půdě bílé písmo čteme:

Χρονο- και τοπογραφία.

Dess Seeligen absterbens Weiland Herrn Caspar Nussens des Eltern von Raygersdorff etc. Röm. Kay. Mayt. Hiegen (= hiesigen) Trautenauschen Hauptmans Eheleiblicher Söhne und Tochter.

Pod tím jest na levé straně desky namalováno osmero hlav s nápisy v tato slova:

Anno 1599 Im Monat Septembr. Starb Erasmus, seins Alters im 29. Jahr, ligt zur Euperies (sic) in Ober Hungern begraben. — Anno 1630 den 19 Julij starb Caspar. Rom. Kay. Maijt Hieger Forstmeister etc. seines Alters im — Jahr, Ligt alhier in der Kirch begraben. — Anno 16... den ... Starb Anna. Ihres alters im ... Jahr, Ligt alhier begraben. — Anno 1599 Im Monat Septembri Starb Hanss seins Alters im 23. Jahr, ligt zu Euperies in Ober Hungern begraben. — Anno 1579 den 23. Martij Starb Wilhelm, seines alters im 2. Jahr, ligt zu Trautenau begraben. — Anno ... den ... Starb Timotheus, seines Alters im Jahr, ligt ... begraben — Anno 1615 den 29. Novembris, Starb Andres, seines Alters im 34. Jahr, liegt zue Weikersdorff in Osterreich begraben. — Anno 1603 im Monat Septembri Starb Wenzel seins Alters im 21 Jahr, ligt zue Rab in Hungern begraben. Welchen allen Gott ein Selige Ruhe, und Neben Seinen Ausserwählten ein Fröhliche Urstendt zum Ewigen Leben verleihen wolle. Amen. C. N. F. P. C.

Škoda, že památník ten kus po kusu odpadává, a po koutech sem tam se zastrkuje, až dokonce se zruší, ačkoli připomíná památku Kašpara Nussa z Raigerštorfu, který co forštmistr tří králů po 36 let v Starém Trutnově na bývalém zámku (nyní č. 39) přebýval **).

Spustlost vnitřku Starotrutnovského chrámu jest bezpříkladná. Stolice jsou rozlámané, nahnilé, stěny mechem porostlé, zvláště u přízemí, podložka stupňů oltářních podehnilá, tak že kněz se strachem, aby se neprobořil, na ni vstupuje. Střecha krovu jest chatrná, děravá, a teče na strop na nejednom místě. Tuť zprávy brzké nevyhnutelně třeba!

Patronát města Trutnova nechce prý na tu zprávu nic povoliti, a obmýšlí prý úplnou zkázu tohoto prastarého záduší. Duchovní správce při každoroční vikar. visitaci na nutné zprávy chrámu a farního bytu opatření naléhá, ale vždy prý zůstává hlas jeho hlasem volajícího na poušti!

Věž v průčeli stojící, od kamene pevně zdělaná, čtyrhraná, dosti vysoká, má troji pole, každé vysedajícím kameným lemem naznačené. V prvním poli nejdolejším, 2^0 vysokém, jsou vchodní dvéře od strany západní, 5′ široké, 8′ vysoké, kulatým obloukem kryté, s veřeji žlabkovanými. V druhém, 3^0 vysokém poli spatřuje se na boku západním malé čtyrhrané okénko, na jehož horním prapisku viděti barvou černou napsaný rok 1581 — snad léta zvýšení věže té. V poli třetím, 4^0 vysokém jest polokulaté okno, 1^0 vysoké, a 3′ široké, Nad toto pole jde ještě zeď až pod střechu, asi 1^0 vysoká, na níž pod kranclemi na rohu severním hlava ženská, na jižním hlava mužská, mezi nima pak vepři hlava se spatřuje; povídají, že ony dvě lidské hlavy Luthera a milenku jeho představují.

Podvěží čili síně, $3\frac{1}{2}{}^0$ dlouhá, 1^0 5′ široká, jest velmi pevně klenuta, a vedou z ní dvéře s lomeným obloukem 1^0 $2\frac{1}{2}$′ vysoké, 1^0 široké, do chrámu, druhé pak menší na emporu a na věž po schodech kamených.

Na věži jsou tyto zvony:

1. Největší, $3\frac{1}{2}$ stopy světlý v dolním průměru, má dole kolem ve věnci dvoukruhovém krásné arabesky, s rozličnými ptáky a lvími hlavami se střídající, vypuklého díla. Nad tím viděti znak města Trutnova, dvě věže se mřížemi stojí na draku, a nad nimi vznáší se krkavec. Nad znakem tím nápis německý latinským písmem, v tato slova:

O CHRISTENMENSCH MEIN STIM VORNIM ZV GOTTES LOB ICH DIR MITDIEN. IEREMIAS BOCK PFARHER. HANS POFF. VALTEN STEIDLER.

Nad tím arabesky listové kolem, a nad nimi ve věnci dvoukruhovém kolem hlavy tento nápis:

IM JAR DES HERREN 1609 ICH RVF MITMEINEM KLANCK ZU SAGEN GOT DEM HERN DANCK. ERINERE AVCH ZV DIE MENSCHEN IHRER STERBLICHKEIT.

Na severní straně jest podobizna ukřížovaného. Marie a Jan, a nad těmi v několika řádkách švabachem text ze sv. písma německy: „Gleich wie Moses in der Visten. etc. Výše kolem arabesky s hlavami zvířecími kolem hlavy. Na temeni čili ploše hlavy pod uchama též velmi čisté arabesky a na vnějších stranách uch velmi bradaté hlavy mužské. Místo, kdež tento *překrásný* zvon byl slit, není tam vyryto; dle domnění farářova, ve Vratislavi. Jest asi 16 centů těžký.

2. Zvon, poledník, $2\frac{1}{2}$′ světlý, jest „Uibergossen in Königgratz 1821;" jaký před tím přelitím měl nápis, nenašel jsem poznamenáno.

3tí, nejmenší, 10″ světlý, jest nápisem a stářím nejpamátnější. Nemá žádné podobizny ani jakých arabesk, toliko kolem hlavy tento nápis literami mnišskými: ✕ o ✕ rex ✕ glorie ✕ veni ✕ cum ✕ pace. Tuším, že tento zvonec ze 14. neb 15. stol. pochází.

Starý Trutnov s jinými okolními dědinami a horami patřil za starodávna ku komoře krále Českého, kterýž až do roku 1334 vykonával právo podací při kostele Starotrutnovském. Právo to pak dotčeného roku (27. listop.) daroval Jan proboštovi a sboru kláštera Zderazského v Praze, jakž

**) Když r. 1800 zámek ten již zcela pustý na pravém břehu Úpy bořili a obydlí na tom místě stavěli, dokopali se sklepu, v němž byl ve zdi železný kruh, jak za to měli, pro zločince. R. 1860 dal starosta Trutnovský ve stráni zářeční asi 200 kroků od bývalého zámku kopati, aby se dostal do sklepů, o nichž z pověsti byl slyšel. Dokopali se šije sklepu sříceného a nechali dalšího kopání.

o tom bulla Benedikta XII. archivu města Trutnova svědčí.*) Dle toho náleží chrám Starotrutnovský sv. Václava mezi starší farní kostely v Čechách a připomíná se v starém popisu arcidiecese Pražské (Palackého Děj. I, 2. str. 388.) „Trutnov ves" mezi plebaniemi Českými. Byl bohatě nadán; ale záduši jeho během času tak bylo ztenčeno, že nyní jen skrovnické má jmění. a něco polí jeho užívá děkan Trutnovský, maje u domu nyní *expositurního* ještě obydlí chatrné hospodářské.

Starý Trutnov, ves nyní docela německá, náleží mezi mohovitější místa Krkonošská, jejížto obyvatelé živí se větším dílem polním hospodářstvím, tkalcovstvím atd. Za nejnovější doby několik velikolepých továren přádelen přezných bylo tu vystaveno, kteréž mnoho set dělníkův živí. a ročně na tisíce centů lnu, sem zvláště z východních Čech, od hranic Moravských, a z Moravy sem dováženého, zpotřebují. Nejrozsáhlejší a nejvalnější z těchto přádelen jest přádelna pp. Etrychova a Klugova, kteráž nejlepší přízi přede, a přes 400 lidu zaměstnává. Druhá po ní jest rozsáhlá a na způsob paláce vystavená přádelna p. Aloysia Haase, z Markoušovic rodilého, při níž povodeň r. 1858 strháním břehů na 13.000 zl. stř. škody byla způsobila. Stojí na místě, kdež před 20. lety byl mlýn a rozhlášená papírna pana Zéh-a, a živí 800 lidí. V rozkošném údolí Úpském rozmáhá se, počínajíc od města Trutnova až do Marešova průmysl vůčihledě, a v několika letech povstalo tu asi 10 přádelen a dvě sklenárny.

Konče toto vypsání, nemohu mlčením pominouti, že farní byt Starotrutnovský bylo to šťastné místo, kdež ve středu dne 20. října 1858 odkryl jsem celý arch glagolského rukopisu na pergamenu, jímž desky urbáře asi z r. 1618 byly polepeny. Vzácný ten zlomek, dle písma z emauzského breviáře pocházející, vytištěn jest v knize: „*Ostatky slovanského Bohoslužení v Čechách,*" v Praze 1859 od Vaceslava Hanky vydané.

*) K této bulle, již jsem r. 1860 na faře Starotrutnovské viděl, přivěšena jest, jako k listům papežským vůbec, pečeť olověná, mající na líci nápis: BENEDICTUS P P XII; na rubu jest hlava sv. Petra a Pavla se začátečními písmenami S. PA. S. PE., mezi hlavama jest kříž položikmo položený.

Rozmanitosti.

Zpečené valy na Tuhošti. Ohledal jsem zbytky valů a ohrad na Tuhošti (Památky VI, 56—58), o nichž lidé vypravují, že tam kdysi stával starý dřevěný hrad — a ejhle! našel jsem tam z p e č e n é ohrady.

Hora Tuhošť leží západně od Švihova, vedle vysoké bulyžníkové hory „Bělče", mezi vesničkami Mezhořím a Elhovicí. Se strany Mezhoří (mezi horami Bělčí a Tuhoštěm) má Tuhošť podobu kužele, skládajícího se z bulyžníku. Z temene vyčnívá ostrý hřeben lupenatého autofyllitu který po celém vrchu až na druhou (severní) stranu dolů ku patě k Elhovicům se táhne a v jinorazovec přechází. Geologové mohou si útvaru toho povšimnouti; neboť zdá se, jako by spousta bulyžníku pod jinorazem ležící, jsouc podzemní silou do výše posuvnuta, sluj jinorázového kamene byla pozvedla a ze směru vodorovného do kolmého převedla.

Ze starých valů velmi málo zbylo. Nemohu ani říci, kolikeré a jak vysoké ty valy byly a jakým se táhly směrem a rozměrem. Ale zdá se mi, že byly na Tuhošti *trojí* valy. Z třetího zbyla asi třetina celého objemu v dosti dobrém stavu. Skládá se z malých kousků autofyllitu, jichž vždy několik pohromadě v načernalé hlíně leží, jako by slabým ohněm větší balvany v menší kousky se byly rozpadly, a jakoby malý oheň hlínu jen trochu zčervenil. Pod valem leží hromady všelijakého kamení, a jsou mezi hromadami prohlubiny — jistě zbytky druhého valu. Mezi dotčenými zbytky vystupuje sem tam samorostlý bulyžník a táhlé hrbitky bulyžníkové, snad schválně nahromaděné, a podobá se, že druhdy lidé těch skalisk na zdělání valu použili. Tam, kde třetího valu se domýšlím, nachází se spousta struskovitého kamene, buď zcela spečeného, buď jen přiškvařeného, buď jen cihlovitě opáleného. Z tohoto místa jsou ukázky, jež jsem do muzea zaslal *). Tento třetí val, jehož dosti značné a patrné stopy po jedné polovici vrchu vedou, býval jistě veliké tloušťky i výšky a velikého objemu. Stopoval jsem ho zajisté nikoli blíže vrcholu, nýbrž v polovičné výšce vrchu, v kterémžto pásmu jest největší spousta opáleného, nejvíce jinorazovitého složení. Upozorňuji ne toliko na barvu, nýbrž i na mírnou váhu a na zvuk toho kamene, tluče-li se naň kotníkem. Tím vším nabývá hora Tuhošť nové důležitosti a vzácnosti, vzpomeneme-li si na domněnku v Památkách (VI. 56—58) položenou, že snad v těchto místech sveden byl rozhodný boj mezi Dagobertem a Franky s jedné a mezi Samem a Čechy se strany druhé. *Dr. Karel Jičínský.*

*) *Prosíme přátele starožitností, kteří by si proskoumání některé předhistorické ohrady oblíbili, aby s ukázkami zpečených valů na Museum pamatovali, aby věda archaeologická porovnáváním v této zajímavé věci mohla se utvrditi.* O valech a ohradách dočteš se v „Památkách" VI, 254—263 a v „Pravěku" páně Wocelově I, 99—119. Red.

Církevní stavby pana Petra z Rosenberka. Pan Petr z Rosenberka, nejvyšší komoří království Českého, († 1347 14. října) nebyl toliko velikým dobrodincem kostela a kláštera Vyšebrodského, jejž byl děd jeho Vitek z Rosenberka r. 1259 založil, nýbrž i na jiných místech svého panství stavení k rozmnožení služeb božích zakládal, jakž o tom mnich Jakub z Nových hradů (Gratzen) dosvědčuje. Daroval zajisté klášteru Vyšebrodskému za duši sestry své Johany z Michalovic († 1317 3. února) a Dětocha ze Žiželic 45 kop grošů, na památku manželky své Fioly vojvodkyně Těšínské († 1317 21. září) 800 liber peněz, za upamatování na újce svého Jana z Dobrušky 100 kop, po smrti sestřence Jindřicha 100 kop; po smrti syna svého Jindřicha, který s Heřmanem z Miličína zároveň s králem Janem padl v bitvě u Kreščak (1346 26. srpna) 117 kop na stavbu kostela a j. Kromě toho daroval na vystavění kostela Vyšebrodského (pro fabrica ecclesiae) 217 kop a špitálu Vyšebrodskému vesnici Nesselbach. Vystavěl klášter, špital, farní kostel, kapli sv.

Václava a na hradě, vše v Krumlově, vystavěl kapli sv. Jiří; v Příběnici dvě kaple, sv. Vojtěcha a sv. Leoria; farní kostel sv. Maří Magdaleny v Brlohu; farní kostel sv. Prokopa v Žiželicích (v Budějovsku kde?); ve Vitigšteině (?) ke cti božího těla; špitál sv. Alžběty — „hic“ — kde? — kaplu sv. Maří Magdaleny blíže Jistebnice. Druhá manželka Petrova byla Kateřina z Wartenberka († 1355). *Fr. Zoubek.*

Táborská forma na oplatky, která tuto třikrát menší vyobrazena jest, chová se ve sbírce reálného gymnasia Táborského. Jest železná, velmi těžká a záleží ze dvou pánví, průměrných 8″. Na jedné pánvi vyryt jest renesanční noh z 1. polovice 16. století. Na druhé pánvi vidíš v kulatém proužku s renesančními ozdobami město vyobrazené tím spůsobem, jakým v 15. století města vůbec kreslívali. Město jest plaňkami dvakrát ohraženo; z předu vidíš dvě ohradní věže, z pozadí pak dvě vížky, perspektivicky mnohem menší, vyhlídají. Za hradbou jest stavení se střílnami, za ním pak jiné stavení, cimbuřím a opěráky opevněné. V pravo vyryto jest věžaté stavení, mající vysokou střechu s lucerničkou a s dvěma štíhlými stříškami: podobá se tvrzi nebo veliké městské bráně. V levo odtud jsou dvě mohutné věže: jedna se střílnami, s obchozem a s podsebitím; druhá jest dvěma vykýřovými vížkami ozdobena. V pravo v popředí naznačen jest kostel velikým křížem na průčelní stěně. Vedle kostela jest domeček o jednom okně. V levém popředí vidíš stavení vyobrazené tím spůsobem, jakým na starých obrazech sladovna neb pivovár představován bývá. Ze tří středních věží má jedna v dolejší části čárkování, což snad stavbu z kamene znamená; hořejšek nečárkovaný má snad býti dřevěný. Menší, kulatá věž má obchoz a veskrz čárkování.

V kulatých obrubách kolem rytin na pánvích čtou se nábožné, mravné a praktické průpovídky, v jakých si předkové naši libovali.

Na pánvi s nohem: *Ktose chlubi statkem, boise chudobii wdii. — Przed smrti uczin dobrze; smrt nemeska. — Slowo panie zustane na wiki.* Na pánvi s městem: *Pan Buoh pozehnag chlib ten nam. — Prokop Pavierz diellal na Taborze.*

Mince Žižkova.

Táborská forma na oplatky.

Z hojnosti průpovídek a ze slova „*nám*“ možná se domýšleti, že forma ta udělána byla pro rodinu, nebo pro nějaký spolek; pro jaký, nelze z formy samé uhodnouti.

V Táborských knihách městských vyhledal horlivý badatel prof. Mart. Kolář Jakuba Pasíře 1520—1524, o Prokopovi pak, snad synu Jakubovu, dočetl se těchto dvou zpráv: L. 1527 „Prokop pasíř prodal a vzdal duom svuoj, který jest měl vedle Střelce a Tomše, Janovi Chmelovi, krajčímu.“ L. 1527 „Prokop pasíř prodal a vzdal duom svuoj, který jest měl mezi Pšeničkou a Hertvíkem, Duškovi Loudéřovi.“ Z toho jde, že forma Táborská pochází z počátku druhého čtvrtletí 16tého století.

Nevíme, nacházejí-li se kde starší takové formy. Slušno i těchto věcí si všímati, abychom obraz živobytí našich předků měli ve všem věrný a podrobný. K tomu obrazu pak patří také staročeská hostina, při níž oplatky bývaly zvláštním pochutnáním.

Mince Žižkova. Mezi starožitnostmi realného gymnasia Táborského uložena jest mince z hrubého kovu, jediná mince s jménem Žižkovým, o níž posud víme. Nalezena byla r. 1862 v Táboře na předměstí Pražském, když zdi městské bourali (nyní na tom místě stojí krám a dům klempíře p. Bohumira Vostrého). Mince tato opět jiný typus obličeje Jana Žižky ukazuje, nežli rozličné obrazy hrdinského původce taktiky novověké — jakýsi znamenitější obraz Žižkův jest prý v Třebové, ale zprávy podrobnější o něm posud nemáme. Podávajíce nyní vyobrazení té mince, abychom se k ní později mohli odvolati, žádáme milé krajany, aby nám laskavě oznámili, vědí-li kde o jiné minci Žižkově a kde i z které doby se posud obrazy Českého lva s kalichem spatřují, buď v barvách nebo v kameni.

Řezba na vytištění formy i na vytištění mince Žižkovy byla nám slav. ředitelstvem reálného gymnasia laskavě propůjčena, začež tuto slušné díky vzdáváme.

Klášter Podlažický.

Podlažice, ves v kraji a v okresu Chrudimském, $^1/_4$ hod. od Chrasti, leží na potoku Žebře a na silnici ke Skuči. Má 578 jiter 870□° gruntů, 89 stavení s 539 katoliky a 10 evangeliky helv. vyznání; kostel komendátní, již r. 1350 farní, r. 1698 od biskupa Františka Kryštofa z Talmberka nově vystavený; pivovár na 17 sudů, dvůr poplužní s ovčínem, myslivnu, hospodu a mlýn.

Nynější kostel stojí na místě bývalého benediktinského kláštera, po němž již jen travou porostlé prohlubiny, snad zbytky bývalých sklepů, se spatřují. Dotčený biskup nadal kostel jistinou 3000 zl., aby z nich byl chován kněz, který by každého dne při mši na zakladatele pamatoval a lid v náboženství katolickém vyučoval. V kostele jest hrob téhož biskupa i sestry jeho Ludmily z Talmberka, provdané hraběnky z Kolovrat. Nad hrobem čte se nápis:

Franciscus Christophorus, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Reginae Hradecensis, Dominus et baro de Talmberg, obiit anno 1698 die 3. april. aetatis suae..

Klášter Podlažický, nejchudší klášter benediktinský v Čechách, založen byl r. 1159 od Vrbaty, pána Českého, který dle nekrologu Podlažického (nyní v Štokholmě) umřel dne 21. pros. a později u lidu za svatého jmín byl, tak že i kostel sv. Jana pod Skalou nedaleko Podlažic nazýván byl „u sv. Vrbaty“. Hugo, první opat Podlažický, znám jest co svědek listu dne 16. června 1160. R. 1350 dostal se klášter pod biskupství Litomyšlské (Palackého Děj. I, 2, 354), a platil r. 1382 60 kop gr. č. do komory královské. R. 1406 byl Bartoloměj, r. 1421 Jan opatem toho kláštera. Dle Schallera (XI, 190.) byl prý klášter pro 20 mnichů založen: r. 1350 bylo v Podlažicích opravdu kromě opata 20 řeholníků.

Když dne 25. června 1420 kněz Ambrož na Horu Kunětickou přišel a lidu, který se tam byl z Hradecka sešel, kázal a svátostí pod obojí přisluhoval, oznámil rozkaz starších, aby všickni vytáhli na obořené kláštera Podlažického. Soumrakem večerním hnal se celý tábor v stranu k Podlažicům. Ale v noci změnivše svůj úmysl, obrátili se Husité proti Hradeckým. Avšak toliko na rok byly Podlažice uchovány osudu svého; neboť Pražané a Táboři z jara r. 1421 odtrhli od Chrudimi a kláštery: Pardubský, Sezemický a Podlažický pobořili. (Palackého Děj. III. 1, 329. 407.). Tenkráte byla snad z Podlažic cínová křtítelnice do kostela Hradeckého zanešena, kdež se posud spatřuje. Ozdobena jest dvanácti apoštoly a tímto nápisem: A. D. MCCCCVI. hoc opus factum est sub regimine domini Bartholomaei, abbatis Podlažiceusis tertii infulati, ad regenerationem omnium in Deum credentium.

Zboží kláštera Podlažického zapsal císař Sigmund v den sv. Matouše 1436 Janu Pardůsovi z Vratkova v 2500 kopách do šesti let a potom s výstrahou na čtvrt leta, však tak, aby lidé mimo právo ničím nebyli obtěžováni. (Arch. Č. II, 181.). R. 1448 chtěl Bonifacius z Wolkenšteina klášter Podlažický zase vystavěti; ale přání jeho bylo zmařeno, když král Jiří r. 1458 statky téhož kláštera za 1000 kop gr. č. prodal Zdenkovi z Postupic, kteryžto prodej i Vladislav II. r. 1500 potvrdil. Po smrti Zdenkově (1468) dostalo se zboží Podlažické se zbožím Novohradským Zdenkovi, synu pana Bohuše Kostky, nejstaršímu bratru Albrechta Kostky z Postupic na Moravské Třebové. R. 1511 držel zboží Podlažické p. Vilém Kostka z Postupic *). R. 1544 postoupil Bohuše Kostka z Postupic díl zboží Podlažického Michalovi z Chlumu a z Košumberka právem zápisným v 6048 kopách gr. č. (DZ. kvat. záp. růžový R. 21.). L. 1549 seděl na dvoře Podlažickém Ctibor Mazanec z Újezda. Některé vsi kláštera Podlažického držel 1556—59 Václav Talacko; jiné zboží, jako: Podlažice s dvorem poplužním, městečko Chrast, vsi Chrastice, Horka, Chocholice, Skála a j. patřilo Bohuši Kostkovi z Postupic na Litomyšli, ale bylo otci Diviše Slavaty z Chlumu a z Košumberka, jak již dotčeno, postoupeno.

R. 1559 obeslal Hanuš Špigl z Milčic, JMC. rada a „rentmeister“ v kr. Č. Jindřicha Talacku z Ještětic před soud komorní, aby položil všecky listy, majestáty, zápisy i jiné své spravedlnosti na dědiny zápisné kláštera Podlažického, totiž na vsi, zvané Kostelec, Hejřov, Louka, Habrovec, Chlum, Vrbětice, Tisovec, Vyhnanov, Dřevěš, Čelakov, Bystřec, Střítež, Kvaseyn, Dachov, Miřetice, Čekov, Srní, Stran, Smrček, Bošov a Teyn.

Hanuš Špigl ukazoval na soudu list, jímž Ferdinand I. jemu a Pavlovi z Lovče, písaři menších desk zemských, na zboží pustého kláštera Podlažic čili Podlažského v kraji Chrudimském právo výplaty uděluje. Popíral tedy Špigl, že by Jindřich Talacko právem zboží to držel.

K provedení práva svého dal Jindřich Talacko čísti obeslání, které na Václava Haugvice z Biskupic bylo vyšlo; výpis z desk zemských, týkající se postoupení těch vesnic od někdy Bohuše Kostky z Postupic Václavu Vokrouhlickému, od Vokrouhlického pak někdy Václavu Talackovi, otci Jindřichovu. Dal čísti i svědomí (svědectví) na to, že lidé slýchali, jak ty vesnice jsou zápisné, a že bývaly kláštera Podlažického. Čteny byly také dva listy opatův a konventu téhož

*) P. Zdeněk Kostka byl seděním na Novém Hradě; Bohuš na Litomyšli byl mincmistrem na Horách Kutnách. Hned za Vladislava II. měl zvláště p. Bohuš soudy a pření o duchovní zboží, na něž páni Kostkové zápisy měli. Pro velikou důležitost a pro časté při soudech citování byl svrchu dotčený majestát Vladislavův (ddo v Budíně v sobotu před sv. Duchem) r. 1545 vepsán v registra („židovská popelatá“) soudu komorního. V majestátu tom čte se i tato klausule: „Pakli bychme buď my aneb budúcí naši králové Čeští z omylu aneb z nepaměti na kterém zboží k těm panstvím zádušním svrchu psaným jaků zvláštní výplatu dali a nebo je zapsali: ta výplata a neb zápis nemá míti ani bude proti této naší milosti žádné moci ani pevnosti, nyní ani budoucně“. (V týchž registrách 11. J. 90 b.).

kláštera, jakož i list Jana Pardusa na některé vesnice a rychty toho klášterského zboží.

Proti tomu mluvil Špigl, že jest dání královo na výplatu těch vsí pořádné, a Talacko že v držení těch vsí býti nemá. Dobří lidé urození svědčili prý, že vesnice ty náleží ku klášteru Podlažskému, a ne malý počet lidí sedlských artikuli dokládal, že k Podlažicům roboty činili, platy dávali a tenata vozili, a nemohouce sami tak starožitných věcí obsáhnouti, vysvědčovali pamětí, co o tom od předků svých slýchali. Třemi starými „handfešty" bylo dokázáno, kterak opatové toho kláštera rychty ve vsech pod plat vysazovali. A z toho všeho Špigl dovozoval, že král co nejvyšší majitel zboží církevního na zapsané (zastavené) statky klášterské výplatu, komu chtěl, dáti mohl, a Špiglovi že ji dal.

Od Talacka bylo proti tomu promluveno, svědek že toliko o slyšené řeči svědčí, z čehož nejde, že by dotčené vsi byly zápisné a ku Podlažicům náležely, sedláci pak že nečinili roboty k Podlažicům, nýbrž k Litomyšli (ovšem že, když měla Litomyšl a zboží kláštera Podlažského jednoho pána). Talacko dokládal se též listem krále Jiřího, jímž král Albrechta z Postupic při zápisu na hrad Boží, dům a na zboží Podlažské zůstavuje a jemu na témž zboží 2000 kop gr. č. připisuje. I jiný list krále Jiřího dal čísti, který byl na to vydán, aby Zdeněk Kostka z Postupic i s dědici ze zboží Podlažského vyplacován nebyl, dokud by všecko zboží biskupství Litomyšlského společně vyplaceno nebylo, kteryžto zápis Vladislav II. Zdenkovi, Bohuši a Janovi Kostkům z Postupic v ten spůsob ujistil, aby všeliké zboží duchovní, jež dotčení pánové drželi, nikdo nemohl vyplatiti, jedině biskup Litomyšlský, řádně volený, aneb osoby duchovní, jimž by výplata přislušela. I to Talacko předkládal, kterak císař Sigmund Janu Pardusovi z Vratkova zboží Podlažské ve 3000 kopách zapsal, kteryž pak dobrou volí (per cessionem) zboží to Zdenkovi z Postupic postoupil, od něhož zápis ten od Václava Okrouhlického Václavu Talackovi do desk vložen byl.

Hanuš Špigl ozval se proti tomu listy dokládání, řka, kdyby pan Bohuše Kostka na živu byl, že by Talacko těch svých důvodů užiti nemohl; r. 1547 zajisté propadl pan Bohuše Kostka králi všecken svůj statek i všecky majestáty, všecky listy králi musil vrátiti, i dskami všeho práva svého se odřekl, což i reversem Bohuše Kostky i dskami bylo dokládáno a doloženo, že Talacko před soudem toho užívá, co se na něho nevztahuje.

Talacko přiznával, že i Litomyšl i Podlažice byly zboží zápisné, že však jedno bez druhého nemělo býti vyplaceno, dokládaje krom toho, že vsi kláštera Podlažského nebyly koupeny na žádné majestáty a dobré vůle, než na samý zápis správní, jako Nové Hrady, též ku klášteru Podlažskému náležité, Janu Žateckému byly postoupeny. Co pak se týče propadení statků panem Bohuší Kostkou, tomu Talacko místa nedával, protože týž Bohuše nikoli r. 1547, nýbrž r. 1539 dotčených vesnic Václavu Vokrouhlickému, Vokrouhlický pak potom otci Talackovu postoupil; k čemu tedy Bohuše Kostka již práva neměl, to nemohl králi propadnouti.

Že pak měl Hanuš Špigl královský list na výplatu zboží Podlažského, a Talacko že neukázal dobrých volí, jimiž by mu starší zápisy na tom zboží postoupeny byly, nebo že by na ty vsi nějakou výplatu měl: z těch příčin musil Talacko Špiglovi dle nálezu soudu komorního ve 4 nedělích zboží Podlažského postoupiti — datum nálezu: v pátek den sv. Jiljí 1559 (Registra bílá obeslaná 14. J. 147). Avšak teprv roku 1575 v sobotu po Božím těle zachoval se Hanuš Špigl z Milčic dle toho nálezu, postoupiv králi vsí kláštera Podlažského, výše jmenovaných i všelikou svou i dědiců svých spravedlnost na tom zboží (l. c. 149).

R. 1589 a 1595 jmenuje se Albrecht Slavata z Chlumu a z Košumberka na klášteře Podlažickém a Chrasti.

Paprocký v „Diadochu", vydaném r. 1602, připomíná na str. 370, že klášter Podlažický byl pustý a v niveč obrácený, tak že s ním i památka fundátora zahynula.

R. 1848 náležely z vesnic bývalého kláštera Podlažického k panství Chrasteckému: Podlažice; k Nasevrkům: Kostelec, Louka, Habrovec, Smrček; k Rosicům: Vrbětice, Tisovec, Vyhnanov, Dřeveš, Čelakov, Bystřec, Střítež, Kvasýn; k Přestavlkům: Dachov, Miřetice, Čekov, Srní, Stany, Bošov; k Hrochovu Týnci: Hlína; kde by bývala ležela ves Heyrov, není nám povědomo. *Jos. Alex. Dunder.*

Nápisy Mezeřické na Moravě. Nad branou hradu Mezeřického čte se:

Leta Pane 1578 tato brana gest udielana nakladem urozene Pani Pani Aleny Berkove Mezerziczke z Lomnice na Mezerziczi.

Vedle nad brankou čte se na zvláštním, později tam zazděném kameni, jehož hořejší pravý roh uražen jest, památný tento nápis:

Letha Boz(ieho m°cccc°xx)
x iiii° w tw ne(dĕli po Bo)
ziem tiele pa(ni zemszczi)
polem porazili syrot-
cye y thaborska y polni-
e woyska a od te chwi-
le k vpokoyene se gedno(tili)

Nápis ten, dle domyslu archiváře Bočka závorkami tuto doplněný, týká se bitvy u Lipan, o níž píší „Staří letopisové čeští" (str. 90): „Pak téhož léta v neděli po božiem těle pan Menhart z Hradce, pan Aleš z Šternberka, pan Hynec Ptaček, pan Aleš z Vřešťova, správce královstvie Českého, Diviš Bořek se pány Pražskými, s lantfridem kraje Plzeňského a s lidem pana Rosenberského porazili sú vojska Táborské a Sirotčie mezi Kúřimem a Kolínem pod Lipany u vsi Hřib ....."

Na kulaté baště zazděn jest kámen s nápisem:

Anno dñi mcccc°vi i
aſcenſione dñi arces
devaſtav'nt p gen
civitē p.

Což vyložil archivář Boček takto: Anno domini 1446 in ascensione domini arces devastaverunt pragensem civitatem p. Jaké události by se nápis tento dotýkal, nemůžeme říci. Vstoupení Páně bylo r. 1446 dne 26. května; ale k tomu dni Palacký v „Dějinách národu českého" žádné události nepokládá. Dr. *Skřivan.*

Která města mívala appellací do Starého města Pražského. Před zřízením nejvyššího appellačního soudu (1548) appellovala města Česká obyčejně tam, odkud právo měla, jímž se řídila a spravovala. Tam i v nesnázích soudních brávala naučení, dokud nebyla vydána práva, která po všech městech platnost míti měla. Jest velmi nesnadno, o všech městech vyhledati, ku kterému právu v příčině odvolávání se hleděla. Zavděčíme se tedy přátelům našich dějin, sdělujíce s nimi jména měst, která ku právu čili k radě Starého města Pražského se odvolávala, berouce od ní i v čas potřeby naučení. Ve vzácném a skvostném právním rukopisu, jejž chová archiv hlavního města Prahy, nalezá se v kusu: „Cursus seu registrum sententiarum civilium" po straně hlavy IV., nadepsané: „de appellacionibus in genere, quare

admittantur" asi počátkem 16. věku připsaný seznam měst, která appellovala ku právu Starého města Pražského, totiž: Chrudim, Sušice, Příbram, Plzeň, České Budějovice, Kladruby, Žateč, Vodňany, Beroun, Český Brod, Strakonice, Rakovník, Hradec Králové, Vysoké Mýto, Dvůr, Dobřany, Pelhřimov, Pardubice, Kadaň, Domažlice, Klatovy, Tachov, Kouřim, Volyně, Týn, Písek, Jaroměř, Rokycany, Týn Horšův, Horažďovice, Prachatice, Březí. Dále poznamenáno jest: „Noua civitas Pragensis edicto regie maiestatis"; později připsáno: Brandeys, Kralovice, Jesenice, Milín, Kolín město a Benešov.

J. Emler.

Zbraně a nádobí měšťanů 16. století. Dokud města sama o bezpečnost i obranu svou musila pečovati a lid válečný ku potřebě králům i zemi na svůj groš sbírati a pod vlastními hejtmany do pole vysílati, mívali měšťané hojné zásoby zbraní, jakž toho zvláště jich závěti čili „kšaftové" dosvědčují. Na dolíčení té věci i pro některá pojmenování klademe sem výpis z kšaftu Jana Váchova, někdy měšťana Čáslavského, z r. 1579 z knihy kšaftův od r. 1552—1595. L. 14, přidávajíce i „nádobí" téhož měšťana, v kšaftu jeho jmenované.

„Item, což se nástroje válečného dotýče, předkem v jalmárce na stěně u veliké světnici přední a zadní kus, voboječek kovaný, mísky (myssky?) na ruce s plechovnicemi, též druhá zbroje, i přední a zadní kus, s šosy a miskami, pancíř veliký, brnění cely co košile, s lancem, voboječky čtyry a pátey velikey, knechtský šorc, s lancem, zarukáví, brnění dvoje, tři lebky, polouhákův dlouhých čtyři a pátý kratčí, ručnice dvě, delší a krátká jedna, a v komnatě druhá s toulicí, kulek nemálo, též i prachu některá libra, kladiva desátnická dvě. Item v světnici nad mistníkem (!) zbroje prutovaná, přední a zadní kus, voboječek, kovany myssky na ruce a nákolenky; jiná zbroje černá, tu týž přední a zadní kus, voboječek železný a díl brnění, lebka jedna; též jiná zbroje, přední a zadní kus, sudlice v komnatě dvě, halapartna, burdýř, meč, tesáky, rapír, šavle, čtyři klínové v komnatě velicí, jako jimi drva štípají, železní, sekery na dlouhých toporyštích tři, pobíjačka; víc jich nedobrých. Též v sladovni klín velikey železney, sekery kladní tři, široky sekery, teslice, voštěpačka, náseč, kotvice s provázkem, rožny veliky tři a menších několik, píly veliké tři s voblouky a menších nčkolik i jiné drobné nádobí; dvanácte nožní v pouzdře, stříkačka mosazná a druhá dřevěná (ta jest vobecní) rošty. vác (?) krytý s šperlochem, s truhlici s polštáři koženými. *A. Sedláček.*

Hrob Maximiliana z Pernšteina v Římě. Maximilian byl mladším synem Vratislava z Pernšteina, horlivého katolika, státníka a štědrého mecenata, nejv. kancléře království Českého. Matka jeho byla šlechtička Španělská Marie Manriquezovna de Lara. Maximilian vyvoliv si stav kněžský, nejspíše študoval v Římě. Z nápisu hrobového, jejž jsem v Římě opsal, jde na jevo, že papež Kliment VIII. Maximilianu z Pernšteina, ačkoli velmi mladý byl, zvláštní důvěrou a přízní nakloněn byl. Papež, věda, že otce Maximilianova v Polště dobře znali, protože tam r. 1573 od císaře Maximiliana II. ku sněmu polskému poslán byl, poslal Maximiliana z Pernšteina k Sigmundu III. králi Polskému (panoval 1587—1632) snad za příčinou náboženství. Ale Maximilian z Pernšteina nedožil ani r. 18tého, umřev 2. září 1593. Pochován byl v Římě v kostele Sta. Maria Maggiore v kapli Patrizi, kdež mu matka a přítel pater Didacus de Campo nad hrobem dali udělati rakev nadhrobní s geniemi, s poprsím a se znakem Pernšteinským a s tímto nápisem:

D(eo). *O*(ptimo). *M*(aximo). *Maximiliano Pernestanio Baroni Boemo nobilissimo Clementis PP* (papae) *VIII ab intimo cubiculo a quo ad Sigismundum Regem Poloniae et Suec*(iae) *est missus in summa spe erepto Maria Manriquia F*(ilio) *Dulcissimo P. Didacus de Campo amico opt* (imo) *f*(ieri). *C*(uravit). *Vix*(it) *an*(nos) *XVII men*(ses) *IX. Obiit IV non. Sept. MDXCIII.*

Na Dolanech v království Saském 3. srpna 1866.

Karel Žďárský ze Žďáru.

Dekanát Plzeňský, Rokycanský a Klatovský r. 1573. Z mnohých příčin velmi důležitým se býti vidí vypsání arciděkanství a děkanství Českých, obsažené v „Liber Visitationis" z r. 1573 v bibliotéce arcibiskupství Pražského. Ve vypsání tom poznamenány jsou fary katolické, utrakvistické, neosazené, jména patronů a některé jiné příhodné věci. Výtahy, jež s krajany tuto sdělujeme, vybrány jsou z Lib. Visit. N. 26.

V dekanátu *Plzeňském* měly r. 1573 tyto fary kněze *katolické: Chvalenice*: kněz Jan, kollator: Častolar na Hradišti; *Stará Plzeň*: kn. Martin, koll. Kokořovec; *Litice:* kn. Vít, děkan Plzeňský, koll. probošt Chotěšovský; *Dobřany*: kn. Adam, koll. dotčený probošt; *Sekyřany:* kn. Mikuláš, koll. týž probošt; *Jezná:* bratr Matyáš, praemonstrák; koll Voldřich z Říčan; *Lišťany:* kn. Blažej, koll. Jakub Černín; *Únešov* (Honessow): br. Stanislav, karmelitán; koll. Jan Markvart; *Kozolupy:* kn. Jan (ten odešel do Oprnic, a dostal se na jeho místo Jan organista); koll. rada Plzeňská; *Oprnice* (Weyprnicz): koll. p. Točník. *Malesice:* kn. Jan, koll. p Malesický; *Ledce:* kn. Řehoř, koll. Kryštof Markvart. Fary buď neosazené buď utrakvistické: *Touškov:* koll. Kryštof Markvart; bude tam dosazen bratr Kašpar, profess Svatojiřský, odpadlík, dříve farář v Blovicích; *Všeruby*: koll. p. Kokořovec; *Vobora:* koll. Griespek; faru spravoval utrakvista Kralovický; *Bělá*: koll. Kryštof Markvart; *Sulislav*: koll. pán z Říčan.

V dekanátu *Rokycanském* byly tyto fary katolické: *Rokycany*: kn. Václav, koll. arcibiskup Pražský; *Dýšina* (Deyssina): kn. Jiří, koll. rada Plzeňská; *Stupno*: kn. Šimon; *Radnice:* kn. Petr; v obou kollator: Václav Černín; *Bnečice:* kn. Matyáš, koll. Ladislav z Lobkovic; *Těňovice:* kn. Ondřej Lomicenus. Fary s kněžími pod obojí: *Drahoňův Újezd* (Augezd Draheniow): kn. Šťastný, odstoupil před dvěma roky od víry katolické; koll. Ladislav z Lobkovic; *Pořičí* (spálené): kn. Kryštof, odpadl též před dvěma roky; koll. Kryštof z Roupova; *Mýto:* koll. Ladislav z Lobkovic. Děkanem byl farář Rokycanský. Fary neosazené nejsou v Lib. Visit. vyčteny.

V dekanátu *Klatovském* byly tyto fary katolické: *Přeštice*: kn. Jan Cicer, děkan, koll. p. Švihovský; *Vrčany* (Wrczien): kn. Lukáš, jejž kollatorka ovdovělá paní z Lokšan pro víru katolickou vyhnala („futurus parochus in *Bratly*"?); *Žďár:* kn. Jan, koll. Častolar na Hradišti; *Čížkov*: kn. Dionys, koll. rada Rokycanská; *Míleč* (Milczie): kn. Řehoř, koll. vdova Lokšanka; *Němčice*: br. Jan, cisterciák, koll. p. Čejka; *Nýrsko* (Neyrsko): kn. Blažej Montanus, koll. Jan Koc; *Poleň* (Polino): kn Matouš, koll. Adam Nebylovský; *Chuděnice*: kn. Jan Gyndersihouicenus, koll. Humprecht Černín; bývalého faráře Matyáše Curia zabili sedláci; *Dnešice*: kn. Ondřej Florius, koll. opat Kladrubský; *Lukavice*:

kn. Jan Knor, koll. p. Lukavecký; *Vícov*: kn. Václ. Monoculus, koll. Václ. Švihovský; *Vřeskovice* (Wrzieskowicz): kn. Tomáš, koll. Adam z Roupova: *Švihov*: kn. Jan, koll. Heralt Kavka; *Dešenice* (Dessinicz): Jan N. Styrus, koll. Adam Trystram; *Měčín*: kn. Tomáš, koll. Heralt Kavka; *Bratly* (?): filialní kostel spravoval Jan organista, který byl přesazen do Kozolup dekanátu Plzeňského, na jeho pak místo dosazen byl Lukáš, farář Vrbčanský. — Fary neosazené byly: *Blovice*: koll. Kryštof z Roupova; *Myslevo* (Mysliwo): koll. vdova Lokšanka: o sv. Jiří dosadí tam prý kněze pod obojí, ačkoli osadníci dle doslechu pod jednou přijímají, kromě jednoho. *Žinkovy*: koll. Anna z Říčan na Žinkovech: *Luby*: koll. rada Klatovská; *Čáchrov*: koll. p. Bohuchval; *Předslav*: koll. Bavor Sádlo „de Ffaryssatlawa." *Dolany*: kol. „Miesyrziek civis;" *Kbely*: koll. pí. Neprochovská. *Prusiny*: Hynek Netomický; *Letiny*: Častolar Radický. *Přestavlky*: Šebestián z Říčan. — Fary pod obojí: *Nepomuk*: kn. Jan, koll. pí. Lokšanka; *Planice*: koll. táž pí. Lokšanka.

Srovnej tyto zprávy s vypsáním archidiakonátu Plzeňského za 14. století v Palackého Děj. I, 2, 384.

P. Fr. A. Tingl.

Příspěvky heraldické z desk zemských (viz Památky VII, 69.).

III. R. 1573 k žádosti Albrechta, Kunrata a Lvíka bratří Zichovců z Duban ohledal komorník Pavel Ropal z Ryfmberka tyto hroby a erby:

V kostele Dubanském 4 hroby s kameny:

a) Na prvním tesaném kameni hrobovém bylo vytesáno: *Anno domini millesimo CCCCLXXIII* (má býti LXXXIII. = 1483) *feria sexta ante omniū sanctorum obiit generosus dominus Ulricus de Duban, hic sepultus: orate pro eo.* Erb na kameni vytesaný byl: „vovce; neb rohů nemá; a lilium nad helmem."

b) Na kameně vytesáno: *Anno Domini CCCCLXV feria secunda ante nativitatem uirginis marie obiit dn̄s Jōn̄s de Duban et Zichow* . . . . . Erb jako a).

Na třetím a čtvrtém hrobu, pokud mohl komorník poznati, byla též ovce ve štítu a nad helmem lilium.

Ve mšálu našel komorník napsáno: *Anno Domini MCCCCLXXXIII vigilia oūm sanctorum obijt cliens dns Vlricus Dubansky verus eres et colator ecce Duban et tocius possesiō ibid. sepultus est. Anno domini MCCCCXLIX f. VI in profesto sancti Nicolai obijt generosa domi Dorotha dicta broczenska de Welczicz conjunx dom Vlrici Dubansky supra dicti et mater dominorum Wilhelmi et Caroli et Soffie et tumulata prage in noua civitate in monasterio beate mariae* . . . .

V registřích Dubanských bylo napsáno: *Léta od narození syna Božího 1503 držán jest soud v Dubanech povolením urozených pánův pana Viléma a pana Karla bratří z Duban.*

V Zichově ukázán byl komorníku nad mostem nad vraty erb vytesaný: v štítu „vovce", nad helmem lilium. Okolo byly dva štítky, v jednom lev, v druhém „ňáká hlava; nemohlo se poznati, vlčí-li jest čili vepřová."

V Mirovicích v kostele viděl komorník u dveří po levé straně na oltáři vymalovaný štít: bílou ovci v žlutém poli. Na hrobovém kameni u oltáře byl též erb: ve štítu „ovce" prostá, po starodávnu udělaná, a nad helmem lilium. Okolo byl vytesán text: *Anno domini CCCC* . . . . „víceji se nemohlo přečísti; neb jest mistrně tesáno." (DZ. 60. P 19.).

Proti tomu vyžádali si Ctibor a Oldřich bratří Hostakovští z Arklebic a Karel, Václav, Jakub, Jaroslav, Oldřich, Jindřich, Petr a Vojtěch Kostomlatští z Vřesovic komorníka Jana Žlutického též na ohledání hrobů a erbů.

V Mirovicích, „kdež jest založeno u sv Stanislava", viděl komorník kámen, na němž byl v erbu vytesán beránek, mající na hlavě malé růžky; nad helmem bylo lilium. Z latinského textu vyrozuměl komorník, že tu Václav z Zichova r. 1426 pochován byl.

V témž kostele na druhém kameni spatřil komorník kámen, pod nímž Kateřina z Lavenic, manželka Pavla ze Zichova, r. 1508 pochována byla.

V Souší v kostele našel komorník na mšálu napsáno, že Jiřík a Václav bratři z Duban byli v držení vsi Souší r. 1505.

V Dubanech v kostele sv. Petra spatřil komorník 4 kameny a na nich erby jednostejné: „v každém erbu jest vytesána vovce bez rohův, a nad helmem jest vytesáno lilium". Dle latinských textů byl tu „Woldrzych Dubanskech z Duban" pochován r. 1483, a „Jan Dubanskech z Duban" r. 1465 (viz výše a), b).

V Dokzanech (Daukzanech) viděl komorník dva kameny: pod jedním byl r. 1542 pochován „urozeneye pan Karel Dubanskech z Duban" — v erbu „vovce", nad helmem lilium —, „druheye kámen" měl text, týkající se Barbory, manželky nebožtíka Karla z Duban, pochované r. 1540 (DZ. 60. P 20).

IV. R. 1592 dán byl Petr Fetr, komorník při dskách zemských, na spatření „hrobníkův" Zuzaně Veysové roz. Křenovně z Velebudic proti Dorotě z Reicnšteina.

V Havraně v kostele spatřil komorník po levé straně k oltáři nad hrobem bílý kámen, na němž byl „erb vytesaný s hemelinem votevřeným, a na tom hemelinu koruna a dva bůvolovy rohy, a z toho každého rohu tři pera vyhlídají, a mezi těmi rohy půl lva stojí, pod hemelinem pak erb, štrych přes něj a půl lva též vytesaného, kteryž pro lepší spatření a vyrozumění teď jej malovaný podle této relací své kladu". Text okolo erbu vytesaný: *Leta páně 1568 v sobotu před středopostí umřel jest urozený pan Zigmund Chřen z Velebudic a na Kuporci, a tuto tělo jeho odpočívá, jehožto duši pán Bůh rač milostiv beyti* (DZ. 68. F 15).

Aug. Sedláček.

K životopisu malíře Brandla. Tyto dva listy, ku poznání života Brandlova i ku charakterizování úřadů předešlého století důležité, klademe sem z archivu Kutnohorského (fasc. 74. L. P. N. 2966) v původním jich znění:

„Den wohlweisen, vorsichtig und wohlweisen unsern sonderlieben Herrn und Freunden königl. Richter, Schöppenmeister und königl. Rath der königl. freyen Bergstadt Kuttenberg.

Wohledle vorsichtig und Wohlweise!

Sonders liebe Herrn und Freunde! Nachdem die *Helena Brandlin* wegen nicht abreichenden alimenten, welche ihr, bereits durch die hohe Gehörde zuerkannt seyn, wieder ihren dermalen sicheren Vernehmen nach zu Kuttenberg wohnhafften Ehemann Peter Brandl bei einem Hochlöblichen. königl. Landes Guoverno iterato sich beklaget, und umb Verfügung eines Personalarrestes gehörig gebeten habe, und drum wir von ihrer Excellenz und Gnaden befehlet seyn sothane alimento der gerechten gehorsamsten Bitte gemäss ihr Helena Brandlin verschafft zu lassen: als werden die Herrn zu Folge der obgenannten gnädig Verordnung obbenannten Peter Brantl vor sich unverzüglich erfordern, und ihme die Consentirung wegen der seiner Ehe-Consortin darzurei-

chen gnädigst anbefohlenen Alimentation nachdrücksamst auferleg, in Verweigerungsfalle aber, wann er dieses alsogleich mit Wissen des Magistrates nicht befolgen sollte. ihme mit einem Arest bedrohen und warnigen — über welche ausgiebige Befolgung die Herrn uns nach denen heiligen Feiertag ihren Bericht zu erstatten haben. Sonders Lieber Herrn und Freunden bereitwilligster

Ferdinand Graf Custoss
Norbert Haugwitz von Biskupic.

Königl. Creisambt, Stiepanow d. 16. Dezember 1734.

Na to odpovědél Brandl, když mu rozkaz ten úředním sluhou oznámen byl:

Hochgestrenge. auch Hoch u. wohlweise Gnädigst grossgünstig- und Hochgeehrteste Herrn!

Dass ein löbl. Magistrat von wegen der alimentirung meiner Ehe-Consortin (laut eines gnädig ergangenen Befehles von dem hochlöblichen Creisambt des Czáslauer Kreises) von ambtswegen zu notifiziren geruht habe, thue mich dienstschuldigst bedanken, und in möglichster Kürze zur Antwort gehorsamst diene, dass ich sothane, befehlich nachzuleben urbitig bin, wann nur mentionirte Ehe-Consortin diejenige Alimentation mit mir allhier zu Kuttenberg geniessen sich nicht weigern will; übrig verbleibe

Eines löblichen Magistrates

die 10. Januarii 1735. gehorsambster
Peter Brandel.

Fr. Beneš.

P. Ant. Koniáš chlubíval se prý, že sám 60.000 kněh českých spálil. Zprávu tu za novější doby někteří spisovatelé za přehnanou a přílišnou pokládají. Buď si tomu jak koli, ale na cestách svých po archivech Českých dosti jsme se o tom přesvědčili, jak horlivě Koniáš po knihách kacířských se shánél a knihy české vůbec za kacířstvím podezřelé pokládal. Staré kancionály bedlivě prohlížel, v některých řádky, v jiných pak celé strany černou barvou zamazal, a buď na začátku neb na konci vlastní rukou poznamenal (jako v Pelhřimově), že censuru tu vykonal. Z *úředního* aktu poznáváme, že Koniáš ani peněz nešetřil, aby kněh kacířských snadněji se mohl dopídíti. (Akt ten čten byl ve schůzi archaeologické dne 27. dubna 1866 a nemohl v sešitu 1. již býti otištěn. Red.) Za válek Friedricha II. s Marií Terezií, zvláště pak za osazení Čech Karlem VII. a spojenci jeho francouzskými dostalo se do Čech i do Prahy tajným nekatolikům z ciziny mnoho kněh skrze židy a některé kněhkupce. Když pak koncem roku 1744 židé z Prahy a z království Českého pro spojení své s nepřítelem vypovězeni byli (Časopis musea království Českého 1866, 155—178), bylo se obávati, aby odcházejíce z Čech, kněh nekatolických za levnější peníz neprodali. Aby se tak nestalo, žádal pater missionarius Antonius Konias Soc. Jesu na místodržitelích Českých dovolení, aby u kněhkupců takové podezřelé, pohoršlivé knihy mohl vybrati a od kněh dobrých oddéliti, kněhkupci pak aby povinni byli, knihy podezřelé lacino jemu prodati. Místodržitelé, vyhovujíce Koniášově horlivosti, vydali dne 19. ledna 1745 patent, nařizujíce majitelům takových kněh, i židovským i křesťanským, aby nechali patera Koniáše knihy o víře a o sektářství prohlednouti, ty pak, které podezřelými a pohoršlivými býti usoudí, aby mu lacino prodali, ponévadž by beztoho takové knihy zabaveny býti měly. U koho by knihy takové po uplynutí 14ti dní byly nalezeny, tomu pohrůženo zabavením kněh nebo přísným potrestáním. Jak mnoho kněh Koniáš tenkráte sehnal, není povědomo, ale o horlivosti u vyhledávání kněh podezřelých patent dotčený jistě zřetelné svědčí.

J. Emler.

Vysazení vesnic ve Volyňsku. S povolením krále Jana Lucemburského dala Alžběta Přemyslovna „vladařem“ svým Ondřejem některé staré osady v „kraji“ Volyňském vysaditi právem německým čili purkrechtním. Prodala lidem svým 139 lánů míry Mělnické po šesti kopách gr. Pr. a pod úrok jedné hřivny stř. čili 64 gr. Pr., kteréžto úrok na dvakrát, o sv. Jiří a o sv. Havle, dáván býti měl; se 14½ lánu dědin neorných měl po desíti letech jíti týž úrok jako s dědin již vzdělaných. Listem na vysazení to vydaným (1315 dne 11. srpna) povoluje královna, aby lidé její zboží své drželi právem Píseckým. Vesnice takto vysazené jsou (čísla v závorkách jsou stránky Palackého Popisu k. Č. 1848): Nemetice, Čestice (353), Milivice, Stříteř, Neuslužice, Kamenná, Všechlapy (359), Čeprovice (Čepřejice 359), Hoštice (356), Jiřetice (359), Kojetín (334), Tvržice, Bohonice (359), Kovanina, Oulehle, Stranovice, Bolikovice (355), Bušanovice (359), Radostice (348 nebo 355?), Nahořany, Onšovice (355), Vnároví, Výškovice (356), Záhoří, Bošice (355), Hradčany (r. 1543: Račana: 355), Budilov (355) a les Brdo. List Ferdinanda I. (28. květ. 1543) pokládá, že vysazení řečených vsí Sigmundem, Jiřím a Vladislavem II. potvrzeno bylo, o potvrzení Janové (26. květ. 1316) se nezmiňujíc, dotčeným pak listem (v němž les Brdo při vsi Bošici jmenován jest) týž Ferdinand sám toho vysazení potvrzuje, což i Maximilian II. r. 1570 dne 31. května schválil a obnovil. *Fr. Zoubek.*

Příspěvky k starší topografii České.

1. Schönfeld. V článku „Hrádek u Lhotice“ na str. 72 doslovně udáno: *Severovýchodně* od Hrádku za hlubokou roklí stojí o *samotě* starý kostelík sv. Jiří k východu obrácený; *východně* od Hrádku asi pět minut cesty jest vesnice Lhotice“ atd. Vysvětlení toto vděčně přijímá pisatel článku „Schönfeld a Lichtenfeld“ (Památky VI. 308), neboť slouží jemu za nový doklad, že plebanie Schönfeld jest nynější kostel sv. Jiří u Lhotice. Nešloť jemu zajisté o *ves* Lhotici, nýbrž o vyznačení staré plebanie neznámé posud polohy, a protož chtělby opraviti výrok na str. 73 v ten smysl: „Schonfelt neukazuje na ves Lhotici“ — ale na osamělý kostel sv. Jiří blíž Lhotice; neboť nade vši pochybnost toliko zde hledati lze plebanii Schönfeld. Dálejšího potvrzení přinesou snad Libri Confirmationum, dojde-li totiž velezásluhný pan Tingl u vydávání jich žádoucí podpory.

Příležitě nelze zatajiti, že by pilný pan Solař velice zavděčil se o tamní topografii, kdyby vzal na přetřes listiny a zápisy dotýkající se Ujezdu Svatavina.

V listině ztvrzovací r. 1352 (Dějepis Prahy I. 406) připomínají se v zářečí: villa Podywycz (194), ... villa Byela (179), villa Byelczicz, oppidum Zahradka (193), villa Rapoticz (horní 194), villa Lychenfelt (Světlice 198), villa Schonfelt (kostel sv. Jiří u Lhotice 197), villa Lohoticz (o níž tu nejisto, zdali Lhotice 197 čili 193) atd.

Roku 1436 zapsal cís. Sigmund Mikuláši Trčkovi z Lípy zboží Vyšehradského: „Zahrádku městečko s podáním kostela, a vsi Bělú, Bělici, Zemkov dvůr s poplužími a celou ves s lesy“. . . (Arch. I. 530, též 531 a 532). V dálejším seznamu následují ovšem vsi Jistbice, Dobřikovice, Palčice a Nakvasovice blíž farní vsi Zhoře, kteréž do Ujezdu Svatavina nenáležely, avšak ihned dále jmenují se vsi Tomice, Lhotice atd. zboží Vyšehradského. Žeby neznámý nyní „Zemkov“ měl býti ny-

nější farní vsí Zhoří u Jistbice, založené na pozemcích někdejšího dvoru poplužního, sotva lze připustiti, jelikož Zhoř (195) jest starou plebanií, a r. 1440 mezi sněmovníky z kraje Čáslavského v Čáslavi jmenuje se Jan ze Zhoře, tudíž na dvoře ve Zhoři.

Snad že v trojhranu od Zahrádky přes Bělu a Schönfeld, se strany druhé pak přes Podivice, Rapotice a Světlici, vše to někdy zboží Vyšehradského, nalezaly se někdejší vsi „Bělá, Bělčice neb Bělice a Zemkov dvůr s *poplužími* a celá ves s lesy", z nichž kromě samoty „Bělé" povstaly nové vsi a samoty různého jména, vše nyní zboží Želivského a někdy snad Lhotického. Během polovice století XV. mnohé vsi a dvory zpustly, taktéž znovu v čas války 30. leté, kdežto bývalé vrchnosti na pozemcích pustých nové dvory a vsi osazovali, nová jména jim dávajíce, jak se i na mnoze dálo v novější době za cís. Josefa II. při emfiteutování dvorů panských.

2. Zdemily (Zdamily). Starodávný kostelíček sv. Václava, čtvrt hodiny ode vsi Brodku, založený na památku vítězství Břetislava I. nad císařem Jindřichem r. 1040, slul původně Zdemily čili Zdamily. Tak zajisté svědčí „Libri confirmationum," jež trudnou obětavostí nyní pater Fr. Tingl na světlo vydává. Dne 11. prosince 1390 podal Ojíř z Risenberka po smrti Kunše ku správě duchovní při kapli sv. Václava v Zdemilech blíže Kdyně Jiříka kněze z Domažlic, který dne 14. června 1392 s přivolením téhož Ojíře směnil místo své s Petrem oltářníkem ve Švihově, jehož úvodcem byl farář z Kdyně. Snad by slušelo, aby název starodávný památnému tomu kostelíčku zase navrácen byl.

3. Mnichov. (67). Mezi osady starožitné, jejichž někdejší poloha posud určena nebyla, nalezá se i Mnichov. — V dekanatě Lipském sepsány plebanie v tomto pořádku: Lipá, Dobranov, *Mnichov*, Pavlovice, Holany . . . . Kvítkov a t. d. Mnichov radno tedy hledati v objemu oněch plebanií, a když v seznamu vsí zašlých a ku panství Lipé počítaných připomíná se i Mnichov, spadá Mnichov na nynější ves „Neugarten" u Nového zámku, kdež o samotě nalezá se kostel sv. Barbory se zvony z XVI. století, filiální k Holanům, ležící tak řka v středu jmenovaných far. Jelikož pak nadto ve vsi dvůr poplužní se nalezá i zápis v knize „Confirmationum ad ecclesias" bude rozluštěn, když r. 1392 8. Mart. s přivolením Hynka z Erkeřic a Pecmana ze Svojkova, obou seděním v Mnichově a podacích téhož kostela, pleban Jan směnil faru s Janem správcem kaple sv. Ondřeje pod hradem Pražským.

4. Suchá (100). Plebanii tu, v seznamu far dekanatu Jablonského vynechanou, připomíná Liber Confirmationum r. 1395 dvakráte, kdež Hašek z Lemberka a Hynek Berka z Dubé, pánové na Jablonném podacími se jmenují, úvodcem pak farář z Osečné, kdežto r. 1397 pleban ze Suché udán co úvodce faráře ve Vratislavicích, podacího téhož Haška z Lemberka. Podobně ves Suchá z části náležela k polovici zboží Jablonského, a sice r. 1391, 1405 panu Hynkovi Berkovi z Dubé, kterýž r. 1418 polovici tu postoupil Benešovi z Vartenberka. Plebanii Suchou třeba tedy hledati blíž Osečné, zvláště pak blíž Vratislavic, podacího téhož Haška z Lemberka; — tu pak v dekanatě Jablonském mimo staré plebanie v Dubnici a Křižanově nalezá se toliko Schönbach ves se dvorem poplužním zboží Lemberského s kostelem filiálním sv. Jana Křt. od Jitravy; — nevadí tedy nic, by nynějšímu Schönbach vráceno bylo staročeské Suchá.

5. Jitrava (100) a *Kunratice* (98). Hledajícímu v objemu dekanatu Jablonského plebanie „Dietheri villa" a „Conradi villa" podává Liber Confirmationum v letech 1394 a 1395 trojí směnu farářů v „Theodorici villa", kdež podacím jmenuje se Hynek purkrabí z Donína jinak z Grefensteina čili Grabsteina, a vždy pleban z Rinoltic byl úvodcem. Tentýž Hynek z Donína přivodí se však též co podací v Hradku (Grottau), na Grabšteině a v Chrastavě, Vilém z Donína pak v nynějším Weiskirchu (Henrici villa vel Alba Ecclesia). V kruhu těchto starých plebanií leží toliko farní kostel sv. Pankráce v Jitravě (něm. Pankratz) a to v blízkém sousedství Rinoltic. Třeba tedy „Dietheri villa" (Codex Decim.) a „Theodrici villa" (Liber Confirm.) co totožné přisouditi nynější Jitravě (100) na Grabšteinsku; — jakož i „Conradi villa" na kostel farní v Kunraticích (Kunersdorf), což na mapě samo do očí padá. *I. K. R.*

M. Damasus Boemus. V Bononii záležela juristická universita ultramontánská (= pro cizince) z 18. národů, mezi nimiž byli Uhři 15tým, Polácí 16tým, Čechové 17tým. V 13. století učil v Bononii mistr *Damasus Boemus* ze školy glossatorů, pilný kanonický spisovatel, jediný posud známý učitel práva církevního z Čech (Savigny: Gesch. d. römischen Rechtes im Mittelalter 5, 149). Durantis (nar. 1237) jmenuje jej Damasus Boemus ve svém „Speculum" (seps. 1272), Johannes Andreae v přídavcích k tomu spisu (seps. 1346) klade toliko „Damasus". Diplovatassius († 1541) překřtil jej „Damascus Ungarus". Ale pozdější tento bedlivý sbíratel spisů právnických bloudívá zhusta ve věcech biografických a chronologických, a neuměl jméno Damasovo ani správně napsati. Dle rukopisu Pařížského („incipit summa Magistri Damasi Bononiae composita de ordine judiciario") žil Damasus aspoň ještě r. 1237 v Bononii, a Durantis mohl dobře zvěděti, jak se Damasus jmenoval. Damasus hleděl si nejvíce pořádu práva kanonického, jakž o tom svědčí jeho spisy: Ordo judiciarius (před r. 1234), Brocarda (po r. 1234), Summa ad collectionem primam, Quaestiones de decretalibus, Historia super libro decretorum. Některé z těch spisů byly Bartolomějem z Brescie († 1528) předělány, některé pak častěji vytištěny. Jelikož Damasus v římském právu Pillia (učil v Bononii 1170 a žil až do r. 1207) následuje, v Brocardě Tancreda (učil 1218) cituje, i Azona (žil ještě ok. r. 1230) zná, lze se domýšleti, že žil Damasus v Bononii mezi počátkem a prostředkem 13. století. Kéž by poštěstilo se učeným krajanům ve spisech Damasových nebo jinde něco podrobnějšího vyhledati, aby poněkud důkladněji životní tohoto znamenitého Čecha mohlo býti vyloženo.

Emil Komárek.

Klenoty kláštera Vyšebrodského.

Pan Oldřich z Rosenberka, za bouřlivých dob 15. století v dějinách přečasto jmenovaný, zastavil „v časy nebezpečné a válečné pro obranu viery křesťanské, také i pro zachovánie panstvie" svého asi r. 1421 klenoty a svatosti kláštera Vyšebrodského panu z Walsee do Rakous. *) V té zástavě zůstávaly klenoty po 39 let, až je Jan, syn páně Oldřichův, s prací a náklady nemalými, ba i zastavením některého zboží klášterského vyplatil a dne 30. pros. 1462 klášteru Vyšebrodskému zase navrátil, aby potom pod uvarováním nemilosti boží nikým od kláštera nebyly odnímány. Klášter sám vydal na opětné klenotů těch navrácení sumy dosti veliké: za tři kalichy 600 zlatých uherských, za zlatý křížek a kalich 200

*) S panem z Walsee byli Rosenberští spříznění: Anežka z Walsee († 1402 12. května) byla chotí pana Jošta z Rosenberka († 1369 24. června).

kop grošů a nad ty sumy ještě 125 kop grošů berně od svých poddaných. Dle několika listů a pamětí v Pangerlově: Urkundenbuch des Cistercienserstiftes Hohenfurt (ve Vídni 1865) můžeme dotčené klenoty vypsati, jak následuje:

„Tabula s ruožemi," vážící 19 hřiven (dle listu r 1469 21 hř.) Jest onen relikviář (tabula in modum rosae cristalinae), jejž dala udělati paní Kateřina z Wartenberka, matka Petra, Jošta, Oldřicha a Jana z Rosenberka, vdova po p. Petrovi z Rosenberka, která více než 40 kostelů svého panství mešními rouchy opatřila, z nichž mnohé, zvláště pro klášter Vyšebrodský, sama perlami byla vyšívala († 1355, 10. pros.). Na dotčené stříbrné tabuli, uvnitř i po stranách pozlacené, stál uprostřed anděl pozlacený (1469 měl nožičku již nalomenou) s křížkem; vedle něho po jedné straně byl pozlacený sv. Jan křtitel, v ruce zub sv. Jana držící, na druhé pak straně sv. Václav (sand Wentzla pild) na dvou pozlacených lvech stojící se štítkem (teschlein) stříbrným s černou orlicí. Dle listu z r. 1354 obsahoval relikviář ten ostatky sv. Václava, Vojtěcha, Prokopa, Ludmily, pěti bratří a mnoho jiných ostatků, získaných a darovaných Karlem IV., Ludvíkem králem uherským, Mikulášem patriarchou Oglejským, Arnoštem arcibiskupem Pražským a jinými osobami.

„Tabula sv. Mařie Magdaleny," stříbrná, pozlacená. 12 hřiven 8 lotů (13 hř. 2 loty r. 1469) s pozlaceným obrazem sv. Magdaleny mezi dvěma anděly též pozlacenými. Tabuli tu darovali klášteru synové dotčené paní Kateřiny z Wartenberka v první výroční den její smrti.

„Monstrancia" se zubem sv. Benedikta, od týchž synů darovaná, 12 hř. 12 lotů.

„Kříž veliký, zlatý všecken," z odkazu páně Závišova z Falkenšteina, 9 hřiven.

Kříž malý, všecken zlatý, s perlami, 2 hřivny 11 lotů. Dar p. Jindřicha z Rosenberka († 1412 28. čce.), od něhož měl klášter také monstranci pozlacenou, skvostný ornát zelený s dalmatikami, a čeho si klášter nejvíce vážil, infuli, již dle bully papeže Boniface IX., již byl p. Jindřich na pepeži vyprosil, opat Vyšebrodský při slavnostech mohl nositi.

Kalich všecken zlatý, 7 hřiven bez lotu.

Kalich s růžemi, 4 hř. 12 lotů, dar Rosenberský, potom s povolením p. Jana z Rosenberka prodaný klášteru Budějovskému.

Kalich převorův, 2 hř. 7 lotů.

Kalich bratra Tuomy, 1 hř. 14 lotů.

Kalich opatův 3 hř. 3 loty.

Ale klenoty po dlouhém čase klášteru navrácené nezůstaly dlouho pohromadě. Klášter vypůjčiv si r. 1469 padesát zlatých uherských, zastavil za ně relikviář s růžemi a relikviář sv. Magdaleny. Téhož roku půjčil klášter Lambašský Vyšebrodským 100 zlatých uherských, začež mu byly oba zlaté kříže v zástavu dány. Kdy Vyšebrodští klenotů svých zase vyplatili, nevíme; bylo zajisté při visitaci r. 1481 shledáno, že má klášter dluhů 526 zlatých uherských, a mezi klenoty jmenují se téhož roku toliko kříž z ryzího zlata, stříbrná monstrance pozlacená, dvě ampulky stříbrné pozlacené a j.

I potom nikdo ze slavného rodu Rosenberského neumřel, aby za jeho duši nebyla dána klášteru buď ves, roční plat, roucho neb klenoty a svatosti. Když umřela (1500 2. května) paní Alžběta z Kravař a ze Strážnice, manželka pana Petra z Rosenberka, jejímž sňatkem bylo zboží Rosenberské hradem Strážnicí rozmnoženo, byla při pohřbu ve Vyšším Brodě oběra tak hojná, jaké z klášterníků nikdo nepamatoval; klášter dostal (1500 18. květ.) vsi Kaltenbrunn, Schild, Stein a Schlagel pod Rossberkem, a kromě toho daroval pan Petr kostelu nebožčiny drahé šaty zlatohlavové (vestem auream) s perlami, aby z nich udělán byl ornát s dalmatikami, na kteroužto práci 100 liber mince Vídeňské daroval, přidav k tomu ke všemu dva zlaté prsteny se safiry a humerale perlami a zlatem protkané, které paní Alžběta vlastníma rukama byla setkala a vyšila. *Fr. J. Zoubek.*

Zprávy.

Schůze archaeologického sboru musea kr. Českého.

Dne 1. června 1866. Po přečtení a schválení protokolu schůze předešlé, a když se byly některé záležitosti správní vyřídily, četl jednatel obšírnou zprávu dopisujícího člena p. Štulíka z Budějovic, týkající se rozebrání několika mohyl u Plav v Budějovicku, které p. dopisovatel vykonati dal. Sbor vyslovil svému p. spolučlenu díky za ochotnost a pili v příčině této na jevo danou a usnesl se na tom, aby p. Štulíkovi ještě 20 zl. r. m. co pomůcka k dalšímu kopání z pokladny sborové zasláno bylo.

Na to oznámil předseda p. prof. Wocel, že Jeho Excelence p. hrabě Eugen Černin jako každoročně i letos sboru podporu 105 zl. r. m. poskytnouti ráčil, začež sbor nejhorlivějšímu a vysokomyslnému podporovateli svému nejvřelejší díky vyslovil.

Pak předložil p. konservator Beneš zdařilé fotografie skvostů kapitoly svatovítské, jakož i některých klášterů a jednotlivců, které o sv. Janě ku prospěchu „Jednoty Svatovítské" vystaveny byly, a sbor usnesl se na tom, aby asi 10 kusů z fotografií těchto zakoupeno bylo pro sbírky musejní, a požádal p. konservatora Beneše i akademického malíře p. Scheiwla, aby ze všech takové vybrali, které by sbírkám musejním byly nejprospěšnější.

K návrhu jednatelovu byl za dopisujícího člena sboru archaeologického zvolen p. Jos. Ehl, administrátor fary v Libochovicích.

P. předseda podotkl pak, že se každoročně konají na útraty sboru některé cesty a tázal se, neměla-li by se letos také nějaká cesta podniknouti, jíž by se poznání starožitných památek vlasti naší rozšířiti mohlo. Sbor se usnesl na tom, aby se nyní věnovalo více pozornosti jižním Čechám, které poměrně jsou v ohledu starožitnickém nejméně známy, i aby se v těchto krajinách vlasti naší shledaly a proskoumaly některé ohrady a jiné stavby, zvláště pak ve Strakonicích a chrám páně v Katovicích, na němž se nalezají po svatojakubských (blíže Kutných hor) nejstarší sochařské práce v Čechách, a protož požádal některé údy své, aby se, když příznivá doba k tomu nastane, v práce takové uvázali.

Posléze podotkl p. předseda, ač z kašny, která druhdy na náměstí Staroměstském stávala, jsou již jen kusy zachovány, že přece i tyto mají značnou cenu uměleckou, a zvláště prostředek její že by se měl na každý spůsob zachovati a svědomitěji, než jak se to až posud děje, ošetřovati. I bylo navrženo, aby se sbor v příčině té obrátil na sl. radu městskou, z čehož však sešlo, protože p. architekt Baum oznámil, že se jedná o postavení zbytku tohoto krásného díla v sadech Chotkových.

Dne 31. října 1866. Po přestávce přes čtyry měsíce trvavší zahájil p. předseda prof. Wocel schůzku sboru, vysloviv politování nad tím, že na tak dlouho byla činnost jeho přerušena, podotkl však, že přes tyto trudné časy objeveny byly v Čechách památky starožitné, ježto důležitostí a vzácností nad jiné z nejstarších dob pocházející vynikají. P. předseda zmínil se především o překvapujícím nálezu kamenných předhistorických pomníků v okolí Strakonickém objevených a podobných nápadně těm, které ve Francii a Anglii dosti hojně se vyskytujíce, „dolmeny" a „cromlechy" slovou. Až posud mělo se za to, že se v Čechách takové památky nenalezají. O památkách těch podal p. Ludikar, okresní sekretář v Strakonicích, zprávu, přiloživ k ní více nákresů předmětů těchto se týkajících.

P. předseda četl zprávy od p. Štulika a p. prof. Hraše zaslané, dotýkající se mohyl u Plav blíže Budějovic otevřených a proskoumaných, kde se nalezlo mnoho bronzových náramků, jehlic, sponek a popelnic a taktéž kožená látka, jenž pohřební ostatky pokrývala, jsouc drobnými mističkami poseta. O odkrytí těchto četných památek kulturní historii pravěku naší vlasti osvětlujících mají zásluhy p. Štulík, p prof Hraše, Plavský statkář p Vaclík a členové besedy Budějovické, kteří na kopání 41 zl. 50 kr přispěli. Za osvědčenou tuto ochotnost vědeckou a vlasteneckou vzdává sbor všem jmenovaným nejupřímnější díky.

P. předseda oznámil dále, že p. Dr. Födisch, sekretář p. hraběte Černína, zaslal sboru zprávu o starožitnostech z doby pohanské objevených u Petršpurka v Žatecku, načež byla čtena zpráva p. Dr. Jičínského o ostatcích rozsáhlé ohrady na hoře Tugošti. Zprávy p. dra. Jičinského i p. Dr. Födische budou, jakož i popis neznámého jinak hradu (snad tvrze?) ve vsi Osvračíně u Domažlic, kterýž theolog p. Puchta podal, byly redaktoru „Památek" odevzdány, aby jich k uveřejnění užil.

Čtla se zajímavá zpráva p. prof. Hraše o památkách bývalého župního hradu u Doudleb v Budějovsku i o rozsáhlé obrovské ohradě naproti Maidšteinu na Krumlovsku, která majíc půldruhé hodiny v objemu, z trojích náspů znamenité výšky se skládá, a to tak, že nejkrajnější násep jest nejnižší, vnitřní pak nejvyšší.

Jednatel sboru četl zprávu p. konservatora Beneše, který proskoumal v ohledu archaeologickém v předešlém letě okolí Hořovické, Rožmitálské a Wartenberské, o položení a ohradách staroslavné Libice, kterážto zpráva šířeji i s patřičnými nákresy v „Památkách" se uveřejní. Načež předložil p. Scheiwl kopii freskového obrazu, nalezajícího se v kostele sv. Máří Majdaleny blíže Mnišku, na nějž p. Scheiwla upozornil p. dr. Skrejšovský, který jméno původce výtečné malby té, totiž Brandla, na malbě samé nalezl.

P. P. Kliment Jaeger podal na to zprávu o výsledcích archaeologického badání svého na bývalém panství Voseleckém, načež předložil p. bibliotekář Vrťátko několik velevzácných starožitných bronzů, jimž podobných se v Čechách a v okolních zemích až posud nenalezlo. Věci tyto byly v okolí Píseckém nalezeny a přičiněním p. P. Bezděky Museu Českému získány.

P. bibliotekář Vrťátko odevzdal pak sboru fotografii velezasloužilého člena p. Frant. Olbrichta v Teplici a několik archaeologických spisů z Bonnu zaslaných, p. prof. Wocel pak více svazků o starobylostech jednajících, které spolek pro nordické starožitnosti z Kodaně Museu byl věnoval.

P. bibliotekář oznámil, že p. Seifert, notář v Hořovicích, daroval Museu rukopis obsahující: „Výklad na právo české pana Ondřeje z Dubé", za kterýžto dar sbor p. zasílateli díky své projevil.

Pak předložil red. Zoubek velké množství výborně kreslených kopií miniaturních obrazů bible krále Václava IV., chované nyní v císařské bibliotece ve Vídni. Zaslány byly p. inžinýrem K. Brandlem zároveň s hojným textem, archaeologickému sboru věnovaným. Sbor, jsa p. zasílateli velice povděčen za štědrý ten dar, použije jej v orgánu svém, v „Pam. arch."

Dále byla předložena dvě stará pečetidla, z nichž jedno má nápis: „S. Nachwal kryez", druhé pak: „S. Benessii de Wartenberg"; ono darované od p. Seiferta, toto od p. Thiele, tesařského mistra v Děčíně. (Viz doleji „pečeť Beneše z Wartenberka".)

P. předseda obrátil pozornost sboru k loveckému hradu králů Českých, „Hvězda" zvanému, od r. 1789 za roční poplatek 400 zl. správě vojenské pronajatému, která ho za prachárnu užívá. P. předseda podotkl, že co konservator památných staveb města Prahy za povinnost sobě klade, obrátiti se k velesl. výboru zemskému s odůvodněnou žádostí, aby se o to přičinil, by zásoby prachu na jiné, od Prahy vzdálenější místo byly přeloženy, aby hrad, v historickém a uměleckém ohledu znamenitý, nebezpečné látky té navždy byl prázden. Sbor, souhlasíc úplně s p. prof Wocelem, vyslovil se v ten smysl, aby p. předseda k žádosti své vroucnou přímluvu celého sboru laskavě připojil.

Předloženo bylo velké množství starožitností v Šárce vykopaných, z nichž zvláště široká kost na způsob kladiva provrtaná co vzácná památka po nejdávnějších obyvatelích vlasti naší nejvíce pozornost poutá.

Red. Zoubek předložil zdařilý výkres kostela sv. Kříže v Chrudimi, jejž daroval Museu Ferd. Vaněk, študující české vyšší reálky. Sbor se opět přesvědčil, jak mnoho by mládež naše dovedla a prospěla, kdyby více na domácí naše památky upozorňována byla.

Dopisujícími členy zvoleni byli pp. K. Brandl, inžinýr ve Vídni, p. Ludikar, okresní sekretář v Strakonicích, p Lambl, důchodní tamtéž, a p. Seifert, notář v Hořovicích.

Historický spolek v Praze. Směr spolku, jehož činnost nedlouho po jeho založení tak smutnými událostmi přerušena byla, vysvětluje zřetelně přednešení jednatele ve valné schůzi dne 12. listopadu 1866, které tuto slovo za slovem položeno jest:

„Od té doby, co jste, velectění pánové, při první schůzi našeho spolku správu jeho do rukou nynějšího výboru složili, uplynulo již pět měsíců. Chtěje aby paní členové měli stále jasný přehled o všem, co se spolku týká, a přeje sobě, aby takto každý k dosažení skutečně vážného a vznešeného cíle spolku, jak dalece síly a poměry jednotlivce dovolují, napomáhal a též i napomáhati mohl, nemíní výbor zprávu o činnosti své teprv k valné řádné hromadě odkládati, ale zamýšlí velectěným údům svým vždy čas po čase v obyčejných schůzích spolkových oznámiti, co zdárně v spolek působilo, anebo snad rozkvetání jeho překáželo.

Proto si dovoluji hned při první schůzi naší krátce naznačiti, co posud výbor v záležitostech spolkových vykonal, a sice co do správy a za druhé strany započetí vědecké činnosti spolku.

Známo jest, že při konstituující schůzi spolku zvolen byl za starostu p. prof. Tomek; za místostarostu p. ředitel Erben; do výboru: p. prof. Zap, p. prof. Tieftrunk, p. Vnouček. p. Výšek a Emler; za náhradníky: p. P. Tingl, akademický malíř p. Scheiwl, a prof. Zoubek. Při první schůzi své konstituoval se výbor tak, že byl zvolen za pokladníka p Vnouček, za účetníka p prof. Zap a za jednatele adjkt. Emler. Zároveň bylo ustanoveno, aby se schůze výboru odbývaly vždy druhou a čtvrtou sobotu každého měsíce.

Především měl pak výbor na starosti, aby se postaral o místnosti, kde by se schůze jeho a pak i celého spolku odbývati mohly. Uznalo se, že by bylo žádoucno, aby měl spolek k účelům svým místnosti zvláštní, ale výbor se nechtěl k najmutí nějakého bytu odhodlati, poněvadž by to skrovné prostředky spolkové příliš ztenčilo; neb by se kromě bytného muselo platiti na opatrovníka místnosti a sbírek. S povolením p. purkmistrovým odbýval tedy výbor schůze své v archivu městském, kde se i sbírky spolku našeho, dokud by nebyly příliš rozsáhlé, budou moci uschovati — Z téže příčiny nepřijal výbor žádného zvláštního sluhy pro spolek; dával vykonati obcházky větší domovníkem musejním, začež tento dostane přiměřený honorář

Druhou správní starostí výboru bylo, starati se o získání více členů spolku, a to zvláště takových, kteří by nejen hmotně, ale přede vším pracemi svými k zkvétání jeho napomáhali. Za tou příčinou bylo učiněno v novinách vyzvání k přistoupení ku spolku, a když nemělo zvláštního výsledku, byla zasílána zvláštní pozvání od jednatele těm pánům, o nichž se ten neb onen člen výboru domníval, že by k spolku přistoupili. Však v ten čas, když se pozvání taková na všecky strany rozesílati počala, tvořila se již na obzoru vlasti naší děsná mračna oné bouře, jejíž strašného a zhoubného řádění jsme všichni dosti zakusili. Vzdor tomu přibylo spolku předce 21 členů, tak že jich nyní 52 čítá

Nyní když nastaly doby klidnější a spolek náš po vykonání přípravných prací i veřejně činnost svou započíti může, lze očekávati, že se kruh našich spolučlenů v krátkém čase znamenitě rozšíří Při té příležitosti dovoluje si výbor k Vám, velectění pánové, vznésti žádost, abyste jednatele laskavě upozorniti ráčili, komu by se pozvání k přistoupení ku spolku zaslati mělo, a pak i soukromě v ohledu tomto ku dobru spolku jednali.

V příčině správy spolkové zbývá nám zmíniti se jen ještě o organisování spolku. Výboru nezdálo se býti rádno, aby se spolek na odbory rozštípoval. Jest to patrné, že skoro každému spolku vědeckému, který nechová v sobě živly zcela různorodé, bylo rozdělení na sekce neprospěšno, poněvadž podporovalo roztříšťování se sil a nekonečnou řadu rozličných plánů, z nichž se pak žádný nevyvedl Této nehodě se chce výbor uhnouti a proto nemíní, aby se zřizovaly odbory Výsledek prací našeho spolku záleží přede vším na upřímné snaze jednotlivců. Úlohou spolku jest, práce tyto hmotně a zkušenostmi a vědomostmi všech členů podporovati. Toho se docílí častými schůzemi spolkovými, v nichž se odbývati budou přednášky, o kterých se jakož i o všech pracích spolkových rozepředou rozpravy, jimiž se vzájemného dorozumnění nejvydatněji docílí.

Co se činnosti výboru strany započetí vědeckých prací dotýče, v tom spraveno bude velectěné shromáždění přečtením návrhů p. starosty prof. Tomka a p. prof. Tieftrunka, k tomu směř-

rujtetch, od výboru skoumaných a schválených. Maje přesvědčení, že účel spolku, jak jej stanovy naznačují, příliš široký jest a neurčitý a že, kdyby si spolek neustanovil bližšího cíle, snadno by se mohl s něčeho minouti, uznal výbor za dobré, aby se při vyhledávání a sbírání pramenů především měl na zřeteli dějepis umění. K systematickému sebrání listinného materiálu nemá a sotva bude míti spolek někdy dosti prostředků a kromě toho mame ústavy, které účeli tomu již po delší čas pozornost svou věnovaly, a. posavád tak činí a při tom bohaté nadány jsou. Proto má výbor za to, aby se tato stránka činnosti spolkové sice neopomíjela, ale aby spolek náš sebraného již historického materiálu k jednomu neb více zvláštním účelům užil. Nejvhodnějším vnáší se býti probírání dějepisného materiálu za příčinou sestavení historické topografie české. Příčiny toho jsou velmi važné. Síly jednotlivce nestačí k takové práci, jest k tomu zapotřebí spolku více pracovníků — tedy spolku. Dějiny politické jsou bádáním Palackého a jiných dosti známe; co se však jiných stránek dějepisu českého dotýče, n. p. dějin práva, financí, stavů, měst, umění atd., tu bude ještě mnoho práce a potu zapotřebí. A při této kulturní části našich dějin jest řádná topografie historická věcí nevyhnutelnou. Proto vám, velectěný pane, hned v dnešní schůzi výboru uloženou se práce této odporučuje, a to v tom způsobě, jako to slavného p. starosta náš předmluvce

Potřebný jest též návrh druhý, jejž výbor velectěnému sjezdu dělí k provedení odporučuje a jejž p. prof. Hattrank předčítá. Jím se mají práce spolkové uložiti a přidejiti tomu, aby se tyto práce nevykonávala dvakráte a třikráte, a aby se tomuto badatelu nešetřila cesta do některého místa, kde nyní již snad žádného archivu není, kde však on by pro některé dálež... snad mnoho historické látky tajiti dovedl.

Co se týče badání o dějepisu umění českém, o tom byly [illegible] vysledky v novější době sbírání našich předmětů [illegible]

Návrhy, týkající se sbírání materiálu k historické topografii České a přísedící [illegible] výstavě archivů českých, byly schváleny [illegible]

Slovanská ethnografická výstava v Moskvě.

[illegible]

ženský i mužský i se všelikými šperky a ozdobami dotčené společnosti poslán býti mohl; neboť nemají kroje ty v museu za sklem býti uschovány, nýbrž budou jimi figury od hlavy až do paty charakteristicky oblečeny. Kromě zevrubného vypsání, dle něhož by takové oblékání státi se mohlo, přeje si společnost, aby jí i vyobrazení (zvláště malované velké fotografie) osob, zrůstem i tváří dokonale ráz obyvatelů krajiny, z níž kroje pocházejí, představujících, zaslány byly, aby dle nich charakteristické modely (po 35—50 rublech) zdělány býti mohly.

K zřetelnému vylíčení domácího živobytí kmenů a krajů slovanských žádá universitní Moskevská společnost, aby jí zaslatelé krojů zároveň také posílali charakteristické věci z příbytků a z domácnosti těch lidí, kteří toho neb onoho kroje užívají. Takové charakteristické věci jsou: ozdoby a okrasy světnic, domácí, kuchyňské a stolní nádobí, hudební nástroje, nábytek, dětské hračky, věci, charakterisující domácí i veřejnou pobožnost, nástroje rolnické a řemeslnické, modely vozů se vším příslušenstvím, modely bydlišť, míry, váhy a počítadla, obrazy výjevů z národního života. (Mezi takové charakteristické věci položili bychom také tance, hry, texty a melodie písní. Red.

Druhé oddělení výstavy a musea bude pro *anthropologii*, kteréžto vědy Slované posud nejméně si všímali. Druhé oddělení záleží bude ze dvou odborů: z věcí ku poznání vnější i vnitřní zřízenosti těla. Přeje si tedy společnost: poprsí, odlitky, podobizny a fotografie, z nichž by nejlépe vnější ráz kmene poznán býti mohl. Předkem žádá společnost fotografy slovanské, aby jí poslali co možná největší fotografií osob té a oné krajiny, každou en face et en profil, s jmenováním bydliště a věku osoby. Lékaři mají společnosti poslati hlavy mrtvol rozličných kmenů do lihu položené, aby pak v Moskvě modely býti mumifikovány; ovšem že i věk a kosti [illegible] oboru anthropologickému jest zapotřebí, avšak ne tolik z naší doby nýbrž i z hrobů starodávných. Jsme [illegible] historické [illegible] mají výbor [illegible] platně pomáhati býti může. I my prosíme snažně, aby krajané naši [illegible] starodávných [illegible] kamení, hrnce a t. d. nýbrž i lidské a koňské [illegible] vykopali, aby i [illegible] archeologická [illegible] Red.

[illegible] výstavy [illegible] kostní do [illegible] několik [illegible] kraji, [illegible] krajiny. [illegible] výstavě i [illegible] domově. [illegible]

[illegible] Komisse [illegible] výstavy [illegible]

Dle toho přičítá p. Jagić rozbor a) (fibula, kopča) Římanům, rozbor b) (spirala, zavojka, jaké v střední a v severní Evropě zhusta se vykopávají) národu neřímskému; byly by tedy u Grobnika vykopány *dvojí* bronzy. K rozeznání bronzů římských od neřímských nepostačí rozdíl mezi tvarem umělejším a neumělejším, protože se velmi zhusta nalézají neřímské bronzy tvarem velmi dokonalé.

P. Jagić sestavil (l. c. 67 sld.) přehled míst, na nichž v trojjediném království starožitnosti nalezeny byly, při čemž se každý snadno domyslí, že starožitnosti i počtem, spůsobem a věkem v rozličných krajinách jsou rozličné, protože jižní ty krajiny rozličnými kmeny byly obývány, a že některé krajiny dříve, jiné později ku panství římskému byly přivtěleny. Nejbedlivěji bylo probadáno Splitsko, v němž býval v Saloně palác Dukljaninův (Diokleciánův), protože tam akademie Vídeňská Dr. Carraru za příčinou proskoumání topografie římské vypravila. Výsledek toho byl spis „Topografia e scavi di Salona" r. 1850, s nímž se Dr. Lanza („Monumenti Salonitani inediti" v Denkschrift-u d. k. k. Akad. d. Wissensch., philos. hist. Cl. 1856) ve všem nesrovnává. V Charvatsku a v Slavonii jest více míst (Šišak, Mitrovice, Oseк, Vinkovce), která od časů římských dobře jsou známa. Pokud si jich všímali domácí (Kutančić) i cizí, stalo se to více k vůli nápisům a mincím, nežli k vůli jiným starožitnostem. Z Charvátska vyčítá p. Jagić 17 nálezišť starožitností, skoro všechněch římských, v charvatské vojenské hranici 17, na ostrovích 8. Za známku *neřímských* bronzů považují archaeologové vůbec *kelt*, který v Italii velmi zřídka nalezen bývá. Tím vzácnější jsou v Záhřebském museu tři kelty (otkel), které r. 1863 u Drežnika byly nalezeny. Jiný kelt byl nalezen u Liky v Charvatské vojenské hranici, jiný u Opatovce v Křižovacku; o kusu pálstavu, skrz naskrz zelenou rzí prožraném, neví se, odkud se do musea dostal. Nejdůležitější neřímský bronzový nález učiněn byl u Drežnika, u Grobnika a v mohylách (v Dalmacii říkají „gomile, gomilice", česky homole, per matathesin mogila, mohyla) Radobojských v charvatském Záhoří. Na oněch dvou místech nalezeny byly bronzy, u Radoboje pak železo a modré perly skleněné — tedy z pozdějšího (slovanského) pohanstva. Ale dokud rovy a mohyly nebudou proskoumány, nemůže se ze starožitností po různu a bez pozorného prohledání naleziště nic vědeckého dovoditi.

Pročež p. Jagić velmi vroucně k tomu se přimlouvá, aby nějaký odbor archaeologický v Záhřebě založen byl, ovšem že nejprospěšněji při akademii jihoslovanské. Dejž Bůh, aby předkem již jednou konečně ona akademie byla potvrzena, a pak aby při ní žádaný odbor archaeologický založen byl, by i mezi jižními bratry slovanskými studium archaeologické zdárně ujalo se a zkvětlo!

Mezinárodní spolek krásných umění. V 230 čísle „Národních Listů" dočtli jsme se potěšitelné zprávy, že „Umělecká Beseda" přihlásí se co člen k novému mezinárodnímu spolku pro pěstování krásných umění. Spolek ten (International Society of fine arts) založen byl v Londýně pomocí a ochranou šlechticů anglických; fondu má jeden milion zlatých. Účelem jeho jest, přičiňovati se ku zvelebení krásných umění po všech zemích, jakož i k tomu, aby na pevnině poznána byla škola anglická, jak toho zasluhuje, na vzájem pak aby Angličané lépe poznali školy umělecké po pevnině. Spolek chce i zaopatřovati umělce tak, aby zbaveni jsouce pokud možná hmotných starostí, tím snadněji a prospěšněji ideám svým věnovati se mohli. Toho má se docíliti zvláště pořádnými výstavami a prodáváním výtvorů uměleckých. Spolek umělců Bruselských, spojiv se již s Londýnským spolkem mezinárodním, vydávati bude týdeník „Chronique internationale des beaux-arts" k rozšiřování vzájemnosti mezi umělci rozličných národů. „Umělecká Beseda", připojíc se ku spolku mezinárodnímu, mohla by mimo jiné uvázati se v důležitý úkol, častým dopisováním do zmíněného listu mezinárodního seznamovati lidi nepředpojaté zašlým rakouskoněmeckým systemem s *českou individuálností* v umění za dob minulých i nynějších, aby národové nebyli dále klamáni strojenými rozumy a zarytou pitomostí, že v Čechách všechno krásné jest „deutsche Schule".

Germanské museum v Normberce mělo r. 1865 12.000 přispívatelů. Vlády všech zemí německých podporovaly museum penězi — vláda rakouská 1050 zl. r. č. —, kromě toho 450 obcí, 145 vyučovacích ústavů. 186 společností vědeckých, uměleckých a průmyslových, 162 spolků zpěváckých a tělocvičných, a 595 kněhkupectví nakladatelských posílalo museu knihy historické i archaeologické. Myslím, že bychom z těch čísel ve prospěch vědy a národu také něčemu se mohli naučiti.

Sbírky realného gymnasia v Táboře. Spanilomyslnými dárci a přičiněním sboru učitelského zřízena byla při realném gymnasiu Táborském sbírka archaeologická, k níž i rukopisy, staré knihy a zbytek archivu městského přidány jsou. Vděčná památka za to sluší slavné městské radě, která důležité rukopisy, jež prof. Mart. Kolář v bývalé radnici byl nalezl, realnému gymnasiu darovala, pp. dru. Sedloni a hodináři Fr. Vostrému, od nichž zbytky archivu městského pocházejí, a m. j.

Ve sbírce té schovány jsou: rozstřílený prápor na dubové žerdi z třicítiletě války — má na jedné straně zbytky jakéhosi znaku, na druhé kousek latinského hesla s rokem 16..—; 5 kos válečných, halapartna, 2 kamené koule, nůž 2" široký, 1' dlouhý; drátěná košile, podkovy z bojiště u Nýrska a velika podkova, nalezená v Táboře pod hradem u Lužnice; 3 ostruhy, starožitný klíč; 3 popelnice, z nichž jedna velmi krásná u Svrabova nalezena byla.

Mezi 155ti listy, pocházejícími z archivu Táborského, jest nejstarší dopis Nového města Pražského z r. 1554; dopisy šlechty okolní jsou skoro všeckny ze 17. století (3 Albrechta Vražды z Kunwaldu na Nových Martinicích z r. 1601; Adama Pinty Bukovanského z Bukovan r. 1603, Karla Čabelického ze Soutic r. 1618; dopis pěti bratří Sádlů z Vraznéhо na Hlinici r. 1618; Oldřicha Skuhrovského ze Skuhrova z r. 1647 a j.) Dva dopisy konsistoře Pražské pod obojí jsou z r. 1601; i list Marka Bydžovského z Florentina mezi dopisy nalezen byl. Větší část listů jsou dopisy z měst. Jiné listy jsou závěti, smlouvy, koncepty atd.

Od listů oddělena jsou všeliká poznamenání o věcech městských a. j., mezi nimiž uloženo jest i z konce 15. stol. seznamenání toho všeho, co vyslanci Táborští na sněmu Pražském vykonati měli; registra záduší špitálského r. 1654; počet váhy rathouzské, co pánům sousedům vlny bylo odváženo 1691 a j. — dohromady 38 čísel. Z archivu Pelhřimovského bylo sbírce darováno asi 100 listů z 18 století. Rodovod panů Čikánů z Čermné a obdarování Kláštérských z Rosengarten predikátem jest také v archivní části sbírek uloženo.

Vázané rukopisy rozděleny jsou v theologické a občanské, ony pak v katolické a táboritské. Že pak p. Kolář, nálezce těch rukopisů, táboritské knihy v „Kroku" (I., 221; II., 237) šíře vypisuje, vyčteme dle zprávy jeho toliko rukopisy obsahu katolického. Jsou:

1. *Sermones*, výklady perikop, na začátku a na konci rukopisu husitské, uprostřed (jinou rukou) katolické. Kus pergamenového listu svědčí p. Jindřichovi z Rosenberka.

2. Kniha vázaná v červené kůži: o nejsv. Trojici, čtení, jež míval Kunrat Zolte na školách Heidelberských (Zolte čili von Soltau byl r. 1372 děkanem fakulty filosofické v Praze a † co biskup v městě Verden r. 1407). Počíná: Firmiter credimus de sancta trinitate... Potom následuje „liber sententiarum" obsahu theologického, po něm pak jinou rukou traktát o sektách kacířských a příklad jich exkomunikování z let 1370—1380; dále traktát o vtělení Krista Pána, psaný proti židům: list, jejž psal rabbi Samuel: „Decretum abbreviatum" a slovníček 100 slov latinských a německých.

3. *Jeronymi expositiones in minores prophetas* od Daniele až do Malachiáše: sem tam jsou poznámky táboritské.

4. *Postilla per circulum anni magistri Johannis de Abbatis villa compilata.* Začíná: „Dominica prima in adventu," a končí výkladem textu: „Cum sublevasset oculos Jesus, dixit ad Philippum: „Unde ememus panes etc." Sem tam starší Táborita připsal: „Hic est error." Na zadu jest starý kalendářík z let 1373—1393, obsahující literas dominicales, cyclum lunarem s intervallum, concurrentes a cursum solarem. Na pergamenu přivázaném jsou noty na slova písně: Janitor coeli, a písně latinské na den sv. Vavřince a sv. Petra a Pavla. Charaktery má manuskript takové, jaké Jeronymovy expositiones.

5. *Mammotractus* a *Lucianus* obsahuje předmluvy (prologos) ku knihám písma sv. starého i nového zákona. Slova jsou alfabeticky seřaděna: A—Abacus—Abdico — — Zabulus, Zelotes Zelus — Zyma — Zizania — Zodiacus — Zomentum. — Charakter vnější jako u předešlých.

6. *Tertius liber Malogranati*, qui tractat de statu perfectorum, comparatus per dominum Johannem sub anno 1385 — na konci: finitus iste liber per manus Nycolai Magni *nequam* de

Knyma. Potom následuje: Incipit tractatus Innocentis de miseria humanae condicionis. Pak: Incipit pastoralis liber beati Gregorii papae. Charaktery předešlých.

7. *Prima pars omeliarum Gregorii* začíná druhou nedělí po svátcích svatodušních a končí neděli 24. po sv. Duchu. Poslední jest řeč sv. Augustina o nepřátelství. Charaktery jako předešlých.

8. *Liber omeliarum Cesarii* počíná výkladem textu: „Ecce mitto angelum meum ante...“ Poslední jest výklad evangelia: In illo tempore abeuntes Pharisaei inierunt consilium, ut Jesum caperent in sermone.“ Potom následuje řeč na den zvěstování P. M. jinou rukou, nežli předešlé „Homilie“ psaná, a jiné řeči na dni svatých a svátcích božích složené. Ruka opět jiná. Poslední řeč „de dedicatione“ také jinou ruku jeví; smysl její jest táborit-ský; předešlé všechny jsou katolické. Krátkým rejstříkem řečí ukončen jest celý rukopis. Školám Táborským byl rukopis ten darován od p. hodináře Vostrého.

9. *Životopisy svatých a svátcí božích:* První řeč jest de adventu domini; poslední na den sv. Erasma; z předu jest krátký obsah a traktát o sedmi svátostech. Rukopis katolický, od molů prožraný, bez pochyby pochází z Německa; životopisu sv. Václava v něm nenalezáme.

10. *Vocabularium pisma sc.* První slovo: „Abba,“ poslední „Zona.“ Na konci čte se česká průpovídka: „Gyzt gest dokonano czozt gest bylo o tobye psano a styem konecz.“ Na desce jest 15 slov latinských a českých.

11. *Liber Mauricii.* Na konci: Explicantur distinctiones fratris Mauricii finitae sub a. D. MCD feria tertia post judica per manus Petri. Vykládá slova písma sv. Na deskách jsou noty ku zpěvu: „aeterne deus, et te in veneratione beatae Mariae semper virginis.“ Od molů prožraný rukopis.

12. *Omelie*, které počínají výkladem textu: „Jerusalem prophetam dabo Isaiae,“ končí liber visionis Nauni; pak následují v druhé polovici knihy výklady písma sv. počínající slovy: „Verba Jeremiae filii Elchiae de sacerdotibus, qui fuerunt in Anachor in terra Benjamin;“ končí kapitolou: „Ezechiel propheta cum Joachim, rege Juda, captivus ductus in Babylonem.“ Na konci jsou výklady prorockých míst.

Na jedné desce jest psáno evangelium: „Quum ergo natus esset Jesus in Bethlehem,“ na druhé evangelium: „Tum Jesus ductus est in desertum.“

13. „*Secunda pars Pascalis*“ počíná řečí na text: „Mortuus est dives“ a končí výkladem textu: „Sponsus sanguinum tu mihi es.“ Písmo krásné, krátký obsah a hlavní myšlénky červeným inkoustem po straně jsou připsány.

14. *Quartum* traktátů katolických. První traktát jest výklad desatera božích přikázaní, počínající: „Audi Israël praecepta domini.“ Potom následuje výklad perikopy nasycení lidu. Při modlitbě k panně Marii jest rok 1450; modlitbou počínají řeči a výklady na svátky svatých a svátcí božích takto: „Consuetudo est nostrarum... diem velut navem bene regere, in fine navis scholcant et non in medio. Sic est mutatis, qui in hac vita vult bene regere vitam suam, tangam navem ad.“ Řeči tyto končí výkladem textu: „Cum descendisset Jesus de monte, secutae sunt eum turbae multae.“ Za tímto traktátem vypisuje se „Statuta divini Arnesti archiepiscopi Pragensis.“ Potom následuje řeč in die visitationis sanctae Mariae, počátek „Magnificat“ a píseň s notami: „In splendore fulgentis lucis sanctus deus et homo regnavit a ligno et in virtute [illegible]“ a více jiných písní, jako „De corpore Christi [illegible]“ Jacobi Sohn bez not, pak výklad na text „Homo quidam descendebat [illegible]“ potom život a mše sv. Františka, sv. Václava. Velmi mnoho modliteb staročeských jest v tomto rukopisu, jakož i různé zápisky na deskách.

15. *Quintum* [illegible] knih Mojžíšových až k textu „Venerunt ad Aram Atad.“ Potom následuje výklad podobizný traktát na 2 listech [illegible] od [illegible] 1450 [illegible] s notami. Pokračuje [illegible] kdy [illegible] [illegible] pověrečného vyznání, potom seznam papežů a [illegible] od [illegible] do [illegible]. Modlba pozdravení sv. Václava [illegible] s [illegible].

16. *Quartum* [illegible] Chrysostom [illegible] s [illegible]. Písmo čisté, krátký obsah [illegible] na straně červeným inkoustem [illegible].

[illegible] pak [illegible] Václava výkladem textu: „Maria Magdalena et Maria Jacobi [illegible] medium bonorum [illegible]“ [illegible] 1 list, na konci tři. Na deskách [illegible] počátku XV. století.

2 česká, 1 německé, 1 latinské; o obsahu jejich jinde. Spisovatel Johliko nebo Jechlin pocházel z Vodňan, studoval v Praze a byl farářem na Zderaze.

18. *Secunda pars concordanciarum a Procopio, quae incipit Mile Mortifer etc.* Pořádek foliantu toho jest alfabetický; na konci černým inkoustem: „Expliciunt concordanciae majores super bibliam Petri de Benessov.“ Snad to jest spis Prokopa Velikého nebo Prokopa magistra Plzeňského. Charaktery vnější jsou tytéž jako u předešlých, jen že rukopis náramně drobným písmem psán jest.

Hradby Starého města Pražského. Minulého roku, když se dům číslo 365—1. „u Lemonů“ zvaný přestavoval, přišlo se při kopání pro sklepy a základy nového domu na zbytky bývalých hradebních zdí Staroměstských. Ve Ferdinandové střídě, kde se nyní hlavní zeď nového domu nachází, nalezena byla příkopní zeď. Část té zdi uhýbala se v tom místě, kde se nyní kosmý roh nového domu nalezá, ku Perlové ulici v ten způsob, jako by v tom místě nějaké mostové zakřídlení bývalo: směr ostatní části zdi byl asi ten, že by prodloužená rovná čára zasáhla roh Charvátské uličky. Jest patrno, že se Staroměstské ohražení v žádné rovné čáře ku Vltavě netáhlo, nýbrž že směr zdí všelijakými úhly se lámal. Svědčí o tom nalezené zbytky zdí hradebních při přestavování levé části Platejsu a při přestavování bývalého Fidlerova domu na Můstku. Část příkopní zdi nalezá se posud pod chodníkem podél nového domu „u Lemonů“. Nalezená zeď příkopní měla 3° 3′ výšky (původně asi 4°), v základu 1° 1′ šířky a v hořejší síle 3′ 4″. Sesílení zdi bylo toliko s jedné strany, totiž do příkopu, tedy proti tlaku. Podlé této zdi byla ve vzdálenosti 6° 4′ 5″ souběžná hradební zeď: místo mezi oběma zdmi zaujímal příkop. Základy obou zdí byly v stejné hloubce. Zbytek hradební zdi byl toliko 1° z výši; v základu byl silný jako příkopní zeď, v hořejší pak části 5′ 2″. Sesílení bylo též jednostranné, do příkopu a proti tlaku. Obě zdi byly vystaveny z tvrdé opuky, vazba kamenů byla dosti pravidelná, malta pak tak pevná, že se kámen od kamene jenom rozdrcením odloučiti dal. Ovrhnutí nebylo pozorovati žádného. Příkop byl 6 4′ 5″ široký, 4° hluboký, od nynější dlažby Ferdinandovy třídy počítajíc, a měl nepatrný svah k Ovocné ulici. Hloubka příkopu vypočítána byla tím spůsobem, že se sledoval návoz až na dobrou půdu řečný křemen, což 4° 3 hloubky od dlažby Ferd. třídy obsahuje. Příkop byl zavežen rumem, smetím, střepy, popelem a odřízky kožní. Dle vrstev návozů a věcí, v nich nalezených, bylo možná sledovati, jak znenáhla příkop zavážen byl. Mince nalezené byly z doby Václava III. až z doby Ferdinanda II. Na místě, kde jindy bývala terasa s krámky a hostinec v alejích, bývala nejspíše zahrada, poněvadž po zbourání basin a mince až do Josefa II. nalezeny byly. Našli také v rumu: starý visutý zámek, střevíc s prořezaným kulatým předkem na stahování řeminkem se zbytky hedvábné podšívky, mnoho rozlišných nádob středověkých, zlacených dukátů a hliněných přesleňů. A. Baum.

Troji hroby v Kojeticích. Asi v polovici cesty z Prahy do Mělníka leží při hlavní silnici ves Kojetice, jejímž majitelem jest p. Kliment Bachofen von Echt. Při té vsi byl loňského roku na trojím místě odkryt zvláštní spůsob hrobů: bez násypu s mistrojí kamennými, kryty v kamenných kruzích s kostrami a mistrojí kamennými i kostěnými, mohyly z kamení a hlíny nanošené s kostrami a věcmi bronzovými.

a) Když prokopán byl [illegible] nízkého pole kladli [illegible] mohyly. [illegible] 1,—5 [illegible] 1, a kladivo serpentinové 4″, z dlí. Kladivo bylo na širším konci naproti ostří s hora i z dola zvláště provrtáno, tak že dřevo není vidovité, nýbrž že obě vrtání v prostředí otvoru kamenky se sbíhají. Mají jsou ze zemosanu a [illegible] velmi [illegible] [illegible] [illegible] na některých je vidět, že [illegible] [illegible] [illegible]

V středu druhého kruhu byla také deska, pod níž velká a malá kostra ležely; menší rozpadla se hned. Lebky obou hrobů byly schovány. Ve hrobu byla rozpuklá bezuchá nádoba z nabledlé hlíny, rovnoběžnými dolíčky ozdobená. Kromě té nádoby, serpentinového mlatu a dvou ostrých šidel z rozštípených kostí s chocholíkem kloubovým, 4 a 8″ z děli, nebylo v hrobě nic nalezeno.

c) Na svahu stráně blíže dotčených hrobů s kamenými kruhy byly mohyly z kamene nanešené a hlinou přikryté, které dle zprávy starého muže 9 vysoké bývaly. Jsouce větším dílem v poli, oráním a vyklízením kamene tak sníženy byly, že jest nyní povrch pole vlnovitý. Ale předce dobyly se z nejvyšší mohyly skoro 4 kostkové sáhy kamenů, z nichž vážily některé kolik centů. Odstraniviše s mohyly nanešený kámen, našli desku, pod níž byl hrob 6 dlouhý, 4′ široký, neotesanými deskami kamene bez malty obložený V žádné z těch mohyl s násypem a s nánosem, v nichž mrtvoly nespálené byly pochovány, nebylo žádných věcí z kamene a z kosti. V jedné byly nalezeny bronzové nůžky, 6′ dlouhé, na spůsob nůžek ovčářských s oky čili držadly otevřenými, podkovovitými, a bronzový nůž, obě věci z červené, tuze měďové smíšeniny. Kromě toho našli větší a menší jehlici do šatů ze smíšeniny zlaté barvy. Všechny tři věci měly na sobě zelenou rez. V té mohyle bylo také 28 korálů jantarových, velikých jako bohatý hrách. Snad bylo v té mohyle pohřebiště osoby ženské. Pět jiných mohyl bylo prostějšího spůsobu; hroby jejich byly toliko jámy 6′ dlouhé, 3′ široké, bez opažení a bez přikrytí; neležely ani všechny jedním směrem a v jednu stranu. Kosti v nich bylo velmi mnoho, mezi nimi také veliká lopatka, snad koňská. Hlína v hrobech byla tmavá, mastná a vlhká. Starožitnosti v pěti těch mohylách nalezené jsou: bronzový pálstav formy v Čechách obyčejné; dvě čepele dyk s dvojím ostřím a s třemi dírkami k přidělání jílce, 3′ z děli; několik hřebíčků nebo jehliček s plochými hlavičkami. 5′ z děli — vše z bronzu — 2 provrtané jantarové korály, průměrné $^3/_4$″; šest zlatých prsténků z dvojitého v spirálku stočeného drátu, který nevine se vždy ku předu, nýbrž zpátečným směrem častěji se vrací (spůsob ten byl i při některých cínových, bronzových a zlatých prstenech Hallstadtských zpozorován): prsténky váží dohromady 8 dukátů a jsou tak malé, že nemohly na prst býti navlékány; drát jest velmi měký, zlato velmi čisté. Z nádob našly se toliko střepy. Místu, na němž mohyly ty byly nalezeny, říkají „Robštein“, což ovšem ani od *rovu* ani od *hrobu* nesluší odvozovati; *Rabenšteinů* máme zajisté v Čechách dosti mnoho. (Mittheilungen der k. k. Centralcommission 1866 Mai-Juni *).

Pečeť Beneše z Wartenberka. V červenci 1866 vykopáno bylo v Děčíně, jižně pod novým hřbitovem, u samého „děkanského rybníka“ (nyní louky) pečetidlo Beneše z Wartenberka. Pečetidlo bylo mezi rumem, který tam s nějakého spáleniště přivezen byl. Nálezce p. Thile, mistr tesařský, daroval vzácné to pečetidlo prostřednictvím důchodního p. A. Kominka sbírce Českého musea. Pečeť má průměru 12‴. Rozpeřené, dobře heraldicky vyryté křídlo orličí ozdobuje přilbu s přikrývadly; podoba přilby jest jako na rozhraní mezi přilbou hrncovitou a mezi přilbou kolčí. Dole spatřuje se štít trojhraný, šikmo v levo postavený, ve dvě půle rozdělený; levá polovice jest čárkami mřížkována, kterýžto spůsob heraldického naznačování barvy ze starší doby posud toliko při pečetech Wartenberských pozorován byl Rozpeřeným křídlem orličím a mřížkovanou polovicí štítu podobá se tato pečeť pečeti Jana z Wartenberka na Děčíně, přivěšené k pergamenovému listu 13. července 1392 (v museu); při Janově pečeti přilby není. I na pečeti Markvarta z Wartenberka na Děčíně (1432) jest podobné křídla rozpeření a mřížkovaná polovice štítu, ale podoba štítu a přilby jest jinačí. Beneš z Wartenberka na Děčíně (1432) a Jan z Wartenberka na Ralsku měli také podobné křídla rozpeření, ale neměli mřížkované půle štítu jako na naší pečeti; i Sigmund z Wartenberka na Děčíně (1436) a Jan z Wartenberka na Blankenšteině neměli v pečetech mřížkování (Sigmund měl po prvé nad přilbou pannu v lodičce, Jan toliko prázdnou lodičku). Jsou ještě dva Benešové z Wartenberka, jeden z r. 1369 (Lib. erect Vol 2 K. 6) a z r. 1450 (Schaller: Leitmeritzer Kr. 183); kterému z nich pečetidlo patřilo, rozhodne jeho spůsob a charakter písma. Nápis jest perličkovým kruhem od erbu oddělen, s druhé pak strany čarou kruhovou ohražen a čte se v tato slova: *S. Benesii de Wartenberg*+. Majuskula pochází buď z druhé polovice 14. nebo z počátku 15. století. Deska pečetidla jest tenká, rytí hluboké a zřetelné, na druhé straně jest na rohu malounké ůško, jímž tkanice dala se provleknouti. Pečetidlo jest z mosazi starší smíšeniny, a patřívalo nejspíše Beneši z Wartenberka, současníku Karla IV. Fr. Beneš.

*) Z nálezu Kojetického nebyla ani jedna věc našemu museu darována.

Nalezené starožitnosti. V bývalé tvrzi Lorci u Kutné Hory nalezeny byly tři krásné palstavy. Za Horou našli bronzovou římskou minci císaře Konstantina (306—37). Hodinu od Suchdola pod vrchem Vysokou nalezen byl peníz Domitianův (81-97) a stará bronzová ostruha s přídavkem železným. Nálezy ty jsou uloženy v Kutnohorské reálce a u p Růžičky. U Kutné Hory bylo vykopáno mnoho hlíněných kuliček na zrezavělém drátu navlečených, tak že se podobá, že takové kuličky, které se velmi zhusta v zemi vyskytují, bývaly nejspíše *počítadlem* U Chvatliny byla v popelnici nalezena hlíněná kulička, na spůsob náušnice drátem opažená. Fr. Beneš.

Karlštein. Týden před sv. Václavem přijeli inžinýři z Vídně na Karlštein, kdež vyměřovali a kreslili po kolik neděl. Přijeli tam proto, aby dle jich vyšetření hrad tento velepamátný opraven byl. Neumějíce česky, nemohli se lidu na nic jak se patří vyptati, a zdali s sebou také přinesli vroucnost historicko-vlasteneckou, s jakouž sluší vstoupiti na mohútný Karlův hrad, nevíme; ale pocítili jsme opět, jak nás to uráží a jak se mysli naší protiví, že nás i nyní v památkách našich uměleckých Vídeň nepřestává kantorovati, jakoby muži *našeho* národu ničemu nerozuměli a nedovedli také přijímati dióty (po 7 zl.) za práci třeba ještě důkladnější, jako páni z Vídně. Chybil, kdo k tomu radil, protože *naši* stavitelé i archaeologové lépe vědí, kdy a jak byl Karlštein přestavován, a dovedou beze vší předpojatosti vmysliti se v slohové i historické ústrojí hradu Karlštejna. Tak se u nás podporuje domácí umění a peníze zemské vydávají se ze země, a nikdo ani nehlesne.

Křivoklát. Staroslavný Křivoklát, hrad někdy královský, kterýž svou výstavností Karlštejnu a Zvíkovu po bok se stavěl, ve své nynější sešlosti jest pravým obrazem ztýrané vlasti naší a celého ožebračeného národu. Oddělení královských pokojův, jež Beneš Lounský vystavěl, ovšem již roku 1826 zcela zpustlé, hrozí nyní na dobro spadnutím. O vánocích loňského roku hlavní zeď obrácená do vnitřního dvoru počala pukati tak povážlivě, že musila se kladami podchycovati a podepříti. Na jaře povolán jest z Prahy pan Bernard Gr . . ., který již provedl tolik nešťastných ale drahých restaurac v království Českém, aby tomu poradil, jak by lze bylo zabrániti úplnému spadnutí té části hradu. Ráno byl z Prahy vyvezen, uhostěn a na večer zas zpět dopraven Po některém čase poslal svůj návrh obnovy spolu s účtem na 100 zl. Dostal však jen 80 zl za jediný den své komise; kníže Fürstenberk lekl se té drahoty a dále nestalo se nic. Nebožtík kníže Karel Egon chtěl věnovati každoročně několik tisíc zlatých z důchodů na důstojné obnovení hradu Křivoklátu, však v krátce na to umřel a s ním zmizela naděje, žeby něco učinilo se pro tuto tak důležitou stavbu historickou. (N. L.)

Český antifonář adventní ve Weimaru. V knihovně velkovojvodské chová se český antifonář s pěknými inicialkami asi z r. 1606. Patříval rodině Žateckých v Praze, jejíž paměti (křty, sňatky, úmrtí a j.) od r. 1580—1625 na několika listech zapsány jsou. (Nár. Listy)

Tristaletou památku Mikuláše Zrinjského slavili letos Charvaté tiše neb hlučně, jak kde mohli, ale slavili ji všickni. Na památku té slavnosti daroval veliký mecenáš slovanský, nejdůstojnější p. biskup Strossmaier 60.000 zl. na založení university v Záhřebu. Za touž příčinou dal p. Kresić raziti peníz s poprsím Mikuláše Zrinjského a s nápisem: *Nikola Subić knez Zrinjski, ban hrvatski*; na druhé straně čte se: *Na uspomen hrvatskih junakah pod Sigetom 1566.*

Mince polské. Na bramborišti u Wieluni vykopána byla nádoba s 8000—9000 penízky, které byly tak malé, že jich 27 vážilo 1 lot. Byly všecky polské, domácí, z konce 12. století, z doby Boleslava Křivoustého, Vladislava II. a Boleslava IV.

Veliká mohyla. V Unterlunkhofu v Aargavu nad Reussou dal historický spolek kantonu prokopati největší ze 46 mohyl v lese Bärhauě. Mohyla ta má středního průměru 60′, dolního prů-

měru 96'. Nad půdou lesní byly nakladené balvany a valouny z výši 15'. Ve středu mohyly bylo v hloubi 10' desatero rozličných vrstev pohřebních i spalovacích, v nichž bylo kromě několika věcí železných velmi mnoho ozdob bronzových vzácné umělosti. Nalezen byl také kousek roucha ženského červeně a zeleně kostkovaný, který bronzovou rzí vedle něho ležící, hniloby uchráněn byl.

Americká pyramida. Skoumatelé přírody našli v pořící Colorada na pusté rovině pyramidu z výši 104', která od aigyptských pyramid tím se liší, že nemá ploch stupňovitých, nýbrž plochy hladké. Jak se podobá, nebyla pyramida ta dodělána, a zemětřesení ji velmi poruchalo.

Literární repertorium.

Il battistro di Parma, descritto da Michele Lopez . . . . . Ferari 1864—5. 4., str. 313 s obrazy na 17. tabulích in fol.

Italie, umělcům země zaslíbená, slyne přehojnými památkami umění. Že pak se Vlaši jimi rádi chlubivají, někdy i přes příliš, nesluší jim za zlé pokládati, protože v Italii osoby vyšších i nižších stavů, dříve, nežli vydáním všelijakých historií umění od cizinců o památkách svých byly poučeny, samy ze sebe o nich přemýšlely, jich si vážily a jimi se těšily. Říkají-li Němci, že Vlach umění své veleli a každému ukazuje, aby na cizincích několik grošů vyloudil, netýká se to celého národu, nýbrž jednotlivců, od nichž přichozí hosté buď pro přílišnou dychtivost, nebo pro svou nedospělost snadno se dají ošidit. Věru, přáli bychom si, aby ve vlasti naší každý obyvatel památkám umění tak rozuměl a jimi se honosil, jako ve Vlaších, kdež i prostý vesničan s hrdostí cizinci ukazuje, co jest ve vsi památného buď uměním neb historickou upomínkou.

Počteš se ve spisech německých, že prý nyní do literatury a do umění v Italii nic není, že prý Vlaši trávi z hotového. Ale, pokud Vlachy známe, můžeme říci s dobrým svědomím, že by jich uměním a literaturou žádný národ i nyní nemusil se styděti. Že pak Pantové a Rafaelové ve Vlaších napořád se nerodí, za to Vlaši nemohou, jako Němci za to, že nemají každého desítiletí jiného Kaulbacha a Göthe. Ačkoli v „Památkách" jenom potud literatury italské můžeme si všímati, pokud historie umění se týká, přece brzy se přesvědčíme, že i Vlaši vydávají spisy takové, z nichž se jiní národové také těžkému mnohou přiučiti.

Vybrali jsme si nyní monografii *Il battistro di Parma*, protože ji pro zevrubnost a velikou důkladnost za spis vzorný pokládáme.

V úvodu rozpravy spisovatel o umění v Parmě až do 16. století, dokládaje vše, co píše, spisy spolehlivými. První kapitola obsahuje dějiny křtitelny, druhá vypsání stavitelské, třetí vypsání skulptur, čtvrtá vylíčení malířské. Za každou kapitolou jest dodatek s důkazy a výklady toho, co v kapitole obsaženo. Pokládáť ty tomuto spisovateli za jeden z nejdůležitějších, protože často obsáhlými listy, svitami čísel a listů patřičných, jakož i přípisy prvních knihopisců veškerých i kritických Italských, od doby Karla Velikého až do 16. století, z nichž se v úvodu vyvrací italských kritiků středověkých nedbalost a nedůvěra, a Alpatí někdy věcí s podstatou si povšimnutí.

Spisovatel i jiný materiál přehledně sestavuje a spolu slovem soudí, kritikou vědeckou rozbírá a spolehlivě se k dějinám připojuje. V spisech svých vyhýbá se subjektivnímu pojímání slohu, vkusu, výkladu a vůbec umělecké kritiky.

Obrazy poskytnuté všecko vyčerpání, jest zřejmé, nebo . . . Nejsou sice nádherné, ale správné a důkladné jako svědomí se . . . Oči shlíží na nás z obrazů přísnými, ale ctnostnými, přísnými, ale pravými, kterýchžto rukou a střídá i vyjadřování, ornamenty Pavlíc, skulptury a vůbec, malý ten stěnám a vkusu a to potvrzují několik kritických kamenných.

Křtitelna Parmská počátku 13. století. Jest skvostem romanského, jaké zvláštním způsobem v Italii se byl vyvinul, spojiv v sobě motivy klasické, franckoněmecké a sicilskonormanské. Křtitelna Parmská jest stavba samostatné, půdorysem z venčí osmihran, který u vnitř přechází v šestnáctihran. Rohy sesíleny jsou z venčí širokými, dle ploch osmihranu lomenými oporami, které ze zdi znamenitě vynikají a v stejné síle bez ústupků až nad hlavní římsu vyvedeny jsou. Co do vnější výšky záleží křtitelna z přízemku a ze čtyr galerií. Přízemek jest na pěti plochách osmihranu okrášlen oblouky, spočívajícími na architravu, jejž tři sloupky podporují. Oblouky, architrav i sloupky vystupují z plochy potud, pokud toho vystupující nárožní opory dopouštějí. Tři plochy osmihranu zaujímají tři románské portály (se strany západní, severní a jižní), okrášlené oblouky, menšími a menšími, čím blíže ke dveřím; architrav, spočívající na sloupcích s fantastickými hlavicemi, jest skoro starořímský. Plochy obložení i veřeji ozdobeny jsou ornamenty a figurálními polovypuklými obrazy. Polokruhové tympanony okrášleny jsou dílem sochařským obsahu biblického neb symbolického. Galerie mají po čtyrech sloupcích v každé ploše osmihranu. Sloupky ty mají ornamentální hlavice, na nichž architrav spočívá; postaveny jsou volně, tak že za nimi kolem chrámce choditi lze. Galerie jsou tak široké, jak daleko nárožní opory z plochy vystupují. Aby po galeriích choditi se mohlo, udělány jsou oporami průchody v každém patře. Čtvrtá, nejvyšší galerie, po niž choditi nelze, má vyšší sloupky, jenom trochu z plochy zdi vypuštěné, na nichž lomené oblouky spočívají. Silně vyložená (snad renesanční) římsa ukončuje stavení křtitelny. Nad každou nárožní oporou jest vížka, záležející ze štíhlých sloupků, jež jehlancovitá stříška přikrývá. Křtitelna kryta jest ploskou střechou, z niž nízká zvonička vyčnívá.

Vnitřek křtitelny jest šestnáctihran. V přízemí jest v každé ploše šestnáctihranu mělký výklenek, sklenutý polokruhem. Ve východním výklenku, naproti dveřím, stojí oltář, krásnými malbami a reliefy ozdobený. Uprostřed křtitelny stojí na několika stupních veliká, umělá křtitelnice. Nad výklenky jsou dvě sloupkové galerie. Kouty šestnáctihranu vyplněny jsou sloupky, tak těsně přistavenými, že toliko dřík sloupku z plochy vyniká. Hlavice mají buď ozdobu ornamentální, neb figurální. Na hlavicích těch stojí slabší sloupky, z výši obou galerií, s ozdobami, jako dolejší. Vnitřní galerie jsou v stejné výšce s první a druhou galerií z venčí, tak že z té do oné snadno se může přecházeti. Ve výši těchto galerií jsou čtyrhranná okna, která pro tloušťku zdí a galerií sotva mnoho světla vydávají. Na hořejších koutových sloupcích spočívají pásy, na nich pak mohutná, vysoká šestnáctihranná, lomeným obloukem sklenutá kopule, jejíž plochy odděluje kulatý prut čili žebro, které o koutové sloupce se podpírá. Kopule, zaujímající polovičku celé výšky křtitelny, uzavřena jest zvoníčkou, která nad střechu vyčnívá. Z venku není kopule ani viděti, protože stavitel vystavěl hlavní zdi křtitelny tak vysoko, jako kopuli, aby měl tlak klenutí odpor dostatečný. Uvnitř jest kopule okrášlena malbami starožitnými, jichž si i my můžeme povšimnouti, ale mezi potvrzováním s cizími výtvory stanoviti, na čem zvláštnost starší české malířství záležela. Bm.

*) *Křtitelna* staveli č. chrámec, v němž se křtí; *křtitelnice* - nádoba, z níž se křtí.

Književnik. Časopis za jezik i povjest hrvatsku i srbsku, i jednake znanosti. Pokretom Matice Hrvatske uredjuju i izdaju Iv. Fr. Jurčić, V. Jagić, I. Tkalac. Godina III. Svezka 1. i 2. U Zagrebu 1864.

Chce-li vědecký „Književnik" při všech svých snahách vyhověti k tomu, aby mezi kruhy svými podporoval ducha vědeckého, tažen dějepisectví pokroku a významu národu služí. Výše vesměs vyniká obsahem věcných pojednávání, jimiž vzájemnosti slovanské, jakož i vlastní si vědomí, a ty zvláště co nové, zajímavé se líbí. Ohled polského a ruského, přímý zřetel k jihoslovanům obsažen jest ve všech kusech vzájemnost tamtou, jednak proto, aby i v těchto slovanských provincích bratrské oči se otvírali, s velkým jest stránkou a prospěchem, může si v tomto „Književniku" každý přečísti rozpravy o důležitosti sdružení národních pravidel obyčejů mezi Slovany. I. 1—47; II. 97—111, kteryžto listy a důkazný článek dra. V. Babukiče o knjazu Mihovi Višnjovečkom, jakož i knjazu Koriatovičovi, jehož mnohé skutky nedostávají v podobném směru přehledu obyčejů mezi nimi, jsou velmi důležité, a jest nám dobývá poskoumati. Dobré vědecké sepsání V. Jagiče o tabuli kamenné: Starožitnosti a jich význam, se zřetelem na to, co jest v Záhřebském národním musea I. 48—74 slibuje si přečísti pro stručný přehled nyčejšího systému archaeologického. V I. sešitu 87—108 obsažen jest také badání dra. Hermenegilda Jiřečka o Panonii v 9. století s mapkou, vynikající ovšem vědeckou přesností a důkladností. Povšimnuti si také Iv. Radetičova ethického rozboru

písní srbsko-charvatských (II, 243–264). Přítel statistiky najde (II, 264—280) důležitou stať statistickou: dra P. Matkoviće „k statistice morálnosti v Charvatsku a v Slavonii". Kromě toho obsahuje „Književnik" pokroky geografické a přírodopisné, opravdové kritiky a všelijaké menší i větší zprávy, týkající se zvláště jazyka a literatury.

Jana Lepaře všeobecný dějepis k potřebě žáků na vyšších gymnasiích československých. Díl I. Starý věk. Sešit 1. (arch 1—9). V Praze 1867 nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. 8° str. 144.

V jiných zemích, kdež se národ dle svých potřeb přirozeným spůsobem a bez překážek může vzdělávati, mluvívá se o knihách *vyučovacích* toliko v časopisech paedagogických, listy pak věnované vědám speciálním zmiňují se o nich jen potud, pokud takovými spisy formou neb obsahem duch vědecký byl rozmnožen neb usnadněn. *U nás* znamená posud vydání vědecké školní knihy zhusta tolik, co počátek literatury té neb oné vědy, protože není možná, aby to neb ono vědecké písemnictví zmáhalo se a zkvétalo, dokud ta neb ona věda v národním jazykovém přiodění ve školách okázati a ozvati se nemohla. Cítíme to velmi bolestně, a v knize p. prof. Lepaře zřetelně to vidíme, jak málo posud u nás v obecném dějepisu bylo pracováno. Málo kde zajisté mohl p. spisovatel slov svých doložiti *domácím* podrobnějším badáním, ačkoli si bedlivě všímal všeho, co u nás o dějinách obecných již bylo napsáno. Dokud dějinám ve školách našich vyučováno býti mohlo toliko po německu, pro koho měly býti spisovány monografie ku vznešené této vědě občanské se hodící? Proto zůstávala národu našemu zabedněna studnice poznání přemnohých věcí, z nichž šťastnější národové hojného poučení, občerstvení a posilnění nabírali. Z toho pocházela mimo jiné i ta veliká škoda, že samy dějiny české od krajanů nebyly spatřovány tak, aby pro potěšení i pro výstrahu porovnáváním mohlo býti vytknuto, kde a proč národ náš buď proud dějin obecných duchem a snažením svým obracel, aneb, týmž proudem byv uchvácen, kolísal se, tonul a měl někdy na mále. Kéž tedy nyní, když „rovnoprávnost" čili přirozené právo a lidštější paedagogický rozum v „středních" školách uhostiti se má, spisem tímto, který bude v děk i vyučujícím i učící se české mládeži, zalíbení ve študování dějin obecných po vlasti se rozmnoží, aby národ náš i v této věci mohl spoléhati se na svůj vlastní rozum a sám aby mohl ve všem dopátrati se nezvratné historické pravdy, nad niž není jistějšího vůdce ve vzdělaném živobytí občanském.

Mapa Moravská, kterouž sestavil a vydal Alois V. Šembera ve Vídni. 4 listy ve mědi ryté, 38 palců zdéli a 30 palců zšíří.

V posavádních popisech a mapách moravských shledává se velká neurčitost a nesprávnost ve jménech místních, na kterouž jak spisovatelé, tak i všichni ti, jimž na pravém pojmenování míst záleží, ode dávna ne bez příčiny stížnost si vedli. Chtěje tutu hlavní vadu kartografie a topografie moravské odvarovati a základ k dokonalému místopisu moravskému položiti, obral si vydávatel již před více než 20 lety za úkol, by veškeré jména míst, hor a řek v Moravě dle listin a desk zemských bedlivě ohledal, a porovnav je se jmény, jak nyní v národu se zachovala, správně názvosloví na mapu uvedl, kteroužto práci dokonav a mapu dle toho upravenou v obecnost podávaje, tato připomenutí k ní činí:

Mapa Moravská jde od Hory Kutné v Čechách až k Bělé v Haliči a ke sv. Martinu na Slovensku, a od Kladska i Nisy v Pruském Slezsku až k Suchým Kruptám a Dlouhé Lonži blíž Kremže v Rakousích. Vyobrazeno jest na ní kromě Moravy celé Slezsko rakouské, velká část Horního Slezska pruského s Kladskem, východní část Královradecka, téměř celé Chrudimsko a Čáslavsko, i část Táborska v Čechách, severní Nadmanhartsko a Podmanhartsko v Dolních Rakousích a stolice Nitranská a Trenčanská s cípem stolice Prešpurské a Turčanské na Slovensku.

Rozměr té mapy (1 palec = 4000 sáhů Vídeňských, aneb 1 288.000 velikosti skutečné) jest tak velký, že na ní jsou všechny i sebe menší osady (na počet výše 10.000) písmem zřetelným vyryty, nevyjímajíc ani dvorů a mlýnů důležitějších.

Kreslena jest mapa Moravská dle nejlepších pomůcek, totiž dle map katastrálních, map generálního štábu, úředních map silnic a t. d, a ryta jest od umělců na slovo vzatých, vesměs ryteů c. k. voj. geografického ústavu ve Vídni. Zejména co hor se týče, nešetřeno ani času ani nákladu, aby podávaly věrný obraz povrchu země, písma nezatemňujíce, i udáno pro lepší vyznačení zvýšenin a nížin asi při 300 místech, kolik sáhů Vídeňských leží nad hladinou mořskou.

Ježto tato mapa dosti činiti má potřebám praktickým i vědeckým, vyznačeny jsou na ní hranice politické, soudní a diecesánské, i hranice jazykové a rozhraní vod evropejských (řek Labe, Odry a Visly se strany jedné, a Dunaje se strany druhé). Co do hranic jazykových či ethnografických, vytknuto jest rozhraní řeči české a německé, polské a německé, české a polské, nářečí českého, moravského a slovenského a různořečí: podkrkonošského v Čechách, podhorského, horského, hanáckého, valašského, lašského, opavského a moravsko-slovenského na Moravě, též Bělohorského, Trnavského, Trenčanského a j. na Slovensku.

Týmž spůsobem vyznamenány jsou úřady politické a soudní, arcipřístství, děkanství (vikářství), fary katolické i evangelické, kláštery, kostely filiální a synagogy; taktéž pošty a expedice poštovské, štace na železnicích, doly železné, kamenо- a hnědouhelné i hutě železné a sklené, lázně a zdravé vody, vše dle r. 1866. Mimo to shledají tu přátelé historie a starožitností vyznačená žaroviště pohanská, bojiště, zámky, zbořené hrady a jiné památky historické, jakož i vesnice pusté, pokud se zachovalo v paměti, kde ondy ležely.

Po dokonané organisaci politické a soudní vydáno bude k mapě Popsání Moravy (a Slezska), spořádané dle okresů, s rejstříkem všech jmen místních, českých i německých, v popsání a na mapě obsažených.

Hledíce k velkému nákladu, jehož vydání této mapy vyhledává, a k praktické užitečnosti, ozdobnosti a důkladnosti její, pronášíme přání, aby nebylo na Moravě úřadu, fary, školy, pošty a větší obce, kde by se nenacházela. Pročež vznášíme žádost na milovníky vědomostí a umění vlastenského, aby k rozšíření jejímu dle sil svých přičiňovali.

Těm, kteří by mapu od vydavatele samého (ve Vídni, Alsergrund, Berggasse Nr. 20) koupili, prodává se mapa laciněji, nežli v kněhkupectví a dává se na 6 exemplářů sedmý nádavkem.

Dějiny šlechty České v hodnosti velkopřevorské. Vypravuje Antonín F. Tokstein. V Praze 1866. Sešit I. 8°. str. 54.

Spis tento, který ze 3 sešitů bude záležeti, obsahuje pilné snešení zpráv o osobách, které co velkopřevorové řád „maltánský" v Čechách spravovali. Význam a důležitost řádu samého z prvního sešitu poznati nelze, protože skoro všechno, čeho se dovídáme o Bavorech ze Strakonic, o Záviši z Falkenšteina, Markvartovi z Wartenberka, Jindřichovi z Hradce a Václavu z Michalovic historicky pravé jest, ale s dějinami řádu málo kdy souvisí. O Bavoru III. možná připomenouti také tyto věci, které ovšem ne řádu maltezského, nýbrž toliko jeho osoby se týkají: Dne 4. března 1312 prodal p. Bavor Janovi z Vračova (Pal. Pop. 365), purkrabí svému na Pořešíně (Pop. 311) vsi „Vyniezda" (?) a Svini hlavy (Pop. 318) za 14 hřiven gr. Pr. Bratří Bavora III. z Bavorova byli Mikuláš z Blatné a Vilém ze Strakonic, kteří před r. 1315 o zboží otcovské se rozdělili, načež dne 2 února 1315 Bavor III. z dílu svého daroval opatu Dětřichovi a klášteru sv. Koruny vsi Svince (Zwyneitz, Pop. 329) se čtverým poplužím Sydel (?) s lesem „Zussuk" (Záseka?), ves Zaltitz (Pop. 327), Černici (Zschirnitz, Pop. 327) s podacím kostelním, vymíniv si za to pohřeb v kostele klášterním. Darování to potvrdil po smrti Bavorově bratr Vilém (21. ledna 1318). Témuž Bavorovi dal král Jan Lucenburský za věrné služby (5. listop. 1315) horu Pracheň se vsí Poříčím blíže řeky Otavy a j.

Der böhmische Adel und seine Nachkommenschaft nach dem dreissigjährigen Kriege. Historisch-genealogische Beiträge von Franz Vlasák. Aus dem Böhmischen übersetzt und verbessert vom Verfasser. Prag. Verlag der Buchhandlung von B. Stýblo. (1866) m. 8°. str. 149.

Tato monografie genealogicko-historická původně obsažena jest v Památkách II., 51—58 a 97—117. Že pak zvláštní výtisky této monografie záhy byly rozprodány, vydal ji spisovatel znovu, a to po *německu*, za tou příčinou, že ti, kteří by ze zpráv těch genealogických nejvíce potěšení míti měli, následkem dřívějších našich věcí sociálných a paedagogických buď pranic po česku čísti neumějí, nebo velmi málo. (Bohu žel! Proto se strany šlechty

literatura česká tak málo podporována bývá, jakž o tom „Památky“, zmiňující se na každé straně o předcích šlechty české, nejplatněji mohou vysvědčiti Red.) Nové toto, místy opravené, místy rozmnožené vydání pro svou příručnost dobře k vyhledávání se hodí. Na str. 42 pokáral spisovatel slušně ty, kteří před nějakým časem oznamovali, že poslední potomek Jana Žižky z Trocnova v Štýrském Hradci pochován byl! Stalo se zajisté častěji, že osoby, mající příjmení podobné s příjmením starých vymřelých rodů, dobyvše si diplomů šlechtických, praedikátu vymřelých oněch rodů, s nimiž nijak spřízněny nebyly, ku příjmením svým přičinily, jako Šlechta ze Všehrd, Hrubý z Jelení, Silber ze Silberšteina, Pešina z Čechorodu, a tak i Žižka von Trotzenau. Co by tu Žižka měl ještě potomků, kdyby každý Žižka (= Sigmund), jichž jest po Čechách velká síla, od onoho vůdce „božích bojovníků“ pocházel!

Libri quinti **confirmationum** ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim . . . ab anno 1393 usque 1399. Opera et sumptibus Fr. Ant. Tingl. Pragae 1866. 8°. str. 151—328.

Spis tento velevzácný místopisu Českému i České historii církevní dospěl již ku sešitu třetímu, jímž pátá kniha konfirmační arcibiskupství Pražského jest dokončena, a nemůžeme posud říci, že by vydávání těchto pramenů historických, jakých v jiných zemích nemají, buď s hora nebo z dola, jak se sluší, bylo podporováno. Vyšší jakoby o tom ani nevěděli, nižší jako by tomu buď nechtěli rozuměti aneb jako by na toto veledůležité vydávání pranic nedbali, podporují občtavého vydavatele buďto příliš málo, nebo pranic, jakž o tom ne toliko vikariáty, nýbrž i celé diecése svědčí. *Musíme konečně* říci bez obalu, že v jiných zemích spolky a konsistoře za velikou čest by si pokládaly, kdyby svým nákladem mohly vydávati památky tak důležité. Ale u nás všechno jináč, mnoho na opak, mnoho k ničemu, s mnohých stran veliká nešetrnost a nevážnost k památkám domácím, a pro netečnost jednotlivců vázne badání vědecké.

Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jahrg. 1865. Juli—December. Jahrg. 1866. Jänner—Juni.

Kromě jiných rozprav obsaženy jsou v tom spisu zprávy o těchto čteních v kr. české spol. nauk: P. prof. Wocel četl ze svého „Pravěku“ již vydaného o zemi České za Markomanů (str. 8—13); Dr. Hanuš vykládal zdání své o původu a významu „šprochů vajovských“ (Výbor z lit. české II, 727—30) a dal 13 posud netištěných „odpovědí“ na ty „šprochy“ na str. 21 sld. vytisknouti. Týž četl o podstatě a původu mythologie slovanské (str. 22—36), o dvou latinsko-českých hymnářích čili zpěvnících, jimiž zpěv český do chrámů zaveden býti měl (str. 76—78) a o základech historie literatury české (80 sld.).

V poloročníku 1866 povšimni si těchto zpráv: Vytknutí mythického obsahu v pověstech o Čechu, Kroku, Libuši a Přemyslovi (20—32) od dra. Hanuše, o právech městských v Čechách od prof. Tieftrunka (35—40), o zavedení písma za přechodu pohanství v dobu křesťanskou v Čechách od dra. Hanuše (63—70), o rukopisu Zelenohorském od téhož (71—81), o kostelu na Karlově od prof. Wocela (81—83) · podrobného vypsání téhož kostela dočteš se co nevidět i v „Památkách“, — řeči na oslavení P. J. Šafařika (jediné české sepsání) od dra Hanuše, který na str. 92—100 všechny spisy Šafařikovy do podrobna vyčítá.

Die Wappenrolle von Zürich, ein heraldisches Denkmal des XIV. Jahrhunderts. Herausgegeben von der antiquarischen Gesellschaft in Zürich. — S 25 barvotiskovými tabulemi.

Nelekej se hesla, jež čteš na vydání toho vzácného památníku heraldického: „Wer diese älteste deutsche Wappensammlung nicht genau studirt hat, der hat von der mittelalterlichen Heraldik gar keinen Begriff“. Jsou i jiné platné prostředky k studování věcí heraldických, mezi nimiž i studování pečetí slouží jmenovati. Tím ovšem neupíráme důležitosti Curišské sbírce 566 znaků (v městském archivu Curišském), která dříve slula „membrana heraldica“, nýbrž odmítáme to, co v tom hesle příliš býti se vidí. Důvody, jimiž Wyss („Ueber Ursprung und Bedeutung der Wappen“) dokazoval, že sbírka Curišská z r. 1336—1347 pochází, opakuje i H. Runge v tomto prvním, již rozprodaném, vydání. Ale Arnošt šlechtic z Franzenshuldu (Mittheilungen d. k. k. Centralcommission 1866. Mai—Juni) Wyssovy důvody vyvrátil. Ve vykládání znaků, zhusta velmi nesnadném, jest dosti mnoho zbytečných a nepravých konjektur. Ač pak se nás alemanští rodové blíže Bodanského jezera, jejichž znaky ve sbírce Curišské vyobrazeny jsou, pranic netýkají, přece jest tato sbírka co ryzí heraldický material i našemu studování velmi příhodná a potřebná, jednak abychom poznali, jakým spůsobem některé věci, které ve štítech řídčeji se vyskytují, heraldicky bývaly vyobrazovány, jednak abychom porovnáváním snadněji mohli vytknouti význam a zvláštnosti heraldiky české, k níž jest zapotřebí bedlivější zřetel, nežli posud obráceti. Velika důležitost sbírky Curišské záleží v tom, že se v ní znaky v barvách spatřují, čehož při pečetech, náhrobcích a j. není. Na 24 barvotiskových tabulích vyobrazeno jest v tomto vydání 566 znaků v štítech trojhraných, šikmo v pravo nakloněných, šesti řadami po šesti; 25. tabule obsahuje vyobrazení 23 heraldických praporečků.

Chronicon Sclavicum, quod vulgo dicitur *parochi Suselensis*. Niedersächsisch und Lateinisch, auf Grund der auf der Lübecker Stadt-Bibliothek erhaltenen Exemplare der Edd. princ. s. l. et a., herausgegeben von Dr. E. A. Th. Laspeyres, Ober-Appellations-Rath in Lübeck. Lübeck 1866.

Tato „kronika slovanská“, dle prvotisku znovu vydaná, obsahuje sebrání zpráv z rozličných starých kronikářů a může toliko v letech 1483—5 co zvláštní pramen pro historii severoněmeckou býti považována. Že pak kronika ta zachovala se i v starém překladu dolnosaském, bude toto vydání vítanou pomocí filologům německým; slovanským badatelům lépe se hodí Helmold, diplomatář meklenburský, braniborský, pomořanský a j.

Die Prämonstratenser des zwölften Jahrhunderts und ihre Bedeutung für das nordöstliche Deutschland. Ein Beitrag zur Geschichte der Christianisirung und Germanisirung des Wendenlandes. Von Franz Winter. Berlin 1865. 8°. 386.

Sasíci, netáhnouce s křižáky do svaté země, rytířovali proti sousedním Slovanům, aby jich pokřtili a poněmčili aneb vyhubili. Sv. Norbert, arcibiskup Magdeburský, založil v 12. století řád praemonstratský, jejž vší silou mezi Slovany rozšiřoval, aby dokřtil Slovany, po nichž Sasíci tak lačněli. V dotčeném spisu vypsáno jest působení sv. Norberta, třinácti klášterů praemonstratských a přátel jejich, vše dle spolehlivých pramenů historických.

Das graue Alterthum. Eine Einleitung in das Studium der Vorzeit von A. Morlot. Aus dem Französischen übersetzt v. Dr. F. Bärensprung. Schwerin 1865. 8°. 52.

Francouzský original vyšel od r. 1861 již po třetí, přeložen byl na jazyk vlašský, dvakráte na jazyk anglický, nyní pak i na jazyk německý, z čehož samo sebou jde, že ten spisek i od našich přátel starobylosti povšimnutí zasluhuje

Jiné spisy:

Ferd Náhlík: Führer durch die *böhmische Schweiz* als Anschluss an die sächsische Schweiz. Böhm. Kamnitz. 16° 89. se čtyrmi obrázky.

P. W. Sommer: Kurze Geschichte der Stadt *Schlackenwerth* in Verbindung mit dem Piaristen-Collegium Nebst Anhang: Der grosse Brand am 9. Mai 1866. Schlackenwerth. 1866. 8° 52. S litografovanou přílohou: Piaristen-Collegium zu Schlackenwerth im Jahre 1866.

Seznam všech, roku 1865 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazyku československém. V Praze 1866 (přehledné a důkladné sestavení jest od Fr. A. Urbánka).

Redakcí Fr. J. Zoubka. — Tiskem a nákladem Dr. Fr. Skrejšovského v Praze.

Libice a památky kultu sv. Vojtěcha.

Sepsal **Frant. Beneš.**

(S přílohou.)

Čteno v historické sekci král. České společnosti nauk dne 18. února 1867.

Libice, rodiště sv. Vojtěcha, leží v bývalém Čáslavsku, v okresu Poděbradském, při pravém břehu Labe a Cidliny [1]), hodinu cesty jihovýchodně od Poděbrad, dvě hodiny severovýchodně od Kolína, na 32° 47′ 21″ vých. délky a 50° 8′ 42″ sev. šířky, asi 92° nad hladinou Severního moře. Leží v rozsáhlé rovině, listnatými lesy a lukami pokryté, Kolínskou silnicí oživené a v stranu východní pohořím Oskobrhy obmezené. Ohledneš-li se kolem sebe, vidíš v stranu severní Poděbrady, v stranu severovýchodní Vrbici s kostelem a Opočnici, v pozadí pak široké Oskobrhy.

Krajina Libická bývala druhdy jezerem, do něhož s vyšších končin vody s pískem a blátem se slévaly, jakž toho posud ornice, záležející z jílu a písku, dosvědčuje. Pořičí mezi hradiskem a vsí Libicí jest bývalými a nynějšími rameny dvou řek tak rozryto a rozerváno, jako málo kde jinde. Podívej se do katastrální mapy Libice, Hradiska, Oseku a Předhradí s propletenými proudy tekutých vod, s močály a s hlubokými stopami jezer v Havraním, zádušním lese blíže Libice, kdež posud jižní část lesu blíže Oseka a Osečka „v jezerách," „v jezerkách" se jmenuje, u Veltrus pak posud močál, porostlý kvetoucími vodními bylinami, taktéž „jezerem" sluje, a pomyslíš si, jak vodnatou a močálovitou krajina ta druhdy bývala. Ano, před tisíci lety byla krajina Libická divoká, hustým pralesem dubů, olší, habrů a vrb pokrytá; pod zkácenými kmeny, z nichž pučela nová vegetace, blýštil se močál a bahno, z něhož vyvářely se husté a dusné výpary — byly při „Lubici bielé" „dúbraviny uné," močálovité, jejichž památku rukopis Zelenohorský časům našim dochoval [2]).

Jda silnicí Kolínskou přes Osek, přijdeš k mostu Cidliny, od východu k západu se vinoucí (na situačním plánu *a*), přes nějž dostaneš se do Slavníkova „města" a „hradu," jak Libičtí říkají.

Širokou ulicí mezi staveními a zahradami přijdeš k farnímu kostelu, c. k. erarním slohem vystavenému (*b*). Zasvěcen jest sv. Vojtěchu; dříve tu býval kostel sv. Jiří. Asi v těchto místech býval prý východní vchod a starý most (α), jehož stopy posud ukazují. 50° od kostela na dlouhém, úzkém návsí, pěknými statky obklíčeném, stojí farní domek o jednom poschodí. Kolem něho jest zeď, 40° objemu mající (*c*). 180° dále odtud v stranu východní zúžuje se Libice v konec či opyš 30° z šíři, na jehož kraji (*d*) od r. 1783 chrám evangelický a pastorovna (*e*) stojí. Příkop 10° z šíři, druhdy hluboký, nyní slehlý, dělí „město" Libici od „starého hradu," místa nepravidelně kulatého — není tak kulaté, jak M. B. Bolelucký ve spisu „Rosa Bohemica" v Pr. 1668 str. 303 napsal a vykreslil [3]).

„Starý hrad," nyní pole, na nějž se 36 korců vysívá, náleží p. Frant. Křečkovi a jest na mapě katastrální číslem 800 co pole „na hradě" znamenáno. Leží o 2°, místy o 3° výše, nežli ostatní ves: u *k* jest místo nejvyšší. Černá prsť, která celé pole pokrývá, byla tam, jak Libičtí povídají, a jak se sám přesvědčiti můžeš, odjinud navezena. Při *qm* jest východní vchod, u *l* západní východ z hradiště: chodívají tudy k Poděbradům. Objem hradiště jest 605°, největší délka od severu k jihu 225°, největší šířka 155°, celý povrch tedy 28000□°. Ohrada čili val *mnopq* záleží z hlíny, která sem z příkopu *e*, nyní zaoraného, byla vyházena. Do příkopu vtékala u *s* voda z Cidliny, která tekoucí podél

[1]) Cidlina, první říční přítok, jejž Labe 630° od „Starého hradu" u Libice pravým břehem k sobě přijímá, prýští se pod vrchem Táborem ve výši 1128′, nedaleko vsi, po řece též Cidlinou zvané. Cidlina několikráte do roka kalnou, červenou vodu mívá a před ústím v tolik hrdel se rozplývá, jako kromě Ohře žádná jiná řeka v Čechách. Jedno hrdlo u Libice do Labe se vlévá; jiné, Lánská strouha, u Křečkova do Labe, jiné u Budiměřic do Mrliny teče. Starší koryta Labe i Cidliny blíže Libice nejprvé a nejdůkladněji propátral prof. V. V. Tomek, o čemž si přečti „Oldřiš a Libice" v Památkách III. 97—102.

[2]) Přívlastek „bílý" posud v pojmenování polí se zachovává: „za bílými příkopy" „pod kliny" říká se polím Libickým v jižní stranu. Jiná jména polí jsou: u kříže, pod valy, v průhonu, v obcích.

[3]) V pamětní knize Libické vykreslil Poděbradský učitel Minide i plán Boleluckého, i jiný smyšlený plán, který prý od Paprockého pochází, ačkoli v žádném spisu Paprockého plán Libický obsažen není. Paprocký toliko v Diadochu f. 268. život sv. Vojtěcha ozdobil sedmi dřevotisky, které se i na jiných místech Diadochu vyskytují. Plán a spis Boleluckého, faráře u sv. Vojtěcha v Praze, jest nám proto milý, že Bolelucký sám v Libici byl a všecko napsal, co viděl, četl a slyšel. Spis Boleluckého (stran 526 a 116) ozdoben jest 17 obrazy, jež Karel Skreta (syn) kreslil, J. Kašp. Dooms do mědi ryl. Nynější farář p. Nykles našel v staré skříni kostela sv. Vojtěcha 16 měděných ploten, jimiž obrazy ty tištěny byly.

celé severní strany *y y*, u *z* do koryta Cidliny se vracela. — Vnější valy, $1^1/_2$, 2, $2^1/_4{}^0$ z výši, nasypány byly pod úhlem 45°; nahoře nejsou stejné šířky, a jen něco málo se snižujíce, sbíhají se s sousedními poli. Pokryty jsou trávníkem, jejž plané hrušky, slívy a vrby zastiňují. Profil valů jest tupé prisma, mezi kraji 4—5, prohloubené (*l m*). Zuhelnatělé dubové trámy, jež v těch místech vykopali, jistě o tom svědčí, že tu i stěny ohrady i stavení ze dřeva bývaly, ačkoli se tu i stopy toho nacházejí, že tu též pískovcem, svorem od Kolína, opukou z Vlčí hory (Wolfsberku) i na sucho i na vápno stavěno bylo. Asi 1° hlouběji pod ornicí nalezeny byly základy hradního stavení: jsou dílo surové, bez ladu a skladu, záležející z kamenů, spojených hrubou maltou z Labského písku; spojení jest tak pevné, že se ti snadno nepodaří kus od kusu odtrhnouti. Majitel polí „na hradě," Karel Křečka (z čís. 3.), vypravoval, že tu zhusta kusy železných zbraní bývají nalezeny, že však nikdo ničeho neschoval. „Na hradě" jsou pod zemí sklepy, do nichž tyčka dosti dlouhá zapadne. Dle zprávy slovútného archaeologa p. M. Lüssnera vykopal prý (1844) Jan Karbula veliké hrnce, dvéře, chodbu a podzemní skrýš, již však pro puch z ní jdoucí zasypal. Často tu také nalézají oráči a kopáči železité škváry, scškvařené kameny, střepy tlustých i tenkých nepolévaných nádob, jakož i kosti lidské a zvířecí. Kosti lidské bývají zprachnivělé, a některé, jak p. Lüssner viděl, ohněm do bela spálené; v kostech bývá zhusta skelná slitina. I já našel jsem dne 30. července 1844 u *p*, kdež tehdáž byla vinička, lidské žebro, šedozelenou sklovinou potažené, a něco střepů, buď dokonale nebo na polo vypálených, ale skoro žádné nebyly smíšeny s tuhou — všechny nádoby dělány byly na kruhu a měly ozdoby obyčejné. Tenkráte ležel ve vsi před evangelickým chrámem veliký kámen, kameni hrobovému velmi podobný, který „na hradě" nad kostrou lidskou nalezen byl [1]). I proso, dosti zachované, bylo „na hradě" vykopáno, čehož si mohou ti povšimnouti, kteří dějinami rolnictví se zabývají [2]).

„Starý hrad" pokládal Bolelucký (1668) za původiště Rosenberků (!). Byl prý hrad ten 180 kroků dlouhý (dlouhé kroky! = 225°). Vyvýšené místo v prostřed hradu bývalo prý oratorium Slavníkovo, a nikdo prý to místo nemohl rozorati, protože mu násep velkých kamenů překážel. Tam prý nalezen byl peníz stříbrný velikosti krejcaru — byl prý to peníz Libušin, protože podoba ženská na něm se spatřovala.

Obejděmež nyní jihovýchodní a severní valy, místy ovšem již skopané, jimiž druhdy „město" Libice bylo ohraženo. Vyjděme od mostu (*a*). Odtud až k *t* jest ohrada posud patrna. Za kostelem sv. Vojtěcha otvírá se u *s* stará, 25° široké, nyní olšemi porostlé koryto řeky, jímž voda směrem *s t y n o z* okolo „města" tekla. Před tímto korytem jest vozová cesta, vedle níž mohutné valy (*u v*) vystupují. V základech mají šířky 10°, nahoře 2°, výšky pak 4—5°. Profil této ohrady jest tupé prisma, v němž vrstvy hlíny, z nichž valy se skládají, dobře pozorovati lze. U *v* jsou valy velmi porouchány: pro nová stavení musily býti skopány, a krom toho pilní hospodáři rádi odpočatou hlínu z valů na pole vyvážejí. Čára valů *r v* jest 290°. Nyní zahýbá se severní ohrada, ale od *v* až k *y* docela již zmizela; od *y* k *w* zbývá po něm posud jen násyp zahrádkami posázený, 1—$1^1/_4$° z výši, 300° z děli. U pastorovny jest příkop (*f*), 10° z šíři; užší strana západního valu *w d* jest 32° z děli; i tudy tekla Cidlina příkopem až k *z* kolem „města." Krásná obecní louka na jihu a pole „podvalí" na severu a na západu pokrývají nyní bývalé řečiště, jež Bolelucký zřetelné vyznačil, tak že po něm nezbývá ani stopy. Jižní val *d r* jest 293° z děli, 1—$2^1/_2$° z výši — nejvyšší jest val (3°) u nynějšího mostu (*a*) — zahrady a stodoly jsou nyní na zbytcích těch valů. Objemu má „město" 915°, největší délky od kostela sv. Vojtěcha až k evangelickému

[1]) Vzpomeň si na kameny na „zadním hrádku" u Skalska. Pam. VI. 178.

[2]) Mimide. v pozn. 3 již dotčený učitel Poděbradský, napsal do farní knihy Libické o hradu a městě tyto věci: „Až dotud vypravuji dle rozličných kronikářů; nyní ale přistoupím k své přesvědčenosti a začnu u lázni Libuše. Lázeň jest jisté jezerko, jdoucí cestou od Poděbrad k hradu Libickému, po pravé straně, blíže Cidliny a Labe ležící. Pravdu toho, že to je lázeň Libušina, dokáže kniha zápisův a trhův ab anno 1525, kdež stojí: „Kuba prodal louku Nedomovi vedle hradu, kde jest lázeň Libušina neb koupadlo, za 2 kopy grošů česk., a Nedoma má jemu pytel mouky přidati." *Hrad* ten jest celý navežen a bývalo vysokými hradbami ohražen, a držitel téhož pole na hradě 16 str. vejsevku byl 1820 sedlák Křička. Když jsem s ním v známost vešel r. 1820, povolav mne k sobě, tři dni jsme spolu ztrávili, a nejprvé od strany Poděbradské v sáncích kopali a mnoho kamena zedního, zde nikde přicházejícího (!), tedy z daleka přiveženého, našli. K levé straně nalezl jsem zeď tuze tvrdou, tak že po mnoho ranách ani malý kus vápna se neodrazil, vedle mnoho uhlí a vápené škváry. Dále k modlitebnici helvetské jest místo, kde hrad stál (*g*), a tu jest 1 lokte hluboká, sypká, vápená, navežená země. Mnoho těl jsme nalezli. — Na místě, kde nyní šrank stojí, uznávám, že bývala brána východní, pod jejížto prahem Libuše pohřbena býti měla. Přidávám obraz města Libice, u Paprockého nalezený a sice: od brány hradové k městu byl příkop, přes něj dlouhý zdvihací most. Po pravé straně jdoucí k hradu, kde nyní Kurkovo stavení, byla věž kulatá a náramně vysoká, tak jak Římané měli. Dále byly přibytky žoldnéřské; kde nyní kovárna, byl příkop, kterým okolo města se voda lnala mezi městem a hradem. Kde hospoda Veverkova, byly šance zděné a zdvihací most; ostatně okolo města byly šance jen navežené. Po pravé straně Křičkového stavení byl dům velice slavný, v němž se sv. Vojtěch narodil, a táhl se až ku škole. Přední zeď u školy dosavad je tak, jak tenkráte (?) byla, tak nyní jest. Most nynější přes Cidlinu tenkrát nebyl, byl ale most přes Cidlinu blíž nynějšího kostela, dlouhý až přes rozlitiny Oskobrhů." Vidíš, čtenáři, jak obraznost lidská dovede staré hrady stavěti, když si splete rytířské hrady středověké se staršími hrady slovanskými!

chrámu 270°, největší šířky od *a* k *r* 230°, povrchu 33.450.5□°, tedy o 4650□° více, nežli „starý hrad."

Libice jest nám vzorem *slovanského hradu na rovině.* Mívali zajisté Slované obyčej sídla svá stavěti tam, kde lesy a močály mohla býti chráněna[6]), nebylo-li jim ze zvláštních příčin příhodnější, vystavěti hrad na ostrohu, na vyšině vodou obklíčené. Libice podobá se sídlu Mužokovu, jež bylo dle zprávy Theophilovy mezi hlubokými bahny a hustými lesy i jezery; podobá se položením jiným sídlům slovanským, o nichž zmiňují se Saxo grammaticus, Dětmar Meziborský a Helmold, že na východní přístupnější straně těch sídel mohutné ohrady z hlíny byly nasypány, v stranu jižní že býval prales, s severu a západu že byly močály a jezera, jimiž hrad byl chráněn. I ohradami dřevěnými bývaly hrady slovanské opevněny (jakž spálené kmeny a trámy, blíže valů vykopané svědčí), což bývalo tytýž příčinou snadnějšího dobytí a veliké záhuby ohněm, jakž toho ubohá Arkona zakusila. Zděných základů hradu Libického, nevíme, proč bychom nemohli věku slovanskému přisouditi: Slované vápno znali, (vápno, japno, apno, r. vapniti = bíliti), a když dovedli vystavěti kamený most přes vodu (Radovan ot kamena mosta), proč by byli nedovedli udělati na suchu kus kamených základů a podezdívku?

Položením podobá se hradu Libickému Hradiště v blízkém lese Hradisku, kdež jsou ohrady mechem a hustým křovím porostlé, i nyní ještě močály a Labskými kalužinami obklíčené — místo smutné, lidopusté. I Draguš (u Postoloprt) míval snad podobné položení. Vzpomínáme si tu i na jiné hrady v rovině: na Vladislav za Třebenicí, na valy u Rohožné, Vyskytné, u Tasnovic a j., jimž též lesy a močály ochranou bývaly jako u Libice.

Všimneme-li si technického spůsobu valů Libických, shledáme, že velmi se podobají valům Vladislavským, Kouřimským, Hryzelským, Přistoupímským, Libošinským, Budečským, jakož i zbytkům valů na Děvíně, Tetíně a na Levém Hradci. Byly zajisté jako za našich dnů pevnosti, po celém obvodu najednou a do stejné výšky nasýpány, jakž o tom ze stejných horizontálních vrstev souditi lze. I v profilech jest mezi dotčenými valy veliká podobnost, jelikož sklon hlíněných těch náspů velmi málo od úhlu 45° se uchyluje.

Na Libicko za pradávna nepřistěhoval se jednotlivec, nýbrž celé plémě Charvatské. Ať přišli od východu nebo od severu, bylo jim vůdcem Labe nebo Cidlina. Tu si nad Cidlinou v močálech a v pralesích vystavěli hrad co společné útočiště, jež pro větší bezpečnost i náspem ohradili. Hradu nedáno jméno podle plemene nebo podle položení, nýbrž podle řeky Libice, jakž druhdy Cidlina slula.

Za časů Libušiných seděl na Libici[7]) Svatoslav. Jiný Svatoslav, snad potomek jeho, vedl se Spytimirem r. 872 v bitvě u Vltavy vojska Česká proti Frankům. Dr. Herm. Jireček (Pam. II, 268., Slovanské právo I, 54) má za to, že oba vůdcové byli z téhož rodu, z něhož později pošel Slavník, který z hradu Libice vládl východními končinami, jichž hranice dle Kosmy kolikrát již byly vypsány.

Podiváš-li se na archaeologickou mapu Schmiedovu (1856), podivíš se, že v okolí Libickém tak málo věcí z pohanské doby bylo nalezeno[8]). Ale nedivme se tomu; okolo Libice nekopal a nebádal posud ani Bienenberg, ani Kalina z Jäthenšteina, ani Krolmus neb Lüssner.

Záhy ozářilo Libici světlo křesťanství. Podobá se zajisté, že Slavníkův otec, který, jak za to mají, kněžnu německou za manželku měl, bohům pohanským se neklaněl, nýbrž pobožností křesťanskou se těšil a vzdělával. V nábožnosti žil i mocný Slavník s chotí Střezislavou a s sedmi syny v nedílnosti na Libici; jenom Vojtěch a Radim rodné sídlo záhy opustili.

Sv. Vojtěch, druhý biskup Pražský, narodiv se na Libici, byl od matky Střezislavy (snad v nemoci) v Libickém kostele p. Marie bohu zaslíben a od Radly na Libici vyučován. R. 972 dán byl na učení do Magdeburka, kdež se ve vroucnosti křesťanské utvrdil a nadšen byl horlivostí misionářskou, která po smrti mučenické spíše toužila, nežli se jí vyhýbala[9]). Jak nesnadné a horlivé bylo později biskupování sv. Vojtěcha, jak úsi-

[6]) Hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Jornandes.

[7]) Libici často pletou s Libošinem u Smečna, jejž dle Kosmy Libuše založila. (Libussic, quae etiam urbem tunc potentissimam juxta silvam, quae tendit ad pagum Ztibecznam, construxit, et ex suo nomine eam Libossin vocitavit. Script. rer. Boh. I, 11., k čemuž sluší podotknouti, že žádný rukopis kroniky Kosmovy nemá Libušin, nýbrž Libošin neb Lubošin.) Zmatek ten Pulkavou počal a Kalinou z Jäthensteina (Opferplätze 105) napraven byl. Pověst, že by Libuše pod prahem Starého hradu Libického bývala pochována, neshoduje se s pohanským pohřbem slovanským. Že pak jezírku, rákosím obrostlému, na cestě z Poděbrad k Libici říkali a říkají „Lázeň Libušina (viz pozn. 5.), stalo se beze vší příčiny, jako ve valech Kouřimských (Pam. IV, 33) kalužině také bez důvodů „lázeň Libušina" říkají. Na Vyšehradě na skále máš také lázeň Libušinu, v levo pak od kostela sv. Pankráce také prý Libuše v Jezerce studánce se koupala. Blíže lázně Libušiny, jižně od „starého hradu Libického," jest při levém břehu Cidliny na louce kopeček nepatrný, který každého roku zatopen bývá a podobu mění. Najdeš na něm rozházené kamení a uhlí. Říkají mu „kuchyně Libušina." Dokud tu nebudou starožitnosti nalezeny, budeme za to míti, že tu býval srub pro větší bezpečnost „starého hradu." Jest jen dvojí Libice v Čechách, míst pak, majících v první slabice kořen *lib*, jest 136, a v některých z nich také ledacos o Libuši se vypravuje a ukazuje.

[8]) Vidíš na ní poznamenána toliko hradiště Oldříš, Havraň a Hradisko; popelnice nalezeny u Nimburka, v Libici, u Kolína, u Libčan, v Žalech, u Vyšehnějovic. Co bylo nalezeno, patří do pohanských časů slovanských.

[9]) Škola Magdeburská za mladých let sv. Vojtěcha. V „Sborníku", kalendáři učitelském, 1862, 14—25.

lovně po své diecesi víru Kristovu a jazyk latinský rozšiřoval, a jak, nemaje pokoje po celé živobytí, mezi Prusy (997) smrti mučenické došel, ví snad již každý z Palackého Dějin I, 1, 261—274.

Jako Přemyslovci vystavěli si naproti Vyšehradu nový hrad Pražský, tak i v Libici, když západní „starý hrad," na němž druhdy Svatoslav byl přebýval, slavnému rodu již nestačil, vystaven byl v stranu východní větší hrad („město"), na němž Slavník s čeledí svou seděl, na němž udály se skutky, o nichž víme z časů sv. Vojtěcha. Prof. Tomek (Pam. III, 102) dobře podotkl, že rozmístění nového hradu Libického bylo jaksi napodobením hradu Pražského: „I v tomto (Pražském) přichází se východní branou z Opyše čili zadních zámeckých schodů ulicí ku kostelu sv. Jiří, stojícímu v pravo v rohu na malém náhradí, za kterým dělí se ulice okolo kostela sv. Víta, uprostřed stojícího. Jindy býval však i ve hradě Pražském také kostel panny Marie, právě nejstarší." Tam zajisté, kde nyní fara Libická stojí, býval kostel p. Marie, druhdy hlavní kostel Libický, jehož hřbitovní zeď posud faru ohražuje. „Pověst označuje i dům (čís. 3.), ve kterém prý se narodil sv. Vojtěch: tam by tedy byl býval palác Slavníkův, a i v tom by byla podoba s rozmístěním knížecího hradu Pražského; nacházíť se onen dům tak, jako palác knížecí v Praze, po jižní straně od kostela a náhradí." Ať pak nový hrad vystavěl Slavník, nebo předek jeho, byl hrad Libický mladší, nežli Pražský, dle jehož vzoru Libický hrad zdělán byl.

Po smrti Slavníkově (981) žili synové jeho Spytimir, Pobraslav, Pořej a Časlav na Libici v nedílnosti — Soběbor byl při dvoře Polském, Vojtěch a Radim (Gaudentius) šli za svým kněžským povoláním. Ale žárliví a mstiví Vršovici, dobyvše s dopuštěním knížete Boleslava II. hradu Libického, r. 995 na den sv. Václava, bratří Libických s rodinami z kostela panny Marie vylákali a ukrutně povraždili. Hrad byl vydrancován a vypálen, ale brzy snad zase obnoven. V 11. století seděli na něm Vršovici, až je r. 1108 na Vraclavi (u Vys. Mýta) a na Libici pomsta knížete Svatopluka vyhubila. Kosmas, který o tom vypravuje, jmenuje Libici ves, ovšem že ohraženou, do jejíhož příkopa tělo Božejovo hozeno bylo. Hrad v rovině stal se zbytečným a neprospěšným, ano v 13. století župa ne již po Libici, nýbrž po Harani byla jmenována, ačkoli není povědomo, kterého roku úřady župní na Havraň [10]) byly přenešeny — v listech kláštera Svatojiřského, v jehož držení Libice se dostala, jmenuje se župa r. 1228 a 1232 Havraňskou, kteréžto pojmenování i na dekanát přešlo, který po celé 14. stol Havraňským býval jmenován.

[10]) Hrad Havraň stával u samoty Havraňska při řece Mrlině níže Křince.

Kromě těchto slavných i smutných zpráv historických honosí se okolí Libické znamenitým svědectvím hmotných památek z první doby křesťanství. V září r. 1858 bylo na poli v Opočnici, 1½ hodiny od Libice, několik byzantinských křížových relikviářů vyoráno, které snad z doby prvních hlasatelů víry Kristovy v krajině té pocházejí. Vypsány jsou v „Památkách" III, 363

Celou nynější ves Libicí táhnou se staré základy zdí sem a tam, z nichž archaeolog ničeho nemůže uhodnouti, nemoha ani říci, kde jest těch zdí počátek neb konec, nercili aby odvážil se tvrditi, jaké stavení a kdy na těch základech stávalo. Statek čís. 3., na jehož místě Slavník sídlil a sv. Vojtěch se narodil, jest nové stavení bez nejmenší starší památky. Statku toho týká se, co v archivu Poděbradském z r. 1590 čteme: „Ondřej Petera na *manském dvoře* v Libici." Posud k tomuto statku patří pole na (starém) hradě, čímž se dotvrzuje, že na místě toho statku opravdu stával novější hrad Libický, na němž se událo, co vůbec ze staré doby o Libici víme.

Na návsi stojí fara, která r. 1825 ze zrušeného kostela Zvěstování p. Marie vystavena byla. Tehdejší erární stavitelé, jakých bohužel posud máme dost a dost, přičinili se k tomu co nejpilněji, aby nezbylo ani nejmenší stopy, z níž by bylo poznati, jakým spůsobem bývalý kostel stavěn býval. Při tomto kostele náhodou není toho litovati, protože archaeolog z 3 kontur bývalých oken ihned uhodne, že již ona ruka, která v 17. století zrušený již čtverhraný copový kostelíček (32□° plochy, 8° z děli, 4° z šíři) vystavěla, bývalou tvářnost starožitného kostela na dobro setřela. Na Boleluckého vyobrazení vidíš, že byla okolo kostelíčka hřbitovní zeď, že kostelíček již před 200 lety byl čtyrhraný, že měl v obou delších stěnách po 3 zakulacených oknech; na západní straně stála při kostele věž; vedle hřbitova bylo jakési stavení, snad zvonice pro větší zvony. Tak vypadá i kostel na plánu Minidově, jen že na něm vidíš uzavření presbyteria; po obou věžích ani stopy. V kostele Mariánském, který před dotčeným copovým kostelem na témž místě stával, byla prý těla Slavníka, Střezislavy jakož i těla povražděných bratří pochována, která prý (dle Hájka a Boleluckého) r. 1216 za biskupa Ondřeje do Prahy přenesena a u sv. Jiří v kryptě hlavního oltáře uložena byla. Jako pak byl na hradě Pražském kostel p. Marie starší, nežli kostel sv. Jiří, tak i v Libici kostel Mariánský dříve byl založen, nežli chrám sv. Jiří.

Na místě nynějšího kostela sv. Vojtěcha, na nejvyšším místě v Libici, stával chrám sv. Jiří zasvěcený, jejž i Bolelucký (1668) chrámem sv. Jiří jmenuje. Z původní stavby nezbylo nic, z přestavění 15. neb počátku 16. století zbývá toliko presbyterium a sakristie s vykrajovanými žebrami. Ostatní část kostela jest stavení příjemné z doby novější, v čelní straně s věží se stanovou stře-

chou a s hodinami. Presbyterium osvětlují tři úzká gotická okna, loď má s obou stran pět zakulacených oken. V sakristii jest krásné křížové klenutí; pod podlahou bývala krypta, nyní zasypaná a kamenem zavřená. Obraz hlavního oltáře, jejž mezi nejkrásnější obrazy Ant. Machka (nar. 1775 † 18. květ. 1844) sluší pokládati, představuje sv. Vojtěcha, kterak stoje s Radimem na Zelené hoře, žehná zemi, po dešti prahnoucí. Obraz jest mezi dvěma římskými sloupy, na nichž krásně rozčlánkovaný architrav, na něm pak trojhraný štít spočívá. Na dvou postraních oltářích jsou řezby: na pravém Kristus na kříži, sv. Jan Nepomucký a sv. Prokop klečící; na levém bolestná matka boží pod křížem. Kromě kazatelny a nové křtítelničky (50 liber) bez nápisu nenajdeš ničeho v čistém tom kostele, který příchozímu ihned se zalíbí. Na věži jsou tyto zvony, jejichž váha i nápisy ve farní knize (str. 15.) jsou zapsány:

a. největší, 6 ct., má na jedné straně krucifix, pod nímž matka boží, na druhé pak sv. čtrnácte pomocníků v polovypuklých obrazech; nápis: A fulgure et tempestate libera nos domine Jesu Christe. Fudit me Vitus Dietrich. Neopragae Ao. 1764.

b. Druhý zvon, 3 ct., ozdoben jest na jedné straně polovypuklými obrazy sv. Prokopa, sv. Kateřiny, sv. Gotharta a sv. Barbory; na druhé straně jest zvěstování panny Marie, sv. Vojtěch, Václav a Jan Nep. Nápis:

Ga prudkosti ohně rozlyt, nákladem pani Kateřiny Turnowsky w nowě gsem přelyty Leta Paně 1763. Geden každy zwukem mym k modleni pohnuty hleď pokaždy Očenaš a angelske pozdraweni za dobrodince přidati.

Divino auxilio fudit me Vitus Dietrich Neopragae A. D. 1763.

c. Dva zvonky koupeny byly náboženským fondem. Větší, obrazem sv. Vojtěcha ozdobený, má tento nápis:

Dne 21. zářj 1832 prudkostj ohně rozlitý, opět nákladem důchodu náboženského byl ke cti sw. Wogtěcha r. 1835 zwon ulitý.

Fusa a Carolo Bellmann Pragae 1835.

d. Nejmenší zvon bez nápisu, 60 lib. slit byl Bellmannem téhož roku.

O vánocích r. 1836 zvonilo se novými zvony po prvé, na jitřní; o veliké noci r. 1837 dodělal Suchorad, řezbář ze Staré Paky, oltáře a kazatelnu, varhany pak Josephi, varhanář z Kutné Hory. Dne 29. dubna, den sv. Vojtěcha, r. 1838 byl kostel Libický znovu vysvěcen Tadeášem Veselým, děkanem Poděbradským.

Domýšlíme se, že teprvé po ohni r. 1763 kostel Svatojiřský sv. Vojtěchu zasvěcen byl jakožto patronu osadě nejpříbuznějšímu.

Na obraze Boleluckého (1668) má kostel Svatojiřský trojhraný štít a věžičku s pozdvihováčkem. Bolelucký viděl v tomto kostele v sakristii nad hrobem pěti bratří sv. Vojtěcha jehlanec mramorový, asi 5′ z děli, 3′ z šíři. U náhrobku byl kamený oltář skoro jako v Staré Boleslavi, ale nižší. Až do r. 1631 bylo prý v sakristii roucho zamodralé, o němž Libičtí věřili, že bylo roucho papežovo. Ale roucho vzal jim polský voják; byvši na kousky rozstříháno, bylo po Polsce rozneseno; Libickým prý jen kousek zbyl (ač tomu Bolelucký tuze nevěřil), jejž chovali co svatý ostatek. (Rosa Boh. str. 308).

Bolelucký také vypravuje, že na severní straně toho chrámu býval pařez lípový, od lidu velmi ctěný. Sv. Vojtěch, zavítav prý do Libice, kázáním umdlel, a chtěje si odpočnouti, na trávník se položil, zatknuv berlu vedle sobe do země. Probudiv se, po berli se sháněl, ale zpozoroval, že berla jako lipka se zelenala. Z berlové lipky vzrostla mohútná lípa, která prý po 600 let na tom místě stála, až konečně za své vzala, oklešťována a olamována jsouc od poutníků, kteří jí doma proti nemocem užívali [11]).

Týž Bolelucký zmiňuje se i o rukavici, kterou prý sv. Vojtěch v Libici zapomněl, když slouže v Římě mši svatou, v tuž dobu i při pohřbu svých bratří přítomen byl. Rukavice byla prý bílá, rukavici v chrámu sv. Víta podobná a stářím se již rozpadala. I v Staré Boleslavi mívali starou rukavici. O této pohádce v Čechách po mnohá století nic nevěděli. Bollandisté pohádku tu zamítli co nedůvodnou, protože sv. Vojtěch v čas pohřbu svých bratří ani v Římě nebyl, nýbrž na cestě do Čech (Schaller: Bydžovsko 37).

A nyní již vypsání své zavíráme, podotýkajíce, že jsme si povšimli i pověstí nepodstatných, aby patrnější

[11]) Lípa Libická tak rychle vypučela jako liska Přemyslova. Úcta k stromům, která se tak zhusta v Čechách jevívá, přešla z pohanství do křesťanství. Proto na věkovitých stromech tolik obrazů, zvláště Mariánských spatřujeme. Ano, když ctili pohané pod lipami Moranu, bohyni smrti, ctili mladí křesťané pod lipami matku života, pannu Marii. Jsou místy stromy, věkem nebo zrůstem znamenité, jimž kdyby někdo ublížil, za velikou zlomyslnost, ba za hřích by bylo pokládáno, protože s některými stromy spojena jsou i proroctví, osudu krajiny se týkající. Znáš starou lípu v Bohusudově, lísku na Chlumu (Maria-Kulm), olši v Křešicích, habr v Roztěži, hloh u Tutlek blíže Kostelce nad Orlicí, borovici v témž Kostelci (o té borovici říkávali ku konci předešlého století Moravané Kosteleckým, když se s nimi na pouti do Křtin setkali, že mají borovici na stráni Kostelecké poznamenanou ve svých „pisánkách;" ale vršek borovice před několika roky jakýmsi člověkem byl uřezán; kdybychom mu chtěli přáti slávy Herostratovy, řekli bychom, jak se jmenoval — borovice ta z paměti národu nevyhyne, byť sešla bez vršku, poněvadž v „Kytici" našeho K. Jaromíra Erbena stále se bude zelenati. Red.). Některé stromy pro památku historickou posud se chovají: pařez ztrouchnivělý v Pivoni, na němž prý císař Jindřich seděl; dubový peň, k němuž prý r. 1012 Vršovci Jaromíra přivázali, v oltáři kostela sv. Jana na Velizi; Žižkův dub u Borovan, bezový keř u Schönfeldu, kde Žižka umřel; o lísce Přemyslově v Stadicích viz Pam. VII, 40 sld. Na lípách u Sedlce a u Poděbrad rostou listy podobající se kapím mnichů a horníků; bývaly druhdy draze prodávány, ačkoli ty lipy nejsou nic jiného, nežli tilia parvifolia cuculata; o lípě Čerhenické vypravují dojímavou pověst a j.

bylo, co se s pravdou historickou srovnává, a co nic. K rodišti sv. Vojtěcha dobře se hodí zmínka o památkách, týkajících se kultu tohoto sv. patrona České země. Přidáváme tedy k Libici, čeho jsme se o kultu sv. Vojtěcha posud dopátrali.

Sv. Vojtěch, učeností a svatostí již za živa proslavený, skonav v Prusích (23. dubna 997) smrtí mučenickou, ihned byl ctěn a vzýván zvláště proto, že z Hnězdna roznesla se po říši pověst o zázracích při hrobu jeho učiněných. V Čechách zdá se, že se sv. Vojtěcha zprvu více báli, nežli jej milovali. Teprvé přenešení ostatků jeho do Prahy (1039) úctu k sv. Vojtěchu v Čechách rozmnožilo, zvláště proto, že Čechům nevděčnost k svatému oslavenci byla vytýkána. Zároveň s tím přenešením ujalo se v Čechách právo církevní, které v živobytí národu velikou změnu spůsobilo. Od té doby, čím více tužila se v lidu mysl křesťanská, zmáhala se i úcta k místům, o nichž ústní podání svědčila, že tam sv. Vojtěch někdy putoval neb odpočíval. Během času ovšem přibylo mnoho pověstí, jimž kritika odpírá, protože ani v nejstarším životopisu sv. Vojtěcha (ok. r. 1000), ani v sepsání sv. Brunona neb Kosmy nejsou obsaženy a s časem srovnati se nedají — i „Blahověst" r. 1849 jich tedy slušně pominul.

Taková místa jsou:

Milavče na Domažlicku, ves s kostelíkem sv. Vojtěcha a lázní „Vojtěškou." Dobner měl za to, že sv. Vojtěch, vraceje se po druhé do Čech, uslyšev o zavraždění svých bratří, dále nedošel, než do Milavče. Hájek vypravuje, že prý v Milavči pastýři, vyhánějíce stáda, netroubí, bojíce se, aby neohluchli. Příčina toho: že prý pastýř (981) sv. Vojtěchu, když tu u lesa spal, do ucha zatroubil a ohluchl. Bolelucký tomu věřil, Schaller nevěřil, a dověděv se z listu Domažlických (1788), že v Milavči dle starého zvyku pastýři netroubí, ačkoli toho podstatné příčiny není, řekl, že jest to pohádka (Schaller: Klatovsko 75). V Milavči druhdy ukazovali kámen, na němž prý sv. Vojtěch sedě usnul.

V kapli sv. Vojtěcha u Hájku blíže Libšic za mříží jest kámen, na němž prý sv. Vojtěch odpočíval, byv u Neratovic veslem od surových přívozníků ztýrán (Památky I, 117).

V Borku na Nebilovsku jest kaple sv. Vojtěcha, jíž „církvička na planinách" říkají. V kapli té jest za mříží před oltářem veliký kámen, na němž se vytlačená kolena ukazují. Na tom kamenu prý sv. Vojtěch kleče se modlil, a kdo na kamenu klečí, ten bolestí v nohou zbaven bývá (Reinsberg-Düringsfeld: Festkalender 1862, 192)! Jiný kámen, na němž prý sv. Vojtěch, vrátiv se ze Říma, zemi České žehnal, ukazují u oltáře v kapli na Zelené hoře v Klatovsku (kapli obnovil Václav Vojtěch ze Sternberka r. 1688). Šlápěje sv. Vojtěcha ukazují také na kameni v kapličce sv. Vojtěcha, vůbec „u šlápěje" zvané, několik set kroků od Nepomuka u cesty „do kláštera." (Sommer VII, 30 a 32 [12]).

Ochraně sv. Vojtěcha co patrona deště poručeny jsou studnice, z nichž jsou nejznámější: Vojtech-Born ve vsi sv. Vojtěcha u Teplé, po kostelu (není předhusitský) tak zvané. Při kostelu bývala druhdy poustevna; sv. Vojtěch stavil se prý v těch místech, když z Vlach do Čech zavítal. (Sommer III, 14). U Lštění (sv. Vojtěcha), kdež jest předhusitský kostel, jest na blízku „Dobrá voda" pod ochranou sv. Vojtěcha. U Zdeboře jest pod oltářem sešlé kaple sv. Vojtěcha zdravá studánka; sv. Vojtěch prý tu odpočíval. Blíže hřbitovního kostela v Německém Brodě jest studánka, již „studně Svatovojtěšská" říkají, protože prý z ní sv. Vojtěch pil. Nejstarší studánkou Svatovojtěšskou jest studánka v příkopu kláštera Břevnovského. Tu prý sešel se Boleslav II. se sv. Vojtěchem raního času, měvše oba stejný sen: kde ráno uzří jelena píti ze studánky, tam že jest místo příhodné k založení kláštera. Že pak leželo ve studánce dubové břevno, dáno prý klášteru jméno Břevnov! Když klášter stavěli, často prý sv. Vojtěch u studánky té dlíval.

Nejvzácnější ostatky a památky po sv. Vojtěchu zachovaly se při hlavním chrámu sv. Víta na hradě Pražském. Druhdy bývalo jich více.

Tělesné ostatky sv. Vojtěcha, jichž r. 1039 Břetislav vydobyl a z Hnězdna do Prahy přenésti dal, odpočívají nyní za oltářem v kapli sv. Vojtěcha před kostelem hradu Pražského, již r. 1673 Leopold I. vystavěti dal, ovšem ne na místě, kde kaple knížetem Břetislavem r. 1040 založená stávala. Ostatky ty odpočívají v tumbě, patronu *Českému* neslušící, jako nesluší sv. Prokopu tumba v kostele Všech Svatých na hradě Pražském. — Inu, když byl odstrkován národ český, byli odstrkováni i jeho svatí patronové kromě sv. Jana Nep.!

V převzácném pokladu chrámu sv. Víta chová se stříbrný relikviář, poprsí tělesné velikosti, představující sv. Vojtěcha s berlou a veslem, pocházející z 17. století. V něm uložena jest hlava sv. Vojtěcha, která dle pokračovatele Kosmy r. 1092 v Hnězdně nalezena byla [13]).

Kosmas vypravuje (Script. rer. Boh. I, 55), kterak

[12]) Úcta ku kamenům, mezi všemi národy obyčejná, přešla z pohanství do křesťanství. Za Kosmy († 1125) klaněli se mnozí vesničané kamenům; píšeť Kosmas (Script. rer. Boh. I, 10): „— jako posud mnozí vesničané jako pohané, ten vodu neb oheňctí, onen hájům, a stromům nebo kamenům se klaní; onen horám neb vrchům obětuje; jiný hluché a němé modly, jež si sám udělal, modlitbou vzývá, aby opatrovaly jeho dům i jej samého." Po sv. Prokopu také kamené ostatky se ukazují, zvláště v jeskyni nedaleko Prahy — o tom, až budeme moci promluviti o kultu sv. Prokopa.

[13]) Rukopisy tu věc matou: jeden má místo caput corpus, druhý pak přeškrtl, že byl sv. Vojtěch v Hnězdně pochován. Script. rer. Boh. I, 292.

„císař Ota III. (983—1002) sv. Vojtěchu celé mešní roucho, v němž byl před císařem mši sloužil, daroval, kteréž až podnes (Kosmas † 1125) v kostele Pražském s úctou se chová a rouchem sv. Vojtěcha (paramenta s. Adalberti) se nazývá.“ Nyní chovají se v pokladu Svatovítském tyto věci:

Ornát sv. Vojtěcha, jejž mezi nejvzácnější liturgická roucha středověká pokládají [14]), posud dobře zachovaný, jest barvy tmavofialové do červena („color purpureus“), kteroužto barvu za středověku toliko na rouších královských a biskupských spatřujeme. Ornát jest z těžké hedbávné tkaniny, na níž vyšity jsou nití hedbávnou, ploským zlatým drátem potaženou, kruhy, krásnými lupeny obvinuté, v nichž mohutní ptáci (snad orlové, nikoli gryfové) se spatřují. Takové umělé tkaniny, jimiž by se ani renesance nestydéla, pocházejí ze Vlach, což poznáš i na tkanině, která nohy čili gryfy jsouc ozdobena, desky evangeliáře 9. stol. v pokladu Svatovítském pokrývá (ovšem že jsou desky mladší nežli rukopis). Forma ornátu nemůže býti liturgičtější, nežli jest.

Mitra sv. Vojtěcha, 9″ 10‴ z výši, jest z karminového sametu, jakého za starších dob středověku užívali. Ozdobena jest lupenky z perliček. Co do formy srovnej ji se starými vyobrazeními, se starší mitrou sv. Eligia v pokladu zlatníků Pražských a s pozdější mitrou starších biskupů Mišenských v Drážďanech.

Rukavice sv. Vojtěcha, rukavici v Staré Boleslavi velmi podobná, druhdy bílá, nyní šedivá. Spatřuje se na ní biskup sedící (jako na pečeti Břevnovské), hladkým stehem vyšívaný, při ní pak starodávné písmeny ADA(lbertus). V Břevnově také ukazují rukavici, která prý jest památkou po sv. Vojtěchu.

Hřeben ze slonové kosti, jímž si dle dávného obyčeje sv. Vojtěch vlasy česával, kdykoli měl jíti k oltáři. Takové hřebeny v inventářích pokladů velkých kostelů zhusta se připomínají. Na Pražském hřebenu vyobrazen jest beránek boží s anděly jemu se klanějícími — motivy románské.

Dutý náprsní kříž měděný po sv. Vojtěchu [15]) podobá se pozlaceným křížům Opočnickým, již výše dotčeným, bronzovému kříži sv. Materna v pokladu sv. Víta, kříži, jejž chovají v zámku Žlebském.

Zrnko růžencové z jakési perleti, kulička to dvěma tupými konci prodloužená, také bývá za památku po sv. Vojtěchu pokládána. Ačkoli růženec teprvé v 13. století Dominikem Guzmanem zaveden byl, užívali prý Benediktini již v 6. stol. při modlitbách jakýchsi kuliček na provázek navlečených.

Zlatá náušnice jest prastará, z drátu, jaký nalezen byl v pohanských hrobech na Skalsku a j.

Památky tuto vyčtené chovají se, jak svrchu zmíněno, v pokladu sv. Víta. V Břevnově mají písmo sv. Vojtěcha, pěkné a čitelné, jímž v Římě benediktinskému klášteru sv. Boniface i Alexia se zaslíbil (Erb. Reg. I. 33). List ten r. 1400 bratr Václav podlepil, aby se nerozpadal. Zvláštní památka zdobila po nějaký čas kostel ve Vrbčanech na panství někdy Slavníkově. Byla to korouhev sv. Vojtěcha, která tu na stěně visela. R. 1126, zavěsivše ji na kopí sv. Václava, nesli ji do boje proti Sasíkům, jež byl císař Lotar na Čechy přivedl. — Dříve snad nosívali Čechové do boje jenom kopí sv. Václava; nosíval je kněz urozený, přílbou a krunýřem oděný (sicut mos est). Veleslavné vítězství Čechův u Chlumce připisuje kronikář Sázavský sv. Václavu a Vojtěchu, ale z pokračovatele Kosmova jde zřejmě na jevo, že „plémě sv. Václava“ (Familia s. Wenzeslai), národ Český, více sv. Václava, nežli sv. Vojtěcha za divotvorného dědice a zastance České země pokládal (Script. rer. Bob. I, 285 sld.). Kam ta korouhev se poděla, nikdo neví. Ani říci nelze, jaká korouhev byla na kopí sv. Václava zavěšena, když Přemysl Otakar II. r. 1260 „pod korouhví nejslavnějšího mučeníka Václava“ vítězně proti Belovi Uherskému bojoval (l. c. 399). Jaroš, purkrabí Pražský, vypravoval, že voj jeho, v jehož středu nesena byla korouhev sv. Václava, ani na lidech, ani na koních žádné škody nevzal. „Železný hrot kopí, na němž visela korouhev dotčeného mučeníka (sv. Václava), viděno bylo od mnohých lidí, ano se lesklo jako paprsek slunce nejjasnější.“ Poslové Uherští vyznávali, že jim v boji byli koně splašeni hlučným zpěvem Čechů, zpívajících „píseň vydanou sv. Vojtěchem“ (l. c. 404). Ale píseň tu „Gospodi pomiluj ny“ zpívali Čechové již *před* biskupováním sv. Vojtěcha (973 l. c. 50), a podobá se, že spíše od sv. Cyrila neb učeníků jeho pochází, což i nápěv potvrzuje, jejž dr. Ambros (Dom zu Prag 1858, 358) daleko od časů před sv. Vojtěchem klade. Sv. Vojtěch, který pro liturgii latinskou proti slovanské horlil, sotva by byl složil píseň slovanskou.

O kultu sv. Vojtěcha, který, jak se podobá, teprvé po vyhubení Vršovicův (1108) hlouběji pronikl do životí národního, svědčí mince Vladislavovy (1109—1125), na jichž rubu vyobrazen jest sv. Václav s nápisem: *S. Wenceslaus e. Adalbertus.* Hojnější stopu toho kultu najdeš na pečetech.

O pečetech kláštera Břevnovského z 13—16. století napsal Bienenberg (Alterthümer I, 158), že představují sv. Vojtěcha v biskupském ornátě s čepicí a berlou (l. c. tab. IV. obr. 14.). V universitní bibliotéce

[14]) R. 1857 sloužil v něm kanovník Václav Pešina mši na Levém Hradci.

[15]) Boleluský zmiňuje se o *stříbrném* kříži sv. Vojtěcha, o němž nyní nevíme.

Pražské vidíš při listu z r. 1407 visutou pečeť Břevnovskou, vytištěnou pečetidlem 14. století. Jest kulatá, 2″ 3‴ průměrná; mezi dvěma provázkovými čarami kruhovými čte se starou lapidálkou: *S. Brevnov. monasterii.* Sv. Vojtěch, září svatých ozářený, sedí v záhybované kasule a v albě, obroubené křížovým ornamentem, jímž i pallium ozdobeno jest; na hlavě má nizkou trojhranou mitru; v levici drží prostou berlu pastýřskou, pravicí pak uděluje požehnání, maje palec, ukazováček a střední prst pozdviženy dle obyčeje latinské církve (na znamení sv. Trojice). Že jest tu sv. Vojtěch vyobrazen, dosvědčují vedle něho písmeny *S. A.*, o sv. Benediktu vedle něho *S. B.*[16]). I pečeti kláštera Rajhradského a Opatovského bývaly obrazem sv. Vojtěcha ozdobeny. Starší a památnější jest pečítka kapituly Ostřihomské z 12. neb z počátku 13. století, již v „Mittheilungen d. k. k. Centralkommission“ 1859, 249 vyobrazenou najdeš; vidíš na ní poprvé sv. Vojtěcha. Na staré pečeti kapituly Pražské vidíš sv. Vojtěcha a sv. Václava, celou postavou stojící mezi třemi sloupky, spojenými kulatými oblouky, nad nimiž věže s třemi lomenými oblouky vyniká. Sv. Vojtěch drží berlu, pravicí pak žehná jako na pečeti Ostřihomské; sv. Václav má v pravici prápor, v levici štít s orlicí. V obloucích nad hlavami čte se: *Sanctus Adalbertus* a *Sanctus Wenceslaus.* Mezi dvěma vroubkovanými kruhy po okrají běží minuskulový nápis: *sigillum † majus † capituli † sacre ÷÷ pragensis ∓ ecclesie.* Mezi slovy *sacre* a *pragensis* jest v štítu polokruhém znak biskupství a kapituly: v černém poli zlaté břevno na příč položené (A. Rybičky: O erbích, pečetech a znacích stavu kněžského 1862, 4).

Na zvonech není žádný sv. Vojtěch starší, nežli z konce 16. století. Krásné kovové poprsí sv. Vojtěcha spatřuje se na vrchní části svícnu Šalomounova, již arcibiskup Vratislavský r. 1641 udělati dal.

Bienenberg (I, 158) pokládá kamenou skulpturu na kostnici v Šonově u Broumova za nejstarší kamený obraz sv. Vojtěcha. Dílo to surové jest 29″ z děli, 14″ z šíři: vidíš tu muže, majícího v ruce hůl, lituu augurů římských podobnou; na hlavě má korunu trojím ornamentem lilijovým ozdobenou, což ovšem nesvědčí o sv. Vojtěchu, ačkoli Bienenberg slovy Dobnerovými se dokládá, že byl sv. Vojtěch rodu královského (byl toliko po dědu spřízněn s císaři rodu Saského.) Ze středověkých kamených obrazů sv. Vojtěcha nejkrásnější a nejušlechtilejší jest poprsí toho svatého ve vnějším ochozu presbyteria kostela Pražského, které snad od Petra Parléře (1356—1392) pochází — zlatá zář i pomalování během času se všech svatých ochozu Pražského vyvětralo a opršelo. Starý a řemeslné zdělaný obraz sv. Vojtěcha vidíš na tumbě sv. Ludmily v kostele sv. Jiří na hradě Pražském, patřící mezi nejvzácnější řezby z doby nejdokonalejšího gotického slohu 14. stol. (Památky IV, 2, 170). Na mosaikovém obraze na jižní straně zdi kostela sv. Víta, pocházejícím z r. 1369, vidíš sv. Vojtěcha klečícího; půda mitry a pallia jest bílá, kasula jest hnědočervená; přechod k světlu na značen jest tóny zelenohnědými a zahnědlými.

Z maleb středověkých zmiňujeme se zvláště o sv. Vojtěchu na rámci vzácného obrazu tváře Kristovy v chrámu Svatovítském: sv. biskup stojí na hvězdnatém obláčku; tvář jest přísná, ascetická; na kadeřavé hlavě má nizounkou mitru; kasulu má fialovou se zelenou podšivkou, tuniku červenou, albu bílou; jiné odznaky jsou pallium, pedum a kniha. Jest to první vyobrazení sv. Vojtěcha á la tempera.

Na votivním obraze arcibiskupa Očka z Vlašimi z r. 1375—1378 (v třetím pokoji Pražské galerie) spatřuje se mezi jinými patrony Českými i vyobrazení sv. Vojtěcha. Vypsání tohoto tabulového obrazu viz v Pam. I, 231, a v Mikovcových Starožitnostech I, 154.

Na křídlových oltářích vyskytuje se sv. Vojtěch častěji. Takový obraz křídlový má p. Stulík v Budějovicích, jiný jest v Chuděnicích, a jiné se ještě vyhledají.

V rukopisech miniaturových najdeš sv. Vojtěcha typicky co biskupa vyobrazeného beze všech příznaků čili attributů. V bibliotéce university Pražské shledáš takové obrázky: v breviáři ze 14. století (13. C. 1.), v jiném breviáři (11. A. 14.) co kresbu, v breviáři G.

[16]) Dle spisu pane Rybičky o erbích, pečetech a znacích stavu kněžského v Čechách (str. 11, tab. I.) užíval klášter Břevnovský a Broumovský v erbu dvou modrých štítů vejcitých k sobě nakloněných, v pravém pařez o třech sucích šikmo k pravé straně nakloněný, v levém tři štrychy na příč, z nichž střední ozdoben třemi zlatými růžemi; nad štity položena infule s feflíky, vedle ní pak vyniká berla šikmo ku pravé straně položená. Pařez čili břevno připomíná pověst o studánce Břevnovské, svrchu dotčené; tři růže byly prý znakem sv. Vojtěcha — v 10tém století! Tohoto erbu, který zakládá se na dvou erbovních pověstech, hodících se do legendy, ne pak do heraldiky a sfragistiky, užívali Břevnovští *na* pečetech teprv v 16. a 17. století. *Břevnov* pochází z téhož kořene jako osady Břevniče, Břevniště, Břevnovec, a když sv. Vojtěch legendické břevno ve studánce spatřil, ničeho lidé ještě nevěděli o erbích a znacích. Spisovatelé 16. a 17. stol. smyslili, že byl Slavník praotcem Rosenberků a dali mu do štítu růži. Po Balbinovi (Epit. rer. B. I, CX, 69) spletli spisovatelé genealogii sv. Vojtěcha až hrůza. Dle Paprockého užíval „Slavník hrabě z Libic“ za znamení rytířské růži *bílou* na *červeném* štítu (Diadochos o stavu pan. f. 12.). Dle toho dal Bolelucký (1668) spisu o sv. Vojtěchu titul „Rosa Bohemica.“ Dle Balbina byl znak Slavníkoven *jedna* nebo *tři* růže, jakž prý viděti na pečeti Břevnovské. Beckovský (Poselkyně, 197) připisuje sv. Vojtěchu „na zlatém poli černé čáry dvě, mezi nimiž byla jedna bílá, dosti široká, a v ní tři *černé* růže.“ Nyní vidíš v Břevnovském kostele, jejž Dinzenhofer r. 1736 přestavěl, černohnědé břevno o pěti sucích v modrém poli, a v modrém poli tři šikmá stříbrná břevna, jichž prostřední třemi *červenými* pětilistovými růžemi ozdobeno jest. Vidíš, jak libovolně sv. Vojtěchu i klášteru Břenovskému znak vymyslili, jejž pak měnili, jak chtěli, významu heraldického ovšem nedbajíce.

G. 6 — všechny z 14—15. století: v Pražském kancionále z r. 1572 dvakrát. Teprvé za pozdějších časů jali se malovati sv. Vojtěcha s berlou biskupskou, s veslem (jímž dle Hájka ztýrán byl u Neratovic, nemoha zaplatiti přívozné přes Labe), se svazkem oštěpů, jimiž na poli Romowe ve Východních Prusích usmrcen byl, s mečem, jímž mu po smrti hlavu sťali. Na starších rytinách v mědi najdeš zhusta veslo, oštěpy i meč pohromadě co příznaky. Tak je vymaloval i Skreta Šotnovský ze Závořic na postraním oltáři v Litoměřicích a Brandl na stěně chrámu sv Barbory na Horách Kutnách.

Za našich časů vrací se malíři k pravému původnímu typu sv. Vojtěcha, majíce i pilné zření k tomu, aby nehřešili proti liturgickému rouchu 10. století. Připomínáme na žehnajícího sv. Vojtěcha na Zelené hoře od Tkadlíka, na Kandlerův oltářní obraz na Skalsku, na krásný predelový obraz u sv. Ducha v Hradci Králové od Fr. Krišpína, na predelový obraz od Manesa v Karlínském kostele sv. Cyrilla a Metoděje.

Kostel bývalého opatství řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově v Praze.

Vypisuje **J. E. Wocel.**

(S přílohou a s 8 dřevotisky.)

Čteno v historické sekci král. české společnosti nauk dne 28. května 1866.

Na jihovýchodním konci Nového města Pražského, naproti Vyšehradu, na kraji stráně, jenž příkře k potoku Botiči se sklání, spatřuje se památka stavitelská, která přese všechny nehody a trýzně, jichž hubivou rukou lidskou a zkaženou chutí pozdějších časů byla zakusila, o velebném úmyslu i o uměleckém smyslu původce svého zřetelně a slavně svědčí. Jest to kostel na *Karlově*, památka po Karlu IV., jejž Čechové právem „otcem vlasti“ nazývají. Mezi dlouhými kamenými ploty zahrad, jenom sem tam nějakým stavením přetržených, chodívá cizinec (lhostejný Pražan málo kdy zabloudí v tato pustá odlehlá místa) k této monumentální stavbě a dojde ku vratům, nad nimiž nápis *Solatio languentium Josephus II. Leopoldus II. Augusti MDCCXC* oznamuje, čím nyní jest památné založení Karlovo: ku konci minulého století bylo opatství řeholních kanovníků sv. Augustina v chorobinec proměněno, a do nádherného chrámu chodívají nyní na služby boží nevyléčitelní chorobci. Chorobcům by jiné místo lépe slušelo, a chrám ten, dílo genialního stavitele, měl by býti střediskem jiné společnosti, která by lépe se srovnávala s důstojnou uměloství té památné svatyně. Mohlo by tak snadno býti, kdyby páni Pražané, vyhovujíce útrpnému citu lidskosti, chtěli i vyhověti důstojnosti a památnosti umění — příčin i místa k tomu jest s dostatek, a nemělo by při sobě býti, co se k sobě nehodí. Čím nyní velevzácná tato památka stavitelská jest, tím stala se po mnohých bouřích a převratech, jimiž by málem byla za své vzala, jakž se krajané z následujícího vypsání mohou přesvědčiti.

1. Vypsání historické.

Beneš z Veitmile, kronikář doby Karlovy, vypravuje, kterak Římský a Český král Karel IV. r. 1351 na stráni naproti Vyšehradu klášter ku cti sv. Karla založil, infulovaného opata řeholních kanovníků sv. Augustina tu ustanovil, klášter hojně nadal a kostely pod Bezdězem a v Lysé jemu přivtělil [1]). První kněží řádu sv. Augustina byli prý z Francouz na Karlov povoláni.

Jest ovšem s podivením, že Karel pro stavbu tak velkolepou vyvolil si místo nejodlehlejší od hlučného života svého hlavního města, své „milé“ Prahy. Avšak podiváš-li se na místa, na nichž Karel jiné kostely a kláštery založil, jimiž své Nové město Pražské ozdobil, poznáš, že v tom byla vůle Karlova, aby vyšší strana Nového města blíže Vyšehradu, druhé Pražské akropole [2]), nejvíce a nejnákladněji stavbami byla ozdobena, by z ní byla nejskvělejší část města, jež Karel založil. Jda za tímto úmyslem, založil Karel u samého Vyšehradu u kostela P. Marie „na trávníčku“ (in viridi), toliko Botičem od Vyšehradu odděleném, klášter Servitů; na návrší, vystupujícím z údolí Botičského, vystavěl kostel sv. Jeronyma a klášter Benediktinský, později Emauzským nazvaný, v němž liturgii slovan-

[1]) Eodem anno (1351) dominus Karolus, Romanorum et Boemiae rex, fundavit monasterium sub titulo sancti Karoli in monte ex opposito Wissegradi et instituit ibi Abbatem infulatum et Canonicos regulares Ordinis sancti Augustini, quibus de sustentatione congrua laute providit et Ecclesias duas sub castro Bezdez et in Lissa univit et incorporavit. Script. rer. Boh. II, 356.

[2]) Vyšehrad byl od Karla IV. (1350) „zdí obehnán a hustými věžemi a výbornými baštami oděl[á]n.“ Lupáč.

ské útulku se dostalo; u prostřed Karlova náměstí stála do r. 1789 kaple Božího Těla ve spůsobu hvězdy od Karla IV. založená (dle jiných zpráv teprv r. 1382 vystavená); nedaleko Karlova náměstí vypínal se na Zderaze chrám sv. Petra a Pavla, záhy v 13. století vystavený, při němž byl bohatý klášter strážců božího hrobu (custodes sti. sepulcri); naproti tomu klášteru v stranu východní od náměstí dal Karel vystavěti kostel sv. Štěpána, jejž posud spatřujeme v podobě velmi přetvořené. Nedaleko Karlova stávala jiná památka téhož panovníka, panenský klášter a kostel sv. Kateřiny se štíhlou věží, která posud s té strany mile vyhlédá. Ještě blíže ku Karlovu stojí posud kostel sv. Apolináře, od téhož císaře založený. Byly tedy kostely Karlovy po vyšinách Nového města Pražského rozloženy, v rozsáhlejších pak nižinách téhož města toliko dva kostely z doby Karlovy spatřujeme: kostel p. Marie Sněžné a kostel sv. Jindřicha. Zajisté, Karel IV. vyvolil si vyšiny Nového města, aby na nich soustředil významnost a slávu Karlova města. Ale pozdějším časům nezdálo se, jmenovati novou Prahu dle úmyslu Karlova „městem Karlovým," nýbrž holým jmenem „Nového města;" teprvé za novější doby pojmenovali na hořejším Novém městě rozsáhlý plac, jistě jedno z nejrozsáhlejších náměstí Evropských, na vděčnou památku zakladatele „náměstím Karlovým."

Pozdější doba nesrovnávala se s úmyslem a přáním velikého zakladatele. Řemesla, obchod a hlučné živobytí městské plaše s vyšin do nižin a do údolí sbíhá, rozbíjejíc tu nejraději své rejdiště a stánky. Tak se stalo i v novém městě Karla IV. V nižších místech Nového a na rovině Starého města Pražského rozkvétalo utěšeně městské živobytí, utichly a osamotněly vyšiny Nového města se svými stavitelskými památkami od Karlova až ku Zderazu, jako utichly a osamotněly Hradčany s královským hradem a se vznešenou metropolí, když odtud sídlo královské do Vídně přenešeno bylo.

Podobá se pravdě, že kostel i klášter řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově vystaven byl dle plánu Matěje z Arasu, jejž Karel IV. r. 1344 do Prahy byl povolal. Že pak Matěj z Arasu r. 1352, rok po založení Karlova, umřel, mají obyčejně za to, že Petr Parléř, druhý stavitel chrámu sv. Víta, stavbu na Karlově dokonal. Domnění toto nezakládá se na žádné psané paměti, nýbrž jen na stavitelské věhlasnosti Parléřově [3]). Avšak považíme-li, že již r. 1348 bylo v Praze založeno bratrstvo malířů, k němuž i zlatníci, řezbáři (sculptor-u říkali Čechové zprvu „řezák") a kameníci náleželi, a že v nejstarším seznamu osob cechovních, který až do polovice 15. století dosahujíc, skoro 200 jmen umělců, mezi nimiž malíř mistr Dětřich Pražský na prvním místě se jmenuje, v sobě zavírá: můžeme s dobrou rozvahou domýšleti se, že mezi tolika osobami byli i mužové, kteří na Karlově stavbu dle úmyslu Karlova mohli vykonati [4]).

Stavba *kláštera* byla nejspíše již r. 1354 hotova, poněvadž toho roku několik osob z Karlova do opatství Augustianů v Ingelheimu ve Falci, jež Karel IV. byl založil, bylo zavedeno, které opatu Karlova Pražského byly podřízeny [5]). V zakládacím listu Ingelheimském bylo zřejmě vysloveno, že osoby nového tohoto opatství mají býti rození Čechové, a že arciopatem a visitatorem Ingelheimského opatství má býti Pražský opat Karlovský. Opatu Karlovskému bylo mimo to náboženským zakladatelem uděleno právo královského almužnáře (eleemosinarius regius) jakož i ta přednost, že toliko on ze všech opatů království Českého mohl sedati v kůru ve stolicích kanovníků hlavního chrámu sv. Víta na hradě Pražském [6]).

---

[3]) Petr Parléř vykonal, jakž nápis na poprsí jeho v triforiu hlavního kostela Pražského svědčí, tyto stavby: kůr sv. Víta, kůr kostela Všech Svatých na hradě Pražském, stavěl most Pražský a přestavěl děkanský chrám v Kolíně nad Labem.

Jméno *Arler*, jímž mnozí Parléře nazývají, vyskytuje se toliko na dotčeném poprsí v triforiu; v hojných listech a v jiných psaných pamětech jmenuje se: Petrus dictus Parlerz; idoneus vir magister Petrus novae fabricae Pragensis ecclesiae, dictus de gmynda; Petrus dictus Parler; Petrus dictus Parlerius; parlerz Petrus; Pessek (české přetvoření jména Petr) dictus parlerz; Pešek kameník kostela Pražského a j. Není tedy *Arler* nic jiného, nežli zpotvoření slova *Parlier* (Dr. Ambros: Der Dom zu Prag 482).

[4]) V nejstarší knize bratrstva malířského obsažena jsou jména malířů, zlatníků, štítařů, řezbářů (sculptor). „Sculptor" nezabýval se toliko vyřezáváním ze dřeva, nýbrž i vytesáváním a vykřesáváním obrazů z kamene; „sculptor" znamená tedy i sochaře. První jména osob, v dotčené knize zapsaných, jsou: Primus magister Theodoricus, Herdegoinus, *Petr sculptor*, Undrsik clipeator, Venceslaus sculptor a j. Počátkem 15. století jmenují se v též knize po sobě: *Panicz Waczlaw*, *Panicz Janek*, *Panicz Peter* (Materialien zur Statistik von Böhmen 1788, VI, 134.). Petr Parléř vynikal i co sochař, jakž o tom socha sv. Víta a relikviář o pokladu téhož kostela svědčí. Kdybychom tedy nemuseli předpokládati, že první jména mistrů cechovních bratrstva malířského hned při založení téhož bratrstva r. 1348, když Petr Parléř ještě v Praze nebyl, do knihy cechovní byla poznamenána, mohli bychom se domýšleti, že *Petrus sculptor* na Petra Parléře se vztahuje. Ale skoro s jistotou můžeme za to míti, že panicové Václav, Janek, a Petr jsou oni „Jungherrn von Prag," o nichž za posledních let častěji bylo mluveno a psáno. Domnění to pronesl jsem již r. 1845, byv o své zdání tázán od zasloužilého Sulpice Boisserée. *Panic* zajisté znamená: Jungherr, Junker. Stavitelé a sochaři, počátkem 15. stol. po Německu proslavení, o nichž podal dr. Sighart (Mittheilungen d. k. k. Centralcommission 1865, LXXXIV.) zajímavé zprávy, jmenovali se též Václav, Janek, Petr. Že by tito mistři byli syny Petra Parléře, nedá se dokázati. Petr Parléř měl čtyři syny: Václava, Mikuláše, Jana a Pavla; Mikuláš byl knězem, Václav a Jan sochaři a stavitelé — Jan řídil po smrti otcově († ok. 1396) stavbu chrámu sv. Víta (Slovník naučný: Arler).

[5]) Byl-li *klášter*, jak se sluší domýšleti, již r. 1354 dostaven, nemohl jej stavěti Petr Parléř, který teprvé r. 1356 stavby chrámu Svatovítského se ujal.

[6]) Hammerschmid: Prodromus gloriae Pragenae p. 323.

Ačkoli stavba a zřízení kostela r. 1377 ještě nebyly dokonány, přece dle přání Karlova kostel arcibiskupem Janem II. slavně posvěcen. Pro zvětšení slavnosti učinil císařský zakladatel hlučnou hostinu, při níž i sám i syn jeho, tehdáž již na království římské korunovaný, i nejvyšší úředníci a pánové čeští přítomni byli. Zlaté a stříbrné nádoby, jichž o hostině bylo užíváno, daroval Karel novému opatství řeholních kanovníků.

Karel nadal opatství své hojnými důchody a statky. Hned před založením r. 1350 daroval mu 41 hřiven stříbra, jež mělo město Kouřim opatům dávati z důchodů královských, nad to pak desátek z tržného v městečku Bělé. R. 1357 daroval Karel svému opatství podací kostela v Lysé s úroky, platy, poli, lesy a rybníky [7]). K vyplnění tohoto darování nejvíce přispěl *Petr z Wartenberka*: nařídil tedy opat Prokop a konvent kláštera Karlovského, aby za duši toho dobrodince každého dne sloužena byla mše sv. v kostele na Karlově [8]). V Lysé založena filialka opatství Karlovského, do níž pět řeholníků z Karlova bylo uvedeno. Při hradu Lysé vystaven chrám ke cti sv. Desideria, na památku uvedení řeholníků sv. Augustina z Francouz, kdež sv. Desiderius velice ctěn bývá [9]). V „Libris erectionum" shledáváme několik menších nadací, jimiž ku konci 14. stol. důchody opatství na Karlově rozmnoženy byly: r. 1392 daroval man Ješek Marštaléř dotčenému opatství jakýsi pozemek [10]) a Vok z Waldšteina úrok 20 kop gr. [11]). „Lib. erect." připomínají počátkem 15. století, že stala se směna zboží kláštera sv. Karla, na kteroužto směnu přispěli: Bohuslav, měšťan Žebrácký, choť jeho Vojka a bratr jeho Budivoj 170 kopami gr. Č. [12]). Statky opatství Karlova rozmnožila Křista z Podvinì, vdova po někdy Ule Payer-ovi, měštěnínu Starého města Pražského, darovavši „dědictví své ve Vysočanech, dvůr poplužní s dvojími poplužiemi s dědinami, lukami, sady, potoky, rybníky, chmelnicemi a dvory kmetcími s platem.... pro své a rodičů svých spasení ctihodným a nábožným mužům knězi opatovi a klášteru sv. Karla na věčnost pro rozmnožení božské služby [13])."

Táž vdova darovala klášteru kostel sv. Václava v Proseku, který, vystaven byv dle pověsti od Boleslava II., přese všechny neslušné přístavky románský svůj původ posud nezapírá. Při tom kostele vystavěli prý řeholníci nějaký klášter, o čemž i potvrzení arcibiskupovo dosti zřejmě svědčiti se zdá [14]).

Z Balbinova poukázání ku knihám zakládacím (Misc. lib. V. pars II, 244) vyrozumíváme, že Karel IV. opatství svému udělil i znak: korunovanou hlavu Karla Vel. v kruhovité záři [15]). Později byl znak ten rozmnožen, tak že spatřoval se pod hlavou sv. Karla štít ve dvě pole rozdělený, v levém zlatém poli půl černé orlice, v pravém černém poli tři zlaté košíčky, pod štítem pak tři lilie v zlatém poli — košíčky připomínají úřad almužníka, jejž Karel IV. opatům Karlovským byl udělil; půl orlice a tři lilie vztahují se k báječnému znaku Karla Vel., jakž jej v starších spisech heraldických, n. p. v Siebmacherově „Deutsches Wappenbuch I, tab. 3." vyobrazený spatřujeme.

Karlov, nadán jsa statky a důchody dosti hojnými, vzkvétal roztomile — ale jenom po půl století; zachvátilať i jej jako jiné kláštery bouře husitská. Dle zprávy Veleslavínovy byl prý klášter sv. Karla dne 3. června 1420 od Husitů rozkotán a zbořen. Souvěkých a podrobnějších zpráv o tom skutku není. Ale kostel na Karlově posud radostně hlásá, že aspoň zdí jeho nepobořila ruka vášní rozlícených. Zuřili zajisté Husité jen proti klášterům a klášterníkům, nikoli proti kostelům; že by někde *úmyslně* kostel byli zbořili, v pamětech současných nikde nenajdeš. Ovšem, když Husité zapalovali kláštery, chytla zhusta i střecha kostela, čímž i stavba škodu a porušení brala. Tak stalo se snad i na Karlově. Kruger podotýká, že řeholníci zřícenin Karlovských neopustili na dobro, nýbrž že zbytky bývalého opatství i později ten neb onen kanovník střežil a hlídal [16]).

V takové zpustlosti trval klášter sv. Karla 78 let, až za Vladislava II. kostel z nouze opravený, dle zprávy Hammerschmidovy (Prodr. 324) dne 25. září 1498 od Jana biskupa Simbalienského (Sinigaglia?) posvěcen byl.

Z listu krále Ludvíka, daného na hradě Pražském

---

[7]) Incorporatio ecclesiae parochialis in Lissa pro monasterio S. Caroli in Nova civitate Pragensi: sunt in eandem rem Urbani papae literae, sunt Caroli imperatoris, Annae imperatricis (quae jus patronatus ibi donavit Carolo, ut is daret coenobio, ubi diserte nominat patrem suum Hinconem ducem Swidnicensem et matrem Catharinam ducissam 1355), sunt Arnesti I., sunt aliae Caroli IV. an. 1378, quae omnia confirmat Joannes archiepiscopus 7. Sept. 1387. Balbin: Miscellanea II, 78. Lib. erect. III. P. 1.

[8]) Lib. erect. III. II. 3

[9]) Hammerschmid p. 325.

[10]) Lib. erect. XII. E. 3.

[11]) LE. XII. T. 16.

[12]) LE. VII. J 8.

[13]) Dle překladu vkladu zhořelých desk zemských v diplomatáři Karlovském v bibliotéce university Pražské II. A. 13.

[14]) Sbinco archiep. unit et incorporat ecclesiam parochialem in Prosik Procopio abbati et monasterio S. Caroli, quod jus contulit monasterio vidua Christina relicta Ulaepayer, civis antiquae urbis Prag. cum curia in Wisoczan. Obligatio est, *ut fratres in eadem villa moram trahentes quotidie missam et vespera sub nota decantent et anniversaria.* LE. IX. K. 6.

[15]) Pro monasterio S. Caroli 2 sexag. gross. census a Jesskone Rych de Treboratic alio transferuntur. *Sigillum abbatis ad S. Carolum*: figura capitis cum diademate in circulo trianguli sub corona, scilicet S. Caroli, insculptum: S. Abbatis S. Caroli LE. XII. D 12.

[16]) Cruger: Sacerr. mem 28. Januarii. Hammerschmid: Prodr. 324.

v úterý po Všech Svatých (4. listop.) 1522, dovídáme se, že týž král Kašparovi, opatu „kláštera Panny Marie a sv. Karla na Novém městě Pražském," potvrdil majestáty, „ze jmena císařův a králův Českých Ottogara, Jana, Karla, Václava, Ladislava, Jiřího a krále Vladislava .... i také list císaře Karla, který jest vydán opatu na *řád rozdávání almužny*, kteryž officium elemosynarium slove; item majestát císařem Karlem IV. na plat, který se témuž konventu od opatrných purkmistra, konšelův a vší obce města Kouřima, totiž jeden a čtyřidceti hřiven, za každou 56 grošův Pr., každý rok vydávati a platiti má." Také se z toho listu dovídáme, že Vladislav II. „dopustil a tu moc dal témuž opatu a konventu, aby sobě mohli platy, kdyby v té možnosti byli, do pěti set kop gr. č. koupiti. A dále, znajíc jejich chudobu a nedostatek, ráčil je (Vladislav) opatřiti, aby sto strychů pšenice a dvě stě strychů žita a deset kop kaprů ze zámků a důchodů Poděbrad a Kolína týmž bratřím kláštera Panny Marie a sv. Karla k pomoci vydáváno bylo."[17]) I toto darování Ludvík potvrdil; ale o Lysé, Vysočanech, Proseku a j. v listu Ludvíkově zmínky není. Pozoruj také, že klášter na Karlově, který do válek Husitských jinak neslul, nežli klášterem *sv. Karla*, v dotčeném listu již sluje klášterem *Panny Marie a sv. Karla*. Stalo se tedy, že nejspíše za časů Vladislava II. kostel obnovený na jméno Na nebe vzetí P. M. jak se i posud jmenuje, posvěcen byl.

Ferdinand I., opatství na Karlově milostivě jsa nakloněn, r. 1556 ne jen že nového opata *Mikuláše* potvrdil, nýbrž daroval řeholním kanovníkům kostel Matky Boží při Botiči se zahradami, k témuž kostelu příslušnými[18]).

Ale Karlov, zbaven jsa statků, jež před válkami Husitskými míval — Bezděz a Lysá spadly na komoru královskou, Prosek pak a Vysočany byly počátkem 16. stol. v držení soukromém — nemohl se pozdějšími nadacími zotaviti a zvelebiti. Dle nápisu, který druhdy nad oltářem sv. Augustina v kostele na Karlově býval, dostavěl opat Mikuláš Wentz z Ingelheimu při Rýně klášter Karlovský r. 1575 tak, jak až do Švédských válek zůstal; týž opat i kopuli kostela (testudinem ecclesiae) i nový hlavní oltář vystavěl.[19])

Ale příběhy časové nepřály obnovenému klášteru dlouhého míru. Rudolf II., chtěje spor svůj s bratrem Matyášem brannou rukou rozhodnouti a zároveň protestanty pokořiti, tajně lid Pasovský najímati dal. Pasovští, vtrhnuvše do Čech (1611), dostali se lstí do Menšího města Pražského a na nezbraném lidu páchali skutky svévolné udatnosti. Tlupa jezdců Pasovských vyjela si na most, avšak jen přední jezdci dostali se do Starého města; ostatní, ulekše se vystřelení s mostecké věže, uháněli zpět na Malou stranu. Ti, kteří do Starého města vjeli, byli lidem obskočeni a větším dílem ubiti. Roznesla se pověst po Praze, že mnozí jezdci po klášteřích Novoměstských se schovali, a když lid obecný v klášteře Emauzském opravdu jezdce vyslídil, jal se ihned klášter vybíjeti. Skoro v tuž chvíli vskočil lid obecný (sám jest si říkal, že je „čtvrtým stavem") do klášterů sv. Panny Marie Sněžné, sv. Anežky, sv. Kateřiny a na Karlov, páchaje ohavnosti, jakých Praha neviděla od dob Husitských. „Co pak mnichů v nich (v klášteřích) zastihli, ty do naha svlékli a potom železnými cepy a jinými zbraněmi do smrti utloukli; ostatní, kteří se rozschovávali na krovy, jako holuby dolů z ručnic sráželi, zvláště u Matky Boží (Sněžné), žádného milosrdenství jim neprokazujíce a ani mrtvých těl v hrobích nic nešanujíce, mezi nimiž i tělo Ferdinanda z Donína, někdejšího nejvyššího hofmistra král. Českého, ven z truhly vyvrhli a co klenotů na něm našli, ty pobrali. Samého opata (jiní praví, že byl mnich prostý) *Karlovského* také na krchově sťali. Všecky dvéře, okna, kamna i jiné nábytky v týchž klášteřích na drobné kusy potřískali, mříže i jiné železné věci ven ze zdí vylamovali a s takovými kořistmi patrně sem i tam po ulicích se nosili a chlubili, tak že žádný jich snadně upokojiti a ukrotiti nemohl ....[20])". Starý dřevotisk[21]) v exemplář knihy „Cron-Saeculum v univ. Pražské, knihovně se nalezajícím,

[17]) Documenta abbatiam Canonic. regul. Lateran. concernentia ab anno 1407—1761. (v bibl. univ. Pr. II. A. 13). Že list Ludvíkův dotýká se i privilegií Otakara a Jana, za jichž časů žádného opatství na Karlově nebylo, stalo se snad tím, že na některé statky, které později klášteru sv. Karla byly darovány, za dotčených králů listy byly vydány, které pak od dárců zároveň se statky klášteru tomu byly postoupeny, aby jimi v čas potřeby mohlo býti dokázáno, že dárcové klášteru dali, co jim právem náleželo. — V Čechách nebylo dovoleno prodávati neb odkazovati zboží a platy kostelům a klášterům bez zvláštního povolení královského: proto Vladislav II., chtěje Karlov zase zvelebiti, dal mu dovolení, aby do 500 kop platu získati si mohl.

[18]) Documenta čili diplomatář v pozn. 17. jmenovaný.

[19]) Hammerschmid: Prodr. 324.

[20]) Pavla Skály ze Zhoře „Historie Česká," vydání Tieftrunkova I, 283.

[21]) Přivázán jest ku spisu „Cron-Saeculum des Königreichs Böhmen oder: Kurtze Lebens-Abfassung Caroli IV, Weylant Römischen Kaisers und eilfsten Königs von Böhmen, Stifters des Kaiserlich Königlichen Stifts Carls-Hof Regulirter Chorherrn St. Augustini Congregat. Later. In der Neustadt Prag. In dem Vierten Jahr-Hundert der Böhmischen Crönung CaroliIV. Aus bewehrten Scribenten zusammen gesetzt und in seine Capitel eingetheilt von A. St., Einem regulirten Chor-Herrn St. Augustini Congregat Later. in Unter-Oesterreich 1747. Wien, gedruckt bei Frantz Andre Kirchberger, Universitäts-Buchdruckern." Jako titul, tak jest podivný i sloh knižky, jejž spisovatel stloukl z Eneáše Sylvia, z Hájka, Dubravia a j. Místy mate a plete se spisovatel velmi dětinsky a neposkytuje, kromě rozřídění historických zpráv Hammerschmidových (Prodromus pag. 322—326) a několika přídavků, pranic-ného. Důležitější, nežli tištěný text, jsou psané latinské přípisky, týkající se domácích věcí kláštera až do r. 1770, které v exemplář bibliotéky university Pražské buď do textu vlepeny nebo vzadu přivázány jsou.

představuje drastickým způsobem hroznou zkázu na Karlově. V pozadí vidíš kostel, v pravo klášterní stavení, jichž střechy a místy i zdi strhává rozkacená luza. Z okénka vížky nad stanovou střechou lodi kostela shazují řeholníka, jiného kněze ubíjejí u dveří kostelních a před fortnou kláštera leží nahé tělo řeholníka s uťatou hlavou. V popředí obrazu spatřují se rozlícené tlupy lidu, mezi nimiž klečí opat: pacholci jej drží, jiný pak rozpřahá se mečem nad hlavou opatovou. S obou stran přibíhají roty s hákovnicemi, cepy, smržovkami a s velikými vidlicemi. Ale roty přišly již pozdě — co se kde dalo pobrati, vše již lidé odnášejí. Tu utíká ozbrojenec s berlou opatskou, jiný s mitrou, jiní odvláčejí skvosty kostelní: obrazy, kříže, monstrance, kalichy, ornáty, kadidelnice, svícny a j.; tam se roztahuje rozpustilá chasa okolo sudů, pijíc víno z kalichů a konvic; tu se vadí ženy, odnášejíce v nůších pobrané věci kostelní. A drastický ten obraz srovnává se dobře se zprávami Pavla Skály ze Zhoře, jež jsme výše položili. Rozvláčný nápis obrazu jest český a německý; dle něho staly se prý ty ukrutnosti *dne 15. února* 1611.

Dne 18. dubna 1611 bylo 14 původců ukrutných těch výtržností odpravením ztrestáno[22]). Po ukradených věcech bylo pilně pátráno, a jak souvěká zpráva svědčí[23]), byly opatství Karlovskému navráceny: starožitný kalich pozlacený s patenou, stříbrný litý obraz sv. Máří Magdaleny, andělíček stříbrný, pět ornátů zlatohlavových, červená dalmatika zlatem protkaná, antependium od paní z Šternberka, krabice s privilejí, misál pergamenový, Joannis Gersonis pars prima et secunda, liber sententiarum, kožich a j.

Po té hrozné katastrofě zůstával klášter pustý, řeholníci pak, kteří na Karlově chtěli přebývati, přebývali v domku vedle kláštera. V tu dobu stal se Řehoř Link, převor Zderazský, administratorem Karlova, později pak, opustiv s povolením papežovým klášter Zderazský, opatoval na Karlově. Po něm byl opatem Vavřinec Ezechiel Vírčovský z Palmberka, od něhož jsou některé listy diplomatáře Karlovského, týkající se smutného stavu jmění klášterského. Nástupcem jeho byl Jan Zlatoústý Šrepl z Šreplsberka, dříve cís. rada a rychtář Nového města Pražského. Stav se klerikem, administroval klášter Karlovský, nenose roucha řeholního. Po dlouhý čas soudil se s „cassou salis[24]),“ která nechtěla klášteru 1000 zl. vyplatiti, snad pro nepořádné spravování kláštera, jakž o tom listy posud zachované svědčí. Dne 28. květ. (pondělí po Božím vstoupení) 1629 zrušil Ferdinand II. všeliké prodeje a zápisy statků Karlovských, které byly od opatů učiněny bez povolení královského. Na rubu kopie listu Ferdinandova jest poznamenáno: „Poněvadž léta 1611 při vytlučení od obecné zběře kláštera sv. Karla též i při tom všechny registra a všelijaké spravedlnosti dotýkající se fundací, nadání důchodův všelikých k témuž klášteru náležejících k zmaření přišly, nicméněji zpráva se toho činí, že by o těch a takových fundacích, nadáních a spravedlivostech téhož kláštera sv. Karla při knihách a annalibus v paměti a v zapsání jich Nového města Pražského nacházeti se měly: pročež J. M. C. jakožto fundator poroučeti ráčí, aby oni na povinnosti své (se vyptali) a toho se všeho náležitě, dokonale a upřímně spravili[25]).“ Z toho jde, že opatové buď z nouze neb z nepořádnosti rozličných nadací (zvláště v Novém městě Pražském) prodejí neb zástavou se zbavili, a když Ferdinand II. listů na to od opatů neprávě vydaných zrušiti chtěl, že jej v tom již před 18 lety luza Pražská bezděky byla předešla.

Již za opata Vavřince Vírčovského byl klášter Karlovský zase tak zřízen, že v něm řeholníci mohli přebývati. Ale brzy zamračilo se nebe nad milou vlastí na 30 let, a čtyřikrát po sobě zakusil Karlov nehody nešťastných dnů. Sasové, dobyvše Prahy r. 1631, vybrali a zpustošili klášter Karlovský; posádka císařská, jejíž potřebám a vůli obce Pražské nemohli dosti učiniti, brala na Karlově, co nechali Sasíci; po pěti letech Torstenson, vítězně do Čech se přihnav, odnesl s Karlova, kde co bylo[26]); r. 1648, když Švédové Prahy dobývali, byl v Praze veliký nedostatek dříví: i šli z Prahy na Karlov, snesli střechy a kde jaké dříví bylo — na Karlově nezbyla než bída![27])

Po těch převelikých nehodách vzešly Karlovu klidnější dny. Španěl Isidorus de Croce, převor kláštera Emauzského, jmenován byv r. 1651 opatem Karlovským, dostal brzy ze solní pokladny (cassa salis), co po kolik let nebylo vyplaceno; mohl tedy klášter do podvalů zpustošený zase vystavěti, kostel opraviti, některé statky vykoupiti a kromě toho i Velikou ves (Michelsdorf v Žatecku) přikoupiti. Isidorus byl prvním opatem, který po r. 1611 opět na Karlově přebýval. Druhý jeho nástupce Václav Luňák daroval kostelu Karlovskému obraz Mariánský, „vtěleným slovem božím“ nazývaný, malovaný od Jiřího Heintsche r. 1697[28]). Největší dobrodiličkyní

[22]) P. Skály: Hist. česká I, 317.
[23]) Documenta etc. v univ. bibl. II. A. 13.
[24]) Ferdinand II., chtěje stavu kněžskému nahraditi, čeho zbaven byl válkami husitskými (zápisy Sigmundovými), smluvil se r. 1630 s papežem Urbanem VIII., že bude korporacím duchovním vydávati roční plat z pokladny, do níž se bude, ukládati s každé bečky soli, která do Čech přivezena bude, po 15 kr. — odtud *cassa salis*. Až do r. 1782 spravovala tu pokladnu konsistoř Pražská, odtud pak pokladna komorní.
[25]) Documenta etc.
[26]) Hammerschmid: Prodrom. 325.
[27]) Cron-Saeculum k r. 1648.
[28]) Sub hoc rdm. D. Abbate originale B. M. V., Verbum sacratum in utere gerentis, depictum anno 1697 per Georgium

Karlova v ty časy byla ovdovělá císařová Eleonora: darovala krásný mramor na vystavení 28 „svatých schodů“ s relikviemi, které r. 1711 slavně posvěceny byly.

Od r. 1717—1744 opatoval na Karlově Jan Tomáš Brinke. Jsa radou Karla VI, v království Českém, za rozličnými komisemi posílán bývaval. Kostel Karlovský, v němž dva oltáře pod varhanami vystavěti dal, ozdobil uvnitř tak, jak jej z velké části posud spatřujeme. Svaté schody ozdobil stříbrnými ampulkami, a varhany Karlovské budou prý hlásati slávu jeho bez konce[29]).

Po Brinkovi opatoval Tomáš Gürth, jejž současný A. St., skladatel spisku „Cron-Saeculum“ velikými chválami velebí, ačkoli jej prý nechtěl chváliti, aby se studem nečervenal. Týž A. St. vypisuje slavnosti, jaké bývaly na Karlově, zvláště pak zmiňuje se o důvěře a úctě, jakou k obrazu Marianskému míval lid i magistrát Pražský a šlechta. I Marie Terezie, byvši korunována na království České, obětovala r. 1743 plod života Panně Marii na Karlově.

Další dějiny kláštera Karlovského poznáváme ze psaných poznamenání Tomáše Krausa, profesa Karlovského, ve spisku „Cron-Saeculum.“ Dne 22. dubna 1755 vyhořel klášter Karlovský, střechy na kostele shořely, 4 zvony i hodiny rozlily se — na jiném místě zevrubně se vypisuje, mnoholi který zvon vážil, po čem byl a kdo jej lil. Sotva byl klášter opět vystaven a kostel opraven, vrhli r. 1757 Prusové ku Praze: „kostel na Karlově,“ dí Pelzel, „kterážto skvostná stavba od Karla IV. vyvedena a i od zuřivých Taboritů byla uchována. dostal 807 větším dílem žhavých kulí a padesátkrát chytal; ale po každé byl oheň šťastně uhasen[30]).“ Opatství i kostel, střelbou nepřátelskou porouchaný, dal stařičký opat Václav Poklop z příspěvků, jež byl sám mezi dobrodinci sbíral, opraviti tak, jak až posud se spatřuje.

Posledním opatem na Karlově byl Augustin Pankert, jenž byl instalován dne 23. září 1770. Vypsání této instalace jest poslední písemná poznámka ve spisu „Cron-Saeculum.“ Patnáct let později, dne 11. listopadu 1785, bylo opatství Karlovské dvorským dekretem zrušeno, kostel odsvěcen, klášter pak v chorobinec proměněn. Dne 13. prosince 1789 byl kostel Karlovský pod titulem Nanebevzetí P. M. opět vysvěcen a chudým i chorým, kteří ze chudinců a špitálů Pražských na Karlov převedeni byli, odevzdán[31]). Obraz Marianský, který s tolikerou úctou a s tolikerým odporem se byl potkal, přenešen byl s Karlova do kostela sv. Apolináře, kdež jej podnes na oltáři viděti lze. R. 1854 svěřena byla duchovní správa chorobince na Karlově kněžím redemtoristům, jmění chorobince spravuje od r. 1861 obec hlavního města Prahy.

Po slavné době stíhala Karlov nehoda za nehodou, neštěstí za neštěstím; jenom časem zavítala chvíle nadějného klidu, za nímž číhala již zase nová záhuba. Sotva jest nějaká stavba kostelní, která by po tak hroznych příhodách ve své původnosti tak se byla zachovala, jako chrám Karlovský. Chrám ten odolal zuřivosti husitské, vzdoroval luze a ohni, nepovolil pěsti Sasů a Švédů, ani ohnivým kulím Prušáků, a hlavní části jeho posud pevně stojí, svědčíce o velikých úmyslech vznešeného zakladatele a o genialné činnosti umělecké za doby Karlovy v Čechách. Pohlížeje pak vlastenecký přítel umění na tento nehodami utvrzený památník, roztouží se v mysli své, aby velebná ta stavba do původního spůsobu a stavu byla navrácena a zbavena surových přídavků, jichž k vznešenému dílu Karlovu přičinila zkažená chuť pozdějších časů.

2. Vypsání stavby.

Kostel Nanebevzetí P. M. jest v hlavní své části osmihran, nad nímž rozepjata jest klenba, mající průměru 75′ (obr. 1.). Východně souvisí s presbyteriem, ježto má šířku jedné strany téhož osmihranu a proti presbyteři jest čtyrhraný přístavek, bývalý západní kůr.

Z venčí tě kostel ničím nepřekvapí; víš z bouřlivé a smutné minulosti Karlova, že velebný jeho chrám často byl opravován a proměňován, a že opravy a obnovy, pocházející z 17. a 18. století, s původním slohem stavby se neshodují, přesvědčíš se ihned, podíváš li se na zcopovaný vnějšek opatského toho kostela, který za doby Karlovy přítele umění přívětivěji vítal, nežli nyní. Nad centrální stavbou vypíná se mohútná kopule s lucernou, mající po boku, nad presbyteriem i nad západním kůrem kopulky s lucernami; všechny tři kopule pokryty jsou plechem a natřeny křiklavou červenou barvou. Stavení jest obroubeno renesančni římsou, na niž kolem kopulí nemotorná poprsní zeď z cihel vystavena jest. Zdi kostela jsou z tesané, dobře kladené opuky; vápená omítka pochází

Heintsch, pictorem famosissimum, civem Vet. Prag. Připsáno v knize „Cron-Saeculum.“ — Pro neobyčejnost tohoto vyobrazení P. M. vzešel spor mezi arcibiskupem a opatem; ale 14. srpna 1698 nařídil císař Josef I., aby obraz ten v kostele zůstal (Schaller: Prag IV., 39.).

[29]) Cron-Saeculum.

[30]) Dle Pelzla vystřílelí Prusové do Prahy od 30. května do 17. června 1757 23.063 bomby, 58.376 kulí, 548 kartáčů; 880 domů buď vyhořelo, sesulo se aneb jinak škodu vzalo; na Novém městě Pražském celé ulice byly pobořeny. Do hlavního chrámu sv. Víta střelili Prusové více než 22.000krát a jenom v chrámu bylo nasbíráno 770 kulí. (Ambros: der Dom zu Prag.)

[31]) Mnoho-li kapitálů z bývalých dobročinných ústavů na založení chorobince Karlovského naloženo bylo, najdeš v pamětní knize, již správcové jmění téhož chorobince založili.

z časů pozdějších, protože malta na opukových kvádrech, které časem staly se hladkými a mastnými, málo drží a místy, zvláště na opěrácích opadává[32]). Dokud zdi nebývaly omítnuty, bývalo jistě milé podivání na živou nažloutlou barvu opukových zdí. Opěráky, se-

Obraz 1.

slabující se dvěma ústupky, stojí, kromě dvou u spojování se presbyteria s centrálním osmihranem, kolmo na štěpné ose úhlu, jejž dvě sbíhající se strany osmihranu způsobují; opěráky, dole 3′ 4″ z šíři, na sáh délky ze zdi vystupují.

Nad druhým ústupkem jsou opěráky cihlami vyzděny a v zátočkové copové nosiče (konsoly) proměněny. Tak vypadají i zdi a opěrací pilíře presbyteria, ale opěráky ty jsou dole toliko 2′ 8″ široké a vystupují ze zdi jen 5′ 4.″ Byl-li vrch opěráků korunován fialami a šla-li okolo kostela prolomená gotická galerie, jako kolem kůru chrámu sv. Víta neb okolo kostela sv. Barbory na Horách Kutnách, aneb zdali nade zdmi osmihranu a presbyteria štíty na způsob baldachynů se vypínaly, nemůžeme se již domysliti. Jestliže, jak za to máme, za první slavné doby opatství Karlovského byly na kostele takové ozdoby, jistě že útoky, jenž na kostel dorážely, nejdříve za své vzaly, a snad hned při prvním opravování po bouřích Husitských nemotornou zdí byly nahraženy. Někteří badatelé mají za to, že opěráky druhým ústupkem byly ukončeny a že nad nimi bývaly výtoky žlabů, které prý štíty mezi opěráky se zdvihající spojovaly. Zdi centrální stavby i presbyteria zachovaly se až posud skoro v původním sestrojení, ale přístavek západního kůru, jak patrno, z mnohem pozdější doby pochází: jest nejvíce z cihel vystaven, a jen 4′ 6″ z tloušti, nemá žádných pilířů, a čtyrhranné okno téhož přístavku, které druhdy se stavením klášterním se stýkalo, samo sebou o pozdější době svědčí. Z dřevotisku přivázaného ku spisku „Cron-Saeculum," viděti jest, že bývalý západní kůr od luzy Pražské r. 1611 sbořen byl: kus kůru jest na obrázku užpobourán, ostatek právě bourají prostopášníci. Vykládací text toho obrázku podotýká: „Kostel oloupili a pustý státi nechali," dále pak: „Věž a kanonii celou sbořili." Věž ta bývala nad západním kůrem.

Velmi krásně vypadají okna centrální stavby i presbyteria, mající pravý ráz gotiky 14. století. Kružba posud dosti dobře zachovaná záleží nejvíce z čtverlistů, částečně z trojlistů, místy vidíš měchýřky (Fischblasen) a ve dvou oknech zmatenou kružbu, která z pozdější opravy pochází. Kružby i obruby oken jsou z piskovce a opuky, tak že při každém okně i pískovec i opuku vidíš.

Nemůžeme říci, zdali toto smíšení materialu z původní stavby pochází, aneb nebyly-li za pozdějšího opravování některé opukové části kružby pískovcem nahraženy; jest zajisté na Karlově i pro-

[32]) Přesvědčili jsme se o tom s výtečným znalcem věcí stavitelských p. A. Baumem, s nímž jsem všechny části kostela ohledal a jemuž za mnohé pokynutí v této věci děkuji.

filování i zdělaní kružby stejné, ať jest z opuky neb z pískovce.

Renesanční předsíní přijdeš ku vchodu kostela (obr. 2.). V koutech, jimiž renesanční ten přístavek ku kostelu přiléhá, spatřují se konsoly a sloupky, které snad z původního since posud zbývají. Vchod opažen jest portálem, jenž jest sice hojně rozčlánkován, ale toliko z prutů a žlábků záleží. Hořejší část portálu jest přístřešek vlečitými lupeny ozdobený, z něhož v hořejším středu mohutný křížový květ vyrůstá. Konsoly, na nichž ramena přístřešku spočívají, podobajíce se dokonale konsolům v kostele, jistě z první periody této stavby pocházejí; vlečité lupeny na obrubě přístřešku nejspíše z doby Vladislavovy pocházejí.

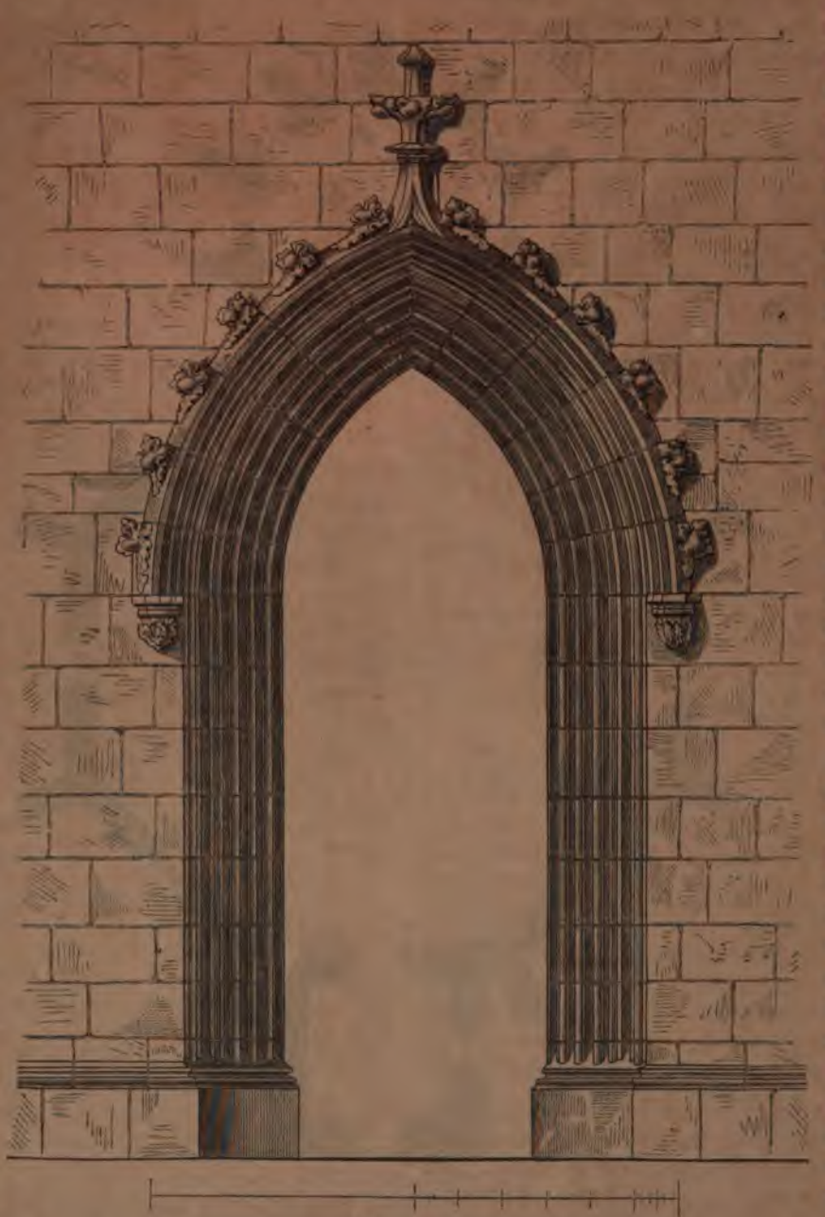

Obraz 2.

Ačkoli jest kostel u vnitř renesančními oltáři a groteskami přeplněn: přece vstupujícího zláště klenutí mocně jímá. Žebra klenby rozkládají se v nádhernou hvězdovitou síť (obr. 1.), jejíž průměr skoro 75' obsahuje. Žebra ta nejsou maskami, jako při jiných síťových klenbách pozdější gotiky bývá, nýbrž neson opravdu klenutí, z něhož i na odvrácené straně kopule dosti silně vyčnívají, jakž se o tom pod krovem na kostele můžeš přesvědčiti. Pro *neobyčejnou rozepmutost kopulové klenby* nabývá Karlovský chrám velepamátné důležitosti a patří mezi nejvzácnější stavby slohu gotického. Jsou jenom dvě stavby centrální, které by v té příčině co do velikosti s Karlovem mohly býti porovnány: střední část katedrály v Anglickém městě Ely a mausoleum krále Manuela v Batalbě v Portugalech[32]). Stavitel Karlova, velmi dobře věda, jak nesnadno jest prostoru tak velikou, bez pilířové podpory jednou klenbou překlenouti, paty klenby hodně hluboko v rozích osmihranu založil, tak že již v dolejší třetině výšky oken počínají (viz přílohu[33]). Tu spočívá žebří na konsolech, listím ozdobených (obr. 3. a 4.) opírajících se o poloslonpky, ostrým hrotem ukončené. Toliko žebra s obou stran oblouku, oddělujícího presbyteř od středokostelí (arcus triumphalis), spočívají na nosičích, goticky ozdobených a ostře ukončených (obr. 5.). Kde se křižují žebra, jichž profil na obr. 6. vidíš, použil stavitel část žeber k ozdobení plochy klenbové, zavřev velkolepou klenbu kulatým, u prostřed prolomeným svorníkem. Žebra byla velmi opatrně z Proseckého pískovce vytesána a posud sama svědčí, že pevností svou odolala bouřím, které tak často a zhoubně na posvátnou památku Karlovu dorážely. Obecně sluší podotknouti, že poměry výšky

s

íně chrámové na Karlově pro hluboké spuštění pásů

[32]) Prag und seine Baukunst v. F. M. (Mertens) Försters „Bauzeitung" 1845 str. 28.

[33]) Posud vypravují po Praze pověst, kterak stavitel Karlova, dokonav odvážnou klenbu, obával se, aby klenutí se nesesulo, až by lešení bylo odklizeno. Proto dal prý lešení zapáliti,

klenbových tuze v šířku se rozcházejí, a že tato centrální stavba více mausolen nežli kostelu se podobá.

Presbyterium (obr. 7.), jak již povědíno, zavřeno jest šesti stranami desitihranu a jest z šíři 28', jako délka strany osmihranu; délka kůru jest 32.' Dva prolomené svorníky v krásném svížném klenutí svírají žebra k stejné napnutosti, žebra pak sklánějí se dolů na ozdobné hlavice lupenové, jejichž motivy s konsoly střední stavby dokonale se srovnávají. Pod hlavicemi proměňují se podpory klenbové v přípory, spočívající na podnožích — obzvláštní profil těch přípor viz na obr. 8. Škoda, že toliko tři takové přípory původního profilu za oltářem se zachovaly; ostatní byly zcopovány a v nestvůrné profily proměněny. Odkapní římsa pod okny skádá se z lištky, žlábku a prutu, kterážto římsa po zdi dále běží, až se zařízne do přípory.

Obraz 3.

Obraz 4.

Hlavní, široký oltář výškou svou skoro všechno světlo oken zastiňuje. Devatero parukových, hojně pozlacených oltářů zakrývá a přeplňuje stěny středokostelí, které krom toho všeho za pozdějších časů bylo prolomeno, aby „svaté schody" ku kostelu mohly býti vystaveny. Mezi dvěma postraními schody jdou široké, střední, „svaté" schody na místo vyvýšené, na němž stojí jakási kaple s oltářem, jejž nyní obraz od Jos. Hellicha zdobí. „Svatých schodů" jest 28: jsou všechny z mramoru, světle hlazeny, a dole při nich stojí dvě bílé figury svatých tělesné velikosti, nevkusností převyšující všecko, co kdy zplodila doba copová. Nad schody jest veliký, sloupy podepřený balkon; naproti němu nad hlavním vchodem kostelním jest též balkon přilepen; oba balkony naplněny jsou dřevěnými figurami tělesné velikosti, jimž by lépe slušelo, aby stály někde jinde, kde by zrak i mysl méně urážely.[33]).

a když bylo shořelo, divě se a žasna, přesvědčil se o pevnosti a dokonalosti díla svého.

[33]) O znešvaření kostela Karlovského vyjádřil se kanovník Fr. Bock: „Prohlížíš-li tuto neporovnatelnou kostelní stavbu z r. 1351 se smělým rozepnutím velebné síťové klenby, zdá se, jako by kostel ten nyní nebyl na nic jiného, nežli aby nepotřebné kostelní nářadí a starožitnosti schovával, a jakoby kostelové Pražští oltářů Pompadourských šťastně se byli zbavili, aby je na Karlově na hromadu snesli. Přepychem pozlátkového copu, jímž oltář k oltáři se řadí, jest nádherná stavba tak zakryta, že sotva vidíš, jak nad plochami stěn soustrojí klenby vyčnívá. Nepřestávajíce na tom, že sloh kudrlinkový celým vnitřkem kostela zavládl, dopustili za doby nevkusu 17. století, že pozlacená nádhera škořápkového slohu in stucco po celé klenbě široce se rozložila. A tak perla stavitelství, jejíž stěny nábožný a umělý zakladatel bezpochyby malbami okrášliti dal, jako v karikaturu byla proměněna, že ji skoro ani nepoznáš." Organ für christliche Kunst. 1857, 196.

Ve dvou oknech středokostelí vidíš mezi novějšími pestrými skly zbytky maleb na skle. Jeden zbytek představuje osobu v brnění: v pravici drží meč, levici opírá o štít s hůry dolů ve dvé rozdělený, v jehož pravém poli půl orlice, v levém pak tři lilie se

Obraz 5.

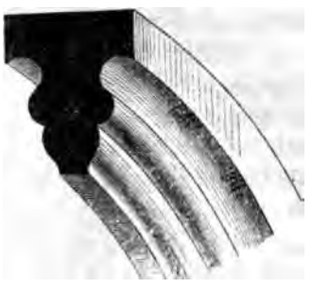

Obraz 6.

spatřují. Hlava osoby, která bezpochyby Karla Velikého představuje, ozářena jest nimbem. V okně severní strany vidíš štít rozčtveřený: ve dvou polích jsou heraldické znaky Bourbonů, v třetím tři zlaté koly, ve čtvrtém tři vykračující zvířata dosti nezřetelná; střední štítek jest na příč ve dvé rozdělen.

Klenba středokostelí, jsouc velmi strakatě ozdobena, mámí toho, kdo umění nerozumí. Části klenby obroubeny jsou vedle pásů pozlacenou stukaturou, která od červené půdy křiklavě se odráží. Ale copové ty ornamenty nezasahují do středních polí částí klenby, na nichž v rámcích plochy, na spůsob mramoru sbarvené, se spatřují. I klenba v presbyteři byla copem ozdobena: mezi oběma svorníky a tyto zakrývajíc, jest veliký stukový štít, na němž v červeném poli Český lev se vypíná.

V jižním přístavku jest dole novější sakrystie, vedle níž sstupuje se po kamenných schodech dolů do kaplí. Jsouť pod pravým bokem „svatých schodů" troje podzemní, mezi sebou spojená sklepení: v prostředním jest oltář s krásným obrazem narození Páně, jehož dolejší část uřízli, když jej do copového rámce vráželi; v pravo jest kaple Betlemská s plastickým vyobrazením narození Páně; levé sklepení jest prázdné. Stěny těchto podzemních kaplí jsou po spůsobu francouzských

jeskyň obmítnuty maltou z vápna a z vypraného hrubého písku; do vlhké obmítky byly vtlačeny ozdoby stavitelské. Bývá-li taková kaple svíčkami osvětlena, spůsobují třpytivá zrna křemene na obmítce dojem tajemný. Hladší místa obmítky pomalována jsou ozdobami stavitelskými a obrazy svatých, tytýž velmi řemeslně.

Všimněme si nyní bývalého západního klášterního kůru. Tento přístavek jest trojpatrový. Přízemí jest předsíň, spojená s chorobincem, druhdy klášterem (obr. 1.); v prvním poschodí, do něhož ze since kostela po točitých schodech nebo z chorobince zvláštním vchodem vejdeš, bývala modlicí síň zbožných řeholníků sv. Augustina; rozsáhlý gotický oblouk, nyní zazděný, spojoval druhdy západní kůr s vnitřkem kostelním. Jinými dveřmi vcházíš z modlicí síně na kruchtu, která do kostelního osmihranu vyčnívá. Za našich dnů používají se starečkové a stařeny, jež slabé nohy po schodech dolů snésti nemohou, západním kůrem na kruchtu, aby tu přítomni byli při službách božích.

Obraz 7.

V západním kůru jest také místo pro kalkanta, protože se měchy k velikým varhanám na kruchtu nevešly.

V druhém poschodí nad tímto bývalým kůrem visí zvony, k nimž dostaneš se po odstupku točitých schodů, jimiž se jde ze since na klenutí kostela. Schody jsou z pískovce, toliko hořejší, jimiž výška bývalé zdi naznačena jest, jsou z opuky; novější zeď nade schody, jakož i poprsní zeď kolem červených kopulí jest z cihel a z lámaného kamene. Krov veliké kopule velmi tě překvapí: vazba záleží z nesčíslných břeven a latí řemeslně sroubených, které co rozpěráky, krokevnice, kozy, podpěráky, prahy a střídná vazba mezi sebou proloženy a prostrkány jsouce, uschlému, bouři do výše vyhozenému lesu se podobají. Pod touto spoustou dřev vidíš zadní stranu mohutné kopule jako překocený kotel pod tebou vyklenutý. Pásy klenbové táhnou se jako mohutné obruče po kopuli skoro 3″ nad pole klenby vyčnívajíce; klenutí samo má tloušťky 4″ — patrný důkaz, že směla ta klenba na dobrém porozumění pravidlům statiky záleží. — S galerií, jdoucích kolem kopulových střech, jest roztomilý rozhled po Praze i po okolí Pražském. V stranu severní a západní rozkládá se pod tebou královské město po obou stranách modrých vln Vltaviných, majestátně vystupujíc k Hradčanům, na jichž temeni stkví se co vzácná koruna velebný dóm; v stranu východní těká oko po zelených vyšinách, posetých vesnicemi,

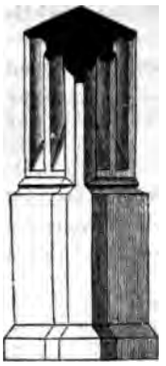

Obraz 8.

po pravé ruce výpíná se tvrdý Vyšehrad, a naproti, za Botičem, vidíš návrší, na němž r. 1757 stála pruská baterie, metající žhavé koule do Nového města Pražského a do chrámu božího na Karlově — nyní tam stojí letohrádek Bučanka, majetek dra. Bělského, statečného purkmistra měst Pražských, jehož bděním a přičiněním za lonské posádky Pruské mnoho zlého od hlavního našeho města bylo odvráceno.

Poznamenání redakce. Vážený pan spisovatel, vyzván byv od c. k. centrální komise Vídeňské, aby v orgánu jejím „Mittheilungen der k. k. Centralkommission“ velepamátný chrám na Karlově podrobně a důkladně vypsal, vyhověl tomu vyzvání tím ochotněji, čím více přáti jest, aby vzácná ta památka stavitelská i mimo Čechy poznána a slušně vážena byla. Dověděvše se o tom krajané, projevili přání, aby i v „Památkách“ našich památný Karlov vyobrazen a vypsán byl. Požádali jsme tedy p. spisovatele, aby německé své sepsání, které zatím doma i po cizině veliké obliby došlo, laskavě znovu prohlédl a s „Památkami“ sdělil, což i ochotně učinil. Že pak i obrazy k tomuto článku řezány býti musily, opozdilo se vydání přítomného svazku, což nám laskaví čtenáři jistě za zlé nebudou pokládati.

Magdalenky v Čechách.

Že kazatel Milič r. 1372 založil „v Jeruzalemě“ v Starém městě Pražském klášter Magdalenek, toho žádná novější kniha dějepisná nepomíjí. O *starších* Magdalenkách málokdo se zmiňuje. Před Miličem však známe tyto kláštery Magdalenek v Čechách:

V Praze byly Magdalenky již před r. 1282. Měly klášter u sv. Havla vedle města Pražského t. vedle Starého města Pražského, k němuž Václav I. Nové město čili nynější okolí Svatohavelské byl přičinil. Menší bratří při kostele sv. Jakuba, žalujíce r. 1315 papeži na biskupa Jana IV. a na světské kněžstvo Pražské, které proti nim bylo kázalo, i na to si stěžovali, že blíže jich kláštera s dopuštěním biskupovým usadily se Magdalenky, jichž řád ani papeži dotud nebyl potvrzen. Vědouce pak, že Jan IV. z Dražic teprvé dne 10. pros. 1301 na biskupství vysvěcen byl, a že Magdalenky již za biskupa Tobiáše z Bechyně u sv. Havla zůstávaly: nemůžeme tomu jinak rozuměti, nežli že za biskupa Jana od sv. Havla někam jinam, blíže ku kostelu sv. Jakuba přesidlily. Snad následkem dotčené žaloby přestěhovaly se Magdalenky na Újezd na Malou stranu (čís. 388, bývalá pošta), kdež se s nimi r. 1329 setkáváme. Magdalenkami byly myslím nejvíce městské dcerky Pražské (Srov. V. V. Tomka Prahu I, 220, 507, 534).

Ve *Stříbře* (Argentina) byly Magdalenky u sv. Máří Magdaleny jistě po několik let před r. 1282. V městě Dobřanech měly podací kostelů sv. Víta a sv. Mikuláše s některým zbožím k týmž kostelům přislušícím. Ale Magdalenky na zboží to posílané, chovaly se necudně a pohoršlivě, tak že řádu z toho zboží pocházelo větši potupení nežli užitek. Ačkoli byly Magdalenky Stříbrské od Magdalenek Pražských u sv. Havla (a priorissa et conventu Magdalenitarum apud sanctum Gallum juxta civitatem Pragensem) prošeny a napomínány, aby se polepšily: přece musila za tou příčinou svolána býti generální kapitula klášterů Magdalenských do Mohuče (10. května 1282), od níž se svolením generalního probošta Jindřicha a Stříbrské převoryše Leukardy jmenován byl Walther, převor Magdalenek Freiberských (Wriberch) v Mišni, řádu Magdalenek visitator, prokurator nuncius a syndikus, aby zboží Magdalenek Stříbrských v Dobřanech směnil neb prodal, nejen proto, že řád Magdalenek šeredným chováním se nekajících sester velice byl ostouzen, nýbrž i proto, že zboží Dobřanské pro bouře Braniborské, jimiž celá země byla zmítána, neposkytovalo ani nejmenšího důchodu. [1]) Za peníze, jež by byl stržil, měl zboží buď podobné Dobřanskému, nebo ještě lepší, v krajinách Rýnských, nebo jinde zakoupiti, kde by byl pokoj a mír, aby sestry dle obyčeje řádu svého chovány býti mohly. I sjeli se Syfrid opat Strahovský, Milota opat Kladrubský, Hugo opat Teplský, mistr Pardus probošt Boleslavský, mistr Jan probošt Sadský (Sacensis), Reinherus někdy opat Kladrubský, Chunrat převor špitálu sv. Františka blíže mostu Pražského, Chval guardian Stříbrský (Menších bratří), Daniel z téhož kláštera Stříbrského a Příb děkan z Boru (Mirica), jež byl Walther s převorkou Magdalenek sv. Havla (apud sanctum Gallum juxta Pragam) do Prahy svolal. Směniti nebylo s kým; konečně koupil dotčené podací a zboží Miroslav probošt a klášter Chotěšovský dne 27. října 1282 za 70 hřiven dobrého stříbra, jež ihned zaplatil.

R. 1282 nebylo v Čechách, kromě v Praze a ve Stříbře, žádného kláštera Magdalenek, protože by býval Walther proboštů jich jistě do Prahy povolal. O Stříbrském klášteře Magdalenek měl K. L. Watzka (Die k. Stadt Mies. Prag 1839. I, 66.) za to, že býval v Zahradní ulici, kdež bylo v staré zdi zahradní viděti několik výklenků s malbami. Kdo toho města lepší povědomost má, nechť laskavě doloží, co o Stříbrském kláštere více ví.

U Loun byl klášter Magdalenek, jejž založil a vystavěl Bero, rychtář Lounský, kajícím sestrám sv. Magdaleny řádu sv. Augustina, ke cti a chvále pánu bohu a rodičky jeho,

[1]) . . . Quod de dictis Ecclesiis Sanctorum Viti et Nicolai in Dobrsan civitate prefata et bonis ac possessionibus et juribus ad easdem Ecclesias spectantibus nullum commodum, nulla utilitas, sed potius dampnum et infamia multiplex eveniebat tam ipsis quam totius ordinis honestati, eo quod sorores, que illuc multociens misse fuerunt, ut morarentur ibidem, patre faciente nequitie dato castitati libello repudii, sic semper cum incestu quasi publice contraxerunt, ut cotidianis gauderent nuptiis et celesti sponso postposito matrimonia passim contraherent scelerata et quod de bonis illis *propter guerrarum fluctus, quorum Boemia fere naufragatur voragine*, nulla vel modicissima poterat prefati ordinis soroibus obventio provenire. . . Orig. v universitní bibl. Pražské, opis v Českém museu.

zvláště pak ku cti a chvále sv Máří Magdaleny, blíže Loun za řekou Ohří, nadav klášter statky svými Dobromiřici, pokud jemu náležely, s podacím kostela tamže, s chmelnicemi, ostrovy, rybařením a s jiným příslušenstvím. Založení toho kláštera potvrdil Jan IV. biskup Pražský dne 8. října 1331, proskoumav privilegií od stolice apoštolské tomu řádu udělených. Klášter byl založen na zemi patřící ku kostelu Dobromiřskému, avšak zakladatel dříve s kostelem tím se byl smluvil a srovnal.[2])

Buď že vzešel spor o proboštství, nebo že byly v klášteře nějaké nepořádky, dal Bero dne 3. května 1334 napsati list, jímž sobě a vnukům svým co zakladatelům vyhražuje právo, aby probošta volili, generálnímu proboštu jej podávali, aby od něho v důstojnost proboštskou uveden byl. Zakladatelé vyhradili si právo dozorčí nad klášterem, aby probošty nepořádné generalnímu proboštovi mohli oznamovati a jiného probošta na místo jeho podávati. Kdyby převoryše jmění klášterské rozhazovala, měli zakladatelé jinou převoryši ustanoviti (instituere, nikoli praesentare). Klášterské panny vzdorné, nepokojné měli zakladatelé generalnímu proboštovi oznamovati, aby je dal do jiných klášterů, by jednou ovcí klášter Lounský nakažen nebyl[3]). O listu zakládacím, o němž se Bero zmiňuje, nevíme, ani o dalších osudech kláštera v 14. století.

Ve válkách husitských zbořen byl ten klášter „pod Louny přes most za řekou Ohří, tak že po něm ani stopy nezbylo (ne minima quidem sui indicia).“ Zboží jeho, aby nebylo obráceno k potřebám světským, daroval král Jiří dne 17. května 1459 špitálu chudých města Loun (List v arch. Lounském, přepis v rukop. p. Vunše). Dle toho darování patřívalo Magdalenkám Lounským toto zboží: Dobromiřice se dvorem, Nečihy, části vsí Trhlavy (Drhlavy? Pop. 68.) a Rané a ves Oblík.

U Mostu založen byl klášter Magdalenek s kostelem panny Marie králem Václavem II. dne 21. listopadu 1283. Založen byl na Zahrází blíže města. Nadán byl králem ročními platy, jež později páni Vřesovci rozmnožili. R. 1421 byl klášter od Husitů vypálen, a když později některé panny se vrátily, přijali je Mostečtí pro větší bezpečnost do města, kdež jim r. 1515 i nový klášter shořel, avšak téhož roku od panů Vlčků opět vystaven byl. Králové Ludvík (1523), Ferdinand (1539), Maximilian (1570), Rudolf II. (1590) udělili některých milostí tomuto klášteru, v němž až do r. 1782 asi po 14 pannách přebývalo. Klášter s kostelem dostali piaristé, kteří od r. 1768 v Mostě přebývali (Schaller: Saatzer Kr. 212—216).

U Kadaně byl ve Střídce klášter Magdalenek při kostele sv. Vavřince. Rozbořen byl za bouří husitských (Schaller l. c. 134.)

Vyčtli jsme, čeho jsme se o Magdalenkách dopátrali, doufajíce, že tato krátká historická zpráva badáním milých krajanů brzy bude doplněna.

Fr. J. Zoubek.

[2]) Když biskup list ten potvrzoval (orig. v bibl. univ. Pr., opis v Českém museu), byli svědkové: mistr Tomáš arcidiakon Pražský, kaplan papežský, Matouš probošt Sadský (Saccensis), arciděkanové Bohut Kouřimský a Dipolt Bělinský, Eliáš, sudí dvoru Pražského i dvoru biskupského.

[3]) List tento (orig. v univ. bibl. Pr., přepis v Č. mus.) schválili konšelé a měšťané Lounští, dadouce k pečeti Beronově pečeť městskou přivěsiti. Jan biskup jmenuje Louny „oppidum,“ ačkoli byly již před králem Janem „civitas.“

Zbytky hradů a tvrzí v Holicích, ve Velini, v Ředicích a v Chvojenci.

Vypisuje *Moric Lüssner.*

1. F. A. Heber v „Böhmens Burgen“ VI, 163. pozn. 25. podotýká, že nyní již nedá se určiti, kde tvrz Holice, po níž páni ze Sternberka „Holickými“ se psali, v nynějším městečku stejného jména (v Chrudimsku) stávala, ačkoliv se prý vůbec za to má, že návrší, nazvané Staré Holice, tomuto sídlu rytířskému stanovištěm bylo. Když jsem před několika lety meškal v Holicích, zpomněl jsem si na zdání Hebrovo, prohlédl jsem si předkem okolí kostela Holického, předpokládaje, že tvrze ze známých příčin obyčejně na blízku kostelů hledati se mají. I nesklamal mne i zde náhled můj, dosti často potvrzený, a našel jsem zbytků tvrze neboli hradu Holických ze Sternberka dosti rozsáhlých a důležitých. V zahradě k domu čís. 79 náležející rozprostírá se asi $1\frac{1}{2}$ sáhů nad ostatní planinou veliký pravidelný čtverhran, s každé strany asi 100 kroků z děli, v jehož hranách k úhlům světovým obrácených bašty v podobě tří čtvrtin okruhu vystupují. Jen jedna z bašt těch stodole místa svého musila postoupiti, ostatní tři jsou ještě zúplna zachovalé. Naproti třem stranám čtverhranu vystupují u vzdálenosti 20—30 kroků tři uměle navežené pahrbky, na nichž nyní domy čís. 43 (k severozápadu), čís. 525 (k severovýchodu) a čís. 79 (jihovýchodně) vystaveny jsou; z pahorků těch dva nejdříve jmenované čtverhran hradiště převyšují, a není pochybnosti, že tento spůsob opevňování, spojen jsa s baštami, hradu, pevnost nemálo dotvrzoval. Do hradního příkopu tekla voda z potoku se strany severovýchodní, — nádržce v příkopu říkají posud „panská louž.“ Že pak zvláště rybníky, v okolí Holickém někdy přehojné, k ochraně hradu platně přispívaly, nelze pochybovati; velká část místa, na kterém nyní městečko Holice stojí, bývala někdy rybníkem a ještě před několika lety, když v radnici kopali základy, zbytky sádek našli. Jinde kopajíce, našli prý lesní roh a jakýsi obraz z hlíny, polámaný, který do musea poslán byl.[1]) Důležitější byl nález na hradišti samém, při domě čís. 43 před 15 lety učiněný: vykopán byl kotouč zlatého drátu, jejž však prodali židovi, jemuž nezáleží ani na museu, ani na historii, nýbrž na výdělku, ať je z čehokoli. Kopajíce na čtverhranu hradním, kromě cihel nenalezli nic. — Co se týče majitelů a dějin hradu Holického, můžeme se jen na vypravování Hebrovo odvolati, dokládajíce, že hrad ten, prodán byv Vilémovi z Pernštejna (1507) a spojen byv s panstvím Pardubským, bez pochyby opuštěn a zanedbán byl, načež se snad brzy rozpadl. Tvrziště Holické můžeš si představiti asi tak, jak obrazec tuto ukazuje. Máš tu opevnění se zakulacenými rohy jako

*) Jest to *kachel* v seznamu mus. starožitností středověkých pod čís. 341 položený z XVI. věku s obrazem a nápisem „Johel David.“

při kastelích Francouzských 15. století. Viz články a obrazy Bastion a Chateau ve Viollet-Le-Duc-ově „Dictionaire raisomé de l'architecture française" (zprávu o tom znamenitém spisu najdeš v Pam. VI, 314). Počátkem 16. stol. nastaly dle spůsobu hollandského bašty hranaté.

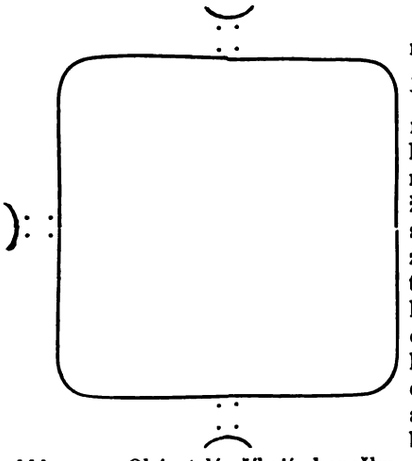

2. Z Holic jsem navštívil Velín (dle „Popisu" Palackého: Veliny) a prohlížel jsem mohylu, v „Památkách" III, 368 vypsanou. Nemohu zatajiti, že pahrbek ten mám spíše za tvrziště, nežli za mohylu. Kopeček ten, asi 4° vysoký a 50 kroků průměrný, jest co ostroh příkopem 15 kroků širokým od vedlejšího návrší oddělen a močálovitou loukou, bývalým to rybníkem, obklopen. Obývatelé říkají kopečku „Šafránkův vrch" a povídali mi, že jim jest povědomo, že tu prý někdy stávala tvrz. Hospoda za příkopem má dosti významné číslo 1. a bývala druhdy nejspíše předhradím neb dvorcem ku tvrzi náležitým. Tvrziště jest posud pozemkem panským. Za časů nedávno minulých stávala na kopečku tom kaplička, při níž poustevník býval. — Výslovných důkazů listových o tvrzi ve Velinech nemohl jsem nalézti, týká se snad toho místa list v Archivu Českém III, 540, jímž Bernart z Veleně r. 1451 poručil statek svůj u Velyni manželce své Jitce.

3. Asi čtvrt hodiny za Velínem jest kopec lesnatý, „Hradec veliký" zvaný, na němž pozůstatky hradu se spatřují. Jest to ono hradiště, o kterém se píše v Hebrových „Burgen" III, 226. a VI, 163. jednou pod jmenem „Vostřetiny," po druhé pod jménem „Jelení." Zdá se, že pravé jméno hradu toho posud není vyskoumáno; Vostřetiny zajisté jsou $^3/_4$ hodiny, Jelení pak hodinu cesty od Hradiště toho vzdáleny, což k tomu ukazuje, že místa tato svými jmény sotva s hradištěm tím souvisí. Hradiště toto, vysokým lesem porostlé, má podobu kruhu a jest spůsobem ostrohu založeno, jsouc příkopem a hrází od ostatní vyšiny odděleno. Středu kruhu toho hradiště říká lid „věžiště."

4 Vedle silnice z Holic do Sezemic stojí na návrší ves Ředice horní s kostelíkem sv. Václava, kolem něhož se rozprostírá hřbitov povýšený, který někdy příkopem i náspy býval obklopen. Nyní toho opevnění kostela toliko na západní straně větší zbytky se spatřují a nemůžeme říci s jistotou, zdali na tom místě stávala tvrz anebo kostelíček hned z prvu ohražený. Dřevěný kostelík r. 1857 sesul se, od té pak doby přičiněním občanů Redických z nova z kamene byl vystaven. Věže dřevěná o sobě stojící má tři zvony, z nichž však pro krátkost mé návštěvy a času jen nápis jednoho opsati jsem mohl; zní pak takto: *leta bozího tisiceho CCCC osmdesateho sedmeho tento zwon lit jest ke cti . . matky bozi wsem swatim amen* ○

5. I při silnici z Holic k Bejšti jest u vsi Chvojence rozsáhlé hradiště, záležející z kruhovitých náspů a příkopů; uprostřed hradiště jest pahorek. Nepoštěstilo se nám dopátrati se zpráv historických o tom místě, dočtli jsme se jenom v Arch. čes. III, 547, že r. 1450 byl Chvojenec dědinou Jana ze Šternberka zároveň se Zaječici a Byštěm, při kteréžto zprávě o tvrzi Chvojenci nic není podotknuto.

Čečelice na Mělnicku.

Čečelice, ves asi $2^1/_2$ hodiny jihovýchodně od Mělníka, a $^1/_2$ hodiny jižně od městečka Byšic ležící, až do 17. století samostatné sídlo rytířské, od té pak doby k bývalému panství Mělnickému přivtělená, má 114 stavení se 680 obyvateli, farní kostel sv. Havla, faru, školu, bývalý poplužní dvůr a mlýn, asi půl hodiny ode vsi vzdálený.

Nejstarší známý držitel té vsi byl Pabian z Čečelic, který byl svědkem, když dne 29. března 1252 Frydrych z Chomutova, syn Načeratův, rytířům řádu německého městečko své Chomutov daroval (Erb. Reg. I, 599). Pak nevíme o Čečelických posud nic, nežli že r. 1396 měli v Čečelicích právo podací Jan, diakon z Čečelic, panoši: Jan z Lovu, Rameš z Čečelic, Hanuš z Lovu, Rameš z Čečelic, Jan „de Blikan" (?), Římek z Čečelic, Jaroš a Vesel též z Čečelic, kteří ku kostelu Čečelickému po smrti křížovníka Hartunga podali Mikuláše, syna Hynkova z Čečelic (Tingl. Lib. confirm. V, 266). Z této zprávy soudíme, že panoši Čečeličtí, ačkoli počtem hojni byli, přece zůstávali v nedílnosti. R. 1405 prodal Římek z Čečelic dědiny věnné. od manželky Anny Pústenice sobě zastavené, v Čečelicích a Byšicích, Mikuláši a Jindřichovi bratřím z Kunvaldu — správci toho prodeje byli Janek a Kuník z Čečelic. R. 1415 připomíná se Kuník z Čečelic, který ovšem na Čečelicích neseděl. Estera, dcera některého z Čečelických, provdala se za Viléma Kúkola z Popovic, který jí r. 1432 zapsal 250 kop věna na dvoře v Popovicích a na vsi v Nesvačilech. R. 1436 zapsal císař Sigmund Jeronymu, Janu a Buškovi bratřím z Čečelic dvůr Hoširadice, ves Hradiště, Petrův a Třebšín, vsi kláštera Ostrovského a Hořelice, jeptišek Svatojiřských. K tomu připsal Sigmund týmž bratřím téhož roku dvůr Oboru, vsi Kamená Vrata a Zahořany, kláštera Ostrovského. R. 1440 podepsal Římek z Čečelic mír kraje Boleslavského. Římek byl v držení Čečelic, jež dcera jeho Machna prodala r. 1450 manželi Janu Caltovi z Hořovic za 500 kop gr. č. Jiní Čečeličtí psávali se také „z Tečeněvsi", jako Jan z Čečelic a z Tečeněvsi, seděním na Litayši, který r. 1459 listem vyznal, že po smrti jeho i Machny manželky ves Vedlice na děkanství sv. Štěpána v Litoměřicích spadnouti má. Týž Jan nebo syn jeho Jan psal se r. 1471 a 1474 Tečenským a seděl na Tečeněvsi. Teprvé k roku 1541 dočtli jsme se opět jednoho Čečelického, a to Jana, řečeného Kobiana z Čečelic, který měl listy na mlýn Hroby podle Kolína, na ves sv. Kateřinu, kláštera Sedleckého, a na Staré Sedlo, kláštera Kladrubského, jež byl r. 1420 císař Sigmund zapsal Habartovi z Adlaru. (Vše dle Palackého „Archivu Českého I.—V.) R. 1595 byl v držení Čečelic Václav Smrčka z Mnichu, jakž znak i nápis na zvonu svědčí: *Wacz-slaw Smrczka ze Mnichu a na Czieczelyczych.*

Kostel Čečelický v knihách erekčních i konfirmačních během 14. století častěji se připomíná. R. 1392 dočítáme se o jakémsi vydání na kostel Čečelický (Tingl: Acta judiciaria 28), které se snad týká přestavování kostela. Po válkách husitských byl kostel bez faráře; teprv r. 1721 dostal kostel vlastního kněze přičiněním Antonie Černínové z Chudenic, paní panství Mělnického, a po ukončení válek francouzských byl administrator kostela Čečelického, Ant. Turnovský, farářem jmenován.

Kostel stojí na pahorku u prostřed vesnice. Býval původně slohu románského; ale přestaven jest tak, že ani původního rozpoložení půdorysu poznati již nelze.

Věž, která na levé straně presbyteria asi 13° vzhůru se vypíná, jest jediným svědkem ze starší doby kostela. Podobá se více věži tvrze, nežli zvonici kostelní. Zdi má silné, původně neomítnuté, nad římsou pak roubí věž se čtyr stran výstupky co cimbuří, za nímž nyní tráva vesele se zelená. Přikrytí věže záleží z nizké, kamenem zděné pyramidy, na jejímž temeni kamený kříž spočívá. Snadno se lze z toho domysliti, že kostel Čečelický za starodávna býval pevností (castellum).

Z venčí rozdělena jest věž ve čtvero pater, z nichž dvě hořejší před restaurací za doby copové mívala s každé strany okénko, dělené románským sloupkem. Zachovala se posud na straně východní dvě taková okénka v původním slohu. Dřík sloupku hořejšího okna jest osmihraný, hlavice pak přechází z dolejší kulaté části do čtverhranu; ozdobena jest čtyrmi rýhovanými lupeny, mezi nimiž trojlist se spatřuje. Místo římsky nad hlavicí jest páska s diamantovou ozdobou. Krček okráslen jest kulatou páskou a rovnou lištkou. Úsek nad hlavicí, kde oblouk se počíná, jest docela rovný. Podvalí sloupku jest kostka, která zaokrouhlením krychlových úhlů s osmihraným dříkem se spojuje. Sloupek dolejšího okna má podobné ozdobení.

V dolejší části věže jest sakrystie, nad ní pak místo s otvorem polokruhovým do kostela, jehož co oratoria užívají. V hořejší části věže jest zvonice, nad velkým pak zvonem otvor, jímž se dostaneš vzhůru na cimbuří. Dle toho sluší opraviti pochybnost v „Památkách“ II, 120 vyslovenou, kdež bylo o románském slohu věže Čečelické pochybováno.

Nynější přestavení kostela neposkytuje žádné zvláštnosti stavitelské. Na třech oltářích jsou obrazy ze 17. století. V podlaze chrámu viděti jest hrobový kámen se znakem Smrčků z Mnichu a pánů z Zeberka (Seeberg u Chebu) as s tímto čtením:

LETA 1619 W PATEK PRZED NEDIELI ADWENTNI UMRZELA UROZENA PANI MARIANA SMRCZKOWA ROZENA SSLECHTICZNA Z ZEBERKA A TUTO GEGI TIELO W TOMTO SKLIPKU POHRZBENI GSAU (?) ODPOCZIWA A RADOSTNE OD ZMRTWYCH WSKRZISSENI SWEHO NEGMILEGSSIEHO VIKUPITELE OCZEKAWA. (Kolem kamene:)

Gospodine na dlaň odměrzil sy mi dnuw a wiek mug byl geſt gako nic przed tebou a giſtě žeť není nežli pauha marnoſt każdy czlowiek gakkoliw pewnie ſtogyczy a na ſwietie trwagiczy. Anno 1619. Žialm XXXIX.

Jan Zákoral.

Svobodníci, dědiníci a nápravníci r. 1550.

Sestavil *Aug. Sedláček.*

Kniha první desk svobodnických obsahuje „sepsání *dědiníkův, nápravníkův a svobodníkův* v každém kraji obzvláštně v tomto království Českém podle ukázání spravedlností a vlastního přiznání jednoho každého“ r. 1550.

Nemůžeme opominouti, upozorniti přátele dějin našich na důležitost knihy této. Ačkoliv ze 16. století pochází, otevírá nám i časy dávnější, a bezděky ptáme se, jaký to byl zvláštní stav, proč v místech některých tak hromadně se vyskytuje a proč v krajích některých toliko s jedním nebo s dvěma dědiníky se potkáváme. Nechtějíce sami odpovídati na tyto otázky, které s osudy řádů zadružních a župních těsně spojeny jsou, podáváme toliko statistická data k poznání dotčeného stavu.

V Boleslavsku měl Jan z Wartenberka 11 manův, k zámku Bezdězi náležitých, a lidí manských osedlých 40, ti pak do konce 16. století až na 3 pomizeli. *Svobodníci* byli dva a měli zboží za 1.100 kop miš.

V Hradecku přihlásili se 4 svobodníci*), držící 4 dvory za 1.150 kop miš. Mimo to byli na panství Trutnovském svobodní rychtářové, kteří před tím berni po 2 kopách 40 gr. č. dávali a to ve vsech Bersdorfu, Zlaté, Pitersdorfu, Krysdorfu, Kobersdorfu a Trautenbachu. Povinnost jich určena dohromady na 5 koní.

V Chrudímsku byl jediný svobodník v Čankovicích: držel dvůr za 400 kop gr. č.

V Čáslavsku přiznalo se svobodníkův 80; 13 jich bylo poddáno okolním pánům; 2 byli v Holejšově, 5 ve Chmelném, 4 v Arbelovicích, 3 v Smrdově, 2 v Arnoštovicích, 2 v Borovnici, 2 v Chabercí, 2 v Střechově, 5 v Lestném, 3 v Holušicích, 4 v Bukové, 3 v Čechticích, 2 v Vernířově, a mnoho dědin u Hořepníka. Dvorů bylo 63 osedlých, 1 pustý (i po dvou dvorech počítáno k jednomu svobodství — jiní se zejmena neuvozují co dvorové, nýbrž co svobodství), 4 poustky, 10 pustých dědin svobodných a 1 pustý hrad, na jehož místě byly dědiny (Pechburg u Babic). Cena všech svobodství asi 24.600 kop miš. Nejbohatší bylo svobodství Chabercí (pole v hromadu u Zruče a 5 lidí osedlých) z 11.500 kop miš. Nahromaděna jsou svobodství v okolí Hořepníka a Čechtic, méně u Ledče a Zruče, řídčeji v severní části kraje, v jižních končinách kraje žádná.

V Kouřimště přiznalo se svobodníkův 84, z nichž 16 byli poddaní pánův a vládyk. V hromadách se nalézají v okolí Vlašimi, Načeradce a Miličína, řídčeji v dílu severním. Dvorů bylo 66 osedlých, $1^3/_4$ pustých, 3 poustky a 14 dědin svobodných. Cena všech byla okolo 13.000 kop miš. — na největší statky v Osnici a v Hradištku (u Vinoře) připadá 800 a 600 kop; nejmenší byly čtvery dědiny po 5 kopách miš. (ve vsi Přaslavicích bylo 10 svobodství.)

V Bechyňsku ohlásil Vilém z Rosenberka 15 manův

*) Přihlašujíce čili přiznávajíce se ku svým dědinám, dědiníci deskami a listy se dokládali.

a dával z nich berně od každého po 2 kopách 10 gr.; Karel z Říčan na Pelhřimově 7 *nápravníkův* a s každého platil tolikéž berně. Vedle nich přiznalo se 125 svobodníkův, z nichž jeden statek na 2 díly odprodal. Těch bylo poddaných 5, jeden vězením nucen, aby slíbil člověčenství**); svobodníci v Ostřešicích, Hodějovicích a Stanovicích přikázáni Adamovi z Říčan na Pelhřimově, ale žádných povinností jemu nečinili kromě berně, a nikdo neměl na ně sahati kromě krále; tři svobodníci v Pořičí, Krakovicích a Lipci slíbili povinnost témuž Říčanskému a dávali mu koně (ne králi); Leskovcům z nucení slíbilo 5, dobrovolně (?) 3. — Všech v stav poddanství přišlých: 15. Nahromaděni byli okolo Načeradce, Vožice, Hořepníka, Pelhřimova, někteří též u Tábora a Soběslavi, méně jich v nynějším Budějovsku. Dvorův měli 119, mlýny 2 osedlé (jeden držel 2 mlýniště), dědiny 3 a jeden měl jen 2 lidi poddané; 9 přiznalo se, žádného dědictví nejmenujíce. Cena majetku oněch 125 svobodství byla asi 22.050 kop miš. (11 dvořákův neohlásilo ceny; průměrně stál dvůr 80 kop miš.; největší dvory v Chustnici a Tuchonicích byly po 800 kopách miš.)

V Pracheňsku přihlásilo se 28 dědiníků, (nepočítaje sem četné many hradu Zvíkovského***) a jinde), z nichž 1 byl člověk poddaný. Dvorův 26, držitelů dědin bez dvorův nenajdeš (o třech není napsáno, co drželi); cena majetku veškerých svobodství okrouhlým číslem 6.900 kop miš. — největší statek byl dvůr v Chotejšíně v 600 kopách gr. č. Rozděleni byli ti svobodníci sem tam po celém Pracheňsku, zejmena u Sušice, Vodňan, Milevska a Mirovic.

V Plzeňsku přihlásilo se 5 svobodníkův ve vsech Dlazově a Mileticích, Kozolupech, Tvrdoslavi, Solči a Zdeslavi. Dvory se jmenují 4; cena všech svobodství jest 1.740 kop miš. — největší z nich bylo v Kozolupech v 600 kop. miš.

V Žatecku 5 svobodníků, dvorů 5 ve vsech Havrani, Soběnicích (3 dvory) a Vysokém Březnu; cena všech svobodství 910 kop miš.; na jistý dvůr v Soběnicích připadá 300 kop gr. č. (= 600 miš.)

V Litoměřicku přiznali se toliko 2 dědiníci, že drží dvory, jeden v Bukali osedlý a druhý pustý v Hošticích, tento v 45 kopách č., onen v 15 kopách gr. č. (dohromady 120 kop miš.)

**) Srovn. Památky VI, 96 sld.
***) Povinnosti manů Zvíkovských viz v Památkách VI, 194.

V Slansku byla svobodství 3: ve vsech Kvíčku, dvůr u Slaného mezi Otryby a Želečicí, třetí vyhořelý, slul Kluvice (3/4 míle od Prahy); cena všech dohromady 1.020 kop miš., z nichž na nejprvnější připadá 600 kop miš.

V Poděbradsku 7 svobodníkův: 3 v okolí Karlšteina, 4 u Knína; dvorův též 7 za 2400 kop miš.

Ve Vltavsku přihlásilo se 54 svobodníkův, z nichž 3 byli lidé poddaní. Dvorův jmenuje se 50½, (jeden svobodník měl 2 dvory), dědiny svobodné bez dvorův 2. Soustředění svobodství nalezáme u Sedlčan, Neveklova, Milčína a Milévska. Cena všech dohromady 7.135 kop miš. — největší dvůr v Božetíně u Tábora v 600 kopách miš.

Při některých svobodnících jest připsáno: „Jest pravý svobodník a dělá se zemanem." O svobodníku v Třebotově se dí: „dělá se stavu rytířského, za tou příčinou berní neodvozuje; ješto jeho otec byl dědiníkem." O dvoru ve vsi Veliké (u Chlumína) praví se k r. 1614, že „osada sv. Petra v Novém městě Pražském za poddaného sobě toho svobodníka pokládají a svobodství v dědictví sobě (když jim žádný nic neříká) uvozují, ješto to proti dskám zemským čelí. Vratislav Ostrovec z Kralovic svobodníka ve Lhotě Čižkovcové u Kamenice dal do vězení „a tak dlouho jej vězil, až mu svobodství prodati musil." Mnoho jiných svobodství přešlo do rukou panstva buď dobrovolně neb nuceně, jakž toho následujícím příkladem doličíme.

Dva svobodníci v Ončovicích a v Lhotkách dávali zprávu, že předkové jich panu Vlachyni Leskovci „z nějakého mušení" člověčenství slibovali, nemajíce se ku komu utéci. Ačkoli pak žádnými povinnostmi nebyli zavázáni, než jako jiní manové: byly na ně berně ukládány, musili pánovi koně kupovati, jako by byli ku potřebě královské, a přišlo-li jaké tažení válečné neb jiná potřeba, bývaly tyž povinnosti a služby po druhé na nich „potahovány." Dva svobodníci v Pravicích slíbili člověčenství Chvalovi z Leskovce; poplatkův a robot nečinili kromě po koni vydávajíce ku potřebě královské. Zakládati *nová* svobodství slušelo toliko králům Českým a častěji toho práva užili.

R. 1550 mělo 407 svobodníků 351 dvorů, 12 pustin a 30 dědin asi za 82.525 kop grošů mišenských. V Rakovnicku svobodníků nebylo. Loketska a Kladska pominuto mlčením, poněvadž se nezpravovala zemským, nýbrž svým manským právem, majíce postavení v zemi výminečné.

Reformací náboženská v království Českém r. 1651—1654.

Příspěvky statistické od *Fr. Dvorského.*

Když roku 1627 vydán byl Ferdinandem II. patent, jímž se nařízovalo, „že žádný nekatolický člověk v království Českém trpín býti nesmí," vystěhovalo se — po výroku souvěkého Vilíma Slavaty — z vlasti naší přes třicet tisíc *osob usedlých*, mezi nimiž sto pět a osmdesát ze stavův panského a rytířského, v kterémžto počtu nejsou zahrnuty jich ženy, děti, čeleď a *osoby neusedlé*, jako: řemeslníci, umělci a učenci; — kolik pak osob pronásledováním a ukrutenstvím cizích vojsk již před r. 1627 bylo donuceno vlast svou opustiti, není sečteno. Po ukončení třicetileté války diví se Balbín, ano zve to zázrakem, že po tolikerých útrapách ještě v Čechách něco domácích obyvatelů se zachovalo.

Na sněmích 1649 v Budějovicích Českých a 1650 v Praze držaných uzavřeno bylo, v reformací náboženství, rokem 1626 započaté, horlivě pokračovati a předsevzato sčítání veškerého obyvatelstva v království Českém. List císařský v Laxenburku 3. červnem 1651 datovaný nařídil však, aby se od toho příliš obšírného sčítání všech duší upustilo a jen nekatolické aby zaznamenány byly. Počátek učiněn na panstvích Opočenském, Novoměstském, Náchodském a Smiřickém. Misionářům a komisařům, v obracování na svatou, jedině samospasitedlnou víru katolickou nařízeným, přidáni ku pomoci a k snadnějšímu toho provedení dragonové a mušketýři. Jakým spůsobem sčítání takové se provádělo, nej-

lépe poznati lze ze zpráv těchže komisařův. Takž píší z Opočna: „Zde počátek v reformací učiněn. Hraběte Colloreda hofmistr hejtman C. Geer vřele nás podporoval. Panství jsme 50 dragony a 60 mušketýry obklíčili, aby žádný z poddaných nemohl utéci; 60 mušketýry jsme lid dohromady sehnali do Opočna, a Bohu dík! reformací jakž takž pokojně vykonali, ano celý tento kraj (Hradecký) k milostivému zalíbení J. M. C. k katolickému náboženství přiměli.“ — Poněvadž prv jmenovaný patent Ferdinandův v plné byl platnosti a vězení bylo nekatolikům odměnou, prchali mnozí, kteří přesvědčení své změniti a svědomí vrchnosti podrobiti nechtěli, před příchodem komisařův z vlasti své do sesterské Moravy, odkudž pak, když po usnešení mezi stavy království Českého a markrabství Moravského vrchnostem (kterýmž náleželi) vydáváni byli, do Sas a do Prus utikali, bráníce často útěk svůj proti stihatelům střelnou zbraní. — Reformací tato ukončena rokem 1654; po ní následovaly jezovitské misie až do prohlášení svobody náboženství. — Ve zpravách reformačních komisařův, místodržícím Českým podávaných, zaznamenáni jsou mimo počet nekatolíků, na víru katolickou obrácených a mimo uprchlé také majitelové statků a jména měst, kdež se sčítání všech k místům těm příslušících obyvatelů odbývalo; dále farářové a misionáři, místo, kdež se fara nebo kostel nacházel, mnoho-li důchodů fara nebo kostel měl, a v poslední rubrice jmenováni jsou nejzarytější urputilci víry katolické a jiné stížnosti. — Obmezuji se, uveřejňuje vzácných těchto příspěvků, pouze na tři první odstavce, vynechávaje neúplnou oekonomickou část. Čísla ta jsou nám smutným písmem minulosti, mrtvými svědky utrpení našeho národu. — Považíme-li, že po bitvě Bělohorské a patentem Ferdinandovým tisíce statečných, poctivých a zámožných krajanů opustiti musilo ubohou vlast, že po třicet let vydáno bylo naše království v plen a kořisť přátelům i nepřátelům, zajisté uznáme, že tato pohroma, tento pozdější útěk Českého obyvatelstva ze země již vylidněné není *poměrně* menší obou předešlých. Dosavád jen o čtyrech krajích: Boleslavském, Hradeckém, Žateckém a Slánském nalezeny jsou zprávy, jež tuto podáváme.

1. Boleslavsko.

Jméno místa:	Na víru katolickou obrácených:	Nekatolíků:	Uprchlých:
Ve vesnicích k Brandýsku náležejících	666	—	4
Kosmonosy	561	—	42
Stakory Horní	20	—	12
Valečov	22	—	—
Kněžmost	38	—	—
Březno	32	—	—
Solec a Krnsko	45	—	—
Malobratřice Horní	30	—	—
Malobratřice Dolní	28	—	—
Kost a Sobotka[1])	1094	—	6
Seminová Lhota	15	—	2
Roveň a Albrechtice	113	—	—
Mladějov	23	—	—
Hubojedy	4	—	—
Staré Hrady[2])	497	—	—
Drštěkryje	21	—	—
Samšina	52	—	18
Jetenice a Rožďalovice	363	—	125
Kunštberk	219	—	—
Ronov	63	—	—
Domousnice	92	—	4
Veselice	27	—	—
Doubravice a Loučín	628	—	455
Nimburk	237	—	—
Vlkov	128	—	—
Lysá	226	—	—
Benátky	306	—	—
Stará Boleslav	15	—	—
Brodec a Hrušov	92	—	4
Stranov	337	—	—
Krnsko a Vtelno	45	—	—
Horky Veliké	—	—	—
Sovinka	24	—	—
Všelisy Velké a Bezno	189	—	—
Všelisy Malé	33	—	4
Cetěn	26	—	—
Niměřice (první díl)	35	—	—
Niměřice (druhý díl)	40	—	3
Nemeslovice	59	—	—
Skalsko a Kovanec	—	—	1
Kluky a Bílsko[3])	55	—	15
Košátky	39	—	2
Libeň a Řepín	45	—	—
Vrutice	82	—	11
Byšice	180	—	—
Liblice	5	—	1
Újezd	27	—	—
Nebužely	52	—	—
Sedlec	15	—	—
Vidim	305	—	46
Houska	176	—	36
Mšeno a Lobeč	135	—	23
Přívory	7	8	—
Mnichové Hradiště	930	—	1
Loukovec a Březinka	393	—	13
Turnov	903	—	73
Svijany a Skála	2300	—	231
Rohozec, Semily a Malá Skála	2349	—	2345
Jilové	110	—	36
Navarov	741	—	516
Dörfel	585	—	196
Druzcov	155	—	75
Roveň	99	—	1
Domaslavice	176	—	7
Starý Dub	110	—	141
Zásadka	218	—	7
Dub a Hodkovice	1187	—	82
Grabštein	1132	—	384
Liberec	1213	—	—
Fridland	1586	—	5575
Bělá a Kuřivody	722	—	13
Bezděz	—	—	8

[1]) Dle zpráv komisařův byl nejzarytějším kacířem na témže panství Tomáš Bůva.

[2]) Zarytým kacířem jmenován: Ondřej Pospíšil, sládek.

[3]) Obyvatelé tamější byli prý velmi urputilí, musili vězením dohánění býti, aby přijali víru katolickou.

Jméno místa:	Na víru katolickou obrácených:	Nekatolíků:	Uprchlých:
Víska	59	—	—
Zbiny	27	—	3
Dokzy	744	—	—
Valtinov	240	—	18
Břevniště	57	—	38
Sedmihorka (Vartenberk)	573	—	—
Chrastná	76	—	17
Lemberk	638	—	221
Mimoň	877	—	—
Jablonné	505	—	—
Zákupy	8	—	2
Mladá Boleslav [4])	233	—	—
Mečežíř	9	—	—
Hrádek	15	—	—
Týn	5	—	—
Suma všech	26.543	8	10.817

2. Hradecko.

Jméno místa:	Na víru katolickou obrácených:	Nekatolíků:	Uprchlých:
Poděbrady	850	—	—
Sadská	—	—	—
Smrkovice	178	—	4
Peklo	56	—	—
V horách na panství císařském Smrkovickém	949	—	—
Broumov [1])	4	—	—
Vykleky a Šlibovice	76	—	—
Radim a Pecka	480	—	—
Borohrádek	—	—	—
Milčeves	—	—	—
Kostelec	—	—	—
Žampach	—	—	—
Žireč a Žacléř	202	11	583
Solnice	814	—	102
Náchod [2])	4433	—	233
Veliš a Kopidlno	1337	—	56
Kumburk a Oulibice	2436	—	32
Dymokury	977	—	—
Opočno	5558	—	—
Velichovky	28	—	—
Hostinné, Nové zámky a Nová ves	1044	—	839
Nové město	1514	28	160
Chlumec	975	64	32
Žamberk	87	—	—
Lomnice	684	—	—
Rokytnice	—	—	—
Králíky	—	—	36
Solnice	225	—	16
Sejfy	265	—	—
Lučice	130	—	—
Rychnov	284	—	185
Sloupno	72	—	—
Vlčice	965	—	—

[1]) Zpráva komisařův: Zde jest velmi mnoho přistěhovalých německých řemeslníkův, kteří žádají německého kazatele.
[1]) Zpráva: Panství jest již od dávna katolické, jen čtyry nekatoliky jsme zastihli.
[2]) Kacíř Straka Rudolf uprchl při naší visitaci. (Zpráva kom.)

Jméno místa:	Na víru katolickou obrácených:	Nekatolíků:	Uprchlých:
Hradiště Chustníkovo a Heřmanice	803	—	—
Smiřice	3658	—	223
Hořice	1536	43	—
Vrchlabí	2360	24	372
Brandýs nad Orlicí [3])	508	59	—
Černikovice	1081	170	32
Střežetice	64	—	—
Kocléřov (hořejší díl)	33	—	—
Staré Buky a Maršov	920	161	918
Cerekvice	204	—	12
Dobrá voda a Mokrovousy	116	—	6
Miletín, Forst a Litič (Lauterwasser)	446	—	—
Vamberk a Potenštein	1029	—	53
Libčany	166	—	—
Branná a Štěpanice	1572	—	570
Častalovice	—	—	—
Jilemnice	780	—	517
Poličany bílé	595	—	169
Křivany	107	—	—
Smidary	589	—	16
Starkov	561	—	—
Bukovinka	42	—	—
Vinary	40	—	—
Bukovina veliká	12	—	13
Střeziměřice	11	—	—
Třesovice	42	—	—
Homile a Puhlovice	10	—	—
Supíhora	69	—	—
Přestavlky	125	—	—
Borovnice	388	—	—
Lhota	26	—	—
Lhota Lipanská	45	—	—
Hodětín	84	—	—
Mžany a Barchov	54	—	—
Lukavec	31	—	—
Přín a Popovice	124	—	5
Třeboučeves, Vinice a Sadoví	655	—	8
Kocléřov dolní	51	—	—
Dobřenice	50	—	—
Teplice hořejší	87	—	—
Teplice dolejší	—	—	—
Skály	176	—	—
Janovice [4])	68	—	—
Chvaleč a Krinsdorf	181	—	31
Rohoznice	127	—	13
Ždár	37	—	5
Lištná horní	20	—	1
Čermná veliká	11	—	2
Čermná malá	59	—	12
Ještětice	57	—	—
Skalka	164	—	—
Radikovice	44	—	—
Lično	—	—	—
Ouřenovice	—	—	—
Veselé vysoké	118	—	8

[3]) Starý svéhlavý kacíř Eliáš Gavin byl uvězněn 19. ledna 1652.
[4]) Poddaní nechtějí jít k druhé sv. zpovědi.

Zatrecko

[illegible]	1	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	42	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	26	115	7
[illegible]	5	2	3

[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—
[illegible]	—	—	—

Jméno místa:	Na víru katolickou obrácených:	Nekatolíků:	Uprchlých:
Citoliby	20	1	3
Skršice	—	—	—
Brodec	—	—	1
Stroupeč	—	—	—
Dobromiřice	—	1	—
Kamená voda	—	—	—
Letov	5	—	—
Lišnice	3	1	—
Okořín	—	—	—
Chrámce	6	3	—
Hořany a Velichov	—	—	—
Dvůr v Čeradicích	—	—	—
Hořenec	—	—	—
Čeradice	1	—	—
Roztyly	—	—	—
Žatec	90	1	—
Kadaň	3	4	—
Most	—	—	—
Louny	78	—	—
Chomutov	25	9	2
Hořany	—	—	—
Milošice	—	—	—
Suma všech	1.947	1.736	275

4. Slánsko.

Jméno místa:	Na víru katolickou obrácených:	Nekatolíků:	Uprchlých:
Hostouň, Kleneč a Vepřek	—	—	—
Vesnice k Pražské kapitule náležející	33	7	4
Kamýk s jinými vesnicemi	106	9	9
Doksany	—	—	1
Týnec panenský	—	4	—
Tursko s jinými vesnicemi	56	5	—
Buděhostice	2	—	—
Tuchoměřice	—	—	—
Lužce a Kozolupy	—	—	—
Kosoř s jinými vesnicemi	4	2	—
Břevňov, Hrdly a Počaply	7	—	—
Mikovice	79	12	2
Buštěhrad	6	—	1
Roztoky	34	—	2
Město a panství Roudnice	318	97	13
Běškovice horní	198	5	—
Panství a město Slané	—	—	—
Smečno	—	—	—
Běškovice dolní	—	—	—
Divice	—	—	—
Mšec	35	—	—
Budín	26	—	1
Kladno	—	4	—
Vrané	9	—	1
Vlčí	1	—	—
Pátek	108	—	—
Touželín	18	6	5
Hlubočerpy	—	2	—
Peruc	21	—	—
Zvoleněves	4	—	1
Zlonice	20	—	—
Lochkov	—	—	—
Radešín	—	2	—
Koteč	10	—	7
Kobylníky	23	5	13
Oudošice, Budynice a Paleč	68	1	14
Slavětín	13	—	—
Mšeno	1	—	30
Letky	9	20	—
Hořelice	28	—	1
Velvary	6	—	—
Unhošť	71	1	—
Suma všech	1314	182	105

Mohyly Plavské v Budějovsku.

Vypisují *J. K. Hraše* a *Fr. Stulík*.

Po dlouhém čase strhnut jest závoj, který posud zakrýval archaeologické památky nejjižnějších krajů, kraje Táborského a Budějovského, jichž si badatelé posud méně všímali, nežli se s potřebami vědy srovnávalo. Netušili jsme, že brzy po Ratajských budou jižněji objeveny mohyly Plavské, které Ratajským veskrz se podobají a od téhož kmene keltického pocházejí, po němž a vedle něhož později Slované v těch stranách mohyly své nasypali. [1])

Ves *Plav* leží při pravém břehu řeky Malše, která od Doudleb, někdy hradu Slavníkova, klikatým proudem kolem Plava k severu k Budějovicům se žene, kdež s Vltavou splývá — tak jsou také rozloženy Rataje, asi v téže vzdálenosti (150 kroků) od pravého břehu říčky Smutné, jako Plav od Malše. Jako pak Malše, opustivši Doudleby, z úzkého skalnatého úžlabí do trávnatého údolí vyplývá, jenž jest jižním výběžkem doliny Budějovské: tak i Smutná z těsných břehů hned pod Bezinkami do malebného údolí Ratajského volněji se žene. Jako za Rataji lesnaté návrší Bezinské nad Smutnou co výběžek pohoří Milevsko-Bechyňského vystupuje, na jehož straně severní živý pramen, od starodávna kamením roubený spatříš: tak i za Plavem na levém břehu Malše, čtvrt ho-

[1]) Jak známo ze zpráv o schůzích archaeologického sboru mus. kr. Č., upozornil zasloužilý dopisující člen p. Fr. Stulík z Budějovic na mohyly Plavské, načež od téhož sboru i od vlasteneckých krajanů Budějovských a jinými vlastenci dle možnosti v prokopávání těch mohyl podporován byl. Později pomáhal mu badavý archaeolog p. prof. Hraše. Jejich přičiněním dostala se do našeho musea vzorná sbírka nálezů Plavských, která bude přední ozdobou nové skříně, která pro sbírky archaeologické v museu se připravuje. Jméno vesnice Plawen na Vyšebrodsku vykládá Palacký v „Popisu“ 318. na nejisto slovem Blava; že pak v listu z r. 1487 táž ves co *Plav* se píše, tudíž i my toho jména užíváme. Red.

diny západně od Plava, vystupuje lesnaté návrší, které s návrším, od Bourka se táhnoucím, se spojuje, odloučeno jsouc od Malše živým potůčkem. Na návrší Plavském spatříš mezi lesními stromy vedle sebe starodávné hroby keltické i slovanské, které tu byly nasypány od těch, kteří tu prales byli vymýtili, aby rodové jich měli poslední odpočinek na místě slunečném, s něhož by bylo viděti po okolí, jako bývala vyhlídka s mohylného návrší Bezinského u Rataj, dokud opět lesem nezarostlo.[2])

Plavských mohyl jest 29; sypány byly, jako jinde, od východu k západu, o čemž tři východní, od ostatních poněkud oddělené mohyly svědčí — tak i na Bezinkách, jen že tam jest číslo o 8 větší[3]). Lesu sluší děkovati, že mohyly Plavské našim dnům byly dochovány; do všech borovice kořeny hluboko zapustily.

Loňského roku bylo 16 mohyl prokopáno: z prvu kopáno se strany západní, ale brzy byli dělníci zavedeni v stranu východní, kdež bylo lze nadíti se větší kořisti. Kopání mohyly I. šlo snadno, protože homole z prsti záležela. Jádro čili kořen mohyly obklíčen byl velikým kruhem kamenů, lepkou, dobře připravenou hlinou spojených, jako v mohylách Ratajských a Bezinských. U vnitř kruhu byl popel a hned pod ním mísky bronzové, řeménky ke kůži přidělané a kosti popálené, zelenou rzí proniknuté (snad stehní). Jižně od kostí ležel náramek a jihovýchodně náramek druhý, oba vkusné a ušlechtilou rzí pokryté. Směrem jižním byly v témž hrobu vykopány dvě jehlice bronzové, $11\frac{1}{2}$" a $11\frac{3}{4}$" z děli. Ležely od sebe 8" vzdálené, od dotčených pak náramků byla jedna 6', druhá 12" vzdálena. Obě ležely směrem jižním; jehlice západnější byla tlakem kamení zkřivena. Ukončeny jsou pěknou paličkou; jedna ozdobena jest třemi řadami vrytých vroubků po 3, 4 a 12ti; na druhé jest ve třech řadách 3, 5 a 7 vroubků[4]), z čehož jde, že ozdobování jehlic toliko na vůli a vkusu řemeslníka záleželo. V celé mohyle nebylo žádné popelnice ani střepu.

V kamené ohradě druhé mohyly nebylo stopy žádné kůže. Nalezeny tu byly 2 krásné náramky, od nichž jižně, jako v mohyle I, ležela jehlice asi 12" z děli; od ní as 6" západněji byla jiná jehlice, trochu ohnutá, jako v moh. I.; severněji od ní a západně od náramků nalezeny 3 náramky do sebe vložené — po popelnici žádná stopa.

Nejdůležitější a největší byla mohyla III. Měla 18° objemu, 1° 3' výšky. Sotva dělníci se strany východní trochu země skopli, dostali se na kruh velikých kamenů, a když několik kamenů odhodili, našli ihned kosti loketní, tak zetlelé, že se ihned rozsypaly; na obou koncích kostí byly bronzové náramky, jak je zemřelý za živa byl nosil. Vedle nich byly kusy jakési zpráchnivělé desky. Mezi kostmi byly zbytky jakéhosi šatu koženého, které až do středu mohyly se táhly. Na kůži byly bronzové pukličky větší i menší s dvěma, třemi i více dírkami, jimiž provlečen byl řemének, pod pukličkou do kůže všitý. Severně od kostí i od náramků leželo několik bronzových, asi 7" dlouhých, na hořejším konci rozšířených, na dolejším zoužených trubiček, též řeménkem ke kůži přišitých. Jižněji byla jehlice 13" 6''' z děli, na třech místech 6ti, 8mi a 12ti vroubky ozdobená. Nad kůží, která čím doleji, tím hustěji drobnými pukličkami byla pošita, byly zbytky zetlelé dřevěné desky. V stranu západní ležely též zpráchnivělé kosti loketní s náramky. Severně ležely dvě kosti paždní, zelenou rzí proniknuté; jižně byla, jako na východní straně, jehlice 15" z děli — největší Plavská jehlice. Na jihovýchodním konci nalezen zbytek pískovcové nádoby šestihrané — snad nádoby obětní.

Kosti tedy ležely velmi pravidelně: jedny od severovýchodu k jihozápadu, druhé od severozápadu k jihovýchodu, a jižně od obou byly jehlice. Prodloužíme-li směr kostí, poznáme, že ruce mrtvoly, hlavou k severu, nohami k jihu položené, pod životem se stýkaly — upomínka na spůsob nejstarší doby kamené. Vnějšek i hojný a skvostný obsah mohyly zřejmě o tom svědčí, že tu byla pochována osoba vzácná a velmi vážená. I lůžko její bylo bedlivěji, nežli jinde upraveno: dřevěná deska (snad dubová) ležela nad mrtvolou, aby tlak s hůry mírnila a sesypání země na mrtvolu zdržovala, a deska ta byla příčinou, že vzácné památky mohyly tak dobře se zachovaly. Hrobu s takovou deskou přehradnou nebylo posud v Čechách jinde nalezeno. Šat kožený s pukličkami v mohyle I. a III. má nás k tomu, že ta místa za hroby vůdců neb hrdin znamenitých, kteří snad brzy po sobě byly skonali, pokládáme. Takový kožený šat, který u nás posud málo kde nalezen byl, býval jistě velmi vzácný: když byl nový nebo vycíděn, třpytil se jasným bronzovým leskem, a kdo jej nosil, vynikal i osobou i nádherou mezi ostatními. Bronzové pukličky, které předkem prsa pokrývaly, nebyly jen ozdobou, nýbrž jakýmsi zvláštním brněním. Proto jsou i jehlice velmi dlouhé, nemajíce býti toliko ozdobou, nýbrž majíce roucho dobře spínati, aby nahoře i dole dobře staženo bylo; proto jsou i mohyly I. a III. na místě nejpřednějším a nejvýznamnějším, na kraji východním[5]). Vzpomeneš-li si, laskavý čtenáři, na mohylu Ratajskou čili u Bezinek (Pam. VI, 311), poznáš beze všeho dovozování, že i tvarem i obsahem podobá se mohyle I. a III. u Plavu, a že od téhož kmene i z téže staré doby pochází.

V kameném tarasu mohyly IV. nalezena byla ohnutá jehlice bronzová asi 10" z děli; severovýchodně od ní ležely vedle sebe tři náramky, toliko kraji mezi sebou se dotýkajíce. Severněji od nich ležely tři náramky, konci do sebe

---

[2]) „Als allgemeine Bemerkung können wir anführen, dass man die grösste Anzahl Grabhügel u. Grabstätten an den Seeküsten findet, besonders auf solchen Stellen, wo man Aussicht nach dem Meere oder wenigstens nach einem Arme desselben hat, oder dass man auf Stellen, welche jetzt More und Wiesengründe sind, höchst selten Grabhügel findet." Leitfaden zur nordischen Alterthumskunde. Kopenhagen 1837, 25 sld. Tak i jinde, tak i v Čechách mívali hroby nejraději na místech, s nichž byl volný pohled do krajiny.

[3]) Porovnávej s Plavskými mohylami Ratajské v „Památkách" VI, 310. — Všichni národové k slunci co ku zdroji života se obraceli; i nejvzácnější památky najdeš na východní straně pohřebišť a na východním konci hrobů.

[4]) P. Stulík, rozděliv povrch vnitřku mohyly na 7 dílů, dal jej z hluboka okopati, pilkou podřezati a zavděčil se tak museu kr. Č. nejvěrnějším obrazem mohyly, jejíž *chemické* proskoumání p. Stolba co nejochotněji již započal. Red.

[5]) Vedle tohoto výkladu dovolujeme si položiti své osobní domnění. Takové brnění nezdá se nám býti příhodným a dostatečným ani k ranám sečným, ani k ranám bodným, ani nemyslíme, že by prudkosti šípů mohlo odolati. A krom toho nemohly jistě útlé a úzké *náramky* svalovitou ruku *mužskou* obsáhnouti. Máme za to, že dotčené mohyly byly nasypány nad rovy vzácných *žen*, a nechtějíce hromaditi doklady a důvody, podotýkáme, že i nyní ženy některých kmenů nezamítají ozdob podobných. V ethnografické výstavě Moskevské vidíš (dle Nár. L. 1867 čís. 68) Baškýrku: „dlouhý, s předu otevřený kaftan barvy nachové s obrubou stříbrnou; zpoda červená hedbávná sukně; *od krku po pás jako krunýř splývá roucho čtverhrané, bílými kovovými kupinami poseté*, se všech stran krajkované řadami červených korálků . . . ." Red.

zasahující a náramkem čtvrtým obklíčené. Popelnic a kůže s pukličkami nebylo tu žádné. Hrob ten byl hrob ženský, a dle bronzů soudě, kladu jej s předešlými do stejné doby, do času přecházejícího z doby kamené do doby bronzové.

Mohyla V. měla objemu 18° 2′, průměru 7°, výšky 5′. Na dně byla na prvotní půdě zavežena červená hrubá hlína; na ní stál dutý čtverhraný pilíř z kamenů, mezi nimiž a kolem nichž byla mastnice, promíchaná obyčejnou zemí. V zemi kolem pilíře ležely zbytky zbraní železných, jichž tu více bývalo, ale rez ostatek na dobro sežral. Zbraně ty byly, jak stopy v hlíně ukazovaly, nejvíce hroty a nože, jako nožík u Rataj na Chlumu nalezený (Pam. VI, 310). Kde zbraně ležely, byla samá rez, která pronikla i do vrstvy drobné bílé hlíny, kterouž zvláště celý vnitřek pilíře naplněn byl. V tomto pilíři byly v hlíně dvě velké popelnice, rukou z hrubé hlíny dělané, asi 9″ od sebe vzdálené; v každé byly dvě menší popelnice, jedna v druhé. Nad nimi asi 7″ výše byla menší popelnice, taktéž dvě popelničky v sobě zavírající; kromě popele a kulatých křemelovitých kaménků nebylo v popelnici ničeho. Výše byla vrstva hlíny, nad ní pak téměř mohyly z prsti. Patrně liší se tato mohyla i obsahem i sestrojením, a sluší ji položiti do doby pozdější.

Dle rozdílnosti obsahu dají se západní mohyly Plavské seřaditi v dvoje oddělení: v jedněch jsou popelnice a bronzy, v druhých buď jen popelnice nebo popelnice a věci železné. A přidáme-li k nim mohyly východní, můžeme říci, že

1. mohyly východní patří do doby bronzové;
2. ze západních jedny do přechodu z doby bronzové do železné;
3. ze západních druhé do doby železné.

Podobají pak se všecky mohylám Ratajským:

1. mohylám u Bezinek, 2. mohylám na Chlumu, 3. mohylám na Homoli — 1. a 2. jsou předslovanské, 3. jsou mohyly slovanských Doudlebů, kteří v jižních končinách vlasti naší záhy se byli usadili.

Ve prospěch naší vědy bylo by přáti, aby ne jen ostatních 13 mohyl Plavských, nýbrž i ostatní mohyly Ratajské brzy mohly býti prokopány; dokud zajisté nepoznáme několik pohřebišť v *celosti*, zůstane naše vědění a přesvědčení archaeologické nejisté a neccelé, zakládajíc se na jednotlivostech a podrobnostech, v nichž není souvislosti a posloupnosti.

Pro rozmnožení vzorků ozdob popelnic přidáváme proužek ornamentů popelnic Plavských (obr. 1.), ačkoli skoro všecky nádoby Plavské byly hladké, bez ozdob; i dva náramky Plav-

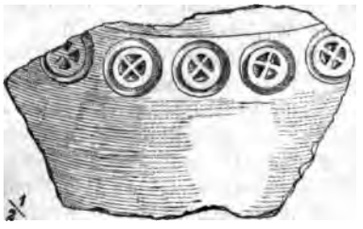

Obraz 1.

Obraz 2.

Obraz 3.

Mohyla VI. měla objemu 17° 1′, průměru 6°, výšky 11′. Skládala se z těchto vrstev: dole byla hrubá červená hlína, na ní 7″ z výši pevná dlažba ze žuly, pískovce a křemene; na dlažbě byla na 8″ výšky drobná bílá hlína s většími i menšími vrstvami popele; na té vrstvě byl kolem jádra mohyly kamený kruh. Jádro mohyly záleželo z vrstvy popelovité hlíny a z kameného pilíře asi 3′ 5″ z výši. Na hořejším kraji pilíře stály tři popelnice starého tvaru, v nichž kromě kamenných kuliček ničeho nebylo. Vrchol mohyly záležel z úrodné země.

Mohylám V. a VI. podobaly se ostatní mohyly; i v nich bylo mnoho popelnic. V některých mohylách byly nalezeny kusy železných hrotů, kus velkého skleněného korálu, krásné bronzové náramky, jehlice a nýtky, kůstky těl lidských, homolovité kameny, křemelovité kuličky, oblé kaménky v popelnicích; jiných památek v mohylách Plavských nebylo.

ské pro porovnání s jinými (obr. 2. a 3.) k vypsání tomuto přidáváme.

Dodatek. K společnému tomuto vypsání přidává p. prof. Hraše tuto zprávu:

Asi půl hodiny od Plava, na východní straně župního hradu Doudlebského, nalezl jsem dvě mohyly: větší má objemu 27° 2′, průměru 7° 4′, výšky 5′ 7″ — patrno, že výška během času velmi se slehla. Mohyly tak blízko u župního hradu jistě zasluhují pozornosti archaeologů také proto, že by snad sousední mohyly Plavské ve mnohých věcech mohylami Doudlebskými mohly býti vysvětleny. Památné jsou i zbytky valů Doudlebských, jež místy posud dobře pozorovati lze. Valy Doudlebské i veliké valy nedaleko hradu Maidšteina, asi 3 hodiny od Krumlova proskou mám o příštích prázdninách.

Rozmanitosti.

Starožitná ohrada u Březnice. O lonských prázdninách navštívili jsme s kollegou M. R. Kovářem „šance", půl hodiny na jih od Březnice vzdálené. Nad říčkou Skalicí č. Vlčavou, od Březnice tekoucí, vypíná se příkré návrší; milým lesním stínem dostaneš se na vrchol, kolem něhož obíhají „šance." Kollega Kovář pronesl zdání, že „šance" ty jsou snad ohradou, již prof. Vocel v „Pravěku" keltickou býti pokládá, o čemž jsme se brzy přesvědčili.

Na východní a jihovýchodní straně „šancí", kde vršek povlovně se sklání, jest ohrada dvojí; na příkřejších stranách jest toliko jedno, ale vyšší ohražení, z venčí 3—4° z výši; ona dvojitá ohrada jest něco přes 2° vysoká. Příkrá stráň spadá na severní straně k říčce Skalici, na západní k podlouhlému rybníku Podčapskému, tak že do ohrady se dvou stran voda opatřena býti mohla.

Ohrady záleží z nasypaného kamení, které posud na

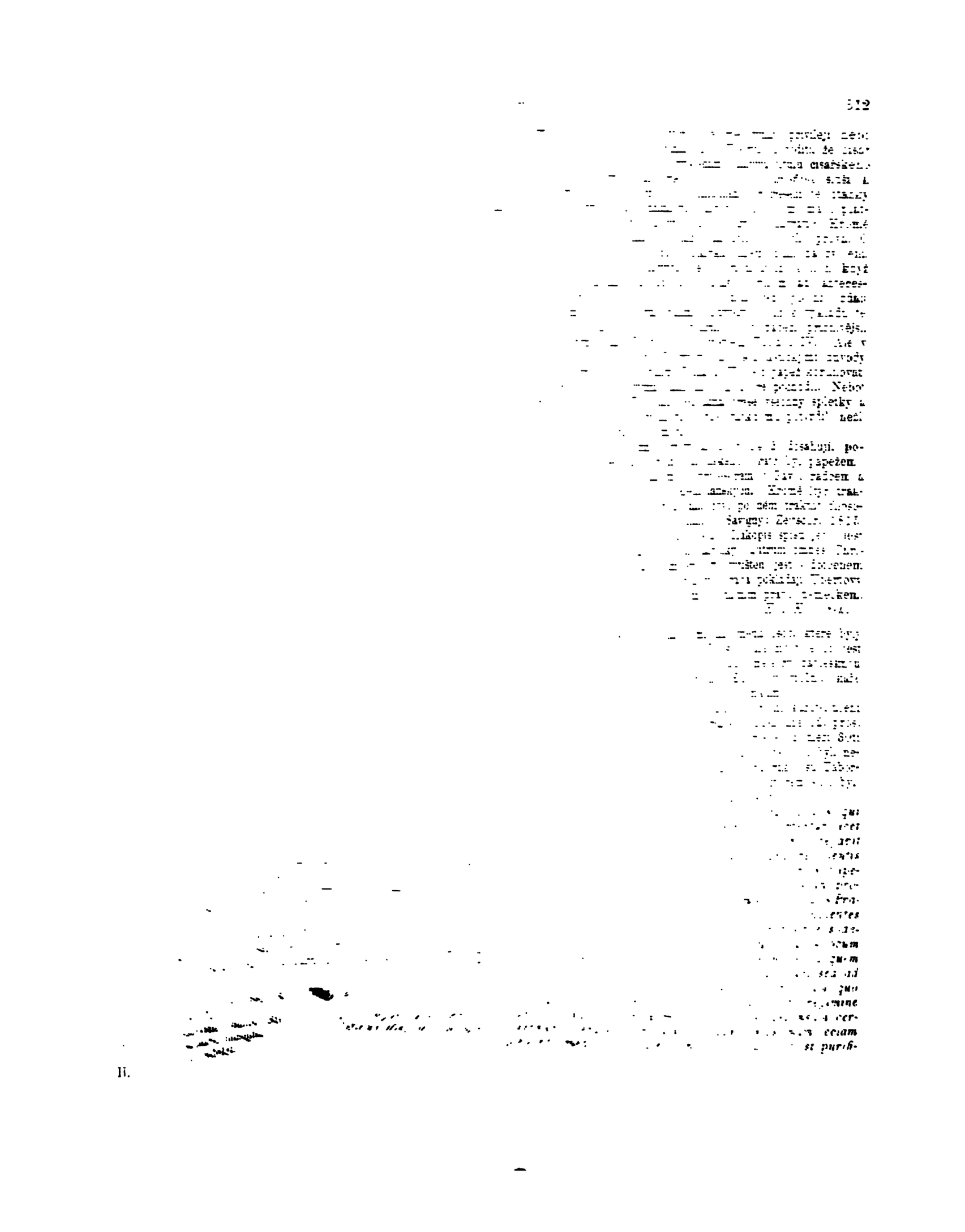

II.

váni. Tohoto bezpráví zbaveni byli listem Hynka z Dubé jinak Berky, purkrabí hradu Pražského, který vladařství Poděbradské spravoval (qui villicationis ipsius curam gerimus) a o bezpráví tom od sousedů přesvědčen byl. Osvobození to stalo se snad r. 1329; v listu položení roku pominuto.

Kostel sv. Vojtěcha v Krakově. Platného rozmnožení dostalo by se dějinám umění a vzdělanosti, kdybychom si pilně toho všímali, jak kultus toho neb onoho svatého po vlasti i po cizině, v tu neb onu chvíli rozšířen byl. Jak významným jest kultus sv. Václava, dočteš se v příštím sešitu „Památek", o sv. Vojtěchu viz vypsání Libice. Sv. Vojtěcha, zdá se, že ctívali druhdy Poláci skorem více, nežli Čechové, ačkoli se nám vypsání kultu Svatovojtěšského v krajinách Polských posud nedostává. O kultu toho svatého *v Krakově* svědčí starožitný kostelíček sv. Vojtěcha na náměstí Krakovském.

Dlugosz II, 116. vypravuje, kterak sv. Vojtěch r. 995 do Krakova přišed, od lidu i duchovenstva s velikou poctivostí přivítán byl. Kázal po nějaký čas na náměstí jazykem českým, jemuž Poláci dobře rozuměli. Památka muže svatého tak silně utkvěla v paměti lidu Krakovského, že na tom místě, kde kázal, kostelíček sv. Vojtěcha vystavěli. Sv. Jacek řádu sv. Dominika již r. 1223 v tom kostele kázání míval. Později připomíná se Venceslaus Capellanus Ecclesiae S. Adalberti in Cracovia, roku pak 1286 Dobroslaus Rector Ecclesiae S. Adalberti in Crac. R. 1450 přibyl do Krakova Jan Kapistran, krerý na náměstí u kostela sv. Vojtěcha po latinsku kázal, což kaplan lidu po polsku vykládal. Kostelíček, jehož patronem jest (od roku 1401) akademie Krakovská, obnoven byl r. 1611 a 1863 (A. Grabowski: Kraków, 5. vyd. 1866, 168).

Pečeť biskupa Pelhřima, jejíž vyobrazení k „Památkám" nyní přidáváme, jest velikou vzácností sfragistickou. Z Palackého Dějin I, 2, 138 a z Regest Erbenových I, 284, 303, 312, 316, 319 jest zajisté povědomo, že Pelhřim, kanovník Pražský a probošt Mělnický, papežem Honoriem III. (11. čce. 1219) pro neknězské živobytí kárán a pokutován a po smrti biskupa Ondřeje († 10. čce. 1224) proti vůli papežově od kapituly Pražské biskupem vyvolen i proti zákazu papežovu arcibiskupem Mohučským posvěcen byl. Když pak Honorius III. (20. břez. 1225) arcibiskupa Mohučského za to pokáral a Pelhřima před soud obeslal, odřekl se Pelhřim biskupování, když mu bylo slíbeno, že z důchodů biskupských do svého živobytí bude dostávati po 120 hřivnách, a žil od té doby v klášteře Dominikánů u sv. Klimenta v Starém městě Pražském. Z ročního jeho biskupování znám jest toliko jeden list, vydaný klášteru Vilémovskému dne 1. října 1224, *pečeti* pak Pelhřimovy nikdo neviděl, až pp. A. Baum a A. Schmitt r. 1865 v Holubicích otisku pečeti toho biskupa šťastnou náhodou se dopídili. Otisk ten, nyní v museu kr. Č., nalezen byl při olověné krabičce s ostatky svatých, jež byl biskup Pelhřim (1224—25) do oltáře Holubického vložil — i krabička ta v museu jest uložena. Vzácnou pečeť Pelhřimovu vypisuje p. kons. Fr. Beneš v tato slova:

Ve vyvinování slohu uměleckého sluší za velmi důležité pokládati *podobiznové pečeti* vyšších osob duchovních, které buď poprsím, stojíce neb sedíce vyobrazovány bývaly. Takových pečetí není z 13. století, do něhož i pečeť Pelhřimova náleží, příliš mnoho. Pečeť Pelhřimova jest z bílého vosku, kulatá, 34.5‴ průměrná. Mezi dvěma kruhovými čarami čte se po obvodu latinským písmem lapidálním: † PER (egrinus dei gratia) PRAGENSIS ECCJESIE EPISCOPVS. Biskup sedí na skládací, dračími hlavami ozdobené stolici. Mitru má nizkou, skoro na způsob trojúhelníku rovnoramenného (jako na pečetech biskupa Jindřicha a Daniela), perlovou obrubou a dvěma tkanicemi ozdobenou. Záhybovitá kasula, perlovými portami ozdobená, odívá hořejší část těla.

Ostatní pontifikalie záleží z alby, až po nohy dosahující, a z kratčí kvítkované tunicely s mřížkovaným premováním. V pravici má biskup prosté pedum s hladkým zakřivením, jaká vůbec bývala peda biskupská dřevnějšího středověku; levice, knihu držíc, těsně k prsoum přilehá; nohy spočívají na stoličce. Obličej jest dobře modelován, při nohou pak zpozoruješ jakousi pohyblivost.

O domnělém památníku „Zbislavově" v Čáslavi. Nejstarší ten náhrobek v Čechách (vyobrazen v Pam. III, 329) jest zvláštním šerem zahalen: osoba, kterou připomínati má, jest zobrazena ve svém kroji se znakem rodiným, a přidáno k ní též její křestné jméno. Dosud se myslilo, že tato osoba jest Zbislav z Bračic, otec onoho Jana, který měl rozsáhlé zboží v okolí Čáslavském a před r. 1252 značná darování křížovníkům Německým učinil. Avšak rod tohoto Zbislava dle bezpečného pramene [1]) měl ve štítu orlici, nikoliv erb, jaký se na náhrobku vyskytuje.

K objasnění osoby na náhrobku se nacházející dlužno zřetel míti na dvoje kriteria: erb a nápis. Štít má podobu starou a jest v příč dělen 4 čarami, které činí 3 břevna: a sice první od hořejší krajní čáry až k první čáře v poli, druhé mezi oběma prostředními čarami, třetí mezi nejdolejší čarou a zpodkem štítu, tak jak se týž erb při listinách v 14. a 15. věku spatřuje. [2]) Z rodin někdy usedlých v bývalém Čáslavsku v době tak staré, do jaké kámen náš zasahuje, byli nejmoc-

[1]) Palackého Dějiny I, 2, 477: „v pečetí jeho a Jaroše syna *Zbislavova* viděti jest orlici na štítu (orig. potud v Oseku.)"

[2]) Takový erb spatřuje se na př. na originalu českém biblioteky Pražské z roku 1412.

obral, a co by jeho
také tam vynajíti se dali.
vanští přátelům jeho, kteří
směli tykati, ačkoli s nimi
stvo“ byli nepili. Chtěl prý
a sousedství. ale „drblavých“
ich déle snésti nemůže a že
co mu půjčují, že jim hotov
jakési přísloví: Kdož chceš býti
vyššího.“ Ujišťoval, že o grunty
grantů že hájiti bude a užívati
se těším a o tom v jistotě vím,
okolních dobrých pánův a
také zprávu. že Litohlavští. pod-
se mu vkládají a že již dva
„kdož orati bude, s koňmi
grantech dědičných, ku Voseku
takových dutklivých slovech skončil
obvyklou formuli: „Milost boží budiž
psal douška: „Ohradna se činím,
mi mnohem vyšší poctiví lidé
nebudete, od vás žádného psaní
mnitce, co mi přidati nemužete.“
psal Václav Karel pokojněji a nevy-
vodil úvod: „Službu svou vzka-
purkmistře a radu města Rokycan,
zvláště mili“ atd.

A. Kraft.

Richenberka. Slovník Naučný VI.
rod: „Přepický z Richenburku“. Rod
Přepychách na Opočensku. kdež v
kmeti.

Oldřicha známe co svědka již z r. 1310.
musejně. Oldřich pak purkrabí na
z Častolovic, připomíná se co svědek
Oldřich z Richenberka jinak z Přepych.
na Richenberce r. 1406, r. 1415 byl
Markvart z Přepych řečený z Richen-
Přepyších 4 k. 16. gr. úroku a 4
Václav Přepyšský z Richenberka pro-
cum od Jindřicha knížete Minsterber-
k instatu a z Poděbrad many hraduv
s Liticum byl obrátil); manželka
prodala r. 1499 v Lazcích dvůr
dvory kmeteí Mikuláši Trčkovi z
Pr z R. seděl v blízkých Ješko-
jakož r. 1495 rozsáhlé zboží Li-
Pernštejna. někdejší manové pře-
na v Čechách i na Moravě. Tak
enberka byl pánův z Pernsteina
sě nad Methují r. 1529. 1533
m v Pardubicích. Mezi léty po-
ch Přepyšský z Richenberka
av r. 1534 ve čtvrtek po sv.
Ondřeje Ungnoda ze Sunneku
ak se k témuž Ungnodovi o
s němu přislušejícím po zpra-
mě. Postoupiv Jindřich Pře-
vského, pohnal Ungnoda k soudu
apis vrátil. Když pak Ungnod
val, že jest Přepyšský úředník
neučinil), soud tomu místa

[illegible] za mezníky [illegible]
jsou nebylo ukázano. [illegible]
jsou dal a z čího dovolení. [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

nedávaje, nalezl (1539), aby ve dvou nedělích Přepyšskému zápis vydán byl (Registra papoušková 9. J. E. 20).

S touto naší zprávou spojiti lze, co v „Slovníku“ dále psáno, že ok. 1520 na Moravě zemřelý Jindřich P. z R. byl bratr hořejšího Václava, jehož synové Oldřich (v Ješkovicích připomínaný), Jiří, Jindřich (úředník, regent a místodržící) a Jan na Moravě dědili a tamtéž se odstěhovali. Manželkou Jiřího byla Kunka z Barchova, s níž se po jeho smrti soudili bratří Jindřich a Jan (1545) o sekret zlatý a některé sumy peněz (Reg. žlutá 12. J. D. 21). *J. K. R.*

Kostelů sv. Gotharta jest v Čechách osm, a bezděky se ptáš, kdy a proč *saský* svatý v Čechách takové úcty došel, že mu i kostely ku cti byly zakládány. Soběslav I., kníže Český (1125—1140), zvítěziv slavně u Chlumce nad Sasíkem Lotarem II. (1126), větší vroucností a přátelstvím dotčenému císaři oddán byl, nežli se s duchem českým srovnávalo. Za císařování pak Lotarova byl Gothart (Godehard), někdy biskup Hildesheimský (1023—1038), za svatého vyhlášen (1131), načež ihned i po Čechách roznesla se pověst o zázracích zásluhami toho svatého učiněných. Když pak i v Čechách sv. Gothart osvědčil svou divotvornost, navrátiv zdraví chromé ženě, již byl se sv. Janem evang. zavedl (1137) z Běstviny (v Čáslavsku) do Slap, kdež mu byl mocný vládyka Mladota basiliku vystavěl: přičiňovali se i Čechové horlivě k tomu, aby i oni užili přímluv a zásluh biskupa divotvorce. Jan I., biskup Pražský (1134—1139), sklíčen jsa neduhem, dal v kostele hradu Pražského severní stěnu prolomiti a kapli sv. Gotharta ku kostelu přistaviti, v níž i r. 1139 pochován byl. (Scriptores rer. Boh. I, 306, 321, 329). V Českém Brodě snad teprv arcibiskup Arnošt kostel sv. Gotharta založil; kdy byly kostely toho svatého v Bubenči, v Hořicích a jinde založeny, nemohli jsme posud vyhledati.

Zprávy.

Schůze archaeologického sboru musea kr. Českého.

Dne 7. prosince 1866. Přítomni byli pp. prof. Wocel co předseda, místodržitelský rada Miltner, kanovn. Vinařický, P. Fr. Tingl, MDr. Ruda, skriptor Jos. Alex. Dunder, archit. Baum, Vnouček, akadem. malíř Scheiwl, JUDr. Agaton Klemt, kand. prof. Sedláček, konserv. Beneš, řed. Frost, Seydler, red. Zoubek, jub. řed. Musil, jub. kraj. sekretář Weitenweber, a jednatel Emler co zapisovatel.

Jednatel četl list p. hr. Hanuše z Kolovrat, jímž děkuje za adresu od sboru mu zaslanou.

P. předseda prof. Wocel oznámil, že co konservator hl. m. Prahy zaslal memorandum velesl. výboru zemskému, týkající se odstranění prachu z bývalého lovčího hrádku *Hvězdy*, kterézto memorandum s protokoly komise v téže příčině odbývané do Vídně zasláno bylo. Správa vojenská není neochotna, prachárnu ve Hvězdě zrušiti, kdyby Praha a okolní obce vystavěly jinou prachárnu na místě méně nebezpečném.

Týž předložil veliký bronzový hrot a pálstav, které objeveny byly u Strakonic nedaleko památníků kamenných, které dolmenům se podobají. Zaslal je do musea p. Ludikar. Ukázána i mapka okolí Strakonického a poukázáno k tomu, jak by toho bylo zapotřebí, aby vytknuté v ní památníky pradávných věků bedlivě proskoumány a vykresleny byly. Poněvadž pak v Strakonicích a okolí kromě těchto starožitností i vzácné památky stavitelské se nalezají, bylo schváleno, aby za příštího jara umělci naši p. Baum a Scheiwl do Strakonic vysláni byli a krajinu archaeologicky proskoumali.

P. předseda oznámil, že p. Stulík z Budějovic velké množství starožitností, z pohanských hrobů u Plava v Budějovsku dobytých, spolu s důkladným jich popsáním Museu zaslal. Hrobová tato kořist vážila přes 300 liber. Ale nejen hojností, nýbrž i způsobem, jakým p. zasilatel věci ty spořádal a vědeckému skoumání přístupny učinil, nabývají památky ty zvláštní důležitosti. Sbor, uznav veliké zásluhy p. Stulíkovy, vyslovil jemu povinné díky a projevil přání, aby z prostředků musejních opatřeny byly skříně, k uložení přehojných, v novější době získaných drahocených starožitností nevyhnutelně potřebné.

V květnu usnesl se sbor na tom, aby vykonáno bylo několik cest za příčinou proskoumání některých starožitností. Vážné události minulého léta nebyly však předsevzetí tomu příznivy. Jen p. konserv. Beneš vykonal přes to přese všechno několik archaeologických cest, ohledal ohromné valy na vrchu Plešivci u Jinec, kde před lety množství vzácných bronzů bylo objeveno, valy na vrchu „Ostrém,“ jakož i valy na Třemšíné u Rožmitála a u Vosova. Kromě toho dal p. konserv. Beneš zprávu o ohradě zvláštního druhu na temeni vrchu mezi vesnicemi Světlou a Modlibohovem (Nudlbaum!) severně od Českého Dubu; podotkl též, že u Kutné Hory v hloubce 1½ sáhů u rybníka Loreckého nalezeny byly tři veliké bronzové pálstavy, a předložil popis i výkres náspů, jimiž až posud *Libice*, staroslavné sídlo Slavníkovo, jest obehnáno. K tomu přiložil p. předseda písemní zprávu velezasloužilého úda sboru p. okresního Mor. Lüssnera, památek Libických se týkající — vypsání a vyobrazení Libice najdeš v čele toho sešitu.

Byl předložen krásný krucifix ze slonové kosti, dílo italské, jejž Museu daroval p. architekt Ullmann, a pokál majolikový, staršího díla francouzského, dar p. Münzbergera, začež jim byly vysloveny díky.

Dopisujícím členem sboru byl zvolen p. Stolba, assistent lučby na polytechnice Pražské.

Dne 18. ledna 1867. Přítomni byli pp. prof. Wocel co předsedatel, appell. rada Schmidt z Bergenholdu, místodrž. rada Miltner, farář Petera, jub. řed. Musil, JUDr. Agaton Klemt, akadem. malíř Scheiwl, bibl. Vrtátko, jub. kraj. sekretář Weitenweber, red. Zoubek, P. Frant. Tingl, archit. Baum, konserv. Beneš, prof. Zap, řed. Frost, sochař Jindř. Čapek, Dr. F. Čupr, jednatel Emler co zapisovatel.

Po přečtení a schválení protokolu o předešlé schůzi předloženy byly starožitnosti, pocházející z Herkulanum, vzácný to dar veledůst. p. děkana kapituly Litoměřické Ackermanna, za nějž byly od sboru vřelé díky vysloveny a p. předseda zároveň za to požádán, aby o tom spanilomyslného dárce zpravil.

P. předseda předložil starožitnosti z okolí Roudnického, z nichž nad jiné vyniká veliká bronzová nádoba (jediná toho druhu), ve které nalezen byl skroucený železný meč a j., což důkazem, že věci tyto z poslední doby pohanstva anebo z počátku doby křesťanské pocházejí. Z této doby předložil p. předseda též bronzové kroužky s závitkem na způsob litery S, které nalezeny byly na hřbitově u sv. Ducha v Chrudimi. Nálezy ty dostaly se do Musea přičiněním a prostřednictvím p. M. Lüssnera, jehož podrobnější zprávu na sl. 323 najdeš.

Týž předložil bronzy nalezené pod Plešivcem u Jinec, několik set kroků od místa, kde „bronzy Jinecké,“ nyní v Museu se nalézající, objeveny byly. Bronzy přinesl p. Nessel, úředník při hutích v Komárově. Sbor vyslovil přání, aby je majitel jich, ředitel hutí p. Wagner, Museu daroval, poněvadž jsou jako doplňkem „bronzů Jineckých“ v Museu uložených.

Jednatel četl přípis „Besedy umělecké“, která, přivádějíc ku konci opravu kaple sv. Kříže v Poštovské ulici, táže se sboru, zdali si přeje vložiti některá dáta do báně té kaple. Sbor uložil jednateli, aby slavnému výboru „Besedy umělecké“ odpověděl, aby do pamětního spisu přijato bylo podotknutí, že příčiněním sboru archaeologického poskytnuto bylo asi 550 zl. na opravu té kaple.

Jednatel četl dopis p. architekta Mockera, který zaslal nákres portalu bývalého kostela sv. Petra v Lounech. V kostelíku tom jest nyní sklad sena, a k vůli pohodlnějšímu vchodu byl portál odstraněn. P. Mocker lituje, že se v Lounech starožitností tak málo šetří, podotýkaje, že stržena byla Pražská brána z doby Vladislavovy a pěkný znak s ní že se ztratil, portal kostela sv. Mikuláše že byl obílen, a krásný oltář v témž chrámu, od neznámého

měštana Lounského zhotovený, že brzy červy vezme za své, nebude-li brzy pakostem natřen.

P. konserv. Beneš oznámil, že počne letošního roku oprava románského chrámu ve vsi sv. Jakuba, poněvadž pan hrabě Chotek slib svého zvěčnělého otce v příčině té hodlá vyplniti, a p. farář Hanuš v Cerekvi všemožně se snaží, aby prostředky k účeli tomu sehnal, v čemž jej i patronátní komisař p. Langhans i osadníci Svatojakubští, katolíci i nekatolíci, dle možnosti podporují.

P. konserv. Beneš navrhl, aby se sbor obrátil k veleslavn. místodržitelství, aby sborovníci měli volnější přístup do archivu map katastrálních, což za dobré bylo uznáno, a jednateli uloženo, aby v příčině té učinil, čeho zapotřebí.

P. prof. Zap oznámil, že navštívil minulého roku vrch Veliz na Zbirovsku, o němž je pověst, že tam kníže Jaromir na poděkování za vysvobození z rukou Vršovců kostel založil. Ač kostel na vrchu tom stojící z doby Jaromirovy nepochází, jsou v něm přece zbytky románského slohu a může se tvrditi, že většina stavby té jest z první polovice XIII. věku, neli starší.

Dopisujícím členem sboru archaeologického vyvolen p. vikář Daneš.

Historický spolek v Praze poradami výboru a rokováním v hromadách spolkových dospěl již tak daleko, že sestaveny jsou do podrobna plány, dle nichž zřízena bude rozsáhlá a podstatná činnost potřebného a nadějného toho spolku, k níž každý vzdělaný krajan něčím se může přičiniti. Čtyři výborem sepsané a hromadami spolku schválené plány týkají se sbírání historického materiálu k sestavení topografie České, proskoumání archivů, sbírání materiálu k historii umění a snášení historických dát k sestavení podrobné genealogie České. Dva z těchto plánů sdělujeme s laskavými čtenáři nyní, ostatní oznámíme budoucně.

1. Návrh starosty prof. Tomka o topografické historii království Českého (schválený schůzí spolku dne 12. listop. 1866):

Spolek historický béře sobě za zvláštní úkol, sebrati a kriticky spořádati material k topografickému dějepisu království Českého.

K tomu cíli probadají se všecky prameny dějepisu českého, a učiní se z nich výtahy všeho toho, co se k dějepisu každého jednotlivého místa v království českém vztahuje.

Sbírka výtahů těchto bude spořádána dle Palackého Popisu království českého. Každé místo bude v ní míti svůj list neb více listů, s poznamenáním kraje panství neb statku, ku kterému náleželo do roku 1848 dle řečeného Popisu, jakož i strany a čísla, kdež se nachází v témž Popise. Místa, která se v díle tom nenacházejí, budou se klásti tam, kam by v něm dle polohy náležela.

Na každém listě budou se klásti výtahy z pramenů dějepisných, jistého místa se týkajících, s předesláním roku, ku kterému se vztahují, a udání pramene, z něhož jsou čerpány. Při větších místech, o nichž se lze nadíti, že budou potřebovati více listů, buď hned z počátku hleděno k tomu, aby aspoň od 14. století každé století mělo svůj list neb více listů pro sebe.

Výtahy mají býti jak nejvíce možná úplné a doslovné dle znění pramenů samých. Úplnosti žádá se na každý způsob potud, aby všecko, co se vztahuje na poměry místní, celé bylo vytaženo. Pokud by výtah v jiných ohledech nebyl úplný, má to vyznačeno býti slovy: *viz šíře*, aby se časem doplniti mohlo.

Krom hlavní sbírky, takto spořádané, mají býti vedeny zvláštní sbírky následující:

I. co doplněk ke sbírce hlavní, *sbírka míst neznámé polohy v abecedním pořádku*, ve které každé místo zrovna tak má míti svůj list, jako ve sbírce hlavní, na kterémžto listě mají se znamenati všecky zprávy toho místa se týkající tak dlouho, až by se poloha jeho poznala. Potom mají se do hlavní sbírky přenésti.

II. Sebrání všelikých zpráv, *k rozdělení země v světském neb církevním ohledu* se vztahujících, v takovém pořádku, aby za základ sloužily předně názvy okresů jakýchkoli ty, které se ve zprávách samých nacházejí, i také v tom jazyku, tedy k. p. provincia, districtus, kraj atd., ježto mají za sebou jíti v abecedním pořádku; pod každým pak tímto názvem zase jednotlivé okresy dle svých zvláštních názvů, též v abecedním pořádku, k. p. provincia Bechynensis, provincia Chrudimensis, provincia Pragensis etc. však tak, aby zprávy, které se vztahují k. p. ku kraji Chrudimskému, jmenovitě co do rozsáhlosti jeho, v plném znění svém vloženy byly do hlavní sbírky při Chrudimi, co sídlu kraje; v tomto pak přehledu zvláštním aby jen při názvu provincia Chrudimensis, districtus Chrudimensis, kraj Chrudimský atd. vyznačeny byly roky, při kterých se takové zprávy nacházejí.

III. Sbírka vodopisná čili sebrání zpráv o řekách, potocích, rybnících a vodách jiných jakýchkoli v pořádku takovém, aby Labe bylo začátkem, potom aby následovaly přítoky jeho na pravém a pak na levém břehu od dola vzhůru; při každém pak přítoku zase jeho přítoky v témž pořádku atd., každá voda na svém zvláštním listu, týmž spůsobem jako při místech.

IV. Sbírka horopisná t. j. sebrání zpráv o horách, lesích a jiných polohách jakýchkoli, prozatím v abecedním pořádku, o každém takovém předmětu zase na zvláštním listě.

Hlavní sbírka místopisná opatří se abecedním rejstříkem, do kterého každé místo hned se zapíše, jak se o něm nějaká zpráva ve sbírce vyskytne, neb jak mu nový list přibude, s poznamenáním stránky v Palackého Popise, a kolik již má listů.

Takové abecední rejstříky bude míti též sbírka vodopisná.

O úkole tomto budou pracovati všickni členové spolku historického k tomu ochotní dle své možnosti v dorozumění mezi sebou prostředkem výboru, pokud toho zapotřebí, aby se jedna práce nebrala před se dvakrát. Též od jiných osob budou se příspěvky vděčně přijímati.

Každý přispívající bude výtahy, které zhotoví, psáti na listech neb sešitech, svým jmenem označených a čísly pořád běžícími opatřených, však tak aby nad každým jednotlivým výtahem stálo jméno místa, ku kterému náleží, s udáním stránky a čísla v Palackého Popise.

Přenesení výtahů na listy ve sbírce samé, kam který náleží, opatří se písařem, k tomu od výboru ustanoveným, pod dohledem starosty a jednatele neb dle okolností jiného člena výboru, k tomu jmenovaného, při čemž však pod každým výtahem zapíše se jméno přispívatele s číslem listu neb sešitu jeho zápisků.

Původní tyto zápisky jednotlivých přispívatelů zachovají se při sbírce, i pro vděčnou paměť i pro přihlížení ke správnosti přepisu.

2. Návrh prof. Tieftrunka o sestavení popisu archivů království Českého (schválený schůzí spolku dne 12. listop. 1866).

Popis archivů království Českého při historickém spolku v Praze sloužiti má k snadnějšímu orientování i těm, kdož by vůbec k sbírání historického materialu archivy české prohlédati chtěli, i těm, kdož by za jistými vědeckými příčinami ohlíželi se po pramenech potřebných. K tomu konci náš Popis rozdělen budiž v čtvero hlavních oddělení:

I. Archivy zemské. První část, pod titulem „Archivy zemské," nechť obsahuje zprávy o archivech zemských, jakož jsou: archiv musejní a zemský, archiv kapitolní na hradě Pražském a na Vyšehradě, archiv universitní a desky zemské. Kdyby registra neb jiné seznamy některého z dotčených archivů toho dovolovaly, nejlepší by bylo, aby se paměti téhož archivu nejprv dle materií popisovaly a pak v každém oboru chronologicky skládaly; jinak bude třeba na ten čas obmeziti se měrou, v jaké ten neb onen archiv úřadům spolku našeho znám jest. Takovéto známosti o dotčených pokladech historie zemské mohou se od jednotlivých členů v chronologickém pořádku spisovati a tyto příspěvky týmž spůsobem v Popisu ukládati.

II. Archivy obecní a duchovenské. Druhý díl Popisu našeho obsahuj zprávy o archivech obecních a duchovenských. Příspěvky do oddělení toho budťež skládány dle alfabetického pořádku míst, jejichž archivy se popisují, a sice tak, aby zpráva o archivu obecním položila se napřed, a po ní teprv aby popis archivu duchovenského, totiž biskupského, děkanského, farského neb klášterského následoval. Nalezá-li pak se v místě též archiv některého rodu šlechtického, tedy ať se to krátce při témž místě poznamená, obšírnější však popis takového archivu šlechtického budiž položen do oddělení následujícího.

III. Archivy rodů šlechtických. I v této části bude alfabetický pořádek jmen rodových a chronologické rovnání příspěvků nepřipadnější.

IV. Archiv spolkový. Čtvrté oddělení Popisu buď určeno poznamenáním, týkajícím se archivu spolkového, jehožto vznik a zdar se zkvétáním spolku samého tak úzce souvisí.

Konečně co zvláštní dodatek mohou se k Popisu přikládati všelikés zprávy o zajímavějších listinných sbírkách osob neb spolků soukromých.

Nejdůležitější příspěvky i [illegible] sebrou [illegible] zajaté zprávy [illegible] jistých archivech

…ji ze zkoumání vlastního. Zprávy takové nechť …ěné úvahy o archivu samém — o jeho stavu, …ován, z jaké doby nejvíc materialu obsahuje a …u chronologicky sestavené seznamy listin a ji…ivních s udáním obsahu a řeči, v níž tyto se…tom doloženo buď, zdali takový popis vztahuje …aneb toliko na některou větší neb menší část

…bí bude shledávati zprávy archivní v časopisech …ž i z register archivů samých. Ku všelikým pří…pokaždé připsáno, odkud sebrány, kým a kdy se…

…k spolek náš znenáhla úplného repertoria historii…dal, nikterakž pouze na oudy své se obmezovati se…rž třeba bude, aby učinilo se důtklivé vyzvání k …n českých po vlasti naší, by zřetel majíce k paměť…ým, zprávy o archivech jim přístupných v způsobu …u spolku našemu podávali.

…ečině formy Popisu navrženého, pak zapisování při…ných i dohlídky nad prací samou přistupuje navrho…ůsobu, jejž pan starosta s strany topograf. dějepisu Českého předložil.

…mně rozprav o dotčených plánech mluvili ve schůzích …h: Dr. Ambros o obrazu tváře Kristovy v Římě, prof. …významu jména ostrova Kampy, pan Výšek o umělec…matkách Vyšebrodských, prof. Tomek o podivné popra…ti, jednatel Emler o pramenech historických, prof. Jos. …památkách staroslovanských v Římě, pat. Tingl o regi…undu církevního „Acta judiciaria.“)

V. k. tovaryšstvo naukové Krakovské. Za minulých **podporovala Krakovská společnost nauk badání vědecké …aturu způsobem velmi prospěšným a chvalitebným. Vědeckých …v bylo v tom čase čteno 90 : 59 z ved přírodních a lékař…, 5 archaeologicko-uměleckých a 26 z jiných odboru. Komise …ická vydala z rukopisu pamětní knihu Jak. Michalowského …á komise vydala „Niemiecko-polski Słownik wyrazów praw…ych i administracyjnych.“ Odbor archaeologický a umělecký …osta: Fr. Paszkowski) působil šesterou komisí: 1. komisí pro …nování a obnovení památníkův Krakovských: z fondu připadá obnovení sarkofagu Kazimira Velikého 720 zl., na vystavění …amátníku Boleslavu Stydlivému u Františkánů Krakovských 333 zl., …obnovení kaple Zigmuntovské v katedrále Krakovské 518 zl. Komise pro odlitky dala z památníkův odliti 7 poprsí králu …olských. 3. Zvláštní komise vyhledala a ustanovila prvotní místo …niversity Krakovske zal. 1364. Po bedlivém proskoumání pamětí …historických a bývalého města Kaziměři, jež Kazimir r. 1335 při Krakově založil (jako Karel Nové město Pražské 1348), bylo vypátráno místo, kde v bývalé vsi Bavoli učení Krakovské původně bylo vystaveno. V tom topografickém ohledávání Kaziměři vyložen byl i nápis hebrejský v „staré“ modlitebnici (bóžnicy) Kaziměřské — nápis pochází z r. 1407 a svědčí snad o dostavení té synagogy. Táž komise, došedši svého cíle, organizovala se co 4. komise, rozděliviši si mezi sebe kostely a stavby Krakovské, v nichž mají za příčinou výstavy ohledány a vyptány býti památky umělecké a starožitné. 5. komise postará se o seznam kostelu vesnických a jich památek, aby zvláště správcové kostelů vedeli, jak jich mají opatrovati neb opravovati. Tovaryšstvo zamýšlí též vydati sbírku monografií památnějších míst okolí Krakovského, vědouc, jak velice takovými spisy může se pomoci archaeologii, historii umění, vzdělanosti a j. Prvním místem, které tak vypsáno býti má, jest Mogila s klášterem cisterciáckým a s hojným archivem — i mohyla Vandy na jeho gruntech se spatřuje. Za tou příčinou sestoupila se komise šestá, která hned r. 1863 činnost svou započavši, monografii Mogilskou již lonského roku do tisku dala. Členové komise počínali si při svém díle takto: dva z nich proskoumali prameny archivu a sestavili dokonalý diplomatář; dle těch pramenů a dle jiných rukopisů sepsal jiný člen historii opatství a kláštera Mohylského; jiný sestavil životopisy znamenitějších opatů; jiný stav majetku kláštera za rozličných dob; jiný vypsal kostel a klášter umělecky s výkresy; jiný sestavil popis archaeologický — zvláště mohyly Vandy; jiný napsal úvod a pohled topografický na okolí; jiný zabýval se zvláště náhrobky, a jeden všecko zredigoval. Po takových přípravách bude monografie Mogiły jistě dokonalá, vzorná. (U nás také máme kláštery — atd.)**

Sbírky své tovaryšstvo stále rozmnožuje, a zvláště sbírky archaeologické byly na slušné místo přenešeny a přehledně srovnány. (I sbirkám archaeologickým musea kr. Č. dostane se přehlednějšího srovnání, pokud skromné místo dovolí, až bude moci na místě quasimodelu kostela sv. Petra veliká skříně pro uložení starožitností býti postavena.)

Mezi odměnami, jež tovaryšstvo ustanovilo za nejlepší sepsání některých themat, vytknouti sluší vypsání práva dědičného způsobem porovnávacím. Za rozřešení toho thematu odměněn byl Jos. Louis, ačkoli ve spisu jeho (Prawo spadkowe 1865) neradi pohřešujeme pořádného vytknutí příhodných momentů práva slovanského. Ve spisu porovnávacím historickém měl dle našeho zdání vytčen býti staroslovanský význam rodiny, majetku a dědictví, jakož i proměny, jakých staré zřízení bralo působením obyčejů západních a právem římským — pak by vedle starých Poláků i starým Rusům, Jihoslovanům a Čechům ve spisu místa se dostalo, zajisté na veliký prospěch vědy právnicko-historické. Jiným důležitým, ač nesnadným thematům nedostalo se posud slušného rozřešení. Taková themata jsou: Příčiny a účinky přenešení stolce královského z Krakova do Varšavy; o zvláštnostech krásného umění v Polsce. O druhém thematu myslíme, že bylo předčasné: spis, který má obsahovati konečné resultáty nekonečného badání a porovnávání specialného, jest zhola nemožným, dokud nebude větší část příhodných studií speciálných ukončena. Dobrou cestu nastoupilo tovaryšstvo vydáváním monografií, jako bude Mohylská, při nichž ve vypisování památek uměleckých k individuálnosti polské hleděno býti může. Proto náš „Pražský spolek historický“ nehodlá se dáti do sepsání historie umění v Čechách, dokud veliký jeho material nebude sebrán a do podrobna proskoumán. Snadnější práci mají spisovatelé němečtí: vědouce napřed, že v Čechách bylo umění německé, mohou začnouti, kde a čím chtějí, a nespletou si koncept.

XXXIV. „Rocznik ces. król. towarzystwa naukowego Krakowskiego“, který nas právě došel, obsahuje kromě zpráv, z nichž jsme s potěšením některá dáta vybrali, sedmero rozprav vědeckých: vzpomínku na živobytí a spisovatelství Fr. Wężyka; historický, literární i esthetický rozbor básní: Kochanowského „Treny na śmierć córky,“ Slowackého „Ojciec zadżumionych w El Arish“; zprávu o vypátrání prvotního založení university Krakovské; o kořenech a kmenech (o pierwiastkach i źródłosłowach) jazyka polského se stanoviska porovnávací mluvnice; život Jana Muskaty, 24. biskupa Krakowskeho († 1320); o materialismu; o hebrejském nápisu v staré synagoze Kaziměřské. —

Pohřebiště blíže Petršpurka v Žatecku. V revíru sv. Rudolfa, hodinu cesty východně od zámku Petršpurka v Žatecku jest homole s plochým vrchem, druhdy „Vlčí horou,“ nyní „Wolfsberg“ zvaná, na niž stával hrad, snad již v 15. století rozkotaný. Pod homolí v straně západní jest rovina, která ku vsi Chotěšovu se sklání. Na té rovině spozoroval p. dr. K. Jičínský několik pahrbků, jež mohylami býti pokládal. Byv od p. hraběte Černína poslán na to místo, našel jsem takových pahrbků ještě víc, které se mi též mohylami býti zdály. Rozložení šesti mohyl, které tu posud byly prokopány, jest asi toto:

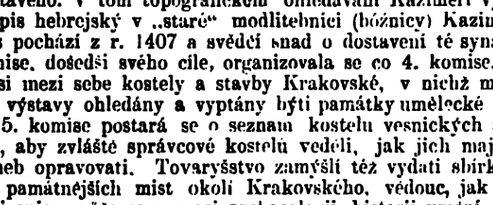

Pod půdou borového lesa jest žula, která i sem tam po lese v pecích nad povrch vyčnívá. Mohyla III. má 20′, ostatní po 30′ zpodního objemu; kolmé střední výšky měly 1′.

Okolo mohyly I. vyčnívaly ze země kameny, z čehož jsem soudil, že jest mohyliště dole kamením obloženo. A bylo tak. Kameny ty obkládací měly po 3—1′ výšky a po několik centů váhy. Násyp mohylový záležel z většího kamení, kteréž menším kamením a hlínou prosypáno bylo. Bronzů, střepů a kostí v násypu nebylo. Dal jsem násyp jednu sáhu z hloubi křížem prokopati a prostředek vyházeti; ale po věcech kovových ani stopy. V středu pod násypem dokopali jsme se pevně zdupané hlíny, 1½′ z hloubi, pod niž spozorovali jsme obdélnou podobu lože pohřebního. Našel jsem v něm bronzový čepel dýky (jako v Lindenschmittových „Alterthümer“ I, tab. 2. fig. 2.) a tenoučké dlátko 7½″ z děli, podobné pálstavům, tak zvaným. Obě věci mají patinu světlozelenou a jsou neporušené.

Této mohyle podobala se mohyla III., ale bylo v ní také mnoho střepů, uhlí a popele, ačkoliv i mnoho kostí nepopálených. Blíže bronzů bylo nalezeno. Bronzy mohyly III. byly: čepel dýky, přelomený pálstav, kousky fibulky a kotouček 9‴ průměrný, záležející z 2½ obvitků, z nichž oba konce na obvodu ostře vynikaly.

Mohyla II. záležela z největších kamenů a byla s jakousi pozorností a opatrností nasypána. Tři dělníci kopali bez ustání od 6 hodin z rána do 6 hodin z večera, nežli byla mohyla rozhrabána. V středu mohyliště ! našli jsme kamení na způsob skříně urovnané, na jedné straně již sesypané. V hrobovém tom lůžku byly roztroušeny 4 škořápky bronzové s dírkami (jako u Rataj a u Plava? Red.), které snad s jiným šperkem na niti byly navěšeny. Šperkem takovým bylo 36 provrtaných korálů jantarových rozličné velikosti, které, dlouho v zemi ležíce, lesku na povrchu nadobro zbaveny byly. Kromě toho byly nalezeny dva vejčité bronzové korálky, jehlice bronzová, na tři kusy rozlomená, a náramek bronzový, spirálně stočený, na tři kusy rozlomený, záležející z desíti obvitků (světlosti měl 2‴). Jiný podobný, celý náramek záležel z desíti obvitků kulatého drátu (1‴ prům.) a měl v světlosti též 2‴; v něm i v hlíně bylo viděti stopy kosti.

Mohyly IV., V., VI. byly jako I.—II.; ale byly v nich jen střepy, uhlí a velmi mnoho popele; bronzů nenašel jsem žádných. V mohyle VI., která byla na místě trochu vyšším, našel jsem v hloubce 2½' rozmačkanou popelnici, v níž byl pazourek. Mohyly I. a III. byly dle mého zdání pohřby mužských, II. mohyla ženské, a to ženské vzácnějšího rodu, jakž o tom hojnost nálezů svědčí. Prohlížel jsem tu mohylu opět velmi bedlivě a nalezl jsem blíže místa, kde byly korály jantarové, pod kamenem dva závitky z ryzího zlata, mající tíže asi po dvou dukátech; skládají se z 10 prstenovitých obvitků zlatého drátu. (1‴ prům.) Průměr závitků jest tak malý, že je ani sedmileté děvče na prst nemůže navleknouti: mám tedy za to, že ty závitky bývaly šperkem do vlasů.

V mohyle I., II. a III. byly, jak tvrditi mohu, mrtvoly nespálené, v ostatních třech spálené. Starožitnosti v Petršpurském pohřebišti nalezené uloženy jsou ve sbírce p. hraběte Černína.

U Petršpurka nalezl jsem pod balvanem žuly, který prachem roztrhán byl, velmi krásný kamený kelt, ale bezo stopy hrobové. Jest též ve sbírce p. hraběte Černína.

Dr. *Jul. Arnošt Födisch.*

Nález archaeologický v Roudnici. S levé strany silnice z Roudnice do Hracholusk vedoucí stojí za kaplí sv. Viléma stodola měšťana Roudnického Josefa Horáka, při níž jest dvoreček zdí obehnaný. Plocha dvorečku jest proti stodole poněkud povýšena, a to zavdalo příčinu, že ji na podzim r. 1866 odkopáváním o něco snížili a vyrovnali. Odkopávajíce ku konci měsíce září vrstvu u prostřed dvorečka asi 2' z hloubi, našli zbytky zetlelé lidské kostry, při níž byly tyto bronzové věci:

1. Dutý kruh bronzový na krk, na němž ozdoby dílem vyražené, dílem vyrytě se spatřují; zavíral se háčkem, do okrouhlého otvoru z druhého konce zapadajícím. Jest docela okrouhlého obvodu, 6" průměrný, asi ⅛" tlustý. Dělníci, domnívajíce se, že to snad zlato, krásný ten kruh na tři větší kusy a jeden kus menší rozlámali.

2. a 3. Dva bronzové náramky s jedné strany otevřené, pruhy vyrytých čárek ozdobené: jeden podélného průměru 2⅝", příčného 2⅛", druhý průměru 2¼" a 2⅜"; největší tloušťka obou ⅜". Spěž náramků těch jest masivní; menší náramek dělníci na dvé rozlomili.

4. Otevřený, na tři kusy rozlomený kruh silného (⅛") drátu bronzového, čárkami ozdobený, mající průměru 3—3½".

5. Tři kusy bronzového slabšího drátu bez ozdob — nejspíše kusy jehly.

6. Zavřený kroužek bronzový hrubé práce, průměru ⅝".

Všecky tyto věci jsou více zelenou rzí, než lesknoucí se patinou pokryty, a rez jest světlejší barvy, nežli bývá barva patiny.

U stodoly dělí se polní vozová cesta od silnice, vedoucí do Hracholusk; polnosti, na nichž stodola, za novější doby vystavena byla, nazývají se „za sv. Vilhelmem“ dle kaple výše podotknuté, vedlejší pak k městu se táhnoucí položení jmenuje se „na krásných horách.“

Věci ty dostaly se do rukou Roudnického poštmistra a kupce p. Jana Fladricha, který je pak dal níže podepsanému co dar pro České museum (kamž i byly odevzdány Red.).

Moric Lüssner.

Nález archaeologický v Dušnikách (okr. Roudnického.) V měsíci srpnu 1866 vyoral čeledín Václav Havlína na poli, slušícím k panskému dvoru čís. 1. v Dušnikách v hloubce asi 3" nádobu bronzovou, která bez pokličky a l
ženi v zemi stála. Nádoba ta jest 10" vyso
dně pak 7" průměrná a má v prostřed výšky největšího objemu 9". Jest světlou, dílem lesklou patinou pokryta, uvnitř pak a kolem otvoru postříbřena. Porouchána jest zvláště kolem otvoru, což se ovšem pluhem stalo. Lze poznati, že nádoba měla dvě ucha neb držadla a na dně tři nohy přiletované, jak se podobá, stříbrem. Ucha se ztratila, nohy však byly, jak se podobá, o sobě nalezeny. Na dně viděti vyryté 3 soustředné kruhy, na pokrají pak několik pruhů zcela pravidelných. Diviti se jest řemeslné práci při té nádobě: plech bronzový jest všude stejný, po místech spojení neb sletování ani stopy, kruhy na dně dělány jsou dílem soustružnickým, vnitřní vystříbření zcela dokonalé, vše projevuje ruku jistou, vycvičenou, ba mistrovskou. Z noh jen jedna do rukou se mi dostala; ostatní dvě nálezce ztratil neb na místě mně neznámém prodal. Noha ta, máme-li předmět ten tak nazývati, jest tlustá (⅛") deštička bronzová podoby půlměsíce, která celou plochou délky 1⅝", šířky 1" ke dnu přiletována byla; nohy ty tedy nádobu jen o ⅛" neb asi 2‴ zvýšily a jisté nebyly pro ozdobu, nýbrž pro potřebu praktickou.

Obsah nádoby jest poněkud záhadný a není věc jistá, že bychom o něm došli dokonalé vědomosti, ač bedlivého skoumání se jistě nenedostávalo. Pravda jest, že v nádobě byly tyto věci:

1. *Meč železný*, ohnutím vícekráte složený; dokud byl rovný, byl 27—30" dlouhý; jílec byl dlouhý přes 6", zbyl však z něho jenom železný, s čepelí souvisící díl beze všech okras; meč jest posud skorem 2½" široký, však rzí silně zhlodaný a nyní z jednoho velkého a ze dvou malých kusů záleží.

2. *Železný hrot* oštěpu, též ohnutím složený, původně asi 9" dlouhý.

3. *Železný hrot* jiné podoby, na konci zahrnutý, 5" dlouhý.

4. Kus *železa* podoby nože neb dýky s malým řebíčkem, 3½" dlouhý.

5. Kus *železa* válcovitého, 3½" dlouhý.

6. 3 kousky plochého *železa*, snad ze štítu pocházející.

7. Mnoho kousků bronzu rozlitého, mezi nimiž kulička bronzová, železným drátem proniknutá.

8. Kousky *bronzového plechu*, zvláště proužek dle délky ohnutý.

Všecky tyto věci dostaly se do rukou mých (a budou v nové skříni, až hotova bude, v museu uloženy. Red.). Kromě toho byly v nádobě:

9. Věci *stříbrné*, a to dle zprávy lidí, kteří je viděli: předně zpodek neb noha jakéhosi kalíšku, dílem již rozlitý; deštička asi 2□", na okraji rozlitá; několik nepravidelných kousků rozpuštěného stříbra — všecko dohromady vážilo 10 lotů, a dostalo se bohu žel do rukou Roudnického zlatníka, který rozlil bez milosrdenství celé to „feinové stříbro“ dříve, nežli jsem se o těch věcech dověděl. Zvláště sluší litovati zmíněné deštičky, ponévadž prý na ní bylo vypuklé, pozlacené vyobrazení lvice, patřící vzhůru na květinku, aneb dle jiné zprávy vyobrazení psa, ptáčka chytajícího. Kromě toho byl v nádobě

10. prsten z dukátového zlata, 5½ dukátu těžký, hrubého díla. Tento prsten má nyní kupec Jan Fladrich v Roudnici; jest skorem ¼" tlustý a přes 1" průměrný; jest zcela uzavřený, hladký a jednoduchý.

Něco zpráchnivělých kostiček, které též v osudí ležely, nálezce zahodil.

O místě nálezu ještě toho podotýkám, že pole leží pod vysokou mezí na svahu a jest vyšinkou, jíž „háje“ říkají; býval tu prý před lety les.

Nádoba byla i s nožkou a s částí rozlitého kovu prodána kupci Jos. Fleišerovi v Roudnici, který mi ji dal pro České museum. Železné věci i s popisem naleziště poslal mi na mou žádost p. Jan Drastík, nájemce dvoru čís. 1. v Dušnikách, při němž věci ty nalezeny byly. Dvůr ten náleží k statku Doksanskému svob. p. z Achrenthalu. *Moric Lüssner.*

Archaeologické nálezy v Dolních Chvatlinách v okresu Kouřimském. Při opravování cesty, od Dolních Chvatlin ku vsi Krychnovu vedoucí, a vykopávání při tom velké části země r. 1865 a 1866 objeveno bylo v části, od Chvatlin vycházející, pohanské pohřebiště, málo přes půl lokte pod vrchem země. Délka jeho byla asi 15°, šířkou byly asi 3—4 řady hrobů. Všude byly hromady černého popele, kostí a hnátů; celou popelnici nenalezli: všecky byly na malé kousky rozdrceny, snad proto, že nebyly kamenou ohradou chráněny, nýbrž jen samovolně do země dány a rozdrtilv se otřásáním, dlouholetým jezděním přes né způsobeným.
[illegible] nalezli ohradami opatřené, z nichž byl jeden formy
na obrazu 6. v článku „Skalsko a Sudoměř“ v Pam.

arch. VI, 173. V něm byla popelnice roztlučená, při ní bronzová roseta, kostra ptačí, přeslen a hlíněná tmavožlutá kulička. Druhý hrob vypadal takto: více kamenů bylo rovně do výšky postaveno, přes ně položen byl vodorovně co přikrývka pěkný, všude rovný, jako schválně přitesaný kámen, 14″ z šíři, 20″ z dělí, 2″ z tloušti — nájemce dvoru čís. 1. v Dolních Chvatlinách kámen ten do zahrady přeneal, cihlami jej podložil a sedátko si z něho udělal.

V hrobě tomto nalezena byla roztlučená popelnice, při ní pak koštěný hřeben — někdy o 12ti, nyní o 5ti zubech — 7 zubů bylo vylomeno hned tenkráte, když hřeben do hrobu položen byl, protože se mu při kopání ani nejmenším neuškodilo; nalezena tu také hlíněná kulička, kolem níž jest otočen drát, mající nahoře podlouhlé očko k zavěšení.

Kromě toho byly na pohřebišti nalezeny dva hrubé, nehlazené přesleny zvláštního tvaru: jsou větší v objemu nežli jiné přesleny a nejsou tuze okrouhlé a vysoké, nýbrž ploché. K nálezům těmto patří také kousek železa, na konci na způsob lžičky rozšířeného, kousek bronzového drátu, asi 1½″ z dělí, dvě hrubě dělané mističky, nic větší, nežli půlka vlašského ořechu.

Ze zbytku střepů dá se na tomto pohřebišti čtvero forem popelnic rozeznati:

1. Popelnice z hrubé šedohnědé hlíny, beze všeho lesku a ozdoby. Dosti tlusté a velké.

2. Popelnice téže látky a formy, po nichž jdou od krku proužky kolem do kola až ke dnu.

3. Popelnice ze slídy, podoby takové, jako v Pam. VI, 174 na obr. 9.

4. Popelnice z šedočerné hlíny, tenká, na vrchu pěkně leštěná, zelenomodrá; kolem do kola jdou co okrasa husté pod sebou proužky, v nichž do hlíny důlky vtlačeny jsou.

Věci tuto vypsané uloženy jsou v mé sbírce starožitností. Nedaleko tohoto pohřebiště nalezen byl r. 1865 velký zkamenělý, ¾ lokte dlouhý, u kořene asi 5″ průměrný roh neb zub předpotopního zvířete, jejž též ve své sbírce chovám.

Ze středověku pocházející, v D. Chvatlinách nalezené věci, dostal jsem tyto znamenitější:

Dvě ostruhy, z nichž jedna dle mince u ní nalezené z času Jana Lucemb. pochází; druhá, na jiném místě v tom okolí nalezená, jejíž původ mince Ludvíkova (1516—1526), u ní ležící, naznačuje.

Několik podkov z týchže časů.

Klíč nevelký, k visutému zámku neb k truhle náležející, s umělě zdělaným zubem. *F. H. Růžička.*

Pohřebiště Kutnohorské. Z jara lonského roku našel dělník, kopající v zahradě na Čechovském předměstí v Kutné Hoře, čtyři bronzové kroužky, přeslen z žlutobílé hlíny a dvě hlíněné kuličky, z nichž jedna červenou barvou byla jako mramorována. Poučil jsem dělníka o tom nálezu, k opatrnosti jej vybízeje, ale bylo již pozdě. Byl zajisté dělník s prací již hotov a přiznal se, že nalezl mnoho podobných „kamenných korálů“ (přeslenů), které na jakémsi drátu navlečeny byly, že je s drátu vyvlekl, buď vyházel nebo dětem rozdal a drát že zahodil.

Odebral jsem se sám na to místo, ale našel jsem toliko půl nádoby ze slídy. Není velká, má formu rendlíku s třemi nohami. Jest prostřední tloušťky, asi 4″ průměrná, jednoduchá, bez okras. *F. H. Růžička.*

Vzácnější české knihy v bibliotéce Děčínské. Důchodní p. A. Komínek v Podmoklech sdělil s námi hojný seznam spisů českých, uložených v knihovně zámku Děčínského. Porovnavše dotčený seznam s Jungmanovou historií literatury české (II. vyd.), shledali jsme, že knihovna Děčínská chová v sobě ne jen mnoho starších a vzácnějších tisků českých, nýbrž i spisy některé, jichž titulů jsme v Jungmanově historii nenalezli. Bibliofilům postačí, povíme-li, že najdou v Děčíně spisy, které se čtou v Jungmanově literatuře v oddělení III. pod čísly: 34, 127, 209, 538, 648a, 754 (r. 1518), 768, 784 (r. 1521), 855; v oddělení IV. čís. 21 (r. 1603), 128, 643, 667b (r. 1547), 703e, 709, 710, 802 (r. 1585), 878, 930, 1461, 1737, 1815 (r. 1563), 1886, 1909; v oddělení V. čís. 22, 1372 (r 1633) a mnoho jiných. Mezi tisky jest mimo jiné i několik spisů tištěných na Dobravici, tištěných za pana Hynka z Waldšteina. Tituly, jichž jsme nenašli v Jungmanově historii, jsou:

Veyklad na modlitbu páně r. 1520.

List pana Jana Přemyslenského, kterýž jest napsal ku všem stavům, když se byli sešli do koleje, o neřádu kněžském 1521.

Příkladek řečí a užitečné naučení. V Praze 1579.

Služba křtu svatého. Vytišt. a. d. 1580.

Instrukcí k správě, kterak by se kněžstvo pod obojí přijímající říditi mělo. Vydána od JMC. léta 1590 a dne 20. září.

Kniha o vrchnostech a správcích světských. V Praze 1606.

Píseň pohřební na smrt a pobožné v Krystu usnutí. 1609.

Epithalamion aneb píseň svatební o nejslavnějším a nejkrásnějším ženichovi nebeském synu božím panu Ježíši Krystu, ku poctivosti a okrase sňátku p. Jaroslava Smiřického ze Smiřic a Anny Alžběty Zapské z Zap. Od Sixta Palmy. 1610. (Jungm. IV, 127).

Echo pohřební za příčinou brzké a nenadálé smrti urozené panny panny šlechtičny Anny Magdaleny z Budova léta 1625 27. srpna umřevší, let věku svého půl páta léta.

Píseň na sedm žalmův kajících sv. Davida krále a proroka 1615.

Processus aneb vypsání slavného pohřbu dobré a vzácné paměti urozeného p. p. Albrechta Václava Smiřického z Smiřic na Náchodu, Ryzmburku, Škvoři a Kostelci nad Černými lesy. V Praze 1615.

Teatrum divinum, to jest divadlo boží — andělům i lidem žádostivé v spatřování divného skutku božího, všeho světa stvoření, co v který den i proč jest učiněno, i jaké naučení z kterého stvoření má býti bráno. 1616.

Zlatá některá pravidla, podle kterýchž život každého pobožného křesťanského člověka směřován, opravován, veden býti má. Léta Páně 1618.

Kronyka počátku země České i o všech knížatech a králích, ježto jsou ji spravovali časy svými. Tato kronyka až pod léto 1426 přepsána jest skrze Jakuba Brazidima, souseda a horníka na Horách Kutnách 1619.

Ku poctivosti sňatku manželského učeného a poctivého pana mistra Jana Čečbery Stříbrského, měštěnína Nového města Pražského, pana ženicha, od Matěje Pardubského. 1619.

Gramatyka česká. V Praze 1643.

Manu Christi protegente. Potřebná zpráva, kterak tuto ruční a domovní postillu křesťanští hospodářové užívati mohou. Opět po druhé vytištěna l. P. 1734.

Prospěšný potok vod na nejvyšších pahrbcích panství JM. knížete Náchodského. V Praze 1736.

Krátká obsaha na tlačenou, přec pak nepodtlačenou a od marného světa opovrženou, od blahoslavených a nábožných však velmi vážcnou vigilii a život třetího řádu kajících, od sv. Serafinského otce Františka ustanovenou. V Hradci Králové 1742.

Následování Krysta pána. Knihy čtyry Tomáše Kempenského z řádu sv. Augustina. V Praze 1753.

Základ křesťanské víry. Skrze Georgiusa Petermanna. V Drážďanech 1783. 2 díly.

Kázání pohřební nad tělem někdy urozeného a statečného rytíře pana Matyáše Kaplíře ze Sulevic. R.?

Písničky dvě, ku poctivosti všem slavným obyvatelům království Českého v dar štědrého večera: první o knížatech a králích Českých, druhá o zajetí pana Viléma Trčky z Lípy, vyd. od Bartol. Paprockého z Glogol a Paprocké Vůle. V Praze r.?

Velmi pěkné a příkladné troje sepsání a přátelské rozmlouvání jednoho mladého rytíře s Čechem již věkem sešlým o příhodách a proměnách ... od jednoho muže pobožného.?

Staročeské manželské kázaníčko. Prof. Martin Kolář, který ve sklepení radnice Táborské mnoho starých rukopisů nalezl, našel lonského roku na kvartantu, obsahujícím výklad písma svatého dle učení Táborů, 17 proužků pergamenových se 105 staročeskými verši, které dle soudu p. ředitele K. J. Erbena z roku 1310—1330 pocházejí. Majíce za to, že ty verše (nyní v museu uložené) tam, kde sluší, v plném znění vytištěny budou, podotýkáme, že podobají se dokonale onomu pohodlnému a širokému rýmování, v němž si Češi i jiní národové v 14. století libovali. Verše ty jsou výstřižkem z většího skládání mravokárného, v němž muž k ženě své nechce se znáti, nacež jej žena poučuje tímto kázaníčkem: „By mne neznal? tvát to doba? Avšak věz, žeť jsem chudoba, jenž jsem s tobú ustavičné. Kakž ty na tom činíš slíčně, mluvě, by mne neznal právě! A já vědě, že sě znavě oba z dávné chvíle s sobú, a já jsem na každý den s tobú, opustiec vsě jiné sobě mé družičky, vinu k tobě, i sama sě také káži, každú chvíli k tobě váži: kdežs ty, tu je spolek naji; a já tebe viec hledaji, než ty mne. Neb věřiž tomu, jsúc za obyčej v tvém domu, v němž sě i družičky sváříe, žalost tuhá v kotle vařie tobě hrách bez masa k stolu. Však ukáži, žeť jsem spolu s tobú nedielná na statku. Zda mníš, by mému telátku nebylo právo tak celo, jako by tvé prase jmělo? Rovný diel chci s tobú vzieti: kterú ty při se mnú

jměti? Často se mnú jieda vdolky na hrnci pečené slamú. Tvé zbožie jedno mnú samú spósobeno sličnú volí; v domu i také na poli těživě společnú vnadú: s kterúž pak činíš radú, že mne v tom nechceš pomnieti? A ját pomáhaji sieti, i dobývám k tobě spřiezi, mnohokrát sě za tě driezi: vidúc do tebe tvé pýchy, na každý obor tři strychy vsievámt dosti v hodnej roli. Ješčes tvá řeč na mě skolí, praviec, bychť nebyla známa. A já vědě lépe sama, ustavné jsúc na tvém dvoře, kde sě které dřvi otvořie, vesnie vrata i humennie, bez přielaza také nenie, kudy bych já chodila, bych vždy lučišči hodila, po tětivě jako zníči. A kto jiný v tvej pivnici vládne, než já sama? Pitím všeho obezřieti chytím. Nelze pro mne i živnej mlti; ostati já vše zapuzi, neb sě pro tvé lepšie truzi. Protož sobě práci činí v jistbě, v sieni i v kuchyni, i v konici mnú jde strava, kdež tvój vraný koník stává, jenž sě mú pici nestydí, někdy v témdni oves vidí, jednot já mám na práci. A já za tě dluhy placi, berúc v židech i na škody, vědě vše lichevné brody. Vrúc pro tě v hroznej starosti, přivedla jsem tě k známosti v Čechách na všech miestech hojné; vezdeť na dobré rukojmě pustie i uvěřie mnoho. Však mi neděkuješ z toho! A tys mnú jedinú zbyčen: kým je tvój dvór více sličen?..."

Nová centrální gotická stavba. V Raindorfu bude dle plánú stavitele Bedřicha Schmidta vystaven nový gotický chrám, nápodobující v podstatě velepamátnou naši svatyni na Karlově. P. Schmidt chce umění své soustřediti v středokostelí a v kopuli, která má převyšovati obě čtverhrané věže na západním průčelí. Středokostelí bude, jako na Karlově, záležeti z osmihranu, na němž mohútná kopule s lucernou bude spočívati. Ku středokostelí bude přistaveno presbyterium vícehranné atd. „Vaterland" podotýká, že plán páně Schmidtův liší se od dosavádních půdorysů chrámů gotických — ovšem že — ale náš Karlov lišil se od jiných půdorysů gotických již *v čtrnáctém* století, a mohl by se „Vaterland" za příhodné chvíle o tom zmíniti, aby před obci lidu nebyla zasypána studně, z níž odchylka ta se proudí.

Slovanská ethnografická výstava v Moskvě (Pam. VII, 235). Dle zprávy „Mor. Orlice" budou na výstavu Moskevskou zaslány malebné sváteční kroje mládence a panny, jakýmiž se strojí Slováci z Reinprachtic blíže Podivína, Valaši z Rožnova a Hanáci od Hulína; z Čech kroj Plzeňský a Domažlický; ze Slezska kroj od Těšína. Ze zemí koruny České honosí se posud jen Morava malebnými kroji národními; v Čechách a ve Slezsku vetřel se již skoro všude kroj cizí.

Na pařížské výstavě nebude viděti toliko nejnovější výmysly a díla průmyslu a řemesel, nýbrž i nejkrásnější památky práce středověké z kostelů, z musejí a sbírek soukromých, z nichž i historik, i umělec, i průmyslník bude míti poučení. Biskupové Francouzští zaslali již z dioecezí nejvzácnější starši díla do Paříže, musea pak domácí a cizí propůjčí svých vzácností k veřejnému vystavení. Snad již ve všech zemích mají lidé přesvědčení, že věda archaeologická prospěšna jest veškerým oborům historie i průmyslu; ale u nás posud mnozí nechtějí tomu rozuměti.

Pompejská škola archaeologická. Italský ministr vyučování dá v Pompejích připraviti několik domů, v nichž by mladíci stále přebývali a na archaeologické půdě v archaeologii se vzdělávali.

Literární repertorium.

Kraków i jego okolice. Opisał historycznie Ambroży Grabowski. Wydanie piąte. Kraków. 1856. 8°. XI, 431. s pohledem, plánem a s 57 dřevotisky.

Die mittelalterlichen Kunstdenkmale der Stadt Krakau. Von A. Essenwein. Nürnberg 1866. S 80 tabulemi a 106 dřevotisky.

Oba tyto spisy, vynikající skvostností a důkladností, hlasitě upomínají nás, abychom již také pomýšleli na důkladné a důstojné vypsání, vyobrazení a vydání přehojných památek starožitných i uměleckých, jimiž královská Praha se honosí, aby jednak v historii umění na příslušném místě mohly býti postaveny, jednak aby čtenář lahodným čtením s nimi se seznamoval, jich si vážil a jimi se těšil.

Stařičký Ambr. Grabowski, velezasloužilý archaeolog a badatel polský (nar. 1782), od dávných let s historií a s památkami Krakovskými jako srostl. Vydav již r. 1822 spis s obrázky „Kraków i jego okolice" (po čtvrté r 1844), neustával v ohledávání památek Krakovských i u vyhledávání psaných pamětí k dolíčení jich původu, významu a proměn, jakž toho několik jeho specialních spisů o Krakově zřetelně dosvědčuje. Tak stal se pramenem mnohým spisovatelům, kteří ani jména jeho nepřipomínají, chtíce co špekulanti slouti původními. Grabowski, pokud mohl, vyhledal i jména stavitelů a jiných umělců, zvláště Krakovských, aby dokázal samostatnou činnost uměleckou v Krakově, která se v tom městě přese všechno cizí působení nedá zapříti.

P. Essenwein, zabývaje se po delší čas též studií o památkách Krakovských, vydal důkladné a velmi nákladné dílo o středověkých památkách Krakovských, jichž zvláštností a důležitostí obecné dějiny umění, pokud je Němci spisují, platně mohou býti rozmnoženy. Krakov, nejsa příslušný k bývalé říši německé a přivtělen byv teprv za novější doby k zemím mocnářství rakouského, těší se mezi západními Slovany ton výhodou, že i ti, kteří ze stranosti národní neb politické psali toliko o umění německém, za novějších pak časů i o umění rakouském (vždyť p. V. vydal i rakouskou mythologii — ale posud žádnou rakouskou grammatiku!), v Krakově přece nějakou původnost a samočinnost uměleckou ráčili dopouštěti. Kterýmžto milosrdenstvím německých soudců výtvorů uměleckých ani královská Praha, ani království České nemůže se pochlubiti, protože v naší zemi ex officio et moderna consuetudine všeliké umění musilo slouti německým, třeba se při takovém soudu několik roků z chronologie bylo zašlápo.

Nemohouce o obou důležitých dílech psáti dlouhé rozpravy, zmíníme se dle obou spisů toliko o některých momentech historických i uměleckých z minulosti Krakovské, majíce za to, že skoro každý z čtenářů našich již tu neb onu památku Krakovskou vyobrazenou viděl.

Ptolemaeus pokládá na místě nynějšího Krakova město Carrodunum, Krakov pak založil dle naivného výkladu jména římský Gracchus [1]) a dle národního podání Krakus ok. r. 700. Kníže Popiel (ok. 804), ostaviv Krakov, ve Hnězdně sídlem býval, odkudž stolice panovníků Polských teprvé Boleslavem Chrabrým do Krakova přenešena byla, kdež až do Sigmunda III., do počátku 17. stol. zůstávala.

Co hrad a místo sídelní proslavil se Krakov bohatstvím a obchodem, tak že i Edrisi, geograf arabský (1130—1150), lidnatost, živnost a živost města toho velebil. Vedle tohoto svědectví arabského není třeba pomíjeti souvěkého, bližšího Kosmy († 1125) k r. 1039, kterak Český kníže Břetislav I. Krakov vyvrátil, vyplenil a nesčíslné poklady knížat polských pobral [2]). R. 1241 byl Krakov od Tatarů pobořen a spálen, načež r. 1257 Boleslav Stydlivý Krakov vysadil dle způsobu německého, který se zakládáním měst v Čechách dle téhož práva dokonale se srovnává. Grabowski dokládá se v té věci slovy M. Bielského (Kronika swiata 1564): „R. 1257 Bolesław monarcha polski, chcąc ozdobić Kraków dobrym rządem a chędogością, dał mieszczaniom krak. prawo niemieckie i wójta im ustawił, który spomykał, zwymierzał ulice, rynek, aby tho rządnie w okręgu swoim rozdzielone było; bo pierwej leda jako, kędy kto chciał, budował się, a stąd nierządnie ulice i rynek leżeli w sobie: thakież i na zamku krak.

---

[1]) Nec procul hinc Italo Grachus Pater orbe profectus
Fundamenta suae jaciebat arcis et urbis,
Marmore nunc, olim trabibus contexta rotundis.

Tak zpíval o svatebním veselí Štěpána Batora s Annou Jagiellownou Jach. Bielski r. 1576. A který Grachus by byl do Krakova zavítal? Tiberius Sempronius Grachus byl zabit před chrámem na Kapitolu (133 př. Kr.), Cajus Sempr. Gr. dal se zavraždíti otrokem, a jiných Grachů si historie málo všímala. Za středověku si z takových věcí nehistorických pranic nedělali: když byly Augšpurk, Trevir a j. založeny od reků Trojanských, proč by nebyl Krakov založen od Gracha?

[2]) Krakow autem, eorum metropolim, ingressus, a culmine subvertit et spolia ejus obtinuit. Insuper et veteres thesauros, ab antiquis ducibus in aerario absconditos, evolvit, scilicet aurum et argentum infinitum nimis. Script. rer. Boh. I, 107.

učiniono jest.“ Právo německé v Krakově bylo právo Magdeburské (jako ve Vratislavi, dle níž Krakov vysazen). Teprvé r. 1365, když Kazimir Vel. nejvyšší soud městský na hradě Krakovském byl ustanovil, k němuž všechna města Polská měla odvolání míti, přestalo appellování do Hally a Magdeburka (v Čechách teprv r. 1548 odvolávání se do Magdeburka bylo zrušeno, ačkoli dle listu Janova r. 1325 Litoměřice skoro podobné právo jako Krakov měly hned za posledních Přemyslovců. („Památky“ IV, 122). Kterak Leszek Czarny výsady města r. 1288 rozmnožil, viz Pam. VI, 240. Václav II., král Český i Polský (1300—1305) město Krakov se strany jižní rozšířil, „puściwszy mur (zeď) od kościoła ś Franciszka až do zamku a od ś. Jędrzeja až do bramy stradomskiéj (grodzkiéj).“ Kazimir Vel. (nastoupil 1333), zakladatel měst a sám dobrý stavitel, Krakov znamenitě zvelebil, a za jeho panování měšťané Krakovští velikým bohatstvím slynuli: r. 1343 půjčil kupec Mik. Wirsing, maršálek král., Karlu IV. 2333 hřiven a Hanek Kempnicz 1000 hř. stř. — Za králů Jagiellů kupci Fuggerové, Turzové,[3]) Bothmannové a j. měli domy a obchody v Krakově, polskou měď vozili do Hollandu, Mornstein pak i s Angličany a Španěly po vlastních korábech kupčil; Jan Bonar, přišed s třemi bratry z Němec do Krakova, poklad král. spořádal, zemi Spišskou a jiné komorní statky sám vykoupil; šlechta pokládala si za čest, býti měšťany Krakovskými. Krakov měl 80.000 obyvatelů, a šel o něm hlas: „*Sola Cracovia est Polonia* (sám Krakov jest Polskou).“ Ale přeložením sídla královského do Varšavy a strastmi zvláště válek švédských utuchla šťastná hvězda, třpytivší se dotud nad Krakovem královským.

Dle vysazení r 1257 vybíhá z čtverhraného náměstí (9216□°, tedy 2½krát menší, nežli náměstí Karlovo v Praze) 12 širokých hlavních ulic. Před kotci naproti věži bývalé radnice sedával druhého dne po korunování král na trůnu s příznaky královskými, přijímaje holdy (odtud „na goldzie“), přísahy a zlaté klíče od rady městské. Kotce čili „*sukiennice*“ (gewandhaus, camerae pannorum) jsou největší v Polště. Jsou slohu gotického z r. 1399. Záleží ze síně 180 loket dlouhé, 18 loket široké, mající po obou stranách po 18ti krámech. R. 1257 vyměnil si Boleslav Stydlivý úrok z takových kotců, později bylo 25 krámů obci k užitku povoleno.

Krakov míval 8 *bran*, mezi nimiž 2 „fórtky“; při domech některých bývaly také bránky, které r. 1611 jakožto škodlivé dle nálezu sněmu zazděny byly. Z bran zbývá nyní toliko „brama Floryańska.“ *Baští* bývalo 46, jež *cechové* střežili a bránili. Málo které město může se pochlubiti takovými příspěvky k historii stavitelství vojenského, jaké obsaženy jsou v Essenweinovu vypsání opevnění Krakova — *u nás* opevnění měst posud na skoumatele čeká.

Z předměstí zajímá starým jménem *Stradom* při Staré Visle. Nechceme je s Grabowským odvozovati od *Stra* (Stryhy, Stryboga), bůžka větrů, který by tu někdy božnici čili dům míval (Stra-dom), nýbrž srovnáváme je s místními jmeny: Stradyny, Stradiště, Stradonice, Stradouň, Strádov, Stradovnice a j. a máme za to, že spíše co part. praes. pass. snad skladiště neb stožár znamená.

Při akademii Krakovské, založené Kazimirem Vel. r. 1364, z níž pap. Urban V. theologii vyloučil, mohl p. G. na str. 39. podotknouti: ačkoli Bonifác IX. r. 1397 theologii v Krakově povolil: přece právě téhož roku královna Hedvika (10. listop.) při universitě Pražské (založené r. 1348, nikoli 1360) kolej čili bursu Litevskou založila a 200 kopami úroků nadala, aby odtud mladými Litvany náboženství křesťanské v Litvě bylo utvrzeno (Tomkovy Děje univ. Pr. I, 133).

Bibliotéka Krakovská obsahuje 85.783 kněh, 5.486 rukopisů, 1.228 map, 3.680 věcí uměleckých, 8.200 mincí, 265 starožitností — vzácnou sbírku archaeologickou má Tovaryšstvo naukové, o jehož činnosti viz výše sloupec 320.

Nad městem, na Wawelu, o jehož zpodní skálu Visla (druhdy také Vandalus, Eridan, Albula, Biela rzéka zvaná) vlny rozráží, stojí hrad, druhdy sídlo knížat a nejlepších i největších králů Polských. Pod ním bývalo podhradí, o němž posud nejdelší a nejnepravidelnější ulice Krakovská, ul. Grodzka, svědčí. Boleslav Stydlivý přestavěl hrad r. 1265, Václav II., král Český a Polský (1300—1305), věžemi jej upevnil. R. 1306 hrad shořel. Kazimir Vel. přestavěl, rozšířil a ozdobil jej malbami. R. 1393 Vladislav Jag zvýšil ohradu zámku a ustanovil purkrabí, který by jízdnými a střelbou hrad střežil a bránil. Když byl hrad zpustl, dal jej Sigmund I. Vlachem Františkem a j. pomocí zajatých Tatarů znova nádherně vystavěti a ozdobiti. Po ohni r. 1536 byl hrad Bartolomějem Florentinským za 2000 zl. pol. (po 30 gr.) přestaven. Nyní jsou z hradu — kasárna!

U sv. Anny bývalo gymnasium „ingens, celebre,“ v němž zvláště astronomii výborně bývalo vyučováno — nebylo prý slavnější školy v Němcích, jak Hartmann Schedel v Normberce r. 1413 napsal.

Krakov slul druhdy „soror et aemula Romae“ (sestra a sokyně Říma), to pro množství kostelů, jichž v městě ne příliš lidnatém nebylo zapotřebí k vykonávání pobožnosti, nýbrž byly vystaveny od bohatých měšťanů pro ukojení mysli a touhy náboženské. V Krakově bývalo 65 kostelů, kaple pak byly v každém paláci a skoro v každém větším domě. V té i v jiné příčině bylo by velmi prospěšno historii umění a vzdělanosti v Polště i v Čechách, kdyby někdo porovnal Prahu Karlovu s Krakovem Kazimira Velikého.

Abychom o památkách Krakovských i jen stručně měli se zmíniti, bohu žel, v našich „Památkách“ nemáme místa: musíme milé krajany odkázati ku spisům samým. Jen několik zpráv ještě vybereme, které se nám buď pro porovnání, nebo z jiných příčin důležitými býti vidí.

Petr Vlast byl prý v polovici 12. století původce staveb *kamenných* v Krakově. Františkáni (minorité), přišedše z Prahy do Krakova, dostali od Boleslava Stydlivého klášter i kostel z *cihel* vystavený — Grabowski přidává se k těm, kteří kladou r. 1232; Essenwein k těm, kteří mají r. 1237 (jiní píší 1239). Umění stavitelské v Krakově záhy zdomácnělo, a někteří stavitelé Krakovští i mimo Krakov se proslavili, jako Oktavián Falkner z Krakova, který řídil stavbu staršího chrámu sv. Štěpána ve Vídni a dovedl ji tak daleko, že kostel ten r. 1147 Reimbertem biskupem Pasovským vysvěcen byl. Nejkrásněji rozkvétlo umění středověké v Krakově za Kazimira Velikého († 1370, současníka Karla IV. Essenwein vypisuje, jaké bývalo spojení Krakova s Normberkem; jaké bývalo spojení s Prahou, toho zamlčel, podotknuv toliko, že Kazimir Karla IV. ve mnohých věcech následoval. Zvláště vychvaluje Essenwein památky *renesance* v Krakově, která za Sigmunda I. (1506—1548) v Krakově větší dokonalosti a ušlechtilosti dosáhla, nežli kdekoli v krajinách severnějších, smíšení pak slohu gotického s renesančním jest v Krakově jemnějším, nežli v Němcích a v Francouzích. R. 1520 dostavěl Bartoloměj Florentinský kryptu a kapli sv. Barbory při katedrále Krakovské, která jest dle zdání Essenweinova nejkrásnějším dílem renesančním za Alpami.

Po 42 ohních, po vpádech nepřátelských a jiných nehodách, jimiž Krakov býval navštěvován, zbylo přece kromě staveb monumentálních, během času všelijak proměněných, ještě mnoho jiných památek středověkých, mezi nimiž zvláště práce *zlatnické* povšimnuti zasluhují — byly by prý každému německému městu velikou chloubou, jak jsou dokonalé. *Slévařství* mnoho památek po sobě zůstavilo. Prosluli v Krakově v tom umění Jan a Petr Frejdentalové v 15. st. Počátkem 16. stol. slynul Jan Behm Normberský (Hannes Behem Böxe Mgr. 1518, Joannes Bohemus Nurembergensis), od něhož slit byl r. 1520 největší zvon v Polsce. Zvon ten po králi Sigmundem slove, jest erby Polsky a Litvy ozdoben a na věži chrámu katedrálního v Krakově zavěšen. Objemu má 12 loket, zvoníval jím 8 silných lidí. Stál 3000 zl. = 40.000 zl. pol.

Mezi kostely jest chrám katedrální *sv. Václava* na Wawelu, kdež druhdy stávaly také kostely sv. Jiří a sv. Michala nejpamátnější. Založen byv r. 966[4]), jest nyní jako museum slohů stavitelských bez jednotného vnitřního spojení, pro hrobky pak královské a pro nesčíslné upomínky historické *kamenou kronykou* Polsky slujeť[5]). Kostel Mariánský na náměstí z konce 14.

---

[3]) Turzo † 1509. Synové jeho byli biskupy, jeden v Olomuci, druhý ve Vratislavi.

[4]) Grabowski dokládá se Długoszem, jenž takto napsal: „Haec a Mieczslao I. Christianorum Poloniae Principe cum decore juris metropolitani fundata et dotata, instante devotissima faemina Dąbrowka (Dobrava, dcera Boleslava I., knížete Českého) beato *Wenceslao* Martyri A. 966 dicata est.“ —

[5]) R. 1804 měly hroby královské z katedrály býti vynešeny, chrám pak velepamátný měl se státi kostelem vojenským, aby neměli vojáci z kasáren (z hradu) daleko do kostela. Vida takovou zhovadilost, prorývající každé srdce lidské, zvláště srdce národu, zvolal úpěnlivě Staszic: „Szanuycie ich popioły, aby wasze kiedys' szanowano!“

z těch, kteří vroucí láskou k vlasti a zvláštní náklonností k dějinám Českým nikdy se netajili. Nyní pak zřejmě dokázal, že sám dlouho o dějinách Českých s rozvahou přemýšlel a se přesvědčil, kterak jest zapotřebí, aby jednotlivci, školy, spolky a obce dějiny domácí stále na očích a na zřeteli měli. Sestavil tedy a vydal u nás *po prvé* „chronologický přehled dějin Českých", záležející kromě listu titulního se znaky zemí koruny České ze sedmi tabulí, na nichž léta, panovníci, nejdůležitější zprávy o dějinách politických a válečných, o dějinách církve, literatury, vědy a umění, jakož i mužové, kromě panovníků, zvláště v dějinách osvěty domácí nejčastěji jmenovaní vytčeni jsou. K rubrikám těm může si snadno každý pro své rodiště neb pro své oblíbené študium zvláštní rubriku přičiniti, aby specialnost jakoukoli v chronologické souvislosti s dějinami vlasti vždy pohotově měl.

Přejíce si pak, aby dotčené tabulky dějin Českých ve světnici každého řádného krajana, po školách, po spolcích a po síních obecních brzy rozvěšeny byly, nemůžeme dočkati se té chvíle, kdy budeme moci oznámiti, že již byly vydány přehledné tabulky současných dějin kmenů *slovanských*, jež p Křížek, ředitel reálného gymnásia Táborského, sestavuje, hodlaje k nim zároveň přičiniti tabule rodopisné panovníků slovanských. Až pak i ty tabule budou vydány, přáli bychom si, aby někdo i na tabulový přehled dějin obecných čili světových pamatoval.

Bellum Bohemicum. Recensente Andrea ab Habrnfeld. Ondřeje z Habrnfeldu vypravování o vojně české od r. 1617. Z latiny přeložil Emanuel Tonner. V Praze. Tiskem a nákladem dra. Ed. Grégra. 1867. str. XXXVI a 140.

Ačkoli spisek tento, dříve přísně zapovídaný, od jedněch horlivě vyhledáván a veleben, od druhých pak zhola zamítán a tupen býval: ani ti ani oni nevěděli dosud nic podstatného o osobě spisovatele, o němž ani nebylo lze říci s jistotou, byl-li Čech neb cizinec. Teprvé z připomenutí překladatele dovídáme se, že byl Ondřej z Habrnfeldu synem Albrechta Hobervešla, měštěnína Starého města Pražského, jejž Rudolf II. dne 15. dubna 1594 erbem a predikátem „z Habernfeldu" vyznamenal. Ondřej přiznával se k jednotě bratrské, a dobyv si v cizině diplomu doktorského, v Praze umění lékařské provozoval. R. 1615 koupil Ondřej z Habrnfeldu s manželkou Mandalenou, rozenou Skálovou ze Zhoře, dům řečený „u Talavašků" v ulici Šilinkovic (v pořadí od nynější lékárny směrem ku Poříčské bráně), kterýžto dům r. 1622 komorou královskou prodán byl Arnoltovi z Perglasu, radě nad appellacemi, načež Ondřej z Habrnfeldu, který při dvoře krále Bedřicha býval, do ciziny musil se vystěhovati. Odtud přebýval nejvíce v Hágu, kdež snad i skonal. Věře v neumořitelnost svobod stavů Českých, cizince o stavu věcí Českých poučoval s velikou vroucností vlasteneckou. Pokud posud známo, vydal Ondřej z Habrnfeldu spis blouznivý „Hierosolyma restituta" (v Hágu 1622), „Bellum bohemicum" (Leyden 1645) a brošurku (1645), jíž kanceléři Oxenstiernovi vyvracel námitky, jež proti Čechům činil Maximilian z Trautmansdorfu, plnomocník císařský při jednání míru Westfalského. Voigt (Acta litter. Boh. et Mor. 1775, I, 92—100) soudil o Habrnfeldovi velmi nepříznivě. P. překladatel, vyvrátiv zdání Voigtovo, úsudek příznivější pronáší, „že Habrnfeld mimo věci náboženské, kdež uvázl v chybě celého času svého, dostál předsevzetí svému, nepsáti ve příčeň strany některé, nýbrž vyličiti pravdu," a že „vypravování Habrnfeldovo hne každým, kdo má cit, zvláště Čechem." Co horlivý zastavatel práv a svobod země České horlí Habrnfeld proti každému, kdokoli se jich dotýkal, zvláště pak proti jeznitům, jež původci všeho zlého býti pokládá. Avšak netají se ani tím, že Čechové 17. století předkům svým byli velmi nepodobni, a že pro mnohé jich vady uvalena byla záhuba na národ, o němž dovozuje Habrnfeld, že, byv pokořen, práv svých zbaven býti nemohl.

Ku překladu „vojny České" přidána jest i „Ondřeje z Habrnfeldu odpověď na vylučování, kteráž proti Čechům namítána jsou od JMC. Ferdinand III. plnomocného vyslance při vyjednávání o všeobecný mír v Monasteru l. 1645."

Překlad obou spisků jest správný a plynný.

Vidouce, jak nesnadno bylo, něčeho o Habrnfeldovi vypátrati, vzpomněli jsme si opět, jak veliká jest toho potřeba, aby osudy našich vystěhovalců v Hollandsku a jinde po cizině pilně byly stopovány, protože posud kromě o Komenském o málo které osobě emigrace České dokonalejší vědomost máme.

Základy starého místopisu Pražského. Sestavil V. V. Tomek. Oddíl I. Staré město Pražské. V Praze 1866. 4° od str. 113—288.

O prvním sešitu tohoto velevzácného a badatelům historickým veledůležitého spisu zmínili jsme se v „Památkách" VI, 279, nyní pak s radostí oznamujeme, že druhým sešitem hojný topografický materiál Starého města Pražského až do r. 1436, stručným a přehledným způsobem sestavený, v tiskovém vydání dokončen jest. Toliko při „Kotcích" položeny jsou zprávy až do r 1528, protože paměti před r. 1436 k místopisnému určení „kotců" nestačily. O Židovském městě, pokud v něm domy za starší doby židům patřily, nebylo možná podati zpráv tak hojných a souvislých, jako o Starém městě, protože není kněh o prodejích domů židovských před druhou polovicí 16. století. K tomuto sešitu přidány jsou i některé dodatky a opravy, protože pro spletitost věcí nebylo snadno, jedním rázem na pravou methodu uhoditi. Přidán jest k tomuto prvnímu oddílu přehled knihy berní, v níž jest čtvero popisů domů Pražských obsaženo, z něhož staršímu rozdělení Starého města dobře vyrozuměti lze. Čeho jest zapotřebí ku pohodlnému vyhledání zpráv, domů Pražských se týkajících, toho všeho poskytuje toto první oddělení, v němž jsou obsažena dáta historická o 1175 domech křesťanských a o 7 domech židovských. Pražané mohou se pyšniti dílem tak kritickým, rozsáhlým a přehledným. Děkujeme p. spisovateli, že práci tak potřebnou, ale velmi nelahodnou podstoupil, jakož doufáme, že i královská česká společnost nauk, vydávajíc tento historicko-topografický materiál, který r. 1870 dokončen bude, co spis o sobě, s vděkem Pražanů a krajanů našich se nemine.

Böhmen's Antheil an den Kämpfen Kaiser Friedrich I. in Italien. I. Theil: Der Mailänderkrieg, 1158—1159. II. Theil: Das Schisma. 1159—1175. Von Dr. Florenz Tourtual. Göttingen u. Münster 1865—1866. 8°. str. VIII, X a 419. K tomu:

Forschungen zur Reichs- und Kirchengeschichte des XII. Jahrhunderts. Exkursheft zum Schisma. Von Dr. Florenz Tourtual. Muenster 1866. 8°. str. VIII a 282.

Mladý badatel vypisuje dle Vincentia, kanovníka Pražského, i dle zpráv italských, nedávno Pertzem vydaných, působení biskupa Daniela, jehož přičiněním idey Fridricha Barbarosy v Italii od Čechů statečně byly podporovány. Ačkoli pak král Vladislav toliko r. 1158 osobou svou při rozřešování sporů italských přítomen byl: biskup Daniel i potom císaři nejplatněji sloužil a velmi o to usiloval, aby kromě Čechů i Uhry císaři naklonil, a když schisma mezi císařem a papežem nastávalo, měl v tom biskup Daniel veliké účastenství. K dolíčení památného boje císařství s papežstvím, v němž spisovatel přední úkol biskupu Danielovi a Čechům vůbec přisuzuje, porovnává bedlivě historické zprávy mezi sebou, přestávaje konečně nejčastěji na kanovníku Vincentiovi, kaplanu biskupa Daniela, jakožto na svědku nejvíce víry hodném. V pojímání a vykládání událostí nesrovnává se Tourtual ve všem s Reuterovým Alexandrem III. (v Lipsku 1860—64, 3 díly str. 588, 694, 808), maje n. p. za to, že papežové, pokud šli za ideami Řehoře VII., pravou cestou kráčeli, kdykoli pak od idei těch se uchýlili, ihned že zabloudili. Kromě toho, že spisovatel pro lepší srozumitelnost místy po časových poměrech se rozhlíží, přičinil k dotvrzení některých myšlének a událostí ku spisu svému několik podrobnějších rozprav čili exkursů, které skoumáním a srovnáváním zpráv historických se zabývají. Takové exkursy jsou na konci prvního dílu (str. 105—187.): 1. proč byl Vratislav II. králem jmenován 11. ledna 1158? — resultát se zprávou Vincentia se srovnává. 2. Bitva u řeky Addy atd. (zvláště o básni Gotfrida z Viterba co pramenu historickém). 3. Přechod přes Addu. 4. Čechové v pověsti Mediolanské. 5. O chronologickém zmatku r. 1159 a dějepisectví Milánském. Ve zvláštním svazku obsaženo jest 12 exkursů, z nichž toliko 4 s předním thematem souvisí: exkurs 5tý obsahuje itinerarium císaře a Daniela Pražského 1166 a 1167. V příloze I. (str. 167—213) čte se tabelární přehled toho, kde kdy biskup Daniel meškal, čehož si pro přehlednost sluší povšimnouti. I vypravování i exkursy jsou tuze ploské, protože i tam, kde by něco mohlo vyniknouti, hromadění dokladů, zhusta zbytečných, všecko stlačuje a sráží. Ale když v Němcích starší badatelé v hromadění dokladů si libují, jakoby každému na politování krvavé své mozoly chtěli ukázati: proč bychom mladému badateli, který s

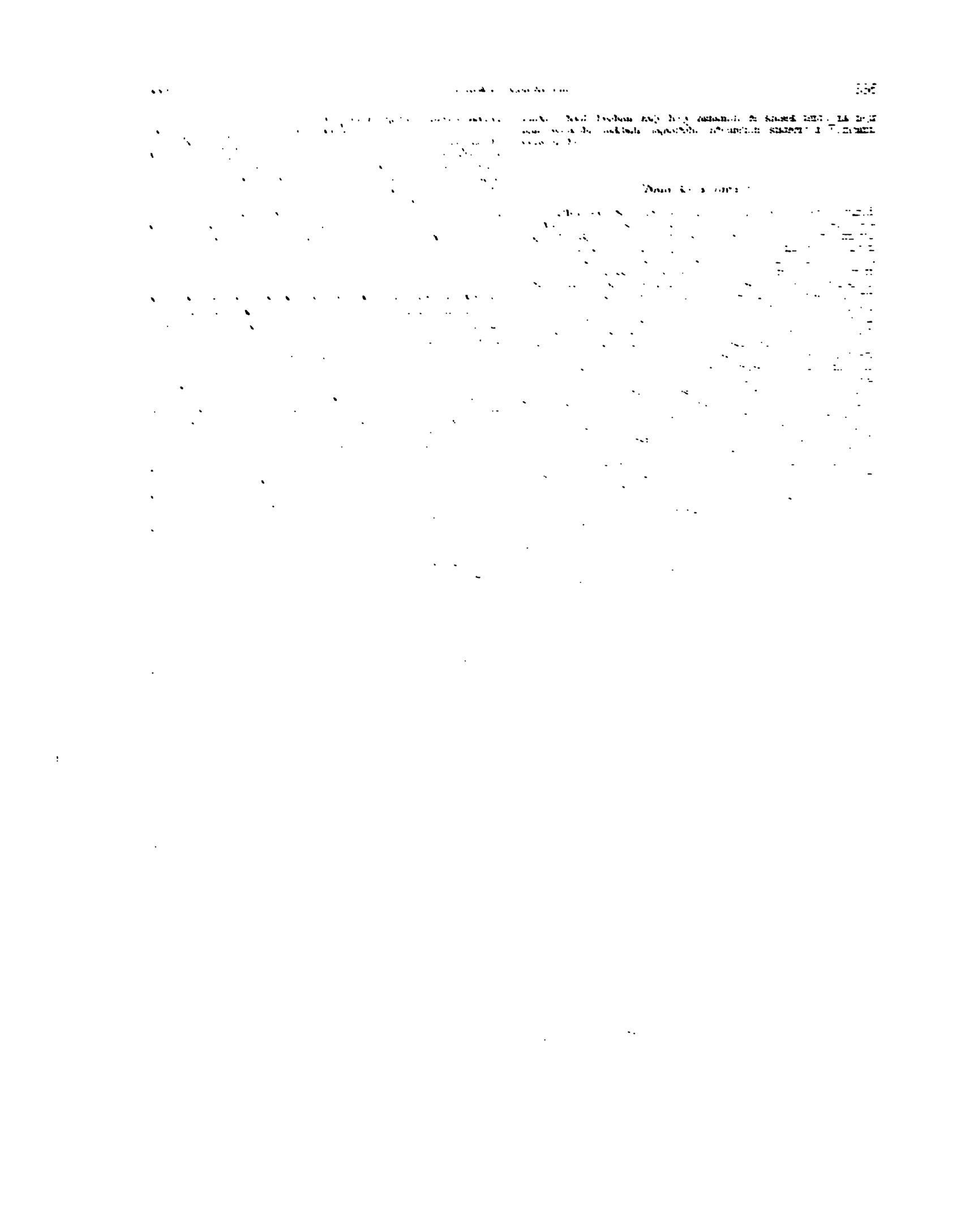

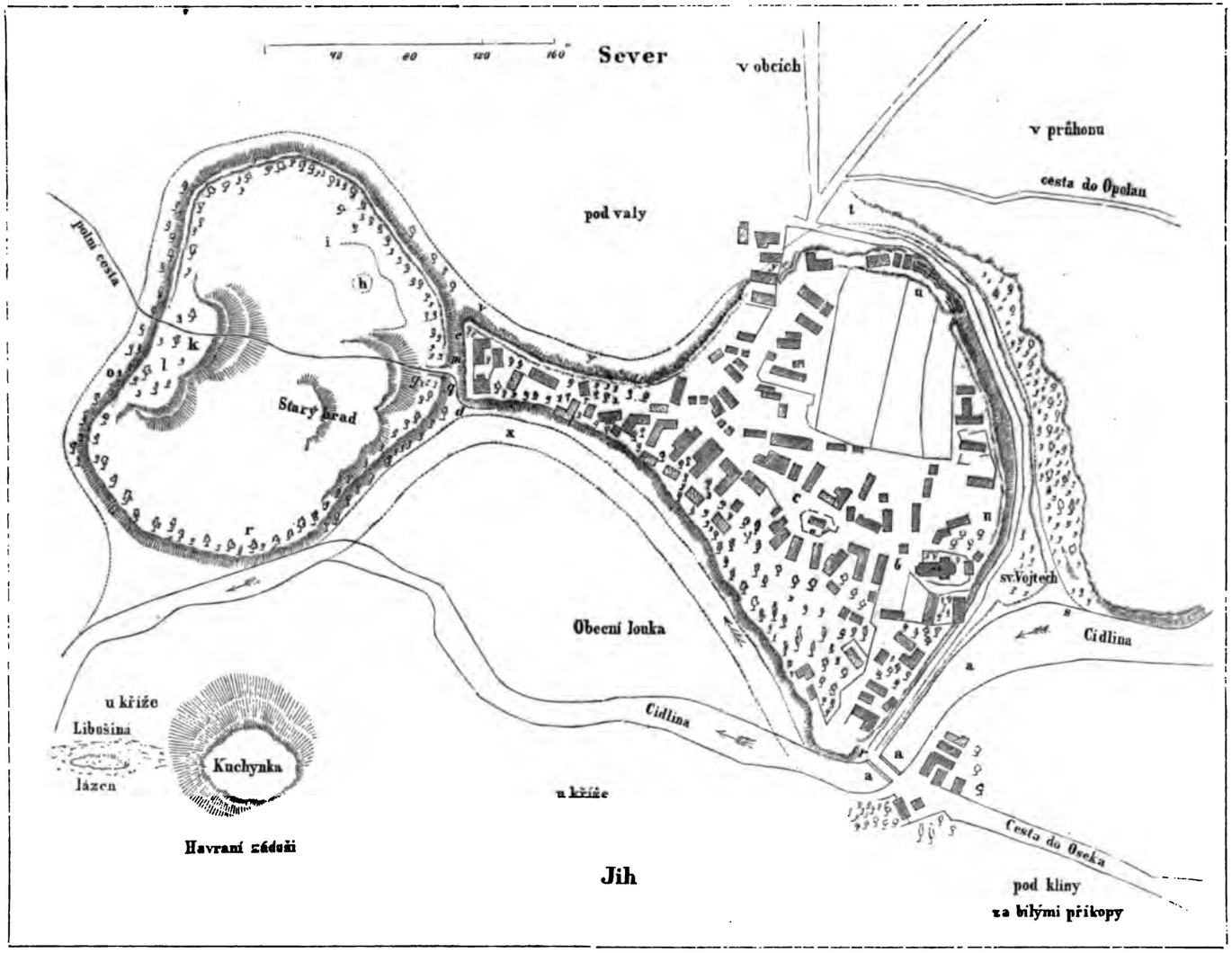

Památky VII., seš. 4.

Libice

SPOLEK „ZORA“ AKAD

ČTENÁŘSKÝ SPOLEK „ZORA“ V BRNĚ

Památky VII., sel. 4.

Kostel na Karlově v Praze.

Kresl. J. Schulz.

Život svatých otcův, kteří obývali na poušti.

Rukopis universitní bibliotéky Pražské.

Vypisuje *A. Baum.*

(Čteno ve schůzi spolku historického v Praze.)

Obnovení klasických študií na sklonku 15. století jalo se působiti v smýšlení, básnění a psaní Čechů vzdělanějších, tak že někteří, pohrouživše se v ducha latinského, i do jeho forem se zapředli, a co Musa vdechla nebo rozum vyvodil, hybnou a ozdobnou latinou pronášeli (Bohuslav z Lobkovic), jiní pak, pokochavše se v nových ideách a formách starých Řeků a Římanů, k ušlechtění jazyku českého upřímně se přičiňovali (Viktorin Kornel ze Všehrd [1]). Již v tu dobu počínají v českém písemnictví renesanční latinismy ve strojení vět, které po celé 16té století bujně rozkvétaly, víc a více v složitou a rozčlánkovanou širokost se rozkládajíce.

V stavitelství a ve výtvorném umění nemohlo študování klasiků mezi Čechy samo sebou žádné změny způsobiti. Nebylo zajisté v Čechách žádných římských památek uměleckých, které by chuť tvořivost uměleckou z vyjetých kolejí gotiky, za Vladislava samostatně po česku se zvelebující, v nové směry sváděly a lákaly. Ale tolik přece študium klasické v Čechách dovedlo, že umělcům Vlachům dobrou půdu připravilo, tak že sloh renesanční v Čechách záhy mohl se ujmouti a rozšířiti.

Že za krále Vladislava Vlaši do Čech přicházeli, zvláště v Praze se usazujíce, toho dosvědčuje G. Sacchetti v kronice Římské a Prayi v historii Uherské: Přišli prý umělci z Vlach k Matyáši Uherskému, který je vyčastoval a ku králi Vladislavu, příznivci umění, do Čech poslal.

Okna sálu Vladislavova na hradě Pražském, nejstarší datovaná památka renesančního stavitelství v Čechách, pocházející z r. 1494, svědčí o takovém proniknutí slohu renesančního i o takové přesnosti renesance, jaké slavný náš stavitel Beneš z Loun při žádné pozdější stavbě nedokázal. Slušně se tedy můžeme domnívati, že dotčená okna byla udělána od Vlachů, od nichž se Beneš renesanci přiučil a v slohové své směsi dosti zdařile ji nápodobiti se snažil.

Wagen (Kunst und Künstler in Paris) vypisuje několik rukopisů se skvostnými drobnomalbami, v Louveru uložených, jež Matyáš Uherský v Italii malovati dal. Těmto drobnomalbám podobají se dokonale miniatury Panegirika Nagoniova v knihovně university Pražské [2]). Považíme-li pak, že miniatury v rukopisech, jako jsou: biblí česká Kladrubská (v univ. kn. Pr. XVII. A. 34.) z r. 1470, gradual Kouřimský (tamže XVI. A. 1) z r. 1470, biblí Lobkovická v Stokholmě z r. 1480, malovány jsou spůsobem školy Karlovy, jejíž ušlechtilosti se jim ovšem nedostává pro patrnou marnivost a pachtění se po strojené velkoleposti, a že v breviáři a v modlitbách (XVII. H. 30, XIII. E. 14.) malba česká v český směr Vladislavský přechází: můžeme říci, že malířství renesanční stejnou dobou, jako stavitelství, z Vlach k nám zavítalo a s malířskou školou českou, která ani válkami husitskými nebyla vyhlazena, se sloučilo, protože malířství vlašské českému bylo příbuznější, nežli škola německá neb flanderská. Čech snadno na nové věci si zvyká, svého staršího spůsobu na dobro se nespouštěje. Jevívá se to zvláště v umění, v němž Čech individuálnost svou se směry a vzory časovými slučoval, z kteréhožto slučování vždy něco nového, a to českého, pocházelo. Vidíš to při malbách v rukopisech bibliotéky university Pražské: Životy svatých otců na poušti z r. 1516 (XVII. A. 2) ozdobeny jsou malbami renesančními, jimiž pronikají reminiscence na sloh Vladislavský i na spůsob školy Karlovy; kancional z r. 1561 (XVII. A. 40), kancional Menšího města Pražského z r. 1572 (XVII. A. 3), kancional cechu řeznického z r. 1573 (XVII. A. 39), kancional Kouřimský z r. 1581 (XVII. A. 38) — všechny tyto vzácné rukopisy mají malby renesanční s reminiscencemi na sloh Vladislavský.

Nechtějíce vypisovati osudy renesance v Čechách, předeslali jsme jen několik myšlenek k naznačení doby, z níž pochází vzácný rukopis Životů sv. otců na poušti, s nímž krajany chceme seznámiti [3]).

---

[1]) „A nenie těch knih žádných řeckých ani latinských, lečbych se já milostí jazyka svého pojat jsa, mýlil, aby v český obráceny býti nemohly.“ „Nechť jiní knihy nové latině píšíc skládají, a římský jazyk, vody do moře přilévajíc, šíříc, ač i těch velmi málo u nás jest: já knihy a sepsánie starých a právě dobrých lidí v českú řeč překládaje, chudého chci raději obohatiti, nežli se k bohatému špatnými dárky a jemu nevděčnými lísaje, pohrdán a potupen býti.“ Kornel ze Všehrd r. 1495. Výbor z lit. české II, 1043 sld.

[2]) VIII. H. 70. Ad divō Wladislaū Sereniss. Potentissimumque Ungariae et Bohemiae semper invictum Prostichon et Panegyricon editū per Jo. Mich. Nagoniū civem ro. et poetām laureatum. Hanslik pag. 609.

[3]) Na rukopis tento upozornil p. Ant. Rybička v Památkách VI., 287. Viz též spisy: Hanslik's Gesch. d. Prager Universitäts-

Rukopis ten chová nyní universitní bibliotéka Pražská (XVII. A. 2.). Jest veliký foliant, mající 18″ 7‴ výšky, 13″ 6‴ šířky a 564 listy pergamenové. Vazba bývala nákladná, jakž o tom posud svědčí desky, těžkým hedbávným damaškem červené barvy potažené. O věku svém sám rukopis praví: *Konecz knieh tiechto o Žiwotech Swatych Otczuw kterzyž obywali na Paussti wczinien gest przepsany Letha od Narozenie Syna Bozyeho Tisiczeho Pietisteho Ssestnadczt*[o] *w wtery Swatee Lidmilly Diediczky Czeskee.* Písmo jest všude stejné, 2‴ vysoké; toliko písmenky na začátku vět a někdy i na začátku vlastních jmen jsou žlutou barvou podloženy. Pergamen jest větším dílem pěkný, silný a stejně vydělaný.

Dedikace překladatele Řehoře Hrubého z Jelení i votivní obraz (list 2.) vysvědčují, že byl rukopis tento psán a malován pro pana Ladislava z Sternberka a na Bechyni, nejvyššího kancléře kr. Č. († 1521), velikého dobrodince Františkánů na Bechyni. Zdali Františkáni Bechynští vzácný ten rukopis kdy dostali, není nám povědomo.[4]).

Do bibliotéky university Pražské dostal se vzácný ten rukopis tenkráte, když z nařízení Josefa II. klášterové, kteří zrušeni býti měli, archivy a knihy snášeli, aby komise stanovila, které věci mají odevzdány býti do Vídně, které do bibliotéky Pražské. Klášter františkánský u Matky Boží Sněžné, který tenkráte rukopis ten měl, vydal jej komisi, která jej neposlala do Vídně, nýbrž do bibliotéky university Pražské, v níž zůstal i potom, když zrušení kláštera Matky Boží Sněžné bylo odvoláno. A dobře na veřejné místo se hodí, protože v klášteře při modlení a nábožném čtení dílo toto umělecké knihami tištěnými dobře a snadně může býti nahrazeno, jako by na kůr kostela sv. Víta místo kancionalů uměle malovaných, které každým dnem zkázu berou, zpěvníky tištěné velmi dobře se hodily, aby tam nehynuly památky naše umělecké. Životy svatých otců na poušti může nyní každý umělec a přítel umění v universitní bibliotéce snadno viděti a jimi se potěšiti [5]).

Ascetické čtení o životech svatých otců na poušti bylo velmi oblíbené mezi mnichy spravujícími se řeholí sv. Benedikta neb sv. Františka Ser. Klášterů řádu sv. Františka (založ. r. 1209) bývalo v Čechách velmi mnoho, ba i podnes jest v naší zemi 35 klášterů toho pravidla: 16 Františkánských, 16 Kapucínských a 3 Menších bratří, a kdo ví, zdali v některém z těch klášterů rukopisné čtení o svatých otcích na poušti uloženo není.

Mnozí za to měli, že původní vypsání životů sv. otců na poušti od sv. Jeronyma pochází. Sv. Jeronym (nar. 346 v Stridoně v Dalmacii, † v Betlemě 420) navštívil mnoho poustevníků a sám nějaký čas poustevnicky žil; ale zabýval se vykládáním bible a překládáním starého zákona (402), jehož západní církev posud ve *vulgatě* užívá.[6]) Z legend pak samých jest patrno, že bylo delšího času zapotřebí, nežli se tak do podrobna složily a rozrostly. Jiní Rufina, jiní jiné skladatele původci latinského textu býti pokládají.

V Louveru jest rukopis životů sv. otců na poušti malbami irskými z 12. nebo 13. století ozdobený; v klášteře sv. Havla ve Švýcařích, v Mnichově a v Amsterodamě mají rukopisy téhož obsahu, z kterého věku, a jsou-li též malbami ozdobeny, nevíme. Jak by bylo prospěšno, rukopisů těch prohlédnouti, abychom hodnotu malíře našeho skvostného rukopisu tím dokonaleji porovnáváním mohli poznati a stanoviti!

Spis ascetický, vypisující život mnichů a poustevníků, malbami ozdobiti, jest malíři úkolem velmi nesnadným: jednotvárnost kroje poustevníků a mnichů i podobnost legend nedají vzletnouti myšlénkám umělcovým. Této nesnáze zakoušeje i náš umělec, přičiňoval se k tomu, aby aspoň měněním barvy a obrazných přídavků pokud možná docílil větší rozmanitosti. Barvu šedou, špinavou modrou, rudohnědou zmírnil pestře modrou oblohou, zeleným pozadím a zvláště pokrajním ornamentem, aby oko pookřálo. Místy si jistě illuminator oddechl, kde mu legenda dovolovala, pestřejších barev užívati.

Typické vyobrazení stigmat sv. Františka Ser. na listu 2., obrázky k legendě sv. Pauly, vyobrazení sv. Jeronyma, Marie Egyptské a j. projevují, že byl illuminatorovi cizí nějaký rukopis s podobnými drobnomalbami vzorem při malování; i stlačené a zavalité postavy a hrubé tváře na některých obrazech utvrzují nás v tomto domnění. Líčiti nejjasnější světlo neleštěným (temným) zlatem, nebývalo v Čechách obyčejem; spůsob ten buď o flanderské neb o vlašské škole svědčí. Naznačení stínu barvou příbuznou, široce a určitě kladenou, místo smý-

bibliothek pag. 625 a Hanuš: Zusätze zu Hanslik pag. 28. Jungmann: Hist. lit. čes. 1849 str. 41. čís. 148.

[4]) Překladatel Řehoř Hrubý z Jelení nedožil se dokončení tohoto skvostného přepisu, jako se nedočkal skvostného, arabeskami ozdobeného přepisu veškerých svých překladů, jež byl r. 1513 radě Starého města Pražského dedikoval (v universitní bibliotéce XVII. D. 38, posud 514 listů). Umřel zajisté dne 7. března 1514. O vzácném rukopisu devatenácti překladů Řehoře Hrubého z Jelení viz „Kroka“ 1865, I, 38—45.

[5]) Přáli bychom si, aby při všech knihovnách byla taková liberalnost, jako nyní za správy p. dra. Hanuše v universitní bibliotéce Pražské, která se opravdu stává tím, čím má býti, nejdůležitější pomocí vzdělávací. Jakými poklady uměleckými a literárními honosí se bibliotéky Pražské: knihovna kapituly sv. Víta, Strahovská, Křížovnická, Lobkovická, Nostická, Vchynská a j., a jaký z nich jde prospěch vědě a umění, když do nich ani letního času, a to ani jednou za týden není vstoupiti volno! Věru: u nás mnoho knih, nevíme, co je v nich, jako ten mnich, na nějž posud přísloví pamatuje! V Angličanech, Francouzích a v Němcích mnohem jinak! Tam veřejných i soukromých knihoven volně užívají s vděčností ve prospěch vědy a umění!

[6]) Sv. Jeronym, slyna učeností, od západních učenců středověkých vroucně veloben a vzýván býval, a mnohý spis jiného původce jménem Jeronymovým býval ozdoben. Před reformací Ferdinandovou bývalo v Čechách více chrámů sv. Jeronyma, z nichž nyní toliko jediný zbývá.

vaného čárkování, jež na některých obrazech i ornamentech spatřujeme, také z české školy nepochází. Ale přece poznáš ihned, že rukopis náš maloval český umělec. Nemohl si zajisté umělec odvyknouti smývání, po škole Karlově zděděnému, maloval často stíny touž barvou jako světlo a vyjasňoval nejjasnější světlo jinou barvou souladnou, jako za doby Karlovy; ornamenty pak na kraji listů zřetelně vysvědčují, že umělec školu českou v technice docela nezapomněl, ve slohu pak že se na ni také pamatoval. Ornamenty po krajích jsou již velmi naturalistické, místy i neorganické a v barvitosti plýtvavé a marnivé. Nebyly všecky obrazy stejnou pilností malovány, a snad ozdobovalo tento rukopis několik malířů; ale jak se jmenovali, není možná se domysliti.

Na prvním listu jest v čtverhraném růžovém rámečku zelená inicialka W na lesklé zlaté půdě, v jádru písmeny renesančně ornamentovaná, 2″ z šíři, 1¾″ z výši; z rohu levé strany rámečku vybíhá modrý ornament, reminiscence z doby Karlovy. Podobných iniciálek jest v celé knize 428 rozličné velikosti, 3″ 6‴ — ½.″ Půda není při všech lesklá zlatá, při mnohých jest barevná, neleštěným zlatým ornamentem neb mřížkováním ozdobena; při žádné inicialce neschází rámeček čtverhraný, z jehož rohu zhusta ornament vyrůstá. Na listech, obrázky ozdobených, vidíš na kraji ornamenty — na prvním listu, na pravém a dolejším kraji —; listy, inicialkami okrášlené, ornamentů nemají. Dolejší ornament prvního listu tvarem již o renesanci svědčí. Krásný jest přechod a lad barev ve vinoucím se lupení; žlábky lupenů vytknuty jsou krásným lesklým zlatem, kterýžto spůsob u nás zvláště v 14. století velmi oblíbeným býval, a jak se zdá, od nás do ciziny se dostal, kdež jej později (v 15. století) zhusta užívali. Na lupenech houpají se dva ptáčkové, z lodyh vyrůstají jahody, a co znamení divoké krajiny čili pouště vidíš tu zajíce.

Na rubu druhého listu spatřuje se velký obraz, 13¼″ z výši, 10″ z šíři, představující sv. Františka Ser., kterak milostí boží jsa oblažen, utrpení Kristova pocítil (stigmata). Miniatura jest v žlutém, 9‴ širokém rámci, ozdobeném zlatým nitovitým ornamentem, hnědou barvou podstíněným. Při veliké té miniatuře spatřuješ již jakési promyšlené pravidlo vlašské školy, t. jakýsi souměr, jejž v oné době shledáváš zvláště při obrazech se složitými krajinami. [1]).

Osou dotčeného obrazu jest vysoká borovice, která obraz na dvě půle dělí, souvislost děje v popředí neruší. V pravo klečí sv. František, mající ňadra rozhalená, hlavu do zadu skloněnou, obličej plný utrpení a ruce vzhůru pozdvižené. Na levé straně obrazu vznáší se ukřižovaný Kristus, Serafy nenesený (vidíš toliko duhová křídla), z jehož ran září zlatí paprskové, ranící sv. Františka v bok, ruce a nohy. V levo od borovice sedí mnich v rozjímání pohroužený, mající kápi přes hlavu přehozené a ruce na kolena skleslé; vedle mnicha sedí havran, na sv. Františka se dívající. V levo v nejkrajnějším popředí jest mohútný lev, v pravo medvěd s hlavou v tlapy položenou. Pravé pozadí poskytuje pohled na hornatou a skalnatou krajinu, při níž vzduchovou perspektivu šedomodrem naznačenou nalezáme; v levo vidíš velkolepou katedralu pozdní gotiky; mezi stromovím spatřuješ na trávníku jeleny, zajíce a jinou zvěř, některou jen s velikost puntíku; na stromech švitoří ptactvo, mezi nímž i papouška najdeš. Jak vidíš, jest celé vyobrazení typické, a to buď flanderské neb francouzské. Vlaši zajisté malovali sv. Františka s veselou tváří, což se s duševní povahou toho svatého velmi dobře srovnávalo. Jistě že byla v duši svatého radost větší, než bolest, když mu Pán, vyslyšev věrného služebníka smrtelného, pocíti dal něco toho utrpení, jímž byl vykoupil člověčenstvo. V levo pod obrazem kleči Ladislav ze Šternberka: ruce má sepiaté, nábožně ku sv. Františku pohlížeje. Ladislav má hlavu kulatou, tvář plnou a vlasy krátce ostříhané; oděn jest červeným zpodním rouchem, maje přes něj oblečený župan brokátový červený a žlutý, zlatem protkaný, kožešinou lemovaný, s dlouhými prostřiženými rukávy. Figura Ladislavova, 5½″ z výši, hořejší částí kousek rámce obrazu zakrývá. V levo vyobrazen jest znak Šternberský, taktéž do rámce zasahující: v modrém štítu zlatá hvězda o osmi paprscích; na štítu stojí zlatý kolčí helm v pravo obrácený s korunou, z níž dvě modrá křídla vyrůstají, mezi nimiž půl zlaté hvězdy se spatřuje; fafrnochy nejsou ornamentální, visíce po obou stranách dolů co šat čili přikrývadla. Nad štítem jest páska s nápisem LADSLAW Z. STERBERKA. Na tomto nejpřednějším obrazu jest lomení záhybů velmi mírné, světla pak jsou všude zjasněna neleštěným zlatem, jakž při flanderských obrazech bývalo.

Na listu 3. jest v zeleném rámci, v ornament vybíhajícím, modrá inicialka P na zlaté půdě, 3¼″ z šíři, 3½″ z výši. V inícialce vidíš sv. Jeronyma. Ač obraz ten není malbou originalní, přece ušlechtilostí a malbou jest nejkrásnější mezi 54 malbami rukopisu: stařeček, oděný rouchem kardinalským (červeným, bílou kožešinou podšitým), maje kápi přes hlavu vtažené, v komnatě při pultu píše (i klobouk vidíš co znamení důstojnosti kardinalské); tvář jest vážná, zádumčivá, vous bílý, kolem skrání vlasy taktéž bílé; v pozadí stojí na konsolu sypací hodiny, v popředí leží u nohou svatého mohútný lev. Dolejší a pravé pokrají listu ozdobeno jest ornamentem,

[1]) Nic v přírodě není bez souměru, starší pak malířství, ač také na souměrnost dbalo, hledělo si jí nevědomky a bez uměleckého přesvědčení. Teprvé v druhé polovici 14. století dodělali se malíři vlaští jakýchsi pravidel souměrnosti, která potom i do školy flanderské, francouzské a poněkud i do německé přešla.

na dobu gotiky připomínajícím: mezi lupénky vidíš květiny, mužíka a sůvu.

Nyní následují legendy, ozdobené obrázky 4″ z výši, 4¼″ z šíři. Jsou si velmi podobny, ačkoli ne stejny, představujíce svaté otce v rouchu mnišském, v skalnaté krajině (poušti), nebo v krajině s kostelem a klášterem. Pro lepší tomu vyrozumění klademe sem vypsání několika takových obrázků.

Na rubu listu 11. čte se legenda o sv. Ammonu, opatu nad 3000 mnichy, ozdobená obrázkem 3½″ vysokým, 4″ širokým, zlatým rámečkem obroubeným. Sv. Ammon v hnědém rouše stojí v skalnaté krajině; drže knihu pod paždí, mluví s drakem šeredným, který špičatý jazyk na sv. otce vyplazuje.

Na listu 12. vyobrazeno jest město Oxirink, v němž není žádného kacíře (4″ z výši, 4″ z šíři): v městě ohraženém jsou samé kostely všelikého způsobu; po městě procházejí se mniši, a viděti jest, že jsou mniši jedinými obyvateli města; ku bráně přicházejí poutníci, jimž mniši chléb a nápoj přinášejí. Na témž listu jest také obrázek 4″ široký, 3″ 9‴ vysoký, představující sv. Leona, kterak z dřevěné chaloupky žehná dvěma nemocným, před chaloupkou klečícím, jež byl muž opodál stojící ku sv. Leonu přivedl; v pozadí viděti jest dva muže, jdoucí ku chaloupce. Na témž listu na pokrají jest krásný renesanční ornament, jejž ptáčkové oživují.

Rub listu 12. okrášlen jest malbou 4″ z šíři, 4″ z výši, představující sv. Apolona v pusté krajině, v jejímž pozadí jeskyně se spatřuje, při níž jest nádržka pramenité vody. Sv. Apolon sedě pod bezlistým stromem, miskou vodu nabírá — pod stromem *bezlistým*, aby poušť tím pustější býti se zdála. Ornament, sloupce písma dělící, jest v kresbě trochu rozcuchaný.

Na listu 18. jest obrázek 4″ z šíři, 4″ 2‴ z výši, růžovým rámečkem obroubený, představující sv. Koperta, kterak z mrzáka, ďáblem posedlého, zlého ducha vyhání. Pokrají listu ozdobeno jest ornamentem, v němž medvěd, opásaný řemenem, na němž kapsář visí, v levé tlapě štít se včelním oulem drží; naproti medvědu jest škrabóška a hlava žlutým rouchem zahalená.

Na listu 20. jest obrázek tří svatých: Cyra, Ezaiáše a Pavla; na l. 21. obrázek sv. Elena; na l. 22. sv. Eliáše; na l. 23. sv. Pitrina — o nich nic zvláštního nelze povědíti. Na listu 23. jest také obrázek 5″ široký a tolikéž vysoký, představující vnitřek gotického kostela; při stěnách jsou silné přípory na mohutných podnožích; v pozadí jest mnich, před křídlovým oltářem klečící; v popředí vidíš sv. Eulogia v stolici sedícího, an mnichům přicházejícím domlouvá, aby čistotu srdce zachovali. Tvář sv. Eulogia jest velmi živá a pravdivá. Jiný obrázek vysvětluje legendu o sv. Apellenu, muži bohabojném, jenž byl kovářem, dělajícím pro potřeby mnichů i pro chudinu. Ďábel, nepřítel zbožnosti, chtěl jakkoli svésti muže svatého s pravé cesty. Času nočního, když muž svatý, pohřížen jsa v nábožné rozjímání, na chudobném loži odpočíval, vešla žena krásné postavy a líbé tváře do kovárny, žádajíc muže zbožného, aby vstal a vůz polámaný zpravil. I vstal sv. Apellen, vždy hotov jsa nešťastnému posloužiti. Ale brzy poznal, že ta krásná žena, která dvorné a svůdné k němu se měla, ďábel byla. Prose boha, aby mu dal pokušení odolati, holou rukou popadl z výhně žhavé železo a ženě do tváře je hodil. Zmizela a byl po ní sirný dým, protože opravdu ďáblem byla. Obrázek ten, 4″ široký, 4″ 2‴ vysoký, modrým rámcem ohražený, představuje kovárnu s výhní, měchem a kovadlinou: krásná ďábelská žena oděna jest rouchem červeným, okolo rukou a ňader bíle lemovaným; v ruce má žena kus železa na zprávu; ptačí drápy z roucha koukající ukazují, že jest sličná žena ďáblem. Sv. Apellen buší na kovadlině, holou rukou drže kus žhavého železa, z něhož kus ďáblu do obličeje vletěl. Malíř měl tolik rozmyslu uměleckého, že nevymaloval děj, jak jej legenda vypisuje, nýbrž tak, jakoby sv. Apellenu náhodou kus železa bylo uletělo. Že sv. Apellen nebyl kovářem jako jiný člověk, naznačil malíř tím, že sv. Apellen žhavé železo v holé ruce drží, jímž jiný kovář smrtelný sám by se byl spálil.

Obrázek na l. 24. z legendy o sv. Pafnuciovi, na l. 25. o klášteru sv. Isidora, na l. 26. o sv. Serapionu opatu 10.000 mnichů, podobají se obrazům způsobu již dotčeného. Na rubu listu 26. jest v šedém rámečku obrázek 4″ z šíři, 4″ 2‴ z výši: v levo dívá se oknem ze žaláře sv. Apollon; v popředí vidíš dva dráby v šatu přiléhajícím vedoucí sv. Apollona, muže vážné tváře, hnědých vlasů a vousů, šedým mnišským rouchem oděného, před soudce, sedícího v červené čepici ve vysokém křesle pod nebesy, oblečeného zpodním šatem růžovým, přes nějž roucho modré, světlou kožišinou podšité, s dlouhými rukávy položeno jest. Vedle soudce stojí muž v dlouhém červeném rouchu. V pozadí spatřuje se umučení sv. Apollona, při němž kata s velikým mečem viděti jest. I dům s balkonem na tom obrázku vidíš.

Na obrázku listu 27. spatřuje se vnitřek kostela: v lavicích sedí mnichové, jimž káže sv. Dioskur, před nímž stojí sypací hodinky na kazatelně dřevěné, na dvou krakorcích spočívající.

Na rubu listu 27. čteme o některých klášteřích, na listu 28. o městě, které sluje Cellia; na rubu téhož listu o sv. Ammonu, na l. 29. o sv. Kroniovi a o sv. Euagru, na rubu l. 29. o sv. Machariáši, na l. 30. o zázracích druhého sv. Machariáše, kteréžto legendy ozdobeny jsou obrázky s mnichy a kostely v skalnatých krajinách.

Obraz l. 32. jest dobrého povšimnutí hoden. Sv. Ammon, první poustevník Nitrský, zaslíbiv se již co

děcko bohu, co mladík utvrdil se ve svém slibu. Když let došel, dávali mu rodičové dívku krásnou a zbožnou za manželku. Dav si říci z poslušnosti, oženil se. V ložnici svatební řekl manželce své, jaký byl slib bohu učinil, a výřečností domluvil se toho při své manželce, že i ona bohu se zaslíbila. Na obrázku vidíš ložnici, v levo okno, v pravo dvéře, strop pažený trámovím, a podle trámů lištky; kolem pokoje jsou lavice podle zdi. Perspektiva jest dosti dobrá: v levo na lavici sedí sv. Ammon v drahém rouchu, kožišinou podšitém (snad svatebním); tvář mladistvá, vlasy jako len. Před ním stojí mladounká choť v modrých šatech, zlatým pásem opásaná; na krku má červené korály. Sv. Ammon vykládá jí horlivě a na prstech vypočítává prospěch dobrovolné čistoty. Choť poslouchá jej s nábožností. — Roztomilý obrázek! Obrázky na rubu l. 32., o sv. Piamonu a o sv. Janu, podobají se jiným obrázkům mnišským, již vypsaným.

V druhém oddělení rukopisu vidíš na rubu l. 37. sv. Antonína opata: oděn jsa šedým rouchem a pláštěm, hlavu pak přikrytou maje kvadrátkem, putuje s kancem skalnatým krajem, ruku (velmi dobře kreslenou) před sebe rozpínaje, v pravici drže hůl, zlatý kříž a zvonek. Pokrají listu lemuje renesanční ornament; levý kraj jest vásovým ornamentem ozdoben; v zpodním ornamentu vidíš tři medvědy: jeden hraje na kytaru, druhý tluče na buben, třetí tančí.

Na listu 59. jest obyčejný obrázek sv. Ilariona. Kraj rubní strany listu 68. ozdoben jest zeleným ornamentem bodlákových listů. Na obrázku téže strany spatříš sv. Malcha, pastýře v krátkém šedém, kolem beder opásaném rouše: o kyj se podepíraje, rozmlouvá se ženou v levo sedící; žena, držíc v ruce sukovitou hůl, má na sobě šedivé roucho, hlava zastřena jest bílou plachetkou; v pozadí pasou se ovce.

Na listu 71. vidíš mnicha sv. Pavla; na l. 72. počíná se život sv. Pavly s tímto obrazem: v krajině, z jejíhož pozadí věže a kopule vyhlédají, stojí v pravo dřevěná chaloupka, v níž sedí sv. Pavla, jako jeptiška oblečená, majíc knihu na klíně; s levé strany jdou k ní tři panny: první, v modrošedém rouše, nese naditý kůžel; druhá, v šatech karmazinových, nese motovidlo; třetí dívka oděna jest rouchem žlutohnědým. Obrázek ten jest dílo velmi řemeslné.

Na l. 84. počíná se život sv. Pelagie. Byl sbor biskupů a patriarchů. Sjelo se mnoho duchovních i světských. Některého dne, dívajíce se biskupové oknem, spatřili rozkošnici sličnou, nádherně vylíčenou, vjíždějící se služebnictvem do města. Nábožní biskupové ihned od okna se odvrátili. Patriarcha jim ale domlouval, aby se jen oknem dívali, sám pak poslal ku správci města, aby onu ženu do sboru biskupů přivésti dal. Když pak do sboru vstoupila sličná, prostopašná krasavice, mluvil patriarcha řečí pohnutlivou, až hříšnici slovy překonal, že, rozdavši šperků a skvostů mezi chudé, na poušť se odebrala, kdež tak kajicně žila, že došla milosti před bohem. Malíř vybral si z legendy tu dobu, když Palagie v rozené i strojené kráse a nádheře vyjížděla do města. Ačkoliv umělec všelikou krásu, kterou legenda přičítá sv. Pelagii, ze slušnosti nemohl vylíčiti, přece přičinil se k tomu, aby obrázek jeho nebyl bez efektu. Sv. Pelagie oděna jest skvostným rouchem, na hlavě má byryt s dlouhým pštrosím pérem, krk ozdoben jest zlatým řetězem; hrdě sedí na oslu, drahým modrým prostřením přikrytém. Před Pelagií jde služebník v červené kamizolce a úzkých spodcích modré barvy, oštěp v ruce nejapně nesa; za Pelagií jdou dva služebníci v podobném kroji, halapartny v rukou nesouce. K študování kroje obrázek ten velmi dobře se hodí.

Na rubu l. 88. vidíš počátky študií nahého těla (anatomie). Sv. Maria Egyptská, jsouc pleti hnědé a celá nahá, toliko dlouhými bílými vlasy poněkud zakrytá, jde naproti mnichovi, roucho bílé před sebou držíc. Postava Mariina jest údů trochu hubených a proti mnichu příliš veliká. Malíř tím chtěl naznačiti vzdálenost, z které mnich přichází, jakž o tom i perspektiva krajiny svědčí. Dokonalostí technickou obraz tento nevyniká.

Na rubu l. 96. počíná se život Maryny panny, již otec co děcko opatu odevzdává, aby v mužském přestrojení žila v klášteře, by snadněji úkladů a pokušení světa zbavena byla.

Obrázek sv. Eufroziny na l. 97. podobá se obrazu sv. Ammona na l. 32. Obrázek na l. 101. představuje sv. Frontonia, s učeníky na poušť odcházejícího. Na l. 103. spatřuje se vnitřek komnaty: v zadu dvě gotická okna, strop dřevěný ve spůsob valeného klenutí, nad rovnými dveřmi kulaté okénko. Otec a matka stojí u prostřed komnaty, mezi nima dceruška Eufraxia, jíž matka ruku na hlavu klade.

Na l. 112. vidíš sv. Macharia Římského, muže nahého, středně bílými chlupy porostlého s nehty jako drápy: před ním stojí tři muži poutníci. V 16. století se snad obrázek ten lidem líbil; nám se tuze nelíbí. Na rubu téhož listu jest obrázek k legendě o sv. Posthumniovi, pro dílnu provaznickou, již představuje, povšimnutí hodný. Stroje provaznické jsou takové, jakých posud užívají. I kroje na obrázku můžeš si povšimnouti. Pokrajní ornament záleží z karafiátů a růží.

Obrázky na l. 121. o sv. Onofriu, na l. 125. o Abrahamu poustevníku, představují dotčené svaté co mnichy v skalnaté krajině. Na l. 132. jest opat Pakomnius vyobrazen co muž vážné a dobře kreslené postavy; pokrají listu ozdobeno jest ornamentem z vlčího máku.

Na l. 155 vidíš sv. Kristiána mnicha, an před kostelem kleče se modlí. Na l. 156. vidíš v komnatě sv.

Eleymonia, patriarchu Alexandrinského, co kardinála; v architektuře najdeš lilie slohu Vladislavského. Pokrajní ornament jest pěkný renesanční, velmi spletený, květinový. Na l. 180. jest obrázek k legendě o sv. Eugenii: sv. panna jde s dvěma komorníky ku vsi blíže města Alexandrie; oděna jest modrým těžkým rouchem; aby volněji kráčeti mohla, těžké roucho levou rukou pozdvihuje, tak že zpodní bílý šat poněkud viděti lze. Tvář jest mladistvá, vlasy bledé a husté, prostě po šíji splývající. V pozadí jsou dřevěné chaloupky s vyššími i nižšími střechami doškovými.

Rub listu 187. ozdoben jest obrázkem sv. Basilia opata, stojícího v kostele, s levé strany otevřeném, tak že z něho krajinu viděti lze. Kostel má strop dřevěný, pažený, sloupem podepřený; na šedé stěně vidíš konsekrační kříž, před nímž svíce hoří. Na l. 193. diví se sv. otec Effrem zázračnému sloupu, který až do nebe se vypíná.

Listem 236. počínají se v rukopisu tyto věci: o prospěšnosti čtení sv. otcův, o čistotě, o smilstvu, o chudobě mnichů, o trpělivosti, o odkazech, že mnich nikoho nemá souditi, o rozšafnosti, o střídmosti, o ustavičném modlení, o milosrdenství, poslušnosti, pokoře, pokání, o lásce, o předzvídání a j. Konečně následuje patero knih Mojžíšových, životy sv. otcův v Palestině a Mezopotamii, o skutcích cnosti. Veškeré tyto traktáty ozdobeny jsou většími i menšími iniciálkami, pěkně malovanými, bez obrázků. Kdo by byl rukopis psal neb maloval, toho po celém rukopise žádné stopy není.

Procházky archaeologické a místopisné v okolí Chrasteckém.

Vypisuje *Ant. Rybička.*

Procházky, jež tuto vypisujeme, vykonali jsme roku 1864 a 1865 společně s přítelem naším p. krajským komisařem M. Lüssnerem, a objevivše na nich mnohé důležité a dosavade neznámé starožitné, topografické a genealogické památnosti, sdělujeme je s laskavým čtenářstvem, jakožto pomůcku k důkladnějšímu poznání vlasti naší vůbec a kraje Chrudimského zvláště.

1. Chrasť a Podlažice.

V příjemné otevřené krajině na silnici, od Chrudimě ke Skutči vedoucí, leží téměř u prostřed město *Chrasť*, zavírající v sobě 300 domů s 1750 obyvateli. Až do roku 1848 měla zde své sídlo soudní a politická správa spojeného panství Chrasteckého a Roubovického, náležitého biskupovi Královéhradeckému, jenž tu větší část roku zůstává. Město jest čisté a dosti dobře vystavené, nechová však v sobě zvláštních starožitných památek stavitelských ani uměleckých. Na čtverhraném náměstí stojí uprostřed chrám děkanský s dvěma věžemi, r. 1710 až 1717 od biskupů T. Bekra a J. A. Vratislava v tehdejším způsobu vystavěný, v němž jest památný toliko náhrobník knížete Jiřího *Kantakuzena*, jenž co setník pěšího pluku Pallavicini a poslední rodu svého zde zemřel. Naproti chrámu na straně západní stojí starší dům, škola městská. V XVI. a XVII. století býval tu slavný sbor a škola bratří českých (Pam. IV, 53), jehož správcem byl r. 1594 Bartoloměj Němčanský (Dekrety 265). —

Na východní straně náměstí stojí biskupská residence, obšírné stavení o jednom patře, jehož způsob, vejdeme-li do vnitř, zřejmě ukazuje, že celé nebylo v jedné a též době vyvedeno, nýbrž přístavky pozdějšími rozšířeno. Nejstarší severní část residence, skládající se z bývalé tvrze, jenž byla v druhé polovici XVI. století od pp. Slavat vystavena a na začátku 17. století za paní Markety Berkové roz. Trčkovy z Lípy opravena. [1]) Ku tvrzi přistavěli následující držitelé, biskupové Václ. Fr. Košinský svp. z Košína a po něm Jan Jos. Vratislav z M. jiné ještě části [2]), dadouce tomu celému stavení zevnitř jakous takous souměrnou formu. Zvláštním sídlem panským stala se Chrasť teprv v druhé polovici století XVI.; až do první čtvrti století XV. náležela s některým jiným zbožím *klášteru Podlažickému*, potom pak téměř 100 let byla v zápisném užívání rozličných rodů, až přišla dědičně v držení pánů Slavat, kteří ku konci století XVI. sídlo v Chrasti si vystavěli.

Klášter Podlažický (srovn. Památky VII 219.) stával asi čtvrt hodiny od Chrasti v stranu východní ve vsi Podlažicích, při silnici do Skutče vedoucí, v malebné krajině, jíž potok „Žejbro“ od jihu k severu protéká, tam kde nyní stojí filiální chrám sv. Markety, pivovár a jiná stavení.

Dotčený chrám sv. Markety vystaven byl r. 1696 od biskupa Fr. Kr. hrab. z Talmberka. Jest 36 kroků dlouhý a 11 kroků široký; u vnitř jdou do kola ambity

[1]) K tomu ukazuje erb Trčkovský s literami M. B. (Marketa Berková) a rok 1605 v přízemní chodbě ve dvoře nade dveřmi zazděný.

[2]) K tomu se vztahují erby: Košinovský nad hlavním vchodem ve dvoře, Vratislavský nad vchodem zvenku. Při Vratislavském čte se: *Joan Jos. D. G. Episcopus Reg. Hradecensis S. R. J. Comes Wratislaw a Mitrowic fieri fecit 1742.*

čili chodby otevřené s kruchtami; jsou sedm kroků široké, a poboční lodě jaksi nahražují; polokulatá okna v nich i na kruchtách jsou nyní do pola zazděna. Hlavní oltář sv. Markety nemá do sebe naprosto nic umělého; postranní dva oltáře v chodbách zasvěceny jsou bolestné P. Marii a P. Kristu na kříži. Za hlavním oltářem čte se chronogram: *DeI faVore prIstIno nItorI MerestItVI jVssIt CaroLVs HanL epIsCopVs* (=*1834*).

V prostřed lodi jest krypta, na jejímž závěrečním kameni čte se kolkolem tento nápis: *Joan. Franc. Chris. Dei et Sae sedis apost. Gratia epis . . . . de Talmberg, obiit an. Do. die 3. Aprilis aetatis suae 57*; uprostřed viděti erb Talmberský (dvě lekna) s příznaky hodnosti biskupské, v rozích pak čísla 1. 6. 9. 8. (1698).

V předsíni chrámové složeny jsou rozličné kusy pískových prahů, kružeb z oken, růží gotických, nosičů, kachlů a t. p. věcí, z větší části pilně a ozdobně zdělaných — [3]). Průčelí ozdobeno jest dvěma věžemi cibulovitými, šindelem krytými; na severní věži visí jediný tu pozůstalý zvon, na němž jsme pro nepřístupnost toliko mohli čísti: „*Letha Panie MDXXXV.*“

Benediktinský klášter Podlažický založen byl od Vrbaty, jehož předek téhož jména připomíná se r. 1086 v listu, jímž král Vratislav klášteru Opatovskému vsi některé daroval [4]). Lid nábožného Vrbatu, který klášteru veliké své zboží odkázal, za blahoslaveného pokládal, nazývaje kostelíček sv. Jana pod Skalou blíže Podlažic „u sv. Vrbaty“ a slavě každého roku den jeho úmrtí dne 21. pros. Zboží, jímž Vrbata klášter svůj nadal, rozkládalo se od potoka Žejbra až k horám Čelakovským, ale bylo tehdáž ještě docela nevzdělané a lesy pokryté. Na klášter Podlažický pamatovali pak i jiní dobrodinci, darujíce mu grunty a platy a činíce mu všelijaké milosti: vládyka Štěpán dal klášteru knihy a clo (theloneum) v Stradouni blíže V. Mýta, vládyky Budislav, Jaroslav a Zbislav darovali mnichům Podlažským knihy a svršky veliké, jakož i grunty a platy; vládyka Fabian dal klášteru jakousi ves (villam); pan Načas a paní Iscislava učinili klášteru rozličné dobrodiní [5]).

Jak se podobá, přišli první Benediktini do Podlažic z jiných klášterů Českých, snad z Břevnova neb z Opatovic. Měli tu zprvu malé sídlo (cella), z něhož vzrostla osada čili klášter, který, byv r. 1159 dokonán [6]), na hodnost opatství povýšen byl.

První známý opat *Hugo* připomíná se 16. června 1160 jakožto svědek vedle Mizlocha, opata Opatovského [7]). Tak jako mniši řádu benediktinského vůbec, prohlíželi tolikéž benediktini Podlažičtí k vzdělávání krajiny, kteráž byla tehda ještě z větší části neourodná a lesy porostlá, a zakládali v ní nové osady, aby tím rozhojnili své příjmy; při tom zanášeli se také přepisováním kněh, pěstovali umění výtvarná, vyšší vědomosti humanistické a historické. K tomu ukazuje předkem to, že v klášteře Podlažickém vzdělán byl tak zvaný „*liber gigas*“ nebo „*codex grandis*“, t. j. kniha ohromná, na 305 pergamenových listech, 37″ z děli, 20″ z šíři, rukou mnicha *Sobéslava* psaná, obsahující v sobě sumu všech tehdaž známých vyšších vědomostí [8]).

Nemajíce klášterníci Podlažičtí sami velikých příjmů neb zvláštní cizí pomoci, bývali často v nesnázi peněžité a musili se dlužiti i prodávati a zastavovati rozličné stkvostnosti a majetky klášterní. Tak zastavili r. 1245 i výše jmenovaný kodex klášteru Sedleckému, od něhož jej později vyplatil opat kláštera Břevnovského, kde se choval až do r. 1648, kdež od Švedů nalezen a do Štokholmu poslán byl. Na to nemáme po sto let žádných zpráv o příbězích a představených toho kláštera [9]).

R. 1349 byly postoupeny čtyři dekanáty s chrámy světskými i klášterními k novému biskupství Litomyšlskému, mezi nimiž přivádí se v dekanátu Chrudimském také *klášter řádu sv. Beneše v Podlažicích* s opatem a 20 mnichy [10]).

Tenkráte náležely k zboží kláštera Podlažického tyto osady buď celé neb necelé: Podlažice, Chrast, Chocholice, Horka, Mezhoř, Skala, Dobrkov, Bořice, Rosice, Roubovice, Kostelec (Vrbatův), Louka, Habrovec, Havlovice, Hlina kostelní, Vrbětice, Tisovec, Vyhnanov,

---

[3]) Stavební tyto pozůstatky nalezeny byly, když nynější p. biskup K. Hanl před několika lety zbořeniny a jámy v okolí kostela odkliditi, vyrovnati a celé to místo stromy vysázeti dal. Drobnější a krásnější starožitnosti, které tu byly objeveny, uloženy jsou v kapli biskupské v Chrasti. Mezi nimi jsou některé velmi ozdobné a památné, jako: nosič, záležející z hlavy ženské, rouchem přikryté; krucifix bronzový, pěkné ozdůbky z pálené hlíny a j. (Pam. II, 92). P. konservator Fr. Šmoranc, porovnav bedlivě tyto starožitnosti s pozůstatky bývalého chrámu dominikánského v Chrudimi, při stavění krajského soudního domu r. 1862 objevenými, vyrozuměl tomu, že i chrám Podlažský i dominikánský vystaveny byly velmi umělé za nejskvělejší doby gotiky, v první polovici 14. století, a to, jak se podobá, od týchž mistrů stavitelských.

[4]) Erb. Reg. I, 72. a Památky VII, 308. Jméno Vrbatino připomíná posud ves Vrbětice v okresu Nasavrškém a *Kostelec Vrbatův*, kratčeji Vrbův, ves druhdy Kostel zvaná, v témž okresu.

[5]) Nekrolog Podlažický v Dudíkových „Forschungen in Schweden“ str. 207.

[6]) Neplach, kronikář Opatovský, napsal: Anno MCLIX consumatum monasterium ordinis nostri in Podelasithch. Dobneri Monum. IV, 106.

[7]) Erben: Reg. I, 134.

[8]) Tento „codex grandis“ obsahuje v sobě: Novum et vetus testamentum, partem omnium septem artium liberalium, Josephum, Cronicam (Cosmac) regulam s. Benedicti, calendarium. Více o tom obrovském rukopisu najdeš v Časop. česk. mus. 1851, I, 98. sld. a v Dudíkových Forschungen in Schveden 207.

[9]) Vůbec náleží klášter Podlažický k Českým a Moravským klášterům benediktinským méně známým, jakž na to již toužil Bonaventura Pitr (Thesaurus absconditus 208), jemuž sotva deset listin, kláštera toho se týkajících, do rukou se dostalo, ačkoli hledal, kde jen mohl.

[10]) Codex diplom. Mor. VII, čís. 974.

od níž je koupil dne 29. července 1656 kardinál Arnošt hrabě z Harrachu [32]), od něhož je převzal za 88.000 zl. rýn. císař Ferdinand III. k nadání nového biskupství Královéhradeckého. Biskupství to bylo však teprv za cís. Leopolda I. r. 1664 skutečně vyzdviženo, kterýž kromě panství Chrasteckého vykázal ještě jistinu 30.000 zl. rýn. k vyživení nového biskupa, od kteréž doby zůstalo zboží Chrastecké bez přerušení v držení biskupství Královéhradeckého.

Znamenité zříceniny kláštera Podlažického a bývalého při něm nádherného chrámu spatřovaly se ještě za časů Balbinových; když však Frant. Krištof hrabě z Talmberka dosedl na biskupský stolec Hradecký, zamiloval si půvabné okolí Podlažické tak, že dal rozvaliny kláštera a chrámu odkliditi a na jich místě r. 1656 nový kostel sv. Markety vystavěti a zřídil při něm kněze, na jehož vychování vykázal sumu 3000 zl. rýn., aby tam třikráte za týden mši sloužil a vyučoval lid ve víře katolické. Při stavění nového kostela dokopali se krypty bývalého kláštera, v níž bylo prý nalezeno ještě několik rakví někdejších opatů a mnichů Podlažických [33]). V obnovené kryptě byl po smrti své pochován zakladatel toho nového chrámu, biskup Fr. Kr. z Talmberka († 1698) i se svou sestrou Ludmilou Kolovratovou z Talmberka [34]).

V novější době staly se Podlažice a Chrast památnými v dějinách umění a literatury, že narodil se v Podlažicích r. 1775 *Antonín Machek* [35]), malíř a portrétník výtečný, který byl v Chrasti v domě biskupa J. z Háje vycvičen v základech umění malířského, a že ve škole Chrastecké výše 20 let (1812—1836) platně působil výborný paedagog. spisovatel český *J. N. Filcík* [36]).

2. Chraštice.

Jdouce od Podlažic severozápadně, přijdeme za čtvrt hodiny do *Chraštic*, kdež jest kostelík se hřbitovem a několik stavení ku Chrasti připsaných.

Kostelík sv. Martinu zasvěcený stával tu již v XVI. století, roku pak 1721 byl od Adama hraběte Vratislava z Mitrovic, biskupa Hradeckého a pána zboží Chrasteckého, v nynějším spůsobu přestaven, vysvěcen a oltářem dosavádním neumělým, opatřen, — svědčí o tom nápis latinský s erbem Vratislavským u vnitř kostela na straně epištolní. Již v XVI. a XVII. století pochovávali se při tomto kostelíku obyvatelé Chraštečtí, a tehdejší držitelé toho zboží i jiní okolní šlechticové měli v něm pohřeb svůj, — jakož tomu vyrozuměti lze ze starodávných náhrobníků, jichž se hojný počet vně i uvnitř kostela nachází, čímž tato svatyně nabývá nemalé důležitosti ku genealogii šlechty domácí, v okolí tom někdy usedlé.

U vnitř kostelíka spatřujeme tyto náhrobky:

a) Vzadu do hlavního oltáře vezděn jest kámen s erbem Sáků z Bohuňovic [1]) a s tímto nápisem: „Leta Panie 1613 tu sobotu dne swateho Waclawa pan Bůh raczil powolati stohoto swěta vrozeného pana Gyndrycha Saka z Bohunowicz na tehoz pak . . . . nahore pßaneho; gehožto dusse w rukau božích gest. Wßickny my zagiste vkazati se musijme przed saudnau stoliczi Kristowau by przygal gedenkaždy za to což czl." —

b) Za týmž oltářem zazděny jsou do zdi chrámové dva náhrobníky, jeden nad druhým. Na hořejším čte se nápis: „Leta Pane 1588 . . . vmrzela vrozena Panna Johanna dcera vrozeneho pana Waclawa Dčbanowßkeho z Dčbanowa a w Wladiczkych Rossiczych, gegiž telo oczekawa weczneho wzkrzißenij mage XXI nedeli . . ." Pod tím jest erb rodiny Dčbánovských z D. [2]).

c) Na dolním kameně čteme takto: „ . . . 1584 w auterey przed sw. Bartologe umrel . . . . P. Albrechta Slawathy z Chlumu z Kossumberku na Klassterze. . . . . a Chrasti gme . . . S. Waclaw ... gehozto telo tuto w Panu odpocziwa." Na tom kameni spatřuje se erb Slavatovský a vyobrazení pacholíka ležícího s nápisem: *Hodie mihi, cras tibi.*

d) Vedle těch kamenů vezděn jest jiný s nápisem: „Leta 1615 we cztwrtek po Pamatcze na nebe wzeti Panny Marye Vrozeny a stateczny Rytirz Pan Jan Adam Klusak z Kostelce w Raubowiczych dokonal žiwot swug w Panu Krystu po dewate hodině a Tělo geho gest pochowano w kostele Chrassichych w pondělij na S^o^ Matausse." (erb Klusáků z Kostelce [3]).

---

[32]) *D.* Z. 310. H. 25.

[33]) Týž biskup dal také znovu vystavěti kostelík ke cti sv. Jana kř. v malebném a romantickém údolí „pod *Skalou*" asi hodinu cesty od Podlažic ležící.

[34]) *Berghauer*: Protomartyr.; *Schaller*: *Top.* Chrud.

[35]) *Slov. Naučný*, kde však omylem čteme: v Podl. u Kolína, místo u Chrasti.

[36]) Tamtéž III, 90.

[1]) *Sákové z Bohuňovic* byli česká rodina starožitná, která se připomíná již v století XV.; později kvetla také na Moravě; r. 1624 povýšena byla do stavu panského, r. 1721 do stavu hraběcího. V erbu nosili dvě ostrve dubové o čtyřech sucích křížem přes sebe položené v zlatém poli, nad helmem pak tré per pštrosích. Podobnost erbu Sákovského s erbem pánů Berků z Lípého (dvě ostrve křížem položené, nikoli o čtyřech, než o *šesti* sucích, nad helmem pak tytéž ostrve) zavdala Sommerovi (Topogr. Chrudim.) příčinu, že myslil, že v Chrašticích odpočívali páni Berkové z Dubé.

[2]) Dčbanovští ze Dčbanova, vládycká rodina staročeská, užívali v erbu dvou žezel čili hůlek kříčovitých, křížem přeložených. Psali se dle sídla svého v okolí Vysokého Mýta a kvetli v stoletích 15. — 17.

[3]) *Klusákové z Kostelce* pocházeli ze staré vládycké rodiny české, jenž byla druhdy v Chrudimsku, Hradecku, Čáslavsku a jinde usedlá, užívajíc v erbu dvou veřejí zlatých vedle sebe vzhůru postavených v poli modrém. Kvetla ještě v minulém století. (Viz *Paprockého* Diadochus o stavu ryt. a Slov. Nauč. IV, 707.)

e) V presbyteři na straně epištolní vezděny jsou čtyři náhrobníky. Na prvním čteme takto: „Leta 1553 w Sobotu po prwni nedelj w poſte umrel gt Diwiš Syn vrozene. Pana Albrechta Slawatỹ z Chlumu a Koſſ. gehožto telo w nadegi dobre tuto odpoczywa ziw byl hodin gedenact." Při tom erb Slavatovský.

f. Nad tím jest jiný kámen s nápisem: „Letha Panie MDC. dne 27. dubna vmrela vrozena Sſlechticzna Katerżina Slawa . . . z Ch. z K. gegiž telo radoſtne wzkrziſſenj w nadegi oczekawa. (obraz šlechtičny a erb Slavatovský).

g. Vedle toho třetí kámen s nápisem: „Leta 1592 vmrzela Katerzyna dczera vrozeneho Pana Gindrzicha Saka z Bohunowicz przed Swatau Katerzinau gegižto telo tuto odpoczywa ſtarzỹ 17 let." (vyobrazení panny a erbu Sákovského).

h. Čtvrtý kámen, na němž vidět matronu s erbem rytířů Seletických ze Smojna, kolem pak tento nápis: „Leta Panie 1591 tu ſtrzedu prwni poſtnij vmrzela vrozena Panij Ludmila Sakowa z Smoyna gegižto duſſi Pan Bu. miloſti byti." [4])

Na straně evangelií vezděno jest také několik náhrobníků s nápisy a erby, a to: *i*) „Leta Panie MD85 „w patek po S. Witu umrł gt Adam CRu? Slawata Syn „vroze. Pana P. Albrechta Slawatỹ z Chlumu z Koſſumberku „a na Chraſti gehožto tielo tuto a duſſe w rukauh bozich „odpočiwa čekage weſeleho wzkrzyſſenij." při tom erb Slavatovský a chlapec ležící, nad nímž čteme: *„Hodie mihi, cras tibi."*

k. „Leta 1595 v ſtrzedu pr. S. Michalem Archandelem vmrzela vrozena panna anna katerzina dcera vroz. pana Albrechta Slawatỹ z Chlumu z Koſſumberku na Chraſti magicz wieku ſweho 29 n. a tuto odpo. (vyobrazení děvčátka a erbu Slavatovského).

l. Níže jest kámen s vyobrazením rytíře ozbrojeného, palcát v ruce držícího, a erb Sákovský s nápisem: „Letha panie 1610 tu Stredu po Swatym Fſilippu a Jakubu vmrzel gt vrozeny Pan Gindrzich Sak z Bohuniowicz gehož tielo tuto odpoczywa a oczekawa radoſtného z mrtwych wzkrziſſenij k žiwotu wiecznemu. [5])

m. Kámen s obrazem matrony, s erbem vládyk z Stropína a s tímto nápisem: Leta Pane 1591 v bilu ſobotu vmrzela geſt vrozena pane (*sic*) Anna Sakowa z Tropina a tuto pochowana geſt oczekawagicz wzkrziſſenij tiel z mrtwi. Amen. [6])

Náhrobky *l* a *m* vytesány byly zběhlou rukou uměleckou.

V lodi chrámové býval u prostřed sklípek pohřební rodiny Slavatovské, nad jehož vchodem jest kámen s erbem a s tímto nápisem: „Letha Pane MDC dne XXIII. „meſice Ledna vmrel vrozeny Pan P. Albrecht Slawata z „Chlumu z Koſſumberku a na Chraſti . . . . ſwau rodinau „pochowan oczekawa . . . wzkrziſſenj."

Na hřbitově, u prostřed něhož kostelík ten vystaven jest, spatřujeme taktéž několik památných náhrobníků starších i novějších.

Ve zdi hřbitova na straně severní vidíš pískový náhrobník s obrazem panny s korunkou, erbem Slavatovským a s tímto nápisem: „Leta Paně MDXCIX dne XX czerwence żiwot ſwũg ſſtaſtně a poteſſeně dokonala vrozena ſſlechticzna Hedwika Slawatowna z Chl. a Koſſ. w letech 18 gegiz telo tuto w giſte nadegi ocekawa radoſtne wzkriſſeny."

Vedle toho náhrobníku vezděn jest jiný, na němž vyobrazeni jsou pacholík a děvčátko, okolo nichž jde tento nápis: „Leta 1604 24. 7bs Katerzinka ... 28. 8bs Samuel dytky wlaſtnj ctihodnéº K. Mathauſſe S. Czernohorſke ... naproti gak tělo kamẽ vkazuge w ẑe pohřbene odpočjwagj." U prostřed kamene čte se: „Neumřelat děwecka ale ſpi Mat. 9 aetatis ſuae 6 heb. Neplacz 13. Luc. Ay syn twug ziw gt. Ja. 4. aetatis ſuae 4 as. — Aczkoli kuži naſſi wſſecko tělo czerwy zwrtali wſſak w těle ſwem vzkjme Boha Job. 19." [7])

Před vchodem chrámovým stojí sprostý mramorový památník biskupa *Jana z Háje*, [8]) muže vzdělanosti, svobodomyslnosti a dobročinnosti svého času vůbec pověstného. Na kameni tom čteme charakteristické nápisy v jazyku německém a českém (od přítele jeho Kornovy sepsané); český zní doslovně takto: „Zde ſobě wywolił odpočjnutj Jan Leopold biſkup Kralohradecký by ani po ſwe ſmrti (tak gehe poſledni wůle znj) od ſweho mjleho Ljdu oddělen nebył, mezy njmž Blahoſlawenſtwj ſpokogeneho žiwobytj požjwal, wyſlowne odpiral wſſech pamětnỹch Náhrobkũ ſpokogen gich w Srdcjch tychž doſahnauti, kterež oſſtaſtniti taužil. Ah! on gich doſahł, on byl hoden gich doſahnauti.

Vedle kamene toho stojí náhrobek kanovníka Hradeckého *Jana Venuto*, který zemřel dne 1. dubna l. 1830,

---

[4]) *Seletičtí ze Smojna* užívali v erbu štítu, čarou u prostřed vykrojenou, shůry dolů rozpoltěného, jehož pravá polovice byla na tři části na příč rozdělena; kvetli v století XV. — XVII. a drželi delší čas Dymokury a jiné zboží v Hradecku.

[5]) *Jindřich Sák z Bohuňovic* sídlel v Chrasti, drže tam dům a grunty, a byl, jak se podobá, hejtmanem toho panství za pánů Slavatů a paní Markety Trčkovy; 1590—1610 připomíná se několikráte v smluvách a jednáních souvěkých co svědek neb prostředník.

[6]) *Stropínové z Stropína* (Tropína), rodina vládycká, užívali v erbu štítu, jehož levá polovice šachována, pravá pak šesti kostkami vyložena, kteréž v dvou řadech, a to tak, že prostřední nad dvě postranní vyniká, postaveny jsou. Drželi zboží pozemské v Chrudimsku a grunty šosovní v Praze a v Chrudimi ještě v první polovici století XVII.

[7]) Jak se podobá, byl otec dětí těch *„ctihodný kněz Matouš Černohorský,"* onoho času správce duchovní a kazatel v městečku Chrasti, jehož obyvatelé i držitelé k víře evangelické a bratrské se přiznávali.

[8]) Viz Slov. Naučné III, 578.

chowano. . . . . s obrazem děvčátka a s erbem Talackovským.

g. „ . . . . 1602 w ſtrzedu po ſwatem Michalu vmrel „geſt Albrecht ſyn vrozeneho Pana Gindrzicha Talaczky z „Geſſtieticz na Sinczanech gehoż tielo w to to miſtie leży.

Z venku do zdi kostelní vloženy jsou tyto náhrobníky, a to na straně jižní: *a.* „Leta panie 1545 w patek „przed ſtrzedopoſti vmrzel vrozeny pan Jan Talaczko z Ge„ſſtieticz a na Zeſtoczich a tuto pochowany geſt, pane Bozie „racz miloſtiw byti duſſi gehо;" s erbem Talackovským.

b. „Leta panie 1553 w ſobotu przed prowodni nedieli „vmrzela vrozena panij Anna SSkrrowada manżelka vroze„neho Pana Waczlawa Talaczka z Geſſtieticz a na Roſiczych „a tuto pochowana geſt pane Boże racz miloſtiw byti duſſi „gegi;" s erbem Škrovadským [8]) — náhrobek ten jest velmi pěkná práce kamenická.

c. „Leta Panie 1610 w Patek . . . . rytirze P. Gin„drzicha Talaczky z Geſſtietic na Roſicich a tuto odpo . . . . s obrazem matrony a erbem Zasmuckých pak lit. „G;" pak na straně severní: *d.* „Letha Panie 1504 den ſwatého Jana Krytele vmrzel vrozeny pan Jan Okrauhliczky z Knienicz gehożto telo tuto odpoczywa oczekawagicz przijſtij ſyna Bozieho a wiecneho żiwota" — s erbem Okrouhlických a literami W. B. [9]).

Do zdi hřbitovní vloženo jest tolikéž několik kamenů náhrobních z hrubého pískovce, které jsou již téměř na prosto nečitelné, ježto dolní část jich v zemi zakopána, hořejší pak od dešťů a větrů již valně setřena jest. Na jednom z nich viděti erb Talackovský a slova: . . . „Leta Panie tiſiciho ſedmdeſateho dewateho, na druhém: „Leta Panie 1587 w uterу przed ſwatym Hawlem vmrzela vrozena pani Kryzelda . . . tuto geſt pochowana . . . . s erbem, na němž vyobrazena trubka lovčí a nad helmem tré per pštrosích; na třetím: . . . . Gindrzich Talacko . . . . . s erbem Talackovským; na čtvrtém toliko rok 1597 a vyobrazení rytíře ozbrojeného.

Na věži visí tré zvonů. Na velkém, jenž má průměru 4′ 4″ a jest pěkné dílo konvářské, čte se tento nápis: „Jakoż Moyżiš powyſſil hada na pauští, tak ma „powyſſen byti ſyn człoweka, aby każdy, ktoż wěri w něho „nezahynul, ale měl żiwot wečny, nebo tak Buh miloval „ſwět, że ſyna ſweho gednorozeneho dal, aby każdy ktoż wěřj w neho nezahynul ale měl żiwot wěcny nebt nepoſlal buoh ſyna ſweho na ſwět, aby ſaudil ſwět, ale aby ſpaſen byl ſwiet ſkrze něho." — „Letha Panie MDLXXXXI. ſlyt geſt zwon tento ke czti a k chwale buoži odemně miſtra Eliaše zwonarze w Hradcy nad Labem."

Na druhém, prostředním zvonu, jenž má průměru 3′ 6″, čteme okolo koruny: „*Anno* × *millesimo quingentesimo* × *decimo* × *V.* × *hec* × *campana* × *fusa* × *est* × *in grec* × *super* × *Albea* × *firma* × *urbe* × *in* × *laudem* × *Dei* × *atque* × *genitricis* × *Marie* × *sancte* × *9* × *Andreae* × *in* × *villam* × *rosice* × *deus* × *felicem* × *atq.* × *utilem* × *foveat* × *in* × *laudem* × *suam.* Na druhé straně spatřuje se obraz sv. Ondřeje.

Na třetím zvonu, který má průměru 2′ 5″, jsou tyto nápisy okolo koruny: „*Verbum Dei manet in eternum*" Slowo panie aż na wieky;" dole: „leta panie MDLVII tento zwon ſlit od Jana Zwonarze w mieſtie Hradczy nad Labem do dobrygho" (sic).

Rosice Vládycké byly již v XIV. století sídlem samostatným, avšak zboží k němu náležité patřilo obyčejně několika majitelům. Jakožto nejstarší známí držitelé statku Rosického připomínají se ku konci XIV. a na začátku XV. století *Mikuláš Dyk* a *Ondřej z Rosic*, kteří r. 1403 přijali od bratří Petra a *Přibíka z Týnce* (Hrochova) jinak *z Chroustovic* v léno ves Kratišovice. — R. 1415 žil Jan z Rosic, jenž přivěsil pečeti své k listům stížným do Kostnice poslaným [10]). Později připomíná se panoš *Jakoubek z Rosic*, jenž r. 1440 přistoupil k lantfridu čtyř krajů; připomíná se ještě r. 1456 co *Jakoubek Larva z Rosic* [11]).

Větší část zboží Rosického držel času toho *Mikuláš Čelák z Rosic*, jemuž náležely také Seslavice a Uhercice. Celé to zboží zastavil 1451 *Janovi z Mrdic* a Chrasti, načež je pak držela dcera jeho *Marketa Čelákova ze Seslavic* [12]). R. 1473 prodal *Vilém z Chlebova* grunty a platy své ve vesnicích Srbci a Mravině obci Litomyšlské [13]). Po něm přešly Rosice (t. j. větší část zboží se sídlem rytířským) na rodinu *Talackú z Ještětic*, v jichž držení zůstaly přes sto let. R. 1483 připomíná se *Vaněk Talacko*, po něm pak (1512 sld.) *Jindřich T. z J.* [14]), který držel tehdáž v Rosicích tvrz, dvůr poplužní,

---

[8]) *Škrovadští ze Škrovad*, jichž prvotní sídlo byl Škrovad, dvůr a ves na bývalém panství Nasavrském, užívali v erbu půl býka černého, s levé strany na pravou vystupujícího, v poli modrém.

[9]) *Okrouhličtí* (Vokrouhličtí) z Kněnic nosili v erbu beraní rohy černé v poli zlatém (*Slov. Nauč.* V, 1024). Litery W. B na tomto, jakož i CK. na předešlém kameně vytesané jsou monogramy čili začáteční písmeny jména mistrů kamenických, kteří náhrobníky ty zhotovili, a jak se podobá, v Chrudimi zůstávali.

[10]) *Arch. Č.* I, 393.

[11]) Arch. Č. I, 255; III, 479.

[12]) Tamt. III. 550; 349.

[13]) *Jelínek* Hist. m. Litomyšle II, 59.

[14]) Arch. Chrud. *Titulář* 1534.

Za téhož Václava Talacky stalo se dne 22. května 1527 s přivolením p. Zdenka Kostky z Postupic a na Podlažicích, Jindřicha Rouše z Hostovic a Hynka Mladoty z Solopisk narovnání o lesy, řečené *Doubravy*, které přislušely k obci Rosické, Seslavské a Synčanské, a to takové, aby lidé v Doubravách těch více dříví neroubali ani dobytek tam pásli bez dopuštění a vyměření zřízených k tomu tří hajných, a to pod pokutou k záduší Rosickému; než Doubravy vedle obce

několik dvorů kmetcích s platy, pak Seslavice, Nabočany a Libanice. Zboží to zůstavil synu *Václavu T. z J.*, který byl času svého pro svou rozšafnost a ráznost osobou vůbec váženou a míval tudíž účastenství v souvěkých jednáních veřejných a soukromých 1525—1546 [15]). Týž odprodal od dědictví svého dvory kmetcí v Nabočanech *Burjanu Závišovi z Osenic a Libanice* a *Karlovi Orelskému ze Sán* [16]), po shoření pak desk vložil dědictví své znovu do desk [17]). Dne 7. pros. 1554 koupil od Václava Vokrouhlického z Kněnic a na Borovnici jeho statek zápisný *Hory Čelákovské*, někdy klášteru Podlažickému náležité, za 2350 kop gr. českých [18]). Po něm držel zboží Rosické a Čelákovské syn jeho *Václav II. T.* (1550—1558); měl za manželku Annu Škrovadku ze Škrovad, kteráž mu zemřela r. 1553, on pak sám smrtí sešel r. 1558, zůstaviv syna *Václava (III) T. z J.* Tento držel po stryci *Janovi T.* část zboží Žestockého a přikoupil k zboží Rosickému gruntů a platů některých v Bitovanech. Byl jako děd jeho muž vzdělaný a zkušený, zastával několikráte úřad hejtmana krajského a býval častěji při všelikých jednáních a sjezdech zemských. Manželku měl Marketu ze Zásmuk na Roubovicích, s níž měl syny Jindřicha, Mikuláše a Jana, dcery Mandalenu, Annu a Evu. Zemřel r. 1591. Bratr jeho *Jan T. na Trojovicích*, po něm pak *Jindřich T. na Syčanech* byli poručníky dětí jeho, k jichž potřebě musili r. 1595 prodati části zboží Čelákovského: Kostelec, Týn, Smrček, Louku, Čejřov a Habrov Václavu Vojíři Saskovi z Vacovic, před tím pak r. 1592 grunty a platy v Bitovanech [19]). Okolo r. 1600 uvázal se Jindřich T., nejstarší syn Václava T., ve zboží Rosické, od něhož r. 1603 odprodal některé grunty nad Střiteží v Klnících (?) a, jak se podobá, zemřel ještě před vypuknutím bouří stavovských (1618), zůstaviv po sobě dětí nezletilých.

Jakož výše připomenuto, nedrželi Talackové celé Rosice, než toliko tvrz, dvůr poplužní a některé dvory kmetcí; druhá část vsi, dvůr poplužní s podacím kostelním (farou), mlýnem i ostatními dvory kmetcími náležela jiným rodinám. K r. 1567 připomíná se vedle Talackú také *Václav Javornický z Javorníka*, na dvoře v Rosicích a Běle, jenž byl delší čas hejtmanem na Rychmburce. Po něm držel to zboží *Jan J. z J.* (1606 — 1623) [20]). Kromě toho držel okolo r. 1580—1590 dvůr nějaký v Rosicích *Václav Džbanovský z Džbanova*, jehož dcera Johanna pochována byla r. 1584 v kostele Chrastickém. Okolo r. 1626—1634 seděl na dvoře v Rosicích *Matyáš Šindel z Ebrharce*, jejž čteme několikráte mezi komisary k shlednutí gruntů zpustlých na okolních statcích od místodržících vyslanými [21]). Dvůr s podacím a s jiným příslušenstvím dostal se napotom ku zboží Chrasteckému a zároveň s ním k biskupství Hradeckému.

Co se týče druhé části Rosic a náležitého k nim zboží Rosického a Čelákovského, byl výše jmenovaný Jindřich Talacko posledním jejím držitelem z rodiny této; neboť již r. 1612 byl *Lev Burjan Berka z Dubé* na Rychmburce pánem na Rosicích [22]) a zůstavil je potomkům svým, při nichž zůstaly až do vymření rodiny Berkovské. — R. 1714 připadly Rosice a Úřetice *Václavu Albrechtovi* hraběti *z Vrbna* a Freudentalu [23]), který je prodal r. 1718 dne 20. ledna *Václavu Norbertovi hraběti Vchynskému z Vchynic*, nejv. hofmistru král. Č. za 215.000 zl. rýn. K zboží tomu náležely tehdáž: část vesnice Rosic Vládyckých se zámkem a pivovárem, pak vesnice celé: Úřetice, Dvakačovice, Bližnovice, Skála, Blansko, Syčany, Seslavce, Radim, Žestoky, Kvasiny, Dřeveš, Vrbětice, Střítež, Vyhnanov, Tisovice, Čelákov a Bystřice; pak části vsí: Běly, Vejvanovic, Zásady a Čankovic, 3 kostely filiální: v Žestokách, v Čelákově a Vejvanovicích, 12 krčem, 8 mlýnů a 7 dvorů (v Rosicích, Úřeticích, Syčanech, Žestokách, Skále, v Čelákově a Dřeveši) [24]). Při rodině Vchynských zůstaly Rosice až do dnešní chvíle, jsouce částí fideikomisu od knížete Štěpána Vchynského v minulém století zřízeného.

Rosické a k hájku páně Kostkovu se táhnoucím mohli lidé roubáním dříví a pasením dobytka užívati.

[15]) Sněmy. Arch. Chrud. a Chrast.
[16]) *D. Z.* I. D. 11.
[17]) *D. Z.* 250. K. 7.
[18]) *D. Z.* 51. B 9.
[19]) *D. Z.* 169. D. 13. a 170. J. 8., Arch. Chrud.
[20]) Arch. Chrud.
[21]) *Arch. Chrud. Skuteč.*
[22]) Tamtéž.
[23]) IV. *růžový starost. Kvat.* A. 22.
[24]) *D. Z.* 493. M. 18.

Odvolávání se měst Českých k vrchnímu právu Starého města Pražského.

Sepsal *Fr. J. Zoubek.*

(Přednešeno v historické sekci král. České společnosti nauk dne 11. června 1867.)

Praha vždycky od králů i od měst Českých za hlavu a matku měst byla pokládána. Václav II. vyznal (18. září 1299), že jest Praha v království městem nejpřednějším a nejdůstojnějším (talis civitas, quae capitalem in regno nostro dignitatem obtinet); Kolínští odpověděli (1310) arcibiskupovi Mohučskému, že tak ve všem chtějí se zachovati, jak se zachová Praha, jich hlava a matka (Quidquid Praga, nostra metropolis, fecerit, et nos simi-

liter faciemus. Chron. Aulae Reg. 260); Jan Lucemburský nazval Prahu, jíž tolik kop grošů Pražských dlužen zůstával, sídlem a hlavou království (sedes et caput regni), zrcadlem a vzorem měst (regulae morum exemplar et speculum moralitatis), bez něhož by ostatní města byla jako bezhlavá (acephalae), Pražané pak napsali na radnici významná slova: *Praga caput regni* (Praha hlava království).

Ku Praze co hlavnímu městu měla ostatní města zření své ve věcech politických, později pak, když národnost německá v obcích městských prořídla nebo se z nich vytratila, i ve věcech národních a náboženských, ano mnohé město, které původně dle práva Pražského nebylo založeno [1]), utíkalo se v nesnázích a potřebách soudních ku Pražanům, žádajíc na nich právní naučení nebo práva nalezení.

Města některá (i Menší město Pražské, založené 1257), zvláště severnější, spravovala se ovšem právem *Magdeburským*, odvolávajíce se ku kmetské stolici Litoměřické (Památky IV, 122). Ale Pražané velmi dobře věděli a nikdy se tím netajili, že *jejich* právo, nezakládajíc se ani na pouhých theoriích ani výhradně na starobylých, zhusta velmi zastaralých zvyklostech, nýbrž pocházejíc ze zkušenosti pokročilejšího měšťanského života a z důkladnějšího, jaksi modernějšího věcí pojímání, s ideou práva i s potřebami měšťanů více se srovnává a jim lépe vyhovuje, nežli cizí právo do Čech přinešené. V tom shodovala se s Pražany i taková města, která užívala práva Magdeburského, žádajíce pány a držitele své, aby jim ten neb onen článek Magdeburský podle práva Pražského proměnili. Pokud jsme se posud v pamětech historických mohli o tom poučiti, týkaly se takové změny nejvíce práva dědického, v „mordu“ pak samo zřízení zemské opřelo se proti právním a soudním zvyklostem Magdeburským. Z toho jde, že právo Magdeburské, těšíc se v Čechách upřímným pohostinstvím, během času ve vlasti naší nemalou proměnu vzalo, a že co právo cizí, odstředivé, mající střed a sídlo za hranicemi království, nikdy u nás takové platnosti a vzácnosti nedosáhlo, jako mladší právo *domácí* Starého města Pražského.

Domácí toto právo městské nepošlo ze slovanského zřízení žup a župních podhradí; neboť obec *městská*, jak ji za panování Přemyslovců spatřujeme, nezáleží na právu slovanském, než na vyjetí z práva slovanského. Právo Pražské vypučelo v osadě Němců, jichž od časů krále Vratislava (1061—1092), zvláště pak po velikém privilegii Soběslava II. (ok. 1178) do podhradí Pražského velmi mnoho přibývalo, tak že později u velikou obec, v Staré město Pražské vzrostli. Potom rozmnožovalo se to právo novými privilegii a milostmi králů Českých, nálezy a rozsudky konšelů jakož i ustanoveními a „zákony,“ které z povolení královského čas po čase z celé obce vycházely. Že by Pražané hned za Otakara II. (1269) psané právo (zákoník) mívali, jak se Rössler domníval, jest již p. prof. Tomkem (Děj. m. Prahy I, 267) vyvráceno. Kdyby byli Pražané již tehdáž psaný zákoník svůj měli, nač by bývali později (5. říj. 1341) čtyřem měšťanům ukládali, aby právo městské nalezli a sepsali, jímž by ne toliko Praha, než i jiná města (kromě hornických) měla se spravovati. Avšak i tenkráte nebylo právo Pražské sepsáno, a není možná dokázati, že by Pražané i v druhé polovici 14. století psaného práva čili zákoníku byli užívali. Co si tedy máme pomysliti, čtouce, že tomu neb onomu městu bylo povoleno užívati práva Pražského, když mu Pražané žádného psaného práva nemohli podati? Avšak víme, že staří u nás i jinde *právem* městským zhusta vyrozumívali toliko „pořád práva“ (řád soudní), jakýsi tarif pokut, v jiných pak odborech práva toliko vytknutí principu bez rozčlánkování do podrobna, a v tom mohli Pražané městům i bez zákoníku snadno posloužiti [2]).

---

[1]) Králové a páni čeští dávali městům, jež byli založili neb držali, buď hned nebo později právo v zemi již běžné, cizí nebo domácí, nejčastěji pak právo takové, jakého nejbližší větší město užívalo. Tak dostalo město Kroměžíř r. 1290 právo Brněnské; r. 1325 bylo Lounským obnoveno právo Litoměřické; r. 1334 dostala Mladá Boleslav právo Nymburské (Magdeburské); právo Starého města Pražského uděleno r. 1336 Klatovům, r. 1348 Novému městu Pražskému, r. 1406 Rokycanům; právem Berounským nadány byly Hostomnice 1343, Žebrák 1396; r. 1370 nabylo Mýto práva Plzeňského, t. r. Kaplice práva Budějovského atd. O mnohých městech víme, jakého práva užívala, ačkoli není možná říci, od kteréhо roku. Že nebylo jedno, bylo-li v majestátu položeno, aby město užívalo *práv a svobod* toho neb onoho města, aneb bylo-li toliko napsáno, že má užívati *práv* toho a toho města, tomu vyrozumíš poněkud z nálezu soudu komorního proti Městeckým r. 1539 v „Památkách“ VI, 155. — I v jiných zemích byla mladším osadám práva měst starších udělována anebo podle nich polepšována. V *Mazovsku* (n. p.) bylo oblíbeno právo Chelmské (Chełm opodál řeky Buhu): Práva toho nabyly: r. 1259 všickni osadníci na statcích biskupa Płockého, r. 1317 ves Mogielnica, Otałąże, Dąbrowa; r. 1340 zboží rytíře Pakoslava, 1352 čtyři ves na Mazovši, 1375 ves Proboszczowice, 1385 ves Drganie, 1398 město Wyszogrod, 1399 ves Świdno a Grzmiące, 1400 město Pobiedna, 1415 ves Krasna, 1417 město Kocko, 1441 město Bielsko, 1454 zboží Ubislavy z Mogielnice, 1466 město Radziłow (Lubomirski: Kodeks dypl. ks. Mazowieckiego 1863). V *Lucembursku* užívala města nejvíce práva Beaumontského (loi de Beaumont), vydaného od Viléma arcibiskupa Rheimského r. 1182: 54 články stanovily poměr občanů k obci a k pánu. Za Jana Lucemburského nabyla toho práva r. 1342 města Laferté a Villy (Schötter: Joh. v. Lux. II, 266 — právo to zrušila Maria Terezia r. 1775 dne 3. května). —

[2]) Majíce za to, že každý z čtenářů „Památek“ nějaký list latinský neb český zná, jímž se městu některému práva městská udělují, klademe sem příklad z ciziny, z něhož patrno, že nebylo druhdy žádných kodexů zapotřebí, aby města věděla, čím se mají říditi a spravovati. R. 1239 dostalo Braniborské město Perleberg právo, jehož užívalo město Salzwedel, kteréžto právo touto krátkou řečí se zavírá: „Si quis excesserit in placito contra advocatum (fojtu, rychtáři), vadiabit III sol. Saltuedelgensium. Omnis falsa mensura, siue in ce-

Víme, že již v 14. století dálo se odvolávání čili apelování k vrchnímu právu Starého města Pražského. Ale teprv později, když spojení a vzájemnost mezi městy více se byla utužila, množilo se i apelování do Prahy. Ano právě v tu chvíli, když pánové a rytířstvo za slabého panování Vladislava II. svobod. stavu městského nejúsilovněji se dotýkali, přilnula města Česká s velikou vroucností ku Praze jakožto k hlavě a k nejmocnější hajitelkyni svobod městských, a v tu dobu bylo snad, jak se podobá, apelování do Prahy rozmnoženo a jaksi zreorganizováno. Nezdá se zajisté býti náhodou, že z 602 odvolání, která nás z pěti měst: Č. Brodu, Hradce nad Labem, z Jaroměře, Kouřími a Žatce došla, žádné před rok 1510 nesahá. Když tedy Pražané tehdáž dobrým a potřebným býti usoudili, apelační protokoly do register vpisovati [3]), domýšlíme se, že tak proto učinili, že buď apelací přibývalo, nebo že po nějakém smluvení se s městy bylo lze se nadíti, že počet odvolání znamenitě bude rozmnožen. Krále v zemi nebylo, u šlechtických pak úředníků zemských nechtěla se města ve svých potřebách doprošovati práva; hledala tedy právo u Pražan Staroměstských, na jichž výroku přestávala.

Pokud víme, odvolávala se k vrchnímu právu Starého města Pražského v 16. století tato města (Památky VII, 222): Benešov, Beroun, Brandýs n. L, Březí, Brod Český, Budějovice, Dobřany, Domažlice, Dvůr (Králové), Horažďovice, Hradec n. L., Chrudim, Jaroměř, Jesenice, Kadaň, Kladruby, Klatovy, Kolín, Kouřim, Kralovice, Milín, Mýto Vysoké, Pardubice, Pelhřimov, Písek, Plzeň, Prachatice, Nové město Pražské, Příbram, Rakovník, Rokycany, Strakonice, Sušice, Tachov, Týn (nad Vltavou), Týn Horšův, Vodňany, Volyně, Žatec, (dle těch měst můžeš poněkud meze apelování do Litoměřic poznati). Ale bylo těch měst více nežli 39 tuto položených. Dali zajisté Pražané r. 1535 před soudem komorním od sebe mluviti: „Právo Pražské jest právo vrchní, k kterémužto jest odvolání *tak řka všech měst*, a každý na tom právu přestati má, jakož jsou i přestávali všickni, a tomu se žádný posavad neprotivil, leč by neřádně co před se bral. Neb kdyby to mělo dopuštěno býti, aby od toho práva bylo odvolání *na krále* jeho milost: musilo by to přijíti, že by ta odvolání z měst ku právu Pražskému, kteráž se činí, musila by minouti a byla by daremná, poněvadž by napravování neb potvrzování ortelův nemělo stálé býti.“

Touto důležitou řečí, z níž najednou velikou platnost a vzácnost vrchního práva Pražského zřetelně poznáváme, dovodili Pražané, že jest právo jejich podobno *soudu zemskému*, který dával naučení jiným soudům, z nálezu pak jeho nebylo nikam odvolání (i král musil na něm přestati) Mělo tedy právo Pražské býti jiným městům právem *nejvyšším*, Pražanům pak Staroměstským soudem prvním a posledním, jakž na to Pražané měli list od krále Václava, který jim i Ferdinandem I. potvrzen byl. A tak i bývalo. Kdykoli na krále vznešena byla suplikace o věc takovou, které nálezem některého soudu městského konec učiněn byl, domluvil soud komorní straně nespokojené, proč neodvolala se k vrchnímu právu městskému jakožto o věc městskou; stalo-li pak se již takové odvolání, nikdy soud komorní ničeho nepřesuzoval, zanechávaje stranu při nálezu vrchního městského práva [4]).

Pro velikou formálnost, kterou i při právech a soudech městských spatřujeme, mohlo se v menších městech snadno státi, že „pro sprostnost konšelů“ v některé při nemohlo právo býti nalezeno. V takových příčinách vyhledávala města při vrchním svém právu „naučení“, dle něhož pak pře byla rozsouzena. I konšelé zkušení a v právech vycvičení utíkali se v rozpacích a nesnázích k vrchnímu právu: Hradečtí věděli si ve všem raditi a pomáhati sami, nežádajíce na Pražanech v létech 1510-1546 ani jedenkráte právního naučení; v témž čase dali se od Pražan poučiti Brodští 5 krát, Jaroměřští 5 krát, Kouřimští 15 krát, Žatečtí pak, u nichž bývalo velmi mnoho soudů, žádali Pražany 28 krát za právní naučení.

Událo se někdy, že konšelé, majíce ve při sami nějaké účastenství, takové pře ovšem sami nemohli rozsuzovati. Stávalo se častěji, že strany „starou radu“ za „svědomí“ (svědectví) žádali, dostalo-li pak se z loňských konšelů při obnovování rady mnoho osob opět do

---

reuisia siue in stateris uel in quacunque re, quis inuentus fuerit, uadiabit III marcas saltnedel. nummorum, ex hys habebit ciuitas duas partes, dominus autem ciuitatis tertiam. Inde nichil juris habebit advocatus, sed ciuitas judicabit. Si quis traditus fuerit alteri in judicio pro debitis, et si ex casu fugam inierit, aduocato uadiabit III solidos. Si quis pontem non fecerit jubentibus consulibus, III sol. uadiabit ciuitati. Si quis ausus fuerit inclamare consules cum sint in labore ciuitatis, uadiabit eisdem consulibus III marcas, domino III solidos. Si contigerit, quod homo occiditur, et sui parentes uelint inclamare innocentem, innocens per testimonium suorum uicinorum liber erit.“ Riedel: Cod. diplom. Brandenburgensis 1. Hauptttheil I. Bd., str. 123.

[3]) Takových register zachovaly se v archivu hlavního města Prahy toliko dva velmi zřetelně psané folianty (čís. 390 a 391), na něž nás p. J. Emler, adjunkt při témž archivu, laskavě upozornil. Jazyk jest v nich velmi obratný a vybroušený, z něhož by byl dobrý výtěžek fraseologický a paběrek lexikální.

[4]) Bylo sice také kdysi promluveno před soudem komorním, král že „jest jako bůl a vrch všech soudův“ (Registra soudu kom. 7. J. O 5.); ale brzy po oné památné řeči Pražanů (6 J. G. 7—8 b) ozval se na témž soudu hlas v obranu práva městského (6. J. K. 19): „Král jeho milost ráčí od každého přijímati *suplikaci* jako pán milostivý, i k obesláni povolávati; však když před právem k slyšení přijde, musí se podle pořádu věc *tu zanechati, kdež která věc přindleží*“ t. j. *suplikací* nemůžeš se vyhnouti soudu městskému, když věc před právo městské náleží.

úřadu, zůstaly lavice konšelské skoro prázdné, když z nich lonští konšelé co stará rada vyvstali, aby stranám dali svědectví. V takové při nebylo naučení, než rozsouzení od vrchního práva zapotřebí. O takové při psali r. 1522 Kouřimští Pražanům Staroměstským:

„Službu svú vzkazujem oc. Vašim milostem oznamujem, že jest přišla před nás pře taková, kterúž vypsanú v cedulích vašim milostem od stran podle jich svolení posíláme, kterézto místa a konce učiniti sme nemohli z příčiny té, že strana původu (žalující) žádala jest k svědomí (svědčení) staré rady. Kteřížto vystoupivše z lavic, počtem devět, ukázali sú nedostatek býti k řikání práva s strany osob (že zůstali v lavicích jenom tři). I poněvadž takový nedostatek býti uznali sme, podali sme stranám toho, aby každá strana, spíšíce své potřeby, všecky před právem položili, a tak aby vašim milostem odeslány byly k rozeznání a k koncování té pře. Kdež pak obě straně k tomu se svolili a cedule tyto jedna každá sepsanú sú položili: protož vašich milostí žádáme, že nahlednúc v ně a podle práva rozvážíc, nám o tom širší naučení dáti ráčíte". [5])

Vzešel-li spor mezi obcí a radou městskou, aneb mezi stranou některou a touž radou neb některou osobou z rady, nebylo to rozsuzováno „vrchním právem", než soudem „komorním," jejž podkomoří měst královských, přijed do města na obnovení rady městské, zvláště „osadil" (sluší soud ten „komorní" ad hoc rozeznávati od královského soudu komorního, na němž seděli páni a vládykové). — Příklady jsou v registrách soudu komorního 6. J. A 12., B 2, O 12 a j. Bylo pravidlem: „Ouřední věci městské (n. p. nezachoval-li se někdo z rady ku stranám, jak slušelo,) panu podkomořímu rozeznati (rozsouditi) náleží (6. J. K 19)."

Nechtěla-li ta neb ona strana ortele čili nálezu konšelů svého města k sobě přijmouti a na něm přestati, nadějíc se, že jí vrchním právem, jak si přála, právo bude přisouzeno, oznámila, že se chce do Prahy odvolati. Odvolání musilo se státi ve *dvou nedělích* po nálezu konšelském [6]). Aby pak nedálo se odvolání svévolně, bez potřeby a snad na vzdor domácím konšelům, musila strana, dříve než apelování nastoupila, jisté „peníze pomocné" před úřadem ku právu položiti, ale nevíme, v jaké sumě peníze ty záležely a jak se jimi nakládalo. Oznámila-li strana, že jiného ortele při vrchním právu míní se dožádati, a zdráhala-li se potom tak učiniti, byl jí k tomu den ustanoven, kterého své potřeby k vrchnímu právu poslati *musila*, jakž jsme tomu z apelací Žatečských vyrozuměli.

Nálezem vrchního práva býval buď ortel soudu městského stvrzen [7]), nebo napraven. Zhusta bývalo stvrzení vrchního práva odůvodňováno neb obmezováno, nebo bývalo poukázáno k tomu, co z poslaného ortele následuje a co se ještě státi má („neboť," „avšak", „pročež" a j.), tak že by to neb ono potvrzení dobře mohlo slouti „napravením" („nápravou") nebo doplněním, kdyby je tak Pražané sami byli jmenovali [8]).

Naučení, napravení a potvrzení dálo se, jak samo sebou jde, toliko podle „cedulí" (akt) do Prahy poslaných. Kdykoli tedy konšelé nebo strany *po* nálezu vrchního práva nové příčiny neb důvody jmenovali aneb novým svědectvím se dokládali, které v odeslaných cedulích nebylo obsaženo, nebýval nález apelace nikdy proměňován, než byla stranám dávána odpověď, „že se jim právo nezavírá," aby tedy dle nálezu se zachovaly, a co by ještě strana proti straně měla, z toho aby dle řádu práva jiným pře líčením daly se rozsouditi. Příklad toho z Jaroměře r. 1518:

Petr Horák vinil Řehoře jinak Řeháka soukeníka ze 113 kop miš., jež mu byl dal „k věrné ruce" schovati (byly „groše široké rázu Pražského, díla Horského"), napomínaje ho, aby jemu zase „věrnou ruku otevřel" a navrátil to, co si mu byl dal schovati. Řehák odpíral, veda svědky proti tomu obžalování.

Jaroměřští nalezli, že Řehák Horákovi tím, čím viněn byl, „vinovat" (povinen) není, avšak aby Řehák ve dvou nedělích „to zpravil, že mu těch peněz nesvědčil, a že o nich neví, kto jest je z truhlice vyloupav vzal." Načež Pražané k odvolání se Horákovu ortel takto napravili: Poněvadž Horák jedním svědkem, který mu těch peněz čísti (počítati) a do

---

[5]) Mimochodem podotýkáme, že časem i jiní soudové nebyli dostatečni, aby při nějakou mohli rozsouditi, arci že z jiných příčin, nežli bylo tenkrát v Kouřimi. Tak čteme v Registrách soudu komorního 9. J. M 6, kterak r. 1540 v pátek po sv. Jiljí (3. září) odložen byl soud komorní až do čtvrtka po Všech svatých (2. listop. („a tu toliko vyhlášení půhonův se stalo a stavná práva byla dána"); „neb soud držán býti *pro malý počet osob panův soudcí* nemohl," protože kromě pana sudí nikdo z *pánů* na soudu neseděl („protože pan sudí *sám pán* toliko býti ráčil" 8. J. H 20 b.). Byliť toliko přítomni: pan Jindřich Berka z Dubé, nejv. sudí; Piram Kapoun ze Svojkova a Jiřík Vosovský (že by byl přítomen p. Vilém z Waldšteina a p. Jindřich Plánský, jest dle svědectví právě dotčeného (sám pán) velmi pochybno).

[6]) *Dvě neděle* byly při soudu zemském, komorním, i při soudech městských a j. lhůtou nejobyčejnější, v kteréž strana straně dle nálezu soudního měla se zachovati, ať se týkalo peněz, škod, pokut a j. — Odvolání mohlo se díti ve všech pří, které mezi stranami vzešly. Příčinou při i odvolání bývaly: dědiny, statek, městiště, plat (s gruntu), spolek (domu a j.), věno, poručenství, svěřenství (věrná ruka); vzdání, zápis (zástava); trh (kup a prodej domu); kšaft, odpovídání (odpor), statek nepořízený, nápad, dědičný díl, podíl, spravedlnost; dluh (za věc, za práci), dluh listem (peníze vypůjčené), rok (termín — „rok zavitý" 1527 v Žatči), nezaplacení; slib (za někoho slíbiti), rukojemství; závazek, ujištění (někým se ujistiti), stavení, zastavení (častěji: stavuňk, obstavuňk); rčení, přirčení, přípověď, uvolení, smlouva; hanění, slova hanlivá, slova důtklivá, nářek (cti, nářek na poctivosti); svědomí (svědectví), odpor svědků, právo stané; zbití, zsekání, zranění, ochromení, mord a j.

[7]) Formule stvrzovací vrchního práva Pražského: „Tu my z plnosti práva vrchního ortele (nálezu) tohoto jakožto řádně přišlého podle práva potvrzujeme." Někdy napsali Pražané toliko: „Confirmatur", málo kdy: „Stvrzen" (ortel).

[8]) *Napravení* (náprava): „Tu my z p. p. v. ortel váš takto napravujem." *Naučení*: „Tu my oc. k tomuto orteli vašemu takto pravíme."

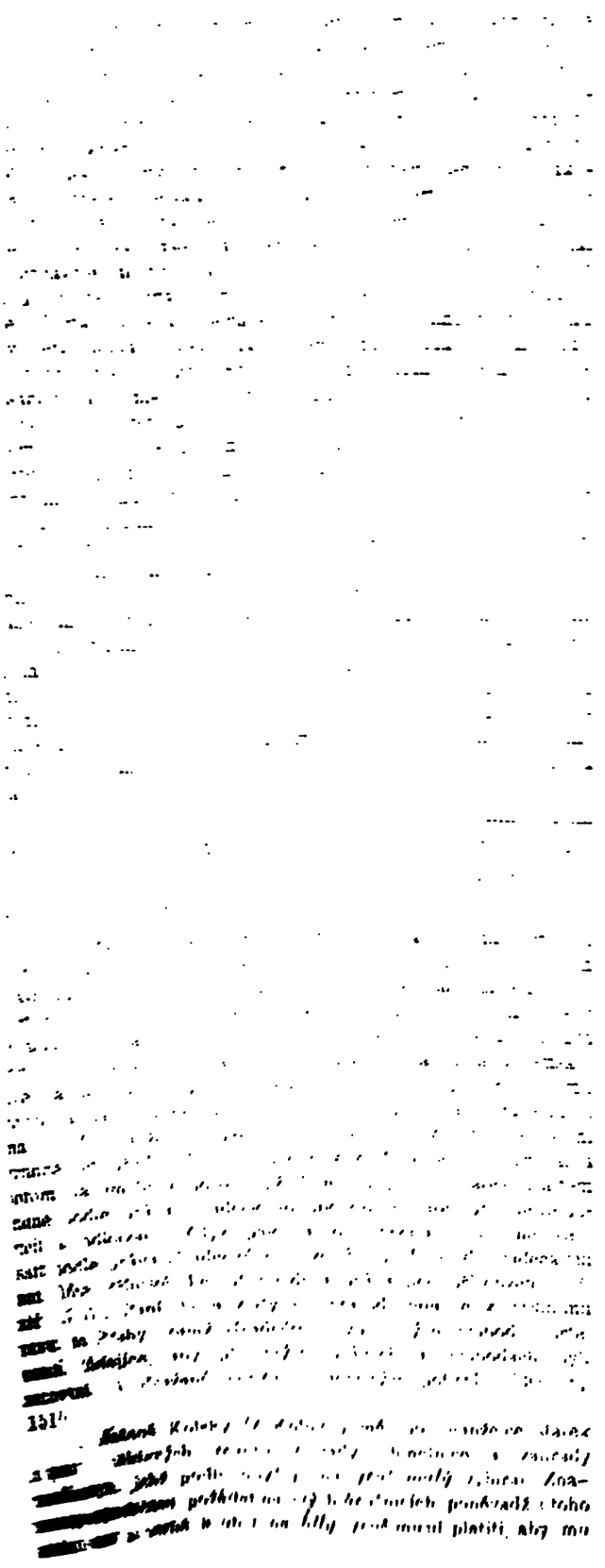

Roku	Český Brod	Hradec nad Labem	Jaroměř nad Labem	Kouřim	Žateč	Z těch pěti měst dohrom.
1510	—	1	—	—	2	3
1511	1	—	—	—	2	3
1512	—	—	—	3	3	6
1513	—	—	—	—	—	—
1514	—	—	—	—	2	2
1515	1	—	—	—	2	3
1516	—	—	—	2	2	4
1517	—	—	1	—	1	2
1518	1	—	5	3	2	11
1519	—	—	—	5	4	9
1520	1	1	—	2	3	7
1521	1	1	1	2	5	10
1522	—	—	—	4	4	8
1523	—	2	2	3	5	12
1524	2	—	—	9	4	15
1525	3	1	—	10	4	18
1526	4	2	—	9	7	22
1527	4	—	—	3	8	15
1528	1	—	—	5	8	14
1529	1	1	—	5	4	11
1530	3	3	—	8	12	26
1531	3	2	2	3	15	25
1532	2	2	1	3	24	32
1533	1	—	1	4	20	26
1534	1	—	2	2	18	23
1535	6	—	1	7	16	30
1536	1	6	—	5	16	28
1537	9	5	1	2	21	38
1538	4	5	4	7	12	32
1539	4	8	1	8	6	27
1540	4	10	—	4	7	25
1541	3	4	—	3	23	33
1542	1	3	5	1	17	27
1543	1	1	5	3	20	30
1544	1	4	1	3	10	19
1545	1	—	2	—	—	3
1546	—	—	3	—	—	3
Všech	65	62	38	128	309	602
Potvrzeno	47	45	24	82	195	393
Napraveno	13	17	9	31	86	156
Naučení	5	—	5	15	28	53

Že rokem 1547 všeliké apelování z měst do měst přestalo, když Ferdinand I. v Praze zřídil nejvyšší apelační soud pro celé království, jakožto věc vůbec známou snadno můžeme pominouti.

Žádáme krajany v právích zběhlé, aby apelací těchto posud zachovaných si povšimli (i na apelace po roku 1547 posud nikdo si nevzpomněl!), první nález s potvrzením neb s napravením vrchního práva srovnali a ve prospěch vědy lepšího, *právnického* vylíčení věci té velmi důležité v některém listu vědeckém s přáteli dějin práva a vzdělanosti české sděliti za těžké si nepokládali.

Kříč a bývalé panství Kříčské v Plzeňsku.

Vypisuje *Fr. Smolík Slatinský.*

(Viz „Památky“ VI, 224. 269. 302; VII, 43—50. 183—196.)

Křekovice.

Jak zápisy v deskách zemských svědčí, držel ves tuto Petr Holý z Chrástu okolo roku 1540; byl zároveň pánem na vsi Chrášťanech, vsi manské, patřící ku hradu Křivoklátu, již r. 1512 prodal Otíkovi ze Šlovic za 500 kop. gr.; taktéž držel ves Kalupice, kterou prodal téhož roku Janovi ze Strojetic.

Manželka Petrova Kateřina z Chmelic, bydlela tehdáž v domu svém v městě Rakovníku a po smrti manželově stala se dědičkou na vsi Křekovicích. Roku 1546 prodala dědictví své Zikmundovi z Teynce a na Kožlanech a mateři jeho Kateřině z Kutnova za 173 kop gr. pr. „kromě panství prelátského“ (čili kapitoly Pražské [1]), asi tři čtvrti lánu). Zikmund z Teynce a bratr jeho Krištof drželi ves tu až do roku 1554, kteréhož léta prodal Zikmund dědiny Křekovické též kromě panství prelátského za 243½ kop gr. Krištofovi jinak Jindřichovi Krakovskému z Kolovrat a na Všesulově, [2]) synu Albrechta Krakovského z Kolovrat a Barbory roz. Šlikovy. Dědiny (¾ lánu k panství prelátskému náležející přiděleny byly k městečku Čisté, majetku tehdáž kapitoly kost. sv. Víta na hradě Pražském. Od roku 1554 spojeny byly Křekovice se statkem Všesulovským, s nímž pak za Václava Lažanského z Bukové přešly k panství Kříčskému.

Václav.

Ves tato jakož i dvůr poplužní komu by za starších časů byly náležely, není nám známo; okolo roku 1580

[1]) D. Z. 8. D. 27.

[2]) D. Z. 11. F. 28.

r. 1589, Krakovec strýci Jaroslavu Vchynskému z Vchynic na Drasti a Vilímově, Vroutek pak Vladislavu Hrobčickému z Hrobčic na Pětipsech [7]).

Ferdinand Renšperker držel Řeřichy jen po dva roky, prodav je r. 1589 [8]) s okolními vesnicemi Havlu Hrobčickému z Hrobčic na Kolešovicích a Horosedlích. Ladislav Rudolf Hrobčický prodal r. 1628 sestře své Evě Varleychové z Bubna šest gruntů v Řeřichách (Koprovský, Hencelíkovský, Paykovský, Taflovský, Slezákovský, Kymlíkovský) se spáleništi dvorů válkou zničených (Pam. VII, 191 sld.) za 1075 kop miš. [9]) R. 1675 připadly ty grunty zase k Všesulovu, s nímž r. 1702 k panství Křičskému byly přivtěleny.

Severozápadně od Kříče, 1½ hod. vzdálenosti, leží nad potokem Javornicí

městečko Kozlany.

Dřívější ves Kozlany vzala počátek svůj dle pověsti za času Přemysla Otakara I., který prý za příčinou honebních kratochvílí lovčí dvorec tu vystavěl.

Okolo roku 1230 dostala se tato ves od královské komory klášteru Plasskému za 200 hřiven ryzího stříbra; Václav I. dal klášteru r. 1238 za Kozlany ves Žíhle [1]). Směna ta se stala snad proto, že nechtěl král postrádati Kozlan pro lesy, příhodné k honbě, a klášter sám žádal krále za směnu.

Jak Šaller vypravuje [2]), patřily prý Kozlany co zvláštní statek na začátku 14. století jakémusi Otovi z Kozlan, na jehož prosbu prý král Jan dne 11. dubna 1313 ves tu za městečko vyzdvihl. Zpráva ta nezdá se býti spolehlivou; neboť z privilegií městečka Kozlan vysvítá, že teprv Karel IV. zvláštním majestátem dne 12. srpna r. 1351 Kozlany na „místo trhové“ vyzdvihl. Dotčeným majestátem udělil Karel Kozlanům všech práv a svobod městeček čili mist trhových (srovn. Pam. VII, 91 poz. 4.), totiž aby v každý úterý svobodný trh odbývali, pranýře a šibenice [3]) aby užívali jako jiná městečka. Měl tedy každý s koupí svou svobodně do Kozlan jezditi beze všeho kýmkoli osobám neb věcem ubližování. Kdoby pak v míli cesty kolem Kozlan v den úterní do jiných městeček jezdil, má k tomu od purkrabí hradu Angerbachu i mocí a spůsobem jakýmkoli býti připraven, aby jezdil do Kozlan [4]).

Kozlany byly s místy okolními (Chříčí, Hedčany, Březskem a j.) přivtěleny k Angerbachu a s ním ku hradu Křivoklátu.

V 15. století připomínají se v deskách dvorských (LX, 287. 422. 528.) tyto osoby, jimž Kozlany od králů Českých v léno dány byly: r. 1450 Anna, dcera Borně ze Slabec, postoupila manský dvůr v Kozlanech za 60 kop gr. Pr. Janu Hlaváči z Lun (de Luna) i Alžbětě manželce jeho. Hlaváč postoupil r. 1457 dvůr Kozlanský též v 60ti kopách Duchkovi z Rúsinova [5]), po němž dvůr ten r. 1477 připadl komoře královské, načež ku hradu Krakovci přivtělen byl.

Sekretář krále Jiřího Jošt z Ensidle nadán byl mnohými statky hradu Křivoklátského, jmenovitě Týřovem a Kozlany, v jichž držení zůstal i za krále Vladislava II., od něhož za věrné služby tajným radou jmenován byl. Za tu věrnost a upřímnost, kterou Jošt z Ensidle a na Týřově králi i koruně stále prokazoval, ani nákladů a vlastní škody nedbaje, odměnil se mu Vladislav i tím, že poddaným jeho Kozlanským některých milostí udělil. Dne 27. července 1472 byli Kozlanští nadáni erbem, jehož dolejší polovice má dva štrychy bílé a dva zlaté neb nebeské barvy pošikem dělené, a druhá polovice v štítu jest barvy brunaté a v ní půl kozla bílého s černými chlupy, majícího rohy k předku obrácené a nohy přední rukavicemi železnými obložené, držící sekeru. — Druhým listem téhož dne a roku potvrdil Vladislav Kozlanským na přímluvu Jošta z Ensidle majestát cís. Karla IV., a udělil Joštovi z Ensidle tu další milost „aby sobě v jmenovaném městečku pivovár obecný vystavěti, svobodně vyzdvihnouti a všechen užitek a pohodlí téhož pivováru k zámku Týřovu obrátiti a svobodně užívati mohl.“ — Jošt z Ensidle, skonav život svůj r. 1524, pochován byl v Kozlanech v kostele sv. Vavřince, jejž byl po válkách husitských opravil a znovu nadal. Po něm byl pánem na Týřově Joštův syn Hendrych, který počal se psáti *Teyřovským* z Ensidle, v čemž jej potomci jeho následovali.

Hendrych Teyřovský držel s hradem Týřovem spojené statky: Kozlany, Hřebečníky, Skrýje, Tytry a Nezabudice, k nimž připojil také Slabce, Šlovice a Sadlno, jež byl r. 1503 od Bořivoje Borně ze Slabec za 100 kop k. gr. Pr. vykoupil. Roku 1550 zemřel Hendrych Teyřovský z Ensidle, synové pak jeho: Albrecht, Jošt, Jan a Jiřík drželi statky otcovské zprvu společně, později pak jmenuje se Albrecht Teyřovský na Kozlanech, Jošt na Skreyjích Novosedlích a Tytrách. Po smrti starších bratří (r. 1570) rozdělili se o statky pozůstalé druzí dva synové Hendrychovi Jan a Jiřík.

Městečko Kozlany připadlo po smrti Albrechtově ku královské komoře, a tudíž bezprostředně spojeno bylo s hradem Křivoklátem; toliko velký rybník (Teyřovský) a dva osedlí v témž městečku zůstali Janu Teyřovskému co dědictví.

---

[7]) D. Z. 166. D. 3.
[8]) D. Z. 167. E. 29.
[9]) D. Z. 311. C. 11.
[1]) Reg. Erb. I, 439. 586.
[2]) Kraj Rakov. str. 145.
[3]) V jižní stranu od Kozlan posud „vrch šibeniční“ vidíš.
[4]) Archiv Křičský XII.
[5]) Relatorem toho postoupení byl Albrecht z Kolovrat a na Kra kovc

řovské i za paní Oujezdeckou výroční mše slouženy býti měly. [12])

Ale zle se vedlo v ty doby obci Kozlanské, která pochody nepřátelskými, neúrodami a velikými daněmi přivedena byla na mizinu, a byla by exekucemi snad na dobro zahynula, kdyby jí byl Václav Josef Lažanský z Bukové, který r. 1702 od Teyřovských panství Křičské koupil, 1654 zlatými nezaložil. Nemohouce mu však spláceti ani úroků ani kapitálu, učinili s ním Kozlanští dne 12. srpna 1709 „narovnání," jímž mu postoupili obecní pole nad mlýnem Vožechovským u silnice Čistecké s hájkem dolů až k lukám Kozlanským. Dovolili mu též, aby v jednom domě pivo své mohl šenkovati a domu toho vůbec co výsadní hospody užívati. Když „milostivá vrchnost" takto grunty obecní dostala a přední živnost městskou, pivovarství, podťala, mohla ovšem ubohé obci dotčený kapitál i s úroky odpustiti.

Stranu daní bývaly i v Kozlanech, jako v jiných městech poddaných, kyselosti proti vrchnosti, které pod titulem „milosti" v ten spůsob byly odstraněny, že mělo městečko vrchnosti platiti z dvacíti usedlých, berni pak jen ze šestnácti, z ostatních čtyř že vrchnost zaplatí — mělo tak býti od 1. ledna 1710, a měli se poddaní za to za spasení své vrchnosti pobožně modliti. Ale to skutečné dobrodiní Václav Jos. Lažanský Kozlanským učinil, že jim polovici berně vánoční odpustil. „Narovnání" mělo do kněh městských, a třeba i do desk býti vloženo. Neblazí časové, o nichž svědčí sterá „narovnání" po 30leté válce a obsažené v nich „milosti", jimiž obce hynuly, a vrchnost vždycky získala, leda že někdy ve věcech nepatrných opravdu byla milostivou!

Po Karlu Josefu Lažanském nemá obec Kozlanská žádné památky. Na prosbu matky jeho Marie Gabriely Lažanské, roz. Černinky z Chudenic, od r. 1733 majitelky městečka Kozlan, potvrdila Marie Teresie privilegia té obce, kterýmžto formálním potvrzením Kozlany ovšem mnoho nezískaly, leda že bylo vyhověno zvyku kancelářskému, a že obec za nové přepsání privilegií svých zaplatila.

Z pamětí městských jde na jevo, že Kozlany vyhořely r. 1768 (i věž kostelní shořela a zvony se rozlily), 1773 a 1789. Ačkoliv pak Kozlany již r. 1351 městečkem se nazývaly, přece pro stálé nehody a pro zištnou přízeň milostivých vrchností dotud ani rázu městského ani hmotného blaha nenabyly, a teprvé za naší volnější doby pokročilé občanstvo ku skutečnému zvelebení obce se přičiňuje. Hrnčířství Kozlanské jest známo po dalekém okolí [13]).

Podle silnice Rakovnicko-Plzeňské rozkládá se v patrném nepořádku, na spůsob velké vsi 300 domků, v nichž 1900 lidí přebývá. V údolí potoku Javornice (potoka Kozlanského čili Kůzovy) jsou mlýny Vožechovský a Cukrovský, známé již ze 16. století.

Kostel sv. Vavřince, již r. 1384 co farní, a to slušně nadaný, v dekanátu Rakovnickém se připomíná. Ve válkách husitských byl kostel pobořen a farář zahnán. Teprvé Jošt Teyřovský z Ensídle, jak již dotčeno, kostel ten opravil a opět nadal. Z Teyřovských přáli i jiní kostelu Kozlanskému, jako Adam Jindřich, který v témž kostele byl pochován.

Kolem kostela jest hřbitov, při němž stojí osmihranná, nyní zpustlá kaple sv. Jana Nep. a kostnice. Až do ohně r. 1768 bývala při kostele dřevěná věže s „velmi krásnými zvony," jakž pamětní kniha v archivu Křičském svědčí. Nákladem ústavu šlechtičen byla nová věže ustavena a novými zvony opatřena.

Presbyterium kostela jest posud gotické, loď jednoduchá, a vnitřek kostelu v Čisté velmi podoben. Kromě hlavního oltáře sv. Vavřince, za naší doby obnoveného, jsou v kostele ještě tři oltáře, na nichž olejové obrazy sv. Jana Nep. a sv. Vincence z bývalého kláštera dominikánského v Plzni pocházejí; Brandlův obraz sv. Vavřince na vedlejším oltáři ovšem přední zmínky zasluhuje. V lodi visí po každé straně dva olejové obrazy, 3' 6" z šíři, 7' z výši. Jsou krásné, starožitné, ale není povědomo, kdo je maloval. Představují Jakuba zápasícího s andělem, Bileama s oslicí, Samsona a Noe.

Před hlavním oltářem jsou dva náhrobníky, jež po znaku co památníky Teyřovských poznáš — nápis na dobro již zmizel. Na pravém četl Schaller:

Letha Panie 1524 w tu nedzieli po zmrtwych wstani slawnem dokonal swug czasny zywot urozeny pan pan Jošt Teyrzowsky z Ensidle na Teyrzowie a Kozlanech.

Pod levým kamenem odpočívá Adam Jindřich Teyřovský z Ensídle.

Pod náhrobníkem v pravo před vedlejším oltářem odpočívá (dle pamětní knihy) jakýsi pán z Klobnárova, před levým oltářem Kryštof Teynský z Teynce, živší v Kozlanech v první polovici 16. století.

Při levém vchodu kostela spatřují se náhrobní mramorové tabulky dvou Kozlanských farářů s těmito nápisy:

a. HIC POSITO CORPORE
DORMIT IN KRISTO
Reverend. mus ac Eximius Dominus
CAROLVS VELENC. KVTSCHERA.
Patria Taborenus
Ecclesiae hujus Kozlanensis
Curatus. Annos XXIX Decanus, annos XXI
Canonicus vet. Boleslav. XVIII.
Sacerdos jubilatus anno L
sub quo

[12]) Arch. Křičský XII, 30.

[13]) Nezachovaly se snad dosud nějaké zprávy neb listy týkající se buď pořádku hrnčířského nebo řemesla toho vůbec? Red.

té doby
Roku
na Angerbachu
díly vsí
klášteru

rozkazu
uvé-
jmenu-
Karel IV.
které nemély
majetek
dne 14.
purkrabím
vými za
stával. na

sloužiti lze.
ivou před-
přístup do
stráž k potoku.
hrad Homole;
Lipy, jenž
že byl
— Severo-

ském. Roku.
žení byli
Na začátku
Bakové a
stržiBřež-
Kněci. Ve
ném vzala

Mistr Hlavsa a Arnošt z Pardubic

Zásek na styku se zajisté
A
století (spisatel 1245 — 1253),
Jaroslav a byla složena ne-

dlouho před tím, když zpěvy a písně rukopisu Kralodvorského na pergament byly přepisovány (okolo 1270—1280). Skladatel té básně, Čech upřímný, nemající zalíbení v cizím spůsobu turnajů, oslavuje „sedání," jak druhdy v Čechách bývalo, nikoli co hračka kratochvilná, než co příprava válečná a semeniště udatnosti na obranu vlasti proti sousedům nepřátelským, jež každou chvíli něco do Čech táhlo — „v míře válku múdro ždáti, vezdy nám súsědé Němci."

Turnaje, jichž byli Čechové za Václava I. poznali, došly velikého zvelebení za Otakara II., který hrám těm rytířským velmi přál a mladé šlechtice v turnajích cvičiti kázal (Chr. Aulæ Reg. 31). Ale hry takové byly co věc cizí a neprospěšná proti chuti a proti mysli statečnějším zemanům českým, kteří dbali o zachování mravu domácího. Známe zajisté nářek rytíře Dalimila, representanta národní šlechty, (1282—1314), který velmi na to touží, že nemužnou, dětskou a nákladnou hrou rytířskou udatnosti v Čechách nepřibylo, než ubylo [1]).

Skladatel položil sedání, jež vypisuje, ku hradu bohatého knížete *Zálabského*. Zálabí bylo toliko jednou celé dáno v úděl (1117 na dvě léta), východní pak část téhož Zálabí, pozdější Hradecko, bývalo zvláště v 12. století častěji sídlem údělných knížat [2]). *Zálabí* jest tedy topografické pojmenování historické. Osobní jména, jichž skladatel v básni připomíná, nejspíše jsou smyšlena, ovšem dle jmen, jichž v Čechách druhdy užívali. *Ludiše* jest Ludislava, (*Ludislav*, Ludslav v Erb. Reg.), *Lubor* stažené Lutobor, se *Střeborem* srovnej Střezibora v rukop. Zelenohorském, *Srpoš* a *Ruboš* zkráceno jest jako Jaroš, Luboš, Prkoš, Svatoš, Žděš; se *Spitiborem* srovnej Spitihněva, Spitimira (jako Ratibor a Ratimir); *Bolemira* srovnej s Bolemilem; *Zdeslav* (Zdislav) bylo jméno v Čechách velmi obyčejné, jež i jméno mist Zdeslav a Zdeslavice posud hlásají [3]).

[1]) „Neumiem toho věděti,
by mi kto chtěl pověděti,
proč Česié za ludi stachu,
pokud turneje neznachu.
Jakž sè jechu v turnej jhráti,
tak za nic počechu státi,
že jsú dobří turnejíci,
tiť v boji praví špatníci.
Hankova vydání 1851 str. 142.

[2]) Dle Dalimila (str. 83) měl prý v 11. století Jaromir, syn Břetislava I. (snad starší Jaromir, syn Boleslava II.), Hradecko v úděl a založil Jaroměř, jak se Tomek domýšlí. Cosmas dí k roku 1115: „Dat Sobieslao civitatem Gradecz et totam circa adjacentem cum quatuor castellis provinciam (snad župu Hradeckou, Opočenskou, Miletínskou neb Úpskou a župu Železnickou). K r. 1154 dostal ty krajiny Oldřich, syn Soběslavův.

[3]) *Zdeslav* měl na dřevci *tuří hlavu* co památku po pradědu („praděd zbi diva túra, otčík zahna Němcev sbory"). Se Zdeslavem porovnává Jireček Dětřiška Buzovic, jemuž děli *tuří roh*. Vzpomeň si též na *zubří hlavu* pánů z Pernšteina, jichž hrad jmenoval se r. 1241 Zubří, *Zubřštein*; vládyky Kustošové z *Zubřího* a z Lipky (v Chrudimsku) užívali ponékud podobného znaku: černého bůvola se zlatými rohy.

Lubor (Lutobor), hlavní hrdina sedání i básně, obrací mysl naši bezděky k *Hronovicům*, kteří si ve jmenech: Lutobor, Ratibor, Smil, Bohuše a j. velmi libovali.

Dr. H. Jireček má *Lutobora* a *Ratibora* v rukop. Zelenoh. za předky Hronoviců, Dalimil pak *Chvala* mezi první předky Hronoviců klade (srovn. Chvaleč, Chvalkovice u Dvora Králové), v 13. stol. časté jméno v rodu. V „Regestech" Erbenových najdeš Lutobora r. 1107, bratry Bohuši, Ratibora, Heřmana a Lutobora a Unku r. 1189; Lutobora, syna Smilova r. 1193, na Moravě pak z téhož rodu několik Lutoborů z let 1221—1234.

Hronovici, kteří v 11—13. století bývali župany na Hradci a Kladště, z nichž pak v století 14. zvláště páni z Lipé a z Dubé zhusta v Hradecku co purkrabí a podkomoří bývají jmenováni, mívali rozsáhlé zboží ve východním Zálabí, zvlášť okolo Dvoru Králové, odkudž jednak k Náchodu, jednak k Jičínu se rozkládalo: Litoboř, Ratibořice, Heřmanice, Bohušín, Bohuslavice, Světlá, Skalice, Ronov, Náchod, Rajhrad, Krčín, Brada (po Bohuši příjmím Bradě) a j. v.

Z Hronoviců pošli Hron z Náchoda a Smil Světlický z Lichtenburka, jichž Dalimil spolu s Havlem z Lemberka, Markvarticem, co nejvýtečnějších turnejníků za Otakara II. (1253) připomíná (Hron „najmúdřejší" dostal od krále Římského lva černého v zlatém poli, Smil pak „kláním" dobyl si „kapra černého"). Ačkoli pak Hronovici někteří, jako n. p. dotčený Smil, který se psal r. 1246 z Lichtenburka a syny své po německu křtíti dal, po zvycích německých se táhli, i hradům svým jména německá dávajíce: přece se zdá že i sami Smilovi bratří a strýcové spíše mravům a obyčejům domácím věrni zůstávali, hrady své a svůj rod po česku jmenujíce (z Ronova, z Příbislavi, i Hron nepsal se jinak, než z Náchoda), a Dalimil velebí mysl vlasteneckou některých Hronoviců (z Lipé, z Dubé).

Nesluší-li pak se domýšleti, že skladatel básně, kterou posud „Ludiše a Lubor" nazýváme, smyšlené své „sedání" schválně do *Zálabí* položil, kdež v mocném staročeském rodu Hronoviců, v samém okolí Dvoru Králové, kontrast mezi smýšlením národním a nenárodním tak byl patrný a zjevný, že ani strýc se strýcem v chuti a v smýšlení svém se nesrovnával, jeden příče se tomu (n. p. turnajům), co druhý jakožto vzácnou cizotu velebil? Proč nepoložil básník sedání své ku hradu knížecímu, nebo ku hradu jiných knížat údělných, do Žatče, do Plzně nebo do žup Depolticů? A mámeliž to pokládati za pouhou náhodu, že Lubor, hrdina staročeského sedání, jméno *Hronovicům* velmi milé připomíná?

V Zálabí snad sedání údělných knížat, zvláště pak knížete Soběslava, který i co kníže zemský velmi rád v Hradecku býval (1110—1125, pak r. 1129, 1130, 1137, 1139, ve Chvojně — Dvoře Králové — r. 1140), v dobré

a v stálé paměti zůstávala. Za něho zvlášté Hronovici důležité místo zaujímali. Soběslav byl kníže bohatý, staveb a nádhery velmi milovný, a bývalo obyčejem, kdykoli kníže na hrad některý zavítal, zváti šlechtu k hostině a ku sedání. Šlechta scházívala se z dalekého okolí („z dalných zemí, z dalných vlastí“), hledíc na sedání druh druha obratností a udatností překonati. Kníže, dívaje se na zápasy ušlechtilé, vyhlížel si z mužů statečných nejstatečnějšího, aby se nań co vůdce mohl spolehnouti v skutečném boji („kací z vás mi najplznéji“). Zdá se, že chtěl skladatel „Ludiše a Lubora“ souvěkým zemanům, kteří byli viděli nádherné turnaje za panování Otakara II. (n. p. 1264), vylíčiti naprotiv sedání ne méně nádherné, duchem i způsobem domácí a vlastenecké, méně hravé, více udatné a vážné. Vnější úpravou lišilo se české sedání od německého turnaje: oboje však byly zábavy šlechtické. Chtěl-li pak básník tendenčním vypsáním domácího sedání cizinský turnaj zlehčiti, měl jisté namířeno proti zemanům, k cizotám velmi náchylným, zvlášté pak proti Hronovicům některým nenárodním, jichž cizáctví chtěl zvlášté zahanbiti, vykládaje jim, jaké slávy udatenství došel *Lubor Hronovic*, nikoli cizími hračkami rytířskými, než důstojnou hrou domácí, slušící dobře opravdové, nikoli strojené statečnosti.

Porovnáš-li Ludiši a Lubora s Dalimilem, i shodu i rozdílnost mezi nimi shledáš. V Ludiši jen tiše a pasivné odpor citu národního proti cizímu mravu se jeví: velebíc české sedání v dobu takovou, když v Čechách turnaje nejlépe rozkvétaly, kontrastem tím nelibost a nechuť k německým turnajům osvědčuje; Dalimil pak zřejmé i aktivné proti turnajům se vzpírá. I v motivech oba skladatelé spolu se srovnávají: onen přeje domácímu sedání, při němž vítěz důstojné, prostounce a patriarchalné věncem z dubového listí odměněn býval, ten pak horlí proti turnajům, při nichž panny vítěze tretkami a titěrkami dařívaly („I jechu sé bez popruhóv kláti, panny jim v dar *chrístóv* sláti“ Dal. str. 166). Skladatel Ludiše a Lubora nemohl ovšem v rámci epiky polemicky ozvati se proti turnajům, jako Dalimil.

Dá se mysliti, že v čas složení Ludiše a Lubora ještě více rodin šlechtických v epickém vylíčení českého sedání zalíbení mělo, protože cizácká protiva sedání, turnaje, byly hrou šlechtickou, za jakouž i sedání sluší pokládati. Jde to i z toho, že skladatel L. a L. i urozenosti („prokní rozenie dle svého“) i znaků („i na dřevci tuří hlava“) si všímá. Ale zdá se, že skladatel, chtěje sedání co důstojnou protivu turnajů vylíčiti, místy přehání a tím i původní ráz českého sedání stírá.

Ze všeho, co jsme tuto na další uváženou povědělí, nezdá se nám býti pravdě nepodobno, že báseň Ludiše a Lubor ve východním Zálabí, v okolí Kralodvorském složena byla; nic tomu zajisté neodpírá.

2. Že některé básně původem svým na okolí Kralodvorské ukazují.

Naleziště Rukopisu jest Dvůr Králové. Několik básní vztahuje se na Podkrkonoší, zvlášté pak na okolí Dvoru Králové Nebeský a Jireček již na to ukázali.

Rozhodnou známku místnosti této nese Beneš Hermanův (1203). Dějiště jeho jest *Hrabá Skála* a krajina okolo *Trosk*, kteráž bývala (dle Tomka v Č. č. m. 1859. 193. východní hranicí župy Železnické, s níž župa Úpská se stýkala, několik mil od Dvoru Králové.

Báseň má do sebe patrnou barvitost místní a byla jisté složena v krajině, v níž mocný rod Markvarticů zbožím a dědičným županstvím vládl. Byla složena na oslavu události, toliko v té krajině důležité, která jinde třeba ani tak nezajímala, jakož vypsání jí lokálnímu dokonale rozuměti nemohli. Oslavovala vítězství župana Beneše Hermanova, který se župní hotovostí nedaleko župního hradu nad Sasíky zvítězil. Že ten chvalozpěv, Beneše velebící, v okolí se rozšířil, lze se snadno domysliti, jelikož zboží Markvarticů (o nichž svědčí i osada Markvartice na hranici župy Železnické) dosahovalo až k Jičínu, a Beneš ještě r. 1222 na živě byl.

Píseň „*Opuštěná*“ připomíná lesy *Miletínské*. Buď tedy píseň ta v okolí Miletínském původ vzala, nebo byla do něho přenešena, ačkoli národní písně i krajin dalekých připomínají, jmen jich neměnice (Nebeský). Ač jest obsah písně tak stár, jako siroba a touha: forma, ve které se nám obsah ten zachoval, není mnohem mladší, nežli sebrání rukopisu Kralodvorského. *Opuštěná*, *Skřivánek*, *Jahody* a *Žežhulice* jsou jazykem poměrně staré, a zdá se, že původní svou tendenci zachovaly bez proměny: obsah i rytmus nevzaly žádného porušení. Měkkou, jednotvárnou sentimentálností a myslí milostí opojenou, která v těch písních se jeví, vane duch 12. a 13. století, a málo kdy přetrvají národní písně tři generace.

„*Panský sad*“ svědčí nejméně o počátku 13tého století, kdež počali děliti zboží šlechtické ve zboží panské a vladyčí. *Opuštěná* a *Skřivánek* obsahují okázalé naříkání dívek, jimž jinochy vzali, tedy tuž mysl, svědčící o času, z něhož obě pošly. *Opuštěná* sama o *Miletínsku* svědčí, příznaky pak *Skřivánka* dobře k téže krajině se hodí, tak že se podobá, že sběratel ruk. Kral. obě písně v též krajině slyšel. Že zajisté sběratel obě písně pro jich podobnost jakousi schválně vedle sebe nepoložil, poznáš z toho, že písně vůbec nesrovnal dle podobnosti.

Stejnost poměrů sociálních v obou písních ukazuje na to, že zvykl si lid citům a myšlénkám, jež v něm poměry té krajiny stále vzbuzovaly. Nářek dívek v obou písních pochází z krajiny, v níž jinoši často bráni bývali a odváděni. Čas v obou písních stopy po sobě zůstavil, a písně ty, majíce barvitost časovou, mohou dobře

býti pokládány za plod toho času, jejž připomínají. Nářek dívek týká se delšího bezděkého odloučení milenců, slov pak: vzali (vzechu), odvedli (odvedechu) posud Čechové o službě vojenské užívají. Kdyby původem a příčinou těch písní bylo odvedení *na vojnu*, byl by jistě pláč a nářek dívek usedavější a okázalejší. Avšak jinoši nebyli na vojně, než *posádkou na župním hradě*, jakž souznačným slovem dosvědčuje dívka, chtějící po skřivánku psáti milému, jejž jí byli odvedli „*u kamenný hrádek*“ [4]). Taková posádka bývala dávnou povinností župy a stávala se zvláště dívkám tím bolestnější, čím častěji za zmahání se feudalismu v 13. století jinoši, kteří nebyli zbaveni povinností župních, na hrady župní bývali odváděni. Tak se dálo zvláště v okolí Kralodvorském, jakž o tom *Opuštěná*, zvláště pak *Skřivánek* svědčí. Okolí to patřívalo k župě Podkrkonošské, naznačené již v rukop. Zelenohorském kmetem Ratiborem „ot gor Krkonoší,“ jížto hradem v 13. století nejspíše bývala Úpa čili Trutnov. Zvláště četné, tudíž obyvatelům župy velmi nemilé, bývaly posádky v čas míru a války na župním hradu Úpě (před r. 1257), na pomezním *Hostině Hradci*, při „stráži“ (custodia, custodiae porta) u Lužan blíže Nové Paky, nad Miletínem, na kraji pomezního lesa (hvozdu zemského), o níž z r. 1143 zprávu máme; ve *Chvojně*, knížecím dvoře, již tehdy značném, jelikož při něm r. 1307 i město se vyskytuje. Takové silné a stálé posádky v krajině Dvorské bývaly lidem župním tím větším břemenem, protože les zemský ještě r. 1110 až k Miletínu a ku Dvoru Králové zasahoval, a krajina dosti řídce zalidněna byla. Když pak v 13. století osazováním se Němců lidnatosti přibylo, neubylo župních břemen, protože cizí osadníci od králů povinností župních zbaveni byli. *Hostin Hradec* vystaven byl (dle Tomka) při stezce Trutnovské za příčinou vpádu Polského r. 1110.

Soběslav, který po r. 1126 hranice země České bedlivě opevňoval, dávaje stavěti hrady nové (1129 Kladsko) a přestavovati hrady starší, obnovil Hostin Hradec roku 1139 a proto častěji v pomezní té krajině dlíval. Snad byl tehdáž Hostin Hradec hradem župy, jejíž úřady teprvé v 13. století do Úpy byly přenešeny (srovnávala se s pozdějším dekanátem Dvorským). R. 1241 tížila vojenská hotovost znamenitě, když Václav I. proti vpádům Tatarů průsmyky Krkonošské zasekávati, střežiti a brániti dal a silnou posádku do Kladska zavedl. Zároveň byly hrady na rychlo opevňovány, při čemž i osoby duchovní musily pomáhati. Když pak od té doby i šlechta hrady si stavěla, bylo snad hlídání a střežení župních a pomezních hradů přísněji zachováváno. Za Otakara II., který již co markrabí Moravský přísné rozkazy o střežení hradů lidem župním vydal [5]), co král pak župníky nejen ku stavění nových hradů, než i k obezdívání měst dohánět a župy v menší okresy rozdroboval, stala se župní povinnost vojenská zvláště pod ukrutnou zprávou královských purkrabí nesnesitelnou.

Z toho jde, že nářek dívky v *Skřivánku* z doby velikého utiskování lidu župního za krále Otakara II. pochází. *Kamený hrádek* jest snad *Hostin Hradec*, ležící dvě míle od Miletína i od Dvoru Králové. *Hrádek* (= hradec, Levý hradec = Levý hrádek) znamená malý hrad, strážní pak hrady bývaly malé, lišící se od pevností pomezních, jakými byly Kamenec neb Zhořelec, které na pomezí krajin *vydobytých* na jich obranu byly vystaveny. Ku hradu *Úpě* dotčený nářek dívčin se nehodí, protože Úpa jistě bývala větší a také již r. 1260 co *město* se připomíná. *Miletín*, býval-li kdy župním hradem, přestal v 13. století býti hradem knížecím, dostav se v držení rodu šlechtického [6]). *Panský sad*, u něhož pleje dívka konopí, byl snad sad u panského dvora (curtis) ve vsi Miletíně, soustrastný pak *skřivánek* letní práci v polích milým pěním oživuje.

Možná, že sběratel kromě *Opuštěné* a *Skřivánka*, ještě jiné písně, jako Jahody a Kytici, též z 13. století

[4]) Přímětek: *kamený* hrádek není přímětek stálý (jako černý les, sirá země a j.), než podstatný a příhodný, z něhož lze vyrozuměti, že *kamené* hrady v té krajině nebyly dotud věcí obyčejnou, že nedávno byly stavěny, že každý o takovém hrádku co věci vzácné velmi dobře vědel, a když přímětek ten slyšel, že na jiný hrádek nemyslil, nežli na kamený hrádek ve své krajině.

Kamené stavby byly za starší doby v Čechách velmi vzácné (kamený most v ruk. Zelenohor.), ba i v 10 století jen po řídku se vyskytují: Stará Boleslav. Praha 1054, přestavena Soběslavem r 1135. Po r. 1241, zvláště pak r. 1249 nastalo přestavování župních hradů dle spůsobu sousedních Němců; za Otakara II. stavěny a opevňovány hrady a města tak hojně, jako nikdy před tím. O některých starších stavbách církevních buď historické zprávy máme, aneb se nám staré kostelíky samy posud zachovaly.

[5]) R. 1237 nařídil markrabí Otakar, aby pomezní hrady stále a bedlivě střeženy byly: „quatinus burgravii nostri in Vetoue, in Vranov, in Jemnic, in Mohilno, in Hradek et in aliis castris, collectis et additis militibus et castellanis, ex nunc et in futurum vigilantiae curam exhibeant, fidelitatem nobis jusjurando in manus tuas (purkrabí Znojemského) promissuri.“ Erb. Reg. I, čís. 910.

[6]) Listem, daným v Hradci dne 19. října 1241 potvrdil Václav I. rytířům řádu německého darování, jež jim učinila Domaslava, vdova po číšníku *Zbraslavovi z Miletína*. Byly pak tomu řádu od Domaslavy darovány: ves *Miletín*, Olešnice (pod Trutnovem) Maslojedy (u Hořiněvsi), Sadoví a Výkleky. Erb. Reg. I, čís. 1053. Statky ty patřily ku komendě toho řádu až do r. 1410. Jméno dárkyně slyšíš v pojmenování vsi *Domaslavice* u Jičína. *Zbraslav* jmenuje se co podčeší (subpincerna regis) r. 1228—38, co číšník 4. dubna 1238, kteréhožto roku umřel, poněvadž se po něm od 5. května až do srpna 1238 *Bavor* co číšník připomíná, po němž od 17. pros. až do 11. pros. 1248 *Jaroš z Poděhús* číšníkem se jmenuje. — *Zbraslav z Dubence*, jejž z r. 1229 známe, sedel na Dubenci u Králové Dvora, protože jiného hradu toho jména v Čechách není. Mezi svědky toho darování jmenují se Hronovici: bratři Načerat a Hron, synové Pakoslava; pak Ojíř, Jaroš číšník, Zdeslav z Chlumce, hajitel Olomouce r. 1253. — Župní hrady a jiné zboží bývalo od knížat Českých v čas potřeby osobám soukromým zapisovány neb darovány (v 13. stol. Chýnov biskupovi Pražskému, Litomyšl klášteru tamže, Bílina Ojíři). Zvláště pak plýtval korunním zbožím Václav I., od něhož snad Miletín dotčenému Zbraslavovi se dostal.

pocházející, v okolí Kralodvorském sebral; známky jejich zajisté s okolím tím dobře se dají srovnati. *Zelená Borka* v *Jahodách* snad o *Borkách* (druhdy dvůr) blíže Dvoru Králové svědčí; i *knížecí lesy* s potůčkem v *Kytici* s krajinou Dvorskou dobře srovnati se dají.

Z hustých lesů u vnitř země i na pomezí záležela veliká část zboží knížecího (království). Až do r. 1110 zasahoval les zemský skoro až ku Králové Dvoru a ku Trotině, která, nad Miletínem v Zvičinských horách vznikajíc, do Bystřice, tekouci kolem Miletína, se vlévá. U Trotiny vcházelo se do pomezního lesa knížecího. Nade Dvorem Králové jest posud veliký jehličný les (1156 jiter), jemuž *království* říkají. Nepochybujeme, že mu v 12. století a později říkali *knížectví*, protože slovo *kněz* ve smyslu panovníka až do 15. století se zachovalo (u Dalimila: kněžstvo české = knížectví) a lid déle panovníka *knížetem* nazýval, nežli v psaných pamětech [1]). —, V *Kytici* jest paralelismus myšlének dobře zachován; jakýsi nelad prvních řádků hodí se dobře ku pozdější době 13. století.

Opuštěná jest píseň sirotka, *Kytice* a *Zežhulice* jsou písně svatební, a jisté z úst lidu pocházejí, snad z úst lidu Zálabského.

Ze zpěvů historických ukazují některé známkami svými poněkud na Podkrkonoší, tak Jaroslav, Ludiše a Oldřich.

Jaroslav, v němž se již jméno Kublaje připomíná, složen byl po r. 1256, a to (dle Jirečka) po mongolském poselství ku králi Otakaru II., jehož sláva po bitvě Krössenbrunské i k Mongolům zavanula. Dle pořádku, jakým kronikář František (Script. rer. Boh. II, 24) události po sobě srovnal, stalo se dotčené mongolské poselství snad po sňatku s Kunhutou a po slavnostech při Dunaji, před upevněním Prahy asi r. 1264. Skladatel Jaroslava, neznající položení Olomúce a Hostajnova, byl nejspíše Čech, s čímž se shoduje i to, že oslavuje milce králova, purkrabí Pražského *Jaroše ze Slivna*. Že pak neměl dokonalou zprávu o Kublajevně, z toho jde, že skladatel vzdálen byl od dvora králova. Daleký a zřetelný rozhled básníkův dosvědčuje, že nebyl plebejem. Vylíčení scény čarodějné zakládá se na *domácím* podání, protože národní pověsti si nelibují v tak zevrubném vypisování zvyků a obyčejů, které v okraji země spíše se zachovaly, nežli kde jinde, souvisíce se zvyky pohanskými. Pověst o Kublajevně, kterou báseň s ruskou kněžnou mate, vznikla v Slezsku brzy po zavraždění ruské kněžny ve Středě, městě Slezském, blíže bojiště Lehnického, kde i Češi byli bojovali, odkudž nejblíže ku Králové Dvoru, 10 mil od Středy vzdálenému, rychle a snadno se dostala [2]). Skutečné má slezská pověst ruskou kněžnu za tatarskou. Na hrůzu tatarskou obyvatelé okolí Kralodvorského jisté dlouho si vzpomínali, pamatujíce se, kterak Václav I. sruby a zásekami v horách Krkonošských, zvláště pak na „Bránce" u Náchoda (4 míle ode Dvora) zemi Českou vpádu tatarského uchránil. Hned před rokem 1241 „zpytáci" tatarští zemi Českou procházeli, a veliký strach nastal, zvláště při pomezí, když ze Slez mnoho lidí před Tatary do Čech se utíkalo (Dalimil 139). R. 1241 bylo na blízku (v Kladště) veliké leženi vojenské, Mongolové uhnuli se k Otmachovu a, táhnouce podél pomezních hor, po 14 dní pálili a hubili sousední krajinu. Mohl tedy zpěv „o velikých bojech křesťan s Tatary" snadno původ vzíti v krajině Kralodvorské, která jisté dlouho nemohla se vzpamatovati ze strašného rozechvění, které v ní nebezpečí tatarské bylo způsobilo. Kromě této naší úvahy ovšem jiných důvodů našeho domnění v básni samé není.

O Ludiši jsme již v prvním aforismu zdání svoje projevili, domýšlejíce se, že tím zpěvem skladatel chtěl oslaviti domácí *sedání* naproti cizím turnajům, v nichž i Hronovici někteří veliké zalíbení měli. Takové Hronovice nenárodní chtěl snad básník i samým připomínáním národního jména Lutobora (Lubora) zaraziti, aby v cizáctví svém se zastyděli a spůsobem domácím slávy udatenství si dobývali, jako Lubor, jménem v rodu jejich druhdy velmi oblíbený. Pro tento vztah k *Hronovicům* [3]), a že zvláště ve východním Zálabí sedání dlouho

[1]) Jak lesnatou druhdy krajina Dvorská bývala, o tom svědčí jména osad: Doubravice, Dobrava, Dubenec, Zálesí, les „Velká bukovina" u Kukusu a j.

[2]) Do Slezska šly z krajiny té dvé cesty: přes Trutnov a Náchod; tato poslední, tak zvaná stezka Polská, stará draha kupecká, spojovala Čechy s Polskem a s Kyjevem. Známost východních poměrů v Jaroslavu tudíž dobře k té krajině se hodí.

[3]) Ku zmíněnému odnárodňování se šlechty a k naznačenému již rozdílu ve smýšlení mezi *Hronovici* podotýkáme, že Hronovec *Smil Žitarský* hrad svůj *Lichtenburkem* nazval a po něm i sebe i rod svůj počal a *Lichtenburka* jmenovati. České jméno hradu Ronovce překřtil *Summerburkem* (Žumburk), a jména synů: Heinrich, Ulrich, Remund o německé chuti otcově patrně svědčí. V turnajích si Smil liboval, a čemu slouží nejvíce se podiviti, dotčený Smil a Hron z Náchoda i *znakem rodu svého oporrhli* (Dalimil 146). — Náchodští Hronovici užívali opravdu ve znaku stojatého lva černého v zlatém poli, jakž jej posud spatřujeme ve znaku města Náchoda, jež byl Hron asi r. 1270 založil (J. M. Ludvík: Památky Náchoda I. 26 a 27); *Smil* a Lichtenburští vůbec na pečetech užívali jen staré *ostrve* Hronovicú (n. př. při listu z r. 1261 v arch. Č. mus., aneb na pečeti Lichtenburské při listu r. 1334 v bibl. univers. Pr.), nikoli „kapra černého," jejž si byl Smil v Němcích (1247) kláním dobyl — snad jej kapr co znamení nerytířské brzy omrzel. Že oba tito turnajníci, Smil i Hron jazyku i spůsobu německému dobře rozuměli, vyrozuměti lze již z toho, že byli roku 1247 ku sněmu Mohučskému posláni s Markvarticem Havlem Jablonským z Lemberka, který Kladsko Němci osadil. Jakož otec Smil tak i jeho stejnojmenný syn v listech titulu „z boží milosti" užil, na pečetech pak dal se vyobraziti sedě na koni a meč neb prápor v ruce drže (1278). Jiný syn, Remund z Lichtenburka, liboval si v německém básnictví, tak že pro něho Heinrich z Friberka báseň Tristrana dokončil — tuž báseň dal si Přemysl Otokar II. Oldřichem z Türlina dokončiti. Remund užíval němčiny co jazyku diplomatického, vydav první německý list na Moravě (1310). Kdož by si tu nevzpomněl na Oldřicha z Ryzmburka, který nrad svůj po

v paměti lidské mohlo trvati, položili jsme původ Ludiše do krajiny Kralodvorské.

Oldřich. Boleslav Chrabrý, byv z Prahy vypuzen (1004), přes Krkonoše do svých zemí utíkal. Podkrkonoší, hraničíc s Polskem, častěji hroznými vpády Polanů bylo navštěvováno. R. 1108 svedli Vršovci Vacek a Mutina nešťastnou bitvu s Boleslavem III., nejspíše někde za Brankou Náchodskou (in medio sylvarum), načež Polané přes pomezí do Hradecka vtrhli a celé tři župy vyhubili. R. 1110 přišli Polané stezkou Trutnovskou k Hostinu Hradci a do Miletínska, načež, vracejíce se, u Trotiny byli poraženi. Později vystavěl Soběslav na kraji průsmyku, jímž byl sám s Boleslavem Polským do Čech vtrhl, Hostin Hradec co obranu proti vpádům Polským, přebývaje sám v čas přestavování toho hradu (1139) na svém dvoře Chvojně. Při jiném blízkém průsmyku připomínají se roku 1143 stráže zemské, ovšem co hlídky proti Polanům. R. 1134 připomíná se vpád pěti žup, mezi nimiž i Hradecké, do Slezska. V krajině, která po každé dlouho na to pamatovala, kdykoli Polané do Čech přitáhli, nebo z Čech se vraceli, mohla báseň o vítězství nad Polany buď snadno vzniknouti nebo snadno se ujmouti a v ústech lidu neb pěvců vytrvati, až ji nějaký sběratel uslyšel. Pro zmatení místa útoku podobá se, že báseň na ústním, od Prahy vzdáleném, podání se zakládá, o čemž i to zřejmě svědčí, že Kosmas v Praze o pověsti té nevěděl. Že se v kraji pověst o Oldřichu dlouho zachovala, dá se souditi z toho, že kostelíček sv. Jana na Oldřiši šťastné vyváznutí Oldřichovo z vězení, do něhož návodem Polanů vsazen byl, lidu Českému připomínal. I Dalimil (str. 64) kostelíček ten viděl a snad i pověst o původu jeho slyšel: „A ktožt jest v Oldřiši býval, ten ten kostel, ač pust, vídal."

Nezdá se býti náhodou, že ve zbytku rukopisu Kralodvorského zpěvy některé, a to zpěvy a písně pocházející z 13. století, nedlouho před sepsáním rukopisu, krajiny, v níž dotčený rukopis r. 1817 nalezen byl, více nebo méně se dotýkají a v ní buď složeny aneb oblíbeny byly. Z 13. století pocházejí Beneš, Jaroslav, Ludiše, z písní: Zbyhoň, Jahody, Opuštěná, Skřivánek, Žežhulice a snad i Kytice, tedy 3 ze šesti historických zpěvů, 6 z osmi písní [10]). Z písní historických Beneš původem svým rozhodně na okolí Kralodvorské ukazuje, Ludiše, jak se pravdě podobá, také v krajině té vznikla, Oldřich pak a Jaroslav aspoň v témž okolí kolovati mohly. Z písní Opuštěná a Skřivánek zřetelně, Kytice a Jahody poněkud o krajině Kralodvorské svědčí. A krom toho i starý českopolský mythus o Trutovi v Libušině soudu dotýká se Podkrkonoší, v němž bývala župa kmeta Ratibora [11]). Zpěvnou ta krajina byla od starodávna, jakž o tom i hojnost písní z pozdější doby ve vzácné sbírce K. J. Erbena patrně svědčí [12]).

---

německu překřtil a od Eschenbacha jednu knihu německé Alexandreidy vénovati si dal — jiná kniha byla Václavu I. věnována. Tím podivnější jest, že jiní Hronovici českých svých jmen a původního znaku (kromě Náchodských) zachovali. Bratří a strýcové Smilovi: páni z Ronova (Častolov 1261), Heřman a Čeněk bratří z Přibislavi (1283), slavný Hron z Náchoda povždy českého názvu zachovali. Páni z Dubé, usedlí na Skalici a Krčíně u Náchoda (1236) a páni z Lipé teprvé v století 14. hradů některých nazvali po německu: Pirkštein (před r. 1323 Slup), Aderspach, jiní pak šetřili stále starých českých jmen (Liběšice). Povšimni si také toho, že v rodu Smila ze Světlé (1188) jména Hron a jiná pojmenování, mezi Hronovici druhdy obyčejná, záhy přestala, u potomků pak jeho bratra Načerata, zvláště županů Hradeckých a Kladských, starší jména i později se vyskytují (Ratibor a j). U pánů z Dubé a z Lipé jména poněkud se kolisají, ačkoli osobní jména česká mezi nimi nikdy nevytratila se na dobro. Úkaz ten jest tím památnější, čím více německá jména osob a míst mezi nejhorlivějšími osazovateli Němců se ozývají, jako: Lemberk, Levendorf, Dürrenholz, Fullenštein, Neuhaus, Landštein, Ryzmburk a j. Lze se tedy dle toho domýšleti, že vedle mocných odnárodnělých Hronovicův jiní Hronovici proti politickému působení německému i cizím mravům a módním formám, z Němec do Čech se deroucím, se opírali, jako Dalimil, jejž sluší nazvati representantem národního smýšlení šlechty, jaké v čas svízelů Braniborských projevili zvláště Hronovici: Hynek z Dubé, Ctibor z Lipnice (z rodu pánů z Lipé), Markvartic Jaroslav z Jablonné, později Vilém Zajíc z Waldeka, ujavše se mocně práv a jazyka národu českého.

[10]) Z ostatních tří zpěvů historických pochází Záboj a Čestmir z doby pohanské, z písní: Jeleu a Růže původu jsou pohanského.

[11]) Jako Krak se svými syny zabil lítou saň u Krakova, tak i Trut u hor Krkonoší — Trut i Krak bijce znamenají. Jméno Trut ozývá se v Podkrkonoší ve slovích Troteň, Trotina, Trutnov, v samém okolí Miletína.

[12]) V prvním vydání Erbenových „Písní národních v Čechách" (1842—45) obsaženo jest od 13. sběratelů z Hradecka a Bydžovska 706 písní (z Hradecka 309, z Bydžovska 86, z Hradecka a Bydžovska smíšeně 311), z nichž ovšem velmi mnoho písní toliko varianty obsahuje, jelikož zasloužilý vydavatel všecky písně po Čechách sebrané toliko 516ti čísly obsáhl. Co by tedy z čísla 706 co variant mělo odpadnouti, svědčí o rozšířenosti a oblíbenosti některých písní v oněch krajích, při čemž nesluší zapomenouti, že toliko *třináct* osob ono číslo z obou krajů ochotnou pílí dohromady sneslo.

Hradiště u Smolče.

Podává *Mart. Kolář.*

V okresu Píseckém, asi malou hodinu od Křešťovic, na pravém břehu Vltavy rozkládají se blíže sebe čtyři vesnice, Nemějice, Slabčice, Smoleč a Březí, které dohromady obec Smolečskou činí a jindy k panství Vltavotýnskému slušely. V loni vyšel jsem si z Písku, abych krajinu podél Vltavy v těchto stranách prohlédl. Ve Smolči pověděli mi o jakémsi hradišti v lese nad Vltavou na statku pana rolníka Kálala. Bez meškání bral jsem se s průvodčím k onomu místu podél potoka, jenž, od Slabčic přicházeje, okolo Smolče dále k řece chvátá hlubokými a skalnatými roklinami. Když jsme

svých v Klokotech l. 1421 do lesů za Bernartici, též dle slov pana Palackého, se byli utekli a potom na ostrově v Nežárce blíže Valu smutný konec vzali.

Což když jsem ukázal a pověděl, obstojí též domněnka, že slova Zach. Theobalda o Hradišti vypáleném, ačli vůbec jim věřiti lze, na naše Hradiště by se vztahovati mohla, anebo na Hradiště, které pan Hraše u Rataj nalezl a které stejně daleko od hory Tábor jest jako naše Hradiště na Vltavě. Aby Bechyňští hrad pánů z Ústí, řečený Hradiště, který Táboři ku svému městu připojili, byli spálili bez pomsty Táborité, kteří při samém hradu se byli ve zbořeninách někdejšího města Hradiště ohradili, tomu nikdo neuvěří, kdo jednou jen v Táboře byl a polohu města i hradu seznal. S domněnkou svou opírám se o skutečný historický děj, totiž o vzetí města Bechyně, které l. 1428 Prokop Veliký, navrátiv se z Rakous, dobyl; snad pomsta za vypálením Hradiště, které téhož leta se stalo, v zápětí následovala.

Že naše Hradiště delší čas obydlené bylo, toho důkazem jsou mnohé věci, které tam nalezeny byly: čtyři podkovy, sekera dlouhá, tenká s kulatým očapkem, kterou majitel Hradiště do nedávna choval; před několika lety, když tamější vysoký les porážel, jak sekerou do spodního kořene tal, zlatý prsten v něm zarostlý ve dví přetal.

Že by zde tvrz nebo hrad v tom spůsobu, jak je v XIII. stol. stavěli, již před válkami husitskými byl stál, tomu historie této krajiny naskrze odporuje. Nejstarší pamět o těchto končinách zachoval urbář arcibiskupských statků v Čechách z konce XIV. století; jmenuje nejen připomenuté čtyři vesnice, nýbrž i osadníky jednotlivé a platy z usedlostí (bylo by přáti, aby pro seznání hospodářství a historie vůbec co nejdříve vydán byl). Ve Smolči vypočítává urbář 37 osadníků, mezi nimi však nikdo přílišným majetkem a poplatkem nevyniká, abys soudil, že něco z državy někdejšího hradu neb tvrze třebas rozbořené měl; panský statek se též ve Smolči nepřipomíná: jediný Diviš jakýsi měl zde „pro servicio“ 1 lán; i v Podolí měl 1 lán a nazýval se forestarius, tedy fořt arcibiskupský, jenž dohlídku nad lesy měl. Do nedávna byla fořtovna či myslivna ve Smolči lánem polí opatřena, nyní jest prodána. Mohl by však někdo namítnouti, že Hradiště naše patřilo k nějakému z vůkolních statků, a to k Vranovu, k Chrášťanům, k Dražíči nebo k Křešťovicům — ostatní, jako Bernatice, Borovany, Podolí příliš vzdáleny jsou, aby na ně někdo pomyslil — ale i tomu musím odporovati. Nejen že na hodinu ano i ještě dále samý arcibiskupský statek býval, a sousední Vranov za vysokou strání potoka Březského půl hodiny vzdálen jest, pole pak Vranovské panské docela jinou stranou, totiž k Dražíči se táhnou, a jen les Vranovský se Smolečskými lesy sousedí: i sama poloha našeho Hradiště, hledíme-li k bývalému politickému rozdělení krajů, nás v mínění našem utvrzuje. Celý majetek bývalého panství Vltavotýnského jest na dvě části přetržen: na naši svrchu často připomenutou severní část, jejížto jižní hranice okolo samého Hradiště se táhnou, a na jižní díl, který od severního majetkem bývalého panství Dražického na půl hodiny z šíři oddělen jest. Enklava severní patřívala vždy do kraje Budějovského, jako celé panství Vltavotýnské teprva za nového zřízení politického byla ku kraji a okresu Píseckému přidělena, Dražické panství jako posud do kraje Táborského. Za řekou Vltavou táhl se vždy kraj Pracheňský. Z tohoto rozdělení politického vysvítá, že naše „Hradiště“ vzdáleno a odloučeno ode všech panských sídel a na hranicích tří krajů postaveno, ani zvláštním majetkem vyznačeno — nebo nynější majitel pan Kálal jen 60 jiter majetku má — nemohlo býti ani zvláštním panským sídlem ani podstatnou částí nějakého z blízkých statků zemských v dobách historicky nám povědomých, kam totiž naše prameny sahají. Nepřestanem-li na nějaké domněnce z těch, které jsme svrchu postavili, nezbude nám nic jiného, leč prohlásiti Hradiště za dávno zašlé sídlo újezdu, ku kterému Smoleč, Slabčice, Nemějice, Volešná, Podolí a Březí slušely. Poloha těchto míst jest taková, že zcela se srovnává s tímto zdáním: první tři vesnice jedna ode druhé jen čtvrt hodiny vzdáleny jsou; do Volešné jen půl hodiny z Nemějic počítají; nejdále ovšem Podolí, asi hodinu od Volešné, leží. Kdy však tento újezd k panství Týnskému se dostal, nebo byl-li hned od počátku s ním spojen, a kdy vůbec celé panství biskupovi Pražskému dáno bylo, na to nám nelze odpovědíti. Nejdříve l. 1229 Týn majetkem biskupovým se jmenuje. L. 1268 vzal král Otakar od tohoto panství vesnice Vesce, Tukleky, Hosty, Doubravice, Netěchovice, Nuzice, Hodonice a Vranov směnou za jiné statky své blíže Loun. Bezpochyby že je obrátil ke hradu Bechyni, který v ty doby též od biskupa koupil, aby v těchto stranách proti mocným odpůrcům svým Vítkovcům brannou hradbu měl. Jako doklad tohoto náhledu uvádím spálení pevného Hradiště, nynějšího města Tábora, a zpouru Vítkovců, která v ty doby vypukla. Na Vranově pak záhy usadil se rod panošů, z Vranova jmenovaných, z nichžto Zdeborovi z Vr. král Václav IV. l. 1402 100 kop gr. na manství v Jehnědně zapsal, Sigmund z Vr. l. 1434 co hejtman Táborský se připomíná a l. 1454 Bohuněk z Vr. odpůrcem Jana Hrobského ze Sedlce v jisté při se jmenuje. Komu by i tento náhled můj o Hradišti vhod nebyl, pro toho již jen tu domněnku mám, že Hradiště naše připočísti lze k staroslovanským Hradištím, jimžto nyní v Čechách zvláštní pozornost věnují. Pan Hraše v našem okolí podél říčky Smutné úplné nekropole našel i více hradišť, zejména mimo svrchu podotknuté takořka celé zbořené město u Božetic, hradiště u Ratejny a mohyly po lesích; možná že naše Hradiště jakousi podstatnou částí těchto pravěkých obydlí a nekropol v jižních Čechách bylo.

Na konci rozpravy mé snad i ta domněnka obstojí, že tohoto starého Hradiště z dob pradávných, třebas i spečených valů nemá, pozdější věky použily, a buď hrad újezdu připomenutého zde vystaven byl, anebo v dobách válečných blízcí Táboři nebo okolní rolníci se zde ohradili.

Svobodný dům v Rakovníku.

Podává *Fr. Levý.*

Sluje tak dům ten, nyní u „černého orla“ zvaný, proto, že k přímluvě Jiříka z Nasilí, hejtmana zboží Křivoklatského, majestátem Vladislava II. (ddo. v Budíně ve čtv. před povýš. sv. Kříže 1498) ze šosů a z jiných povinností městských vymaněn a tudíž domem *svobodným* učiněn byl. Jiříkovi z Nasilí dostal se dům ten po manželce jeho a po rodičích jejich, svoboda pak jeho záležela v tom, že byl prost všech daní, šosův a poplatkův, vojen (válečné povinnosti městské),

[illegible]

[illegible]

[illegible]

linovského, nejstaršího syna Augustinova, měšťana a výběrčí Žateckého, sirotkové smluvili a spokojili — i Pavel, který na spravedlnost po matce své se táhl — spravovala paní Barbora dům svobodný jménem sirotků, sama na stejném dílu se sirotky přestavši. I hned najala si sládka a v domě svobodném živnost várečnou započala. Obec jí toho zbraňovala a živnost jí zastavila, dovozujíc, že paní Barbora domu svobodného ani právem nedrží. Že pak se Jan Malinovský mocechy své platně ujímal, prohlásil kníže Karel z Lichtenšteina (17. pros. 1626), že paní Barbora dům svobodný právem drží, a že jí nikdo v živnosti nemá překážeti. Brzy po tomto rozkazu vzešel nový spor mezi obcí a paní Barborou. Obec, dluhujíc židům a chtíc jich upokojiti usnesla se na tom, aby sousedé s každé várky dávali po 5 zl., a kdo by se zdráhal, tomu aby pivo od „šlotýřů“ (šrotéřů, lížníků) ze sklepa nebylo vytahováno. Když i na paní Barboře platu toho várečného vymáhali, pohrozila jim, že se jinam uteče, aby svobod svých uhájila. Za to jí Rakovničtí překáželi a škodili, kde a jak mohli: buď jí lístků na vaření nevydali, nebo nedovolili, aby jí pivo ze sklepa bylo vytaženo, ba i cestu k vození jí zavírali. I zeptala se paní Barbora (15. března 1627) z vnuknutí pastorka svého Jana Malinovského písemně rady Rakovnické, nepřestanou-li jí v živnosti její překážeti? Když pak rada, vyhnuvši se zřejmé odpovědi, paní Barboru slovy přikrými odbyla, vznesla táž paní stížnost na krále Ferdinanda II, aby konečně s obcí pokoj měla. Král potvrdiv (v pátek po neděli Judica 1628) paní Barboře všech svobod, nařídil všem stavům, zvláště pak purkmistru a konšelům města Rakovníka, aby držitelům domu svobodného v dělání sladu a při vaření a šenkování piv ječných i pšeničných žádného příkoří a překážek nečinili. Rakovničtí umlkli, bojíce se nemilosti královy.

Zatím vyplatil Jan Malinovský (1627) bratru svému Pavlovi 400 kop gr. miš. co podíl jeho otcovský a tím horlivěji paní Barboru v hájení svobod podporoval, čím více toho i jeho vlastní prospěch požadoval. Dojížděje častěji do Rakovníka, domu svobodného ne toliko děláním piv bílých i ječných, než i šenkováním vína užíval, což vzbudilo v městě velikou nelibost, protože sousedé šenkování vína, uděleného jim králem Vladislavem, k dobrému chudé obce byli se zřekli. Obec, zasílajíc ku dvoru královskému stížnost za stížností, chovala se k držitelům domu svobodného pokojně. Král odpovídal mlčením.

Mezi tím umřeli Augustin, Matyáš a Zuzana, bratří a sestra Malinovští z Hlavačova, a díly jich připadly na matku paní Barboru a na sestru Alžbětu, provdanou Salátovou.

Rakovničtí, nemohouce se při dvoře ničeho dožádati, r. 1651 s držiteli domu svobodného novou různici začali. Když pak i po druhém listu podkomořího třenice nepřestávaly, utekli se dědicové Malinovští k místodržitelství, od něhož pře vznešena byla na soud zemský, jímž dle přání dědicův byla rozsouzena.

Jan Malinovský, žádných dětí nemaje, odkázal nedlouho před svou smrtí (2 dubna 1655) veliký svůj statek i oba své díly domu svobodného manželce Ludmile Písecké z Třebska, která po smrti Janově ze Žatce do Rakovníka přijela, aby se v dědictví své uvázala. Alžběta i Barbora tomu odpíraly, a vyhnavše Ludmilu z domu svobodného, samy po několik let v držení jeho zůstávaly. Nemohouc Ludmila způsobem přátelským s držitelkami domu svobodného se shodnouti, nastoupila proti nim cestu práva (1659), kterýmž jí (4. říj. 1660) polovice domu byla přisouzena. Strana odporná, nechtějíc přestati na rozsudku práva domácího, zaslala rozsudek k nejv. apelačnímu soudu, u něhož odvolání to leželo bez odpovědi po třináct let.

Mezi tím časem umřela paní Barbora Malinovská (1662). Alžběta Salátová, dcera a dědička její, postoupila v nemoci své (8. pros. 1668) domu svobodného konšelu Jiřímu Janu Armbergerovi, manželce jeho Alžbětě roz. Salátově a dětem jich jakožto svým vnoučatům.

Paní Ludmila Malinovská, nemohouc od apelace rozsouzení své spravedlnosti se dočkati a nechtějíc bez prospěchu peněz vyhazovati, jala se smlouvati s Jiřím Armbergerem, aby od ní polovici domu koupil. Armberger paní Ludmile nabízel příliš malou sumu, tak že konečné s koupě sešlo. Vidouc to obec Rakovnická, jala se sama od paní Ludmily spravedlnost její kupovati. Dne 24. listop. 1665 postoupila tedy paní Ludmila obci polovici domu Houškovského (svobodného) se vším příslušenstvím, i s polovicí užitku, který dědicům Malinovským posud s toho domu šel, tak aby obec za ni 1048 zl. rýn. dluhu zaplatila, a jí 27 korců ječmene na slad a dvě krávy z dvoru obecního přidala. Rakovničtí pilně toho vyhledávali, aby pře paní Ludmily od apelace konečně již platně rozsouzena byla — ale nadarmo. Domnívajíce se, že jim v tom Armberger překáží, dne 5. října 1669, když pivo do měst Pražských vézti chtěl, brány před ním zavřeli a z města jej nepustili. Když Armberger pro to na podkomořího stížnost vznesl, bylo obci vyhrožováno, žalobníku pak dáno napomenutí, aby živnosti své městské mírně užíval a, jsa sám v obci konšelem, k stížnostem příčiny nedával. Avšak počátkem příštího roku podobný výstup zase se opakoval, ano obec hrozila Armbergerovi, že jej nikdy více z města nepustí, dokud pře o polovici domu svobodného nebude skoncována. Když z takového chování se Rakovnických vzešla stížnost, obeslal nejv. hofmistr kr. Č. Maximilian Valentin z Martinic obě strany před soud komorní, aby před ním stály od 6. února 1670 v šesti nedělích. Tu tedy konečně polovice domu svobodného obci Rakovnické byla přisouzena. Armberger, dověděv se o postoupení, jež byla paní Ludmila obci učinila, pohnal ji (1670) před soud komorní, vině ji z nedržení té smlouvy, kterou s ní byl, dříve nežli obec, započal. Proti tomu mluvila paní Ludmila, že o smlouvu, která do kněh *městských* vložena byla, jíž při vkládání nikdo neodpíral, před

---

Bartoloměje a sv. Jiljí. R. 1564 zjednal s písařem Davidem Crinitem potvrzení privilegií městských Maximilianem II. a proslavil se i co básník a učený přítel znamenitých současníků. Památkou po něm zůstává zvonec, nákladem jeho r. 1575 ulitý, jímž mládež do škol svolávána bývá. Jan M. umřel dne 9. února 1591, načež se manželka jeho Anna ještě téhož roku provdala za Václava Píseckého z Třebska. Augustin M. byl třikráte ženat (také s Ludmilou, dcerou znamenitého básníka Jana Grylla z Gryllova), naposledy s paní Barborou z Kyrbic. Zůstalo po něm sedm dětí: z prvního manželství Jan, z druhého Pavel, z třetího Augustin (nar. 1613), Matyáš (nar. 1620), Václav, Alžběta (nar. 1614), Zuzana. Nejstarší Jan, kr. výběrčí v Žatči, měl manželku Ludmilu Píseckou z Třebska, která po smrti chotě svého (1665) do Rakovníka se navrátila. Pavel byl rodišti svému advokátem. Alžběta provdala se do Berouna. Janův syn Jan Voldřich oženil se 1622 s Benignou Příbramskou z Poksdorfu, vdovou po Jakubovi Příbramském, senátoru Rakovnickém. Jsa ještě r. 1626 purkmistrem v Rakovníce, bydlel potom co služebník královský v Králově Dvoře u Berouna. Umř. 1677. Adam a Alena, kteří po něm zůstali, byli tuším posledními ratolestmi Rakovnických Malinovských z Hlavačova. Dva náhrobníky se znakem Malinovských spatřují se posud ve dlažbě děkanského chrámu v Rakovníce; nápisy na nich tak sešly jsou, že je již čísti nelze.

soud komorní obesíláno býti nemá. Zvláště pak dovozovala paní Ludmila, že s Armbergerem žádné smlouvy *dokonalé* neměla, Armberger pak, maje co původ (žalobník) napřed vésti svědky, toho pominul, a byl mu půhon zdvižen. Armberger potom ničeho proti paní Ludmile nepodnikal, až jí svědkové pomřeli a on sám život dokonal.

Ovdovělá Alžběta Armbergrová provdala se za Jakuba Libertina, s nímž ihned žádala (1679) císaře za potvrzení práv domu svobodného. Umírajíc odkázala pozůstalost svou Anně, dceři z prvního manželství, provdané za Zachariáše Rudlofa, který byl později rychtářem městským. Anna obnovila (1687) půhon, před šestnácti lety učiněný, a zavedla obec v nákladnou při, jíž konec byl nález soudu komorního, že paní Ludmila právo neměla, postupovati obci polovici domu svobodného, přijavši od Armbergera 10 zl., dvě krávy a dadouc od něho po manželu svém zaplatiti 518 zl. 21. kr. dluhu akcizního. Nálezem tím přiřknuta Anně Rudlofové část domu, již byla paní Ludmila před lety obci postoupila. Tak byla tedy obec zbavena části domu, pro nějž tolik nákladu a mrzutostí zakusila; že pak paní Ludmila zatím byla umřela, nebyla obci ani kupní suma nikým navrácena.

Vidouc obec, kterak Rudlof do domu svobodného zavádí novoty, městu nebezpečné, přesvědčila se, že pokoje s domem svobodným nebude, nepodaří-li se, aby obec sama dům ten koupila. Ale Rudlof velkou sumu za dům žádal: při prvním rozmlouvání 13.000, při druhém 11.000 zl. a nemohli Rakovničtí, podávajíce mu 7500, potom 9500 zl., nijak s ním shodnouti se. I při třetím rozmlouvání před úřadem podkomořským v Praze (1710) nemohly se strany domluviti. Od dědiců Rudlofovských koupil dům svobodný Josef Šašek z Mezihoří (1724) za 8200 zl. Obec tehdáž již chuti ku koupi neměla, dověděvši se, kdyby *ona* dům ten držela, že by privilegií svých pozbyl. Když tedy pan Šašek sám domu toho za 7500 zl. nabízel, od jistého šlechtice o sto dukátů více dostávaje, než zač jej sám byl koupil, nechtělo se obci do koupě. Teprv po druhém listu podkomořího (1735), v němž byly vyloženy výhody, které by obci z koupě té vzešly, i kdyby dům svobodný co majetek obce privilegií svých zbaven býti měl, byla s obou stran podepsána smlouva trhová, která však, byvši v plné hromadě přečtena, panu Šaškovi zase byla vrácena, že prý obec v té koupi nemůže zůstati, protože si prodávající některých polí, rybníku a bělidla byl vymínil. Teprvé r. 1736 shodly se obě strany, dům svobodný se všelikým příslušenstvím byl za 8200 zl. obci postoupen, a jak tušili, byl tím postoupením privilegií svých zbaven [6]).

Užitky z bývalého domu svobodného, jejž najednou „u černého orla“ (po orlu, který nad vraty vymalován byl), jali se nazývati, splácela obec dluhy, nehodami času spůsobené, a brzy se z dluhů svých vyhojila. Ačkoli druhdy pivo Rakovnické vůbec bývalo na slovo bráno (una Ceres Rakonae), přece pivo domu svobodného i v Rakovníce bývalo nejlepší a mnoho lidí do pivnice lákalo. Tím stal se dům ten ne toliko příbytkem veselosti, než i útulkem všeliké prostopášnosti, tak že lidé usedlí a zachovalí na dům ten si velmi stěžovali. Obec v domě svobodném ničehož nemohla zakázati nebo napraviti, protože se dům ten řádem a nařízením městským nespravoval. Když tedy dům druhdy svobodný majetkem obce se stal, přestalo v něm samo sebou rušení obecního řádu.

Dne 4. dubna prodala obec veřejnou dražbou dům svůj „u černého orla“ Jiřímu a Anně Charyno-vským za 503 zl. rýn., odloučivši od něho věčšinu polí, sladovnu, v níž až do r. 1840 slady dělala, chalupy sladovnické a j. Dne 15. břez. 1791 koupil dům ten Dominik Reichenštein s manželkou Annou za 1625 zl., ale prodali jej t. r. dne 24. listop. Jeronymu Krautštenglovi a manželce Alžbětě, kteří z Bíliny do Rakovníka se byli přistěhovali, za 2050 zl. Od nich přešel 21. listop. 1815 na syna Jeronyma a manželku jeho Marii Annu, kteří jej 18. ún. 1840 postoupili nynějším majitelům Janu Krautštenglovi a Žofii manželce jeho, kteří od obce i sešlou sladovnu a j. zakoupili.

Do r. 1857 míval dům „u černého orla“ trojhrané štíty, které dvojatou střechu zakrývaly; v rozích byly kapličky sv. Václava a Floriana. Dotčeného roku dům vyhořel a v nynější spůsob proměněn byl.

[6]) Doklady tohoto vypsání najdeš v archivu Rakovnickém: K. Transactionum fol. 165, lit. S. A. 2. 3. 5. 6. 7. 8; Lit. S. B. 1. 12. 13. 14

Příjezd Matyáše II. do Prahy r. 1611.

Lid vojenský, který l. 1610 za dlouhý čas v biskupství Pasovském ležel, vtrhl nenadále při konci téhož roku do Hořejších Rakous, potom pak při nastání r. 1611 i do království Českého vpád učinil a v něm Budějovic a Krumlova (31. ledna 1611), Hradiště hory Tábor (4. února) a Berouna (10. ún.), naposledy pak i Menšího města Pražského (15. února na úsvitě) nenadále a lstivě se zmocnil a v něm se zavřel. Když pak jízdný lid krajský i lid Matyášův do Starého i Nového města Pražského se shromáždil, a lid Moravský okolo Libně u Prahy se položil (6. břez.): odtáhl nadepsaný lid Pasovský v noci z 10. na 11. břez. tajně a tiše z Menšího města Pražského k Berounu. Tu hned dne 11. března dva práporce pěchoty Moravské (bylo jí 1500) na Pohořelec, jiné dva práporce (18. břez.) na Vyšehrad, a pátý práporec v Podskalí se rozložili, nejvyšší jich Rudolf z Tyfenbachu a jiní oficíři se šesti kusy střelby polní a s čtyřmi vozy munice na Dobytčí trh přijeli, lid pak královský do vesnic okolo Prahy se rozejel. Dne 24. března i Matyáš II., král Uherský, čekanec koruny České, osobně ku hlavnímu městu se přiblížil a téhož dne do Prahy vjel.

Páni, rytířstvo a Pražané vyjeli na koních a na vozích zároveň s rejtarstvem krajským i najatým na půl druhé míle proti králi. Zatím vjelo do Prahy Horskou branou mnoho krytých vozů, na nichž dvořané seděli, vozů pak špižních bylo přes dvě stě.

Když páni, rytířstvo a Pražané s králem se potkali, šel každý práporečník mimo osobu královu a třikrát kornet čili práporec svůj dolů k zemi sklonil. Pan Adam mladší z Valštejna, na Hrádku nad Sázavou a na Lovosicích, nejv. sudí kr. Č., před Počernicí od stavů, kancléř pak Šimon Humburk z Humburka za Hrdlořezy od Pražan krále po česku přivítal. Když do Prahy jeli, stáli od brány Horské až k bráně Nové (Prašné) tři práporce lidu Pražského, v Starém pak městě od též brány až k domu, kde král dvorem zůstávati měl, čtyři práporce lidu Pražského dvěma řadami se táhli.

Příjezd Matyášův děl se tímto pořádkem a spůsobem:

Nejprvé jel nejv. polní lejtenant kr. Č. Hendrych Mathes hrabě z Turnu na Veliši, vedle něho pak nejv. polní maršálek Leonhart Kolon z Felsu na Andělské Hoře, a nejv. vachtmistr Jan mladší z Bubna na Závrší; za nimi páni, rytířstvo a jízdní. Za nimi následovali kornety a práporce tímto pořádkem:

Kornet červený nejv. maršálka z Felsu: s jedné strany kříž stříbrný a pod ním slova: „Ehre Gott;“ na druhé straně lev stříbrný.

Kornet červený Mikuláše z Bubna, rytmistra leibquardie, nejv. lejtnanta hraběte z Turnu: na jedné straně kříž zlatý, po druhé lev zlatý, pod nímž text „Pro patria.“

Práporec bílý Odolana Pětipeského: s jedné strany srdce červené, jež dva hadi uprostřed štípali, z vrchu pak jeho vyrůstalo „zelené;“ na straně druhé v poli modrém slova zlatá „Virescit vulnere virtus (ctnost v trápení kvetne).“

Práporec hřebíčkový nejv. lejtn. Bukovského: na jedné straně slova zlatá „Constanter pro patria (stále pro vlast);“ na druhé straně muž oděnec na sloup zpodepřený, držící v pravé ruce meč obnažený.

Kornet zlaté barvy p. Jiřího Vratislava: v poli lazurovém text „Lépeji umříti, než bez poctivosti živu býti“ s strany pravé, s strany levé ruka oděnce, křídly oblaku dosahujícího, u ní pak text „Non est mortale, quod opto (není smrtelné, čehož žádám).“

Kornet modrý rytmistra Volfa z Leben: s strany jedné lev stříbrný, nad hlavou hada stočeného mající, s druhé hermelín s peřím.

Kornet bílý Volfa Vřesovce: po straně pravé v poli zlatém orel císařský, po levé v poli červeném lev stříbrný.

Kornet žlutý hraběte z Millesu: v červeném poli kříž, vedle něho „ňáké malé erbičky,“ na druhé straně panna stojící na zlé sani.

Práporec modrý p. Sezimy z Vrtby: krucifix, z kteréhož do kalicha krev se cedí, pod ním slova: Veritas vincit (pravda přemáhá)“ na druhé straně skála, z níž lev stříbrný v skoku vynikal, pod nímž vojsko leželo.

Pak byla nesena dvě kopí, červené a modré, za nimi práporec červený rytmistra Šťastného Pětipeského: tři sloupy věncem svázané v poli modrém: s druhé strany lev stříbrný, v noze váhu držící, a noha člověčí na práporec ukovaná.

Práporec stříbrné a rozinové barvy, nejv. lejten. Fridricha z Felsu: koruna zlatá s jedné, ostrve zlaté, křížem přeložené s strany druhé.

Práporec bílý a tělný rytmistra Asmuda Štampacha: lev stříbrný s jedné, zlatá panna se strany druhé.

Kornet modrý rytmistra Mikuláše Jestřibského: po obou stranách na vrchu koruna zlatá královská, pod ní *M*, pod ním pak *H. Z. G.* barvou červenou.

Kornet modrý rytmistra Bernarta Jestřibského, jako předešlý.

Kornet modrý rytm. Bořka Vostrovského: po obou stranách koruna zlatá, pod niž písmena stříbrná, jako na dvou předešlých.

Práporec modrý s pomorančovým třepením, rytm. Jana z Wartenberka: s strany jedné sv. Jiří s drakem, s druhé strany M. Curtius nad jezerem na koni v skoku sedící, pod ním pak zlatá slova „Pro patria.“

Práporec zlaté barvy rytm. Jana Kelble: ruka oděnce z oblaků vynikající, držící meč, proti němuž zlatem napsáno VICTORIA; na druhé straně ruka oděnce sceptrum drží.

Práporec červený rytm. Václava Chotouchovského: lev stříbrný s jedné, kříž stříbrný s korunou trnovou s strany druhé.

Práporec bílý Hendrycha z Kolovrat: lev zlatý na zeleném pahrbku stojící s jedné, kříž zlatý na zeleném pahrbku se strany druhé.

Práporec bílý rytm. Jana z Žerotína: pták fénix v plamenu s jedné, sv. Jiří s drakem se strany druhé.

Kornet zlatý Pražan Staroměstských: orel císařský s jedné, erb městský strany druhé; rytm. Abraham Brok.

Kornet modrý Pražanů Novoměstských: orel cís. s jedné, erb města s strany druhé; rytm. Jiří Švík z Lukonos.

Při všech 22ti kornetech a práporcích bylo 67 trubačů a 6 párů bubnů vlašských.

Za tímto jezdectvem Českým jeli jezdci království Uherského. Kornetů měli 15; prvním 10ti kornetům (1000 jezdcům) velel Kryštof z Puchamu, ostatním Hendrych Duval hrabě z Dampíru. Jakých barev a znaků kornety uherské byly, toho dobře můžeme pominouti. Bubny měli Uhři 4, trubačů 40.

V zadu jely dva kryté vozy s dvořany královskými, za nimiž nesl Uher pomorančový prápor rejtharský, za ním pak následovali 4 trubači. Po nich jel krytý vůz s dvořany, pak tři jezdci, za nimi 33 párů koní královských na povodcích vedeno. Pak jeli Pražané v pěti krytých vozech, za nimiž pak vedli 9 párů koní na povodcích. Dále jelo osm „edlknobův“ královských jeden za druhým, devátý pak nesl kopí, červenými střapci hedbávnými ozdobené. Pak jel oděnec královský v celém kyrysu zavřený, za nímž se na vlašské bubny bubnovalo a devět trubačů troubilo. Za nimi táhlo 3000 pěchoty rakouské dvěma houfy pod desíti práporci červenými a bílými: měli na sobě sukničky červené s bílými štrychy — nejvyšším jich byl Ferdinand Kolonić. Za těmi houfy šel ještě jeden prápor pěchoty („freifendl“), jehož hejtmanem byl Volfgang Dorn. Za tou pěchotou jel trubač a nejvyšší královští i moravští. Za nimi následovali páni a rytířstvo království Českého a Uherského, arciknížetství Rakouského a markrabství Moravského, okolo nichž jeli drabanti a mušketýři královští. Nejposléze jeli dva komorníci královští: Gilbert Sentylír a Václav z Vchynic a Tetova na Zásmucích, za nimi pak sám osobně král Matyáš v uherském oděvu dlouhém šarlatovém pod čapatkovým péřím na koni tisovatém. Za králem jela jízda markrabství Moravského se dvěma kornety modrými pospolu, na nichž byl erb Moravský; trubačů s nimi bylo osm. Po nich nesen byl práporeček obdélný, modrý a bílý, za ním pak jely dva prápory jízdy Moravské s dvěma kornety s erbem zemským; trubačů při nich šest; nejvyšším té jízdy byl Gintr z Golče. Nejposléze jelo šest krytých vozů královských.

Vjezd králův do Prahy trval od hodiny 23té až do první hodiny na noc. Král zůstával v domě císařského rychtáře Jana Kyrchmeyra z Reychvic v Starém městě Pražském, před nímž dva prápory královské pěchoty stráž měly.

„Bůh sám jak témuž vjezdu tak i jiným věcem a jednáním pro čest jména svého sv. žehnati rač, tak aby království toto s jinými okolními zeměmi v stálém pokoji zůstávati, lidé zarmoucení zase potěšeni býti, a tak všickni společně Bohu našemu, v pravém stojíce pokání, sloužiti a jej oslavovati mohli“ — dokládá souvěký vypisovatel, dle něhož zprávu tuto ve formě kratčí podáváme. *Fr. Dvorský.*

Vilémov.

Klášter benediktinský s kostelem sv. Petra a Pavla.

Vypravuje kn. *Jeronym Solař.*

Smutno jest umříti, ale smutnější,
když i památka umrlého umírá.
Památky IV, 108.

Klášter Vilémovský založili r. 1120 bratří Vilém a Heřman, hrabata ze Sulzbachu, příbuzní Richsy (Rejčky), manželky Vladislava I., knížete Českého. Od staršího bratra, Viléma a hlavního nadatele svého dostala nová duchovní osada jméno Vilémov. Z kterého kláštera první benediktinští řeholníci sem byli zavítali, není povědomo. [1]) První známý opat, Vilém z Vilémova, jmenuje se mezi svědky v listu, vydaném od krále Vladislava I. dne 16. června 1160 [2]). Jakého nadání klášteru při jeho založení bylo se dostalo, není lze vypátrati; nejstarší známé jeho obdarování pochází teprv z r. 1207. Děpolt, údělné kníže Čáslavské, Chrudimské a Vratislavské, za druhého známého opata, Heřmana, osobně vysadiv hranice mezi statky klášterními a mezi svým dvorem, ležícím ve clu Habrech, daroval dotčeného roku 1207 pro spásu duše své kostelu sv. Petra a Pavla celní příjem z každého čtvrtého téhodne v Habrech vybraný. [3]) R. 1224 Sezima z Kostomlat rozmnožil statek nábožných bratří Vilémovských, darovav jim pro spásu duše své a svých ves Opočernici. [4])

Veliké pomoci a mocné ochrany dostalo se benediktinům Vilémovským od krále Přemysla Otakara II. Ačkoliv všechny své poddané náležitě chrániti povinen jest — přiznává se zbožný král: přece že účinlivá láska a veřejná slušnost požaduje, aby pomoc královské ochrany své štědře udělil zvláště nábožným ústavům a řeholním mužům, kteří odřekše se marností světa, vyvolili sobě v nesmírné chudobě sloužiti Bohu, a pro jejichž modlitby věčný Smírce nad králem a ostatními křesťany se smilovává a jim odpouští. Aby tedy nebeského království účastným se stal a hodnějším života věčného, ke cti velebnosti Boží a z úcty k sv. apoštolům Petru a Pavlu, obdařiv věčnou svobodou klášter s veškerým jeho příslušenstvím, přikázal Otakar listem dne 14. listopadu 1253, aby žádný pán, ani kdo jiný jakéhokoli důstojenství neb řádu pod uvarováním nemilosti královské neosmělil se ani v klášteře ani kde jinde na jich statku proti jich vůli uhostiti se; výslovně se zapovídá, aby žádný pán neopovážil se dáti koně pásti na statku klášterním, jestli že klášter tomu nesvolil. Na statku klášterním kdyby který zloděj chycen byl a k smrti odsouzen, kdyby který člověk zavražděn byl aneb zraněn, ať přislušel klášteru nebo komukoliv, aby připadly pokuty, kteréž na takové a podobné činy se ukládaly a dle dávného obyčeje k užitku krále a jeho úřadníkův se vybíraly, k užitku kláštera. Konečně osvobozuje král klášter i zboží jeho od nářezu, svodu nároku, přeseky, železa, vody, meče a kyje i od veškerých jiných dobyvek, břemen a obtížností. [5]) Mimo to byli zbožní Přemyslovci klášteru Vilémovskému odpustili polovici veškeré urbární daně ze stříbrných dolů, na statcích jeho nacházejících se; ano jejich milostí byli lidé kláštera od všech zemských sbirek a platů osvobo-

[1]) Monumenta histor. Boemiae. G. Dobner, III. 154. IV. 103. — Annall. Hagec. Dobner. VI. 148.

[2]) Regesta B. et M. C. Erben. I, str. 134.

[3]) Tamže. Str. 227. Monum. Dobner. VI. 381. — *Vratislavsko* táhlo se tříslem úzkým a nepravidelným od Holic a Ředic až ku pomezí Moravskému u Svratky. *Hrad* Vratislav stával tam, kde nyní jest ves *Vraclav* (v okresu Vysok. Mýtském). Palacký. Dějiny. I 2, 245. Památky. II, 28.

[4]) Regesta Erben. I, Monum. Dobner. VI. 382. — Opočernice, snad *Počernice* v kraji Pražském.

[5]) *Nářez* tolik co: hovězí, vepřový a skopový dobytek vykrmený, kteréhož královští úřadníci pro králův stůl dobývali. — *Svod* býval svedení se sebe nářku krádeže, a to tím, že věc za ukradenou narčená (t. *lice* = *corpus delicti*) od toho, kdo ji měl, na toho, od koho ji koupil aneb dostal, tak dlouho vedena byla, až se na *konečného* přišlo, t. j. na toho, který dále, od koho by ji měl, vykázati se nemohl, a protož za krádce právem jmín byl. Takovýto krádce musil nejen původci svému za škodu dosti učiniti, ale i komoře královské neb úřadům královským pokutu zaplatiti. Bylať to věc tím obtížnější, že při tom přečasto, když svod na *nejistého* vyšel, ku př. na uteklého (a toť obyčejné bylo, že zloděj svodu na sebe nedočkal,) celá ves aneb *honitva* (t. j. okolí, pokud obyvatelé povinni bývali honiti zločince), za příčinou ruky společné, za něho dosti činiti a pokutu složiti musila, a že i tehdáž, když nejen zloděj chycen a *lice* nalezeno, než i stopa krádcova neb věci ukradené někde se ztratily, ta ves neb *honitva*, kde se to stalo, vesměs proto pokutovány bývaly. — *Nárok* byl zvláštní spůsob jednání soudního či vedení práva za příčinou násilí, výtržnosti, liché žaloby a j. — *Přeseka* či mýtění lesů za rozličných příčin buď válečných neb osadnických (Pam. VII, 74). *Meč* a *kyj* či *souboj*, *voda* a *železo* náležely mezi *průvodní prostředky*, t. ty, kterými dokazována bývala vina neb nevina soupeřův před právem *Právní souboj* či *sedání*, t. *meč*, *kyj*, byl obyčej z ciziny do Čech uvedený a původně jenom s cizinci užívaný, ačkoli později, zvláště v XIV. století, zobecněl i mezi Čechy nad míru. (D. H Jireček v Echtheit d. Königinhofer Handschrift a v Právu slov jinak o *sedání* soudí. Red.) *Železo* a *voda* náležely mezi *soudy Boží* či *ordalie*, které v Čechách od nejdávnějších věků až po císaře Karla IV. se zachovaly. Při *vodě* musil pohnaný učiniti několik kročejův do hluboké řeky; pojala-li ho v tom bázeň a zmatek, ztratil při. — *Železo*, co nejvyšší stupeň soudu božího, bylo jen v těžkých nárocích, předepsáno: u Čechův musil nařčený listou chvíli aneb postáti na rozpáleném železe (pluhu), nebo dva prsty na něm podržeti, až by dokonal uloženou přísahu (Monum. Dobner. VI. 382 — Palacký. Dějiny. I. 2. Str. 275 — 328. — Erben. Regesta. I. 809.).

zeni pro tu znamenitou výhodu, aby v dobách nových peněz ve svých trhových městech od královských peněžníkův, nechtíce, nemuseli měniti denáry (penízy).[6]) A všechny tyto svobody a obdarování královská potvrdil Přemysl Otakar pro spásu duše své a ze zvláštní lásky k opatu Jaroslavu druhým svým listem dne 22. března 1276.[7])

Zdálo se, že štědrostí Přemyslovcův na vždy pojištěn jest blahobyt benediktinův Vilémovských, aby tím volněji mohli plniti zákon svého řádu, jehož cílem byl duševní i tělesný zdar a pokrok člověčenstva; zdálo se, že co ocelová ruka nejmocnějšího krále v Čechách v ochranu svou vzala, bude trvati na věky: avšak byl to sen! Jinak bylo psáno v knize života. Smutný pád velikého Otakara (26. srpna 1278) prolomil hrobku, do níž klášter Vilémovský po půldruhém století, plném útrap, sklesl. Vojenským vpádem Rudolfa I., opanovavšího hned po vítězné bitvě celou Moravu, krom obecného lidu trpělo zvláště duchovenstvo na statcích svých, a jak nápotom za pětiletého vládařství Oty Brandenburského řádilo se na statcích duchovních vůbec a řeholních zvlášť, dovídáme se poněkud z listu (13. července 1318) opata Jaroslava II., v němž píše, kterak dopuštěním Božím lití a zuřiví ukrutníci statky a vsi Vilémovské tak zhubili, že lidé o všechno oloupení hladem umírali a ti, kteříž na živu zůstali, jakousi nelidskostí jako draví psové jiné rozsápali a jedli a tak zhynuvše zpleněných a zpustlých klášteru zanechali dědin. Tímto spůsobem upadl klášter do největší nouze a množství dluhů, že musil jednotlivé dědiny a vsi zastavovati.[8]) Opat Jaroslav I. pronajal již 6. března 1279 za určitý úrok a osep jakýmsi osadníkům dvory a vsi: Bučice a Vlačice, obávaje se, že by pro větší jich vzdálenost proti bezbožnosti nešlechetníkův, do Čech vtrhlých, nemohl jich uhájiti a náležitě obstarati[9]). Dobrodinci kláštera toho byli synové Smila z Lichtenburka, Jindřich, Smil a Raymund z Lichtenburka. Za levnou cenu prodalič klášteru (v červenci 1281) své dvě vsi Heřmanice a Malejovice (?), mezi pozemky klášterními ležící, se vším příslušenstvím, t. les Kozojed, oba břehy řeky Doubravice, (Doubravy), Kobylí pole a vše jiné, a přidali k tomu podací právo ku kapli sv. Benedikta ve vsi Heřmanicích se nacházející. Výhodná byla výměna, kterouž opat Jaroslav s biskupem Pražským, Tobiášem z Bechyně, dne 22. října 1282 učinil. Chtěje stav biskupství svého dle možnosti zlepšiti a i Vilémovským nadlepšiti, vyměnil biskup Tobiáš biskupský statek ve vsi Markovicích i s podacím právem k tamnějšímu kostelu sv. Jiří svému věrnému příteli opatu Jaroslavu za klášterní ves Sulici[10]). K žádosti a podání (presentaci) opata Jaroslava a konventa Vilémovského biskup Tobiáš potvrdil (20. listopadu 1284) kněze Čecha za faráře při kostele Markovickém a opat i konvent postoupili tomuto novému a prvnímu benediktinskému faráři všechny příjmy a desátky ze vsi Zehub, od starodávna klášteru náležející, začež ale on o slavnosti sv. Petra a Pavla každoročně do kostela Vilémovského tři libry vosku odváděti musil. I toto nadání potvrdil milerád biskup Tobiáš. Dne 2. dubna 1288 zastavil klášter v 10 hřivnách stříbra čistého váhy Pražské Jistislavovi, panoši a synu pana Bleha z Chlumu, do živobytí jeho pustou ves Rušinov a téhož roku dne 16. července Smilovi a Oldřichovi z Lichtenburka, synům Smila z L., dvě zpustošené vsi, Opočnici[11]) a Bolici (?), obě za Labem ležící, se vším příslušenstvím do jich smrti s výminkou, aby obě vsi hodnými osadníky zalidnili a svým nákladem vzdělali; za to se zavázali páni Lichtenburští přísahou, že budou i klášter i jeho lid a statek ze síly své chrániti. Dne 16. června 1289 přiznal se Konrad z Rochova, panoš pána Žlebského a syn někdy pana Druhoně, panoše, že ves Pavlov, (okr. Ledecký), jeho otci a matce od kláštera postoupenou, na novo obdržel od opata Jaroslava a konventu na tak dlouho, dokud on neb jeho ovdovělá matka žíti bude.

V nesnázích, s kterýmiž opat Jaroslav musil bojovati, aby neklesl, posilňovala ho láska a milost, kterouž jemu král Václav II. přednost dával před ostatními opaty; vyznávát to král sám ve svém listu, jímž dne 23. dubna 1289 klášteru všech výsad, svobod a obdarování potvrdil, „chtěje následovati slavných cností svého zvěčnělého otce."

Staraje se všemožně, aby statek klášterní, ne-li udržel a rozmnožil, alespoň co možná nejúžeji zokrouhlil, opat Jaroslav v den sv. Havla 1307 vzdálenější a rozptýlené vsi klášterní, Mittelberg (?) Hohendorf (?), Sighartsdorf (?), Langendorf (Dlouhá ves v okr. N.-Brodském), Scheibelsdorf (Šejdorf v témž okresu), Kochanov, Řečici (obě v okr. Ledeckém), Dětřichovu Lhotu (?), Zavidkovice a Radostovice (obě v témž okresu), se vším příslušenstvím a s podacím kostelním vyměnil s panem Rajmundem z Lichtenburka za jeho zboží, t hrad Smr-

[6]) Tato výsada byla zvláště prospěšná; neboť až do konce XIII. století bylo nařízeno, aby peníze po celé zemi České buďto ročně jednou neb i dvakráte do roka obnovovány bývaly, tak že staré peníze pokaždé za v nově ražené měněny býti musily; to se pak stávalo se srážkou libovolně ustanovenou, která byla při tom ziskem koruny královské. Na podržení starých peněz pokuta byla uložena. Jak škodné a veškerému obchodu mezi lidmi obtížné bylo takové nařízení, a jak vzácná byla milost Přemyslovců k benediktinům Vilémovským, šíře vykládati není třeba. (Palacký časopis musej. V. — Tomek. Dějepis Prahy. I. 327.)

[7]) Monum. Dobner. VI, 390.

[8]) Monum. Dobner. VI, 397. — Srovn. Dějepis Prahy od Tomka. I. 188 — 200.

[9]) Monum. Dobner. VI. 384.

[10]) V místech, kde ves Markovice se svým kostelem stávala (u Žlebů), stojí nyní jenom samota téhož jména.

[11]) Viz: Památky. III. 363.

dov a město s trhem každého pondělí držaným a vsi Zboží, Bačkov, Štěpánov, Lubné (vše v okr. Habrsk.) a Bohušice (v okr. Ledeck.) Smrdovu přináležící i s podacím kostelním. Výměnu tuto biskup Pražský Jan z Dražic potvrdil dne 17. pros. t. r. tím ochotněji, že byla k prospěchu kláštera, an po mnoha letech nejenom pro neúrodnost polí, ale i pro zlobu sousedův žádného neb skrovného užitku z těchto vsí neměl. Nástupce Jaroslava I., opat Budík zastavil v 330 kopách gr. Pr. dne 12. března 1315 klášterní ves Ústupky (v okr. Nasavrsk.) se vším příslušenstvím a s horou, Oheb zvanou, Hrabišovi z Paběnic a jeho manželce Svatošně do jich živobytí, s tou však výminkou, že ani on, ani ona, ani jich synové nesmí na Ohbě tvrzi neb hradu žádným spůsobem vystavěti. Avšak i synové těchto manželů, Petr z Paběnic a Oldřich z Vilštejna [12]) drželi horu Oheb, a teprv ten den po sv. Havlu 1348 pro svou a svých zemřelých rodičů spásu navrátili ji s poli ornými i neornými a se vším příslušenstvím klášteru.

Z těch dob zachovala se zmínka o duchovním živobytí benediktinů Vilémovských. Budíkův nástupce, opat Jaroslav II., vstoupil totiž v oktavě nanebevzetí P. Marie 1318 s benediktinským klášterem u brány Apoštolské (Porta Apostolorum, nyní Postoloprty v Žatecku) v řeholní bratrství, jímž oba klášterové vzájemně zaslíbili se, že: kdykoliv který bratr řeholní jejich v druhý klášter zavítá pro útěchu aneb byt, s veškerou láskou a vlídností vítán a přízní, radou, pomocí a obrokem aneb kteroukoliv jinou útěchou, podporován bude, jakoby toho kláštera syn byl, uhostě se. Když úmrtí některého bratra se oznámí, vykoná se celá pohřební slavnost, jako kdyby zemřelý byl přítomen, i se zpívanou mší, a po ní bude po třidcet dní sloužiti se za toho zemřelého mše sv., údové nižšího posvěcení modliti se budou třikráte žaltář a bratří kající padesáte otčenášů. — Druhé podobné bratrství učinil Vilémov v svatvečer sv. Jana Křt. 1348 s klášterem, též benediktinským, na Ostrově sv. Jana. —

Aby uplatil dluhů, v kterýchž Vilémov vězel, postoupil opat Jaroslav II. a konvent dne 13. července 1318 za 45 kop Markvardovi, řečenému Černý a jeho manželce Domaslavě do jich živobytí ves Lipničku s pustým dvorem, s lesem a s dílem řeky Sázavy [13]), a roku 1329 pronajali panu Jindřichovi z Lichtenburka do jeho živobytí újezd Bojanovský, všecken spustlý a od dávných časů nevzdělaný, totiž vesničky: Bojanov, Polánku, Proseč, Mozančí (?), Krásné, Bradlo, Trávné, Travonec (? Drahotice), Hodonín, Mladoňov (Mladeňovice), Hradiště, Lhotici, Hlubokou, Lazy (? Kvasín), Výřejov (?), Hlínu, Kovářov, Petrkov, Slarin (?), Výsov (sic, Výsonín), Šiškovice, Lučibořice, Kolín a Hošelec (vše v okr. Nasavrsk.) s lesy Javorným, Mazancem a Trávným. Z celého újezdu toho ponechal sobě klášter jenom ves Křižanovice pro své hajné lesů a rybáře, kteříž lovili v řece Kamenici, a kdyby v dotčeném újezdu se nalezl nějaký lov, náležeti měl klášteru, co pravému pánu svému. —

V XIV. století náleželo klášteru všechno clo, kteréž v Habrech a Vilémově z veškerého přepravního zboží se vybíralo, jímž důchody jeho by se byly množily, kdyby nebylo tolik podloudníkův bývalo, že až opat Petr nucen byl, králi na ně žalovati a za pomoc ho prositi. A král Jan vyslyšel prosbu jeho a konventu. Dne 20. prosince 1341 potvrdiv král zvláštním listem klášteru dávné právo k vybírání cla v dotčených místech, a vysadiv, mnoho-li z každého druhu zboží má vybírati se, nařídil, aby tomu, kdož by nezaplatil cla, podloudné zboží se zabavilo [14]). Že ale toto nařízení málo účinkovalo, vydal ve středu v oktávě Zjevení Páně 1342 druhý list, jímž přísně rozkázal, aby každý podloudník, kdekoliv se postihne, uvězněn byl, dokud nezaplatí slušné náhrady.

I „otec vlasti" staral se o prospěch kláštera Vilémovského. Aby z vrozené dobroty mužům Bohu zaslíbeným napomohl, by tím vroucněji za něho se přimlouvali u Toho, skrze něhož na zemi vládne, svolil císař Karel IV. dne 13. ledna 1351, aby městečko Vilémov týdenní trh každého úterý mohlo míti se všemi právy, svobodami, užitky a obyčeji, jako v královských městech se držívá, a povýšiv klášterní ves Habry za městečko povolil i jemu týž trh každého pátku. Mimo tuto císařskou milost dostalo se za opata Ondřeje, nástupce Petrova, klášteru několik dobrodiní. Petr z Stětína (Ctětín v okr. Nasavrsk.) daroval tři kopy užitku ze svého zboží k oltáři sv. panny Kateřiny v klášterním kostele. Soběhrd, lajík bratr klášterní, dne přenešení sv. Václava 1360 koupil od bratří Tomiše a Jana z Vícemilic a Zdenka, syna Tomišova za 46 kop gr. Pr., tři kopy úroku ze vsi Lhotky (v okr. Žlebsk.) a daroval jej se vším příslušenstvím klášteru, a opat Ondřej nazejtří očišťování P. Marie 1362 koupil od týchž za 13 kop gr. Pr. jednu kopu úroku ve vsi Bousovně (okr. Čáslavsk.). V téže vsi přikoupil opat Ondřej v oktávě sv. Havla 1368 od Domaslava z Lipničky dva lány za 50 kop gr. Pr. — Rok na to daroval týž Domaslav s Petrem, bratrem svým v den sv. Martina (1369) klášteru polovici řeky Sázavy,

[12]) *Vilštein, Wildstein, Vigštein*, dávno již zpustlý hrad a původní sídlo *pánův z Vilštejna* a potomků na hoře jmenovaného jejich praotce, p. Oldřicha, vypínal se nad břehem Ohebky (Chrudimky), na příkré skále nedaleko nynější vesničky Ohbi (v okr. Nasevrském), kdež dosud jest viděti jeho zříceniny.

[13]) Viz: Památky. V. 283.

[14]) Codex dipl. et epist. Moraviæ. Chytil. VII. 266. — Od placení, cla byly vyjmuty jenom vozy s palivem a vozy žáků (scolares), vezoucích knihy své. Na př. z vozu se zající dal se buď jeden zajíc aneb groš. — Kdo se stěhoval se svým nábytkem, platil půl věrdunku, totiž sedm grošů (jeden groš po 12 malých denárech počítajíc). — Každý pocestník, pěší i kdo se vezl, platil jeden malý denár.

tekoucí mezi Pavlíkovem a Leštinou (v okr. Ledeck.). Jan z Střetice (před r. 1383 zemřelý) odkázal klášteru 20 kop gr. Pr. a konečně pan Racek z Vilémova dne 16. pros. 1384 daroval k farnímu kostelu ve Vilémově dvě kopy úroku a kterési desátky, aby za ně živil farář kaplana [15]). — Pokud z listin jest známo, jsou tato dobrodiní posledními, kterýchž se klášteru dostalo.

Kterými asi svobodami a právy církevními klášter Vilémovský do těchto časů od papežů byl obdařen, není povědomo; první dva známé listy z Říma vyšly 18. května 1278, jimiž papež Mikuláš III. k slušné prosbě opata a konventu jenom potvrdil svobody a výsady i od jeho předchůdcův i od králův, knížat a jiných křesťanů obdržené, přijímaje zároveň pod svou a sv. Petra ochranu klášter i lidi jeho i statky, jichž právě požíval aneb v budoucnosti spravedlivým způsobem nabude. Které a jaké to byly svobody a výsady papežské, o tom se nezmiňují dotčené listy.

Opat Petr II., nástupce opata Ondřeje jest první, kterýž od papežské stolice vyznamenán byl právem nositi odznaky biskupské. Papež Urban VI., by zaslouženou ctí povýšil klášter za opravdivou nábožnost jeho údů, potvrdil toto právo Petra II., a chtěje věčší ještě milostí a předností Vilémovských obdařiti, k prosbám svého syna, v Kristu nejmilejšího, krále Václava IV., a jich samých dovolil (dne 9. listopadu 1387) týž papež, aby i nástupcové opata Petra II. mitry, berly, prstenu, rukaviček a sandálů (biskupských střevíců) volně užívati, a i on Petr i jeho nástupcové v klášteře svém a v převorstvích jemu podrobených i ve farních a jiných kostelích ku klášteru jakkoliv náležících, slavného požehnání po mších slavných, nešporách a jitřinách, i po stole udíleti směl a mohli, jenom ne, když by při takovýchto požehnáních který biskup aneb apoštolské stolice legát byl přítomen.

Po smrti opata Petra II. vyvolila bratř Vilémovská kněze Mikuláše za svého opata a sám papež Bonifac IX. zvláštní bullou (dne 12. dubna 1390) tuto volbu potvrdil, chválu vzdávaje jeho horlivé nábožnosti, učenosti, čistotě života, ušlechtilým mravům, obezřelosti a opatrnosti v duchovních a světských záležitostech.

Opat Mikuláš byl, pokud z listů známo, první od samého papeže ve své důstojnosti potvrzen, ale byl i první, který králi platil taxu volební. Od roku 1390 musili totiž opatové klášterů Českých po své volbě králi skládati poplatek, k jehož vybírání král Václav IV. nedávno práva nabyl. Poplatek tento pojmenovali *ostrožné*. Část těchto poplatků určena byla na okrášlení náhrobku sv. Václava v kostele sv. Víta v Praze. Opat Mikuláš byl první z opatů Českých, jenž ostrožné zaplatil, složiv dne sv. Havla 1391 do rukou kapituly Pražské 30 kop gr. Pr., z nichž 25 kop králi se vyplatilo a ostatních 5 kop uloženo bylo do sakrystie u sv. Víta (t. pokladnice kostelní) k účelu dotčenému.

Tehdáž měl klášter k 33 farám podací právo ztvrzené i od papeže Bonifáce IX. zvláštní bullou dne 22. září 1400 vydanou.

Dne sv. Štěpána 1398 opat Mikuláš za 50 kop gr. Pr. vykoupil pro klášter vsi Heřmanice a Pařízov od Kuneše a syna jeho řečeného Modlibocha z Heřmanic, a toť byl asi poslední výkup, na nějž klášter se zmohl, neboť v krátkém čase byl zadlužen tak, že sám císař Sigmund ve čtvrtek po sv. Bartoloměji 1420 k tomu svolil, by ze zboží svého zastavil část do 300 kop gr. Pr., aby mohl věřitelův svých uspokojiti [16]).

Do hrobky, smutným pádem krále Přemysla Otakara prolomené, již Němci Brandenburští tak hluboko byli rozryli, sesutil se za živa klášter Vilémovský hned na začátku válek husitských. V třetí desítce dubna 1421 dobyli jej Pražané podobojí a již dne 26. března 1423 na ssutinách jeho psal Žižka známý list Bartošovi a Bernartovi na Valečově [17]).

Útočištěm ubohých benediktinův byla družná Morava, odkud ale více nenavrátilí se; ačkoliv třemi královskými majestáty (dvěma od kr. Vladislava II. dne 23. srpna 1487 a 21. června 1490, a třetím od kr. Ferdinanda I. dne 11. dubna 1527) a bullou od papeže Lva X. (23. prosince 1513) jejich právo k Vilémovu hájeno bylo [18]). Nejprvé usadili se Vilémovští exulanti v Uherčicích (v Brněnsku), kdež od dávna proboštství měli. Zde zvolili r. 1438 kn. Mikuláše, dosavádního převora svého za opata, kterýž zde r. 1442 zemřel, rozšířiv proboštské stavení. Ihned zvolen byl za jeho nástupce kn. Martin, dosavádní farář Uherčický, jenž spojiv faru s proboštvím, řádný pořídil konvent s převorem v čele. Zemřel r. 1453; na jeho pohřbu byli Vilém, světící biskup Olomúcký, a Jindřich a Jan, benediktinští proboštové z Rejhradu a Třebiče, a tito hodnostáři zvolili při této příležitosti ze zbylých tří konventuálů, kn. Oldřicha, převora, kn. Mikuláše a kn. Šimona, volební právo jim postoupivších, kněze Mikuláše za opata Vilémovského. Brzo po jeho volbě zmocnil se Ladislav z Boskovic statku Uherčického, a opat v nejvěčší chudobě se svými ostatními exulanty uchýlil se do Rejhradu, kdež r. 1481 zemřel. Aby délkou času nezanikla památka Vilémova, ano by alespoň v zastupitelstvu klášter se zachoval, Řehoř, opat Břevnovský, Matyáš, někdejší opat Třebický, Leonard, opat Žďárský a Jakub, probošt u sv. Benedikta vně Brna a ostatní bratří benediktinští zvolili za opata Vilémovského kn. Šimona, pro-

[15]) Libri Erect. Balbin. 266.

[16]) Diplomatarium Vilémoviense. Monum Dobner. VI. 385 — 458

[17]) Archiv Český. III. 300. 302. — Dějiny Palackého III. 1. Str. 404.

[18]) Monum. Dobner. VI. 460 — 467.

bošta Rejhradského, jehož dle práva svého dne 9. prosince 1481 potvrdil Jan z Kolovrat, probošt a administrátor arcibiskupství Pražského, podav jemu biret a prsten opatský [19]). Pět let po jeho volbě navrátil jemu Ladislav z Boskovic statek Uherčický, tak že mohl do Uherčic se svými bratry z Rejhradu se navrátiti. Po jeho smrti zvolen kn. Mikuláš (IV.), farář Uherčický, (okolo r. 1490) za opata, jehož nástupce byl kn. Petr (IV. ok. r. 1527), kterýž nemoha odolati přesile podobojích sousedův, opustil Uherčice, a písemně ohradiv si právo k nim, co poslední opat Vilémovský do Rejhradu se přestěhoval. Tamnější opat Řehoř učinil jej proboštem, avšak v krátkém čase poděkovav se z této hodnosti, zemřel Petr r. 1541 v poustevním domku, jejž si byl vně kláštera u jeho brány svým nákladem vystavěl. Pohřben byl poslední opat Vilémovský na Rejhradě v klášterní kapli u sv. Ondřeje, od něho obnovené. Císař Ferdinand I. zastavil r. 1560 statek Uherčický Vratislavovi z Pernšteina v 7000 zl. s tou výminkou, že, kdyby statek ten klášteru Vilémovskému navrátiti musil, tyto peníze může si vyhraditi; pak r. 1562 zastavil je Janovi Žďánskému z Zastřízle v 10.000 zl., a tento ještě v témž roce postoupil své právo k tomuto statku Jaroslavovi z Zastřízle a tento r. 1565 Bedřichovi z Žerotína na Žídlochovicích, v jehož prospěch cís. Rudolf II. r. 1581 Uherčice za statek svobodně děditelný vyhlásil [20]). Z jeho rozkazu v pátek po obětování Panny Marie r. 1577 prodali za 6500 kop gr. Pr. královští komisaři, Vilém Oprsdorf z Dubé, Frydsteina a na Slavětících, J. C. M. radda a nejvyšší mincmistr království Českého, a Urban Pfefferkorn z Ottopach, J. C. M. výběrčí v městech Pražských s jedné, a Vilém z Talmberka a na Jankově a rytíř Jan Leskovec z Leskovce na Cerekvici, jakožto příbuzní Beneše z Nectína, s druhé strany, vkladný statek, totiž: zbořený klášter Vilémovský s dvorem a vsí, již p. Beneš znova vystavěl, s rolemi, s pivovárem klášterním a s hospodami v klášteře a v městečku Vilémově, městys Vilémov, vsi: Budšovice (Bučovice), Heřmanice s mlýnem a řekou, Borek, Hostovlice, Zhoř, Jakubovník (Jakubovice). Ždanice s dvory kmetcími, s platy a Zvěstovice s lesem Listovice zvaným, s lesy a porostlinami mezi vsemi Ouhrovem a Heřmanici ležícími a Kozojedské řečenými a s jinými lesy, lukami, rybníky, t. veliký rybník pod městysem Vilémovem, rybník Strach a Mnich s ostatními rybníky, s lidmi poddanými, právy, svobodami a t. d. — Benešovi z Nectína, kterýž toto zboží již nějaký čas (od r. 1569) zákupně byl držel. — Titéž komisaři za 2593 kopy, 3 groše a 1 denár ve středu před sv. Kateřinou 1577 prodali Albertovi Robmhapovi ze Suché vsi Kněžice, Biskupice, Suchotlesky, Mladotice s pěti mlýny a t. d. [21]).

Tímto spůsobem ztratil řád sv. Benedikta na vždy svůj klášter Vilémov.

[19]) Tamže. IV. 460.
[20]) G. Wolny. Brünner Kreis. II. 189 — 191. Monum. Dobner. VI. 477.
[21]) Monum. Dobner. VI. 469—472.

Procházky po okolí Pražském.

Vypisuje *A. Baum.*

Viz Pam. VII., 49. 137. (S přílohou).

4. Holubice.

Ač jsou Holubice od Prahy vzdálenější, nežli místa okolí Pražského v Památkách již vypsaná, přece můžeme i Holubice do okolí Pražského zahrnouti, poněvadž dráha železná cestu do Holubic usnadňuje, tak že se tam tak rychle můžeš dostati, jako do bližšího místa v Pražském okolí. Procházka tato jest nad jiné zajímavější, protože jednou cestou více památných mist můžeš navštíviti.

Ranním vlakem Drážďanským dostaneš se k 9té hodině do *Libčic*, úhledné vsi na levém břehu řeky Vltavy. Starodávné to místo připomíná se již v zakládacím listu kláštera Břevnovského (993), jemuž patřil v Libčicích les a kus řeky s rybáři. Později měl Vojtěch z Poděhus v Libčicích chmelnici, kterou daroval oltáři sv. Václava, jejž byl (1298) v kostele na hradě Pražském založil (Tomkovy Prahy I, 84. 380). Kostel Libčický připomíná se co farní r. 1384. Patronem toho kostela byl r. 1391 Václav z Koldic, s jehož svolením směnil Heřman farář Libčický faru svou s Petrem kanovníkem sv. Apolináře v Praze za prebendu kanovnickou (Tingl: Lib. conf. V, 79. a 80 [1]). R. 1405 dovolil Václav

[1]) Dle Palackého „Popisu kr. Č." jest v Čechách šestero *Libčic:* v Rakovnicku (str. 11) Libčice, o nichž píšeme, v Žatecku (22), v Hradecku (137), Čáslavsku (193), Berounsku (260 a 265), z nichž první tři měly již před husitskými válkami kostely.

Libčice Hradecké na Smiřicku dostaly se s Maslovici, Lužany a j. r. 1052 kapitule Boleslavské. Později měl v nich právo podací klášter Svaté pole u Třebechovic, jehož opat Benedikt r. 1390 dovolil, aby si Matyáš farář Libčický faru směnil s Matyášem oltářníkem sv. Mikuláše v Starých Bucích (141) Tingl. Lib. conf. V, 44.

Libčice v Čáslavsku na Kralovicku patřily od pradávna ku proboštství Vyšehradskému. Tomkovy Prahy I, 402. 407.

IV. Matyáši z Újezda, aby v kostele Libčickém oltář mohl vystavěti. Ale nadarmo se v Libčicích sháníš po zbytcích nějakého gotického kostela. Nynější kostel sv. Bartoloměje pochází z r. 1766 a podobá se stavbou stu jiných kostelů v Čechách ze stejné doby. Nízká věž, kopule nad lodí, leseny a j., spojujíce velikou rozmanitost v organický celek, snaží se dáti kostelu ráz velkoleposti. Přítel umění může si tu povšimnouti malby na stěně, představující umučení sv. Bartoloměje.

Umělci druhdy umučení svatých věřícím co možná nejkrvavěji představovali. Zvláště si libovali v umučení sv. Bartoloměje, aby jeho vylíčením anatomická svá studia na odiv mohli postaviti. Znáš snad obraz Riberův, jináč Sagnolettův, na němž katan dle praxe svého umění sv. Bartoloměje dře, drže krvavý nůž mezi zuby. Riberův obraz byl malířům vzorem po dvě století a býval více méně mistrovsky, ale vždy v ukrutnosti nápodoben. I malíř obrazu Libčického patří k oněm ukrutníkům, ač ne k velikým mistrům umění. Maloval dosti správně a zmírnil strašný dojem obrazu tím, že červeným pláštěm proudy tekoucí krve zakryl.

Na kraji vsi, přicházejíc od Prahy, stojí protestantský kostelíček, lonského roku slohem románským od Holubického stavitele p. Beránka dostavený. Kostelík jest jednolodní s polokruhou apsidou a s věží mohútnější, nežli poměr k celku požaduje; že z venčí obligátní polokruhé podřimsí neschází, rozumí se samo sebou. Co zvláštnost sluší podotknouti, že klenba v polokruhé apsidě jest křížová. Stavitel napodobil tu klenutí přístavku kostela Holubického. Klenutí to jest ovšem zvláštní, ale nehezké. Kromě toho jest kostel silně vybílen a tudíž příliš světlý. Bylo by tedy velmi vhod, kostel buď vymalovati, nebo jinou barvou natříti. Stůl neboli oltář i jiné kostelní nářadí mělo by býti slohu románského. Protestanská obec Libčická, záležející z několika rodin, jest velmi chudá: tím chvalitebnější jest tedy obětavost a vytrvalost, s kterou si vlastní chrámek vystavěla [2]).

Nad Libčici strměl druhdy hrad, kronikářem Hájkem *Liběhrad* nazvaný. Ještě před loní viděli jsme zbytky zdí toho hradu; nyní kromě rumu a příkopu nenajdeš žádných památek Liběhradu; bylyť dány v oběť novověkému dobrodiní, dráze železné, tudy jdoucí. Skála, na níž hrad ten stával, musila pro železnou dráhu s části prachem býti roztrhána, čímž byla rozruchána ložiska horního útvaru, takže počátkem lonského roku balván na dráhu se svalil a nemálo ji porouchal. Aby pak se dalšímu neštěstí předešlo, ubouráno opět kus skály a zbořen i poslední zbytek zdí Liběhradských. Z dobytého materiálu staví se nyní zdi okolo zahrádek [3]). Liběhrad nemíval nikdy velké rozsáhlosti, jakž o tom rozměry hradiště svědčí. V opevnění zemském 14. století zaujímal místo velmi nepatrné, nejsa tak situován, by pro rozsáhlejší terrain důležitosti nějaké nabýti mohl, a snad býval jen ochranou plavby po Vltavě, jsa jakýmsi hradem celním. Stáří zbytků toho hradu nemůžeme jinam, než do 14. století položiti, vzpomínajíce si na soustavu stavení, jak se před několika lety dílem co zbytky zdí, dílem co travou porostlé zvýšení a prohlubeniny naznačovala [4]).

Vyhlídka s hradiště jest dosti půvabná. Hluboko pod tebou šumí Vltava a rozkládá se idylicky tichá ves, jejíž poklid jen chvilkami rachotem udýchaného parníku přerušen bývá; naproti strmí šedé skály. V pravo a v levo rozhledni se po řece, stříbrném to pásu, roubeném zeleným ornamentem, v němž dědiny jako perly a drahé kameny se třpytí.

Pohrouženi jsouce v tento malebný pohled, a přemítajíce v duchu historickou minulost té krajiny, vzpomeneme si bezděky, že jsme na blízku místa, jež pověst národní, nejstarší kronikář Kosmas († 1125), zpěv rukopisu Kralodvorského, Dalimil a j. od pradávna oslavují. Jest to pláně *Turská* (campus Turzko Cosm.), počínající vesničkou Chýnovem.

Projdouce visku, zabočíme do háje a brzo poznáme, že háj ten vyrostl na pohřebišti, praotcům posvátném. Mohyla se tu řadí k mohyle velkosti rozličné, 2—5° průměrné. Neunavený a zasloužilý archaeolog pater Krolmuš napočítal tu 82 mohyl, z nichž jednu, ale skoro bez výsledku prokopal. Čeká tedy Chejnovský háj na vědecké proskoumání. Vycházejíce z háje, vstoupíme na pláň Turskou, kdež roku 869 bitva mezi Neklanem a Vlasti-

---

V Libčicích Žateckých dostal klášter Osecký desátek r. 1209. Erb. Reg. 327.

Libčice v Berounsku (snad Pop. 265), měvší 10 lánů rolí, od Štěpána z Tetína, vnuka Jana probošta Vyšehradského, byly s povolením krále Jana dle práva německého vysazeny dne 24. června 1321 (Diplomatář musejní).

[2]) Nepodařilo se nám, nějakých zpráv historických o Libčicích vyhledati. Dne 21. června 1443 prodal Matěj Dubeč z Dubče plat svůj roční 10 kop v *Libičicích* za 100 kop Janovi z Minic; zprávcem prodeje byl Habart ze Chval (Arch. Č. III, 527). Zpráva ta dobře k Libčicům se hodí.

[3]) Když po prvé skálu trhali, dal prý jakýsi inženýr v ssutinách hradu kopati, zvláště u vchodu do sklepa. Našli prý schody, ale nechali brzy kopání, jelikož se přesvědčili, že kopají nadarmo. Když pak před nedávnem jali se zdi hradů dobourávati, nalezli klíček ze 14. století, jejž p. Ant. Šimon, představený stanice Libčické, do musea dáti přislíbil.

[4]) V 14. století užívali již (jako nyní) jakéhosi schematického spůsobu opevňování, které se jen dle povahy terrainu tu a onde od běžného vzoru odchýlilo. Snadno tedy rozeznáš pevnost 14. století od pevnosti starší nebo pozdější. Při silnicích a při splavných řekách bývaly stavěny hrady pro ochranu obchodu (jako Milštein u Cvikova, Karlsfried u Žitavy, vystaveny 1357. Pam. VI, 5.), ale víme z historie, že s takových hradů od rytířů zhusta clo k vlastní ruce bylo vybíráno, že takoví celníci tytýž kupce přepadali a loupili, začež šibenicí a rozbořením hradu bývali pokutováni. I v okolí Liběhradském vypravují o rytířích loupežnících. Hlavní pověsti o Liběhradu zakládají se na vypravování Hájkovu a kamkoli přijdeš, uslyšíš něco o Libuši.

obrázek opevněného kostela, jakých ve středověku velmi mnoho bývalo.

Hřbitov, nyní zpuštěný, porostlý jest bujnou travou. Jediný železný kříž nad hrobem matky J. Kittla [5]) posud připomíná, že tu kolem kostela svaté pole bývalo. Hřbitovní zeď má prý zábradlím býti opatřena. Kéž by se to brzy stalo, aby se snadnému neštěstí zabránilo.

Co do půdorysu patří kostel Holubický mezi kulaté stavby centrální s polokruhou apsidou, jakých v Čechách dotud zhusta nalezáme (obr. 1. *a*). Průměr čítá celkem

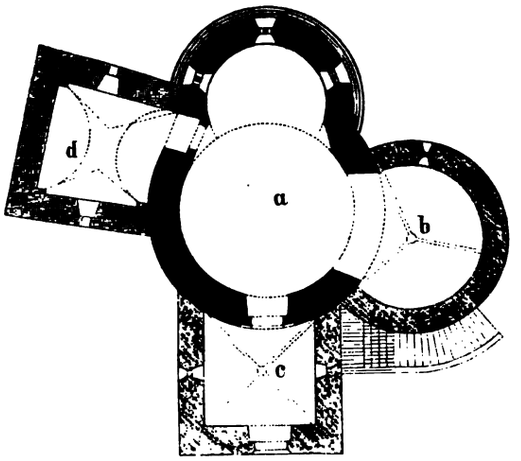

Obr. 1.

17' světlosti. S touto centrální stavbou spojena jest v pravo jiná centrální stavba pro rozšíření kostela. Obě pocházejí z konce 12. neb ze samého počátku 13. století.

Koncem 13. století byla přestavena okna v apsidě a vystavena spodní část věže. Asi koncem 14. neb začátkem 15. století udělány byly dvéře a sanktuarium. V 16. století byla věž zvýšena. Kdy sakristie vystavena jest, a kdy se přepěnění levého okna u vysokém kruhu centrální stavby stalo, snadno dle formy uhodneš; neliší se ničím od sakristií, kostelíčků vesnických a od oken, jakých v každé chalupě nalezáme.

Za nejstarší a prapůvodní část kostela považujeme již dotčenou stavbu centrální s polokruhou apsidou (Obraz I. *a*.). Překlenuta jest kopulí s lucernou, která mívala otvory románskými nízkými sloupečky dělené. Nyní jsou ty otvory zazděny, z venčí vidíš jen části obloučků a přechody k dříkům sloupečků, u vnitř pak jsou posud dva sloupky zachovány. Jsou ze samého pískovce, jako sloupky v lucerně Křížové kaply v Staroměstské Poštovské ulici Pražské nebo v kaple sv. Martina na Vyšehradě. Lucerna Holubická končí osmistranným vyzděným jehlancem, na němž spatřuje se hmotná báňka kamená, z níž vyrůstá pramalinký železný křížek. Pyramida jest v ten spůsob stavěna, že kamené věnce neb kruhy výš a výše se zúžují, až nejvýše špice jediným kamenem se uzavře. Tím spůsobem jest u vnitř lucerny podstřeší tvaru kuželovitého. Přechod kulaté lucerny do osmihrané pokryvky jest sprostředkován jednoduchou římsou, jejížto rozčlánkování z kulatého prutu a žlábku záleží.

V levé straně lodi (když bychom vysoký kruh centrální stavby tak pojmenovati si dovolili) jest původní okénko slohu románského. Jest malé, polokruhem překlenuté a do hrubosti zdi náhlým úsmykem prohlubené. Apsis je osvětlena třemi okny, později prolomenými (obraz 2.) Jsou v lomeném oblouku (z stejnostranného

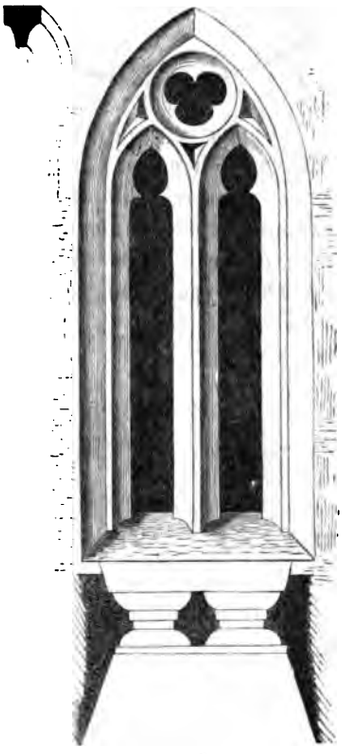

Obr. 2.

trojhranu) uzavřeny; obložení jest jednoduchý úsmyk; článkování kružby, dosti hmotné, záleží z plošky a žlábku. Kružba dělí okno na dvě části, pole obloukové kružby ozdobeno jest trojlistem; nosy vybíhají bezprostředně ze žlábku kružbového. Okna mívala malby ve skle. V prostředním okně zachoval se až do roku 1865 zbytek těchto maleb. Zmíněného roku byla tato malba co porouchaná odstraněna a nalezá se nyní v Českém museu, kamž od p. Beránka, stavitele v Holubicích darována byla. Představuje znak: zlatý pluh v červeném poli a písmeny MN

[5]) P. J. Kittl, opustiv co chudý chasník rodnou svou chaloupku v Holubicích, stal se prací a namahánim jedním z nejbohatších měšťanů Pražských, který věrně ku svému českému rodu se hlásí. I jsme přesvědčeni, že rodišti svému, které tak vzácnou památkou českého stavitelství se honosí, v ničem podpory své neodepře, co by mohlo přispěti k zvelebení obce Holubické.

(viz obraz 3., kde barvy na spůsob heraldický naznačeny jsou).

Obr. 3.

Z venčí jest plocha apsidy na tři pole lisenami rozdělena. V každém poli nachází se jedno z dotčených oken. Nad lisenami pnou se polokruhé oblouky. Oblouky i liseny jsou vypuštěny o dvou ústupcích z plochy zdi (obraz 4.) Místo hlavic jsou liseny ozdobeny páskou $2\frac{1}{2}$" širokou a $1\frac{1}{2}$" vypuštěnou, jejížto dolejší hrana

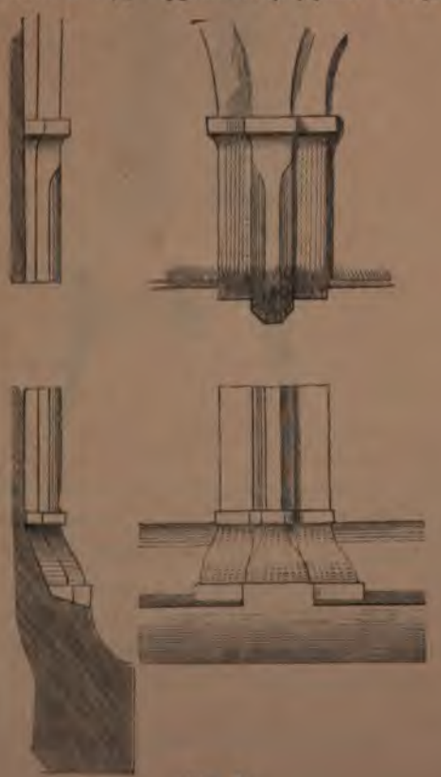

Obr. 4.

v spůsob žlábku do plochy liseny přechází. Hrany lisen, na kterých širší neb větší oblouk spočívá, jsou v rovnou plošku až do jisté výše ztupeny, asi tak, jak častěji na dřevěných trámcích spatřujeme, čímž jaksi hlavice jest naznačena. Podvalí lisen, jímž podnoží apsidy počíná, jest jednoduchou páskou od dříku odděleno.

Článkování podnoží záleží z velkého žlábku, který do plochy trochu nahnuté přechází, která se pak v náhle nakloněnou plochu proměňuje. Na té trochu nakloněné ploše článkování podnoží spočívá podvalí lisen a je stejně nahnuto jako náhle skloněná plocha samého článkování. Podvalí jest jednoduché, ale zvláštního spůsobu, napodobujíc zvrácený kalich [6]). Římsa jak hlavní lodi tak i apsidy záleží z vypuštěného věnce kamenného, pravým uhlem přitesaného, kterému se při opravě žlábku z malty přidalo.

Vchod z kobky do kostela (obr. 5.), polokruhem

Obr. 5.

uzavřený, jest přímo proti apsidě. Obložení vyniká z ploché zdi a jest v hraně kulatým prutem ztupeno; ostrá hrana totiž přechází nade dlažbou do hrany rovnou ploškou přitupené, z níž se výše kulatý prut vyvinuje. V temeni obložení jest vytesán monogram *M. N.* Těmto podobné, ač menší dvéře, vedou v levé straně lodi do sakristie (obr. 1. d.) a jsou zvláštním spůsobem umístěny: ostrá hrana, již spojení věčšího kruhu (lodi) s menším polokruhem (apsidou) spůsobuje, jest na několik stop nad dlažbou rovně zatupena a do toho zatupení zapuštěny jsou veřeje dveří sakristie (obraz 1.) Podobným spůsobem jest i pravá hrana přitupena. Sluší též podotknouti, že arcus triumphalis ničím není naznačen. Ještě menší dvířka, více oknu, nežli dveřím se podobající, též polokruhem uzavřená a románským obložením opatřená, vedou z věže na kruchtu. Ve zdi levé strany apsidy vidíš *sanktuarium*

[6]) Vypsali jsme tuto část kostela Holubického do podrobna, ponévadž neznáme jiného příkladu v Čechách, aby malé stavení (vlastně kaple) takovým spůsobem bylo ozdobeno.

(obraz 6.), goticky článkovaným obložením ozdobené; prostá, železná mřížka, mající monogram M. N. bývala druhdy pozlacena.

Věž jest těžkou kurkovou střechou stanovou pokryta, jejíž slémě na dřevěných krakorcích spočívá; báně ozdobena jest křížem s kohoutem.

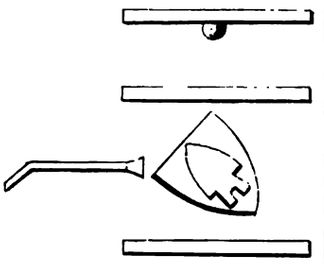

(Obraz 8.)

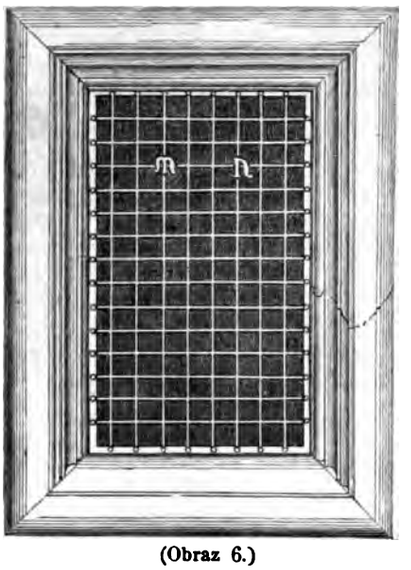

(Obraz 6.)

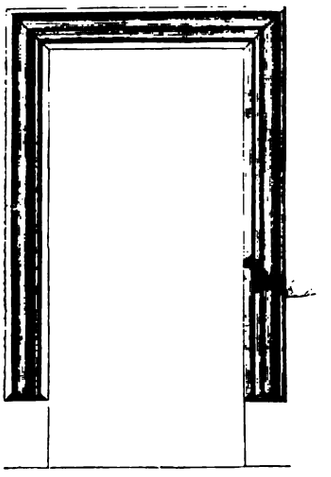

(Obraz 7.)

Kulatý nízký přístavek po pravé straně hlavní stavby (obr. 1. b.) jest stavba jednoduchá bez vší okrasy, malým okénkem románským osvětlená. Překlenuta jest třemi výklenky klenutí křížového z pozdější doby: žebra jednoduše profilovaná — ploška a dva žlábky — sbíhají se v kulatý svorník. Průsek žeber viz na obrazu 2. Dojem tohoto klenutí je zvláštní (nápodobení jeho nalezáme v apsidě nového kostela protestanského v Libčicích).

Co třetí, ač starý, přístavek jeví se dolejší část věže (obraz 1. *c.*), jíž se nyní co kobky užívá. Místnost ta sklenuta jest křížovým klenutím v lomeném stlačeném oblouku. Žebra, silně vypuštěná, spočívající na jednoduchých nosičích, v kulatém svorníku s monogramem M. N. se sbíhají. Článkování žeber viz na obr. 2. Malá, do hrubosti zdi prohlubená okénka s lomeným obloukem osvětlují kobku. V novějším čase bylo pravé okénko zazděno. V kobce nalezáme po obou stranách výklenky s lavičkami pro žebráky; sklenuty jsou obloukem segmentovým a spočívají na nosičích zvláště článkovaných. Vchod do kobky (viz obraz 7.) má obložení s gotickým článkováním jako sanktuarium (obr. 6.) Hořejší část věže, v níž jest zvonice, jest novějšího původu. Na zvonici jde se po cihlových schodech z venčí podle kulatého přístavku (obraz 1. b.), ze zvonice pak se vchází na dřevěnou kruchtu. Nad vchodem do věže jsou z venku znamení plasticky vyvedená (obraz 8.): znak s pluhem a podle znaku bodka, jaké užívají při orání, a krom toho koule mezi rovnými pruhy. Podobné znamení nalezáme i na statku blíže kostela, a jak již dotčeno, spatřuje se podobný (zlatý) pluh v poli červeném na kousku malby z okna téhož kostela (v museu). — Jest to snad znak pánů Pflugů?

Jiný přístavek jest sakristie, místo vlhké a těsné, v němž spatřuje se veliký vyzděný stůl, kamenou deskou přikrytý, který asi polovici místa celé sakristie zaujímá. Vedle stolu jest kamená piscina s vytesaným znamením kříže — jak stará jest, nechceme rozhodnouti; i věk primitivné kamené kropenky neodvažujeme se určovati.

Kostelíček, původně neomítnutý, vystaven byl z opuky pravidelně přisekané. Nyní jest omítnut a jako křída obílen. Porouchané části okras jsou maltou ne velmi správně nahraženy, ač by se byly snadno dle zachovaných částí věrněji opraviti daly. Poukazujeme tu jen na podvalí lisen. V kružbu oken zasazena jsou nyní okna dřevěná, podivně pravidelným trojhranem se končící. Když otloukali starou obmítku, našli prý uvnitř starého výstavku nad spojovacím obloukem blíže monogramu M. N. malby, rytíře představující — ale vše zase omítli a zabílili. I starý opukový oltářní stůl byl stržen a jiným prostranějším nahražen. Při té příležitosti nalezli pečeť biskupa Pelhřima v bílém vosku vytlačenon a olověnou skřínku se svatými ostatky. Obě tyto vzácné věci uschoval pan Beránek, stavitel Holubický, a byly námi dne 15. listop. 1865 do musea kr. Č odevzdány, aby od záhuby byly zachovány a navštěvovatele připomínaly na památný Holubický chrám. Ačkoli pak pečeť Pelhřimova již v Památkách (VII,) vypsána a vyobrazena byla, klademe sem opět obraz její (obr. 9), aby tuto všecky památky Holubické pohromadě byly. Z pečeti té jde na jevo, že starý oltář Holubický r. 1224—25 biskupem Pelhřimem vysvěcen byl. Nynější, v tak malém kostele příliš veliký oltář (zaujímá skoro celou apsidu) jest trojdílný křídlový a zdařilými obrazy Narození P. M. a patronů Českých

ozdoben. Vyznáváme, že tyto obrazy za jediný prospěch pokládáme, který z posledního opravení a obnovení kostelu pošel. Architektura oltáře a celý ostatní oltář jsou prý románské!

(Obraz 9.)

Pochybeno-li při opravě kostela Holubického, nejsou tím vinni ti, kteří jej opravovali; spíše jest nám i tato restaurace opětným důkazem, jak potřebná by byla zemská komise krasoumná, které by všeliké návrhy k opravám památek uměleckých předkládány býti měly, aby o nich rozhodla a o přísné provedení uznaných návrhů se starala. V *jiných* zemích mají takové komise, *u nás* však posud všecko jiné za důležitější se pokládá, nežli ochrana uměleckých památek! Máme akademii výtvarných umění, uměleckou besedu a jiné spolky, které by jistě s radostí návrhy na opravení památek uměleckých ochotně posoudily, a kde by třeba bylo, i poradily. Upozorňujeme na to zvláště naše obecní a okresní zastupitelstva, aby na to pilně dbala, by to co z umění našeho posud zbylo, nebylo kaženo a nevhodnými opravami znešvařeno [1]).

Upozorňujeme ještě laskavé čtenáře na časté se opakování monogramu M. N. Najdeš jej na svorníku v kobce, na obložení dveří chrámových, na oblouku rotundy spojující, na sanktuariu, na malbě ve skle a na kameně v dlažbě u vchodu ležícího. Jiný kámen s týmž monogramem býval druhdy v dlažbě, odkudž již zmizel. Smysl tohoto monogramu vykládají jedni tak, že znamená *Mariae nativitatis*, Narození P. M., jemuž kostel zasvěcen jest; jiní vypravují, že to monogram dobrodince kostela, který jej částečně přestavěti dal. Poslednější mínění odůvodněno jest tím, že se monogram právě na později přistavených částech nalezá. Nad portálem mohl býti později vytesán.

Kostel, nyní filiální, býval druhdy farním. Posud se říká jedné usedlosti „na staré faře."

Rozloučiv se s Holubicemi a k stanici Libčické zpět se ubíraje, dlouho se ohlížíš po roztomilém starožitném kostelíčku, který ti jistě na dlouhý čas mile utkví v paměti.

[1]) S nemalým potěšením se dovídáme, že vys. sl. výbor zemský na to pomýšlí, vydati sl. okresním zastupitelstvům zvláštní instrukci, dle níž by o zachování všelikých památek starožitných mohla a měla pečovati. Pokládáme to za čestnou povinnost samosprávných občanů, aby nedávali ubližiti památce jakékoli, která buď o minulosti jich okolí neb o tvořivém duchu národu našeho svědčí a rodiště neb okres jich zdobí. Litujeme, že sl. spolek *stavitelů* v Čechách posud ve schůzích a ve spisech svých o našich památkách stavitelských ani slovem se nezmínil, tak že jsme posud neměli ani nejmenší příčiny, abychom čtenáře „Památek" na některé sepsání v orgánu toho spolku mohli upozorniti. V Angličanech, Francouzích a. j. lépe si rozumějí! Red.

Plešivec a Ostrý na Jinecku.

Vypsání archaeologické od *Fr. Beneše.*

Mezi Hostomnici a Jinci, druhdy v Berounsku, nyní v kraji Pražském, rozkládá se lesnaté pohoří Hřebeny záležející z vrchů Plešivce, Dědka, Běřína, Písku, Špice, Starého vrchu a j., z nichž staropamátný *Plešivec* zvláštní pozornosti archaeologů zasluhuje.

Plešivec leží mezi 49° 50′ a 50° 45′ východní délky a mezi 31° 15″ — 32° severní šířky, 325° nad hladinou Severního moře (dle Böhma), 5¼ míle od Prahy. Hlubokým západním údolím, od Čenkova k Lochovicům, ovlažuje bystrá Litavka [1]) paty dotčeného pohoří, kolem něhož jsou vsi Lhotka, Bejkovice, Bezdědice, Běřín, a při Litavce mlýny Janov, Brody a Papírna.

Plešivec rozkládá se od severu k jihu; k východu a k jihu zvolna se sklání, k severu pak a k západu mnohem příkřeji dolů se spouští. Podlouhlým, u prostřed trochu prohnutým, od západu k východu nakloněným a poněkud zakulaceným hřbetem (Velký a Malý Plešivec) liší se vrch ten hned zdaleka od svých sousedů. Na příkré jižní a západní straně jest učiněné zbořeniště skal,

[1]) *Litavka*, stékajíc se z několika potoků s lesnaté Třemošné, u Zdic s Červeným potokem splývá, a u Berouna do Mže se vlévá. Litavka jí říkají teprv u „Čertového pahorku", mezi Příbrami a Dušníky.

které stěnami, 20—25° vysokými, a hromadami kamení vrch ten obklopuje a místy přístupu k vrcholi zabraňuje. Nejvyšší plocha, mající asi půl hodiny délky a čtvrt hodiny šířky (1½ hodiny objemu), jest jako celý vrch lesem a křovím porostlá, a není s ní volné vyhlídky do utěšené krajiny, z níž vrchy Komorsko (357° z výši), Baba, Studený, Hruda, Chlumec, Skála, Slonový vrch, Dědová hora (Giftberg!) a sousední vrchy Plešivce roztomile vyhlédají.

Již před 92ti lety proskoumal učený hrabě Kynský [2]) Plešivec z příčin přírodovědeckých. Pátraje po původu „oblátků" v Litavce, přesvědčil se, že z Plešivce pocházejí, dokládaje, že na západní straně vrchu, podobajícího se tupému jehlanci, z daleka skalná stěna se spatřuje, majíc 20° výšky, 30° délky, která však nic jiného není, nežli veliká hromada kamení z bývalého křemence.

Archaeologicky nebyl Plešivec posud proskoumán, ač okolí jeho již roku 1826 nálezem vzácných „bronzů Jineckých" [3]) památným se stalo. Na *kamenou ohradu*, jíž jest témě Plešivce obroubeno, upozornil nejprvé stařičký archaeolog, inšpektor p. *Fr. Olbricht*, po něm pak horlivý sběratel pověstí a starých památek p. Jan Zykán z Čenkova [4]). Za tou příčinou zmínil se již p. prof. Wocel v „Pravěku" I, 108. o veliké důležitosti valů na Plešivci, odloživ jich vědecké proskoumání a vyobrazení na dobu příští. Když pak jsem r. 1866 od sboru archaeologického vykonáním vědeckého toho úkolu poctěn byl, ohledal jsem dne 22. srpna l. r. s p. Zykánem památný onen Plešivec, jehož vypsání a vyobrazení nyní s přáteli archaeologie sdílím [5]).

Pohodlnou stezkou a křížujícími se cestami došli jsme na vrch Plešivce k jižnímu vchodu do ohrady (*a*). Dle výkresu p. Zykána, později pak dle katastrálního plánu změřil jsem busolou úhly ohrady, vytkl jsem vzdálenost hlavních bodů a obešel jsem i změřil jsem s p. Zykánem, místa toho velmi dobře povědomým, všechny strany ohrady.

Vrchol Plešivce obehnán jest dvojí kamenou ohradou: vnější *a b c d e f g h l* a vnitřní *h p q r f*, která s vnějším valem toliko na západ u *f* a *h* se stýká. Vnější kamená ohrada (val) na Plešivci patří mezi největší kamené valy pravěku předhistorického, které v Čechách z vědeckého probádání dotud známe. Zdělána jest ta ohrada z křemence, který na Plešivci se láme, a z droby,

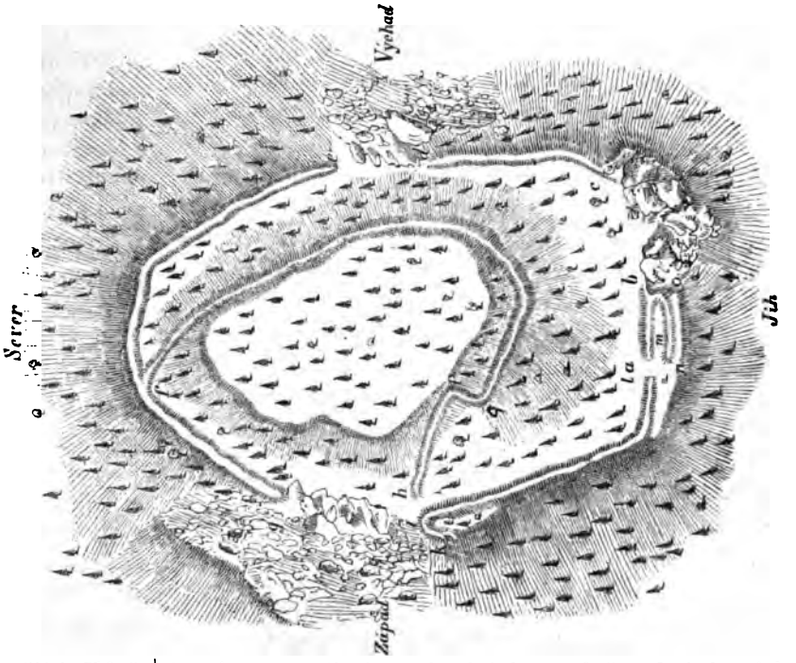

která stranu jižní a západní hromadně pokrývá a jako vysoké skalní stěny u *g h i k*, *d e* a *b* přístupu zabraňuje. Žádný nástroj lidský nerozsekal člověku veliká skaliska na Plešivci na kusy 50ti — 150ti a víceliberní, aby si z nich valy snesl; stavivo to sebral si neunavný člověk po vrcholi samém, nanosil a naházel je na sebe, aby si z něho spůsobil surové ohražení. Pravidelných vrstev při valu na Plešivci nikde nenajdeš: jak a kam kámen který padl, tak a tam zůstal, až byl val dodělán, tu výše, tam níže; tu šíř, tam oužeji, tu příkřeji, tam vypoukleji, jak kde kamení se slehlo. Podivíš se surové síle lidské, která za pravěku ohradu tu si nanosila na ochranu rodiny a majetku; po *umění* není při tom ani stopy. Zamyslíš se, vida, kterak kořání a stromoví obrovskou tu památku minulosti, do níž žádná paměť lidská nesahá, se všech stran prodírá a jak mech stále zelenavý ověnčuje šedou hlavu dávno zašlé doby, v níž člověk, jda jen za svým pudem, tělesné své živobytí chránil tím, co mu příroda sama byla přichystala!

Vnější ohrada jest třikráte přetržena, u *bc*, *de* a *gh*; vysoké, nepřístupné skály jsou na těch místech samy nejlepší ohradou. Památné i archaeologicky velmi dů-

---

[2]) „Ueber einige mineralogische u. lithologische Merkwürdigkeiten" v Abhandl. einer Privatgesellschaft in Böhmen 1775. I, 243. V Dlaskově „Versuch e. Naturgesch. Böhmens" 1822, str. 270, a v jiných spisech přírodovědeckých najdeš také zmínku o Plešivci.

[3]) Pravěk I., 84.

[4]) Dopisy dne 5. září a 15. října 1865 s přílohami. Byly čteny ve schůzi archaeologického sboru dne 21. října 1865.

[5]) Vydal jsem se na cestu přes Karlštein, Beroun, Hořovice a Jince do Čenkova k p. Zykánu, právě v tu dobu, když se všude jen hemžilo pruskými vojáky, ze zemí Rakouských domů se vracejícími. Na nocleh a na jídlo nebylo v místech při silnicích a cestách ani pomyšlení. Budu si dlouho na tuto svou archaeologickou cestu s tak moderními a nevědeckými překážkami vzpomínati.

žité jest malé podkovovité připevnění *a o n* před vchodem (*a*), mající 25° z děli, 8° z šíři, kdež otevřené vchody *a n* a *a l* (4° z šíři) posud *vraty* slují. S velikou opatrností opevněn byl vrch u *i*, stěnou *i k*, která s čarou *i l* úhlem velmi ostrým se sbíhá.

Vystoupiv odtud na nejvyšší vrchol hory, který v stranu východní příkřeji se sráží, najdeš druhé, mnohem nižší kamené ohražení. Vchází se do něho u *h*. Skoro rovně běží odtud čára valu k *p*, ohražuje záhybem *q r* stranu jižní a sbíhá se severně u *f* s vnější ohradou. I tento druhý val není nic jiného, nežli naházené kamení, které sem snadněji mohlo býti přivlečeno a přitaháno, nežli k valu dolejšímu. Vnitřní val jest nizký, méně prorostlý a zachovanější, než val dolejší.

Po studních a po obydlích na celé té velké prostoře ani stopy. Podobá se tedy kamená ohrada Plešivecká jiným valům toho spůsobu v zemích, druhdy za keltické pokládaných, v Němcích a ve Skandinavii, které vlašsky *leis*, irsky *livs*, bretonsky *les*, angl. kinganths, duns a t. d. slují. Na vrcholu Plešivce ani kamený nástroj, sedadlo, ani jiná památka jakákoli nebyla nalezena, která by poněkud vydala svédectví o živobytí prabydlitelů na Plešivci.

Vnějšího objemu má dolejší val 1071°, vnitřní val od *h* až k *f* 480°. Vzdálenost druhého valu od prvního není všude stejná — na jihu 100, na východu jen 50°. Největší délka této velmi nepravidelně ohražené prostory jest 352°, největší šířka 240°, má tedy celá prostora asi 61. 101½□° čili 38 jiter 301½□°. Ohrada jest místy 5, 4 neb 3', místy i 5 sáhů vysoká; ze zpodu jsou valy 2, 3, 4° široké, a jak již dotčeno, velmi nestejné, buď příkré nebo povlovné, kterážto původní nestejnost během času a vegetací, po dva tisíce let se tu střídající, znamenitě rozmnožena byla.

Pět čtvrtí hodiny od Jinec, v stranu jihovýchodní, blíže Běřína v tmavém lese, kdež se lesní cesta se silnicí křižuje („na křižovatkách“ tam říkají) byly r. 1826 hluboko v zemi, když silnici tu dělali, nalezeny památné „bronzy Jinecké“, jež archaeologické sbírky musejní mezi přední své skvosty pokládají [6]). Nález ten záležel z 21 bronzových kruhů, z obručí ze silného pružného bronzového drátu, z kusu meče, z keltu a z kusu bronzového kopí. Myslím, že ty bronzy jsou sotva jediným a posledním zbytkem z předhistorické minulosti, které v Komorských lesích v lůno země byly uloženy: pročež při kopání, při kácení stromů a při vývratech i na to zřetel míti sluší, aby nás žádná památka starožitná neminula. Svědčí o tom vzácné bronzy od dětí na Dominické louce pod Plešivcem r. 1866 nalezené, které laskavostí pana Al. Běhouna z Běřína do musea se dostaly. P. Zykán pilně vykopává „na Vývratku,“ západně od Plešivce k Čenkovu, střepy nádob z doby pohanské, které se tu velmi zhusta vyskytují, tak že někteří přátelé starožitností pohanských ledakterou hromádku v těch místech jali se *mohylou* neprávě jmenovati. Posud byly nalezeny kusy nádob s tuhou smíšených, jenom v zemi bez uhlí, popele, kostí, bez přídavků kamených, bronzových a j. Sám jsem viděl, kterak p. Zykán nalezl znamenité děravé střepy, z nichž však nebylo možná poznati ani podobu svršku ani spůsob dna nádoby. Avšak jest zapotřebí nálezů těch bedlivě si všímati, jež snad jiný nález na jednou vysvětlí a vyjasní.

„Vývratek“ patří ku hřbetu *Písku*, který jest o 32° vyšší (357°), než Plešivec. Nepravidelné hrbolatiny v těch místech byly příčinou pověsti, že prý tu druhdy stávalo město, což se tak málo s pravdou srovnává, jako že prý místu na Plešivci říkali Krišprem — veselý zpěvák Jakub Hrkal z Čenkova podivnou tu věc smyslil.

S Vývratku dostaneš se západněji do jedlového lesa (1702 jiter 1000□°), jemuž „Na zabitém“ říkají. Jmeno to, pokud vím, na čtyřech jiných místech v Čechách se opakuje a nejspíše o nějakém boji svědčí [7]).

Ostrý.

Příkrý kuželový vrch, jemuž jmeno *ostrý* dobře přisluší, vystupuje blíže vsi Felbabky [8]) na Jinecku, asi

Sever

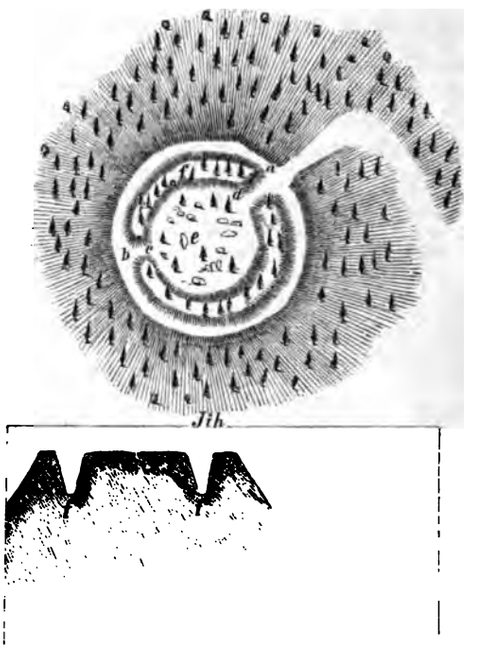

[6]) Bronzy ty našel p. Em. Beneš, horník posud v Jincích žijící; museu je daroval ctihodný hrabě Eugen Vrbna.

[7]) „Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen“ V, 119 obsahuje také prostounké a nepravé vyobrazení valů na Plešivci, jež prý dvojité valy na Altkönigu blíže Kronberka mezi Frankfurtem a městem Giessen velikostí převyšují. Na Altkönigu jest prý objem valů 1400 a 3000 kroků. Ale z takových okrouhlých čísel nevědeckých *kroků* ničeho nemůžeme rozsouditi.

[8]) Ves ta má jmeno po horníku Felbabě, který tu před r. 1788 osadu založil, která potom na 7 čísel vzrostla, nyní pak má již 31 stavení.

3/4 hod. severozápadně od Plešivce, ze širokého údolí na pravém břehu Litavky.

Vrch ten i okolí jest útvaru silurského, záleží z křemence a droby a chová v sobě silnou plást dobré rudy železné, kterou tu dole i u prostřed vrchu dobývají. Jest smrčím, borovím a modřínem porostlý a poskytuje s vrcholu vyhlídky nepatrné. Bylináři vrch ten často navštěvují, nyní pak i archaeologové.

Prohlížel jsem Ostrý dne 26. srpna 1866 s p. Zykánem, od něhož byl sbor archaeologický na ten vrch upozorněn [9]).

Příjemnou, příkrou stezkou dostaneš se hustým lesem k vysoké ohradě *ab* s hlubokým vnitřním příkopem *ff*. Vcházíš severovýchodně u *a* a jdeš širokou stezkou přes příkop až k vrcholu kužele *e*. Opevňování kužele záleželo v tom, že lidé vykopavše kolem vrcholu příkop 4° z hloubi, hlínu na spůsob valu vedle příkopu vyházeli (viz profil na obr. 2.). Průměr hořejší nepravidelně kulaté plochy jest 10, objem valu 58.° Šířka příkopu jest nahoře i na dně velmi nestejná, 3 1/2 — 5.° Val i příkop jsou hustě zarostly a vypadají velmi zdivočilé. U *c* schází se stezkou dolů v stranu západní. U *a* jest hluboký, tmavý otvor, o němž nemohu říci, bývala-li tu studně anebo-li tu havíři kopali, protože jsem pro hromadu jehličí na kraji otvoru bez patrného nebezpečí o ničem se nemohl přesvědčiti — ale havíři tu sotva kopali. Trochu doleji k západu jsou ještě hromady kamení a hlíny: val by tu ve vzdálenosti tak nepatrné bez účele býval: mám tedy za to, že to jsou spíše staré haldy havířské, nežli valy. Pro hrad *středověký* nebylo by na Ostrém místa: domnívám se tedy, že to ohražení z doby předhistorické pochází a že tu z příčin náboženských nebo strategických bylo vykopáno, jsouc snad v nějakém spojení s předhistorickou osadou na Plešivci. Divná věc, že ani na Ostrém ani na Plešivci posud žádných starožitností nebylo nalezeno, které by nás na nějakou vědeckou stopu mohly přivésti [10]).

[9]) Následkem toho stala se již krátká zmínka o Ostrém v „Pravěku“ I, 108.; oprav tam, že val na Ostrém není z kamene, než z hlíny.

[10]) S Ostrého šel jsem do vsi *Ohrazenice* před lesem *Baštinou*, již Velkovský potok protéká. Ohrada, Ohrazení, Ohrazenice vyskytují se v Čechách co místní jmena osmkrát, co jmena polí, luk a j. kolik setkrát. Co dr. Streinz o bývalých držitelích Ohraznice napsal, týká se statku téhož jmena v Prachenšku. Co na blízké stráni za zbytky hliněných valů bylo pokládáno, nejsou nic jiného, než plasy čili terasy lesnické beze vší archaeologické hodnoty. I střepy, které u studánky byly nalezeny, sotva z doby pohanské pocházejí, ba i pojmenování luk a polí neobsahují v sobě žádné historické upomínky.

Přidávám ještě zprávu, kterou mi p. Zykán dne 28. října 1866 laskavě poslal. Při levém břehu Litavky nad Čenkovem vystupuje podlouhlý, nevysoký hřbet, jemuž *Slonový hrad* říkají. Na vrcholi jeho vidíš ohradu jako na Ostrém. Jest oblá, 136 kroků průměru. Lépe pak, než tato ohrada, rukou lidskou nanešená, ochraňuje místo křemenec 5—8° z výši. U prostřed ohrady vystupuje homole z kamení, na straně pak západní osamělá skála zasmušilé to místo hlídá. I studňovitá prohlubeň byla tu, jako na Ostrém, na straně severovýchodní nalezena. Stranou západní dostaneš se s vrchu k *Vrdnské myslivně*. V hájemství tom dopátráš se stopy zašlých někdy osad, slyše tu pojmenování *Húrka Vranovská* a *Velká ves*. I hliněné nádoby bývají prý v tom hájemství nalezeny.

P. Zykán ohledal také vrch *Koníček* za Ohrazenicí, který geologa více potěší, nežli archaeologa. Dne 9. října 1866 byl na *Třemošné* u Příbrami: valů tam není, toliko jehlancová hromada kamení, 8 loket z děli a tolikéž z šíři, 2 1/2 lokte z výši; jest to buď mezník nějaký nebo podnož triangulačního sloupu. Dvě stě kroků za kaplí ve vsi Obecnici, jižně od Třemošné, jsou rozkotané hliněné valy, na nichž stavení stojí a brambory rostou. U *Drahlína* na Hlubošsku povšimi si p. Zykán onoho vršku s ohradou, o němž i Sommer (Berounsko 251) se zmiňuje. Bývala tu tvrzka, patřivší druhdy Malovci z Drahlína, který na sv. Hoře kapličku dal vystavěti. Ohrada jest čtvercová, majíc strany 61, 62, 63, 65 kroků z děli. Tvrziště samo jest toliko 34 kroky dlouhé a 25 kroků široké.

Rozmanitosti.

Norské závaží středověké. (Norske Vaegtlodder af C. A. Holmboe. Christiania 1863.)

V zříceninách města Ninive nalezeno bylo rozličné závaží, mající podobu lvů, kachen a j.: mezi mincemi, vykopanými v Indii blíže města Behatu, vyskytlo se i závaží na spůsob želvy udělané; na památkách Egyptských vidíš osoby, držící v rukou váhy, na jichž jedné misce leží zlaté prsteny, na druhé pak co závaží jelínkové, volečkové, ovečky a j., Birmané pak v Avě posud užívají závaží, vypadajícího jako husička. C. A. Holmboe proskoumal 8. podobných závaží, jakých jest v musejích Skandinavských velmi mnoho uloženo. Když je zvážil, shledal, že měl

1. koníček osedlaný s uzdou	13	lotů	3	kv.	26	zrn
2. podobný koníček	13	„	3	„	24	„
3. menší koníček bez sedla	6	lotů	3	kv.	44	zrn
4. koníček jako 3.	6	„	1	„	36	„
5. koníček silně ošoupaný	3	„	—	„	48	„
6. koníček velmi porouchaný	—	„	3	„	40	„
7. rohatý voleček, jejž drak do hřbetu štípe	13	„	3	„	54	„
8. menší voleček bez draka	7	„	—	„	24	„

Skoro po celém těle čís. 7. spatřují se punzovaná kolečka (stempled) s puntíkem u prostřed; na pravé straně jest šikmo vyryta písmena *O* s korunkou, pod písmenou pak jest kroužek vejčitý s čarkou; na levé straně vyryt jest křížek. Na čísle 8. není tolik koleček, v pravo vryta jest litera *H*. Všech 8 čísel jest ve sbírce Christiánské. V museji města Bergen uložena jsou podobná závaží:

9. Kráva rohatá, již drak křídlatý do hřbetu štípe; kolečka jako na čís. 7.; váží 12 l. 2 kv. 32 zrn.

10. koník pokolečkovaný vezpod se žlábkem též popunzovaným; váží 6 l. 2 kv.;

11. koník ošoupaný s nezřetelným znamením, váží 3 l. 1 kv.;

12. koník pokolečkovaný, 13½ l.;

13. koník tuze ošoupaný, 1 l. 1 kv.;

14. býček, pod roby a na konci ocasu proražený; jeden růžek uražen; 2 l. 2 kv.

Porovnáme-li váhu těch figurek mezi sebou, shledáme, že se závaží ta celkem k sobě mají jako 1: ½: ¼, ačkoli některých dlouhým užíváním trochu ubylo.

Hugvitio, počítaje r. 1286 desátek papežský, dokládá, že byl desátek ten do Říma poslán dle váhy Norské a že hřivna Norská o ¼ unce a 4 zrna lehčí jest, nežli Římská. Hřivna Římská vážila 219.44 grammů, Norská tedy 212.52 grammů, čili 14 lotů 2 kv. 11 zrn. Dle listu královského r. 1529 vážilo 43 hřiven Norských tolik co 39 Kolínských, tedy 1 hř. N. 212.05 gr. Dle obou zpráv byla tedy hřivna těžší, nežli nejtěžší z nalezených závaží, jimž tedy hřivna sotva byla základem.

Kolečka s puntíkem, jejž na některých figurkách spatřujeme, najdeš i na kuželovitých Norských závažích. Podobá se pravdě, že znamení taková proto do závaží byla vtiskována, aby se úmyslnému zmenšování váhy zabránilo. Holmboe spočítal kolečka na závažích, ale neshledal, že by byla v nějakém poměru k tíži té neb oné figurky. Litery *O* a *H* na čísle 7. a 8. jsou znamení královská, jimiž dotčená závaží k veřejnému a platnému užívání byla schválena. *H* jest začáteční písmenou krále Hakona V. neb VI., jaká se i na mincích téhož krále spatřuje. *O* na číslu 7. znamená Olafa, syna Hakona VI; korunka, již při té liteře vidíš, i na brakteatech Olafových se spatřuje.

Není pochybnosti, že závaží, tuto vypsaných, ve 14. století v Norsku užívali; jak dlouho ještě potom, nemůžeme říci. V musejích v Stokholmu, Lundu, Kodani, Zvěřině a ve Vídni mají podobná závaží — v Českém museu není ani jednoho. — Bylo by přáti, aby závaží dotčených musejí porovnána byla s Norskými, tuto vypsanými, abychom věděli, jak se jedna k druhým mají. *Fr. Beneš.*

Pozn. red. Zajímavé tyto zprávy, z dánského sepsání vybrané, proto se tu pokládají, aby byly někomu z milých krajanů příčinou, by i o vahách a o závaží v Čechách přemýšlel, protože o této věci posud skoro nic nevíme, ač není věcí nepatrnou. Co se formy starých závaží dotýče, mohli by nám nejspíše pani kupci zprávu dáti. I na radnicích a v jiných domech obecních dala by se závaží některá nalézti, protože druhdy obce právo váhy a monopoly některé mívaly. Žádáme tedy snažně, aby nám krajané, kteří takových věcí nějakou povědomost mají, laskavě o nich zprávu dali, abychom i v této příčině na dobrou vědeckou cestu se dostali. Posud víme o jediném lvíčku, jehož p. M. v Praze na vyrovnání váhy užívá.

Rozepře o znaky rodů městských. Mezi přednější rodiny Starého města Pražského sluší pokládati *Rostovice* a *Lemberfilerovce*. Z Rostoviců byli bratři: Fridrich r. 1327 starším obecním, Mikuláš r. 1340-1341 přísežným, Donát pak teprvé r. 1344 se připomíná; Fridrich (Fricek) měl dům na Novém tržišti sv. Havla, ves Hostivař, kterou byl postoupil bratru Donátovi, a některé statky ve vsi Březím za Hostivaří; manželku měl Anežku a s ní syny Jindřicha a Menharta (Meinlina). Z Lemberfilerovců býval Jakub (Jeklin) 1312-1317 věřitelem obce Pražské; syny měl Rudlina a Kunráta (Kunclina) — viz V. V. Tomka Prahy I. 310. 311. — Jako pak mívali přednější rodové městští zvláštní známky a znamení, jichž v pečetech, na domech, v štítech i na zboží a na řemeslech svých užívali, tak i rodové svrchu dotčení zvláštními znaky ve štítech svých se honosili. Jak bedlivě znaků takových šetřili, aby podle nich i jich pečeti mohly býti rozeznávány, aby snad pro zmatek v té věci škody neměli buď na statku neb na své poctivosti, důvodem toho jest narovnání rozepře, které se stalo dne 23. srpna 1350 od rychtáře a přísežných Starého města Pražského. Mělit zajisté měšťané Rostovci (Rostonides) a Lemberfilerovici (Lemperfuelerides) rozepři o štít neb znamení štítu (pro clipeo seu signo clipei) pro jakou takou podobnost těch znaků, až byli rozsouzeni v ten spůsob, aby Rostovci užívali (ut-deferre seu deducere debeant) štítu a znamení jakž se tuto (obr. 1.) pokládá, při čemž mřížkování, jak povědomo, černou barvu znamená:

Obr. 1. Obr. 2.

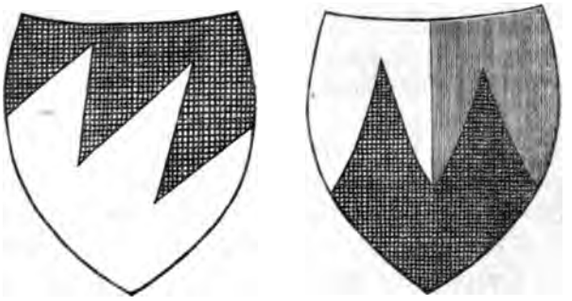

Lemberfilerovci měli ve štítu užívati znamení na obr. 2. (kolmé souběžné čáry, jak povědomo, červenou barvu představují):

Kterýby rod druhému rodu v užívání těch znamení překážel, měl mu dáti pokuty 50 kop gr. Pr. Rukojmí té pokuty byli za Rostovce: Donát Rost a Bernart Rost; za Lemberfilerovce: Enderlin Rupertův a Fráňa Negell (Lib. civit. Prag. ab anno 1310 f. 313).

Aby pak i praktická důležitost bývalých znaků a znamení osob městských i pozdější doby byla patrnější, nenalezše posud v pamětech *našich* jiného poučného příkladu, sdělujeme s přáteli heraldiky stavu městského důležitou zprávu ze sousední ciziny dle „Anzeiger f. Kunde d. deutschen Vorzeit" 1867, 49. Přeli se o znamení, hák hasicí, Valram Zader hamrník z Weidenberka s Erhardem Frankem z Hargenlohu, načež znamení to oběma bylo přisouzeno. R. 1433 prodal Zader znamení to bratřím a dědicům Frankovým, kteří odtud háku užívali na pečeti a na zboží železném, které v hamrech vyráběli. Později zdědili ten hák dva bratří Frankové, kteří oba hamry měli a věci železné dělali. I smluvili se v ten spůsob, aby jeden to znamení vytiskoval na straně, druhý pak na líci železných ploten. Když pak Sigmund Frank žádných hamrů již neměl, prodal 1478 právo své k tomu znamení stryci Vilému Frankovi v Řezně, slíbiv, že toho znamení (háku) na žádné železo nebude již vtiskovati, ale vymíniv si toliko, že on Sigmund i potomci jeho, toho háku i budoucně na pečeti budou užívati. Znamení Franků posud vidíš v opatském kostele sv. Emmerana v Řezně: hák červený v štítu šikmo ve dvě polovice rozděleném v polovici stříbrnou a modrou.

Ze dvou těchto příkladů, domácího a cizího, dobře tomu vyrozuměti lze, že jest zapotřebí, abychom známky a znaky

starších rodů městských pilně sbírali a všeho bedlivě si všímali, co o jich původu, významu a praktické platnosti svědčí. Pročež žádáme milé krajany, kdyby se dopídili nějakých zpráv věci té se týkajících, aby zpráv takových laskavě s „Památkami“ sdělili; chceme-li zajisté dobře porozuměti minulosti vlasti naší, musíme ji duchem ve všem postihnouti, a ku stránkám posud neprobadaným patří též kapitola o znameních a znacích předních rodů městských. bk.

Výsluhy (Bezděkov. Brozánky). Králové i královny neodměňovali služby dvořanů a služebníků svých penězi neb dary, nýbrž pozemky komory královské neb královniny, s nichž služebníci do svého živobytí mohli roční platy (úroky) vybírati. Tak dal král Jan služebníku svému (servitori) Elblinovi právo i platy, které měl na Bezděkově („Popisu“ Palackého str. 373), a na vsech Sedčici (?), Tupadlech (Tupadlezch 373), Strhadlech (373), v Korytech (373), v Hostici (?) a v Mladoňovicích (?), kteréžto právo a plat po bezdětné smrti Elblina řečeného z Bezděkova králem Janem dne 24. srpna 1331 dán byl Petru z Rosenberka, zvláště proto, že byl postoupil hradu Janovic, jejž byl držel, bratřím z Janovic. Juta (Habsburská † 1297), choť krále Václava II., darovala služebníku komory své Gotcaltovi tři lány rolí „pod městem Mělníkem s jiné strany řeky Labe v Brozanech (Brozánkách 84).“ Gotcalt dosloužil i Elišce Přemyslovně, začež mu dovolila, aby si ty lány emfyteuticky mohl vysaditi. Ale Gotcalt umřel bez mužských potomků. Dala tedy Eliška dne 17. října 1327 lány v Brozánkách Kunrátovi, příbuznému Gotcaltovu, který jí od mladosti věrně sloužil, jsa jejím svičníkem (in officio suo, videlicet candelarum factione). Dne 11. září 1331 potvrdil král Jan po smrti královy úrok v Brozánkách Koncelinovi, měšťanu Pražskému, komorníku někdy Eliščině. Po Koncelinovi zůstaly děti Pavel, Markéta, Anna, jimž Karel IV. dne 20. ledna 1358 listy z r. 1327 a 1331 potvrdil a je při úroku Brozaneckém zůstavil. (Diplomatář musejní.) bk.

Poslové z Prácheňska na sněmu o sv. Kateřině 1512. Mikuláš Malovec z Pacova a na Sedlci pohaněl r. 1513 před soud komorní Mikuláše z Řičan a na Štěkně a Lévu Malovce z Libějovic seděním tudíž, každého z 11 kop 15 gr. miš., dílu na ně co rukojmí příslušejícího. Neboť „když jsou léta 1512 sjeli se z kraje Prácheňského na den svaté Kateřiny v Strakoniciech, kdež jsou některé osoby vyslali od téhož kraje Prácheňského do Prahy na sněm, a cožby koli ty osoby vyslané utratily tou jiezdou do Prahy, (usnesli se) aby on Mikuláš Malovec to za ty osoby zaplatil, i to jest učinil.“ Když pak oba rukojmí před soudem komorním k slibu svému se znali, učinil soud dne 22. dubna 1518 výpověď, aby rukojmí ve dvou nedělích, zač byli slíbili, zaplatili (Registra nejprvnější nálezová fijalová 2. J. B 20 — C 1.). Utratili tedy poslové kraje Prácheňského 22 kop 30 gr. miš. při sněmu o sv. Kateřině 1512, o kterémžto sněmu viz Palackého Děj. V, 2, 208 sld. bk.

Tři památné vrchy. *1. Beránek.* Hora Beránek, kdež se r. 1419 několikráte hromady lidu odbývaly (Palackého Děj. III., 1, 275), jmenuje se l. 1564 v ohledávání gruntů vsi Hlasiva komorníkem desk zemských. Komorník byl veden na dědinu „Vobor,“ z té pak na dědinu řečenou „na Vohradci,“ na třetí obor, „kterýž že slove *na Beránku*; také pravili, že jej prvé lidé pod plat drželi a že pamatují tu prvé les býti a že sou tu dříví sekávali, a již že jej drží pan Václav Voračický (DZ LVI. L. 16).“ — Václav Voračický z Paběnic a na Polance byl v těchto letech zápisným držitelem zámku pustého a městečka Vožice nedaleko od Hlasiva vzdáleného; r 1553, 24. ledna měl od Alše Albrechta a Jindřicha bratří Zrućských z Chřenovic — podíly ve vsech Hlasivě, v Staré Vožici s dvorem pustým v Křtěnovicích, kteréž při rodu jeho až do r. 1580 zůstaly. —

2. *Tuhošť.* Již r. 973 jmenuje se „terminus Tugozc, qui tendit ad medium fluminis Chub.“ U Němců sluje jmenem tím i město Domažlice (Túgst, Taugst, Taust, Taus) Že by v této krajině starodávný hrad od franckých letopiscův l. 630 Wogastisburg jmenovaný, avšak dle správnějšího čtení „Togastisburg“ v této krajině stával, vyslovil Palacky v Děj. I, 1, 97 pozn. 27. Jmeno Tuhošť až posud se zachovává (Památky VI, 56—58; VII, 215). O hoře Tuhošti zmiňují se cedule dílčí bratří Kavků z Říčan o dědictví Švihovské r. 1563 učiněné k vesnicím Kokšínu, Řákomi, Lhovicům, Mezhoří, Rudolticům, Malechovu, Výrovu etc. přiděleny byly lesy: Hábí (pod Kališťem), Hůrka (nad Výrovem), Doubrava, zadní Běleč, les po Bělejšovsku, *les Tuhošť*, Stříbrnice (za Lhovici), Stramchyně (nad Poříčím), přední Běleč (u Chlumské) — DZ. LVI, T. 7—20. V odhadu r. 1706 jmenuje se „les Tuhošť“ „mezi Mezhořskýma, Švihovskýma a Mlhevskýma (?) grunty ležící a něco málo velikého jedlového a něco borového dříví mající, vynáší 417½ provazcův (DZ. 36. M. 23).“

3. Lovos. Vrch tento památný, o němž se zmiňuje Dalimil při zakládání Vlastislavi (mezi Přípkem a Lovosem stojéše, po něm Vlastislav slověše“ Dal. 32. Cosmas (Srcipt. rer. Boh. I, 24) píše: inter duos montes, Meduez et Przipek), připomíná se r. 1585: Albrecht Kuneš z Lukovec odkázal synům svým tvrze Boreč a Lukovce, ves Újezdec a vinici „u Vchynic, ležící pod Lovosem“ (DZ. XXIII. B. 17).

Aug. Sedláček.

Příspěvky k místopisu Českému. (Viz Pam. VII. 307). *3. osady řečené Staré.* Jest několikero míst v Čechách a na Moravě, že slovou Staré, na př. Staré Město, Stará Boleslav, Starý Kolín, Starý Bydžov, Staré Brno, Staré Mýto (nyní co osada zašlé). I. naskytá se otázka, jakého taková místa jsou původu? Jmenují-li se proto Staré, že blízko nich vznikly osady toho jmena Nové? jako Nový Bydžov Mladá Boleslav, Nová Plzeň, Nový Jičín? — Jest-li kde tedy v této věci zapotřebí jest dobrého rozeznávání a to hlavně podle časův. Věc takto dělíce, přicházíme k následujícím výsledkům:

Boleslav Starý a *Boleslav Mladý* (tak vlastně říkalo se původně, neboť rozumělo se s počátku: Boleslav' = hrad, = Boleslavl' = grad). Starý hrad Boleslav na Labi založen jest, jak známo, asi ve třetím desítiletí X. věku (mezi 920—930), když Boleslav, mladší bratr Václavův, byl v údělném držení té krajiny. V staroslovanské legendě o Sv. Václavu slove jednoduše: Boleslavl = grad. — Roku 950 oblebán jest syn Boleslava I. od Oty I. ve hradě řečeném Novém (urbs quae nuncupabatur Nova, in qua clausus obsidebatur Bolizlavi filius, Widuk.), k čemuž se vztahuje i jiná listinná zpráva z r. 950: „Actum Beheim in Suburbio Nivunburg.“ Palacký i Tomek shodují se v tom, že tímto hradem nebyl hrad Praha, ale podobněji Boleslav, jenž toho času dobře mohl slouti Nový, urbs nova, Nivunburg, kterážto domněnka tím jest podstatnější, poněvadž Widukind dobře věděl o Praze (939). O Mladé Boleslavi víme, že původně založena jest rovněž tak co *hrad* slovanský jako Boleslav na Labi, nikoliv co město, a to od Boleslava II. panovavšího

[illegible] založené Dalemil Boleslav [illegible] kostelov dvacet [illegible] založen mladý Boleslav ustavi. *Mladá* Boleslav slove tedy takto naproti Boleslavi *Staré*.

Staré Město Pražské. Od těch dob, co staré podhradí Pražské na pravém břehu Vltavy obezděno jest (což se stalo asi r. 1240—1245), říkalo se městu takto povstalému Civitas Pragensis. Když pak r. 1257 založeno „Nové Město pod hradem Pražským" na levém břehu Vltavy, začali onomu říkati Major civitas, až se r. 1282 vyskytuje poprvé název Antiqua Civitas t. j. Staré Město. Staré Město Pražské nese tedy název tento pro rozdíl od Nového Města pod hradem Pražským, jemuž se nyní říká Malá Strana.

Jiná města s názvem: Starý. Zakládání měst s osadníky povětšině německými započalo se na Moravě dříve nežli v Čechách, a i na počátku XIII. století. Vybíráno k tomu místa polohou nejpřihodnější, buďto při starých hradech slovanských anebo jinde na kupeckých drahách. Zakládání dálo se od knížat, a města takto založená byla hned od počátku města královská. Postup byl při tom takový, že kde mělo být město založeno, starší obyvatelé jednoduše byli odtamtud vyloučeni a na jiná místa přeneseni, by se novým učinilo místo. Historický doklad na takovýto postup poskytuje založení Nového Města pod hradem Pražským: A. 1257 Přemysl pepulit Bohemos de suburbio et locavit alienigenas (Cosm. Cont.). Takové vyhoštění dálo se, ač ne bez náhrady, i na jiných místech, kdež králové mínili založiti město: Starým obyvatelům vykázáno nové místo k osazení, ponejvíce na blízku staré jich osady, a ti vycházejíce ze starého sídla a nové sobě zakládajíce, přenesli jméno *Starý* na svou osadu, kdežto noví obyvatelé v starém jejich sídle začali místu svému dávati název: *Nový*. Osada Bydžov, původně vesnice, připomíná se hned r. 1186: nepochybujeme, že stála tu, kde nyní *město* Bydžov. Když pak ve XIII. věku založeno město, byli staří obyvatelé přinuceni zanechati staré sídlo své novým osadníkům, a sami osazeni jsou hodinu cesty vzdáli, kdež osadu svou začali nazývati „Starým Bydžovem." — Podobným během vznikło Staré Mýto: Králové vydali městiště nynějšího města Vyobcího Mýta, na dráze z Moravy velmi pohodlně ležící, osadníkům odjinud přivolaným, a staří obyvatelé osadili se hodinu cesty vzdálí na jiném místě i začali této své nové osadě říkati Staré Mýto. — Tu kde nyní stojí městečko Trutnov, nacházela se r. 1260 trhová osada slovoucí Trutnov nebo Úpa (podle řeky): za Václava II. založeno zde město, jenž za některý čas ještě slulo Úpa, jinak Nový Trutnov (1301 in civitate Úpa, quae nunc nostra est, et alio nomine de Novo Trutnov nuncupatur). Obyvatelé ze staré trhové osady přeneseni jsou na jiné místo, a to sice za pověstnou míli městskou — extra miliare čímž povstalo Staré město (Altstadt). — Jedinou tuším obtíž proti tomuto náhledu zavaluje název osady „Starý Kolín," ježto Kolín není než Köln, a Köln (Colonia) je název *města* Kolína. Ale zde potřebí na mysli míti, že vůbec neznáme jména *té* staré osady, která bez všelikého pochybování tu stála, kde nyní město jest, což se při jiných místech neopakuje. (Srovn. Pam. IV, 3.)

Obyčejného rázu jest pojmenování osad jakožto Starých, když sami ve své způsobě pozůstávají a jiné filiální osady blízko nich vzniknou. Takové jsou: Starý Přerov — Nový Přerov, Staré Sedlo — Nové Sedlo a j. Dr. *H. J.*

Vesnice klášterа Břevnovského na Poděbradsku. V Čas. VII. 309 učiněn dotaz, které to jsou asi osady Břevnovského na Poděbradsku psané: Bycan, Bresty, [illegible]ss, Weeczle, Prerow? — Odpověď jest dosti na dlani. Býkáň, Břístev, Vestec (starý), Přerov (starý) a Mračenice (nyní zašlá — kdež Býkáň či Vikáň, jakož i Břístev dostal klášter z majetku sv. Vojtěcha: osadu Mračenici „sitam in Churimensi provincia." daroval klášterníkům kníže Boleslav II.: Přerov a Vesce dostali později (Viz Tomkův dějepis Prahy I, 417). Dr. *H. J.*

5. Manství Poděbradské. Starobylé korunní zboží Poděbradské stalo se ok. r. 1345 manstvím, i počítáno k němu následující vesnice: Žitoměř (zašlý hradec knížat někdy Zlických, kdež Václav svatý pokořil Radslava), Dobřichov, Pečky, Chrast (dvůr někdy pustý, nyní víska), Velim, anebo ještě spíše Velenka, Sadska, Hradisko, Pist, Zvěřinec, Zdebudice (zašlé), Polavec (dnešní Polabec), Kluky, Sokolči, Osek, Zboží, Poděbrady, Kúty, Pátek, Chotěvice (Chotánky?), Křečkov, konečně osady a dvory názvu nevysvětlených: Wietostrazasch, curia Babin a Nova curia. *Dr. H. J.*

Staré vypsání čtyř pečetí. Bez pečetí nemívaly listy žádné platnosti. Proto králové i pánové, potvrzujíce starších privilegií, předkem na to zřeli měli, zdali byl list i pečeti bez porušení *). I když listy bývaly vidimovány, z originálu přepisovány a s originálem srovnávány, bývalo vždy podotknuto, zdali pečeti k listu přivěšené posud zůstaly bez porušení. Ale *jaké* ty pečeti byly formou a spůsobem, o tom buď bývalo pomlčeno, nebo několika slovy podotčeno. Proto jest nám vidimus Tomáše arciděkana Pražského a Mikuláše kanovníka Vyšehradského, sepsaný dne 29. září 1326, velmi vzácný, že v něm kromě doslovného znění listu Vítka a Jana ze Švabenic, jimž dali (1311) klášteru Zderazskému lán půdy orné v Moravanech, i zevrubné vypsání čtyř pečetí jest obsaženo, a to:

1. *Pečeť biskupa Olomuckého*: Není docela kulatá (sigulum sphaericum), nýbrž táhlá (oblongum), mající v nejhořejší části obvodu (circumferentia) křížek a po něm veliké písmeny (literae capitales). . . *Johannes dei gratia Olomucensis episcopus.* Ty pak písmeny i ten křížek zavírají dvě čáry, krajní a vnitřní, v níž obsažena jest figura biskupa stojícího na podnožce (scabellum pedaneum) zdělané jako na spůsob kalichu. Maje infuli, oblečen jest rouchem pontifikálním; nad infulí má křížek již dotčený, v levé ruce jako rukavicí (ciroteca) oblečené drží zakřivenou berlu (curvatura), pravicí pak, taktéž jako rukavicí obleč[illegible]enou, pozdvihuje k žehnání.

2. *Pečeť Vítka ze Švabenic*: Jádro pečeti (corpus) jest okrouhlé čili kulaté (circulare sive sphaericum) mající na okraji čáru kulatou, pod ní pak jinou podobnou čáru. Mezi čarami jest v nejhořejší části pečeti křížek, za ním pak následují veliké písmeny . . . *S. Witigonis de Swabenicz domini de Herrman* (Heřmanic). Ve vnitřní čáře jest dole štít se čtyrmi střelami (tela, quae vulgariter strely dicuntur) proti sobě postavenými; na levém rohu (cornu) štítu jest přilba s dvěma chocholy (cristae) v pravo a v levo s dvěma křídloma o šesti rozpiatých peřích; ze zpodní části přilby visely řemeny čili připínadla (corrigiae).

3. *Pečeť paní Berty Švabenické*: Jádro pečeti jest kulaté, má po obvodu dvě kruhové čáry, vnější a vnitřní. Mezi nimi jest v hořejší části křížek a tyto velké písmeny: *S. dominae Bertae domini Witkonis de Swabenics.* Ve

*) Příklad: Dne 27. července 1268 potvrdil Otakar II. klášteru Litomyšlskému privilegia, pokud by byla neporušena v původním sepsání a s vlastními pečetmi: „dummodo appareant in prima figura et autenticis sigillis sigillata, non cancellata, non in aliqua sui parte abolita."

vnitřním kruhu jest štít se čtverhranými vypuklými body a se čtyrmi střelami.

4. *Pečeť Jana ze Švabenic* ve všem pečeti Vítkově podobna, kromě opisu, jenž se četl takto: *S. Johannis de Swabenicz.* bk.

Záduší kostela sv. Petra v Rybářích za řekou Vltavou v Praze. O tomto záduší dočítáme se v knize svědomí (svědectví) XI. fol. 72 těchto zpráv, učiněných dne 7. října 1602:

Valentín Klamperna, rychtář mezi rybáři, zprávu tuto učinil: Když nebožtík pan Jan Kolský (z Kolovsi) dožádal se otce mého v tu bouřku, když přijel do Prahy s králem Ferdinandem (1547?), aby mu dovoleno bylo, aby nějakou zeď postavil sobě do gruntův našich, i připovídal mému otci, že chce na králi Ferdinandu k tomu chudému záduší nadání zjednati, jakož jest zjednal. Neb jest sedal při dskách, a můj otec mu zprávu toho dal, že jsou předešle k tomu záduši náležely Mokropce (Mokropsy) oboje, a nějaké Svymyslice — nevím kde jsou Svymyslice — (v Kouřimsku). Tak on pan Jan to vyhledal při dskách a vyjednal to na králi Ferdinandovi, že jsou zase byly k tomu záduší nadány. A když to vyjednal, i dal chrám Boží stavěti a vopraviti, že byly střechy zlé, i jiné věci, dal tu opravovati cihlami a jinými věcmi. A když byl opravený (kostel), zjednal faráře, že se tu sloužívalo vždycky ve třech nedělích, a dávalo mu se deset kop od pana Kolského, i po smrti jeho asi do tří let jednali kněze, a platili mu pan Hodějovský a pan Vilém z Radešína jakožto poručníci od pana Kolského tomu chudému záduší a nad těmi platy zdělaní. *) A když zemřeli pani poručníci, tehdy ještě pan Prošovský na tu vížku plechu koupil, a dal ji pobíti. Když potom pan Prošovský umřel, ujali se toho páni z komory J. M. Císařské České a pravili, že jest měl ten chrám Páně z gruntu stavěn býti a sklenouti se. Pan Vchynský potom prodal ty Mokropce panu Menšíkovi, já nevím, jakým to způsobem šlo. Potom jsme my sami nakládali. Žádný pán se na nás nepotahoval, než když se čeho nedostávalo, my sousedé okolní sami jsme náklad na to vedli svým nákladem, a nemáme k tomu platův žádných, kromě podruzi nám dávají jednou do roka před poutí sv. Petra sedm peněz malých a hospodářové groš bílý. A co nám ty vody škody nadělaly, mnoho kop jsme svých peněz vlastních sami přidali. Zjednali jsme sobě kalich s rybáři, že nám pomoc udělali, na svůj groš; stál nás více nežli 60 kop; a zvon, který jsme sobě nyníčky koupili, stojí nás více nežli půl druhého sta, a jsme na něj ještě osmdesáte pět kop dlužni. Nebožtík pan Kolský dal ustavěti dům na krchovní zdi přes uličku jako místo fary, aby se z něho plat bral, a na to kněz choval, a tento pán z Kolovrat, když toho dosáhl, brával z toho domu ročně 16 kop miš. Pravil, že nám to dá, a nikdy nám ani peníze nedal, kromě jednou dal nám jakousi aksamitovou kápi červenou, a paní Skalová nebožka z Malé Strany dala nám jí předělati a dala z ní udělati vornát, od něho 37 kop. A teď nám pan Kolovrat kostel odňal; dal nám visuté zámky sdělati, ani nám na krchov nedá. Že se nemají ubozí lidé kde schovávati, musí se nositi k svatému Janu tam k Lovičkám (sic) a někteří k mistru Janovi Husi tak kteří onačejší, že nám páni Malostranští toho přáli. Protož žádáme JMti pánův aby nad námi ráčili ruku ochranou držeti a nás v té věci zastati, aby aspoň ten chudý lid měl se kde schovati. Neb nesouli se na Malou Stranu, stane to, 3 neb 4 kopy musí dáti, aby dovolili páni malostranští tam pochovati, neb se nemáme kde pochovati. An když umřelo hospodáře z domu pana z Kolovrat pacholátko, musil dáti 4 kopy, že ho schovali u Mistra Jana Husi, žákům a panu faráři. Za votce mého vyžádali páni z komory, abychom přidali kus zahrady k tomu záduší, aby se mohlo okolo kostela choditi; i dali jsme od domu našeho s otcem nebožtíkem. A pan Jan Kolský umřel v tom domu proti Jezovitům, kde pan Pleský staví; to byl taky jeho dům. Potom ho nesli k nám k svatému Petru a tu jest pohřben v kostele.

Jošt Přívozník na přívoze dolejším oznámil toto: Že jsou byli poručníci po nebožtíkovi Kolském pan Jan starší z Hodějova, a pan Vilém z Radešína a nim nosívali ouroky sedláci z Mokropců obojích a z Svymyslic; a pravívali páni z Hodějova, že ti ourokové náležejí k kostelu sv. Petra v Rybářích. Toť jsem já od nich slýchal. A když nebyl zde pan Jan, tehdy takové ouroky pan Bernart z Hodějova přijímal, a já jsem tehdáž byl v službě u pana Bernarta. A nebožtík pan starý Hodějovský dal něco kamene přivézti, že se zdi opravovaly při krchově a nový krov na kostel dal dělati. *Bedřich Peška.*

Archidiakonát Týnský (Horšovský) a dekanát Kozlanský r. 1573. Dle přiznání kněží archidiakonátu Plzeňského a Týnského, jež byl arcibiskup v Plzni shromáždil, byly v archidiakonátu Týnském r. 1573 tyto fary *katolické:* Arciděkanem byl Ondřej Pieszinus. *Týn (Horšův):* far. Vitalis, kollator Kryštof mladší z Lobkovic. Augustin převor v *Pivoni*, řádu Augustianů poustevníků, Charvat. *Meclov:* faráře zastával br. Ondřej (qui fuit antea prior in Piuonia); kollator: p. ze Švamberka. *Muténín:* kn. Jan, koll.: Jan Widrsperger. Týž kněz byl administrator kostela „in Rauhedin," jehož koll. byl Kryštof mladší z Lobkovic. *Hostouň:* farářem bude od sv. Jiří Vitalis, který byl dříve v Týně (Horšově) a bude administrovati filialní kostel Božího Těla; koll. Jan z Rabšteina. *Mělnice:* kn. Jan Hostouninus, koll. Martin Černín. *Bernatice (Pernaticz):* kn. Michal, koll. Jan Merklínský. *Štítary (Sstítarz):* kn. Jiří, koll. Moric Šlik. *Křakov:* kn. Ondřej Myssenus. *Semněvice:* kn. Marek, koll. Kryštof ml. z Lobkovic. *Bukovec:* kn. Jiří, koll. Kryšt. ml, z Lobk. *Skapce:* kn. Adam Prachenus, koll. opat Kladrubský. *Hradec:* kn. Andreas Fabri, koll. arciděkan Týnský (Horšovský). *Touškov:* františkán Kryštof, Polák; koll. probošt Chotěšovský. *Chotěšov:* Šimon Stegerus, kanovník Olomucký; koll. probošt Chotěšovský. *Merklín:* kn. Jiří Tupey, koll. Zdislav z Říčan; o sborech bratrských (de conventiculis Picardorum) této fary má vznešení učiněno býti na pany místodržící. *Blížejov (Blizyw):* kn. Václav Fromhold, koll. Bohuslav Koc; *Holíšov (Holeyssow):* kn. dominikán Vojtěch Draculus, koll. prob. Chotěšovský. *Horšov:* faru spravoval posud farář Týnský, Vitalis; koll. Kryšt. ml. z Lobk. Fary *neosazené* byly: *Šitboř (Ssytboczi);* koll. převor de Piuonia. *Staré sedlo (Antiqua Sella):* koll. Adam ze Švamberka. *Miřkov:* koll. Mikuláš Miřkovský, hejtman hradu Pražskéko, který prý veškeré zboží a důchody té fary na sebe svedl; administroval tam farář Křakovský. *Dubec:* koll. Zikmund Černín. *Prostiboř:* koll. Jan Točník. *Wraczowy* (?): koll. Jan Merklínský. *Čečovice:* koll. Kryštof ml. z Lobkovic; kostel spravoval co filiální farář z Bukovce. *Kostelec:* koll. Jan Rytssleynar z Přestic. *Buková:* koll. Štěpán Šlovický; administr. farář Merklínský. *Hlohová:* koll. Bohu-

*) V knize svědomí flavus I. list 33 p. v. nalezáme, že páni p. Jan starší Hodějovský z Hodějova a pan Vilém z Hradešína r. 1564 vedli při poranění a ubití poddaného s Martinem nádvorníkem Svatošovým ze vsi Svemyslic s pomocníky jeho.

slav Widrsperger ve Ptenině; administr. farář ze Staňkova. *Osvračín* (*Wosraczin*): koll. Dobeš Šlovický co poručník. *Lštění* (*Lsstin*): koll. Jan Černín z Chuděnic. *Třebnice* (*Strzebnicz*): koll. Kryšt. ml. z Lobk.; kostel administrován z Horšova Týna. *Racov:* koll. Jan Merklínský v Bernarticích. *Stanětice:* koll. Jiří hrabě z Gutšteina. *Bíjedly* (*Biadlach*). koll. Jiří Chlumčanský; administr. farář z Merklína. *Rokošín:* koll.? Fary *pod obojí: Ronšperk:* koll. převor Pivoňský. (*Újezd*) *sv. Kříže*: far Jan, koll. Dionys Březský. *Přimda:* far. Oswald, koll. Jindřich ze Švamberka. *Stráž:* far. Jakub, koll. Adam ze Švamberka. *Kdyně:* kol. Jiří z Gutšteina. *Koloveč:* koll. Adam z Roupova, také v Srbici (Srbecz). *Úboč* (*Wobocz vel Aubocz*): koll. bratři Jan a Kryštof Markvartové. Srov. Palackého Děj. I, 2, 385.

Dekanát Kozlanský. Fary *katolické: Kozlany:* kn. Vít Candidus, děkan; koll. Jošt a Jiří Teyřovští. *Strážiště*: far. Pavel, koll. opat Plaský. *Kozojedy*: far. Martin Skutečský, koll. Vilém Sviták. *Žebnice*: far. Šimon šiškyzobal, koll. opat Plaský. *Zbečno* (*in Wezbecznie*): far. Jan Mošovský, kollatura patřila ku hradu Křivoklátu. Fara *neosazená: Újezd Panošský*: podací hradu Křivoklátu. Fary *pod obojí: Kralovice:* koll. Floryán Grispek. *Potvorov:* koll Bohusoud Koc a Grispek. *Všesulov* (*Wssesylow vel Nawssesulowie*): koll. Kryštof jinak Jindřich z Kolovrat na Krakovci a Všesulově. Srovn. Palackého Děj. I, 2, 371.

P. Fr. A. Tingel.

Příspěvek k poznání starořímských minci.

Každému, kdo se sbíráním starořímských mincí zanáší, jest známo, že málo která mince má čitelnou legendu nechť na straně licní nechť na staně rubní, a mnohý nám přisvědčí, tvrdícím, že ne jedna mince leží ve sbírce, kterou pro nečitelnosť *celého* opisu určiti nelze. Ano patří k tomu zvláštní zběhlosť, nechceme říci studium, aby sběratel poznal „ex ungue leonem", t. j. aby z *některých pouze* čitelných písmen s jakou takou určitostí souditi mohl o opisu celém, a určil tedy minci ve své sbírce patřičné místo. Také i to sběratelům tajno nebude, že zláště v minulém století byly v Italii zvláštní továrny na zhotovování, jinak padělání starořímských mincí, které se pak vyvážely do všech končin vzdělané Europy, za pravé se draze prodávajíce. Tyto padělané mince, ačkoliv nesnadno je od pravých rozeznati zvláště tomu, kdo neměl příležitosti obé porovnati, vyznačují se mnohdy téměř úplnou nečitelností, poněvadž padělatelé, hřešíce na jejich starobylosť, zúmyslně opis z veliké části vypouštěli, aby jaksi neurčitosť opisu vynahradila stáří. Jiné padělané mince snadno každý pozná zvláště dle kovu, dle rázu ano některé dle úplné, téměř neporušené legendy, která jest tak čistá, že se zdá, jakoby mince ta od svého počátku přechovávána byla pouze ve sbírkách mincovních — čemuž mnohdy skutečně tak jest. Avšak není-li démantů, jest se často spokojiti s leštěným sklem, a každý sběratel, nemoha se dopíditi mince pravé toho neb onoho vladaře, raději na místo její položí minci padělanou — ovšem s patřičnou poznámkou — nežli žádnou.

Majíce na zřeteli chvalitebnou snahu jednotlivců i učebních ústavů, aby podobné mince sbírali, a z jejich jakosti buď na politické buď socialní a umělecké poměry dávných těch dob soudili, podáváme tímto článkem legendy *starořímských mincí z doby císařův*, jak jsme je buď sami shledali, aneb jak se uvádějí v knize: „Joannis Aventini Annalium Bojorum sive Veteris Germaniae libri VII" z r. 1627, a jsme přesvědčeni, že třeba jen z několika slov ano i písmen mnohá mince se určí, která dosud mezi neurčenými se povalovala. Netvrdíme však nikterak, že by z dob římských císařův nestávalo jiných mincí nežli zde právě uvedených, an to jest zcela nemožno, *všechny* mince toho neb onoho císaře v kterékoliv sbírce nalezti a je proskoumati. Konečně dovolujeme si podotknouti, že zkráceniny slov, abychom celek nerušili, podáváme, na konci tohoto článku, k nimž i takové připojujeme, které se i na jiných římských starožitnostech zhusta nalezají.

I Mince z času císaře *Augusta* (od r. 30 př. K. — 14 r. po Kr.) mají nápis:

a)	DIVVS AVG. S. C.	Orel letící. *)
b)	AVG. P. M. COS IIII	AVGVR TRI. POT.
c)	CÆSARI AVGVSTO S. P. Q. R.	Vůz vítězoslavný.
d)	NERO CLAVD. CÆSAR AUG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P.	buď dostih koní, nebo vojáci cvičící se ve zbrani.
e)	NERO CLAVD. CÆSAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P.	GENIO AVGVSTI S. C.

II. Z času císaře *Tiberia* (Claudius Tiberius Nero od r. 14—37, přijal levobočka Drusa jako prvé Germanika za vlastní syny):

a)	NERO CLAVD. CÆSAR DRVSVS GERM. EX. S. C. SACERD. COOP.	CÆSARES AVGVSTIF. COS. DESIG.
b)	NERO CLAVDIVS CÆSAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMP.	ROMA.

Mincí za III. císaře *Caliguly* (Cajus Caesar Caligula od r. 37—41) a za IV. císaře *Claudia* (Tiberius Claudius Drusus od r. 41—54) jsme ani neviděli, ani se o nich Aventinus nezmiňuje.

V. Za času císaře *Nerona* (Domitius Nero Aenobardus od r. 54—68):

a)	NERO CÆSAR AVGVSTVS	VESTA.
b)	IMP. NERO CÆS. AVG. P. MAXIMVS	VICTORIA AVG. S. C.

Z času císaře VI. *Galby*, VII. *Otona* a VIII. *Vitellia* (od r. 68—69) nejsou nám mince známy.

IX. Za času císaře *Vespasiana* (Flavius Vespasianus od r. 69—79.):

a)	VESP. AVG. P. M. COS. IV. IMP. CÆ.	SALVS AVG.
b)	IMP. CÆSAR VESPASIANVS AVG. TR. P.	TRIVMP. AVG.
c)	IMP. CÆS. VESP.	VICTORIA AVG. S. C.
d)	IMP. CÆS. VESP. AVG. P. M. TRI. P. COS. VII.	ÆTERNIT. AVG. S. C.

X. Za času císaře *Tita* (Flavius Titus Vespasianus od r. 79—81.):

*) Kolmá čára dělí nápis na straně licní od nápisu na straně rubní.

a) IMP. TITVS CÆS. VESPASIANVS AVG. P. M. TR. P. IX. | XV. AVG. VII. P. P.
b) IMP. T. CÆSAR VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VII. | ÆTERNIT. AVG. S. C.

XI. Za času císaře *Domitiana* (Flavius Domitianus od r. 81—96.):

IMP. CÆSAR DOMI. | TRAIANVS AVG. TR. P. COS. VII.

XII. Za času císaře *Nervy* (Cocceius Nerva od r. 96—98.):

a) IMP. NERVA CÆS. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P. | SALVS PVBLICA.
b) IMP. NERVA CÆS. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P. | CONCORDIA EXERCITVM. DIVVS AVGVSTVS.
c) IMP. NERVA CÆS. AVG. | S. C.

XIII. Z času císaře *Trajana* (M. Ulpius Trajanus od r. 98—117):

a) IMP. CÆS. NERVA TRAIAN. AVG. | GERM. PONT. M. TR. P. COS. II.
b) IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. | S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI.
c) IMP. CÆS. NERVÆ TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS VI P. P. S. C. | S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI.
d) IMP. CAES. NERVAE TRAIAN. AVG. GERM. P. M. | TR. POT. S. C.
e) IMP. CAES TRAIANUS | P. M. TR. COS. IV.

XIV. Z času císaře *Hadriana* (Aelius Hadrianus přijat za vlastního od císaře Trajana, od r. 117—138):

a) AEL. HADRIANVS | S. C.
b) HADRIANVS AVG. COS. III. P. P. | SALVS AVG.
c) HADRIANVS AVG. COS. III. P. P. | RESTITVTORI GALLIAE.
d) HADRIANVS P. F. AVG. COS III. | PROVIDENTIA AVG. S. C.
e) IMP. TRAIANVS HADRIANVS AVG. P. M. TR. P. COS. | ÆTERNITATI AVGVSTI S. C.
f) DIVA SABINA AVGVSTA | HADRIANI AVGVSTI CONIVX

XV. Z času *Antonia Pia* (Titus Aelius Arrianus Antonius (Antoninus) Pius od r. 138—161):

a) DIVVS M. ANTONIVS PIVS | CONSECRATIO.
b) ANTONIVS AVG. PIVS P. P. TR. P. II. COS. IV. | MVNIFICENTIA AVG. S. C.
c) IMP. ANTONIVS PIVS AVG. | FIDES MILITVM.
d) ANTONIVS PIVS FEL. AVG. | CONCORDIA MILITVM.
e) ANTONIVS AVG. P. P. | TRIBVNICIVS II.
f) ANTONIVS AVG. PIVS. F. TR. P. COS. | S. C.
g) IMP. ANTONIVS PIVS AVG. | TR. POT. XVI.
h) ANTONIVS PIVS TR. P. P. M. | COS. XIX.
i) ANTONIVS AVG. PIVS TR. P. COS III. | AVRELIVS CAESAR TR. P. COS. S. C.
k) AVRELIVS CAESAR ANTONII AVG. | PII, FIL. TR. COS. II. S. C.

XVI. Za času císaře *M. Aurelia* (M. Aurelius Antonius Pius od r. 161—180):

a) L. AVREL. VERVS AVG. ARMENIACVS TR. POT. P. M. COS. II. | S. C.
b) IMP. AVREL. ANTONINVS AVG. | CONCORDIA AVG. TR. P. XVI. COS. III.
c) MARC. ANTONINVS AVREL. VERVS | AVG. IMP. II. COS. TR. P. IV. S. C.
d) FAVSTINA DIVAAVC. | FECVNDITAS.
e) FAVSTINA AVG. | CONCORDIA.
f) DIVA FAVSTINA | AETERNITAS.
g) PIA FAVSTINA AVGVSTA | DEA VENVS VICTRIX.

XVII. Za času císaře *Commoda* (M. Aurelius Commodus Antonius od r. 180—192):

a) COMMODVS ANTON. AVG. TR. P. IMP. COS. IV. | S. C.
b) M. COMMODVS AVTONIVS AVG. PIVS BRIT. | P. M. TR. P, X. IMP. VII. COS II. P. P.

Mince z času XVIII. císaře Pertinaxe a XIX. Juliana od r. 192—193 známy nám nejsou.

XX. Za času císaře *Severa* (Septimus Severus Pertinax od r. 193—211):

a) SEVERVS AVG. PON. MAX. | RESTITVTOR VRBIS.
b) HEL. SEP. SEV. PER. AVG. COS. II. | BONAE SPEI.
c) SEP. SEV. PER. AVG. COS II. | INVICTO IMP.
d) SEP. SEV. PERT. AVG. | COS. II. P. P. P. M. TR. P. III.
e) IVLIA MESA AVG. | SECVLI FELICITAS.

XXI. Z času císaře *Caracally* (M. Aurelius, Antonius, Bassianus Caracalla od r. 211—217):

SEPT. GETA CAES. PONT. M. | PRINC. IVVENTVTIS.

Mincí z času XXII. císaře *Macrina* (r. 217) a XXIII. císaře *Heliogabala* (od r. 217—222) neznáme.

XXIV. Z času císaře *Alexandra Severa* (M. Aurelius, Septimus, Alexander Severus, od r. 222—235):

a) IMP. SEV. ALEXAND. AVG. | VICTORIA AVG.
b) IMP. ALEXANDER PIVS AVG. | MARS VLTOR.
c) IMP. C. M. AVR. SEV ALEXAND. | AVG. TR. P. VI. COS. II. P. P.
d) IMP. M. AVR. SEV. ALEXANDER | S. C.
e) IMP. SEV. ALEXAND. AVG. | COS. III P. P. P. M. TR. P. VIII.
f) IMP. ALEXANDER AVG. | MARS VLTOR.

XXV. Za času císaře *Maxima* (Julius Maximus od r. 235—238):

IMP. MAXIMVS PIVS AVG. | PAX. AVGVSTI.

XXVI. Za času císaře *Gordiana* (Maximus, Pupienus, Clodius, Balbinus Augusti, Gordianus od r. 238—244):

a) MAXIMVS CAES. GERM. | PRINCIPI IVVENTVTIS S. C.
b) IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. | buď: AETERNITATI AVG. nebo: SALVS AETERNA S. C. nebo: ORIENS AVG.
c) IMP. CORDIANVS PIVS FEL. AVG. | CONCORDIA MILIT.
d) IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. | P. M. TR. P. III. COS. P. P.
e) IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. | LAETICIA AVG. N. S. S.

XXVII. Za času císaře *Philippa* (M. Julius Philippus od r. 244—249):

a) IMP. IVL. PHILIPPVS AVG. | SALVS AVG.
b) M. IVL. PHILIPPVS CAES. | PRINCIPI IVVENTVTIS.
c) IMP. PHILIPPVS AVG. | VIRTVS AVG.
d) IMP. C. PHILIPPVS AVG. | ADVENTVS AVG.
e) IMP. M. IVL. PHILIPPVS | PROVINCIA DACIA.
f) IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG. | FELICITAS TEMP. S. C.
g) MARCIA OTACILLA SEVERA AVG. | SAECVLARES AVGG. S. C.
h) SEVERINA AVG. | VENVS FELIX.

Z času XXVIII. císaře *Decia* (od r. 249—251), XXIX. císaře *Galla* (od r. 251—253), XXX. císaře *Aemiliana* (r. 253) a XXXI. *Valeriana* (od r. 253—260) nejsou nám mince známy.

XXXII. Z času císaře *Galliena* (P. Licinius Gallienus od r. 260—268):

a) GALLIENVS AVG. | PIETAS CONSERVAT.
b) IMP. C. P. LIC. GALLIENVS AVG. | CONCORDIA AVG.

XXXIII. Z času císaře *Claudia* (Fl. Claudius od r. 268—269):

a) CLAVDIVS CAESAR AVG. | P. M. TR. P. IMP. S. C.
b) IMP. C. CLAVDIVS AVG. | ANNONA AVG.
c) CLAVDIVS CAES. AVG. P. M. TR. P. IMP. | LIBERTAS AVGVSTA S. C.

Mincí z času XXXIV. císaře Quintilia čili Claudia II. (od r. 269—270) neznáme.

XXXV. Z času císaře *Aureliana* (Valerius Aurelianus od r. 270—275):

a) IMP. AVRELIANVS AVG. | FORTVNA VELOX.
b) IMP. C. AVRELIANVS AVG. | ORIENS AVG.
c) IMP. C. AVRELIANVS AVG. | buď: IOVI CONSERVATORI nebo: CONCORDIA MILITVM.

XXXVI. Z času císaře *Tacita* (P. Annius Tacitus od r. 275—276).

a) IMP. C. CL. TACITVS AVG. | PROVID. DEOR.
b) IMP. C. M. CL. TACITVS AVG. | PROVIDENTIA AVG.

XXXVII. Z času císaře *Proba* (Aurelius Valerius Probus od r. 276—278.):

a) IMP. C. PROBVS P. F. AVG. | CONCORDIA MILIT. XXIII.
b) IMP. C. M. AVR. PROBVS P. F. AVG. | SOLI INVICTO.
c) IMP. PROBVS P. F. AVG. | PAX AVGVSTI XXI.
d) IMP. C. PROBVS. P. F. AVG. | CONCORDIA MILIT. XXI. S.
e) PROBVS P. F. AVG. | IOVI CONS.

XXXVIII. Z času císaře *Chara* (M. Aurelius Charus od r. 282—283.):

IMP. M. AVR. NVMERIANVS AVG. | MARS VICTOR S. C.

XXXIX. Z času císaře *Diocletiana* (C. Aurelius, Diocletianus, Jonius, Dalmata od r. 284—305.):

a) IMP. DIOCLETIANVS AVGV. | GENIO POPVLI ROMANI S. C.
b) PRIMI DECENNALES | COS III. S. C.
c) M. VAL. MAXIMIANVS | P. F. AVG.
d) SACRA MONETA AVGG. ET CAES. NOSTR.
e) MAXIMIANVS NOS. CAES. | GENIO POPVLI ROMANI R. T. T. R.*)

XL. Za času císaře *Constantia* (Fl. Claudius Constantius Chlorus † 306.):

a) CONSTANTIVS NOB. C. | GENIO POPVLI ROMANI.
b) CONSTANTIVS AVG. | DALMATIA DEVICTA.

XLI. Císař *Galerius* (Galerius Maximianus Armentarius) vládl s předešlým, zda-li sám mince jaké raziti dal, známo nám není.

XLII. Za času císaře *Constantina* (Mel. Valerius Constantinus maximus pius felix semper Augustus, kterýž titul dán mu proto, že nastoupiv r. 306 na trůn s pěti spoluvládci, tyto úplně zapudil, tak že od r. 324—337 vládl sám):

a) CONSTANTINVS IVN. NOB. C. | GLORIA EXERCITVS. VOT. X.
b) CONSTANTINVS IVN. NOB. C. | CAESARVM NOSTRORVM VOTA S. T. R.
c) CONSTANTINVS AVG. | PROVIDENTIAE AVG.
d) IMP. CAES. FL. VALERIVS CONSTANTINVS P. F. AVG. P. M. TR. POT. IMP. V. | CONSVL P.P. PROCONSVL
e) CONSTANTINVS AVG. N. C. | DEA TERRA
f) CONSTANTINVS P. F. AVG. | SOLI INVICTO COMITI A. Q. T.
g) IMP. CONSTANTINVS AVG. | SOLI INVICTO COMITI T. F.
h) CONSTANTINVS AVG. | VIRTVS AVG. CONST.
i) IMP. MAXENTIVS | P. F. AVG. *)

Jeho spoluvládce od r. 307—324 byl *Licinius*, kteréhož mince mají opis: IMP. D. LIC. LICINIVS P. F. AVG. | IOVI CONSERVATORI. SIS.

XLIII. Z času císaře *Constantia* (který od r. 337—353 panoval s oběma bratry Constancem a Constantinem, od r. 353—361 však sám):

a) CONSTANS P. F. AVG. | VICTORIAE DD. AVG. C. Q. N. A. Q. T.
b) DN. CONSTANTIVS AVG. | IVN. NOB. C.

XLIV. Z času císaře *Juliana* (Cl. Julianus Apostata od r. 361—363):

DN. FL. C. IVLIANVS P. F. AVG. | SECVRITATI ET SP. AVG.

Mincí XLV. císaře Joviana č. Juviana (od r. 363—364) neznáme.

XLVI. Z času císaře Valentiniana (Fl. Valerius Valentinianus Cibali **) od r. 364—375):

a) DN. VALENTINIANVS PIVS | PERPETVVS IMP. SEMPER AVG.
b) DN. VALENS P. F. AVG.
c) DN. VALENS GOTICVS MAXIMVS | PERPETVVS AVG.

XLVII. Z času císaře *Theodosia* (Theodosius Magnus od r. 379—395):

DN. THEODOSIVS P. F. AVG. | CONCORDIA AVG. C. G. A. Q. P. S.

Z následujících císařů dostal *Honorius* východ, *Arcadius* západ. Mince z času císaře Arcadia mají nápis:

DN. ARCADIVS AVG. | VICTORIA AVG. C. M. D. COM. O. E.

Slova zkrácená, která se nalezají na uvedených zde mincích, vysvětlujeme takto:

AVG. = Augustus,
AVGG. = Augusti,
C = Cajus, caesar.
CAES. = caesar,
CL. = Claudius.
COM. = comes.
CONS. = conservator.
COS = consul (COS. III. = consul po 3 roky), consularis.
D. = Decius, dominus.
DAC. = Dacius.
DESIG. = designatus.
DN. = Dominus.
GER. = germanus, germanicus.
GETA = (Getae Gaetarum, Dacie, Valašsko.)
F. = felix.
FIL = filius.
FL. = Flavius.
IMP. = imperator.
L. = Lucius.
M. = Marcus, Manlius.
NOB. = nobilis.
P. = Publius, pius.
PER. = Pertinax.
P. F. = pius felix.
P. M. = pontifex maximus.
P. P. = pater patriae.
PRIN. = princeps.
SACERD. COOP. = sacerdotii cooperator.
S. C. = senatus consultum.
SEP. = Septimus.
SEV. = Severus.
SIS. = si vis (chceš-li, pod vyobrazením Joviše.)
S. P. Q. R. = senatus populusque Romanus.
SP. = spes.
T. = Titus.
TEMP. = tempus.
TRI. POT. = tribunitia potestas n. p. TRI. P. IV.
TRI. P. = tribunitia potestas po 4 roky***).

*) M. Aurelia Valeria Maximiana přijal císař tento za vlastního.

*) Maxencitius byl syn Maximiana, otčima císaře Constantina. Maximiana dal Constantinus zardousiti a Maxentia porazil ve třech bitvách, pročež se Maxentius v Tybeře utopil.

**) Město v Panonii. Tento císař vzal za spoluvládce bratra svého Valence.

***) Slova zkrácená, jichž vysvětliti neumíme, jsou na mincích počínajíce od císaře Konstantina, a sice: S. T. R.; A. G. T.; T. F.; C Q. N. A. Q. T; A. Q. P. S; M. D; O. E.

Na starožitnostech římských přicházejí ještě zhusta tato skrácená slova:

I. O. M. = Jovi Optimo Maximo.
O. O. M. = Deo Optumo Maximo.
D. M. = Diis Manibus; D. M. Ae. = Deo magno aeterno.
M. S. = Manibus sacrum.
V. S. = Lubens votum solvit.
V. S. L. M. = Votum solvit lubens merito.
P. = posuit.
F. = fecit, felix, fidelis
F. F. = fieri fecit.
FF. = fecerunt, filii, fratres.
D. = divus.
H. S. E. = hic situs est.
H. S. S. = hic siti sunt.
H. O. S. = hic ossa sita.
V. A. = vixit annos.
S. V. F. = sibi vivus fecit.
S. P. Q. S. = sibi posterisque suis.
R. I. P. = Requiescat in pace.
S. T. T. L. = Sit tibi terra levis.
O. E. B. Q. C. = Ossa ejus bene quiescant condita.
H. M H. N. S. = Hic monumentum heredem non sequitur.
D. L. S. = Diis Laribus sacrum
Nep. Sac. = Neptuno sacrum.
V. A (M. D.) = Vixit annos (menses, dies.)

Smolík.

Hroby pánů ze Švamberka. L. 1601 dán byl Jan Třeboňský komorník „na spatření hrobův a kamenův i nápisův a erbův vytesaných“ Janu Jiřímu z Švamberka na Orlíku i na místě Jana Erazima bratra jeho, Janu Bartoloměji z Švamberka na Boru i na místě Jiřího Ernreicha bratra mladšího, jakožto potomkům Bohuslava ze Švamberka proti Petru Vokovi z Rožmberka a Janovi hrabětí ze Serenu (Zriňskému) ku při odporu, kdež Petr Vok postoupil Janu Serenýmu (Zriňskému). Komorník učinil tuto zprávu:

1. *V Boru*, v kostele sv. Mikuláše, v němž jsou dva kůry, ukázán byl komorníku v jednom kůru v kapli na levé straně kostela, v levo, hned jak do též kaple se vejde, kámen hrobový, na němž byl uprostřed erb s labutí a okolo text: *anno' MCCCCLXXXX feria II. post festum S. Valentini obiit magnificus et generosus dominus dominus Bohuslaus de Swamberk* (t. j. že Bohusl. ze Švamb. † 15. ún. 1490) . . . . ostatek přečísti se nemohl, protože kámen v krajích hrubě schozen byl. Nad tím kámen s labutí a s tímto textem: *Tuto leží urozený pán pan Jan z Švamberka, kterýž jest umřel léta božieho m Vc XXXIIIJ°.* Třetí kámen hrobový po pravé straně předešlého kamene měl nápis: *Tuto leží urozený pan Volf z Švamberka, kterýž jest umřel léta božieho MVcV ve čtvrtek před sv. Ondřejem apoštolem* (27. listop. 1505). Nad tím kamenem výš byl jiný kámen hrobový s labutí a s nápisem: *a° 1560 den 17. Mai ist in Gott verstorben der wolgeborne herr herr Bartholmeus von Schwanbergk in der Heide (na Boru), des sel. Gott genedigk sey.* Do toho kůru neb kaple byl po levé straně u zdi kámen bílý, na němž byl obraz Jana Asmy ze Šv. a manželky jeho, zlatem a barvami vykládaný, nad nímž práporec černého tafetu s erbem a jmenem zavěšen byl. Na kameni tento nápis: *Grabschrift des wolgebornen herrn herrn Johann Asmi herrn von Schwanberg, herrn uf Vogelgsong und Haid, welicher seliglich in Christo den X Mai des Mdlxxx jars ver schjden.* Blíž k oltáři druhý práporec zavěšen byl, na němž erb s labutí s obou stran namalován, a tento text: *1590 Hans Wilhelm herr von Schwanberg und zu der Haidt.* A tělo jeho ve sklepě pod zemí, kdež Pan Jan Asmi leží, že položeno jest, o tom komorníku zprávu dali

2. *Na Ronšperce v kostele* na nebe vzetí p. Marie po pravé straně velkého oltáře při zdi stál kámen hrobový, na němž obraz celý a nápis: *anno 1575 am tag Joannis Babtistae ist zu Gott vorschiden der wolgeborne herr herr Peter von Schwanbergk auff Ronspergk, den Gott gnade.*

3. *V starém Sedle* v kostele sv. Prokopa u kazatelnice po levé straně do kostela ukázán byl komorníku kámen hrobový, na němž byl obraz celý a pod ním text vytesaný: *leta od narození syna božího 1582 v první neděli po sv. Trojici umřel jest urozený pán pan Krištof z Švamberka na Zvíkově a Vorlíku a tuto tělo jeho pochováno jest, pán Buoh všemohúcí rač duši jeho milostiv býti.* Práporec hlavní s erbem pánův z Šv. hned podle téhož epitaphia zavěšen byl.

4. *Na Zvíkově* na zámku, jda od vrat, kde hejtman *) pokoj měl, „k věži hlízavé tak řečené,“ přiveden byl komorník nahoru po schodech až na ambit, kdež byly dvéře do té hlízavé věže, od těch pak dveří na levou stranu po ambitu do sklepu proti ratajně, a tu mu ukázán, jdouc do téhož sklepu z ambitu po pravé straně, na zdi text takto napsaný: *leta Mdxxiij v pátek před svatým Antonínem při východu slunce umřel jest urozený pán pan Hendrych z Švamberka a na Zvíkově, strejc vlastní nižepsaného urozeného pána pana Kryštofa z Švamberka a jest pochován týž pán Hendrych v auterý den sv. Fabiana a Šebestyána v kapli na Švamberku zámku J. J. M. pánův Švamberkův, jehožto duši pán Buoh milostiv býti rač.*

Druhý text podle toho textu takto: *Leta mdxxxiiij v auterý sch. tří králův, když již slunce zapadlo, umřel jest urozený pán pan Krystofor z Švamberka, první pán a držitel Bechyně z rodu svého, kteréžto pán jest pochován v klášteře Bechyňském v sklípku, kteréžto jest sám před smrtí svou udělati dal ku pohřbu svému i rodu svého.* Nad železnými dveřmi, kdež se topívala světnice, v níž hosté přespolní bývali, ukázán byl komorníku text takto napsaný: *leta oclxij (1562) v středu po slavném hodu početí panny Marie po 20. hodině povolán jest z tohoto světa urozený pán pan Václav z Švamberka a na Bechyni a pochován jest v sklepě v klášteře Bechyňském, jehožto duši pan Buoh všemohúcí rač milostiv býti a dáti věčné odpočinutí v království svém nebeském. Amen.* Pod tím textem: *leta lxx (1570) v neděli po druhé hodině na noc po sv. Janu Křtiteli urozený pán pan Hynek z Švamberka a na klášteře Milívském z toho světa skrze smrt jest povolán a v klášteře Bechyňském v sklepě jest pochován den sch. Petra a Pavla apoštolův božích.*

5. *Na Bechyni* v kláštěře přivedli komorníka do kostela Matky Boží a ukázali mu u prostřed kostela před prostředním pilířem kámen hrobový mramorový; okolo něho byla mříže železná, na kamenu pak byl obraz, celý v kyrysu, při obrazu vytesán byl erb „celý“ s labutmi a s helmou, v hlavách pak v rohu po levé straně erb „prostý“ (bez helmy) s jednou labutí. Okolo kamene vytesán text: *leta 1534 v auterý v ochtáb sch. tří králův umřel jest urozený pán pan Krystofor z Švamberka a na Bechyni první držitel panství z rodu svého p. b. m.* (sic). Nad kamenem zavěšen byl práporec s labutí. Nedaleko toho kamene, proti dveřím kostelním ukázán byl komorníku sklípek pod zemí, kdež se páni z Švamberka kladli. Ve sklípku spatřil komorník truhlu dřevěnou, na níž plech cínový přibit byl s tímto textem: *leta páně 1574 v pondělí na úterý mezi 11. a 12. hodinau umřel jest urozený pán pan Hendrych z Švamberka a na Zvíkově p. b. m.* Truhel celých bylo 14 a množství jiných porušených. K truhlám, které pospodu ležely, komorník nemohl; jsouce již hrubě zetlelé, po kusu se lámaly, když je chtěli překládati. Ale lidé dali komorníku zprávu, že v tom sklípku ležela těla pánův ze Švamberka, a to: pánů Jana, Bohuslava, Ratimira

*) Tehdá Adam Čejka z Chlístova

a Zdenka, vlastních bratří a synů Kryštofa ze Švamberka, Hynek, syn dotčeného Jana a j.

6. Na hradě Pražském v kostele sv. Víta, jda od kaply sv. Václava proti schodům, kterými se chodí z kostela na pavlače, kde král své oratorium má, ukázán byl komorníku kámen hrobový, na němž erb celý a tento text: *Anno domini 1489 f. VI ante Margarethae obiit magnificus & generosus dominus dominus Hinco de Swanberk.* Nad kamenem zavěšen byl práporec s labutmi a titulem: *Hinco baro de Swanberk.* (DZ. 175. N. 1—5.).

Aug. Sedláček.

Jindřichohradečtí po bitvě Bělohorské. Ačkoli Jindřichohradečtí hned od vyzdvižení a vystavění města věrnost a poddanost vrchnosti své zachovávali: dali se i oni uchvátiti proudem obecné zpoury, jíž počalo nešťastné třicítiletí, z něhož i nyní lidé vlasti naší nepřízniví neprávě bezprávnost národu našeho vyvozují. Hradečtí, opovrhše svou vrchnosti, paní Lucií Otilií z Hradce, která jim s manželem p. Vilémem Slavatou (28. října 1606) privilegií potvrdila, „šenk aneb jakýkoliv jiný handl vinný“ dala a „Vysoký mlýn“ koupiti jim povolila (7. září 1606), „k jiné cizí nepořádné a rebelské vrchnosti“ se utíkali. Když pak po vítězství Ferdinanda II. na Bílé hoře (1620) vrchnost Hradecká vešla v pořádné držení dědičných statků, zbavila obec městskou veškerých privilegií, jež vrchnost vyzdvihla a k sobě jich přijavši, až do roku 1626 je „za sebou měla.“ Když pak Lucie Otilie hraběnka Slavatová, rozená z Hradce na Hradci Jindřichově, Nové Bystřici, Stráži a Telči, do Hradce přijela, dožádala se obec přímluvy paní Kateřiny Hradecké, rozené hrabinky z Montfortu, matky paní Lucie Otilie, a neustála paní svou prositi, až na město milostivě shlednouti, veliké pobloužení, přečinění a prohřešení jemu prominouti a z velikého milosrdenství obci, která k víře katolické přistoupila, bývalých privilegií ráčila navrátiti a potvrditi. Za to přislíbili Hradečtí, že netoliko sami ničím proti vrchnosti své nechtějí se prohřešiti, nýbrž že i dítky své k tomu přísně vésti a napomínati budou, aby ničeho nedopouštěly se, co by čelilo proti Bohu a vrchnosti. Paní Lucie Otilie potvrdila Hradeckým dne 29. ledna 1626 ne jen listů svých vlastních z r. 1606, nýbrž i starších listů Jindřicha z Hradce, nejv. purkrabí Pražského; listy kněžny Kateřiny Saské, i Anny kněžny Minsterberské; list Petra z Rožmberka a Jiříka Hrobského jakožto mocných otcovských poručníkův; list Adama z Hradce, nejv. kancléře kr. Č., list poručníkův Joachyma z Hradce; list Anny z Rožmitálu a z Blatné; list Petra z Rožmberka a Zdenka Lva z Rožmitálu a z Blatné, nejv. purkrabí Pražského, i s potvrzením toho všeho od Joachyma z Hradce, „někdy rytíře slavného tovaryšstva zlatého rouna, J MCé. tajné rady, komorníka a nejvyššího kancléře království Českého;“ potvrzení a obdarování otce svého p. Adama z Hradce na Hradci, Hluboké, Telči a Polné, J. MCé rady, nejv. kancléře kr. Č., ztvrzené od ujců p. Viléma z Rožmberka na Českém Krumlově, správce a vladaře domu a rodu Rožmberského, rytíře tovaryšstva zlatého rouna, J. MCé tajného rady a nejv. purkrabí Pražského, p. Petra Voka z Rožmberka na Bechyni, Vinterberce a Helfenšteině, jakož i pečetmi Jana Malovce z Malovic na Kamenici a Cheynově, Albrechta Valovského z Aulusy na Hamzu a Jiříka Vratislava z Mitrovic (8. ledna 1590).

Paní Lucie Otilie dala se tím spíše uprositi, čím více jí na tom záleželo, aby lidé od jinud rádi do Hradce se stěhovali a prořídlé město opět zvelebili. Za tou příčinou obmezila působnost listů Jindřicha a Joachyma z Hradce, dle nichž každý jmění své mohl odkazovati komukoli, v ten způsob, že ven z města a z panství nikomu nic nemělo býti odkazováno. V městech panských i královských zajisté toho práva užívali, že nikdo dědíti nemá, kdo by s městem netrpěl. Kdyby i v Hradci tak býti nemělo, odcházeli by nápadové z města, do něhož by od jinud nikdo ničeho neodkazoval. Nemělo tedy žádným zbožím z panství nikam býti hýbáno, leda do mist takových, z nichž město také nápadů nadíti se mohlo. Nebylo-li nápadníků na panství, měla polovice statku odumřelého spadnouti „na zádušky,“ polovice na opravu města. Odkazy nekatolíkům učiněné neměly míti platnosti, nýbrž měla jich vrchnost vynaložiti na skutky milosrdné. Listu svému o víně paní Lucie Otilie v ničem platnosti neujala. Měl tedy každý člověk zákupní neb osedlý z města i z předměstí, který by víno bílé neb červené odkudkoli přivezl, je vypil, vyšenkoval, pod obručí prodal nebo daroval, po šesti groších mis. s vědra platiti, a kdo by toho neučinil, vrchnosti polovici vína propadnouti. Toto povědrné zvěčšila paní Lucie Otilie s manželem p. Vilémem Slavatou tak, aby s vědra placeno bylo 30 kr., a žádná vrchnost aby moci neměla, platu toho víceji přirážeti a povyšovati ani handle a šenku vína Hradeckým odnímati.

Městům královským i městům králové, která v „té ohavné rebellii“ účastenství měla, odňal král privilegia i statky pozemské, jichž nemálo odprodáno a prozastaveno bylo; nad to pak musila dotčená města dávati s každého „věrtelního sudu piva“ po 1 zl. rýn. do komory královské. Vrchnost Hradecká město své při statcích jeho zůstavujíc, toliko povědrné s vína zvýšila, aby důchodů svých velmi ztenčených poněkud si polepšila.

Konečně nařídila vrchnost, aby občané instrukcemi, zvláště vydanými a ztvrzenými, spravovali se a řídili, při čemž ovšem nejvíce šlo o věci náboženské (viz Památky VI, 297 — 299). — Dle přepsaných listů, jež p. Houra archivu musejnímu daroval. bk.

Zprávy.

Schůze archaeologického sboru Musea král. Českého.

Dne 1. března. 1867. Přítomni byli pp.: prof. Wocel co předsedatel, prof. Tomek, bibl. Vrťátko, red. Zoubek, kons. Beneš, jub. kr. sekretář Fel. Weitenweber, řed. Musil, farář Petera, P. K. Jaeger, kanovník Vinařický, architekt Baum, MDr. Dlabač, Vnouček, akademický malíř Scheiwl, JUDr. Agaton Klemt, prof. Zap, MDr. Ruda, assistent lučby na polytechnice Štolba, sochař Jindřich Čapek, jednatel Emler co zapisovatel.

Oznámiv, že se pro starožitnosti zřizuje nová skříně a že aby se zjednalo místa pro ni, bude se muset odstranit modell chrámu páně sv. Petra v Římě, předložil p. předsedatel bronzový předmět (priap), jejž byl sbírkám musejním zaslal skrze p. P. Solaře důstojník p. Špaček, jenž předmět ten koupil v Padově, kde byl při kopání základu nalezen.

Byl čten dopis zaslaný sboru od p dra. Födische. V dopise tom dotýká se p. dr. Födisch starožitností, které nalezeny byly opět nedaleko onoho místa u Hořovic, kde asi před dvěma

roky objeveny byly falery práce římské, které se jakož i letos nalezené starožitnosti uložily v archaeologické sbírce J. Excellence p. hraběte Černína na Petersburce.

P. předseda předložil velmi krásný bronzový diadem, zaslaný sbírkám musejním prostřednictvím dopisujícího člena sboru archaeologického p. Ludikara od p. Ant. Křivánka, nadlesního ve Štěkné. Za vzácný dar tento nalezený v hrobě u Rovné blíže Strakonic vyslovil sbor p. Křivánkovi vřelé díky, jakož i panu Běhounovi, majiteli dvorce v Rejkovicích, jenž sbírku musejní obohatil několika velmi vzácnými bronzovými zbraněmi, nalezenými na úpatí známého vrchu Plešivce blíže Jinec, které jsou takřka doplňkem známých bronzů Jineckých.

Dopisující člen sboru archaeologického, assistent lučby p. Štolba, měl zajímavou přednášku o chemickém rozboru i proskoumání popelnic a bronzových předmětů u Plav v Budějovicku nalezených, a slíbil, že výsledky tohoto skoumaní svého časem svým v „Památkách“ opět uveřejní.

Pak předložil p. kons. Beneš diarium, které sboru na ukázku zaslal úředník v Hořovicích p. Labor, jenž je má za diarium p. Karla z Žerotína. Jednatel sboru archaeol. arch. adjkt. Emler uvázal se, že prohledne spis tento a že v budoucí schůzi o ceně jeho podá zprávu, zvláště pak že se přičiní vyskoumati, můžeme-li skutečně předložené zlomky diaria pokládati za poznámky proslaveného p. Karla z Žerotína.

P. konservator Beneš oznámil dále, že v Třebutičkách na bývalém panství Liběšickém v hloubce $1^1/_2$ sáhu nalezeno bylo několik set malých hliněných kuliček s úzkým otvorem a taktéž v Kutné Hoře, které však byly na drátu železném navlečeny. P. kons Beneš vyslovil se o nálezích těchto v ten rozum, že kuličky tyto nelze pokládati za nějakou ozdobu, ale spíše snad za nějaký mechanický prostředek k počítání.

Konečně předložil p. P. Klement Jaeger několik železných zbraní, nalezených v hrobě při popelnici u Oselce v Plzeňsku a podotkl, že u tamního hřbitova jsou zbytky nádob, které ohromné býti musely. Když pak několik kusů z nich předložil, uznal je přítomný p. assistent Štolba za tuhové a bezpochyby za zbytky nádob, upotřebovaných při dobývání kovů.

Dne 12. dubna 1867. Přítomni byli pp. prof. Wocel co předsedatel, jub. appell. rada Schmidt z Bergenholdu, kanovník Vinařický, arch. Baum, farář Petera, MDr. Jos. Ruda, akademický malíř Scheiwl, P. Tingl, red. Zoubek, adjkt. Emler co zapisovatel a p. Seydler a p. Žykán z Čenkova co hosté.

P. předseda oznámil, že byl na tento rok od musejního výboru za předsedu sboru archaeologického zvolen, načež se konala volba jednatele, jímž zůstal dle jednohlasného usnešení sboru dosavadní jednatel adjunkt archivu městského Emler.

P. předseda podal zprávu o jmění sborovém koncem prosince r. 1866. Dle zprávy této činily příjmy 1028 zl. 59 kr. r. m. (t. j. zbytek z r. 1865 obnášel 620 zl. 60 kr., dotace musejní na r. 1866 byla jako obyčejně 210 zl. příspěvek od J. Excellence p. hr. Eugena Černína 105 zl. a výtěžek za „Památky,“ katalogy sbírek archaeologických atd. 92 zl. 99 kr.), vydání pak 567 zl., 17 kr. (redakce, honorář a tisk posledního sešitu Památek r. 1866 262 zl. 65 kr., za výkresy, dřevořezby, na cesty k proskoumání předmětů starožitných, na rozebrání mohyl, za fotografie uměleckých předmětů, za knihy atd. 304 zl. 52 kr.), tak že koncem r. 1866 v pokladně ještě zbylo 461 zl. 42 kr.

Týž oznámil dále, že se dům „u Helmů“ zvaný přestavuje a že při tom nalezena byla bronzová mísa, již majitel domu tohoto p. Novotný poslal sboru na ukázku. Mísa tato jest mísa křestní, jichž se již více nalezlo; na dně jejím jest vyraženo vypuklé vyobrazení Adama a Evy při stromě poznání dobrého a zlého v ráji. Na stromě tom jest vyobrazen had. Mísa od p. Novotného sboru zapůjčená by byla pro sbírky musejní proto důležita, že nalezena jest v Praze a že starší se býti zdá než podobné mísy jinde objevené; neb některé ozdoby ukazují k tomu, že z XIV. neb ze začátku XV. věku pochází, ano jiné tvary bez pochyby archaické rázu romanského nechaly by ji vřaditi i do věku XIII. Týž oznámil, že paní Hay-Kerrová zaslala sboru 12 svazků časopisu „Revue de la Normandie“ a p. M. de la Roquette první svazek korrespondence Humboldtovy od něho vydávané.

Byly předloženy dvě listiny s visutými pečetmi od p. prof. Hraše archivu musejnímu darované, z nichžto jedna v druhé polovici XVII. věku výbornou češtinou sepsaná pochází z města Bíliny, z čehož jde, že tam tenkráte jazyk český ještě panoval, kdežto nyní město toto naskrz německé jest.

Jmenem p. kons. Beneše oznámil jednatel, že p. Duchoň, majitel parního mlýna v Čenkově, slíbil přispěti 10 zl. r. m. na proskoumání krajiny kolem Plešivce v ohledu archaeologickém.

Dále bylo oznámeno, že p. Breuer na Horách Kutných chce činiti náklad na vydání historie tohoto po Praze nejslavnějšího města Českého, již prý sepisuje p. Veselský. Bylo podotknuto, že obětivost p. Breuera jest tak řídká a tak chvály hodna, že by toho bylo velmi žádoucno, aby se jí dostalo dílu, které by toho bylo hodno a které by posloužilo vlasti naší vůbec a městu, o němž jednati bude, zvláště. Proto přijal sbor s potěšením zprávu tuto u vědomost, poněvadž není možno pochybovati o důležitosti díla podobného, ač bude-li svědomitě přiblíženo a užito přehojných pramenů dějepisných jak tištěných tak i rukopisných, zvláště v deskách zemských, Museu Českém, v universitní bibliotece a na Horách Kutných samých chovaných a budou-li líčeny poměry jak socialní tak i politické všestranně a důkladně, jak toho vyžaduje nynější stanovisko vědy historické, což ale předpokládá studia hluboká, dlouholetá a neunavná, jakož to viděti jest při Tomkových dějinách Prahy. Hora byla druhá Praha a sbor vyslovil přání, aby dějepis její co do důkladnosti stál na druhém místě mezi historickými monografiemi našich měst. Bohužel, doložil jednatel, máme k tomu malou naději, bude-li p. Veselský dějepis Hor Kutných psáti, jak se tomu podobá. Nedůvěru svou odůvodňoval p. jednatel takto: Před čtyrmi roky pracoval jsem asi 5 dní v archivu Kutnohorském a za tento krátký čas měl jsem mnoho příležitosti, přesvědčiti se, že p. Veselský k tomu nemá schopnosti. Dotýkám zde jen, že p. Veselský datoval při rovnání archivu Kutnohorského mnohé listiny, buď o sto let dříve neb o sto let později. Když nebylo udáno na listině století, jak se často stává, neznal ani dle písma udati, z kterého století listina pochází. Jak pak si chce pán tento srovnat látku k dějepisu, když ani nejprvnější podmínky nezná? Dále podotkl jednatel, že byl před nějakým časem p. Veselský v Praze za příčinou sebrání látky k dílu svému, co se jí tuto nalézá, že však za čas pobytí svého 8—14 dní trvajícího nemohl ani přehlednout vše, kdyby to, co se Hory týče, byl i měl na jednom místě pohromadě, tím méně to propracovat, když vše tu i onde jest roztroušeno, a tedy, příkroči-li s těmito chatrnými přípravami ku práci, že nemůže nic kloudného v díle svém podati.

Potom podal jednatel zprávu o výsledcích svěřeného mu proskoumání deníku, který náleží p. Laborovi v Hořovicích a jejž on má za diarium proslaveného p. Karla z Žerotína. Za živobytí hraběte Eugena z Vrbna dostal p. Labor nařízení, aby spálil 80 košů spisů. Mezi těmi byly i zbytky tohoto diarium, jež si p. Labor nechal. Zbytky tyto činí 13 listů ve folio, jež p. Labor svázati dal; bohužel že ne v patřičném pořádku. Dle mínění zprávodajce mají následovati na se takto: 2, 3, 4, 10, 11. 12, 13. 9, 7, 6 a 1; listy tyto obsahují zápisky z r. 1611; listy pak 5 a 8 z dvou jiných let, kterých nelze udati, a to prvnější od 4. února do 3. března, druhý od prvního ledna do 27. února. Především se jednalo o to, ustanoviti, zda-li zbytky diarium tohoto připsati lze Karlu z Žerotína, a tu se jistě může říci, že nikoliv. V r. 1611 byl Karel z Žerotína hejtmanem markrabství Moravského, o něm se v diarium mluví velmi často, ale vždy co o třetí osobě. Na druhém pak listě ke dni 15. ledna r. 1611 poznáme zcela určitě, že písatel diaria jest osoba jiná než Karel z Žerotína. Stojíť tam: „Když jsme měli vsedati, srozuměl pán. (t. j. Karel z Žerotína, u něhož byl písatel náš návštěvou na Rosicích, které p. Žerotínovi tenkráte náležely), že nepřijedu do Brna k tomu sjezdu. Pak mne vzal do pokoje a pravil: „můj pane synu, neračte toho učiniti“ atd. Z místa tohoto v diarium jest patrno, že osoba, která si zápisky činila, a p. z Žerotína jsou sice lidé od sebe rozličtí, ale blízce příbuzní, an jí p. Karel z Žerotína oslovil „můj p. synu.“ Písatel diaria udává stanoviště, když od někad jel domů neb z domova někam cestoval. Z takovýchto pak udání jde na jevo, že domov jeho byl severozápadní cíp Moravy, panství Goldštýnské a Bruntal ve Slezsku. Tenkráte pak byl v držení statků těchto Hynek Bruntálský z Vrbna a ten jest i původcem diaria našeho. Že tomu tak, to stvrzuje dále i tato okolnost. Písatel diaria mluví několikrát o jízdě k sestře své na Bludov, již jmenuje pí. Fridrichovou. V držení Bludova byl tenkráte Fridrich starší z Žerotína a manželka jeho byla Johanna Bruntálská z Vrbna, tak že jest skutečně p. Hynek z Vrbna písatelem diaria i dle této okolnosti. O jiných pánech z Vrbna mluví spisovatel diaria co o strýcích svých. Mimo to jest i známo, že Hynek z Vrbna měl za manželku dceru p. Karla z Žerotína, čímž se i vysvětluje svrchu po-

dotčené důvěrné oslovení písatele diaria panem Karlem z Žerotína. Ač tedy zachované zápisky nelze přičísti p. Karlu z Žerotína, předce mají dosti ceny, aby se jich příležitostně užilo, a to nejen k poznání tehdejších poměrů politických ale i socialních, a zvláště zvyků tehdejší šlechty. Ze zápisků v diarium tom obsažených vidětí, že byl p. Hynek z Vrbna nejen řádný hospodář, ale že si všímal velmi horníctví na statku svém, ze zápisků těchto lze poznati i poměry jeho poddaných k němu, a to jak městských tak i vesnických. Co pak šlechty se týče, jest patrno, že hlavním zaměstnáním a účelem byly zábavy, k čemuž sňatky, křtiny i pohřby dávaly dosti příležitosti. V politickém ohledu hrál p. Hynek z Vrbna dosti značnou úlohu, a to jak na Moravě, tak i v Slezku, a proto poskytnou jeho zápisky snad některé podrobnosti, které důležité události roku 1611 objasniti s to jsou. P. Hynek z Vrbna byl však i pilný zaznamenavatel jednání sněmovních a jiných událostí veřejných; na mnoha místech jest podotknuto: „jak najdeš šífe v sbírce o patentích“ neb „jak najdeš šífe v sbírce jednání sněmovních,“ do které však dal zapisovati neb zapisoval sám i jiná veřejná jednání mimosněmovní. A tak nebylo by neprospěšno, končil jednatel zprávu svou, kdyby p. Labor za přiměřenou cenu Musea našemu zbytky diaria tohoto postoupiti chtěl.

Konečně byl za dopisujícího člena sboru archaeologického zvolen ředitel desk zemských p. Demuth.

Dne 18. května 1867. Přítomni byli pp. prof. Wocel co předsedatel, kanovník Vinařický, farář Petera, arch. Baum, assistent lučby na polytechnice p. Stolba, skriptor Dundr, P. Tingl, red. Zoubek; p. Seydler co host; jednatel Emler co zapisovatel.

Jednatel četl listy, které byl sboru zaslal dopisující člen sboru archaeologického p. Ludikar. V prvním listu svém dával p. Ludikar zprávu o zaslání starožitného džbánu a palcátu do sbírek musejních, které byly předloženy. Džbán tento jest zvedená práce brněčíská z r. 1690 a opatřen znakem landkrabí Hessenského Karla, jemuž snad náležel; palcát dobře zachovalý byl nalezen v zámecké zahradě ve Strakonicích a má držadlo z dřeva hlohového mosazným plechem pobité. Džbán tuto dotčený zaslal sbírkám p. Ratolíska assistent při berním úřadě v Strakonicích, palcát pak p. Kutil, měšťan a zlatník tamtéž. V jiném listě byla dána zpráva o starožitném klíči, který sbírkám musejním daroval p. Krösl měšťan v Strakonicích. Klíč tento byl nalezen při kopání základu v hloubce asi jednoho sáhu v zemi mezi kostmi z koňské kostry, a zvláštní při něm jest ta okolnost, že nebyl od rezu ani tknutý a že snad mastný nátěr jej před rezem chránil. V dopise tomto oznamuje p. Ludikar též, že ohledal vrch „Věnec,“ o němž Sommer praví, že se na něm nalezají starožitné valy. Vrch ten leží za obcí Malenicemi v okresu Volyňském, ale valů na něm není na oddělení prvním, dle zprávy lesního však prý na oddělení zadnějším tohoto vrchu.

P. předseda oznámil ve výboru musejním, že někdejší majitel závodu na umělecké rámce a podobné věci p. Beer věnoval Museu českému dílo znamenité ceny umělecké, za nějž několikrát dostával více než 1000 zl., které v schůzi této vystaveno bylo. Dílo toto představuje plastický obraz nalezení vřídla ve Varech Karlem IV., a jest proto vzácností neobyčejnou, že vyvedeno jest velmi jemně zvláštním způsobem z kamene, který se při vřídlech Karlovarských usazuje. Za stálou tuto ozdobu sbírek musejních vyslovil sbor p. Beerovi vřelé díky.

Konečně bylo ustanoveno, aby se při uveřejňování zprávy o schůzi této v novinách stala zmínka, aby si podnikatelé staveb železničních všímali památek starožitných, když by se některé při příležitosti té nalezti měly.

Historický spolek v Praze. Kromě návrhů v „Památkách“ VII., 319 sld. vytištěných byly vypracovány a schváleny ještě tyto dva návrhy, jimiž směr a činnost spolku jsou zorganisovány, tak že již nyní každý přítel dějin a umění něčím k dosažení velikých vědeckých a vlasteneckých účelů spolku historického přičiniti se může. Jsou pak další návrhy tyto:

3. *Návrh p. Výška o sebrání materiálu k historii výtvarného umění v Čechách*, který zvláštní komisí vypracován a spolkem schválen byl:

Spolek historický béře sobě za úlohu sebrati a kriticky spořádati material k historii výtvarného umění českého.

K tomu cíli učiní se sbírka popisů, týkajících se památek umění stavitelského, sochařského a malířského.

I budiž z té příčiny každý umělecký předmět důkladně a zevrubně popsán, a to i co do koncepce i co do techniky, a podlé možnosti i patřičnými vyobrazeními opatřen. Doba, v kteréž dílo umělecké povstalo, budiž co možná nejurčitěji udána, jakož i umělec, který dílo vyvedl; při tom nechť se uvede pramen, (n. př. monogram neb zpráva dějepisná), z něhož by mohlo jméno umělcovo ustanoveno býti. Bylo-li dílo umělecké již někde popsáno anebo vyobrazení jeho snad u veřejnost podáno, budiž to při popisu podotknuto.

Při památkách stavitelských budiž vytknuta v popisu i poloha jejich a takové sochařské a malířské práce, které činí se stavitelským předmětem jediný celek (u př. ornamentální okrasy říms a frysů, figurální okrasy nosičů, ornamentální pomalování stěn a jednotlivých částí atd.). Vytknutí takovýchto sochařských a malířských prací státi se má jen co do poměru k celému dílu stavitelskému, obšírné popsání jejich náleží do oddělení pro sochařství a malířství, k němuž však budiž při popisu části stavitelské odkázáno.

Co předměty, o nichž zhotovení popisů jest zvláště žádoucno, odporučují se pánům členům a příznivcům spolku;

a) z památek stavitelských: kostely, kaple, kláštery, fary, polní kaplíčky, tak zvaná boží muka, zámky, hrady, tvrze, věže, hradby a brány, hradiště, radnice, soukromé domy, — znamenité buď pro sloh svůj neb z jiného ohledu, k. p. když na nich znak neb nápis se nalézá, — historické památníky, náhrobní kameny, důležité vodní stavby, u př. mosty, hráze, jezy, kašny a p.

b) z památek umění plastického: práce z hlíny (pálené), práce litecké (u př. zvony a křtitelnice), sklářské (u př. monstrance, kalichy a skvosty), kamenické, řezbářské i ze dřeva i z kosti, řezané kameny (gemmy), rytecké (pečetidla, mince a j.).

Důkladného povšimnutí zasluhují též práce truhlářské, zámečnické a knihařské.

c) Při popisech *památek umění malířského* budiž zvláště přihlíženo k miniaturám v rukopisech a inkunabulích, k malbám tabulovým (na deskách, větším dílem na zlaté půdě vyvedeným, k nimž náležejí skladací oltáře po obou stranách malované), k malbám na skle, k malbám olejovým, k malbám na obmítce a p. Opominouti se nemají též vyšívané obrazy, a jiné takové ozdoby, prapory, tak zvané práce krumplířské a koberce.

Při popisu miniatur budiž též udáno, co obsahuje rukopis, v němž se nalezají, jak jest veliký, mnoholi listů čítá, na jaké látce a v jaké řeči psán atd; při obrazech tabulových nechť se hledí k tomu, není-li donator vyobran a nenalezají-li se po kraji menší figurky.

Co se *pořádání* vyhotovených popisů děl uměleckých dotýče, tu nechť se při popisech děl stavitelských zachová pořádek takový, jako při sestavování historie topografické. Kromě toho musejí se však zříditi i rejstříky dle slohů stavitelských, aby se nabylo přehledu, a sice *a)* pro sloh romanský; *b)* pro sloh francouzský (gotický); *c)* vlašský; *d)* barokový; *e)* parukový a copu a *f)* nové doby, zahrnující v sobě dobu císařství a dobu Šinklovu.

Při tom sluší podotknouti, že když stavitelské předměty dostaly při přestavování rozličný ráz, vřaditi se mají do rejstříku, dle toho, který sloh převládá, při tom se však má o druhém slohu v příslušném oddělení státi zmínka, zvláště když jsou zbytky některého slohu důležity pro historii umění.

Rejstřík na stavby opevňovací, vodní a silniční zařídí se chronologicky.

Popisy památek umění plastického složí se chronologicky dle svrchu vyčtených druhů prací (sub b) do oddělení tohoto padajících.

Popisy památek umění malířského budou se skládati dle následujících oddělení: *a)* Mosaika a musiva; *b)* malba á tempera; *c)* fresky; *d)* miniatury; *e)* malba na skle; *f)* malba olejová; *g)* malba akvarelová; *h)* předměty krumplířské; *i)* nástiny a nákresy výtečných mistrů domácích; *k)* rytiny, kamenotisky, dřevotisky, fotografie atd.

Kromě popisů založí se též sbírka kopií uměleckých památek.

Též se založí seznam umělců českých a životopisných zpráv o nich, při čemž vytknouti se mají tištěná díla neb pojednání o nich a poznamenají se práce jejich, jakož i kde se nalezají.

N. B. Jest žádoucno, aby členové spolku, kteří material k topografické historii sbírati budou, všímali sobě pilně zaznamenání všelikých o věcech uměleckých a aby všickni p. členové spolku neopomíjeli k docílení úplnosti nadepsaných popisů pro-

hlížeti všecky sbírky, které jim budou přístupny, zvláště pak *šlechtické, klášterní a kostelní.*

4. Návrh p. K. J. Erbena, aby z pramenů dějepisných vybrán byl meteriál k sestavení rodopisů a životopisů mužů znamenitých království Českého:

Když se probírati budou všecky prameny dějepisu českého za tou příčinou, aby svým časem sestaven býti mohl dějepis každého jednotlivého místa v království Českém, budiž při tom zároveň také hleděno k tomu, co náleží k rodopisům i k životopisům všech znamenitějších osob vlasti naší.

K tomu konci každé důležitější jmeno osobní budiž napsáno na zvláštní lístek čili cedulku, a to způsobem takovým:

Jest-li jmeno beze všeho příjmení a příznaku (predikátu) jakož obyčejně v časech nejstarších jmena přicházejí, položí se to jmeno napřed a připíše se k němu vše, co té osoby se dotýče a ji vyznačuje, jako: stav, úřad, zaměstnání a p., a kratičce také, co se o ní vypravuje, pokud možno, týmiž slovy, jakož pramen historický je přináší. Ku př.:

Procopius heremita, natione Bohemicus de villa Chotun, sclavonicis literis a S. Quirillo episcopo quondam inventis et statutis, cononice imbutus (XI. století).

Cosmae Chron. in Script. rer. Boh. I, 90.

Hroznata comes, filius Ermirami comitis, Hierosolymam proficiscitur (1152).

Vincent. Chron. ap. Dobner I, 42.

Křištan mistr, hvězdář a farář S Michalský v Starém městě Pražském († 143·).

Script. rer. Boh. III. 116.

Má-li která osoba kromě jmena vlastního ještě také nějaké příjmení anebo svůj příznak, buď podlé rodu anebo dle místa, odkud pochází, vezme se to příjmení nebo ten příznak za jmeno hlavní a vřadné, a za ním položí se vše ostatní, co k té osobě přísluší. Ku př.:

Bochovec, Zbyněk — z Buchova na Skalách, rukojmí za Jindřicha, starší kníže Minstrberské (1488).

Archiv č. IV. 190. Viz knížata *Minsterberská.*

ze *Sternberka*, Aleš —, nejvyšší komorník desk zemských, a Zdeněk —, nejv. purkrabí Pražský. Smlouva se Zděnkem Kostkou z Postupic a Petrem Předborem z Rajšína a Janem z Radíče o vsi Draňovice, Čeřenice, Černov a Lhotu (1454).

Archiv č. I, 435.

Jsou-li v pramenu jmenováni příbuzní které osoby, mají-li všickni příjmení jedno aneb týž příznak, položí se všickni pod to příjmení nebo pod ten příznak na lístek jeden, a při tom se poznamená, kterak jsou vespolek příbuzní; pakli má která osoba jiný příznak, jakož obyčejně bývá při manželkách, budiž každá taková na zvláštní lístek napsána a při každé příbuzenství její s osobou druhou bedlivě poznamenáno. Ku př.:

z *Zahrádky*, Václav —, panoše a Markéta z Hustiřan, manželka jeho. List dobré vůle jim od Jindřicha staršího, knížete Minstrberského, svědčící na 600 kop grošů (1477.)

Archiv č. IV, 184.

z *Hustiřan*, Markéta —, manželka panoše Václava z Zahrádky (1477).

Archiv č. IV, 184. Viz z *Zahrádky.*

Věc, která se vztahuje k několika osobám, napíše se obšírněji jen na lístek osoby přednější, a při ostatních se jen učiní k tomu lístku odkaz. (Viz příklady toho předešlé.)

Nápodobně také když se do sbírky místopisné při některém jmeně místním učiní úplná výpiska, která obsahuje v sobě důležitější jmena osobní, vypíší se ta osobní jmena způsobem nyní právě oznámeným na lístky, a při každém učiní se jen odkázání k té obšírnější zprávě pod jmenem místním. Ku př.:

Korito, Johannes dictus — de Wirssowicz, testis (1367).

Invent. S. Thomae 100. Viz *Vršovice.*

Jest-li která osoba na listině podepsána svou vlastní rukou, anebo jest-li pečeť její přitištěna nebo přivěšena, budiž i to na lístku vytknuto.

Každý lístek poznamenán budiž na konci výpisky v závorce rokem, v kterém ta osoba přichází, a není-li v pramenu žádného roku, budiž aspoň obecně naznačen věk.

Na konec budiž také bedlivě poznamenán pramen, z něhož ta zpráva vyňata jest, i se stránkou, kde se to místo v něm nalézá.

Pro ušetření práce a nákladu na přepisování uznává se za dobré, aby výpisky z pramenů dělaly se hned na lístky, a ty lístky aby se potom dodávaly k jednatelství spolku historického v Praze, kdežto všecka taková jmena osobní pořádati se budou vůbec způsobem abecedním a lístky též osoby se týkající způsobem chronologickým.

Nevejde-li se která obšírnější zpráva na lístek jeden, přivezme se podlé potřeby druhý i třetí lístek, a každý jich poznamená se svrchu svým číslem a jmenem vřadným, aby se vědělo, kam náleží.

Aby pak rozličný způsob lístků při pořádání jich nedělal žádných nesnází, přijímá se za pravidlo *šestnácterka* z archu tak nazvaného malého konceptního papíru (arch čtyřnásobně v půly přeložíc), totiž lístek asi 3 palce míry vídeňské vysoký a 4 palce široký; na lístek pak ať se píše po celé jeho šířce.

Dobré také bylo by, aby každý vypisovatel na každém lístku na zadní straně se podepsal, jednak pro kontrolu, aby se vědělo, kdo z kterých pramenů vypisoval, jednak také aby se památka vypisovatelova v archivu spolku historického na časy budoucí zachovala.

Ve schůzích spolku historického přednášel p. pater Tingl o důležitosti a obsahu spisů arcibiskupství Pražského, známých pod jmenem „Libri confirmationum," jež by každé záduší mělo si opatřiti, nalézajíc v nich hojné zprávy o dosazování duchovních k farám arcidiécése Pražské P. Baum četl vypsání miniaturového rukopisu „Životy svatých, kteří obývali na poušti." Poučnou tu rozpravu najdeš v čele toho svazku „Památek."

Ve výroční hromadě téhož spolku podal jednatel p. Emler zprávu o činnosti spolku během prvního, událostmi časovými velepamátného a badání vědeckému nepříznivého roku. Bez hluku a bez zvláštního doporučování a hmotné podpory s těch stran, od nichž v jiných zemích vzrůst a zdar takových spolků se usnadňuje, jde spolek historický za vědeckým, uměleckým a vlasteneckým svým cílem, těše se zvláště tím, že mu přibývá údů takových, kteří ochotností a vědeckou úsilovností k dosažení účelů spolkových se přičiňují. P. děkan Rojek probral již archiv Budyňský a dá krom toho zprávu o Novém městě nad Metují a Opočně, starosta prof Tomek probírá „inventarium s Thomae," prof. Tieftrunk „Staré letopisy." red. Zoubek diplomatář musejní od r. 1306, pat. Tingl „acta visitationis archiepiscopatus Pragensis, p. řed. Musil listy v Pelclově Kaiser Karl IV., p. oficiál Hof listy v Pelclově spisu Wenzel IV., p. důchodní Komínek archiv a bibliotéku Děčínskou, jednatel p. Emler probral již formulář Zdenka z Třebiče a srovnávající se s ním v mnohých věcech formulář vydaný od Voigta (Das urkundliche Formelbuch d königl. Notars Henricus Italicus), nyní pak vypisuje z listů bibliotéky university Pražské; p. Sedláček začal pro spolek vypisovati z desk dvorských; adjunkt p. Welner vybírá z časopisu musejního monografie místopisné a životopisné, p. Seydler prohlíží slovník bibliografický a p pokladník Vňouček starší časopisy české. Oddělení uměleckého ujímají se pp archit. Baum, konserv. Beneš, archaeolog Schmitt, malíř Scheiwl, p Výšek, prof. Zap. Můžeme tedy těm, kteří posud spolku toho si nepovšimli, říci bez chlouby a bez obalu: dle skutků poznáváte jej! Dary v mincích obrazích, spisech, knihách atd. sešly se od p. t. pp. prof. Hraše, pat. Nováka, kaplana v Račiněvsi, prof. Kouby, A. P. Schmitta a pat. Tingla. Činnost tato jeví se tím více býti důstojnější a záslužnější, považíme-li, že měl spolek do konce května 1867 příjmů toliko *266 zl.*, z nichž bylo vydáno na věci tiskové 53 zl. 30 kr. a co se v spolku stalo, že se všecko stalo jedině ochotným úmyslem vědeckým. Považíme-li, že spolku historickému jest účelem *sebrati všecky historické zprávy a veliké památky umělecké každého města a každé vsi*, můžeme se s bolestí slušně tomu podiviti, že za naší doby, kde skoro každé místo *slovy vlastenectvím sálá*, posud **žádná obec z celého našeho království Českého** ani co zakládající, ani co přispívající člen ku spolku historickému se nepřihlásila (Statuta spolku viz v „Pam." VII, 77—79)! Je tím vinen spolek, nebo jsou tím vinny obce naše bez výminky? — *Shůry* nepřijde žádné nařízení nebo ponuknuti, musíme se sami míti k svému!

Ve výroční té schůzi vyložil p. starosta prof. Tomek topografii *Vyšehradu* za Karla IV. a za válek Husitských, jak v jeho druhém dílu „Prahy" bude obsažena.

Potom povolil spolek p. pat. Tinglovi 30 zl. co příspěvek na další vydávání vzácného pramene historického „Libri corfirmationum," zvláště proto, že tam, kde by nejvíce slušelo, s podporou velmi nepatrnou se potkává. O návrhu p. A. P. Schmitta, týkajícím se vydání mapy památek uměleckých, bude se raditi výbor s několika znalci.

Když byl volen starosta, náměstek, výbor a náhradníci, dostala se většina hlasů osobám, které dotud vedly správu spolku; místo p. Výška, který do Štýrského Hradce se odstěhoval (stav se zatím zakládacím členem), zvolen do výboru p. archit. Baum. Revisory účtů byli vyvoleni pp. konserv. Beneš a řed. dr. Gabler.

Slovanská jména v hornictví v Staré Dacii. Po čas svého zaměstnání v Sedmihradech podivil jsem se tomu velice, že se tu tolik slovanských jmen řek a míst vyskytuje. Nesluší to tak vykládati jako vykládá Miklosič slovanská slova v jazyku románském, která se prý do něho dostala obcováním s blízkými Slovany. Na čem a při čem kdo bydlí, na to se jistě neptá jinojazyčných sousedů, jak tomu má říkati. V bývalé Dacii jest jméno *Bystřice* tak rozšířeno, že v severovýchodním úhlu Sedmihrad při hranicích Bukoviny každý větší potok *bystrící* neb *bystričorou* sluje. Jméno *Teplice* velmi často slyšíš, a nalezl jsem již jenom dle jména dvě vřídla čili teplé prameny, o nichž jsem ničeho nečetl a neslyšel. *Ponor* sluje každé místo, kde řeka neb potok do země se propadá neb ztrácí. A proč říkají Romané suchým údolíčkům všude *Suchodol* a ne svým jazykem Vall sicco? Zříceniny římských hradeb jmenují Romané *gradiště*, a na dvou místech slyšel jsem jména *stražiště* a *braniště*. K tomu přidej pojmenování *Česká Březava*, které se čte na tabuli Peutingerově, a suď sám, nepřebývali-li v Staré Dacii od pradávna Slované.

Nikoli zlato, jak se dotud za to mělo, než sůl, zvláště tam, kde co solná skála na den vyhlédá, přilákala z prvu lidi do těch krajin, o čemž nalezené starožitnosti svědčí. V Utropu ve východní Haliči nalezli v solných horách nástroje *z pazourku*, tedy z prastaré doby, letos pak, kopajíce solní štolu v Máros Ujváru v Sedmihradech, vykopali vrtaný kamenný mlat. *Bronzové* věci byly v mnohých salinách Sedmihradských a Valašských vykopány, a mám jich mnoho vykresleno. Veškeré saliny v Staré Dacii nazývají se *okna* (mad. akna). Jména rudných hor počínají přečasto kořenem *rud*, a napočítal jsem takových jmen od hranic Haličských až do Srb 17: Rodna (v 12. stol. Rudana) v sev. vých. úhlu, Ruda, Rudaina a j. V zlatohorním okresu, v němž jsem nyní zaměstnán, také mnoho slovanských jmen se vyskytuje, a římská Auraria minor (n. p.) nyní *Zalatna* sluje, a každým dnem se víc a více přesvědčuji, že v těch stranách průmysl hornický druhdy v rukou Slovanů býval. Vysoký poukázal na stopy slovanských hor v Němcích severozápadních, já poukazuji na slovanské dělání hor v Staré Dacii v krajině jihovýchodní. Do nedávna bylo hornictvo zvláštní kastou, bylo jí tím spíše za starodávna, kdež syn po otci dědíval zkušenost hornickou. Zdá se, jako by Slované po Keltech. Němci po Slovanech hornictví si oblíbili, užívajíce dotud některých pojmenování slovanských v hornických věcech fundamentálních: ulm = úlom = first = vrstva a j.

Ve Veres pataku dne 13. kv. 1867. Fr. Pošepný.

Archaeologické sbírky musea kr. Č. Vzácnou ochotou pp. architekta A. Bauma a konservatora Fr. Beneše byly archaeologické sbírky veskrz přerovnány a v krátkém čase od dotčených archaeologů v takový pořádek a přehled vědecký uvedeny, že teprv teď i vědě i navštěvovatelům musea sbírkami našimi dokonale bude posloužено. Za tuto obětivost vědeckou a vlasteneckou bude i sl. výbor musea kr. Č. i sbor archaeologický při témž museu i každý přítel vědy archaeologické a pokroku vlasteneckého oběma horlivým a opatrným badatelům povděčen. Pokládáme toto přerovnání za epochu v domácí naší archaeologii, majíce za to, že soudný pozorovatel a porovnávatel starožitností soustavně a přehledně srovnaných předsudků některých se zbaví a na dobrou cestu vědeckou se dostane. Nepochybujeme, že soudný navštěvovatel, moha nyní sbírky snadno přehlédnouti, brzy zpozoruje, v kterých částech sbírky vynikají, v kterých nedostatek a mezery jeví. Upřímným krajanům bude snad tato nestejnost příčinou, že budou na to pomýšleti, jak by sbírky naše, nejsouce skupovány penězi štědrých vlasteneckých velmožů, jichž se nám nedostává, než snešeny jsouce upřímnou a obětivou láskou vlasteneckou, touž láskou a týmž vlastenectvím mohly býti doplňovány.

Nový spolek. Na Horách Kutnách založili přátelé ušlechtilého pokroku spolek „*Vesnu*," jehož účelem jest podporovati umění — zvláště divadlo — archaeologii a průmysl. Za prvních 14 dní přihlásilo se 113 údů, složivších přístupné po 9ti zlatých. Z toho příjmu najali krásné pokoje za 250 zl. a vynaloží 500 zl. na nábytek a časopisy. Výstava květin, již byla „Vesna" způsobila, vynesla vstupného (po 5 kr.) 73 zl., z nichž 30 zl. co užitek mládému spolku zbylo S radostí budeme v „Památkách" oznamovati, čeho „Vesna" v příčině archaeologie a historie podnikne, žádajíce, aby nám zprávy, takové činnosti se týkající, laskavě byly zasílány.

Spolky v Němcích. R. 1865 založen byl spolek pro dějiny a starožitnosti vojvodství i arcibiskupství *Magdeburského*. Má 115 řádných údů, scházívá se v první středu každého měsíce a vydává čtvrtletní obšírné zprávy a kratší historické rozpravy. — V *Heidelberce* sestoupil se spolek „Schlossverein," jehož chvalitebným účelem jest, opatrovati zříceniny hradu Heidelberského i jich okolí, sbírati a rozšiřovati jich dějiny a vykládati význam jich umělecký.

Věže nad branami Vysokého Mýta, pocházející z doby Otakara II., pilně se nyní opravují. Nad branou Litomyšlskou bude na věžích kryt dle plánu rady Bergmanna ve Vídni způsobem 13. století brzy dokonán. K slavnosti vytahování bání na ty věže udělána bude umělcem Seidanem pamětní medalie, mající na líci vyobrazení krále Otakara II., na rubu vyobrazení věží nad branou Litomyšlskou. Pak teprv má býti přikryta vysoká věže nad branou Vratislavskou (v stranu bývalého hradu Vraclavi, památného pro záhubu rodu Vršovicův). Hřbitov, založený roku 1541, lidnatému městu nyní nestačí a bude slušně rozšířen. Původcem a příčinou opravování Mýtských věží jest slavný rodák p. prof. A. V. Šembera, spisovatel důkladné a ozdobné monografie „Vysoké Mýto (1845)." Přáli bychom si nejvroucněji, aby, kromě hradeb Pražských, zdi, brány a věže městské, pokud kde co toho posud zbývá, nebyly bořeny, nýbrž šetřeny a opravovány, aby i po nás věděli, jak v Čechách města někdy vypadala.

Skříně na uložení koruny České. Usnesením sněmu Českého uloženo bylo jak známo výboru zemskému, aby postaral se o bezpečné a důstojné uložení koruny a klenotův korunovačních království českého. Po delších přípravách nezbytných posléze přikročeno k provedení toho. I bude koruna česká a klenoty korunovační (jakož jsou ornát královský, žezlo, jablko říšské a meč) nejprvé uzavřeny v pevnou skříni železnou, kteráž pak vloží se do velké, pět střevíců vysoké schránky dubové v podobě podlouhlého čtverce. Tato dubová skříň zbudována bude na způsob chrámku o čtyrech vížkách a střeše. Spočívajíc na 8 podnožích vypodobňujících ležící lvy české, schránka ta skvíti se bude všecka od římsy střechové až ku podstavcům bohatou ornamentikou. Průčelí skříně rozděleno na tři pole, z nichž prostřední chovati bude obraz sv. Václava, ostatní dvě vyplněna budou pestrou mosaikou. Postraní stěny gotické té budovky taktéž na pole budou rozděleny a malbami vyzdobeny. Na skvostné římse konečně, jenž vroubí střížku schránky, vedle symbolů ostražitosti a bdělosti: sokola a sovy spatřovati se budou tři znakové koruny české. Obě strany hřebene střechy okrášleny jsou vhodnými rosetami. Nákresy skříně celé pocházejí od stavitele p. Krannera, jemuž stavitelská práce na chrámu svatovítském svěřena; v práci sochařskou na skříni uvázal se a provádí ji také zdejší sochař p. Josef Heidelberg; malba obrazů svěřena dovednému našemu umělci p. Meissnerovi, kdežto práci zámečnickou, zejmena na vnitřní pokladně železné, vykonává p. Janoušek. Celá skříň spočívati bude na stole mohútném taktéž v slohu gotickém, k čemuž postaví se osm stolic podobně vyvedených.

Výkresy na pergameně ve stavitelské huti Vídeňské jsou nyní ve sbírce cís. akademie výtvarných umění. Jest jich skoro 500, více tedy, nežli snad kde jinde. Najdeš mezi nimi mnoho cvičebných pokusů učeníků, ale také několik výkresů věcí velmi dokonalých. Z obsahu výkresů lze se domysliti, jaká druhdy bývala vzájemnost mezi staviteli a mezi spolky stavitelskými. Pokud zajisté posud možná bylo vypátrati a usouditi, jest mezi výkresy plán jižní věže domu Kolínského při Rýně jinačí, nežli plán, dle něhož nedávno věže ta byla vystavena. Výkres zašlého špitálního kostela v Esslingu (1501) přinesl do Vídně syn stavitele téhož kostela Hanuš Böblinger. Po plánu věže Kolínské jsou nejstarší a nejsprávnější dva listy, týkající se *chrámu sv. Víta na hradě Pražském*; jeden obsahuje nákres spodního patra vysoké věže, na druhém listu jest soustava průřezů opěra-

cích pilířů. Jiný výkres týká se bezpochyby nádherné kaple v Donnersmarku ve Spišsku. Půdorys *kostela panny Barbory na Horách Kutnách* není ovšem originálem, nýbrž výkresem, jímž někdo mistrovství své ukazoval. Kromě nákresů svědčících chrámu sv. Štěpána ve Vídni chová v sobě sbírka několik vzácných studií o stavbách proslavených a j. Vidíš tu i výkres jakési radnice (jako belgické) s vysokou věží nad arkýřem a j. Jest s podivením, kterak za středověku buď bez plánu nebo dle plánů prostonůkých veliké stavby mohli vykonati (staršího výkresu stavitelského nad façadu Rýně-Kolínskou není). Ale tenkráte správcové staveb s pomocníky svými dobře si rozuměli, vedeni jsouce touže cestou cviku, ať byl kdo starostou huti kamenické nebo prostým kamenikem; praxe stavitelská byla jaksi tradicionální, stavívali část po části a smluvili se snadno, když čeho bylo zapotřebí. Nebylo za středověku žádných diplomovaných theoretiků; ten toliko stával se mistrem, který mistrovství prakticky mohl ukázati, a stav se mistrem, od tovaryšů se nevzdaloval, jsa mezi tovaryši jako prvním tovaryšem, tak že praktik od praktika naučil se užívati materiálu na vytvoření forem trvanlivých a dokonalých. (Mittheilungen der k. k. Centralcommission 1867. Januar-Feber.)

Památník Žižkův. Kaplička, stojící na místě, kde prý dle podání národního Jan Žižka z Trocnova se narodil, bývala druhdy od úředníků p. knížete Schwarzenberka jakž takž opatrována, že se nerozpadla. Ale nyní sesula se na dobro. Dle zprávy „Budivoje“ usnesli se prý někteří krajané Budějovští na tom, že budou přičiňovati se k tomu, aby na místě sesuté kapličky postaven byl důstojný památník Janu Žižkovi, velikému reformatoru vojenskému, jehož důmyslem válečnictví středověké bylo překonáno a na dobro proměněno, tak že národ český toliko neobyčejnou svou statečností a Žižkovým uměním válečným odolal válečným útokům cizoty, jejíž nemotornou mocí a silou měli Čechové vyhlazeni býti s tváře země. Francouzi a Němci významu a platnosti válečnictví Žižkova dokonale vyrozuměli, čehož si milí krajané kromě důkladného vypsání našeho věhlasného historiografa (Děj. III., 1, 538 sld.) mohou povšimnouti.

Miklosič a rukopis Kralodvorský. P. prof. Martin Hattala vydal spis latinský „De contiguarum consonantium mutatione in linguis slavicis (4°, str. 104), v němž důvody i příklady vědeckými, větším dílem ironicky a sarkasticky, opírá se proti veškeré soustavě jazykozpytné Aug. Schleichera. V tomto spisu (str. 60. pozn. 158) vybízí náš učenec slavistu p. Miklosiče, s nímž se skoro na každé straně rázně a vážně potýká, aby konečně buď vyložil, z jakých příčin a důvodů před sedmi lety Rukopis Kralodvorský v podezření bral (Bildung der slavischen Personennamen 1860), aneb aby vyznal, že podezřívání jeho je neplatné. Měl by p. Miklosič tak učiniti tím rychleji, čím více se sluší, aby se přiznal, že ve věcech, Rukopisu Kralodvorského se týkajících, sám zhusta notně klopýtal, jakž toho bratři Jirečkové (Die Echtheit d. Königinhofer Handschrift 1862, 127) důvody nezvratnými dokázali. J. Kuník, jemuž ve věci té soud nestranný jistě přisluší, má za to, že měl p. Miklosič Büdingra a Fejfalíka napomenouti, aby ve svých předsevzetích v příčině té byli opatrnější. Podezřívání Miklosičovu i Schleicher uvěřil (Beiträge zur vergl. sprachf. II, 482), ačkoli Miklosič posud ničeho v té věci nedokázal, leda toho, že posud všemu v Rukopisu Kralodvorském nerozumí. Nadějeme se tedy do p. Miklosiče tolik vědecké poctivosti, má-li jaké důvody *vědecké* proti Rukopisu Kralodvorskému, že jich na boží den vynese, aby byly spatřeny od těch, kteří holým podezříváním neb ostouzením přesvědčení své historické a jazykové nemohou a nechtějí proměniti. Nemá-li pak p. M. takových důvodův, nechť toho nezamlčí, nýbrž ať vyzná zřejmě a mužně: Čechové mají Rukopis Kralodvorský, který jest pravý a velmi hezký, ale mne co profesora Vídeňského tuze netěší.

Vídeňská ukolébavka, záležející ze sedmi staroněmeckých veršův, dělá učencům posud mnoho starosti. J. Grimm domýšlel se, že jsou verše ty pravé, Grohmann (z Čech) nemohl se o tom přesvědčiti, komise čtyr znalců (také Karajan) usoudila, že jest rukopis pravý, dr. Pfeiffer myslil, že rozpravou v zprávách akademie Vídeňské (1866) všelikou pochybnost o pravosti té ukolébavky vyvrátil, ale C. Hoffmann (v zprávách akademie Mnichovské) přece ještě z metrických příčin pochybuje, že by ukolébavka Vídeňská byla stará a původní, a prof. Jaffé vyjádřil se určitě, že ukolébavku z příčiny písma pokládá za moderní falsifikát. (Ich fand — „graphischer Seits die unzweideutigsten Zeichen, dass darin eine moderne Fälschung vorliege“) — Anzeiger f. Kunde d. deutschen Vorzeit 1867, 57 sld. — Jest-li tomu tak (Jaffé písmu ovšem rozumí), bude škoda těch prapohanských veršů, v nichž půl ženské Walhaly s Wuotanem rozplakané děcko uspává. Jsouť verše té ukolébavky v tento rozum: Spi, neplač! Triva zažene vlka davitele. Spi až do rána, synáčku, Ostra dá děťátku medná vajíčka, Hera natrhá děťátku květinek modrých a červených, Zanfana pošle z rána tučné beránky, jednooký hospodin (Wuotan) dá ti tvrdé kopí.

Rukopisy Táborské. Ku vzácným rukopisům sbírky reálného gymnasia Táborského, v „Památkách“ VII. již oznámeným, přibylo minulého školního roku darováním sl. městské rady kromě rozličných kněh gruntovních, soudních a j. památné dílo: Secunda pars concordantiarum a *Procopio*, quae incipit: Mortifer... Na konci rukopisu poznamenáno: Expliciunt concordantiæ majores super bibliam *Petri de Benešov*“. P. prof. M. Kolář má za to, že byl rukopis ten přepsán rukou Prokopa Velikého.

Český gradual Kutnohorský. V „Památkách“ VI., 17 sld. vypisuje p. A. Rybička graduál latinský, pocházející z doby Vladislava II., žádaje, aby někdo písaře a illuminátora toho graduálu v pamětech Kutnohorských vyhledal. O tom graduálu posud žádné zprávy nebylo nalezeno. Avšak o jiném, a to českém graduálu, dočetl se p. P. M. Veselský v manualu Kutnohorském r. 1556—60 v účtech obecních této zprávy: „Na graduál český pergamenový *Adamovi Kazibabovi*, že jej píše, notuje a componuje 29 kop 28 gr. Illuminátorovi *Fabiánovi*, aby jej všecken maloval zlatem a barvami rozličnými, aby to velmi pěkné a ozdobné, gruntovné, na schválení dobrých lidí, ke cti a chvále pánu Bohu a této slavné obci bylo dáno, dle ujednání 70 kop gr.“ (českých nebo míšenských?) Týká se tedy zpráva tato *českého* graduálu Kutnohorského, který v tuž dobu jako Čáslavský (dokonán r. 1557. — Pam. VI., 53.) aneb hned po něm Fabiánem *Pulérem* čili Polirarem (jako Čáslavský, Litoměřický, Svatovítský a Žlutický, a z části snad i Pražský, Rybářovský. — Pam VI., 88.) malbami ozdoben byl. Písař je známý Adam Kazibaba z Kosmačova (Pam. VI., 85.) — ale kam by se byl český ten graduál poděl, není nám povědomo.

Fotografie Kutnohorské. Fotograf p. Jindřich Dittrich vydal pěkné fotografické obrázky památných staveb Kutnohorských, totiž vyobrazení Vlašského dvora uvnitř i zvenčí, Kamený dům, kamenou kašnu, sochu P. Marie na Zeleném trhu, chrám sv. Barbory, kolej jezuitskou, klášter Voršilek, chrám sv. Jakuba a kostel Matky Boží, které se po 20 kr. prodávají. Rádi oznamujeme toto chvalitebné podniknutí, z něhož domácí radost, příchozí pak milou památku míti mohou. V cizině snad každý památný strom, pamětní kámen, není-li každá památka umělecká a historická již jest fotografována, čímž zajisté pozornost a zalíbení ve věcech krásných a památných mezi lidmi se vzbuzuje. *My* i v této věci posud jsme velmi málo učinili.

Postilla Haymona, biskupa Halberstadtského. P. L. Krummel, který o prázdninách za příčinou badání historických Prahu navštívil, nalezl v knihovně arcibiskupské postillu, o níž za to měl, že obsahuje výklady sv. Remigia, který Chlodvíka Francského pokřtil, po 65 let arcibiskupství Rheimské spravoval a nábožnou výmluvností se proslavil. Avšak přesvědčil se, že nalezený rukopis obsahuje homilie Haymona, Anglosasa, žáka slavného Alkaly, druhdy mnicha Fuldského, posléze pak (840 až 853) biskupa Halberstadtského, který mnoho výkladů starého i nového zákona byl složil. Jest s podivením, že spisy Haymonovy po mnohá století za spisy sv. Remigia byly pokládány, tak že i Jan Villalpandus v 16. století Haymonovy výklady listů sv. Pavla pod jmenem Remigiovým vytisknouti dal. Homilie Haymonovy sepsány jsou duchem ryzím evangelickým dle příkladu a spůsobu sv. Augustina, tak že jich reformatorové, zvláště pak mistr Jan Hus, rádi užívali. (Politik).

Nálezy archaeologické v cizině. Pro porovnání, bez něhož není ve vědě jistoty a důkladnosti, třeba bedlivé zření míti k tomu, jaké starožitnosti a jak i mimo Čechy bývají vykopávány, abychom v badání a posuzování svém lépe se mohli ori-

hlédnouti. Budeme tedy čas po čase v „Památkách“ podávati stručné zprávy o důležitějších nálezech v cizině, pokud se jich sami v listech dočteme

U *Andernachu* bylo prokopáno pohřebiště, záležející z mnohých hrobů, v nichž byly lebky a kosti lidské, mnoho zbraní a jiných věcí válečných: silné meče, dýka, kopí, pupek štítu a j., slzničky, popelnice, veliká nádoba s kostmi, perličky z hlíny i ze skla, kousky jantaru, hřebíky, hřebíčky a měděné kování sedel. — Na *Gotlandu* v Baltickém moři vykopali zlaté točené náramky, 2 přazky bronzové a 1000 penízků arabských. — Blíže *Jütterbocku* v Prusích vykopána byla popelnice, v níž byly uloženy dvě sekerky železné s otvory pro topůrka, malý nůž, meč válečný dvakráte ohnutý a háček železný. Věci tyto daroval p. bar. Korff, rytmistr u vojště pruském reálnému gymnasium *Táborskému*.

Právní obyčeje, které posud žijí mezi národy slovanskými, sbírá a srovnává bedlivě a s velikým prospěchem Dr. V. Bogošić („Književnik“ III, 1—47; 161—241; 408—476) a snažení jeho veliké obliby došlo. Aby pak sbírání takové jisté, důkladné a hojné bylo, dal dotčený badatel v „Književniku“ roč. III, 600—613 vytisknouti 347 otázek, z nichž každý Slovan na některou z rodiště neb okolí svého negativně neb positivně může odpověděti. To jest dobrá cesta ku poznání ducha slovanského práva a byli bychomza to velmi povděční, kdyby i u nás, kdež ovšem právo slovanské i s obyčeji svými záhy se vytrácelo, mužové právních věcí a života našeho (zvláště vesnického) povědomí i pro přátele dějin naší vzdělanosti dle potřeb našich otázky takové sestavili. Právnické naší jednotě, zajisté velmi příčinlivé, nejlépe by takové podniknutí slušelo.

Píseň sv. Kazimira. (Omni die dic Mariae etc.) Hrabě Alex. Przezdziecki věnoval akademii Pařížské spis „Oraison de Saint Casimir à la Très Sainte Vierge ... Tiré à cent exemplaires. Cracovie 1866.“ Spis ten stal se ihned velmi vzácným, protože pan hrabě jenom *sto* exemplářů vytisknouti dal. I Praha byla také poctěna jedním výtiskem. Nedostavše pak posud spisu toho do rukou, vybrali jsme z časopisu „Organ für christliche Kunst,“ zprávy a úsudky, jež p. spisovatel sebral o velebné písni „Omni die dic Mariae“, dotud neprávě sv. Kazimiru přičítané.

Notář Krakovský Matyáš z Javorníka napsal po kanonizaci sv. Kazimira (1521) dotčenou hymnu do rukopisu, který později královně Christině, od ní pak do Vatikánu se dostal, nazvav ji „oracio Illustris Principis beati Kazijmirij filii Regis Polonie.“ Kanovník Řehoř Swięcicki také hymnu tu sv Kazimiru přičítal, dav ji (1604) vytisknouti dle textu, jejž Kryštof Złotkowski r. 1498 (ex codicibus D. Casimiri) na hrob téhož svatého byl napsal. Legát Zachariáš Ferrerius vyznává, že viděl píseň, již sv. Kazimir složil (exametris!) a denně se modlíval. Bollandisté dokládají se svědectvím Ferreria.

Jiní píseň tu sv. Bernardu, jiní sv. Tomáši Aquinskému připisují, jako Jeronym Ponodowski, arcibiskup Krakovský, který ji kapelníkem Zikmunda III. v hudbu uvesti dal.

Hrabě Przezdziecki nalezl dva rukopisy 15. století (jeden snad ze 14tého) v bibliotéce Mnichovské, v nichž píseň ta nikoli o sobě, než co část hodinek obsažena jest. I táže se spisovatel, nebyla-li ta píseň složena před narozením sv. Kazimira (nar. 1458 † 1484)? Již Mone přesvědčil se z rukopisu 14. stol. (nyní v Karlsruhe), že dotčená píseň Mariánská, starší jest než sv. Kazimir, ale dobře měl, že ani sv. Tomáše Aquinského (1224 až 1274) skladatelem toho hymnu býti nesoudil. Hr. Przezdziecki vyhledal v Paříži rukopis 12. stol., jímž se byl Augustinian Hommey r. 1684 dokládal. V tom rukopisu jest mezi jinými věcmi také devatenáct básní Marianských pod „zamotaným“ tímto záhlavím: „Invocatio divinæ sapientiæ facta a *Bernado* in laude monacho perpetue uirginis Marie.“ Na konci připsáno: „Explicit egregium *Bernadi* Monachi opus.“ Mezi dotčenými písněmi čte se i nábožné „Omni die dic Mariæ,“ jež i v (Christinině) rukopisu Vatikánském, ač o 10 slok rozmnožené, v podobném znění najdeš.

Hommey domýšlel se, že sv. Bernard Clairvauxský ony písně (opus) složil, a to asi r. 1117, jelikož skladatel o rodičích svých v zmíněném skládání co o zemřelých mluví (matka zemřela mu 1105, otec 1117). Sv. Bernard vyvolen byl opatem již r. 1115, a bylo by s podivením, kdyby přepisovač na *sv. Bernarda* byl myslil, že by byl nenapsal „*abbatis*“ místo „monachi“. A krom toho nebývá sv. Bernard v rukopisech nikde dialekticky psáván *Bernadus*, než Bernhardus, Bernardus. Mabillon (1719) hymny té ani do spisu sv. Bernarda nepojal, podotýkaje, že mniši cisterciáci žádných básní neskládali (Cistercienses nihil admittebant, quod metricis legibus coërcetur). Ačkoli jest toto domnění přílišné, přece nezdá se, že by svatý *opat* Bernard onu píseň složil, než *mnich* nějaký jménem Bernard (=Bernhard), a nelze přisvědčiti panu spisovateli, který zdání Hommeyovu neodpírá, dotčenou píseň sv. Bernardu přičítaje.

Jest z toho patrno, jak nesnadno jest původu a prvotního způsobu řeckých a latinských hymnů se dopátrati, a jak by bylo přáti, aby tento odbor literatury a kultury středověké dle požadavků nynějších vědy filologické zdárně byl vzděláván, protože v té věci posud všecko ladem leží. Ani hrabě P. spisem svým potřebám filologickým nevyhověl.

Spisy Keplerovy. Rektor Frisch ve Štutgartě vydává sebrání spisů velikého mathematika Jana Keplera (*v Praze* s Tychonem a s Bacháčkem skoumal zákony těles nebeských 1600—1613), které po 30 let připravoval. Od r. 1857 vydáno již pět velikých dílů; v osmém dílu obsažen bude životopis J. Keplera ze spisů a listů jeho, které se skoro úplně zachovaly (Kepler dával je opisovati synu Ludvíkovi, aby ve psaní se cvičil). Rektor Frisch novinami oznámil, že Kepler psal se častěji Kepler nežli Keppler, vyloživ jméno v ten smysl, že Kepler znamená osobu při kapli bydlící nebo v kapli posluhující (v Čechách bylo také Kapléř či Kaplíř jménem osobním). Rodištěm Keplerovým jmenuje se město *Weil* v Hohenzollernsku.

Freiberské museum. V saském horním městě Freiberku, které druhdy horním právem Jihlavským se řídilo a záhy mezi městy se proslavilo, obnovili lonského roku městské museum, tak že letos opět otevřeno býti mohlo. Vstoupiv do musea, myslíš, že jsi se octnul v středověkém sále rytířském: vidíš kolem sebe brnění, zbraně a prápory, štíty a znaky bývalých rodin patricijských, všelijaké nádoby a jiné starožitnosti. Neslušelo by také některému Českému městu takové museum, jaké mají ve Freiberku?

V Nördlingu založili malé museum, jehož účelem jest *znázorniti historii města* původními dokumenty a obrazy. K tomu přidány jsou věci některé, týkající se vzdělanosti středověké, mezi nimiž zvláště ozdobné skříně z 15. století, znamení mistrů pěvců ze 16 st. Přední ozdobou těch sbírek, které uloženy jsou v hořejších pokojích radnice, pověstné pro velikou Schäufelinovu malbu na stěně, jest asi 40 obrazů malířů Nördlingských (Herlena, Schäufelina, Traiga a j.), pocházejících z r. 1470—1530, které z kostela sv. Jiří do musea přenešeny byly. — Radost jest čísti, kterak *v cizině* město s městem závodí, aby památky své minulosti sebralo, zachovalo a úctu k nim mezi lidem rozmnožilo.

Literární repertorium.

Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Dle původních pramenův vypravuje *František Palacký*. Díl V. *Věk Jagellonský*. Částka II. Kralování Vladislava II. a Ludvíka I. od r. 1500 do 1526. V Praze 1867. 8° str. XVI a 521.

Že teprvé nyní proslavený historiograf náš věk Jagellonský našich dějin dokončil, můžeš poznati i z toho, že o témž věku posud někteří „badatelé“ němečtí žádných spisů nevydali. Stávalo se posud, že po každém novém dílu Palackého vyrojilo se několik spisů německých, jichž účelem bylo, „zobjektivizovati“ část dějin našich tak, aby v nich nezbylo nic kloudného, nic poctivého, nic českého. Proti dějinám českým po r. 1526 nikdo posud nevystoupil, protože posud nejsou spořádány a neobsahují v sobě žádných Otakarů, Karlů, Husí, Žižků a Jiříků, jichž jména dle zdání „objektivných“ badatelů neměla by ani psána býti velkou písmenou, protože dotčení mužové, vymknuvše se z kolejí svého času, nad dějiny některých zemí vysoko vynikají. Ale s Vladislavem II. budou snad i „objektivní“ přátelé našich dějin spokojeni. Byl zajisté slabochem a dobrákem, za jehož panování říše

Česká ničím nemohla se proslaviti. Mocnější a chytřejší dobývali si velikých svobod na ujmu moci královské, utiskujíce slabších a přivádějíce jich v poddanství a v nevolnictví. A jako chovali se jednotlivci k jednotlivcům, tak zachoval se i stav k stavu, když páni a rytířstvo nechtěli měst královských za svobodný stav zemský pokládati, než toliko za poddané na gruntech krále jakožto nejpřednějšího zemana. Obec národu Českého, rozdělena jsouc v sobě náboženstvím a nestejnými svobodami, stále kvasila se a vřela. Kdykoli Vladislav královským věhlasem obec národu měl spokojiti, stalo se to s ubližováním stavu městskému, a nové z toho různice pocházely, které konečně, nikoli králem, než panem Vilémem z Pernštejna, smluvou Svatováclavskou vyrovnány byly. Města uhájila svých svobod, ne však i svých živností; stavu selského nikdo se neujímal, než tiskl jej každý a k zpourám jej doháněl, tak že neradostno jest pomysliti na nevolné a stísněné živobytí nejčetnějšího obyvatelstva našeho království. Stav ten nelahodný byl následkem konečného vítězství cizích řádů feudálních a velikého sobectví, které v Čechách hospodařilo za nepřítomnosti králů Českých, kteří jsouce sídlem v Budíně, věcí Českých ani dobře neznali, ani čeho dovedli proti panstvu, jsouce zadluženi témuž panstvu, jež by byli měli krotiti. K rozervanosti obce České přičinily Luterovy proměny náboženské nových svízelů, tak že podivání se na dobu, již slavný náš historiograf dějepis svůj skončil, jest velmi nelahodné. Přejíce pak statečnému křísiteli našich dějin ještě „mnohá léta," aby, jak zamýšlí, dějepis svůj přehledem kulturním mohl rozmnožiti a zvláště dobu husitskou ještě jednou prohlednouti, žádáme milé krajany, aby, čtouce pilně v dějinách svých, ducha vlasteneckého v sobě obnovili a utužili. Ty pak, kteří se snad brzy vydají na „vědecké zobjektivování" i této nové části našich dějin, ujišťujeme, že dobře víme, proč čistý pramen dějin smetím zakalují, a že litujeme ty, kteří nevědomky místo z pramene pijí z louže.

O zbytcích desk zemských v r. 1541 pohořelých. Jos. Emler. (Z pojednání královské české společnosti nauk. Část VI. svazek 1.). v Praze 1867. 4°. 31.

Po shoření desk zemských (1541) pomýšleli Čechové jenom na to, aby novými vklady zbožím svým se ujistili, na to však, aby staré výpisy z desk zemských, jichž nebylo v onu chvíli zapotřebí k dokazování práva držení toho neb onoho statku, v jedno snešeny a co vzácná památka dějepisná potomstvu byly zachovány, na to předkové naši nadobro zapomněli. Teprvé Palacký jal se sbírati zbytky shořelých desk zemských, v čemž jej pp. K. J. Erben a Veselý následovali. K vybídnutí Palackého jal se p. J. Emler r. 1863 v sbírání tom pokračovati, tak že již 6400 zbytků shořelýsh desk pro příští jich vydání sebráno jest.

Rozpravou, k níž pozornost přátel dějin obracíme, seznamuje nás p. E. se zkušenostmi a výsledky badání svého, a to předkem z té příčiny, aby bez ztráty času ve sbírání zbytků desk zemských mohlo býti pokračováno, kdyby *jemu* v práci té nějaké překážky měly nastati, a krom toho i proto, aby v náhledech svých ještě v čas mohl napraviti, co by chystanému vydávání zbytků starých desk zemských mohlo býti na ujmu. Jsme tomu velmi povděčni, že se nám dostalo důkladného poučení o dskách zemských od muže v té věci zkušeného, jemuž bychom srdečně přáli, aby brzy dospěl k vykonání úkolu velkému a slavnému, o němž náš Palacký pronesl tato vroucí a vznešená slova: „Vyznávám bez obalu dle úplného přesvědčení svého, že nevím o ničem, co by národu našemu čestnější památku v dějinách světa zjednati, čím bychom my před očima všech národů spravedlivěji pochlubiti se mohli, nežli zrcadlem tím starého života našeho státního a společenského, které ze zbytků pohořelých našich desk, jakkoli znuzilých, když by jen úplně shledání, sebráni a v jedno sestaveni byli, vysvitati by muselo. Pak rozbřeskne se záře a světlo historie nade všemi kraji vlasti naší a zahřívati bude srdce lidská láskou ke vlasti také tam, kde ona ve mrákotě nevědomosti posavad netoliko dřímají, ale snad i dokonce se odvracejí."

Prameny, které pozůstatky pohořelých desk zemských v sobě obsahují, jsou: 1. Výpisky vydávané od úředníků desk zemských před r. 1541, jichž zachoval se po archivech počet nemalý. 2. Listy původní, na nichž na druhé straně napsáno jest, že byly vloženy do desk zemských. 3. Rukopisy a tisky, jichž jest velmi mnoho, ale zhusta v nich bývá veliká podobnost obsahu. 4. Desky dvorské, při nichž bylo výpisů z desk zemských zapotřebí, kdykoli někdo „výprosám" odpíral. 5. Desky zemské znovu vyzdvižené, do nichž byly vloženy výpisy z desk shořelých, které r. 1541 právní platnost měly. 6. Citáty z desk v listech původních neb opsaných zachované.

O původu a spůsobu bývalých desk zemských dočítáme se výkladu velmi zajímavého, místy i zcela nového. O deskách krajských (cúdních) známy byly r. 1863 toliko dvě zprávy, nyní najdeš jich (na str. 13) již *osm*, svědčících o dskách cúdy Žateěské, Plzeňské, Hradecké, Nymburské a Litoměřické (381 až 1419). Když za Otakara II. a Václava II. soudnictví více bylo scentralisováno, staly se z desk cúdy Pražské desky *zemské*, jako se stal ze soudu Pražského soud zemský. Do desk vkládány byly *pře* soudní dle toho, slušely-li před cúdu zemskou nebo před cúdy krajské, buď do desk zemských nebo do desk krajských, tak že byl z prvu rozdíl mezi dskami zemskými a krajskými asi takový, jako později mezi deskami *většími a menšími*. Nabývání práva majetnického k dědinám koupí, směnou atd. dělo se zprvu vyhlašováním na veřejném trhu nebo listy, o jichž sepsání mnozí svědci svědčili. Vůbec záleželo zjištění práva majetnického předkem na *svědcích* hodnověrných. Komu však mohlo se více věřiti, nežli králi a nejvyšším úředníkům zemským, byly-li před nimi listy na dědiny sepsány aneb i vloženy do desk zemských. Do desk *krajských* nebývaly vkládány dědiny, nad desky pak zemské hned v 14. stol. nebylo svědectví mocnějšího. Před r. 1320 zachovalo se nám posud šestero vkladů dědin do desk zemských, nejstarší z r. 1287: byly krátké a týkaly se věcí důležitých, tak že tři kvaterny Zdislavovy ku vkládání postačily přes 30 let. Zprvu byly vkládány do desk věci soudní, pak i dědiny, později i dluhové, a to vše do jedněch desk. Teprv když vkladů rozličných přibývalo, byly pro každý spůsob vkladů založeny kvaterny zvláštní, jako snad r. 1320 zvláštní kvaterny trhové (Zdislavovy). Kterak kvaterny ze složek se skládaly, jaké kvaterny byly, do kterého roku který zasahoval, a jak by zbytky z nich srovnány býti měly, aby vydání jich stalo se poněkud obnovením zašlých desk, o tom všem nás p. spisovatel zřetelně poučuje a tu i tam mínění některá napravuje, tak že spisem jeho vědomosti naše o dskách zemských podstatně a platně se rozmnožují.

Jednání a dopisy konsistoře katolické a utrakvistické. K vydání upravil Dr. Klement Borový. V Praze 1867.

Bohu díky, že za nynější doby prameny našich dějin dosti hojně se vydávají, aby každý všeliké stránky naší minulosti ze zřídla samého pravdivé a dokonale mohl poznati. Jest takových stránek posud velmi mnoho, jichž velmi nedokonalou povědomost máme, zvláště máme-li zřeni k rozličným stoletím. Palackého „Archivu Českého" (jehož prvnější čtyry díly čili 20 sešitů každý přítel dějin Českých nyní za peníz mnohem levnější si může koupiti) počnou snad brzy již tisknouti díl *šestý*; „Staré paměti dějin Českých," jež pod jmenem prof. dra. Gindely-ho a pod rozličnými redaktory vydává tiskárna Kobrova, obsahují v sobě již dekrety jednoty bratrské, historii Pavla Skály ze Zhoře a paměti hraběte Slavaty; nedávno i latinský kodex práva Českého (který i o sobě vychází) do „Starých Pamětí" těch pojat byl. Nyní pak v týchže „Starých pamětech" vydává p. dr. Kliment Borový akta i listy konsistoří pod jednou i pod obojí, pramen k poznání věcí náboženských, církevních i lokálních velmi důležitý. Vydávání toto zakládá se na 20 rukopisech (11 katol., 9 utrakv.), z nichž p. vydavatel vybírá buď v plném znění nebo u výtahu, cokoli se v oku jeho důležitějším býti vidí. Soudíce dle prvního sešitu, který rokem 1525 počíná, můžeme se nadíti veliké hojnosti a rozmanitosti zpráv, týkajících se jednak stránky dogmatické a praxe církevní, jednak administrativy a soudů, vzdělání a povahy kněžstva obou stran (nejstarší zprávy týkají se toliko utrakvistů). Přibude tedy našim badatelům neznámý posud pramen velmi bohatý a zajímavý, jemuž přejeme, aby všude slušné obliby a podpory došel. Vůbec by bylo přáti, aby ve vlasti naší, přese všechnu nepřízeň a záhubu času takovou hojností vzácných pramenů historických oplývající, pro liknavost a netečnost mnohých lidí a pro nedostatek hmotné podpory vydávání důležitých zpráv a pamětí historických nevázlo nýbrž co nejrychleji díti se mohlo, zvláště nyní, když osob k takovému vydávání ochotných a spůsobilých stále přibývá.

Codex juris Bohemici. Tomus secundus aetatem Přemyslidarum continens. Opera Hermenegildi Jireček. Pragae. Typis et sumptibus typographi I. L. Kober. 1867. 8° str. 265–447 a XII.

Svazek druhý obsahuje: Právo královské horničí v latinském i v českém znění (z čehož i jazyk náš dobrý prospěch míti může), vydané králem Václavem II. r. 1300 nejspíše dle sepsání mistra Gozzia jejž byl král do Čech povolal. Vytištěno jest to právo dle rukopisu Kutnohorského ze 14. století, v němž i německý překlad mistra Jana z Gelhausu jest obsažen. České překlady jsou z r. 1478, 1490 a 1528. Vzácné toto právo skoro celý svazek zaujímá (str. 265–435). K němu přidáno jest šest, listů: jedním (1301) prodává Theodorik, lantkrabí Durynský, arcibiskupu Magdeburskému markrabství Lužické, jiný list jest spolek Václava II. s králem Francouzským proti císaři Albrechtovi (1303); jiný obsahuje statuta kupcům do Prahy příchozím (1304); jiný smlouvu mezi Albertem a Václavem II. (1305), posledním pak listem potvrzuje císař Albert práva a svobody království Českého (1305). Rejstříky věcí a míst jest druhý svazek uzavřen a jím díl první pramenů práva Českého ukončen. Novému tedy badání historickému dostalo se opět znamenité a platné pomoci, za niž i podnikateli i vydavateli upřímně sluší děkovati jmenem naší vědy historické.

Justiniana ciesaře Ustanovenie a naučenie neb Prvniech počátkuov práv městských knihy čtvery. (D. Justiniani *Institutionum* libri quatuor). Text latinský a staročeský. V Praze 1867. Nákladem jednoty právnické. Malá 8° str. XII. a 435.

Jednota právnická, jdouc posud nejvíce moderní cestou praktickou, historie práva a památek českých méně si všímala, ačkoli dotčené památky kromě ryzího mluvení právnického i velikou hojnost praktického poučení v sobě obsahují. Myslíme tu kromě právních kněh na registra rozličných soudů, která stručností, právnickou obratností, jazykem živým a vybroušeným vynikají. V nich jest nevyčerpatelné zřídlo právní terminologie, k jejímuž sestavení jednota právnická po delší čas se přičiňuje. Vydání staročeského překladu institucí Justinianových, jednotou právnickou spůsobené, za nadějné znamení pokládáme, že památky literarní větší a větší obliby v dotčené jednotě budou docházeti.

Ačkoli instituce Justinianovy byly základem a vzorem, dle něhož Václav II. „právo královské horničí“ Gozziovi de Urbe Vetere sepsati dal (vytištěno v Cod. juris Boh.), a právo římské do práv a zřízení městských záhy přecházelo: přece nikdo na to nepomyslil, aby zmíněné instituce na jazyk český přeložil, protože zemské právo české rozdílné bylo od práva římského, tak že právní praxi přeložení takového nebylo zapotřebí. Teprvé v 16. století, když již Němci čtyřikrát, Francouzové třikrát, Holanďané, Španělové a Vlaši jednou instituce přeložené měli, přeložil nějaký právník český r. 1562 instituce i na jazyk český, a to dosti věrně a obratně, jak nás o tom poučuje úsudek p. dra. H. Jirečka, který vydávání překladu toho řídil. Pro větší pohodlí právníků přidáno ku překladu i původní latinské znění institucí, což za věc praktickou pokládáme, aby každý latinský text nemusil kupován býti jen z ciziny.

Přejíce mnoho zdaru jednotě právnické, nadějeme se, že snad brzy budeme moci v „Památkách“ oznámiti vydání nějakého památníku *českého* práva, touž jednotou podniknuté; neboť mnoho pokladů posud na uveřejnění čeká.

Královské horní město Kutná Hora. Úplný děje- a místopis. Sebral, sepsal a nákladem pana *Jana Breuera*, měšťana Kutnohorského, vydal *Petr Miroslav Veselský*. Díl první. Od počátku města až do roku 1424. V Hoře Kutné 1867. Vlastnictví nakladatele. Vel. 8° VI. 74.

Vděčného uznání a následování zasluhuje občanská ctnost pana Jana Breuera, měšťana Kutnohorského. Přesvědčen jsa, že vědomí a statečnost občanská předkem na poznání historickém záleží, jež jako za křest občanský sluší pokládati, vybídl p. P. M. Veselského, který dotud zprávy historické z archivu Kutnohorského v časopisu českého musea, v Pražských novinách a v Lumíru otiskoval, na souvislé sestavení dějin nepomýšleje, aby podporou jeho uvázal se u vydávání monografie Kutnohorské. Úkol takový jest velmi nesnadný, nikoli pro nedostatek, než pro velikou hojnost materiálu historického a pro velikou jeho důležitost zemskou, nikoli jen místní.

Hora Kutná ne dle času svého založení, než dle důležitosti své a působnosti, bývala prvním městem po Praze a po dlouhá léta finančním středem říše České. Ale historie mince a financí, která i mimo Horu na rozličných věcech se zakládá, není posud probádána, aby ji mohl historik Kutnohorský použíti. Hornictví a právo horničí, ač bylo již o nich psáno, mají také ještě hlubšího dotvrzení zapotřebí. A podobných věcí jest ještě několik. V části dějepisné nemůžeme se tedy hned prvním rázem nadíti *úplnosti*, protože to, co Kořínek, Megerle, Vogel, hrabě Sternberg a dr. Štětka psali, jest ovšem velmi záslužné, ale buď příliš krátké nebo tuze speciální. Ale toho jsme se přece nadáli, že z kritického urovnání zpráv historických aspoň dokonale poznáme zřízení *německé* obce Kutnohorské před vyhubením živlu německého počátkem válek husitských. Avšak p. spisovatel místo dějepisu podává nám *kroniku*, v níž věci různé pořádkem let bez všelikés souvislosti jsou urovnány, tak že čtenář význam a důležitost zpráv různých nemůže poznati, a chce-li ze čtení opravdu prospěch míti, musí si materiál ten přerovnati a z něho pravý a poučný obraz si sestaviti. P. spisovatel snesl dosti mnoho materiálu, a snesl by ho více, kdyby byl tam, kde mu archiv městský nepostačil, neutíkal se jenom ku knihám tištěným*). Díl druhý, který obsahovati má dějiny obce *české* na Horách Kutnách, může snadno obsahem býti hojnější, jelikož i archiv Kutnohorský i jiné prameny historické materiálu na výběr poskytují. Přáli bychom si, aby druhý ten díl byl kritický, přehledný a měšťanům poučný, aby v něm vytčena byla veřejná působnost Kutné Hory a zvláště to, po čem čilý občan nejvíce se shání, zřízení obce, živnosti a živobytí občanské.

Židé v Čechách. Na základě nejspolehlivějších pramenů sepsal Antonín F. Tokstein. V Praze 1867. 8° str. 59.

Že židé v Čechách (80.000) k jazyku a národnosti české nechtějí se hlásiti, právům a živobytí národnímu překážejíce, pokládá jim spisovatel za nevděčnost, snaže se dokázati, že židé povždy k národu našemu tak se chovali, ačkoliv od něho zakoušeli velikých dobrodiní. Proto i tam, kde jest zapotřebí zmíniti se o ponižování a pronásledování židů v Čechách, přičiňuje se p. spis. k tomu, aby nelidskost tu vyličil co nějaký nutný preservativ národu českého proti živlům cizím, jemu nepřejícím. Ale takovými eufemismy historické faktum nezvrátíš a neposloužíš tím národu, který přese všechnu svou zvláštnost a schopnost žádné kulturní fase nepřeskočil a předsudky časovými právě tak pojat byl jako jiní národové, s nimiž obcoval, od nichž i dobrému i zlému se navykal, často i vlastních dobrých řádů a zvyklostí zapomínaje. Arci že židům *u Slovanů* lépe se vedlo, nežli u jiných národů; ale kromě přirozené dobroty byly toho příčinou i jiné vlastnosti slovanské, jež za vadu, nikoli za přednost našeho kmene pokládáme. Židé dle slov Palackého bývali za starší doby za důchod komory knížecí pokládáni. Chtějíce tedy knížata pánům Českým za služby jich se odměniti, povolovali jim zhusta, aby na svých gruntech židy měli (Rosenberkové čtyři v každém městě) pro zlepšení svých ročních důchodů. Zákony církevními bylo křesťanům zakázáno peníze na úrok (lichvu) půjčovati: dlužili se tedy od židů knížata, pánové světští i duchovní a kdokoli peněz potřeboval, tak že židé obchodem a lichvou velmi bohatli. Ale jměním a bohatstvím svým židé málo kdy bývali jisti a bezpečni. Jako ouly, do nichž včely

*) Dala by se hezká řada historických dát vyčísti, jichž ovšem v kronice Zapově a j. nenajdeš, než v archivech, diplomatářích a rukopisech. N. p. Jindřich Korutanský zapsal po učinění počtu Reymundovi z Lichtenburka na minci Kutnohorské 9042 hřiven, jež mu byli králové Václav III. a Rudolf I. dluhovali.

Týž Jindřich zastavil (1309. srp. 19.) Otě Merklinovi a Jakubu Kožišníku z Prahy důchody ližné (schrotampt) na Horách Kutnách, jichž druhdy Hynek Žák (Scolaris), syn Hynka z Dubé, užíval. Jan Lucemburský přidal (1319. 3. září) klášterům v Hoře (in Chutta) malý peníz z každé hřivny, na kterou by znamení (forma) byla vytištěna. Týž Jan odpustil (1327. 24. března) rychtáři Heřmanu Vlčkovi (Wilczko) za služby jeho plat sedmi hřiven z 3½ lánu ve vsi Bělině u Kolína nad Labem a m. j.

medu a vosku byly nanesly, bývali židé čas po čase pod jakýmikoli záminkami a pověrami drancováni ano i z obcí a ze země vyháněni, aby za úplatky zase do nich byli přijímáni. Neupíráme, že židé z lakoty všeho užívali, čím by mohli zbohatnouti, rozličných šmejdů, ba i krádeže se dopouštějíce: kdyby však všeho se byli dopustili, co jim bývalo vyčítáno, byli by bývali buď nějakou vyšší zlou mocí, aneb aspoň mnohem horší, nežli někdy v pravdě byli. Ale tomuto skutečnému stavu a poměru židů nemohli jsme z tendenčního spisku páně Toksteinova vyrozuměti. Že židé náhrobkem Sary Katzové dovozují, že v Praze již před založením Prahy (hradu nebo města?) byli usazeni, toho není zapotřebí dlouho vyvraceti; postačí jen říci, že náhrobek ten jest *renesanční*. O zřízení obce židovské, jehož by se v monografii každý nejraději byl dočetl, musí se i nyní každý poučiti sám, jak může. Byli bychom tomu velmi povděční, kdyby někdo v nesnadný ten úkol se uvázal a z prvotních (psaných) pramenů kritickým a podrobným vylíčením správy a řádu obce židovské aspoň 16. století (před tím mnoho pramenů není) dějepisectví naše obohatil. Jest zajisté povědomo, že židé povždy své zvláštní zřízení v Praze měli, jsouce obcí v obci a spravujíce se staršími židy (seniores natu Judaei). Za doby klidu židé nikdy bez práva nebývali a dovedli se brániti, kdykoli jim někdo chtěl něco učiniti mimo právo. Když n. p. doktor Schneller, německá rada Ferdinanda I., před soudem komorním (1534) promluvil, „že se na židy zřízení zemské nevztahuje“, opřeli se proti tomu židé, mluvíce, „že zřízení zemského užiti mají; neb jsou v tomto království pod právem, a jeho užívají jiní k nim i oni také k jiným.“ O prostředcích vzdělávacích (bylo-li v Praze židovské gymnasium, jako v Normberce atd.), o spůsobu obchodu, o lichvě a o mnohých jiných věcech židovských rádi bychom se byli něčeho podstatného dozvěděli z monografie, která dle titulu sepsána jest „na základě nejspolehlivějších pramenů.“ Ale z dotčené monografie poznáváme, že jest u nás zapotřebí, abychom již také na sebrání prvotních a tudíž nejspolehlivějších pramenů o židech v Čechách pomyslili. Pak můžeme se naditi nějaké historie židů v Čechách, k níž jest mnohem širšího rozhledu historického a více kritiky zapotřebí, nežli v spisku páně Toksteinově shledáváme. Snad p. spisovatel sám nesnadnou tu práci podstoupí, a to k vůli historické pravdě, bez tendence, ovšem vlastenecké, s níž se ve spisku jeho na každém místě potkáváme, jsouce přesvědčeni, že taková tendence židy ve vlastence a v národovce, jak by spravedlivé bylo, nepromění.

The Art of Illuminating as practised in Europe From the Earliest Times. Illustrated by Bordrs, Initial Letters, and Alphabets, Selected & Chromolithographed by W. R. Tymms. With an Essey and Instructions by M. D. Wyatt Archit[ct]. London, Day & son. 1866(?). Vel. 8°, 96 stran textu, titulní list a 95 tabulí barvotiskem.

Praktičtí Angličané poznali záhy, že pokroku v umění a průmyslu jen dokonalým poznáním starých uměleckých památek možná docíliti. Snaží se tedy neustále poznání takové co možná nejvíce v lidu rozšířiti, aby lid nejen ušlechtilo, než aby i bylo řemeslníku vodítkem při práci jeho průmyslné. V umění jest názoru zapotřebí; neboť vypsání sebe důvtipnější a obšírnější není s to, čtenáři umělecky předmět tak znázorniti, aby vyobrazení nebylo zapotřebí. Knihy s vyobrazeními, jsou-li obrazy dokonalé, vyžadují velkého nákladu, zvláště knihy o malířství, kde nejen kresby, než i barvy jest zapotřebí. Takové nákladné knihy zůstávají pro širší obecenstvo mrtvým kapitálem, i pro drahotu, i proto, že velmi učeně spisovány bývají; pročež pomýšleno na to, aby bylo vše, co nejlepšího v nákladných dílech jest obsaženo, probráno a snešeno v jeden dobrý a laciný spis, z něhož by se každý čilejší a snaživější člověk s praktickým prospěchem mohl poučiti. Takovou praktickou knihu počali r. 1860 vydávati pod titulem svrchu položeným. Starožitník, palaeograf, umělec a historik i průmyslník najde v té knize stručného a dobrého poučení o umění illuminatorském. Že kniha ta hlavně uměním anglickým se zabývá, rozumí se samo sebou, neb jest *anglická*, obsahující odporučení obchodníků v barvách a fermeži; ale proto zasluhuje kniha přece povšimnutí i mimo Angličany, zvláště tam, kde ještě žádných podobných spisů není, jako u nás, ačkoli druhdy Čechové v illuminování nad jiné vynikali.

První část knihy obsahuje krátkou historii illuminatorství vůbec: počínajíc od Egyptanů a Římanů, přechází pak do umění křesťansko-římského a řeckého, nepodávajíc mnoho nového. Zajímavěj počíná historie tam, kde se o malířství irském a anglosaském vypravuje. Porovnávajíc irské a anglosaské mezi sebou a s uměním cizím, líčí působení jich v umění cizích zemí. Zmínka se činí též o blahodárném působení řeholníků Benediktinů, kteří přinesše umění římské do Irska, odtud nazpět i jinam umění přenášeli. Vypsání illuminatorství, od 14. věku počínajíc, jest velmi všeobecné; o škole *české* darmo bysi zmínku hledal, ač se spisovatel o Němcích dokládá Ottem, Wagenem a Kuglerem. Zajímavé jest vyčtení množství rukopisů illuminovaných, které ve veřejných a soukromých sbírkách Anglických se nalezají. Vyrozumíváme z popisu, že veškery ty rukopisy velmi často již byly vypisovány. Přístup k těm pokladům dávnověké vzdělanosti jest v Anglicku dosti snadný. U nás také mnoho rukopisů. — Nemile čtenáře dojímá zhusta se vyskytující odvoláváni se k autoritám ve věcech, které žádného dokladu nepotřebují. Čtenář seznámí se ovšem s jmény učenců, s tituly a s výpisy z rozličných spisů o umění illuminatorů, ale časté opakování a citování nedává spisu rázu vědeckého; vypadá tak, jako by chtěl spisovatel světu ukázati, že mnoho četl, málo viděl, a dav se do psaní, že se obával, že mu nikdo neuvěří. Inu, kdo mu nevěří, ať se podívá na originál — a chyba člověkem vládne!

Druhé oddělení obsahuje úvahy o tom, kterak působilo umění illuminatorů v umění novověké, jak posud působí a jakby působiti mělo. Čtenář potká se tu s mnohými velmi praktickými náhledy, najde však také mnoho anglického, což každému, kdo studiem novověkých obyčejů se zabývá, snad vítáno bude. Lithograf, typograf, kaligraf a t. d. najde mnoho poučení a hojnost příkladů.

Třetí oddělení jest v své první části nejdůležitějším z celé knihy. Vypisuje dle starých rukopisů — Theophili, qui Rugerus, presbyteri et monachi Libri III. de diversis artibus seu diversarum artium schedula, a Mapae Clavicula — jak se drobné malby v dávném věku technicky prováděly. Spisovatel uvádí z anglického překladu celé kapitoly jmenovaného spisu. Přáli bychom si českého překladu Theophila, abychom si porovnávání našich miniatur usnadnili a některou stránku historie našeho umění objasnili. Druhá část třetího oddělení pojednává, jak nyní nejsnadněji umění illuminatorské vykonávati lze. Jmenují se barvy, štětce, fermeže a t. d. s doložením, u kterého kupce takové potřeby nejlépe koupiti. Zdá se, že spisovatel nedal kupcům odpověď jako Alex. Humboldt, když se jej firma optických nástrojů se vší slušností tázala, zda-li by jí nechtěl v „Cosmosu“ obecenstvu odporučiti.

Čtvrté oddělení jest seznam tabulí s podotknutím, z kterého rukopisu písmeny neb okrasy byly kopiovány a v které sbírce se rukopis nalezá.

Tabulky, písmo, iniciálky a pokrajní okrasy obsahující, jsou chronologicky spořádány a vždy letopočtem od století ku století (n. p. 600—700 etc.) opatřeny. Chronologickým spořádáním tabulek získána výhoda snadnějšího porovnání. Kresba písmen a okras zdá se býti dosti správná, ale tisku nevěnováno patřičné pozornosti; nalezámeť barvu tištěnou na nepravém místě přes konturu, což se jen nepozorným kladením papíru neb špatným upevněním státi mohlo. Také se nám zdají býti barvy mnohem živější, nežli na originálu, soudíme-li dle podobných maleb, které nám prohlídnouti možno bylo. Že celá úprava knihy jest vkusná, elegantní, rozumí se samo sebou. *Bm.*

Beschreibung der alterthümlichen prager Rathhaus-Uhr. Von Dr. J. G. Böhm. Mit 7 Tafeln. Prag 1866. 4°. str. 46. — Nákladem král. české společnosti nauk.

Hodinářství co výsledek pokroků mechanických i astronomických má také svou historii, která i do dějin řemesel a poněkud i do dějin umění zasahuje. Naše pak hodiny (horologium, orloj) na radnici Starého města Pražského, jež Gust. Hertz (Gesch. d. Uhren) mezi nejpamátnějšími hodinami na *prvním* místě pokládá (pak teprv hodiny v Jeně v Oseku, v Gothě, v Strasburku, v Paříži, Dijonu, v Metách, v Lundu), i pro svou významnost mezi lidem, který s jakousi pietou a idylickou naivností z hodin Staroměstských o štěstí a neštěstí dědičné své vlasti soudívá, od starodávna veliké podivení vzbuzovaly. Astronom náš p. dr. Böhm vydal za příčinou lonského obnovení orloje Staroměstského zvláštní vypsání arcidíla hodinářského, které zevrubností a důkladností nad menší, i do českého přeložené

spisky takřka vyšlá. Vypsání stroje hodinového jest přesné vědecké a jelikož se opravy tyče polemické, defensivní, čehož příčinou jsou zajisté spory, které o způsobu opravy orloje byly vzniklý. V části historické následuje spisovatel Davida (Beschr. d. berühmten Uhr. Dresd. 1791.), a nedověří se v té části nic nového, než co o Janu Táborském z Klokotské Hory, který jakožto vrchním rukopisu archivu Pražského zprávu o tom zachoval, sdělili dr. r. 1379 o hodinách Staroměstských bylo pověděno. Podotkli jsme se tomu, že Táborský na str. 26 „seinem Gewerbe nach Abschreiber alter Manuscripte“ slove. Neměli bychom v díle sběném dočítati se takové nejapnosti o muži v dějinách umění tak znamenitém.

Volksthümliches aus Oesterreich Schlesien, gesammelt und herausgegeben von Anton Peters. Sagen und Mährchen, Bräuche und Volksaberglauben. Troppau 1866–7. 8°. Posud tři sešity, str. 1—192.

V pověstech, pohádkách, obyčejích a pověrách lidu jest hojný ústní pramen psychologie, mythologie a vzdělanosti národu. Sluší je tedy velmi pilně sbírati a spisovati, dokud nevyhynou na dobro. O tom jsou již všickni vzdělaní národové přesvědčení, a sbírkami pohádek, pověr, obyčejů a porovnáváním jich při rozličných národech vysvětlena jest již mnohá stránka životu národního a lidského vůbec. Proto by přáti bylo, abychom i my Slované v žádné zemi v sbírání věcí tak důležitých neustávali, nýbrž sbírek svých již dosti hojných bedlivě a kriticky rozmnožovali, aby se nikde nestalo, jako nyní v Slezsku, že badatel německý ústního dědictví lidu dříve si všiml, nežli badatelé slovanští. P. prof. Peters, který záslužné dílo svrchu položené podnikl, užil jistě i pomoci študujících, čehož by si naše čilé učitelstvo dobře mělo povšimnouti, protože ve školách mládež z rozličných osad a stavů se schází a zhusta ví, co si posud v chatrčích lidé povídají, v nichž by badatel, kdyby do chatrčí těch přišel, pro ostýchavost lidí třeba ničeho se nedověděl. Mládež pak, dokud sama nemůže ve vědě vyniknouti, ochotně „pro budoucí poutníky a poutnice“ bude urovnávat silnice, a tím i pro sebe. Když mládež čudská pomáhala sbírati veliké epos „Kalevalu“, proč by naše česká mládež nemohla snesti hojný poklad pověstí, pohádek, obyčejů a pověr národních?

Das alemannische Todtenfeld bei Schleitheim und die dortige römische Niederlassung. Von Dr. Martin Wanner, Stadtschreiber. Schafhausen 1867. 4° str. 56 a 9 tabulí.

Městečko Schleitheim (jméno to již r. 973 se vyskytuje) leží při silnici vedoucí ze Schafhausu do Freiburka. Mnohá místní jména o pravěku *keltickém* v krajině té svědčí, *Římané* tu po kolik století tábořili, po nich pak *Alemané* se tu usadili: není tedy divu, že v těch místech rozličné hroby a starožitnosti vykopávány bývají. Pohřebiště, které tu nedávno bedlivě bylo proskoumáno, záleželo asi ze 180 hrobů, které se celkem podobají hrobům Selzským, jež z vypsání Lindenschmitova známe. Z které doby pohřebiště Schleitheimské pochází, můžeš uhodnouti ze římských mincí, které tu v kamených hrobech byly nalezeny. Kromě mosaik a jiných nálezů římských vyobrazeny jsou na tabulích starožitnosti a lebky hrobů alemanských, k nimž jest přidán i výklad kraniologický. Porovnávací archaeologii bude důkladným spisem Wannerovým platně posloužено.

Regesta Historiae Neomarchicae. Die Urkunden zur Geschichte der Neumark und des Landes Sternberg, in Auszügen mitgetheilt von Karl Kletke. Erste Abtheilung. Berlin 1867. 8°. 416.

Desátý ročník spolku pro historii Braniborskou obsahuje stručné německé výtahy z listů od r. 1187–1402.

Měli bychom v badání svém historickém také bedlivé zření míti k diplomatářům a k regestám, týkajícím se starší doby zemí druhdy slovanských, jednak pro lepší dolíčení řádů slovanských v Čechách, jednak pro jazyk, jenž jest obsahem i formou nejvzácnějším svědkem minulosti národu. Ovšem že sebrání a vydání pramenů historie zemí slovanských od Němců sebe pilněji učiněné se strany slovanské, ne-li v jiném, aspoň v části jazykové, potřebuje vědeckého vysvětlení. Jest zajisté důkladnější povědomost jazyků slovanských mezi Němci velikou vzácností, zvláště v jazykové části historické (mezi pilnými sběrateli a vydavateli pramenů Meklenburských (n. p.) není *ani jednoho*, který by rozuměl jazyku slovanskému), tak že u výkladu jmen, osob a míst zbude s naivními domysly mezi nimi se potkáváme. A jak mnoho jest materialu ku poznání národu v starých jménech místních obsaženo. Rozumí se samo sebou, že v starých listech Braniborských jména slovanská tak zmatené a neúplné psána jsou jako v listech Českých. Na příklad: jména jezer: Konotope, Prazow, Lubelin, Secane, Klukow, Netzube, Gelzino č. Gelszno, Delego, Gribenow, Woczanno, Wolitzno, Melne, Blandno, Zovisa a. j.; řeky: Rutnitza Pluena in Ynam, Burka č. Burica, Plona, Babenitze a j.; jména osad: Consterina č. Custerin, Drizina, Trebene, Doberpole, Barsdin, Lipana, Zden, Chrast Nepoleke, Choritowo, Soveniza, Tuchape, Mezilbori, Luhno, Oborane, Prelauki, Chyne (hrad), Gorica, Lucowe, Zedelic, Dolsowe, Babyn, Zarino atd.

Zur Waffenkunde des älteren deutschen Mittelalters. Mit dreizehn Abbildungen aus Handschriften zur Parcivaldichtung. Herausgegeben von San-Marte (A. Schulz). Quedlinburg und Leipzig 1868. 8° 354 str.

Zbraně byly posud vypisovány dle starožitností hmotných, dotud zachovaných, čímž arci přehled zbroje velmi kusým zůstával. Vyobrazení, jichž rukopisy středověké takovou hojnost poskytují, byla posud jen umělecky posuzována, a hojné literatury středověké k věcnému pak vyrozumění minulosti nebylo platně užíváno. Příspěvky tuto oznámené zabývají se dobou od vyvrácení říše římské až do konce 13. stol. Po obecném úvodu následuje patero časových oddílů, v nichž se zbraně útočné, obranné, způsob pevností, lodí a válečnictví dle starých básníků a jiných autorů zřetelně vypisují. Důkladnou tou rozpravou dosažen výsledek a pokrok znamenitý.

Bibliotheca numaria. Verzeichniss sämmtlicher (in- und ausländischer) in den Jahren 1800—1865 erschienenen numismatischen Werke, herausgegeben von J. Leitzmann. Weissensee 1867. 8°, 200 str.

Kniha k vyhledávání spisů numismatických velmi přihodná, spořádání spisů i věcí alfabetické.

Dodatky a opravy.

Damasus Boemus (Pam. VII, 230). Durantis, narodiv se r 1237, študovav v Bononii, kdež i na mistrovství byl povýšen a na též universi vyučoval, byl tak řka mladším současníkem Damasovým a mohl dobře věděti, z kterého národu Damasus pocházel. Damasův spis o pořádu práva sepsán byl v Bononii asi r. 1237. Muži v kanonickém právu zběhlí byli tehdáž velmi vzácní a do rozličných zemí zváni, tak že se s nimi hned tu hned onde potkáváme. Napsal-li tedy Diplovatasius z přesvědčení, nikoli ze zmatku Damascus *Ungarus*, šlo by z toho, že mistr Damasus později z Bononie do Uher povolán byl.

Státoprávní disputace r. 1385 (Pam. VII, 38). Vynechána byla první disputace Uberta de Lampugnano dne 8. listop. 1385, totiž *de permutatione beneficiorum*. Dle zprávy p. prof. Schulte chová se v knihovně kapituly Pražské rukopis, v němž jeden ze čtyř traktatů Ubertových jest obsažen.

Karlov (Pam. VII, 265). R. 1510 vysadil *Matouš* opat Karlovský koželuhu Bartoši Milkovi vinici u zdí městských (Kniha Karlovská z r 1612. 97). R. 1629 dne 17. čce. opat *Ezechiel Miřkovský z Palmberka* žádal děkana kapituly Vyšehradské, aby konšely Vyšehradskými zveden byl do domů a zahrad, druhdy ku klášteru náležitých, jež Nové město Pražské v právo své bylo uvedlo, které pak Ferdinand II opět ku klášteru vrátil. Zvedení stalo se do 13 domů a dvou zahrad, při čemž z každých dveří vyřízl třísku. (Kniha Vyšehradská z r. 1593, 215)

Ve sloupci 388 řádku 22 zdola čti místo jsou staré *nejsou*.
„ „ 391 pozn. 7. vynechej Dobrava.
„ „ 393 řádek 6. shora čti *Vacek a Vršovec Mutina*.
„ „ 394 řádek 5. shora čti v kraji *Zálabském*.

Redakcí Fr. J. Zoubka. — Tiskem a nákladem Dra. Fr. Skrejšovského v Praze.

Kostel v Holubicích. (Příloha k sl. 420.)

SPOLEK ... AK... „ZORA" V BRN...

spisky daleko vyniká. Vypsání stroje hodinového jest přesné vědecké, a pokud se opravy týče. polemické, defensivní, čehož příčinou jsou známé spory, které o způsobu opravy orloje byly vznikly.' V části historické následuje spisovatel Davida (Beschr. d. berühmten Uhr. Dresd. 1791), a nedoviš se v té části nic nového, ba ani o Janu Táborském z Klokotské Hory, který nám ve vzácném rukopisu archivu Pražského zprávu o tom zachoval, cokoli do r. 1570 o hodinách Staroměstských bylo povědomo. Podivili jsme se tomu, že Táborský na str. 26 „seinem Gewerbe nach Abschreiber alter Manuscripte" sluje. Neměli bychom v díle učeném dočítati se takové nejapnosti o muži v dějinách umění tak znamenitém.

Volksthümliches aus Oesterreich Schlesien, gesammelt und herausgegeben von Anton Peters. Sagen und Mährchen, Bräuche und Volksaberglauben. Troppau 1866–7. 8°. Posud tři sešity, str. 1—192.

V pověstech, pohádkách, obyčejích a pověrách lidu jest hojný ústní pramen psychologie, mythologie a vzdělanosti národu. Sluší je tedy velmi pilně sbírati a spisovati, dokud nevyhynou na dobro. O tom jsou již všickni vzdělaní národové přesvědčeni, a sbírkami pohádek, pověr, obyčejů a porovnáváním jich při rozličných národech vysvětlena jest již mnohá stránka životyti národního a lidského vůbec. Proto by přáti bylo, abychom i my Slované v žádné zemi v sbírání věcí tak důležitých neustávali, nýbrž sbírek svých již dosti hojných bedlivě a kriticky rozmnožovali, aby se nikde nestalo, jako nyní v Slezsku, že badatel německý ústního dědictví lidu dříve si všiml, nežli badatelé slovanští. P. prof. Peters, který záslužné dílo svrchu položené podnikl, užil jistě i pomoci študujících, čehož by si naše čilé učitelstvo dobře mělo povšimnouti, protože ve školách mládež z rozličných osad a stavů se schází a zhusta ví, co si posud v chatrčích lidé povídají, v nichž by badatel, kdyby do chatrčí těch přišel, pro ostýchavost lidí třeba ničeho se nedověděl. Mládež pak, dokud sama nemůže ve vědě vyniknouti, ochotně „pro budoucí poutníky a poutnice" bude urovnávat silnice, a tím i pro sebe. Když mládež čudská pomáhala sbírati veliké epos „Kalevalu", proč by naše česká mládež nemohla snesti hojný poklad pověstí, pohádek, obyčejů a pověr národních?

Das alemannische Todtenfeld bei Schleitheim und die dortige römische Niederlassung. Von Dr. Martin Wanner, Stadtschreiber. Schafhausen 1867. 4° str. 56 a 9 tabulí.

Městečko Schleitheim (jmeno to již r. 973 se vyskytuje) leží při silnici vedoucí ze Schafhausu do Freiburka. Mnohá místní jmena o pravěku *keltickém* v krajině té svědčí, *Římané* tu po kolik století tábořili, po nich pak *Alemané* se tu usadili: není tedy divu, že v těch místech rozličné hroby a starožitnosti vykopávány bývají. Pohřebiště, které tu nedávno bedlivě bylo proskoumáno, záleželo asi ze 180 hrobů, které se celkem podobají hrobům Selzským, jež z vypsání Lindenschmitova známe. Z které doby pohřebiště Schleitheimské pochází, můžeš uhodnouti ze římských mincí, které tu v kamených hrobech byly nalezeny. Kromě mosaik a jiných nálezů římských vyobrazeny jsou na tabulích starožitnosti a lebky hrobů alemanských, k nimž jest přidán i výklad kraniologický. Porovnávací archaeologii bude důkladným spisem Wannerovým platně posloužено.

Regesta Historiae Neomarchicae. Die Urkunden zur Geschichte der Neumark und des Landes Sternberg, in Auszügen mitgetheilt von Karl Kletke. Erste Abtheilung. Berlin 1867. 8°. 416.

Desátý ročník spolku pro historii Braniborskou obsahuje stručné německé výtahy z listů od r. 1187–1402.

Měli bychom v badání svém historickém také bedlivé zření míti k diplomatářům a k regestám, týkajícím se starší doby zemí druhdy slovanských, jednak pro lepší dolíčení řádů slovanských v Čechách, jednak pro jazyk, jenž jest obsahem i formou nejvzácnějším svědkem minulosti národu. Ovšem že sebrání a vydání pramenů historie zemí slovanských od Němců sebe pilněji učiněné se strany slovanské, ne-li v jiném, aspoň v části jazykové, potřebuje vědeckého vysvětlení. Jest zajisté důkladnější povědomost jazyků slovanských mezi Němci velikou vzácnosti, zvláště v jazykové části historické (mezi pilnými sběrateli a vydavateli pramenů Meklenburských (n. p.) není *ani jednoho*, který by rozuměl jazyku slovanskému), tak že u výkladu jmen, osob a míst zhusta s naivními domysly mezi nimi se potkáváme. A jak mnoho jest materialu ku poznání národu v samých jmenech místních obsaženo. Rozumí se samo sebou, že v starých listech Braniborských jmena slovanská tak zmateně a nedůsledně psána jsou jako v listech Českých. Na příklad: jmena jezer: Konotope, Praznow, Lubelin, Scenne, Klukem, Netzube, Gelinino č. Gelnuno, Dolego, Gribenow, Woczunno, Wolitzno, Melne, Blandno, Zovina a. j.; řeky: Rutnitza Fluens in Ynam, Burka č. Burica, Plona, Babmitze a j.; jmena osad: Cozsterina č. Custerin, Drizina, Trebene, Doberpole, Barsdin, Lipana, Zden, Chrad Nepolske, Choritowo, Soveniza, Tuchape, Mezilbori, Lubno, Oborane, Prelauki, Chyne (hrad), Gorica, Lucowe, Zedelic, Dolsowe, Babyn, Zarino atd.

Zur Waffenkunde des älteren deutschen Mittelalters. Mit dreizehn Abbildungen aus Handschriften zur Parcivaldichtung. Herausgegeben von San-Marte (A. Schulz). Quedlinburg und Leipzig 1868. 8° 354 str.

Zbraně byly posud vypisovány dle starožitností hmotných, dotud zachovaných, čímž arci přehled zbroje velmi kusým zůstával. Vyobrazení, jichž rukopisy středověké takovou hojnost poskytují, byla posud jen umělecky posuzována, a hojné literatury středověké k věcnému pak vyrozumění minulosti nebylo platně užíváno. Příspěvky tuto oznámené zabývají se dobou od vyvrácení říše římské až do konce 13. stol. Po obecném úvodu následuje patero časových oddílů, v nichž se zbraně útočné, obranné, způsob pevností, lodí a válečnictví dle starých básníků a jiných autorů zřetelně vypisují. Důkladnou tou rozpravou dosažen výsledek a pokrok znamenitý.

Bibliotheca numaria. Verzeichniss sämmtlicher (in- und ausländischer) in den Jahren 1800—1865 erschienenen numismatischen Werke, herausgegeben von J. Leitzmann. Weissensee 1867. 8°, 200 str.

Kniha k vyhledávání spisů numismatických velmi příhodná, spořádání spisů i věcí alfabetické.

Dodatky a opravy.

Damasus Boemus (Pam. VII, 230). Durantis, narodiv se r 1237, študovav v Bononii, kdež i na mistrovství byl povýšen a na též universí vyučoval, byl tak řka mladším současníkem Damasovým a mohl dobře vědětí, z kterého národu Damasus pocházel. Damasův spis o pořádu práva sepsán byl v Bononii asi r. 1237. Muži v kanonickém právu zběhlí byli tehdáž velmi vzácní a do rozličných zemí zváni, tak že se s nimi hned tu hned onde potkáváme. Napsal-li tedy Diplovatasius z přesvědčení, nikoli ze zmatku Damascus *Ungarus*, šlo by z toho, že mistr Damasus později z Bononie do Uher povolán byl.

Státoprávní disputace r. 1385 (Pam. VII, 38). Vynechána byla první disputace Uberta de Lampugnano dne 8. listop. 1385, totiž *de permutatione beneficiorum*. Dle zprávy p. prof. Schulte chová se v knihovně kapituly Pražské rukopis, v němž jeden ze čtyř traktatů Ubertových jest obsažen.

Karlov (Pam VII. 265). R. 1510 vysadil *Matouš* opat Karlovský koželuhu Bartoši Milkovi vinici u zdí městských (Kniha Karlovská z r 1612. 97). R 1629 dne 17. cče. opat *Ezechiel Míčkovský z Palmberka* žádal děkana kapituly Vyšehradské, aby konšely Vyšehradskými zveden byl do domů a zahrad, druhdy ku klášteru náležitých, jež Nové město Pražské v právo své bylo uvedlo, které pak Ferdinand II opět ku klášteru vrátil. Zvedení stalo se do 13 domů a dvou zahrad, při čemž z každých dveří vyřízl třísku. (Kniha Vyšehradská z r. 1593, 215)

Ve sloupci 388 řádku 22 zdola čti místo jsou staré *nejsou*.
„ „ 391 pozn. 7. vynechej Dobrava.
„ „ 393 řádek 6. shora čti *Vacek a Vršovec Mutina*.
„ „ 394 řádek 5. shora čti v kraji *Zálabském*.

Redakcí Fr. J. Zoubka. — Tiskem a nákladem Dra. Fr. Skrejšovského v Praze.

Kostel v Holubicích. (Příloha k sl. 420.)

SPOLEK ... AK...
„ZORA"
V
BRN...

IN NATALI SCI
VENZEZLAVVI
DVCIS ET MART·
SCM LVCAM
IN ILLO TEMP

IXIT
IHC DIS

CIPVLIS SVIS

SPOLEK AKADEMICKÝ ČTENÁŘSKÝ „ZORA" V BRNĚ

XVI. ŠTYROK. U SKRBOVSKÝ

:ů
e-
to
a-
j-
:h

/a
ɹ-
V
d-
ář
:o
to

'f-
ɲé
i-
k,
h.
:h
a-
ɔu
vě
ɪu
i

si
ɔu
ni
u-
je,
n-
ɔi-
g-
n"
de
ɛr.
ɔle
o-
o-
a
ré
ně

anglických mincích středověkých shledáváme, vyskytuje se na penízích sv. Václava dvakrát, Ondřejský kříž sedmkrát. I znaménka, jichž si badatelé posud málo povšimli: kuličky, tři hřebíčky, kroužek (⊙) a ɣ na dotčených mincích najdeš. Rytí a ráz mincí sv. Václava jest tak hrubý jako ráz penízů Vratislavových (912—925) a Boleslavových (936—967).

Na tabuli Hankové (fig. 10.) vyobrazena jest i mince otřelá (obr. 1.), ze všech nejpamátnější. Líc ozdoben jest poprsím profilovým, v pravo hledícím. Hlava hrubého ražení přikryta jest jakousi paprskovou korunou, velmi nemotorně zdělanou, která podobá se spíše hřebenu kohouta o devíti špicích. Zdá se, že na té minci límec záhybovitého pláště naznačen byl. Vojvoda, tuto vyobrazený a křížek v ruce držící, jest tedy nejstarším a současným obrazem sv. Václava.

Umělecké hodnoty nehledej v našem obrazu, který podobá se současným vyobrazením na mincích německých, zvláště pak obrazu a paprskové koruně krále Ethelreda (979) na mincích anglických. Lelevel, který takových korunek čili pásků několik vyobrazil, nazývá je „corone ethelredine.“

Na mincích sv. Václava čtou se tyto opisy (legendy): VATZEI' DD. OX — ITADPAGN. — h ⊦ (Civitas Praga); VATZE: O. ROꝑ — PRAG ⊦ VAID. S. A. Na minci s obrazem sv. Václava čte se: VEZLAES₀ X VꝀOIOX. Na rubu jest pravice boží v jednoduchém obloučku, nad ní pak nápis: VEZLAESDXVꝀOIOX. [2])

Zmiňujeme se ještě i o tom, že p. Kilian v seznamu svém (čís. 11.) poznamenal denár, na němž prý sv. Václav s Boleslavem se spatřuje. Kromě toho přičítá sv. Václavu i minci, na níž, jako na penízi Boleslavové, meč s křížkem vyrazen jest. Na jiné minci jest prý meč s dvěma křížky a na líci orlice s nápisem VOEZLOV DUX, (kdež orlice sotva o pravosti mince svědčí. Red.).

Knížata Boleslav I. (936—967), Boleslav II. († 999), Boleslav III. (sesazen 1002), Ema Bavorská († 1006) a Vladivoj (1002—1003) užívali na svých mincích toliko hrubého obrazu svých osob s paprskovou korunou (jako na obr. 1.), od níž dvě tkanice vzadu dolů visí. Ruka boží, hlava spasitele, lomenice, na mincích pak Boleslava I. meč (jeden neb dvojí) s vedlejšími znameními nebo bez nich nejčastěji se spatřují, nikde pak obraz sv. Václava. Dle toho suď, co Hájek všecko smyslil a spletl, napsav, že sv. Václav bratru svému ve snu se zjevil, rozkazuje, aby obraz jeho na mincích raziti dal. Teprvé Jaromír (1004—1012) jal se užívati na mincích kromě tváře své a lomenice i nápisu SC. VECEZLAVS ač bez obrazu sv. Václava (Pam. II, 177, tab. VIII, čís. 3.). Oldřich, bratr Jaromírův (1012—1037), byl první, který kromě pravice boží, žehnající buď dvěma prsty nebo celou rukou, i poprsí našeho patrona en face s nápisem S. VENCEZLAVS hrubým rázem raziti dal[3]). Sv. Václav má tu na hlavě korunu s vysokými konci, k nimž nimbus těsně přiléhá. Oděn jest pláštěm buď s lomenými záhyby nebo s premováním; v pravici drží kříž; v levo vidíš také křížek (obr. 2.). Jest 20 variantů tohoto vyobrazení, které toliko věcmi nepatrnými od sebe se liší. I Oldřich sám má hlavu jako sv. Václav ozdobenu, drže někdy kříž, někdy oštěp s praporem o dvou, o třech neb o čtyrech koncích. Na některých mincích vidíš sv. Václava žehnajícího v profilu, knížete pak panujícího, an sedí. Obrysy obrazu knížete i sv. Václava jsou tak hrubé, že z nich nijak o tom souditi nelze, jakým spůsobem v ony časy hlavu přikrývali.

Obraz 1.

Obraz 2.

[2]) Tuto velevzácnou minci mylně připisoval Voigt Boleslavu II. Exemplar té mince nalézal se v numismatické sbírce hr. Waldšteina, biskupa Litoměřického, která do ciziny byvši prodána, od hr. Sternberka zase byla koupena, ale bez dotčené mince, již posud za ztracenou pokládáme. V Pam. I. 235—36 najdeš všechny nápisy mincí dobře vytištěné i místa jmenována, kde originálů nalézti lze. V Praze nacházejí se v museu 3, u c. k. hejtmana Smýkala 3, u c. k. krajského kasíra Kiliana 3 exemplary mincí svatováclavských; ostatní jsou v Berlíně, v Petrohradě a j.

Naše vojvodské mince 10. století podobají se dokonale mincím současným — viz n. p. mince Jindřicha I. (909—936), zvláště pak mince vojvod Bavorských, o nichž nelze říci, jsou-li dělány podle českých nebo české podle nich. Mince císařů a králů Německých od Karla Velikého až do Lothara II. (768—1125) velmi podobají se našim mincím vojvodským, Hankou vyobrazeným, ale jsou o něco věčší. Podíváš-li se na mince Jindřicha IV. a V., na mince vojvod italských a císařů řeckých (Konstantina Porfyrogenety) a porovnáš-li jich s penízy Bořivoje II., Svatopluka a Vladislava, přesvědčíš se, že jsou naše mince umělejší a že na nich velmi málo typů byzantinských zbylo: toliko pravice boží, krátký křížek s perlovými konci, dlouhý berlový kříž, Veronikon s křížovým nimbem, spasitel sedící na duze zbyly na českých mincích co dědictví ze řeckého východu.

[3]) Pradávný obyčej, raziti na mincích obrazy patronů zemí a měst býval v středním věku velmi oblíbeným. Na starých mincích byzantských vidíš obraz tváře Kristovy a P. Marie a na penízích měst italských poznáš zhusta, toliko po patronu, kterému městu peníz náležel. — Benátčané měli sv. Marka, Milanští sv. Ambrože (ambrosiani), Komští sv. Abunda, Rhodus sv. Jana křt., Řím sv. Petra a Pavla, Spalatto sv. Dušana, Piacenza sv. Antonína a Bassiana, Pisa P. Marii sedící na trůně atd. Viz Th. Friedlaenderii: Numismata medii aevi inedita. Berolini 1835. — Ludvík Německý užíval na penízích hlavy sv. Jana, Kunrat sv. Šimona a Judy; mince Otonovy ozdobeny jsou hlavou sv. Reinharta; město Lüneburg razilo mince s hlavou sv. Ondřeje, Boleslav Chrabrý s hlavou sv. Vojtěcha. V Čechách nejčastěji sv. Václava na penízích spatřujeme, toliko na mincích Břetislavových vidíš sv. Víta (Pam. II, tab. XXI.), na mincích pak Vladislava I. i sv. Vojtěcha vedle sv. Václava. Teprvé Jan Lucemburský a Václav IV. zdobili své mince sv. Janem křtit., Zikmund pak, Albrecht a Ladislav razili na zlatých mincích sv. Ladislava, kr. Uherského; na stříbrných mincích Ferdinanda II. spatříš P. Marii Vítěznou.

Patrně rozeznáš toliko dlouhý plášť, oštěp s praporem s kulatým bodem u prostřed, a při sv. Václavu plášť perlami premovaný (obr. 3.)

Obraz 3.

Za Břetislava I. (1037—1055) proměnil se typus mincí znamenitě. Spatřujeme na nich sv. Václava po prvé s praporem o třech koncích dvojím spůsobem vyobrazeného. Na obr. 4. vidíš profilované vyobrazení žehnajícího sv. Václava s praporečkem; na hlavě má přilbu, na prsou pak a na rukou kovové odění s puklicemi. Na obr. 5. modle se neb žehnaje, rukou vzhůru pozdvihuje; jakási mitra kryje hlavu jeho, ostatní šat podobá se plášti a dlouhému zpodnímu rouchu. Toto vyobrazení vyskytuje se v sedmeru nepatrných proměnách.

Obraz 4.

Obraz 5.

Adaukt Voigt (1. Theil, 12. Stück, 243) a po něm „Památky“ (tab. 19.) vyobrazují postavu sv. Václava v dlouhém rouchu, an kříž drže, druhou rukou žehná. Na jiném obrazu drží sv. Václav trojhran čili lomenici (snad co donator?); na jiném obraze vidíš téhož svatého po kolena, majícího na rameně plášť po římsku sepatý. Na obrazech, na nichž sv. Václav stojící se spatřuje, jest přikrytí hlavy nezřetelné, na spůsob turbanu. Povšimnutí zasluhuje i naznačené premování, s nímž se i v miniaturách shledáváme.

Za Spytihněva II. (1055—1061) a za Vratislava (1061—1092) ráz mincí se zhoršil, a jsou si penízy obou panovníků formou typů velmi podobny, pocházejíce snad od téhož rytce a raziče. Shledáš při těch mincích přes 50 variantů: hlavy profilové, osobu stojící neb sedící s berlovým křížem neb s jakýmsi oštěpem (obr. 6.); kromě toho vyskytuje se i ruka s berlou a s nápisem: S. WENCESLAUS.

Obraz 6.

Na mincích, na nichž Vratislav co první král Český vyobrazen jest s korunou o třech koncích, perlami ozdobených (obr. 7.), a se žezlem liliovým, vyniká na líci ze stavení chrámového ruka buď s oštěpem nebo spraporem s dvojím vykrojením (o třech cípech), s opisem: S. WENCEZLAUS. Nepřipomíná-li toto vyobrazení na oštěp s praporem sv. Vojtěcha ve Vrbčanech?

Obraz 7.

Na mincích Kunratových (1092) s architektonickými a podivnými reversy nebyl posud žádný sv. Václav spatřen.

Obraz 8.

Na mincích Břetislava II. (1092—1100) vidíš i profilované poprsí sv. Václava žehnajícího i vyobrazení téhož svatého, an kříž nebo kopí drží (obr. 8.). Povšimni si toho, že se na těch mincích po prvé zvláštní přikrytí hlavy, jakási čepice snad se zlatou křížovou páskou vyskytuje — v profilu, toliko jednou převázaná, v jejímž středu, nikoli na naší minci, než na penízích doby císařů franckých zlatá puklička s křížkem se spatřuje. Jest to pravý počátek mincí vojvodských.

Rytec a razič mincí Břetislavových užíval kontur velmi hrubých. Tím více překvapí tě živost a krása typů a podob na mincích Bořivoje II. (1100—1107), o nichž by myslil, že ani ze středního věku nemohou pocházeti a že podle antických razeny byly. Toga prætexta římských konsulův, čelní páska římských imperatorů a plášť na spůsob chlamidy, jimiž sv. Václav po prvé na dotčených mincích oděn jest, vzory antické připomínají. Jak obr. 9. svědčí, pokročilo rytectví za Bořivoje II. znamenitě, vymanivši se z barbarství a nemotornosti, již na starších mincích spatřujeme. V obr. 9. vidíš na mincích našich po prvé bratrovraha Boleslava, na jiné pak minci (obr. 10.) sv. Václava po prvé na koni, s přilbou a štítem.

Obraz 9.

Na jiných penízích Bořivojových vidíš anděla, nesoucího modlící se dítko k nebesům, a kolem něho nápis: *S. Venzeslaus.* Že dítko to *sv. Václava* znamená, není nejmenší pochybnosti. Na některých mincích téhož knížete, jichž jest asi 27 variantů, vyobrazen jest sv. Václav, an knihu otevřenou a říšské jablko v rukou drží.

Obraz 10.

Na mincích Svatoplukových (1107—1109), ještě úhlednějších nežli Bořivojovy, vyskytuje se 30 typů sv. Václava, jež slušno pokládati za varianty těchto tří obrazů:

1. Nalezáme po prvé poprsí sv. Václava co rytíře v brnění s vytaseným mečem a se štítem, puklicí ozdobeným (obr. 11.). 2. Na obr. 12. vidíš sv. Václava ozářeného, an kostelíček v rukou drží. 3. Sv. Václav sedí na trůnu, drže v ruce berlový kříž a pozdviženou pravicí žehnaje; před ním stojí chlapec, za nímž věčší osoba svatému něco (koflík?) podává. I ruku s kopím a nápis *S. Wencezlaus* na minci té vidíš.

Obraz 11.

Obraz 12.

S nejrozmanitějšími a nejkrásnějšími typy Svatováclavskými potkáváme se na mincích Vladislava I. (1110—1125), o nichž i numismatik Berlínský (Cappe str. 36.) napsal, že jsou dobrého rázu původního beze všeho napodobování cizích. Ze 27mi typů vytknu toliko nejpodařenější. Nejčastěji jest tu vyobrazeno poprsí sv. Václava v hebkém rouchu a plášti, an jednou rukou žehná, v druhé pak berlový kříž drží, imperatoru se podobaje (obr. 13.). Vidíš jej i nad otevřenou branou mezi dvěma věžema nade zdí městskou z tesaného ka-

Obraz 13.

mene, an kříž drží a žehná; jindy i sv. Vojtěcha vedle sv. Václava mezi věžema poznáš. Snadno se domyslíš, že na takových mincích (obr. 14.), nechtěje se anachronismu dopustiti, ideu znaku *měst*: zdi městské s věžema a branou otevřenou hledati nemůžeš, protože ohrazování měst v Čechách teprvé Václavem I. počíná. Snad se dotčené zdi hradu Pražského týkají. Ušlechtilé jest poprsíčko en face na minci (obr. 15.), na níž sv. Václav v pravici kříž drže, levou rukou žehná. Originální jest mince (obr. 16.), na níž jako počátek skládacího oltáře spatřujeme. Vidíš tu poprsí sv. Václava v čtverhraném rámci oltářovém s otevřenými, uvnitř křížky ozdobenými křídly, pod obloukem, nad nímž trojhraná lomenička vyniká. Na obr. 17. máš opět sv. Václava se sv. Vojtěchem nad dokonalou romanskou obloučkovou římsou. Na minci té vidíš po prvé raženu vojvodskou čepici s obroučkou příční sponkou a perlou. Obr. 18. představuje sv. Václava s pozdviženýma rukama, stojícího na stolici s oporou, oděného krátkým rouchem a vojvodskou čepicí; anděl, před ním stojící, kadidelnici drží. Na jiné minci sedí sv. Václav ozářený na stolici, oděn jsa hebkým rouchem; muž, před ním stojící, berlový kříž drží, ruku zdvihaje jako ku přísaze při udělování léna. Na jiné minci (obr. 19.) stojí před sv. Václavem, majícím na hlavě vojvodskou čepici v ruce pak zakřivenou berlu, muž s kopím a štítem. Na mincích Vladislavských vidíš sv. Václava také po prvé s praporem a štítem zároveň prapor, jejž v pravici drží, daleko dolů splývá; podivným spůsobem jest chodidlo okolo štítu s vysokou puklicí zahnuto. Podotýkajíce, že na mincích Vladislavových sv. Václava i s páskou na čele na spůsob imperatora (obr. 20.), a po prvé s vojvodskou čepicí a září svatých zároveň vyobrazeného spatřujeme, pomíjíme vyobrazení jiných, k našemu spisování méně důležitých. Postava, již dva andělé nesou (obr. 21.), a děťátko, jež anděl drží (obr. 22.), také sv. Václava představuje, jakž se při něm čte: *S. Wenceslaus:* oslavenou duši P. Marie na nebe vzaté i duši našeho oslavence staří umělci podobou dítěte znamenali. Tomu však nemůžeme dokonale rozuměti, zdali postavu sedící na duze, ana pravicí žehná, levicí pak kříž drží, za sv. Václava sluší pokládati, jelikož Byzantin a starší středověk spasitele stojícího na duze představovali.

Obraz 14.

Obraz 15.

Obraz 16.

Obraz 17.

Obraz 18.

Obraz 19.

Obraz 20.

Obraz 21.

Obraz 22.

Na mincích Soběslava I. (1125—1140) toliko čtvero zvláštních typů sv. Václava spatřujeme. Vidíme jej se sv. Vojtěchem na jednoduché zdi městské s otevřenou branou; berlový kříž poprsí obou svatých od sebe dělí (obr. 23.). Na jiné minci podává sv. Václav kříž vojvodě s dvojrohým praporem. Někdy bývá vyobrazen, an sedí, jsa září svatých ozářen; někdy stojí mezi dvěma zbrojnoši, jichž jeden meč, druhý kopí drží. Na všech mincích Soběslavových jest i štít sv. Václava i štít vojvodův vysokou puklicí ozdoben. U Voigta jest vyobrazena mince Soběslavova, na níž anděl sedící se spatřuje. Nesluší-li jej za sv. Michala pokládati, na nějž sv. Václav před svou smrtí při hostině pamatoval, bylo by věru s podivením, jak spanile rytec a razič o našem svatém soudil.

Obraz 23.

Za Vladislava II. (1140—1173) byl nový spůsob penízů v Čechách zaveden: stříbrná mince dutá č. *brakteaty*. Mince té v 12. stol. po střední Evropě hojně užívali, zlaté i stříbrné, ale nelze dokázati, odkud původ vzala. Ale k našemu úmyslu se brakteaty nyní nehodí. Na plochých denárech dotčeného knížete shledali jsme trojí typus sv. Václava: buď žehná oběma rukama nebo jenom pravou, prapor v pravici drže; poprsí s mečem, pozdviženou pravicí žehnající; nad zdí městskou mezi dvěma věžema.

Mince Fridricha I. (1175—1197) jsou rázu tak umělého a krásného, že se tomu sluší podiviti, kterak za samé zpoury, bouře a bezvládí, jež v těch dobách shledáváme, spůsob mincí tak se mohl zdokonaliti. Podotýkáme, že za Fridricha po prvé spatřujeme na minci sv. Václava, an se svým sluhou Podivinem víno lisuje, o čemž Christanus in Vita S. Ludmilae et Wenceslai c. 6. p. 73. vypravuje (obr. 24.). Kromě tohoto vyobrazení vyskytuje se i bratrovražda, poprsí a j. na mincích Fridrichových, jimiž končí doba původních typů sv. Václava.

Obraz 24.

Na mincích Přemysla Otakara I. a nástupců jeho žádného sv. Václava nenajdeš, až po stu letech za Václava III. (1305—6) na *malých* groších Pražských, tak zvaných, na nichž se sv. dědic ozářený v koženém krznu a s praporem spatřuje. (Obr. 25.). Na týchž groších i za Jana Lucemburského (1311—1346) sv. Václav vyobrazován býval co nadkolení v perličkovém obvodu vojvodskou čepicí, límcem hranostajovým, se štítem a kopím. Od té pak doby spatřujeme sv. Václava čím dál rytířštějšího a zbrojenějšího, tak že nynějšímu stálému typu víc a více se přibližuje.

Obraz 25.

Památna jest pečeť Frydrichova (1173—1174, 1178—1189), do bílého vosku vtlačená, mající průměru 2″ 1.5‴. Vnější i vnitřní obvod s minuskulovým nápisem: † Pax ducis Friderici in manu sci Wenceslai. Plocha pečeti ozdobena jest sv. Václavem rytí velmi umělého. Podoba svatého, spočívajícího na stolci jest mladistvá, bez vousů, s krátkými vlasy, s hlavou nepřikrytou, toliko nimbem ozářenou. Oděn jest dlouhým rouchem, nad boky přepásaným; na něm jest plášť, na prsou růžičkovou sponkou spjatý. V pravici drží kopí s praporem mřížkovaným a úzce obroubeným, s něhož tři úzké tkanice dolů visí. V levici má srdčitý štít, na němž, jakož i na praporu, znaku heraldického není. — Vyobrazena jest pečeť v Dobneri: Monum. hist. IV., na tab. 1.

Podobnou pečeť shledáš při listech Kunrata Oty (1182—1191) s nápisem: Pax Ottonis in manu s. Wenczelai. Vyobrazení Dobnerovo (na tab. 2.) není věrné, kteryžto nedostatek skoro při všech dílech sfragistických 18. století, ba i při mnohých spisech naší doby shledáváme. Sv. Václav vypadá v dotčeném vyobrazení příliš mladý. Úzké zpodky a jakési punčochové oděni nohou podobají se první miniatuře Svatováclavské v kodexu Vyšehradském, který snad z doby Soběslavovy (1129?) pochází. Stolec podobá se stolcím na starších typech, jest však ozdobnější. Průměr pečeti: 3″.

Takových pečetí panovnických s obrazem sv. Václava jest velmi mnoho. Ale nemohouce jich vyobraziti a nechtějíce kolikráte tuž věc opakovati, chceme o nich pomlčeti.

Překrásný jest obraz na zlaté bule Přemysla Otakara I. z r. 1224. Dva perličkové kruhy zavírají nápis: *Sanctus Wencezlaus Bohemorum dux.* Tvář sv. Václava jest mladistvá, velmi spanilá; s hlavy nimbem ozářené splývají dlouhé vlasy, jež čepice, kožišinou lemovaná, přikrývá. Roucho velmi slušně zahýbané, až k nohoum dosahuje: lemovaný plášť velmi malebně sedícího svatého vojvodu přikrývá. V pravici drží kopí s praporečkem, s něhož tři tkanice dolů visí a na jehož ploše tři rovnoběžné řady perliček se spatřují. Pravice, držící hustou ratolest palmovou, spočívá na trojhranném štítu s orlicí, nad níž řemen vyčnívá. Prostý stolec, na kterémž sv. dědic sedí, stojí na čtverhraném podnoží. Vyobrazení vzácné té podoby najdeš na Otakarově mincové pečeti v G. Grubers Lehrsystem m. diplom.- herald. Collegien. 1789, tab. IV. Též o této zlaté bule se zmiňuje Dobner v „Abhandlung über die böhmische Diplomatik“ ve spise: Abhandlungen einer Privatgesellschaft 1. Band, Seite 379. Od téhož krále máme vícero pečetí, z nichž některé se chovají v Pražské c. k. universitní knihovně. Podáváme jedné takové pečetě od r. 1214. ve fig. 2. vyobrazení.

Fig. 2.

Od téhož krále máme více pečetí v červeném vosku (podvržených?), z nichž některé se chovají v Pražské c. k. universitní knihovně. Zmiňujeme se o jedné takové pečeti, nalezající se na listině z opatství Plaského od r. 1214 (pod signaturou č. 4. B. 2.). Pečeť ta liší se od právě popsané (z. r. 1224) pouze tím, že v štítu místo orlice se nalezá bodec.

Přemysl Otakar II. vynechal i na majestátech i na jezdeckých pečetech velmi umělého rytí obraz sv. Václava, dav rýti místo něho dvouocasého Českého lva, nechávaje někdy na pečeti na okraji jako bezděky toliko slova: Pax Ottacari regis quinti in manu sancti Wencezlai.

Z toho vidíš, že nejstarším znakem a obrazem země České, ač ne heraldickým, býval sv. Václav, nikoli orlice, trojříčí neb kotel (Pam. IV., 99.) [7]).

Sv. Václava se štítem s orlicí, jejž byl Otakar II. s pečetí vyhostil, přijali ochotně zemští a královští úřadové, některé kostely a cechy na své pečeti. Známa a sfragisticky památna jest pečeť Svatováclavská, jejíž pečetidlo z 13. stol. pochází a při dskách zemských uloženo jest. Zděláno jest z nejmladšího bronzu: držadlo, (fig. 3.), modelované trochu nemotorně, představuje lva jednoocasého, na zadních nohou sedícího, jemuž listkovitá hříva prsa pokrývá. Kulatá, 2″ 9‴ průměrná deska obroubena jest puntičkovaným okrajím, mezi nímž a vnitřním per-

na líci pečetidlem vytlačené. Dotčený panovník dal na rubové straně pečetidlem obraz stejné velikosti vytlačiti jako na líci, tak že pečeť jeho ražené minci se podobala. Mincová pečeť (dle skoumání velikého sfragistika Karla Savy) v Čechách dříve se vyskytuje, nežli v Rakousích, Bavořích, Uhřích a j.

[7]) Heraldické nesmysly: trojříčí a kotel zvěčnil novější náš věk, dav je r. 1835 vymalovati v kostelíčku sv. Vavřince na Petříně.

lovým ohražením čte se: S. Justicie. totius. terre. Sci. Wencezlai. Ducis. Boem. Písmo lapidalní i ostatní

Fig. 3.

rytba jest velmi mohútná. Sv. Václav vyobrazen jest mladý a bez vousů. Hlavu kryje otevřený helm bez hřebene a nánosku; nákrček s ní dolů visí jako s helmu, jejž co památku svatováclavskou v pokladu chrámu Svatovítského posud spatřuješ. Kroužkový pancíř přikrývá svrchní tělo, nohy pak jsou až po kolena plechovými pláty obrněny. V nimbu čte se: *S. Wencezlaus.* Na pásce, již sv. Václav v pravici drží, čte se: *Citat ad judicium.* V levici drží kopí s dvourohým praporečkem, na němž hvězda o osmi paprscích se spatřuje. Štítek trojhranný, jejž sv. dědic volně v ruce drží, ozdoben jest jednohlavou orlicí. V levo vyplněna jest plocha pečeti keřem nebo stromem. Pod páskou, svrchu dotčenou, sedí na stolici muž s krátkými vlasy a vousky. Oděn jest dlouhým rouchem; levicí berlu soudcovskou, pravicí otevřenou knihu drže. Za mužem čte se slovo: *Wencezlav* [8]); fig. 4.

Po Svatováclavské pečeti nejstarší jest pečeť kapituly Boleslavské, pocházející z konce 13. století — prům. 1" 11.'" Sloupky s kalichovými hlavicemi, románský, perlovým ornamentem ozdobený oblouk a vížky s úzkými obloukovými okénky zřejmě o původu pečeti svědčí. V architektonickém tom ohražení vidíš zavraždění sv. Václava. V osobě Boleslavově shledáš neobyčejnou pohyblivost, a vzpomeneš si tu na starší vyobrazení na minci Bořivoje II. (1080—1107). Prose klečí před vrahem sv. Václav, bezvousý, trochu dlouhovlasý. Nad ním čte se: *Scs, Wenzeslavs,* nad vrahem pak: *Boleslavs.* Na obvodu pečetí jest nápis tenkou lapidálkou: *Sigillum Ca* (pituli)

Fig. 4.

ecclesiae Bolesla (viensis). Otisk pečeti visí při listu pergamenovém z r. 1293 v Českém Museu. fig. 5.

Fig. 5.

Pozdější, vejčitá pečeť kostela Boleslavského u dělána byla podle starší, tuto vypsané. Scena vražedlná děje se tu pod trojí gotickou lomenicí s krabolemi, fialami a trojlisty. Pravice boží vyhlédá nad vraždou, při níž sv. Václav oběma rukama po prvé *za kruh* dveří se drží; dlouhé roucho a ještě delší plášť odívá klečícího. Boleslav tuze po římsku oděný, bratra za vlasy tahaje, mečem po něm se rozpřahuje. Vypsání a vyobrazení pečeti té z doby renesanční najdeš ve spisu páně Rybičkově na str. 6. a na tab. 4.

Krásná obdélná (mandorla, mandlovitá) pečeť visí při pergamenovém listu z r. 1320 v univ. knihovně Pražské čís. 85. Sv. Václav jest tu oděn rouchem, nahoře sepatým, až pod kolena sahajícím. Hlava přikryta jest čepicí. V pravici drží dvoulistý prapor, v levici

[8]) Otisky vzácného toho pečetidla, na něž před 30ti lety ředitel archivu p. Demuth upozornil, v archivech Českých i Moravských zhusta při listech visí. Vyobrazení najdeš v Klarově „Libussi" a v „Illustr. Chron. v Böhm." 1852, 676.

zdviká trojhraný štít s orlicí. Opis porouchaný čte se: *Sigil*[lum] *maj*[us] *(p)ragensis prepos*[iti] (?). — tedy pečeť proboštství kostela Pražského.

Velikostí a krásou vyniká kulatá 3" 3‴ prům. mající, pečeť Starého města Pražského, jejíž stříbrné pečetidlo posud v archivu Pražském se chová. Otisk byl prý po prvé k přivěšen k listu r. 1329. Opis silné vynikající latinskou lapidálkou mezi širokými perlovými čárami: — *Sigilum*: *civium*: *Pragensium*. Na silném podstavci, po obou stranách vlnovitém (vlnami snad Vltava naznačena?), stojí sv. patron země i města, sv. Václav, jehož mladistvou hlavu, kulatým nimbem ozářenou, přikrývá jakási mitra, těsně přiléhající, prsténkovým ornamentem ozdobená, podobající se mitrám na mincích Svatopluka, Břetislava a Vratislava. Vlasy, kolem čela jsouce rovně ostříhany, po stranách kadeřemi dolů splývají. Oděn jest kroužkovým krunýřem a krznem, po pás otevřeným a bohatě premovaným. Dole jest krzno zahnuto a velmi pěkně a volně od kolena odstává. Pás skládá se dle starého způsobu ze čtverhraných kovových kousků. V pravici, k prsoum přihnuté, drží krátký, široký meč, levicí opíraje o pravou nohu trojhraný štít, na němž po prvé na pečetech Svatováclavských *dvouocasého korunovaného lva* spatřujem. Po obou stranách vznešené postavy čte se: ✠ SCI WNZESLAVS. Nad vyobrazením svatého vyrýt jest oblouk, spočívající na dvou ploských obloucích mezi dvěma věžemi, které po obou stranách sv. Václava vzhůru se pnou. Nad dotčeným prostředním obloukem vidíš vížovité stavení s galerií, nad níž ochoz s cimbuřím se spatřuje: jehlancovitá, kulovitě ukončená střecha dovršuje celek, architektonicky hojně ozdobený, při němž pozoruješ, že z doby přechodní pochází. Z okna, trojlistem ukončeného, dívá se bradatý muž, v levo pak z okna vyhlédá mladá žena s naušnicemi. Nad tím oknem vidíš dvé okna, nad nimi pak římsu, a nad ní dvé okna čtverhraná pod galerií s cimbuřím, nad nějž jehlancovitá, kůrkami krytá střecha věže vyniká. Celá část architektonická obehnána jest zdí městskou z tesaného kamene se střílnami, kterážto zeď s předu i s zadu kulatými vížkami opevněna jest. Sluší tedy tuto pečeť, neměli-li Pražané před ní jiné pečeti, považovati za pravzor starého znaku městského [1]). fig. 6.

Ze 14. a 15. století velmi mnoho pečetí s obrazem sv. Václava se zachovalo, jichž tuto musíme pominouti, majíce na zřeteli jenom ty, které charakteristickou architektonikou a jinými momenty uměleckými a kulturními zvláště vynikají, jako pečeť kapituly Pražské, z doby přechodní pocházející.

Pečeť ta, mající průměru 2" 4‴, rozdělena jest dvěma kruhovými oblouky, spočívajícími (jako na staré pečeti Boleslavské) na třech sloupcích. Nad prostředním sloupkem spatřuje se vížka s křížem, mající tři okna,

Fig. 6.

sklenutá lomeným obloukem. Ve výklencích stojí sv. Vojtěch a sv. Václav. Sv. Václav jest krátkovlasý a vousatý; hlavu přikrytu má vojvodskou čepicí, kožišinou lemovanou, se sponkou a s perlou. Oděn jest rouchem na způsob tuniky, úzkým pásem přepásanou; ramena kryje plášť. V pravici drží kopí s praporem, v levici pak trojhraný štít s orlicí. Mezi dvěma perlovými nitkami čteme: *Sigillum* ✝ *majus* ✝ *capituli* ✝ *sacre pragensis* ✝ *ecclesie*: V obloucích pak čte se: *Sanctus Adalbertus* a *Sanctus Wenceslaus*. Znamenité jest, že dole na této pečeti i znak biskupství Pražského po prvé se spatřuje [2]). Dále sluší se zmíniti o pečeti Oldřicha, probošta Pražského (z r. 1301), nalezající se v c. k. universitní knihovně pod sign. B 12, č. 61. Pomíjejíce zevrubného popisu, podotýkáme toliko, že v trojhranném štítu, který drží v levici sv. Václav se nalezá *kříž*.

Znám dlouhou řadu vejčitých čili mandlovitých pečetí biskupských, jež by velmi zajímavo bylo vypsati; neboť se na nich sv. Václav ve všelikých proměnách kroje vyobrazený vyskytuje. Zmíním se aspoň o některých.

Na pečetí z r. 1332 přikryta jest mladistvá, bezvousá hlava sv. Václava prostou vojvodskou čepicí, kulaté čepici kněží 11. stol. se podobající. Oděn jest krásným řasnatým krznem co znamením knížecího vojenského odění v 14. století, s ramenou pak splývá plášť volně přehozený. Štít, jejž sv. Václav levou rukou drží, má

[1]) Vyobrazena jest tato pečeť v D. Ed. Melly's Beiträge zur Siegelkunde des Mittelalters 1. Th. Wien 1846, 132.

[2]) Vyobrazení v Rybičkově: O erbích etc., str. 4. tab. I. — Menší pečeť kapituly Pražské viz tamtéž str. 5., tab. I.

se k výšce těla jako 1 : 5. Prapor, jenž v levici se spatřuje, jest dvoulistý. Kromě sv. Václava vidíš na pečeti i znak biskupa Jana IV. z Dražic — tři vinné listy z kořenaté révy vyrůstající [11]) — a znak biskupství Pražského: zlaté břevno v černém poli [12]). Nápis: *S. officiatus curie pragensis.*

Pečeť z r. 1345, již Dobner (Mon. Boh. III.) vyobrazil, podobá se předešlé, není však vejčitá, než kulatá, a sv. Václav, bezvousý a krátkovlasý, nemá na hlavě žádné ozdoby.

Týž Dobner vyobrazil také pečeť biskupství Olomuckého, jehož hlavní kostel zasvěcen byl sv. Václavu. Na této pečeti z r. 1353 jeví se sv. Václav co rytíř v těžkém brnění, dlouhým pláštěm oděný, stojící v čtverlistu, čtvercem ornamentovaném. Drží trojhraný štít s orlicí a prapor trojlistý. Na hlavě má čepici s přeponkou a kožišinou. Vedle hlavního obrazu vidíš také štítky se znakem biskupství i biskupovým. Nápis: *Secretum. Joanis. d. g. epis. Olom.*

Jiné poučné vyobrazení našeho patrona najdeš na pečeti téhož biskupství Olomuckého, přivěšené k listu pergamenovému z r. 1355 v Českém museu. Sv. Václav oděn jest pancířem šupinovým — i krzno, až po kolena sahající, jest šupinové. Čepici má vydutější, s perlou, bez přeponky. Prapor jest širší a visutým cípem ukončen. Štíty s orlicí, s příčním břevnem a s polovicí koně, jež na pečeti spatřujeme, jsou trojhrané. Dole po stranách jsou obloučky s dvěma modlícími osobami.

Na pečeti téhož biskupství Olomuckého, přivěšené k listu z r. 1357, v Českém museu, jest sv. Václav s neobyčejnou malebností vyobrazen. Maje mladistvou hlavu přikrytu prostou čepicí vojvodskou, oděn jest dlouhým, hebkým, řásnatým krznem a pláštěm, velmi krásně dolů splývajícím a po zemi se vlekoucím. Levicí drží štít dlouhý, z vnitř prohnutý, který ostrým koncem země dosahuje. V pravici drží prapor dvoulistý, tak že s zadu polovicí nad hlavu svatého vyniká a plnou, spanilou tvář tím krásněji od sebe odráží. Kdo pečetidlo ryl, byl jistě rytec velmi znamenitý.

K listu z r. 1369 přivěsena byla vejčitá pečeť Fridricha děkana Olomuckého, kterou již Dobner vyobrazil. V tabernakulu, trojí gotickou římsou ozdobeném, spatřuje se nadkolení sv. Václava v brnění, se štítem a praporem. Pod obrazem klečí v kulatém obloučku modlící se děkan, jehož jméno opis připomíná: *S. Friderici. decani. Olomucen.*

Asi z téže doby pochází pečeť university Pražské, založené r. 1348, dosud užívaná. Karel IV. klečí před sv. Václavem, obrněným, s praporem a štítem, asi tak, jak později na západní zdi Karolína v kamenu vytesán se spatřuje.

Zvláštní výjimkou jest kulatá pečeť (prům. 2″) úřadu viničného čili perkmistrovského v Praze, jejíž otisk v museu při listu z r. 1389 visí. V perlovém obvodu vidíš nadkolení sv. Václava, podobajícího se ozbrojenému vojínu z doby Justinianovy. Vtlačená vojvodská čepice má přeponku bez perly a jest po kraji premována. Co ochrance vinařství drží v pravici révu s kořenem, obnožem, listem a hroznem. Levici opírá si o bok, maje na ní zavěšený štít trojhraný, vypuklý, dvouocasým lvem ozdobený. Opis, majuskulí vyrytý, takto se čte: *S. magistri vinearum Pragen.* + fig. 7.

Fig. 7.

Můžeme říci, že koncem čtrnáctého století mízí s pečetí hebký, splývající šat sv. Václava, ustupujíc tvrdému, železnému, hranatému brnění, s nímž se odtud nejčastěji setkáváme. Jest se nám již tedy rozloučiti s původním, přirozeným knížecím oděním našeho patrona. Neboť i malířství i sochařství nevytvářelo již sv. Václava dle staršího roztomilého způsobu.

Viz u Dobnera (III. tab. 5.) pečeť z r. 1390, na níž dvě supích hlav o Janu z Jenšteina svědčí. Najdeš na ní sv. Václava v těžkém brnění s praporem velmi nehybně stojícího. Na dalších pak pečetech arcibiskupského officiatu skoro se stejnými podobami se potkáváš, leda že některá pečeť vyryta byla pilněji nebo nedbaleji. Na pečeti kapituly Pražské z r. 1393 uvidíš při sv. Václavu trojhraný štít se lvem místo orlice. Na pečeti téže kapituly z r. 1397 zůstal sv. Václav bez proměny, toliko znak Jenšteinský znakem Olbrama ze Škvorce (1396—1402) byl nahražen [13]).

[11]) Týž znak spatřuje se též na věži biskupské v Menším městě Pražském („u tří zvonků"), na západním portálu u Dominikanů v Starém městě Pražském a v sakristii děkanského chrámu Roudnického.

[12]) Užívalo tedy biskupství Pražské znaku svého již před Karlem IV., jehož potvrzením r. 1352 i platnosti diplomatické nabyl.

[13]) Znak Olbramův: oheň o pěti plápolech čili jazycích. Dle obrazu tváře Kristovy, náležejícího p. faráři u sv. Ducha v Praze, byly plameny ty červené v bílém čili stříbrném poli.

Až do 140letého neosazování arcibiskupství Pražského (1421—1561) přidávali arcibiskupové k obrazu sv. Václava, v pancíři buď hladkém nebo šupinovém, svůj znak rodový. V čas neosazení arcibiskupství užívala kapitula pečetí, jež p. Rybička ve spisu svém o erbích kněžských na tab. II. vyobrazil. Čím pak více blížila se doba copová, tím hřmotnějším stávalo se brnění sv. Václava, a krunýř jeho býval arabeskovitým listovím cizelován, jakž toho pečeť kapitoly z r. 1715 dosvědčuje, která za Karla VI. poprvé i v opisu pečetí titulu *semper fidelis* užívati se jala. Pozdější pečeť kapituly, velčitá, dobře rytá, 2" 8‴ průměrná, pak pečeť, již se posud v čas uprázdnění stolice arcibiskupské užívá, vyobrazují sv. přímo stojícího, ozbrojeného, majícího na ramenou plášť knížecí se širokým límcem hranostajovým. Na hlavě má čepici knížecí a co příznaky rytířské vlající prapor, dlouhý meč a zkudrlinkovatělý štít s orlicí.

Sluší podotknouti, že kromě Prahy i jiná města a městečka sv. Václava ve znaku i v pečeti užívala. Takovou pečeť měli ve Vodňanech již r. 1422 Jiná místa teprvé později znaku podobného nabyla, aneb jej teprv z pozdější doby známe. Městečku *Čisté* dal Ferdinand II. štít ve dvé půle rozdělený, jehož zpodní část jest červená s stříbrným pruhem — znak to vojvodů Rakouských, v hořejším pak zlatém poli stojí sv. Václav rytířsky oděný. *Choceňští* mají od r. 1712 v červeném poli sv. Václava, jejž dva vznášející se andělé čepicí vojvodskou ozdobují. *Levínští* užívají od dob Ferdinanda I ve znaku svém sv. Václava stojícího ve zlatém poli. *Štěpánovští* mají znak podobný, toliko místo pole zlatého pole červené. *Votickým* dal Ferdinand I. znak, v němž mimo jiná emblemata i sv. Václava za štítem v červeném poli spatřujeme. *Volyňští* mají nadkolení sv. Václava v červeném poli nad otevřenou branou mezi dvěma stříbrnými věžemi se zdí městskou [14]). *Starý Boleslav* užívá ve znaku i v pečeti znaku své kapituly: bratrovraždy — ale v kroji velmi barokovém.

Sluší podotknouti, že skoro všechny sv. Václavu zasvěcené farní chrámy ve svých pečetech sv. Václava užívaly a i dosud užívají.

Sv. Václav, pokládán byl ochrancem vinařů, sládků a ovčáků. Spatřujeme tedy při listu z r. 1466 pečeť sládků Pražkých se sv. Václavem v těžkém brnění, s praporem a štítem s orlicí; v pravo a v levo vyplňují plochu pečeti dvě zakřivená stíradla. Opis: *S. braxatorum Majoris civitatis Pragensis* Podobné pečeti užívali i sládci v Hradci Králové.

Bylo by s podivením, kdybychom v památkách Svatováclavských, jichž se takové množství ve znacích a na pečetech vyskytuje, nenalezli i několik nestvůr a nesmyslů heraldicko-sfragistických. Příkladem toho budiž pozdější pečeť proboštství Pražského, již na III. tabuli Rybičkově najdeš, jejíž znak posud i na „Starém děkanství" na Hradčanech spatříš. Jiří Bertolt Pontan z Breitenberka dostal od Rudolfa II. dne 2. února r. 1590 spletitý a přeplněný znak: Štít krásně zakrojený obklíčen jest pestrými ozdobami. Sv. Václav na kudrlinkovém trůnu velmi nehezky sedě, štít Jiřího Pontana v rukou drží, maje na kolenou Berkovské, křížem postavené ostrve. Aby pak sv. náš patron nedůstojnou službu štítonoše tím snadněji mohl zastati, musil po prvé prapor z rukou dáti a jej za stolici zastrčiti, tak že kus praporu s polovicí orlice za stolicí vykukuje. Ano ubohé orlici byla do levého křídla červená hvězda oktroyována! Znak pak Pontanův, jejž sv. Václav drží, jest tak přeplněn, že jedno druhému v něm překáží.

Projdeme-li v mysli památky Svatováclavské, jež jsme tuto dle 35 pečetí byli vypsali — ačkoli bychom třikrát tolik mohli vyčísti — shledáme, že byl sv. Václav na pečetech představován s hlavou nepřikrytou, s čepicí, přilbou, mitrou a j., o kterýchžto proměnách později při miniaturách se ještě zmíníme. I to jest patrno, že na starších štítech sv. Václava žádné orlice není, čímž opět důkladně se vyvrací domnění, že Čechové za starší doby mívali ve znaku jednohlavou orlici. Přesvědčuje nás tedy i sfragistika, že nejstarším znakem země České býval sv. Václav sám, jak jsme se již v části numismatické o tom přesvědčili.

Že pečeti, námi vypsané, *od domácích* rytců byly vyryty, o tom slušně nelze pochybovati. Zachovala se nám zajisté na mincích vojvodských jména rytců, jichž jehlou rytba na mince byla spůsobena. Když pak v Čechách v jistou dobu krásnější mince raženy byly, nežli kde jinde, proč by byly u nás nedovedli rýti pečeti sebe krásnější? Ale *po jménech* rytců pečetí darmo se pídíš.

III.

Poznavše nejdůležitější památky kultu sv. Václava, pokud v numismatice a v sfragistice se jeví, ohledněme se nyní po miniaturách, jichž časový postup a umělecký výklad za novější doby zvláště badáním prof. Woccla důkladného pravidla a základu nabyl, abychom i tu obrazných památek sv. dědice naší země vyhledali. Abychom pak vyčítání a vypisování miniatur svatováclavských nemusili příliš zkracovati, přestáváme nyní na

[14]) Viz: Vidimsky's Städtewappen Böhmens čís. 71, 98, 86, 265, 483, 545, 543. — Spis tento byl nákladným barvotiskem státní tiskárny Vídeňské na světlo vydaný. Pokud ve znacích jest správný čili nic, toho nedovolíme si rozebírati; o textu však díme zřejmě, že jest zhusta velmi plácavý, dětinský a nekritický! Státní tiskárna, vážíc takový náklad, měla se také o český text postarati, který by byl jistě mnohem správnější, aby i naše města ze spisu toho něco měla. Ale kdo pak na nás pomyslí, když se peníze vyhazují! Red.

tom, že zmíníme se toliko o *nejstarším* barevném vyobrazení našeho patrona, jež pro snadnější vyrozumění a posouzení věrným napodobením barvotiskovým ku „Památkám“ přikládáme.

Obrazem tím ozdoben jest památný náš kodex Vyšehradský nyní v univ. knih. Pražské. [15]) List 68. téhož kodexu, 15″ 6‴ z výši, 12″ 8‴ z šíři, ozdoben jest rámcem 11″ 5‴ vysokým a 8″ 9‴ širokým, jehož modrá půda mezi zlatými lístkami mušlovým ornamentem, žlutým, miniovým, světlo- i tmavomodrým s bílým tečkováním a s bílým obroubením okrášlena jest. Vnitřní půda, rámcem obroubená, jest zelená, pod malými lapidalkami a místy i ve veliké inicialce šmolkovitě modrá, toliko dolejší kousek v pravo zůstal bílým. Text evangelia malován jest lesklými zlatými literami v červených konturách, což o působení východního umění v Čechách svědčí, a čte se v tato slova: In natali sancti Venzezlavvi ducis et martyris. Secundum Lucam. In illo tempore dixit Jesus (řecky IHC) discipulis suis: (Si quis venit ad me et non odit patrem....). Inicialka *D*, kterouž slovo dixit, větším písmem než ostatní psané počíná, jest 6″ 7‴ vysoká a 4″ 6‴ široká a obrubuje, na spůsob řemení jsouc proplétána, obraz sv. Václava. Krásné zlaté řemení inicialky v červených konturách, ozdobeno jest na koncích liliemi a desíti malovanými ornamenty listovými. V pravo od inicialky bylo později připsáno menším bílým lapidálním písmem: $\overline{S}$. *Venzezlavvus dux.*

U prostřed písmenového proplétání a s části je zakrývaje sedí sv. Václav tváře mladistvé, bezvousé, jako na nejstarších otiscích pečetidel. Oči má otevřeny, vlasy hnědočervené, toliko pod uši splývající. Na hlavě nemá žádné čepice. Podivné, červené, u prostřed prohnuté záhlaví, jehož nožice se lvími tlapami ramenou svatého dosahují, zajisté nelze považovati za přikrytí hlavy, jemuž bysi podobného darmo hledal v kostumech středověkých, i ve známém spisu Falkově. Hnědými proužky na záhlaví nejspíše kožišina se naznačuje. U nás toliko na mincích Oldřichových (1012—1037) čepici, tomu záhlaví se podobající, spatřujeme, ovšem bez tlap dolů spuštěných. I hlava Pilátova opatřena jest v našem kodexu takovým červeným záhlavím.

Pravice žehnající jest v dlaň rozevřena, jako na některých mincích. V levici drží kopí červené, bílou tkanicí ovinuté, s praporečkem, v děli ve dvě pole rozděleným, na němž znamení heraldického *není*. Na kraji jest prapor třásnatý a třemi tkanicemi ku kopí přidělán. Oděn jest žlutou tunikou, jako knížata byzantinská a po nich i knížata v střední Evropě. Kolem krku, u prostřed svrchního šatu s hora dolů, na dolejším kraji a kolem rukávů jsou široké modré porty s červenohnědým obroubením a se čtverečky, červenými čarami od sebe rozdělenými, které šikmými křížky a tečkami ozdobeny jsou.

Nohavice jsou dole úzké, taktéž žluté, střevíce pak černé. Podobný šat a kroj v kodexu na více místech se spatřuje.

Sv. Václav sedí na faltisteriu, obyčejné to stolici knížecí a biskupské za starších časů. Skládací ta stolice končí na hoře dvěma zvířecíma hlavami, dole pak dvěma lvíma tlapami. Stolice taková v kodexu Vyšehradském pětkráte se vyskytuje, v jiných pak miniaturách a na pečetích přečasto se opakuje. Podnoží červeně malované, podobá se trojhrannému prismatu.

V hořejší části inicialky vyniká z oblak vlnovitých, světlejší a tmavější červeností naznačených, ruka Páně, při níž červený kříž se spatřuje, žehnajíc našemu svatému dvěma pozdviženými prsty, dle spůsobu a ritu řeckého. Ruka taková i na mincích českých i na mincích jiných knížat křesťanských ražena bývá, ačkoli u nás od Boleslava I. až do krále Vratislava († 1092), ač bez kříže, toliko s písmeny α a ω neb s jinými příznaky, ruka otevřená, všemi prsty žehnající, na mincích co znamení zůstávala. Ruku Páně, jak ji na našem obrazu spatřujeme, nalezáme již na mincích Jaromirových (1004—1012), a zároveň se znamením kříže na mincích Oldřichových (1012—1037).

Vyobrazení sv. Václava není, jako písmeny, konturováno červeně, než černě, kteryžto spůsob na západě obyčejným býval. Příteli umění může to býti příčinou k dalšímu badání a rozjímání.

Příloha naše barvotisková jest velmi zdařilá, rozeznávajíc se od originalu, stoletími vybledlého, toliko čerstvostí barev.

Dr. Waagen klade kodex Vyšehradský do první polovice 11. století, dotýkaje, že kromě řeckého žehnání spůsob umění a techniky francké projevuje a miniaturám románským 10. století dokonale se podobá, ačkoli černý podkladek pod zlatem (jiní národové podkládali zlato bolusem červenohnědé barvy) o slovanském původu téhož kodexu svědčí. [16])

[15]) O miniaturách kodexu Vyšehradského psali: prof. Wocel v „Grundzüge d. b. Alterthumskunde“ 1845, 135., Alex. Popov v musejníku 1846, neznámý dr. S-a v „Prager Zeitung-u“ 1852 (Kunstbriefe) čís. 61, 73 a 158.; Waagen v „Blätter f. literar. Unterhaltung“, Leipz. 1846, № 84. 86; „Berliner Kunstblatt“ 1850. a opět prof. Wocel „Mittheilungen d. k. k. Centralcommission“ a v „Památkách“ 1860.

[16]) Lze se nadíti, že dalším pilným badáním sami tak daleko dospějeme, abychom památek svých uměleckých nezastírali cizí autoritou, jako bychom sami zkušeností a soudem nechtěli neb nemohli krajanů svých i nepředpojatých přátel umění vůbec o věku a spůsobu našeho umění přesvědčiti. Škoda jen, že i v Praze, v níž tolik rukopisů, miniaturami ozdobených, jest uloženo, kromě veřejné bibliotéky university Pražské, v níž si badatelé poklady naše umělecké pohodlně a bez dlouhých milostí mo-

Kostel sv. Kříže v Chrudimi.

Vypisuje *M. Lissner.*

Jižní krajinu, za Kateřinským předměstím Chrudimským rozloženou, malebně ozdobuje gotický kostelíček sv. Kříže, který, obklopen jsa stromovím a hřbitovem, na vysině, táhnoucí se od silnice Městecké k silnici Slatiňanské, o samotě se vypíná a milovníka starobylosti z daleka svou tvářností a polohou svou k sobě vábí. K tomu kostelu z předměstí Kateřinského vedla někdy branou „Batikovou" cesta dlážděná; brána ta však asi koncem předešlého století za své vzala, a z dlažby jen místy se zbytky zachovaly. Obyvatelům Chrudimským kostelík ten již proto jest důležitým, že se za nejstarší kostel města považuje, a že jde pověst, kterak se prý kolem něho někdy město rozprostíralo. Ačkoli pověsti té všeho významu odepříti nelze, přece zprávy tvrdící, že kostel ten vystaven byl r. 987.[1], aneb že již před rokem 945 stával a že r. 965 fara při něm zřízena byla, základu historického nemají a spočívají bezpochyby jenom na domněnkách, jako mnohé jiné místní podání. Jistou a archaeologickými nálezy dokázanou věcí jest, že pole od „Škřivánka" a od „presu" okolo studánky „Jezbruna"[2] k sv. Kříži a k staveništi nového pivovaru se táhnoucí již pohanským obyvatelům naší krajiny pohřebištěm bývalo, a že ta místa v příčině náboženství již v dávnověkosti velmi vážena byla. I na samém hřbitově sv. Kříže, když roku 1865 při opravní stavbě na straně polední základy kopali, nalezli dělníci patrné stopy pohanského hrobu, totiž černou s popelem a uhlím smíchanou hlínu, v níž se černé, na povrchu hlazené střepy popelnic nacházely. Při podobné práci naši dělníci později na rozličných místech toho hřbitova bronzové kroužky otevřené, jichž jeden konec dle podoby lat. písmena S hadovitě otočen byl.[3]. Hrob ten náleží době pohanské, dokud ještě pálení mrtvol bylo obyčejem, když jisté o kostelu sv. Kříže ani slychu nebylo. Dle výroku nejznamenitějších archaeologů kroužky takové k nejpozdější době pohanství v Čechách a k počátkům křesťanského věku VIII—X. století

bou proskoumati, skoro nikde volného přístupu a příležitosti není k historicko-uměleckému studování! To nás jisté nespasí, chlubíme li se jeden po druhém uměleckými našimi památkami, když jich málo kdo užíti a skoro nikdo nemůže proskoumati. Bohu žel, že i nyní musíme ještě opakovati nářek, kolikrát již veřejně pronešený. Red.

[1] Historie Chrudimská, rukopis Jos. Peregettiho

[2] Památky II., 91.

[3] Kroužků těch našlo se 5, jsou tlusty jako silný drát; největší má průměr 2", nejmenší 1"; co zvláštnost připomínáme, že jeden kroužek toho typu, kolem prostřen jest ukončením hadovitým, a že jiný má podobu závěsky, přechod to patrný k novější podobě naušnic. Jak známo, nosívány menší kroužky toho tvaru co naušnice zavěšovány, větší pak co náramků se užívalo

přidružiti slušíť; možná, ba pravdě podobno, že některé z těch kroužků s mrtvolami křesťanskými, na hřbitov ten se dostaly, a že hned v prvních dobách po zavedení křesťanství v Čechách kostelík nějaký tu založen byl. Starověda tedy ovšem podporuje podání o starobylosti našeho kostela avšak způsobem spolehlivým, kdežto pouhým pověstem bez dokladů vědeckých víry dáti nelze.

Konečné jest věcí jistou, že vážnost, kterou to místo, již za dob pohanských mělo, jako v mnohých podobných případech i zde příčinu k založení kostela zavdala.

Že by kostel sv. Kříže byl v Chrudimi nejstarším, a že kolem něho původní město se rozkládalo, nezdá se býti zcela důvodné. Starý hrad Chrudimský, o němž listovní zmínka již r. 993[4] se činí, jistě jinde nestál, nežli tam kde jest nynější vlastní město — o tom svědčí poloha, starobylé opevnění ostrohu, nálezy z nejstarší doby pohanské a jiné pozůstatky; tam však kde bývalo hrad knížecí, tam i bývalo kostel[5]. Myslím tedy, že první kostel v Chrudimi byl nynější kostel děkanský, původně bezpochyby co kaple starého hradu, kdežto s hlavním stavením hradebním, které na místě nynější staré školy se vypínalo, nejbližší, ba bezprostředně spojen byl. V okolí sv. Kříže nepochybně již v čase velmi vzdáleném jakási osada pod ochranou Chrudimského hradu založena byla, která sobě na místě již pohanům posvátném ku své potřebě kostel vystavěla.

Původní kostel jistě byl dřevěný; nynější stavení kostelní zajisté ničeho neobsahuje, co by na dobu prvního založení připomínalo. Ze starší doby kostela našeho pocházejí tři stříbrné denáry, vykopané posledního času na hřbitově: jeden knížete Vratislava, panovavšího od r. 1061—1092, ostatní pak knížete Vladislava, panovavšího od r. 1110 až do r. 1125.

Z *kamene* bylo presbyterium vystaveno v první polovici 13ho století, neb nejstarší části stavby, ačkoliv jsou slohu gotického, přece upomínky na sloh románský patrné projevují.

Na levé straně býval v kostele až do r. 1865 starobylý skládací oltář, jehož křídla tak ku zdi upevněna byla, že archa zavříti se nedala. Když pak při obnově kostela tento oltář prozatím odstraněn byl, zpozorovali jsme na straně pravého křídla, dotud ku zdi obrácené, několik slov křídou, však jistě písmem 16ho století napsaných tohoto obsahu: „*Tento chrám Boží jest stavěn*

[4] Vocel: Pravěk země České I. 27.

[5] Erben Reg. p. 34.

[6] Srovnej Právo slov. od H. Jirečka I. 125

w lethu 1291“ a „*Stary tento chram Bozij letha 1291 „ „ g̃t mu trzy sta leth a piet.*“ Podle toho tedy pochází nápis ten z roku 1596. Zdali však nápis ten kostela *sv. Kříže* se dotyče, aneb, — co pravdě podobnější, archa ta z jiného, snad z děkanského kostela sem byla přenesena a zdali tedy poznámka ta k tomuto kostelu se táhne, to ovšem musíme pozůstavit dalšímu badání.

První spolehlivá zpráva o kostele sv. Kříže jest z r. 1349 a 1350, kteréhož času Arnošt arcibiskup Pražský biskupství Litomyšlskému čtyři dekanáty arciděkanství Hradeckého, totiž Chrudimský, Mýtský, Poličský a Lanškrounský postoupil. [7]). Čteme totiž, zvlášť v listu dne 4. listopadu 1350, že mezi jiným postoupeno bylo: „In oppido Chrudim parochialis ecclesia et domus fratrum prædicatorum et in suburbiis ejusdem oppidi parochialis ecclesia S. Crucis.“ Z toho jde patrně, že tenkráte při kostele sv. Kříže bývala již fara, a že kostel na předměstí se nacházel, což k tomu ukazuje, že tehdáž kolem toho kostela ještě stará osada, o které jsme se zmínili, se rozprostírala. Fara tato bezpochyby od času založení svého napořád byla česká, fara pak v městě samém od času založení nového, to jest vlastního vnitřního města dle způsobu německého za času krále Přemysla Otakara II., přistěhovalým a tehdáž městem vládnoucím Němcům sloužila. Ale česká fara při kostele sv. Kříže alespoň na čas přednost měla před farou hořejší; neb v listu biskupství Litomyšlského 18. října 1358 uvádí se co svědek Jindřich *děkan* Chrudimský při kostele sv. Kříže na předměstí. [8]).

O tom, jak dlouho zůstala fara u sv. Kříže, nemáme jistých zpráv. Že až do roku 1421 byla fara při tom kostele, vyrozumíváme z pozdější smlouvy, v knihách městských obsažené, [9]) kde připomenuto: „že r. 1421 v úterý před středopostí Matěj Košík prodal dům neb zahradu s místečkem Ješku Povykovi, a že vyznal tehdáž, že na to místo nikdo listu neměl ani žádným platem zavázán nebyl, kromě úroku rychtáře dvé kur a $1\frac{1}{2}$ gr. a *farářovi od sv. Kříže* 4 gr. jednou v rok na každé léto.“ [10]) Nenalezáme však v knihách městských, že plat ten i později odváděn byl. Podle všeho přestala fara ta již tehdáž, když Chrudim 28. dubna 1421 dobyta byla od Pražanů a Táborů, kdežto při kostele Panny Marie na nebe vzetí na místě faráře Břevnovského [11]) ustanoven byl kališník M. Lupáč. Byl snad tehdáž kostel sv. Kříže zpuštěn, neb jest pravdě podobnější, že v 15tém století a snad ještě déle v ssutinách ležel; bezpochyby tenkráte i osada kolem sv. Kříže tím spíše zničena byla, ležíc mimo město a nemajíc žádného opevnění, jelikož po něm zádné stopy není. Domnění ve spisech pamětných a příležitostných vyslovené, že kostel sv. Kříže i s osadou kolem něho rozloženou teprvé r. 1469 zpuštěn byl, když Zdeněk Konopištský z Sternberka co přívrženec kr. Matyáše Chrudimským předměstí zapálil, a že se potom farář přestěhoval ku kostelu sv. Kateřiny, nesrovnává se s pravdou, protože dle kněh městských [12]) již před r. 1461 u sv. Kateřiny fara bývala.

V pokojnějších dobách první polovice 16ho století přikročilo se, jak se zdá, k rozsáhlým a důležitým opravám a stavbám při kostele sv. Kříže. Na takovou stavbu ukazuje letopočet 1532 na vnější straně presbyteria. V stavbách těch pokračováno i v druhé polovici století 16ho, neboť dle kněh městských [13]) odkázal r. 1553 Václav Bláha 10 ~~fl~~ gr. na opravu kostela sv. Kříže; r. 1562 k témuž kostelu odkázal Jan Střízka 10 ~~fl~~ gr., a r. 1580 odkázaly Žofie Šarova a Magdalena Křížova též na opravu sv. Kříže po 10 ~~fl~~ gr. Tenkráte byl snad vystaven sínec v západním průčelí, nad nímž do r. 1865 býval kámen s nápisem: „Leta tisyciho šestisteho pateho [14]).

Jaké osudy potkaly kostel za času války třicítileté, není nám povědomo. Víme jenom, že r. 1634, jak knihy pamětní svědčí, počali v Chrudimi lidé „na bolest moruí“ mříti, a že od měsíce září až k novému roku pochováno při sv. Michalu a sv. Kříži 305, neb dle pramene jiného 530 osob. R. 1641 byla jižní zeď hřbitova vystavena, jakž o tom posud nápis svědčí.

Hlavních však oprav dočkal se kostel sv. Kříže, za dob válečných snad porouchaný a na dobro zanedbaný, přičiněním děkana Sam. Václava Hataše (nastoupil 1670, † 1685). Letopočet 1673, na straně oblouku triumfalního k oltáři obrácené vytesaný, naznačuje snad dobu, kdy s těmi opravami bylo započato. Dřevěný strop lodi chrámové udělán byl 1675; hlavní oltář ustaven nákladem a přičiněním Zikmunda Zapského z Zap a dotčeného děkana Hataše l. 1676 a 1677. Od toho času byl kostel sv. Kříže opět zanedbáván, a z celého 18ho století máme o něm jedinou zprávu, že Anna Brtničková na vyzdvižení nové sakristie při tom kostele odkázala r. 1729 30 zl., a že teprv r. 1774 přičiněním kostelních komisařův Karla Chocenského a V. Krišpína sakristii tu stavěti započali, kdež také kus zdi okolo hřbitova, po mnohá léta pobořené, opraven byl.

Vypsavše známé nám děje kostela sv. Kříže, přistoupíme k stavení samému a k tomu, co v něm a kolem

[7]) Balb. Miscell. Dec. I. Lib. V. p. 36.
[8]) Hyst. města Litomyšle od F. Jelínka I, 159.
[9]) Lib. Contr. I. fol. 9.
[10]) Dům a zahrada ta ležela tehdaž za Rybářskou ulicí, totiž v místech od valchy, k sv. Kateřině a dále.
[11]) Klášter břevnovský totiž dlouhou dobou měl právo podací při faře této.
[12]) Contr. I. E. 12.
[13]) Lib. testam.
[14]) Kámen ten od r. 1865. zazděn v průčelní zdi západní v pravo z nové předsíňky.

ného povšimnutí zasluhuje. Že pak kostel opravami r. 1865. takových změn radikálních se dočkal, že stavení to zcela novou na sebe vzalo podobu, zdálo se nám býti přiměřené, vypsati kostel pro další památku tak, jak před tímto rokem stával, čehož i proto jest zapotřebí, že zmíněné opravy ještě nejsou dokončeny.

Kostel, v hlavních částkách gotický, záleží z lodi, 7° 4' dlouhé a 4° 4' široké, a z presbyteria 4° 4' z děli, 2° 3' z šíři, kterézto v osmibranu se zakládá, šesti opěráky a čtyřmi okny opatřeno jest Není pochybnosti, že klenutí presbyteria, nyní dosti nemotorné, není původní, než že při zpustošení chrámu zničeno a teprv během 16ho století nynějším klenutím nahraženo bylo. Také kružba oken, dosti barbarská, nepochází z času původní stavby, než z doby úpadku gotiky. Jenom tabernaculum ve zdi při straně evangelií, vytesané z pískovce, z času původní stavby pochází a lupenovité jeho ozdoby dobu prvotní gotiky 13ho století připomínají. Že pak kostel ten, jak dotknuto, během 15ho století v ssutinách ležel, jde na jevo i z nápisu, loňského roku pod nátěrem presbyteria odkrytého, který následující, jakousi černou tužkou zběžně napsané verše obsahuje:

Tempore felici multi manerint amici.
Dum fortuna perit, nullus amicus erit.

Pak v pravo od toho:

Hic fuit Johannes pycha de hradecz anno dom 8° 6°

Takové verše nemohly nikdy napsány býti do kostela, službám božím sloužícího, nýbrž byly tenkráte psány, když v ssutinách ležel. Letopočet znamená snad rok 1506, což s okolnostmi, s písmem samým a s obyčejem doby té, při letopočtech století vynechávati, se srovnává.

Presbyterium 3° 1' vysoké, jest o něco nižší nežli loď chrámová, jsoucí 5° 3' zvýši. Loď jest v půdorysu souměrná, ana délka šířku asi dvakráte měrou převyšuje. Strop záležel z pažby dřevěné, malovanými arabeskami ozdobené, nad obloukem pak triumfálním měla lišta nápis:

Templum hoc S. S. Cruci sacrum studio et industria venerabilis D. Samuelis Wenceslai Hatass decani chrudimensis renovatum. A. 1675.

Gotický sloh, opravami 17ho století v lodi chrámové téměř setřen; jen dva vchody a jedno okno na straně polední v původní podobě až do dob nejnovějších se zachovaly.

Kostel sv. Kříže má mimo hlavní oltář v presbyteři dva oltáře v lodi. Obraz na hlavním oltáři pochází z našeho století a jest hodnoty nepatrné. Starší obraz toho oltáře visel dosavad v lodi; jest zdařilejší a má dole nápis:

Prænobilis et consultissimus Dn. Sigismundus Zapski de Zapp, civis consularis Chrudimensis huius altaris sculpturam fieri fecit Anno 1677.

Pod obrazem hlavního oltáře nachází se na dřevěné desce nápis:

Hoc altare ad majorem St. Crucis gloriam et doloros. matris Mariae honorem erectum est studio et industria S. W. H. D: C. et V. F. Anno 1678.

Písmeny ty znamenají: Samuelis Wenceslai Hatass decani chrudimensis et vicarii foranei.

Poutá-li tento oltář méně naši pozornost, povšimneš si zajisté s velikým potěšením oltářů pobočních, o nichž již výtečný archaeolog p. A. Rybička v časopisu čes. mus. 1848 důkladné popsání podal, kteréhož zde, novými nálezy jej doplňujíce, užiti si dovolíme. [15])

Při oltáři, v lodi v pravo stojícím, spatřuje se archa dřevěná, 3' 2" z šíři, 6' z výši. Obraz prostřední představuje na zlaté půdě bohorodičku s Ježíškem, vedle níž s obou stran sv. Kateřina a sv. Barbora stojí; v trojhranu, vykrouženém nad obrazem, vidíme Ecce homo; pobočná křídla na příč ve dvě pole rozdělena, v nichž, též na zlaté půdě, tři a tři apoštolové vyobrazeni jsou; v trojhranech nad nimi vyobrazena sv. Marie a sv. Jan. Na straně zpodní čili vnější levého křídla vyobrazen nahoře v trojhranu starec s nápisem: Propheta Jorimias (sic); pod ním Kristus stojící před Pilátem, a dole korunování Krista korunou trnovou. Na straně vnější křídla pravého, byvší přibité ke zdi, spatřili jsme v trojhranu starce s nápisem: Propheta Zachiryas (!), pod ním pak Krista na hoře olivetské, dole bičování Krista. Pod archou na predelle, přes 1' vysoké a šířku hlavního obrazu přesahující, vidíš zjevení Páně. Podobná archa nachází se na levém oltáři. Končí nápodobně trojhrany. Hlavní obraz 3' 5" široký a 4' 5" vysoký, s části později opravovaný, představuje vzkříšení Páně, na křídlech pak otevřených, rovněž na čtyři pole rozdělených, spatřují se v levo nahoře sv. Petr a Jan, dole sv. Jakub a Filip, v pravo nahoře Kristus v zahradě sv. Magdaleně se zjevující, dole pak tři ženy s mastmi k hrobu se ubírající (křídlo toto jest již velice porouchánо). V trojhranech vyobrazen Kristus co soudce živých i mrtvých a dva sv. vyznavači. Na stranách posavade ke zdi obrácených, a to na straně křídla levého spatřujeme zvěstování P. Marie, celou výšku obrazu zajímající, a nad ním v trojhranu obraz starce s nápisem: Rex Davit Propheta. Na křídlu pravém vyobrazen anděl s nápisem: Ave Gr. Plena; v trojhranu poprsí starce s nápisem: Propheta Abacuc. Právě na tomto křídle, do r. 1865 pevně ke zdi přibitém, našli na straně nepřístupné poznámku, křídou napsanou, o níž jsme se již zmínili. Na desce pod archou (predella) viděti několik sv. patronů českých a jiných sv. vyznavačů.

Archy tyto posud jsou nejenom největším pokladem kostela sv. Kříže, než i důležitou památkou naší vlasti

[15]) Velectěný přítel náš p. A. Rybička i k tomuto našemu sepsání důležitými zprávami přispěl, začež mu nyní srdečné díky vzdáváme.

vůbec. Pocházejí bezpochyby z staročeské školy a byly okolo začátku století 16ho malovány. Hodnota jich umělecká, zvláště maleb na oltáři p. Marie, bez pochyby jest veliká, a velice litujeme, že obrazy, zvláště pak obraz P. Marie, sv. Kateřiny a Barbory, dole valně porušeny a barvy sem tam již zcela sloupány jsou. Jest důkladné opravy rukou spůsobilého umělce a znalce věci na nejvýš zapotřebí a nedostane-li se pomoci co nejdřív, opět vlast naše památky znamenité zbavena bude.

Na pobočním oltáři s pravé strany nachází se vedle vypsané archy také dobře malovaná náhrobní tabule Martina Petráska, měštěnína a řezníka Chrudímského z r. 1616 [16]). Na levém oltáři též vedle archy nápodobně vidíme náhrobní tabuli bez nápisu, toliko s podobou modlící se dívky — pochází též ze začátku 17ho století.

Třetí tabule náhrobní visela v presbyteři nad sakristií s vyobrazením vzkříšení Páně a s nápisem velmi setřelým, z něhož jenom zbyla slova následující:

. . 15 . . hic tumulatus jacet CL. e M. [17]) rapuitque
Vir virtute gravis, variis et artibus auctus
Civibus acceptus cunctis jucundus egenis
Sic merito Clemens nomine dictus erat.
Nunc valeas Clemens dulcique sopore quiescas
Donec eris superos jussus adire domos.

Pak následují dva verše řecké, v čas. mus. 1848 486 otištěné. Použití veršů latinských a řeckých při náhrobku měšťana jistě jest důkazem vzdělanosti Chrudimských v století 16tém. —

V kostele samém hrobový kámen ještě zmínky zasluhuje. Nachází se v lodi s levé strany a byl jím jakýsi východ z kostela na hřbitov zazděn.

Nápis kolem dvou klečících mladíků zní takto:

Letha P. 1594 na de S° Hawla 2 hodin na nocz v letech 23 zywot swug dokonal P. Mladeczi Gme. Jakub Syn Slowutne° Pž Martya Petraska . . tez Waczlawczk po Sw. Lu. v 10 ho. 13 leth dokonal tielo gegyzto no tom° myste odpocziwa oczekawage wzkrzisseny k. we. Slaw. — Dole znak řeznický.

Důležitější kameny hrobové nacházejí se zvenčí u sakristie s nápisy následujícími:

1. Leta M. D. S. O. (snad 1550) panna Johanna Zapska z Zap a . . pochow. . gest Pan . . racz d. . . .

Uprostřed erb rodiny Zapské, trojhran rohem dolů obrácený [15]).

2. Georgio Swiechino a Paumberk viro pacis et charitatis christianae studiosissimo qui mortuus est anno domini 1553 die 7. Septemb. Joannes. Gabriel. Matias filii moestissimi hoc pium amoris opus fec. . .

Nahoře erb Svechínů: vztýčený jednorožec vedle větve vavřínové [19]).

3. Kámen s nápisem otřeným, na němž znak s hlavou jelení, nad přilbou pak ruka ozbrojená paroh jelení držící.

4. Letha Panie 1592 w stredu po sw. Martine umrzel . . . tuto tielo geho pochowano gest oczekawagicze przissty Syna Boziho k saudu. (u prostřed:) Ty kameny sou wlozeni nakladem Jana Brachaczka gich wobou wlastniho syna.

(Dole znak řeznický a W. y.)

5. Letha . . 98 w strzedu po sw. Worssyle žiwot swug dokonal slow. P. . Jakub Hana saukenik a saused miesta Chru. . . .

(Dole znak soukenický.) * [20])

7. Leta 1598 we cztwrtek po swatym Waczlawie urozeny pan Jan Worelsky ze San nenalezitie gsa zamordowan žiwot swug dokonal . uto tielo geho odpocziwa oczekawaje . . .

(Dole erb: Dva přes kříž položené háky k natahování samostřílů [21]).

7. Leta Panie . . stredu przed sw. Martinem umrzela gest slowutna Katerzina Brachaczkowa gegizto tielo tuto pochowano gest oczekawagycze przyssty Syna Bozyho su.

(Uprostřed vyobrazena matrona).

8. Letha P. 1606 w patek po po. . . . umrzela panna Magdalena Wogiřowa z Wacowic . . . . v 10 hod. przed S. Ondregem . . . uroz. P. W. Wg. . . S. z. W. . . w toto misto pohřbeny gsau.

(Uprostřed obrazy dvou panen, u jichž nohou erb, v jehož štítu 3 čtverhrany, jako pás vedle sebe postaveny, se spatřují [22]).

Předsíňka, jak již podotknuto, l. 1605 nad vchodem západním vystavená, byla později hrobkou rodiny Šmidlovské. Nacházely se v ní tři hrobové kameny: Jana Šmidla, svobodného pána „de Schmiden," naroz. 13. května 1748, zemřel. 12. dubna 1805, pak dvou dětí ve věku nedospělém zemřelých [23]). Při levém rohu předsíňky bývala kamená kazatelna.

Na hřbitově ležel kámen hrobový z mramoru bílého s nápisem:

Ludowica Comtissa a Sporkh nata Barona a Gablnkoven aetatis suae 20 mortua die 22 Martii 1788 [21])

---

[15]) Viz časop. mus. 1848 485. Dle šosov. reg. z r. 1586 držela Salomena Petráskova dům v čtvrti Kateřinské s něhož platila 8 gr.; po ní připomíná se tam Martin Petrásek, snad syn, že platil s domu toho 6 gr. s řemesla 10 gr. a že měl 3 zahrady. R. 1606—8 koupil Martin P. několik zahrad a rolí, z nichž byla jedna zahrada vedle sv. Kříže. Rod Petráskův, ačkoliv zámožný, nebyl inter patricios urbis pokládán, neboť není po celý čas nikoho z rodiny té mezi konšeli a staršími obecními.

[16]) Dle katastru Josefova z r 1787. v pravo od novoměstské brány v Chr. nazývá se „na Klimentce," snad dle držitelů z rodu „Klemens."

[17]) Původní sídlo rodiny Zapských ze Záp byla tvrz Zapy blíže Brandýsa nad Labem. V kostele ve Ctinovsi pod Řípem, kde rodina ta v druhé polovici 16ho století sídlela, viděti několik pěkných náhrobních kamenů k rodu tomu se vztahujících.

[19]) Viz rozpravu p. Rybičky o rodině Švechínů z Paumberka v čas. čes. Mus. 1863, 255.

[20]) Při odstranění kamene kazatelny, bývší na rohu staré předsíňky, shledalo se, že sloup kazatelny spočíval na polovici hrobového kamene, na němž nůžky postřihačské a částečný nápis z 16ho století: . . . . . umrzel Jan Han . . Saukenik ten autery przed S. Martinem proste . . . Rod ten držel pozemky při straně sv. Kateřinské ležící.

[21]) O rodu Vorelských neb Orelských ze Sán viz Slov. naučný. Tento Jan W. byl poslední potomek starožitného rodu svého.

[22]) Hrobový kámen ten týká se bezpochyby dcer p. Václava Vojíře Sasky z Vacovic, který toho času v Chrudimi bydlel. Náhrobek ten při stavbě r. 1865. zazděn do průčelí západního v levo z předsíňky.

[23]) Baron Šmidl držel dvůr na předměstí sv. Kateřinském, nyní vdově po Dr. Salaškovi náležející. Kameny hrobové r. 1865 zazděny v pravo z předsíňky.

[21]) Kámen ten při poslední stavbě r. 1865. zazděn v levo z předsíňky.

(Stránka 1:) + Ecce Crucem Domini fugite partes adversæ vicit Leo de tribu Juda Radix David Alleluya Ab agris et hominibus pro honor Jesu et hæc Sanctissima Signa repellantur grandines et alia maligna. Christus Rex venit in pace Dns Homo factus est et Verbum caro factum Jesus Maria Joseph.

(Stránka 2:) S N A D + A P S P + M Z D + A + Jesus Nazarenus + Rex Judæorum defendat nos ab omnibus malis.

Malinký tento talisman — plíšek plechový byl jen $^1/_8$″ vysoký a složený proužek jen 3″ dlouhý — pochází z druhé polovice 17ho století, a zasluhuje co známka své doby povšimnutí.

Pohřebiště v Křemyži a v okolí.

Příspěvky k archaeologické topografii od *K. Frosta.*

Křemyž (Krzemusch, Palack. Pop. 51.) leží hodinu cesty jižněji od Teplice, při silnici Teplicko-Bilínské. Ves ta bývá pro krásný park a milé okolí času letního od hostí lázeňských skoro každého dne navštěvována. Osada jest úhledná, majíc 50 stavení, zámek, kostel, faru, školu, dvůr se sýrárnou a továrny na dělání paraffinu a fotogenu z hnědého uhlí, na hliněné nádoby a lučební aparaty.

Pomlčíce o krasách přírody, jimiž se okolí Křemyžské, po dvě století již poněmčené [1]), honosí, pobavíme se toliko dávnou jeho minulostí, o níž pravěké hroby zřetelně svědčí.

V okršku jedné míle kolem Křemyže shledal jsem sám 38 pohřebišť a v nich rozličný spůsob pohřbu i hrobů. Našel jsem zajisté hroby kamené s kostrami; ploché rovy, v nichž kostra toliko 1′ pod zemí ležela; mělké dolíčky s popelnicemi (spalování) s přídavky i bez přídavků; nádoby, naplněné hlinou, s věcmi kovovými, beze vší stopy zbytků mrtvoly; nádoby se zbytky lidských kostí. Nádoby byly i hlinou i tvarem nestejné. Zpozoroval jsem, že v některých pohřebištích býval týž spůsob pohřbu, nádob i přídavků. Stejnou dobou aneb nedaleko od dotčených pohřebišť vyskytly se rovy docela jiného spůsobu, ale s nádobami a přídavky jako v pohřebišti sousedním, tak že shoda taková bez odporu o současnosti obou svědčí.

Dle nádob jsou rovy a hroby Křemyžské trojí; bylyť v nich nalezeny:

a. Nádoby tlusté z hlíny slídovité a kyzovité, z hruba dělané, ale úhledné, velké i malé. Byly nalezeny v hrobech kamených i v rovech hliněných, s kostrami i bez koster; vyskytly se i po různu v zemi s přídavky kovovými i bez přídavků. Nádoby ty byly větším dílem u vnitř jako ohněm očmouděny, z venčí pak byly pokryty jako cihlovitou neb žlutou lakovinou. I malé tenounké mističky a pekáčky byly vykopány. Zároveň s těmito nádobami byly vykopány věci z antického bronzu, ze železa nic.

b. Nádoby z hlíny stejnorodé, k níž toliko něco svoru bylo přimíseno. Byly vykopány v žárovištích, zároveň s věcmi železnými a se šperkem z čisté mědi nebo z bronzu zinkovitého, a to v dolících nehluboko pod povrchem země. Tvar nádob těch jest velmi krásný; ozdoba záleží z čar podlouhlých, z čar vlnovitých, koleček a. j. Nádoby tohoto spůsobu byly přikryty železnou pokličkou, nádoby pak v čís. 1. dotčené byly buď bez přikrytí aneb byly přikryty kamenem, nejčastěji zrnatým pískovcem, poněkud připáleným.

c. Hroby bez nádob. Kostry byly v mohylách i v hrobech deskových, buď se starožitnostmi velmi vzácnými nebo beze všeho přídavku.

Předeslav souborné toto uvažování, vypíši již místo a spůsob pohřebišť jednotlivých, aby si je přátelé archæologie na mapách svých snadno poznamenati mohli.

1. *V Křemyži* jest dvojí spůsob pohřbu a dvojí spůsob nálezů archæologických. Nádoby, jež jsme při *a* byli jmenovali, vyskytují se v pohřebišti, které za ves se rozkládajíc, až k samé vsi dosahuje; nádoby při *b* dotčené najdeš v pohřebišti, po němž se nyní ves Křemyž rozprostírá, ovšem jen náhodou, kdykoli někdo základů ku stavení atd. se dokopává. Pohřebiště ve vsi v sobě skrývá ostatky pradědů druhdy slovanských, nyní poněmčených obyvatelů Křemyžských, což se dokonale s pravdou srovnává, jelikož druhdy mrtví *v osadě* bývali pochováváni.

Když u dvora Křemyžského jámu pro odtok z chlévů kopali, našli 6′ z hloubi popeliště, v něm pak tenké střepy krásných nádob z šedé, stejnorodé hlíny. Nalezen tu i kulatý, vyhloublý kámen, ve dvě půle rozdělený, u prostřed otvorem opatřený. Kámen byl pískový, uhlazený, 16″ prům. a $4^1/_2$″ na kraji silný. Dále na tom místě nekopali.

U domu „zur alten Dorre“ jest půda lámáním vápeného kamene již celá prokopána. A přece našli ještě

[1]) Jména rodin jsou věčším dílem slovanská, a mnoho slov českých v německém hovoru posud slyšeti lze.

v tom místě mezi tenkými střepy nádob z načernalé stejnorodé hlíny a mezi kousky kosti hrot železný a kus železa, konci ostruhy se podobající.

Na poli „za stodolou“ (hinter der Scheune, rozkládajícím se až k vršku, zvanému „Kubitschker Sandberg“, dobývají uhlí pod dotčeným vrchem, při němž jest také pískoviště. Na tom poli i na sousední roli, již „Kuthe“ říkají, bývala druhdy osada, již byl Kubičkův pískový kopec obětištěm. Vrch ten jest nahoře plochý a tudíž dosti místa k shromáždění poskytoval. Posud vidíš, kudy naši asi druhdy chodívali. Na obou polích, zvláště okolo pískoviště jest velmi mnoho střepů: i pěkné bronzy byly tu již nalezeny. Střepy jsou většim dílem velmi tlusté, hlína pak smíšena s pískem a slidou: s vnitřní strany jsou střepy očazeny, z venčí pak jakýmsi červeným lakem potažený. Nalézají se tu i tenké střípky z černé hlíny: jsou z mističek a pekáčků. Na poli „za stodolou“ bylo již mnoho kostr vykopáno, ale nikdo si jich nevšiml, maje za to, že z válek Švédských neb z roku 1813 pocházejí. Avšak od té doby, co mám zalíbení ve věcech starožitných, lidé té krajiny také k podobným věcem zřetele svého obracejí. Všecky starožitnosti, které dotud na tom poli byly nalezeny, u kostr neb u kostí, ale vždy mezi tlustými střepinami způsobu *a*, jsou z čistého bronzu: po železe ani stopy. Po každé nalezen zároveň zrnatý kámen pískový, ohněm přičervenalý, jímž nejspíše roztlačená nádoba přikryta bývala. Pět bronzových jehlic, které tu byly nalezeny, uloženy jsou již v Českém museu. Byly tu také vykopány dva zavírací náramky z čistého bronzu, s vysokými puklicemi; jeden má p. hrabě Ledebour, druhý dostal se jakémusi Daunenbergerovi do Teplice. Na krku dětské kostry, na němž kámen ležel, nalezena krásná sponka bronzová — nedaleko Kubičkova vrchu. Na tom místě jest nyní veliká zpousta, již mnohý nález archaeologický zaniká: dobývajíce uhlí a vykopávajíce písek, povrch země stále skopávají a výkopem zavážejí. V místěce tlusté a uvnitř očazené nalezl jsem připálený kus srnčího parohu a pazourek. Nádoby proto tak snadno se rozdrcují, protože všecky věci, jichž jsem byl nalezl, nebyly v zemi hlouběji pod 1′.

Na jiném kousku role pod samým vrchem pískovým jest veliké pohřebiště, ale střepů ani kovů nebylo na něm posud nalezeno.

2. Severně od Křemyže, na poli, jemuž „*Kies*“ říkají, objeveny byly tři hroby 1′ z hloubi pod zemí, v nichž byly rozdrcené tlusté popelnice, uvnitř očazené, z hlíny se slidou a pískem smíšené; jiného přídavku nebylo. Jeden z těch hrobů záležel z desk fonolitových, 3′ z děli, 1½ z šíři.

3. *Schlehberg.* Kopec ten vystupuje jihozápadně od vsi, na hořejší cestě k Hostomnicům (Pal. Pop. 50.). Ten s planinou a krásnou vyhlídkou býval bez pochyby také obětištěm své krajiny. Na poli Schuberta Hostomnického, východně pod tímž vrchem, jest velmi mnoho střepin popelnic. Když tu r. 1847 kopali, vyhrabali veliké popeliště, 3′ pod povrchem země, naplněné sedými střepy vnějšku rozličného z hlíny dosti stejnorodé, jichž portové ozdoby byly velmi vkusné. I hráz z kamene, 5′ z šíři, byla objevena. Když ji prokopali, byla u vnitř země a v ní mnoho dřevěného uhlí. U prostřed byla hráz 3′ z výši. Že nebylo v popeliště a na poli vůbec více nalezeno, nežli čtverinraná železná jehla, jde odtud, že na poli v jiném místě dotud nebylo kopáno. Na planině vrchu velmi mnoho střepů popelnic starožitných najdeš.

4. *Hostomnice.* Ves tato leží pod Schlehberkem, na jižním konci předhistorického bydliště lidského, rozprostíravšího se po více než 60ti jitrech země. Po celém tom prostranství mnoho střepů nádob starožitných se shledává. Mrtvoly nebývaly tu pálený, než pochovávány, a bývaly k nim dávány nádoby buď prázdné nebo přídavky rozličnými naplněné. Náramek zavírací z antického bronzu díla velmi řemeslného, na způsob reliefu velmi drobně rytého, který tu, když hlínu na cihly kopali, r. 1847 nalezen byl, má ve své sbírce p. hrabě Ledebour. Cihláři Hostomničtí velmi mnoho hrobů prokopají, avšak, nejsouce věcí starožitných pranic povědomi, ničeho si nevšímají.

Po stranách obou cest úvozových, které ku silnici Teplicko-Bilinské z Hostomnic jdou, hroby pohanské se nalézají. V jednom z nich nalezl jsem mezi střepy krásnou zelenou jehlici z čistého bronzu.

5. *Schänkerberg.* Jdeš-li stezkou od Křemyže k severu, přijdeš k dotčenému vrchu. Na polích, ba i na stezce najdeš samé tlusté, s jedné strany červené, s druhé černé střepy z hlíny, slidou a pískem silně promíchané, a přesvědčíš se, že v těch místech bývalo podobné bydliště a pohřebiště jako u Hostomnic. Bydliště to bylo velmi rozsáhlé; neboť místo, na němž střepy a starožitnosti se nalézají, rozprostírá se od dotčeného vrchu i ještě hodně daleko do pole, „hinter Anger“ nazvaného, u prostřed kteréhož jsem našel na povrchu země mlat z pálené hlíny s otvorem, 9″ z děli, na nejširším pak místě 3 □″ plochy. Na témž místě bylo 2′ hlouběji popeliště, nebylo však prokopáno. Něco výše odtud na témž poli byla r. 1853 nalezena bronzová jehla s kulatou hlavicí, třemi čtyrpaprskovými hvězdičkami ozdobená, u prostřed jakousi přeponkou ve dvě polovice rozdělená, dole pak tupým zahnutím na způsob botky opatřená. Byla v starožitné nádobě džbánkovité, bezuché, přikryté kamenem pískovým, od ohně zčervenalým. Kostí neb jiných věcí při ní nebylo. Výška nádoby 9″, průměr 4½″.

6. *U sochy sv. Barbory*, stojící vedle úvozové cesty, blíže cihelny, severozápadně od Schänkerberku, s druhé

strany silnice, nalezl jsem šedou, již trhlou místičku z hlíny nesmíšené, s velmi krásnou mřížkovanou ozdobou. Byly v ní dva pazourky, posud nepotřebované. Průměr ploché té místičky $6\frac{1}{2}$".

7. *Chotějovice* (Kuttowitz, Pop. 50). Ves ta leží při Světecko-Kostomlatské silnici, jihozápadně od Křemyže. Místní kaple stojí na popelišti, v němž se mnoho střepů šedé hlíny nalezá.

8. *Chudeřice* (Kutterschitz, Pop. 49), severovýchodně od Bíliny. Když tu r. 1847 stavěli jezdecká kasárna, vykopali mnoho antických bronzů, železa nic. Čeho jsem se mohl dopídíti, uloženo jest ve sbírce p. hr. Ledeboura v Křemyži. Bronzy ty záležely ze sponek se řetízky, z větších i menších kotoučků, různých i spojených. Vykopáno mnoho koster [2]) a střepů spůsobu *a*. Sluší podotknouti, že některé bronzy Chudeřické i velikostí i kresbou podobají se bronzům nalezeným u Suisheimu v Badensku (de Ruig: Etablissements celtiques dans la Allemagne).

9. *Pfohls-Feld,*" blíže Chudeřic. Když odtud písek na kasárny Chudeřické vozili, vykopali dva hroby, čtverhranné to rakve z velkých trachytových desk Radovesických (Pop. 49). Zdá se, že mrtvola do takového kamenného obložení sedíc byla pochována. U nohou stály dva džbány s dlouhými hrdly, v nichž prý bylo víno, jak dělníci povídali. Oba džbány byvše bezporušení na světlo vydobyty, byly lehkomyslností myslivců z panství Bílinského, kteří do nich hole strkali, rozkotány. Stěny džbánů byly tlusté, z hlíny s pískem a slidou smíšené; z venčí byly červeně lakovány. Věcí takových dělníci nenašli, ačkoli pilný pozor dávali, jsouce ode mne napřed zaplaceni. I toho znamenité sluší dotknouti, že nohy mrtvoly spočívaly v hladké vyhloublosti pískovcového kamene, jenž byl 26" z děli a 8 □".

10. U *Bíliny*, u pískového dolu, bylo mnoho hrobů vykopáno — bez mrtvol. Popelnice byly z černé hlíny s ničím nesmíšené. Hroby ty byly malé, mělké dolíky s popelem a střepy, tedy rovy spalovací, popeliště. Kovů nebylo nalezeno, tím častěji velmi ploché místičky, 6—8" průměrné, s malounkým dnem. — Velké mísky podobného spůsobu bývají z husta nalezeny u Kolozruk (Kolosruk, Pop, 26), kde jim „backschüsseln" říkají.

11. *Chlum* (Chlumberg) západně od dotčeného pískového dolu Bílinského. Na tom vrchu jest veliká orná planina, na níž se nachází velmi mnoho střepů starého spůsobu (*a*), ačkoli tu posud nikdo schválně nekopal.

12. *Bílina* město stojí skoro celé na bývalé osadě pohanské. Kamkoli se u Bíliny ohledneš, všude najdeš střepy nejrozličnějších nádob hlíněných. Před několika léty, když u mostu při Bílinsko-Duchcovské silnici dům stavěli, vykopali nehluboko pod zemí deset koster, ačkoli jsem nedoslechl, byl-li při nich také nějaký kov nalezen. Knížecí zámek stojí na vrchu, jemuž Hrádek říkají. Vrch jest valem obehnán a hojně pokryt střepy. Na poli v Žižkově údolí jest mnoho střepů, jež znatel z daleka po šedé barvě pozná co starožitné. Na Hrádku, blíže sklenníku, bylo před lety několik nádob z černé hlíny vykopáno, které v museu zámku Bílinského uloženy jsou.

13. Při silnici Bílinsko-Duchovské jsou uhelné doly a cihelny, kdež kopáním staré hroby byly objeveny. Nádoby tu nalezené jsou věčším dílem tenké, z hlíny přičernalé, z venčí žlutě natřené. Bylo již mnoho celých popelnic nalezeno, ale kovu posud nic. Při dotčené silnici jsou pole a luka, na nichž v každém krtičném kopečku střepy popelnic a jiných nádob se nalezají.

14. *Porschen* č. Biliner Stein, jihovýchodně od Bíliny. Ani by neuvěřil, že vrch ten druhdy také potřebám lidským sloužil! Ač pak jest toliko od Kouče (Pop. 50) schůdný, nahoře pak úzký a špičatý, přece z dola až po témě poset jest tlustými střepy z hlíny se slidou a pískem, tak že se podobá, že za starodávna obětištěm býval, pod nímž u Kouče bydliště lidské se rozkládalo.

15. V *Ledvici* (Ladowitz, Pop. 51) na dolejším konci vsi, u cesty k Želenkám, bylo mnoho hrobů objeveno; bylo-li v nich co nalezeno, nevím. Na pahrbku mezi Ledvicí a Želenkami (Fuchshübel mu říkají) dal jsem r. 1850 prokopati mohylu, jejíž starožitnosti prof. Wocel v 1. sešitu svých „Archaeologische Perallelen" již vypsal. Asi 100° severněji od Liščí hory k Želenkám rozkládá se pohřebiště zvláštního spůsobu. Mrtvoly bývaly tu celé, pořádkem husté vedle sebe toliko pod zemi pochovány, a kromě kamenů nebylo k nim ničeho přidáváno. Každá kostra měla nad hlavou kámen na hranu položený, vedle obou ramen, přes kotníky a pod nohami byl taktéž kámen položen. Na tom pohřebišti, kolem pole kruhem se rozkládajícím, archaeologům ještě mnoho badání zbývá.

16. *Želenky* (Schellenken, Pop. 51). Ves toliko na kraji při silnici Hostomnické od archaeologa povšimnutí zasluhuje. Vyhrabal jsem tu v žarovišti mnoho šedých střepů hlíněných, kosti a zuby člověčí.

17. *Zabrušany* (Sobrusan, Pop. 51). Na návsí jest několik hrobů a žarovišť otevřených; posud nenalezeno ničeho, ale nikdo tam posud nehledal.

18. *Skrběna* (Sterbina, Stropina, Pop. 51). Pode vsí na polích mnoho střepin.

19. *Krinze* (Křinec?), pahrbek nedaleko mohútného pramene Duchcovského, před doubravou u silnice Bílinsko-Duchcovské. Před mnohými léty bylo na něm mnoho

[2]) Tak často se v tomto vypsání zmínka činí o *kostrách*, z nichž by kraniologové poněkud mohli souditi o národu, kterému kostry ty přisluší. Ale, bohužel, ani tehdáž, ani později nikdo na to nepomyslil, aby kostry ty byly uschovány a proskoumány. Red.

bronzů (hrotky a mince) vykopáno, které do hraběcího musea Duchcovského i do Sas se dostaly. Střepy jsou spůsobu starožitného.

20. *Jeníkov* (Janigg, Pop. 52). Pod pastvištěm (Janiger Hutweide), při též silnici, na proti Jeníkovu, na němž jest kamený lom, nalezá se po polích velmi mnoho střepů černé nesmíšené hlíny, a čím dále lom rozšiřují, tím více nacházejí hrobů pod trávníkem pastviště. R. 1853 vyzdvihl jsem tu sám z hrobu popelnici se železnou pokličkou a nalezl jsem v popelišti dva železné, u prostřed trochu vykrouhlé nože, 14″ z děli, nožům kuchyňským se podobající. Byly tu i dva kusy železa, rzí celé sežrané, tak že nemohl jsem tvaru jich uhodnouti.

21. *Kladruby* (Kradrob, Pop. 53.). Na poli „Röhrenfeld“ zvaném, u Kladrub pod Schänkerberkem (čís. 5.), jest velmi mnoho střepin starožitných. Dělajíce tu odtoky, vykopali 1½′ pod zemí dva hroby bez mrtvol: v jednom bylo bronzové spínadlo s velmi krásnými ozdobami; v druhém stála toliko nádoba bez přídavků.

22. *Prasetice* (Prasseditz, Pop. 53.). Ve vsi té, stojící při silnici Teplicko-Lovosické, nalezli, když ve dvoře školku zakládali, starožitnosti pazourkové a serpentinové, z nichž některé v zámku Teplickém uloženy jsou; ostatní roznesli dělníci, užívajíce jich prý k ostření kos.

23. *Doubravská Hora* č. zámecký vrch v Teplici. Když r. 1854 pohodlnější cestu na horu zakládali, musili na jižní straně skopati mohylu, v níž kostra ležela; bylo-li co při ní nalezeno, nedověděl jsem se.

24. *Doubravský Dvůr*. Na poli pode dvorem jest mnoho střepin, a byly prý na něm před několika léty i věci kovové nalezeny, které v zámku Teplickém uschovány jsou.

25. *Modlany* (Pop. 55.). Ve vsi jest lom kamene jako na pastvišti Jeníkovském (čís. 20.), při němž se často hroby objevují. Nádoby z tenké načernalé hlíny, kolečky ozdobené, stávají tu v dolíku, asi 1′ pod zemí. R. 1847 nalezl jsem tu sám krásnou nádobu, 7″ z výši, průměru 8″, níže hrdla rovnými čarami ozdobenou.

26. *V Stadicích* (Pop. 54. Pam. VII,...) žádného pohřebiště není, ale nad „rolí Přemyslovou“ na poli, jemuž „Popluží“ (Poblusche) dějí, jest pískový důl, jejž kopáním rozšiřují, starožitných hrobů při tom objevujíce. Střepy jsou tu tenké, z venčí do světla červené a mnoho prý tu věcí kovových nalézají. Jda na rychlo kolem pískového dolu, našel jsem několik věcí železných, mezi nimiž i pěknou podkovu.

27. *Ratschkenberg* (Hradisko?), jihozápadně od Stadic: na mnohých místech střepy popelnic; o jiném nálezu nevím.

28. *Brozánky* (Prosanken, Pop. 54.). U levého břehu Bíliny, naproti Brozáneckému mostu, u louky Bílinské (Bilawiese) rozkládá se pole „Prskovec,“ mající prst velmi sypkou a černou. Jest na něm nesčíslné množství tenkých, černých střepin. Ale nikdo tu ničeho posud neproskoumal; já, jda přes pole, toliko zuby člověčí jsem našel.

29. *Vrahožily* (Frauschille, Pop. 53.). Nad předními domky, ku kopci (Hexenberg-u) přistavenými, jest velmi mnoho popelnic, a byly již některé celé nalezeny.

30. *Rtín* (Ertín, Pop. 53.). Na kopci sv. Kateřiny, na němž prý stával druhdy kostel, nalezl jsem mnoho střepin a dva pazourky; dále nikdo nehledal.

31. *Velvety* (Welboth, 53.). Vcházeje od západu do vsi, na kraji pole popeliště najdeš.

32. *V Žalanech* (Schallan, 53.) stojí kaple na pohanském žarovišti, v hlíně pak u cihelny na kraji vesnice jsou hroby.

33. *Vebžany* (Weboschan, 53.). Na poli „starého rychtáře,“ nad cestou, jdouc k Žalanům, jest mnoho střepin takových jako na Schlehberku u Křemyže (čís. 3.). Na témž poli před dávným časem vykopána kostra s popelnicemi a věcmi kamenými.

34. *Nový Dvůr u Teplic*. R. 1854 vykopal tu nájemce dvoru několik popelnic.

35. *Bukovice* (Pop. 50.). V úvozu mezi Bukovicí a Mošňovem (Moschen, 50.), asi 100° pod Mošnovským křížem jsou dvě žaroviště, o nichž nevím, byla-li již prokopána.

36. *Kostomlaty* (Kostenblatt, 50.). Na poli „Popluží“ (Poblusche) jest mnoho starých střepin, ale nikdo tu posud ničeho neproskoumal.

37. *Hradiště* (Radelstein). Vrch ten byl již vypsán Kalinou z Jäthenšteina a Schleinem, lesním úředníkem (ve spisku „Der Radelstein“), posléze pak i ve Vocelově „Pravěku.“ Nepřidávám k tomu ničeho, nežli že do slova pravda jest, co o vrchu tom posud bylo napsáno. Kamkoli holí do země zabodneš, všude nic než popel a samý střep, z venčí červený, s druhé strany černý, tlustý z hlíny s pískem a slidou smíšené — starožitná to terracotta. [3]).

[3]) Jsouce vážnému p. továrníku Frostovi za to upřímně povděčni, že spolehlivými svými zápiskami topografii naší archaelogickou platně rozmnožil, přáli bychom si, aby se nám i o jiných krajinách vlasti naší takového přehledu dostalo. Ale na některých místech nechce nikdo nic čísti, tím méně něco pro vědu domácí podniknouti, čímž se stává, že některé krajiny v příčině archaeologické a historické posud neznámými zůstávají, jistě na škodu naší vědy. Red.

O knihách městských.

Jakmile králové a po nich pánové Čeští pro zlepšení důchodů svých i pro snadnější obranu země jali se hrazených měst zakládati, nastalo kromě vesnic právem purkrechtním čili emfyteutickým vysazených a rozdělených i v obcích městských úročné držení gruntů, čili majetnost taková, která potud byla svobodna, pokud platy a zvláštními povinnostmi nebyla obmezena. Takové osady a grunty, jsouce samým vysazením i zvláštními listy z povinností župních vyňaty a ve věcech soudních cúdě čili soudu župnímu nejsouce podřízeny, do desk župních čili krajských nemohly býti vkládány, tím méně pak do desk zemských, zřízených toliko pro osoby a grunty takové, které kromě berní zemských nikomu žádným platem nebyly povinnovány. Bylo tedy záhy zvláštních desk čili kněh *městských* zapotřebí, tím spíše, ana každá obec řídila se zvláštním svým právem a osobami ze sebe zvolenými.

V listech vysazovacích není zmínky o knihách městských, ale pro nestálost paměti lidské musili rychtáři a přísežní obcí městských na to pomýšleti, aby důležitější proměny vlastnictví a držebnosti, spůsobené trhem, směnou, nápadem, odkazem neb odumřením aspoň několika slovy pro potřebu občanů i správců obce v jedno byly poznamenány. I toho bylo zapotřebí, aby v paměti byla zachována všeliká správní opatření a rozliční městští řádové, jimiž zřízení městské z příčiny času a místa bylo měněno, opravováno a doplňováno, jakož i toho, aby stále pohotově byly skutečné příklady užívání městského práva, jimiž by konšelé v lavicích při soudech spravovati se mohli. Ze starších kněh městských, které časů našich byly dochovány, jde na jevo, že v městech bývala veliká bujnost a náchylnost k nepořádkům, jakž bylo přirozeno mezi lidmi, z rozličných končin německých svolanými, kteří táhnouce se po svém zisku, domnívali se, zaplatí-li úroků s gruntů a se svých živností, že mohou vymknouti se z pořádku, jímž obce měšťany své zavázaly, aby mírem a řádem města nabývala síly a vážnosti. Pro odstranění takových nepořádků, které i liknavostí konšelů byly rozmnožovány, byly knihy městské během 14. století i později také tam zakládány, kde jich dotud nebylo, zvláště když správa obce pro přibývání měšťanů stávala se nesnadnější. Netřeba ani toho dotýkati, že během času pro věčší složitost správy obecní a pořadu práva *jednou* knihou městskou všecky věci nemohly býti obsaženy, tak že již v 15. století i v menších městech vedle knihy městské, zvláště tak zvané, i knihy odborné, jako knihy trhů, smluv, svědomí, nálezů a m. j. shledáváme.

Nejstarší kniha městská, o níž v Čechách víme, jest „Liber vetustissimus“ Starého města Pražského, obsahující nálezy, nařízení, trhy a jiné věci důležité, na nichž obci nejvíce záleželo.

Dne 13. prosince 1311 začal v Novém Bydžově „Liber conscientiæ,“ v němž trhy a trestné věci obsaženy jsou [1]).

R. 1350 založena kniha Žitavská, a co v ní bylo psáno, mělo moc a platnost práva.

R. 1368 dal Havel Zvířetický z Lemberka Jablonnému desky městské, do nichž měli purkmistr, rychtář a konšelé znamenati věci památné. Ale desky ty shořely i desky konšelské (Schöppenbücher), jež byl Vratislav z Donína (1600—1619) po svých panstvích, i v Jablonném, založil. Ze 14. století nejspíše pocházela „zavřená kniha městská“ (das verschlossene Stadtbuch) v Lipém, která prý někým byla odcizena v čas rozepří města s vrchností.

R. 1380 potvrdil Jan z Michalovic měšťanům České Kamenice knihu městskou, „daz alles, daz dor yn geschriben wirt, daz daz alle crafft vnd macht haben zol, vnd do weder nymand weder reden zulle, weder mit worten noch mit werken by unsern hulden [2])“. R. 1592 byla moc a platnost kněh městských i soudních Kamenickým znovu potvrzena.

R. 1382 dne 6. února založena byla kniha Manětínská se svolením přísežných i celé obce města Manětína, s vědomím a volí Beneše komtura Manětínského. Do ní měly býti zapisovány nařízení (ordinationes), smlouvy (pacta) a rozsouzení pří (causarum conditiones determinatæ, jure judicii ipsius civitatis conclusæ), a to pro lepší pamět všech věcí (ut de his omnibus et singulis memoria melior habeatur).

Knihy městské byly z prvu latinské, později německé, nejpozději české; neboť nejstarší zápis český v knihách městských, o němž víme, vložen byl do kněh Hradčanských r. 1388; potom však všude čím dále tím více českých zápisů se vyskytuje (v Horaždějovicích r. 1417 a j.), až během 15. a 16. století jazyk český ne toliko v středních Čechách, než i skoro ku samému obvodu země v knihách městských se usadil.

Nejstarší kniha Náchodská pochází z r. 1442; novější Chomutovská, když byla starší shořela, dána byla městu Jiřím Poděbradským r. 1466, v mnohých pak jiných městech během 15. století knihy buď teprv byly založeny nebo obnoveny, péčí obcí samých nebo návodem rozumných vrchností, jako panem Vilémem z Pernšteina a j.

I z počátku 16. stol. dochází nás pamět, že v ně-

[1]) Et iste libellus duas habet distinctiones: prima pars est de venditione hereditatum et posessionum, secunda de excessibus.

[2]) Knihu Kamenickou z r. 1380 má dr. Charwat v Steinschönauě.

kterých obcích knihy městské buď teprv byly založeny nebo obnoveny. Dne 24. srpna 1503. povýšiv Vladislav městečko Strašecí, ku hradu Křivoklátu náležité, za město, obnovil mu privilegií, ohněm zmařených, rozmnoživ je některými milostmi, mezi nimiž i touto: „A knihy aby měli městské, v nichž by se všechny řády a potřeby městské jednati a zapisovati mohly, též i kšafty a pře mezi stranami, kteréžto knihy dvěma zámky zavřeny býti mají, a nikdy otvírány k vpisování do nich býti nemají bez přítomnosti konšelův, nic méně čtyr neb pěti osob přísežných.“ R. 1518 Kundrat z Krajku odjinud z Bystřine a na Boleslavi Mladém, hejtman kraje Boleslavského, „znamenaje mnohý nespůsob v obci téhož města (Boleslavi), zvláště co se při prodajíc:: a kupování gruntův, domův a jiných věcí zapisování dotýče, odkudž na časy budoucí nesnáze, soudy a hadrunky zníkají,“ rozkázal s povolením sestry své paní Johanky z Krajku na Ml. Boleslavi, „aby knihy obecné městské zvláštní k tomu spůsobený byly, a všecky věci obecné, buď kteréž pevně páni Boleslavští neb J. M. nařídíti ráčili, v nichž zapisovány byly...“ Předkem měly knihy ty býti knihami gruntovními [3]) a kromě toho měly obsahovati všelijaké věci zřízení a správy města se týkající.

Přejíce pak si, aby krajané na knihy městské pilný pozor měli a hojné zprávy o nich s „Památkami“ sdíleli, aby přestala již nesvědomitá nešetrnost, kterou již tolik knih městských za své vzalo aneb po rozličných místech bylo roztroušeno (jako v Plzni): klademe sem „zřízení města Pardubic“ vydané z nařízení pana Viléma z Pernštejna, vypsané z knihy Pardubské, která po veliký ohni zvláště za tou příčinou byla zřízena, aby obyvatelé, z rozličných panství do Pardubic se přistěhovavší, zvyky řádu městskému přivykli a dobrého bydla pod pánem moudrým a šlechetným v bázni a kázni si vážili. Poznáš, že zřízení toto bedlivého povšimnutí zasluhuje, nejsouc opisem obecných práv a řádů městských, s jakýmiž se zhusta potýkáváme, nýbrž zřízením dle potřeb místa do podrobna, ač stručně, vylíčeným, tak že v něm živobytí městské v řádné obci pána ve věcech občanských zběhlého a zkušeného jako v přehledném obrazu se spatřuje. I povahu pana Pernštejnského z některých míst poznáš: velikomyslnou dobrotivost, pořádek, přísnost, lidumilnost a u věcech náboženských neobyčejnou onoho času snášelivost.

I nejapnou rýmovaninu, jíž písař Pardubský knihu městskou zahájil, nezdálo se nám minouti, jednak pro zřetelný její ohlas časový, jednak i proto, aby z příkladu patrno bylo, jak chudobná a otrhaná byla Musa básnictví českého v ony doby, když latinská její sokyně nádherným vyšperkováním se stkvěla, strojenou lahodou oplývajíc [4]).

Fr. J. Zoubek.

[3]) „Item všeliký prodej nebo koupení gruntův, zahrad, lnk, rolí nebo stodol atd. při obci aby na radnici v knihy tyto zapsány byly, a platí od zápisu prodaje jeden groš český, a při kladení všelikých peněz půl groše společně dáti mají. Pakli by kdo zapsati prodeje nebo koupení zanedbal, ten trestán purkmistrem a konšely býti má.“

[4]) Konšek toho rýmování otištěn již v „Lumíru“ 1852, 13—14.

Zřízení města Pardubic r. 1515.

Podává *Jos. Smolík.*

Obecní toto zřízení města Pardubic vypsáno jest v knize „malé barvy,“ která se na radnici Pardubické chová a poslán k němu následující rýmovaný úvod od neznámého, snad písaře obecního toho času, psaný:

Ve jmeno svaté a nerozdílné trojice
kamenem stavěl město Pardubice
pan Vilém jeho ot vysoce urozený
z Pernštejna a na Helfenštejně pány;
maje dva syny velmi znamenité
postavy krásné v úřadech povýšena.
Pan Jan v markrabství moravském nejvyšším
hejtmanem v ty časy na Tovačově sedíním,
a pan Vojtěch v českém království
nejvyšším hofmistrem jest zvolený.
Týž pán Vilém jeho milost dostatečně
město Pardubice stavěl důkladně,
tu zámek i jiných několik jest obnovil,
znovu města sídlem, lidmi je osadil,
rozkládaje své všecky věci řádně.
Mnohý od jinud přijda hned se divil;
[illegible] dal,
jináče jsouc dosti sídlu na svých sedících;
[illegible]
[illegible] jej pán Bůh hofmistrství vyznamenalými
an jemu se všech stran zboží rostlo.
Myšl vtipná, srdce moudrosti plné bylo.
I hned v tom městě račil jest spůsobiti
zřízení, jimž by se mělo město spraviti
jakož je sepsaná pořádně dolejší máš
kterak soused k sousedu má se mocnosti poznáš
Do toho města táhli se lidé rozliční
z jiných měst, slyšíc že pán spravedlivý,
mnohý jinde velikou maje nesnáz
po dlouhý se obrátil, aby mohl konec vziti snáz,
někdo nátiskův nemoha trpěti jinde
k němu se přivinul, ochránil jej slušně.
Takou ho pán Bůh račil obdařiti moudrostí,
že ty věci rozsáhal, več jiní nemohli trefiti;
z mnohých měst lidé tu se shromáždivší
myslili na věci stálé a užitečnější.
Když se psalo od narození syna božího
tisícího léta pětistého patnáctého,
za urozeného vladyky pana Bohuslava
Biškovce z Biškovicu na Pardubicích hejtmana
v úterý na den svatého Stanislava —
ten na místě pána jeho ti úřad obnovil
a hospodářem města Jana Romana postavil,
k němu pana Koutského s Janem Kloučkem
Jiřího Špalka s Ruinem holkářem,
Petra Dorážku s Janem Fazoltem,

Matěje mečíře s Vaňkem soukeníkem,
Vondráka soukeníka s Tomášem Kačanem,
radu zavřel dvanáctým Viktorínovým Janem.
Za těchto konšelův knihy městské spůsobeny,
aby se do nich grunty měšťanův vpisovaly —
poněvadž v městě jsou domy dosti drahé
na roky prostranné k placení stržené,
zdálo se potřebné takové knihy zjednati,
potomně aby mohly najíti se paměti,
zač kdo u koho koupil, po čem má platiti,
aby se sousedé uvarovali vaditi.
Však budou-li v tom městě pomníti na to,
že všickni lidé obrátiti se mají v bláto,
pána boha všemohoucího nejvíce abychom milovali,
pánu svému poddani i poslušni ve všem dobrém byli,
víru bohu, věrnosť pánu svému i sami sobě zachovali,
o živnostech svých bez útisků jeden druhého přemýšleli,
proto znajíc že před bohem v domích kamenných
by v železných bylo, jistě se neskryjem v nich,
budeme-li se milovati a sobě vespolek přáti,
pán bůh tomu městu požehnání své ráčí dáti.

Dále vypisuje tentýž jak se obnovoval úřad městský, takto:

Bych měl minouti při konšel sazení
volí se čtyři tu starší obecní
v mnohých hlavách rozumové rozliční
v každé jiní.
Úředníka jemuž rychtář říkají
též při tom času ihned proměňují,
výběrčího ó nákladův vyvolují
pušku dávají.
Řemesla všecka v obci postavená
cechmistry tehdáž dvěma ozdobená
z řemesel zvolena úřadem stvrzena —
jest věc pořádná.
I dohledači k chlebům také k pivům
k měrám vinným, pivným volí se ku sladům
tu na ten den, k vyšším, nižším úřadům
i k jiným řádům.
A již na předměstí obě hejtmané
jmenují se pro opatření ohně,
aby každého dohledli téhodne —
neb jest potřebné.
Nejposléze čtou se majestátové
od jeho milosti pána vydané,
zřízení městské pořádně sepsané
na druhé straně.

Konečně píše:

Zdálo se mi neškodné položiti přes to,
v kterém času kamenné vystaveno město,
domové v rynku i věže na branách,
ulice spraveny byly všecky v stranách,
kromě toho co za vodou jesti k hradu
a v některých domech nedodělano z zadu
v letech osmi pořád zběhlých
od ohně do času svrchu psaného počítajících
všickni domové k bytu jsou připraveni,
sklenutí, šlichtování i štítové zmalování,
kostel český, škola také fara
s těžkem jest česká kronika tak stára,
aby tak v krátkém času v letech malých
v jednom městě tolik domův našel vystalých
z novu z gruntu od pána jednoho velikého,
kterýž vlastním důkladem to město i mnoho jiného
stavěti ráčil ke cti své a budoucí paměti.
Slušelo by za toho pána všemohoucího boha prositi,
prodlení života zdraví by jeho milosti ráčil dáti,
i dědicům jeho ti leta Nostorova půjčiti,
poněvadž nejen stavení zemská k mysli mají
ale již nadto věčná svým duším začínají,
špitaly z nova vyzdvihajíc platy obmýšlují.
Té naděje s žádostí všickni býti máme,
aby pán bůh přál jeho milosti u věčném Jerusalemě
pokojík duši jeho i poddaným vystavěti,
a v nebi s tím pánem abychom mohli všichni se shledati.

Zřízení samo jest této:

1. Nejprvé neřádové všickni, kteříž by byli proti pánu bohu, těch aby žádnému nedopouštěli.

2. Takto se má purkmistr s konšeli při úřadu svém zachovati, kteříkolivěk na tom úřadu konšelském sednou.

Nejprvé purkmistr s konšeli aby ráno na rathouz se scházeli hned po třetím zvonění. Soudy spravedlivě ty aby činili každému a odtahův aby lidem nečinili, leč by toho zvláště potřeba byla. A na rathouz aby se scházeli ve dvou nedělích, a byla-li by toho potřeba, tedy každý pátek; a kdykoliv by na rathouze zvoněno bylo, tedy hned purkmistr s konšeli na rathouz sjíti se mají. A jestliže by který konšel nepřišel a potřeby a příčiny neoznámil purkmistru, ten aby pokuty dal tři groše bílé. A rychtář též také na rathouze při purkmistru a konšelích aby býval, pak-li by nebyl, pokutou svrchu psanou též aby propadl.

3. O purkmistru kde má nalezen býti.

Purkmistr ten aby se dal vždycky na rathouze a doma nalezati pro potřebu obecní domácí aneb přespolní. Pakli by z potřeby hodné kde odejíti aneb jíti měl, tedy na svém místě poruče konšelu jinému, to učiniti může. Pakli by toho neučinil a toho nezachoval, pokuty aby položil pět grošů bílých. Pakli by konšelé to zamlčeli a tu pokutu prominuli, tedy pokuty každý konšel bude povinen položiti dva groše bílé.

4. Purkmistr aby v nic nezavazoval.

Purkmistr žádných věcí zamlouvati aneb smlouvati nemá bez konšelského vědomí. A jestli že by kterou věc zamluvil aneb smluvil bez vědomosti konšel, ta věc stálá býti nemá. A pro takovou všetečnosť, kteréž by se purkmistr dopustil, hned ti konšelé mají to vznesti na jeho milosť pána, aneb na úředníka toho, který by pána jeho milosti místo držel, a tu jeho milosti pánem aneb úředníkem jeho milosti, aby trestán byl, jakž by se pánu jeho milosti aneb úředníku jeho milosti zdálo.

5. Purkmistr aby s pečetí neodcházel.

Žádný purkmistr nikam z města s pečetí choditi nemá, a byl-li by v tom postížen aneb usvědčen, ten se statkem i s hrdlem na milosti pána jeho i aby byl, a konšelé jestliže by o takové věci věděli a neoznámili, takovouž pokutu aby nesli.

6. O šeptání v radě.

Žádný konšel s druhým v radě šeptův činiti nemá než poslouchati má při pilně, aby spravedlnosť stranám učinil, a jestliže by v tom se kteří nezachovali, pokuty aby dali po dvou gr. bíl.

7. O vycházení z rady.

Žádný konšel nemá vstávati a vycházeti sám ven ze světnice, dokudž se pře neskoná, kteráž by jim slyšána byla, ani co stranám raditi. To každý pod svou přísahou zachovati má; pakli by o tom usvědčen byl, aby dal patnáct gr. bíl.

8. O soudu a slyšení lidí.

Kdyžby kolivěk purkmistr s konšely na rathouze při kterémž kolivěk soudu seděli a soudili v kterémžkoli pokoji, tu nižádný při nich býti nemá nežli rychtář a písař a strany s přáteli svými, kteříž by před nimi činiti měli. Tu v dveřích pacholka svého aby měli, kterou stranu budou chtít slyšeti, té aby oznámil. A žádná strana nemá do rady vstoupiti bez

opovědi ani jiný žádný. Nižádný se zbraní aby puštěn nebyl do světnice soudné, a kdožby takovou svou vůli učinil, aby kopu gr. pokuty dal a trestán byl.

9. O vádě konšel.

Jestliže by jaká váda na rathouze mezi konšeli oč byla, tu purkmistr rozpouštěti jich nemá bez srovnání. Pakli by který konšel smlouvou purkmistrovou pohrdal svévolně, aby dal pokuty kopu gr., a k tomu purkmistra a konšel aby odprosil.

10. O přímluvě za viny.

Když purkmistr s konšeli při soudu sedí na rathouze, jestliže by kdo ze sousedův v jakou vinu aneb trestání upadl, ježto by bylo proti řádu a neboli proti obci aneb proti purkmistru a konšelům, tu žádný konšel přímluvy činiti nemá za takového; pakli by kdo to svévolně učinil, ten aby pokuty položil půl kopy gr. bíl.

11. O radě pronesení.

Jestliže by kdo z konšel radu tajnou pronesl a v tom usvědčen byl, ten s úřadu aby sesazen byl a s hrdlem i se statkem na milosti pána jeho milosti aby byl.

12. O přijímání svědomí.

Svědomí, kteréž by kolivěk mělo přijímáno býti od purkmistra a konšel při soudu, kterýžby činiti měli mezi stranami, to svědomí aby přijímáno bylo podle práva dadouce každému zvláště závazek, kterýž by jim vydán byl podle práva; však tak, kdyžby obě strany svolily a svědomí trpěti chtěly, bez závazku to také přijato aby bylo.

13. O stranách k soudu.

Jestližeby strany k soudu před purkmistra a konšeli přistoupily, a která z nich strana požádala by z úřadu k své potřebě kterého z konšel, nemá jemu odepříno býti od purkmistra.

14. Konšel bez opovědi přes pole jíti nemá.

Konšel žádný aby přes pole nechodil bez opovědění purkmistra, a jestliby pak který konšel to svévolně učinil, ten pokuty propadni pěti gr. bíl.

15. O provinění konšelském.

Jestližeby který konšel co provinil proti úřadu a nezachoval se podle konšelství svého, tu purkmistr s konšeli mají moc jeho trestati a s vinou pánu jeho milosti ukázati anebo úředníku na místě jeho milosti páně.

16. O sazení konšel.

Do konšelství, když by kteří sazeni byli od úředníka jeho milosti pána, bratrův, strýcův aneb švagrův, aby sázeno nebylo nežli jeden z toho přátelství, a konšelé aby sazeni byli lidé zachovalí na svých pověstech.

17. Konšelé pomůcek nedostávají.

Kteřížby koliv v úřad konšelský vsazeni byli, pomůcek prázdni býti mají.

18. Dvou úřadův žádný míti nemá.

Kdožkoli v úřadě konšelském jest aneb v jakémž koli jiném, při tom aby každý zachován byl a žádný aby dvou úřadův nemíval.

19. O rychtáři.

Rychtář kterýžby koliv usazen byl městský, ten úroky pánu jeho milosti aby vybíral a za tu práci aby se jemu od pána jeho milosti stala milost. Týž rychtář soudy kterékoliv předeň přijdou, domácí neb přespolní, bez průtahův aby dělal; týž rychtář aby s konšelským pacholkem a s bičicem pro noční pokřiky a sedání aby šel a hry zastavoval, a jestliže by v kterém domě hry našel, peníze kteréby na stole postihl aby sobě pobral; týž se zbraní najde-li nočně koho aby sobě také vzal tu zbraň krom rytířským lidem, těm aby se žádná překážka od něho nedála. Stavné aneb připovědné aneb nájemné to rychtáři vše aby šlo. Z rathouzu pokut cožkoli purkmistr s konšeli přijmou od každé pokuty aby jemu dán byl jeden gr. bílý a též zárožné, jestliže by na škodě komu zajato bylo, aby jemu bylo dáváno s rohu po dvou penízích bílých, [1]) s koně po půl gr. bíl., s svině dva peníze bílé a s husy jeden haléř. A kdožby komu učinil kterýmžkoli dobytkem škodu, aby jemu napravena byla, cožby za spravedlivé bylo. A také rychtář kdyžby purkmistr s konšeli seděli na rathouze vždy při nich býti má a odcházeti nemá bez odpuštění.

20. O vádách.

Jestližeby kdo s kým v městě svádu učinil svévolně a právo minul, a ten kterýžby ucházel do kteréhožkoli domu před tím, kdož by naň pútku svevolně učinil, a do kteréhožkoli domu utekl a on vždy za ním běžel se zbraní dobytou, ten aby s hrdlem na milosti pána jeho milosti byl; pakli by jej v tom zabil, toho kteréhožby honil, buď v domě neb na rynku, ten aby bez milosti hrdlo ztratil.

21. O nejití do kázně.

Jestliže by který soused aneb podruh dán byl do trestání purkmistrem a konšeli pro některé jeho provinění, pro kterážkoli ježto by hoden trestání byl a do trestání jíti nechtěl podle rozkázání purkmistra a konšel aneb rychtáře, a přec ušel, takovému statek aby zamčen byl aneb pobrán, a ten na pána jeho milosti aby připadl. A ten statek, kterýž zamčen a zapečetěn byl a to kdo zrušil, ten aby s hrdlem na milosti páně byl.

22. O bránění právu.

Jestližeby kdo právu se bránil aneb právo haněl, ten s hrdlem i se statkem na milosť pána jeho milosti buď.

23. O bitvách.

Jestliže by kdo jakou bitvu učinil svévolně a právem živ býti nechtěl, ten aby viny propadl kopou gr. bíl., je na rathouze položil a k tomu trestán byl, pokudž by vina byla. A dobyl-li by kdo tesáku aneb meče a ranil koho, ten pánu jeho milosti aby se statkem i s hrdlem byl na milosti, a hospodář, u kteréhož by se ty vády dály moha to zastaviti i nezastavil, ten též pánu jeho milosti se statkem i s hrdlem na milosti aby byl, zvláště jestli se v tom stala jaká vražda. Žádný hospodář domácímu ani přespolnímu do šenkovního domu s tesákem aneb s jinou zbrojí nedopouštěj na pití seděti, než hospodář vezmi od každého zbroji, když má k němu na pití jíti, a když mu od něho pryč jíti, aby jemu zase jeho zbroj navrácena byla, kterážby od něho vzata byla. Jestliže by se v tom hospodář nezachoval a skrz to někdo raněn byl, ten též v svrchu psanou pokutu pánu jeho milosti upadne.

24. O pohlavcích.

Jestliže by kdo komu pohlavek dal aneb za vrch s ním šel, ten každý aby dal viny na rathouze patnácte gr. bíl.

[1]) Groš bílý měl 7 penízů bíl. a peníz = dvěma haléřům.

25. O gleitu dání.

Purkmistr a konšelé bez vědomosti pána jeho milosti aneb úředníka, kterýby jeho milosti místo držal, gleitu žádného dávati nemají. Pak-li by jeho milosti pán a úředník, kterýž jeho milosti místo drží gleit komu dal z města neb z předměstí, obyvateli neb podruhu, má purkmistru a konšelům ten gleit oznámen býti, aby se oni proti němu zachovati uměli, a ten jistý, kdož by gleit měl, aby jej také zachoval takž jakž na gleit sluší. Pakli by nezachoval, tehdy by sám sebou vinen byl.

26. O zvonění do hromady pro potřebu obecnou.

Kdyžby kolivěk na rathouze bylo zvoněno pro sejití se obce, tu po třetím zvonění aby každý na rathouze ze soused nalezen byl, a kdožbykolivěk nepřišel jsa doma a o tom věda, ten aby dal pokuty pět gr. bíl. A tu žádný aby z rathouzu nechodil, leč purkmistrem a konšeli a tou obcí ta věc, o kterouž se sešli, na místě postavena bude. Kdožby kolivěk šel, aby touž pokutou svrchu psanou povinen byl.

27. O jednání obecním.

Při jednání obecním aby křikův žádných nebylo, než volné každého mluvení aby bylo jakž by komu potřeba byla. Pakli by se v tom nezachoval a křiky působil, ten aby trestán byl vazbou od purkmistra a konšel.

28. O sedání nočním.

Sedání noční aby nebývalo v šenkovních domích na dlouhých nocech než do čtyř hodin, [1]) a hned po čtvrté hodině aby zvoněno bylo. Bude-li pak kdo nalezen z hospodářův an víno neb pivo dává na řad, pokuty aby dal pět gr. bíl. krom dvořanů aneb dobrých lidí hostinských, ti své svobody užíti mají.

29. O pokřiku nočním.

Pokřikové noční anebo nějaké překážky po městě škodlivé, kdo by to svevolně chtěl činiti a v tom postížen anebo usvědčen byl, ten pokuty na rathouz patnácti gr. bílými aby propadl, a škody které by se koli od něho staly, ty předkem aby zaplatil a k tomu trestán aby byl. Než pokřik, byl-li by který pro potřebu města aneb zámku a k šturmu by zvoněno bylo, tu se pod milostí i pod hrdlem přikazuje, aby každý hospodář i s podruhy se zbraní běžel k tomu místu, kdežby k šturmu zvoněno bylo, buď k zámku neb k rathouzu, a tu cožby od úředníkův aneb od purkmistra rozkázáno bylo, v tom aby se zachoval každý. Kdožby kolivěk neběžel, již by k němu hleděno bylo tou svrchu psanou pokutou.

30. O trestání konšelův a sousedův.

Jestližeby který soused usedlý provinil co proti purkmistru a konšelům aneb proti komužkolivěk, ježto by jej pro to purkmistr s konšeli trestati měl, toho každého aby purkmistr s konšeli trestali podle jeho zasloužení. Též také konšel, jestliže by se nezachoval podle úřadu svého, toho také purkmistr s konšeli aby trestali a s vinou pánu jeho milosti jej ukázali, neb úředníku, kterýžby jeho milosti místo držel.

31. O sbírkách obecních.

Jestližeby kdykolivěk sbírka přišla na město a toho potřeba byla k obci, ta aby nebyla sbírána bez vůle pána jeho milosti aneb úředníka, kteréhož by pán jeho milosti na své místo postaviti ráčil, a aby takto vybírána byla: Nejprvé domové aby šacováni byli na hřivny a při tom cožbykolivěk na hřivnu položeno bylo, jakž by sbírky potřeba byla, tak aby dáváno bylo. Při těch domův šacování a gruntův aby úředník jeho milosti pána byl přítomen. Také obchodové, za kterýmiž jeden každý z obyvatelů jde, aby šacováni byli i řemeslní obchodové, a kdožby se položení tomu, které by naň položeno bylo, zpíral, ten aby trestán byl.

32. O důchodech městských.

Důchodové městští kteřížkoli přicházejí kteréhožkoli času, ti aby vybíráni byli a shromažďováni za každého purkmistra, a při každém pátku aby před purkmistrem a konšeli kladeni byli podle počtu; aby v registru zapisováni byli, a každý purkmistr za svého purkmistrství jinému purkmistru aby počet činil, a zvláště co se cla dotýče, vybírání by člověku poručili z některých soused, aby to clo vybíráno bylo.

33. O váze.

S váhy aby domácí každý dával cožby sobě koli dal vážiti na rathouze s kamene po jednom penízi malém [2]) a s centnéře po šesti penízích malých; hostinský s kamene po jednom penízi bílém a s centnéře po šesti pen. bíl., a jinde aby nebylo váženo než na rathouze.

34. O trhu vlny.

Při trhu vlny kdožby cokolivěk vlny koupil, tu aby k váze nesl a převážiti dal a od váhy dal jako svrchu psáno stojí, a taky aby žádný jiný vlny nekupoval na trhu nežli soukeníci.

35. O železe a oceli.

Což se železa a oceli dotýče, tu aby kováři, zámečníci, nožíři kupovati sobě mohli, když se do města přiveze předkem k potřebě své a potom již purkmistr s konšeli k obci koupiti mohou aneb úředníci ti, kterým by bylo poručeno od obce.

36. O soli.

Co se soli dotýče, ta aby k obci kupována byla, však komu by bylo z obyvatelů potřeba prvé sobě k potřebě své koupiti bude moci na rynku, a jestliže by potom kdy kterému z obyvatelů soli potřeba byla, tu může koupiti sobě z rathouzu a nemá se na něm nic víc přijíti než jeden gr. bíl. na bečce, krom k šenku kteřížby kupovali, těm aby prodávána byla, jak ten čas trh běží.

37. O slanařích.

Žádný hokynář aby jinde soli nekupoval sobě než z rathouzu, kterýžbykolik sůl na peníz prodávati chtěl.

38. O hokyních.

Což se hokyní týče, toho obchodu měštka žádná aby neužívala než při obchodu svém městském živnosť aby vedla, a hokyním překážky aby nebylo jakožto v ovocích ve všech

[1]) Dle starého času, tedy do čtyř hodin po slunce západu.

[2]) Groš malý měl sedm penízů malých.

a soli na peníz prodávání. Než co se herynkův a jiných tůnních ryb týče též i oleje, to měšťan může prodávati v domě svém, než oleje na peníz aby neprodával leč na libry, též ani soli na peníz, a kdožby se v tom jakž se nahoře píše nezachoval, ten aby dal na rathouz patnáct gr. bíl. Hokyně nižádná v trhu napřed před jinými sousedy aby nepřekupovala nižádných potřeb, leč by co již po trhu zůstalo, toho se jim nehájí.

39. O prodávání soli, herynkův a oleje.

Což se soli, olejů, herynkův i tůnních ryb dotýče prodávání, v tom vedle koupení aby se spravedlivě lidem prodávalo, při čem by ta věc spravedlivě státi mohla od prodavačův i od kupcův, kteřížby od nich kupovali.

40. O rybách říčných.

Ryby říčné buď v pátek aneb který den jiný postní, kteržby rybáři na trh nesli, tu ryb od žádného aby kupováno nebylo než na rynku, a kdožbykoli kupoval v domích anebo kde jinde a nedal na rynk donesti a v tom by usvědčen byl, ten pokuty aby dal deset gr. bíl.

41. O trzích.

Což se trhův dotýče před městem, v branách ani v ulicích aby kupováno nebylo než na rynku, a kdožbykoli postižen byl, ten aby pokuty dal pět gr. bíl. V trhový den aby vích vystrčen byl u pranéře, pokuď by ten vích sňat nebyl žádný hostinský ani překupník aby nekupoval, a ten vích aby stál dvě hodiny.

42. O překupování.

Žádný po vsích aby nepřekupoval buď sýruv buď másla aneb předíva aneb kterýchkolivěk jiných věcí, ježto by na trhu měly prodávány býti. A kdožby po panství takovou věc činil a v tom postižen byl, to všecko aby jemu pobráno bylo a toho na žádném aby nezatajovali. To se přikazuje pod milostí.

43. O vaření piva.

Co se týče piva vaření z nejpřednějšího sladu aby bylo bráno patnáct beček piva a z prostředního čtrnáct, a v tom aby i dolevka byla, a piva aby dobrá vařena byla a dovařovala se. Patok do piva aby míšeno nebylo, a kdožby v tom postížen byl, aby půl kopou gr. českých viny propadl a čtvrt leta aby piva nevařil, aby lidé skrze to na vás nekřičeli, poněvadž jsou obráceny vesnice, aby od vás braly, a piva ta aby se vařila tím pořádkem, kteryž jest prvé mezi vámi byl.

44. O káděch.

Kádi ty aby vrtány byly, aby více piva bráno nebylo než na tu míru jako svrchu položeno, a pivovárníci aby zpraveni byli dobře, aby piv nekazili a škody vám nedělali, a jestliže by kdo svevolně škodu na pivě učinil, aby o to k němu hleděno bylo.

45. O pořádkách vaření piv.

Což se pořádky piva vaření dotýče, ta aby stála při prvnějším pořízení, aby podle toho rozdělení kteří ku kterému pivováru oddáni jsou tak stáli, a kdožby nemohl se k várce přistrojiti, pusť pořádku jinému.

46. O přihledání k sladům.

Dva z obce aby vybrána byla k přihledání a ohledávání sladův a zvláště ti, kteříž by tomu rozuměli. A ti aby ohledávali to jak se od sladovníkův sladové vyroštovati mají, jak přední a jak prostřední slad. A jestliže by sladovník více vyroštil nežli by jemu těmi osobami ukázáno bylo, hned aby kopu gr. bíl. pokuty položil na rathouz, a tu dva z obecních aby vždy ve čtyrech nedělích k tomu přihledali vezmouce sebou pivovarníky svrchu psané.

47. O vystavování piva.

Piva na slušnosti aby lidem vystavována byla, též také na peníz domů příslušnosti aby se dávala, aby od lidí chudých nebylo křiku.

48. O šenkovních domích.

V šenkovních domích aby na řad nebylo dáváno piva na žejdlík než na půl pinty, a kdožkoli piva šenkují, aby spravili sobě konvice poloupinetní. Pakli by se v tom kdo nezachoval, ten aby dal pokuty pět grošů bíl.

49. O mírách.

Míry spravedlivé šenkovní ty aby ohledávany byly purkmistrem a konšeli, i jiné míry obilné.

50. O nájmu šenkéřův.

Což se šenkýřek dotýče, jestli že by která chtěla šenk pronajíti u koho, toho ten hospodář, u kterého by chtěla šenkovati, ten měj vůli, však by se k tomu prohledalo, aby pivo na spravedlnosti doma i ven bylo dáváno.

51. O řemeslích.

Řemeslníci všichni kteréhožkoli řemesla ti aby řemesel nedělali po podružství a zvlášť kteří ženati jsou, lečby k osazení přišli; krom ti řemeslníci, kteříž by očekávali domův, těm to nemá k škodě býti a zvlášť řezníkům. A kdož by kolivěk v tom postížen byl, to řemeslo aby jemu zastaveno bylo a pokuty aby dal patnáct gr. bíl. na rathouz. Než vandrovní řemeslo kteréžkolivěk aby u mistrů dělali a jinde nic.

52. O cechmistřích.

V každém obchodu neb řemesle mají býti dva cechmistry přisezna, aby to ohledávali, aby se obci spravedlivě stalo. A jestliżeby ti kdy zameškávali, jimž by ta věc poručena byla anebo se sami dopustili proti úřadům svým, ten cechmistr každý aby dvénásob trestán byl nežli obecně. Cechmistry aby sobě sami (řemeslníci) volili, a ti aby byli potvrzeni od purkmistra a konšel, a kdyžby cechmistři potvrzeni byli, do úřadu aby dali dva gr. bíl.

53. O řeznících.

Řezníci ti aby dobytky příhodně kupovali, a masa aby na slušnosti dávali. Jestliżeby který řeznik zabil hovado, ježto by nebylo slušné aby mělo lidem prodáváno býti, a který by v tom postížen byl, ten pokuty aby propadl kopou gr. bíl. a to maso aby pobráno bylo a do špitálův dáno. V sobotní den aby krámy všechny osazovali, a hned ráno aby v krámích prodávali až do večera; k tomu aby žádný ženou svou krámu neosazoval než pacholkem svým. Pakli by se který v tom nezachoval a v tom postížen byl a usvědčen, pokuty aby dal na rathouz deset gr. bíl.

54. O pekařích.

Pekaři vedle kupování obilí, jakž trhové běží v tom aby spravedlnost lidem činili sami od sebe, a žito a pšenici příhodnou aby kupovali a chleby čisté aby pekli, a zvláště bílé. K pšenici aby žita přidáváno nebylo, a byl-li by který v tom postížen v těch nespravedlnostech, ten aby položil pokuty kopu gr. českých a trestán aby byl. — Vdovy, které jsou v městě i v předměstí, ty aby chleb pekly a v domech svých prodávaly, jinde nic, kromě v pondělí na trh aby vůli toho měly nésti a prodávati. Pak-li by se z toho která vytrhla a chleb na trh nesla krom pondělka, ten chleb aby pobrán byl a do špitálu dán.

55. O sladovnících.

Sladovník žádný aby pšenice nepředkupoval před jinými sousedy na trhu, a jestli že by v tom postížen byl, zač by tu pšenici stržil, aby měl vůli soused tu pšenici vzíti a zaplatiti. Též sladovník žádný aby sobě k svému užitku neudělal více patnáct sladův v roce. Pak-li více nad patnáct sladův, které sladovník sobě udělal by, to aby jemu vzato bylo k obci, a ti kteří k sladům z obce přihledají, aby se na tu věc vyptávali každé čtyři neděle, co svých sladův sladovníci prodají, komu, a to aby napsali.

56. O soukenících.

Soukeníci předlice jakékoli mohou sobě způsobiti a kdežkoli mohli by sobě dáti přísti na páně jeho milosti gruntech, buď v městečkách anebo ve vsích, to se jim brániti nemá. Než neřádův v svých domech vědomostí svou aby nedopouštěli, a úředníci jeho milosti pána aby jim v tom pomocni byli k předlím buď v městečkách nebo ve vsích.

57. O barvíři.

Barvíř, když by byl, kterážkolivěk sukna aneb vlnu barvil by na jakoukoli barvu. Domácí každý s jednoho kamene vlny aby dával jeden peníz bílý a hostinský dva peníze bílé, a s postavu domácí aby dával půl gr. a přespolní jeden gr. Ten plat pánu jeho milosti jíti má, a jestli že by který domácí cizí vlnu barviti dal, a nepověděl toho barvíři a v tom postižen byl, pokuty dáti má půl kopy gr. a trestán aby byl.

58. O ševcích.

Ševci aby koží na prodej nedělali, ani sobě; pak-li by v tom usvědčen byl pokuty aby dal půl kopy gr.

59. Kteří cechu nemají.

Řemesla, kteří cechu nemají ještě mezi sebou, jako kožešníci, tkalci, krejčí, uzdář, střelec, konvář a mečíř, ti aby spravedlnost od sebe lidem dělali, neb jest na mnohé křik od lidí, že by jim nadsazovali při prodejích, neb se nachází mnohem laciněji v jiných městech, že lidé kupují.

60. O přijímání v sousedství.

Kdož by se koli sedlil do města neb předměstí, ten každý aby svého zachování list přinesl.

61. O prodání statku.

V městě aneb v předměstí kdožby koliv ěk od koho statek koupil, a v trhu mu se chtěl zraziti a jeho držeti nechtěl (kterážkoli strana), za kterouž by koli sumu koupil aneb druhý prodal, aby dal ten každý, kdožby trhu držeti nechtěl s desíti kop jednu kopu gr. Té pokuty polovici aby tomu dáno bylo, kterýžby trh držel, a polovici na rathouz.

62. O přijímání podruhův.

Hospodář žádný aby podruhův nepřijímal bez oznámení purkmistra a konšelův, a kdožby kolivěk přijal bez oznámení purkmistra a konšelův, ten každý propadni na rathouz pokuty deset gr. bíl. A když hospodář jakého podruha k sobě přijímá, jestliže by se skrze toho podruha komužkolivěk škoda stala, i již aby k tomu hospodáři o tu škodu mohl hledětí, u kterého by ten podruh byl.

63. Podruzi při čem mají zachování býti.

Podruhy aneb podruhyně na ty aby žádný nesahal žádnou robotou. Než kdož by jich v čem potřeboval, aby jim platil jak může kdo sobě zjednati. Než zvláště byla-li by potřeba podle obce, aby pomohli a ponúckou (vždy) třetí a robotou také třetí; byla-li by kdy potřeba, k městu aby drželi.

64. O zřízení kšaftu.

Jestliže by na koho z obyvatelův města tohoto aneb z předměstí nemoc pán bůh dopustiti ráčil a při tom žádal-li by purkmistra a konšel, že před nimi pořízení o statku svém učiniti chce, k tomu purkmistr poslati má konšele dva neb tři s písařem, a když on zřízení bude chtíti činiti o statku svém, při tom aby žádný jiný nebýval než ty osoby, kteréž by od purkmistra k tomu vyslány byly. Jakéžkoli pořízení a kšaft učiní, to purkmistr zapečetiti má, a toho žádnému oznamováno býti nemá než po čtyřech nedělích toho umrlého aby se oznámilo, budouli toho přátelé žádati; a ten kšaft, který udělá do třetího dne, žádný aby měněn nebyl, než po třetím dni bude-li žádati toho ten nemocný to učiniti může, aby jej změnili. Pakli jeho pán bůh pozdraví z té nemoci, tehdy on ten kšaft může změniti, když se jemu zdá, a má zase jemu navrácen býti od purkmistra a konšel. Když by se přátelům kšaft vydati měl, každý aby prvé se vepsal v knihy městské

65. O nemoci souseda na cestě.

Jestliže by kterého měštěnína z města neb z předměstí na cestě nemoc nebo smrt zachvátila, kdyby cestou jel neb šel, tehdy na kterémkoli právě buď ve vsi neb v městečku zřízení o svém statku učinil by podle práva povolaje purkmistra neb rychtáře s konšeli, aby to držemné poručenství bylo, tak jako by je v Pardubicích učinil.

66. O slyšení kšaftu.

Kdoby žádal který kšaft slyšeti, ten kdožby toho potřeboval, má dáti písaři od čtení groš bílý.

67. O opatrování města při zamykání a odmykání.

Kdyžby kolivěk město mělo odemčeno aneb zamčeno býti, tu purkmistr každý se zbraněmi sám šestý aby šel, a kdyžby kolivěk město mělo odemčeno býti tehdy purkmistr aby na toho zavolal, kdož na věžích lehají. Viděl-li koho před mostem a nebo v baštách mezi branami, město aby odvíráno nebylo, leč až by předzvěděli, kdož jsou; pak-li by žádného nebylo, kázati město otevříti. Odmykání aby bylo, když na zámku na varhany troubí a prvé nic, lečby toho nějaká zvláštní

potřeba byla pro hosti. A jestliže by potřeba byla, tehdy tu věc na úředníka snésti, kterýž jest na místě jeho milosti páně, a již z obecných lidí aby ten počet svrchu psaný býval při tom zamykání a odmykání s purkmistrem, a kterýžbykoli nešel vedle rozkázání purkmistrova, ten aby dal pokuty na rathouz deset kop gr. Šrank ten aby vždycky po každém zavírán byl, kdožby jel z města aneb do města, dokudž by dvou hodin na den nebylo, a v neděli vždycky při obědech ať jest město zamčeno a po obědě aby zase odemčeno bylo, a to se pod milostí přikazuje.

68. O hlasných města.

Na dlouhé noci hlasní čtyři aby bývali, dva do půl noci a dva od půl noci a letním časem na krátké noci aby dva hlásní držáni byli, jeden do půl noci a druhý od půl noci.

69. O opravách při městě.

Opravy na valech, na mostech, na cestách kteréž vám opravy přileželi, toho nikoliv aby ste neobmeškávali opravovati, a potřeby před časem aby jednány byly, než potřeba k opravování přijde. Každý purkmistr vždycky aby k těm opravám dohledal, byla-li by potřeba aby opraviti kázal a zvláště na mostech, jestliže by mostové zlí byli a skrze to komu se škoda stala za kteréhožkoli purkmistra, i již by se musilo o ty škody k tomu purkmistru hleděti, kterýž by ty opravy moha opraviti jich zanedbal. Trámy, mostnice vám jsou ukázány, kde je máte bráti a sobě shromažďovati k těm potřebám.

70. O dělání škody na valích.

Jestliže či dobytek, buď svině, krávy, neb cožkoli usvědčeno bylo, ani po valích chodí a škodu dělají, ten každý trestán bude a pokuty aby dal púl kopy gr. (Neb já [rozuměj Vilém z Perštýna] jsem na ty valy náklad veliký udělal, a rád bych, abych z takových lidí selských nějací lidé měšťtí byli. Pak to jest divná věc, že se nákladové mojí tak lehce váží, a kde která cihla upadne neb vápno kde odpaduje, nikdy se nic neopraví. Jestliže to opravováno nebude, kdež potřeba káže, kopu grošů z měštan bez milosti vezmu. Též co se valu dotýče, ty aby se osekávali, kdež vrbiny i jiným zarostují, pod touž pokutou svrchu psanou.

71. O řece, která skrz město teče.

Co se vody dotýče, která skrze město jde k užitku města, též také mříží, kudy voda do města vpadá a z města vypadá, to aby konšelé, kteří jsou který rok na radě; opatrovali, rozkázání panské nikda se jest nedálo až podnes. Pak co jest příliš jest na času, aby přestáno bylo. Než na krátce to se již tak ukládá, jestliže by kdo jakou mrchu aneb jakou nečistotu uvrhl do té vody, neb smetí neb hnoje, bez milosti konšelé kopu gr. aby nahoru dali, a úředník aby jim toho žádným obyčejem nepropouštěl. Též také co se týče mříží, aby se nezanášely, aby to opatrováno bylo, kudy voda jde z města. Pak-li by se toho dopustili, též pokutu dejte, a to jim (městu) pro škodu domů a pivnic; jisti ať jsou, že je těm k vůli žádnému neodpustí.

72. O hnojích.

Hnoje a všeliké nečistoty každý kdožby před svým domem měl, ve dvou nedělích aby ven vyvozil, a jestliže by který z obyvatelův tak se nezachoval, aby dal pokuty na rathouz pět gr. bíl.

73. O hradbách.

Kteří mají zídky příční u domů dělati a dvory sobě ohražovati, ti aby ohražovali zdí a ne jiným.

74. O ohních.

Toto se každému přikazuje pod milostí, do pokojův svých se světlem bez lucerny žádný aby nechodil, a zvláště vy, kteří hostinské domy máte, do maštale žádnému hostinskému bez lucerny nedati, loučí žádný aby nesvítil v domě svém, v městě i na předměstí, a jestliže by kdo loučí svítil, aneb bez lucerny do pokojův chodil anebo dopustil choditi, ten pokuty aby dal půl kopy gr. českých a hospodářové, kteříž hosti chováte, při odjezdu každých hostí aby dohledl každý do maštalí a do komor pro ta světla.

75. O dohledání k ohňům.

Purkmistr s konšely vždycky každý za svého úřadu aby dohledal ke kuchyním a ke kominům i v předměstí, a již podle rozkázání purkmistra a konšelův aby se každý zachoval, a opravu aby učinil bylo li by potřebí. A kdožby se vedle rozkázání purkmistra a konšelův nezachoval, pokuty na rathouz aby propadl desíti gr. bíl., a dva sousedé, aby hák měli a řebřík, a každý tluky aby v svém domě měl.

76. O kladení pokut.

K těm kusům svrchu psaným purkmistr s konšely aby dohledali a žádnému nepromíjeli žádný purkmistr za úřadu svého, a který purkmistr při úřadu svém cožkoli pokut přijme, aby dal zapsati, a těmi pokutami aby nikam hýbáno nebylo bez rozkázání. A jestliže by který purkmistr komu pokutu prominul, tu pokutu bude vinen položiti sám za toho, s koho jest ji nevzal. A každý purkmistr při postupování purkmistrovství při počtu svém aby oznámil, co jest těch pokut vybral, a již každý tak aby se zachoval vedle zřízení svrchu psaného.

77. O špitálu.

Co se dotýče špitálu, ten aby opatrován byl tak jako o tom prvé zřízeno a rozkázáno jest. Kdožkolivěk chudý vzat jest do špitálu buď se strany české neb římské, aneb by vzali i bratra pro pána boha znajíce nuzného, aby se prostě k jednomu jako k druhému zachovávali, a každému aby se dalo jednomu jako druhému. Neb já slyším, že již někteří z města chtějí víry v špitále vyměřovati buď z mužského neb ze ženského pohlaví. Než jestliže se uptáno bude, kdoby takový byl, že tak kázán bude, že musí vír dokuď živ bude nevyvazovati, než nechť pán bůh všecky soudí.

Drobnosti k historii xylografie v Čechách.

(Čteno v schůzi spolku historického v Praze.)

Sepsal *A. Baum.*

Historie xylografie v Čechách jest posud v temné roucho zahalena, ačkoli literatura naše hojný počet ilustrovaných listů v sobě obsahuje. Neboť ilustrace nebyly posud ani sečteny tím méně porovnány a uváženy. Chceme-li pak psáti histororii xylografie české, musíme míti dříve inventář čili seznam všech českých řezb v knihách obsažených. Tento material musí chronologicky býti uspořádán a s cizími dřevořezbami porovnán, abychom poznali do podrobna, co je naše původní, čím se naše xylografie od cizí liší, a jaké dokonalosti dosáhla v tom neb onom století. Jest i nutno, pátrati po jménech a životopisech xylografů i po umělcích, kteří pro dřevořezce kreslili. Zasloužilého a pilného Dlabače Künstlerlexikon, dávno již nepostačující potřebě nynější, jest posud jediné zřídlo, z něhož našinci i cizinci čerpají; o českých xylografech, zvláště starší doby, najdeš v něm pramálo.

Xylografie jest úzce spojena s typografií, pročež i životopisův typografů českých musíme si bleděti.

Když pak veškerý ten material snešen bude, bude i historie české xylografie hotova. Práce hojnost, a důstojna spolku historického.

Historie xylografie nemá jen důležitost v umění českém vůbec, nýbrž i v kulturních dějinách českého národu zvlášt. Předměty dřevořezby, kupčení s dřevořezbami, a spojení kněhtiskařů s cizinou jsou pro nás věci velmi důležité. Seřadění a srovnání našich dřevořezb má do sebe ještě jednu stránku, která povšimnutí hodna. Porovnáme-li naše řezby mezi sebou a s cizími, najdeme valný počet řezb, které jsou čistě *české*, ač původně pro žádnou knihu, v které se nalezají, nebyly řezány. Takové řezby se tiskly buď o sobě, nebo náležejí oněm konfiskovaným neb ztraceným tiskům z kterých nám pouze titule povědomy jsou. Pravda nastává pak kombinování, což pak předmět řezby rozřeší. Máme aspoň po autodafée na památku obrázek.

By aspoň začátek v historii xylografie v našem spolku učiněn byl, odhodlal jsem se k tomu, alespoň první část úkolu, inventář řezeb sestaviti. K práci té jest toliko času, dobré vůle a trpělivosti zapotřebí. Druhou a následovní část úkolu ponechávám znalci, který pak snad materialu v našem spolku deponovaného může použíti; stran životopisů apeluji k pánům historikům [1]).

Laskavostí bibliotekáře c. k. veř. knihovny pana Dr. Hanuše, bylo mi popřáno v dosti krátkém čase (mohu toliko 6 hodin týhodně tomu účelu věnovati) jistou část českých rukopisů a listů dokonale prohléduouti, začež mu nyní nejupřímnější díky vzdávám.

Seznal jsem, že jest zapotřebí zprvu a vedle dřevořezeb miniatury si zaznamenávati a s řezbami je porovnávati. Jen tak možná pevné stanovisko si spůsobiti a dokázati, která řezba je českého neb jiného původu. Jest zajisté dokázáno, jako typy tiskařské napodobily rukopisy, tak že napodobila xylografie miniatury, jakž se o tom v postile Guilberiniově, r. 1495 v Augšpurku vydané, můžeš přesvědčiti, v níž řezby miniaturám se podobají.

Války náboženské nedovolovaly, aby vynález tisku k nám z ciziny před rokem 1467 zavítal. Zdali u nás jako v Německu již před vynálezem tisku dřevořezba známa byla, není mi povědomo. Že na Horách Kutných cejchu 1322 užívali, jest vůbec povědomo, ale jaký byl, nevím.

Naše první tisky zasluhují u porovnání s cizími pochválení. První naše řezby neliší se ničím od prvních řezeb cizích, ačkoli jsou pozdější nežli řezby v cizině. Dřevořezby biblí Kutnohorské od Martina z Tišnova z roku 1488 jsou asi tak dokonalé jako dřevořezby biblí pauperum Albrechta Pfistera z roku 1460. Ale řezby naše jsou lepší, než vyobrazení v Bonerových bájkách z r. 1461. Náš první tisk jest asi o 30 let mladší než německý, a v 28 letech vyrovnala se naše xylografie německé úplně.

Nechci se pouštěti do posuzování kresby a vyvedení, tedy do umělecké hodnoty českých řezeb. Jen toliko chci podotknouti, že charakteristika jejich je zvláštní měkkosti při těch, které ve výkresu německý vliv značí, a že jsem velký počet monogramů nalezl, které se v žádném díle xylografie nenaskytují, a jsou-li si podobny, že se v času a v kresbě srovnávají.

Koncem 15. a v 16. století dosáhla dřevořezba v Německu a ve Vlaších takové dokonalosti, jaké bohužel po dnešní den i v dotčených zemích postrádáme. Poukazuji k Breydenbachovým Peregrinationes, Moguntiæ 1486, neb k Ptolemeovi Romæ 1490. Řezba bývá-

[1]) Ve prospěch naší vědy jsme jiného mínění, nežli ctěný pan spisovatel, majíce za to, že by jemu, jakožto badateli věcí uměleckých i v příčině techniky i aesthetiky velmi zběhlému, nejlépe slušelo, aby sám, co obětavou pilností snese, také sestavil a výsledky skoumání svého vědění naše obohatil. Stranu biografií nepochybujeme, že se mu žádoucí pomoci od badatelů historických dostane. Red.

la jindy řezbou, a rytba v kovu rytbou. — Nyní zřídka nalezáme řezbu, nýbrž rytbu, a to rytbu ve dřevě. Možná že se i dočkáme leptání do dřeva! Avšak ani v 15. a 16. století nebyla všude řezba stejně dokonalá. Vedle Wohlgemuthových a Dürerových řezeb mistrovských nalezáme přehojný počet dřevotisků, které o nic nejsou lepší než řezby v Bonerových bájkách, nebo u nás r. 1528 rada všelikých zvířat od J. Peka v Plzni, které však jsou dokonalejší než Bonerovy neb Bidpajovy.

I u nás stal se pokrok v dřevořezbě koncem 15. století. Ilustrace knihy, jenž slove v latině pasional a česky život a umučení všech sv. mučedlníkův 1495, znamenitý pokrok projevují. Řezby jeví již tenkráte převládající školu flanderskou neb německou. V dotčené knize nalezáme vyobrazení sv. Václava, sv. Vojtěcha a Ludmily. Obrázek sv. Václava jest *dvojitý* t. j na jednom obraze spatřujeme dva výjevy z legendy znázorněny. V pravo rozdává sv. Václav chudým dříví, v levo vraždí jej bratr Boleslav. Vražda jest spůsobem neobvyklým představena: Boleslav probodl mečem, který v pravé ruce drží, sv. mučenníka; v levé ruce má jakýsi hančar neb ytakan, jímž po bratru máchá. Řezby jsou veskrz zdařilé a připomínají upořádáním a lomením roucha na spůsob Wohlgemuthův [2]).

Koncem 15. a v 16. století jest u nás dosti zdařilých českých řezeb; ale, bohužel, u porovnání k hojné literatuře dosti málo, věčší část nákladnějších tisků krašlena jest cizími illustracemi. Ve „zlatém věku" literatury české převládají řezby představující erby, což jest památné znamení času. Naivně vypadá spis ožralství kárající neb o nekřesťanském a hrozném lání a rouhání (1562), dedikovaný tomu neb onomu hodnostáři, který pleno titulo i s erbem se uvádí, jako p. z Šunecku a p. z Švamberka. V českém tisku „o čtyrech stežejných cnostech" v Plzni u Jana Peka r. 1520 vydaném, najdeš řezby s německými slovy: Gedult, die Mesigkeit, die Sterk, a nemůžeš posud říci, že by řezby ty byly z Němec. České orginály hledej zvláště ve spisech příležitostných, polemických a mravokárných věčšího i menšího objemu [3]).

Náboženské rozmíšky a jiné poměry vadily velmi vývinu české xylografie. Mnohé české knihy byly tištěny ze známých příčin v cizině, v cizině pak pokračovala xylografie a tisk válně dále. Hlavně se stali Němci producenty a jiní národové konsumenty. Ne jen mi, než i Francouzi, Vlaši, Angličané, Španěli, ba i Uhři a Poláci byli zaplaveni německými dřevořezbami, což lze snadno pochopiti. Tisk stal se průmyslem, a každý kněhtiskař a nakladatel hleděl, jak až po dnes, nákladu si uleviti a pěkně upravená díla z své „oficiny" na světlo vysílati, když pak již v Německu zdařilé řezby za laciný peníz koupiti mohl, nač by si byl doma řezby opatřoval, kde řezců tak dokonalých po řidku bylo, jimž by byl i draho musil platiti? Zakoupeno tedy v Německu dobrých i špatných obrázků, které se lidem líbily, a odbyt byl pojištěn. Obsah domácích tisků ničemu nepřekážel, neboť byl z věčší části nábožného obsahu, ano i na spisech světských nábožný obrázek čtenáři nevadil, vždyť to byl také obrázek, a obliba obrázků byla neukojitelna! Sluší také uvážiti konkurenci našich kněhtiskařů: kde poptávka tam i produkce, pokrok a dokonalost tím věčší. Že pak se vždy i vlastenečtí podporovatelé domácího umění mezi námi vyskytovali, jest také dokázáno, a mohl bych zde celou řadu příkladů takových českých nakladatelů a tiskařů vyčísti, kdybych se neobával, že bych pouhým vyjmenováním trpělivost sl. shromáždění příliš zneužil.

V zemích koruny České stávali se ku sklonku 16. a začátkem 17. století poměry vždy povážlivější. Čeští bratří tiskly potají své kancionaly a jiné spisy, vzory to české typografie. Melantrych a Veleslavín a jiní, kteří si české xylografie přece někdy hleděli, zvlášť tenkráte, když byl odbyt jistý, mohou býti považováni za poslední podporovatele toho umění.

Katastrofa r. 1620 zrušila úplně vývin české xylografie až do časů nejnovějších. I v Německu a jinde vytlačena jest koncem 16. století xylografie, a bojiště opanovala rytba v médi, vynález to, jak se praví, vlašský. Úpadek jak xylografie tak i typografie jest u nás po roce 1620 velmi hrozný. Kdo o tom přesvědčiti se chceš, porovnej který koli bratrský kancionál s kancionálem Holanovým, neb Bibli jezovitskou (Nový zákon 1677) s bibli Melantrychovou. (První díl jezovitské biblí má tytéž řezby jako biblí Melantrychova; skonfiskované špalíčky Melantrychovy bible jsou posud v c. k. veř. bibliotéce uschovány. Nový zákon krášlí bídné rytby v médi [4]).

[2]) Vyobrazení patronů Českých v tištěných knihách nebývá důkazem, že jest řezba českého původu. Příklad: Missal Pražský, r. 1498 Kunratem Bachofem v *Lipště* vytištěný, obsahuje na titulu vyobrazení sv. Vojtěcha, držícího znak kapituly, sv. Václava, Zikmunda, Víta — a každý pozná, že to práce německá. Ne toliko missaly bývaly v Německu a j. pro Čechy tištěny, než i karty na hraní (v Normberce), na nichž také sv. Václava, Vojtěcha a Víta vyobrazeny najdeš.

[3]) V druhé polovici 16. století máme v Čechách již i *barvotisk*: v almanahu, vydaném od Mik. Šuda na r. 1552, jest podobizna Maximilianova tištěna černě, přes ni pak jest byryt a šat červeně vytištěn, nikoli pomalován (v univers. bibl. Pr. 54. F. 1064). Podobný barvotisk najdeš též v almanahu na r. 1558 (54. F. 1064. a. 2.)

[4]) Podotknouti sluší, že v čas reformace ve spisech českých málo kdy vyskytují se obrázky hanlivé a satyrické proti církvi katolické. Buď vyhladila censura katolická takové spisy na dobro, nebo neměli čeští protestanti ve věcech takových žádného zalíbení. Ani obrázků satyrických strany katolické proti protestantům v Čechách nezachovalo se žádných. Obě strany stály proti sobě dosti urputně, libujíce si nejraději ve spisech příležitostních, polemických, v alegoriích, a to dosti zdařilých. Někdy ovšem neškodilo, že kreslič k alegorii připsal, co představuje, dle onoho „totoť jest mýdlo,"

V nejnovějším čase počíná si česká xylografie velmi chvalitebně, ačkoli se koří vkusu cizému. Řezba ve dřevě napodobuje rytby v kovu. Záleží jen na umělcích, aby naše řezba v pravé koleje zabočila. Přál bych si, by tato reformace, která jistě nastane, *v českém národu* započala. Nechť zůstane řezba řezbou a rytba rytbou! K tomu volám české xylografii srdečně: na zdar! [5])

Vedle kněhtiskařů býval u nás až do 17. stol. cech neb stav písařů kněh a iluminatorů. Známe slavné iluminatory Táborského z Klokotské Hory, Radouše, Klímu, Pecku z Hradce a j. Že iluminatoři xylografii se na odpor stavěli, můžeme se snadno domysliti. Stávalo se tak jinde, proč ne i u nás? Šlo tu o vezdejší chlebíček. Lidé nemohli si s počátku prosté kresbě bez barev přivyknouti. Bývalo tedy v tiscích pro obvyklé malované inicialky a miniatury místo vynecháno (jako in Decretis Gratiani z roku 1472, Moguntiæ Petrus Schvifer), nebo byly ilustrace pomalovány. I ornamenty na pokraji listů tištěných nalezáme, jako v Gratianu, Arg. H. Eggsteyn 1471, ve veřejné knih. Pr. 39. A. 1. a v „Leben der Heiligen," Nürnb. Koberger. 1488, 42. B. 2. Řezba, sv. Ambrože představující, na zlaté půdě a velmi bedlivě na spůsob miniatur kolorovaná ve spisu „Vier und zwanzig guldin Haopfen," Augspurk Bänder 1472, 39. D. 5. má krásné pokrajní ornamenty malované. „Hungarie regum Chronica," Augsb., Erh. Ratdolt 1488, má pomalované ilustrace. Misal Pražský, tištěný od Konráda Bakofena, Lip. pergam. z r. 1498, zlatem a barvami malován (46. A. 54). Misal Olomucký, v Normb. 1499, má řezby Wohlgemuthovým podobné a velmi nákladně malované (44. A. 104).

Zdá se, že knihy nemalované do obchodu se dávaly, jež si pak každý dle libosti výmalovati dal. „Psalterium latinum," Magdeburg, Bart. Ghotan 1481 (40. D. 33.), má krásně malované inicialky českého spůsobu. Kniha ta náležela Ciriákům, jak tomu nápis: „Conventus Ste Crucis majoris Vetere Prage" nasvědčuje. Biblí Kutnohorská z r. 1489 (54. Č. 2.) ozdobena jest velkými malovanými inicialkami v zlaté půdě. Iluminátoři inicialek neb spíše skriptoři, zdá se, že bývali pouhými řemeslníky, kteří opisovali, nevědouce ani co. Tak nalezáme v prvotiscích vždy na místě, kde malovaná inicialka býti měla, by se omylům předešlo, písmenu maličkou vytištěnu, která pak malováním se zakryla. Nalezáme pak ne jen malované inicialky, než i xylografické, které zprvu malované inicialky napodobují. Později jsou takové inicialky samostatně vyvinuty a typům přiměřeny. I vyobrazení v inicialkách tištěných najdeš jako v malovaných, n. p. v kancionalech velmi často, neb ve „Spisu o pokání," v Podolí u Jiříka Štyrsy 1523 (54. D. 26. č. 3.), kde v inicialce *P* kázání vyobrazeno jest. Hlavně oblíbeny byly u nás rámečky obrubující titulní list. Z věčší části vyvedena jest kresba takových rámečků bíle v černé půdě. Jednotlivé listy staré nalezáme též u nás; jsou věčším dílem hrubé řezby. Řezby tečkované také jsem našel; jsou-li naše, nevím. Vůbec je nesnadno, při malém přehledu, jehož jsem posud o řezbách nabyl, s určitostí říci vždy a všude: to je naše nebo není, zvláště kde pomůcek a času k hledání schází. Co s určitostí tvrditi můžeme, jest, že kupecká špekulace našich kněhtiskařů ničím se nelíšila od kupčení cizího, leč snad tím, že naši byli kupci, cizí pak prodavači.

Že se kupecká špekulace kněhtiskařů obecné obliby obrázkové ihned uchopila a z ní co možná těžiti usilovala, rozumí se samo sebou. V 16. a 17. století nalezáme knihy přehojně ilustrované — čím více obrázků, tím věčší odbyt. Poněvadž kněhtiskař obecné oblibě co možná vyhověti chtěl, dřevořezby pak vždy knihy zdražily, nehleděl vždy k tomu, aby ku každé knize přiměřených řezeb si opatřil, nýbrž vtiskl do textu i řezby takové, které původně do jiné knihy opatřeny byly. Obrázky takové znázorňují obsah knihy asi tak, jako známé vignetky na písničkách „pro mládence a panny na světlo vydané." Obrázky biblické sloužili velmi často co ilustrace světským textům. Někdy nebyla volba špatná, jako n. p. v počtních knihách známá parabola o nevěrném šafáři. Jiný spůsob ulevení nákladu byl ten, že se též řezba vícekráte opakovala, a tak počet ilustrací rozmnožila. Tak nalezáme v Novém zákoně z r. 1527, Jana Peka v Plzni (54. Č. 14.), že se každý obrázek 3krát, 4krát i vícekráte opakuje, vždyť sv. 4 evangelisté vypravují ve svých evangeliích totéž, tedy alespoň 4krát. Bartoloměj Netolický v Novém zákoně r. 1551 má též něco podobného. Biblí v Normberce tištěná, Milchthalerova, 1540 má též ilustrace, které se zvláště v Novém zákonu (v epištolách) zhusta opakují a t. d. Jiné ulevení nákladu: jednoho obrázku užíváno příležitostně asi tak jako nyní titulní vignetky ilustrovaných novin. Veškeré zprávy o válkách tureckých mají takřka tutéž ilustraci, bitvu s Turkem, nejenom u jednoho, než

— jako ve spisu: „Počíná se instrukcí p. Hanuši ze Švorperku" 1538, kde na listu 30. při alegorii čteme: „nayvyšší kancléř pekelný; aneb v „Antialkoranu" r. 1614 a j. Alegorii velmi zdařilou najdeš v Tovačovského „Hádání lži s pravdou."

[5]) Podotýkám, že velmi zhusta říkáme a píšeme: dřevo*rytba*, ryl místo dřevořezba, řezal, a mohli bychom se toho slušně vystříhati. Slovy *řezati* a *rýti* naznačujeme spůsob technický, jímž byla kresba provedena. Řezbou nabudeme výkresu zvýšeného, rytbou prohloubléhо; řezec musí kolem výkresu dřevo odstraniti čili vyřezati, opravdu tedy *vyřezává* výkres ze dřeva; rytec výkres *vrývá* do dřeva. Dřevo jest proti kamenu neb kovu velmi měkké a elastické, dadouc se snadno řezati, nikoli rýti. A krom toho říkali naši předkové dřevořezcům „řezák," „řezáč." Či chceme, říkajíce rýti místo řezati, nynější nepravý směr řezby, která po charakteru rytby se pachtí, satyricky pokárati?

i u rozličných kněhtiskařů — jeden napodobil druhého. A ponévadž tenkráte Turek metlou boží býval nazýván, a veškeré záhubné úkazy v přírodě též trestem božím byly pokládány, a válka s Turky snadno se z nich prorokovati dala: vytištěna bývala též bitva s Turky i v pranostikách a proroctvích (viz 54. E. 64; 54. D. 203, týž obrázek po 42 let — 1543—1585).

I v kresbě si nakladatelé hověli, padělajíce velmi často cizé i české tisky: obrázek přilípli lícem na špalíček, zbytečný papír odstranili — a obrázek byl na špalíčku vykreslen, potřeba pak jen řezati. Často se stalo, že omylem přilepen byl obrázek rubem na špalíček a kresba takového špalíčku vytiskla se opáčně. Takových tisků u nás dosti mnoho; zvláště Melantrych a Veleslavín měli častěji takovou nehodu, jako v evangelium Stránenského, kde se i větší řezby zmenšovaly, když byly oblíbeny. I v kresbě si při nákladných dílách uměli pomoci. Kdož nezná Paprockého Diadochos, kde se portraity rozličných rodin jako dvojčata sobě podobají, ačkoli Paprocký nedokázal, že rodové ti kdy pokrevně spolu spříznění byli. Portrait je týž, jen erb se změnil.

S cizími řezci a tiskaři byli naši kněhtiskaři v úzkém spojení a též i mezi sebou kupčili. Biblí tištěná u Pavla Severyna v Praze roku 1537 má řezby jako Biblí Martina Lutra, tištěná ve Witemberce u Jana Lufta 1534; později, 1560, nalezáme tytéž řezby v Biblí polské, tištěné v Krakově u Scharfenberka. Poláci praví, že řezby zakoupeny byly v Praze. Řezby, původně k Biblí Luterově dělané, pocházejí dle Hellera od německého řezce Schvarzenberka. Biblí Normberská, tištěna u Milchthalera r. 1540. má kresby od Hanuše Schönfelina. Titulní list a několik menších obrázků vidíme opět roku 1557 vytištěny v Postile Tom. Bavorovského v Olomúci. Biblické obrázky v Novém zákonu, r. 1527 tištěném v Plzni u Jana Peka, pocházejí z podobného díla, tištěného v Kolíně nad Rýnem 1520; r. pak 1550 setkáváme se s nimi opět v „Křesťanských modlitbách," tištěných v Budějovicích, a později, kde jsou již velmi otřelé, v Prostějově. Známé inicialky z Cicerona, okrášlené krajinkami, tištěné v Benátkách, tuším r. 1540, shledáváme r. 1542 v tisku Burjana Valdy, a 10 měsíců později i na Moravě. Spis Erasma Roterdamského: „Kniha, v kteréž jednomu každému se naučení dává, jak by se k smrti hotoviti měl," vytištěný u Melantrycha r. 1563, ozdoben jest Holbeinovým „todtentanz-em." A podobných příkladů více. K vůli většímu effektu spůsobili si kněhtiskaři velmi lacino i velké obrazy, sestavivše několik menších dřevořezeb, často bez ladu a skladu, u velké skupení, jímž celou stranu velikého foliantu vyplnili, jako v známém díle Konáče z Hodištkova „Hořekování a naříkání královny spravedlnosti," 1547 v Praze, Jan Kosořský, aneb v našich biblích. V Německu byl ten spůsob velmi obyčejný. Nakladatel Terentia J. Gruninger v Štraspurku pomohl si roku 1496 velmi genialně: dal jednotlivé osoby, které v komediích Terentiových se vyskytují, na zvláštních špalíčkách vyřezati a sestavoval je, jak toho kdy scéna vyžadovala, v jediný obrázek, a tak s několika špalíčky vykouzlil množství velkých obrazů; Horatius Flaccus, r. 1498 od téhož tiskaře Štraspurského vydaný, podobným spůsobem ilustrován byl. Menší obrázky bývaly u nás zvěčšovány i tím spůsobem, že kolem nich rámeček z lištek ornamentálních, mnohdy dosti nejapně, vytišten byl. Posléze sluší zmíniti se i o tom, že bývali řezby rozřezávány na dva i na více kusů, by se počet ilustrací rozmnožil, jak toho v Tovačovského „Hádání lži s pravdou" shledáváme: na jednom obrázku vidíme, kterak bůh otec odesílá anděla se psaním, jinde pak vidíme z téhož obrazu boha otce i anděla zvlášť vytištěny. Co příklad kněhtiskařské špekulace ze starší doby vytknu zde Konáčovo „Hořekování a naříkání královny spravedlnosti," a co vzor solidného, pravého českého tisku Tovačovského „Hádání lži s pravdou o zboží kněžské." — O nich jindy zvláště promluvíme.

Senomaty.

Nástin dějepisný podává **Fr. Levý**.

Hodinu cesty od Rakovníka rozkládá se v údolí, jímž „potok Rakovnický" protéká, městečko Senomaty (Pal. pop. 1.), záležející asi z půl druhého sta sem tam rozestavených dřevěných stavení. Půda, skládajíc se ze železité prsti, mastnice, vápna a písku, i dobrý chmel rodí.

Dle vyměření, vykonaného koncem minulého století, měl chotar Senomatský:

polí	dominikálních 358 jiter 537□°	724 jit.	1424□°
	rustikálních 365 „ 1165□°		
rybníků		1 „	654 „
lad		207 „	1078 „
luk		140 „	1103 „
zahrad		8 „	274 „
křovin a pastvin		— „	960 „
lesů		41 „	1567 „
	Dohromady	1124 „	1346 „

S tím srovnej, že Senomatům bylo r. 1614 do desk vloženo toliko 563 jiter 838□° půdy plodné, 9 jiter 155□° půdy neplodné, a poznáš, o kolik půdy Senomatům od té doby přibylo.

Zpustlost kostelů, nedostatek zahrad, lesů, cest a silnic smutným jsou obrazem zanedbané obce Senomatské.

Jak rozložení osady, jméno místa a popelnice vykopaná v blízkém „Šanově“ svědčí jsou Senomaty staršího původu a založení nežli Rakovník [1]). Znak městečka: hrábě s jedné, podávky se strany druhé, přes ně pak paveza, znázorňuje výklad jména Senomaty, s nímž srovnej pojmenování osad Senožaty, Senohraby.

Do roku 1589 byly Senomaty, jako Rakovník, zbožím komory královské, slušíce správou ku hradu Křivoklatu. Král Jan jmenoval Senomaty městečkem, uděliv mu některých privilegií, jež Vladislav II. r. 1500 potvrdil a rozmnožil. Práva měli užívati Žateckého, a do Žatče měli z ortelů svých bráti odvolání; se statkem svým měli za živa i na smrtelném loži dle své vůle nakládati, ovšem důchodům královským beze škody; statek nepořízený připadati měl na nejbližší příbuzné s obcí trpící. Dle vysazení Janova dávali Senomatští 600 strychů ospu, v čemž Vladislav ničeho nezměnil. Ale dovolil jim, aby mohli slady dělati, piva vařiti a jiných řemesel městských užívati a voskem zeleným potřeby své pečetiti.

Králové co pánové města byli i patrony kostela, který se již r. 1384 mezi farními připomíná — r. 1390 měl farář Senomatský zároveň správu duchovní v Lužné.

L. 1589 v pondělí po sv. Michalu přešly Senomaty s příslušenstvím za 15.380 kop miš. v dědičné držení Václava Hochhauzera z Hochhauzu na Pšovlcích a Václava Chotka z Hořkova na Všetatech. Na tu sumu složili kupci r. 1590 13.000 kop, ostatek při kladení do desk zemských. Ospy staré zadržélé jakož i žito o sv. Havlu r. 1589 měli ještě dovézti na Křivoklat, ostatní pak osyp, ječmen a pšenici novým pánům kupujícím, kromě 30ti strychů žita a 30 strychů ječmene na vychování správce církevního. Při právech a zvyklostech svých měli Senomatští i od nových pánů býti zachováni. [2]) Avšak již r. 1590 postoupil Václ. Chotek díl svůj Václavu Hochhauzerovi, který byl odtud jediným držitelem zboží Senomatského.

L. 1592 v úterý velikonoční v 17. hodinu vyšel oheň, který všechna obecní stavení: radnici, pivovár, sladovnu, spilku, masné krámy a kovárnu ztrávil; toliko 14 chalup, fara a kostel byly ohně uchráněny. Rudolf II. prominul Senomatským všeliké berně po tři roky, ale na vrchnosti nemohli se toho doprositi, aby jim na týž čas ospův a úroků odpustila.

Jsouce u veliké bídě a týráni od své vrchnosti, srotili se Senomatští několikráte na Pšovlky, mocí pánu svému vyhrožujíce. Roku 1593 v úterý, den památky mistra Jana Husi, když se lidé opět byli srotili, jistý mlynář, jemuž prý pán mlýn odňal, vypálil zámek i ves Pšovlky, začež v Rakovníce pod šibenicí upálen byl. Nemohouce Senomatští od Václava Hochhauzera dočkati se žádného ulehčení, vznesli stížnost proti němu na krále, který Hochhauzera k mírnému s poddanými nakládání napomenouti dal. Po takovém napomenutí vydal Hochhauzer Senomatským nové artikule obecní, svěřiv opatrování obce čtyrem měšťanům, z nichž každy po čtvrt roku purkmistroval, maje ku pomoci písaře, jejž byl Hochhauzer ustanovil. Zároveň s oněmi čtyrmi konšely vedlo správu a soudy v obci osm jiných osob, jimž stejná přísaha [3]) jako konšelům vydána byla. Rychtář na místě pána bděl nad zachováním artikulů, trestaje neposlušné vězením. Dle majestátu králů Jana, Vladislava, Ferdinanda a Rudolfa a dle tehdejších právních zvyklostí takto Hochhauzer poddaným svým práva vyložil a rozmnožil:

1. Aby každý o statku svém movitém i nemovitém právem městským a zápisem v knihách městských mohl pořídíti. Umřel-li by kdo bez dětí, bez kšaftu a bez příbuzných při městě, měl purkmistr, dada statek inventovati, opatrovati jej „až do dne do roka, to jest za celý rok a šest neděl pořád zběhlých“. Našel-li by se v tom čase příbuzný neb přítel z jiné obce, chtěl-li by se v Senomatech osaditi, nápadu po příteli užíti mohl; kdyby pak se v Senomatech osaditi nechtěl, měla polovice statku odumřelého připadnouti k obci, druhá pak polovice rovným dílem záduší sv. Vavřince v městě a sv. Štěpána za městem.

2. Dovolil, „aby se sami propouštěti a přijímati mohli“: Kdo do obce přijat býti chtěl, měl výhost, list zachovací a vysvědčení o zachovalosti rodičů na radnici složiti a konšelům rukou dáním věrnost a poslušnost přislíbiti. Chtěl-li hospodář neb vdova na jiné grunty se obrátiti, mohli toho učiniti, osadivše dědinu a dům svůj člověkem, který by se vrchnosti a obci dobře hodil, a učinivše, komu čím byli povinnováni. Odpuštění od obce mělo se díti pod pečetí městskou, jíž od starodávna Senomatští užívali.

3. Sirotci, v městě zrození, při městě pod poruční-

[1]) *Senomaty* (nyní Senomata) sluly prý drubdy Seno*mlata*, kteryžto nejapný domysl toliko ze špatného vyrozumění jména pochází. Pověst vypravuje, kterak za knížete Boleslava nábožný kněz Severin, zabloudiv do vsi Rakové (Rakovníka), pohany na víru Kristovu obracel. Obyvatelé někteří, nechtějíce odříci se zvyků pohanských a nemohouce v nových obyčejích s ostatními se srovnati, vystěhovali se v stranu západní k potoku Rakovnickému. Ale trpíce tu mnoho povodněmi, sena svá mlátiti musili! Pokládajíce povodně ty za trest od boha, o němž Severin byl mluvil, na sebe poslaný, uvěřivše v boha, pokřtiti se dali.

[2]) Archiv Rakovnický B. 8.

[3]) Arch. Rak. B. 2.

ky jsoucí aneb na jiných gruntech se zdržující, bez povolení purkmistrova v žádné poddanství neměli vstupovati.

4. Kdo by v odporech o čest, o hrdlo neb o jiné věci na nálezu konšel Senomatských nechtěl přestati, neměl jinam bráti odvolání, nežli k radám královským nad apelacími na hrad Pražský. Neměla tedy žádná vrchnost nikoho nutiti, aby k ní se odvolával.

5. Od každého varu piva dávali dotud Senomatští vrchnosti své po 1 kopě miš. Hochhauzer, ohlédaje se na nemožnost chudé obce a chtěje, aby jiní lidé snadněji mezi Senomatské se mohli vkupovati a osazovati: odpustil jim „povarné“ a dovolil, aby piva ječná a bílá dle libosti vařili pro potřebu města i na prodej na jiné grunty, a měšťané neměli nuceni býti, aby od vrchnosti piva neb jiných nápojů kupovali.

6. Víno mohli Senomatští doma šenkovati bez překážky.

7. Sladovníci mohli sobě, měšťanům i na prodej z města slady dělati bez překážky; co by se od dělání sladů ječných i pšeničných každého roku dávati mělo, ponecháno při tom, na čem by se Senomatští sami usnesli.

8. Rybníků, luk, drah, lesů, chmelnic atd. obecních, slíbil Hochhauzer, že ničím nebude se dotýkati, ani Senomatským v užívání jich překáženi. Gruntů přikoupiti, uprodati neb směniti bylo sousedům dovoleno, a měla každá změna gruntů do kněh městských býti vpisována.

9. Co monopol obce povolil Hochhauzer prodej prostičné i jiné soli, železa, radlic, smůly a j.

10. Obec měla míry všelijaké obilné a váhy Rakovnické při vážení vlny a omastku užívati, opatrovati a spravovati.

11. Vdovci, mládenci, vdovy a panny mohli ženiti a vdávati se i na cizí grunty bez všeliké překážky, sirotci pak a vdovy toliko s radou purkmistra.

12. Vandrovati po řemeslech a živnostech, „zvláště pak v literním a svobodném umění se přiučiti“ bylo synkům městským volno, stalo-li se to s vědomím purkmistrovým, a nikdo bezděčně a mocí k službě panské nucen býti neměl, „leč by který dobrovolně mládenec neb děvečka na službu k vrchnosti své ze slušné mzdy přistoupiti chtěl neb chtěla“.

13. „K prodeji statkův žádný bez pořádného právního vyslyšení stěžován a utiskován býti“ neměl.

14. K potřebám obecním povoleno užívati dvou potoků — jeden „nadřitní“ sluje.

15. V prodeji obilí a „ládování“ (nakládání), i v jiných obchodech, slíbil Hochhauzer, že Senomatským nebude překáženi.

16. Statku „Křížovského“, jejž byli Senomatští koupili a jej sobě za „rathauz“ vysadili, krámu masného i kovárny obecné měli užívati bez překážky.

17. Úroků platívali dotud po 82 kopách miš. a z várek také nemálo platu se scházívalo: těch platů je Hochhauzer zbavil, začež se uvolili, že mu budou ročně dávati 300 kop miš., a z každého varu piva 2 džbery mláta [4]).

Ačkoli toto práv obnovení i do desk zemských vloženo bylo, nebylo míru mezi obcí a Hochhauzerem, s nímž i obec Rakovnická hned od koupení Senomat o meze, osep a platy s luk se přela. Spor ten narovnali teprvé r. 1595 při času sv. Václava Jan Vřesovec z Vřesovic na Posedicích a Libčovsi, kr. rada a purkrabí kraje Hradeckého, Hons Hendrych Prolhoffer z Purgkersdorfu na Lukách, hejtman panství Křivoklatu, Točníku, Zbirova a Králova Dvoru, Krištof Šlovský z Šlovic na Volešné, Václav Chotek z Chotkova na Všetatech a Skřiváni, Václav Jelínek a Jan Cinovský, měšťané Žatečtí [5]).

Narovnání to dlouho netrvalo. R. 1606 dne 23. října, přišed Hochhauzer do Senomat, dal s luk poplatných, jichž Rakovničtí užívali, pobrati 17 stohů sena a otavy, a byv z toho dle zřízení zemského napomínán, ničeho nevracel, až z toho i k soudu komornímu od Rakovnických poháněn býti musil. Pře ta nebyla posud ukončena, a již nastal nový spor o potok, tekoucí od Senomat, jejž dle listu krále Jana Rakovničtí měli užívati. R. 1607 o sv. Jakubu, dělaje Hochhauzer novou strouhu, hráz Rakovnických prokopati dal. I sběhlo se přes 500 lidí domácích i přespolních, aby Hochhauzera zajali. Ale on se jim „vykejkloval“ a prokopávání zanechal. Předešlá pře i pře z tohoto porušení práva byly rozsouzeny ve prospěch Rakovnických, nikoli bez velikých nákladů, tak že Rakovničtí toliko spor o vedení vody sedmi tisíci kop zaplatili [6]).

Obávajíce se Rakovničtí, aby v užívání potoku Senomatského od držitelů zboží Senomatského nebyli opět zkracováni, čímž by živnosti městské velkou škodu braly, koupili r. 1613 v pondělí po sv. Michalu od paní Johany Kolovratové roz. Hochhauzerovny na Bystrém a Pšovlcích zboží Senomatské za 24.500 kop. Zboží to z prvu vyžadovalo více nákladů, nežli mohlo užitku poskytnouti: byl dvůr pustý, ovčín skoro prázdný, dříve vydáno soudních útrat osm tisíc, za vložení do desk zaplaceno tisíc kop, mlýn v Senomatech koupen, za dědinu dáno 100 kop, za louku 25 kop, tak že dluh, jejž Rakovničtí na Senomaty byli učinili, dosáhl r. 1617 sumy 33.885 kop.

V ty doby, když Senomaty od Rakovnických koupeny byly, rozkvétala obec Senomatská více, nežli kdy před tím neb potom. V městečku bylo tehdáž sedmdesát, nejvíce dobře ustavených domů a statků, mezi nimiž

[4]) Arch. Rak. B. 3.
[5]) Arch. Rak. S. F. 1.
[6]) Arch. Rak. A E, 7. I doklady k dalšímu vypravování v témže archivu najdeš.

statek první podle brány na hořejším náměstí zvláště vynikal. [7])

Za panování Rakovnických spravovali Senomaty dva radové, z plné hromady každého roku volení, jimž rychtář s konšely podřízeni byli.

Jako druhdy s Hochhauzerem, byly r. 1616 spory o hranice mezi zbožím Senomatským a Novou vsí čili Nouzovem, a to mezi Rakovnickými a Zdislavem Havlem Hrobčickým z Hrobčic na Kolešovicích a Horosedlích. Spor ten narovnán u přítomnosti Adama Záborského z Brloha na Jesenici a Jiřího Záborského z Brloha. Následkem toho připadlo půl „Vlčí jámy" k Senomatům a půl k Nouzovu.

V říjnu r. 1620 položilo se vojsko Fridricha Falckého v Rakovnice, do něhož císařští, vysypavše Senomatský kostel sv. Jiljí rumem, dosti škodlivě stříleli, až pak dne 30. října obě vojska potkala se bitvou nerozhodnou, v níž zahynuli se strany stavovské Douský a Krac (odtud ves Kracle), se strany císařské Aquaviva a Fugger. Surovostí vojska císařského Senomaty velikou zkázu vzaly, byvše vydrancovány a vypáleny, při čemž ani klenotů a zvonů kostelních nenecháno. Tehdáž rozkotán i „dvůr pustý," půl hodiny východně od Senomat, jejž byl r. 1548 Burjan Chodauer z Lokte dědičně zapsal Jílkovi měšténínu Rakovnickému. Senomatští, byvše na mizinu přivedeni, vystěhovali se věčším dílem do Rakovníka, živice se tam, čím a jak kdo mohl. Teprvé po míru r. 1635 bylo jim nařízeno, aby se k svým pustým gruntům Senomatským zase navrátili. Ale ubozí ti lidé byli dne 25. srpna 1639 švédským generálem Panírem vypleněni a vypáleni, tak že se rozutíkali na vše strany, pomoci odnikud nemajíce. Senomaty byly pusty přes deset let, ti pak, kteří předce v městě zůstali, musili r. 1648 pomáhati Rakovnickým, aby upokojili švédského Königsmarka, když v Berouně ležením byl.

Rakovničtí, nadělavše dluhů — jenom na útraty vojenské od r. 1615—24 23.053 kopy — a nemohouce 9578 kop starých berní doplatiti, utekli se k Štěpánu Benykovi, bernímu písaři komory české, žádajíce jej, aby jim nedoplatků odpustil. Ale písař toho neučinil, uvázav se v Senomaty a nařídiv, aby zbývajících 6000 kop Heřmanu Černínovi z Chudenic a na Petršpurce doplatili, načež komorníkem Mikulášem Kochem v Senomaty uveden byl, které mu v 14980 kopách byly postoupeny, dokud by Rakovničtí nezaplatili, co dlu-

[7]) Patřival rodině Trnků, od níž jej koupil Petr Portner z Kugelhofu, hejtman hradu Křivoklatského za 650 kop. Manželka jeho odkázala jej Janu Adamovi z Bolu a sestře jeho Anně Sekerkové z Bolu. Od nich koupil jej r. 1605 Alexander Krakovský z Kolovrat za 1000 kop, načež jej manželka jeho Ludmila Tejřovská z Ensidle synu svému Joštu Krakovskému z Kolovrat postoupila, od něhož jej r. 1628 Rakovničtí za 1171 kop koupili.

hovali. Zatím utíkali se Rakovničtí o pomoc k císaři, ale nadarmo. Vyslali pak k panu Černínovi na Petršpurku, za snadnější splácení dluhu jej žádajíce. Uvolili se, že mu budou po každé o hromicích dávati po 1500 kopách, avšak, splativše tak do roku 1628 3000 kop, dalších lhůt nemohli zachovati. I vyslali opět na Petršpurk, aby pan Černín s menšími sumami se spokojil; ale byli oslyšeni. Nevědouce si v té nouzi rady ani pomoci, žádali císaře, aby mohli stateček svůj Senomatský prodati a věřitelů poněkud upokojiti. Dověděli se tu, že Senomaty za příčinou jich chování ve zpouře stavovské, jak dotčeno, jinam byly postoupeny. Že pak v Rakovníku víry katolické stále přibývalo, způsobil sám císař svými přímluvami, že jim od věřitelů pátý díl dluhů, před „rebellií" zdělaných, a třetí díl dluhů, po též rebelii učiněných prominut byl, Senomat však prodati císař nedovolil. Pan Černín spokojil se odváděním piva místo úroků, po jeho pak smrti (1654) nikdo na dluh ten více nevzpomněl. Roku 1632 zapsali Rakovničtí na Senomatech Erlmanu Trčkovi z Lípy na Náchodě, Novém městě, Opočně, Smiřicích atd. 3400 zl., zbývajících z dluhu 7168 kop, jejž byly na vychování lidu téhož Trčky vypůjčili. Dluh ten zrušil Ferdinand III. r. 1644, a dav zboží Senomatské vyšetřiti, prodati je chtěl, aby ostatní věřitelé spokojeni býti mohli. To hnulo Rakovnickými tak velice, že sousedé z vlastních opasků 10.000 kop neodbytným věřitelům zaplatili, s jinými pak o lhůty ku placení se smluvili, aby Senomat prodati nemusili.

Obrácení na víru katolickou vykonával v Rakovnicku nejhorlivěji jesuita Adam Kravařský a komisař Ferdinand Libšteinský z Kolovrat a na Hokově. Pro lepší pak upevnění víry katolické zbavil Ferdinand II. radu Rakovnickou patronátu v Rakovníku a v Senomatech, kterézto právo Rakovnickým teprv roku 1668 císařem Leopoldem zase navráceno bylo.

Teprvé r. 1653 vraceli se rozutíkaní Senomatští ku svým pustým dědinám, přivádějíce s sebou cizince, jimž buď gruntů svých zapisovali nebo najímali, aneb s nimi na půly neb na třetiny zasívali. R. 1654. obnovili Rakovničtí své panství v Senomatech, vyvolivše nad nimi dva úředníky. Seč sami byli, přičiňovali se k tomu, aby Senomaty zase řádně byly osazeny, vykázavše chudým veliký kus lesa, aby si snadněji obydlí mohli ustavěti. Kromě zbořené radnice a ovčína vystavena i nová obecní hospoda, která do r. 1701 za 25, odtud pak za 30 zl. rýn. byla najímána. Po dvě léta zasívali hospodáři bez platu svá pole, dostávajíce k tomu potřebných semen, aby se zase hospodářství a živnosti jich mohly ujmouti, obci pak postoupen užitek z mlýnů, z nichž dáváno 30 korců žita a vykrmený vepř nebo 6 zl.

Přesvědčivše se Rakovničtí, že úředníci jich v Senomatech příliš volnou ruku mají, a že jim ze Senomat malý, ano „posměšný“ užitek vychází, zvolili r. 1670 toliko jednoho úředníka, jemuž dali s vědomím císařského rychtáře tuto instrukci: aby měsíčně cedule a počty skládal a vydání mimořádná dostatečnými doklady doložil; ospy, úroky, peníze gruntovní měl dle poddaných každé zvlášť znamenati a odváděti; dobytek hovězí, ani dobytek drobný, ani obilí neměl úředník prodávati bez vědomí primatora Rakovnického; žádné dílo zimní neb letní, které by z peněz děláno býti musilo, nemělo vykazováno býti úhrnem, než do podrobna; pro čeládku neměl libru masa kupovati po 3, než po 2 krejcařích, jakž na vesnicích dostati se mohlo; když pak pro čeládku nebo pro dělníky dobytek zabíti dal, měl jej zvážiti a zapsati; na řemeslníky nemělo žádné dílo skládáno býti bez rozpočtu a vědomí primatora. O obilí takto nařízeno: Jisté osoby měly na polích mandele „vyčísti“, po každém omlatu při vyměřování zrna přítomny býti, o sklízeném pak obilí i o obilí na mlat vydaném měly zvláštní vruby býti, které při skládání účtů místo „aprobací“ přiloženy býti měly. Kromě toho vytčeno do podrobna, jakým spůsobem registříky hospodářské psány býti mají a j.

Když za císaře Leopolda na rozličných stranách lidé poddaní proti utiskovatelům svým zbrojně se vzpouzeli, chystali se i Senomatští proti vrchnosti své Rakovnické, která však pobravši jim zbraně, vzpouru hned před početím utišila.

Čeho přičinlivostí svou Senomatští si byli vydobyli, zkaženo a vytráveno pohromami, které na ně byly přišly, jako veliký mor r. 1680, kdež hejtmané krajští obec od všelikého obcování s okolím odloučili; r. 1694 a 1698 (jako již 1593 a 1595) navštívily Senomaty veliké povodně, jimiž polovice domů pobořena a pole na mnohá léta zanešena a zkažena byla; k tomu ke všemu byly koncem 17. a počátkem 18. století veliké daně válečné, a za Marie Terezie časté návštěvy rozličného lidu vojenského, jímž Senomaty velice byly sužovány, ačkoli již r. 1757 zároveň s Rakovnickými Prusům 4500 zl. musily zaplatiti. Obec zchudla zase tak, že jí r. 1776 ze zemské pokladnice 1500 zl. půjčeno býti musilo, z nichž jí r. 1783 sedmileté úroky a další zúrokování prominuto bylo.

Od r. 1620 Senomatští bez vlastní správy církevní zůstávali. Teprvé roku 1813 vyhověno jich žádosti a dán jim farář Vincenc Berger, který však po dvacíti létech z mrzutosti ze Senomat odešel [8]). Když pak děkan Rakovnický, jako před dvacíti roky, v Senomatech služby boží konati chtěl, vzpouzeli se proti tomu, chtějíce vždy svého duchovního míti. Což když jim stálým mlčením bylo odpíráno, vyndavše srdce ze zvonů a v tajném místě je zakopavše, sakristii zabednili a zbouřivše se, děkana Rakovnického do městečka nepustili, a po tři léta bez služeb božích zůstávali, ani nedělí a svátků nesvětíce [9]). Teprvé r. 1844 poslán zase do Senomat farář, Jos. Roedel, který vyhledal, že ku faře Senomatské nenáleží 9 korců polí, nýbrž 150. Pře o to vzešlá, nedávno byla narovnána v ten spůsob, že děkanu Rakovnickému přisouzeno 50, faře pak Senomatské 100 korců rolí k užívání.

Den 7. září 1848, jímž Senomatští nabyli svobody svých osob i gruntů, tak že Rakovnickým co bývalé vrchnosti zbylo jenom právo podací, uvítán byl s radostí a nadšením, jako všude po vlasti; ale nový čilý duch, který od té doby hýbe vlastí a národem, bohužel, posud neuhostil se i v Senomatech, v nichž o pokroku národním a živnostenském posud nikdo nechce slyšeti.

V Senomatech jsou dva kostely: zavřený a zpustlý sv. Štěpána, a kostel sv. Vavřince r. 1855 docela zpotvořený: gotická okna i dvéře polokruhem překlenuty a průčelí sincem zakryto — délka kostela sv. Vavřince 10° 5', šířka 5° 5'. I nuzný vnitřek kostela jest velmi zohyzděn. Skládací oltář sv. Václava dal farář Roedel roztrhnouti a křídla jeho pověsiti. Vidíš na nich na zlaté půdě zvěstování P. M., narození Páně, sv. tři krále, navštívení P. M., na druhé pak straně, na sádrovém nátěru sv. Barboru a Kateřinu. Přimlouvám se upřímně, aby krásné tyto památky brzy byly opraveny a slušně i potomstvu zanechány. — Výška rámců 3' 7".

V trámoví osamělé dřevěné zvonice visí dva zvony: jeden, s rakem Rakovnickým, slit byl r. 1774 v Novém městě Pražském; druhý, zdá se, že jest jedním z tří zvonů, od vojska císařského r. 1620 do Prahy odvežených, jejž Senomatští v klášteře sv. Tomáše v Praze poznali a vykoupili.

Milé jest podívání na kostelíček sv. Štěpána, v polích za městem. K průčelí přistavena jest věže o čtyrech čtverhraných sloupech s báňovitou střechou, okna v presbyteři jsou kulatá, v lodi čtverhraná a polokruhem sklenutá. Střecha, rovný strop a vše jiné k dokonalé zkáze se blíží, jelikož na to nikdo nepomýšlí, aby kostelíček opravil.

V levo od vchodu visí pěkný obraz „mrtvola sv. Ivana“ s tímto nápisem: **Obětovala Eleonora Rubesch nákladnice pražská. Anno 1813.**

---

pračku v hospodě a chtěje rváče smířiti, od nich z dy vystrčen byl.

[9]) Odtud pošla o nich píseň, známá po celém okolí:
Senomatští beraní
kam pak chodí na raní?
Do svinského chléva.

Na žádost prvního duchovního Vincence Bergera.

Před oltářem pak nalezá se náhrobní kámen se spojenými erby rodin Kolovratů Libšteinských a Hochhauzerů, nad nimi pak čteme:

Letha 1613 umrzela urozena pani Anna Hochauzerowa rozena z Krasneho
Dwora we strzedu przed sw. Markyton mezi 1 a 2 hodinou na noc
mage wieku swého 48 let ziwot swug w Krystu panu dokonala
a przi tomto chramu gest pochowana očekawagic weseleho z mrtwych wstani.

Má se za to, že kostel sv. Štěpána pomocí této paní vystavěn byl, avšak jest toto tvrzení mylné; čtemeť v Rakovnickém archivu, G, 5.: „K svatému Štěpanu kostelíku není nicz proto zie na *swug naklad gsouczy vypowědění bratrží geg dali vystaweti.*“

Příspěvky statistické.

Není třeba dotýkati, že mnohé částky nynější statistiky stávají se teprv praktickými, když je srovnáme s dáty téhož druhu v dobách minulých, a jest pravda nepopíratelná, že dějepisec, znaje zevrubně statistické poměry toho kterého věku, může s větší jistotou provésti soud o věcech se sběhlých; ano dá se i tvrditi, že z nepovědomosti poměrů statistických obyčejně pochází i křivé pojetí a vykládání zpráv historických. Podobným vadám v dějinách českých by se předešlo, kdybychom měli dílo, které by aspoň od padesáti k padesáti letům poskytovalo statistický obraz naší vlasti. Nahlížíme obtíže díla podobného, nepředstavujeme si takovou historii statistiky české zcela tak možnou a úplnou, jako toho na dobrém statistickém díle věku nynějšího vyžadujeme, ale přáli bychom si, aby dílo podobné obsahovalo o té které době tolik statistických zpráv, kolik se jich za naší doby v zachovaných pramenech dějepisných sehnati dá. Ale práci takovou musí předcházeti sebrání rozličných dát statistických, jimž v „Památkách“ ochotně místa popřejeme.

Jako všude tak i v Čechách jsou daně, které nám poskytují nejhojnějších zpráv statistických, a to o více věcech, poněvadž na základě rozličných věcí byly vybírány. Nebylo často ani stavu ani živnosti, nebylo statku ani jmění velkého neb malého, movitého neb nemovitého, které by z povinnosti ku poplatkům byly se mohly vymknouti. Každý musel přiznávati se na svědomí a duši, co měl kde statků a důchodů, a kdo toho neučinil, učinili to zaň jiní. Sepsání taková spisovala se v každém kraji do register, která potom do Prahy nejvyšším berníkům královským bývala odevzdána. Bohužel, nezachovaly se nám takové registříky z dob starších. Za Ferdinanda I., který tolik berní vybíral, že mu lid přezdíval „Bernibrandus,“ jmenují se již častěji aspoň součty cen jmění, jak se k nim přiznání stalo, a součty vybrané berně.

I. Berně r. 1543—1556.

V rukopise chovaném v archivu král. hl. města Prahy č. 108 jest položen v instrukci ku sněmu r. 1558 přehled berní se sešlých od r. 1543—1556, v kterém obsaženy jsou přiznání na jmění a částky berní z toho složených.

Zajímavé poznamenání o berních těchto zní následovně:

1. Berně l. 1543 svolena byla od stavuov kr. Českého při sv. Filipu a Jakubu apoštolích z jednoho tisíce kop gr. č. 10 kop gr. č. a od lidí poddaných z jedné kopy gr. česk. 5 denárů. Sešlo se šacunku ode všech tří stavuov 5,356.774 kopy 25 gr. ½ den., počítajíc z 1000 k. gr. č 10 kop gr. č., dalo berně 53617 k. 46 gr. 3 d.; a od lidí poddaných šacunku sešlo se 2,728.807 k. 22 gr. 3 d. Počítajíc z jedné k. gr. 5 d. učinilo 32485 k. 48 gr. 1 d. č.; tedy vší berně dohromady 86103 kopy 34 gr. 4 denáry.

2. Item leta 1544 berně svolena ode všech stavuov kr. Č. v pondělí po sv. Třech králích z jednoho tisíce kop. gr. č. k. 17 gr. č. a od těch lidí poddaných z jednoho tisíce kop grošů č. 3 kopy 4 denáry aneb z jedné kopy 4 denáry č. Sešlo se šacunku ode všech tří stavův 5 281.727 kop 39 gr. ½ d. a tedy na polovici berně 35972 k. 5 gr. 5 d. č; od lidí poddaných šacunku 2,628.969 kop 48 gr. 6 d., z čehož učinila berně té polovice 7911 kop 56 gr. 4½ d. a summa obojích polovicí berně 43884 k. 2 gr. 2½ d. č.

3. Item leta 1545 berně svolena v středu po svatých Třech králích od stavův král. Česk. z jednoho tisíce kop gr. č. 12 kop gr. č. Ta berně nebyla však zouplna dána, než od některých málo osob a z lidí žádného šacunku nebylo, a tak té berně jen okolo 1500 k. gr. č. vybráno bylo.

4. Item berně leta 1546 svolena byla v úterý po sv. Jakubu od stavuov král. Česk. z jednoho tisíce kop gr. č. 1 kopa gr. č. a od lidí poddaných nic uloženo nebylo. Tenkráte sešlo se šacunku ode všech stavův kr. Č. 4,812.740 kop 5 gr. 5½ d., z čehož dáno berně 4822 k. 4 gr. 3 d. č.

5. Item berně leta 1549 svolena byla ve čtvrtek po sv. Skolastice; nebyl žádný šacunk, než toliko po půl ouroku za dvě leta pořád zběhlá, totiž svatojirského a svatohavelského. Sešlo se té sumy podle registr a listův přiznávacích všech čtyř berní 111619 k. 2 gr. 3 d. 1½ hal. č.

6. Item berně l. 1552 svolena byla v pondělí po novém letě od stavův z jednoho tisíce kop gr. č. 12 kop gr. č. a z lidí poddaných tolikéž z jednoho tisíce k. gr. č. 12 k. gr. č. Sešlo se toho leta šacunkův podle listův přiznávacích 8,6647 46 k. 56 gr. 6 d. a z toho berně 103976 k. 57 gr. 5 d. č.

7. Item berně l. 1553 svolena byla od stavův král. Č. v první pondělí v postě z jednoho tisíce kop gr. č. 12 kop gr. č. a z lidí poddaných tolikéž. Sešlo se šacunků podle registru a listů přiznavacích 7,8985 40 k gr. č., a z toho berně 93783 kopy 28 gr. 5½ d.

8. Item berně l. 1554 svolena v pondělí po sv. Bartoloměji z 1000 k. gr. č. 5 kop gr. č. a od lidí poddaných z 1000 kop gr. č. 3 kopy gr. Sešlo se šacunků ode všech

tří stavův 4,8686 70 k. 4 gr. 5 d. č., z toho berně 24343½ kopy 21 gr. č.; a od lidí poddaných 2,5726 71 kop 55 gr. 1½ d. č.; z čehož se dalo berně 7718 k. gr. č. 1½ d. č. konečně pak

9. berně svolena byla leta 1556 v středu po provodní neděli z 1000 k. gr. č. 12 k. gr. č. a od lidí poddaných též z jednoho tisíce kop gr. č. 12 kop gr. č. Šacunku sešlo se téhož leta podle listův přiznavacích, kteří dáni byli p. nejvyšším berníkům i tudíž berníkům krajským, 7,907747 k. 20 gr. a berně 94894 k. 10 gr. č.

II. Počet domů v městech královských.

Zaznamenáním o vybírání berní v Čechách zachoval se nám dvojí seznam domů v královských městech českých, jeden z r. 1567 na desce téhož rukopisu městského archivu Pražského, z něhož jsme výše položený přehled berní podali, a druhý z prvních let druhého desítiletí věku XVII.

Na dotčené desce jest toto poznamenání: Počet domův v městech království Českého i na předměstích, jakž se přiznání stalo z nich léta 1567 k berni, když se po 2½ kopě z jednoho každého dávalo V Nymburce i s předměstím 281, v Jaroměři 303, v Hradci 781, v Dvoře Králové 150, v Poličce 202, v Chrudimi 482, v Mýtě Vysokém 368, v Čáslavi 283, v Brodě Českém 142, v Kouřimi 216, v Kolíně 229, v Rakovníce 190, v Budějovicích Českých 430, v Písku 270, v Sušici 251, ve Vodňanech 174, v Berouně 248, v Slaném 333, v Plzni 416, v Rokycanech 186, v Domažlicích 345, v Stříbře 246, v Klatovech 632, v Žatci 701, v Lounech 857, v Kadani 436, v Mostě 438, v Litoměřicích 369, v Oustí nad Labem 266, v Starém městě Pražském 946, v Novém městě Pražském 1145 a v Menším městě Pražském 161.

Druhý seznam počtu domův v královských městech Českých jest z r. 1614 a pochází z archivu Domažlického.

Na sněmu, který držán byl na hradě Pražském r. 1609 v pondělí po neděli křížové a zavřín v úterý masopustní r. 1610 byla mimo jiné sbírky a berně Rudolfovi povolena i zvláštní berně domovní na pět let, tak že se mělo z každého domu v městech, městečkách i vesnicích, na kterém měli stavové lidi osedlé, ať si byl malý neb velký platiti po 20 gr. č. ve dvou terminech. Pražané pak a jiná města královská a věnná, která třetího stavu užívala, svolili se místo té podomovní berně dáti každý rok na hotově 25000 kop gr. m. Rozvržení této berně na města královská vykonáno od Pražanů Staroměstských. Neznámo nám jakým pravidlem tito se při tom řídili, aby žádnému městu neukřivdili, víme však že 18 měst s rozdělením těch 25000 k. m. bylo nespokojeno a proto podali stížnost (1614), že při rozvrhování berní domovní na města a obce jejich veliká nemírnost a nerovnost uložena byla, a žádaly za napravení toho, a to tak, aby každé město dávalo na dotčených 25000 k. m. dle množství usedlých v něm lidí, což znamenalo tenkráte tolik jako dle množství domů. Na každý dům mělo přijíti 2 kopy m. K stížnosti své přiložila nespokojená města zároveň seznam měst českých, a při každém bylo udáno, mnoho-li má domů čili usedlých, mnoho-li by dle toho z berně dotčené na ně přišlo dáti, kdyby se dle návrhu jejich po 2 k. m. z jednoho usedlého dávalo, mnoho-li však dávají dle rozvrhu Pražan, a konečně mnoho-li jim jest naraženo aneb jiným městům sraženo.

Dle seznamu toho bylo

v Starém městě Praž.	938	osedlých,	jimž	102	k.	m. naraženy byly
v Plzni	387	„	„	776	„	„ „
v Hradci Králové	634	„	„	132	„	„ „
v Litoměřicích	385	„	„	430	„	„ „
v Budějovicích	414	„	„	372	„	„ „
v Klatovech	400	„	„	350	„	„ „
v Lounech	329	„	„	242	„	„ „
v Mostě	392	„	„	66	„	„ „
v Slaném	274	„	„	52	„	„ „
v Domažlicích	332	„	„	36	„	„ „
v Stříbře	211	„	„	28	„	„ „
v Nymburce	280	„	„	40	„	„ „
v Čáslavi	254	„	„	204	„	„ „
v Kouřími	180	„	„	40	„	„ „
v Kolíně	213	„	„	34	„	„ „
v Žatci	554	„	„	292	„	„ „
v Brodě Českém	139	„	„	122	„	„ „
v Rokycanech	162	„	„	26	„	„ „
v Rakovníku	188	„	„	104	„	„ „

Jiná města platila zase dle náhledu měst nespokojených méně než platiti měla podle množství usedlých, kterých bylo

v Novém městě Praž.	1500	s právem střeleckým				
	1546,	jimž	1002	k.	gr.	m. sraženo bylo,
v Menším městě Praž.	160,	„	20	„	„	„
v Písku	230,	„	66	„	„	„
v Sušici	196,	„	90	„	„	„
v Táboře	245,	„	90	„	„	„
v Mýtě	341,	„	312	„	„	„
v Chrudimi	421,	„	262	„	„	„
v Mělníku	185,	„	70	„	„	„
v Jaroměři	257,	„	264	„	„	„
v Poličce	284,	„	248	„	„	„
ve Vodňanech	130,	„	110	„	„	„
v Trutnově	296,	„	342	„	„	„
v Bydžově	171,	„	92	„	„	„
v Králové Dvoře	195,	„	300	„	„	„
v Boleslavi	370,	„	540	„	„	„
v Pelhřimově	220,	„	290	„	„	„
v Prachaticích	300,	„	490	„	„	„
v Teyně n Vltavou	500,	„	340	„	„	„

Jak jsme svrchu podotkli, udala nespokojená města mimo počet domů v každém královském neb věnném městě a mimo to, co každému městu bylo naraženo neb sraženo, i částku berně, kterou město každé odvádělo dle rozvrhu Pražan, a kterou by odváděti mělo, kdyby se dle návrhu jejich z každého usedlého mělo 2 kopy platiti. My jsme pro ušetření místa oboje vynechali, poněvadž jednoduchým spůsobem obou se dopočítati můžeme. Násobíce dvěma počet domů čili osedlých, nalezneme počet berně, která se po právu dle nespokojených měst platiti měla (jako ona praví: „přišlo by se platiti“); a když k číslu tomu přičteme to, co naraženo bylo aneb odečteme, co sraženo bylo, nalezneme počet berně, jak byla od Pražan rozvržena.

Jos. Emler.

Hradiště na rybníku Ostrově.

Na archaeologické mapě Čech, od p. Schmitta vydané, jest v Táborském kraji v pravo od cesty z Bernartic do Milevska „Hradiště“ poznamenáno, o kterém žádný místopis posud zprávu nepodal. I vyptával jsem se, kde by v těch stranách buď jakés ohražené místo, buď zbořeniště hradu, nebo tvrze bylo, a pan Čáp, tajemník okresního zastupitelstva Milevského, zpravil mne, že něco podobného spatřil v levo od připomenuté silnice, totiž na ostrovu rybníka, který podle své výspy „Ostrovem“ čili „Ostrovským rybníkem“ se jmenuje. Vraceje se z výstavy hospodářské, v Milevsku odbývané, pustil jsem se za vesnicí Okrouhlou v pravo od silnice do pole, a za 10 minut dostal jsem se k myslivně na hrázi velikého rybníka Ostrovského. Ostrov sám spatřil jsem hned s hráze, a hoch mne na lodičce tam dovezl. Z hustého rákosí kolem ostrova vyletěly kachny divoké, jediné to obyvatelky pusté výspy, a pozdravily křikem svým vzácné hosti, kteří sem dnes beze zbraně a úmyslů vražedných zavítali. Průvodčí můj vedl mne kolem výspy, dle mého rozkazu stoupaje pořád po nejkrajnější zdi bývalého hradiště; já kráčel za ním, proplétaje se porostlinami a prohlížeje zeď, která na sáh tlustá jest a místy ještě na dvě stopy zvýší ven ze země vyniká. Takto jsme celé hradiště obešli, a nyní hodlám obraz jeho vypodobniti, jak mi v paměti utkvěl. Ostrov často řečený jest výspa okrouhlá, skalnatá mající výměru 5 jit. 5□°, zeď nejkrajučjší táhne se kolem celého ostrova a tvoří obdélní čtverhran, jehožto čáry na západ a východ kratší jsou dvou ostatních. Rybník přes 3° hluboký se rozlévá široko daleko kolem ostrova a pokrývá prostoru 47 jit. 1140□°; jen na západní straně jest mělčí a pevnina bližší, tudy asi též přístup k ostrovu po nějaké hrázi byl. Na výspě samé táhne se západní stranou souběžně se zdí příkop na sáh hluboký, který bezpochyby vodou z rybníka se napájel a nepříteli přístupu bránil. V jihozápadním koutě zdi posud ohromné tesané balvány na sobě leží a kulatá prohlubeň přede zdí na nějakou bývalou věž ukazuje. Uvnitř hradiště jest samé roští neb křoví, semotam živá skála ven vystupuje vedle hromady kamení stavěcího, i nezdálo se mi radno, pro hlubiny porostlinami přikryté v tomto labyrintu déle blouditi. Býval zde jindy vysoký les, který před několika lety vysekán byl, podrostu tu ale dosti zbylo. Kolem rybníka jest se tří stran samý les, a jen na východní straně rozhled po krajině máš.

Hradiště naše patří mezi hradní stavení XI a XII. století, které při řekách, rybníkách a na ostrovech i močálech staří Čechové stavěli — takové stavby posud viděti jest v Blatné, ve Švihově v Červené Lhotě na Táborsku a jinde. Kdo tento náš hrad stavěl, o tom nemáme žádných určitých zpráv, zbývají nám jen domysly a domněnky. Prvního světla historického nabývá naše krajina založením blízkého kláštera Milevského, což se stalo r. 1184, a nejmocnější pán v tom okolí osedlý, spolu zakladatel kláštera, jmenuje se Jiřík z Milevska. Roku 1285 obléhal Václav II. spolu se Záviší z Rosenberka pevný hrad Zvíkov a jeho i dobyl. Voigt pak nám podal ve svém Formelbuchu der Könige Otakar II. u. Wenzel II listinu pro krajinu naši velmi důležitou, kteroužto král Václav „in recompensam nocumentorum, quae occasione obsidionis nostrae coram castro Clingenberch Hohelite castrum Michlecke pertulit varietate multimoda pressurarum — — jus patronatus, quod habemus in ecclesia ss. Petri et Nicolai in antiquo et novo Kamnit honesto viro domino H. venerabili claustri antedicti abbati atque conventui damusu atd. K jinému klášteru nežli Milevskému tato listina se táhnouti nemůže již pro blízkost Zvíkova, třeba i Voigt tomu „Michlecke“ neporozuměl; něco jiného jest ale vyložit slova „Hohelite“ castrum „Michlecke“ jak dohromady souvisí. Máme-li před sebou pravé čtení, musíme to tak vyložiti, že zde král Václav mluví o jakémsi hradu kláštera Milevského jmenem „Hohelite“, což by slovanské „Hoholice“ býti mohlo, kterýž hrad obléháním Zvíkova mnoho utrpěl; slovo „castrum“ by bylo přístavkem k „Hohelite“ a „Michlecke“ by bylo přídavné jméno toho castrum, tedy po česku: Hoholice hrad Milevský; kteréžto výklad by se potvrdil též samohláskou e postavenou na konci slova Michlecke, ostatně nepravě napsaného místo Mühlecke a ještě lépe Mühleske; klášter Milevský psal se tenkráte obyčejně „Milevsk.“ Pan Voigt ovšem tomu tak neporozuměl a hleděl si pomoci tím, že ponavrhl pod čarou ke slovu castrum „soll wol heissen claustrum“, jak ale s tímto výkladem slovo „Hohelite“ ve větě obstojí, to nám nepověděl. Aby bylo „Hohelite“ českým překladem německého slova „Clingenberch“, to není; nebo již r. 1220 jmenuje se náš hrad Zvíkov jako posud Zvíkovem; i zbývá nám jediná domněnka, jestli notář královský chybně castrum místo „claustrum“ napsal, abychom, „Hohelite“ prohlásili za staroněmecké jakés citoslovce, které by se českému „bohužel“ rovnalo; nejsme ale v němčině tak zběhlí, abychom to mohli doložiti příkladem. Interjekcí takových českých a německých bývá v latinských listech středověkých dosti velká hojnost, než abychom náhled svůj, jen tak zhola sem byli postavili. *)

Dějiny kláštera a panství Milevského po husitských válkách známe z Arch. pam. dílu III. O našem Hradišti „na ostrově“ tam ani zmínky není; urbář panství Milevského, l. 1580 založený, připomíná jen toto o rybníku Ostrovském: Co se pak rybníkův rukáveckého a ostrovského dotýče, poněvadž též rybníci na větším díle v kruntech k Rukávci a Branicům náležitých leží: to sobě znamenitě těmito registry vymiňuju a pozůstavuju, aby budoucí držitel té moci neměl, týchž rybníkův výšeji vodou mimo předešlé hráze, splavy a topení nežli dále pak mezníky vysázeno jest, nadržovati a týmž lidem luk a dědin také porostlin jejich dále za ty mezníky zatopovati. Též potom už nadepsaní lidé kdyžbykoli ta-

*) Prvější svůj výklad opravuji nyní dle zprávy, již se mnou laskavě sdělil p. August Sedláček, který list, jímž se dokládáme, s opisem Palackého v diplomatáři musejním srovnal. Domněnka naše důvodná byla by jistě pravdivá, kdyby místo listiny svrchu dotčené tak znělo, jak *otištěný* formulář ukazuje Ale místo v listině té z r. 1285, 29. září v Milevsku dané zní: „que occasione obsidionis nostre coram castro Clingenberch *chabite claustrum in Milevsk* pertulit.... a jest známo z listiny potvrzovací krále Jana, dané 1337, 4. července v Praze, jejíž originál v Třeboni, opis pak v museu se chová. Že by tvrz na Ostrovském rybnice v čas zástavního držení Milevska založena bývala, pravdě se nepodobá, poněvadž by Třeboňský archivář Březan, který registra listin, týkajících se Milevska, zachoval, zajisté o ní zmínky nalezl. Spíše se to mohlo státi na počátku 14. stol., když páni z Rosenberka drželi Sepekov. Nicméně týž Březan uvádí „registra a paměti slovení rybníkův leta 1501 Raykovskýho, *Ostrovskýho* a *Veselskýho*: džber kaprův prodáván po půl druhé kopě miš. a čekáno až do roka, a vědro drůbeže po 10 gr. (Březan: Registra Švamberská, rukop. knih. univ. Pražské XVII. C 14. fol. 102.)

koví rybníci usazeni a vodou naplněni byli, aby mohli volně a svobodně beze vší překážky budoucího držitele těch rybníků koně, herky a hříbata v nich pásti. Než kdyžby dotyční rybníci osušeni a oseti byli, zase proti tomu aby toho času takového pasení po tyž mezníky tíž lidé prázdni byli a jeho v ničemž dotud a pokudby takové osení uklizeno nebylo, pastvami užívati mohli. *Tak ustanovil Kryštof ze Švamberka.*

Dle dopisu p. Čápa koluje v okolí pověst, že naše hradiště bývalo klášterem šedých jeptišek, a děd lesníka Jana Slámy, přede dvěma lety zemřelý, pamatoval ještě celé zdi na našem hradišti. Nemohu zamlčeti též anekdotu o našich klášterních pannách. V blízké vesnici Branicích darovaly prý klášterní panny sedláku Hejnému (posud jmeno jednoho statku) za poskytnutý jim oběd velikou louku u samého rybníka, podnes pole v této straně k onomu statku přisluší.

Martin Kolář.

Ornamenty klenutí kostela na Karlově.

(Dodatek k Pam. VII, 265 sld.; od prof. J. E. Wocela v „Mittheilungen d. k. k. Centralcommission 1867, 167—170 [1]).

Důkladnějším obledáním ornamentů památného klenutí na Karlově přesvědčil se spisovatel, že ozdoby některé z konce 14. neb z počátku 15. století, jiné pak z nejpozdější renesance čili z doby parukové pocházejí.

Pole dotčeného klenutí, žebrovím vymezená (srov. Pam. VII, 277—8, obr. 1.), ozdobena jsou zlatými ornamenty na červené půdě. Čtverlisty, kosočtverci obroubené, které na klenutí Karlovském se spatřují, podobají se dokonale ozdobám relikviářů 14. století, zvláště pak relikviáři v pokladu kostela Pražského, ozdobenému štítkem Petra Parléře. Podobný vzorec (dessin), lemovaný úseky obloučků, z nichž pučí lilie, najdeš také na relikviáři Břevnovském (vyobr. v Pam. II, 223). Kosočtverce s body čili hvězdičkami u prostřed, jež vidíš na klenutí Karlovském, shledáš také zhusta na kobercovém pozadí miniatur 14. století, na zlaté půdě mnohých obrazů tabulových v královské kapli Karlšteinské, v rukopisu „Liber viaticus“ v Českém museu a na okrají drahého obrazu v pokladu kostela Pražského, který v nákladném perlovém vyšívání poprsí spasitele a dvou dědiců země České obsahuje (Bock: Gesch. d. liturg. Gewänder I, 240. tab. XI.). Hvězdičky v čtverhranu vidíš na sametu, který v hrobě Karla IV. nalezen byl. (Bock: l. c. I, 111, tab. XVII.). Hvězdičky čili kuličky v obvodu kosočtvercovém, jež vidíš na klenutí Karlovském, poznáš i na zlaté půdě stěn a na pásech klenbových kaple Karlšteinské — na pozlaceném železném oblouku, dělícím tu kapli ve dvě polovice, zpozoruješ obloučky s liliemi, sem tam pak i kolečka s troj- neb čtverlisty co zvláštní ornament (Pam. III.). Taková kolečka s troj- neb čtverlisty vyskytují se, jak povědomo, v 14. a v první polovici 15. století velmi zhusta ne toliko co ozdoba stavební, než i na malbách a dílech zlatnických (Mittelalterl. Kunstdenkmale d. österr. Kaiserstaates, I, seš. 2.). Kruhy proplétané, jako na klenutí Karlovském, vyskytují se zhusta na malovaných inicialkách pergamenových rukopisů 14. století, jako v bibli Jaroměřské v Českém museu [2]) a v mnohých jiných rukopisech [3]).

Dle těchto motivů ornamentových možná uhodnouti s jistotou, z které doby dílo umělecké pochází. Nemáť zajisté druhá polovice 15. století v ornamentech oné přesnosti slohové, s níž se v předešlé době potkáváme; objevují se tu motivy takové, které pomalounku v libovolné tvary renesance přecházejí. Dotčené pak vzorce středového klenutí chrámu Karlovského nepodobají se ještě typům doby takové, která by vůli umělců volně uzdu pouštěla, nýbrž přestávají na tvarech prostých, stejnoměrných, jakými 14té století se honosilo. Za tou příčinou mám za to, že zlaté ono mřížkování na klenutí Karlovském ještě z prvního rozkvětu opatství řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově, tedy z časů předhusitských, pochází.

Z historického vypsání opatství Karlovského (Pam. VII, 266—276) snadno se přesvědčíš, že řeholní kano-

[1]) Místo barvotiskového vyobrazení ornamentů na Karlově, které přiloženo jest k dotčenému časopisu, přikládáme my k těmto dodatkům s litostí vlasteneckou připomenutí, že se nám od zámožnějších krajanů, světských i duchovních, ochotné podpory nedostává, abychom častěji a hojněji nákladných věcí uměleckých k „Památkám“ mohli přidávati. Red.

[2]) V bibli Jaroměřské vyobrazeny jsou zhusta na ručičkách arabesk podoby fantastické a burleskové. Bible podobným spůsobem ozdobená, pocházející ze století čtrnáctého, chová se ve veřejné bibliotéce Stuttgartské, a pozadí mnohých písmen začátečných téhož rukopisu ozdobeno jest jako v bibli Jaroměřské (Kugler: Kleine Schriften I, 63, kdež okrají písmeny *S* na spůsob koberce kosočtverci ozdobeno jest). — Burleskové obrázečky, jako v bibli Jaroměřské, nacházejí se zhusta v rukopisech francouzských 14. století (Revue de Cart. chret. 1864, 68). — V Benátkách viděl jsem ve sbírce p. Cicogna rukopis s miniaturami, pocházející ze 14. století: na posledním listu čte se: Explicit pontificale secundum consuetudinem romanae eccles. scriptum per manum Montucii de Pisis; v motivech a v řemeslném zdělání ornamentů podobají se miniatury bible Jaroměřské, která tedy jistě pochází ze století *čtrnáctého*, nikoli pak, jak posud za to měli, ze století třináctého, a jest bible ta nejspíše dílo cizozemské.

[3]) Vyčetl jsem několik děl uměleckých z doby Karlovy v Čechách; kdybych chtěl vykládati, na kterých dílech kamenických, malířských, kovových a na kterých malbách ve skle podobné typy ornamentové v 14. stol. se vyskytují, ani několik archů by nestačilo k takovému vyčítání.

vníci od r. 1420 až do konce 17. století na takové nákladné vyozdobení chrámu svého nemohli ani pomysliti, poněvadž opatové s velkými těžkostmi sotva peněz sehnali, aby klášter a kostel, kolikráte po sobě zpustošený, poněkud opravili a potřebami nejnutnějšími opatřili. Takového nákladu byli by se řeholníci mohli odvážiti teprvé počátkem 18. století, zvláště tenkráte, když jim ovdovělá císařová Eleonora tak laskavě a štědře byla nakloněna. Sluší však pochybovati, že by byli řeholníci za nejbujnějšího rozkvětu slohu parukového k ozdobení chrámu svého užili prosfouňkých a přesných tvarů gotických 14. století.

Možná že tenkráte vybledlé časem pozlacení přezlatili a roby některých výklenků arabeskovými zátočkami opatřili. Tenkráte byly snad také ornamenty výklenků pozlacenými lištkami v modrých rámcích i arabeskami obroubeny. Z téže doby, z počátku 18. století, pochází bez pochyby druhá řada ornamentů na klenutí a po stěnách kostela, které se patrně liší od oněch prosfounkých gotických vzorců, od nichž živým leskem a křiklavou barvou velmi se odrážejí. Jsou to ozdůbky stukaturné škořábkového slohu, na tmavé červené půdě nalepené, které místy středové klenutí a klenbu presbytoře pokrývají a celek zpotvořují.

Dívaje se z dola na střední klenutí, domníváš se, že na několika prázdných, šedých neb do špinava žlutých polích některých výklenků nějaké stopy maleb se vyskytují. Ale klameš se. Nejsouť ona prázdná, pozlacenými lištami obložená pole nic jiného, nežli omítka stuková, jíž chtěli dáti podobu mramoru, a ono mramorované žílkování z daleka vypadá jako stopy zašlých maleb. Přesvědčil se o tom malíř p. Scheiwel, přesvědčil jsem o tom i já s p. konservatorem Benešem, když jsme se na ona prázdná místa pohodlněji z kruchty podívali. Jistě že mramorovaná ta omítka z předešlého století pochází, snad z r. 1755, když, jak Tomáš Kraus vypravuje (Pam. VII, 275), klášter ohněm nenadálým skoro celý pobořen a krov chrámu zapálen byl. Snad že tenkráte místa středového hlenutí, trámy padajícími porouchaná, vápnem byla zamítnuta a zastřena mramorovaným zrcadlem v dřevěných rámcích.

Na stěnách, pozlaceným rozčlánkováním dřevěných oltářů příliš zakrytých, vidíš místy podobné krásné zlaté lištky na červené půdě jako na klenutí. Zároveň poznáš, že ornamenty, záležející z vykrajovaných, hruškových vzorců, červenou barvou na stříbrné půdě malovaných, které části stěn pokrývají, z doby mnohem pozdější pocházejí, nejspíše z počátku 18. století, když opat Tomáš Brinke kostel tak nádherně obnovil, že se mu klerik Kraus nemohl dosti podiviti. Svědčí o tom i nevkusnosť tvarů, nýbrž i živá barvitosť a lesk stříbrné půdy vedle vybledlých ornamentů čtvercových a kruhovitých, které ze staré doby jsou.

Z vypsání našeho jde na jevo, že býval kostel Karlovský druhdy velmi nádherně ozdoben ornamenty, které se slohem gotickým dokonale se shodovaly. Vypadal tehdáž kostel u vnitř jako vysoký, nádherný stán, drahými koberci, zlatem hojně protkanými, od hora dolů ověšený, na jehož velebnosť jistě dojímavé bývalo podívání.

Vyložil jsem, proč za to mám, že starší vzorce ornamentů Karlovských z konce 14. neb z počátku 15. století pocházejí, ačkoliv to na jisto a dokonale nechci tvrditi, věda dobře, že proti tomuto domnění podstatných věcí lze namítati. Předkem možná mi připomenouti, že nebývalo ve středním věku obyčejem ozdobovati veškeré stěny kostela vzorci kobercovými, a že by v té věci jediný náš kostel Karlovský od pravidla se býval uchyloval. Proti tomu mohu ukázati na to, že podobné vzorce ornamentové, které patronami dělány byly, i na jiných památkách uměleckých z doby Karlovy se vyskytují, zvláště pak na hojných tabulových obrazech křížové kaple Karlšteinské (Pam. VII. 65), jichž zlaté pozadí hvězdičkami, čtverečky, listy a j. ozdobeno jest. Dále možná namítati, že snad při opravování kostela počátkem 18. století řeholníci místo tehdějších okras rokokových starší vzorce si oblíbili, snad dle spůsobu kružby oken téhož kostela. Naproti tomu opakuji, že na téže stěně dvojí ornamentování se spatřuje: prosťounké starší, vybledlé, a vedle něho křiklavé copové na stříbrném pozadí, jímž snad porouchaná místa stěny byla opravena, a že nedá se ani mysliti, aby ozdoby tak rozdílné ze stejné doby a ze stejného vkusu pocházely. Jediným prostředkem k dokonalému vyjasnění této věci, v historii umění jistě důležité, bylo by, odloupnouti několik vzorců s klenutí a se stěny, proskoumati jich podklady a rozloučiti jich barvivo, což však sotva lze nyní vykonati.

Příspěvky k místopisu plebanií.

1. Lazicz, Lasicz v decanatu Vltavském.

Lib. Confirm. I. 31. Lazycz. 1354. 23. Sept. ad presentacionem dom. Benessii de Lazycz Georgius clericus ad altare s. Alexii in ecclesia ibidem in Lazycz fuit confirmatus, plebano in Lazycz pro executore sibi deputato.

Pag. 36. Miliczin et Lazecz. 1357. 31. Oct. Domaslaus

ad presentacionem nob. dom. . . . fratrum de Rosenberg ad altare s. Simonis et Jude Ap. in ecclesia in Milyczyn, et Litwinus ad presentacionem str. militis Benesij de Lazecz et Cztiborij de Zhorz et Bedrici de Krzenouicz ad ecclesiam in Lazecz ex causa permutacionis facte fuerunt translati et confirmati, plebano de majori Oldrzichouicz ambobus pro executore deputato.

Lib. Conf. V. 251. Hosczicz. 1396. 21. Apr. data est crida Benessio clerico de Nemyssle ad ecclesiam in Hosczicz . . ad presentacionem. . . . . Bohuslai de Nemysle et Andree ibidem de Nemisle fratrum. Executor plebanus in Luzicz (Lazicz).

„Oldrzichowicz majus" jest Oldřichov (282), „Hosczicz," blíž Nemyšle dle pánů podacích, Hoštice (280), tudíž starobylý kostel farní v Nové vsi (282) jest onou plebanií „Lazice" či „Lazec," neboť tak dobře mohl pleban Oldřichovský oběma sousedům svým v Miličíně (282) a v Lazci býti úvodcem.

Slušno i žádoucno, by název starý aspoň co do fary a kostela byl obnoven, ant bez toho v Nových vsích jest přebytek matný. O Nové vsi v Táborsku: viz Památky IV. b. 73.

2. Mons fagi v decanatu Brodském.

Lib. Conf. I. 86. Puchperk. die 18. Febr. 1359 ad presentacionem hon. et religiose sororis Elizabeth et tocius conuentus sanctimonialium monasterij in Wrauental ord. Cisterc. ad ecclesiam S. Katherine cum ejus filiali in monte Puchperk Joannes clericus fuit constitutus. Executor plebanus in Bruneslaus." — Jelikož klášteru Wrauental (Frauenthal, Pohled 202) náležela podací, třeba na blízku hledati i kostel sv. Kateřiny i vrch Puchperk (Buchberg, Monsfagi). Kostel sv. Kateřiny pohřební a filialní k Pohledu, stojící o samotě $^1/_6$ hod. jv. od Stříbrných hor (201) snadno se objevil, však kde hledati jeho filialku na hoře Puchperk. Starý collega můj a farář v Pohledu, Dr. Hadvich, jemuž jsem hořejší výpisek k dalšímu proskoumání ve farnosti jeho byl sdělil, podal mi zprávu objasňující v ten smysl: $^1/_4$ hod. jižně od S. Kateřiny na levém břehu Sázavy nad štolou zasypanou — a $^1/_4$ h. severně ode vsi Uttendorf (201) — (snad Utín dle jmena zakladatelkyně kláštera Pohledského v listině Smila z Lichtenburka r. 1267 „dominae Utae relictae Cunonis nobilis") — nalezá se návrší ploché, které co rumoviště s základy zděnými slouží za pastviště, jemuž lid posud říká „Puperk" t. Puchperk. Nelze pochybovati, že zde stával onen kostel filiální od sv. Kateřiny, který co plebania Mons fagi neb Puchperk uveden ve seznamu: Decimae Ecclesiasticae; čemuž dále nasvědčuje, že ves Utín pohřeb svůj má u kostela sv. Kateřiny.

Co pak úvodce plebana z „Bruneslaus" se týká, dodáno budiž zde, že r. 1361 v Borové (201) úvodcem byl pleban z „Brunnerislauia"; i netřeba více těchto pochybných plebanií hledati, neb obé znamená Přibislav (201).

3. „Mydlowar sive Wawrzenicz" v decanatu Bechyňském.

Lib. Conf. I. 32. Budieiowicz, 1355. 1. Apr. Bohunco clericus . . . ad ecclesiam in Budieyowicz . . . fuit confirmatus, S. Marie de Zahradie et de Pistyn (304) ecclesiarum plebanis pro executořibus sibi deputatis.

Pag. 34. Chelczycz et Nakrs. 1357. 31. Marc. Onso ad ecclesiam in Chelczicz (361) et Petrus ad ecclesiam in Nakrs (Nakří 304) per commutationem factam sunt confirmati. Onsonem plebanus S. Marie, et Petrum plebanus in Piszyn (304) induxit.

Shledáváme zde poblíž Chelčic, Nakří a Pištína plebanii „S. Marie" a opět „S. Marie de Zahradie" totiž za hradem Hlubokou, která poukazuje na farní kostel Zvěstování P. Marie v Zahájí (304). — Oba názvy, starší Zahradie a nynější Zahájí, jakož i pouhé „plebanus S. Marie", nasvědčují, že plebania ta byla o samotě bez ustáleného vlastního názvu a tudíž i dle blízké vsi mohla býti pojmenována jak toho více příkladů: Policzan-Lanžov, Novosedly-Vyska a t. d. Jelikož pak plebanie „Mydlowar sive Wawrzenicz" v objemu decanatu Bechyňského vyhledati se musí, při Zahájí pak na blízku ves přifařená Mydlovary (304) se nalezá, pravdě podobno, že názvy: Mydlowar, Wawrzenicz a Zahradie totožny jsou s dnešním Zahájí, pokud svědectví neomylného z listin dalších k tisku připravovaných se neobjeví.

4. Novosedel v decanatu Žlutickém.

Lib. Conf. I. 72. Wssiehrd et Moczedlecz. 1358. 16. Noub. Wenceslaus plebanus ad ecclesiam in Vseherd . . . et Johannes ad ecclesiam in Moczedlecz per commutacionem sunt translati. Johanni de Nouosedl et Wenceslav de Mileczaw plebani pro executoribus deputati.

Močidlce (424) ves farní, do jejíž osady náleží ves Novosedly bez kostela a však pohřeb svůj mající při osamělém kostele sv. Petra a Pavla ve Výsce (407); tudíž plebanii Novosedly sluší umístiti ve Výsce.

5 Prassiwa v decanatu Chýnovském.

Lib. Conf. I. 106. Prassiwa. Die 31. Oct. 1359. Ad presantacionem Purchardi de Prassiwa ad ecclesiam ibidem Albertus presbyter est institutus. Executor plebanus de Rynarticz.

pag. 137. A. 1360 . . . ad ecclesiam Czierquicz . . . . Executor plebanus in Prossiua.

Pag. 174. Prassiwa. 1362. 26 Apr. Petrus presbyter . . . . ad presentacionem strenui dom. Johannis militis de Osseczian ad ecclesiam in Prassiwa per mortem Alberti vacantem fuit institutus. Executor plebanus in Strana.

Jelikož Rynarticz jest Rynarec (288), Czierquicz Cerekvice (288 a 290) a Strana Stranná (292), poloha Prašivé vytknutá u prostřed jich ukazuje na Veselou (288), kdež tím méně pochybovati budeme o totožnosti Veselé a Prašivé, když starý původ její jest zaručen zvony od r. 1463, 1553 a nejmenším s nápisem posud nerozluštěným. — Starý název ovšem neobnovíme. —

Vřelé díky buďtež důst. knězi F. Tinglovi, že se uvolil k trudnému vydávání Lib. Confirmationum, neboť platně napomáhá k objasnění topografie církevní, jakož i tato udání opravná vlastně jsou zásluhou jeho. Kéžby i hmotné podpory jemu se dostalo, by v díle počatém pokračovati a je co nejrychleji dokončiti mohl. — *)

J. K. R.

*) I my opakujeme nejvroucnější přání, kolikráte již v „Památkách" projevené, aby ti, jimž zvláště přísluší, peněžní podporovali vydávání díla tak důležitého, jakým jsou „Libri confirmationum," jichž vydávání by si v jiných zemích za velikou čest pokládali, kdyby paměti takového způsobu ze staré doby měli. Red.

Páni zboží Kácovského.

Sestavil *V. St. Šála.*

Kácov (Pal. Pop. 191) jest původní sídlo pánů z Kácova neb z Černčič, kteří majíce stejný znak s pány z Talmberka (lekno) z rodu Kouniců pošli a teprv v 17. století vymřeli. [1]) Jim přislušelo podací právo při kostele Kácovském, jak svědčí „Libri erectionum et confirmationum," z nichž Jindřicha z Kácova co prvního téhož rodu a jmena poznáváme. Poručníkem synů jeho Beneše a Jindřicha byl Jan ze Skalice, který r. 1392 na místě jich po smrti Jana faráře Kácovského Bohutu kněze z Branického (Pal. Pop. 233) správcem církevním jmenoval. [2]) R. 1424 bojoval Arnošt z Kácova a Černčic proti Žižkovi u Skalice a u Hořic. Týž neb jiný Arnošt Černčický z Kácova připomíná se r. 1449 co věrný služebník Jiřího z Poděbrad, později pak ještě r. 1451—1457. [3]) Jiný Arnošt Černčický z Kácova byl manželem Elišky, druhé vnučky Jana Malovce z Pacova. Syny měl: Jana, Arnošta a Viléma, kteří prodali podíl matky své († asi 1545), polovici města Borotína, dne 5. ledna 1548 Janovi Hodějovskému z Hodějova. Jan Černčický z Kácova koupil r. 1484 zboží Krčínské, a založil 10. srp. 1501 Nové Město nad Metují, do něhož se i přesídlel. Ale prodal je již r. 1527, koupiv na Moravě Kunštát, kdež potomkové jeho v 17. století vymřeli [4]).

Není nám povědomo, kdy a jak dostal se Kácov v držení Tetaurů z Tetova. Pokud víme vládl Kácovem Jan Tetauer z Tetova, který r. 1536 s Janem Holickým ze Šternberka na Leštně o silnici ku Kácovu se soudil, nedopouštěje, aby lidé dvorem a po jeho gruntech jezdili ku Sázavě, přes niž pan Holický u Tichonic (222) most udělati dal, clo s něho vybíraje — mělit dle starého obyčeje jezditi ku Kácovu, kdež byly na převážení dva prámy Tetaurovy. S dotčeným panem Holickým Jan Tetauer ještě r. 1540, nedlouho před svou smrtí, o věci výtržné se soudil [5]). Po Janovi dědili Kácov r. 1541 synové Lev a Fridrich Tetaurové z Tetova a na Kácově, kteří nejspíše Kácov, zámek, městečko zastavili Kristofovi z Jandorfu na Vrchlabí, pilnému dobyvateli rudy železné, který se r. 1551 co držitel Kácova připomíná [6]).

Dalším během XVI. století až po bitvu Bělohorskou vládli na Kácově rytíři Čejkové z Olbramovic, kteří taktéž práva podacího při kostele Kácovském, tenkrát farářem utrakvistickým osazeném, užívali. Desky zemské (86. K. 16.) jmenují nejprvé až do r. 1555 Jana Čejku z Olbramovic. Pak následovali r. 1562 Václav Čejka a r. 1571 Adam Čejka, úředník na Kácově; roku pak 1595 připomíná se Sigmund z Leibnice (?) na onen čas v Kácově a ve dvoře Velečku [7]).

Až do roku 1601 jmenují desky zemské (14. A. 25.) Václava Čejku z Olbramovic, konečně pak od roku 1602 Karla staršího z Olbramovic, jenž byl vlastním strýcem a poručníkem Veroniky Čejkovy z Olbramovic, dcery zemřelého Jana v Losinách, bratra svého a Magdaleny Čejkové z Černožic. Karel měl za manželku paní Johanku Hrzanovu z Harasova, a účastniv se roku 1618 vzpoury stavů protestantských, byl po bitvě Bělohorské ku ztrátě polovice svého jmění odsouzen, načež statek Kácovský konfiskován, na 116046 kop 8 gr. 4 den. vyceněn a odhadem r. 1623 Janu Kř. Vernovi z Verdenberku, cís. radě a kancléři, postoupen byl. Tento prodal r. 1626 Kácov Janu Oktavianu Vchynskému z Vchynic a z Tetova na Chlumci a Zásmucích, JMC. komoří [8]), a to tvrz Kácov s kolaturou a dvěma filiálními kostely a j. Vchynský odprodal r. 1627 městečko Zdislavice se vsí Javorníkem a j. Fridrichovi z Talmberka, pánu na Vlašimi [9]).

Roku 1629 Jan z Vchynic prodal městečko Kácov, dvůr Čábelice, vsi Zliv, Holčice, Brandýsek, Čížov, Polipsy, Zdizuby, Vlkov, Hroznice, Keblasko, Losiny s tvrzí, Zderadiny, Čenovice, Kněž, Samechov, Řenďov, Jiřice s kostely filiálními Janovi de Vitte z Lilienthalu, [10]) kterýž odkázal r. 1635 Kácov a Hrazené Rataje dětem svým, nad nimiž manželku Annu z Glauchova a na Pečce opatrovnici ustanovil. Ale Anna prodala Kácov ještě téhož roku 1635 paní Benigně Kateřině, rozené i provdané z Lobkovic [11]). Paní tato učinila dne 14. prosince 1653 závět, odkazujíc své statky oběma synům Františku Vilémovi a Kristofu Františkovi z Lobkovic [12]). Roku 1657 František Vilém Popel z Lobkovic na Novém dvoře, Eisenberku a Sedči, JMC. rada, komorník, nejvyšší lovčí v království českém dědictví své: Kácov, zámek a městečko s vesnicemi i s přikoupeným statečkem Chabeřici, s kolaturou jednou, s filiálními kostely třemi, jakž je odkazem matky byl zdědil a rozdělením bratrským r. 1654 jemu připadly, prodal Františkovi ze Šeitleru, radě JMC., pánu na Kácově, Chabeřicích, Hořejších Bečkovicích, Libochu, Čížově a Černoušku, bývalému vychovateli císaře Leopolda I. Šeitler zastával od r. 1664 úřad podkomoří, od r. 1671 nejvyššího písaře v království Českém a zemřel 15. ledna 1682 na zámku Kácovském, odkudž tělo jeho do Prahy přivezeno a na den Hromic na Novém městě v chrámu hybernáckém pochováno. Šeitler vymohl Kácovským r. 1660 na císaři dva trhy výroční a dva jiné trhy r. 1663, tolikéž i to, aby městečko Kácov v soli obchod vésti mohlo [14]). Zemřel roku 1682, 2. ledna. Syn jeho Ferdinand Frant. odprodal r. 1688

---

[1]) Balbin Lib. erect. T. 1. D. 3. — Viz též: Palackého: při rodopisnou v Čas. Mus. 1839. — Talmberg, zříceniny hradu u Hrazených Rataj.
[2]) Tingl: Lib. Confirm. V. 120.
[3]) Archiv Český II, 73; III, 325; V, 272.
[4]) Slov. nauč. I, 816; II, 1, 508; IV, 1214. — Balbin v Libr. Erect.: „De Czernczicz seu de Kaczova Dominorum familia paulo ante aetatem nostram periit."
[5]) *Red.* Dle register soudu komorního 7. J. G. 2b; 9. J. J. 5. Znamenité bylo nařčení, jež týž Tetauer učinil o hornicích od Hory (Kutné), kteří jej r. 1534 obeslali před soud komorní, žalujíce: „kterakby Jan Tetauer z Tetova v soudu zahájeném zemském, v lavicích soudních v sněmě obecním mluvil o týchž hornicích slova hanlivá: kdyby dvěma úředníkům horním pod peruti dali, že by žádného na Horách nezuostalo, že jsú zloději a hodni zvěšení." Že pak se v obeslání nikdo nejmenoval, kdo by žalobníkem byl, a Tetaur nevěděl, proti komu hojemství má vzíti, bylo obeslání to soudem zdviženo. 6. J. B. 16.
[6]) V rukopisné topografii skriptora p. Alex. Dundra.
[7]) Tamže. — Přáli bychom si podrobnější vypsání dle desk zemských. *Red.*
[8]) D. Z 196, F. 4. —
[9]) Z arch. panství Vlašimského. —
[10]) D. Z. 143 H. 24. —
[11]) D. Z. 145 C. 17. —
[12]) D. Z. kvatern památný II. měděný D. 6. —
[13]) D. Z. 152 M. 30. —
[14]) Památní kn. Kácovská.

dne 1. dubna panství Františku Bohumíru svob. pánu z Kaiserštejna, pánu na Žlebích, Volešné a Kšorštotu (?), JMC. tajné radě, generálu, vůdci pluku pěchoty, veliteli měst Pražských a vojenskému vicekomendantu v království Českém, kteryžto, ustanoviv hraběte Jana Petra Straku poručníkem panství Kaiserštejnských, zemřel v Menším městě Pražském v domě svém r. 1701 dne 9. září [15]). Téhož roku 24. listopadu zemřela manželka jeho Barbora, roz. z Kronů, načež syn jich Frant. z Kaiserštejna panství nastoupil. R. 1702, v srpnu, když panství rozdělena byla, připadlo slečně Anastasii roz. Kaiserštejnce panství Kácovské pod poručenstvím výše jmenovaného hraběte Straky až do jejího vdání r. 1705 (13. června) za hraběte Ant. Wolfganga z Kaiserštejna, z Tyrol pocházejícího († 1706 dne 26. června) [16]).

Roku 1711 (3. října) vynesen odhad panství Kácovského na 136960 zl. 26 kr. 2 d. a ponecháno panu Karlu Jachimu Bredovi z Erbsasu, místodržícímu a pánu na Tachlovicích, který hraběnce 45000 zl. vyplatil a r. 1713 19. února k němu statek Čestin-Kostel přikoupil. Jak neoblíbeným byl u svých poddaných, svědčí popěvka: Běda, ach běda — koupil nás Breda! Od Bredy koupil panství Kácov a statek Čestin-Kostel r. 1725 24. června plnomocník jeho Karel Richard Schmidling ze Schmidling, kteryžto panství svého ani neviděv, již r. 1726 dne 28. říj. kněžně Marii Františce Anně z Toskany je prodal. Tato kněžna byla dcerou Frant. Julia († 1689) a vnučkou Julia Jindřicha vojvody Saso-Lauenburského, který usadiv se r. 1617 v Čechách, zde znamenitá panství skoupil. Dědila po otci panství Zákupské, Zvíkovské, Paličské, Ploškovické, Švadovské, Buštěhradské, Zvoleňoveské a Mikovické; pojala r. 1690 za manžela knížete Viléma Falckého a Neuenburského, jemuž porodila dceru Marii Annu Karolinu. Zbavena byvši za čtyry léta (1694) manžela, odhodlala se z domlouvání císaře Leopolda I. a císařovny Eleonory k sňatku s Gastonem vojvodou Toskánským (8. červc. 1697). Z příčin neznámých brzy od manžela z Vlach na svá panství do Čech se navrátila. Po smrti (15. říj. 1741) této bohabojné kněžny nastoupila panství dcera její Marie Anna Karolina, která, majíc za manžela již od r. 1718 vojvodu Ferdinanda Bavorského (bratra vojvody Karla, který proti Marii Terezii co pretendent vystoupil a co král se korunovat dal), na cestě do Westfalska r. 1753 zemřela. V celé jmění a tudíž i v statky v Čechách nastoupil syn její Kliment František vojvoda Bavorský, a zůstal v držení všeho toho až do r. 1770. Toho roku zemřel, žádných vlastních dědicův nezanechav. Dle poslední vůle své 4. srpna 1770 jmenoval strýce Maxmiliana Josefa volence Bavorského dědicem svých veškerých statků, a umře-li strýc bez dědicův, — druhého strýce Karla II. vojvodu Zweibrückského. Onen skonal r. 1777, tento pak uvázal se v držení statků těch až do své smrti r. 1795 (1. dubna). Tu přešly statky dědičné na jeho bratra Maxmiliana Josefa vojvodu Zweibrückského, potomního volence Bavorského, kteryžto v držení jejich byl až do roku 1802. Státní smlouvou odstoupil Maxmilian Josef statky své v Čechách Ferdinandovi volenci Solnohradskému a dědicům i potomkům jeho. Když se roku 1815 na sjezdu Vídeňském jednalo o dotací prince Františka Karla, bývalého krále Římského a vojvody Zákupského, prohlásil se arcikníže Ferdinand Toskánský, někdejší volenec Solnohradský, listem ze 27. května 1818, že veškeré statky své v Čechách, někdy volenci Bavorskému náležející, odstoupí císaři Rakouskému, kdyby vojvodství Lucca připadlo vojvodství Toskánskému. To se stalo po smrti Marie Ludoviky, vojvodkyně Parmské, roku 1847, a velkovojvoda Toskánský, jak bylo ujednáno, císaři Rakouskému v neobmezenou majetnost odevzdal statky své v Čechách, totiž: Zákupy, Palič, Ploškovice se Švadlenou, Zvoleňoves, Buštěhrad, Tachlovice, Červené Poříčí a Kácov, kteréžto až podnes v držení císaře a krále Ferdinanda Dobrotivého zůstávají [17]).

Kostel Kácovský uvádí se již r. 1350 a 1396 co fara v děkanátu Štěpánovskému. Roku 1414 uváděl nového faráře ve správu duchovní farář Otrybský, r. 1417 farář Psářský. Po válkách husitských míval kostel faráře utrakvistického, a dostal teprvé r. 1624 zase kněze katolického, který pro nedostatek duchovenstva katolického i mnoho okolních osad spravoval, jako: Čestínskou, Soutickou, Zručskou. Co filiálky připadly mu kostel Psářský, Petrovický a Polipeský [18]).

Na jednom náhrobním kamenu již odstraněném nalezal se znak Čejkovský: orlice a rok 1550. Bytě znak Čejkovských orlice v poli modrém v déli bílou a červenou barvou rozděleném.

Za panování hraběte Bredy zřízeno bylo r. 1718 farní obydlí, ač prý bez přispění patrona.

Nákladem Bredy vystavěn r. 1715 most přes Sázavu; byl však již r. 1718 dne 23. února od ledu sražen, načež jiný vystavěn byl. Když pak i tento povodní r. 1734 (21. června) zničen byl, udělán nový krytý most r. 1735 od Anny Marie Frant. Toskánské, která Kácov mnohým způsobem zvelebila, vystavěvši r. 1728 zámek ve slohu vlaském a spojivši jej chodbou 150 kroků dlouhou s kostelem; socha Panny Marie se 14 pomocníky (r. 1730), kolem níž bývala kašna, papírna a mlýn (r. 1737—38), též od ní pocházejí. Rovněž i vymohla Kácovu z katakomb římských tělo sv. Liberta, které r. 1734 na nově zřízeném oltáři uloženo bylo. Později dostalo se kostelu znamenitého rozšíření farářem Tittelbachem a nejnověji slušným skvostným opravením nákladem JM. císaře Ferdinanda, který i dva zvony přelíti dal, z nichž jeden (120 lib.) r. 1722, druhý (485) r. 1696 ulit byl od Schönfelda v Starém městě Pražském.

Nedaleko od Kácova u Čabelic posud dopátrati se lze zřícenin starého zámku Čábelíku, původního sídla rytířů Čábelických napotom ze Soutic [19]), jichž rodopis od roku 1448—1648 vedený v universitní knihovně Pražské (XVII. D. 34) uložen jest.

Stará tvrz Kácovská nyní „pustý hrad“ zvaná, byla r. 1627 od protivícího se lidu spálena a rozbořena; dosud uvidíš tu zeď ku skále přiléhající, 1^0 širokou a 8^0 dlouhou, na rozích malými báněmi opatřenou; i rozsáhlost tvrze, ne příliš velikou, posud poznáš.

---

[15]) Pam. Kác. —
[16]) Tamže.

[17]) Z materialu ku památníku Kácova.
[18]) Nejstarší matrika fary Kácovské pochází z r. 1653.
[19]) Balb: „Equites de Suticz sunt Czabeliczky vetustissimae stirpis.“ Tab. geneal. —

Zaniklé osady v okolí Čáslavském.

Sepsal *August Sedláček.*

V deskách zemských dopátrali jsme se mnohých zaniklých osad v království Českém, z nichž tuto o některých se zmiňujeme, a to o těch, které v okolí Čáslavském jsme vyhledali.

1. Žitenice.

Kolébkou rodiny Koudelův z Žitenic byl dvůr řečený Žitenice, jehož poloha dosud od nikoho nebyla vyskoumána; dá se však spojením dokladův snadno určiti, jak následuje:

1. „*Dědina Žitenická*, která leží v 4 kusích *mezi Tupadly a potokem Žitenickým*“ — 1543—1544. DZ. 5. D. 27.

2. „*V Žitenicích* 2 rybníky se dnem a s okrškem, dědiny orné *mezi nimi a dědinami Tupadlskými* ležící“ — 1541—1545. DZ. 80. H. 27.

3. „*Žitenické dědiny*, ležící *vedle dědin Žackých* s jedné a *Tupadlských* s druhé“ — DZ. 250. J. 9.

Ze zpráv těchto jde na jevo:

a) že zván jistý potok blíže Tupadel *Žitenickým*, a že *dědiny Žitenické* ležely mezi tímto potokem a Tupadly. Máme Žitenický potok za onen, který teče od Tchořov severním směrem k Čáslavi, a spojiv se s potokem Drobovickým v rybníku někdy řeč. „Svornost“ do rybníka Podměstského u Čáslavi vtéká;

b) o domněnce té není žádné pochybnosti, poněvadž potok Žitenický musel téci *západně od Tupadel*, jelikož jisté dědiny Žitenické dědin Žackých se dotýkaly, a tudíž tyto zprávy vzájemně se doplňující jinak by se spojiti nedaly;

c) že při čáře této staré Žitenice hledati sluší, od nichž dědiny sousední zvány byly.

A shodují se s naším tvrzením i jiné doklady z listů, svědčící, že Žitenice stávaly na místě nynějšího „*Nového dvoru*“ což se nejlépe dějinami jeho provésti dá.

Roku 1529 po smrti Johanky z Radonic uvázal se ve zboží její Krchlebské Jan Studenecka z Pěšiněvsi. K zboží tomu náležel mimo jiné též „*v Žitenicích dvůr pustý*,“ což si týž Jan novým vkladem r. 1542 pojistiti dal. Při jeho potomcích, kteří obvod zboží Krchlebského nezměnili, zůstaly Žitenice spojeny až k počátku 17. stol. Adam Studenecký (vkladem r. 1802, 20. března) prodal „dvůr svůj s sídlem, jenž slove *Novey Žitenickey*, s stodolami, ovčínem, stájí, špejcharem, ovčárnou, chalupou v nově postavenou“ a t. d. Kristině Konecchlumské z Ostředka za 2500 kop gr. č. (DZ. 131. C. 12.). Z toho jde, že ku konci 16. stol. na místě *pustého* dvoru dvůr *nový* v Žitenicích vystavěn byl, jemuž se jména *Nový* co stálého přívlastku dostalo.

Nedlouho po tom (r. 1607 pondělí po sv. Michalu, vkladem 1609) prodal Vilém z Konecchlumí, dědic Kristinin, Nové dvory Žitenické obci Čáslavské za 5000 kop gr. č. (DZ. 134. M. 25.). Čáslav, drževší tehdá Tupadly, spojila s nimi Nové dvory, které až podnes při Tupadlech zůstávají. [1])

[1]) I nejnovější doklady domnění naše potvrzují: R. 1622 Blažej Soběslavský, rychtář v Čáslavi prodal roli ornou v Žitenicích vedle roli dvora Žackého (Knihy trhové modré od 1618-1636 E. 23 při c. k. okr. úřadě v Čáslavi); r. 1629 vypočítávají se pole „v Žitenicích, dobrými vůlemi se řídící a po pravé straně k Novým dvorům Žitenicím ležící.“ (Knihy narovnání, smluv atd. 1615—1669 K. 1 tamtéž.)

2. Znaneč, Rajžoky, Ohrádky.

Johanka z Radonic zboží Krchlebské l. 1529 zapsala Janovi Studeneckému z Ratiněvsi a sice: Krchleby, tvrz, dvůr poplužní a ves, Šebestenice (Šebestianice) a Březí vsi, *v Ohrádce dvory kmetcí pusté, lesy Rajžoky, Zlaneč* (DZ. 250. H. 29.). Roku 1542 dal si Jan Studenecký zboží to opět ve dsky vložiti formou, která nám mnohé příčiny k rozjímání poskytuje. Vypisuje se zboží Krchlebské takto: Krchleby, tvrz, dv. pop., ves, Šebestenice a Březí vsi celé, *Vohradky ves pustú, v Znanči dvory km. pusté*, v Žitenicích dvůr pustý, *v Rajžocích dvory km. pusté*, v Chořově 1 dvůr kmetcí pustý atd. (ib. B. 10.).

Asi uprostřed mezi Březím a Hraběšinem, nedaleko mlýna Doudovského, jest místo, kde dle podání před časy ves stála. Asi 100⁰ za Hraběšinem při cestě k nadřeč. mlýnu jest pastviště řečené „na obci,“ kdež posud stopy bývalých stavení se spatřují. Jsou to prohlubně obdélné, v nichž se obyčejně voda po dešti zachycuje, pročež se doly ty i za suchého počasí zelenají; lid proto místu tomu říká „na studnicích.“ Západní stranu obklíčují pole, východní lesy; vše to klade se ku katastrální obci Hraběšinské. [2])

Pověst dí, že tu stála někdy ves jménem „*Zdanice*,“ s kterýmžto jménem srovnává se poněkud „*Znaneč*,“ z desk zemských povědomý.

Rozdíl ten vzešel buď špatným vyslovováním původního názvu, nebo chybným psaním do starých listin. [3]) Domýšlíme se, že na tom místě bývalou ves Znaneč hledati sluší, poněvadž poloha ta nepříčí se historickému podání.

Nedaleko Březí a Strampouchu (vsi novější doby ze slova Steinbruch) rozkládá se les „*Rejžovka*,“ v němž patrné pozůstatky bývalé vsi se spatřují. Na tom místě již před 300 lety stál les, zvaný „*Rajžoky*“ (aneb snad také „*Rajžovky*“ [4]).

Les tento se končí březinou nedaleko vsi Březí, kde se prý říká „na vohrádkách“, kdež snad bylo stanovisko zašlé osady řeč. „*Ohrádka*“ či „*Ohrádky*“, což ještě, nemajíce dokonalejší povědomosti toho místa, určitě tvrditi nemíníme.

3. Smrčany.

Za Šebestenicí, vsí k jihu od Březí ležící, začíná bývalý okršlek a starodávné dědictví pánův z Chlumu (později Sla-

[2]) Jak daleko se ves tato vztahovala, nemůže se určiti, poněvadž pohraničné lesy všech stop pozbývají. Na místě jich za nedávného času jistý osadník Hraběšinský, rozkopav pahrbek (jichž se zde množství nachází), vykopal klenutou pec.

[3]) Již v 16. stol. známe 2 způsoby psaní „*Zlaneč*“ a „*Znaneč*,“ z nichž v popisu Palackého str. 603 jen posledněj šího tvaru se dočteš. Podobný název Ždanice 3krát v Čechách se vyskytuje, ale že bychom vsi na městišti u Hraběšina takové jméno přikládati měli, není na místě.

[4]) V Palackého „Popisu“ čteme mezi místy neznámými na str. 601 „Rajčíoky? čísl. ku Krchlebům,“ my však jsme sami v deskách dvakráte četli Rajzioky, z čehož co pravé jméno následuje pojmenování námi užívané.

vaty zvaných). Dle listu 1360, 21. prosince spolčili se bratří Diviš, Vilém, Procek, Mstislav, Slavata a Ješek z Chlumu zbožím svým v Chlumě, Chvalovicích, Čejkovicích, *Kozlově*, Olešné, Hostalicích, *Štítově*, Nové vsi, Sovoluscích, Radoňově, Podmoklech, Bělušicích a *Orlovicích.*[5])

Při rozdělení bratří Jana, Viléma, Beneše a Diviše roku 1417 vyskytují se mimo řečené dědiny ještě:

ve Smrčanech tvrz s dvorem, schází však několik svrchu jmenovaných osad, a sice Kozlov, Olešná, Bělisice a Orlovice, Štítov, osada též neznámá, připadla k Vlkáněi a k dílu Podhořanskému.

O poloze *Bělišic* a *Orlovic* dá se málo vypátrati: Bělišice jmenují se toliko r. 1360, Orlovice pak r. 1388. a to blíže Damirova;[6]) r. 1547, když celé panství v manství proměněno bylo, jmenuje se vedle Tuněchod „Vorlovice ves pustá", dále Čejkovice, Dědice atd. V tom okolí tedy ves Orlovice hledati sluší.

O Smrčanech máme více zpráv: Kromě r. 1417 vypisují se některé částky panství Chlumského r. 1456 ve při o odúmrť královskou po Žofce, manželce někdy Janově z Chlumu. Tam se praví po vyčtení kmetův v Chvalovicích „i *s lesy řečenými Smrčanský* a Osyna, *rybník pustý Smrčanský a mlýn tudíž*," tam se i jmenuje *dvůr poplužní ve Smrčanech*,[7]) kterýž však r. 1461 již pustý byl. Když r. 1547 Diviš Slavata z Chlumu v pokutě Chlumsko a Košumbersko pod léno přijmouti odsouzen byl, v přiznání před úřadem desk dvorských jmenuje se vedle Opatovic *Smrčany tvrz pustá* a ves Chvalovice[8]) konečně roku 1574 vypisují se vesnice v okolí Smrčan takto: Hraběšin, Semetin, Lhota Damirová, Opatovice, Smrčany, Chvalovice, Lhota Javorova, Vlkaneč a t. d. Místa svrchupsaná zřejmě o tom svědčí, že Smrčany stály někde blíže Chvalovic. Nemálo přispívá k odkrytí této osady zpráva v topografii Schallerově (Czaslauer Kreis, pag. 83, r. 1787) „*Komarow ehemalige stadt*, davon noch heut zu tage wenige spuren zwischen Zbeischow, Schebestenicz und Chwalowitz anzutreffen sind, jetzt ist an deren stelle daselbst ein teich angebracht." Okolí od Schallera naznačené nikdy nemělo osady, která měla jméno Komárova, že pak v nadřečeném místě opravdu osada stála, a Schallerovo svědectví důležito jest, není pochybnosti. Neboť asi u prostřed mezi Šebestěnicí, Chvalovicí a Zbýšovem stojí Chvalovický mlýn při potoku řečeném „Vraní důl." Východně od něho strmí vysoká stráň, pokrytá lesem, jihovýchodně jsou pole, jižně pak rybník, nepochybně onen, který Schaller mínil, který se již r. 1456 s mlýnem připomíná; několik krokův západněji počínají grunty Opatovské. Pole jihovýchodní rozkládají se po planině, která od lesu severního hlubokou rolí odloučena jest, jižně pak dosti daleko vybíhá a pomalu se kloní, za ní pak na kopci ves Chvalovice se rozprostírá. Nad jezem rybníka jest výběžek dotčené planiny, od ní jižně příkopem oddělený. Místo to, které kromě pahrbků, jam, kamení a částek malty žádných jiných stop minulosti neposkytuje, bylo i stanovisko *tvrze Smrčanské*, a jest nyní křovím zcela porostlé. Sousední jihovýchodní pole slovou „na zámku," trochu dále pak „na čtvrti" a jest pověst, že zde dříve stávala osada. Důležito jest, že nadzmíněné role i blízký les nejen v obecní mluvě než i v katastru mají název „*Smrčany*," což s důkazy listinnými souhrnuto určitě polohu tvrze a vsi Smrčan vymezuje.

O stopách vsi jsem se ničehož více doptati nemohl. Nynější mlýn Chvalovický dle listu r. 1456 byl by jediným zbytkem té vsi.

4. Stoupec.

Stoupec připomíná se poprvé r. 1419, když Držek z Kratonos nějaké platy na *Hošťálovicích a Stoupo* prodal Janovi z Čejkovic.[9]) Ku konci 15. stol. nalezáme tu tvrz, kterou držel Franěk z Hrobčic. Po smrti jeho daroval král Vladislav r. 1486 dědiny jeho na Horách Železných, totiž *Stoupec tvrz pustou a ve vsi Hošťálovicích plat* Janu Špetlovi z Prudic na Žlebích.[10]) Nedlouho po tom tvrziště přešlo na držitele statku Podhořanského a Choltického. Když r. 1568 Podhořany od Svojžic odděleny byly, připojena k nim též „*louka Stoupecká.*" Název ten, posud zachovaný, přikládá se palouku v lese nade vsí Březinkou, blíže Hošťálovic. Nedaleko něho býval klášter dle pověsti, kterou i Sommer do své topografie pojal. Ohledal jsem (29. srpna 1865) s otcem svým místo to a nalezl tvrziště okrouhlé, totiž pahrbek skrovného objemu, obklíčený hlubokým příkopem, a mohutným valem. Objem tvrziště jest $76^5/_9{}^0$.

5. Weidhof.

V starých listech Čáslavských častěji zmínka se činí o bývalém dvoru poplužním řeč. *Waydhof.* Již k roku 1436 připomíná se *Sigmund z Waidhofa*, bratr Bernarta z Čáslavi[11]) který se nepochybně od dvoru svého tak jmenoval. Po něm seděli na tom dvoře rozličtí majitelé, až konečně roku 1493 o svatém Jiří obec Čáslavská od *Matěje Weyhoffského* koupila dvůr ten i s 6 lány dědin, s potokem, vrbinami, lukami, pastvinami i se vším příslušenstvím za 311 kop gr. č.[12])

Brzy potom dvůr zpustl a obec zastavila dědiny k němu patřící soukromým osobám. Roku 1528 prodal Dušek Starý „17 jiter *lúky Waydhoffské*, jmenovitě dvořiště s rybníčkem, Říhovi Borovskému — na způsob ten: když by kdo pan purkmistr — ten Waydhoff zase k obci vyplatiti chtěli" atd.[13]) V 16. stol. dvořiště to slove „*Wejdhof*," od časův pak třicetileté války nazývá se místo dvoru „*Hejdof.*"

Asi $^1/_2$ hodiny západně od Čáslavi protéká Klejnárka úžlabinu, která se táhne ode vsi Močovic k samotě řeč. Kalabousek. U prostřed mezi vsí Močovicemi a cestou k Třebešicům má úžlabina jméno „Hejdof," a na západní straně jest ono místo, kde dvůr nadřečený stával. Jest posud pověst, že tu bývalo nějaké stavení. Majitel tamějšího pole před lety zbytky zdí, čnějící nad povrchem země, rozházel a kámen domů vyvezl. Na jedné straně tohoto pole starší občané pamatují hluboký úval, asi 2—3°, který dvůr od ostatní planiny odlučoval. Místo to sluje „*na hrádku.*"[14])

[5]) Dsky dvorské XIII. pag. 159, a XIV. pag. 273.
[6]) Dsky dv. XIII., 154.
[7]) Dsky dvorské XXIII, G 4. Les Osyny jest u Chvalovi.
[8]) Tamtéž LXIV 199—200.
[9]) Dsky dvorské XXI, 154.
[10]) Tamtéž XVII, 306.
[11]) Arch. Český II, 199.
[12]) Kniha řeč. „Novellae declar". na úřadě městském v Čáslavi.
[13]) Kniha trhová města Čáslavi od 1522—1553 F. 8.
[14]) Písemné zdělení p. Ant. Pipka v Čáslavi, jemuž grunt ten nyní náleží.

Procházky po okolí Chrasteckém a Heřmano-Městeckém.

Vypisuje *Ant. Rybička.* (Pam. VII, 347 sld.)

4. Honbice.

Na cestě od Rosic k Hrochovu Týnci leží k jihu téměř na poloviční cestě *Honbice*, *Hombice* i *Honvice*, ves až do r. 1848 z části k statku Přestavlskému a z části k panství Nasavrskému náležitá s 260 obyvateli v 43 domech, s kostelem filiálním povýšení sv. Kříže, připomínaným již r. 1349 mezi kostely, jež tehdá arcidiecese pražská v dekanatu chrudímském novému biskupství litomyšlskému byla odstoupila. Svatyně ta jest malé stavení, uvnitř 28 kroků z děli a 12 kroků z šíři s gotickým presbiteriem o 4 oknech; u vnitř jsou tři oltáře, hlavní a dva prostranní: na jednom z nich jest pěkný obraz Matky Boží; na hlavním oltáři bývala druhdy zavírací vyřezávaná archa s malbami na zlaté půdě, kteráž jsouc docela sešlá, stojí nyní v předsíni. U hlavního oltáře na straně evangelia ve zdi jest svátostní schránka písková, díla starožitného, před oltářem bývala hrobka rodiny Lukavských z Lukavice, jak k tomu ukazuje erb, vytesaný na kameně přikrývacím. V lodi chrámové leží v podlaze čtvero náhrobníků, z nichž však tři jsou naprosto otřelé, a toliko na čtvrtém viděti jest erb Talackovský. (Hlavu telecí.) Tamtéž visela druhdy tabule dřevěná — nyní na kůru ležící — na níž jest vyobrazen erb jmenovaných Lukavských z L. (tuleň čili pes mořský v poli blankytném) s nápisem: *„Dne 12. Novbr. A. 1684 urozený a stateczný Rytířz Pan Jan Antonjn Lukawský z Lukawicz a na Walích nad Labem wieku sweho 31. roku.“* Na věži chrámové visí tři zvony a největší z nich má gotický nápis: *Tento × zwon × delal × mne × gyra × dobri × dila × kto × jeho? × bude × poslouchati × ten × bude × na boha × zpominati × amen.* Na prostředním zvoně čteme: *O rex glorie criste veni cum sancta pace matheus, marcus, lucas, iohan X.* Na nejmenším jest nápis: *Tento zwonek dielal Jiřjk Dansky na wiečnau pamatku nyneyssy.*

Honbice, ač jsou nyní ves nepatrná, náležejí mezi nejstarší osady v Chrudímsku; již v prostřed století XIII. připomínají se jakožto sídlo samostatné a r. 1244 čteme na listu, jímž Jan Zdislavův daroval klášteru litomyšlskému vesnice Blatník a Hostovice mezi svědky také *Hoška z Honbic* [1]). Taktéž připomíná se mezi pány a vladykami českými, kteří s králem Janem r. 1319 bojovali ve vojště Ludvíka Bavorského proti Bedřichu Rakouskému v bitvě u Mühldorfu jeden člen rodiny té, Jiří *Starodubský z Honbic*, byv pro svou statečnost [2]) od krále Ludvíka na bojišti na rytířství pasován. Dle sídla toho — po němž ovšem nyní nezbývá žádné památky více — psali se pak v XIV. a následujících století rodiny Horinů a Ořechovských *„Horinové a Ořechovští z Honbic“* užívajíce v erbu svém štítu zhůry dolů rozpoltěného, jehož pravá polovice barvy žluté, zadní pak modré, a nad helmem dvou rohů bůvolových. — Ku konci XIV. a na začátku XV. století držel Honbice *Václav z H.*, který r. 1415 přivěsil také pečeti své k listům stížným pro upálení Jana Husi do Kostnice poslaným. Po něm seděl tamtéž *Jan Horina z H.*, jenž se ku konci první a na začátku druhé polovice téhož století proslavil v tehdejších bězích válečných svou srdnatostí a odvážlivostí, jsa jedním z předních válečníků a vůdců českých.

Týž koupil také r. 1452 dědiny v Horkách a Lánech od Kateřiny z Bořic, jež však roku nato příštího 1452 prodal strýci svému *Janovi* ml. z N. [3]) za 200 ℔ gr. č. R. 1464 držel Honbice p. *Bohuněk* Hombický, jenž t. r. učinil jakés narovnání s Duorou z Příbrami schovankou svou před radou m. Chrudimi [4]).

Toho času přešli někteří členové rodiny té na Moravu, a nabyvše tam statku Ořechova (v Jihlavsku) psali se pak *Ořechovští z Honbic*; r. 1482 připomínají se tu *Markvart a Jiřík z H. a z Ořechova*, jenž byli, jak se podobá, v službě nebo v spojení příbuzenském s rytíři Zástřízelskými na Buchlově; pak r. 1507 *Václav* z H. na Ořechově a *Jan* z H. na Moštěnici [5]).

Prvotní sídlo Honbice nepatřilo však tehdáž více té rodině, neboť ku konci století XV. seděl p. *Jan Horina* z H. (snad syn Jana st. z H.) již na dvoře při městě Chrudimi, jejž r. 1496 postoupil manželce své paní Ludmile. — R. 1534 připomínají se z rodiny té *Václav a Hendrich H. z H.* [6]), a r. 1542 *Jiří* H. z H., jejž Jiří Poměnický tehdáž pohnal k soudu [7]) a který jest poslední známý potomek rodiny té v Čechách. Na Moravě kvetla však starožitná rodina ta ještě téměř sto let a držela tam zboží rozličná: Ořechov, Neždanice, Židlochovice, Zborovice a j. v. — Honbice přešly záhy na začátku století XVI. na rodinu Talackú z Ještětic, která je s okolními statky: Nabočany, Libanici, Přestavlky a j. držela až ke konci století XVII. načež se dostaly p. Kolovratům Libšteinským a po nich knížecí rodině Auersperské.

---

[1]) Jelinkova hist. m. Litomyšle I. 57.
[2]) Arch. Č. III. 180.
[3]) Arch. Č. III. 551 a 552.
[4]) Arch. chrud.
[5]) Paprockého: Zrcadlo M. Mor. I. 358.
[6]) Titulář k r. 1534.
[7]) D. Z. I. J. 2.

5. Svinčany.

Vykonavše právě vypsané procházky (1—4.) v okolí Chrasteckém, vyjeli jsme sobě přes Heřmavův Městec, abychom v okolí jeho Svinčany, Jezbořice a Třebosice navštívili. Místa tato sluší pokládati mezi nejstarší osady v Chrudímsku a tudíž jsme byli žádostivi očitě se přesvědčiti, zachovalo-li se tam nějakých starších památek místo- a dějepisných.

O *Svinčanech* psáno již poněkud šířeji v listech těchto [8]; připomínáme a doplňujeme zde toliko to, co tam bylo opomenuto nebo pochybeno.

Chrám Svinčanský jest prastarý, ano jeden z nejstarších v Čechách, a byl již r. 1349 mezi farními chrámy, kteréž z diecese pražské k novému biskupství Litomyšlskému byly postoupeny. V XVI. a XVII. století byla fara Svinčanská jedinou na celém panství Choltickém a Svojšickém, a ježto celé to okolí přiznávalo se k víře evangelické, bývali ve Svinčanech až do bitvy bělohorské farářové téhož vyznání a to naskrze ženatí. [9])

Po vypuzení kazatelů evangelických z Čech (r. 1621 až 1623) zůstal kostel Svinčanský téměř padesáte let bez zvláštního správce duchovního, teprv r. 1865 přičiněním tehdejšího držitele panství Choltického, hr. Romedia Thuna, uveden zase do Svinčan zvláštní správce duchovní, klášterník *Vít Beimo*; po něm přišel tam za faráře r. 1688 *Vojtěch Khoblic*, premonstrat Strahovský, po kterémž ještě několik řeholníků faru tu spravovalo, až pak konečně na začátku minulého století odevzdána byla kněžím světským.

Svinčanská fara jest pěkné a obšírné stavení o jednom patře, od hraběte Fr. Thuna v minulém století vystavné, jejíž síň jídelní malována jest na vápně od J. Kramolína, který maloval i kostel tamní.

Svinčany bývaly v středověku sídlo vladycké a nyní ještě ukazuje se severovýchodně za kostelem Svinčanským ve dvoře školním místo, kde prý někdy stávala tvrze Svinčanská, jejíž zbytky ještě před nějakým časem tam se spatřovaly. — K tomu, co již pověděno bylo o bývalých držitelích zboží Svinčanského, přidáváme ještě toto: Ku konci XIV. století připomínají se *Mikeš a Zdeněk bratří ze Svinčan*, pak jich příbuzný M. Heřman *ze Svinčan*, jinak *z Chrudimi*. Tento byl mistrem učení pražského a odkázal kšaftem svým 6 kop gr. platu ročního na vychování jednoho žáka na učení tom, kteréhoby byl synem nebo příbuzným bratří jmenovaných, a kdyby tu nebylo příbuzného takového, aby kapitola pražská zvolila jiného spůsobilého, žáka, ke kterémuž odkazu bratří jmenovaní dne 5. října 1400 před konsistoří pražskou se přiznali. [10]) Podobné nadání učinil později také r. 1490 úterý o vigilii sv. Matěje *Jaroslav z Újezda* na Choltic ích a Svinčanech dada na spasení duše své a *Petra a Jana* bratří svých platy, kteréž vycházely mu z lidí jeho ve Svinčanech a Ledcích, ke koleji rodu českého na jednoho študenta, kteréhož on Jaroslav a jeho dědicové na týž plat mají podávati. [11]) Na tento i na výše přivedený plat podávány byly od držitelů zboží Svinčanského až do bitvy bělohorské študenti, a to zvláště poddaní pánů Choltických a Svinčanských, z nichž někteří také nemálo se proslavili a úřady akademické na sobě měli. K. p. *M. Jan Tetaur Svinčanský*, r. 1608 professor na akademii pražské, který byl snad poslední na výše jmenovaný plat podaný žák, ze Svinčan rodilý.

Tvrz Svinčanská trvala ještě r. 1455, a seděl na ní tehdáž Procek ze Svinčan [12]) a však držel jenom část zboží tamního; neboť větší jeho díl byl tehdáž v držení obce Chrudimské; neví se však, kdy a po kom vešla v držení to. Tuto část zboží Svinčanského čili platů odtud vycházejících nucena byla obec Chrudimská pro dluhy a nepořádky rozličné prodati v pondělí před sv. Kateřinou l. 1539 panu Jiříkovi z Gerstorfu na Choltic ích za 800 kop gr. [13]), kterýž připojil ji k statku Choltickému.

6. Jezbořice (Jestbořice.)

Od Svinčan jdouc k východu asi ¾ hodiny cesty leží ves *Jezbořice*; osada tato náležela až do r. 1848 ke komornímu panství Pardubskému, čítá 51 domů a 350 obyvatelů a leží jednak v údolí na potoce Podolce, kdež jsou také dva mlýny, Podkopečný a Črchov, jednak na návrší, kdež stojí chrám farní sv. Václavu zasvěcený s obydlím farským a pěknou vyhlídkou do celého okolí. Chrám jest stavení velmi staré spůsobu gotického, avšak po ohni r. 1797 uvnitř i z venku u velké části přestavené a znovu překlenuté, s pěti gotickými okny v presbyterium a osmi v lodi chrámové. Pozůstávající tu oltářové jsou nynějšího spůsobu a byly r. 1860 obnoveny. V chrámě tom mívala někdy rodina *Lipanských z Lipan* [14])

---

[8]) Viz Památky VII. 160. 161.

[9]) V starých knihách chrudimských činí se často zmínka o faraři Svinčanském; zvláště připomíná se tam (r. 1600—1612) *Václav Paria Žamberský, služebník evangelia Kristova v Svinčanech*, který r. 1600 za manželku pojal *Saloménu Smíškovu* z Chrudimi r. 1612 a 1614 koupil sobě dům a grunty tamtéž a později dostal se za děkana do Mýta Vysokého, kdež zůstal až do r. 1622. (*Archiv Chrud. a Mýtský*)

[10]) (Lib. Erect. XII. E. 3.)

[11]) D. Z. III. B. 26.

[12]) *Arch. Č.* I. 174.

[13]) *Arch. Chrud. Lib. Trans.* 1505. B. 50.

[14]) *Lipanští* z Lipan byli rodina starožitná, jenž se psala dle svého prvotního sídla *Lipan* na bývalém panství Černokosteleckém, a užívala v erbu mnicha na lodičce veslujícího k pravé straně obráceného a nad helmem tré per pštrosích. Již v druhé polovici XIV. stol. připomínají se v listinách členové

svůj pohřeb a zůstaly tu po ní rozličné památky. Jmenovitě byla tu až do r. 1860 stará nyní přelitá křtitelnice cínová r. 1600 nákladem rodiny té zhotovená, na níž bylo viděti erb Lipanských z Lipan s nápisem G. L. Z. L. (Jetřich Lipanský z Lipan), pak erb Kokořovských s nápisem O. Z. K. (Ozana z Kokořova) a letopočtem 1600 a pod tím zase erb Lipanských a erb Peringarů z Bydžína (kružidlo) s nápisem D. L. Z. B. (Dorota Lipanská z Bydžina) a letopočtem 1609.

V lodi chrámové viděti jest čtvero otřelých náhrobků s erbem Lipanských, pak kámen otřelý s podobiznou dětskou s erbem Muchků z Bukové a druhý takový kámen s erbem, v němž viděti ptáka na větvi sedícího. — U hlavního oltáře na straně evangelium spatřuje se staré kamené sanktuarium dosti řemeslně vytesané.

Za oltářem hlavním v zakristii viděti jest dřevěnou tabuli náhrobní, na níž vyobrazena panenka šestiletá v bílém šatě a červeném pláštíku před křížem klečící, v pozadí pak vzkříšení Páně s erbem Lipanských a dole v rohu nápis: MR. B. 1598. Pod tím čte se tento nápis: „Leta Pane MDXCV w autery po pamatce svateho Michala archanděla Paňe swug žiwot dokonala Ozana panenka magje wěku sweho půl pata leta, dcera urozeneho a stateczneho rytiře pana Getřicha Lipanského z Lipan a na Wysokem Weselí a urozene pani matky swe Ludmily rozene Haugwicowe z Biskupic 8 dne mesíce řijna gest pohřbena v tomto kostele zadussi Jezborskeho očekawa w Kristu spasiteli blažene wzkřisseni." Obraz tento jest dílo slavného někdy malíře Chrudímského *Matouše Radouše* [15]), jakož k tomu ukazuje výše přivedený monogram jeho (Mat. Radous Bohemus), jest však nyní velice zašlý a porouchaný.

Okolo kostela rozprostírá se hřbitov, v jehož rohu západním jest chatrná zvonice dřevěná na kameném základu, na níž visí tré zvonů. Na největším četli jsme tyto nápisy. Na přední straně: „Pokrzikugte Hospodinu s weselym, přistupte před obličeg geho s prospěwowanym. Žalm 100. 2 verš. Alſo hat Gott die Welt geliebet, daß er Ihr gab ſeinen eingebornen Sohn, auf daß alle die an ihn glauben nicht verloren werden, ſondern das ewige Leben haben." Na druhé straně: „Pan Valentin Žialud Geho Milosti Cisarsky Heitman panstwi pardubskeho 1601."

Prostřední zvon má tento nápis: „In der lön. Alt Stadt Prag A. 1730 Goß mich Jakob Konrad Löhner und heißt ſelbe Glocke Johann Paul." —

Třetí nejmenší zvon byl r. 1824 přelit a slove „Vojtěch."

Od kostela na straně jižní jest pahrbek v průměru 30 kroků mající, příkopem obehnaný, kdež prý druhdy stávala tvrz aneb jakýs klášterec. Že by tu však býval druhdy klášter panenský aneb sídlo Templářské, jakož někteří kronikáři naší (Hájek, Beckovský a. j.) tvrdili, nedalo se až podnes prokázati, anobrž již sám J. Schaller v své topografii pochyboval o pravdivosti pověsti této. To však na jisto postaveno jest, že v Jezbořicích bývala od pradávna fara a to velmi výnosná, kterouž čteme také r. 1349 mezi beneficemi, ježto tehdáž z diecese pražské vyloučeny a k novému biskupství Litomyšlskému byly přivtěleny. [16]) Když v XVI. století biskup Olomucký zboží Jezbořické zastavil pánům z Pernšteina na Pardubicích, podávali tito faráře do Jezbořic, nazývajíce je svými kaplany. [17]) Jakož pak obyvatelé celého tamního okolí přiznávali se k víře pod obojí a později k víře evangelické, osazována byla tolikéž fara Jezbořická kněžími téhož vyznání. — Po bitvě bělohorské byli podáváni na faru do Jezbořic zase kněží katoličtí a to až do r. 1700, kdežto fara ta přenešena jest do Mikulovic. Duchovní v Mikulovicích nazýval se napotom farářem Mikulovickým a Jezbořickým a užíval rozsáhlé polnosti k faře Jezbořické druhdy náležité a měl v Jezbořicích toliko svého expositu. Teprv r. 1810 zřízena tam samostatná lokalie, která v nejnovější době povýšena jest na faru.

6. Jezbořice.

Jezbořice (Jesutbořice, Jesitbořice, Sitbořice, Jestbořice) pokládati sluší mezi nejstarší osady v Chrudímsku, anobrž v celých východních Čechách, ježto již v 11. a 12. století v listinách připomínají se jakožto zboží

rodiny té, jmenovitě byl tehdáž Čeněk z Lipan purkrabím na Lichtemburce, který r. 1380 odkázal svršky své klášteru břevnovskému. Taktéž mívali Lipanští v století na to jdoucím v tehdejších běžích politických a válečných platného účastenství; k. p. *Mikeš z L.*, který byl také na valném sněmu r. 1440 v Časlavi odbývaném. V druhé polovici téhož století, připomíná se *Martin z L.*, který r. 1465 ještě seděl na Kšelích u Lipan. V tituláři z r. 1534 čteme *Albrechta a Jana* Lipanského z L. — Onen držel tehdá Vysoké Veselí (*Vysoké Veselí* bylo sídlo a dvůr poplužní as ¼ hodiny na sever od Jestbořic u Barchova ležící, kteréž v minulém století bylo emfyteuzováno a v osadu dominikální přetvořeno; tato čítajíc nyní 16 domků činí s Barchovem jednu obec místní) — a měl za manželku *Annu z Korkyně*, a prodal r. 1558 polovici statku Jestřibeckého Benešovi Sekerkovi z Ledčic. — *Jetřich* L. z L., který byl syn Albrechta L. a měl za manželku *Ozanu z Kokořova*, přichází již r. 1553 společně s otcem svým Albrechtem na sněmu zemském, a koupil r. 1566 od bratří Jana a Adama z Otoslavic Veliké Lhoty. — Týž měl syny *Jetřicha* a *Petra*, jež oba čteme v tituláři z r. 1589. *Jetřich* L. na Veselí přichází často na sněmích zemských, byl také r. 1575 a 1589 hejtmanem kraje chrud., měl za manželku Salomenu Haugvicovou z Biskupic a žil jak se podobá ještě na začátku století XVII. jakož i bratr jeho *Petr* L., který držel veliké Lhoty ještě r. 1613. — Po Jetřichovi L. z L. seděl na V. Veselí *Jan* L. z L., který zboží to prodal r. 1638 Václavovi Jelínkovi z Lowoše a Salomeně manželce jeho a jest poslední nám známý mužský potomek starožitné rodiny této.

[15]) Viz Památky Ar. II. str. 183.

[16]) *Fr. Jelínka hist. m. Litomyšle* k r. 1359. *Cod. dipl. Mor.* VII. č. 974.

[17]) Tak k. p. byl r. 1545 *Jiřík Bartoš Chrudimský*, farář Jezbořický, takovým kaplanem pan z Pernšteina.

biskupství Olomouckého. R. 1055 daroval totiž *Vratislav*, kníže olomúcký, dvorec svůj *Jesutbořice* biskupství [18]) řečenému, v jehož držení zůstaly až do první polovice XVI. století, skoro po 500 let. Dle listiny z r. 1144 [19]) byli obyvatelé újezdu Jesutbořického osvobozeni od robot zemských jako obyvatelé újezdu Libeckého v Čáslavsku. — V první čtvrti století XV. držel p. *Jindřich Lacembok* zápisně zboží Jestbořické, načež je listy dne 21. července r. 1442 danými, *Pavel*, biskup Olomucký, v 500 kop. gr. zastavil *Mikulášovi Bochovcovi* a synům jeho *Zbynkovi a Štěpánovi* do jich všech tří životů. [20]) Na tyto listy měl dobrou vůli p. *Vilém z Pernšteina*, přítel biskupa Stanislava Olomuckého a nejv. hofmistr král. Česk., k jehož přání životy ty přenešeny jsou na něho a syny jeho Jana a Vojtěcha v téže sumě. Když p. Vilím a syn jeho Vojtěch zemřeli, dány jsou životy ty p. *Janovi z Pernšteina* a p. *Jaroslavovi*, *Vratislavovi a Vojtěchovi* synům páně Janovým do jich životů, s povolením kapitoly olomucké listem, daným v Kroměříži v sobotu před sv. Bartol. l. 1536. [21]) K zboží Jestbořickému, co statku biskupskému přislušely tehda tyto vesnice: Jestbořice, Črkaně, Barohov, Bezděkov, Opočno, Nahají, Lany a Opočeň Malý, z nichž dědina Opočeň již r. 1131 náležela k Jestbořicům. [22]) Zboží toto připojili na potom páni z Pernšteina k panství Pardubskému, při němž zůstalo až do r. 1848.

7. Třebosice.

Severovýchodně od Jestbořic na silnici od Heřmanova Městce k Pardubicům vedoucí leží as ¾ hodiny cesty ves *Třebosice* v rovině na malém potoku; jest tam chrám farní ke cti povýšení sv. Kříže, škola, pak 30 domů s 180 obyvateli katolickými. Chrám zdejší jest starožitné stavení spůsobu gotického; hlavní vchod do něho ukončuje se v oblouk špičatý a opatřen jest dveřmi silným plechem železným pobitými. V presbyterium o 5 oknech jsou tři oltáře, z nichž dva postranní ke cti sv. *Jana* a *Václava* od chrud. malíře Papáčka za našich dnů v spůsobě gotické znovu byly vzdělány; jiných památek uměleckých a archeologických tu však více není.

Na věži visí tré zvonů. Největší, maje v průměru 3' 13" jest velmi pěkné dílo konvářské s těmito nápisy: Na hoře pod korunou arabeskami ozdobenou do kola: Chwalte Pana na cymbalich dobrze znegiczych, chwaltež ho na cymbalich utesseně zniegiczych wsseliky duch chwal hospodina 1614." U prostřed zvonu: „Gakož Moyziss powyssil hada na paussti též ma powissen byti Syn člowieka, aby každy kdož wěřj w něho nezahynul ale měl žiwot wěčny;" pod tím vyobrazen Kristus na kříži, okolo něhož stojí dvě Marie. Nížejí čte se nápis: „Jan Nason Lanskronsky fararz Trzebosyczky" a spatřuje kalich. Na druhé straně zvonu toho vyobrazen jest erb Gerstorfský

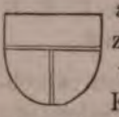

a nad ním litery J. G. Z. M. (Jiří Gerstor z Malsvic.) [23]) Na prostředním zvoně, který má v průměru 2' 8" čteme takto: We gmeno. Pana. Krysta. slyt. zwon do. Trzebosic. z nadanye. obeczniho. ab ano. do ni ccclxvji pan Wilem z Duban a Kateryna Wyssenewska. Nejmenší zvon, maje v průměru 1' 10", jest nahoře pod korunou ozdoben krásnými arabeskami a obrazy a má tento nápis: „Anno 1611 Venite ascendamus ad montem domini et ad domum dei. Jacob."

Chrám Třebosický náleží k nejstarším chrámům v Chrudímsku, byv již v XIV. století farní a odstoupen r. 1349 k biskupství Litomyšlskému. V XVI. a na začátku XVII. století byli při něm kněží evangeličtí. [24]) Po bitvě bělohorské nebylo tu drahně let zvláštního správce duchovního a teprv r. 1787 zřízena jest zde lokalie.

Třebošice (Trebousice, Trebušice) byly v XIV. a až na konec XV. století sídlem vladyckým, jehož nejstarší známý držitel jest *Man* z T., který přichází jako svědek r. 1410 v při Bočka z Poděbrad a Jana z Zděchovic. V druhé polovici XV. století byli pány a kolátory Třebošickými *Dubankové z Čijevic* (Čivic) [25]) a to okolo r. 1450 *Jan Dubanek* z Čijevic a po něm *Vilím Dubanek z Duban a Čijevic*. Tento měl za manželku paní Magdalenu Vyšeněvskou z Vyšeněvic, [26]) byl od r. 1464 podkomořím králové Johanny a stál po celý čas věrně ke králi Jiřímu a zabit jest r. 1468 ve válce uherské při oblehání hradu Konopištského. [27])

Kdo po něm držel zboží Třebošické a Čivické není nám povědomo, avšak byloť již ku konci století XV. spojeno s panstvím pardubským, při němž zůstalo až do r. 1848.

---

[18]) *Erben Reg.* 50.
[19]) *Ibidem* 109.
[20]) *Arch. Č.* IV. 177.
[21]) *Ibidem* 227.
[22]) Mimo to náležely k Jestbořicům v 11. století ještě: Zbislavna, Dubravice u Podole, Sestavec u Chrasti, Přetoka (u Kutné Hory) a dva Lány z Rozhovic (u Městce Heřm.). *Pam.* II st. 136 a III 20.

[23]) P. *Jiří Gerstorf z Malšvic* byl času toho vrchním regentem na Pardubicích.
[24]) V knihách chrudimských připomínají se často faráři Třebosičtí k. p. r. 1591 přichází tu *Vavřinec*, farář Třebosický, který s manželkou svou *Annou* zplodil dceru *Magdalenu*, již r. 1591 pojal za manželku Michal Sklenář, soused Chrudimský. Tolikéž čteme tam výše jmenovaného *Jana Masona*, který s Annou manželkou svou z Chrudimě rodilou r. 1612 koupil sobě tam dům v Patrkasích a ještě r. 1620 byl v správě duchovní. (*Don. Nupt.* A 12, *Cont.* 7. C. 10.)
[25]) *Čivice*, ves na blízku Třebosic ležící; druhdy stávající dvůr poplužní byl emfyteutisován a zdělána tu ves dominikální *Nové Čivice*.
[26]) *Vyšeňovice*, ves na rozhraní Pardubska a Chlumecka 3 hod. cesty severozápadně od Pardubic ležící, kde se ještě ku konci minulého století spatřovaly pozůstatky bývalého tam sídla vladyckého.
[27]) *Palac. Přehled. Staří letop.* k r. 1468. *Arch. Chrud.*

Kamenné valy na Velkém Blaniku.

Vypisuje *Karel Brantl.*

Mezi Louňovici (Pal. Pop. 224), Pravonínem (195), Načeracem (224) a Kondratci (223) vyniká nad samými Louňovicemi mohútný, z daleka viditelný Veliký Blanik co nejvyšší vrch hornatého okolí. Pod ním vine se potok Blanice, který u starého hradu Sternberka do Sázavy se vlévá.

Vrch ten, jehož témě, oblaky neb mlhami zahalené, okolním obyvatelům znamením povětrnosti bývá, záleží ze tří kup, dvěma průryvy od sebe oddělených. Na nejvyšším, prostředním hřebenu, který k ovčínu Březině se sráží, stával druhdy hrad Blanik; na Malém Blaníku, jenž v stranu jihozápadní se vypíná, vidíš v kamenné ohradě zbytky kostela sv. Maří Magdaleny, k němuž druhdy lidé náboženští zhusta putovali; oba vrchy porostly jsou lupenatinou a jehličím.

Na vrcholu Velikého Blaniku, na nějž z Louňovic za dobrou hodinu pomalu se dostaneš, jest žulová planina, z níž dvě ramena v stranu jihovýchodní se rozvírají. A tu jsou prý skalné stáje, v nichž „Blaničtí rytíři" s koňmi svými dřímají. Hradové skalisko jest kolmé a rozsedlé, jižní pak a jihovýchodní stranu zpodku jeho pokrývá směsice porostlých balvanů, sřitivších se druhdy s vrcholu skály. V tyž strany sráží se skála do 15° z hloubi, a nebylo odtud přístupu ku hradu. Ještě r. 1835 stával na nejvyšším temeni skály jehlanec triangulační. V stranu severní, kde skála toliko 2° vzhůru se pne, býval druhdy pro ochranu příkop, jehož stopy posud viděti lze.[1])

Důmyslné a památné jest rozložení bývalého starožitného hradu Blanika. Rozkládal se na vrcholu po straně severní a severozápadní, po veliké prostoře, místy rovné, místy svislé, s níž skalné balvany uklízeny a v několikeré mohútné valy urovnány byly, tak že mezi nimi příhodné staveniště spůsobeno bylo.

Na severovýchodním vrcholu jest kamenný, obdélný val, 12° z děli, 4° z šíři, v němž bez pochyby stával hrad aneb hlavní části jeho, a to ze dřeva, poněvadž po tesaných kamenech, cihlách neb maltě žádné stopy není. Jižní a západní strana vnitřního toho stavení, jehož skalný podklad toliko 2° vzhůru se vznáší, byla obehnána čtverhranným, na západním konci zakulaceným příkopem, s nímž zároveň běžel dvojitý kamenný val po straně jižní a severozápadní.

Val kolem vnitřního hradu jest 40° z děli, 16° z šíři, vnější pak val vzdálen jest od vnitřního v stranu jižní a severní 2°, v stranu západní 4°. Mezi vnějším valem západním a vnitřním valem východním bylo příhradí čili nádvoří 20° z děli, 16° z šíři. Do příhradí vcházelo se v stranu severozápadní z předhradí, záležejícího z čtverhranu, 100° z děli, 70° z šíři. Mohútný kamenný val obklíčuje předhradí, zaujímající prostoru 7000□°. V severovýchodním rohu, kde vrch zvolna se sklání, jest val 10° otevřen, a vjíždělo se snad tudy do hradu. Ohrada velikého předhradí sbíhá se v rohu jihozápadním a jihovýchodním s valem vlastního hradu, v rohu pak severozápadním vystupuje příkrá osamělá skála, jsouc důležitou baštou celému předhradí. Dvanáct sáhů východněji od té bašty jest v severním valu vchod do předhradí, naproti pak vchodu strmí v předhradí kameniště, 20° z děli, 10° z výši, jehož se i co hlídky i co obrany vchodu mohlo užívati.

Dle pověsti stávalo prý v prostranném předhradí město Blaník, čemuž dobře může se uvěřiti. Prostora tak rozsáhlá, chráněná baštou a kameništěm, na nichž nejspíše sruby z klad byly udělány, mohla zajisté býti lidem pohodlným přebýváním, a dle obdoby podobá se Blanické předhradí dokonale *podhradím* jiných ohrad starobylých.

200° severovýchodně od bašty v rohu severního valu strmí v hustém lese, v úvalu, jímž z Pravonína do Louňovic jezdívají, příkrá skála, již *Veřej* říkají — výška její 10°. Tam, kde skála hřbetem s vrchem souvisí, možná toliko po stupních neb po žebříku nahoru vystoupiti. Ale přístup ten býval střežen dvojím kamenným valem. Jistě že tu druhdy na skále bývaly sruby a posádka k hlídání úvalu.

Veškery kamenné valy na Blaníku mají 6° zpodní, 2° svrchní šířky a 2° kolmé výšky; úhel sklonu 45°.

Rozložení ohrad můžeš si z nouze asi takto pomysliti:

Obsah prázdných prostor mezi valy takto se jeví:

předhradí *abcdefgh*, 100° d., 70° š.	7000□°,
nádvoří *fgkm*, 20° d., 16° š.	320—
vlastní hrad *efki*, 12° d., 7° š.[2])	84 –
mezivalí *ghmo*, asi 150° d., 3° š.	450—,

dohromady tedy 7854□°. Přidáš-li k tomu obsah prostory, valem vyplněné, shledá se na hradišti Blanickém dohromady plochy 11,694□° čili 6 jiter 2094□°, vnějšího pak objemu

[1]) S nejvyššího temene přehledneš okršlek, jehož průměr 30 mil v sobě obsahuje. — *Studánka*, do níž ze skalní skuliny přižloutlá voda prokapuje, pocházejíc prý ze skalných koňských stájí, jest škořápkovitá prohlubina, 14″ z průměr, 6″ z hloubi, nacházející se na nejhlubším konci pravého ramene vybíhajících skal. Přístup k ní jest velmi nebezpečný. Ve skále nad studánkou jest jakýsi nápis, jehož obsah nyní již nelze uhodnouti.

[2]) U *eilno* jsou svalené balvany, u *x* skalisko před menším vchodem, u *y* studánka.

i se skalami na jihu a jihovýchodu (*cílno*) 360°, plochy kamenným valem pokryté 3820□°.

I Malý Blaník, jemuž říkají „Holey vrch", býval za staré doby na straně západní ohražen polokruhovým kamenným valem, jakž posud pozorovati lze; na straně východní jest příkrá skála nepřístupna. Polokruh, valem ohražený, má průměrů asi 15°. Vidíš tu nyní zbytky kostela sv. Maří Magdaleny (8° z déli, 4° z šíři), které ještě před 70 roky pod střechou byly.

Jde na jevo, že za starodávna Velký a Malý Blaník skaliskem „Veřejí" fortifikačně spojeny bývaly. Když lidé na Velikém Blaníku pařezů ze země dobývali, vykopali klíč 12″ dlouhý, ostruhy, řetězy, prsteny, hřebíky, hroty, meč a j., ale žádné malty, tesaného kamene neb cihel, z čehož patrno, že všeliká stavení na Blaníku dřevěná bývala, a že tudíž Blaník mezi nejstarší hrady v Čechách náleží, ba i proto památný jest, že i počátkem 15. století snad v původní své spůsobě se spatřoval.

Ohrady Blanické pocházejí z doby, o níž v psaných pramenech žádné zprávy není. Který národ valy ty původně snesl, není možná rozhodnouti, jelikož nynější domnění o valech hlíněných, kamenných, o valech v dolinách a na vrších i jinými výklady a důvody lze nahraditi. Toliko nálezy starožitné a místní jména mohou tu poněkud rozhodnouti. Jest zajisté věcí velmi přirozenou, že si lidé ohrady zakládali v takovém místě, kde příroda sama braditi se jim pomáhala, tedy v nižině při vodě a v močálech, v krajině pak hornaté na nepřístupné skále. Slované, milovníci orby, usazovali se nejpřirozeněji v rovinách, aby pak živnost svou mohli konati v bezpečnosti, udělali si ohrady buď na vrších, a kde vrchu nebylo, při močálech a lesích. K ohradám těm užili materialu, který nejsnadněji po ruce býval; kde byly balvany kamene, narovnali valy z kamene; kde byla sypká země, navozili a nanosili náspy z hlíny, na Blaníku tedy ze žulových balvanů. Za tou příčinou nelze ani říci, že by valy kamenné o větší dospělosti národu svědčili, nežli valy nasypané, leda tam, kam kamení odjinud, ne z místa, bylo přiváženo, což buď o pokročilosti neb o zvláštní oblibě stavitelské svědčí. I princip opevňování záležel na poloze, na konfiguraci terainu, jak u starých národů (Řeků, Peršanů, Médů a j.), tak i u novějších (Azteků). Od nepaměti vidíš všude hrad a předhradí, jako po celý středověk, ba i nyní v opevňování za 19. století. Kde býval hrad s předhradím, tam bývala usedlost stálá; pouhé kruhy neb čtverhrany i většího objemu bývaly ohradami národů kočujících nebo vojenským ležením. Hrad stával všude na nejvyšším a nejbezpečnějším místě (akropolis) a býval zvlášť opevněn, což trvalo až do opevňování novějšího spůsobu, kde hrad v skladiště, kasárna a byty komandujícího proměněn byl. Že staré ohrady zakulacené rohy měly, jest také věcí zcela přirozenou; ostrého rohu není snadno ubrániti, jelikož v něm lid nelze rozstaviti. I ohrada (podhradí) na Blaníku má tupé, zakulacené rohy; toliko čáry, které místo hradu naznačují, sbíhají se přímým úhlem, z čehož souditi lze, že tu na místě starého hradu hrad středověký vystaven byl. *kfgm* bylo obydlí, snad kolem malého čtverhraného dvora, v prodloužení dle čáry *ki* bývaly v přízemí stáje a chlévy, v hořejší pak části byl obchoz k vršině, k skalisku *il*, na němž bylo nejvyšší opevnění. Od předhradí byl hrad dle čáry *efgh* oddělen suchým příkopem; se skaliska *il* šlo sklonné opevnění k studni *y*. Veškeré to rozložení srovnává se dokonale s uspořádáním fortifikace středověké.

Středověký hrad Blanický býval od starodávna hradem knížecím čili komorním; nelzeť až do patnáctého století žádného privátního majitele vyhledati. Mezi čtyřicíti hrady, jichž Václav IV. strýci svému Prokopovi postoupil (?), připomíná Balbin i hrad Blaník. Když pak Václav r. 1402 ve Vídni v tvrdém vězení držán byl, přilákal k sobě Sigmund král Uherský s Bezdězi Prokopa, bratra svého strýčeného, a táhl s ním k zámkům, kteříž se Václava přidrželi, „až i před Blaník přitáhl; tu jej kázal na taras svázati a k němu střílet, až i hrad Blaník musili králi Sigmundovi Uherskému dáti." (St. letop. č. 8.)

Byl-li hrad Blaník tehdáž sbořen, aneb kterého času za své vzal, není nám povědomo. Víme toliko, že Dúbrava z Blaníka dne 3. listopadu 1449 zárověň s Jiřím Poděbradským Fridrichovi Saskému válku odpověděl (Arch. Č. V, 274), ale nevíme, jakým spůsobem Dúbrava v držení Blaníka se dostal. Hájek pokládá Blaník mezi nejdůležitějšími hrady královskými, Balbin pak, který Blaník navštívil, ve svých Miscelleich dvakrát o něm zmínku činí (lib. I, c. X, pag. 29; lid. III, cap. VIII, §. 1, p. 82). Slyšet od lidu mnoho povídaček o vrchu Blanickém, na němž prý byl velký les, jehož stromy, majíce v kořenech i v kmenech dosti mízy a jsouce veskrz zdrávy, shora usýchaly, tak že smutno bylo se na ně podívati. Kamenných ohrad na Blaníku Balbin si nevšíml, a jest přirozeno, že žádnych zbytků hradu nenalezl; neboť býval hrad ten dřevěný. Nyní pak kromě známých pověstí o rytířích Blanických ničeho se o Blaníku nedoptáš.

Obracím také pozornost krajanů k tomu, že u paty Velikého Blaníka, blíže dvoru Volešenského, tam, kde posud „na hradě" říkají, stávala druhdy tvrz *Volešná*. Byla malého objemu, a toliko kamení, malta a kusy příkopu po ní zbývají. Z domu čís. 20. v Louňovicích jde prý pod zemi chodba k tomuto tvrzišti.

Zprávy archaeologické z Rouduicka.

Podává *Mor. Lüssner.*

1. Hora Sovice.

Hora tato strmí nad pravým břehem Labským, nade vsí Vetlou a Brzanky, okresu Roudnického, panujíc nad okolím měst Roudnice, Stětí, Hoštky a j. Skládá se z opuky, není příliš příkrá a končí dosti rozsáhlou travnatou planinou, na níž něco lesního stromoví stojí. Ku straně polední viděti knížecí (Lobkovickou) vinici, na straně východní jest prohlubina, kde před časy kus hory se smeklo; říkají tu „na propadlém." I na straně severní viděti, že se vrch klouzáním hlíny víc a více sůžuje. Tím však stalo se, vrchních vrstev poněkud blíže poznán býti mohl.

Již r. 1847 navštívil jsem ze Stětí tu horu, a na místech, kde se hlína svezla, mnoho střepů pop

I za loňské návštěvy poštěstilo se mi ještě nalezti dosti mnoho střepů s množstvím kosti zvířecích. Vypravovali mně, že tu před čtyrmi roky jakýsi člověk z okolí kopal kosti z hlíny, vybíral a prodával, tak že několik pytlů vykopaných kostí zpeněžiti mohl. Tenkráte prý i celé nádoby hliněné (pánve) vykopal, až mu kopání zapovězeno bylo. Střepy podobají se střepům hliněným z hrobů pohanských v Hradci Králové a v Chrudimi vykopaným. Jsou šedivé neb načernalé, lomu černého, ozdobené čarami vlnitými; kraje jsou okrouhlými dírkami opatřeny. Mezi kostmi našel jsem i hlavu prasete. Střepy a kosti leží ve vrstvách popele a uhlí, někdy dosti vysokých. Bedlivějším pozorováním přesvědčil jsem se, že pohřebiště a žaroviště po celém rozsáhlém povrchu hory se prostírá. Není pochybnosti, že tu pohřebiště slovanské a to z pozdějších dob pohanstva před sebou máme. Jest věc žádoucí, aby se celá poloha pravidelným prokopáváním důkladně vyskoumala.

I v Brzankách na polích Polabských nalezeno několik „pecí“ s popelem a v něm kusy jeleních parohů.

2. Židovice.

Svědek dobře spolehlivý vypravoval mi, že za naší doby několikráte vykopali hroby na polích, k panskému dvoru v Židovicích náležejících. Svědek sám viděl, kterak dělníci odkryli 4 hroby s kostmi lidskými v hloubce 6′ i hlouběji. Při kostrách byly střepy nádob hliněných, ale nepoštěstilo se mi, dostati něco neporušeného, leda jednou, když pod hlavou kostry našli nádobku as 3″ vysokou, hliněnou, podobající se kalíšku, spočívajícímu na 3 nožkách. V nádobce ležel průhledný křemen. Nádobku tu dali majiteli panství Roudnického, knížeti z Lobkovic.

3. Archaeologická sbírka v Horních Běškovicích.

Jak vůbec známo, chová hrabě Desfours ve svém zámku v Horních Běškovicích znamenitou sbírku přírodnin, věcí ethnografických a starožitností. Nezmiňujíce se o starobylostech epyptských, řeckých a římských, promluvíme toliko o starobylostech těch, které buď v Čechách nalezeny byly, nebo pro naši archaeologii důležitějšími býti se vidí.

1. Několik popelnic hliněných nalezeno v Zálesicích. Jedna z nich, asi 1′ vysoká, má podobu kalicha; 2 baňaté mají malounká úška.

2. Z Lipkovic pochází několik popelnic, z nichž jedna má podobu dole zakulaceného šálku neb kofliku, do něhož v okrají s obou stran jest provrtáno po dvou dírkách.

3. Bronzová soška, z přímá stojící, s palicí nad hlavou vyzdviženou, podoby asi Heraklea. Nebyla v Čechách, nýbrž v Lužicích, na hoře „Černoboh“ nalezena a v Budyšíně koupena; má však pro nás tu důležitost, že soškám Herakleovým v musejních sbírkách (v Památ. III., na tab. 1. vyobrazeným a na str. 27—29 vypsaným) velice se podobá. Podnoží sošky opatřeno jest malým šroubem.

4. Meč bronzový 3′ dlouhý, nalezen prý na Vyšehradě; jest velmi dobře zachovalý, čepel dle délky pruhována. Drahokamy v jílci, ovšem z dob nejnovějších pocházející, rázu starobylému velmi překážejí.

5. Několik kladiv z parohů jeleních nalezeno při stavbě železnice blíže Běškovic. Také několik kamenných mlatů a kladiv v Čechách nalezených, ve sbírce jest uloženo.

6. Střepy popelnic a skleněné korály barev rozličných byly nalezeny při dělání silnice u Běškovic.

Mezi starožitnostmi středověkými uloženy jsou: rukavice železné, kusy košil drátěných a j. Jest tu i velmi mnoho krásných bronzů keltických, mimo Čechy nalezených, pro porovnání s podobnými věcmi naší vlasti náležejícími velmi důležitých. Vidíme tu výbor keltů, palstávů, náramků, spínadel, jehlic a j.

4. Skály „Nedama.“

Asi půl hodiny severně od starého hradu Kokořína strmí nad levou stranou údolí, k Housce se táhnoucího, hora lesnatá, na jejímž temeni mohútné písečné skály spočívají, jimž lid říká „Nedama.“ Přicházejícího se strany východní vítá jeskyně, rukou lidskou do skály vtesaná, asi 7 kroků dlouhá a široká, do níž dvéře nahoře zakulacené vedou. Nade dveřmi viděti kříž hrubě vytesaný. V pravo z jeskyně vedou přirozenou skulinou schody nahoru, kde výše v pravo též takovou jeskyni najdeš. Dvéře jsou zcela obloukovité, nad nimi pak v prohlubeném kruhu viděti rovnoramený vypuklý kříž, jaký přečasto na dnech popelnic spatřuješ. Dle vytesaných prohlubin a pruhů bývaly někdy dvéře ty velmi dobře opatřeny závorami a veřeji. Schody odtud skulinou vedou až na vrch skal, kde ještě další schůdky na místa nejvyšší přístup usnadňují. Vyhlídka odtud na hrad Kokořín a půvabné údolí jest velmi příjemna. Teprvé po své návštěvě jsem se dozvěděl, že prý na Nedamech ještě 2 jeskyně jsou vytesány, jichž jsme poprvé byli nenašli. Významné jest, že skaliska i jeskyně zvláštní, vůbec známá a neobyčejná jména [1]) mají, zdali však tu nějaké hradiště neb vůbec bydliště starobylé před sebou máme, těžko dá se rozhodnouti; že pak místu tomu veliké stáří přičísti sluší, soudím z podoby dveří, především pak z kříže. Posud jsem ani o tom místu ani o jmenu jeho nikde zmínky nenašel; lid si jen vypravuje, že to místo náleželo jakýmsi slečnám.

5. O sbírkách v zámku Roudnickém.

Že se chová v zámku Roudnickém znamenitá knihovna, důležitý archiv a vzácná sbírka obrazů, zbraní, pečetí a mincí jest věc vůbec známá; jest však také jisto, že rozsáhlé ty sbírky posud všestraně pro vědu nebyly vyčerpány, a že tu zvláště archaeolog má dosti příčiny k přemyšlování a k rozmnožení svých vědomostí. Chci zatím krajany své upozorniti aspoň na některé památnosti, nechávaje si dalších zpráv na jinou chvíli.

V obrazárně Roudnické, obsahující 609 obrazů, spatříme ovšem veliké množství podobizen starých rodin českých a mužů proslulých vůbec, které svého ocenění v příčině historické a umělecké poněkud již došly. [2]) Pozornosť mou poutala tu nejvíce křídla starobylé archy, pocházející z kostela ve Vliněvsi, odkudž r. 1847 ze staré sakristie k lep-

[1]) Podobné jméno místní, Nedamov, dvakrát v Čechách se opakuje.

[2]) Viz seznam obrazárny té pod názvem: „Raudnitzer Schlossbilder r. 1859 v Praze vytištěný. Dle toho seznamu nacházejí se tu podobizny z rodiny Lobkoviců (54.) Pernšteinů (15), Rosenberků (11), Fürstenberků, Harachů, Kolovratů, Švarcenberků, Thunů, a mnohých jiných rodin českých: pak podobizny kr. Matyáše Corvina, Mikuláše Zrínského, Bohuslava z Lobkovic, Ferd. Cortez-a, hraběte Egmonta, Dona Karlos-a, mnohých z rodu Doňiatovských (9) a j.

šímu uschování sem byly přenešeny.[3]) Na vnější straně křídel, nyní do jediného rámce vložených, vidíme: sv. Pavla apoštola s mečem, sv. Jana evangelistu s kalichem, sv. Petra s klíči, sv. Matouše evang. s knihou; na straně vnitřní vyobrazen jest na levém křídle v hořejším oddělení sv. Bartoloměj s nožem, pod ním sv. Václav v celém brnění s praporem; na pravém nahoře sv. Jan Křtitel s praporečkem, pod ním sv. Vojtěch. Vyobrazení posledně jmenované jest zvláštní a podivné: sv. Vojtěch stojí před oltářem, slouže mši svatou; oblečen jest mešním rouchem s mitrou na hlavě a s kalichem v pravici; za ním stojí mladík bez vousů s vysokou bílou, červenými čerty pomalovanou čepicí na hlavě, zdvihaje — co ministrant. sv. Vojtěcha, levicí ornát, v pravici pak otevřenou knihu drže; roucho jeho jest dlouhé, červené. I sv. Vojtěch i jinoch jemu ministrující ozdobeni jsou kolem hlavy zlatou září. Není pochybnosti, že ministrant ten jest buď Hus nebo Jeroným, o čemž kacířská čepice zřejmě svědčí. — Obrazy na straně vnitřní vesměs jsou na zlaté půdě malovány; nejlépe podařil se umělci obraz sv. Václava.

V četných pokojích a síních zámku Roudnického chová se mnohá památka, která se týká minulosti naší vlasti a dějin našeho průmyslu a umění. Zmiňuji se nyní jen o vzácných majolicích z 16. století s obrazy dosti důležitými, s erby pánů z Pernšteina, Trčkův a j., pak o drahé mosaice darované prý od císaře Rudolfa II. některému pánu z Lobkovic, s erbem rakouským, lobkovickým a pernšteinským.

V archivu jest uloženo několik bronzů, pocházejících z Lipkovic, totiž: kruh celý, kruh na dva kusy rozlomený a zlomky třetího kruhu. Celistvý kruh jest dobře uzavřen, okrouhlý, hmotný a těžký beze všech ozdob; průměr $2\frac{1}{2}''$, tloušťka $\frac{3}{8}''$. Kruh druhý jest otevřený; delší průměr $3\frac{1}{4}''$, kratší $3''$, tloušťka ne celých $\frac{3}{8}''$; jest kolem hluboce vroubkovaný tím spůsobem, že vypadá jako by byl ze samých vedle sebe položených kuliček sestaven. Z třetího kruhu zůstaly jen 2 kusy, dle nichž býval delší průměr $2\frac{1}{4}''$, kratší $1\frac{5}{8}''$, tlustý jest $\frac{1}{4}''$; vroubky jsou toliko na straně vnější, mezi každým pak vroubkem jest perlička neb výstupeček. Kruhy ty patrně se podobají kruhům ve Svobodných Dvořích, blíže Hradce Králové nalezeným, ve sbírkách musejních uloženým. Bronzová hmota jest u všech stejná, rez ušlechtilý jest skoro setřen. Při těch starožitnostech nachází se list německý, jímž Edvard Coris, kníž. revident, o nálezu tom tuto zprávu dává.

Hodinu cesty v stranu jižní od Roudnice, čtvrt hodiny jihovýchodně od Řípu stojí na vyšince ves Lipkovice. V hlíníku blíže dotčené vsi vykopávají čas po čase v zpodnějších vrstvách nádobky kulaté, černé, hladké s úzkým hrdlem a bez uch. Bývají průměrné 4″ a obsahují popel s drobnými kůstkami. Vykopané ty popelničky byly posud všecky od dělníků roztlučeny. Roku 1847 vykopali v témž hlíníku v hloubce 2° kostru lidskou, mající po jednom kruhu na nohou i na rukou. Vedle kyčle ležel hmotný kovový kruh a hromádka rozdrobené železité látky, snad zbytky nějaké zbraně. Kromě kousků železa jako ze šípů nebylo při kostře nic více nalezeno. Sluší podotknoti, že dle výpovědi nádeníka ležela kostra v zemi o sáh hlouběji, nežli popelničky výše dotčené. Že by bronzové ty kruhy bývaly pozlaceny, jak se tato zpráva domnívá, toho na bronzích nejmenší stopy není.

Již Krolmus o nálezu Lipkovském se zmínil, v Běškovicích pak, jak výše dotčeno, nádoby některé z Libkovic se nacházejí.

[3]) Dle seznamu číslo 452.

6. Fresky, v proboštském kostele v Roudnici objevené.

Nad sakristií při proboštském kostele Roudnickém, která někdy bývala farním kostelem, jest v hořejším patru kaple, nyní zpustlá. Jest gotická jako sakristie, avšak i v důležitějších částkách stavebních velmi porouchána — zdá se, že si tu zuřivost živlů, lidí i času pomáhaly a že k zachování prostory té jen tolik se stalo, aby se nesesula na dobro. Na jaře 1866 zpozoroval jsem, že na severní ku kostelu přiléhající zdi kaple pod nátěrem písmena se kryjí. Dali jsme se tedy do oškrabování a odkryli jsme celý nápis čtyřřádkový, gotickou minuskulí napsaný, kterýž se čte v tato slova:

Qui sibi concedi librū vult et bene credi.
Lex ita nostra sonat. aliuz mox we reponat.
Qui valeat tantū. vel certe plus aliquantuz
Spe sua frustratur. aliter quicumque precatur.

Leonské ty verše pocházejí ze st. 14ho, tedy z času stávavšího tu slavného kláštera augustianského. Škrabali jsme pak i nad nápisem, a tu jsme se přesvědčili, že jest tu veliký obraz al fresco; že však nátěr velmi pevně přiléhá, nemohl býti obraz zcela odhalen, což se ponechalo ruce věcí takových zběhlejší. Jen tolik jsme posud pozorovati mohli, že freska představuje skupení 3 osob, z nichž ona z levé strany jest postava biskupa s mitrou i berlou; hořejší část obličeje jest násilně otlučena, toliko ústa a holá brada se zachovaly. Malba zdá se býti umělé a pilně provedenou.

Zpráva o výstavě Moskevské.

Podává Dr. *Karel Jičínský.*

Chtěje vypsati Moskevskou výstavu, připomínám přede vším, že jest moje mysl daleka všeho strannictví, prosta všeho politického neb jakéhokoliv tendenčnictví; že se beru za vědou, která o věcech objektivně rozumuje, nechtíc se nikomu zachovati, aneb jinému ošklivost spůsobiti.

Život státní čili politický byl, jak vůbec známo, až do počátku běžícího věku pouze diplomatický a dynastický; národové byli jako trupem, ovládaným a postrkaným, nikoliv samovědomým a samočiným působitelem lidské vzdělanosti. V našem věku však roznítila se idea národnosti, která na počátku jsouc jen doktrinárním ponětím, žijíc dlouho v abstraktních, dílem i přemrštěných a nepraktických filo
teprvé za nejnovějšího času konkretního, praktické
se uchopila. Idea národnosti, která nyní vešl

národy evropské řídí, nabyla platné důležitosti tím, že rysy pojmu jejího vyplňují se předkem myšlenkou vzdělávání lidu prostředkem takových duševních věcí, jež to neb ono plémě v sobě má, mezi kterýmiž jest i jazyk, jakožto věc nejpřednější. Národnost tedy znamená v evropské kultuře tolik, co vzdělanost lidská dle rozdílu plemen. Ačkoli jest vzdělanost pojem rozsáhlý, veliké obory lidské bytosti a soubytosti v sobě obsahující, přece pojem národnosti toliko jednu stránku lidské vzdělanosti zaujímá, t. vzdělanost duševní, tedy nejvíce vědeckou, uměleckou, literární, vůbec *kulturní*, vylučuje tak zvanou vzdělanost ryze politickou. — To jsem napsal nejen proto, abych ukázal, co nyní Evropou hýbe, než aby se vědělo, co v Rusi *skutečně* úmyslem a příčinou etnografické výstavy bylo, abychom ji dobře mohli posouditi.

Moskevská výstava byla toliko naivným výrazem onoho uvědomění, tudíž co do prostoty, útěšným úkazem, znamenitým mezníkem nové éry lidského vzdělání. Plémě dosud rozptýlené, duševně nesjednocené, a to plémě slovanské, mělo sobě za našich dob upraviti společnou půdu duševního, učeného, vzdělání; pročež umínili sobě v Moskvě dokázati přede vším pospolitost slovanského plemene výstavou názorného aparatu etnografického, na němž by fysické, klimatické, geografické, mravní, vědecké, náboženské, sociální, církevní, obchodní, průmyslové poměry a jiné zvláštnosti jeho študovati a porovnati se daly.

Výstava Moskevská obsahovala: 1. representanty všech kmenů slovanských, 2. nejhlavnějších a nejzajímavějších jinokrevných plemen ruské državy; 3. zahraničných evropských plemen.

Že se všem třem oborům na jednou nedá vyhověti; jest na bílé dni; ani jeden z nich nebyl úplným a dostatečným, čehož již lze se domysliti, že každý počátek nesnadným bývá, a že k obsažení a znázornění všech těch oborů ani síly jednoho národu nepostačí.

První obor byl nejhojnější, druhý veliké mezery jevil, třetí pak obsahoval toliko několik sporadických ukázek.

Ze slovanského oboru viděli jsme skupiny velko-, malo- a běloruské, litvínské, polské, české, charvátské, srbské, bulharské, dalmatské, slovínské, slovenské, lužické a t. d., byly promíchany skupinami, které ku slovanské etnografii nijak nepřisluší, tak že jsi sbírku kuriosit, nebo malebné, oku obecenstva lahodné obrázky viděti se domníval, nikoli soustavu etnograficko-vědeckou, připravenou i učenci i učňům. Neboť nač byli mezi slovanskými grupami rozliční kmenové kavkazkých a zakavkazkých národův; nač Kyrgyzové, Turkomané, Tataři, Čeremissové, Mordvini, Samojedové, Kamčatci; nač Burjetové, Jakutové; Mongolští a Činští nárůdkové; nač i Amerikánci; nač Lutiši, Žmudové; nač stáli tu mezi Slovany Němci, Židé, Finlandci a Cikáni a Bůh ví, kteří jiní národové?

Výstava, jsouc čísly tak hojná, nemohla přece ani o každém národu ruské državy vykázati se aspoň jedním exemplářem. Kolik místa pro tyto národy promrháno, tolik ubráno Slovanům, tak že nebylo úplnosti ani v té ani v oné věci, a že nebylo přesného *principu*, nemohlo ani býti důsledného *systému*.

Komitét, chtěje navštěvovatelům podati přehledný obraz i etnografické državy ruské, sestavil skupiny dle skutečného geografického položení a sídlení národů jako spůsobem symbolické mapy ruského cárstva. Že pak komitét na to dbal, aby výstava byla *populární*, minul se na dobro s vědeckým svým úkolem, záležejícím v tom, aby příhodným sestavením toho, co v přírodě jest roztroušeno, badateli podán byl přehledný, nikoli surový material ethnografický. Že toho nebylo, musil se navštěvovatel toliko procházeti mezi vystavenými vzorky, bavě se pouhým díváním; na studium nebylo ani pomyšlení. Věci samy, jakož i veliké podrobnosti byly ovšem udělány s takovou pilností a svědomitostí, že jsem v žádném museu nic takového neviděl. O výbornosti jednotlivých kusův není tedy nejmenší pochybnosti.

Velmi poučné bylo sestavení a skupení domácího náčiní, hudebních nástrojů, nádob pro nejobyčejnější domácí potřebu, šatů, obecně užívaných prostonárodních kněh (mezi nimi nejvíce knížek modlicích a kalendářů), hospodářského náčiní, vzorečků hospodářských stájův a dvorův, ba i modelů polností a jich vzdělávání a t. d. Tu právě bylo patrno, jaký by býval vzešel vědám prospěch z výstavy, kdyby všude si byli takto počínali. Tvrdím, že byl tento oddíl výstavy nejzdárnější a pro vědu nejužitečnější ze všech ostatních, a žeby v důsledném dalším provedení rovného na světě neměl — kdyby některé z těch věcí po výstavě rozebrány a vlastníkům navráceny býti nemusily. Ostatek prý rozešle se do škol, do musejí, a do jiných sbírek, jedna pak částka zůstane prý majetkem komitétu a bude zárodkem budoucího etnografického musea, přiděleným Moskevské universitě, čehož však dosud jistoty není. Uslyšev, že výstava — jak jsem se byl domníval, se rozebere, a že pracně sesbírané věci vědě v tu chvíli uniknou, kde by užitečnými býti teprva začínaly, zarazil jsem se, tázaje se, nač tolik píle a namáhání v kuchyni, když drahá jídla hostům za stolem sedícím a lačnícím pryč se odnášejí a do louže vylévají?

Jediná ze sbírek, právě jmenovaných, měla tutéž vadu jako celek. Sbírka rouch, šperkův a skvostův byla arci číslem hojná a hodnotou znamenitá, ale byla stísněná takým spůsobem, že kromě mžikání okem po té pestrobarevné mnoholičnosti ničeho nebylo lze proskoumati, tak že to oddělení vědě jako zmařeno bylo.

Takové vady a nedostatky vzbudily ve mně vroucí přání, aby založeno bylo pořádné slovanské etnografické museum, v němž by obdoby historie a posledního spůsobu kultury slovanské najíti mohl. Pro velikou hojnost a nákladnost mohlo by ovšem takové museum na Rusi, a to v Moskvě nejspíše býti založeno, a kdyby výstavou nic jiného nebylo dosaženo, nežli že touhu po takovém museu probudila, byl by účinek její velmi znamenitý.

V takovém museu nemělo by se plýtvati prostorou tak, jak ve výstavě. Neboť nač bylo zapotřebí postaviti modelky v životné velikosti? Vzorek slovanského dvoru selského i s poplužím, dobytkem, náčiním, zahradou, kusem pole a t. d. na ploše 4□′, který na galerii ve skupině ostatních dvorův se spatřoval, byl pro svou přehlednost a úplnost mnohem užitečnější, nežli velkoruský dvůr, který uprostřed jizdárny stál, a za dílo mistrovské považován byl. Vzpomínám si tu na museum ruského gymnasia ve Varšavě, v němž jsem viděl malou etnografickou sbírku pro potřebu školní; vzorky nebyly tu vyšší jedné stopy, a přece byly výtečnou pomůckou vyučovací. Ale ani toho není zapotřebí; nejúplnější, nejspořivější prostorou i časem, nejlacinější a nejpřístupnější materiál pro etnografii podává fotografie, protože se tu systemisování i v detailech s úspěchem provésti dá! Ve výstavě bylo vyloženo značné množství fotografií, vyobrazujících typy tváří, a fysického vzevzření plemen slovanských, fotografie nářadí, nábytků, náčiní, národních krojů a t. d. Sluší to za velikou zásluhu výstavy pokládati, že zdařeným pokusem upozornila na to, která z rozličných cest jest nejzdařilejší. Tu ukázalo se, že

se bez fotografie lidské typy ani představiti nedají a že vzorky nehodí se k potřebám vědeckým tak, jako fotografie, která jest zrcadlem tvářnosti, a výrazu očí. Taktéž nevyhnutelnou osvědčila se býti fotografie v oboru archaeologické architektury prvoslovanské; byla vyložena řada vyobrazení nejstarších křesťanských chrámův z východních a jižních krajin ruských, z Malé Asie a z Kavkazu, které mne proto velmi zajímaly, že jsem si umínil, v archaeologii ruské pilněji se ohlednouti. Ale dostal jsem jen laskominy; jednotlivé fotografie, velikosti asi čtvercové stopy, byly výborně provedeny, a předměty učeným i uměleckým okem vyhledány, ale bylo jich celkem přece málo, jenom tu a tam maně sesbírané ukázky, bez soustavy dle slohu, dle forem, dle času a dle epoch umění. Zpozoroval jsem, že jsou stavby náboženské zhusta v ssutinách a rozvalinách, a že projevují půdorys basiliky a byzantinský sloh, vedle něhož se také zhusta stavení romanského slohu nacházely. Tyto jsou obzvláště krásné a upomínají na nejlepší doby románštiny v střední Evropě; portálky pak něžností obrysův a vytříbeností okrasek vynikají. Neměl jsem ani zdání, že v těchto ruských krajinách takové poklady se vyskytují, ukazujíce rovnějž k dávnověkosti i k vysokému stupni ruského stavitelství.

Nejokázalejším příkladem toho, co Moskevské výstavě vytýkáme, byly rostliny, zelniny, ukázky obilnictví, zahradních, okrasných i takých bylin, jímž národní pověra buď léčivé síly buď čarodějnou moc připisovala. Toť opravdu myšlénka nová, dosud neprovedená. Dějepis vzdělanosti lidské pramálo si té stránky národního života všímal, ačkoliv by, dle Humboldtova výroku, národ nejlépe poznáván byl študováním jeho názorův o přírodě, a proskoumáním jeho poměrův k silám přirozeným, jej obklíčujícím. Avšak jakého bylo tu marného namáhání jakého drobnůstkářství, jakého plýtvání silami bez účinků! Rostliny *živé* tu byly ve vrhlících na patřičných místech národní skupiny rozestaveny; každá stála v skupině, ku které patřila; avšak v jakém stavu! Některé, byvše v záhřevnách namáhavě pěstovány, jiné, z přirozené půdy převezeny, stály tu zakrněle, o chudobném oděvu, nechtíce živořiti pod krovem v udělaných a uměle jim vykázaných místech a nemajíce dostatek ani světla, ani vzduchu, i jsouce uondány umělými prostředky, tratily lupeny a byly skorem holé. Byly při nich botanické etikety v ruském, francouzském a latinském jazyku, ale neviděl jsem ani jednoho navštěvovatele, který by botaniku bližším obdivováním si byl zavděčil. Drobnůstkářství šlo tak daleko, že ve velkoruském oddělení za stájí tři záhonky ječmene, žita a ovsa po stéblu pracně do země nastrkány byly.

Ačkoliv snad mnohému některé partie hračkami býti se zdály, podivil jsem se neoblomné vytrvalosti ruské a prostému duchu, který se oddává pracím tak namáhavým, drobným a unavujícím. Jest na bílé dni, jak mohutná duševní síla v ruském národě, jak zdravé jádro tam po pěstování touží — a tu zaniká všeliká malichernost. Moskevská výstava vůbec byla tak ohromující kulturní a národní událostí pro Slovanstvo, že veškeré výčitky toliko vědy, nikoliv výstavy, se týkají.

Objektivná kritika vyčítala by výstavě *nerovnost v rozdělení věcí*, jelikož v etnografii každé plemeno stejné péče zasluhuje. Ve výstavě však Ruskému plemenu největší prostora byla vykázána, ostatní pak plemena, mezi nimiž i české, velmi zkrátka byla odbyta. Každý vyzná, že na skupině ze západních, z východních Čech, z Hané, a z Trenčínska etnografie českého plemene nemůže přestati. Vím dobře, že nebylo možná podati hojnějších obrazů výjevů etnografických; nedostávalo se místa (a z zemí československých účinného účastenství — Red.). Nezbývalo tedy návštěvovatelům nic jiného, nežli procházeti se mezi jednotlivými skupinami a diviti se opravdové krásе a učené přesnosti překrásných vzorkův, svědomitosti, názornosti, slovanské i jinoplemenné domácnosti, řemeslům, chlebení a t. d.; a sebrati si poučná data, jak se okolojdoucím naskytla, a jaké kdo oko pro ně měl.

Tento obecný rozhled jest — jak se sám přiznávám — velmi nedokonalý, ale zdál se býti potřebným co předmluva k vypsání *archeologické* části Moskevské výstavy, která na severní příční stěně jízdárny na prostoře asi 3° z šíři, 4—5° z děli vyložena, zvláštní dřevěnou stěnou od ostatní výstavy oddělena a *antropologickým i archeologickým oddílem Moskevské etnografické výstavy* pojmenována byla. Uvnitř tohoto přihradí vedly schody na galerii, asi o polovici méně prostornou, nežli přízemí, tak že pro celou tu sbírku asi 22—25□° místa bylo vykázáno. Skoro celou prostoru přízemní zaujala sbírka antropologická v pěkný pořádek uvedená a v skříních uložená.

Nejzvláštnější exempláry uloženy byly pod skleněným poklopem. Bylo tu celkem 526 kusů, nejvíce lebek, dílem originálův, dílem sádrových odlitků a potom několik koster. Tamtéž byly dvě skříně s anatomickými preparáty, pocházející z anatomického kabinetu university Moskevské, pak několik anatomických fotografií, jakož i jiných antropologických vyobrazení, konečně i některé nástroje a načiní k antropologickým studiím (kefalometry, kraniografy, goniometry, rýsovadla, dynamometry a j., celkem 632 čísel). To vesměs nazýváno „antropologickým oddělením," které se sice od oddělení archaeologického liší, ale předmětem tétéž učené společnosti jest.

Archaeologii vykázáno šest velikých skříní se skleněnými poklopkami, pět v přízemí, jedna na galerii, zaujímající celou délku její. Krom toho stály na galerii ještě kolem stěn pulty s literními výrobky. Věcí archaeologických bylo 317 čísel, dohromady asi 500 jednotlivých předmětův, a to: skříň se zbraněmi, s noži a s nástroji kamenného věku, s náčiním kostěným, s zuby a čelistmi; skříň se starožitnostmi, nalezenými v jehlových stavbách v Curišském jezeře; skříň s rozličnými starožitnostmi bronzovými, které v Rusi byly nalezeny; skříň s nálezy sibiřskými a z rozličných jiných krajin ruského cárstva; na galerii byla archaeologická sbírka knížete Soneova z řeckého (byzantinského) věku, obsahující hojnou a krásnou soustavu křížů, panagií, obrazův svatých z bronzu, ze stříbra, ze zlata, z dřeva atd., taktéž skladné obrazy z těchže látek, prsteny, sponky, růžence, amulety, peníze a břivny. Sbírka šperkův pro historii umění a pro výtvarného umělce byla velmi důležita, pro nás pak tím více, ana nám tato stránka umění za příčinou starobylého antagonismu mezi romanismem a byzantismem méně přístupna byla. Sbírka národních písní všech slovanských národův, básně dávnověké, modlicí knížky, nápěvy, starodávné podobizny svatých, mince rozličných mocnářův dřevnoruských, svatební dřevěné věnce omalované a nápisy opatřené a sadrou natřené doplňovaly toto oddělení. Výkladu a poučení o věcech archaeologických dostalo se mi od ruských učenců s takovou ochotou a laskavostí, že mi za ni ani nelze dosti děkovati.

S podivením uslyšel jsem, že organisace archaeologických snah v Rusku není starší, nežli jest sama výst dosti učencův a ochotníkův, kteří i dříve ar proskumy zabývali se, avšak vědeckého středu nebylo. Tu teprva roku 1865 doleháním a

působením prof. *Ščurovského* zaraženo: „obščestvo ljubitelej jestestvoznanija“ a přidáno dle nařízení ruských universitních zákonův co zvláštní odbor k Moskevské universitě. Spolek ten vyvolil pro každou sekci zvláštního ředitele. Jedna ze sekcí jest antropologická, která se dělí na dvě části, na část antropologickou čili fysiologickou a na část archaeologickou, majíc svého předsedatele a jednatele. Ptal jsem se, jakým spůsobem se archaeologický sbor do antropologického oddělení dostal? Načež mi odpověděli, že archaeologii za předmět přírodozpytného studia pokládají. Vysvětluji si to asi takto: Skromné začátky archaelogického badání a kratounké jeho trvání v Rusku jsou toho příčinou, že úzká souvislosť archaeologie s dávnověkou historií země, jako u nás, dosud poznána nebyla.

Tyto začátky budtež si sebe skrovnější ukazují již nyní na skvělou budoucnosť této vědy v Rusku, jakož i na hojnosť ruské země v starožitnostech. K tomu sluší podotknouti, že se ruští učenci té věci chápají opravdu s bedlivosti a pilností neobyčejnou, že se probírají v jiných evropských učených spisech a dílech, a že se pracuje s neslýchaným napínáním duševních i peněžitých sil. Kam by dospěla věda u nás, kdyby pružnosť a schopnosť českého ducha s dostatek byla podporována! Sesbírání archaeologického aparátu jest v Rusku toliko otázkou času, nikoliv skutku! — Začátky jsou také příčinou podivného encyklopedického postavení archaeologie; ne nesnadno prorokovati, že ona sobě v Rusku vymůže později též platnosti vědecké jako u nás; jest tomu krátký čas, a již vidíme, že se sbírky mocně doplňují, a že zprávy o nálezech v periodických spisech vždy většího místa zaujímají; v archaeologii již-již historický charakter propukuje, a utuží se tím spíše, čím vzájemněji učenci Moskevští se zahraničnými spolky vědeckými, již dávno organisovanými, spisy a zkušenosti své budou vyměňovati. K archaeologickému sboru musca království Českého zasláno prý již po třikráte přátelské nabídnutí z Moskvy, aby vzájemnosti vědecké se docílilo, ale nevíme, zdali dotčené nabídnutí místa svého došlo.

Přikročím nyní k samému vypsání archaeologické výstavy. Jak již povědíno, neobsahovala více pěti set kusů v 317 číslech. Od tohoto čísla odečti ještě 90 čísel jinozemských starotin, zbude 227 čísel ruských, z kterých toliko 112 čísel jest originálův, ostatek buď sádrové odlitky neb fotografie. Nás zajímalo nejvíce to, co se jen *ruských* starožitností dotýče, aby z nich starší doba Rusi poznána býti mohla. V tom jsem se však poněkud sklamal, neboť předměty sesbírány a sestaveny byly tak, jak je právě ochotníci byli zaslali. Nedostatek ten nedovoloval mi učiniti sobě dobrý přehled a pronésti určitý úsudek o stavu ruské archaeologie, nehledě ani k tomu, že byla velmi slabě zastoupena.

Z cizokrajných zásilek, o nichžto pro úplnosť zprávy něco málo říci sobě dovoluji, nejvalnější část pocházela z Francie, dostavši se buď výměnou, darem nebo koupením do Ruských sbírek. Jsou to vůbec známé předměty z diluviánských vrstev ve Francii, nože, hroty, mlaty, kladiva, zbraně buď z kamene (obyčejně z pazourku) nebo z kosti, celisti a zuby rozličných diluviánských zvířat atd. Zajímavé jsou nálezy z Curišského jezera nedaleko Bobenhausu, pocházející z ostatkův dávnověkých staveb na kolích. Nacházel se tu vzorek takového stavení na kolích a vedle něho ukázky chleba, jablek, ořechův, pšenice, lnu, višní, sliv, malin atd. nalezené tamtéž na samém dnu jezera.

Z čísel ruských byla dobrá polovice sádrových padělanin, jejichž originály v rozličných sbírkách v Petrohradě, Kazani a v Carském Sídle. Jsou mistrovskou rukou padělány, tak že od opravdových sotva je rozeznáš. O všech pak starožitnostech padělaných i opravdivých říci lze, že nám na mnoze z českých nálezův kamenných a bronzových známy jsou. Některé z nich jsou poněkud divnějších forem, a to obyčejně mnohem uhlazenějších, pěknějších a štíhlejších, celkem však tétéž velikosti, podoby a práce tak, že jich obecný charakter patrně jest tentýž jako u nás. Předmětův z kamenného věku bylo tu mnohem více než z bronzového, buď náhodou nebo proto, že jich po prabydlitelích méně zbylo. I tu jsem toho želel, že předměty bez pořádku vedle sebe ležely, jak je náhoda sehnala, že ani dle tvaru, dle látky, ani dle nalezišť sestaveny nebyly; toliko při některých nálezech bylo také místo a geografická poloha oznámena. Nedostatek ten napravilo vědecké vypsání mohyl i nálezů.

Nejhojněji byla zastoupena Finlandie (přes 50 čísel), Olonecká gubernie na březích Ladožského a Onežského jezera (23 čísel); Moskevská gubernie nevynikala tak číslem, jako důležitostí věcí. Z ostatních gubernií zastoupeny byly Stavropol, Vitebsk, Orenburg, Archangelsko, Arsamass, Nižní-Novgorod, Jekaterinoslav, Vladimir, zvláště pak Minsk, jižní Ural, Erivan, Kavkaz, Nižnítagylsk, Novočerkask, Lepel, i Kola; Sibiř, Irtyš, hory Altajské, břehy Oby, Tomsko, Tobolsko a Nerčinsko měly na výstavě representanty své starožitné.

Starožitnosti kamenné byly nejvíce ze serpentinu, diorytu, z porfyru, z nefrytu, z pazourku, z jašmy, z křemene; z kovův nejvíce bylo bronzovin a železa, nejméně pak stříbra a zlata; z jiných látek viděl jsem tkaniny z konopí(?) a hedbávi; zvěří kosti, posléze sklo a kůže

Co do užívání převládaly zbraně, mezi nimi pak nejvíce mlaty, kladiva, hroty a střely; méně zastoupeny byly palštávy, nejméně kelty (as 3 neb 4). Kamenné orudí z Finlandska a Olonecka, obzvláště mlaty, měly velmi zajímavé formy. Jeví se v nich dle mého zdání samostatný charakter, který jako na zvláštní účasí, poněkud vyšší stupeň techniky a na vytříbenější vkus ukazoval, než vůbec v kamenném věku obyčejno. Myslím, že nebývaly k vojenským potřebám, nýbrž k slavnostným příležitostem totiž, že byly hodnostářskými odznaky; tolik aspoň dalo by se souditi z uhlazenosti a úpravnosti jejich, jakouž by se sotva k hrubému řemeslu válečnému byly hodily. Nejjednodušší mlaty byly na obou koncích tupě zašpičatěny, asi píď z děli, uprostřed s otvorem a někdy s dvěma výpustky, aby se topůrko lépe připevnilo. Větším dílem však byly okrášlenější, jeden neb oba konce mlatu hlavou zvířecí ozdobeny. Jeden z nich byl asi $^3/_4'$ dlouhý, velmi štíhlý a táhlý, průměrně na jednom konci tak silný jako mužský palec, na druhém pak tupý, táhlý konec představoval hlavu losa, s dlouhým ku předu nahnutým hrdlem. Nedá se mysliti, že k vojenským službám byl, neboť při prvním rázu by se byl nutně rozrazil. Nalezen byl na blízku Ladožského jezera. Jiný ozdoben byl hlavou medvědí, jiný měl na obou koncích hlavičky jako beraní (?). Ne bez příčiny zdá se býti, že veškery nálezy, které se umělejší úpravou vyznamenávají, z Olonecké gubernie buď z Petrozavodského nebo z Vitehorského újezda pocházejí, kdežto ostatní nálezy snad formou nikoliv pak úpravou vynikají. Upozorňuji znalce na ně a odporučuji je k zevrubnějšímu ohledání. Já ze svého bych je měl za novější a daleko mladší našeho obdobného orudí, nesoudil bych to jenom z forem, nýbrž také z mnoholičnosti látek a nástrojů.

Toho dokladem budiž následující: Byla tu tři dláta (nebo snad tesla?) z jašmy, velmi něžné a uhlazené formy, opět jiná dláta buď kružná buď přímá, nákončníky kopí a střel, vesměs z pazourku neb z křemene, z nichž jeden nalezen byl na hranicích Olonecké a Kyopiocké gubernie v jezeru Mehři *spolu s železnou rudou*, což zajisté velmi významné jest; jiný nákončník jest kotvičnatý a nalezen tamtéž blíž jezera Pučezera, snad udice nebo harpuna. Veliký jest počet toporův odtamtud, rozličné velikosti, avšak tétéž jednoduché formy. Dále kamenná jakási zbraň, opatřena okružnou jizvou snad na připevnění rukověti nebo provazu (praku?), dále hezký nástrojek z porfyru dle zprávy katalogu užívaný za tkací člunek.

Kamenné nástroje jižních krajin zvláště Uralských, Kavkazských a Černomořských jsou tvaru docela rozličného, značíť patrně jiné účasi a jiný národ, který co do nástrojův našim českým prabydlitelům více se bliží; neboť předměty podobají se velice nástrojům v Čechách nalezeným i formou, velikostí, látkou i úpravou. Jsouť na mnoze z dioritu a z pazourku. Mnoho mlatův, toporův a střel nalezeno v pohanských mohylách blíže Jakaterinoslava a na jižním Uralu. Od ostatních, jmenovitě těch, které se jen co paděly do výstavy zaslaly, nevědělo se, odkud pocházejí a kde nalezeny byly. Finlandské nálezy jsou také zvláštní skupeninou pro sebe, již bych mezi Olonecké a mezi jižně-ruské nálezy položil; jsouť jednodušší a hrubší Oloneckých, avšak pěknější jižních ruských nálezů. Jinou skupeninou byly nálezy sibiřské, z nichž některé vykopány byly v nejposlednějším čase z mohyl pro archaeologii hojných a vydatných. Zajímavý jest mezi nimi veliký topor klínovitý, z nefrylu, jehož našli v Nerčinsku.

Všeho předešlého důležitější jsou velmi vzácné a nevídané věci, které nedávno v Sibiři na levém břehu Irtyše, dva versty od Bolštěřeče, na cestě k Huštině v Tobolské gubernii z mohyly vykopány byly. Zaslal je kupec Malachov a dobře vědě posloužil, že věci spolu nalezené pohromadě nechal. Bylo tu viděti sedlo z kůže, ozdobené bronzovými křídlatými lvy, tvaru podivného, podobného formou hlav a formou křídel slohu assyrskému neb perskému, vůbec orientálskému a poněkud lvům nalezeným ve zříceninách Persepolských a Ninivetských, ačkoli nejsou s nimi stejného stáří. Mezi lvy roztroušeny jsou sem tam po kůži kroužky, korunky, a drobnější ozdůbky; dále tu ležela střemena, uzdy, jehlice z bronzu, střely ze železa i z kostí, korále z emailu, topor z bronzu, kus hedbávné tkaniny, pálené hlíněné nádůbky, a nástrojek z pazourku. Kůže, ač velmi zetlelá, přece byla o něco zachovalejší než kamisola, šupinami obročná, která se nedávno do Pražského musea dostala. Zpěž na bronzovině neměla nikterak podobu patiny, což as od doby závisí, po kterou v zemi ležela, jakož i od slitiny, o níž nic podrobnějšího říci nemohu, jelikož posud lučebně nebyla proskoumána. Snadno se domysliš, že nález tento z doby mnohem mladší pochází, nežli naše bronzy nejmladší, že jej nikoli k evropské než k asiatské skupenině kultury lidské čítati sluší, o čemž i střely a topory forem starších i novějších středoasiatských zřetelně svědčí.

Hedbáví bylo ku podivu málo porušeno, nástroje pak z kostí byly velmi útle udělány. Nepochybuji, že bedlivým skoumáním podobných starožitností archeologové Rusti důležitých vědomostí o živobytí bývalých obyvatelů Sibiřských se dodělají.

Gubernie Moskevská a Minská za krátký čas bedlivě archaeologicky byly probádány a to přičiněním prof. Bogdanov a hraběte Tiškeviče, kteří vzorné a vědecky spořádané sbírk založili. Onen poslal do výstavy toliko nálezy méně drah tento pak toliko obrazy, k oběma pak zásilkám poskytli n pánové z komitétu tak důkladného výkladu, že mohu žerte říci, že jsem viděl i to, čeho jsem neviděl.

Nálezy, o kterých nyní promluvím, byly vykopány v mo hylách a bronzům českým dokonale se podobají. Ve sbírc Bogdanově nachází se věci z újezdu Moskevského (na Sebyr a Čerkýsově), Podolského (v Zabolotě Pokrově a Dobratíně Suského (v Palaškyně i v Novinkách), Kolomenského (v Ni kolsku a v Rečkách), Zvenigorodského (v Jabedině a Pa lovsku), Bogorodského (v Obychově, Aniskyně, Petropavlovsk a Osejevě), Berejského (v Krymsku). Sbírka ta obsahuje jehlice z vlasův rozličné formy a velikosti, ostatky rozliči tkaniny, vlněné, hedbávné a plstěné, korále z emailu, velik i malé, náušnice rozličné formy a velikosti, šperky z korálků neb kroužkův, plíšky bronzové s dírkami, též úškem ne kroužkem, hladké i rýhované, náramce a prsteny rozličný forem, též buď hladké a jednoduché nebo rýhované, točené ozdobené, z nichž jsou některé pěkně upleteny, některé k vány, některé z filigranového drátu udělány; přasky čili fibu buď od rouch buď od pásův: ostatky kůže atd. Věci pocházejí z několika mohyl, jichž obsah zasílatel nerozdrob nýbrž i v té poloze, v níž v mohyle nalezen byl, pozorov telům předložil.

Škoda, že celá archaeologická výstava dle toho vzo uspořádána nebyla! Zásilka hrab. Tiškeviče, obsahující nále z Mniské gubernie, byla dle mého zdání nejskvělejším čísle celé archaeologické výstavy.

Tento vědymilovný mecenáš jal se v Minské guber prokopávati mohyly zevrubností a nákladem bezpříkladný Najal si obratného kreslíře a příkopníka, jimž odevzdal prác které se jeho nařízením, a pod jeho dohlídkou konají. Nale pak v dotčené gubernii skupiny mohyl, a pohanská rozs hlejší pohřebiště, které již veliké množství věcí starožitný ze sebe vydaly. Po těchto nálezích, které se mi pro náš st archaeologické vědy zdají býti velezajímavé, ptal jsem se nejpilněji, a došel jsem tohoto naučení. Poloha mohyl nem nic zvláštního do sebe, ne jako u nás, kde se místo, na něm mohyly se nalézají, vždy něčím zvláště vyznamenává, a k poloha v tétéž krajině vždy tentýž karakter zachovává. Le tam za našich dnův uprostřed lesův aneb na pokraji, málok v širém poli neb v údolinách, vždy v skupinách bez pořádk vedle sebe. Když hrabě nějakou skupeninu vypátrá, poš kreslíře, aby situační plán celé polohy s proměnami povrch zemského a spůsoby zemědělství pilně vyrýsoval; pak vykres obraz krajiny s mohylami, jak se prostému oku nejpěkně ukazují; pak teprv přikopník s nádenníky mohyly rozkopáv Obyčejně udělají dva průkopy křížem přes mohylu, až p samorostlou zemi. Mohyly, jsouce as 2—4" vysoké, 12—2 objemné, mají formu homole, jako u nás, a jsou taktéž z hrubého kamene složeny. Největší kameny leží na zemi, takřk tarasem kolem mohyly, drobnější kámen následuje pak s po báňovitý vrch. Nitro jest taktéž buď z kamene neb z písku a hlíny. Na samém dně leží buď kostra, dobř zachovaná, nebo ostatky její spolu s kostmi zvířecími. Osu a popelnic dosud prý v mohylách nebylo, což kostry dos zřetelně vysvětlují. Kolem kostry leží všelijaké věci, velm často ještě v té poloze, v které na těle neb vedle něho s nacházely. Tvář kostry skorem vždy k slunce východu obrá cena bývá. Nádeníkům nařízeno, aby tím pozorněji kopal

čím více se kostře přibližují. Kdekoli možno, sprostí se kostra hlíny a nečistého pokrovu, tak že obnažená tu před očima leží. Pak vyrýsuje tu kreslíř celý obsah mohyly tak, jak se v ní nacházel, načež se celý nález vyzvedne. Kreslířova úloha potom jest, aby jednotlivé věci, pokud možná, v přirozené velikosti vyobrazil a dle mohyl sestavil.

Tím spůsobem vyhotoveno již pěkné album, které sice v katalogu výstavním se nacházelo, ale pro obecenstvo nebylo vyloženo, mně pak cestou privátní do rukou se dostalo. Výkresy jsou výborné, podávajíce věrný obraz přirozené podoby. Předměty mohyl jsou tytéž jako v našich mohylách. Tvar jejich i velikost přiměli mne k tomu, že je za výrobky stejné doby, kultury a bohoslužby s našimi pokládám. Mnohý tvar jakoby v tétéž továrně a toutéž rukou zhotoven byl. Vzdávám se tedy podrobného vypisování, podotýkaje toliko: jsou tu bronzové náramce jednoduché neb několikráte stočené, hladké neb rýhované a ozdůbkami opatřené; jehlice, náušnice, emailové korály, buď té velikosti, jako naše Vicenické a Libochovské a s těmitéž modřekroužkovatými ozdobami, nebo korály menšího druhu, jaké jsem na výstavě i odjinud mnoho viděl, ač nevím odkud. Skelná slitina korálů jest mnohem hnědší, nežli jsou naše české; jsouť silněji vypáleny. Byly tu také korály z jantaru a z bronzu asi s velikost lískového ořechu, též rozmanité kroužky, plíšky, zbytky šperkův, zvláště pásův, a velmi zetlelých tkanin.

Kostry vystavil hrabě Tiškovič čtyři. Jednotlivé kosti dle zdání učeného anatoma byly na lepence připevněny, a v přirozené poloze sestaveny. Kostry jsou velké a silné. Průměr náramcův jest o něco málo větší, nežli při našich. Lebky byly skoro vždy porouchány; nemoha sám do rukou je vzíti a měřiti, želím toho, že mi nelze udati poměry a druh, ku kterému je čítati sluší.

Kníže Soncov měl veliké zásluhy o výstavu archaeologickou; bylať třetice výstavy jeho majetkem. Vystavil pěknou serii bronzovin, avšak beze všeho poznamenání. Dle podoby dá se souditi, že pocházejí z téhož věku, jako bronzy Tiškovičovy. Viděl jsem tu mnoho spirálných náramcův, as 62 spirálných prstenův, 14 fibul, 12 korálův rozličného tvaru a 2 rozličné látky, náušnice, jehlice, kus koženého pásu s bronzovými ozdobami a j. Nejzajímavější v té sbírce byly nálezy Muromské z Vladimirské gubernie, které při dělání vodovodu byly vykopány. Jsou to čtyři veliké topory, dva meče, jeden přímý tenký, druhý zakřivený široký, pak zbytek helmu, zbytky pásu s okraskami, kopí, atd. Ze Soncovy sbírky byla ve výstavě ještě druhá skupenina z křesťansko-byzantinské doby, kterou však nehodlám vypsati, ano se nacházejí i podrobnější vyobrazení i vypsání ve zvláštním obrázkovém díle, vydaném nákladem Soncovým, jehož mi dva (r. 1857 a 58 vyšlé) sešity pro naše museum byly darovány. Pokud moje vědomosti stačí, zdají se mi věci ty býti vybrané a pro studium řeckého slohu znamenité. Sbírka ta záležela z pěkných, dobře spořádaných, tytýž i drahocenných věcí. Kříže, prsteny, sponky, růžence a obrazy svatých, mají i pro výtvarného umělce velikou hodnotu estetickou.

Nechci zavříti tuto zprávu, nezmíniv se ještě o archaeologickém nálezu na pohanském pohřebišti blíže města Koly, na samém severu evropském. Jest to kamenná zbraň na spůsob hrubého kladiva (palice), vedle níž divně zrostlá lebka, mnohem delší než širší, nízkého čela, širokého záhlaví, a jaksi naschvál sploštělé formy se nacházela. Lebka ta byla výborně zachována, nevím měla-li to severní zimě, nebo spíše relativné nedávnosti děkovati. Přesvědčil jsem se zajisté z mnohých věcí, že kultura lidská v oněch krajinách, jež nyní carstvo ruské zaujímá, o značnou dobu za kulturou středoevropskou zůstávala, a domnívám se, že v odlehlejších stranách severních a východních prvnější a dřívější kulturní éra ještě panovala, když do evropského středu novější doba již dávno byla zavítala. Dnešní postup kultury zdá se býti v tom dle slova: nil novi sub sole, spolehlivým vodítkem. Jako nyní kultura, nikoliv najednou v celé politické soustavě kontinentální, nýbrž dosti zvolna od vzdělanějších národův k nevzdělanějším se pohybuje; tak dálo se tím i spíše za starodávna. Zákony pohybu snadno se nezměňují. Naše doba jest odlik dřívějších fasí, leda že písmo, kniby, železnice a telegrafy výmysly naší kultury v tolika desítiletích roznášejí, kolik století naši předkové k témuž konci měli zapotřebí. Takovým hbitým donášitelem vědomostí, a prostředníkem vědecké kultury jest také fotografie, o jejíž výbornosti a užitečnosti u věcech archaeologických na výstavě dostatečně jsem se přesvědčil. Někteří zasílatelé totiž na místě předmětův, o které se báli, zaslali fotografie. Tento pokus, který v Anglicku a ve Francii dávno již z velikého úspěchu se těší, byl mi obnoveným důkazem, že zvláště v archaeologii, kde na znázornění a na porovnání tolik záleží, kde předměty s místa na místo nesnadno se přenášejí, kde se přečasto unika vyskytují, fotografie nejlacinější a nejvděčnější služby vědecké může vykonati, ačkoliv si toho v Čechách posud málo všímáme, jistě na škodu vědy naší národní.

Rozmanitosti.

Desky zemské Mělnické. Poznavše ze spisu páně Emlerova „O zbytcích desk zemských“ (Pam. VII, 465) několik zbytků desk krajských Žatečských, Plzeňských, Hradeckých, Nymburských a Litoměřických, z nichž nejstarší z r. 1381 pochází, povšimli jsme si bedlivěji listu Karla IV. dne 18. srpna 1348, jejž Pelzel (1783) ve spisu Karl IV. (Urkb. 195. čís. CXCVI) otisknouti dal — original dostal se zatím z Mělníka do Vídně do tajného dvorského archivu. Listem tím dovolil Karel konšelům i vší obci města *Mělníka*, aby desky zemské řídili a užitky z nich brali jako za krále Jana, na němž Eliška Přemyslovna milému svému městu důchodu toho byla vyprosila. Forma, kterou dovolení to bylo učiněno, čte se v tato slova: „stylum, Regimen et annotationem Tabularum terre habenda, regenda et dirigenda committimus, ipsos cives et civitatem ad gubernationem, possessionem et fructum ejusdem officii virtute presentium reducentes, ut predictas Tabulas terre guberment omnique iure, usu, fructu ac utilitate possideant, quemadmodum easdem temporibus... Elisabeth.... in possessione pacifica tenuerunt et sicut idem officium... Mater nostra ipsis dignoscitur ero-

gasse." Pelzel (Karl IV. str. 225), dokládaje se tím listem, podotýká, že Karel IV. Mělnickým potvrdil „die Verwaltung der Landtafel," čímž arci čtenáři nevysvětlil, o *kterých* deskách zemských se zmiňuje. *Pražských* čili ústředních desk zemských darovány to se jistě netyče, protože jich správa zvláštním úředníkům náležela; sluší tu mysliti na desky župy čili cudy Mělnické (terra-provincia), jež ovšem měšťané Mělničtí dobře mohli opatrovati, do nich vpisovati a za vpisování peníze bráti. Řízení dotčených desk zemských jmenuje Karel *úřadem* (officium), který jako jiné úřady župní, čili důchody z nich, za věrné služby mohl býti darován neb zastavován. Dotčeným listem Karlovým sáhají tedy zprávy historické o deskách krajských až do časů Jana Lucemburského, tedy o mnoho let dále, než-li posud, a dá se mysliti, že desky takové mnohem dříve byly založeny, nežli důchody z nich někomu byly daro ány. Kromě toho svědčí obecné a stručné formulování listu Karlova patrně o tom, že takové darování důchodů desk krajských bývalo věcí dosti obyčejnou, a možná se domýšleti, že i v jiných krajských čili župních městech opatrování a řízení desk obecním měšťanským do rukou se dostalo. Nejstarší zbytek desk zemských zvláště tak řečených zachoval se nám z r. 1287, a dle přítomné zprávy není pochybnosti, že bychom i z desk krajských z téhož času výpisy míti mohli, kdyby tolik starých památek nebylo zahynulo. R. 1348 dne 26. července byly s povolením Karla IV. založeny desky cudy Olomucké (Tabulæ terræ sive acta originem habuerunt), a Dr. J. A. Tomaschek (Recht u. Verfassung d. Markgr. Mähren im XV. Jahrh. 1863 str. 9) píše opravdově, že dotčené desky byly „ursprünglich wohl angeregt oder doch gerechtigt durch den deutschrechtlichen Gedanken der gerechtlichen Auflassung als Bedingung der Eigenthumsübertragung". Tomu ovšem tak není; neboť desky zemské i krajské pošly z domácího práva a řízení slovanského, z něhož byly vyjímání ti, kteří právem německým se spravovali. Kdyby pak důvodně nějakého působení německého při původu desk našich bylo možna se domysliti, proč by byly knihy *české*, založením i duchem německých, mnohem mladší nežli desky zemské? *Jk.*

Kdo má korunovati krále Českého. Druhdy bývali králové Čestí od arcibiskupů Mohučských korunováni, tolik z té příčiny, že biskupství Pražské k arcibiskupství Mohučskému co metropoli náleželo. Když pak dne 20. dubna 1344 biskupství Pražské k žádosti markraběte Karla na arcibiskupství bylo povýšeno, vyhověl papež Klement VI. v Avignoně dne 5 května 1344 prosbě krále Jana Lucemburského, ustanoviv, aby budoucí králové Čestí od arcibiskupů Pražských slavně byli pomazáni a korunováni. (Original ve Vídeňském tajném dvorském archivu, přepis v diplomatáři musea kr. Č.) Když pak měl Karel IV. s Blankou býti korunován (což se stalo dne 2. září 1347), předstoupili před něho arcibiskup Pražský, biskupové Olomoucký, Vratislavský a Litomyšlský; bratr Jan, vojvoda Korutanský, Mikuláš Opavský a Ratibořský, Bolek Opolský, Kazimír Těšínský, Jindřich Sagaňský, Václav, Boček a Jan, vojvodové Slezští; Jošt z Rosenberka, Vilém z Landštejna, Bertold a Čeněk bratří z Lipe, Vaněk a Beneš bratří z Wartenberka, Ješek z Michalovic, Hynek z Náchoda, Ješek z Wartenberka, Hynek ze Slivna, Oldřich z Hradce se synem Jindřichem, Ješek z Kravař, Štěpán a Jaroslav ze Sternberka, páňové Čestí a Moravští, žádajíce ho, aby s ním, jako dříve páni ustanovili, by králové Čestí toliko od arcibiskupů Pražských byli korunováni, kteréž se s kurfiřsty, a jsa přesvědčen, že se nesluší, aby arcibiskupové Mohučtí chodili do Čech na korunovací jako se srpem na cizí žeň (foretque falcem in messem ponere alienam): dal co císař Římský arcibiskupům Pražským právo, že jim jedině přísluší krále Českého korunovati, meč, žezlo a jablko jim podávati, a kdo by arcibiskupům v tom překážel, že tisíc hřiven zlata propadnouti má. List na to právo dne 18. srpna 1347 před dvaceti svědky z říše v Praze vydaný (nyní v tajném archivu dvorském ve Vídni, opis v museu kr. Č.), ztvrzen byl zlatou bullou s vyobrazením císaře sedícího na trůnu (bulla aurea typaric nostrae majestatis impressa). Slavný řád korunování krále českého, jejž Karel IV. sám po latinsku sepsal, najdeš v staročeském přeložení ve Výboru z literatury české I. 575—610. *Jk.*

Tovaryšstvo tavičů stříbra na Horách Kutných. Ku poznání *společné* práce za dřívějších časů velmi dobře se hodí list krále Jana (24. června 1343), jímž potvrzuje bratrstvo tavičů čili „prennerů," kteří v tavírně („prenngaden") na Horách Kutných stříbro pálili a čistili.

V tovaryšstvu tom nemělo býti více nežli deset „prennerův" čili „knapův," a to takových, kteří své mzdy uměli a mohli zasloužiti. Čeho za celý týden vydělali, měli v sobotu pod přísahou v jednu sumu čili hromadu položiti a na ně hromádek rozděliti, aby se jednomu tolikéž jako druhému dostalo; toliko tři starší „čtyřmi groši více" dostávali. Kdo by v tom usvědčen a nalezen byl, že se svou mzdou jinak učinil proti své cti a víře, ten měl z tavírny čili z „prengadu" vyhnán a z tovaryšstva na vždy býti vyvržen. Snadno můžeme se domýšleti, že tovaryš tovaryše k práci pokud nechtěje na lenocha vydělávati, aby se s ním v sobotu dělil o svůj vydělek.

Hodnému tovaryši nebylo se báti žádné nehody: ručilo se mu od bratrstva ve všem slušného opatření, jaké vše z tohoto nařízení: „Stalo-li by se, že by který z nich z božího dopuštění aneb poctivou příčinou nemocen, slep neb chrom by, že by dělati více nemohl, tehda mají jemu jim nebo drazi jeho mzdu zastati a zadělati ho, jemu dávati na každý týden, dokudž živ jest, právě jako by k dílu šlati mohl, když jest zdráv byl a žádné překážky neměl, a mají všichni a vespolek rovně sobě pomáhati, všichni s přízní a věrou. Pakli by se stalo, že by některý z nich z příhody pro některé věci vyhnán nebo vypovědín byl od Hory: tehda mají jemu jim také jeho mzdy zaslužiti, zač dělati a jemu jeho mzdu dáti, aneb komuž by on poručil, na každý týden právě též jako by on s nimi na každý den dělal, tak dlouho, dokavadž by jeho pře smířena nebyla a k milosti nepřišel. Což by se stalo, že by on to z své vlastní vůle učinil, že chce stratil, tehda by obec tovaryšstva nemělá mu více s ním činiti." Umřel-li tovaryš, dávali ostatní tovaryši vdově, dětem a příbuzným každého tehdáž celou mzdu, jako by na živě byl a pracoval, a to po celý rok a šest neděl. Teprve potom vyvolili starší tovaryši ve čtyřech nedělích z „přibenní" (učenků nevyhnaných) na místo zemřelého, tak že mezi tovaryši po celý rok prázdné zůstávalo — proč tak bylo, nemůžeme uhodnouti.

Král vyhrádil tovaryšům právo, že bez jeho vědomí a vůle nikdo za tovaryše do tavírny nebyl „přijat" a na „knapa" zvolen, a že jim v tom ani úřadové ani kdo jiný, který tavírnu s prennářem vlastí nemá, překážeti nesmí. Ostatní měli tovaryši ve všem býti poslušní a když někteří z nich „tak velký zmatek by v knapově místě nastati mohl" a chtěli

by ze své smělosti a nebo s pomocí svých přátel proti obecné vůli v místo knapovo se uvázati," toho měli tovaryši z tavírny ven vyvésti a vyhnati, tak aby již více nic s tovaryšstvem a s jich obcí činiti neměl.

Toto ustavení stalo se za doby, když hory velmi dobře šly; kdyby však se stalo, že by hory tak „mdlé a chudé" byly, že by málo lidí bylo, kteří by si dali stříbro „páliti nebo dělati," měli se tovaryši, třeba jen dva byli, stejným dílem o mzdu děliti, jak se dělívali, když jich bylo víc.

Důležitý tento list zachoval se v českém přeložení v rukopisu XV. století, obsahujícím český překlad královských práv horničích, uloženém v archivu Žerotínském na Bludově (Cod. dipl. Moraviae VI., 352 čís. 486.). *bk.*

K historii židů v Čechách. V „Registrum causarum civitatis Pilznensis a snešení obecních," založeném roku 1492 dočítáme se těchto zpráv o židech:

Roku 1493 ve čtvrtek před sv. Bartolomějem:

Na tom páni a obec zůstali, aby židé šlojéřův nedělali a jiných obchodův křesťanských nevedli.

Roku 1493 v pondělí po sv. Jiljí:

Aby všickni židé domácí i hosté v kuklách židovských chodili, aby mohli býti poznáni od jiných lidí, a ženy jich aby chodily v šlojéřech s žlutými a širokými kraji, pod pokutou pěti gr. kolikrát by jináč byli zastiženi.

Roku 1501 v pátek před . . . :

Aby žádný žid nebral víc lichvy, než po 2 den. s kopy do téhodne a s půl kopy 1 den. a s dvaceti grošův a doleji halíř.

Aby židé se nepočítali s nižádným o lichvu prvé jednoho roku, lečby kdo chtěl co vyplatiti, a ten počet aby se stal před rychtářem.

Aby žádný žid nebral nic za to, když komu co půjčí, buďto šatův chodicích, nebo-li to perlovce a nebo které koli jiné věci.

Aby žádný žid nepůjčoval na přízi šlojéřovu, ani na sukeničku, ani pláteničku, ani je kupoval.

Na šaty ložné a perné aby žádný nepůjčoval.

Aby žádný žid suken, kukel, kabátův a nohavic nových aby neprodávali. Šlojéřův aby nedělali ani je kupovali. Kterýžby koli základ byl židu zastaven, a křesťan jeho nemohl vyplatiti, aby žid toho základu do roku nejméně neprodával.

Kdyžby kterýkolivěk křesťan židu co ukradeného zastavil a ten, čí ta věc jest uptal se na to v židech; žid, bude-li jemu jmenovati toho, který jest zastavil, bude žid těm jistým prázden; pakli jeho žid nebude chtíti a ne moci jmenovati, tehdy ten základ darmo vrať. Kterýžby koli žid co zapřel kradeného, jsa tázán od jich školního žida, pokud jich obyčej a právo káže a potom naň to shledáno bylo, to napřed darmo vrať, a pokuta; pokud se pánům zdáti bude.

Šatův chodicích starých ani nových aby sem do města na prodej nevozili.

Žádný žid aby jinam nevozil šatův ani žádných věcí jiných, buďto prostálé anebo kradené, bez vědomí našeho rychtáře nynějšího nebo budoucího.

Aby žádný žid aby se v lázni křesťanské nemyl.

Kostelních věcí aby židé žádných nekupovali ani na ně půjčovali.

Pokud se tuto koli židům přikazuje, též i židovkám se míní, a to pod jednostejnú pokutú.

Který by kolivěk žid nebo židovka těchto kusů který kolivěk přestúpil a nebo přestúpili, pokuta má býti na nich vedle vůle panské vedle povinění jich.

Aby žádný žid zdejší žádného žida cizého ani židovku nepřijímal do domu ani do města upravoval bez vůle a vědomie pana purgmistra nynějšího a budoucího.

Aby žádný žid neznámý ani židovka déle v městě nebyla než do třetího dne, a bude-li kterého potřeba déle zde býti, ten aby se opověděl pánu purgmistru.

Aby židé žádné mince nepálili.

L. 1508. Jan Bavůrek ze Švamberka, úhlavní nepřítel, soused na Křiňově (Kurschin) a škůdce Plzně s volí Vladislava krále na Plzeňském náměstí po dovoleném tajném promluvení se svou milenkou sťat, a jeho statek a zboží od krále Plzeňským darováno bylo. Téhož roku navštívil Plzeň mimo jiné dva ohně i v pondělí po Božím Těle strašný oheň, k němuž se vztahuje tato žaloba Starého Tomce na Mekle žida skrze Mikuláše Bakaláře. — Svědomí Tomcovo:

Duchkova soukeníkova vyznala: V pondělí po Božím Těle, když hořelo, tehdy starý Tomec stál jest před svým domem, maje truhlici. Tehdy starý Mekl řekl Tomcovi: „Co tu stojíš s tú truhlicí? Máš-li co v ní?" Tomec řekl: „Mám peníze, a nevím se kam díti." A Mekl k němu že řekl: „Vnes do našeho kostela židovského; tu se neboj než Buoha, by měl za tisíc." A Tomec nesl do kostela. A potom druhý den přišel Tomec, a Lev jemu kostel odemkl. I vzal Tomec truhlici a chtěl ji hned odemknouti a nemohl. I šel s ní do domu mladého Tomce a s nimi Duchkova a nějaké pachole. A když ji udemkl, nenalezl opasku, i lekl se a řekl: „Běda mně, nemám opasku s penězi!" A potom ji hned zase nesl k Meklovi a pověděl, že opasku s penězi nemá. A Mekl řekl: „Kam by se děly?" A tak se o to se Lvem židem hádali, dotýkaje jeden druhého, řkouce: „Tys klíče měl," a on jemu zase: „Tys je měl," a v tom sobě zloděje dávajíce.

N á l e z.

A my vyslyševše žalobu, odpory, svědomí a toho dostatečně považivše, poněvadž ou Tomec dostatečného průvodu jest neprovedl, by jemu Mekl ty peníze vzal, ani v své žalobě summy jmenovitě peněz, kterézby z truhlice ztratiti měl, nejmenoval; tehdy Tomec ještě sumu jmenovati má, kterúž praví že by jemu Mekl vzal. J. Kraft.

Aquamanile. Zachovalo se mnoho středověkých nádob takových, majících podobu rozličných zvířat, které uchem a hubičkou jsouce opatřeny, k nalévání dosti dobře se hodily. Dle zprávy měsíčníku „Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit" 1867, 260 sld. patří mezi nejstarší takové nádoby mužská hlava břečťanem ověnčená v dómu Cašském a ženská hlava v museji Pešťské. Obě způsobu antickému velmi se podobají a jsou přechodem od nádob antických k nádobám středověkým. Později byly nádoby takové dělány na způsob lvů, nohů (gryfů), psů, koní a jiných zvířat, zhusta velmi fantastických. I podobu rytířů v brnění a na konci takové nádoby mají. V Normberce má antikvář podivné aquamanile: jakási obluda drží v tlamě zvířátko, jiné pak malé zvíře, zakousnuvši se do uší obludy, na hřbetě obludy stojí, jsouc tak uchem čili držadlem nádoby. Taková aquamanilia velmi po romansku vypadají a bývají ne-li do antik, aspoň nejméně do 12. století pokládány. Takové ná-

doby, jsouce zdělány velmi řemeslně, proto staršími býti se zdají, ačkoli mnohé z nich teprv ze 14. ba i z 15. století pocházejí. A. Essenwein má za to, že aquamanilia tím mladší jsou, čím více se kov, z nějž byly udělány, čistě mosazi přibližuje. Dle jména bývala aquamanilia na umývání rukou, ne toliko v kostele, jakž z inventářů na jevo jde, než i v domácnosti, jakž se domysliti lze dle obdoby hojných mis z konce 13. a z 14. století, o nichž se již mnoho napsalo a namluvilo, dokud všechny za *křtící* mísy byly pokládány. Kdyby všechny ty nádoby k službě církevní bývaly, musili bychom z „Phisiologa" neb odjinud se dověděti, jakého symbolického významu jsou ta zvířata, jichž podobu při aquamanilích spatřujeme. Ale po významu oblud všelijakých, bujnou fantasií smyšlených, darmo se pídíš. A jaké mísy patřívaly k takovým aquamanilům, ptáme se s Essenweinem našich badatelů, abychom i o aquamanilích i o mísách rozumnému výkladu dostáli se na stopu.

V chudé sbírce církevních věcí středověkých nalézá se v našem museu (čís. 121) krásné aquamanile z dobrého bronzu, 9·6″ z del, 10″ z výš. Nalézadlo to, nalezené v Hradci Králové, bylo roku 1821 prof. Lhotským museu darováno a vyobrazení najdeš ve Voccelových „Grundzüge der Alterthumskunde" 1845 na tab. II. čís. 9. Aquamanile musejní záleží z fantastického těla zvířecího, složeného z proužků tence čárkovaných; s tělem tím spojeno jest čtvero tváří lidských, taktéž fantastických. Celo čili držadlo nádoby, jdoucí od temene až k ohonu obludy, záleží ze dvou dlouhých těl keřklířských, z nichž jedna do zadu tváře hlavy zvířete, druhá pak do hlavy u ní jest zaražena. Místo úst má obluda dvě velmi krásně modelované hlavičky, s předu pak jest hlava obalkem na polo otevřeným opatřena. Oči jsou nemotorné a velmi maličké, asi jako krtkovy. Velmi řemeslně zdělano jest prohybání obou keřklířů, a celé tělo zvířete až ku tlapám lvovým, na nichž stojí, velmi dobře jest modelováno. Zahnuty ohon, končící vinným listem, vyloha huby čtyřové hlavy, její nos, nahoru ohrnuty, patrně o hlupáku svědčí. Obludná podoba se nevrací gryfovi (nohovi), jak ten u Hesiodes vypsáno. Nalézadlo jsouc duté, má na temeně hlavy zvířete dírku vlevo, 1·5″, s klapkou, na pysku vždy podobnou dírku avšak již bez klapky. Dle toho, že na keřklířích přidána koncovitá, dlouhé kolečné krčmě a kroužkový držátko krajní spatřujeme, počítá naše aquamanile dle domnění p. konservátora Berše buď 13. neb z počátku 14. století, jelikož přibu koncovitém na pečetích Otakara II., Václava II. a Jana Lucemburského, kdežto v pozdějších dobách kuhaty střídavě do spůsobu tvaří lidských a zvířecích, jakéž povšemnou velkou podobnost při na „svatém Štěpánovském" v chrámu sv. Víta na hradě Pražském pozorovati lze.

Bronzové aquamanile, mající podobu krásného [illegible] s vyvýšeným [illegible] v místě [illegible] bylo u Košíř. Podobné nalézadlo [illegible] p. Barona Neuberga, ač nevíme, kde bylo nalezeno.

Dekanat Doudlebský roku 1373.

[illegible]

326): Václav Arrogans řádu řeholních kanovníků Třeboňských, kol. p. Rosenberk; *Ktiš* (324): Václav Gromus, kol. p. Rosenberk; *Boletice* (326): Petr Stanislav, kol. opat Korunský; „*Stain*" (316 n. 325?): Ondřej Braun, kol. opat Korunský; *Selnau* (?): Linhart Kaplický, kol. p. Rosenberg; *Planá* (322): Lukáš Žumberský, kol. druhdy opat Korunský, potom p. Rosenberk; *Hořice* (Heritz, 316): Jan Schleisinger, kol. opat Vyšebrodský; *Světlík* (Kirchschlag, 321): Wolfgang premonstrák „ex plaga"; *Vltavice* (Buldania, 322): Jan Berthold, premonstrák Schefflernský, kol. druhdy opat Korunský, potom pan Rosenberk; *Frimburg* (? Frisburk, 315): Lazar Pindt, kol. praepos. Plagensis; *Rychnov za lesem* (extra silvam): Jan Saumer, kol. p. Rosenberk; *Kaplice* (Capella): Jiří Reiss, kol. opat Vyšebrodský; *Vyšší Brod* (315) Martin, kol. opat Vyšebr.; *Bor horní* (Merica superior, 314): Kryštof Ebenauer, kol. opat Vyšebr.; *Rosenberk* (313): Vavřinec Ebenauer; *Myslany* (Malschin, 314): Filip Pum, kol. p. Rosenberk; Sveraz (Schweras, 321): Valentin Stříbrský, kol. p. Rosenberk. *Pod Vltavou* (infra Moltauiam): Přidolí (Przydol, 320): Šebestian premonstrák, kol. opat Vyšebr.; *Velešín* (311): Jan Pampinus řeholní kanovník, kol. p. Rosenb.; *Soběnov* (312): Pavel Thos, kol. p. Rosenb.; Planské (Planzko, 312): Jan Krabovita, kol. p. z R.; *Kaplice* Caplitz: Štěpán Carbonarius, kol. p. z R.; *Rožmitál* (Rosenthal 314: Valentin Cancer, kol. opat Vyšebrodský; *Prachatice* (Merica minor seu inferior): Basilius Hobelfeld, kol. p. z R.; *Rychnov české* (Bohemico-Richnow, 321): Václav [illegible], kol. p. z R.; *Cetviny* (Zetbing, 314): Pavel Rupertus, kol. p. z R.; *Malonty* (Manholdtschlag sine Malonty): Vojtěch Pechl, kol. p. z R.; *Benešov* (311): Řehoř Reichner, kol. p. z R.; *Rožmberk německý* (322, im Germanico Reichenau): Alexej Feldshaupt, k. p. z R.; *Strupnice*: Kristof [illegible], k. opat Vyšebrodský; *Svéry* 311, Schwin: Jakub Střelský, k. p. z R.; *Nový Jindř.* (310, in Novocastro: Matouš Hl[illegible] Hlas), k. p. z R.; *Zvonková* 312, Schumberg: Jiří Cocus, k. p. z R.; *Bernard* 310: Vavřinec Wisch[illegible], capitaneus sic et sacellanus" kollatora p. z R.; Sebastian [illegible]; Mikuláš Lassl, k. opat Vyšebrodský; *Dub* [illegible]: Jan Nic[illegible] fára kanovického, k. p. z R.; [illegible]; Vzest: Lukáš Kaplický, k. p. z R.; [illegible]: Jan Textor, k. opat Korunský; Sedl[illegible]: Jakub Střelský, cisterciák, k. p. z R.; Nové [illegible]: Thomas Ehrmann, Nové [illegible] Hkam Jiří Nestilleus, arcidiakon Bechyňský; [illegible] Zachan, [illegible] se zvěrstvil [illegible] fára letní arcidiakon. Sebestian Hrachner byl [illegible] kanovníkem. Filip Pum [illegible] [illegible] Urbem Sacrificii sakrystanem. Kašpar Netolický [illegible] Polák sacellanem na Krumlově [illegible].

Několik nápisů Pernšteinských z Doubravníka

na Moravě. [illegible] Pernštejnem na Moravě jest [illegible] [illegible] [illegible]

Milosti letha 1535 za panowani urozeneho pana Wratislawa 1557.

V presbyteriu jest na pravé straně náhrobek slavného pana Viléma z Pernšteina s tímto nápisem (písmem lapidárním).

Leta Panie tisiczeho pietisteho dwatczateho prwniho w pondieli po prowodni nedieli vmrzel gest vrozeny pan pan Wilem z Pernssteyna a na Helfensteinie niekdy naywyssi hofmistr kralowstwi czeskeho ktery tuto pochowan gest (*znak zubřice*).

Náhrobek manželky páně Vilémovy:

Leta panie mccccxv umrzela Johana z Libic manželka pana pana Wylema z Pernsteina a na Helfensteinie ktery byl naywyssim hofmistrem kralowstwi czeskeho. Proste boha za nie.

Náhrobek Jana z Pernšteina:

Leta Panie 1548 w sobotu den pamatny Narozenij Panny Marye Wysocze Vrozeny Pan Pan Jan z Pernsteyna a na Helfensteinie Dokonal bieh Zywota sweho a tuto pochowan gest za panowani geho zapoczat gest chram tento. *Ant. Skřivan.*

Místní jména. Povzbuzen jsa výrokem slavného pěvce „Slávy Dcery", že „*jména jsou v jistém smyslu zkrácená historie národu,*" a ponuknut slovy páně Jirečkovými, že nazývání míst sluší pokládati za důležité charakteristikon lidu slovanského, a že názvy samy jsou na mnoze tak starobylé a ryzí, že i historikům, archaeologům a filologům dobře slouží ano i k obohacení názvosloví geografického a mythologického případně se hodí (Pam. IV, 91): vydal jsem se již r. 1860 na sbírání místních jmen v naší milé vlasti. Snůška ta jest dosud skrovná, ale obsahuje pojmenování, jež jsem sám z úst lidu slyšel, a nebude tudíž snad v nevděk našim badatelům.

I. **V Hradecku.** *V Jaroměři:* předměstí *Klouskov* na vysokém pravém břehu Labském. Pole: Na Vrších, Na Vinicích, Na Ptáku, na Brdcích, U Šlejferny, U Spravedlnosti, *Cikánovská* (od Cikánův z Čermné, kteří v Jaroměři po 200 let usedlí byli). *Luka:* Pod Ptákem, Na Karlově, Na Pořičí, Pod Brdci, Na Lužinách, Na Volšinkách, vedle obecného jezera, Ohrádka, Barvířka, louka Pořičská.

Rtyně, ves, u ní pole a luka: *Na Paničkách* (panička — víla, rusalka), půda vlhká při potůčku Rtyňském.

Semonice, ves: pole Libina, na Libinách, návrší, jehož hřbet od západu k východu se táhne, až do r. 1860 lesem porostlé, kdež při klučení nalezen byl hrob pohanský a v něm klín hromový č. mlat.

Razsoška (plur), někdy les, nyní vesnice, vystavěná za zřizování pevnosti Josefovské.

Ples, *Plesy*, vesnice, nový a starý Ples, někdy velmi dlouhá vesnice, jejíž střed rozbořen a na místě tom vystavěn Josefov.

Zvol, *Zvole*, na levém břehu řeky Úpy. V této vesnice jest *hrádek* s dvěma valy polokruhými, jehož bok severní ohražen kolmou, asi 100° vysokou strání do Úpy se sklánějící.

Neznášov, vesnice o 44 číslech; čtvrt hodiny západněji v lese hrad rozvalený, na němž sedávali Bavorové Rodouští z Hustiřan: z. 1418 Bavor z Neznášova, jinak z Hustiřan, l. 1494, Bavor z Hustiřan a na Neznášově. *Lesy* u Neznášova: Kamenec, Červinka, Bezděk; v levo před hradem: Pořadí, blíže k hradu les Hradní.

Chlumek, Chlomek, Chlum s románským kostelem sv. Václava, nyní filiálním k Holohlavům, který však již r. 1411 dne 23. dubna byl farním, jehož farář seděl při filiálním chrámu v Habřině. V údolí pod tím Chlumkem k východu jsou dvě studánky, jmenem „*Lukášky*"; výše nad nima k jihovýchodu vypíná se stráň, *Libeň* zvaná! *Prašivka* jest od Chlumku k severu úvalem oddělena, zdá se, že to bylo někdy hradiště, podle valův na východ dosud patrných. Tu stojí jediný strom — javor — lidu posvátný, o němž pověst, kdo z něho ratolest neb větev utne, zemříti musí ještě toho roku, a že strom ten pak pláče.

Stěžery. Pole: K chrastu, u sv. Jana, na rybárně, za Bránem, nad silnicí k Hlinkám.

Marianovice. Pole: na *Myšovsi*, za novým Brčínem, u kosorny od Vlčí jámy, na Kopaninách, u Černého lesa.

Rodikovice. Pole: na Žumpě, na Bochoři, na trubách.

Lhota Vidlákova. Pole: K Chlístovu, u Kohouta, na čihadlech.

Skalice, město. Jdouce od Skalice silnicí k Náchodu spatřujeme mezi Skalicí a vsí Jesenicí: Rozkoší, luční a polní planinu, někdy rybník 150 jiter a s ním spojený východní rybník Rovenský, mající 800 měr, nyní suchý, nedaleko vesničky Klení. Silnice ode vsi Vysokova k Náchodu zove se vůbec Stefka.

Homole, okrouhlá hora, na níž stával někdy hrad, pod ní k východu dosud při orání pole nacházejí se sypanice č. rozvaliny a staré sklepy Charouští — roští nyní tam roste.

U *Sebuče*, vsi, jest rybník Sebučník, les Borek.

Vysokov, ves, táhnoucí se z údolí do vyšiny. S vrchola té vsi viděti jest k východu lesnatou homoli, Peklo zvanou, v níž to mnoho hlubokých jeskyň se nachází, a tu tok Medhuje ztrácí se do země, z níž dále za Peklem zase vyniká.

Branka. les podlouhlý, vysoký, k jihu od silnice Náchodské. Před časy lesem tím vedla povozní cesta — porta terral — do Slezska.

Rozkoš, vrch vysoký, lesem porostlý k východu s 3 chalupami, k Náchodu přifařenými. Za ním vesnice: Dobrošov.

Plhov, severní předměstí města Náchoda.

Moutac (neutr.), homole lesnatá, nižší než Rozkoš, k městu Náchodu náležitý.

Bražec (Brašec?), vrchní ves, k jihu od Lipého.

Náchod. Jmena místní: Koliště velké a malé, pole to u hradu k západu, po levé a pravé jeho straně stromořadí lípové; lid říká: Kúliště. Bory, lesnatý vrch, pod ním pak dolina Podbory, Podborní rybník. Podbučí, les u površí k západu. Kobylice, les. Hamra a Volovice luka v dolině k jihu, kteréž Medhuje a potok *zlatý* protéká. Hrobek, vrcholek kulatý nad předměstím Plhovem k východu, na němž stojí kaplička na Nebevz. Panny Marie, kdež i leží kamenný náhrobek hrdiny *Nedělkoviče*, pluku Banátského, který tam byl padl ve vojně 7leté.

Nad *Řešetovem*, za lesem: *Hačka* (plur.) zvaným, jmenuje se hornaté pole Lanžátka, na Lanžátkách, a tamtéž k západu skalnatý lesík: Skála. — Rybníky: Špinka, Čermák, Brodský, Rovenský.

Turín, hrad rozvalený, pod vesnicí *Litoboří* nad Úpou, nedaleko Rysmburka blíže Bohušína, od *Hořičck* hodinu cesty, na Náchodsku. Jmeno *Turín* upomíná na pohanského *Tura*, boha vojny a hrdinství. Ctěn býval v obraze silného *býka*, tura (taurus), a snad tu měl svou božnici. Nyní tu jen dvě chalupy stojí.

II. Chrudimsko. Na *Pardubicku* Rybníky: Ceperka, Plch, Vrzl. e Staré Jesenčany, Jeníkovice, Rondíkce.

V *Kouřimě II*. Pole: Pařízta on Pařízt, Na Vysokých. U Březin. Louky: Na chmelnici. Lesy: Homolka, jinak Kladivo. Zvířátka malá a velká, lesy od polesného Zvířátka založené: *Jarošov* od Prajtka založená. Potok: Meyrka, z hor od Meyta tekoucí.

Ve farním obvodu *Týnečském* za Příbramem: louka Morava ve vlkém dílu: mez. Lesy. Lesy: Královec. Hora. Háj. Žákovna.

III. Čáslavsko. V tratích *Heřmanické* pole: Na Řípově, Na Záleší.

IV. Jicínsko. *Jičínské*. Pole: Kamenec, Červinka. Na uzdyni, V [illegible]. Lesy: Jedlina, Písek. Maňovec, Dlouhý vrch. Hůrka u lesa. Vysoká. Mlatkovec, Bouřinka. Mrava k malé lesům prostřed. Nebesa. Ježbány. Antonín. Chrastka, Chrastka. Šmrnice. Zvířátka Žďár, Volavka, Březina, Žebrák. u Kamenné Ženy. Křížovec, Zákouti. Mezi-Loří. Bjovka, Paryzle. Skalka. Čeperka. Lysice les u Cerekvice.

P. Fr. Petera.

Kamenné valy na Vladaři. Čta v „Pravěku“ I., 110. že se posud spatřují zbytky kamenné ohrady na vrchu Vladaři, nad říčkou Střelou u Lže Chýse, navštívil jsem vrch ten, a přesvědčil jsem se sám, jak následuje: Vrch Vladař strmí nad říčkou Střelou, k níž od paty jeho až k pravému břehu šikmá rovina se sklání. V straně jižní a východní jsou stěny Vladare velmi strázné: na straně západní, severozápadní a severní obchnány jsou dvojitým valem. U paty vrchu rozkládá se mohutný val, na jíž po rovině: táhne se rovným směrem od severa k západu, zakřivuje se naproti Žiutickým v podobu podkovy, jda pak v straně jižní a dosti daleko po příkré patě vrchu. Délky má 3000 kroků, šířky pak v základech 4—5, výšky 5: na břehu hory jest nejširší a nejvyšší, totiž 8 a 5. Tato část valu jest ze samých kulatých oblounových kusů, na nichž ani stébla trávy neroste, tak že jest na ten násep dojemné podobání na straně severozápadní záhží val z příkrce a svorů, na témž místě nalamaných, mezi nimiž kapsy i svahy křemene a pískovce. Čtyřmi vchody vchází se do valu, v němž stojí nyní ves Záhoří, v níž r. 1[illegible] kroky s kostrami a s popelnicemi byly vykopány. Plánina na temeni Vladaře jest asi [illegible], hodiny v obvodu: u prostřed planiny jest rybník, v němž voda nikdy nevysychá. Kolem ní jak ohrada, k položení místa velmi příhodná. 1200 kroků z dálí, 5—8 sáhů vyšší nad planinou — vnější výška na pokraji planiny jest mírnějším větší. Na západní straně jest hořejší val prokopán, a shledáváme, že jest jádro valu spečeno. Základy valu skládají se z čedičových balvanů, mezi nimiž jsou prázdná místa drobným kamenem a křemenným pískem vyplněna, umyslným pak ohněm spékáno se vše v pevnou hmotu. Na tuto spečenou byla, jako při jiných valech spečených, nahážena vrstva obyčejného kamení. Vchody jsou dva, se strany severní a jihozápadní. Byly chráněny zvláštními [illegible] tak že všecky ohrady na temeni Vladaře 2000 kroků [illegible] obsahují. Svědské „sanice“ z r. 1639 byly vykopány [illegible] podkovovitého zahnutí dolejšího valu. Záleží ze tří částí na straně severozápadní a ze dvou na straně jihovýchodní, asi půl hodiny od Žlutic. Hliněné ty valy s příkopy zdělány jsou spůsobem teras, sestupujících až k samé Střele. Dobře se tu mohl Banner r. 1639 hájiti a právě v těch místech vidíš nejvěčí porušení kamenného valu, jímž na jiných stranách od pradávna nikdo ani nehnul. Dal jsem kopati mezi valy na temeni, nenalezeno nic, nežli střepy, snad z pozdější doby bronzové.

Dr. Jul. Arn. Foedisch.

Žirovnice. Štítné a tvrziště u Blažejova. V starožitném místě *Žirovnici* jest nyní kostel chatrný, beze všeho rázu stavitelského, byv dle paměti knihy vpádem nepřátelským r. 1744 pobořen a potom snad v nynějším spůsobu přestavěn. Není v něm nic památného: toliko žulová křtitelnice hruskovité podoby zasluhuje povšimnutí.*) Na zvonici jest nejstarší zvon z r. [illegible]. Neméně tajemný dojem činí hrad, někdy sídlo rytířů Žirovnických. Uprostřed zjevné nedbalosti k starožitným památkám mile budeš překvapen překrásnou klenbou gotickou v kulaté věži, jejíž podzemní část někdy vězením bývala.

Ze Žirovnice vede bídná polní cesta do *Štítného* asi 1¼ hodiny odtud na západ vzdáleného. Hned na kraji vesnice, v pásmu česko moravského pohoří, na výšině ležící, jest na levé straně cesty vyvýšenina, a ze na ní stávala kolébka slavného Tomáše ze Štítného, dosvědčují tamní obyvatelé. Připadne ti ihned na mysl, že díla, jež vyvedl duch, delšího jsou trvání, nežli ta, jež učinila ruka lidská. Spisy Štítného přečkají století, a budou snad někdy hojněji čteny než nyní, ale z rodného sídla jeho nezbylo nic, leč část valu na západní straně. V objemu zaniklé tvrze stojí nyní 4 domy p. čís. 35, 41, 42, a 43, a měla by v těch místech památka T. Štítného něčím býti naznačena.

Že rod Štítných, zvláště pak Tomáš v paměti obyvatelů se zachovává, tomu nasvědčuje místní pověst, že obraz sv. Floriana v štítenské kapli jest odkazem Tomáše ze Štítného, ačkoli jest obraz sice pěkný, ale novověký, na plátně I druhá pověst, že jest to dílo Škrétovo, zdá se býti lichou.

Podávám k rodopisu Štítných ze Štítného (Pam. VI. 34 a 120) následující zprávu z archivu Jindřicho-Hradeckého:

R. 1453 přivěsil *Mikeš ze Štítného* pečeť svou na zápis Zdeňka ze Šternberka, daný paní Kerusi, tetě jeho, na úrok dvadcti šesti kop [illegible] až do její smrti.

R. 1482 postoupil převor a veškerý konvent kláštera sv. Augustina v Třeboni list kterýž měl od slovútné paní *Peltrata ze Štítného*[**]), na čtyry kopy a 20 gr. platu ročního ve vsi Čiměři, panu Zdeňkovi ze Šternberka, poručníku p. Heřmana a Oldřicha z Hradce. R. 1473 *Prokop ze Štítného*, rukojmí Oldřicha z Vydří.

Tvrz u Blažejova (Blauenschlag). Za potokem Blažejovským, romantickým údolím k Jindřiši spěchajícím, zdvihá se v přímé čáře s kostelem dosti příkře, lesem porostlé návrší, na jehož temeni druhdy tvrz stávala. Stavení zmizelo až na nepatrné částky základův v novější době zcela, z ohrazení zachoval se na východ proti Dvořečkům dvojí příkop.

*) Podobnou křtitelnici nalezl jsem v *Lodhéřovském* kostele, v jehož got. presbyteriu jest sanktuarium, pěknou got. mřížkou uzavřené. Mimochodem budiž podotknuto, že kostel Lodhéřovský před 4. roky velmi nevkusně byl opraven, zvláště okna jsou nám malou okrasou.

**) Dle jiné listiny v témž archivu byla Peltrata ze Štítného r. 1414 bytem v Třeboni.

který tvrz v kruhu obkličoval. O jménu, držitelích a osudech té tvrze nepoštěstilo se mi dosud něčeho vypátrati. Blažejovští Němci říkají místu tomu „Büttelhäusel". *Jan Orth.*

Svákov, o jehož hradbách promluveno v Pam IV, str. 27. a v „Pravěku" na str. 114, patřil r. 1503 k panství Táborskému a byl toho roku ještě obydlen, jakž patrno z urbáře Táborského. K Svákovu patřilo 7 lánů, jež drželi r. 1503: Jiřík švec, Farář, Širůček, Bonušin, Svakovec, Vayspělek, Ješek, platíce s nich po dvacíti groších; mlynář dával s mlýna 5 kop 2 gr., a s louky 6 gr. *M. Kolář.*

Střelba při úřadu nejv. purkrabství r. 1600. Komorník Martin Nymburský, ohledav r. 1600 střelbu, kterou Jaroslav z Wartenberka Janovi z Bamberka, depositoru při úřadu nejv. purkrabství opatrovati dal, učinil tuto zprávu: Co se dotýče střelby veliké, ten se počet podle mého předešlého inventáře našel, totiž 22 kusy. Item dupláků k mému počtu v mém inventáři položenému nedostává se 22. Item půláků k mému počtu v mém prvnějším inventáři položenému nedostává se 18. Item kulí nedostává se 25." — Dz. 175., B. 1. *Aug. Sedláček.*

Hynek Krabice z Veitmile. (K Slovn. Naučn. IV., 905.). Pan Hynek Krabice z Veitmile prodal městu Litoměřicům r. 1543 ve středu po sv. Lambertu statek svůj *Píšťany* s tvrzí a s dvorem poplužním, jakož i majetek svůj v Sebuzíně, v Pokraticích, v Kundratci, Tlučni, Čeřeništi a v Kolebově (všechna místa v Pal. Pap. 42) za 1800 kop gr. Toho času byl pan Hynek místopísařem zemským. (List archivu Litoměřického.) *J. K. Hraše.*

Cizí mince v Čechách po válce třicitileté. Za obecného nepořádku, jaký v Čechách i po ukončení války třicitileté ještě dlouho trval, procházela zemí naší rozličná cizí mince, která s mincí naší ve střiži a v zrnu se nesrovnávala, jakž o tom zkouška, s cizí mincí v Praze asi r. 1650 učiněná, svědčí.

1. Nový groš Weimarský, jejž ve Weimaru mincovali 4 za groš saský, procházel v Čechách mezi jinšími dobrými penizi po krejcaru, ačkoli 4 kusy za český groš ještě nestály.

2. Polské groše, „rázu jako důlky," na nichž léto 1622, 1623, 1624 stálo, mezi groši třikrejcarními také za groš procházely, ačkoli byly „dokonce nehodny", jelikož jeden za krejcar a tři peníze vídeňské ještě sotva stál, jsa lehčejší o krejcar a peníz vídeňský nežli groš český.

3. „Polští brumerové" procházeli dva za tři krejcary, ač nebyli stejného rázu, a jsouce „v průbách" srovnání, jeden za krejcar a $^3/_4$ peníze vídeňského stáli, a tudíž o $1^1/_4$ pen. víd. lehčí byl.

4. Grešle, zrnem nestejné, 4 za 3 krejcary šly, ačkoli „hodnost" jich byla po $2^1/_4$ penizi víd., lehčí tedy o $^3/_4$ peníze víd.

5. „Říští půl pařové, jinak *šestáci"* osmnáctera spůsobu („sortův"): Bavorští, Neuburští, Nyrnbergští, Augspurští, Řezenští, Salzpurgští, Strašpurgští, Wirtenbergští, města Ulmu, Kunerští, Würtzbugští, Eištatští, Elbingští, Memmingští, Ettingští, rozdílní zrnem a střiží, šli po 2 krejcařích, ačkoli všickni proti groši třikrejckrnímu o $1^1/_4$ pen. víd. lehčí byli, majíce hodnost po 1 kr. $2^3/_4$ pen. víd. *Fr. Levý.*

Zprávy.

Schůze archaeologického sboru musea kr. Českého. *Dne 30. července 1867.* Přítomni byli: pp. prof. Wocel co předsedatel, prof. Zap, bibliotekář Vrťátko, ředitel Musil, kand. prof. Miltner, P. Tingl, kons. Beneš, architekt Baum, řed. Frost, farář P. Petera, jednatel Emler co zapisovatel.

Před započetím jednání ve schůzi vyzval p. předseda přítomné pány, aby navštívili archaeologické sbírky musejní, jež členové sboru archaeologického pp. konservator Beneš a architekt Baum přerovnávati započali a práci tu i většim dílem vykonali. Ohledavše sbírky starožitnické, vyslovili se všichni přítomní, že si p. architekt Baum s p. konservatorem Benešem získali znamenitých zásluh nejen o sbor archaeologický, ale i o celý ústav Musea našeho; poněvadž novým vzorným srovnáním starožitných předmětů bude teprv možno poznati a přehlednouti, jak mnohé a vzácné starožitnosti Museum naše chová a vědecké prozkoumání jich bude nyní usnadněno, ano snad teprv možno učiněno. Proto vyslovil sbor oběma pánům za jejich obětavost a skutečně vzornou práci své zvláštní díky. Při té příležitosti požádal p. předsedatel přítomného p. bibliotekáře Vrťátka, aby se vydaly a do sbírek archaeol. vřadily zlaté věci u Zdic nalezené a od Musea za 300 zl. zakoupené, což on učiniti slíbil.

Potom četl jednatel list od dopisujícího člena sboru arch. p. Štulika z Budějovic zaslaný, v kterém si stěžoval, že letošní zlé počasí tomu nedovoluje, aby se strany rozebrání mohyl u Plav bylo mohlo něco podniknouti aneb aby se byly mohly valy u Třišova prozkoumati, které snad nejrozsáhlejší v Pečkách jsou, any strany čtverce je tvořícího 1200—1500 kroků čítají, a aby se čtverec ten obešel, $1^1/_2$ hodiny dobře kráčeti se musí. V listu p. Štulíkově udána byla též oprava k zprávě p. prof. Hrašeo mohylách Plavenských v Památkách uveřejněné, kde stojí, že bronzové a kožené zbytky předmětů starožitných přikryty byly, ale má býti, že se v hrobě otevřeném v nejspodnější vrstvě s popelem smichaná země nalézala, na ní pak zbytky dřevěné desky, nad tou pak kůže a nejhořeji bronzové věci. Zároveň upozorňoval p. dopisovatel sbor na mohyly, které se dle doslechu v lese u Netolic a v „Brandlinském lese" mezi Košicí, Kardašicemi a Brandlínem nalézají.

P. předseda oznámil, že jako po mnohá léta tak i letos nejhorlivější podporovatel záměrův sborových J. Excel. p. hrabě Eugen Černín poskytl sboru pomoc 105 zl. r. m., za čež on vyslovil nejpřednějšímu příznivci svému vřelé díky.

Pak bylo uzavřeno k návrhu p. předsedy, aby se zakoupily z prostředků sborových některé spisy archaeologické, a stalo se usnešení, aby se rozebraly v letošním létě některé mohyly u Chejnova a u Strakonic, a aby se k tomu poskytla potřebná pomoc jak p. Ludikarovi v Strakonicích, tak i p. archit. Baumovi a p. konserv. Benešovi, ač budou-li míti pánové tito k tomu času. Zároveň byl p. konservator Beneš požádán, aby prozkoumal ohrady někdejšího župního hradu Dřevice a vysloveno bylo přání, aby v nastávajících prázdninách dle možnosti své i p. předseda některou cestu ku prospěchu naší archaeologie podnikl, což on učiniti slíbil, jak i přítomní pp. archit. Baum a konserv. Beneš.

Kandidát professury p. Miltner předložil dvě bronzové náušnice, nalezené u Nalžovic, které jak se zdá byly pozlaceny. P. Miltner byl požádán za to, aby se poptal, jaké byly nádoby, v kterých se náušnice ty nalezly, pak nebylo-li při nich též jehlic a jiných věcí, což i učiniti slíbil.

2. Raymundi de Penna forte: Summa de poenitentia s praktickými příklady v perg. rukop. mus. 1. B. 9. ze 14. století, v jiné rukop. univ. Pražské 1. H. 13. ze 14. století a tamtéž v perg. rukop. 14. století 4. XIV. G. 48. (Písmo i arabesky velmi krásné, glossy rukou 15. století.)

Bartoloměi Brixiensis († 1258): Brocarda, předělání spisu téhož jména od Damasa Bohema, v Cod. Univ. saec. 15., III. B. 27. fol. 149—60 písmo chatrné.

4. Téhož Casus decretorum v krásném rukopisu metr. Praž. J. XIV. fol. 14. století; též Cod. Univ. IX. C. 1. z 15. století fol. 300.

5. Godfredi de Trano († 1245): Summa super libris decretalium, Cod. Univ. VII J. 22, 8. membr. saec. 14., listů 108, písmo saec. úhledné.

6. Bernardi Compostellani junioris (v 1. pol. 13. století): Notabilia et casus super VIbros decretalium, Cod. Mus. I. B. 2. membr., pol. saec. 14., listů 113.

7. Joannis de Deo († asi r. 1256): Liber dispensationum, Cod. Mus. membr. I. B. 4. saec. 14. fol. 294—302; Cod. Metrop. J. LXXI. membr. 4 saec. 14., fol 1—36.

8. Téhož: Arbor versificata (rozrození v rukopisu právě nedovařeném.

Pozdější kanoničtí kasuisté:

1. Henrici de Segusia († 1271): Summa aurea decretalium v krásném perg. rukopisu musejním ze 14. století.

2. Petri de Sampsone (v pol. 13. stol.): Lectura super decretales Gregorii IX. Cod. Mus. membr. I. B. 3. saec. 13. fol. 1—121; Cod. Mus. I. B. 4. saec. 13 aut 14. fol. 303—409.

3. Téhož Distinctiones, Cod. Mus. I. B. 3. fol. 131—45 a I. B. 4. fol. 414—26.

4. Téhož Apparatus ad constitutiones Innocentii IV., Cod. Mus. I. B. 3. fol. 124—130; I. B. 4. fol. 409—14; Cod. Metrop. J. XV. saec. 14.

5. Egidii Fuscararii († 1289): De ordine judiciario, Cod. Univ. VIII. G. 21. membr. saec. 14., pag. 75—101; Cod. Mus. I. B. 4. membr. saec. 14. p. 245—74.

6. Durantis: Speculum judiciale (1272), Cod. Mus. 3. A 11. membr. saec. 14.

7. Téhož Repertorium aureum. Cod. Mus. saec. 13. aut 14. s krásnými arabeskami, v nichž se zhusta minorité spatřují; přepsáno tedy od minority.

8. Joannis Garsiae (prvního placeného profesora, učivšího v Padově. † 1300) dva spisy v rukopisu mus. (unicum): Lectura super decretales Gregorii IX. (I. B. 1. fol. 1—70); Apparatus ad decretales Gregorii X. (ib. 70—73).

9. Guilelmi de Mandagoto († 1321): Practica electionum et postulationum v krásném rukop. mus. 14. století.

10. Téhož Liber dictaminum, slavný formulář v bibl. univ. Pr.

11. Martini fratris ordinis praedicatorum (v 13. století): „Summa." Cod. Univ. XIII F. 6. 4° saec. 14.; I. B. 25. chartac. saec. 15. fol. 24—246. Cod. Metrop. J. XXX. chartac, psaný v Padově 1171

12. Guidonis de Baysio Rosarium, Cod. Mus. M. 19. saec. 14.

13. Joannis Andreae (v 2 pol. 13. a 1. pol. 14 století). Apparatus super Clementinas, Cod. Univ. III. C. 18. saec. 14. — bez textu Clementian.

14. Joannis Calderini († 1365): Summula testium, Cod. Metrop. J. XXIX. chartac. fol. 263—70

15. Téhož De appellationibus, Cod. Metrop. J. L.

16. Téhož De remissionibus, tamtéž; spisy 15. a 16. zachovaly se *jenom* v Pražském rukopisu.

17 Joannis de Lignano (ok. 1358) komentary k dekretaliím Řehoře IX., Cod. Metrop. J. VII. fol. 2 volum., psán r. 1375 per Valentinum de Patavia; patří mezi nejstarší rukopisy Lignanovy.

18. Téhož Concordantia canonum, Cod. Univ. VII. E. 3. a 4.; psal jej v Padově 1422 jakýsi český vystěhovalec frater Henricus.

19. Téhož Reportata quarti libri decretalium, Cod. Metrop. membr. saec. 14.

20. Federici Petruccii (učitele v Padově a v Bononii, † 1310) Consilia, Cod. Metrop. J. LXII.

21. Francisci de Zabarellis († 1417): Commentarii in V libros decretalium (toliko ku knize 3tí), Cod. Metrop. J. III., napsán per Wybrandum Jacobum de Frisia pro knězе Mart. de Boemia 1415 in domo Jac. de Zoch. de Fer. Též v Cod. LIX. fol., J. LVII. fol.

22. Prosdocimi de comitibus Pictavinis (byl profesorem v Padově, † 1418) komentář ku 2. knize dekretalií v rukop. Metrop. J. XXII. fol. z 15. století. Díl 2hý, počínaje titulem de probat. 19, přepsal děkan Pražský Václav z Krumlova v Padově. V prvním dílu čte se na předním listu: Lectura Wenceslai doctoris decretorum propria manu in scholis Paduanis domini Jacobi Zoka.

23. Nicolai de Tudeschis † 1443: Commentarii in V libros decretalium, Cod. Metrop. J. IV. fol. chartac. in 3 vol. — 3 první knihy dekretalií, psáno 1446; Cod J. LVI. fol. obsahuje všech pět kněh znamenitého toho díla. *Em. Komárek.*

Ztracená kniha. Mezi knihami českými, jichž názvy nás došly, shledáváme i spis o počátku, zrostu, běhu a cíli starožitné akademie Pražské, jejž r. 1612 vydal Sam. Martinius Hořovius, farář u sv. Haštala v Praze. Exemplář spisu toho posud nikde nebyl nalezen. (Sitzungsber. d. k. böhm. Gesellsch. d. Wissensch. 1867, I., 5.).

Česká bible v Moskvě pocházející z 15. století, nalezá se v bibliotéce kupce A. J. Lopkova.

Bible ta jest malý špalíček, podobající se bibli „psané od Táborské mlynářky," již chová bibliotéka university Pražské (XVII. A. 10.). Psána jest na tenkém pergamenu, záležejícím z 62 složek 12ti listových, drobným, téměř perlovým švabachem 15 století, pravopisem nestálým, jazykem první pol. 15. století. Jediná ozdoba rukopisu záleží z iniciálek větších i menších a z arabesk, v nichž se mnoho ptáků, opic, jelenů atd. spatřuje. Kým, komu a kdy rukopis napsán byl a kudy do Mosky se dostal, nikomu není povědomo (l. c. 21—26).

Obrazy, které dostaly se z Čech do c. k. obrazárny Belvederské, dají se poznati ze dvojího inventáře Pražské sbírky Rudolfovy (v dvorské bibliotéce Vídeňské N. 8196 a Supplem. 1426), jakož i dle některých jiných zpráv. Vybrali jsme obrazy ty z Pergerova vypsání obrazárny Belvederské, obsaženého v „Mittheilungen der k. k. Central-Commission etc." 1865 str. 205—236. Dle dotčeného inventáře bylo ve sbírce Rudolfově na hradě Pražském 27 obrazů Hanuše van Achen; z nich jsou v Belvederu 2: dívka do zrcadla se dívající, Bacchus a Ceres. Pietra Aertsensa sedlák a selka s drůbeží byly r. 1723 z Prahy přeneseny do Vídně (Schottky Prag II. 118. N. 310). Allegri Antonio da Correggio maloval Fridrichu II. Mantuanského obraz, Io, jíž Zeus v podobě oblaku zastiňuje; daroval prý obraz ten Karlu V., pak dostal se do sbírky Rudolfovy (dle jiných byla Io zároveň s Ganymedem Allegriovým r. 1633) generalem Colaltem do Čech přivezena). Arcimboldo Francesco Milanese, i co podivín v malířství Rudolfovi II. milý, maloval pro sbírku hradu Pražského 12 obrazů, z nichž jest 8 v Belvederu. Dle inventáře byly ve sbírce Rudolfově 3 obrazy Jeronyma Bosa (Bosche) se strašidly; v Belvederu jest pokoušení sv. Antonína a Orfeus v pekle. Od Petra Brueghela staršího a mladšího dostaly se do Belvederu 4 obrazy: posvícení, masopust a jiné posvícení na vsi, Enea a Sibylla. Mezi 19ti obrazy Pavla Cagliari Veronese jsou dva ze sbírky Rudolfovy (Venuše s Adonidem a Mars s Venuší) a tři byly na čas až do r. 1723 v Praze (Schottky: Prag II, 118—120). Champaigneův mrtvý Abel byl se 34 jinými obrazy 1732 z Vídně do Prahy přivežen (Schottky: Prag II, 120). Soud Paridův od Hendrika de Clerck, krajina Aegidia Coninxloe a snad i Kadmus Cornelia Cornetissena pocházely ze sbírky Rudolfovy. Od Lukáše Cranacha jsou v Belvederu ze sbírky Rudolfovy, pokud dle inventáře souditi lze: Zamilovaní („Bulschaft"), Lukretia, Herodias, Judita, Lot a dcery jeho. Rudolf II. měl tyto obrazy Dürerovy, které nyní jsou v Belvederu: sv. Trojici, malovanou r. 1511 — císař touže po tom obrazu, dostal jej buď darem od Norimberských, anebo jej koupil za 600 dukatů; pronásledování křesťanů Saporem II. králem Perským — obraz ten byl pro Fridricha Saského r. 1508 malován a Rudolfovi nejspíše od kurfirsta Kristiana darován. — Sv. tři králové, obraz pro Fridricha Moudrého 1504 malovaný, byl r. 1601 od kurfirsta Kristiana Rudolfovi darován, později pak dostal se do Florence, kdež se posud v Tribuně spatřuje. Slavnost růžence byla pro kostel německých kupců v Benátkách malována, od nichž ji Rudolf draze koupil; r. 1782 byl obraz ten z rozkazu císaře Josefa II. s jinými uměleckými poklady hradu Pražského prodán, koupil jej klášter Strahovský. Dvoje vyobrazení drůbeže, jež maloval Jan Fijtů bylo r. 1723 z Prahy do Vídně zavezeno. Frans de Vrient čili Frans Floris měl v sbírce Rudolfově Adama a Evu (snad i s jiným obrazem: vyhnání z ráje, který též jest v Belvederu) — poslední soud téhož malíře z gallerie Rudolfovy byl r. 1702 ve Vídni, roku pak 1732 opět v Praze (Schottky II, 120). Jan van Hemessen maloval sv. Viléma, který co „muž v brnění" 1723 do Vídně zavezen byl (Schottky II, 118). Od Hanuše Holbeina jsou v Belvederu dva obrazy

ze sbírky Pražské: Johanna Seymour a Erasmus Rotrdamský. Od Samuele van Hoogstraten byly prý dva obrazy v Praze: stařec oknem se divající, jejž r. 1737 do Vídně zavezli, a žena ze dvéří koukající, která prý Praze zůstala. Obraz muže od Viléma Kaye dostal se již r. 1723 do Vídně (Schottky II, 118) O lučníkovi čili střelci, jejž maloval Francesco Mazzuola il Parmeggianino, vypravuje Buchman (Memoirs of painting I, 73), že jej Švédové r. 1647 z Prahy odvezli, královna Kristina že jej do Říma zavezla, když jej vojvoda Filip Orleanský koupil, roku pak 1792, že vojvodovi Bridgewaterskému za 700 guinei prodán byl. To však se snad týká nějaké kopie, protože dotčený obraz brzy po Rudolfově smrti do Vídně se dostal. Nespravedlivý hospodář Quintina Messijs-a dostal se r. 1723 z vyššího rozkazu z Prahy do Vídně. R. 1780 prohlíželo prof. Ehemant obrazy Karlštejnské, poslal oltářové obrazy Tomáše z Mutiny do Vídně, na nichž před knížetem Kounicem od umělců a chemiků „unwidersprechliche Anwendung des Oeles" nalezena byla. Sv. rodina, již maloval Francesco Pagani, dostala se do Vídně r. 1723 (Schottky II, 118). Příznaky evangelistů, jehož původcem byl Giulio Pipi, dostal se do Vídně r. 1737. Pastýři v Betlemě od Giac. Bassana (da Ponte) i s podobiznou malířovou od Leandra Bassava, pocházejí ze sbírky Rudolfovy. Muž a žena od Pourbusa dostaly se z Prahy do Vídně r. 1723 (Schottky II. 118). Rembrandtův sv. Pavel jest z Prahy ve Vídni od r. 1737. Křest Krista Pána od Guidona Reni byl r. 1688 v Praze (Schottky II, 108), odkudž r. 1721 do Vídně zavežen byl. Mezi obrazy, které r. 1723 z Prahy do Vídně odnešeny byly, jmenují se od Rubense: muž, žena, mořští bohové; slavnost Venušina byla r. 1688 v Praze, r. 1733 již ve Vídni (do Drážďan byla Rubensova honba na vepře z Pražské sbírky za 800 zl. koupena). Božská prozřetelnost, již maloval Andrea Sacchi Andreuccio, musila r. 1723 z vyššího rozkazu z Prahy do Vídně (Schottky II, 118). Ze sbírky Rudolfovy pochází Severy-ův Orfeus se zvířaty krome něhož bylo v téže sbírce od téhož malíře 16 obrazů. Ze 27 obrazů Bart. Sprangera, jehož si Rudolf velmi oblíboval, jsou nyní v Belvederu Ceres, Venus a Bacchus v dvojím vyobrazení; Rudolf, obraz allegorický; Herakles u Omfaly. Strozzi-ův sv. Jan Křtitel jest ve Vídni od r. 1723; zároveň s ním byly z Prahy odvezeny: Dav. Teniersa selský ples, stařec a malba květinová (u prostřed šedivě na šedivé půdě korunování P. Kr.). „Dva učitelé církevní", za něž prý Karel IV. Děčřichovi z Prahy dvůr v Mořanech dal (Pelzel: Karl IV. II. 789), také jsou v Belvederu, ač se nepovídá, jak se tam dostali. Sv. Cecílie s anděly od Pelegr. Tibaldi byla r. 1688 ještě v Praze (Schottky II. 108). Mrtvé tělo Kristovo od Vannucchia bylo r. 1723 z Prahy do Vídně odvezeno. Tizianův Ecce homo a Kristus v Emausích byli r. 1688 v Praze; Tizianovo Danae, kladení Krista do hrobu, Karel V. v lenošce sedící byli r. 1723 z Prahy do Vídně zavezeni. Wurmserův Kristus na kříži byl od prof Ehemanta r. 1780 na Karlštejně „aufgefunden", a zmizel do Vídně. P. napočítal 48 obrazů, které dle jeho zdání pocházejí z hradu Pražského; ale je jich víc; o 214 obrazech se nic nepovídá, nežli: befanden sich 1720—30 in der kais. Stallburg, z nichž některé dobře shodují se s inventářem sbírky Rudolfovy.

Obnovené sklepení pro korunu Svatováclavskou. Jak nedůstojně byla od doby Leopolda II. naše koruna Svatováclavská v sklepení při kapli sv. Václava na hradě Pražském uložena, o tom stala se zmínka v „Památkách" VII,.... Jak důstojně a umělecky přičiněním zemského výboru, dle nákresů stavitele p. Kranera a dle schválení výboru Svatovítského, z peněz zemských místo pro korunu Českou upraveno a ozdobeno bylo, o tom podáváme stručnou a věrnou zprávu dle „Politiky" (čís. 110), v níž referent, věcí stavitelských a uměleckých vůbec velmi dobře povědomý, nynější úpravu korunového sklepení takto vypisuje: Vchod ku sklepení jest týž, jako dříve, toliko železné dvéře byly jinými dveřmi nahrazeny, které se dveřím kaple sv. Kateřiny na Karlštejně podobají. Na obou dveřích křižují se železné pruhy, jichž pole znaky Českými jsou ozdobeny, na Karlštejně znaky malovanými, u korunového sklepení znaky plastickými. Až bude kaple sv. Václava obnovena, budou zároveň železné ty dvéře pozlaceny. Schody zůstaly na témž místě, jsou však nyní pohodlnější, protože na místě vyšlapaných kamenů jiné položeny byly. (Pod schody bylo v čas opravování nalezeno thesaureum k uložení pokladů kostela.) Dvéře, jimiž druhdy točité schody byly uzavřeny, jsou nyní odstraněny, a dostaneš se přímo do sklepení. Jak se tu vše změnilo! Klenutí točitých schodů, které do nedávna peci nějaké velmi se podobalo, proměněno jest nyní v rovnou výšinu, jejíž strany mohutná římsa a liliové podřímsí ozdobuje. Otvor v podlaze, rovným ukončením schodů spůsobený, opatřen jest nyní kamenným zábradlím, jehož ozdobnost příhodná polychromie slušně rozmnožuje. Rozměry místa, těžké sedlové pásování pravé zdi, skrovné osvětlení prostory byly velikými překážkami při ozdobování korunového sklepení; ale stavitel p. Kraner překážky ty mistrovsky překonal. Vymalování korunového sklepení možná pokládati za zdařilou zkoušku, jak velebně by slavný náš chrám Svatovítský vypadal, kdyby polychromování v něm bylo provedeno. Pole oblouková ozdobena jsou příhodnými červenými čalouny brokatovými, shora obroubenými modrou tkanicí s plastickými zlatými rosetami, která čalouny, dole roztřásněné, nahoře jako ku stěně připevňuje. V každém obloukovém poli jsou dva štítky se znaky (dohromady 8) heraldicky vymalovány, totiž plamenná orlice, bílý lev, moravská a slezská orlice, znaky lužické a znaky arcibiskupství Pražského i Olomuckého. Klenutí jest světlohedě, výklenky pak jsou prostým, vinutým ornamentem rostlinovým obroubeny. Pro světlost stropu a tmavost polí obloukových zdá se prostora mnohem býti vyšší, nežli opravdu jest. Žebra a podnože natřena jsou živou žlutou barvou, naší opuce se podobající; toliko v křižování žeber a temeni pásů jest poněkud polychromie a ozdobení stříbrnými plastickými rosetami. Veškeré malování lahností barev oko mile dojímá. Podlaha záleží z kameného dláždění bílého a červenohnědého na spůsob parket. Aby světla tuze neubylo, bylo zasklení toliko prostým nákresem barvy přišedlé a žluté ozdobeno. Při západní stěně sklepení stojí hnědý stůl, z dubového dřeva vyřezaný. Na něm stojí skříně dle vzorů nejlepších středověkých skříní na relikvie. Přední strana skříně rozdělena jest dvěma opěrákky, ukončenými krásnými lupenatými fialami, ve tři pole. Podobnými opěrečky spočívajícími na stříbrných lvech co podnoží, sesíleny jsou i rohy té skříně. Nad středním polem vypíná se mezi dvěma opěráky lomenice, již trojdílnost zpodku tím více vyniká. Opěrácky jsou střídmě polychromovány, „střiška" pak skříně, z hnědé duboviny vyřazané, jest šedá. Do polí a do lomenice zasazeny jsou kovové desky, ozdobené malbami emailovými, zlatými s černými konturami dle nákresu malíře Petra Maixnera. V středním poli vidíš sv. Václava, an na stolci sedí, nad ním pak (na lomenici) žehnajícího boha otce. V levém poli stojí anděl, drže štít se staročeským znakem plamenné černé orlice; v pravém poli stojí taktéž anděl, držící štít s nynějším znakem království Českého. Na levé průčelní straně spatřuje se vyobrazení Karla IV., na pravé pak obraz Vratislava, prvního korunovaného krále. Dole čte se nápis: *Corona Regni Bohemiae a Carolo IV. Marchione Moraviae A Dni MCCCXLV Sto Venceslao dedicata hic una cum ceteris insignibus regis deponitur MCCCLXVII.* Do dřevěné skříně postaví se nespalná, nedobytná kasa, do níž bude koruna s insignniemi uložena. Několik židlic a stůl, vše hnědé a v slohové přesnosti vyřezané, jsou ostatním nábytkem korunového sklepení. Všeliká práce vykonána byla dle nákresu p. Kranera, malování jest od malíře Macourka, stolařská práce od řezbáře Heidelberga, dílo zámečnické od dvorského zámečníka Janouška, práce kamenická od p. Kranera mladšího vše příhodné a dokonalé Malby ve skle byly pro káci z Inšpruka objednány. Emailování, jemuž rovno není, pochází od p. Chlada, Čecha žijícího ve Vídni. I nejpřísnější archaeolog sotva čeho najde, čeho by nyní korunovému sklepení mohl vytýkati.

Staré zvony v Polné. Velikým požárem, jímž dne 4. srpna 1863 město Polná bylo navštíveno, rozlily se i staré zvony na věži kostela. Dle zprávy, vydané p. purkmistrem Pittnerem, měly dotčené zvony tyto nápisy:

1. Velký zvon s obrazem P. Marie vážil prý 97 ct. Čtlo se na něm: *Regnante imperatore Maxmiliano Secundo et dominante Dno Zacharia de Nova Domo, supremo capitaneo marchionatus Moraviae conflatu est haec campana impensis X. Senator: Polnens: anno Dni Millesimo quingentesimo septuagesimo primo, mense augusto, die decimo per me Joanem Neupaur. — Isaiae 53. Disciplina pacis nostrae super eum et livore ejus sancti sumus. — Primate: Martino Děbanek, Consule: Jacobo Bobel, Senatoribus: Wolfgang Pistore, Adamo Mošnarz, Joane Pistore, Mathia Nechuta, Joane Perzina, Valentino Pissný, Jacobo Ertl, Georgio Sartore, Mathia Rozak, Martino Kaukol; Notario Palamede, Judice Jacobo Pinznar. — Sancta Maria Mater Dei.*

2. Zvon prostřední, váživeší prý 54 ct. Nápis byl písmem gotickým: *Ad laudes Dei et Intemeratae Virginis Mariae*

... [illegible] ... contlata est, sub generoso magnifico Dno Dno H... S. Konstal, Polnensi hereditario moderatore Domino ... M.CCCCCVIIII. ego Joanes Maias sub Vitriso L... [illegible]

4. Zvon nad schody, váživí prý 46 ct., měl prý nápis písmem kyrilským (?): *Léta božího 1519 tento zvon ulitý ku cti, Pánu Bohu a Panně Marii, Anně a všem božím svatým, jenž se jest konalo to dílo po Panně Marie Nanebevzetí z [illegible] Zakrzova.*

5. Zvon „klampáč" (na klekání) vážil prý $8^1/_2$ ct. a měl ... nápis: *Za času konšelského a primátora: Martinus Kozubal, Matyáš Měrinský, Bartolomeus Martin, Mathaeus Kačich, Tobias Polina, Šimon Zanter, Nicolaus Stradal, Pavel Barvíř, Kašpar Peřina, Nikodem Hartl, Václav Vodička, Erazim Kozubal, byl tento zvon ulitý 1651.*

6. Dva malé zvonky vážily dohromady asi 2 ct.: na jednom byl sv. Jan Nep., na druhém sv. Václav; byly ulity r. 1750 nákladem osadníků.

Kovu zbylo po ohni 8350 lib. Patero nových zvonů lil Jos. Hilzer v Jihlavě, na jeden z nich nakládali osadníci, jeden pak zvonek dal zvonař náhradou. Váhy mají 2635, 1691, 795, 240 a 163 lib. s nápisy latinskými a českými.

Hrobka Teplická. Přičiněním vídeňského geologa, meškajícího v Teplici za příčinou zvelebení lázní, otevřeli hrobku v zadním kostele, o níž šla pověst, že v ní teplý pramen (teplice) se prýští. V hrobce, která po 200 let nebyla otevřena, nenašli ... vrchu, než toliko 14 rakví, kromě jedné cínové všech ... [illegible] ... již velmi zpuchřelých, na nichž bylo toliko ... [illegible] ... psaní čitelných — nejstarší z r. 1642. Pohřbeni byli ... [illegible] ... skoro sami Aldringové.

Hrobka v Křivsoudově (k Pam. VI, 164). Ze zprávy ... [illegible] ... tyška neb. dra. Reicha v Čáslavi, již se mnou sdělil ... [illegible] ... A. Vach, dověděl jsem se, že hrobka Křivsoudovská, ... [illegible] ... r. 1845 dr Reich byla otevřena tak že nemusil se ... [illegible] ... přesvědčovati, jaký v ní byl vzduch, aby do ní mohl ... [illegible] ... Dr. Reich dal otevříti 3 měděné rakve a nenalezl ničeho ... [illegible] ... popel a ztrouchnivělé kusy oděvu: kostí bylo již velmi ... [illegible] ... V rakvi dívky byl zadní kus lebky a na něm několik ... [illegible] ... kadeří. Rakve dřevěné byly rozpadlé a v nich zbytky ... [illegible] ... Dr. Reich dal na hřbitově veliký hrob vykopati, a ... [illegible] ... zbytky šatu a rakví do něho slušně pochovati, ... [illegible] ... vápnem vystříkati, hrst síry v ní zapáliti a pak kámen ... [illegible] ... tím do ní zavaliti, že pak kámen na všech mís... [illegible] ... vrstvy padal, radil, aby stěna s obou stran schodů o ... [illegible] ... ložena a na ni aby pak byl kámen jako na ... [illegible] ... nazen. V hrobce nalezl na tabulkách tyto nápisy:

... [illegible] ... 1593, urozený a statečný rytíř pan Štěpán ... [illegible] ... v Křivsoudově, JMC. rady ... [illegible] ... dne ... [illegible] ... tohoto světa pominul a smrti jest rytířskou ... [illegible] ... statečností odolával, roucha od nepřátel ... [illegible] ... a vojenského jest dne.

... [illegible] ... v 10 kapitole. Každé tělo jest semeno, a ... [illegible] ... jako květ uschlo, jest semeno spadlý ... [illegible] ... a Pán vzdychl na ně.

... [illegible] ... toto, radu květ, s něho dolů spadne, ale ... [illegible] ... na věky zůstane. Amen. 1595 Salomena ... [illegible] ... Pekyně z Rokyc na Křivsoudově.

... [illegible] ... v neděli, jenž slove dvířatko, mezi hodinou ... [illegible] ... jest urozená panna Magdalena Vězeta ... [illegible] ... dcera urozeného a statečného rytíře pana ... [illegible] ... Střely z Rokyc na Křivsoudově a Lostici ... [illegible] ... jejíhož 3, jenž narozena léta 1597 v sobotu dne ... [illegible] ... Ježíšta od velké nemoci psotnice přetrpěna jest, ... [illegible] ... dlouhá, v pátý jedinec život svůj dokonala, aj, božíček ... [illegible] ... aj ta dvojí sněmi křehký srdíčko, vč. Fr. Beneš.

Hrad Jestřebí Habichtštein, Habštein, strmící na pískové skále nad městečkem téhož jména, bude brzy zničen na dobro. Dle zprávy p. Fr. Pejchla, inženýra v Lipém, zaslané „Nár. Listům," jest nevyhnutelně zapotřebí, aby skalisko, na němž se spatřují zbytky hradu, podobající se korábu, bez prodlení lámáním neb trháním bylo odstraněno pro uvarování nebezpečí, které obyvatelům hrozí každou chvíli. Jest zajisté skála hned od r. 1805 nebo 1813 rozsedlá, pískovec její tvrdosti nestejné, a může působením povětrnosti snadno dolů se sřítiti, jako již r. 1852 a dne 2. ledna 1868 spadlé balvany veliký strach mezi Jestřebskými způsobily. Zanikne tedy malebná památka mohutného rodu Hronovicův kteří Plouničkem druhdy mocně vládli a hrad ten byli vystavěli.

České brakteaty. Ve vsi Reinhardsgrimma u Dippoldiswalda vykopali pod stromem hrnec s 2300 brakteatů. Numismatik Benno von Römer v Drážďanech přesvědčil se, že nález ten obsahuje 16 způsobů čili typů brakteatů. Většina záleží z brakteatů Jindřicha Věhlasného, markrabí Míšenského asi z let 1250—1256; 36 brakteatů *českých* sedmnáctero typů jeví; několik má písmeny C. S., C. V. a C.; čtyři jsou snad brakteaty biskupa Míšenského. Všecky jsou tak nové a čisté, jako by právě z mincovny přinešeny byly. Asi 400 jest na vlas ve dvě půle rozřezáno, což se jisté stalo za tou příčinou, aby se jich co *drobných* penéz mohlo užívati. Mimochodem připomínáme, že i mnohé brakteaty z doby Otakara II., které r. 1864 v kapli sv. Kříže v Praze ve zdi nalezeny byly, ne toliko ve dvě, než i na čtvero rozstřihány byly. Až si král. mincovní kabinet vybere vzácnější exemplář, bude ostatek pohromadě prodán. Že by nám mělo na tom záležeti, abychom se dověděli, jak oněch 17 typů českých brakteatů vypadá, jest na bile dni.

Mohyly nad Srlinem. Dne 18. září 1867 dal jsem nade vsí Srlinem (Pal. Pop. 277 kopati na výběžku pohoří Milevsko-Bechyňského, kdež byly tři mohyly, vnějškem velmi staré. Pro malé stromky, nedávno tam nasázené, nemohli jsme mohyl až na dno prokopati. Mohyly podobaly se Ratajským, o nichž častěji v „Pam." (VII., . . .) zmínka se stala. V západní z těch tří mohyl nalezl jsem toliko popel a kus bronzové jehly. V druhé vydobyli jsme po dlouhém namahání z balvanové terasy hrubou popelnici, v níž byl popel a zbytky *lískového ořechu*, které se tu po prvé v mohylách Českých objevily. Pod popelnicí byla v kypré zemi bronzová jehla tvaru primitivního (dána do musea); pod tím byl popel a uhlí, doleji pak byl kus červenavého korálu jantarového, velmi zetlelého; hlouběji ležel žlutý korál jantarový, též zetlelý a zpodněji zprachnivělá kůže. Hlouběji nemohl jsem kopati, abych stromům kláštera Strahovského neublížil. Z té příčiny zůstala mohyla třetí nedotknuta. — Zase nový doklad, že okolí Ratajské od pradávna bylo zalidněno, a že mu v archaeologii důležité místo náleží. *J. K. Hraše*

V Mezilesicích (v Chrudimsku, Pop. 163.) býval před novým pivovárem až po naši dobu rybník, na jehož místě nyní vinopalna se staví. Na dně rybníku vykopali dělníci tři popelnice jednu větší, již neopatrností rozbili, a dvě menší, z nichž v jedné byly dva nožíky na způsob našich nožů desertních, které prý pozlacenými býti se zdály — byly snad z bronzu. Nález ten odevzdán majiteli statku Mezilesického, svob. p. z Widersperka. *M. Lissner.*

Důležitý nález blíže Chomutova. Přírodoskumec dr. Martius vykopal u Kunnersdorfu, blíže Chomutova, v hlubině potopních hornin kost lovis primigenii, mnoho kostí lidských i zvířecích. Kosti byly rozstípany, tak že nálezce za to má, že tu za pradávna lidé lidožraví přebývali, kteří proto kosti roztlukali, aby z nich morku vydobyli. Lebky některé nesvědčí o plemeni kavkazském, podobajíce se rase australské. Blíže Suniperka našel prý v bahně stopy staveb na jehlách, vrbové stěny a kamenné zbraně.

Terpy (torp, dorp, dorfs, jež nyní ve Frieslandu a v Grőninga objevují, jsou pahrbky 200—1800 metrů dlouhé, 1—6 metrů vysové, podlouhlé neb kulaté, u prostřed zhusta zvýšené, záležející z hlíny a hnoje, v nichž se rozličně načiní, šperky a j. z časů nejrůznějších nalézají. Naveženy a nasypány byly na pobřeží proti vlnám mořským, majíce chrániti před záplavou obyvatele, kteří se na ně byli utekli s rodinou, dobytkem, nábytkem a se vším co měli. Plinius „alta tribunalia" v zemi Kaučů jistě nejsou ničím jiným, než podobné návozy. Nyní jsou na terpách dobré pastvy, na některých vystaveny vsi s kostelem na nejvyšším místě starožitného pahrbku. Z husta rozvážejí úrodnou prsť terpskou i po lodích k zlepšení zahradního a polního hospodářství. A tu bývají vykopávány sekery a mlaty kamenné, nádoby, mince římské (Nerona—Heraklia), bronzové sošky, kusy terrae sigilatae z doby Franků, nádoby k stavení, vaření a pití, stavby na jehlách, studně dřívím roubené, kolovraty, závaží tkalcovské, moždíře, kluzle, jehly, šídla, jehlice z kosti i z kovu,

mince anglosaské a francké ze 7. a 9. století, perličky skleněné, šperky se zlatými penízky a j. Z 28ti zlatých mincí, které dotud v terpách byly nalezeny, jest 11 Clotara II. († 628). Z nálezů těch patrno, že místa taková od nepaměti byla obydlena kmeny rozličnými, s nimiž rozliční národove obchodem se scházeli. V městech Leiden a Lenwarden jsou nálezy terpské nejhojněji uloženy, a kdyby terpy prokopány býti mohly systematicky, až na dno, dostalo by se vědě archaeologické jistě mnoho důkazů o živobytí lidském nejdávnějším.

Archaeologům našim k povšimnutí. A. Kuhn upozorňuje archaeology německé na to, aby dobrý pozor měli na tvar popelnic, a to z příčiny, která jistě zasluhuje povšimnutí: Staroindická domácí pravidla Açvaláyanova nařizují *o pohřbech*· Kosti mají se sbírati po desátém dni černé polovice měsíce, v den lichý, pod hvězdou, jejíž jméno toliko jednou se vyskytuje; kosti mužo mají vloženy býti do džbánu *mužského* bez ozdoby, kosti ženy do džbánu *ženského* bez ozdoby. Dle starého vykladače Náráyany znamená džbán mužský a ženský tolik co džbán *bez prsou* a *s prsoma*. I v střední Evropě bývají vykopávány popelnice s prsovitými vypuklinami, jimž archaeologové zhusta puklice štítové říkávají. Sluší tedy pozorovati, jaké kosti a šperky v popelnicích takových se nalezají, abychom se toho dopátrali, býval-li i u Keltů a Slovanů pohřební spůsob staroindický obyčejem čili nic.

Patina nástrojů pazourkových. Jako starožitnosti měděné a bronzové, ležíce v zemi, během času zelenou rzí čili patinou (aerugo nobilis) jako kožkou se potahují: tak nazvali archaeologové a geologové francouzští proměněný povrch nástrojů pazourkových, v zemi po dlouhý čas uložených, taktéž patinou, ačkoli podobnost mezi proměnou povrchu bronzového a pazourkového co do spůsobu jest příliš a z daleka vyhledána. Ovšem že má povrch z pazourku stlučených nástrojů jinou barvu a lesk nežli vnitřek čili jádro pazourku, jakž velmi snadno při nástrojích zlomených pozorovati lze, ale patině bronzové nikdy se nepodobá, leda bychom patinou proměnu povrchu vůbec chtěli jmenovati. Jádro čili vnitřek pazourku bývá více šedé, načernalé, nažloutlé, načervenalé, povrch pak bývá bílý, bělavý, někdy trochu lesklý, jako fermeží malounko natřený, někdy i mdlý. Jinobarevný povrch pazourku bývá toliko z tloušti silného papíru. Boucher de Perthes, nejlepší skoumatel doby kamené, tak zvané, domníval se, že diluviální nástroje pazourkové od antediluviálních (z doby mamutů atd.) tím rozeznáš, že ony žádné patiny nemají, tyto pak mají. Proti němu ozval se Ch. des Moulins, dokazuje, že toho rozdílu mezi dobami není. A má pravdu; neboť povrch pazourku, stýkaje se s místem, v němž byl uložen, docela přirozeně se proměňuje.

Nálezy archaeologické v cizině. (Pam. VII., 462.).

a. Římské. V Sedmihradech vykopaly zbytky města Agulum na planině blíže Maros-Porta. Nalezli stříbrné misky obětní, sochy bohů, votivní oltáře, spínadla a ozdoby šatu, nádoby, cihly silničné a přes 500 mincí od Drusa až do Hadriana (byly v hliněné pokladničce, jakou nyní děti mívají). V kantonu Freiburgském nalezena byla blíže Remunda v mechovišti 1½′ z hloubi bronzová soška Minervy, 8″ 8‴ v výši: oči a náramek na levé ruce jsou ze stříbra — darováno museu téhož kantonu. — U Kraubathu v Štyrsku dokopali se opět zdí, které jak se zdá, z bývalého římského města Sabatiney pocházejí.

b. Šest slovanských pohřebišť objeveno blíže Nového Štětína v Pomořanech. Na čtyrech z nich proskoumáno 30 kamenných hrobů, v nichž nalezli popelnice rozličného tvaru, misky s popelem, zbytky spálených mrtvol, malé nástroje a věci bronzové, ohněm seškvařené. V některých hrobech stály vedle popelnic hliněné hrnečky nikoli s popelem než *s pískem.*

c. Hroby v nižině severoněmecké. Baron von Dücker předložil společnosti geografické v Berlíně zpravu o nálezích v hrobech nižiny severoněmecké. Hroby, jež probádal, byly na ostrovech jezerních, jako u Königswaldu, v jezeře Plönes-See zvaném, 3½ míle od Stargradu, a dvou ostrůvcích v jezeře „Scharmützelsee“ u Fürstenwaldu. V pahorkatině u severozápadního břehu jezera, posledněji jmenovaného, byly popelnice v žlutém písku diluvialním, 2—8′ z hloubi mezi polním kamením; kromě šperku bronzového byly v nich kosti a kusy lebek člověčích, *velmi malých*; blíže popelnic nalezeny byly hrubé nože pazourkové. — V místě *Groneiken* ve východním Prusku byly opět prokopány některé hroby, v nichž byly střepy, spálené kosti v černé zemi. V jednom nalezena také jehlice a bronzové šperky nějakého řemení (pásu), několik ozdůbek z bronzu a železného drátu, 2 korálky jantarové a kousek skloviny. Střepy byly látkou rozličné, většina však záležela z hlíny smíšené s roztlučeným kamenim, zvláště pak s hranatými kousky červeného živce, jaký bývá v severných žulových valounech. V naplavenině německé nebývá hlína s takovými *hranatými* kaménky smíšena. Sluší tedy o tom přemýšleti, proč asi dávní obyvatelé těch končin nepřimísili k hlíně písku, jejž na místě dosti měli, aneb proč hranaté kaménky, překážející při hlazení nádoby, drobněji nerozt'loukli. Nenajdou-li se i jinde nádoby s takovým přimísením, byla by zvláštnost ta jen lokální a bez významu.

d. U města Giessen prokopali horníci v lese mohylu, v níž byla rakev z netesaných kamenů. V rakvi byla vápenitá hlína, v ní pak mužská kostra, mající na hlavě obruč, lístky a květinami ozdobenou. Na temeni ležely dva zoubkovaté kruhy, snad na sdržování vlasů Po stranách vedle lebky byly náušnice a v ohbí rukou kruhy, vše z bronzu. Ze zubů velmi zdravých scházely toliko čtyry, které mrtvole snad byly vytrženy. Zvláštní podobu mají přední zuby hořejší i dolejší, jsouce kulaté a tupé.

e. Starožitnosti keltické. Blíže Bruselu vykopali nádobu prastarou se skvosty keltickými: kus bronzového náramku, dva prstony a šest zlatých mincí s jeleny, psy a koňmi bez nápisu.

Fresky Mastricht-ské. V Mastrichtu byly v bývalém klášteře dominikánském odhaleny malby na stěně s letopočtem *1337*. Dle výkladu archaeologa Lecmanna vztahují se dotčené malby k legendě o tisíci mučennících, k životu a k učení Tomáše Akvinského i k jiným svatým.

Umělé vyšívání ze sedmého století. V farním kostele v Masseycku (rodišti malířů Eycků) dali otevříti skříně, v nichž odpočívají sv. Harlindis a Reglindis, od nichž v první polovici 7. stol. opatství v Alteneycku (ve Francích) bylo založeno. Co starší kronikáři o franských těch kněžnách vypravují, že byly velmi zběhlé v malování a vyšívání, ztvrdilo se věcmi, při kostech dotčených kněžen nalezenými. V jedné skříni nalezli kus kasuly látky purpurové s vetkaným obrazem sedícího krále Davida se slovy *Rex David*, staroklasickou majuskulí vyšitými. I písmo i spůsob umělého obrazu srovnává se dokonale s dvěma evangelii v témž farním kostele, která prý od týchž kněžen přísným slohem anglosaským ozdobena byla, tak že není pochybnosti, že kasula ze 7. stol. pochází, jakž lístek pergamenový dosvědčuje: Hanc casulam contexerunt sctae. virgines Harlindis et Reglindis abatissae, consecravit scts. Theodardus, episcopus Leodiensis, celebrarunt scts. Wilibrordus, episcopus Ultrajectensis, et scts. Bonifacius Moguntinus. V jedné skříni byly nalezeny dva závoje (vela monialia). Na jednom spatřují se zlatem do purpuru staroklasickou majuskulí vetkaná slova, svědčící, že závoj ten, sv. Harlindou spůsobený, od Erlina, bratra jejího, sv. Petru věnován byl. (Anz. f. Kunde d. deutsch. Vorzeit 1867, 322.)

Jak jinde o místní historii pečují. Dünkiršská společnost k povzbuzení vědomostí (Société Dunkerquoise pour l'encouragement des sciences) vypsala na r. 1868 odměnu (zlatou medalii a 100 franků) za sepsání prostonárodní historie Dünkiršské *pro školy obecné a nedělní*, a za rozpravu (étude) o živobytí a malbách Jeana de Regn z Dünkirchu. Na r. 1869 ustanovena jest odměna za stručnou historii průmyslu lihového v severních Francouzích.

Kde jest snadněji stavěti? Loterie ve prospěch dostavění dómu Kolínského nad Rýnem vynesla loni 170.000 tolarů; loterie ve prospěch dostavění hlavního chrámu sv. Víta na hradě Pražském rozmnožila stavební fond o 80.0 zl.

Petrohradská eremitáže, nyní snad největší obrazárna na světě, má 1631 obrazů, mezi nimiž jest 327 italských, 115 španělských, 946 nizozemských a německých, 8 anglických, 175 francouzských a toliko 65 ruských.

Anglická rodová jména. Již po 30 let mají v Angličanech a ve Walesu úřední registříky sňatků, narození a úmrtí. Regi-

[illegible] obsahuje již 39 milionů osob, dohromady 35000 jmen [illegible]. Asi r. 1000 vzala počátek v Anglicku jména rodová, [illegible] ustálené užívání Normané utvrdili. Roku 1865 bylo v Anglicku 7[illegible] rodů, nedbajíce pak odrůd a odchylek pravopisných; [illegible] že z těch dětí mělo jméno Smith 10505, Jones 9619, W[illegible]ams 6198, Taylor 5033, Davies 4547, Brown 4416, Thomas [illegible]2, Evans 3796, Roberts 3191, Johnson 2850, Robinson 2830 [illegible]. U nás by mohli starší neb mladší krajané buď z dlouhé [illegible]ile, nebo pro zábavu nebo z příčin opravdu vědeckých po[illegible]né počítání podniknouti, aby kategorie našich stálých pří[illegible]ní, která v městech až do 17. století nebývala dědičná, se[illegible]al, abychom z čísel poznali, kolik bývalo nebo posud jest [illegible] dědičných, po otci jmenovaných, kolik příjmení ptačích [illegible] zvířecích, kolik příjmení pošlo z křestných jmen a j. Byl[illegible]y z toho patrný důkaz o pozorlivé fantasii našeho národu, a [illegible] psychologických i bývalých socialních věcí dalo by se [illegible] řádného roztřídění a výkladu jmen osobních vyvoditi. Znali [illegible] kněze pensistu, který se zvláštním zalíbením pojmenování [illegible], neb zvířecí vůbec z příjmení shledával, ale nedověděli [illegible] se, kdy a kde po něm sebraný ten materiál sbíral a za své vzal.

Literární repertorium.

Zur Geschichte des Hussitenthums und Prof. Constantin Höfler. Kritische Studien von Dr. Franz Palacký, k. böhm. Landes-Historiographen etc. Prag 1868. 8°. 168.

Jest povědomo, kterak prof. Höfler se žvástavou neskromností pod rouškou „namáhavého" sbírání pramenů historických, vědecké kritiky a objektivnosti nedůvodné lži, klamné výklady o dějinách našich na ujmu a potupení národu českého slovem i písmem hlásá a rozšiřuje. Zvláště pak vybral si ku svým nájezdům dobu husitskou a krále Jiřího, o nichž nemnavným badáním páně Palackého národ již nabyl důkladného přesvědčení. Proti tomuto řádění Höflerovu ozval se nyní historiograf náš p. Palacký spůsobem opravdu vědeckým a důstojným, jímž frasovité tlachání Höflerovo odhaleno, aby dokonale patrna byla pravda historická, již Höfler zvláště spisy svými „Scriptores rerum hussiticarum" a „Magister Johannes Hus" zašpinil i znešvařil. Prvním oddělením spisu svrchu položeného dokázal Palacký, že Höfler prameny historické ani čisti a kriticky vydávati neumí, tak že ve třech jeho dílech pramenů doby husitské nesčíslné množství chybného čtení a překrucování textu se vyskytuje. Tím se stalo, že oněch tři dílů, Höflerem „s nevyslovným namáháním", od akademie pak Vídeňské velikým nákladem vydaných, historikové k badání svému nemohou užívati. Za tou příčinou hodlá historiograf náš sám znovu vydati Mladenovice jakožto pramen k poznání událostu Kostnických veledůležitý a Höflerem hanebně zešmodrchaný. V druhém dílu dokázal Palacký, že Höfler co dějepisce pramenů, i sebou samým vydaných, neumí užívati, methody že nemá, bez ladu a skladu že fakta, kombinace a domysly své fantasie rozhazuje, v pojímání celku i jednotlivostí že každou čtvrtí bloudí, nadýmaje se při tom tak, jako by v Čechách nikdo rozumu neměl, nikdo ničeho nedělal, Palacký, jemuž zhusta nerozuměl, jako by nebyl hoden povšim[illegible] [illegible]ovi, Höflerovi, mělo kořiti se vše, i když cizími [illegible] [illegible]. Ale krajané jistě již přečtli svůj vědecký [illegible] [illegible], a není zapotřebí, abychom jej dlouhou řečí [illegible] [illegible] tom, kdož badáním a spisováním historickým [illegible] Jděte a učte se od Palackého pilnosti, poctivosti, [illegible], bez niž není pravé historie!

Statuty [illegible] dle obnoveného zřízení zemského Ferdi[illegible]nandova II. [illegible] Vladivoj Tomek. V Praze 1868. 8°. 109.

Z[illegible] [illegible] [illegible] [

Že pak kvatern náš není ani *konceptem*, toho dotvrzuje pan Emler tím, že nikde toho stopy není, že desky *půhonné* bývaly přepisovány. Mluvě o důležitosti jediného původního zbytku starších desk zemských, „drahokamu z nejskvostnějšího klenotu království Českého", doličuje p. vydavatel mínění své, ve spisu „O zbytcích desk zemských" (Pam. VII. 465) pronesené, že bývaly desky původně jen knihy soudní, později pak že vkládány do nich i dějiny a j., z prvu málo kdy, později pak hojněji, až i zvláštní kvaterny trhové musily býti založeny. V kvaternu Hradeckém (kvatern odtud, že skládá se ze složek po čtyrech arších — quaterni — čili z osmi listů) činí se zmínka o deskách župních *Nymburských* (1322), k niž přidává vydavatel také zprávu o deskách Mělnických (1348), i v Pam. VII,... dotčenou: potěší se tedy každý přítel našich dějin, že i o deskách župních čili krajských stále vědomosti naše se rozmnožují. Opravdovou pak hrdostí naplňují nás vydané nyní zbytky českého práva, z nichž jde na jevo, že v *žádné* zemi Evropské nebylo i v časech pozdějších tak dokonalého právního a soudního zřízení, s jakým se v kvaternu Hradeckém potkáváme, a takové dokonalosti práva v Čechách můžeme se i za dob mnohem starších domýšleti, protože se právo ani jednou ranou nezměnilo ani za několik let tak dokonale nemohlo se vyvinouti. Jenom kdyby *právníci* naši brzy odhodlali se k tomu, by nám věc tu důležitou šíře a podrobněji vyložili. Že rukopis Hradecký, obsahující 396 vkladů, a to z doby, z níž zpráv historických nazbyt není, platně rozmnoží vědomosti naše genealogické, místopisné, právní, kulturní a jazykové, o tom může každý sám sebou býti přesvědčen bez dalšího té věci dovozování. Vydání jest správné a docela věrné dle rukopisu.

Liber primus confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus. Inchoans ab anno 1354 usque 1362. Cum licentia reverendissimi ordinariatus Pragensis opera et sumptibus Fr. A. Tingl. Pragae 1867. 8° 212.

První kniha konfirmační arcibiskupství Pražského zachovala se ve dvou rukopisech: v původním sepsání obsahujícím léta 1358—1369, a v opisu, zavírajícím v sobě potvrzení osob duchovních ku správě církví vyvolených r. 1354—1358. Nynější vydání obsahuje celý opis a část původních register až do r. 1362. V jmenosloví, jak pan vydavatel sám podotýká, jest tomuto dílu důležitému místy zapotřebí opravení, k čemuž pozornost badatelů našich obracíme.

Oznamujíce pak spis svrchu položený již po čtvrté (vydána byla již léta 1390, 1391—2, 1393—1399), činíme to již s věčším potěšením, dočítajíce se, že horlivému p. vydavateli dostalo se již hmotné podpory od J. Em. pana kardinála, od pp. opatů Strahovského a Břevnovského, od prof. Smutka, jakož i od sboru archæologického a od spolku historického v Praze, tak že jsme se brzy mohli dočkati vydání nejstarší knihy konfirmační, jíž hojný obsah genealogicko- topografický atd. každého přítele našich dějin překvapí a potěší.

Monografia opactwa Cystersów we wsi Mogile opracowana i pamięci ubiegłych w r. 1864 pięciuset lat istnienia Akademii Krakowskiéj poświęcona przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie. Dzieło w 2ch Częściach z 8 drzeworytami i 1 tablicą autografowaną. W Krakowie 1867. 4° str. VIII a 167; díl str. XIX a 251.

Monografie tato, již několik členů tovaryšstva naukového Krakovského sestavilo (Pam. VII, 321), má kromě kritické důkladnosti i tu důležitost, že se v ní po prvé po polsku pravidelně rozebírají památky *stavitelské*, což dotud v literatuře polské bylo zanedbáno. Českým badatelům historickým přibude tou monografií a přidaným k ní hojným diplomatářem mnoho paralell, tím vítanějších, čím častěji posud památek svých toliko porovnáme se *západem*, na východ skoro nadobro zapomínajíce.

Hodinu cesty od Krakova rozkládá se po rovině ves, již lid „Kopaniec" (kopanina) nazývá. V listech a v spisech nesluje ves jinak než *Mogila*, snad od mohyly Vandy, která při vsi na poli byla nasypána — jest s ní pěkný rozhled po Krakovsku. Do té vsi (nad ústím Dlubny do Visly) bylo přenešeno 1226 nadání Cisterciákům od Vislava (1218) učiněné [1]) a vystavěn tu kostel s klášterem, který pro rozdíl od mohyly pohanské „*Clara Tumba*" měl býti nazýván.

Zprvu byli opatové cizozemci (hned o prvním, Petrovi, čteme: Nequit verba polona loqui), teprvé Štěpán (1309—1319) co rozený Polák se připomíná. O zřízení a živobytí kláštera mniši sami skoro ničeho nenapsali. Z diplomatáře vyrozumíváme ne jen tomu, jak hojně klášter nadán byl statky pozemskými, než i tomu, že lidé kláštera z prvu podobnými župními povinnostmi byli zavázáni jako v Čechách. Milostí panovníků byli břemen těch zbavováni, jako dělání hradů, hotovosti vojenské mimo zemi, stráží, „przevodu," později pak (1266) byli sproštěni všech povinností, jež Boleslav Stydlivý zkrátka vyčtl těmito slovy: „...ab his servitiis et solutionibus, *stan* videlicet, *strosa*, *povoz*, *crova*, *ovis*, bobri." Týž Boleslav nařídil, aby poddaní kláštera od žádných úřadů nebyli souzeni, nežli od kláštera, před soud pak knížecí neměli jinak býti pohánění, nežli listem s pečetí knížecí (nisi cum litera *sigillo annuli* nostri signata feurint citati). Od r. 1244 vyskytuje se za příkladem poněmčeného Slezska i v Polště právo *německé*, Magdeburským, Novoměstským, Středským, Chelmińským nazývané. Na statky Mohylské dostalo se právo německé r. 1278 listem Boleslava Stydlivého, jímž klášteru dovolil, aby si v Prędocině Němců kolik chce, Poláků pak jen osm dle práva německého osadil. Václav II., král Český, kníže Krakovský, usazování se Němců na statcích Mohylských velmi usnadnil a rozmnožil r. 1294.

Ze 14. a 15. století z dějin Mohylských nic památnějšího se nevyskytuje, leda že častěji na to bylo pomýšleno, aby při universitě Krakovské seminář cisterciácký pro provincii Hnězdenskou, Magdeburskou, Ostřihomskou, Pražskou, Ryžskou a Lvovskou založen byl. Mělit novicové dle řehole své choditi na učení do Sorbonny Pařížské, což ovšem velmi nesnadno, ba nemožno bylo. O vzdělanosti mnichů Mohylských nevíme, čeho bychom se mohli domýšleti; není o ní skoro žádné zprávy. Za opata Petra Hiršperka (1460—1474) napsal Jiří ze Sambora 12 knih pro potřeby kůru (nyní ztracených), jež bratr Mikuláš obrázky ozdobil.

Za panování Jana Alberta a Alexandra dokonalo se vítězství šlechty nad kmety druhdy svobodnými, kteří odtud uvázli v chlapství a v porobě. Dálo se to podobným spůsobem a v tuž dobu jako v Čechách. Kmeti Mohylští vzpouzeli se proti novým břemenům, jež opat na ně ukládal, a musili dvakráte (1497 a 1500) hejtmanem Krakovským k poslušnosti býti připraveni. (Dipl. čís. 156 a 157.)

V šestnáctém století, v době Zikmundovské, potkáváme se v Mohyle s opaty erbovními polského rodu šlechtického dle nařízení královského z r. 1538; nebylo-li v klášteře žádného šlechtice, měl šlechtic duchovní světský opatem jmenován býti, a to s volí a vědomím biskupa i krále. Mělo se tak díti proto, že šlechta i král nepřáli si v zemi žádné veliké a samostatné moci duchovní. Ve prospěch šlechticů dáno r. 1540 povolení, že mohou osoby klášterní dědíti po rodičích a příbuzných (Dipl. čís. 165). Opatství dostávalo se nejčastěji na přilepšenou biskupům (in subsidium senatoriae dignitatis), kteří *tří čtvrtin* důchodů kláštera požívali. Mnichů ubývalo (někdy jich bylo 5) a žili i v dobrovolné i v nucené chudobě. Jiné osudy a nehody kláštera, o nichž jsou v 17. stol. zprávy hojnější, vypisuje J. Szujski dle suchopárné kroniky klášterské a dle diplomatáře.

Část umělecká, již sepsal Vlad. Luszczkiewicz, záleží z obecné rozpravy o zásluhách mnichů o umění [2]), o typu stavení cisterciáckých (s plánem kláštera Clairvauxského dle Violet

[1]) Řehole Cisterciáků záhy po Polště se rozšířila. Byliť před Mohylským založeny již tyto kláštery cisterciácké: v Lendze nad Vartou 1145, v Lukně (Wągrowci) 1147, opatství Jedřejovské 1154, v Olivě 1170, v Wąchocku 1176, klášter Šulejovský 1176, Kopřivnický 1183. Mohylský klášter cisterc. byl tedy v Polště *osmý*.

[2]) Vzpomněli jsme si opět, jak by našemu badání uměleckému prospělo, kdybychom aspoň u výtahu poznali *Theophila* (Libri tres diversarum artium: 1. de temperamentia colorum, de ratione vitri, de fusoria et metallis) a Cennina Cenini (vlašsky o prostředcích malířských). Neboť nevědouce, co druhdy umělcům bylo pravidlem, nemůžeme říci z přesvědčení, co v umění našem domácím bylo původní neb obecné, a na tom nejvíc záleží.

[illegible] Kostela a [illegible] podobá se kon[illegible] v Saské Kamenici. Za příhodné [illegible] klášterský kostel Mohylský s našimi stavbami po[illegible] [illegible] vypisování jeho pomíjíme.

[illegible] [illegible] zboží a důchodu klášter[illegible] [illegible] Mohylský. Dle něho míval klášter Mohylský [illegible] 41.[illegible]32 zlp. Konst. Hoszowský [illegible] [illegible] Mohylských, jichž bylo [illegible]

[illegible] k monografii rozpravku o mohyle [illegible] mezi [illegible] řeky [illegible] nazývané. Dle kořene Vanda vodu neb [illegible] znamená, a byla ji při ústí Dlaby do [illegible] [illegible] vody vyplynuly, nasypána [illegible] Ad. Gorczyński v úvodním přehledu [illegible] se zmiňuje.

[illegible] [illegible] s vypsáním náhrobků Mohylských od Vlad. Laszczenského, druhá pak část obsahuje diplomatář Mohylský, [illegible] [illegible] Janotou, záležející ze 196 listů z originálů a z [illegible] vypsaných. Na konci přidán jest registřík osob, [illegible] [illegible] registřík míst a důležitějších věcných jmen v [illegible] [illegible].

Z [illegible] že tovaryšstvo naukové Krakovské vydalo [illegible], v níž ničeho není pominuto, co k důkladnosti a [illegible] přísluší.

Das Grabfeld von Hallstatt in Oberösterreich und dessen Alterthumer. *Von Dr. Ed. Freih. von Sacken. Wien 1868. Wilhelm Braumüller.* 156 st. mimo předmluvu a rejstřík a XXVI rytých tabulek. 4.

Nálezy starožitnické z doby předkřesťanské čili z doby předhistorické docházejí více a více pozornosti učenců, nejen starožitníků, nýbrž i přírodozpytců, ethnografů a lučebníků. Literatura archaeologická vzrostla již v přehojný počet svazků u veškerých národů a přibývá jí tím více, čím více se množí nálezy starožitné. K nákladnějším i důležitějším spisům archaeologickým sluší přičísti i knihu výše jmenovanou, velmi úhlednou a skvostnou.

Vyjímaje nálezy staveb jehlových v jezerech Švýcarských, věcí nalezené v jeskyních a v náplavu ve Francii, sotva který jiný nález tak velkou pozornost učenců i nenčenců vzbudil jako rozsáhlé pohřebiště Hallstattské a hojné jeho starožitnosti, které již častěji, ač zlomkovitě, byly vypisovány, když se pohřebiště prokoumávalo 1847 až 1864 a dokud nebylo možná jistého a určitého úsudku pronésti pro stálé nových hypothesí novými nálezy vyvracování neb opravování. Nynější spis obsahuje podrobné vypsání věcí v Hallstattu nalezených a úvahy o jich významu pro historii národu v onom odlehlém místě žijícího v době, kde se nám památek psaných nedostává. Porovnáme-li nálezy Hallstattské se starožitnostmi v Čechách objevenými, poznáme snadno důležitost spisu p. Fr. v. Saken i pro archaeologii českou, ač spisovatel naše starožitnosti jaksi pánovitě přehlednouti ráčil. Bohužel nedostalo se našim starožitnostem ani na *jeden* rok oné podpory státní neb zemské, jako bylo popřáno Hallstattským po 17 let. Co do musea království Českého se dostalo, jest pravý úkaz bezzištné vlastenecké lásky, a Pražské museum má věci, které se hrdě po bok Hallstattským nálezům postaviti mohou, ale p. spisovateli neznámy jsou.

Podporou vlády bylo kopáno v Hallstattě od roku 1847 až 1861 se vší horlivostí a výtěžek tohoto prohledání vystaven v c. k. kabinetu antik, doublety pak byly částečně vyměněny za jiné předměty s kabinety cizími. Tou cestou dostalo se též několik čísel do musea král. Českého. Všech věcí nalezených v 993 prokopaných hrobech čítá se 6084. Ač pohřebiště již od r. 1710 a 1728 známo jest, počalo teprv r. 1847 bedlivější patrání p. Ramhauerem, z jehož ponuknutí vláda sama systematické prokopání nařídila. Sv. p. v. Sacken, ředitel c. k. kabinetu mincí a antik ve Vídni, dav věci ty lučebně zkoušeti, přírodopisně prokoumati, uveřejnil je letošního roku a p. Theod. Petter přidal k nim zdařilé výkresy.

Pro nás má, jak pravěno, spis p. Fr. v. Sacken mimo velkou důležitost. Již pohled na tabulky poučuje nás, že se podobné věci i u nás naskytují. Pan spisovatel uvádí mimo to (str. 41) podobné věci v Porýnsku, v Hessensku, v Durynkách, v Lucemburku, v Uhrách a na Moravě u Olomouce.

Hroby Hallstattské jsou 1—6′ hluboké, nalézají se buď na mírně skloněné rovině (louce) neb na úpatí lesnaté hory. Poněvadž hloubka a nálezy nic podstatného k porovnání neposkytují, lze tyto seřaditi pouze dle spůsobu pohřebního, totiž: 1) tělo jest celé pohřbeno neb zahrabáno, 2) tělo jest částečně spáleno a částečně pohřbeno, totiž zahrabáno a 3) tělo jest ouplně spáleno.

Až do roku 1853 objeveno jest 26 hrobů, roku 1854 v rozsáhlosti 4□ 22 hrobů, roku 1855: 81, r. 1856: 144, r. 1857: 96, r. 1858: 94, r. 1859: 69, r. 1860 v rozsáhlosti 120□° 60, 1861: 92, r. 1862: 45, r. 1863: 10 a 1864: 13 hrobů. Letošního roku přestalo se kopati, poněvadž výsledek byl velmi slabý a většího není lze naditi se. Nalezeno pak jest v hrobech 3696 věcí z bronzu (větší část šperky, z jantaru, skla a zlata. 182 nádob bronzových a 1244 hrnčených.

Hroby Hallstattské nejsou žádné mohyly, nýbrž hroby ploché (Flachgräber). Někdy bývá na hrobě balvan eratický, jakých je v Hallstattě hojnost. Kolem hrobu jsou buď sestavené kameny, neb je hrob urovnán a vydlážděn. Někdy je i hrob hliněný vypálený (kotlina). Z hojnosti bronzových a jiných věcí v takových hrobech objevených souditi lze, že náležely jen zámožnějším. V jednom hrobě byla ve spod deska asi 5′ 3″ dlouhá a na ní hlava kostry. Hroby nejsou v řadech, vůbec nelze pravidelnosti vypátrati, též leží chudý vedle bohatého beze všeho rozeznání zevnějšího.

Toliko to znamená se všude, že obličej kostry leží směrem od východu na západ, ruce pak podle těla, křížem na prsou, na břichu neb u bohatých ženštin zdvihnuté nad hlavou. Společných hrobů objeveno několik, rodinné hrobky tři. V jednom hrobě nalezeny dvě kostry pod páží se vedoucí (muž a žena?) a jedinými pásem spojené. Zda-li hrob mužské neb ženské tělo chová, těžko bývá určiti.

Mezi 993 hroby jest 455 popelišť, kde pouze popel zemřelého pohřben jest; kosti jsou zcela zvápenělé (kalcinirt) a mnohé bronzy poloslité. Kosti neb vlastně popel uložen jest v vypálených kotlinách. Dvakráte nalezeny spálené pozůstatky v bronzových nádobách, 13krát mrtvoly částečně upálené a částečně ale pohřbené.

Popeliště všude více věcí obsahují než pohřebiště. Hrnčené nádoby jsou dosti pořídku. U žádné kostry ať tomu neb onomu pohlaví náleží, nescházi nožík buď bronzový neb železný.

Dle druhu jsou věci v hrobech objevené: 1. Zbraně: meče, dýky, nože, oštěpy (Spere), hroty šípu, sekery, mlaty, kelty a palstavy, zbraně symbolické; dále helmy a části štítu (Schildbuckeln). 2. Šperky: Pásy, závěsky, spony, jehly, kruhy, prsteny, náručky, naušnice, kruhy do vlasů, spínadla, spiraly, řetězy, perle skleněné a jantarové, knoflíky, pošívání, amulety a symboly. 3. Náčiní: nože, pilníky, kovadliny, kleště, udice, jehly k šití, šídla, hřebíky a brousky. 4. Nádoby: kotle, vásy, mísy, naběračky a nádoby ze skla. 5. Jiné věci: náčiní kamené, hliněné kotouče, slité bronzy, litina, škváry, surové neb neupravené kameny, lastury a kosti zvířecí. Zvláštní pozornost věnuje p. spisovatel pohřbení polovičnímu totiž onomu, kde část těla upálena a část pohřbena jest. Vypisuje spůsob ten ve zvláštním oddělení čtyřicátém 4 stránky. Zdá se nám tento úkaz dosti pozoruhodný, poněvadž se šíreji o něm zmiňme upozorňujíce naše badatele, by bedlivě u nás v Čechách podobných případů si hleděli. V Hallstattě se mezi 993 hroby pouze 13krát polovičné pohřbení vyskytuje. V Olomouci nalezeny jsou v mohyle 7′ vysoké, v hloubce 5′ dvě kostry, muže a ženy s jedinou hlavou a s popelem; při kostrách byl nůž, 2 nože kamené, měděný kruh hrubé práce, kořejší část ramene a nádoba z bílé hlíny u nohou koster (Dudík). V Durynkách, v Ranisu našly se pouze lebky, dražší části těla byly spáleny: blíže lebek kámen 12′ dlouhý a kolem něho střepy z nádob. U Jeny objeveny hroby podobné. Hlava od těla oddělíti, tělo spáliti a hlavu s popelem pohřbiti je dle p. spisovatele obyčej, který se až do 7. století držel. Příkladu nalézáme v životopisu sv. Arnulfa; král Dagobert cestuje do Durynk, měls sebou mnoho dvořanínů. Příbuzný jednoho dvořanina se náhle na smrt roznemohl. Cesta se nedala odložiti a nemocného nebylo možná dále dopraviti. Usnesli se tedy příbuzní nemocného, jemu hlavu uříznouti, tělo dle pohanského spůsobu (more gentilium) spáliti a pak pochovati. Tato strašná amputace se nevykonala, poněvadž sv. Arnulf nemocného zázračně vyhojil (Vita s. Arnulfi Metens. c. 1. 512. Acta Sanctorum, ed. Venet e societ Jesu mens. Jul. Tom. IV. 18. července). Spálení těla až na ruku neb nohu upomíná živě na středověké básně a báchorky o elu z ruky neb nohy, které se z přívozu do říše mrtvých platilo. Tab. IV. ob 1. představuje hrob, kde celé tělo vyjímaje hlavu upáleno bylo; nalezeny jsou tam 3

spony spiralové, 3 kruhy, něžný závěšek, přaska a střepy z okrášlených hrnčených nádob. Tab. IV. obz. 2. znázorňuje hrob, v němž kostra ženská velmi bohatě vyšperkovaná a u jejích nohou spálená hlava; kostra obrácena jest břichem na spod. U jiné kostry bez hlavy, snad mužské, téhož položení viděti bylo podle levého boku 3 parohy jelení, 3 kusy chloritu, klín železný, nůž, 2 bronzové kruhy, malý brousek a množství lignitu. Zdá se, že hlava tohoto těla současně s jiným těsně podle ležícím spálena byla. Jinde byla celá hořejší část těla oddělena a upálena, spodní pak pohřbena. Hrob číslo 700 chová mimo popel jediné rámě zemřelého. Zajímavé je, že některé tři způsoby pohřbení se současně v Hallstattě vyskytují, což p. spisovatele k úsudku vede, že tam bydlel národ pomíchaný různých těch zvyků, a neb že snad dva kmeny pohřebiště hallštattské měli v užívání.

Mrtvoly pohřbené jsou v Halstattu oděny a vyšperkovány. Při upálení bývala mrtvola méně vyšperkována, šperky a nádoby přiložily se do hrobu k popeli.

Pan spisovatel tvrdí, že při nálezích Hallstattských ani hloubka hrobu ani spůsob pohřbení ani jiné případnosti o pohlaví neb stáří pohřbeného, o pohřbení, o národnosti nebo tom neb onom obyčeji nerozhodují. Bronzové nádoby, zejmena paláštavy a zbraně symbolické nalezeny jsou pouze v hrobech s popelem, kdež bylo nalezeno i více šperků než v hrobech s kostrami. Na základě tohoto úkazu tvrdí pan spisovatel, že bohatší a zámožnější obyvatelé Hallstattští páleni, chudší pohřbíváni bývali. Ze šperků náležejí cilindrické spiraly, spony (fibulae) ve spůsob půlměsíce s řechtacími plíškami a řetízky, dále dlouhé nahoře končící se železné pruty, hřeben z jantaru, zvonek a lastury spáleništím. Že i zde výminky jednotlivé, totiž že se i z jmenovaných věcí některé i při kostrách našly, rozumí se samo sebou. Hlavní váhu klade p. spisovatel: že takové množství prokopaných hrobů a v nich objevených věcí žádného jednostraného úsudku neb theorie nedovoluje.

Nyní následuje podrobné vypsání znamenitějších předmětů. *a)* Mečů: Hallstattské meče rozeznávají se od jiných tím, že jich rukověť je delší; kdežto obyčejně rukověť bronzových mečů obnáší 2½‴ až 2½″ jest tato u Halštatských 3″ až 3½″. Tab. V. obrz 7. podává výkres meče, který se meči v Zvoleňovsi nalezenému a v museu našem chovanému docela podobá. Mimo vzácné meče z bronzu nalezeno jest množství mečů železných v Hallstattě. Rukověť jsou buď z bronzu, z kostí neb ze dřeva. Forma železných mečů podobá se bronzovým. *b)* dýk: bronzových dýk je velmi málo, větší část jest železných s rukovětí z bronzu neb látky jiné. Při jedné dýce byla skvostná pochva a rukověť perlami a figurami ozdobená. Krásná bronzová dýka od Hradce Králové chová se v našem museu a mimo to ještě jedna bronzová se zbytkem pochvy kožené nalezena kdesi p. Krolmusem. *c)* Hroty z oštěpů bronzové jsou pouze dva, ostatně velké množství železných tvaru nejrozmanitějšího. Z bronzových hrotů se jeden našim podobá; ale tak krásných a formou ušlechtilých bronzových hrotů jako v našem museu v Hallstattě nebylo. Zajímavý jest hrot ocelový leštěného povrchu v hrobě čísla 937 (popelný), jest tak tvrdý, že nejtvrdším anglickým pilníkem sotva lze jej rýpnouti. U mnohého hrotu vystupuje žebro neb jádro znamenitě asi tak jak nyní u bodáku. Mezi 50 kusy není jednoho, aby byl podoben druhému. *d)* Hrotů šípových bronzových nalezeno pouze 6; železné scházejí docela. Nezdá se, že působením času ouplně zetlely, poněvadž ještě subtilnější věci železné ouplně se zachovaly; spíše může se s p. spisovatelem za to míti, že obyvatelé místo kovových hrotů ostrých kostí z ryb užívali. Hrotu s háčkem, jaké naše museum chová, v Hallstattě nenalezeno. *e)* Palštávů a keltů objeveno množství jak bronzových tak železných; pan spisovatel dokazuje, že těchto nástrojů jak v době bronzové tak v době železné a v poslednější u větší míře užíváno bylo, a že tudy za důkaz stáří sloužiti nemohou. Po vynálezu železa neměnil prý se tvar nástrojů tak náhle nýbrž napodobil tvar bronzový. Bronzových keltů nalezeno 20, železných přes 100. Bronzové kelty byly až na jeden v hrobech s popelem, železné v hrobech všech tří způsobů. Některé jsou okrášleny proužky (i též u nás). Našel se též palštáv železný s oušky bronzovými. Jak je bronz se železem spojen, nelze udati. Na straně 41. praví pan spisovatel, že mlaty s jedné strany ostřené s druhé špičaté, jakých v Čechách máme, v Hallstattě scházejí. *f)* Zbraně symbolické jsou kliny neb sekerky hornickým sekerkám neb uherskému Csakanu Fogos podobné. Takových zbraní z bronzu sebráno 7 kusů ve hrobech s popelem. Tři byly ozdobeny koníčkem primitivního tvaru. *g)* Ze zbraní chránících uvádějí se dvě helmy neb přilby bronzové. První je ovalová a svědčí tomu, že lebka nebyla kulatá nýbrž stlačená, elipsová (Dolichocephalus). Helma má malý nízký již opravovaný hřeben, dvě dírky po stranách k upevnění pásky podbradní a kolem malé knoflíčky k upevnění podšívky. Helma je z dvou kusů bronzu vykovaná, části pak nejtky spojené. Druhá přilba též z bronzu, podobá se nízkému kulatému klobouku s úzkou střechou, má též dvě dírky pro pásku podbradní a záleží z jediného kusu kovu. Tato přilba je zcela originalem nepodobajíc se ani římským ani petruským. Další nálezy jsou zbytky brnění — nejspíše pokrývky ramen a vypukliny štítu (?) rozličné velkosti. Pan spisovatel považuje tyto co specialitu hallsttatskou; dle popisu rovnají se ale velmi nálezu Jaroměřskému ano i Bechynskému. Misky takové prý jsou vždy do sebe složené na spůsob urovnaných talířů. Též jsou nalezeny v Hallstattě trubky na spůsob polnice, jichž se snad i co hudebních nástrojů užívalo. U Perješe v Uhrách objeveny jsou prý podobné ale menší s eliptickým rozšířením spodku. Perješské trubky jsou též i v našem museu, nejsou ale nic jiného než kování kožených přilb římských, do kterých se chochol upevnil. (Viz Wilsona starožitnosti římské v Panonii.) *h)* Ze šperků udávají se předně pásy. Mužové i ženy nosívali pásy dílem kolem těla, dílem přes rameno (en bandelier). Nalezeno jich v Hallstattě přes 50 kusů.

Pás takový záležel z tenkého bronzového plechu, na kůži neb tkaninu přišitého. Velmi obšírně popisuje p. spisovatel okrasy ražené na těchto pásech; příčinu toho dozví se čtenář na konci spisu, kde se z nich odvozuje vliv východní, etruský a nordický. Jeden pás (díl) ze zlata v hrobu s popelem osoby ženské měl hrubé ražené ozdoby. Hlavně se razívali koně, labutě (snad naše kachny?) a lidské postavy. Pásy jsou prý u horáků v oblibě jako až podnes ve Štýrsku, v Tylořích a Švýcarsku. (I u nás pásy jsou známy od jaktěživa, ano všude a vždy, jak se toho dočítáme ve všech dávných spisech; jedině nynější cilindrový kroj pásu nezná.) V Hallstattských hrobech pozorováno též, že se i pásy kolem krku nosily, tedy příklad velmi starý kravatlů. i) Závěsí. Příklad závěsí na pásu je dosti vzácný, na dolejší obrubě pásu zavěšeny jsou řetízky s perlami, končící na spůsob třepení. Kulaté závěsí na šat k připevnění s plíšky visutými: Tab. XIII. obr. 8. podobá se sponě želenické v našem museu chované. I závěsí z pleteného drátu a visutými plíšky našlo se dosti v Hallstattě. j) Spony Agrafy: Těch objeveno celkem 400, nejvíce závitkových, některé kolosalní velkosti a těžké až půl libry (viz v našem museu posledního času u Písku nalezené fibule závitkové). Též spony obloukové na spůsob římských fibulí, ač původního tvaru. Na jednom obloučku spony jsou navlíknuté perle ze skla a jantaru. Spon závitkových a obloukovitých bývalo v jednom hrobu více, spon s visutými plíšky, vyjímaje jediný případ, vždy po jednom kuse a vždy v hrobech s popelem. Některé spony měly podobu zvířete. k) Jehel nalezeno 300. Dílem jsou to jehly kratší do vlasů, dílem jehly dlouhé, kterými se šat přes prsa spojoval. By taková dlouhá jehla při nahnutí těla nepíchala, jest na dolejší části (špice) pouzdro z kosti. Jehlic do vlasů radialně kolem hlavy položených míval hroby až po 12. (P. spisovatel nepřipomíná, že spůsobem tím až po dnes ve Vlaších a Španělích jehlice do vlasů se zapichují.) L) kruhy. Hrob, který by kruhů neobsahoval, je vzácnost. Na rukou pozorováno až i 8 kruhů, vždy na pravé ruce více než na levé. Těžkých hrubých kruhů nacházeno velmi zhusta, kruhy nákrční 5krát, tolikrát i kruhy na nohou. Též se našly kruhy z uhlí hnědého, z bituminesního dřeva, z rohu černého ano i kruh zlatem platovaný. V jednom hrobě pozorováno, že obě ruce kostry jediným kruhem provlečeny byly. Prsténky nošeny jsou z větší části na pravé ruce na prostředním prstu. Naušnice nalezeny veskrz jak u mužských tak u ženských i u dětí. Závitků zlatých shledáno 11, a to 10 v hrobech s popelem, jeden při kostře. Při drátu zlatém jsou vždy oba konce uměle spojeny, spůsob to, který i v našem museu na závitkách Královéhradeckých a Roupovských pozorujeme. Zlato prý mělo u obyvatelů Hallstattských ohromnou cenu, proto prý se jen objevuje co tenký drát neb tenounký plíšek. (Máme za to, že se vůbec obyvatelům jak Hallstattským tak i naší vlasti zlato ve spůsobu drátu a plechu dostávalo. V našem museu chovají se závitky zlatého drátu 1‴ silného. Mimo to nalezen i u nás na Žižkově drát dutý, jaký míval staří Helenové.) Spiraly drátěné byly v Hallstattě pouze v hrobech s popelem. Kovolitectví stálo u obyvatelů Hallstattských (neb snad u těch, odkud Hallstattští své bronzy kupovali) na znamenitém stupni dokonalosti. Tak nalezáme malounké kroužky (4‴ v průměru) lité, kde ještě čípek

ci kadlubu neupilován se nalezá. (I v našem museu podobných kroužků hojnost.) Ještě menší kroužky 1‴ nalezené na kostře dětské byly z plechu ražený. I skleněné věci jsou podivuhodné, mezi jiným kroužky cilindrovité, 1″ až 1½″ silné, tak tence provrtané, že toliko nit provléknouti možná. Podobně vrtány jsou i perské perle z kosti, což zajisté obrovskou pozornost, trpělivost a zručnost vyžadovalo. Perli jantarových je více plochých než kulatých. Vřeten z hlíny je mnoho, ač malých a lehkých, kromě jednoho velkého s pupky na kostře mužské. Knoflíků zlatých a bronzových, k pošívání šatu, zubů vlčích a kančích, parohů jelenních též dosti nalezeno. M) Náčiní: nože bronzové (u nás nože viz Levý Hradec), kudly, nástroj ku škrabání snad kožní (viz u nás znovu ze Smíchu a Korna, poslední od P. Krolmusa co žezlo uvedený), kovadliny, pilníky, kleště, šídla, jehly k šití, lžičky do uší (viz u nás Želenice), pinsety (viz u nás Čižkovice), brousky a kameny k leštění. N) Nádoby: kotle, vědra, vásy, nádoby k nabírání, naběračky atd. O) Litina a škváry: měď, kterážto prosk.manná sestávala z následujících částí: 47.55 mědi, 52.15 bismutu, škváry záležely z 37.20 kyseliny křemičité (Silizace), 16.14 kysličníku železitého, 9.72 vápna, 3.58 hlinité země, 1.2· magnesie, 1.32 obnášela ztráta. P) Jiné věci: nespracované kameny, lastury, zvlášť cordium tuberkulatum a Murex brandoris, kteráž poslednější v středozemním moři přichází, kosti medvědí, vlčí a kančí. Tryzny nad mrtvolou nebývaly prý odbývány, ponévadž by se místo samé spíše lnátové kosti nalezaly.

Pan spisovatel věnoval zvláštní péči lučebnímu proskoumání bronzů, vyzvav k tomu znamenité lučebníky p. Šomarugu ve Vídni a Fellenberga v Zurychu. Výsledek byl následovný:

	Měď	Cín	Olovo	Železo	Nikl	Stříbro
Palstav	89.07	9.60	0.50	0.26	0.57	—
Kroužky	85.19	13.22	0.70	0.19	0.54	0.16
Nárameník	89.14	9.90	0.38	0.13	0.01	0.10
spona závit.	89.92	9.02	—	0.06	0.71	0.14
pás	87.93	11.3	0.61	0.19	0.63	0.13
kruh	90.04	9.4				
jiné knofl.	93.11	6.89				

Jest tedy dokázáno, že měď mezi 68 až 93%, cínu 6 a 13% přechází a tedy žádné pravidlo se určiti nedá. Pan spisovatel neklade tedy velkou váhu na lučební rozluštění. Hlavně hledětí sluší k duševnímu vývinu obyvatelstva, totiž k dokonalosti, technické zručnosti a formě umělecké. Obyvatelé Hallstattští měli dosti velkou zručnost při lití a kování kovu. Množství cínu dělá bronz tvrdý a křehký, který před kováním nahřáti a rychle zkaliti se musí. Tento, v novější době D. Arcetem opět nalezený způsob tvrdý bronz ke kujení upravovat, znali již obyvatelé Hallstattští. (I u nás v Čechách muselo býti cos podobného, jak tomu duté pružné kruhy náhlavní, u Písku a Strakonic, Boušovic a v Rondnici nalezené nasvědčují.) Měď k Hallstattským bronzům upotřebená je Štyrská. Přísada Niklu jeví se co modrošedá platina již na první pohled. Co do technické zručnosti je u Hallstattských kování (Treiben) dokonalejší než slévání bronzu. Větší věci lité jsou v kadlubech pískových, k menším sloužil model z vosku. Pilování a leštění dělo se pískovcovým kamenem. Letování čili spájení částí tvrdého kovu pomocí lehce tekutého neznali; ale ocel jim byla známa. Zlato je dle lučebních zkoušek Fellenbergových ze Sedmihradska. Cín byl vždy smíšen s olovem, neví se tedy odkud pochází. Olovo čistě nalezá se pouze co výplněk v nádobách. Co zvláštnost považovati sluší dovednost vykládání jantarem. O dokonalosti v sklářství již promluveno.

Ve zvláštním článku popisuje p. spisovatel věci na Halberku objevené, které podávají světlo o dolování za doby pohanské a Římské. Vydělané kůže, tkaniny a jiné věci málo se srovnávají s Hallstattskými.

Jiné oddělení sjednává o poměru k archaeologii a významu Hallstattských hrobů. Ploché hroby nerozhodují pranic pro poznání národu neb času, podobné jsou i jinde (p. spisovatel uvádí mnoho příkladů z *Severních* Němec — z Cech jména Brozan, Horzin, Sudomierz, Jecowitz, z čehož jde, že čeď Kalinu z Jithensteinu). V severním Německu převládá spalování, v jižním pochovávání mrtvol; z Cech uvedeny jsou co příklad spálení a uchování popele Bydžov, Slanská Hora a Teplice. Smíšenina věcí bronzových a železných na jednom pohřebišti uložených je zvláštností, podobného cos pouze v Saggauthalu a v Strettwegu v Štyrsku pozoruje se. Věci v Hallstatté nalezené patrejí do periody bronzové, ponévadž stejného tvaru jsou a v ornamentice mají stejné okrasy (čárkování), které pan spisovatel slohem bronzovým pojmenoval; jest tedy nepodstatné, zde dobu bronzovou a železnou rozeznávati. Původ by asi byl tedy asiatsko-italský, což první periodou nazvati slušno. Do druhé periody patřily by dvousečné meče s jilcem křížovým (Parirstange), zakončené knoflíkem ve způsob houby, puklice štítové, spony polokruhové neb trojhranné, propletání páskovité, v němž postavy zvířat, lidí a bylin, vykládání kameny a sklem; jest to sloh germanský neboli nordický. Bronzy jsou východního, železo severního původu. Ornamenty Hallstattské podobají se nejvíce těm, které se vidí na věcech, nalezených v stavbách kůlových v jezerách Švýcarských. Že mimo lučební sloučení bronzu jest hlavně též pozora bráti na tvar a okrasy, poučil nás před dávným časem náš slavný badatel archaeologie české p. J. E. Vocel, což ale v spise pana F. von Sacken podotknuto není. Žeby vždy při věcech Hallstattských forma neb ornament východní italský neb severoněmecký a proto germanský původ naznačovaly, zdá se nám při vší objektivnosti, kterou si pan spisovatel vyhražuje, předce dosti subjektivním. Jest to zajisté zvláštní výsledek bádání v archeologii pohanské, že tytéž věci od každého učence jinému národu se přisuzují. „Materialu hojnost, systema též" pravil Blackmor při zasvěcení musea v Salisbury, „jen suma veškerých věd nám svým časem dokáže, že národy v dětinském stáří ničím se od sebe neliší; domníváš-li se již, že jsi rozdíly a zvláštnosti ustanovil, objeví se tu nález, který tyto rozdíly jako chybující článek řetězu v jediný celek spojí a tvá soustava ztrácí podstaty." „Tuto část archeologie nelze třídíti dle národů, jest to archeologie lidského pokolení vůbec." A dále: „Posud nabyto jen makavých komentarů k sporým historickým zprávám starých, a ty se bohužel na mnoze ničím neliší od psaných komentarů klasiků věku 16." Pokud Blackmorovo vyjádření schvalovati možno a jak jemu rozuměti, ponecháváme znalcům a badatelům archaeologie pohanské, nedovolujíce si co nepovolaní úsudku.

Odkud pocházejí starožitnosti Hallstattské? Na tuto otázku odpovídá p. spisovatel v následující smysl: Mnoho věcí pochází z ciziny; zejmena těch, které se staroitalským podobají. Vliv severní nedá se též upříti. Mnoho věcí jest ale hotoveno na místě. Víme, že se velká část slévaren našla; tak stávala slévárna v Štyrsku na Plebači blíže Hradce, v Mutterdorfu, v Uhrách, ve Švýcarsku, Kodani a jinde. Že i v Hallstattě slévárny byly, tomu nasvědčují zbytky voskových modelů. Kovu bráno k liti, jaký se nalezal, pročež sloučenina spěže nám žádného vodítka nepodává, jedině zde rozhodují okrasy neb kulturní moment. (Opětné opakování svědčí nám, jakou váhu p. spisovatel na kulturní moment klade.) Nyní rozpřádají se obšírně důvody o vlivu asiatsko-etruském. Vyjímáme z nich následující: Tytéž formy okras se často opakují u rozličných národů stejného plemene neb po dlouhém čase i u téhož národa. Kultus je u veškerých národů z doby bronzové ctění přírody jako v Asii, a mnohé obyčeje udržely se až podnes jako ohně svatojanské. Stejné náboženství podobná symbolika. Ne všecko považovati jest za symbolické, tak je kříž cosi nahodilého, jinak ale kruh a trojhran. Dle tvaru okras jsou tedy věci asiatsko-etruské s vlivem severním, resultat pak: Větší část věcí pracovaná na místě, jiné značí etruský import.

Do které doby slušno klásti Hallstattské bronzy? K zodpovídání této otázky porovnávají se bronzy Hallstattské s jinými (i s Českými mimochodem jako Kopidlno, Jecovitz) a kladou se do doby předgermanské, do druhé asi polovice druhého tisíciletí před Kristem, a ponévadž i římských forem nalezeno, tedy soudí se, že nad obyvateli Hallstattskými Římané vládli.

Kterému národu přináleželi obyvatelé Hallstattští? Pan spisovatel uvádí mnoho negativních důkazů, by poslez z Ptolomea, Tacita a jiných dokázal, že asi to byli Keltové, snad kmen Tauriský, národ již ale pomíchaný, jak tomu dvojí způsob pohřbení totiž upálení a zahrabání svědčí. Kolem Hallstattu jest prý mnoho keltických jmen až podnes. Proč právě při uvádění náhledu Šafárikova a Surovéckého, že v oné krajině bydleli Slované, tak znamenitý vykřiknik vytištěn jest, nevíme: vždyť se Šafárik a Surovécký snad více neprovinili než jiní, panem spisovatelem uvedení hříšníci bez tištěného zvolavníku.

Dále uvádějí se Římské památky v Hallstattě a co závěrek velmi praktický, vysvětlení přiložených tabulek. **Bm.**

Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis ins 16. Jahrhundert. Fünfter Band. Herausgegeben durch die historische Commission bei der königl. Academie der Wissenschaften. Leipzig 1866. 8 509.

Díl tento obsahuje historické a biografické zápisky Burgharta Zinka, zkušeného kupce Augšpurského z let 1368—1468,

nikoli dle původního rukopisu, jehož se nikde dohledati nelze, nýbrž dle tří opisů, z nichž ani jeden z 15. stol. nepochází. Vydání učené a kritické.

Corpus inscriptionum Rhenanarum, consilio et auctoritate societatis antiquariorum Rhenanae edidit Guil. Brambach, praefatus est Fr. Ritschelius. Elberfeld 1867. 4° XXXIV. a 390.

Ačkoli Ritschel, učenec chvalně známý, toto sebrání skoro všech nápisů římských v Porýnsku velmi vychvaluje: nekupuj dílo kvapné práce, čekaje raději, až Mommsen podobné sebrání vydá, do něhož lze se naditi, že bude správnější a spolehlivější.

Acta Regum et Imperatorum Karolinorum digesta et enarrata. Die Urkunden der Karolinger gesammelt und bearbeitet von Th. Sickel. Erster Theil: Urkundenlehre. Zweiter Theil: Urkundenregesten. I. Abtheilung. Gedruckt mit Unterstützung der k. Akademie der Wissenschaften. Wien 1867. 8°.

Vydavatel originály proskoumal, listy pravé od nepravých neb podezřelých odloučil, tak že dle zdání znalců dílo toto co do kritiky veskrz jest dokonalé.

J. Brandis: Das Münz-, Mass- und Gewichtswesen in Vorderasien bis auf Alexander den Grossen. Berlin.

Böckh, Hultzsch a Mommsen podobným badáním mezi učenci se proslavili, tento pak spis opravdu slusí nazvati korunou dosavádního o té věci spisování: tak jest důkladný, hojný a dokonalý.

Groby, trumny i pomniki królów polskich na Wawelu.

Stařičký Ambr. Grabowski, který Krakov historicky jako znova vystavěl (Pam. VII, . . .), vydal po druhé spis svůj o hrobech, rakvích a památnicích králů Polských v katedrale Krakovské, po prvé r. 1832 vytištěný, o němž se proto zmiňujeme, abychom novým činem dotvrdili, že si Poláci více váží vzácných památek kostela svého, než-li my přehojných památek svých v kostele na hradě Pražském, o čemž se každý bohužel z písemnictví našeho může přesvědčiti.

Die Kirchenmöbel und Utensilien aus dem Mittelalter und der Renaissance in den Diöcesen Cöln, Trier und Münster. Herausgegeben von Chr. W. Schmidt. Trier. fol. seš. 1—6, 35 obrazů.

V kterých zemích lidem na zvelebení průmyslu opravdu záleží, přičiňují se horlivě k tomu, aby kromě dlouhých theorií poskytli krajanům svým i cizincům platných vzorů, které by pro slohovou důslednost a příhodnost forem k napodobování i k samostatnému tvoření nejlépe se hodily. Středověk pak pro stálé dělání věcí některých takové dokonalosti dospěl, že lidé přemýšliví rádi se z něho poučují, tytýž i velikých hmotných prospěchů z toho nabývajíce. Za tou příčinou vydány i tabule tohoto spisu, obsahující věrné vyobrazení monstrancí, kalichů, cíborií, kadidelnic, svícnů a relikviářů, které jednak o řemeslném umění středověku zřetelně svědčí, jednak umělcům snadno mohou býti příčinou buď k napodobování nebo k motivům a dílům jakýmkoli. *U nás* na takové věci nikdo nepomyslí a groše na ně nevydá, tak že krajané po cizích vzorech musejí se shánětí, čímž vědě domácí i zisku velmi málo posloužено bývá. Proto zůstáváme za jinými národy, kteří po agentech věci naše řemeslné i umělecké skupují, tak že jich snad ani nebudeme míti s dostatek, až i k těmto potřebám bedlivěji pozornost svou obrátíme.

Mindesmerker af Niddelalderns kunst i Norge. Udgivne af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring med Text af Nicolaysen. Christiania. Chr. Fünsbergs Forlag. 1855. Qurfolio. 10 tabulek kamenopisných. 4 archy textu, předmluva a dedikace.

Zvláštním zjevem v umění stavitelském jsou stavby dřevěné, dávnověké, které se posud v Norsku zachovaly. J. Ch. Dahl upozornil již před lety na tyto stavby a stalo se jeho přičiněním, že sestoupil se v Norsku spolek přátel umění domácího, který si za úkol vytkl, o zachování stavitelských památek pečovati. Členové toho spolku skládají se i z nejvznešenějších rodin Norských. Kromě opatrování vzácných památek stará se spolek i o to, aby o nich, pokud možná, všickni přátelé umění se dověděli a jimi se potěšili, vydávaje za ton příčinou: „Indbydelse til at intraede i Foreningen til Norske Fortids Mindesmerkers Bevaring“ a jiné spisy. Podobná publikace má titul svrchu položený, a vyznáváme, že vydání to pro úpravnost a dokonalost k nejlepším spisům podobného obsahu přičísti sluší. Spis ten podává nám stručné vypsání a dobré vyobrazení starých stavitelských památek Norských, dřevěných i kamenných.

Stavitelských památek ze dřeva máme vůbec velmi málo; toliko země, ležící v severní části Evropy, zachovaly posud i stavby takové, jejichž původ až do XI. století položiti sluší. Tak nalezáme kostely v místech Urnes, Soyen, Gardmo, Gudbrandsdalen z téhož století, kostely v Borgundu, Syonu, Stedje, Hafslo, Thorpe, Aals, Hemsdale, Gols-u, Hallingdalu, v Hitterdalu atd. z XII. století. Dřevo tedy, které u nás za stavivo netrvanlivé a snadno trouchnějící považováno bývá, jest v Norsku i stavivem monumentálním. Ačkoli v starých kronikách a spisech velmi často se dočítáme, že u nás v Čechách stavby ze dřeva bývaly velmi oblíbeny, přece o rázu a spůsobu jich ničeho nelze se domysliti, protože záhy za své vzaly a stavbami kamenými nahraženy býti musily, o čemž se ovšem ani „Kurzer Abriss der Geschichte böhm. Baukunst“ v „Mittheilungen“ nezmiňuje. Čítáme též, že Slované na pobřeží a na ostrovech moře Baltického bydlící chrámy a pevnosti dřevěné mívali. a že stavby jich hojnými okrasami byly ozdobeny: poněvadž pak jsou okrasy staveb Norských tak prapůvodní severní a přese všechno křesťanské jihozápadní působení takové uchylky ukazují a že věci starožitné, v zemích historicky slovanských se nalezající podobné okrasy jeví a od učenců i Slovanům připisovány bývají: pročež nyní o spůsobu staveb Norských šíře promluvíme.

Kostely Norské °) jsou zvláštního půdorysu. Kolem středního místa jest nižší chodba (obchoz) buď sloupy, neb lodí. plaňkováním neb pažením oddělená. Někdy se opakuje taková chodba dva i třikrát, a to tak, že bývá druhá chodba nižší než první, třetí pak ještě nižší než druhá. Poslednější čili vnější chodba jest zapažena, ostatní pak chodby toliko sloupy od hlavní lodi oddělené, postranní lodi představují; prostředek bývá rovně nebo polokruhem uzavřen. Často vystupuje uprostřed lodi jakési věžovité vyvýšení, při stavbách pak pozdějších opravdová věže se vypíná. Vazba krovu bývá viděti jako v starých basilikách. Sloupy, pažení a trámy krovové jsou řezbami okrášleny. Oken málo kdy najdeš; jsouť místo nich toliko díry neb zářezy v pažení. Střecha vysoká, stojatá prkny neb šindelem pobitá. Co zvláštnost též podotknouti sluší, že uvnitř lodi kolem stěn lavice umístěny jsou, připomínajíce na lavice u nás v selských staveních obyčejné. Okrasy, neboli řezání na sloupech i na trámech, pažení, dveřích a zábradlí jest ryze norského původu; jediné irské staré skulptury a malby něco podobného projevují. Jest to ono známé fantastické proplétání řemínkové a tkanicové kolem zvířat báječných, jimž někteří irské, jiní norské, jiní keltické říkají. Někteří učenci kladou v tyto okrasy hluboký symbolický smysl pohanský ano i křesťanský, čehož jiní popírají; ale v tom se všickni shodují, že ty okrasy jsou originální a že opravdu národům severním náležejí; „art celtique“ přese všechnu příbuznost s norským uměním podstatný rozdíl ukazuje. Nicolaysen rozdílu tomu dobře porozuměl. Tane nám tu na mysli, čeho jsme se byli dočtli o dřevěných stavbách a chrámech severních, dávno poněmčených Slovanů, jichž znamenité vzdělanosti i staří horliteié křesťanští i úhlavní jich nepřátelé nemohli se dost podiviti. Kdo jim stavěl a ozdoboval chrámy? Nejspíše že sami. Čeho si oni od jiných, jiní pak od nich v umění vypůjčili, toho my ovšem, jsouce vzdáleni od břehů Baltických, nemůžeme dolíčiti. Norští badatelé tvrdí, že fantastické ony okrasy, ano i zvláštní disposice chrámů z doby pohanské v křesťanství přešly, čemuž jistě každý přisvědčí.

Mimo stavby dřevěné, řekli bychom slohu národního, jsou též v Norsku stavby pevné, kamenné, velmi staré. Tak prý pochází malá kostelní stavba v Mosteru z roku 996; staré basiliky jsou v osadách Aker, Granvalden, Ringsacker v Hedemarken a j. Kostel v Hedals-u (tab 1.) překvapí každého pozorovatele. Jest to malá, ale velmi malebná stavba kostelní, na vršku vystavěná a zdí obehnaná. Kostel jest jednolodní s křížováním a obvyklým obchozem. Křížování jest stejné výšky s lodí, upro-

*) Z Wangu přenešen byl dřevěný kostel do Brückenberka v Pruském Slezsku, byl však z velké části předělán a znovu vystavěn.

střed pak, kde se břevna křižují, vypíná se štíhlá věž. Obchoz jde kolem prodloužené lodi pouze až ku křižování. V průčelí jest upravená kobka, stranou kostela zvonice, v níž dva zvony visí. Tabulka druhá znázorňuje řezbu kolem hlavních dveří a kování. Méně malebný jest kostel v Reindlis-u: Kolem vysoké lodi, půlkruhou jakousi apsidou končící, jde nižší obchoz, mající v průčelí výpustek, kobku; loubenice nad vchody postranními nejspíše povšimnutí zasluhují. List 5. znázorňuje detail stavby. Za vzory těžnosti sluší považovati kostelíčky v Hurmusu a Lomensu, jichž výkresy tab. VII., VIII., IX., obsahují. Kostel v Hurmusu jest v půdorysu podlouhlý čtverec s obchozem; kostel v Lomensu jest podobný čtverec s obchozem, k němuž užší presbyterium s polokruhou apsidou přiléhá. Obchoz jest nižší než loď, nad níž se zvonička vypíná. Okrášleny jsou obé stavby přehojně a vkusně. Co zvláštnost vyniká vyřezávané podkroví obchozu, jakéž dosti zřídka při norských stavbách vyskytuje. Že při veškerých stavbách trámoví střech jest okrášleno, není zapotřebí dotýkati.

Na tab. III. a IV. vyobrazena jest basilika v Ringsakersu, stavba to kamená zdi velmi mohutných, již přestavěna a zvětšena, což ve výkresu tmavším a bledším čárkováním naznačeno jest. Co přistavek značí se prodloužení presbyteria a křižování. Kugler vypravuje, že basilika dle francouzského způsobu sklenuta jest; i půdorys poučuje nás, že klínovité sůžování lodi ve Francii oblíbeným jest. I naše basilika sv. Jiří na hradě Pražském jakési klínovité sůžování v půdorysu ukazuje, ač stavitel, jak se praví byl ze Řezna (?). — Hlavní loď jest nepoměrně proti postraním lodím široká a kulatými sloupy od nich oddělená. Presbyterium a postraní lodi jsou nižší než hlavní loď, a nad křižováním břeven vypíná se věž, stanovou střechou a v rozích malými vížkami ukončená. Loď hlavní sklenuta jest valeným klenutím, klenutí pak vedlejších lodí opírá se co čtvrt kruhu proti stěnám hlavní lodi (počátek to opěracího klenutí při stavbách gotických čili starofrancouzských). V starší části kostela jsou otvory (okna a schody) polokruhem sklenuté, v pozdějších pak přistavcích již lomený oblouk, ač jednoduchý se vyskytuje. V levém ramenu křižování jest krytba. Kostel v Ringsakeru není toliko v Norsku, než i vůbec v historii stavitelství velmi důležitý. Schvalujeme tedy píli, kterou veškeré vyobrazení jeho kreslena jsou. Přáli bychom si, by i naše památky stavitelské podobným způsobem uveřejněny byly, abychom také dospěli tam, kde byli v Norsku již před 13ti lety. Musíme si odvyknouti obyčejnému vyobrazování malebných pohledů, na něž se laikové rádi dívají, a přivyknouti přesným vědeckým výkresům. — Kamenopisné přílohy spisu, o němž jsme se tuto šíře zmínili, jsou kresbou i vyvedením dokonalé; méně se nám líbí text, který zhusta toliko vyčtení stavitelských vlastností obsahuje, událostí historických jen leda bylo se dotýkaje.

Bm.

Registřík věcí.

Antifonář český ve Weimaru 241.
Appellační registra 367.
Appellování do Krakova 329. — do Prahy 222. 363 sld.
Aquamanile 591.
Archaeologická sbírka v H. Běškovicích 577.
Archaeologie ruská 584.
Archidiakonat Týnský 1573. 442.
Asketické čtení 349.

Berně poddaných 381, b. r. 1543—1556, 545.
Bible Jaroměřská 552. — česká v Moskvě 698.
Brakteaty české 612.
Brány Čáslavské 16. 17. — Krakovské 329.
Bronzy, chemický rozbor 205. — Rozbor bronzů Hallstattských 619. — Odkud pocházejí 181.
Bulharů živobytí národní 115—138.
Bulla Otakara I. 483.

Castellum ecclesiae v Čečelicích 291, v Kostelci n. Orl. 91, v Kyjích 52, v Lipoticích 156, v Potvorově 52.
Cechy, bratrství mezi nimi 101.
Cisterciáci v Polště 618.
Clo na Vltavě 1—16.
Codex grandis kláštera Podlažského 325.
České knihy v Děčíně 325.

Dědinici 291.
Dekanáty r. 1573: Doudlebský 596, Klatovský 224, Kozlanský 413, Plzeňský 224, Rokycanský 224.
Deník Hynka z Vrbna 1611. 454.
Desky zemské 465, — d. z. Mělnické 589, — d. župní (krajské) 466, — desk zbytky původní 616.
Dextera Dei 491.
Disputace na universi Pražské 311.
Domy v městech král. 547.
Dřevěné stavby Norské 625.
Dům šlechtický v městě 371.
Dvě neděle (v nálezích soudních) 369.

Emaily v hrobech 180.
Erb biskupství Pražského 488. 489 (první na pečeti 488). — Buzický 69. — Dražických z Dražic 488. 489. — Džbanovských z Džbanova 356. — Kasejovský 71. — Klíčemburský 71. — Klusákův z Kostelce 356. — Kozlanský 378. — Náchodský 392. — Nebřehovský 71. — Okrouhlických 361. — Olbrama ze Škvorce 490. — Sákův z Pohuňovic 356. — Seletických ze Smojna 357. — Soukeníků 108. — Stradoňský 70. — Strachovských ze Strachovic 167 — Stropínův z Stropína 358 — Skrovadských 361. — Táborský 57. — Talackovský 360. — tuří hlava 385. — Zalužanských 360.
Eremitáž Petrohradská 614.
Etnografická výstava v Moskvě 235. 327. 579 atd.

Fotografie Kutnohorské 162.
Fresky Mastrichtské 611. Roudnické 580.

Gradual Kutnohorský 162.

Hedčané v Čechách 183.
Hejtmané polní stavu městského 314.
Homo novus 30.
Horníci 557.
Hospoda tovaryšů 103.
Hrady celní 118.
Hradiště: vrch v Budějovsku 307. — (slovanská) v dolině 253. — u Lhotice 72. Liběchrad 117. — v Libici 249 266. — na Ostrově 549 sld. — Radelštein 512. — u Smolče 393 sld. u Žernosek 601. viz *Valy*
Hroby Šárecké 181. Svamberské 449. viz *Pohřebiště*.
Hus na skládacím oltáři 579.
Husovo obydlí 77.
Hrobka v Křivsoudově 611. — v Teplici 611.

Illuminatoři 533.
Illuminatorství 469.

Jantarové starožitnosti 179.
Jetony 86.

Kamenné stavby 289.
Kamenných zbraní dělání 210.
Kameny broušené 180.
Kančík Šárecký 178.
Kaple sv. Romedia v Cholticích 152.
kašna v St. m. Pražském 232.
Kepplerovy spisy 464.
Klášter v Čáslavi 19. — v Podlažicích 212. 348. — Vilémov 407 sld.
Klenoty Vyšehradské 230.
Knihy, Koniášem prohlížené 227.
Knihy městské 513—516: v N. Bydžově, v Jablonném, v Chomutově, v Č. Kamenici, v Lipém, v Manětíně, v Náchodě, v Žitavě 514. — v Ml. Boleslavi, v N. Strašeci 515.
Kolej česká v Praze, nadání 336.
Kolonisace v krajině Orličné 91.
Komorní soud (dvojí) 369.
Konsistoř pod jednou a pod obojí 466.
Konvář Kutnohorský Rafael Klabal 608.
Koraly jantarové a skleněné 179. 180.
Kornety při vjezdu Matyáše II. 405.
Koruna Svatováclavská 195 sld. — převezení 1791 201 — sklepení na uložení koruny 460. — obnovené sklepení 609.
Korunování králů Českých 591.
Kosmografie, po čem prodávána 74.
Kostel (sv. M. Magd.) na Blaníku 578. — v Čáslavi: sv. Petra a P. 18. 19., p. Marie 19., sv. Martina 22. — v Čečelicích 291. — v Holubicích 415 sld. — v Houbicích 565. — v Hostivaři 137—140. — (sv. Martina) v Chrašticích 355. — (sv.

kříže) v Chrudimi 495 sld. — v Jezbořicích 568. — v Kacově 560. — na Karlově v Praze 265—286 (ornamenty) 551 sld. — (sv. Vavř.) v Kozlanech 382. — (katedrální) v Krakově 330. — (sv. Vojtěcha) v Krakově 309. — (románský) v Kyjich 52—58. — v Lachu (v Porýní) 332. — v Lepejovicích 416. — v Libčicích (v Hradecku) 416. — (sv. Jiří a p. Marie) v Libici 256. — v Lipolticích 156. — (sv. Petra) v Lounech 318. — (sv. Petra v ok.) v Miličově 44. — (sv. Markety) v Podlažicích 219. 348. — v Rosicích 359. — (sv. Martina) v Rtíně 36. — (sv. Petra) v Rybářích, v Praze 441. — (sv. Štěp. a Vavř.) v Senomatech 544. — v Stojicích 159. — v Svinčanech 161. 567. — (sv. Matěje) v Šárce 167. — v Třebosicích 571. — (sv. Václ.) v St. Trutnově 209. — v Všesulově 193. — v Záběhlicích 140—146.
Kostelíčky vesnické, jich důležitost 50.
Kostely sv. Gotharta 317. — Rosenberské 216.
Kostěné starožitnosti 177.
Kosti vykopané u Chomútova 612.
Kováři 100.
Kožišnici 98. 107. — k. a krejčí 99.
Kralodvorský rukopis 373. — Kr. r. a Miklosič 461.
Krejčí 94. 109.
Křtitelna Parmská 243.
Křtitelnice v Dubanech (1548) 76. — v Lodhešově 600. — (kalichovitá) v Všesulově 196. — v Žirovnici 600.
Kupectví v Krakově 329.

Lampy hlíněné 174.
Lázně v Čáslavi 21. 22.
Libuše, domnělé po ní památky 254.

Magdalenky v Čechách 285.
Magna charta měst poddaných 97.
Majolikové nádoby v Roudnici 579.
Malby ve skle: v Holubicích 423. — na Karlštejně 66.
Malířské bratrstvo v Praze 268.
Malířství českého proměny 338.
Manství česká a moravská 203. — poděbradská 440.
Manželské kázáníčko 14. stol. 826.
Meč Vyšehradský 577.
Měď Kutnohorská 34. 71.
Mile, formulárné darování 101.
Mince: arabské na Gotlandu 463. — cizí v Čechách 602. — kanovníkem Ackermanem darované 603. — polské 242. — s patrony zemskými 476. — římské 443—449. — se sv. Václavem 474—481. — Vladislava I. 167. — vojvodské 10. stol. 475. — Žižkova 217—219.
Mísy křestné, tak zvané 453.
Místní jména 597. — v Braniborech 472. kolem Šárky 171.
Mlaty Běškovické 577.
Mlaty, jak vrtány byly 176. 210.
Modrý pondělek 104.
Mohyla Vandy 619. — velká Unterlunkhofská 242.
Mohyly Plavské 301—306. — nad Srlínem 612., viz *Pohřebiště*.
Museum Freiberské 464. — v Nördlingu 464. — slovanské etnografické 582.

Náhrobek v Hostinném 71. — Kašpara Nusa z Raygerštorfu 211 sld. — Max. z Pernšteina v Římě 223. — Zdislavův v Čáslavi 310.
Náhrobky v Dubanech 225. — Gerstorfské ve Svinčanech 161. — v Havraně 226. — Pernšteinské v Doubravníku 596. — o jiných v. *kostel.*
Nákladnictví 111.
Nález soudní co nařízení 86.
Nápisy hrobové a zvonové viz při *kostelích.*
Nápisy Mezeřické 222.
Národní písně bulharské 123—188. — české historické 316.
Nářez 408.
Nárok 408.
Naučení od vrchního práva 370.
Nedama jeskyně u Kokořína 578.

Obětiště Rtinské 37. — na Schlehberku 507., v. *Popeliště, Pohřebiště.*
Obrazy Karlštejnské 65-68. — o. z Prahy do Vídně zavezené a nevrácené 608.
Oltáře, v. *Kostel.*
Opatové erbovní v klášteře Mohylském 618.
Oplatky, formy na ně 217.
Oppidum, co znamená 91. 377.
Ortelů forma 372.

Patronové čeští v knihách 511.
Pazourkové nástroje 176. — patina na nich 613.
Pečeť biskupství Olomuckého 440. 488. 489. — děkana Olom. 489. — Elišky Přemyslovny 61. — Fridrichova 482. — kapituly Boleslavské 485. — k. Krakovské 331. — k. Pražské 487. — kožišníků 99. — krakovská 331. — Kunrata Oty 483. — mincová 482. — nejstarší 482. — Otakara I. 483. — Otakara II. 484. — Pelhřima bisk. 309. 427. — plavců Podskalských 13. 14. — Pražská 486. — proboštství Pražského 486. — soudu zemského 484. — ševců 100. — ze Švabenic Berty, Jana a Vítka 440. 441. — Václava IV. (nikoli Jana Lucenb.) 61. — s obrazem sv. Václava 481 sld. Beneše a Vartemberka 241. — viničného úřadu 490. — Vladislava II. 482. — Zdenka Zásmuckého 83.
Pekaři 110.
Pincette 179.
Píseň sv. Kazimíra 463.
Piva vaření 111.
Plat purkrechtní a dědičný (rozdíl) 371.
Plavení dříví po Vltavě 1—16.
Plebanie 553.
Poddaní 32.
Podobizny v zámku Roudnickém 578.
Pod obojí, památky na Táboře 57—60.
Pohřby v Indii, nařízení o nich 613.
Pohřebiště Alemanské 471. — u Andernachu 463. — u Biliny 37. 509. — v Brozánkách 512. — na Doubravské hoře 511. u města Giessen 614. — Hallstattské 619. — u Hostomnic 508. — v Chudeřicích 509. — u Chvatliny Dolní 83. — v Jeníkově (Janigg) 511. — u Jütterbocku 463. — v Kladrubech 511. — v Kojeticích (troji) 240. — v Křemyži 505 sld. — v Kutné Hoře 325. — v Lodvici 510 — Lipkovické 577. 579. — v Modlanech 511. — u Petršpurka 320. — Plavské 301. 602. — v Praseticích 511. — v Rtíně 512. — v nižině Severoněmecké 613. — Sovické 575. — pod Schänkerberkem 508. — u Šárky 171. — u Nového Štětína 613. — u Vebžan 37. 512. — ve Vrahožilech 512. — u Žalan 37. 512. — v Žatecku 62. — Židovické 577. viz *Popeliště.*
Polské způsoby v Čechách 31.
Popeliště v Bukovicích 512. — v Chotějovicích 509. — na Kozákově skále u Šárky 170. — ve Velvetech 512. — viz *Pohřebiště.*
Popelnice Lipkovické 577. — Mezilesické 612. — Zálesické 577. — viz *Pohřebiště.*
Poslové na sněm 1512. 437.
Postilla Haymonova 462.
Právnické rukopisy v Praze 606.
Právní obyčeje 463.
Právo Čáslavské 24. — Jihlavské 24. — Magdeburské 328. 365. — městské 365. — poříčné v Podskalí 1—16. — Pražské 366. — Pražské vrchní 367. Salzwedelské 366. — Žatecké 537.
Premonstráti 248.
Přemysl, pověsti o něm 38. 39. 42. — liští Př.-ovo 40. 41. 75. — P-ovy ořechy 41. — P-ovo pole 40. 41. — P-ova skála, studánka 42.
Přeseka Slezská 74.
Přesleny 175.
Příjmení měšťanů 23.
Pyramida americká 248.

Rada stará (v městech) 369.
Radnice Táborská 57.
Reformace: Ferdinandova 106. — r. 1651 1654 (statist.) 293—302.
Relikviáře křížové v Opočnici 256.
Řemesla v Kostelci nad Orl. 89—116.
Renesance 337.
Řezníci 96. 110.
Rodová jména anglická 614.
Rohová starožitnost Chrudimská 73.
Rukopisy Táborské 238 462.
Rybníky Čáslavské 22.

Sanctuarium v Holubicích 425
Satyrické obrazy 532.
Sbor bulharský 121.
Sedjanka bulharská 121.
Silnice: Čáslavské 23. — ku Kácovu 557.
Skládací oltář v Chrudimi 500. — Vliněveský 578.
Skleněné starožitnosti 179.
Slepice úroční 379.
Slévařské památky Krakovské 330.
Slovanská jména hornická v Dacii 459.
Slovanský jazyk co pojem souborný 29.
Soška nal. na Černobohu v Lužici 577.
Soukenictví 92. 93. 107. 109.
„Staré“ osady, odkud jméno mají 438.
Starožitnosti středověké nemat s pohanskými 174.
Starožitnosti, vykopané u Bruselu 614. — v Dušníkách 323. — v Hlíňanech 37. — v Chvatlinách 324. — v Kutné Hoře 242. — u Nalžovic 602. — u Pančeva (římské) 83. — u Roudnice 323. — v Sedmihradech (římské) 613. — v Stadicích 42. 511. — v Strakonicích 232. 317. — starož. Šárecké: nádoby hlíněné 172. sld., kamenné 175, kostěné 177, měděné a bronzové 177 (kančík 178), jantarové 179, skelné 179, železné 180.
Stavitelská huť Vídeňská 460.
Stavitelství: v Krakově 330. — Porýnské 331.
Střelba při úřadu purkrabském 601.
Stromy památné 258.
Sukienice Krakovské 329.
Supplikace ku králi 368.
Svobodníci? 91.
Svobodný dům v Rakovnice 397 sld.
Svod 408.

Ševci 100.
Šípy, jich tvar 177.
Škola v Čáslavi 20.
Školy krakovské 329. 330.
Špitál v Čáslavi 20.

Talisman Chrudimský 505.
Terpy 612.
Titul dědinníkům 32. — knížatům 35. — měšťanům 32. 33. — pánům 35. — případný 36. rytířům 34. sprostný starodávný 30. — v 16. století 23—36. 316. — vládykám 34. — ženám 35. — židům 32.
Tituláře 28.
Tkaniny v hrobech 175.
Tlska bulharská 120.
Tovaryši, bratrstva jich cechovní 102—104.
Tovaryšstvo tavičů Kutnohorských 592.
Trhy týdenní 105. — výroční 91.
Turnaje a sedání 385.
Tvrz, tvrziště u Blažejova 600. — v Holicích 287. — v Chvojenci 290. — v Kyjích 52. — v Lepejovicích 165. — v Lipolticích 157. — v Poběžovicích 158. — v Ředicích 289. — v Smrčanech 563. — v Svinčanech 567. — v Štěpánově 159. — v Štítném 600 — ve Valech 164. — Velešenské 576. — ve Velini 289.

Ukolébavka Vídeňská, falsifikát 461.
Umučení svatých jak představováno 417.
Urozenost 26.

Václav sv. v kodexu Vyšehradském 493. na mincích 474—481. — patron vinařů a sládků 491. — na pečetech 481 sld. — ve znaku měst českých 491. — co znak země České 484. 892. — co štítonoš 492. — Památky kultu jeho 473 sld.
Valchovna 94.
Valy na Blaníku 573. — u Březnice 305. — na Ostrém 432. — na Plešivci 427. — u Rtína 37. — u Šárky 165 sld. — na Tuhošti 215. — na Vladaři 599.
Věrná ruka 370.
Věže Čáslavská 18. — ve Vys. Mýtě 460.
Víno 112.
Víno pálené 112.
sv. Vojtěch, památky kultu jeho 259—266.
Vysazování vesnic 228.
Výsluhy 437.
Vyšívání v Masseycku ze 7. stol. 614.

Xylografie v Čechách 529—536.

Zaniklé osady v Čáslavsku 561 sld.
Závaží středověké (norské) 433.
Zbraně městské 223. — středověké 472.
Zdi městské v Čáslavi 12. — v St. městě Pražském 240.
Zdvořilost v 16. stol. 29.
Zelhúz v Čáslavi 20.
Znaky, viz *Erb*.
Znamení rodů městských 435.
Zřízení města Pardubic 515 sld. — Senomat 538.
Zřízení zemské, co v sobě obsahuje 616.
Zvony v Polné 610. — viz *Kostel*.

Žaroviště v Žatecku 62., viz Pohřebiště.
Železný kruh magnetovaný 209.
Zeny titul 35.
Židé v Čechách 468. 593. — titul 32.
Život sv. otců na poušti, rukopis miniaturový 337—348.
Žižka na konsolu Táborském 58. — Ž-ova hlavička 57. — Ž. na minci 217. — Žižkův památník 461.

Registřík jmen osobních.

z Adlaru Habart 290.
z Albrechtic Tistové: Bohuš 184. — Mikuláš 184. — Oldřich 184. — Petr 184. — Petr ml. 184.
z Andlau Kunrat Karel Fridrich 146.
z Arasu Matěj 267.
z Arkbelic Hostakovský Ctibor 225. — Oldřich 225.
Arnošt arcib. Pražský 497.
z Aulusy Volovský Albrecht 452.

z Baillet La Toura Mikuláška 151.
z Barchova Kunka 317.
z Bechyně Tobiaš 29. 285. 410.
z Bělé Rohovladové: Jiřík 148. — Mikuláš 148.
z Bergova Otto 308.
Berka Bohuchval 85.
Berková Markéta 348.
z Běšin Adam Běšín 315.
z Bětova Jan 206. — Jindřich 206. — Jiřík 206.
z Bezděkova Elbin 437.
z Bibrsteina Fridrich 204.
z Biskupic Haugvicové: Hynek 148. — Václav 220. — Norbert 226. — Ludmila 569. — Salomena 569.
z Bíškovic Bohuslav Bíškovec 516.
z Blanika Dúbrava 576.
z Blatné Mikuláš Bavor 246.
z Bohuňovic Sák Jindřich 356. 357. — Kateřina 357.
Bochovec Mikuláš 571. — Stěpán 571. — Zbyněk 571.
z Bolleshausu Romed Cirani 353.
z Bolu Jan Adam 541. — Anna Sekerková 541.
Bořek Diviš 222.
z Bořic Kateřina 566.
z Boskovic Ladislav 414. 415.
z Bračic Zbislav 310.
z Breitenberka Jiří Bertolt Poutan 492.
z Brloha Jan 52. — Havec 157. — Matiáš 156. — Mikuláš Brloh 148. — Adam Zaborský 541. — Jiří Z. 541.
z Brodce Petr Šťastný 189.
z Brozánek Adam Léva 35.
z Březí Přibík Březský na Osečanech 34.
z Bubna Frant. Adam 114. — Jan 405. — Mikuláš 405. — Markéta 166. — Maruška 164. 336. — na Zvikovci: Krištof Jindřich Varleych 191. — Václav 191. 315. — Eva 377.
z Budova Budovec Václav, 158. — Krištof 158. — Anna Magdalena 326.
z Buchova Zbyněk 457.
z Bukova Krištof Muchka 315. — Ludmila 315.
z Bukovan Adam Pinta 238.
z Bukové Lažanští: Karel Josef 50. 381. Marie Gabriela 381. Šebestian 43. 45. 379. 384. — Václav 374. 381. Na Kříči: Karel Maxmilian 192. — Oldřich 184. 185. — Šebestian 184. — Václav 193. — Zuzana 45.
z Buzic Alexander Buzický 70.
z Bydžína Dorota Lipanská 569.
„ Václav Mikuláš Pecingar 101.
z Byšic Adam Byšický 34.

z Cimburka Brikci 45. 196.
z Čečelic a Tečeněvsi: Bušek 290. — Jan 289. 290. — Janek 290. — Jaroš 289. — Jeroným Hynek 289. — Kunik 289. — Machna 290. — Pabian 289. — Rameš 289. — Římek 289. 290. — Vesel 289. — Jan Kobian 290.
z Čechorodu Pešina 247.
z Čejkovic Jan 564.
Černín Heřman 353. — Martin 442. — Zikmund 442. — Jan z Chudenic 443.
z Černožic Magdalena Čejková 558.
z Červeného Újezda Jan Újezdecký 190.
z Čijevic Jan Dubanek 572.
z Čichova Jindřich 206.

z Dampieru Hendrych Duval 406.
Daniel biskup 334.
Dětřich Pražský, malíř, 67.
Děpolt údělné kníže Čáslavské, Chrudimské a Vratislavské 407.
z Dlouhé vsi Chanovský Jindřich 47. — Anna Johanka Ch. 187.
z Dobrušky Jan 216.
z Dobřenic Dobřenští: Diviš 336. — Jan 148. — Jindřich 148. — Jindřich Kunata 145. 146. 336. — Petr 165. 336. — Vilém 155. — Anna 164. — Eliška 164. — Mariana 164. — Marketa 164. — Ludmila Kristina 166. — Kateřina Veronika 336. — Kuna Sabina 336. — Eva Strupinová 155. — Mareš na Barchově 336. — Čápové: Diviš 164. — Heřman Vilém 164. — Jan 164. — Jindřich 164. — Kuneš 164. — Kunata 164. — Mikuláš 164. — Petr 164.
z Dohalic Jaroslav Bořek Dohalský 74. — Mikuláš 91.
z Donína Hynek 230. — Ferdinand 292. — Vilém 230. — Vratislav 514.
z Doubravic Dorota 360.
z Doubravice Eliška 316.
z Drahlína Malovec 434.
z Drahonic Herman řeč. Vnuček 183.
z Dražic Jan biskup 285. 411. 489.
z Dražovic Anna 158.
z Dražkovic Václav Strejčovský 315.
z Dreifeldu Job Kotva 315.
z Drnholce Heřman 92. — Oldřich 92. — Vilém 91.

z Dřevenic Johanna 164.
z Dřín Apolena 71. 72.
z Dubé Berkové: Hynek 204. 205. 229. 309. 393. 468. — Jindřich 205. 369. — Ondřej 233. — Vilém Opersdorf 416. — na Rychmburce Lev Burjan 150. 364.
z Duban Vilém 575. — Albrecht Zlichovec 225. — Jiřík 226. — Karel 225. — Kunrat 225. — Lvík 225. Václav 226. — Vilém 225.
z Dubence Zbraslav 390.
z Džbanova Václav Džbanovský 356. 364. — Johanna Džbanovská 356.

z Ebenic na Nekmíři Jiřík Lajtolt 34.
z Ebrharce Matyaš Šindel 364.
z Egerbergku Frycek 204.
z Ensidle Teyřovští: Albrecht 378. — Adam Jindřich 380. 382. — Hynek 44. 45. — Vojtěch Hynek 178. 192. 380. — Jan 43-45. 185. 378—380. — Jiřík 378. — Jakub Jindřich 380. — Jošt 184. 378—382. — Henrych Jakub 43—45. — Henrych 376. — Eva Eufrosina 380. — Ludmila 541.
z Erbsasu Karel Joachim Breda 559.
z Erkeřic Hynek 229.

z Falkenšteina Ješek 29. — Záviš 92. 246.
z Felzu Leonard Kolon 85. 405. — Frydrich 405.
z Florentina Marek Bydžovský 238.
z Frankenšteina Šebestian Fauknar 29.
z Fürstenberka Karel Egon 242. — Františka Hypolita Berkova 360

z Gelhausu Jan 467.
z Gerstorfu Bernart 149. 163. 336. — Bernart Mikuláš 150. — Henrych 149. 161. 336. — Jan 149. 150. — Jindřich 150. — Jiří 148. 149. 156 157. 161—163. — Johanna 163. — Mařì 159. — Mikuláš 160. — Štěpán 150. — Voldřich 44. — Kateřina Mladotová 163.
z Glauchova Anna 558.
z Golče Gintr 406.
z Gryllova Jan Gryll 401. — Ludmila 401.
Graub Kašpar 106. — Kamil 106.
z Griesbachu Florian Grispek 27. 420. 443.
Grispek na Nelahozevsi a Kačerově Blažej Grispek 186. — Veronika Gr. 186.
z Gutšteina Burjan I. II. a III. 376. — Hrdoň 367. — Jetřich 376. — Jiří 376. 443. — Jindřich 376. — Půta 376. — Volf 376.

z Habernfeldu Ondřej 333.
Haj Jan bis. 358 359.
z Harasova Hřáňové (Hrzanové): Adam Šťastný 97 98. 107. 111. Johanka 558. — Václav 97.
z Harrachu hr. Arnošt 335. — Anna Evzebie Harrachová 354.
z Hartenfelsu Spiess Jan.
z Hasenburka Zajícové: Kryštof 69. — Mikuláš 70. 145. — Václav 69. 70. — Vilém 70. — Zbyněk Jan 70.
z Hedčan Oldřich 184. — Otík 183. 184.
v Helversen Diviš Albrecht 380.
Henet Marcel Jan 201.
z Heršťovic Lumír Kryštof 48.
z Hertemberka Habart 206.
z Heřmanic Kuneš Modlíboh 414.
z Hiršfeldu Karel Ferd. Šlindl 50.
z Hlavačova Malinovští: Adam 401. — Alena 401. — Alžběta 401, 402. — Augustin 400, 402. — Jan 400, 401. — Jiří 400. — Matyaš 401, 402. — Pavel 401. Václav 401. — Zuzana 401, 402.
z Hlivic Mikuláš 52.
z Hodějova Hodějovský Jan 441, 557. — Bernart 442.
z Hodištkova Konáš 536.
z Hochhauzu Hochhauzer Václav 537—540. Anna 545
z Hokova Otík Hokovský 31.
z Honbic Hoška 565. — Jiří Starodubský 565. — Václav 566. — Horinové: Jan 353, 566 — Hendrych 566 — Jiří 566. — na Ořechově Jiřík 566. — Markvart 566 — Václav 566.
Honbický Bohuněk 566.
z Hořkova Václav Chotek 537.
z Hořovic Jan Calta 290.
z Hoslau Anežka Alžběta Hoslauerová 192. — Karel Václav 192.
z Hostivař Machuta 139.
z Hostovic Jindřich Rouše 362.
z Hradce Adam 451, 452. — Jindřich 188, 246, 451, 452, 591. — Heřman 600. — Joachym 74, 149, 451, 352. — Oldřich 592, 600. — Menhart 222. — Lucie Otilie 451, 452. — Pecka 533.
z Hradiště Bohuše Jan 70.
z Hrobčic Hrobčičtí: Eva 191. — Franěk 564. — Fr. Antonín 192. — Havel 375, 377. — Havel Zdislav 541. — Helena Majdalena 191. — Jaroslav 192. — Jiří 192. — Ladislav 377 — Ludmila Barbora 191. — Mikeš Jan 191. — Oldřich 192. — Rudolf Ladislav 48 — Vladislav 377 — na Manětíně: Jeroným st. 186. — Jan Vilém 186. — Karel Vratislav 186. — na Slatinné: Jeroným 189, 191. — Adam Havel na Všesulově 191. — Havel 190. — Jan 191. — Ladislav Rudolf 191, 192. — Zdislav Havel 191.
Hrobský Jiřík 451.
Hroznatová Přibislava 137.
z Hrušova Jiřík Voděradský 155.
z Hustiřan Bavor Radonský 597. — Marketa 457. — Frant. Karel Záruba 114. — Jan Adam Z. 112. — Josef Antonín Z. 114. Václav Z. 34, 112.
z Humburka Šimon Humburk 404.
Hus Jan 188, 441, 442, 538, 566.
z Huzné Stoupenský Petr 33.

z Chlebova Vilém 362.
z Chlumu Bleh 311, 410. — Bun 311. — Jistislav 311, 410. — Mstislav 311. — Sezema 311. — Jindřich Lacembok 352, 571.
z Chlumu a Košmberka Slavatové: Adam 357. — Albrecht 222, 356, 358. — Albrecht I, II, a III, 354. — Diviš 220, 354, 357, 563. — Jan 563. — Ješek 563. — Hedvika Slavatovna 358. — Kateřina 357. — Michal 220, 354. — Mstislav 563. — Procek 563. — Slavata 138, 164, 583. — Vilém 70, 563.
z Chlumu Sluzký 47.
z Chlumce Zdeslav 390.
z Chlumčan Matouš 203.
Chlumčanský Jiří 443.
z Chmelic Kateřina 374 — Sigmund Chmelický 190, 379 (na Kožlanech).
z Chmelné Marta 21.
z Choltic Aleš 147. — Beneš 147. Milota 147. — Vaněk 147. — Vác. Sekyrka 149. — Jan Stětina 148.
Choltický Petr 148.
z Chomutova Frydrych 289.
z Chotkova Václav Chotek 540.
z Chrastu na Petrovicích Petr Holý 34, 373.
z Chřenovic Aleš Albrecht Zručský 438. — Jindřich Z. 438.
z Chudenic a na Petrsburku Černín Heřman 47, 192. 541, 542. — Antonie 291.
z Chýnova Zděnek 21.

z Jablonné Markvartic Jaroslav 393.
z Jandorfu Kryštof 557.
z Janovic Herbert 204. — Jenčík 204. — Jindřich 146. — Laurenc 204 — Petr 146. — Racek 204. — Adam Ryzmburský 47. — Jan Jenec 375. — Františka Klenovská 50.
z Javornika Jan Javornický 364. — Václ. Javornický 364.
z Jelčan Prokop 19.
z Jelení Řehoř Hrubý 247, 339.
z Ještětic Talackové: — Adam 149. — Anna 363. — Albrecht 360. 361. — Eva Kateřina 360. — Eva 363. — Jan 363. — Jan Adam 360. 361. — Hynek 360. — Jindřich 220. 221. 360—364. — Magdalena 363 — Mikuláš 363. — Šťastný 360. — Václav 220. 353. 360—363. Václav II. 363. — Václav III. 363. — Vaněk 362.

z Kácova Arnošt 557. — Beneš 557. — Jindřich 557. — Jindřich II. 557.
z Kadova na Bezděkově Jan Řešanský 34.
z Kaisersteina Frant. Bohumír 559. — Antonín Volfgang 559. — František 559.
z Kamejku Henrych 203.
Kaplíř Kašpar 85.
z Kaprsteina Jan Kapr 399.
z Kestřan Frydrych Kestřanský 34.
z Klarsteina Hartmann Prokop hr. 41.
z Klary-Aldringen Leopold 201.
z Klinšteina Čeněk Míčan 138. — Litvín 69. — Marketa 376.
z Klokotské Hory Taborský 533.
z Klov Šámše Havel 33.
z Kněnic Jan Okrouhlický 361. — Václav 354. 363.
z Kněževsi Mikuláš 420.
z Koldic Václav 415. — Albrecht 183.
z Kokořova Petr 184. — Ozana 569.
z Kolověj Stefek Tobiáš.
Koc Bohuslav 442. — Bohosoud 443.
z Kolovrat Abundus 46. 47. 48. — Albrecht 46. 188. 189 — Albrecht Jindřich 48. — Albrecht Jiří 47. 48 — Alžběta 46. — Anna 189. — Anna Marie 46. — Anežka 189. — Augustin 48. — Barbora 46. 189. — Bernart 194. — Bohuslav 48. — Bohuslav Jiří 46. 48. — Eliška 189. — Hanuš 185.
Hanuš II. 185. 186. — Hendrych 406. — Hynek 46. 189. — Jan 46. 189. 415. — Jan Jindřich 193. — Jindřich Kryštof 433. — Jiří 46. — Johanna 540. — Johanna Dorota 46. 48. — Karel 46. 48. — Kateřina 46. — Kateřina Ludmila 47. Krystof Jaroslav 47. — Kryštof Jindřich 46. 47. 48. — Leopold 201. — Ludmila 193. — Maxmilian 44.—48. 380. — Maxmilian Václav 48. — Oktavian 48. — Vít 46.
z Kolovrat Bezdružický Jetřich 43. 146. 186.
z Kolovrat Krakovští: Alexander 190. 375. 541. — Albrecht 374. 384. — Albrecht Vilém 190. — Barbora 374. — Hynek 384. — Jan 384. — Jindřich 374. — Jiřík 189. Jošt 541. — Kateřina 48. — Kryštof 376. — Kryštof Jindřich 190.

z Lichtenštejna Karel kn. 401.
z Liebenthalu Jan de Vitt 558.
ze Lilovy Jan David Borni 196.
z Lipan Lipanští: Albrecht Jan 569. — Čeněk 569. — Jan 569. — Jetřich 569. Jetřich II. 569. — Martin 569. Petr 569.
z Lipé Berold 591. — Čeněk 591. — Jindřich 42. 594.
z Lípy Trčkové: Erman 542. — Mikuláš 216. 584. — Sigmund Mikuláš 225. — Vilém 596.
z Lipky Beneš 147. — Jan 147. 177.
z Lipnice Ctibor 596.
z Lipnic Havel 177. — Ješek 177. — Mikuláš 177. 166. — Václav Kavalec z Žimberka 177.
z Lisova Adolf Norbert Miseronim 187. — František M. 186. 187. — Gothart M. 187.
z Lobkovic Bohuslav 367. 378. — Benigna Kateřina 378. — Dorota 158. — Frant. Vilém 378. — Jan 31. 46. 69. 70. — Kryštof Frant 378. Kryštof mladší 442. 446. — Ladislav 70. 221. — Zdeněk 70.
z Lobkovic na Zbiroze Jan starší 188. — Jan nejmladší 189. 190.
z Lobkovic Frant. Vilém. Popel 378.
z Lodenic Jan 156.
z Lokte Burian Chodlauer 569. 741.
z Lomnice na Mezeříči Alena Berkova 222.
z Losenavy ryt. Jiřík Losy 262.
z Losů Jiřík Otto 44.
z Lovče Pavel 220.
z Lovoše Václav Jelínek 569.
z Lovu Jan 284. — Hanuš 289.
z Lowenstein-Wertheimu Jiří Vilém Ludvík 151.
z Lstiboře Eva Kamenická 184
z Lub Loubský Jaroslav 47. — Petr 377.
z Lukavce František 336. — Ladislav 336.
z Lukavice Lukavští: Jan 150. — Jan Antonín 566. Jindřich Adam 165.
Lukavská Sabina Kunigunda 164
z Lukého Tomáš Farář 218
z Lukonos Jiří Svik 406.
z Lukovec Albrecht Kuneš 158.
z Lomu Jan Hlaváč 378.

Maiešova Václav Ruthart 162.
z Malovic Jan Malovec 152.
z Malšic Jiří Gerstor 572.
z Manětina Janek 75.
Mansteld 85.
Markvart Jan 443. — Kryštof 443.
z Martinic Maxmilian Valentin 56. 302.
z Matějova Hynek Dobřikovský 372.
Merklinský Jan 442. 443.
z Mettichu Alžběta 48.
z Mezeříče Jan 91. 206. — Jesek 91. — Tašek 91. — Vrata 91.
z Mezinosti Jenik 157.
z Mezihoří Josef Sašek 405.
z Mozného Ondřej 31.
z Michalovic Jan 214. Ješek 241 — Johanna 210. — Václav 216.
z Michelsperka Petr 205.
z Milčna Heřman 146. 216.
z Miličic Spiglove Hanuš 220. 221. — Jan Sv.
z Miletic Jan Vlk 46. 188.
z Miletína Zdislav 390. Damoslava 390
z Miletínka Diviš Bořka 100.
z Milevska Jiřík 419
z Miličova Jaroslav 43 Petr 43. Poděva 43 Ulrich 43 Zdebor 43.
z Minic Jindřich Nečanský 34
z Minkovic Polexina Zajícova 70. — Minsterberský Jindřich 92. 316. 336. 457
Minsterberska Anna 151.
z Mišně Heinrich 206.
z Mitrovic Vratislavové: **Adam 335. — Jan** Josef 345. 374. — **Jiří 315. 452.**
z Mnich: Václav Smrčka 290.
z Mnic Heřman 102. — Jan 362.
z Mondsfeldu Mundové: **Eva 49. — Hynek** 49. — Johanna 49. — **Rudolf Max 50.**

z Nahorub Vác. Nahorubský 34.
z Nachodu Hroz. 586. 592. 593. **Hynek 591.**
z Našic Jan 140. — Jiřík 397. 398. — Václav 349.
z Nebřehovic Ondřej **Nebřehovský** 70. — Kateřina N 71.
z Nečtina Beneš 416.
z Nečtin Albrecht **Benda 163. — Benes B.** 163. — Žofie 163.
z Nedabylic Jan Straka mł. 148.
z Nedvíkova Tvoch Vojtěch 69.
z Nemyšic Jan Holec 155.
z Nestařova Zebušičtí: **Diviš 157. — Jan** 177. — Václav 157. 336. — **Zdeněk 190**
z Neznašova Bavor 597.
Němčanský Bartoloměj 347.
z Něnkovic Jenkovici **Dorota 156.**
Nostitzové kn. 57 — Ervín 59.

z Oderlovic Adam Kryštof **Hora 48.**
z Olbramovic Cejkové:
Adam 558. — Jan 558. — **Karel 558.** — Václav 558. — **Veronika 558.**
Dvořečtí:
Kuneš 35. — Petr 35. — **Vrata 35.**
z Opšova Žofka 139.
z Ortenburka Sidonie 376.
z Oseka Ctibor 69.
z Osenic Burian Zaviš 363.
z Ostrova Jan Mekavý 34.
z Ostředka Konecchlumská **Kristina 561.** — Vilém K. 561
z Otoslavi Adam 569. — **Jan 569.**
z Otrupach Urban Pfefferkorn **416.**

z Paběnic Hrabiše 411. — **Petr 411.** — Václav Vražický 438
z Pasova Malovcové: **Arnošt 557. — Eliška** 557. — **Jan 557. — Mikuláš 437.** — Vilém 557.
z Paličerka Ezechiel **Mirkovský 468.** — Vavřinec Ezechiel Virčovský **273. 274.**
z Pamplon Hanuš 296 — **Mikuláš 406.** — Ota 296
z Pasovan Šilkové: Barbora **180, 190.** — Kateřina 194. — Žofie 194
z Patrnberka Jiří Svachino 502.
z Pelšerova Pešík 352.
z Perštejna Jan 94. 95. 100. 596. — **Jaroslav** 92. 94. 95. 571. — **Maxmilian 223.** — Vilém 92. 93. 94. 148. 288, **316. 336.** 465. 514. 526. 545. 527. 571. 596. — **Vojtěch** 571. 596 — **Vratislav 223. 415** 571. 596
z Perštejna Polexina **Lobkovicova 70.**
z Pešinovsi Smilenečtí: **Adam 561.** — Jan 561
z Pilsenberka Jan Veber 150. — **Plánský** Jan 150
z Plavna Kateřina Nusová **211.**
z Plešic a na Všenebech:
Helena Regina 184. — **Jiřík Ulický 184**
z Poběšovic Vančodští:
Alžběta 158. — Anna 158. — **Diviš 160** — Jan 148. 157. 158. — **Marketa 158.** — Mikeš 158. — Vaněk 158. — **Zikmund 158**
z Poděvic Anna **Muchkova 315.**
z Poděbrad Bořek 308. 572. — **Jiří 316, 557**
z Poděbus Jaroš 390 — **Vojtěch 415.**

z Poksdorfu Příbramská Benigna 401. — Příbramský Jakub 401.
z Pohorsteina Daniel Frant. Göhl 48
z Popovic Vilém Kúkol 290.
z Postupic Kostkové: Albrecht 220, 221. — Bohuše 220, 354. — Bohuše III. 353. — Jan II. 353. — Vilém 220, 353. — Zdeněk 220, 221, 353, 262, 457.
z Potenšteina Čeněk 91. — Jetřich 91. — Mikuláš 90. — Vaněk 91.
z Prachyní Hollar 375.
z Proudníka Hanek Šalomon 26.
z Prudic Jan Špetla 564.
z Přehoře Barbora 183.
z Přerova Mikuláš.
z Přerubenic Pavel Hrabaně 158.
z Přestavlk Chlumčanský Jan 43, 44, 45, 46.
z Přestic Jan Rytosleynar 442.
z Přibislavi Čeněk 393. — Heřman 393.
z Přibrami Důra 566. — Gref Mikuláš 32.
z Příchovic Petr Jiří Příchovský 186. — Ptaček Hynce 222.
z Puchanu Kryštof 406.
z Puchova Florian 74. — Jan 74. — Zikmund 74.
z Puchholze Neumann 86.
z Purgkersdorfu Hons Hendrych Prolhofer 540.

z Rabšteina Jan 442.
z Radče Václav Radecký 144, 420.
z Radiče Jan 457.
z Radešína Vilém 441.
z Radešína a na Janovicích Předbor 34.
z Rádkova Jan 183.
z Radonic Johanka 561, 562.
z Radostic Jan 166. — Martin 166. — Mikeš 166.
z Rajšína Petr Předbor 457.
Ratinčvsi Jan Studenecký 562.
z Reicnšteina Dorota 226.
z Reychovic Jan Kyrchmayer 406.
Renšperka Ferd. Renšperk 186, 191, 375, 376, 377. — Marie Magdalena Onjezdecká 380.
z Raygersdorfu Kašpar Nussa 211.
z Riesenberku Ojíř 229.
z Rohatec Barbora Hrobčická 191. 375.
z Rochova Konrad 410.
z Rokyc Střelové: Alena 158, 161. — Čeněk 148, 158, 336. — David 158. — Jindřich 354, 611. — Jiřík 161. — Johanna 149, 150. — Kateřina 163. — Mikuláš 158. — Oldřich 159. — Purkhart 158. — Rudolf 159. — Salomena 611. — Štěpán 158, 611. — Václav 159. — Vilém 159.
z Ronovce Andělové: Anna 148, 161. — Burjan 148. — Kryštof 158. — Mikuláš 155. — Sigmund 148. — Štěpán 155, 158. — Václav 155.
z Rosenberka Jan 231, 396. — Jindřich 216, 231, 232, 238. — Jošt 230, 231, 591. Oldřich 146, 230, 231. — Petr 216, 231, 232, 437. — Vilém 28, 31, 35, 292. — Vítek 216. — Vok 376. — Záviš 549.
z Rosenthalu Celler 192.
z Rosic Jan Dyk 362. — Mykuláš Dyk 362. — Ondřej Dyk 362. — Jakoubek Lavra 362. — Mikuláš Čelák 362.
z Roupova: Adam 443. — Anna 189, 190, 376. — Kateřina 376. — Marketa 376. — Vilém 44. — Vilém Václav 85. — Viktorin 376.
z Rottenhahn hr. Jindřich 262.
z Roztok Jíra 46, 187. — Petr 187.
z Rožmberka Petr Vok 449, 451. — Vilém 138. 452.
z Rožmitalu Anna 451. — Zdenek Lev 451.
z Roždálovic Hašek 205.
z Rúsinova Duchek 378.
z Rychenberka Přepyšští: Jan 316, 317. — Jindřich 316, 317. — Jiřík 317. — Markvart 316. — Oldřich 316, 317. — Václav 316. — Vilém 316. — Jan Termantyk 399—400.
z Rychmburka Smil 308.
z Ryfmberka Pavel Ropal 225.
z Ryzmberku Borš 204. — Jan Licka 35.
z Ryzmburka Oldřich 392.

z Řehnic a na Brodcích Vančurové: Ferdinand Arnošt 74. — Jan Rudolf 74. — Jiřík 35. — Leopold Ladislav 74. — Maxmiliana Ludmila 74. — Zuzana Alžběta 74. — Zuzana Anna 74.
z Řezna Karlík 34 — Karik Michal 72.
z Říčan Kavka 438 — Mikuláš 437. — Pavel 85. — Vok 35. — Zdislav 442. — Kateřina Boreňova 376; na Pelhřimově Adam 293. — Karel 293; — na Žinkovech: Anna 225. — Sebestian 225.

ze Salmu Barbora 150.
ze Sán Karel Orelský 363. — Jan 502.
ze Sanlouku Bohuš Orelský 160.
ze Sarova Václav Karel 314, 315, 316. — Saso-Lauenburský Frant. Julius 559. — Julius Jindřich 559.
ze Sedlce Jan Hrobský 398.
ze Sedčic Ludmila 604. Vilém Kamenický 604.
ze Sekeřic Michal 20. — Václav 20, 21.
ze Selavic Marketa Čelákova 362.
ze Semanína Mikulaš Šud 29.
ze Senče Jan 183.
ze Serenu Jan 449.
ze Silbersteina Silber 247.
ze Slabec Bořivoj Boreň 376, 378. — Anna 378. — Slavata Hendrich Vilém 353. — Vilém 293, 451, 452.
ze Slatiny Jaroslav Depold 43. — Ondřej 43. — Pouba Vít 45.
Slavník 254, 255. — Slavníkové: Čáslav 255. — Pobraslav 255. — Pořej 255. — Radim 254. — Soběbor 255. — Spytimír 255. — Vojtěch 254, 256.
z Slavíkova Jan Slavíkovec 20.
ze Slivna Hynek 591. — Jaroš 391.
z Sloupna Jan Kordule 34. — Johanka 158. — Johanna Švihovská 70.
ze Skalice Jan 557.
ze Skuhrova Oldřich Skuhrovský 238. — Vaněk 148.
ze Smilkova Jan Sádlo 188.
ze Smiřic Albrecht Smiřický 326. — Jaroslav Sm. 326. — Markéta 76, 354.
ze Smojna Ludm. Sáková 357.
Spork Antonín 86, 314.
ze Sobětic Jan Sobětický 395.
ze Solce Kateřina 148.
ze Solopisk Mladota Hynek 362. — Kateřina 43, 186. — Jan 336. — Petr 336.
ze Solngrabu Jan Ludvík Neslinger 191.
ze Soutic Cabeličtí ryt. Jan 396. — Karel 238.
ze Steinberga Volf Steinberger 86.
ze Sternberka Albrecht 201. — Aleš 222, 457. — Jan 290. — Jan Josef 14. — Jaroslav 591 — Ladislav 339, 342. — Štěpán 591. — Václav Vojtěch 14, 259. — Zdeněk 205, 396, 600. — Jan Holický 557. — Zdeněk Konopištský 498.
z Stradonic Ludmila 70. — Straka Jan Petr hr. 559.
ze Strakonic Vilém Bavor 246.
ze Stránky Radslav Stránka 360.
ze Stražnice Bedřich 157.
ze Strojetic Jan 373; — na Doupově: Jan Strojetický 184; — na Střekově Kašpar St. 84.
z Střekova Pešík 203.
ze Střetice Jan 413.
ze Sudomíře na Dobevi Ctibor Divčický 34.
ze Suché Robmhapové Albert 416. — Sigmund 31, 149.
ze Sulevic Kaplířové Anna Kateřina 101. — Burjan 101. — Matyaš 326.
ze Sulzbachu Heřman 407. — Vilém 407.
ze Sunneku Ondřej Ungnod 316.
ze Světlé Smil 393.
ze Svinčan Bohuněk 16. — Bořita 160. — Filipek 160. — Křistan 160. — Petr 160. — Procek 160. — Vlček 160.
ze Svojkova Kapounové: Albrecht Ladislav 164, 165, 336. — Pecman 229. — Pirman 369.
ze Svojšic Anna 162. — Benigna 162. — Kateřina 162. — Mikuláš 162. — Petr 162.
ze Svojšina Zmrzlík Václav 70.
ze Synčan Beneš Rubín 360. — Jan R. 360. — Filip 360. — Martin 360.

ze Šanova Jiřík 184.
ze Šeitlerů František 558. — Ferd. František 558.
z Šellenberka Jan 21. — Jaroslav 27.
z Šenfeldu Osvald 86; — na Homoli Jindřich Zaidlic 34.
ze Škvorad Anna Škvoradova 361.
ze Šlenic Prokop 164.
Šlik Moric 442.
ze Šlovic Slovičtí: Adam 399. — Dobeš 442. — Kryštof 399, 540. — Ludmila 48. — Otík 373. — Štěpán 442. — Vojtík 399.
ze Šmiden Jan Šmidl 502.
ze Šmidling Karel Rich. Schmidling 559.
ze Šperlsberka Jan Zlatoustý Sperl 273.
ze Štěnína (Čtětina) Petr 412.
ze Štítného Mikuláš 600. — Peltrata 600. — Prokop 600.
ze Ssumberku Fridrich 206. — Vít 206.
ze Švaběnic Berta 440. — Jan 440. — Vít 440.
ze Švamberka Adam 442, 443. — Bernart 205 — Bohuslav 449. — Hendrych 450. — Heřman 205. — Hynek 450. — Jan Bartoloměj 449. — Jan Bavůrek 594. — Jan Erazim 449. — Jan Jiří 449. — Jindřich 443. — Jiří Ernreich 449. — Krystof 450, 511. — Petr 449. — Ratimír 450. — Václav 14. — Vilém 449. — Zdenko 451.
z Schvarzenfeldu Schreiter 64.
ze Švorperk Hanuš 533.

z Talmberku František Kryštof 219, 355, 348. — Fridrich 558. — Ludmila Kolovratová 219, 355. — Vilém 416.
z Tamfeldu Cukrové: Jaroslav František 49. — Jindřich Jan 48, 49. — Judita 49.
z Těšnic Jan Bleha 46, 188.
z Tetína Štěpán 417.
z Tetova Fridrich 557. — Jan 557. — Lev 557. — Voršila 376.
Teyřovský Jan 443. — Jošt 443.
z Thumu Alžběta 146. — Arnošt Jan 151. — Frant. Antonín 146. — Frant. Josef 161. — Jan 165. — Kryštof Šimon 150, 161. — Marie Anna 146. — Romedius

Konstantin 150, 151, 159. — Theodor 163.
z Thunu a Hohensteina František 151. — Jan 147. — Jan František 151. — Jan Josef 151. — Jan Nep. 151. — Theodor 145, 151, 154. — Václav 147.
z Tišnova Martin 530.
z Toskany Marie Františka Anna 559.
z Trautmansdorfu Adelhaida 144. - Alžběta Frant. Gabriela 50. — Kryštof Adam 50. — Maxmilian 333 — Terezie 144. — Trčka Jiří 21. — Trčková Markéta 354, 357.
z Trocnova Jan Žižka 185, 219, 247. 258, 353, 414, 461, 557.
z Tropina Anna Sáková 357.
z Trotiny Zbyněk 68.
z Třebíče Zděnek 457.
z Třebska Písecky Václav 401. — Ludmila P. 401, 402, 403
z Třebomyslic Jan Dubský 49.
z Třebošic Mar. 572.
z Tupadel Eva 352.
z Turnu Hendrych Mathes 405.
z Tyfenbachu Rudolf 403.
z Tynce (Teynce) Kryštof 373, 379, 382. — Petr 362. — Přibík 362. — Zikmund 373, 379.

z Uhlíř Eliška 420.
Újezdecký Jan 46.
z Újezda Ctibor Mazanec 220. — Jaroslav 336. — Matyaš 417. — Petr 336. — Pavel Choltický 148, 158, 336.
z Ulibic Mikuláš 165.
z Urbanic Anna 163. — Beneš 163 — Dorota 163. — Jan 161. — Mikuláš 163, 164. — Prokop 163.
z Úřetína Jiřík Pávovec 164, 336. - Eliška 164.

z Váčovic Magdalena Vojířova 502. — Václav Vojíř Saska 363, 502.
z Vacínova Pavel Michna 70.
z Vaidhofa Sigmud 564.
z Valdeka Burjan Medek 148. — Vilém Zajíc 381, 393.
z Valdšteina Adam ml. 401. — Burian Ladislav Ceněk 201. — Hynek 325. — Vilém 369, 188, 269, 420. — Zdenek 71.
z Valsec Anežka 230.
z Vartenberka Beneš 209, 233, 240, 591. — Jan 91, 205, 249, 291, 405. — Jan Kolář 107. — Jaroslav 601. — Ješek 591. Kateřina 216. 231. — Markvart 240, 246. — Petr 269. — Sigmund 240. — Vaněk 591.
z Vaykerštorfu Jan Žatecký 34.
z Vayškova na Dolanech Jan Měsíček 34, 379
z Veidenheimu Korb Karel.
z Veitmile, Beneš 266. — Hynek Krabice 601. — Šebestián 72.
z Velebudic Zikmund Chřen 226. — Zuzana Veysová 226.
z Veleně Bernard 52, 289.
z Verdenberka Jan Křt. Verda 558.
z Vchýnic Vchynští:
Anna Marie 47. — Jan Oktavian Jaroslav 47, 377. — Jiří 34, 46. — Marie 151. — Radslav 43, 375, 376. — Rudolf 151. — Sobina 159. — Štěpán 364. — Václav 27, 47, 406. — Václav Norbert 364.
z Vicemilic Jan 412. — Tomášek 166. — Tomiše 412. Zdeněk 412.
z Vilémova Racek 413. — Vilém 407.
z Vilšteina Oldřich 411.
z Vítence Jan 32.
z Vladoře Řehoř Ursin 31. — Jiřík Ursin 30.
z Vlašimi Oček 263.
Vokrouhlický Václav 221.
z Volfířova Jan 165.
z Volkensteina Bonifac 220, 352.
z Vostrova Anna 604. - Johanka 35.
z Vračova Jan 246. — Vrbata 219, 329.
z Vranova Bohuněk 398. — Sigmund 398. — Zdebor 398.
z Vratkova Jan Pardus 220 221, 252, 253.
z Vrazného na Hlinci Sadlové 238.
z Vrbna Eugen 454. — Václav Albrecht 364. Hynek Bruntálský 454, 455. — Johanna Bruntálská 454.
z Vrtby Sezima 405.
z Vřesovic Brozanští:
Eliška 70. — Jan Václav 70. — Jaroslav 69. — Jindřich 69. — Jiří 70. — Kateřina 70. — Polexina 70. — Václav 70. — Zikmund 70.
z Vřesovic Kostomlatští: Jakub 226. — Jaroslav 226. — Jindřich 226. — Karel 226. — Oldřich 226. — Petr 226. — Václav 226. — Vojtěch 226.
Václav Jan Vřesovec 540.
z Vřestova Aleš 222.
ze Všehrd Kornel Viktorin 35, 71, 72, 337. — Šlechta 247.
ze Všetat Jindřich Všetatský 34.
z Vydří Oldřich 600.
Vysecký Jan Joachym 379.
Vysovský Jiřík 369.
z Vyšeněvic Magdalena Vyšeněvská 572.

ze Zahrádky Václav 457.
ze Zap Kapští: Anna Alžběta 326. — Johanna 501. — Zikmund 498, 499.
ze Zalužan Zásmucká Magdalena 353, 360. — Marketa 353.
ze Zásmuk Marketa 360. 363. — Mikuláš 353. — Václav 165.
ze Zastřízle Jan Zďánský 415. — Jaroslav Z. 415.
ze Závořic Skreta Šotnovský 86, 265. — Skreta Karel (syn) 153, 250. — Zbislav (vladyka) 349. - Zdislavův Jan 565.
ze Zděchovic Jan Zdechovec 160. 572.
z Zelmova Adam Hostivařský 399.
ze Zhoře Jan 229. — Pavel Skála 273.
z Zibeka Anastasie 189.
z Zichova Pavel 226. — Václav 226.

ze Ždanic Vaněk 157.
ze Žďáru Stanislav Žďárský 34.
z Žerotína Bedřich 415. — Frydrych 454. — Habart 206. — Jan 406. — Karel 453, 454, 455.
z Žirotína Jaroslav Plichta 183. — Žitavský Petr 91.
z Žitenic Neklásek Mikuláš 31.
ze Žiželic Dětoch 216.
z Žlebův Anežka 205.
z Žlunic Myškovna Ludmila 70.

Registřík jmen místních.

Abersbach 299.
Adersbach 393.
Ahníkov 299.
Albrechtice 295.
Aloisdorf 51.
Andělská Hora 300, 405.
Angerbach 387, 383, 384.
Arbelovice 292.
Arnoštovice 292.
Arkona 253.

Babice 292.
Bačkov 352, 111.
Barchov 298.
Barovice 146, 336.
Bartoušov 299.
Barohov 571.
Bečov 300.
Bečkovice Hořejší 558.
Bechyně 14, 188, 339, 398, 150.
Bejkovice 428.
Bejšť 290, 292.
Benátky 176, 296.
Benešov 223, 367, 596.
Benešovice 146, 153, 154, 158.
Bernartice 397, 442, 443, 519.
Beroun 3, 223, 314, 367, 401, 403, 428, 429, 541, 547.
Bersdorf 291.
Bezděkov 64, 437, 571.
Bezděděice 428.
Bezděz 266, 271, 291, 296, 376, 576.
Bezno 296.
Bělá 224, 228, 229, 296, 364
Bělbožice 185, 189, 192, 383, 384.
Bělčice 228, 229.
Bělina 468.
Bělušice 563.
Běřín 428.
Běšiny 190.
Běškovice Horní 577, 578, 580.
Běškovice Dolní 302.
Běstviny 318.
Bijedly 443.
Bílina 390, 453, 509, 510.
Bílá hora 48, 170.
Bilsko 296.
Biskupice 416.
Bitovany 363.
Blansko 364. - Blanské 596.
Blatná 451, 519.
Blatník 565
Bláto 114.
Bližejov 442.
Blažejov 600.
Bližnovice 364.
Blovice 221, 225.
Blšany 300.
Bludov 454.
Bnečice 224.
Boharyně 299
Bohonice 228.
Bohkovice 225.
Bohosoudov 253.
Bohuslavice 386.
Bohušice 411.
Bohušín 386, 598.
Bochov 310.
Bojanov 411.
Bolebor 300.
Boleslavsko 295.
Boleslav Mladý 237, 365, 438 515, 548.
Boleslav Starý 258, 351, 296 389, 491.
Bolice 410.
Bolotice 307. 596.
Bor 449.
Bor Horní 596.
Bory 155
Boreč 438.
Borek 186, 416.

Borohrádek 297.
Borotín 557.
Borové 555.
Borovany 258, 397, 596.
Brovnice 292, 298, 354.
Boršov 595.
Bořetice 181.
Bořice 350.
Bošice 228.
Bošov 220, 222, 351, 354.
Bousov 412.
Božetice 398.
Božetín 294.
Boží dům (Nové Hrady) 351, 353.
Brada 386.
Bradlo 411.
Braná 298.
Brandýs n. L. 367, 501.
Brandýs nad Orlicí 105, 223, 298, 354.
Brandýsek 558.
Braník 3.
Bratly 225.
Bratřice 4.
Bražec 598.
Brloh 52, 157, 186, 217, 300, 595.
Brno Staré 438.
Brod Český 33, 223, 314, 318, 367, 373, 374, 547, 548.
Brod Německý 23, 259.
Brod Vyšší 596.
Brodec 296, 301.
Brodek 229.
Brody 428.
Broumov 264, 297.
Brozánky 36, 46. 437, 512.
Brozany nad Ohří 69.
Brozany nad Bělinou 69.
Brzanky 575, 577.
Brzví 167.
Břehov 157.
Břesty 308.
Břevniště 297.
Břevnov 170, 177, 260 — 262, 302, 350
Březinka 149, 163, 296.
Březno 49, 293, 295, 300.
Březnice 184, 305.
Březí 223, 367, 393, 395, 398, 435, 562.
Březsko 43, 185, 186, 577.
Břístev 439.
Bubeneč 318.
Bubny 166.
Bučice 409.
Budeč 179, 604.
Budčhostice 301.
Budějovice 33, 223, 232, 294, 302, 314, 367, 403, 536, 547, 548.
Budilov 228.
Budín 302.
Budislav 351.
Budyně 69, 70.
Budynice 302.
Budov 300.
Budšovice 416
Buchlov 566.
Bukal 293.
Buková 292, 376, 442.
Bukovec 442.
Bukovice 511.
Bukovina 149, 163, 298.
Buky Staré 298, 416.
Bušanovice 228.
Bušice 296.
Buškovice 300.
Buštěhrad 302. 560.
Byčany 308.
Bydžov 299, 514, 548.
Bydžov Starý 438.
Bykáň 439.
Bystré 106, 540.
Bystřec 220, 222, 351, 354.
Bystřice 364, 451, 515.
Byšice 289.
Bytešk na Moravě 206.
Bžany (Vebžany) 37.

Ceradice 301.
Cerekvice 298, 416, 556.
Cerhenice 158.
Ceteň 296.
Cetvina 596.
Cidlina 249.
Cikán 164.
Cirkvice 24.
Citoliby 301.
Crkaně 336.
Ctinoves 501.

Čabelice 558, 560.
Čáchrov 225.
Čankovice 292, 364.
Čáslav 15, 20, 23 33, 155, 201, 229, 310, 311, 314, 547, 548, 561, 564, 569.
Častolovice 100, 298, 316.
Čečelice 289—292.
Čecovice 442.
Čechtice 292.
Čejkovice 563.
Čejřov 363.
Čekov 220, 222, 351, 354.
Čelákov 220, 222, 351, 354, 364.
Čenkov 427, 429, 432, 434.
Čenovice 558.
Čeprovice 228.
(Cepřejice.)
Čermná velká 298.
Čermná malá 298.
Černčice 557.
Černice 64, 596.
Černikovice 114, 298, 383.
Černín 383.
Černoha 192.
Černoušek 558.
Černov 457
Černuce 376.
Čeřeniště 601
Češov 169, 603.
Čestice 228
Čestin-Kostel 559.
Čichalov 300.
Čilá 46. 189, 379.
Čimelice 307.
Čistá 192, 193, 491.
Čivice 572.
Čivice Nové 572.
Čížkov 224.
Čížkovice 179.
Čížov 558.
Črkaně 571.

Dachov 220, 222, 351, 354.
Daletice 308.
Damile 178.
Dehnice 165.
Dešná 351.
Dešenice 225
Děčín 151, 241, 325.
Děvice 177.
Děvín 253.
Divice 302.
Dlažov 293.
Dnešice 224.
Dobrá voda 298.
Dobrava 391
Dobravice 325.
Dobranov 229.
Dobrkov 350. 354.
Dobromířice 287 288, 301.
Dobrošov 598.
Dobruška 91, 105.
Dobřany 223, 224, 285, 367.
Dobřenice 298.
Dobřičany 300.
Dobřichov 440.
Dobřikovice 228.
Dohalice 299.
Doksany (Dokzany) 226, 301.
Dokzy 297.
Dolany 189, 225
Dolánky 300.
Domaslavice 296, 299, 390.
Domažlice 33, 187, 223, 229, 233, 314, 367, 438, 547, 548.
Dürfel 206.
Domousice 296, 299.
Doubravice 296, 391, 398.
Doubravník 596.
Doudleby 114, 233, 302, 596.
Doupov 300.
Draguš 253.
Drahlín 434.
Drahonice 191, 300.
Draňovice 457.
Drasť 377.
Dražice 47.
Dražíč 397.
Dražkovice 48.
Dřškovice 191, 375, 376.
Drštěkryje 296.
Druhanice 24.
Družcov 296.
Dřeveš 220, 222, 351, 354, 364.
Dub Starý 296.
Dub Český 317.
Dubany 207.
Dubec 442.
Dubenec 299, 390, 391.
Dubňany 43, 185.
Dubnice 229.
Dubravice (u Podole) 571.
Dušníky (okr. roudnický) 323, 324, 428.
Dvakačovice 364.
Dvory Nové 562.
Dvory Svobodné 207, 579.
Dvořiště dolní 596.
Dvůr 223.
Dvůr Králové 33, 299, 314, 367, 386, 388, 389, 390, 391, 401, 547, 548, 616.
Dvůr Doubravský 511.
Dvůr Králův 540.
Dvůr Krásný 300.
Dvůr Nový 558.
Dvůr Nový u Teplic 51.
Dymokury 297, 357.
Dýšina 224.

Eisenberk 558.
Elhovice 215.
Falknov 42.
Felbabka 432.
Forst 298.
Freidenberk 205.
Fridland 204, 205, 296.
Frimburk 596.
Frydštein 416.
Freudental 364.

Gabhorn 300.
Grabstein 230, 296.

Habrov 363.
Habrovec 220, 222, 350, 354.
Habrovany 37.
Habry 407, 412.
Hamz 452.
Hasištein 206.
Hauenstein 204, 295, 299.
Havlovice 350.
Havraň 64, 254, 255, 293.
Havrana 226.
Hedečko 185.
Hedčany 183, 184, 185, 377, 383.
Hejdof 564.
Hejřov 220.
Heyrov 222.
Helfenstein 452, 515, 596, 597.
Heřmanice 298, 386, 409, 410, 414, 416.
Hlasivo 437, 438.
Hlína 222, 350, 412.
Hlinná 308, 354.
Hlíňany 36, 40
Hlineč 46, 186—190.
Hlinky 598.
Hlohov 75.
Hlohová 442.
Hluboká 3, 316, 376, 412, 452, 556.
Hluboké 158.
Hlubočerpy 302.
Hoděšín 298.
Hodějovice 293.
Hodkovice 296.
Hodonice 398.
Hodonín 411.
Hohenstein 204.
Hohendorf 410.
Hoholice 148.
Hokov 376, 380, 542.
Holany 229
Holčice 558.
Holejšov 292.
Holetice 300.
Holice Staré 287, 290.
Holišov 442.
Holotín 155, 162, 163.
Holovousy 46, 189, 190, 299, 380.
Holubice 208, 415, 428.
Holušice 292.
Homile 298.
Honbice 565.
Hora Kutná 33, 34, 99, 100, 105, 220, 240, 245, 257, 266, 277, 317, 325, 326, 420, 453, 454, 461, 467, 530, 557, 592.
Hora Zelená 396.
Horažďovice 223, 367, 514.
Horka 220, 350, 566.
Horky Veliké 296.
Hornové 383.
Horosedly 191, 192, 375, 377, 541.
Horšov 442.
Hořany 301.
Hořelice 290, 302.

Obecnice 434.
Oblík 288.
Obora 290.
Oheb 411.
Ohrádky 562.
Ohrazenice 434.
Okoře 207.
Okořín 301.
Oldřichov 555.
Oldřiš 254.
Olešná 48, 399, 563.
Olešnice 390.
Olešnice Slezská 100.
Olomouc 390, 391.
Ončovice 294.
Opatovice 21, 308, 350, 351, 563.
Opočno 106, 295, 297, 316, 542, 571.
Opočno Červené 162.
Opočeň Malý 571.
Opočernice 407.
Opočnice 249, 256, 410.
Opořany 4.
Oprnice 224.
Orbanice 157.
Orlík 3, 449, 450.
Orlová 158.
Orlovice 563.
Ořechov 566.
Osek 237, 249, 250, 440.
Oselec 453.
Oskobrhy 249.
Osnice 292.
Osova (na Moravě) 206.
Ostromeč 396.
Ostřetice 293.
Osvračín 133, 443.
Otryby 294.
Ouděšice 302.
Oudrč 299.
Ouhrov 416.
Oulehle 228.
Oulibice 297, 299.
Ounětice 165.
Oupeňovice 298.
Oušovice 228.
Ouštěk 181.
Ovenec 166, 177.

Paka Nová 389.
„ Stará 257.
Paleč 302.
Palčice 228.
Palič 560.
Panenská 177, 180.
Pankrac 254.
Papírna 428.
Pardubice 93, 223, 316, 352, 367, 515, 516, 526, 571, 572.
Pařížov 414.
Pátek 302, 440.
Patokryje 300.
Pavlíkov 413.
Pavlov (okr. Ledecký) 410.
Pavlovice 229.
Pecka 180, 297.
Pečky 177, 440, 558, 601.
Pechburg 292.
Peklo 297.
Pelechov 157.
Pelhřimov 223, 293, 367, 548.
Pernštein 596.
Perne 302.
Pětipsy 204, 377.
Petrkov 412.
Petrovice 191, 192, 376.
Petršburk 63, 64, 322, 233, 375, 376, 541, 542.
Petrův 290.
Pfaffendorf 147.
Pirkstein (Slup) 393.
Písek 33, 223, 314, 367, 393, 547, 548.
Píst 440.
Pištín 556. Pišťany 601.
Pitersdorf 291.
Pivoň 258.
Planá 596.
Planice 225.
Plava 233, 301, 302, 303, 304, 306, 453.
Plavno 170.
Ples 597. Plešivec u Jinec 317—318.
Plhov 598.
Ploškovice 560.
Plzeň 33, 105, 223, 314, 367, 386, 442, 516, 531, 547, 548, 594.
Plzeň Stará 224.
Poběžovice 148, 157.
Počaply 302.
Počernice 404.
Podbaby 165, 177.
Podbořany 299.
Poděbrady 74, 204, 249, 250, 254, 258, 297, 398, 440.
Podhořany 145, 149, 150, 163.
Podlažice 219—222, 347—355.
Podmoke 46, 189, 563.
Podmokly (na Křivoklátsku) 180.
Podivice 229.
Podolí 2, 14, 397, 398.
Podvrdy 157.
Pohled 555.
Pohořelec 403. Pokratice 601.
Polabec 440.
Poláky 299.
Polenka 411, 438.
Poleň 224.
Poličany Bílé 298, 599.
Polička 92, 314, 547, 548, 599.
Polipsy 558.
Polirad 383.
Polná 174, 452.
Popovice 290, 298, 299.
Pořící 293, 376.
Pořící Červené 560.
Pořící spálené 221.
Posedice 540.
Postoloprty 300.
Potenstein 97, 115, 298.
Potvorov 62, 443.
Praha 1—15, 19, 33, 34, 41, 42, 45, 47, 51, 59, 60, 72, 91, 98, 106, 138, 139, 140, 174, 180, 186—188, 200, 202, 214, 221, 226, 228, 233, 256, 260, 265—269, 271—275, 280, 284—286, 294, 311, 314, 317, 358, 363—370, 375, 389, 391, 393, 394, 403—406, 415, 417, 419, 437, 438, 441, 453, 458, 489, 490, 491, 494, 513, 536, 545, 547, 548, 550, 602.
Prachatice 223, 307, 548.
Prasetice 511.
Prašivé 556.
Pravice 294.
Pravonín 573, 574.
Pressern 64.
Proseč 351, 411.
Prosek 270, 271.
Prostějov 33.
Prostiboř 442.
Prunéřov 299.
Prusiny 225.
Přaslavice 292.
Předhradí 249.
Předslav 225.
Přelouč 154, 155.
Přepychy 316.
Přerov 308.
Přerov (starý) 439, 440.
Přestavlky 222, 225, 298, 566.
Přestice 224.
Přetoka 571.
Příběnice 217, 396.
Příbislav 386 555.
Příbram 223, 307, 367, 428.
Přídolí 596.
Přímda 443.
Přín 298.
Přísečnice 299.
Přívory 296.
Psáře 420.
Pšany 390.
Pšov 299.
Pšovlky 537, 538, 540.
Puchlovice 598.
Rábí 376.
Rabstein 300.
Rácov 413.
Radboř 170.
Raděšín 302.
Radikovice 298.
Radim 297, 364.
Radnice 184, 224, 315.
Radoňov 563.
Radostice 166, 228.
Radostov 299.
Radostovice 410.
Rajhrad 386.
Rajžoky 562.
Rakolusy 186.
Raková 537.
Rakovník 106, 192, 223, 367, 373, 397, 399, 400, 401, 535, 537, 538, 541, 547, 548.
Rané 288.
Rapotice 229.
Rástory 395.
Raškovice.
Raškovice Dolní 146.
Raškovice Horní 161, 163.
Rašov 162, 163.
Rašovy 149.
Rataje 302, 305, 354, 397.
Rataje Hrazené 557, 558.
Ratejna 398.
Ratibořice 386.
Ratny 205.
Razsoška 597.
Rejčov 354.
Rejhrad 414.
Rinoltice 234.
Ročov hořejší 299.
Rodikovice 598.
Rohozec 296.
Rohoznice 298.
Rohožná 253.
Rochov 69.
Rokošín 443.
Rokycany 223, 224, 316, 365, 367, 547, 548.
Rokytnice 105, 106, 297.
Ronov 296, 386.
Ronovec (Summerburk) 392.
Ronsperk 443.
Rosenberk 596.
Rosice 222, 350, 351, 354, 454, 565.
Rosice Vladycké 359—364.
Rostejné 160.
Roubovice 350, 353, 363.
Roudnice 302, 323, 324, 575, 578, 605.
Rousínov 187 189.
Roveň 295, 296.
Rovná 453. Rovné u Písku 605
Rozhovice 148, 571.
Roztěž 258.
Roztoky 133, 207, 302.
Roztyly 301.
Rožďalovice 296.
Rožmitál 596.
Rtín (Ertín) 36, 512.
Rtyně 597.
Rúdnice 41.
Rudoltice 438.
Rusín 177.
Rušinov 410.
Ružen 311.
Rybňany 300.
Rychmburk 352, 364.
Rychnov 91—94, 105, 297.
Rychnov český 596.
Rychnov za lesem 596.
Rynarec 556.
Ryzmburk 326, 598.
Řakoně 438.
Řečice (okr. Ledecký) 410.
Řehlovice 37, 40.
Řendov 558.
Řepany 192, 300.
Řepín 296.
Řepokryje 179.
Řeřichy 191—193, 375—377.
Řešetov 598.
Řičany 420.
Řím 262.

Sadlno 376, 378.
Sádovi 298, 390.
Sadská 297, 308, 440.
Samechov 558.
Samšín 4.
Samšina 296.
Sčítov 563.
Sebuč 598. Sebuzin 601.
Sedč 555.
Sedčice 300, 437.
Sedlčany 294.
Sedlec 258, 296, 437.
Sedlo Staré 290, 442.
Sedmihorka (Vartenberk) 297.
Sejfy 297.
Sekyřany 224.
Selnan 596.
Semetin 563.
Semněvice 442.
Semily 296.
Semonice 597.
Senník 155, 157.
Senomaty 535—546.
Sepekov 550.
Seslavce 364.
Seslavice 363.
Sestavec (u Chrasti) 571.
Sezemice 290, 352, 397.
Sighartsdorf 410.
Skála 220, 296, 298, 350, 354, 364.
Skála Hrubá 388.
Skála Malá 296.
Skalice 386, 393, 557, 598.
Skalka 298, 457.
Skalsko 181, 296.
Skapce 442.
Skrběna 510.
Skršice 301.
Skryje 378, 379.
Skřiváň 399, 540. Skudra 605.
Skupá 46, 189.
Skutč 100, 219, 308, 396, 347, 348.

Křenovice 395.
Křepenice 146.
Křešice 258.
Křešťovice 393, 397.
Kříč 43, 183—196, 373, 377, 379, 380, 384.
Křinec 255.
Křiňov 594.
Křivany 298.
Křivoklát 103, 242, 373, 376, 377, 379, 443, 515, 537, 540.
Křivsoudov 150, 158, 611.
Křižanov 229.
Křižanovice 412.
Křtěnovice 438.
Křtiny 258.
Kšely 569.
Kšoršťot 559.
Ktiš 596.
Kukus 391.
Kumburk 297.
Kunčice 299.
Kunětice 599.
Kundratec 601.
Kunerdorf u Chomutova 612.
Kunratice 177, 229, 230.
Kunštát 557.
Kunštberk.
Kupferberk 299.
Kuporec 226.
Kúřim 222, 223.
Kuřivody 296.
Kuty 440.
Kuzová 188.
Kvaseyn 220, 222.
Kvasiny 299, 364.
Kvasín 351, 354.
Kvíček 294.
Kvítkov 229.
Kyje 51, 52.
Kyjice 51.
Kyjov 51.
Kysibel 300.
Kyšperk 105, 106.

Lagau 308.
Langendorf 410.
Lanckron 204.
Lanškroun 92, 100.
Lanšperk 92.
Lany 566, 571.
Lazce 316.
Lazice (Lazec) 555.
Lazy 412.
Lažany 4.
Ledce 147, 161, 163, 224, 336.
Ledeč 145, 292.
Ledeč (Ledce) u Choltic 156.
Ledvice 510.
Lemberk 297.
Lenešice 30.
Leopoldov 161, 164, 336.
Lestné 292.
Lešany 174.
Leština 413.
Leštno 557.
Letiny 225.
Letky 302.
Letov 301.
Ležky 183.
Lhenica 4.
Lhota 298, 457.
Lhota Červená 549.
Lhota Čížkovcova 244.
Lhota Damírova 563.
Lhota Seminova 295.
Lhota Dětřichova 410.
Lhota Javorova 563.
Lhota Lipanská 298.
Lhota Řešetova 299.
Lhota Střihanova 351.
Lhota Šarovcova 299.
Lhota Veliká 569.
Lhota Vidlákova 598.
Lhotice 228, 411.
Lhotka 157, 294, 412, 428.
Lhovice 438.
Libanice 363, 566.
Libčany 254, 298.
Libčice (v Rakovníku) 415-419, 425.
Libčoves 540.
Libědice 300.
Liběhrad 417.
Libeň 296, 403.
Libeň Nová 163.
Liběnice 174.
Liberec 296.
Libice 233, 249—266, 296.
Libicko 258.
Libiná 46, 48, 189, 180.
Liboc 177, 181.
Liboce 165—167, 169, 174.
Libočany 64, 300.
Libodřice 158, 159.
Liboch 558.
Libochovice 69, 232.
Libořice 52, 300.
Libošín 254.
Libšice 259.
Libušín 40.
Libyně 300.
Líčkov 300.
Líčno 298.
Lichovy 146.
Lipá 229.
Lipany 222, 569.
Lipé 33, 514.
Lipec 293.
Lipník na Mor. 100.
Lipka 385.
Lipkovice 300, 377, 580.
Lipnička 411.
Lipničky 412.
Lipno 300.
Lipoltice 145, 149—156, 157.
Lišnice 301.
Lištany 224.
Lištná horní 298.
Litice 114, 224, 316.
Litič (Lauterwasser) 298.
Litně 178.
Litoboř 386, 598.
Litohlavy 315.
Litoměřice 11, 33, 266, 290, 314. 547, 548, 601.
Litomyšle 220, 221, 390.
Litošice 157.
Litovice 157.
Lnáře (Klíčumburk) 71.
Lobeč 296.
Loděnice 147, 149, 156, 157.
Lochkov 302.
Lochovice 170, 427.
Lochovičky 184.
Lochy 24.
Lomnice 297.
Losiny 558.
Loučín 296.
Louka 220, 222, 350, 354, 363.
Loukovec 296.
Louny 33, 286, 287, 288, 301, 314, 318, 398, 547, 548.
Louňovice 573, 574, 576.
Lovosice 404.
Lštění 443.
Lubenec 376.
Lubné 411.
Luby 225.
Lučice 297.
Lučibořice 412.
Luhy 163, 336.
Lukavec 151, 298.
Lukavice 224, 565.
Lukovce 438.
Luky 300.
Lužany 299, 389, 416.
Lužec 376.
Lužce 302.
Lužná 191, 537.
Lvíkovec 191.
Lysá 266, 269, 296, 271.

Maidstein 233, 306.
Májovka 157.
Malechov 438.
Malejovice 409.
Malenice 455.
Malesice 224.
Malobratřice Horní 295.
Malobratřice Dolní 295.
Malotny 596.
Maltheyer 300.
Manětín 192, 514.
Mare 205.
Marešov 175, 215.
Marianovice 598.
Marieperk 33.
Markovice 23, 410.
Maršov 298.
Máslovice 390, 416.
Martinice Nové 233.
Maškovice 181.
Maštov 300.
Meclov 442.
Mečežíř 297.
Měčín 225.
Měcholupy 51, 300.
Mělnice 442.
Mělník 33, 60, 289, 314, 437, 548, 589.
Merklín 442.
Městec Heřmanův 145, 155, 159, 163, 571.
Mezeřičí 33.
Mezhoř 350
Mezhoří 215, 438.
Mezilesice 612.
Míčov 157.
Mikovice 302.
Mikulovice 570.
Milavče 258.
Milčín 293, 294, 555.
Milčeves 297.
Milčoves 47.
Miličeves 300.
Mileč 224.
Miličov 43. 44, 46, 185, 186, 383,
Miletice 293.
Miletín 182, 298, 313, 389—391, 393.
Milevsko 293, 294, 549. 550.
Milín 223, 367.
Milivice 228.
Milošice 301.
Mimoň 182, 297.
Minice 300.
Mirovice 225, 226, 298.
Mířetice 220. 222, 351, 354.
Mířkov 442.
Mišeň 285.
Mitrovice 237.
Mittelberg 410.
Mladějov 295.
Mladoňov 411.
Mladonovice 437.
Mladotice 416.
Mnichov 229.
Mníšek 233.
Močidlce 556.
Močovice 23.
Modlany 511.
Modrejovice 46, 188, 189.
Mokošín 154.
Mokropce 441.
Mokrovousy 298.
Moravany 37, 440.
Moravěves 63.
Most 288, 301, 314, 547, 548.
Mošnov 512.
Moštěnice 566.
Mozanči 411.
Mračenice 308, 349, 440.
Mradice 299.
Mravina 362.
Mšec 302.
Mšeno 70, 296, 302.
Mutěnín 442.
Myslovary 256.
Myslevo 225.
Myšlany 596.
Mýto 33, 224, 314, 365.
Mýto Staré 438.
Mýto Vysoké 223, 356, 367, 439, 440, 547, 548, 599.
Mžany 298.

Nabočany 363, 566.
Načeradec 292, 293, 573.
Nahájí 571.
Nahořany 228.
Náchod 297, 326, 386, 392, 393, 542, 598.
Nákle 146.
Nakří 556.
Nakvasovice 428.
Nasavrky 170, 222.
Navarov 296.
Nebužely 296.
Nebužice 181.
Nečihy 288.
Nečtiny 376.
Nedamov 578.
Neděliště 299.
Nehasice 62, 63, 64.
Nehodovka 164, 336.
Nechánice 299.
Nemějice 393.
Nemeslovice 296.
Nemetice 228.
Nemyšle 555.
Nepomuky 225, 259.
Nepomyšl 300.
Neprobylice 300.
Neratovice 259, 265.
Neslužice 228.
Nestomice 177.
Netěchovice 398.
Netolice 602.
Neveklov 294.
Neydek 300.
Nezabudice 378.
Neznášov 597.
Neždánice 566.
Němčice 224.
Niměřice 296.
Nižburk 177.
Nouzov č. Nová ves 297, 563, 541.
Nové Město nad Metují 297, 316, 542, 557.
Novosedly 188, 300, 378, 556.
Nůsle 383.
Nuzice 398.
Nymburk 33, 74, 254, 296, 314, 375, 347, 348
Nýrsko 224.

Vintířov 300.
Viska 297.
Viznov 316.
Vlačice 23, 409.
Vladař u Zlutice 605.
Vladislav 253.
Vlašim 158, 292, 558.
Vlčí 302.
Vlčice 297.
Vliněves 578.
Vlkaneč 562.
Vlkov 296, 558.
Vltavice 596.
Vnarovi 228.
Vobor 437.
Vobora 224.
Vodice 4.
Vodňany 293, 240, 293, 314. 367, 491, 547, 548.
Vohrada 437.
Vohrádky 562.
Vojice 299.
Sv. Vojtěch u Teplé 259.
Vokovice 167, 174, 175, 177, 181.
Volešná 395, 398, 540, 559, 576.
Volyně 223, 367.
Vortová 354.
Vosek 315, 316.
Vosov 317.
Vostřetiny 290.
Vozěchov (tvrz) 189.
Vožice 293.
Vožice Mladá 335.
Vožice Stará 438.
Vraclav 255, 407.
Vrané 302.
Vranov 397, 398.
Vrata kamenná 291.
Vrbčany 262.
Vrbětice 220, 222, 350, 354, 364.
Vrbice 249, 300.
Vrbice Velká Slezská 100.
Vrčany 224.
Vrdy 23.
Vrchlábí 298, 557.
Vršovice 14. 141.
Vroutek 192, 300, 377.
Vrutice 296.
Vřeskovice 225.
Vřešťov 299.
Všehrdy 300.
Všeliby Malé 296.
„ Velké 296.
Všechlapy 228.
Všeruby 224.
Všesulov 46, 187—196, 374, 375, 377, 443.
Všetaty 537, 540.
Vtelno 296.
Vyhnánov 220, 222, 350, 354, 364.
Vykleby 297.
Vykleky 390.
Výrov 438.
Výřejov 412.
Vyskytné 253.
Výska 556.
Vysočany 64, 174, 269, 271.
Vysokov 598.
Výsov (Vysoním) 412.
Vyšeňovice 572.
Vyšehnějovice 254.
Výškovice 228.

Záběhlice 140, 142—146.
Zabrušany 510.
Zácléř 297.
Zádolí 351.
Zahájí 556.
Zahory 307.
Zahořany 290, 300, 375, 376. 399.
Záhoří 228.
Zahrádka 228, 229.
Zaječice 290.
Zákupy 297, 560.
Zálesí 391.
Zalesice 577.
Zaltitz 246.
Zámky Nové 297.
Zámrsk 150, 352.
Zaronice 157.
Zásada 364.
Zásadka 196.
Zásmuky 406, 558.
Zátoň 308, 596.
Zavidkovice 410.
Zavidov 193, 379.
Závrší 405.
Zbečno 443.
Zběř 299.
Zbiny 297.
Zbiroh 186, 379.
Zbirov 540.
Zbislavna 571.
Zbohy 186. 187.
Zborovice 566.
Zboží 411, 440.
Zbýšov 563.
Zdamily 229.
Zdanice 562.
Zdeboř 259.
Zdebudice 440.
Zdechovice 145.
Zderadiny 558.
Zdeslav 46. 47, 190—193, 293. 385.
Zdeslavice 385.
Zdice 428, 601.
Zdislavice 558.
Zeberk u Chebu 292.
Zedrané 165.
Zehuby 410.
Zehušice 145.
Zelená Hora 259, 266.
Zemkov 228.
Zhoř 187, 189, 416.
Zhoře 228.
Zhořelec 390.
Zhoří 229.
Zichov 225.
Zlatá 291.
Zlatá Koruna 595.
Zliv 558.
Zlonice 302.
Znaneč 562.
Znojmo 201.
Zruč 292.
Zubří 161, 336, 385.
Zvěřinec 440.
Zvěstovice 416.
Zvikov 3, 177, 242, 299, 549, 550.
Zvířetice 146.
Zvol 597.
Zvole (sv. Kateřina) 351.
Zvoliněves 207, 302, 560.

Žaky 23.
Žalany 37, 512.
Žaly 254.
Žambach 297.
Žamberk 105, 106, 114, 29
Žatec 33, 62, 64, 66, 223, 314, 367, 370, 372, 373, 386, 537, 547, 548.
Žatecko 299.
Ždánice 416.
Žďár 169, 224, 298.
Žebnice 443.
Žebrák 186, 365.
Želečice 294.
Želenky 510.
Žestoky 149, 151, 160, 161,
Židlochovice 415, 566.
Židovice 299, 577.
Žihle 377—384.
Žilovice 149, 150, 160.
Žinkovy 225.
Žirotin 69.
Žirovnice 600.
Žireč 297.
Zitenice 561, 562.
Žitoměř 440.
Žlíželice 64, 217.
Žleby 205, 559, 564.
Žlučín 32.
Zlutice 33, 360, 599, 600.
Žumberk 157, 596.

Stanford University Libraries
3 6105 010 673 460

DB
200
P3
V.7
1868

DATE DUE
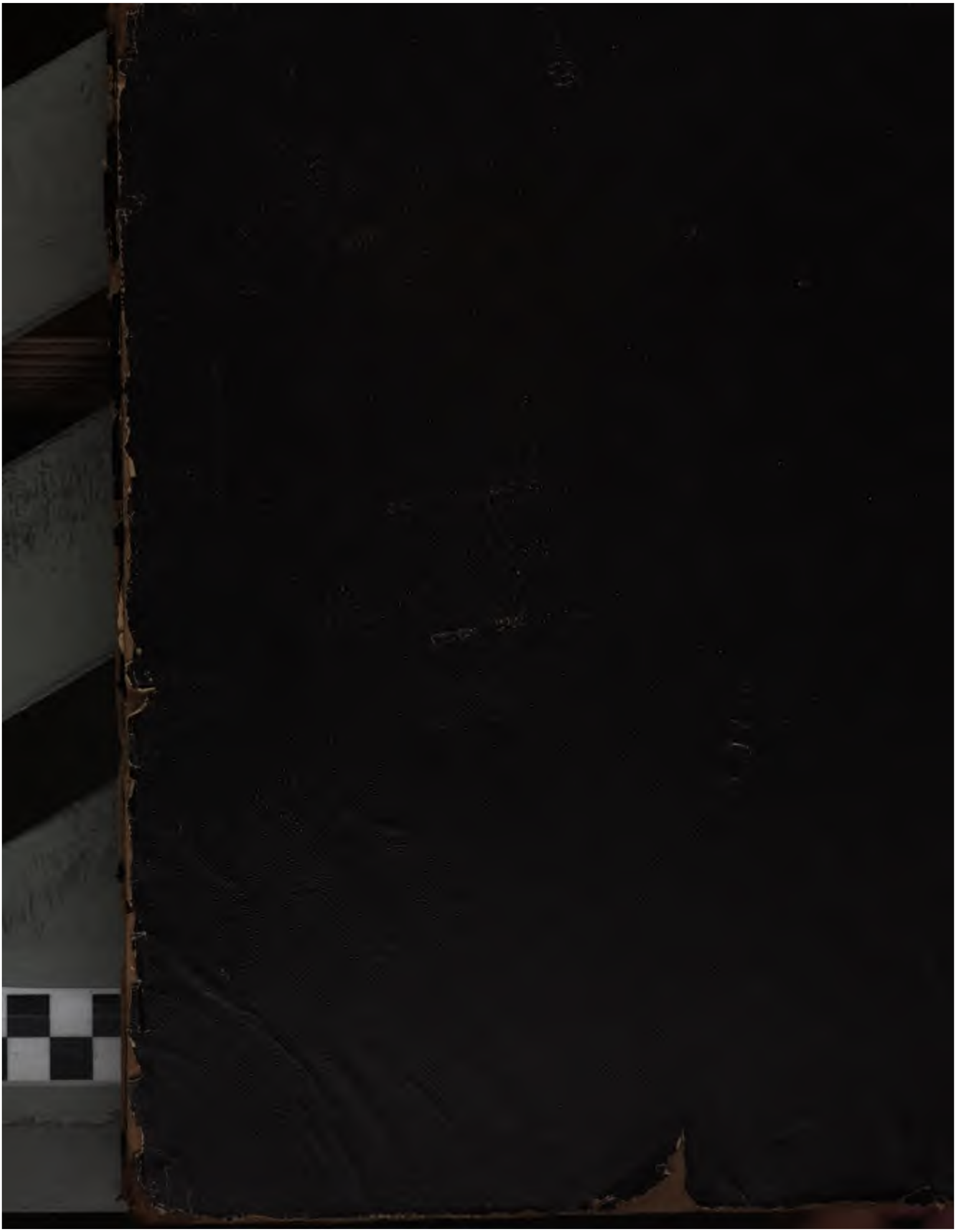
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305